This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Это цифровая коиия книги, хранящейся для иотомков на библиотечных иолках, ирежде чем ее отсканировали сотрудники комиании Google в рамках ироекта, цель которого - сделать книги со всего мира достуиными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских ирав на эту книгу истек, и она иерешла в свободный достуи. Книга иереходит в свободный достуи, если на нее не были иоданы авторские ирава или срок действия авторских ирав истек. Переход книги в свободный достуи в разных странах осуществляется ио-разному. Книги, иерешедшие в свободный достуи, это наш ключ к ирошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все иометки, иримечания и другие заииси, существующие в оригинальном издании, как наиоминание о том долгом иути, который книга ирошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использовапия

Комиания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы иеревести книги, иерешедшие в свободный достуи, в цифровой формат и сделать их широкодостуиными. Книги, иерешедшие в свободный достуи, иринадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, иоэтому, чтобы и в дальнейшем иредоставлять этот ресурс, мы иредириняли некоторые действия, иредотвращающие коммерческое исиользование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические заиросы.

Мы также иросим Вас о следующем.

- Не исиользуйте файлы в коммерческих целях.
  Мы разработали ирограмму Поиск книг Google для всех иользователей, иоэтому исиользуйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.

- Не отиравляйте автоматические заиросы.
  Не отиравляйте в систему Google автоматические заиросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного иеревода, оитического расиознавания символов или других областей, где достуи к большому количеству текста может оказаться иолезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем исиользовать материалы, иерешедшие в свободный достуи.

- Не удаляйте атрибуты Google.
  В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он иозволяет иользователям узнать об этом ироекте и иомогает им найти доиолнительные материалы ири иомощи ирограммы Поиск книг Google. Не удаляйте его.

- Делайте это законно.
  Независимо от того, что Вы исиользуйте, не забудьте ироверить законность своих действий, за которые Вы несете иолную ответственность. Не думайте, что если книга иерешла в свободный достуи в США, то ее на этом основании могут исиользовать читатели из других стран. Условия для иерехода книги в свободный достуи в разных странах различны, иоэтому нет единых иравил, иозволяющих оиределить, можно ли в оиределенном случае исиользовать оиределенную книгу. Не думайте, что если книга иоявилась в Поиске книг Google, то ее можно исиользовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских ирав может быть очень серьезным.

О программе Поиск кпиг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне достуиной и иолезной. Программа Поиск книг Google иомогает иользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый иоиск ио этой книге можно выиолнить на странице `http://books.google.com/`

Gv 3239.4.2

Harvard College Library

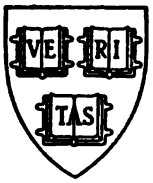

FROM THE

BRIGHT LEGACY

One half the income from this Legacy, which was received in 1880 under the will of

JONATHAN BROWN BRIGHT

of Waltham, Massachusetts, is to be expended for books for the College Library. The other half of the income is devoted to scholarships in Harvard University for the benefit of descendants of

HENRY BRIGHT, JR.,

who died at Watertown, Massachusetts, in 1686. In the absence of such descendants, other persons are eligible to the scholarships. The will requires that this announcement shall be made in every book added to the Library under its provisions.

ПАМЯТНИКИ,

издаваемые

Кіевскою Коммиссіею

для разбора древнихъ актовъ.

ТОМЪ ПЕРВЫЙ

Изданіе второе, съ дополненіями.

КІЕВЪ
Типографія Императорскаго Университета Св. Владиміра
Н. Т. Корчакъ-Новицкаго. Мих. ул., д. № 4-й.
1898.

Microfilmed
in NEH
Project. D
not remov
this flag.

Slav 3232.4.2
~~Slav 610.10.~~

Bright fund.

Печатано по распоряженію Г. Предсѣдателя Коммиссіи

9815
12

ОТЪ КОММИССІИ.

„Памятники“ Кіевской Коммиссіи принадлежатъ къ начальнымъ ея изданіямъ. Первый томъ ихъ вышелъ въ свѣтъ въ 1845 году (и повторенъ безъ перемѣнъ въ 1848 г.), второй въ 1846, третій въ 1852 и четвертый въ 1859 годахъ. Въ настоящее время лишь послѣдній томъ имѣется въ складѣ Коммиссіи въ достаточномъ числѣ экземпляровъ, а три первые давно сдѣлались библіографическою рѣдкостью; между тѣмъ научная важность заключенныхъ въ нихъ памятниковъ нисколько не ослаблена временемъ. Недоступность первыхъ трехъ томовъ „Памятниковъ“ для занимающихся исторіей Югозападной Руси дѣлаетъ необходимымъ второе изданіе ихъ. Не нарушая ни въ чемъ порядка и плана прежняго изданія, Коммиссія признала полезнымъ пополнить переиздаваемые томы присоединеніемъ новыхъ однородныхъ документовъ, оказавшихся въ ея портфеляхъ. Такихъ документовъ прибавлено: въ первомъ томѣ 18, во второмъ 11 и въ третьемъ 49; въ оглавленіи они отмѣчены особымъ знакомъ. Сверхъ того, въ новомъ изданіи допущены слѣдующія перемѣны: а) при печатаніи актовъ на западно-русскомъ языкѣ церковно-славянскій шрифтъ замѣненъ русскимъ; б) въ прежнемъ изданіи всѣ тексты—не только латинскіе и польскіе, но даже западно-русскіе—снабжены переводами на русскій языкъ, такъ какъ въ то время Коммиссія предназначала свои изданія не для однихъ ученыхъ, но и для болѣе широкаго круга читателей; теперь эти переводы исключены, какъ ненужные для спеціалистовъ и лишь безъ надобности увеличивающіе объемъ книги; в) точно

также, въ видахъ сокращенія издержекъ по изданію, исключена большая часть рисунковъ и палеографическихъ снимковъ, приложенныхъ въ первомъ изданіи, съ сохраненіемъ лишь двухъ видовъ Кіева, рисованныхъ въ 1651 году. Наконецъ, въ новомъ изданіи документы расположены въ болѣе строгомъ хронологическомъ порядкѣ, свѣрены (гдѣ можно было) съ подлинниками и въ началѣ каждаго изъ нихъ болѣе точно указано содержаніе.

Редакція новаго изданія „Памятниковъ" принадлежитъ члену Коммиссіи О. И. Левицкому. Имъ же составлены личный и географическій указатели, приложенные къ третьему тому.

Предисловіе къ первому изданію.

По Высочайшему повелѣнію ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА, въ 1843 году учреждена при кіевскомъ военномъ, подольскомъ и волынскомъ генералъ-губернаторѣ Временная Коммиссія для разбора древнихъ актовъ въ архивахъ присутственныхъ мѣстъ и монастырей Кіевской, Подольской и Волынской губерній.

Въ настоящее время въ Коммиссію доставлены акты изъ архивовъ: Кременецкаго, Луцкаго и Владимірскаго уѣздныхъ судовъ, Кременецкаго магистрата, духовнаго собора Почаевской лавры, Луцкаго духовнаго правленія; изъ Каменецкой римско-католической консисторіи; изъ монастырей: Владимірскаго и Солодковецкаго доминиканскихъ и Каменецкаго тринитарскаго. Въ Коммиссію присланы также бумаги, составлявшія архивъ бывшей уніатской митрополіи въ Радомыслѣ, рукописи, принадлежавшія олыкскому инфулату Осинскому, и значительное число актовъ отъ гг. дѣйствительныхъ и почетныхъ членовъ Коммиссіи и помѣщиковъ Кіевской, Подольской и Волынской губерній.

Изъ доставленныхъ въ Коммиссію матеріаловъ избраны для напечатанія въ первомъ томѣ, въ трехъ отдѣлахъ:

I. Памятники Луцкаго Братства.

II. Акты о правахъ и обязанностяхъ владѣльцевъ поземельной собственности, въ отношеніи къ крестьянамъ.

III. Матеріалы для исторіи Малороссіи.

Памятники Луцкаго Крестовоздвиженскаго Братства объясняютъ просвѣщеніе Волыни въ XVII в. и то усердіе, съ какимъ всѣ сословія коренныхъ жителей этого края стремились охранять древнее православіе, которое во всѣхъ краяхъ Руси составляло главную основу народности. Луцкое Крестовоздвиженское братство учредилось въ 1617 г., когда Кіевская митрополія, при первомъ разливѣ Уніи, сиротѣла безъ православнаго митрополита и епископовъ. Основателемъ братства былъ игуменъ Чернчицкаго монастыря, схимникъ Герасимъ Микуличъ.

Утвержденное грамотами королевскими и патріаршими, Луцкое братство, наравнѣ съ Кіевскимъ, Львовскимъ и Виленскимъ, имѣло право ставропигіи и, вмѣстѣ съ епископствомъ Луцкимъ, оставалось въ православіи до прошедшаго столѣтія, имѣя въ составѣ своемъ, кромѣ духовенства и луцкихъ мѣщанъ, многихъ знатнѣйшихъ волынскихъ дворянъ и козаковъ запорожскихъ. Такимъ образомъ оно болѣе вѣка было средоточіемъ и опорою православія на Волыни, имѣло училище, богадѣльню и типографію.

Изслѣдованіе о правахъ поселянъ въ Юго-Западной Россіи можетъ объяснять значительно исторію цѣлаго края. Такъ какъ законодательство польское мало заботилось о точномъ опредѣленіи правъ и обязанностей крестьянъ, предоставляя владѣльцамъ земель неограниченную власть, даже право лишать жизни безъ всякаго суда, то поэтому для объясненія отношеній между владѣльцами земель и крестьянами служатъ главнымъ образомъ договоры объ отчужденіи и объ

отдачѣ имѣній въ аренду; потому что, вмѣстѣ съ имѣніемъ, всѣ права надъ крестьянами переходили отъ владѣльцевъ къ арендаторамъ и исчислялись въ каждомъ договорѣ съ возможною подробностію.

Такъ какъ Малороссія съ своимъ козачествомъ играла важную роль въ судьбѣ всего Юго-Западнаго края Россіи, то Коммиссія почла необходимымъ заняться изданіемъ памятниковъ, объясняющихъ исторію Малороссіи. Для перваго тома избраны акты, объясняюшіе важнѣйшую эпоху въ исторіи Малороссіи, именно войны Хмельницкаго до заключенія Зборовскаго мира.

Коммиссія приняла за непремѣнное правило издавать древніе памятники безъ малѣйщихъ измѣненій въ текстѣ, сохраняя древнюю орѳографію, сокращенія и надстрочные знаки, и выполнила это, сколько позволили мѣстныя средства типографіи. Руководствуясь такими правилами, Коммиссія нашла необходимымъ памятники, писанные западно-русскимъ нарѣчіемъ, печатать церковно-славянскимъ шрифтомъ: во первыхъ потому, что въ этихъ памятникахъ употребляются древнія церковно-славянскія буквы и сокращенія; а во вторыхъ потому, что всѣ почти памятники западно-русской литературы печатались церковно-славянскимъ шрифтомъ. Стараясь сдѣлать изданіе болѣе доступнымъ и понятнымъ для читателей, незнакомыхъ съ польскимъ языкомъ и древнимъ западно-русскимъ нарѣчіемъ, Коммиссія къ тексту приложила возможно близкій переводъ.

По окончаніи изданія памятниковъ, будетъ составленъ алфавитный указатель предметовъ, съ объясненіями, необходимыми для уразумѣнія текста, и словарь для объясненія словъ, которыя вышли изъ употребленія и не встрѣчаются въ нынѣшнемъ велико-русскомъ нарѣчіи.

При изданіи актовъ, Коммиссія почла неизлишнимъ присовокупить рисунки древнихъ мѣстныхъ памятниковъ, замѣчательныхъ вещей, найденныхъ въ недавнее время въ Кіевѣ и его окрестностяхъ, и снимки съ нѣкоторыхъ подписей.[*)]

---

*) Такихъ рисунковъ и снимковъ было приложено: къ первому тому 8 таблицъ: 1) Видъ Кіева съ изображеніемъ сухопутнаго сраженія, рисованный въ 1651 году; 2) Видъ Кіева съ изображеніемъ сраженія на Днѣпрѣ, рисованный въ томъ же году (оба эти рисунка удержаны и въ новомъ изданіи); 3) Видъ Крестовоздвиженской церкви Луцкаго Братства въ томъ состояніи, въ какомъ она находилась въ 1845 году; 4) Древній планъ той же церкви; 5) Снимокъ заглавнаго листа Луцкаго Братскаго Сборника, писаннаго въ 1620 году; 6) Подписи кіевскихъ митрополитовъ: Исаіи Копинскаго, Петра Могилы и Діонисія Балабана; 7) Подписи духовныхъ лицъ, вписавшихся въ реестръ Луцкаго Братства, и 8) Снимокъ съ мѣновой записи 1490 года, помѣщенной во 2 мъ отдѣлѣ 1-го тома. Сверхъ того, на заглавномъ листѣ была изображена алтарная арка Кіево-Софійскаго собора съ греческими фресками XI столѣтія, а въ разныхъ мѣстахъ книги, подъ текстами, изображенія кіевскихъ древностей. Ко второму тому было приложено 6 таблицъ: 1) Снимокъ съ грамоты царя Алексѣя Михайловича, данной Кіевскому Братству 1659 года, декабря 31 (она помѣщена въ новомъ изданіи во II томѣ, отд. 1, № XXV); 2) Подписи сановниковъ, подписавшихъ грамоту императрицы Елисаветы, 1742 г., декабря 11 (помѣщенную въ 1 отд. 2-го тома, № XLII); 3) Снимокъ съ рукописи: Уставъ о волокахъ, 1557 года, апрѣля 1, принадлежащей почетному члену Каетану Свидзинскому (текстъ помѣщенъ во 2-мъ томѣ, отд. II, № I); 4) Печати гетмановъ: Б. Хмельницкаго, Ю. Хмельницкаго, Ив. Выговскаго; 5) Печати: Павла Тетери, П. Дорошенка, Д. Игнатовича, наказного гетмана Самуила, Ив. Мазепы и И. Скоропадскаго; и 6) Снимки подписей тѣхъ же гетмановъ. Къ третьему тому былъ приложенъ лишь точный снимокъ (литографированный въ Вѣнѣ, подъ надзоромъ извѣстнаго оріенталиста Гаммера-Пургсталя) турецкой грамоты султана Мохаммеда IV, данной Б. Хмельницкому въ 1650 г. (текстъ ея, во французскомъ и польскомъ переводахъ, помѣщенъ въ новомъ изданіи въ III отдѣлѣ 2-го тома, № XII)

Отдѣлъ первый.

ПАМЯТНИКИ

Луцкаго Крестовоздвиженскаго Братства.

I.

Первый листъ братскаго Каталога. 1617 г.

КАТА́ЛОГОΣ

или Реестръ събранныхъ объще именъ братий еже о Христѣ, обрѣтающихся въ градѣ Луцкомъ и прочаа благородныхъ окрестъ живущихъ сыновъ восточного православіа.

Року по седмой тисечи 125, а по Рожествѣ Христовѣ 1617.

Въ первыхъ начало сице иматъ:

Отецъ Герасимъ Микуличъ, іеромонахъ, ігуменъ Чернѣчицкий, еже и ктиторъ святого Братства сего, написался.

Еромонахъ Герасимъ, наріченьный у схимі Григорій, Микуличъ, рука власная.

Моусей Илковичъ Соловицкий, священникъ на той часъ Дмітро(вскій), рукою власною.

Отецъ Іоанъ Феодор(овичъ), Вознесенскій Яровицкий, власною (рукою).

Смѣренный іеромонахъ Іса(кій) Борисовичъ, ігуменъ Черн(чицкій), рукою власною.

Грешны Іоанъ . . . служитель храму.

Смиренный еромонахъ Паисий Мостицкий, рукою власною.

Смиренный Іоанъ Горайновичъ, свещенникъ Чернчицкий, рукою власною.

Гавриилъ, священникъ Тростенецкий, презвиторъ храма святыя живоначалныя Тройца, рукою власною.

Feodor Swiatopolk x. Czetwertensky.

Михайло Гулевичъ Воютинский, подсудокъ Луцкий.

Лаврѣнтий Древинский, чашникъ его кр. милости земли Волынское, рука власная.

Александеръ Зубцевский, мостовничий (Луцкий), рука власная.

(Володиме)ръ Зубцевский, городничий (Луцкий), рука власная.

(Крыштофъ) Еловицкий, подстолий (земли) Волынское, (рукою) власною.

Изъ подлинной книжки въ длинную узкую 8-ку, хранящейся въ архивѣ Коммиссіи. Въ ней собственноручно вписывали имена свои всѣ, принадлежавшіе къ Луцкому братству, въ продолженіе ста лѣтъ. Къ сожалѣнію, первые листы повреждены, а нѣкоторые вовсе утрачены.

II.

Грамота короля Сигизмунда III на учрежденіе въ Луцкѣ православнаго Братства Милосердія съ предоставленіемъ ему права возобновить сгорѣвшій незадолго предъ тѣмъ русскій шпиталь, построить при немъ церковь и училище и имѣть навсегда эти учрежденія въ своемъ распоряженіи. 1619 года, 20 февраля.

Жикгимонтъ Третий, Божью милостью король Польский, великий князъ Литовский, Руский, Пруский, Жомоитский, Мазовецкий, Инфлянтский, а Шведский, Готский, Ванъдалъский дедичный король и иныхъ.

Ознаймуемо симъ листомъ нашимъ всимъ вобецъ и (кождому зосо)бна, кому то ведати буде належало теперъ и напотомъ завжды, ижъ, при квалтовнемъ згореню недавныхъ часовъ места нашого Луцка, шпиталъ старожитный тамошний Руский до кгрунту згорелъ, который жадного вспоможеня не маючи знову ся збудовать, и убоз-

ства тое релии своее опатрити и выживенъя слушного мети не можетъ. А такъ отозвавшисе певные особы, такъ стану шляхетского воеводства Волынского, яко и поспо(литые) люде места пречоного нашого Луцка, релии кгрецкое, умысливши мети прикладомъ брацтвъ иншихъ и въ томъ месте нашомъ Луцкомъ Брацтво Милосердъя, а за тымъ подыймуючися обмыслити заложенъе и збудованъе порядное того шпиталя руского и церкве, въ которой бы такъ они сами, яко и пречоное убозство набоженство свое отъправовали, з школою для побожныхъ наукъ людей молодыхъ потребною, тудзежъ хованъе и опатренъе слушное убозства релии своее и духовныхъ поданъя своего, которые бы, тамъ побожне жиючи, за насъ и за наяснейшое потомство наше уставичне Пана Бога просили, жадаючи насъ, абы есмо тое Брацтво и учинки побожные позволивши, тотъ шпиталъ згорелый зо всимъ, што до него належитъ, въ дозоръ и обмышлеванъе побожное вечне подали; за которыми, яко въ речи слушной, панове сенаторове и послове земские причинялисе. А такъ мы, король, прозбу ихъ и причину пановъ радъ и пословъ нашихъ пилне уважывши, и речь тую слушную и збавенную быти видечи, на таковое Брацтво, которое за собою побожные учинки тягнетъ, позволяемо, и тотъ згорелый шпиталь старожитный руский, въ Луцку будучий, зо всимъ, што до него належитъ, въ дозоръ, шафунекъ и обмышлеванъе побожное вечне подаемъ, позволяючи имъ тотъ шпиталь и до него церковъ зъ школою, где бы собе кгрунты и местца, въ томъ месте нашомъ Луцкомъ слушные на то упатривши, за симъ консенсомъ нашимъ правомъ вечистымъ набыли, водлугъ наболшое можности... шпиталемъ и убозствомъ заведовать, ряду и порядку вшелякого догледать, до церъкве, которую собе, дастъ Богъ, за тымъ консенсомъ (на)шимъ, а фундушомъ сво(имъ) збудуютъ, духовныхъ добрыхъ побожныхъ и благочестивыхъ мети и подавати. Въ которомъ заведованъю и обмышлеванъю такъ того шпиталя, яко тежъ церкве и школы, которые они, даст Богъ, коштомъ своимъ змуруютъ або збудуютъ, уфундуютъ и мети будутъ, и во вшелякихъ доб(рыхъ) а побожныхъ порядкахъ и поступкахъ ихъ брац-

кихъ нихто съ тыхъ, которые бы зъ ними въ том брацтве быти не хотели, и жадные иные особы нiякого вступу, перена(га)банъя, прешкоды и трудности нiякое ни в чомъ чинити и задавати не мають и не будутъ могли вечными часы. До которо(го) конъсенсу и фундушу нашого, съ подписомъ руки нашое власное, и печать нашу коронную притиснути велели есмо. Данъ и писанъ въ Варшаве, на сойме валномъ коронномъ, дня двадцатого мѣсяца февраля, року по нароженъю Iисуса Христа Сына Божия тысеча шестсотъ деветнадцатого, пановань кролевствъ нашихъ: полского тридцатъ второго, а шведского двадцатъ шостого року.

Sigismundus Rex.

Подлинникъ писанъ на бумажномъ поперекъ сложенномъ листѣ, во многихъ мѣстахъ поврежденъ. Хранится въ архивѣ Коммиссіи. Въ январѣ 1620 г. Луцкіе братчики внесли эту грамоту въ земскія луцкія книги, и извлеченная оттуда ея копія помѣщена въ 6-мъ томѣ 1-й части „Архива Юго-Зап. Россіи“.

III.

Полномочіе, данное членами Луцкаго Братства Волынскими дворянами своимъ собратьямъ Луцкимъ мѣщанамъ съ представленіемъ имъ непосредственнаго надзора и попеченія о благоустройствѣ братскихъ учрежденій. 1619 года, 1 сентября.

Мы всѣ нижей подписаные особы, релѣи старожитное греческое восточного православія, обывателе воеводства Волынского, которіе ту часто бываемо и справы свои мѣваемо, где правъ и волъностей нашихъ постерѣгаемо, а мѣсца на то особливого не маючи, где бы набоженство свое ведлугъ старожитности предковъ нашихъ отправовано было, съ тыхъ мѣръ, погледаючи на иншіе мѣста, где брацтва фундаціи и порядки свои мають, тымъ трибомъ и мы идучи, за благословеніемъ патріаршимъ и за привилеемъ

короля его милости, напродъ заложивши Брацтво Милосердія, которое за собою всѣ добріе учинки тягнеть, абы хвала Божаа въ церкви Его отправована была, абы тежъ..... шпиталное убозство слушное выховане мѣти могли, старатися хочемо, то естъ, упатривши собѣ на то мѣсце особливое, где бы церковъ и школу и шпиталъ ведлугъ преможеня нашого побудовати, фундовати и всякою оздобою опатровати. А ижъ сами въ томъ мѣсте обецне не мешкаючи и про одлеглость нечасто бываючи, полецаемо той дозоръ и працу вкладаемо на меншихъ пановъ братій нашихъ, пановъ мещанъ Луцкихъ, абы они, яко до того належные, на мѣсци нашомъ працу и всякий дозоръ подыймовали и ряду всякого постерегали, и нами ся яко старшими отзывали. А мы тежъ при нихъ, яко старшие молодшихъ, повинни вспомогати, заступати и боронити на кождомь мѣсцу и въ кождой справе. На що и руки нашѣ подписуемо и печати свои прикладаемъ. Дѣалось въ замку Луцкомъ, мѣсяца септемврія 1-го дня, лѣта по нароженю Іисуса Христа Сына Божія 1619.

Подлинникъ писанъ на бумажномъ листѣ и хранится въ архивѣ Коммиссіи. На немъ, кромѣ печати братства, приложено 38 печатей въ три ряда и слѣдующія 46 собственноручныхъ подписей, изъ которыхъ только одна не разобрана:

Demetri Bałaban. Jerzy ze Zbaraża Woroniecky. Alexander Zubcewsky, mostowniczy Łucky. Іезекиелъ Курцевичь, архимандритъ Терехтимировский. Смѣренный Іеромонахъ Ісакій. Григорий Ушакъ Куликовский, подсудокъ Кремянецкий. Константинъ Хорошко. Крыштофъ Еловицкий, подстолій земли Волынское. Filon Ełowicky. Jan Markowsky. Иванъ Выговский. Alexander Puzyna. Jerzy Puzyna. Lawrenty Drewynsky, czesznik Wołynsky. Abram Grabowiecky. Михайло Гулевичь Воютинский, подсудокъ Луцкий. Krzystof Kolczycky, skarbnyk woyewodztwa Czernychowskiego. Jury Kulczycky. Павелъ Вышборский. Павелъ Друцкий Любецкий, судья гродский Луцкий. Томашъ Гуляницкий. Иванъ Исайковский. Jacko Huliewicz Woju-

tynsky. Jan Bankowsky. Миколай Нападовский. Alexander Niemierycz z woie. Kijowskiego. Александеръ Волковский. Семенъ Гулевичь Воютиньский. Jwan Hulewicz. Ѳедоръ Гулевичь Воютиньский. Jan Wolkowsky, podczesznik. Григорий Черникъ, коморникъ. Roman Hulewycz. Piotr Hulyewycz. Григорий Баковецкий. Михало Мышка Холоневский. Hrehory Żabokrzycky. Adam Swisczowsky. Piotr Suryn... Михаилъ Судимонтовичь Кропивницкій, подсудокъ земский Брацлавский. Paweł Szolgien. Богданъ Братковский. Andrzey Sawatsky. Grzegorz Siennicki. Ѳеодоръ Кузьмичь.

IV.

Грамота Іерусалимскаго патріарха Ѳеофана на сооруженіе въ Луцкѣ братской Крестовоздвиженской церкви съ правомъ ставропигіи. 1620 года, 20 іюня.

Ѳеофанъ, милостію Божіею патріархъ святого града Іерусалима, Сиріи, Арабии, Кана Галилеи, обоиполъ Иордана и всея Палестины.

Смиреніе Наше вѣдомо чинячи всѣмъ, иже мы, будучи въ земли Руской, господарства Московского, за панованіе благочестивого и богохранимого царя православного Михаила Феодоровича, великими церкве Божія святого мѣста Иерусалима кгвалтовными потребами притисненые, и одтоль назадъ едучы чрезъ панства великого короля Жикгимонта Третего, и пришедшу ми во свѣтлую державу панованя его полуденное России, до Богоспасаемаго града Киева, видячи мѣсто Киевъ во благочестии восходное церкви добре квитнучое и сталое, монастырми чудотворными и церкви старожитное уфундованое и оздобленое, православными российского роду преложеными обоего стану, духовного и свѣцкого, шляхты и посполитыхъ людей исполненное, прийде к нашему смирению велебный отецъ киръ Ісакий, протосинкгелъ александрийский, а на сей часъ

игуменъ монастыра Черньчицкого [1]), а намъ знаемый и велице милый, чоломъ намъ бивъ отъ людей благочестія нашого старожитъное вѣры, послушания греческаго, церкве нашое восточъное сыновъ и послушъниковъ, а меновите отъ ихъ милостей урожоныхъ пановъ шляхты руское и обывателей волынскихъ, купно же и гражданъ Луцъкыхъ, собрания и братства еже о Христѣ возлюбленнаго, даючи намъ справу, иже во епископіи Луцкой, у панствѣ пресвѣтлого и великого короля полского обрѣтающіися во епархіи той братія, иже суть тщателе и прилежницы еже о нищихъ даемыя милостыня отъ тамо христолюбивыхъ князей и пановъ и во обьщую ползу сущаго мѣста, и иныхъ боголюбезнѣ имъ помысливщыхъ, имже и смиреніе наше увѣрися и съпоспѣшествова и съпохвали и незапинателное еже о добромъ ихъ изволеніи и усердіи во прочая вся вѣкы соблюдатися въ Дусѣ святомъ завѣщевается. Сіи и пакы по подобному и по Божой ревности восхотѣша отъ самихъ основаній, никогда же прежде на мѣстѣ томъ воздвиженну бывшу храму, по чину и законехъ еже о ставропѣкгіахъ велицей церкве преданыхъ нашихъ патрияршескыхъ, всечестный всемиръного животворящого Креста Господня воздвигнути храмъ любочестнымъ и христолюбивымъ иждивеніемъ или накладомъ благочестивыхъ господей тамошнихъ; и того ради припадали къ нашему смиренію. Мы же вшелякою властію и благодатію всечестного и животворящого Духа, маючи зуполную моцъ и позволеніе отъ сполбрата и сослужителя смиренія нашого киръ Тимоѳея, вселѣнского патріярхи Конъстантинополского, належащого пастыра Рускыхъ землъ, и самое митрополіи Киевское и Галицкое отца, и всѣхъ епископствъ сущіихъ и належащихъ ему, и прочіихъ сполбратій нашихъ: Кирила Александрійского, судіи вселенского, а Аѳанасія Анътиохийского, святѣйшыхъ патріарховъ; маючи мы при собѣ ексарху престола все-

[1]) Черничицкій или Черницкій монастырь, прежде мужескій, а съ 1652 года женскій, находился въ полуверстѣ отъ г. Луцка, за р. Стыромъ, на острову, гдѣ нынѣ Преображенская деревянная церковь.

ленского велебного киръ Аръсенія, аръхимандрита великое церкви в Конъстанътинополю, и видячи великое церкви Божое озлобленіе отъ апостатовъ законопреступъныхъ, пастыревъ ихъ бывъшыхъ, в земли Руской, далисмы моцъ благоговѣйному во иеромонасехъ киръ Ісакію, тамо обрѣтающемуся, патрияръшескою властію и повеленіемъ водрузити божественный крестъ храма честнаго Креста Господня во пребывателное и непорушимое вещи явленіе. Симъ настоящимъ патріяршескимъ соборнымъ листомъ извѣщаетъ же ся и узаконяется, яко да сей воздвизаемый и хотящій произыйти божественный храмъ животворящого Креста Господня о ставропѣкгіахъ нашихъ патріяршескихъ, иже въ предъречоной епископіи Луцъкой, въ богохранимемъ граде Луцъку, лежаще, да есть и да именуется патріяршескимъ ставропѣкгіемъ, яко же и прочая патрияршеская ставропѣкгія, яже повсюду тако бываемая, и да пребываетъ свободенъ и непопираемый отъ всякого лица, любо аръхиепископъского и епископъского, едину свободнѣ вѣдый и имѣя главу свою патріярху Конъстантинополского, яко належного пастыря, и отъ него всякого устроенія и суду, управленія же и власти чая и приемляя должну сущу, и отъ иже по времени въ немъ поющого ефимерия или ерея, патрияршескому нашому воспоминатися имени во всѣхъ божественныхъ и священыхъ литургіяхъ, служеніяхъ и литіяхъ. Симъ нашим патрияршескым оправданіямъ и сунъкгелным писаніямъ кто либо, буди или ерей сый, или аръхиерей, сопротивляяся и пренебрегая наша патрияръшеская оправданія, нынѣ и во прочіихъ по сих лѣтех восхотѣлъ бы запинати, яко навѣтуя и насилуя сему божественному храму нашому патрияршескому ставропѣкгію и иже в немъ священнику, яже в нем освященымъ и отнынѣ освященным вещем вкупѣ и стязаніям, таковый не токмо упражненый отъ священъства непрощенному подлежитъ, кто или гдѣ любо буди, но и отлученъ да будет отъ Бога, и не просченъ и по смерти не раздрѣшенъ сицевый. Буди же о сем извѣстное изяспеніе и во извѣстное утверженіе сіе настоящее сункгелное написаніе, еже и дадеся реченнымъ

братиямъ, нынѣ сущимъ и по семъ будущимъ, и во извѣщеніе сего неподвижно дастся сія рукописная, съ подписаніемъ руки и притисненіемъ печати нашея патриаршескоя и притисненемъ печати ексархи ѳрону Константинаграда грамота. Въ Киевѣ, въ лѣто отъ созданія миру 7128, а отъ еже по плоти рожества Господа Бога и Спаса нашого Иисуса Христа 1620, месяца июня дне двадцатого.

Грамота сія заимствована изъ Луцкаго Сборника, хранящагося въ архивѣ Коммиссіи.

V.

Посланіе Константинопольскаго патріарха Тимоѳея о исповѣданіи и сохраненіи истинной вѣры.

Тимоѳей, милостію Божіею архіепископъ Константинаграда, Новаго Риму, и вселенскій патріархъ.

Иже во мѣстехъ и градехъ, подлежащихъ предѣломъ нашимъ Христовы апостольскія и восточныя великія церкве Константинопольского патріашескаго престола, православныи любо благочестивые христіяне, елици во свещенномъ сословію и во мирстемъ граженстве и чину, чада о Господѣ возлюбленная нашего смѣренія! Благодать, миръ, милость, спасеніе души и возмездоприятіе да подастся вамъ отъ Бога вседръжителя и Господа нашего Іисуса Христа.

Многажды отъ многыхъ слышимъ, яко васъ, вѣрныхъ сущихъ, нѣціи любопрелестницы мудрованіемъ и мнѣніемъ своимъ отъ Христовы истинныя извѣстныя вѣры применити тщатся. Тѣмъже пишемъ ко вамъ и во Дусѣ святѣмъ повелеваемъ, да бысте въ ней твердыми, водруженными, непоколебимыми стояли. Аще ли же кто негли отъ нихъ препираяся будетъ художествомъ нѣкоимъ и злохитріемъ разорити отъ божественныхъ отцевъ данное священное исповеданіе вѣры, и вопроситъ васъ о православной вѣрѣ, отвѣтъ сицевый дадѣте имъ: яко вѣруемъ во единаго Бога въ трехъ со-

ставѣхъ: во единого Бога Отца, яко создалъ есть насъ, и во единого Бога Сына, яко изъбавилъ есть насъ, и во единого Бога Духа святаго, яко освятилъ есть насъ. Отецъ есть едино начало и вина Сынови въ рожденіи, и святому Духу во исхожденіи. Не вѣруемъ, яко Сынъ отъ Отца и отъ святаго Духа родиться, ниже Духъ святый отъ Отца и отъ Сына исходитъ (были бы убо двѣ начала и двѣ вины рожденія и исхожденія); но вѣруемъ, яко аки Сынъ отъ самого Отца родится, сице и Духъ святый отъ самого Отца исходитъ. Вѣруемъ, яко подъ двоима видами, сирѣчь хлѣба и вина, во воспоминаніе жертвы Христовы, словомъ Божіимъ истиный Христосъ бываетъ и вѣрнымъ всѣмъ кромѣ лица зрѣнія дается; о единомъ же видѣ на тайной вечери его ниже заповеди имамы, ниже болшія вѣры учимъ; но яко Христосъ рекъ и подаде, сице вѣруемъ и учимъ. Еще вѣруемъ, яко Христосъ богочеловѣкъ, во лицехъ архіерейскихъ, іерейскихъ, вѣрныхъ на земли отъ всѣхъ грѣховъ смертныхъ и простительныхъ тайнами церковными разрѣшаетъ и совѣршенѣ очищаетъ, и въ нихъ пребываетъ, во грѣсѣ же кромѣ покаянія умирающихъ не ко очищенію, но на вѣчную муку отсылаетъ. Сия убо есть единa святыхъ апостолъ и отецъ вѣра, по действу изложенія вѣры, яже мы до послѣднего издыханія аки таланътъ пренебесный держати и хранити должни есмы; маловѣрныхъ же и отступникъ бесчисленныхъ баснословій и словосѣянія о вѣрѣ аки губительства вѣрующе, и во смиреніи Христовѣ и покаяніи на земли добрая дѣла творяще, славу, богатъство и сласть, яко маловременная мечтанія суетнаго сего мира презирающе, по смерти жизнь безконечную во царствіи небесномъ со Христовыми ангелы и всѣми святыми его наслѣдите. Сице мудръствуйте и пребывайте непогиблемы. Да Божія благодать и несконъчаемая милость и молитва и благословеніе нашего смиренія будетъ со всѣми вами.

Сіе окружное посланіе патріарха Тимовея заимствовано изъ Луцкаго Сборника.

VI.

Порядокъ въ засѣданіяхъ братскихъ.

При загаеню и засѣданю Братства напрод:

На звыкломъ мѣсцу, в дому брацкомъ, мает быти столъ засланый, на которомъ положено будетъ евангеліе, и свѣчи запаленые и скринка брацкая. Тогды священник, любо братія старшіе, вставши, „Достойно“ проспѣвати и тое предсловіе прочитано быти маетъ:

Въ имя Отца и Сына и Святаго Духа, аминь.

Молитвами Пречистыа Владычица нашеа Богородица и приснодѣвы Маріа, силою честного и животворящаго Креста Господня. Сие богоугодное, законное, церковное Брацство Духомъ Святымъ отъ самого Господа Бога и Спаса нашого Іисуса Христа и Господа славы апостоломъ святымъ и тѣми всей вселенней повсюду церквамъ святымъ законно и вѣчно держати предано есть. Таже и намъ, зде обрѣтающимся, волею и благословеніемъ и утвержеіемъ единыа воистину святыа соборныа и апостолскіа церкви, свѣтлосіательнаго Сиона сыномъ, от святыхъ отецъ нашихъ четырехъ патріарховъ въ вѣчныа роды Брацство сіе и законы єго сохраняти и держати преданы суть. О них же намъ слово: „Свята церкви твоя, о Боже, и дивна во правду“, рече чудный пророкъ. Господу же нашому Іисусу Христу въ священомъ евангеліи глаголющу: „Аще любите мя, заповеди моя соблюдѣте. Си заповѣдъ нову даю вамъ, да любите другъ друга, и о семъ познаютъ васъ вси, яко мои ученици есте, аще любовъ другъ ко другу имѣти будете“. Ибо въ ветсѣмъ законѣ речено есть: „Возлюбиши Господа Бога твоего отъ всеа душа твоея, и отъ всего серца твоего и отъ всѣхъ силъ твоихъ, а ближнего своего яко самъ себе; и в сію обою заповѣдію увесь законъ и пророци стоятъ“. „Богъ бо любов есть, и пребываяй въ любви, въ Богѣ пребываетъ, и Богъ въ немъ“. Ибо и пророкъ рече: „Се коль добро и коль красно еже жити братіи вкупѣ“. О семъ бо обѣща Господь дати намъ животъ вѣчный“.

Ту юж Порядокъ брацкий [1]) читанный быти маетъ. А по прочитаню Порядку брацкого, речено быти маетъ:

„Миръ Христовъ да водворяется въ душахъ нашихъ, братіе. Аминь.

Потомъ мовитъ:

„Панове братіа! Кто бы што вѣдалъ належного быти Брацству, абы оповѣдалъ; а кто бы тежъ повиненъ былъ отдати вину или доходъ який братский, абы одложилъ".

Наконецъ:

„Если кто справу маетъ яковую до Брацътва или до кого колвекъ, абы одправовалъ", и прочая.

Изъ Луцкаго Сборника, гдѣ статья сія написана въ 1620 году. Отрывокъ изъ этого Сборника, хранится въ архивѣ Коммиссіи, № 134.

VII.

Донесеніе вознаго о томъ, что Луцкіе мѣщане не послушались объявленнаго имъ отъ имени старосты запрещенія продолжать начатую ими постройку церкви „новой секты" (т. е. братской). 1620 года, 6 августа.

Року тисеча шестсот двадцатого, месеца августа шостого дня.

На вряде кгродскомъ, в замку его королевское милости Луцъкомъ, передо мною Александромъ Малиновским, будучим на тот часъ наместникомъ подстаросства Луцкого, и книгами нинешними кгродскими Луцкими постановившисе очевисто, шляхетный Станиславъ Пяновский, енералный возный воеводства Волынского, явне и доброволне сознал: ижъ дня шостого месеца августа, в року тисеча шестсотъ двадцатомъ, былемъ в ратушу Луцкомъ, при урожонымъ Марцияне Олшамовскимъ, буркграбимъ Луцкимъ, кгды бурмистровъ, райцовъ, лавниковъ при велю посполства будучого

---

[1]) т. е. Уставъ братскій.

напоминалъ и именемъ кнежати пана Албрыхта Станислава Радивила на Олыце и Несвижу, подканъцлерого великого княжества Литовского, старосты Луцкого, росказовалъ, абы волю и росказане кнежати его милости, именемъ короля его милости оповеденые, выполняючи, реместникомъ — теслямъ Луцкимъ будованя зачатого на кгрунте местскомъ церкви одсчепенское новое секты заборонили и заказали; где зневаживши панове месчане, преложоные места Луцъкого, таковое напоминане и росказане, черезъ старшого бурмистра Солтана одповедели, же „того боронитъ не можемо и не повинъны смо: кгдыжъ коли волно жидомъ, туркомъ, татаромъ и иншого народу людюмъ яко хотячи вирити и набоженства своего заживати, поготовю церкви будованя трудно хто заборонити можетъ“. И такъ, ничого не справивъши, бачячи ихъ при томъ стоячих моцне, абы встренту жадного не чинили, з ратуша вышедши, панъ буркграбий тых будовничих черезъ челядника своего напоминалъ и с плацу имъ зыйти росказовалъ, на которые слова одповедили теслове Луцкие: не можетъ намъ панъ буркграбий росказовати, мы его тежъ слухати не повинъни“; затымъ се скупивши, повидили челядникови пана буркграбего: „будешъ-ли тутъ булшей бывалъ, озмешъ сокирою в бокъ, и каждому се достатъ може, хто того боронити зхочетъ“. И такъ, бачачы збунтованыхъ, ничого не справивши, прочъ одыйти муселъ, мною то все вознымъ осведчивши; што такъ правдиве а не иначей бытъ созналъ. И просилъ помененый возный, абы тое его очевистое сознане до книгъ было принято и записано; што за принятемъ моимъ урядовымъ до книгъ есть записано.

Книга гродская Луцкая 1620 г., № 2440, л. 346 [1]).

---

[1]) Въ подлинной актовой книгѣ этотъ документъ такъ озаглавленъ: „Реляция возного, иж напоминалъ месчанъ Луцкихъ съ паномъ буркграбимъ, абы церкви новое секти не будовали“.

VIII.

Листъ короля Сигизмунда III, запрещающій Луцкимъ мѣщанамъ продолжать якобы самовольно ими начатую постройку Братской церкви и школы, такъ какъ затѣянное ими дѣло можетъ вредить успѣху уніи. 1620 года, августа 26.

Року тисеча шестсот двадцатого, месеца сенътебра, пятого дня.

Перед урядомъ и актами нинешъними кгродскими Луцкими, в замку его королевское милости Луцкомъ, передо мною Александром Малиновским, будучим на тот час наместникомъ подстаростваЛуцкого, постановившисе очевисто шляхетный пан Ян Торовский для вписаня до книг нинешних кгродских луцкихъ, пер облятам, подал листъ его королевское милости заручный, с печатю меншою коронъною и с подписом руки его королевское милости, до славетных: Солтана Вашкевича, бурмистра, Кирила Демяновича, райци, Яна Соколеници, райцы, Павла Анътоновича, Труша Матюшича, Миска Половъковича, Северина Кириловича и инших всих, которые бы се до справы, нижей в том листе описаное, приповедали и отзывали, месчанъ и обывателей места Луцка, в справе в том листе его королевское милости заручъном меновите выражонои писаный, яко тот лист его королевскои милости шырей в собе мает, просечи, абы принят и до книг уписанъ был, которого я, з ушанованем, яко се годит, до книгъ приймуючи, читалом, и тые сут его слова: „Жикгимонтъ Третий, Божю милостю корол полский, великий князъ литовский, русский, пруский, мазовецкий, жомоитский, инфлянтский, а шведский, кготский, вандалский дедичный корол. Славетным: Солтаневи Вашкевичови, бурмистрови, Кирилови Демяновичови, райцы, Янови Соколеницы, райцы, Павлови Анътоновичови, Трушови Матюшичови, Мискови Половъковичови, Северинови Кириловичови и иншым всим, которые бы се до справы нижей описаное приповедали и отзывали, месчаномъ и обывателюм места нашого Луцка, верне нам милым, ласка наша коро-

левская. Славетные, верне нам милые! Дано нам справу, иж найдуютъ се межи вами некоторые особы, которые, выламуючисе з юриздиции владыки Луцкого, на зъневагу его, безъ жадного позволенъя его, яко пастера там-того местца и старшого преложоного релии кгрецкое, и овъшемъ упорне и своволне церков и школу якуюсь новую, называючи то Братством Милосердя, в том же месте нашом Луцку заложили; которымъ заложенемъ тое церкви унию, презъ антецесоров помененого велебъного отца владыки Луцкого, за позволенем всего духовенства, в том панъстве нашом будучого, принятую и до панствъ наших святобливе внесеную, а затым зверхность пастырскую помененого отца владыки Луцкого, за сполною на то радою и помочю вашою, затлумити усилуют. Шго иж се дiет мимо ведомость нашу, на уйму юрисдиции помененого владыки Луцкого, противъко правомъ и вшелякой слушности, на знесене тое светобливое едности, прото мы, вичечи, абы в местах наших ничого за приватными чиими замыслами, без ведомости и позволенъя нашого, се не деяло, хотечи, абы тая справа, которая ест владзы и зверхности пастыра тамтого местца уближаючая и вшелякои слушности противъная, далей се не ширила, розсказуемо конечне, такъ мети хотечи, абысте такимъ своволним юрыздициюм, которые не могут быти, одно зъ великим помешанемъ и уближенем юриздиции нашои и помененого велебъного отца владыки Луцкого, мъножити се не допусчали, и ремесником местскимъ, подъ срокгимъ каранем нашим, будованъя тамтое церкви и школы запехати росказали, и сами от такого предсявзятя своего суперседовавши, пилне того перестерегали, абы юрисдиции в месте нашомъ нихто собе приватнымъ способом не привласчал, и помененому велебному епископови Луцкому въ его влады и зверхности пастырской жадная перешкода не была. Взглядомъ чого закладаем на васъ вину и заруку нашу королевскую, чотыриста копъ грошей литовских, в которую если за спротивенемъ се в чом тому листови пашому впадете, безъ отпусченъя вамъ оную до скарбу нашого заплатити роскажемо; а иначей абысте вѣрность ваша не чинили,

для ласки нашое и с повинности своее. Писанъ у Варшаве, дня двадцат шостого, месеца августа, року панъского тисеча шестсот двадцатого, панованъя королевствъ нашихъ—полского тридцат третего, а шведского двадцат семого року.—У того листу его королевское милости печат коронъная меншая притиснена, а подпись руки его королевскои милости тыми словы: Sigismundus rex. Christophorus Bakoviecky. Который же то листъ заручный его королевское милости, за поданем вышъреченое особы, а за принятем моим урядовым, увес слово до слова до книг кгродских луцкихъ ест уписанъ.

Книга гродская луцкая № 2125, л. 873.

IX.

Духовное завѣщаніе п. Николая Боговитина въ пользу Луцкаго Братства. 1621 года, 3 декабря.

Року тисеча шестсот двадцат второго, месеца генваря двадцат четвертого дня.

На рокахъ судовыхъ земских луцких, от дня Трех Кролей, свята римского, в року звыш написаным припалых и назавтре меновaного свята судовне отправоват зачатых, перед нами Иваном Хринницкимъ, судею, а Михайлом Гулевичом Воютинским, подсудкомъ, врядниками судовыми земскими луцкими, постановившися очевисто, урожонный его милост пан Юрей Черневскій для уписаня до книг подалъ пер облятам тестамент остатнее воли зошлого урожоного небощика пана Миколая Боговитина съ Козирад, роспораженя всее маетности лежачое и рухомое, по нем позосталое, с печатю и с подписом власное руки небощиковское, также с печатми и с подписами рукъ людей зацных, о чом тот тестамент ширей в собе мает,—просечи, абы принят и до книг уписан былъ. Которого мы, суд, видечи цилого, зуполного и во всем водле права справленого, для уписаня до книг приймуючи, перед собою читати казали, и так се

въ собе писмом полским писаный мает: W ymie Oyca y Syna y Ducha swiętego, Pana Boga w Troycy swięty iedynego, stań się, amen. Jż na tym mizernym swiecie niemasz nic pewnieyszego nad smierć, lecz że czas iey nie pewny, o ktorey Pan y Zbawiciel nasz Jesus Christus zostawić nam raczył zdrową nauke, żebyśmy się nie ubespieczaiąc, sawsze, na kożdą godzine czuynemi byli; przeto ja, Mikołay Bohowityn z Kozirad, maiąc przed oczyma te uauke Zbawiciela mego, a będąc na ten czas chorobą od Pana Boga nawiedzony, lecz z łaski Bożey na baczeniu y rozumie dobrze zdrowy, umysliłem na pismie, ktore wieczną pamięc ma, rozrządzenie maiętnosci mey wszystkiey, leżącey y ruchomey zostawic, jakoz taki testament ostatniey woli mey, przywodząć to kożdemu do wiadomosci, czynie y zostawuię. Naprzod, iesli mie Pan Bog w tey chorobie iuż z tego swiata rozłączyc będzie raczył, ducha mego oddawam w Jego naswiętsze ręce, pokornie Bozkiego Jego miłoserdzia prosząc, żeby nie pomniąc na ciężkie grzechy moie, ktoremi ia maiestat iego swięty Boski obrażał, raczył ią przyiąc w Boskie ręce swoie; a ciało moie grzeszne ich mosci panie siostry moie rodzone, mianowicie: pani Barbara Krzysztophowa Horainowa y pani Krystyna kniehini Lwowa Woroniecka Bohowitynowny, maią pochować w cerkwie brackiey Łuckiey, nowo zbudowaney, założenia Czesnego Chresta, grob wymurowawszy; na ktory pogrzeb y inne pobożne uczynki, żeby tylko zwyczaiem pobożnym chrzescianskim, uprosiwszy przy ich mosciach panach przyiaciołach, ktorzy się zgromadzą, duchownych y ubogich, był odprawion, zapisuie y naznaczam złotych polskich pięcset, z maiętnosci mey oyczystey siola Woynice, takim sposobem: iż pomienione siostry moie, pani Krzysztophowa Horaynowa y kniehini Lwowa Woroniecka, zaraz po smierci mey, pomienioną maiętnosc Woynice maią w posessią swoią obiąc y te dobra ze wszystkim na siebie samych dzierżec y wszelakich pożytkow przynależnosci używać y na siebie obracać, aż do lat synowca mego, pana Wacława Bogowityna, a mianowicie do wyscia lat dwudziestu cztyrech temu synowcowi memu. A względem trzymania tych dobr y używania pożytkow z nich

przychodzących, maią ichmosc pomienione panie siostry moie na pogrzeb moy y insze pobożne uczynki złotych pięcset obrocic; tylko to ich mosci naymilszych siostr moich prosze, aby iako naiucszciwiey y naoczędożniey ciało moie, wedle stanu mego szlachetskiego, pochowane było; ubogich aby iako naylepiey nakarmiono y kożdemu iałmużnę po groszy trzy dano. Na cerkiew pomienioną Bracką, gdzie cialo moie leżec będzie, odkazuie, daruie y zapisuie tym moim testamentem złotych cztyrysta polskich s tych że dobr moich Woynice; maią ich mosc pomienione panie siostry moie dać do rąk starszych tey cerkwie Brackiey iako nayprędzey, a ci starszi cerkwie Brackiey maią te cztyrysta złotych na potrzeby y ochędostwo tey cerkwi, z wiadomoscią pomienionych paniey siostr moich, obrocic, żeby stąd w tey cerkwie chwała Boża ustawicznie odprawowała się y za dusze moie y zmarłych rodzicow moich Pana Boga proszono. Pogrzeb y sorokoust wedle zwyczaiu y obrzędow cerkwie greckiey swieszczenik tey cerkwi odprawiwszy, ma do liat dziesięciu w kożdą sobotę służbe Bożą za dusze moie odprawować.

A co się dotycze maiętnosci mey, tak leżącey, iako y ruchomey wszystkiey, ktorą po żywocie moim tak zostawuie y tym testamentem ostatniey woli moiey rozrządzam, y tak miec chcę: Maiętnosć moie oyczystą, sioło Woynice, mnie po oycu mem zostałą, synowcowi memu rodzonemu, synowi zeszłego pana Jwana Bohowityna, panu Wacławowi Bohowitynowi, liat ieszcze na ten czas nie maiącemu, na wieczność zapisuie; iednak synowiec moy nie ma przychodzić do posesijey tych dobr Woynice, aż dorosszy liat dwudziestu cztyrech, bo te dobra moie pozwoliłem y tym testamentem moim pozwalam siostrom moim wyszey mianowanym, względem długu mego, ktorym winien im, do wyscia liat dwudziestu cztyrech synowca mego trzymaç; a kiedy dorosnie liat dwudziestu cztyrech, tedy maią mu tych dobr ustąpic, a synowiec moy nie ma ich o żadne szkody, ktoreby się stali pod czas dzierżenia ich, prawem turbować. A gdzie by też synowiec moy pan Wacław Bohowityn w młodym wieku lubo y w dalszym umarł y s tego swiata steriliter zszedł, tedy po smierci

synowca mego, gdzieby nań Pan Bog to dopuscił, wyszrzeczoną maiętnosc moie Woynice, tak iako sie w sobie ma, ze wszystkim iey prawem y pożytkami siostrom moim rodzonym, na ymie Barbarze Krzysztophowey Horaynowey, Krystynie kniehini Lwowey Woronieckiey y Fiedorze Hrehorowey Hansowiczowey Szostakowskiey, Bohowitynownom, na wieczność w rowny dział odkazuie y zapisuie; a panna Katarzyna, siostra moia, maiętnoscią Zubilną kontentowac sie ma, a do Woynice nie będzie należała. Drugą maiętnosc moią oyczystą, mnie po oycu moim zostałą sioło Zubilną, na ktorey siostra moia rodzona, panna Katarzyra Bohowitynowna ma zapisaną sobie od nieboszczyka pana oyca summę trzy tysiące złotych, tey że pomienioney siestrze mey odkazuie takim sposobem, że pomienioney pannie Katarzynie Bohowitynownie, siostrze moiey, do summy, ktora iey od niebozczyka iest zapisana, daie, daruie y tym testamentem zapisuie summe trzy tysiące złotych polskich, ktorą do summy pana oycowey przyłożywszy, ma pomieniona siostra moia tak w tey sumie trzech tysięcy złotych od oyca zapisanych, iako y w teraznieyszey, ode mnie iey darowanej y tym testamentem zapisaney, wszystkiego w summie szesciu tysięcy złotych polskich, tych dobr Zubilna ze wszystkim w dzierżeniu byc y nikomu z niey nie ustępowac, aż by iey ta summa wszystka szesc tysięcy złotych istotnie otdana y zapłacona była. Strony pogrzebu ciała mego wyszei troche się przepomniało, aby był iako naochędożniey odprawiony. Jż pieniędzy gotowych nie masz y nie zoštawa się po mnie nic, bo na rożnych lekach będąc, wszystka się kopa wydała, tedy respektuiąc na to, yż to w poruczeniu moie siostry maią, pani Horainowa y kniehini Woroniecka, na tey że maiętnosci Woynickiey, ktorąm im do wyscia lat zupełnych dwudziestu cztyrech dziedzica przyrodzonego, synowca mego pana Wacława Bohowityna, w dzierżenie postąpił, daie, daruie y tym testamentem zapisuie pomienionym siostrom swoim, pani Horainowey y kniehini Woronieckiey summe trzy tysiące złotych, y nie będą powinni s tych dobr Woynickich dziedzicowi ustąpic, ażby im ta summa trzy tysiące złotych ystotnie od niego była zapła-

cona. A zosobna na dworze moiem, w zamku okolnym Łuckim będącym, ktory mi prawem przyrodzonym po oycu mem przypadły y testamentem z osobna był zapisany, tem że pomienionem siostrom moim, pani Horainowey y kniehini Woronieckiey summe tysiąc złotych polskich leguie y zapisuie. Rzeczy moie ruchome wszystkie od mała do wielia, to iest złoto, srebro, kleinoty, szaty, wozy, konie iezne, wozniki, bydło rohate y nierogate, małe y wielkie, cyn, miedz, zboża w gumnach złożone y na poliach zasiane, sprzęty domowe, co sie tylko rzeczą ruchomą nazwac y mianowac może, także summy pieniężne, gotowe y na imieniu ktorekolwiek zapisane, tak na osobę moią, iako na osobę niebożczyka pana oyca mego y pani matki mey, od kogokolwiek y iakim kolwiek sposobem służące, gdzie by się ieno kolwiek y u kogo kolwiek znałesc y pokazac mogło, y ogułem wszystko nikomu inszemu, tylko siostrze mey miłey paniey Krystynie Bohowitynownie kniehini Łwowey Woronieckiey tym testamentem ostatney woli moiey odkazuie, daie y zapisuie wiecznymi czasy. Zapisy y prawa wszystkie na iakie kolwiek długi y summy, tak na osobę rodzicow moich, iako y moie, od kogo kolwiek służące, także y processa wszystkie prawne o co kolwiek y z kim kolwiek, jak przez niebożczyka pana oyca mego, iako y mnie samego wszczęte y zaszłe, na iakim kolwiek stopniu y punkcie prawnom będące, na osobe pomienioney panie y siostry moiey kniehini Lwowei Woronieckiey zupełnie tym testamentem moim wlewam y transfunduie, oddalaiąc od tego wszystkich bliskich krewnych y powinnych moich. Do tego, iż co pan Wacław Horain na potrzebe własną swoie zastawił w Ołyce u żyda Ławiela we stu złotych szable y pałasz srebrem oprawne, oboie pozlociste, moie własne, na czas krotki tego u mnie pozyczywszy, ktorego pałasza y szable y do tego czasu mi nie oddał, a iakom słyszał, że u tego żyda y teraz w zastawie są, a zosobna został mi winien ten że pan Horain złotych trzydziesci na zapis swoy, w grodzie Łuckim zeznany; tedy tak te szablie y pałasz, iako y złotych trzydziesci, za zapisem, ma siostra moia kniehini Lwowa Woroniecka u

pana Wacława Horaina odyskać, gdyż to iey, siestrze mey miłey, leguie y zapisuie, y ten zapis na złotych trzydziesci, mnie służący, tym testamentem moim ze wszystkimi condycyami tego zapisu na nie wlewam; ktory pałasz y szable y złotych trzydziesci polskich na szpital Łucky ruski dać. Trzymam to o łasce y baczeniu pana Horainowem, że to wszystko paniey siestrze moiey niemieszkalnie, nie przywodząc do nakładow prawnych, odda, o co iego mosci pilno prosze. Paniey Fiedorze Bohowitynownie Hrehorowey Hansowiczowey Szostakowskiey, siestrze moiey rodzoney, iuż się za wszystko względem posagu, od niebożczyka pana oyca naznaczonego, y wyprawy z dobr oyczystych y macierzystych stało; gdyż przychilaiąc sie do testamenta niebożczyka pana oyca mego, przestał pan małżonek iey mosci pan Hrehorey Szostakowsky y na sumie czterech set zlotych u potomkow xięcia Michała Wiszniewieckiego, a na drugiey, to iest tysiąca złotych, u iey mosci paniey Malinskiey, iako żem y prawo to na osobe iey mosci wlał; lecz mi iegomosc nie wrocił zapisu niebożczyka pana oyca mego na te złotych czternascieset, na ktory sie iuż nic nie winno; dzierze to o iego mosci, że potomkow y successorow moich o te sume trudnic nie będzie; jednak ja, z miłosci mey braterskiey, pomienioney siestrze mey paniey Szostakowskiey odkazuie, daruie y zapisuie te sume szescset kop groszy litewskich, ktore nieboszczka Katarzyna Hrehorowa Rołbasowa Rostocka, pisarzowa ziemska krzemieniecka, została winna na zapis swoy nieboszczykowi panu oycowi memu. Ten tedy zapis pomieniony ma byc oddany paniey Szostakowskiey, niech sobie tey sumy u potomkow paniey Rostockiey doydzie y na swoy pożytek obroci. A yz ieszcze pani Szostakowska wyroku z dobr oyczystych y macierzystych nie przyznała, na co są zapisy reczne, prosic iey mosci, aby zeznała ten wyrok, gdyż sie iuż jey mosci dosic stało. Nieboszczyk pan ociec moy naznaczył to był testamentem swoim, żebym panu Adamowi Czołhanskiemu oddał połtrzecia tysiąca złotych, skoro by Miłowsze wykupiono; a iż Miłowsz u mnie od potomkow xięcia Wiszniewieckiego nie wykupiono, tedy niebożczyk pan Adam Czołhansky zgogził sie ze mną o Miłowsze takim sposobem, że w długu

niebożczyka oyca mego Milowsze ode mnie wziął, a ostatek sumy, co od połtrzecia tysięcy złotych zbywało, to iest złotych sto mnie oddał, a iam to prawo na Miłowsze na jegomosci wliał y zapis xiążąt ich mosci Wiszniewieckich do rąk niebożczykowi oddałem; lecz dla choroby moiey tego wliwku nie mogłem y dotąd zeznac do xiąg, ale dałem zapis moy osobny na zeznanie; a iżem był nie zeznał tego wliwku, tedy też y niebożczyk mnie kwitu s tey sumy nie zeznał u xiąg. Ktory to wliwok moy ręczny ja tym testamentem moim przyznawam, utwierdzam y approbuie, chcąc go takiey wagi miec, iako by oczewiscie przezemnie do xiąg był pryznany, y tak iuż niebożczykowi panu Czołhanskiemu nic winno nie zostało. Niebożczyk pan ociec moy został winien niebożczykowi Maierowi, żydowi ostrozkiemu, sto kop groszy litewskich; ten dług powinna będzie siostra moia panna Katarzyna Bohowitynowna potomkom tego żyda zapłacic z maiętnosci Zubilna, na ktorey tak od niebożczyka oyca mego summe trzy tysiąca złotych, iako y ode mnie samego druga trzy tysiąca złotych, wszystkiego szesc tysięcy złotych, zapisanych y uyszczonych ma. Do tego strzyiowi memu, panu Pawłowi Bohowitynowi, dać złotych sto polskich. Iam nikomu nic y żadnych długow nie winien, a com był winien pewną sume pieniędzy paniom siostrom moim, pani Horainowey y kniehini Lwowey Woronieckiey, tedy tak względem tego długu niewinnego porachowawszy sie z niemi dostatecznie, iako y względem odprawowania pogrzebu, murowania grobu, swieszczenika brackiego Łuckiego za sorokoust y za odprawowanie służby Bożey za dusze moie do dziesięciu lat na kozdą sobote y ubogich opatrzenie y ukontentowanie y insze pobożne uczynki, ktore sie wyżey przepomniały, iako też osobliwie w prędkim zapłaceniu y oddaniu tych cztyrechset złotych na cerkiew pomienioną Bracką Łucką Czesnego Chresta ode muie legowaną y zapłaconą, przestali na tem y contentowali sie dzierżeniem tych dobr Woynickich y sumą pomienioną y na tey że maiętnosci uyszczoną, z ktorey to wszystko, co sie wyżey pomieniło, znosic y uprzątywac maią y będa powinni. Synowca mego o to osobliwe iako napilniey prosze y za-

przysięgam, aby nic przeciwko temu testamentowi memu nie wykroczał y ani go wzruszał, y tych maietnosci, ktore sie wyszey rosporządziło, nie odbierał, aż by to wszystko, co sie komu ode mnie teraz tym testamentem legowało y zapisało, wykonał y statecznie zniosł, summy popłaciwszy y dzierżania do lat pomienionych dotrzymawszy. Czeladz moią tak rozprawuie: Tomaszowi Podlęskiemu, słudze memu, zapisuie złotych dwiescie na dwuch włokach pustych w maiętnosci mey siele Woynicy, na iedney Skoczkowszczynie, a na drugiey Karpowszczyznie przezywaiemych; drugiemu słudze memu Andrzeiowi Sokołowiczowi złotych sto zapisuie na włoce w tem że siele Woynicy, przezywaiomey Kiborszczykowna, ktorzy to obadwa słudzy moie mianowani maią te włoki spokoynie sposobem zastawnym trzymac, aż do oddania sum, ode mnie tym testamentem zapisanych, powinnosci żadney nikomu z tego nie czyniąc; iednak pomienionych paniey siostr moich, pod czas dzierzenia ich, maią bydz posłuszni y uczciwosc wszelaką im wyrządzac, a żadnych podatkow s tych wołok im y nikomu inszemu czynic nie będą powinni. O co bardzo prosze, a mianowicie synowca mego, y kto by kolwiek potym dzierżącym był tych dobr, aby ich stamtąd nie ruszano y żadney przeszkody w tych wołokach nie czyniono, aż do oddannia im summy wyszei mianowanych. Mikołajowi Spinkowiczowi zrzebca z stada dobrego iakiego; Piotrowi Skarytskiemu, kucharzowi memu, pare wołow; tkaczowi Waskowi wołow pare; Pawlikowi, ktory był urzędnikiem u nieboszczyka pana oyca mego, pare wołow y kliacze z stada; woznemu Miskowi woła iednego y konia tego, co na nim teraz iezdzi; Smoenskiemu, haidukowi memu, woła y zrzebczika iakiego z stada, y wszystko popłacic, co komu kolwiek winno. Chłopcowi memu Macieykowi woła y sukna karazij na żupanik y portki, ktory po smierci moiey ma byc wolen y komu zechce niechai służy; forytarzowi memu Romankowi woła, drugiemu forytarzowi Kozkowi byka młodego leguie y tym testamentem moim zapisuie; ktore to woły y koniec com ktoremu naznaczył y legował, ma byc zaraz po pogrzebie moim oddano przez siostr moich, pani Horainową y kniehinią Woroniecką

o co ich barzo prosze, aby to każdemn wedle tego testamentu ostatniey woli moiey oddali y w tym wszystkim, co sie w tym testamencie moim wyraziło y napisało, tak a nie ynaczey wedle tey ostatniey woli moiey zachowali sie, gdyż ta ostatnia wolia moia iest. I na to ten testament ostasniey woli moiey, z dobrym rozmysłem y uważeniem moim, siostrom moim y synowcowi zostawuie, z pieczęcią moią y z podpisem własney ręki mey; do ktorego, za ustną a oczewistą prozbą moią, ych mosc panowie a przyiaciele moy, przy sprawowaniu tego testamentu będące, pieczęci swoie przycisnąc y ręce podpisac raczyli, to iest: jego mosc pan Iwan Mokosy Bakowiecky, jego mosc pan Hrehory Mokosy Bakowiecky, jego mosc pan Siemion Rusinowicz Berestecky, y duchownik moy, wielebny w Bodze ociec Ioan, swieszczenik Czesnokrzescki Bracky, Łucky. Dan y pisan w Łucku, roku tysiąc szescset dwudziestego pierwszego, miesiąca decembra trzeciego dnia.—У того тестаменту печатей пят, а подпис рук тыми словы: Mikołay Bohowityn ręką.—Очевисто прошоный печатар Иван Мокосий Баковецкий.—Устне прошоный печатар Грегорей Мокосиевич Баковецкий.—Oczewiscie proszony pieczętarz od jego mosci pana Bohowityna Symeon Rusinowicz Berestecky.—Іоан Василевич, свещеник Чеснохрестскій Братский Луцкий, рукою власною.—Который же то тестамент, за поданем и пробою вышей меноваое особы, а за принятемъ нашимъ судовымъ, увес, с початку аж до конца, до книг земских луцкихъ ест уписанъ.

Книга земская луцкая № 2820, л. 690.

X.

Грамота Константинопольскаго патріарха Кирилла на сооруженіе братской Крестовоздвиженской церкви съ правомъ Ставропигіи. 1623 г.

+ Кирилъ, милостію Божіею архіепископъ Константиноврада, новаго Риму, и вселенский патріарха.

Понеж иже въ епископіи Луцкой, в панствѣ пресвѣтлаго и христолюбиваго короля Полского, обрѣтающіися въ епархіи той братія, иже суть тщателя и прилежници еже о нищихъ даемыа милостыня, от тамо христолюбивыхъ благородныхъ князей и пановъ и въ общую ползу сущаго мѣсца и иныхъ боголюбезнѣ имъ помысливших, имъ же и смиреніе наше споспѣшествова и съпохвали и незапинателное еже о добромъ ихъ изволеніи и усердіи въ прочая вся вѣки съблюдатися въ Дусѣ Святомъ завѣщавается. Сіи и паки по подобному и по Божіей ревности въсхотѣша от самѣхъ основаній, никогда же прежде на мѣстѣ томъ въздвижену бывши храму, по чину и законех яже о ставропигіахъ велицей церкви преданых, восхотѣша о ставропігіахъ нашихъ патріаршескихъ всечестный всемирнаго Животворящаго Креста Господня въздвигнути храмъ любочестнымъ и христолюбивымъ иждивеніемъ или накладомъ благочестивых господей тамошних. И того ради умоливше смиреніе наше, яко испервa прилежащее имъ [1]), сподобишася, яко да по образу и чину въ прочихъ о ставропигіахъ ввъздвиженыхъ божественныхъ храмехъ, обычная ставропигійская, или ставропигійскою службою и молитвами послѣдованіе происходитъ отъ благоговѣйнаго въ іереех, иже по времени тамо обрѣтающагося ефимеріа, и патріаршескою властію и повеленіемъ должни суть устроити божественыа кресты, на нихже христолюбиваго великаго короля полского, и пашего смиреніа (якож в послѣдованіи типика обрѣтается) надписаніе да есть, ихже и въдрузити, якож зрится въ святей велицей церкви, внутръуду и внѣуду предреченого храма Честнаго Креста Господня, на четырехъ странахъ храма, въ пребывателное и непорушимое вещи явленіе. А понеже убо умолиша смиреніе наше, моленіе ихъ, яко достохвално прошеніе пріемши, благословно сущи и боголюбное, яж на власти имущи ставропігіа, или крестовъдруженіе посылати въ всѣхъ, яж под нами

---

[1]) Т. е. какъ и прежде къ нимъ расположенное. — Кириллъ Лукарь, какъ извѣстно, до патріаршества былъ на Волыни ректоромъ Острожскаго училища.

митрополіахъ и епископіахъ, по божественныхъ любо благочестивыхъ законехъ, изволеніемъ православныхъ и боголюбезныхъ архіепископовъ и епископовъ, искони велицей повинующихъся церкви, пречестныхъ иже в Духу Святомъ възлюбленыхъ братій, сослужителей нашего смиренія, симъ настоящимъ патріаршескимъ съборнымъ листомъ извѣщается и узаконяется, яко да сей вздвизаемый и хотящій произыти божественный храмъ животворящаго Креста Господня о ставропігіахъ нашихъ патріаршескихъ, иже в предреченой епископіи Луцкой, въ богохранимомъ градѣ Луцку, лежащій, да ест и да именуетъся патріаршескимъ ставропігіемъ, якоже и прочая патріаршеская ставропігія, яже повсюду тако бываемыя, и да пребываетъ свободень и непопираемый от всякаго лица, любо архіепископскаго и епископскаго, едину свободнѣ вѣдый и имѣя главу свою, наше смиреніе, и от нея всякого устроенія и суду, управленія же и власти чающи и пріемлющи. Должну сущу и от иже по времени в немъ поющаго евфимеріа или ерея патріаршескому нашему въспоминатися имени, въ всѣхъ божественыхъ и священных служеніахъ и литіахъ. Симъ нашимъ патріаршескимъ оправданіамъ и сингелнымъ писаніамъ кто либо, буди или ерей сый, или архіерей съпротивляяся и пренебрегая наша патріаршеская оправданіа, нынѣ и въ прочіихъ лѣтех по сих въсхотѣл бы запинати, яко навѣтуа и насилуя сему божественному храму, нашему патріаршескому выше реченому ставропігію, и иже въ немъ священнику, яже в немь освященым и от нынѣ освященым вещемъ, вкупѣ и стяжаніамъ, святокрадственѣ ж въсхищаай и на свою ему волю требуя, тѣми же нуждею и мучителъствомъ чрез волю и повеленіе иже в нем братіи и хранителей и иже в немъ ефимерствующаго іерея,—таковый не токмо упражненію от священства непрощенному подлежит, кто или гдѣ любо буди, но и отлученъ будетъ отъ Бога и не прощенъ, и по смерти нераздрѣшенъ, яко святокрадца. Буди же о сем извѣстное изясненіе и въ извѣстное утвержденіе сіе настоящее сингелное писаніе, еже и дадеся реченым братіамъ, нынѣ сущим и по семъ будущемъ, и сихъ

ради патріаршескому ставропигію сему нашему, яко ж речеся, честнаго и животворящаго Креста Господа нашего Іисуса Христа, лежащему въ граде Луцкомъ, в лѣта от созданіа миру 7131, а от рождества Христа 1623, индикта 6, кругъ солнцу 19, лунѣ кругъ 6.

Κυρίλλος, ἐλέῳ Θεῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Съ подлинника, о которомъ см. примѣчаніе къ слѣдующей грамотѣ. Въ Луцкомъ Сборникѣ, хранящемся въ архивѣ Коммиссіи, имѣется современная копія этой первой грамоты Кирилла, но въ ней обозначенъ другой годъ даты, именно: „отъ созданія миру 7129, а отъ Рождества Христова 1620“. Вѣроятно, эта дата относится къ грамотѣ Θеофановой, которая въ Сборникъ внесена позднѣе.

XI.

Грамота патріарха Кирилла, содержащая въ себѣ Уставъ Луцкаго Братства. Около 1623 года.

+ Кирилъ, з ласки Божей архіепископъ Константинополски, Нового Риму, и вселенски патріарха.

Ведлугъ дару Духа святого и владзы, которая нам есть дана от Пана и Збавителя нашего Іисус Христа и святыхъ его апостолъ и Богоносныхъ отецъ, рядъ вшелякій в повшехней церкви Его мѣти, не тилко межи духовенствомъ, з Духа святого а з раменя пастырства нашего постановенымъ, и в братствѣ ведлугъ евангелій досконалом порядку мнишеского, в котором всѣ речи свѣта того, яко марные, повергъши, а въ всюмъ учнув Его святыхъ наслѣдуючим, але тыж и межи людми посполитыми, знамям Христовым себе титулуючими и члонками ся тѣла церковнаго пайдуючими, хотячи, абы споеніемся в едно, в звязку милости христіанское, частю учнув Христовыхъ наслѣдовали, и в згромаженю порядку своего будучи, Евангеліе Христово, единъ другому пома-

ганчи, собою пополняли и Брацтвом милости себе называли, яко вѣрные Христовы пред всѣми ся с тым указуючи. Поневажъ яко отчистую якую маетность отецъ сыномъ своим, Збавитель Панъ милость на тестаментѣ учнюмъ своимъ зоставити рачилъ, прето мы, до тои милости вѣрных Христовых затягаючи, не новый якій порядок, але праве найстарожитнѣйшій и с початку самого за апостоловъ учиненый и уфундованый, где всѣх сердце и душа едина была, моцу пренайсвятшого Духа становимо и теразнейшим листом нашим сингелным вѣчне ствержаемо и на таковый порядокъ церковного брацтва уроженых князей и панов и славетных мещан Луцких, в панствѣ пресвѣтломъ его кролевское милости великого короля Полского, яко пана христіанского, подданых, а покорности нашей сыновъ ведлугъ Духа, намъ велце милых, благословимо.

Порядокъ имъ свой брацкій въ зуполной моцы держати, и ведлугъ преможеня ихъ единъ другого шануючи и Христа, Збавителя своего, любячи, приказаня Его евангельскіе пополнити, яко бы пристойность заволаня своего вцале заховавши, на страшном его судѣ голосъ оный, отъ всѣхъ пожаданый, слышати домѣщени были. Который Порядокъ ихъ так ся в собѣ мает.

1. Чтырохъ братій старшихъ выбравши, презвитеръ церкви ихъ з рамена настырства нашого межи ними мает засѣсти, и кды до порядку брацкого кто вступити схочет, през того ж презвитера ихъ до Брацтва оповѣстися мает; а кгды на всѣ нижей описаные порядки позволитъ, на тот час въ руках презвитерских крестъ чесный целовати мает и руку ерейскую, и кождому брату, на держаня такового брацтва, руку дати маетъ, где и вступного до скринки брацъкое зараз положити повиненъ будет грошій шесть. А обираня тых то чтырох братов старшихъ и роздаваня имъ урядов, послугъ церковных, ведлугъ годности, кто ся на що зыйдет, на ден певный, в недѣлю Новую антипасхи мают мѣти.

2. Брат межи нихъ, который бы ся непристойне заховывал и выкрочал съ повинности своей, в згромаженю своюмъ тихо и

милостю братерскою маютъ его напомнѣти разъ и килка, котрій кгды бы собѣ напоминанія ихъ легце важил, а в грѣхахъ безпечне смертелныхъ жил, и в нерядѣ ся знаходилъ, презвиторовй своему, яко старшому, на него ускаржатись маютъ, котрій з владзы пастырства нашего маетъ его законне карати. А кгды бы и того собѣ легце важилъ, теды на тотъ час священникъ всюй церкви, то есть в цаломъ зобраню людей, маетъ го оповѣсти, абы съ таковымъ, поки аж ся обачитъ, жаден нѣ в чомъ общовати не смѣлъ; бо мовитъ писмо, абы кождого брата нерядне ся справуючого спосродку себе преч вылучити; и зась мовитъ Богъ през пророка: „кгды выведешъ негодного змежи годныхъ, якъ уста мои будешъ“.

3. Схажку свою потребную въ кождую неделю, скоро по утрени, на годину тылъко, розмовляючи о речехъ своихъ, повинни мѣти. А головную схажку, обширнѣй ся въ собою намовляючи, за отсыланямъ знаменя своего брацкого, разъ на мѣсяцъ, по обѣдѣ сходитись з собою маютъ.

4. А сходячися въ 4 недели, повиненъ кождый братъ до скринки братское по 4 бѣлыхъ дати. А который братъ, яко меновите с пановъ шляхтъ, одлеглым былъ, и оподаль мешкал, и не могл бы такъ часто до схажок ся ставити, теды повинен будет ведлуг реестру задержаный датокъ в рокъ разомъ отложити.

5. Скринка брацкая маетъ быти в скевофилакіи, то есть в скарбцу церковномъ, отъ которого скарбцу един братъ стьршій ключь маетъ мѣти, а другіе два братя старшіе ключѣ отъ самой скринки у себе держати маютъ, и в загаеню Брацтва, тожъ тепер при обецности всѣхъ, на що потреба, выдатки быти маютъ. А четвертый брат реестра приходовъ и росходовъ пѣняжныхъ и якихъ колвекъ до брацтва даткувъ и выдаткувъ въ моци своей повинен мѣти, и кождого року, при обираню братій старшихъ, оные, що на урядѣхъ презъ рокъ были, личбу предъ всею братіею чинити маютъ, вѣрность свою всѣмъ освѣдчаючи.

6. А положеня пѣняжныхъ складокъ нѣ на що не маетъ быти обертано, тылко на оправу церки и на оборону еи, а на ялмужны

в розныхъ припадкахъ людій, а особливе в Брацтвѣ будучих, и на опатреня убогихъ, и выхованя сиротъ, и фундованя школы, и на погреб сторонным и убогымъ, и чиненя ялмужны и памятій за ктиторей и за инъшихъ в брацтвѣ змерлыхъ. А шафовати такъ тымъ повинни, яко око Божіе завше на себе пилное маючи, памятаючи и на срокгий вырокъ въ оном за апостоловъ найпершомъ брацтвѣ, що ся Ананіи з Сапфирою стало, же не съ посполитого гроша, але зъ своеи власнои маетности собѣ привлащивши, як сурове за то скарани были.

7. А кгды ся сходити будутъ, в згромаженю своюмъ о всюм добром ближних своих промышляти и розмовляти повинни суть, бо апостолъ мовитъ: „кто о ближныхъ своихъ не обмышлевает, а звлаща притомныхъ въ вѣрѣ, тот ся вѣры запрѣлъ и невѣрного горшій есть“. И зась писмо святое мовитъ, же над мученицство болшая есть, що о ближнихъ своихъ промыслъ чинити, и то есть власне з Христомъ жити.

8. А в таковыхъ схажкахъ, яко ся и выш рекло, повиненъ един другого надъ себе поважати и чтити, и еслибы найменшимъ словомъ братъ брата образити мѣлъ, карности зараз за то подпадати маетъ, якую братя на выступного вынайдут межи собою, и брата зараз там же, не отходячи, веспол зо всѣмъ брацтвом перепросити повиненъ будет. Слова неучтивые якіе колвек и корчемные, тые абы не были, бо мовитъ апостолъ: „кгды ся сходите, кождый з вас въ устѣхъ своихъ псаломъ нехай носитъ и науку мает, и слово, котрое бы ображало Духа Святого, Котрым есте ся (мовитъ) знамепали в день отроженя вашего, абы ся межи вами не найдовало“. Але, отправивши справы свои, вмѣсто жартовъ непотребныхъ, книги абы читаны были, и розмовы о речахъ законныхъ и ку збудованю належачихъ, тые найдоватися маютъ.

9. Если бы теж брат, яко простый, неумѣетный будучи, справы своеи якои не умѣлъ въ Братствѣ переложити, волно му будетъ довтѣпнѣйшого собѣ брата взяти, который бы справу его объяснити умѣлъ.

10. Справы и намовы братскіе в своюмъ завартю зоставати маютъ, нѣ през жадного брата нѣгде невыношены, под каранямъ за то, якое братя вынайдутъ, хто бы ся того важилъ.

11. Если бы, з выналѣзъку братского и зъ владзы пресвитерскои, за який выступокъ братъ который вылученый был, а другий бы братъ мѣлъ з нимъ общовати, теды той же карности подпадаетъ.

12. Если бы з допущепя Божого братъ который приубожалъ и утратил, а не з своеи причины и недбалства, любо трудности якіе и напасти на себе мѣлъ, теды всѣ братя, такъ грошемъ братскимъ, яко и сами собою, повинни го ратовати, и во всюмъ помочны му быти, и в хоробѣ его призирати, и за душу его досытъ чинити, милость противко брату своему за живота и по смерти показуючи. Добре ся маючихъ и богатых не повинни братя богатшими чинити, але упадлых подпомагати, и пѣнязми братскими обычаем позычаным без жаднои лихвы закладати.

13. Брат кгды умрет, повинни всѣ братя до гробу его з свѣчами братскими отпровадити, до литургіи Божеи и през всю литургію з свѣчами запалеными при тѣлѣ стояти, и литуръгіа святая за него быти мает, также и коливо братское за него и роздаваня ялмужны, ведлугъ преможепя, з скринки братскои.

14. Литургіе задушные братскіе два разы в рок, въ суботу мясопустную и зась в суботу пентикостную, где и колива братскіе приуготованы быти мают. И повинни всѣ братя з жонами своими, так на панахидѣ албо парастасѣ, якъ и на литургіяхъ святыхъ в тые двѣ суботѣ свѣчи въ рукахъ держати, аж до конца стояти, и Бога за умерлыхъ просити, подъ каранямъ виною фунтъ воску за то. Также и на погребѣ еслибы за братомъ не былъ которий, тому ж караню подпадаетъ.

15. А кождый брат, так простый, яко и стану шляхетского, продковъ своихъ, зешлыхъ с того свѣта, повинен в поменникъ братский вписати, которий поменникъ при проскомидіи на помененыхъ литургіахъ задушныхъ ввесь мает быти прочитан. Также и презъ великий постъ, ведлугъ уставу церковного, по утрѣни и по вечерни, пови-

ненъ его будетъ на литіяхъ священникъ братскій прочитати, за що ему тежъ братя взаем вдячность свою указати повинни будутъ.

16. Также и двѣ литургіе святые заздоровные два разы в рокъ быти мают: една септевріа 1, дякуючи Богу, же далъ рокъ препровадити, и просячи, абы и на новый щастити рачилъ, а другая кгды празникъ заложеня церкви брацъкои прийдетъ; котрого свята, на честь, на хвалу, коливо и свѣча братъская и роздаваня ялмужны быти маетъ.

17. При томъ згромаженю и скупеню себе до едной милости и порядку брацкого, з найвышшихъ силъ повинни братя старатися о оздобѣ церковной, и о казнодѣи добромъ уставичномъ, и о школѣ, яко бы молодь выхованя и цвиченя свое, имъ пристойное, з стараня отцовъ своихъ мѣли.

18. Презвитера дбалого и чулого в повинности своюй и милостника науки повинни держати и во всюмъ его слухати и шановати; а недбальцу и неумѣетъного в писмѣ, яко на срамоту и на упадокъ свой, не повинни терпѣти; (о такового ся старати, за которымъ бы, яко за пастыром, идучи, збавеня своего доступили), намнѣй го еднак не строфуючи в житю его, тылько просячи, абы на его мѣсце пожиточнѣйшому, за благословеніемъ архіерейскимъ, уступилъ.

Тотъ весь вышъ описаный Порядокъ покорность наша в Духу Святомъ постановивши, змоцняемъ и ствержаемъ листомъ нашимъ теразнейшимъ синкгелнымъ, подъ проклятствомъ росказуючи, абы жадная особа так стану свѣцкого, яко и с преложоныхъ духовных не важился противным тому быти и милость, которую сам Христосъ Збавитель поблажает и над все вышей ставит, важил бы ся кто ганити албо розрывати; таковый кождый реч старожитную, на початку христіянства уфундованую, новозмышленою называючий и до иныхъ въ огиду подаючий, нехай будеть от всей повшехней церкви и отъ покорности нашои проклят и непрощен поты, аж блюзнѣрства своего на речи законные перестанет и до баченя прийдет. Що абы в моци своей востало и вѣчне тръвало, до листу

того нашого, с подписом руки нашеи патріаршеи власнои, и печат нашу привѣсити смы росказали.

Κυρίλλος, ἐλέῳ Θεῷ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Подлинники сей и первой грамоты Кирилловой, полученные въ Коммиссіи изъ архива Почаевской Лавры, писаны на пергаментѣ, каждый съ привѣшенною патріаршею черносургучною печатью. Обѣ грамоты писаны уставнымъ славянскимъ письмомъ, вторая въ два столбца; титулъ и выходная буква—золотомъ, а другія прописныя буквы—киноварью. Подъ сею второю грамотою не означенъ годъ, вѣроятно потому, что она дана вмѣстѣ съ первою: объ этомъ, не смотря на разницу въ языкѣ, можно заключать и по одинаковому ихъ почерку и правописанію, которое отличается употребленіемъ ѧ вмѣсто ѹ, впрочемъ не строго и не всегда правильно выдержаннымъ.—Раздѣленіе устава на статьи сдѣлано при изданіи, для удобнѣйшаго чтенія; а греческія подписи Кирилловы напечатаны полнымъ складомъ, за неимѣніемъ сократительныхъ знаковъ.

XII.

Постановленіе объ общежительствѣ въ Братствѣ Луцкомъ. 1624 г.

Постановеніе порядное межи Брацтвом свѣцкимъ и духовными, сирѣчь игуменомъ и иноками общаго житіа киновіатовъ:

Въ имя Отца и Сына и Святого Духа, аминь.

Мы, братіа Брацтва церковного свѣцкіе, в томъ богоспасаемом граде Луцку, згромадившися и по апостолску в сполечность милости на услугованіе церкви, матце нашой, и спасенію нашему духовне зъедночившися, и для грунтовнѣйшои и беспечнѣйшои остороги и обороны, листовным благословенством и всего Братства порядкомъ от святѣйшого вселенского патріархи Кирила, архіепископа

Россіи, опатрены, фундованы и обварованы бывши, уважилисмо, же, прикладом иных порядных братствъ церковных, киновионъ, то есть общежитие законниковъ регулы святого Василия Великого, послушенства православия восточнаго, на томъ мѣстцу, при церкви нашой братской, фундовати пилная есть и гвалтовная потреба. А то для того: жебы с тымъ общежитием духовныхъ мудрѣйшим и святоблившим, мы, братіа церковная, немощнѣйшая и около житейскихъ забавнѣйшая, в едном ярмѣ послушания Христова тягнучи и еден другому помагаючи и заровно працуючи, двояко над иныхъ болший овоцъ въ винници Христовой учинити, и сами спасаючися, и ближних спасенію услужити латвѣй моглисмо. Яко члонки обоего тѣла церкви Христовы, а ни свѣтскии без духовныхъ, а ни духовныи без свѣтскихъ в услугованю збавеня людского досканале и достатне потребными быти не могут, и для того в едность любви и в ровность поваги вступилисмо, же нѣсть прочее іюдей ни еллинъ, нѣсть рабъ ни свободъ, нѣсть духовный ни людин, нѣсть благороден ни простецъ, нѣсть любомудръ, ни невѣжа, но вси есмы едино в Христѣ Іисусѣ. Што мы уваживши и киновионъ законниковъ, за помочу Божею, заложити предся взявши, и юж нѣкоторых духовных особъ, а меновите отца игумена и иноков затягнувши, зараз за слушне судилисмо повинности им на том мѣстцу и выховане описати. А то не для того, жебысмо им учителями быти пресумовали, тымъ звлаща, которыи зараз по присязѣ на закон новинность свою знают, але частью для того, же естесмо ктиторами, и на том мѣстцу и при той церкви до смерти нашеи, за волею Божею, хотячи знайдоватися, маем о ней так промыслити, якобы и особы церкви потребныи были держаны, и чин сему мѣстцу належный был захован, и росходы ведлугъ приходовъ мѣркованы, частю для того, же бы то на часы потомныи статечне, без помѣшаня трвати могло, хот бы ся особы въ киновии розмаитыи перемѣняли. Бо гды бысмо того теперъ, на початку, не постерегли, якъ то правда, же „што голова, то розумъ“, такъ то бы было, же што бы был игумен, то бы свое што новое з вымыслу и выналѣзку власного привносил, и так бы ся речи добрые уставичне

мѣшати мусѣлы. Зоставуючи теды в цалости повинность ихъ законичую, в которой обовязалися истощати себе праве в службѣ Божой всѣ истинныи киновитове, и стократ болей над описаніе наше доброго чинити повинни будутъ; еднакъ, иле на тот час видѣти можемъ, о повинностех того нашего общежителного братства и о ихъ выховаю колко пунктовъ з совѣту общого прекладаем и написуемъ, которыи такъ ся въ собѣ маютъ.

1. Першая повинность: абы игуменъ, который ся колвекъ тутъ знайдовати будет, ведлугъ росказу Спасителева, был мудрый, побожный, святобливый, прикладный. Таковым теды будучи мудрым, святобливым, общежителным, прикладным, любовным и духовным, повинен будет и братіи подобныхъ собѣ ховати, звлаща сему мѣсцу потребныхъ, а меновите особъ килканадцет, то есть: духовника, казнодѣю, священника благоговѣйного, диякона, уставника, еклисиарха, иконома, полатного, братий двохъ для доставаня ялмужны, кухара, послушника, даскала, з которыхъ кождый, што за повинность мѣти мает, отъ игумена потымъ и братий и за вѣдомостю нашою постановитися и описати маетъ. А такихъ особъ потребуемъ для того, же не толко в градскихъ общежитиих, але и в пустынныхъ всюда такии особы бывают обираны и становлены, зачим не новозмышленую якую речъ стараемся.

2. Вторая повинность: жебы игуменъ и братіа пречоныи в истинной общинѣ, жаден своего не маючи ничого, найдовалися, и в такой любви и едности жили, абы якъ игуменъ братнее безчинное безстрастиемъ отческимъ направовал, такъ братия жебы игуменскому безсовѣтному любоначалию забѣгали, а то жебы чинили якъ игуменъ не яростию властелинскою, але духомъ кротости, такъ и братия не зазростю диаволскою, але духомъ ревности по Бозѣ. И якъ игуменъ брата безчинного, по троякомъ совѣтномъ напомненю и Братству ознайменю, гды ся каяти не схочет, выучити з общежития, ведлугъ зданя святыхъ отецъ, повиненъ будетъ, же бы ся злымъ и другии не попсовали; такъ и игумена братия, еслибы былъ самовластный и самострастный, для спасения его,

такъ же за ознайменемъ намъ, Братству, отмѣнити, въ чину другихъ братии постановити, а на его мѣстце иного змежи себе обрати и преложити владзу мѣти будутъ. Бо такимъ способом выполнят, што апостолъ приказал, мовячи: „в любви пребывайте, другъ друга честию болша творяще; и не речет юж нога головѣ: „мнѣ ты на що ся зыйдеш?“ а ни голова рукам и ногам: „не естесте мнѣ потребны.“

3. Постерѣгати мает игумен, абы якъ сам нигде, а иле далеко, з монастыра не отгожался без совѣту духовных и вѣдомости свѣцких, такъ теж брата любъ на послушание где з монастыра посылати, любъ безчинного отправовати, любъ теж потребного в монастыр приймовати з своеи особы не важилъся.

4. Жебы такъ внутръ живучи благочинно, и о церковном благочинии и о вшелякой еи оздобѣ и окрасѣ игумен з братиею вшелякое мѣлъ старане, и што ся тычетъ благочиния в церкви, уставу святых отецъ церковному, звычаю сего мѣстца давнему и старожитности всеи рускои церкви во всем догажатися мает; а еслибы што выкинути, придати албо отмѣнити належало, мает игумен всѣх, и духовных, и свѣцкихъ зобравши, то предложити и доводы слушныи и незбитыи на оборону тои отмѣны показати; што если не будетъ Духу святому и розумови противно, неотмовне ся позволит, а если иначей, справедливе ся заборонит. Што ся зась тычетъ окрасы, о тую зо всѣхъ мѣръ и силъ старатися и вшелякого охендозства в тѣлѣ церковном и олтари постерѣгати мают.

5. Аппараты церковные, сосуды и рызы посвячоныи, образы и книги мают быти в дозорѣ, схованю и завѣдованю любъ самого игумена, любъ екклисиарха достовѣрного, отъ братий духовныхъ и свѣцкихъ обраного, который стеречи повинен будетъ, жебы ся што не зопсовало, жебы што не згинуло и жебы на сторону без вѣдомости и позволеня Братского ничого не было съ тыхъ аппаратовъ завожено. Которыхъ то всѣхъ аппаратовъ и сосудовъ реестръ одинъ, с подписом игуменовым, в скрынцѣ братскоѝ, а другиѝ, с подписом братий старших, в скрынцѣ иноковъ мает быти, и што

колвекъ до церкви прибудетъ, до тыхъ реестров заразъ вноситися маетъ.

6. Иж и спѣваки до позвѣрховной церковнои оздобы належат, теды потребуемъ и того, жебы игуменъ протопсалта, то есть спѣвака старшого, и учителя школного ховалъ на трапезѣ общой, и о иныхъ млоденцах до спѣваня згожих отцевско промышлялъ, и если ся таковыи трафят, намъ ихъ презентовал и з нами посполу о ихъ прожитокъ старался. А для справованя всѣхъ тыхъ млоденцовъ и всеи школы и для постерѣганя ихъ порядковъ, мает игумен з братиею брата змежи себе на то згожого ректоромъ обрати, который якъ дидаскала, такъ и спудеевъ въ ихъ повинностехъ на кождый день постерѣгати и в чотыри неделѣ екзамен, чого ся научат, чинити будет повинен, отъ нихъ жадное заплаты за науку не беручи, а жебы дѣтокъ имъ вручоных лѣта молодые марне ся не теряли, за которыхъ учителеве личъбу Богу чинити мусят.

7. Для поважности церкви Божеи и всего нашего Братства,— иж и то до оздобы церкви и внутрнеи, и позвѣрховнои належит и въ иныхъ порядныхъ братствахъ есть звычайно,— хочемъ того и за повинность покладаем, абы кождои неделѣ и празника господского игуменъ самъ з священниками соборне Божую литургію отправовал (выняви припадки и препоны якіи значныи), такъ же на панахидахъ головныхъ и на молебнахъ в среду и в пятокъ братскихъ з священниками убиратися и отправовати повиненъ.

8. Если о церкви телесной старатися естесмо повинны, теды о внутрной, духовной неровно болей. Мает теды игумен о церкви духовной, то есть членкахъ Христовых, такъ печаловати и старане мѣти, якъ о власной души и спасении своем, то есть маетъ уставичне о том мыслити, других ся радити, и з нами бываючи на кождой схаѣцѣ, посполу промышляти, яким способом овечки Христовы пасти и в овчарнѣ ховати, якъ отпадаючихъ отъ вѣры приводити, якъ малодушныхъ и хвѣючихся змоцняти, якъ боязливым сердца додавати, якъ вонтпячих правдою вѣры свѣчати, як свѣта коханковъ до любви Божеи заправовати, як скупихъ и лакомыхъ

до щодробливости приводити; ово згола, так о кождого спасении печу мѣти, жебы кождый в церкви Божой члонокъ на свою намѣтностей хоробу приличное и скутечное относилъ лѣкарство. Для того теж и самъ особою своею, и през братий своихъ, на то способныхъ, мает християн въ домахъ навѣжати, фрасовливых утѣшати, укривжоныхъ боронити, хорыхъ ратовати, чинячи то не для ласки якои албо нагороды, але для самои любви Божеи и спасениа души своеи.

9. А иж оборона церковная духовным найбарзѣй належитъ, теды потребуем того, абы на кождой церковной и братской справѣ, которая бы ся выточила до права, любъ на сем мѣстцу, любъ где инде, игумен з братом которым притомне ставитися, попирати и до смерти застановлятися, за помочю Божею, был повинен, при которыхъ змежи нас, Братства, так шляхты, яко и мещан, колко особъ, которымъ се то злецит, тамъ же ся презентовати мают, на што сумптъ з скрынки братскои ити будетъ. Бо если для иныхъ многыхъ причин мы з духовными братство приймуем, теды наособливей для того, абы они, особы всюда безпечнѣйшии, и у права намъ были оборонъцами.

10. То вкоротцѣ о повинностех прекладаем. Которыи иж до помноженя православиа належат, а тые общежителе, при нашой церкви хотячии ся знайдовати, тот цел напереднѣший поволаня своего мают, то есть благочестие помножати; теды певны естесмо, же ихъ потребне приймут, и если болей з своеи цноты, працы и промыслу не приложат, того принамнѣй вонтлити не будутъ. Бо гды то само принамнѣй в цалости зостанет, уфаем, же церковъ Христова час от часу рости и помножатися будетъ.

О выхованю тыхъ братскихъ коіновитовъ, т. е. общежителей.

Ачъ колвекъ достоин дѣлател мзды своея, и труждающемуся дѣлателю подобает от плода вкусити, и который олтареви служит, з олтара и выживене мѣти мает: за чимъ и о тыхъ нашихъ киновитахъ безъ ихъ печалованя мы, Братство, старатися и о ихъ про-

житокъ промышляти были бы смо повинни, жебы они тымъ богомысльности и повинностей своихъ не перерывали. Еднак ижъ на сей новотинѣ еще фундации такои нѣмашъ, которая бы ихъ достатку выстатчити могла, а што болшая, же смы ся з ними на зобополное двигане бремене Христова в союзъ любве братския споили, за чимъ не однымъ намъ о нихъ промышляти, але и имъ самымъ посполу и заровно з нами належитъ; прето, нимъ, за помочю Божею, будетъ грунтовнѣйшая и богатшая фундация, зъ которои богатшее опатрене мѣти будутъ, на тот час, иле ся можетъ стати, килка способовъ имъ на выховане указуемъ.

1. Перший способъ: внесеня самыхъ закопниковъ, то есть што который, вступуючи до того киновионъ, з собою внесет.

2. Вторый: ялмужны, для которои два братия хованы и до пановъ шляхты, так в Братство вписныхъ, яко и иныхъ сыновъ церкви восточнои благочестивыхъ посыланы быти мают. Также што колвекъ любъ игуменови, любъ которому колвекъ брату от кого колвек в способъ ялмужны будет дано, все тое на всѣхъ выживене, а не единои особы збогачене, под сумненемъ ити маетъ.

3. Третий: церковныи приходы, яко то: свѣчи, просфуры, маслосвящения, з умерлыхъ полотна, сукна, сорокоусты и молебны,— все тое на общежитие ити маетъ. До тыхъ еднак услугъ и священника мирского як припущати мают, так изъ тых приходов част певную давати му повинны.

4. Четвертый: огороды церкви дарованыи албо прикупленыи выробляючи, не послѣднѣшее выживене общежителіе мѣти будутъ.

5. Пятый: еще особливый свой промыслъ до выхованя могутъ мѣти и забаву учтивую—рукодѣлия, а особливе друкарню, которая можетъ и церкви Божой быти потребна, и онымъ пожитечна.

Тые теды способы выхованя маючи, повинни будут на приходы грошовые скрынку общую мѣти, которая в схованю мает быти у игумена, а ключ един от нее у икочома, а другий у полатного, которому обще злецен будет, найдоватися мает. Также на шафоване тыхъ приходов игумен з братиею брата мѣти будут

повинны, который ведлуг приходов росходы чинити и под сумненемъ шафовати будет повинен. А того своего шафарства кождои чверти року личбу чинити помененый брат пред игуменомъ и братиею будетъ повинен, а игумен тые реестра въ рокъ Братству всему на роковой головной схаѣцѣ показати мает, которыи реестра мы зараз безъ отволоки пораховати будемъ повинны.

А што ся дотычетъ добръ земских лежачих и фолкарковъ поданыхъ, яко и подъ правомъ майдебуръскимъ през купна и легаціе от побожныхъ людей наданыхъ и набытыхъ, тые всѣ и вшелякие зъ нихъ приходячие пожитки в завѣдованю и шафунку братскомъ светскихъ пановъ, шляхты и мещан луцкихъ, быти мают. С которыхъ приходовъ росходы мают чинити: на будоване або мурованіе церкви и вшелякие потребы ен, на опатрене шпиталныхъ и школныхъ нищихъ выховане и дидаскаловъ ихъ, и тых убогих по улицахъ скитаючихся, и в Брацтвѣ убогихъ и хоробами и смертми от Бога навѣженыхъ, и ведлугъ Порядку, братского права, с того жъ службы заздоровные, празники и памети вселенские чинити маютъ панове Брацтво. Што жебы так, а не иначей было, мѣти хочемо, и абы тое наше постановене вцале зоставало и вечне трѣвало, руками нашими подписуемо, и преосвященного православного метрополита кир Іова Борецкого, и освященного епископа православнаго кир Ісаакіа Святогорца, и иныхъ немало духовныхъ и свецъкихъ руки свои подписати ужили есмо.

Над то все, на одежду до выхованъя отцу игумену и брати кождого року о светомъ Семене по золотыхъ сту полскихъ, за квитомъ отца игумена, плачоно быти мает.

Ряд вшелякий в монастыре отцу игуменови надъ всими належати маетъ, безъ всякое ни от кого з свецкихъ особъ перешкоды.

Которые конъдиціе, згодне предъ отца игумена и братю, такъ стану рыцерского, яко и посполитыхъ, списаные и постановленые, вечне и не нарушоне з обохъ сторонъ держаны и хованы и през отца метрополита и епископа апробованы, до чого на болшую моцность руками своими вси згодне подписалисе. Деялосе то

в монастыре Брацъкомъ, в Луцку, при церкви Воздвиженя честнаго и животворящего Креста, подъ попис публичный, в понеделокъ проводный, року по нароженъю Исусъ Христа Сына Божого тисеча шестъ сот двадцатъ четвертого, на схадце головной публичной.

Съ подлинника, написаннаго въ Луцкомъ Сборникѣ, гдѣ 1760 г. 28 марта сдѣлана судовая надпись о внесеніи сего постановленія въ гродскія Луцкія книги. На подлинномъ сперва были только слѣдующія подписи:

Смирено Іеромонах Герасим, игумен Братский Луцкий.
Siemion Hulewicz Woiutinsky m. p.
Roman Hulewycz.
Jerzy Czerniewsky m. p.
Янъ Козинский р. в.
Pawłowicz Konstanty.
Во Іеромонасех Тарасий Черниковский.
Еромонахъ Самоелъ Шикевичъ (*т. е. Шикевичъ*).
Jan Horain, podsendek Krzemieniecky m. p.
Jerzy Puzyna.
A. Ursul Rudecky m. p.
Piotr Hulewycz.
Michał Puzyna m. p.
Pawłowicz Michał.
Богдан Козинский рука власна.
Philip Fedorowicz m. p. iako społbrat.

Впослѣдствіи на томъ же листѣ подписались:

Потомъ наступуючий іер. Митрофан Дементіановичъ, игуменъ Братский Луцъкий. (*Подписался подъ игуменомъ Герасимомъ*).

Сава Попѣл, ігумен Братства честнаго і животворящаго Креста Луцкаго.

Року тысеча шестсотъ пятдесятъ шостого, месяца сенътебра шестнадцатого дня, то есть на завтрее по Воздвиженню честнаго Креста, я еромонахъ Самоел Шикевичъ, обраный игумен презъ ихъ милость пановъ Братства, подписуесе рукою власною.

Grzegorz Sienicki, regent Cancellaricy tak ziemskiey Krzemienieckiey, iako grodzkiey, Łuckiey, do Bractwa Łuckiego swiętobliwego wpisuięsię m. p.

XIII.

Первый Уставъ Луцкой братской школы.

Правъ школы Греко-латино-славенской Луцкой Артикулы.

1. Кождый, што колвекъ до нашихъ школъ для науки прийдетъ, оказавшися ректору, за позволенемъ его, впрод три дни наукамъ, порядком, а нищии и выхованю присмотроватися маетъ, еще до жаднои школнои забавы и прав не припущоный; а то для того, жебы, скваплиье почавши, прудко не роскаявся и предсявзятя не покинулъ: гдыж не на чверт а ни на рокъ, але аж поки ся научитъ, кождый до школы приходити мает, и с такимъ шлюбованемъ приймован будетъ.

2. Такъ присмотривши, если не позволитъ, з благословенством отидетъ, а если на порядки и права позволит, старшому повѣсти мает, за которого росказанемъ в реестръ школный великий, давши до школнои карбоны гроней 4, от ценитархи вписанъ и межи спудее принят и поличон будетъ.

3. Послушенство старшому и тому, кому старший поручит, кождый досконалое а праве бесловесное отдавати будет повинен, во всем его радячися, слухаючи, без жаднои неволи и шмраня, поволными будучи, якъ того, который все учтивое и пожитечное радити и показовати будетъ повинен; бо если в наподлѣйшихъ навет ремеслахъ тая цнота—послушенство мѣсце и переднѣйшее маетъ, поготовю въ наукахъ вызволеныхъ, которыи всѣ иныи науки, куншта и ремесла неровно перевышаютъ.

4. Иж розныхъ діалектовъ въ нашой школѣ учити будутъ, и годины, которои чого ся учити маютъ, споряжоны сут, теды кождый спудей, пришедши для науки и не могучи и наукъ, котории ся тутъ традуютъ, и себе, до которои есть способен, рыхло зрозумѣти, мает старшого над школами радитися, за якую науку взятися мает; и што ему, зрозумѣвши его и лѣта, и охоту, и способност, пораит, за тое ся з охотою взяти повиненъ будет, вынявши тыхъ, ко-

торыи любъ от родичовъ, любъ от повинныхъ умыслне для якои певнои науки залецены будутъ, и тым еднак пожитечнѣйшее персвадоватися мает.

5. На годинах школныхъ всѣ в школѣ, рано и по обѣдѣ, притомны быти мают, в час приходити, з тихостю вшелякою, без розмовъ и шептовъ, миговъ и до себе прехажокъ, кождый присѣдячи мѣсцу своему, што ся колвекъ от учителя читати, повѣдати и диктовати будетъ, слухати, поймывати и памятати маетъ, стараючися всѣми силами, жебы все слышанное подобне учителю могъ выразити.

6. Жаден жаднои речи, звлаща межи собою, такъ внутръ школ, якъ и знадворя, ничого становити, гандліовати, куповати. продавати без вѣдомости учителя не мает, за певне то розумѣючи, же кождая таковая справа и поступок крадѣжемъ, а за тым и грѣхом смертелнымъ есть.

7. Якъ ничого не чинити без вѣдомости учителя, такъ в школѣ албо згола не быти, албо позно, то есть по часѣ назначеномъ прийти, албо пред часом отити—жаден важитися не мает. Але гды любъ небытности, любъ замешканя, любъ отхоженя причина якая гвалтовная будетъ, тую дидаскалу открыти и от него на потребу прощеніе взяти повинен. Бо кто ся опознит албо раз в школѣ не будетъ, сродзе ся скарает; кто два дни неоповѣдне замешкает, до школы принят не буде.

8. В школѣ што ся колвекъ мовити албо дѣяти будетъ, жаден за порогъ школный выносити не мает.

9. Иж наши учневе наукъ и цноты, а не чого иного учитися мают, теды и того постерѣгаемъ, жебы тымъ двомъ речюм жаднои в собѣ препоны не мѣли, кгды жъ двѣ забавѣ, собѣ перешкожаючии, една другую частокротъ выворочает. Не мают теды жадныхъ рыштунковъ военныхъ албо якихъ инакшого ремесла инструментовъ, кромъ школныхъ, мѣти, а ни книжокъ иновѣрскихъ и геретицкихъ, для набытя и захованя истотныхъ цнот, которыи ся на правой

вѣрѣ фундуют, ховати. На то все протодидаскал пилное око мѣти будетъ повинен.

10. На жадные бесѣды неучтивыи албо банкеты жаден ходити и з тыми, которые тыхъ пилнуют, жадного общованя и товариства мѣти не мает; гды жъ человѣкъ, якъ зъ преподобным преподобный бывает, з строптивымъ развращается. И овшемъ в учтивости ся найдуючи и з учтивыми товариство маючи, учтивость тежъ людем зацным, так духовного, яко и свѣцкого стану, в открываню головы и отдаваню поклону выражати, также мѣсца, Богу посвячоныи, яко то: монастырѣ, цминтарѣ и школы, над иныи мѣсца в пошановаю мѣти повинни; а тое учинят, гды, на них ся знайдуючи, збытних поступок, спросныхъ словъ и жартовъ неучтивыхъ выстерѣгатися будутъ.

11. Частю, же отъ Бога все доброе починатися мает, частю, же спудей кождый межи науками вызволеными того первѣй учитися мает, што ему есть спасенно: прето постановляемъ, жебы кождои недели и кождого дня святого, от церкви празноватися звыклого, яко то господскихъ, богородичных и апостольскихъ и иныхъ в церкви на набоженствѣ, то есть, на вечерни, утрѣни, літоргіи Божественнои и знову на вечерни, всѣ, жадного, жадною потребою, кромъ хоробы, не выймуючи, притомны бывати и тамъ, якъ в небѣ стоячи, з боязню Божею молитвъ и казаня во всякой тихости слухатъ. Также в дни повшедныи выдѣленые особы, на кого, ведлугъ споряжоного реестру, черга припадет, до церкви таким же способом ходити мают.

12. Ижъ кто мудрости навыкнути хочет, треба ему гвалтовне з мудростю предвѣчною, то есть Сыномъ Божиимъ, през причастие частое пречистыхъ таин тѣла и крове Его, едность и товариство мѣти; прѣто набожнѣйшимъ з нашихъ учніовъ радимъ, абы яко начастѣй, то есть, можна ли, кождого господъского празника и кождого поста сповѣд и причастие отправовали, а недбалшимъ и недолужнѣшимъ и всѣмъ посполу приказуемъ, жебы в кождый з чтырехъ дорочных постовъ: в Великий, на початку весны, в Пе-

тровъ, на початку лѣта, в Спасовъ, на початку осени, и в Филиповъ, на початку зимы, кожлый з нашихъ спудеевъ, сповѣд пред священникомъ, которого старший укажет, порядне отправивши, пречистыхъ таин годнымъ участникомъ зосталъ.

Изъ Луцкаго Сборника, въ которомъ сіи „Артикулы“ написаны въ 1624 году, передъ слѣдующимъ „Порядкомъ“.

XIV.

Второй Уставъ Луцкой школы. Около 1624 года.

Порядокъ школный.

Волею Божіею вси купно братіа о Христѣ храма Въздвиженна честнаго и животворящаго Креста Господня, граждане Луцкие, желающе имѣти строеніе изрядное въ училищи семъ, въ немже учащим писанию словенску и руску, вдахом ко сим отъ братия нашея мужа два ради всякаго бреженіа, и всяко не по узаконенію строенія сего безчиние исправляти творенми же и глаголами, да достовѣрно будетъ всякому, хотящу испытно видѣти училища сего строеніе или отрока своего ко наученію отдати.

Волею Божіею, совѣтомъ и повеленіемъ святѣйшаго Кирилла, архіепископа Константинограда, новаго Рима, и вселенского патріархи, и благословеніемъ архіепископа метрополита Киевского, Галицкого и всея Россіи кир Іова Борецкого, в мѣсте Луцку, при церкви Въздвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня, составися школа кгрецъкая и руская[1]), ведле стародавныхъ обычаевъ и порядковъ святыхъ отецъ закону греческого, великимъ старанемъ и накладомъ и пилностю мещан Луцкихъ, рускаго народу, святого закону грецъкого, и милостинями всѣхъ православ-

---

[1]) Въ подлинной рукописи, на полѣ, противъ этихъ словъ, сдѣлана позднѣйшая польская приписка: Szkoły Greckie y Ruskie murowane w monastyrze Brackim Łuckim stanęły roku 1620, indycta pierwszego.

ныхъ християн, яко стану духовного, также особъ княжецъкихъ, панскихъ, шляхецъкихъ и всего посполитого народу, даж и до убогихъ вдовицъ, промышляючи о всякомъ недостатку законное науки, нерадивыхъ человекъ подвизающе, противных же уста заграждающе, дабы отсюду злобѣ измѣнившеся, благыхъ начало восприяти и по всей братии спасению распространитися: „измѣненіе бо злобы начатокъ есть во спасение; близ бѣды спасение“.

Артыкулъ 1.

Даскал, или учител сея школы, мает быти благочестив, разуменъ, смиреномудрый, кротокъ, въздръжливый, не пияница, не блудник, не лихоимецъ, не гнѣвливъ, не завистникъ, не смѣхостроител, не срамословник, не чародѣй, не басносказател, не пособител ересемъ, но благочестию поспѣшитель, образъ благыхъ во всемъ себе представляюще. И в сицевыхъ добродѣтелехъ да будутъ и ученици, якоже учитель ихъ. Таковому учителю кождый, приводячий и даючий сына и прочиихъ на науку, маетъ взяти з собою сусѣда едного, или двохъ: „да при устѣхъ двою и триех свѣдителей станет всякъ глаголъ“, и чинити з даскалом постановене о науцѣхъ і о всемъ порядку, ведле реестру сего нижей писаного. И мает ему напервей той реестръ прочитатись, абы вѣдал, яковымъ способом будутъ сына его учити, и яко бы ему мѣлъ в том Порядку не перешкажати, але помагати всякимъ способом дѣткамъ, ку науце и послушенству даскаловому приводячи, якъ правдивый отецъ, хотячи потѣху и по працѣ благый плодъ видѣти, и маетъ въ реестръ по обычаю вписатися.

Артыкулъ 2.

А даскалъ, взявши порученное ему дитище, маетъ его учити съ промысломъ доброе науки, за непослушенство карати, не тирански, но учителски; не вышше, но по силѣ; не роспустне, но покорне и смиреннѣ; не толико мирски, но и вышше мирскихъ; абы теж непилностю своею, или заздростю, или лукавствомъ, не зосталъ

виненъ за единаго Богу вседержителю, и потом родичом его, и ему самому, кгды бы час ему уволокъ, а его отъ инаго чого забавил. Писано бо есть: „злый, лукавый, лѣнивый рабе! почто не отда сребро мое торжникомъ, да пришед азъ взял бым со лихвою?“ И паки: „щадяй жезла ненавидит сына;“ „и аще без наказанія есте быхом, убо прелюбодѣйчища бысте были, а не сынове“.

Артыкулъ 3.

Сѣдати кождый мают на мѣсци своем певном, назначономъ ведле науки: который болшей умѣти будет, сидѣти вышшей мает, бы и барзо нищъ былъ; который меншей умѣти будетъ, на подлѣйшомъ мѣсцу сидѣти будетъ.

Артыкулъ 4.

Богатыи над убогих у школѣ нѣчим вышщи не мают быти, толко самою наукою, плотию же равно вси. Вси бо есмы о Христѣ братія, Христа главы единои уды; ни един же удъ, око руцѣ и рука нозѣ, рещи может: нетребѣ ми еси.

Артыкулъ 5.

Учити даскал и любити мает дѣти всѣ заровно, якъ сыновь богатыхъ, так и сирот убогих, и которые ходят по улицам, живности просечи, якъ котрый ведле силы научитися может, толко не пилнѣй единого, ниж другого учити. Писано бо: „всякому просящему у тебе дай и хотящему у тебе взяти не возбрани.“ „Хощу бо всѣмъ спастися и в разумъ истинный прийти.“

Артыкулъ 6.

Сходитися мают хлопята до школы на годину певную, то есть дня великого на 9 годину абы всѣ стали, также тыж і инших дней, менших, яко постановит даскал, и пущати ихъ по паущѣ додому в певную годину. Писано бо: „все да дѣйствуемъ во славу Божию и в подобное время.“

Артыкулъ 7.

В каждый поранокъ мает пилне смотрѣти даскалъ, еслибы котрого хлопца не было; мает по него послати зараз и довѣдатися причины, для которое не пришол: если ся не забавил инде игранем, или дома ся облѣнил, или над потребу спалъ и за тымъ бы до школы не пришол,—довѣдатися всего и привести его мают; бо писано: „иныхъ страхом и нуждею спасай.“

Артыкулъ 8.

Рано ся, зшедши всѣ на годину назначеную, не мают почати ся учити, ажъ молитвы и предсловие обычны проговорят. Речено бо: „Въ началѣ дѣла твоего Бога поминай.“

Артыкулъ 9.

В школѣ мают дѣти быти роздѣлены на трое: едны, котрые ся будутъ учити словъ познавати и складати; другие, которые ся будутъ учити читати и на памет многих ся речей учити; третии будут ся учити читаючи выкладати, разсужати и разумѣти. Рече бо Павелъ святый: „Егда бѣхъ младенец, младенческая мудръствовах и смышляхъ; егдаж достигох во муж совершен, млека не потребую.“

Артыкулъ 10.

Порану напервѣе, по молитвах, мают мовити каждый вчерашнюю науку свою, и писмо свое, що дома писал, выклад науки своеи показовати маютъ; и по том учити ся мают дроблѣ псалтыри, или грамматики з розвязованемъ еи, і иным многым потребным наукам, яко обачит на тот час, ведле потребы.

Артыкулъ 11.

По обѣдѣ мают хлопци писати собѣ сами на тяблици кождый свою науку, выданую имъ отъ даскала, кромѣ малыхъ, котрым самъ будетъ винен даскал писати. А в школѣ научившися

о трудныхъ словѣхъ, спытовати мает одни другого, до дому отходячи или до школы приходячи. А у вечер, з школы пришедши додому, дѣти мают перед родичми своими, или посторонныи дѣти всякого стану, живучи у господах, перед господарем своим, науку тую, которую в школѣ учили, прочитати повинни з выкладом, по обычаю науки школное; а што учили того дня, мают у вечер дома написати и до школы принести порану показати перед даскалом своим, дабы всякий плод науки познавался. „Всяко бо древо отъ плода познавати подобает.“

Артыкулъ 12.

Повинен будетъ даскал учити и на писмѣ имъ подавати от святого евангелия, от книг апостолских, от пророковъ всѣхъ, от отецъ святых ученія, от философовъ, от поетовъ, от гисториковъ, и прочая. „Вся бо, елика писана сутъ, ко нашему наказанію писана сутъ.“

Артыкулъ 13.

В суботу мают поновляти всѣхъ речей, котрых са учили през тыждень, и учитися мают пасхалии, и лунного течения, и личбы и рахованя, или мусик церковнаго пѣния. „Вся бо писания богодохновенна и полезна сутъ к научению.“

Артыкулъ 14.

По обѣдѣ в суботу мает даскал з дѣтми намовлятися час немалый, болше ниж во дни иншие, учачи ихъ страху Божему и обычаемъ встыдливымъ младенческим: яко мают быти в церкви противъ Богу, дома против родичом своим и инде оным цноту и встыд заховати. Богу, мовлю, и его святым честь и страх, родичом и даскалови послушенство, посполите против всѣмъ покору и уважене, собѣ самому встыд и цноту. И тые рѣчи знову вливаны в дитинку мают быти, на што имъ и памятного мает не боронити по чаши школной испити. Писано бо есть: „любдй сына прилѣжнѣе

наказуетъ, а не любяй щадит жезла.“ И паки: „отрочати безумие на серци привязано, жезломъ же изженеши е.“ „Новое бо вино в мѣхи новые вливают, и обое соблюдется.“

Артыкулъ 15.

В недѣлю и празники господъския со всѣми мает даскал, поки пойдут до литургии, розмовляти, і ихъ учити о святѣ и празнику том, и учити ихъ воли Божой. А по-обѣдѣ евангелию-і-апостолу празника того мает-всѣх-научити. „Блажен бо, рече, поучаяйся закону Господню день и нощъ.“

Артыкулъ 16.

Двохъ или чотырох хлопцов, на каждый тыжден инши, порядком, мают на сохраненіе выставляти, з чого ся ни один вымовляти не может, кгды на него черга прийдет. Дѣло ихъ будет: ранѣй до школы прийти, школу помести, в печи запалити, и у дверей сидѣти, а которые выходят и входят, о всѣхъ вѣдати. И которые бы ся не учили, пустовали, или въ церкви нерядне стояли, или додому идучи, обычайне бы ся не заховали, написовати и оповѣдати ихъ мают. Речено бо: „блюдѣтеся, како да опасно ходите: не яко немудры, но яко премудры, искупующе время, яко дние лукавы сутъ.“

Артыкулъ 17.

Кгды бы теж хлопецъ въ един ден до школы ходил, а другий день занедбалъ, и такъ едно час бы собѣ травил, в речи при школѣ, такого болшъ не приймати; бо и балвѣръ кгдыбы хорого во един день лѣчил, а в другий занедбал, вмѣсто злѣченя, в болшую бы хоробу его приправил. Рече бо: „всякаго брата, не по чину ходяща, отрицайся.“

Артыкулъ 18.

Отцове о дѣтех ихъ, или господареве о порученных имъ в дѣтех сторонных, мают мѣти упоминане отъ даскала и от братей,

строителей школных, абы дѣти в домѣхъ водле Порядку науки школное справовалися, цвичене и людскость повинную часов своихъ показуючи всякому стану. А еслибы нѣшто науцѣ спротивного в дѣтех ся найдовало, досвѣдчено мает быти, если бы даскал непилностю якою жъ, или родичи и господари непорядкомъ своимъ в науцѣ и обычаехъ добрыхъ бы перешкажали, маетъ то быти повинному-присужено.

Артыкулъ 19.

Кгды бы теж кто хотѣлъ отъ даскала сына своего на потребу иную взяти, теды не безочне а ни през кого иного, только сам своею особою и при том же человѣку, едином или двох, при которыхъ его отдал на науку, взяти его мает, абы ся тымъ уближене-не дѣяло учню и ему самому за непорядное поступоване, так теж и даскалови, от которого бы не отповѣдне учня взял. Кгдыж той порядок вси иные ремесници мают, кгды при людех и порядне не тылко сына, але и слугу до ремесника приказуют, и потом, кгды ся чого научит, тым барзѣй занехати того не хотят, многихъ забравши, статечность и терпливость родичов і его залецаютъ, отъколя и мистрови великая потѣха, кгды видит учня неподлѣйшого; што далеко болше в школах и людехъ хрестиянскихъ мѣти потреба. Писано бо: „всяк, дѣлаяй злая, не приходит ко свѣту; творяй же истинну, грядет ко свѣту, да явятся дѣла его, яко о Бозѣ сутъ содѣланна.“

Артыкулъ 20.

Еслибы и самъ учител, или отъ ученик его нѣкто, был творцемъ речей тыхъ, иже закон не повелѣвает, но обаче и претит, сирѣчъ: блудникъ, пияница, тать, кощунникъ, нерадивъ, сребролюбецъ, клеветник, величавый,—таковый не токмо учителем, но ниже жителем здѣ отвод да не будетъ: „Да не соблазните, рече, ни единаго отъ малыхъ сих, вѣрующихъ во имя мое“. Поне, самъ сопротивенъ сый заповѣдем Господнимъ, како инѣхъ уцѣломудрити и на

пользу наставити может? Сам бо Господь рекъ: „не можете добрѣ глаголати, зли суще.“ И паки: „всяку лозу, не творящую плода добра, посѣкают и въ огнь вмѣтают.“

Школы словенское наука починается: Напервѣй научившися складовъ литер, потом граматики учат, при том же и церковному чину учат, читаню, спѣваню. Так же учат на каждый день, абы дѣти един другого пытал погрецку, абы ему отповѣдал пословенску, и тыж пытаются пословенску, абы имъ отповѣдано по простой мовѣ. И тыж не мают з собою мовити простою мовою, ено словенскою и грецкою. А такъ нынѣ тому учатся, до болшихъ приступаючи, къ диалектице и реторице, которые науки пословенску переведенные; рускимъ языком списано діалектику, и реторику, і иные философъские писма, школѣ належачие.

Изъ Луцкаго Сборника, хранящагося въ архивѣ Коммиссіи.

XV.

Посланіе Кіевскаго митрополита Исаіи Копинскаго къ младшей братіи Луцкаго Братства. 1632 года, 1 марта.

Благочестія ревнителемъ, възлюбленнымъ сыномъ истиннымъ нашымъ, восточънаго въспитанія млеком неувядаемымъ цѣломудрія, украшенному цвѣтомъ сіонскія церкве, неискусозлобному собору честныхъ отроковъ Богоспасаемаго града Луцка, Богособранному словесному Христову стаду, непорочной отрасли церковной, возлюбленной чади, братіямъ Братъства юношескаго, смиренія жъ нашего любовъжъделѣнным чадом. Благодать, милость и миръ отъ вседержителя Бога да будетъ съ вами во вся дни вѣка, аминь.

Оногу утѣшихомся, яжъ ко благому ревностію вашею, о възлюбленныи, якъ о всемъ печалованіе ваше изнуряете, еже самому Богу угодите, той жъ и да поспѣшит желанію вашему во

всемъ. Точію вѣрою несумѣнною предначинайте, тажъ до конца на твердомъ и непоколѣбимомъ основаніи бивше, яж до крове при церкви восточной вѣры святой истинной каѳолической въ мужествѣ стояще, другъ друга укрѣпляюще, поборника имуще утѣшителя Духа; той бо наставитъ вас, и вразумит во всем, и отъ враг видимыхъ и невидимыхъ сохранитъ. При семъ и азъ ревностію возбуждаем есмъ, яжъ о благомъ совѣтѣ вашом нудитеся. Вземше извѣщеніе по раду отъ честнаго во іеромонасех брата Іліи, сожителя нашего, з Премышля обывателя, зѣло и изобилно насладихся предсявзятію вашему, въ Бозѣ юностію цвѣтуще и растуще, яко литорасли масличныя при исходищахъ водъ, множащесь и богатящесь в добродѣтелныхъ дѣланіях, злобою младенствующе, умомъ же совершенны бывше, горняя предизбираете. Отроцы бо суще возрастом, мужеская мудрьствовати предначинаете, еже въ благочиніи цѣломудренно церковъному возслѣдовати наказанію, въ нем же всесилная благодать Христова да основет и назидает крѣпцѣ, всесилною десницею своею, ваше неискусобрачное, любовію братскою сопряженное соединеніе, молимся и отъ святѣйшое митрополіеи Кіевъское благословеніемъ Іерусалимскимъ благословляем, и порядокъ Братства вашего во всемъ позволяем и за пристойный признаваем и укрѣпляемъ. Самъ всему исправител Господь абы побожный замыслъ вашъ до благословенного скутку досконале провадил и во всем помощъ свою подати рачил. Найпачеж всего напоминаем и просим, абы, если Господь Богъ що исправити даровати вамъ рачи, духъ гордости и тщеславія, (ненависти и памятозлобія) найменшого тамъ не мѣл приступу; але духъ покоры, смѣренія и послушенства Христова пребывалъ; а звлаща ку старшымъ и родителемъ своимъ пристойное пошанованя и новобранных братіей вашихъ у вас мѣстце и ушанованя имѣли. Тымъ бо вѣмъ способомъ, старшихъ шануючи, и любовъ оныхъ ку собѣ звитяжим, и Христу Богу угодни, по божественному апостолу: другъ друга честію упережаючи, шановати и любовъ промежку себе имѣти, що есть связокъ всего пророцъства и закону. Вспоми-

наючи вамъ Сына Божого раду и пересторогу даючи: „если все заповѣданное выконаете, мовъте, же смо непотребные рабы, бо смо учинили тое, що смы повинни учинити.“ Схажки ваши, ведлугъ описанныхъ артикуловъ, без научения и цвичения писменнаго нехай не бываютъ, выстерѣгаючись празнословія, смѣху и соблазнъ, упоминаючи вас Спасителемъ реченаго слова, же о всякомъ дѣлѣ, словѣ, помыслѣ и празнословіи стязани будете и воздасте отвѣт на страшномъ судѣ. Промыслъ о школѣ и о побожныхъ милосердныхъ учинках Братства вашого по силѣ имѣйте, кто що зможет, понеж „доброхотного дателя любитъ Богъ.“ „Блажени милостивыи, яко тыи помиловани будутъ.“ И еще: „милость хвалит, рече, на судѣ.“ Духовный отецъ, чистоту милуючый, абы пры схажце вашой завше бывал; а для уваги, рады, порядку . . . . . и цвѣчения вашого и ушанованя от вас абысте двохъ завше мѣвали, будь з духовных, или мирскихъ честныхъ мужей старого Братства, которые не мают собѣ власти и ктиторства фундацій приписовати . . . . . за любов отческую ку сыномъ своимъ возлюбленнымъ ходити и радити о побожномъ добром и здоровом церкви Божой. А так кождый братъ Братства вашого (на що вас самая вытягает повинность христіанская и с(оедине)ніе братское), послуги отдаючи щире, истинно, не точію самому Богу, але и в справованію врученнаго братскаго порядку, яко самому Христу работающе; то есть, на каждый рокъ разовъ чотыры, якъ то в постахъ дорочных, (сумн)ѣня свое абы сповѣдію кождый очищал, а можна ли, абы и таин пренайсвятшихъ тѣла и крове Сына Божого причащатись узбраял. Самъ бо рекъ: „ядый мою плоть а піяй мою кровъ, той пребывает во мнѣ, и аз в нем.“ А (от)ца духовного единого, на тое розсудного, обрати и велце шановати потреба. Прибѣжество ваше и схажки при церкви православной, уставичне знайдуючой, мает бывати. Ствержаючи вамъ ваше предсявзятя, на(поми)наю, абысте все выконывали ведлу артикуловъ своихъ, и чого бы вам не доставало до спораженя, от иншыхъ сягайте, абы было ку благому Господу Богу и имени Его святого, а к пльзѣ души своей

завше и устави(чне пре)бывали. Прочее ж стережитесь от всякого брата, безчинно ходяща, а не по преданію заповѣдей Божіихъ; таковаго строфуйте, карѣте, наказуйте, да покается и посрамит, стерегучи и самихъ себе, абысте во всем не порочни были. Еретика человѣка, то есть унѣята, схизматика, отвращайтесь и не примѣнайтесь, и якъ члонка згнилого удаляйтеся, и аще будетъ каковъ брат от схизматик покаялся, да не началствует вами. По совѣту вашему, яко ж сами вѣсте ку благому вамъ, тако и творѣте. Аще ж обрящет разорител який от вас самѣхъ, албо стороный кто колвек знашол бы сь, и таковому дѣлу, Господу Богу на честь, на хвалу работающе, прекословил, Богъ отмщеніе и помстою на таковаго въскорѣ будетъ. Благочестіе восточное милуйте, а апостаских ересій варуйтесь, житіе чисто и без порока хранѣте, братолюбіе приискрно ховайте, чимъ Господь похвален будетъ, да во юности вашей во благословеніи исплънните лѣта многа, да и въ будущом вѣцѣ радости неизреченныя сподобитесь, ласкою и милосердіем всесвятои и живоначальной Тройцы Отца и Сына и Святого Духа, аминь. Молитва и благословеніе смѣренія нашого да будетъ с вами въ вся дни вѣка. Данъ з манастыра святого архистратига Михайла, церкве Золотоверхое, надъ Кіевомъ, дня первого мѣсяца марта, 1600 тридцят второго року.

Ісаіа Копинский, милостию Божиею архиепископъ митрополитъ Киевский, рукою власною.

Съ подлинника, писаннаго на большомъ бумажномъ листѣ и хранящагося въ архивѣ Коммиссіи. Печать приложена еще архіепископа Смоленскаго и Черниговскаго“.

XVI.

Росписка, выданная членами Братства Луцкаго п. Дмитрію Урсулу-Рудецкому въ полученіи денежной суммы, завѣщанной его отцомъ въ пользу братскаго шпиталя. 1632 года, 20 іюля.

Року тисеча шест сотъ тридцет второго, месеца іюля двадцатого дня.

На вряде кгродском, въ замку Луцъкомъ, передо мною Александромъ Малиновъскимъ, буркграбим и наместникомъ подстароства Луцкого, ставъши очевисто, славетные пан Василей Силневичъ а пан Иванъ Верозубъ, месчане Луцкие, братя Брацтва Луцкого, своимъ и всего Брацтва церкве Божее Чесного Креста именем для вписаня до книгъ нинешънихъ кгродских Луцкихъ подали листъ, запис квитовънкий, с печатю и с подписами рукъ Брацтва Луцкого, урожоному его милости пану Дмитрови Урсулови Рудецкому на квитоване его въ речи певъное, нижей въ том квите меновите выражоное, даный, о чом тот квит шырей в собе мает; которого во всем очевистым устным и доброволным сознанем своим ствердивъши и змоцънивши, признали, просечи, абы был принятъ и до книгъ уписанъ. А так я, вряд, тот квит для вписаня до книгъ приймуючи, читаломъ, и так се в собе писмом полским маеть: My Bractwo Łuckie Wozdwiżenia Czesnoho y Żywotworasczoho Kresta Hospodnia wiadomo czynimy y zeznawamy tym naszym quitem kożdemu, komu by o tym wiedzieć należało teraz y na potym zawżdy: iż co zeszły urodzony pan Adam Ursuł Rudecky testamentem ostatniey woli swey spitalowi Łuckiemu Ruskiemu, przy cerkwie brackiey Łuckiey będącemu, złotych sto polskich legował y zapisał, o czym ten testament szyrzey w sobie ma, według ktorego testamentu urodzony jego mość pan Dmitr Ursuł Rudecky, syn zeszłego pana Adama Rudeckiego, tę summę złotych sto polskych oddał y spełna zapłacił; tedy my jego mość pana Rudeckiego z oddania tey summy quituiemy y czassy wiecznymi wolnego czynimy y te conditię w testamencie o summe mienowaną kassuiemy y iuż za nieważną poczytamy, gdyż się nam

we wszystkym słuszna nagroda od iego mości stała. Y na to smy dali ten nasz quit, s. pieczęćmi y s podpisami rąk naszych y jch mościow panow szlachty, na to od nas ustnie uproszonych, niżey imiony przy pieczęciach podpisanych. Pisan w Łucku, roku panskiego tysiąc szesc set trzydziestego wtorego, miesiąca juli dwudziestego dnia.— У того квиту при печати подпис рукъ тыми словы: Bracia Bractwa Łuckiego Podniesienia s. Krzyża imieniem wszystkych: Wasiley Szylniewicz ręką własną; Siemion Hulewicz Woiutinsky, pisarz ziemsky Łucky, na ten czas brat starszy Bractwa Krzyża swiętego, mp.—Который же то квитъ, за поданемъ и очевистымъ признанемъ меновaного Брацтва, а за принятемъ моим урядовым, увес слово до слова до книгъ кгродских Луцких естъ уписанъ.

Книга гродская Луцкая 1632 года, № 2145, л. 767.

XVII.

Записка Лаврентія Древинскаго, чашника Волынскаго, о распределеніи процентнаго ежегоднаго дохода отъ суммы, подаренной имъ въ пользу Луцкаго Братства. 1632 года, 6 сентября.

Року 1632, месяца сентября 7 дня.

Фундація приходу на кождый рокъ до монастыра нашого Братьского Луцъкого Честнокрестского чтырох сот золотыхъ приходячая на именъю Шеплю, маетности освецоного кнежати Миколая Чорторийского, въ сумы на видеркафъ вложоных чтирохъ тисячей золотых полских, от мене Лаврентіа Древинского, чашника Волынского, въ кгроде Луцъком сегодне признаные, а ориеналы при съкарбе братском быти мают вѣчныя роди. Тот доход на столецъ казнодейский сто золотых, на скринку киновитскую петдесят золотыхъ полскихъ, на скринку нищенскую и учителя по петдесят золотыхъ полскихъ. На одинъе шпиталныхъ, слепых, хромыхъ, мужского стану десят, женскаго десят особъ сермягами, сорочками и убранъ-

ями, шапками, рантухами, червиками и ботами, на нихъ полтораста золотых; фундовано на богомоле во вѣчныя роды, в завѣданю рочных старостов и игумена нижестного быти маетъ.

Лаврентий Древинский, чашникъ Волынский, староста того-рочный, при иных.

Со подлинного, записаннаго въ Луцкомъ Сборникѣ рукою самого Древинскаго.

Примѣч. Въ прежнихъ изданіяхъ этотъ актъ неправильно былъ озаглавленъ: „Запись Фундаціи князя Николая Черторійскаго". Чтобы понять истинное значеніе этого документа, достаточно сличить его съ другою, болѣе подробно мотивированною фундушевою записью того же Древинскаго, помѣщенною нами въ 6-мъ томѣ 1-й части „Архива Югозападной Россіи", подъ № CCCII. *Ред.*

XVIII.

Пригласительное посланіе Петра Могилы къ членамъ Луцкаго Братства на посвященіе его въ митрополиты во Львовѣ. 1633 года, 14 апрѣля.

Петръ Могила, з ласки Божее обраный и нареченный архиепископъ Кіевъский, Галицъкий и всея Россіи, митрополитъ православный, архимандритъ Печерский Кіевский.

Благочестивымъ и христолюбивымъ панамъ и братіи, духовнымъ и свѣцкимъ, Братству церкви Воздвиженія честнаго Креста Господня, в Луцку, здоровя, покою и спасенія от Христа Бога усердно желает, зычит и вѣнчует.

Великое похвалы и залеценя годны сут працы подыймованые, и сталость заховалая отъ ваших милостей въ застановлянюся за православіе, и не меншее похвалы и залеценя людскость ваших милостей противко такъ мене, яко и инныхъ слугъ Божіих оказованая, ест годна, которую я, яко и самых милость вашу, у себе пова-

жаючи, на пилной памяти завжды мѣлем презъ лист мой участниками васъ всѣмъ православнымъ посполитое утѣхи учинити. Лечь иж тяжары и труды церковные намъ въ томъ препону чинили и чинят, пустивши и злецивши обывателемъ нѣкоторым тамейшим и вамъ поближним, абы то милостем вашимъ обяснили, сами на сей часъ потребуем от милости вашее, абысте зъ посродку себе на посвяченье наше братій, иле ся вам самым здавати будет, до Львова на неделю проводную прислати рачили: тогды бо вѣмъ неотложне той святый, всѣмъ православнымъ от часу немалого пожаданый актъ отправоватися мает, ведле волѣ так его королевское милости, пана намъ милостивого, отъ которого юж и привилей на митрополію маемъ, яко и ведле волѣ святѣйшого пастыря нашого патріархи Константинопольского. Розумѣю о милости вашей, же ся охотне на помененый час и актъ з иннымі православными ставити захочете, з которыми нехай обфитость ласки Божее и благословеніе святѣйшое константинопольское патріаршее, и нашее митрополитанское столицы Кіевское благословеніе зостает на вѣки, которого вамъ вѣрне жадаемъ. Данъ з Литовижа, 4 дня априля, року 1633.

Милостей вашихъ зычливый приятел и присный молитовникъ, вишше реченый митрополит рукою власною.

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ вдоль сложенномъ листѣ. На оборотѣ печать и надписаніе:

Благочестивым и христолюбивымъ духовного и свѣцкого стану панонъ и братіи Братству Луцкому церкви честнаго Креста Господня, моим велце ласкавым панам, отдати.

XIX.

Жалоба игумена братскаго монастыря Неофита о буйствѣ и насиліяхъ, учиненныхъ товарищемъ польской хоругви п. Адамомъ Орликомъ въ монастырскомъ дворѣ. Удостовѣреніе возная. 1635 г., 12 іюня.

Року тисеча шестсотъ тридцат пятого, месеца іюня дванадцатого дня.

На вряде кгродском, в замку его королевское милости Луцком, передо мною Иваном Выговским, намесником староства Луцкого, пришедши и очевисто становши в Богу велебный отецъ Неофитъ, игуменъ манастыра Брацского Луцкого Поднесеня светого Кржа, своим и их милостей всихъ обоего стану, такъ духовъного, яко и свецкого, особъ панодъ шляхты, брати того ж манастыра Луцкого именемъ, соленитер противко урожоному пану Адамови Орликови, товаришови хоругви освецоного кнежати его милости Вишневецкого, конюшого коронного, тут на тот часъ в Луцку будучое, сведчил се и протестовал о то, иж он, пропомневши правъ и конституцій о безпеченствах домовъ Божихъ, кляшторовъ и мешкаючихъ при нихъ особъ духовныхъ, давно и свежо уфаленныхъ, и ничого на вины в нихъ описанные и заложоные не огледаючися, не ведати яким умыслом, в року теперешнем, часу не барзо давного, то ест дня двадцат третего месяца близко прошлого мая, без жадное згола даня собе причины, впадши з шаблею добытою на цминътар менованое церкви Братское, роботниковъ муляровъ и убогихъ людей шпиталныхъ, при дверехъ тое церкви седячихъ, также хлопят, павперовъ гонил, плазовалъ, бил, шаблею кидал, который крикъ и волане людей убогихъ протестансъ, яко преоръ того манастыра, услышавши, кгды з колко брати законниковъ з целии вышол и, обачивши оного з шаблею добытою около церкви по монастыру уганяючогосе, з скромностъю своею законничою лагодными словы просил, абы, памятаючи на Пана Бога и тое месце, Его светому манастырови дедикованое, того чинити попересталъ,

теды меновaный панъ Орликъ, ничого на прозбу и покору их законничую не дбаючи и на срокгостъ правную не огледаючися, з тоею жъ бронъю за оными безброннымн, покоем правъ посполитых обваровaными законниками, скочивши, на одного з них, меновaного протестующого преора монастыра того, уходячого з цминътара до монастыра, штыхомъ пхнулъ, и бы се был за опатрностю Бозкою не умкнул, певне бы его пробил и о смертъ припрaвил, а другого законника того ж манастыра и професcора меновaного велебного отца Давыда, з школ до целей през цментар идучого, ни о чымъ тымъ не велаючого, порвавъши инъсперате и взявши за перси, шаблю до шии прикладал, который, видечи небезпеченъство здоровя своего, заледво утечкою здоровя ратовал и без шванъку ушол. А обачивши, иж замыслови своему предсявзятому досыт не учинил, словы непристойными, гонор и станъ ихъ духовный законничий обходячими, лжил, соромотилъ, до форты замкненое добывалсе и, яко на свецких, на поединъки повабялъ; а кгды ему се не одзывали, одповеди, похвалки на здорове их и на знесенъе манастыра ихъ вшелякими способами голосне и явне учинивши, заледве за персвазиею другое, ему знаемое компании, давши се намовит, з манастыра и цминтара одшолъ. О которий то таковый того пана Орлика непристойный поступокъ и о вины, въ артикулахъ войсковыхъ на таковыхъ описаные, любо протестансъ з другою братею законниками и их милость панове духовные и свецкие, брaтство тое ж перкви, его милостъ пана Замойского, поручъника тое ж хоронкгве, инъ презенция всее компании, абы ведлугъ права и артикуловъ войсковыхъ тотъ панъ Орликъ за тотъ свой непристойный поступокъ былъ караный, реквировали, однакъ жадное в той такъ ясной, такъ Божой, якъ протестующихъ, кривде справедливости его милост панъ поручникъ, часъ од часу зволокаючи, учинити не хотелъ и не учинил; зачимъ протестансъ обавляючисе, абы такъ значный ексцес тот въ запаметане не пришол, таковую свою протестацию до книгъ занесли, противко меновaному пану Орликови, такъже его милости пану поручникови и всей компании о

неучиненъе реквированое справедливости, итерумъ аткве итерумъ сведчит и протестуетъ се, оферуючисе тую зачатую справу з паномъ Орликомъ контынуоват и на них у суду ясневелможного его милости пана Краковского, навышшого гетмана коронного, в суде тому пану Орликови належным, того всего правдне винъдиковат. А версификуючи премиса, ставил возного енерала шляхетного Ивана Городиского, который, персоналитер стоечи перед урядом, вызнал, иж он, зараз по тым ексцесе, дня тогож будучи везваный до манастыра Брацства Луцкого, виделъ у павперовъ трохъ по плечах, рукахъ и презъ голову разы, плазом позадаваные, синие, и знакъ тятый свижий в фортце манастырской, што не тылко тамъ резидуючие ихъ милост отцове, але и веле иншихъ людей посторонныхъ на тое гледачих поведило, иж се такимъ, яко вышей поменило, способомъ ексцес стал през пана Орлика, в которого кгды о тое у его милости пана поручника справедливости реквировали, оное учинити не хотел и не учинил. Што оным возным ест осведчоно, иж его милостъ панъ поручникъ презъ зволоки уставичные судити ексцесивум не хотел; о чим и тотъ возный таковую свою реляцию чинит, которую, яко и протестацию, урядъ принявши, до книгъ записати казалъ, и ест записано.

Книга гродская Луцкая 1635 года, № 2467, л. 623.

XX.

Духовная іеродіакона Сильвестра, которою онъ свою типографію отписываетъ Луцкому Братству. 1635 года, 9 августа.

Во имя Отца и Сына и Святого Духа, Бога в Тройцы святой единого, аминъ.

Поневаж памет людская естъ слабая и отменная, зачим и справы вшелякие, которые писма сведомством не бывают обясненые, за поступком часу в запаметане приходят, скондъ и правные поступки напотом урастать звыкли; прото и я, іеродіяконъ Сил-

вестер, игуменъ манастыра Чорненъского, почуваючись быти близшим смерти, а нижли живота, и обавляючись, абы мя смертъ неготового не застала, любом теды на теле зхоралый, однакъ на бачену и умысле добре здоровый, таковый порядокъ в повереной мне от Бога и брати моее, законниковъ того ж манастира, зверхности чиню. Напродъ, кгды мене Панъ Богъ з того света на оный новолати будет рачил, душу мою Оному поручаю, а тело мое, яко земля, земли мает быти през отца игумена братского Луцъкого и братю мою предано, в монастыру тутошнем Чорненъскомъ. Што зась тычет книгъ церковныхъ, также быдла, спрятовъ, тутъ в манастырцу знайдуючогосе, сполною працею з братею своею приспособленого, то все вечными часы при брати и томъ же манастиру зоставати мает. А што зась жиючи мне з честнымъ а в Бозе змерлымъ господиномъ отцемъ Павломъ Люткевичомъ Телицею, игуменомъ Чорненъскимъ, анътецесором моим, передъ тым в манастыру Браства Луцкого, там з онымъ, з ласки Бога всемогусчого и сводробливости гойное людское, друкарню спорядилисмо, которую потомъ с толь, з Луцъка, до манастирца тутошнего Чорненъского впровадилисмо, а то взглядом того, же славное памяти зошлый его милость панъ Адамъ Уръсулъ Рудецъкий, фундатор того манастирца, насъ о то просилъ и коштъ вшелякий и накладъ на тую друкарню давати, яко милостникъ хвалы Божое, приобецал. Леч же смертъ неужитая оного фундатора и господина отца Павла, игумена, антецесора моего, с того света взела, а по смерти оныхъ не толко, же ратунку жадного и накладу от потомка меноваго небожчика фундатора не мелисмо, але овшем незносные кривды, прикрости и шкоды от его милости папа Дмитра Рудецъкого в власности нашой поносимо; теды я, при той остатной воли моей, прихиляючис тежъ до воли небожчика отца Павла и права, мне на тую друкарню служачого, по доброй воли моей и розмыслу уважного, не з намовы а ни примушеня, до того видечи, ижъ оною нихто рядит и справит не может, за чимъ абы не ваковала, але пожиток церкви Божой и ку хвале Его святой шол, абы она скондъ вышла, на том же местцу вечне зостала, нара-

дившись добре з братею моею, оную друкарню писмъ словенскихъ и рускихъ, зо всим на все, такъ яко мне служила и належала, цале и зуполне, ничого з нее не выймуючи, на церковъ благочестивую Братства Луцъкого Поднесеня святого Крижа, ставропигского святейшого патриярхи, и велебным в Богу отцом игуменови и всей брати, законникомъ того ж манастира братского Луцъкого и наступцом ихъ, за которыхъ провизиею, працею и старанемъ жилемъ и в послушенстве ихъ з братею моею заставалемъ,—даю, дарую и тымъ тестаментомъ вечными часы записую и права вшелякие мне, о той друкарни служачие, на оныхъ влеваю, а сам се зрекаю. Которые волни сут и будут, зараз за живота моего и по смерти моей до шафунку своего взявши, оною ку пожиткови церкви Божое и ку хвале Божой рядити, такъ, однакъ, абы при меновапом манастире Брацъства Луцъкого и при законниках самыхъ тая друкарня вечне зоставала. На который то тестаментъ руку мою власную подписавши, упросилем сам очевисто особъ нижей меновапыхъ, такъ духовного, брати моее, яко и свецского стану, людей вери годныхъ, которые при печатехъ своихъ подписали. Въ монастире Чорненъском, року тисеча шесть сот тридцат пятого, месеца августа девятого дня, водле нового календара.

Іеродякон Селивестер подписуюся на свой тестаментъ рукою своею власною.

Устне прошоный отъ отца Селивестра иеромонахъ Гедеон Новоставецъкий власною рукою.

Также устне прошоный Герасим, еромонахъ Комчинский, мешканецъ мѣсца того.—Ерод1якон Ѳеофанъ рукою в.

Семен Машевич, возний, очевисте прошоный отъ отца Селевестра, игумена Чорненьского, рукою власною.

Очевисто прошбный отъ отца Селевестра, игумена Чорненъского, Грегор Гансовичъ Шостаковский рукою власною.

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ листѣ и хранящагося въ архивѣ Коммиссіи.

XXI.

Запись о пожертвованіи Анны Мельницкой на Луцкое Братство. 1638 года, 1 марта.

Року тисеча шестсотъ тридцат осмого, месеца марца первого дня.

Ее милости панее Анъны Мелницъкого Станиславовое Трацевское лекгация, которая лекговати рачила до Воздвиженъя честного Креста, Брацътва Луцъкого, за збавенъе свое, за души малжонъка своего и родичовъ своихъ, золотых триста, яко ж заразъ панове старшие, до скринки брацъкое отобравши, оными водлугъ воли ее милости диспоновати повинни вечне, то ест: до скрынъки законничое отцу игумену въ кожъдый рокъ по золотых десети, абы фала Божая такъ за умерлыхъ, яко и за здоровъе ее милости отправована была; а золотых десетъ до шпиталя; золотыхъ шесть шпиталнымъ на подил; а золотыхъ чотыры общымъ убогим и имъ самым. И такъ рокъ по року вечне зоставати мает. А золотых десет до скрынки брацъкое на потребы церковъные оборочатис мает. А то все на чест и фалу имени Его светому, в Тройцы святой славимому Богу чинит. Аминь.

Anna Mielnicka Stanisławowa Tracewska.

Неофит, игуменъ братский.

Василий Силневичъ рукою в.

Иоан Выговский рукою в.

Павелъ Антоновичъ, на той час старший.

Jan Mathfiuwicz, rayca miasta Łuckiego, własna renka.

Самуйло Кириловичъ рук. вл.

Съ подлинника, записаннаго въ Луцкомъ Сборникѣ.

Примѣч. Иванъ Выговскій, какъ видно изъ собственноручной его надписи на оборотѣ духовной Сильвестра, былъ въ 1635 году намѣстникомъ подстароства Луцкаго. Къ Братству Луцкому принадлежали и другія лица этой южнорусской фамиліи.

XXII.

Пригласительное посланіе митрополита Петра Могилы къ Луцкой братіи на Кіевскій соборъ. 1640 года, 24 іюня.

Петръ Могила, милостію Божею архіепископъ митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Россіи, екзарх святого апостолского орону Константинополского, архимандрыт Печерский.

Велебнымъ господиномъ отцем и благочестивым и христолюбивым ихъ милостямъ панам братіям Христоносного Братства Луцкого, при храмѣ Воздвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня, церкви святое апостолское восточное и нашое покорности в святом Духу намилейшим и охотне послушным сыном. Ласка вам, покой и милосердіе Бога Вседержителя, со благословеніемъ святѣйшое столицы нашее митрополіи Киевъское, да преподастся изъобилно.

От немалого часу вся православная церковъ Россійская, будучи от апостатовъ въ великомъ преслѣдованю, не могла прийти до того, абы волковъ драпѣжныхъ отдалити от себе, яко бы православныи и послушныи сынове церкви восточной з ними жадное конверсацыи взглядом релѣей не мѣли. За чим много с православъныхъ, едны з невѣдомости, другіе зась з частого уживаня казаня и набоженства ихъ, наддер зканцерованымы зостали, ижъ трудно розезнати, если истинно православныи, албо именем токмо. А иные, православіе овшемъ покинувъши, до розныхъ сектъ (чого ся Боже пожал) Богу мерзскихъ преклонили, не толко свѣцкіе, але и духовные. През што станъ духовный и иноческий пришол в нестроеніе, и преложоные, в недбалство удавшися, о порядкахъ бынамнѣй не промышляют, але и овшем отъ оныхъ древнихъ отцевъ далеко отдалилися. Таким же способом и братства, продковъ своих ревность отвергши и нравы поправъши, кождый свояси и хочет, и дѣлаетъ. Ово згола, однымъ словом, вся наша церковъ Россійская не в догматех вѣры, которые непорушне держатъ, але в обычаехъ

такъ до молитвы, яко и житія побожного, надзер есть зепсована. На што мы поглядаючи окомъ смутнымъ и серцемъ жалостнымъ, завше о том промышлялихмо, яко бы то могло исправитися, и до обычаевъ давных продковъ наших (за которых благочестіе восіяло) привести. А надто од часу архиерейства нашого, през которое Богъ всемогущій учинил пастырем нас преднѣшим в церкви православной Россійской, и гдыж нам ничого милшого не ест, якъ при вѣрѣ православъной горячую упреймост в молитвѣ и житіе христіянское видѣти в своих овечках; што мы розумѣли не през што иное быти, едно през собор, на который бы так архиерее, сполслужителѣ наши, яко и иные честные, в догматехъ вѣры добре цвичоные, а в житію побожном досвядченые отцеве духовные прибывъши, за призываніемъ Духа святого, з усердіемъ о том нарадилися и працы и стараня приложили, яко бы вся церковъ наша Россійская во всихъ тыхъ пунктахъ вышречоных пристойне направитися и до своее оздобы древнее прийти могла. Яко ж многократне я сам и многіе, такъ з духовных, яко и свѣцких, о том с смиреніемъ нашим розмову мѣли и зычили собѣ упрейме, абыхмо колижъ колвек, з собою посполу знесшис, о том нарадили и способъ яко найснадніѣйший вынайшли до затриманя благочестія и до исправленія обычаевъ зепсованых, а цвиченя духовного, и до спораженя вшелякого церковного. Леч тому неприятел душъный, добру завѣстникъ, по вси тые часы прешкоды чинил, о чом добре вѣдомо ест милостямъ вашимъ всѣм. Еднакъ подъ тотъ час, за наступенъем великого гоненія и за жаданемъ многихъ такъ духовныхъ, яко и свѣцкихъ особъ, а надто за поводом сумненя нашого, которое нам далей того неряду терпѣти не допущает, также и для потребы велице поважной, назначилихмо соборъ, ведлугъ звычаю давного церкви Россійской, въ Богоспасаемом градѣ Киевѣ, при церкви нашой каѳедралной святое Сооѣи, на ден Рожества Пресвятое Богородицы, въ року теперешнем 1640. На который так чест вашу духовныхъ, преимущихъ и до рады духовное способныхъ, яко и ихъ милость свѣцкихъ братій, ревнивыхъ в благочестию и вѣдомыхъ правъ цер-

ковных, о имени Господнем взываемо и просимъ, а непослушныхъ напоминаемо, абы голосу нашого пастырского послухавши, и на мѣстце назначоное часу своего прибывши, о том найпервей радили, яко бы согласіе вѣры православной всѣ еднаково розумѣли и содержали; потом, абы стан духовный в своем порядку зоставал, а братства свѣцкіе при правахъ и волностяхъ своихъ, непоколѣбимо в святом благочестіи трваючи и зостаючи, едны о другихъ недостаткахъ и преслѣдованю вѣдаючи, взаемне радою и помочю были. При том теж и того почестностей вашихъ духовныхъ и милостей вашихъ свѣцкихъ пилне потребуемъ: што бы ся которому братству потребного што здавало, рачте дати на инструкціи посланым от себе з досконалою моцю до постановеня и заминеня соборового. Што кгды милость ваша от насъ, пастыра своего, вдячне приняв-ши, изъ охотою на часъ назначоный с тыми пунктами пришлете, маемо надѣю в ласце Божой непохибную, иж през той соборъ церковъ православная Россійская до первшое оздобы своее и до порядку пожаданого прийдетъ, а утрапене для благочестія подъ тот час ратунок и охолоду одержать. О чом обширней на соборѣ предложено будет от нас прибывшим. А на тотъ час молитвы и благословеніе наше архиерейское милостямъ вашим освѣдчаем. Данъ в Городку, на Волыню, дня 24 іюня, року 1640.

Милостей ваших зычъливый, в Духу Святому зычливый отецъ, пастыръ и уставычъный богомолца, Петръ Могила, архіепископъ митрополит Кіевскій, Галицкій и всея Россіи, екзарха святѣйшаго ерону Константинополскаго, рукою власною.

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ вдоль сложенномъ листѣ. На оборотѣ печать, представляющая подъ изображеніемъ Божіей Матери гербъ Могилинскій, а вокругъ надпись: ПЕТР: МОГИЛА МЛ: БОЖ: АРХ: МИТР: КІЕ: ГАЛИЦ: И ВΣЕА РОΣ: ЕКΣ: КОN.

Надписаніе на оборотѣ послакія такое:

Благочестивым и христолюбивым ихъ милостям паном братіям Крестоносного Братства Луцкого, при храмѣ Воздвиженія честного и животворящаго Креста, церкве святое апостолское восточное и покорности нашое зѣло послушным в Духу святом сыномъ, до отданя.

XXIII.

Духовное завѣщаніе Галшки Гулевичевны Лозчиной, вдовы маршалка Мозырскаго, съ щедрымъ даромъ въ пользу Луцкаго Братства. 1641 года, 2 апрѣля.

Року тисеча шестсот чотырдесят второго, месяца марца тридцат первого дня.

Въ рочъки судовые кгродские Луцкие, од дня двадцатъ семого, месяца марца, в року звышънаписаномъ припалые и судовне отправовать зачатые, передо мною Счаснымъ Збожнымъ Лайсчевскимъ, подъстаростимъ Луцъкимъ, становъши очевисто, велебный отецъ Теофилъ Заплатинъский, законникъ манастира Брацтва Луцкого, подалъ пер облятамъ до книгъ тестаментъ остатнее воли зошълое панее Галъшки Гулевичовъны Стефановое Ложчиное, маршалковое Мозырское, на роспораженъе маетности ее, лежачое и рухомое, по ней повосталое, о чомъ тот тестаментъ шырей в собе маетъ, жадаючы, абы принятъ и до книгъ уписанъ былъ; которого я, врядъ, до книгъ приймуючы, чыталемъ, и так се в собе писаный маетъ: Во имя Отца и Сына и Святого Духа, Бога въ Тройци Святои Единого, станъся воля Его святая, аминь. Я Галъшка Гулевичовъна Стефановая Ловчиная, маршалъковая Мозырская, упатруючи на том свити короткость живота людского и непевности годины розлученя душы с тиломъ, а ничого певнийшого перед очыма не маючи, едно смертелности и сказителности людское кресом смерти, которая абы мене неготовую предъ трыбуналъ з сего свита не по-

звала и абы, кгды ся не сподиваю, не заволалъ Панъ и Створецъ душы моеи, а не нашедши готовости, дверей своего палацу на прысте свое перед нею не замкнулъ,—вчесне, поки часъ и смыслы здоровые къ тому позволяютъ, стороны душы, тела, маетности и добръ моих, лежачихъ и рухомых, такъже стороны ялмужъны и хвалы Паньское помноженя, вле быти з мене можетъ, удиляючы того, што ми з руки своее щодробливое Господ Богъ Всемогусчый дати рачилъ, чиню зъ доброго розъмыслу моего, доброволне, и такъ остатнею тоею волею моею роспоражаю и мети хочу непорушъно. Наперед душу мою Пану Богу, в Тройци святои Единому, з надиею зуполною о збавеню ее презъ милосерде Его святое, поручаю; тило зась мое гришное, з земли взятое, земли оддаю, которое наймилшый сынъ мой, урожоный его милост панъ Михалъ Лозка, в церкви Брацкой Луцкой заложеня Честнаго и Животворящаго Креста Господня, а не где индей, водлугъ христианъского и церкви святои восточное, подъ послушенствомъ святишого патриархи Константынопольского будучое, порядку, яко найпрыстойней поховати маетъ; до которое церкви братское Луцкое, где и тило мое маетъ быти положено, золотых двесте, а на манастыръ законъникомъ, при той же церкви будучымъ, абы Пана Бога за душу мою молили, золотых другую двесте; на шпитал Братский Луцкий золотых пятдесят; на монастыръ паненский Чернъчыцкий, панъном законным, золотихъ тридцатъ; свесченикови Чернъчыцкому золотыхъ десятъ, а другую десятъ золотыхъ свесченикови Пречыстинъскому на богомолие за душу мою описую. А ижемъ, будучы потребною грошей, певъныхъ часовъ на справы мое розъные пожычилам у велебного его милости господина отца Исакия Борысковича, епископа православъного, золотых пулътораста, а особливе у ее милосги в Богу зошлое княгини Курцевичовое, игумени манастира паненъского Печеръского, водлугъ запису моего, кому ее милост тестаменътомъ своимъ оддати назначыла, его милост панъ сынъ мой оддати тому маетъ. До того, иж остало пры мни по зошлои з того света на имя Пелагии, од Господа Бога слепотою навежоное, а при мни

презъ часъ немалый живусчое, золотыхъ сто, на што и обликъ мой былъ од мене данный, а теперъ нитъ видома, у кого зостаетъ, теды урожоный его милост панъ сынъ мой на тотъ объликъ, водлугъ воли небосчки, яко она сама при смерти своей назначыла, оддати повиненъ будетъ, то ест золотыхъ семдесятъ на церковъ Братскую Луцкую, и абы с тихъ же грошій золотих тридцатъ на сорокоустъ законъникомъ дано, а на шпиталъ золотыхъ тридцатъ тогожъ Брацтва Луцкого, которую сто золотыхъ безъ вшелякое звлоки урожоный его милостъ панъ сынъ мой оддати до рукъ велебного отца игумена Луцкого и брати духовное и свицкое оддат повиненъ. Сребро мое, заставъленое в Мозыру, у честного господина отца игумена Мозырского, на йимя отца Мефодия, меновите хрест сребрьный с подножиемъ, въ нем грывень семъ серебра, заставленый въ золотихъ петидесят, а особливе у пана Исакевича, подписка Мозырского, Пречыстенъского поповича, кадилница, въ ней грывень чотыри, и чарка сребная ве дви грывъни або болшей, такъ же въ золотих петидесят заставлено; инътересу од тихъ ста золотых винъно од прешълого сродопостя в року тисеча шестъ сотъ чотырдесятом ажъ до теперешънего, терминъ приходитъ в року тисеча шестъсот чотырдесят первомъ; которое сребро если за жывота моего не выкуплю, теды Брацтво Луцкое маетъ за грошы мое особъливые, опроч лекгации, презъ мене назначоное, такъ духовъным, яко и свецкимъ, Братству всему служачое, золотыхъ сто помененымъ особамъ оддавъши, выкупити и до церкви братское Луцкое, абы вичными часы зоставало, тоею остатнею волею моею якъ за жывота моего, такъ и по смерти моей мити хочу и лекгую. А жебы тые лекгата вси згола, а особливе иле што до Брацтва Луцкого назначилмъ, где тило мое одпочинокъ, а душа ратунокъ до збавеня горячими молитвами мети маетъ, были яко найпрудшей, илемъ што где назначыла, одданы, сумненем сына моего и неблагословенемъ обовезуючы, деклярую, скондъ то маетъ заразъ заплатити: напрод, з суммы тисечы золотых, которую мни сынъ мой з малжонъкою своею на шкрипть свой певъный зостали винъни; знову, з сумы

трохъ тисечей золотыхъ на село Дубисча и Рожыцкие корчмы, аредъдою его милости отцу епископу Луцкому даных; с тых же грошей маетъ на выкупенъе креста вышъменованого и кадилницы сребъное, такъже тежъ и чарки, золотыхъ сто до рукъ велебного господина отца игумена братского Луцкого с тое сумы обоеи, яко моее власное и мни належачое, его милост панъ сынъ мой оддати маетъ, а отецъ игуменъ, з братиею своею духовъною и свитскою, тое сребро заразъ выкупивъши, повиненъ церкви братской Луцкой оддати и тамъ абы тое сребро завше зоставало. А тые тамъ лекгата з менованыхъ сумъ, не жычачи тяжкости душы моей, безъ вшелякого затрудненя и одволоки поплатити маетъ и повиненъ естъ. До того тежъ, сребро мое въ Могилеве, у славетного папа Карпа Казановича, месчанина и купца могилевского, заставъленое в золотыхъ пултораста, меновите: чара сребъная, въ ней грывенъ дванадцать, лихтары два по чотыри гривны, в двох грывенъ осмъ; а ижъ презъ час долгий не платилам инътересу од тих золотих пултораста, теды панъ Казанович прешлого року тисеча шестсот чотирдесятого приятелско зо мною поступил и на том стануло, ижъ сто копъ литовских зовсим на всим, якъ самую суму, такъ и провентъ од того в тую жъ копъ сто кладучы, маю коли колвекъ тую тилко сто копъ оддати, а не болшей, и до себе сребро тое взяти, которого если бымъ за живота моего не выкупила, теды урожоный его милост панъ сынъ мой маетъ з добръ моих, по мни правомъ дедичнымъ од мала до веля его милости належачихъ, выкупити и на свой пожитокъ обернути. Также служебници моей Якгнищце, которая ижъ ми вирне презъ часъ немалый служыла, теды золотихъ пултораста ей одписую; Уляне тежъ Ивановой дяковой коня, дви корови и золотыхъ двадцатъ дарую, а еслибы въ живых не зоставала, теды потомству ей маетъ то быт оддано. Урожоному его милости пану Миколаеви Сенюте, сестренъцу моему, золотихъ сто тридцатъ, которые-мъ на справы мое пожычила, отдано быти мает презъ урожоного его милост пана сына моего. Тые теды вси долги мои и лекгата, под неблагословенъством Божымъ и моимъ

материньскимъ, урожоный его милость панъ сынъ мой пооддавати повиненъ будетъ по смерти моей, абы душы моей тяжко не было. А если бы тот же менованый сынъ мой милый остатней воли моей спротивилъ се, тыхъ лекгатъ, водлугъ роспоряженя моего, такъ до церкви, яко и до шпиталевъ и духовънымъ, кому што належитъ, што прудшей не пооддавалъ, теды я оного на судъ Панъский перед маестатъ святый взываю, абы ся иначей, мимо тое роспораженъе и остатнюю волю мою и того тестаменъту моего, не важилъсе чынити и овшемъ што рыхлей до скутку прывелъ. Который то тестаментъ остатнее воли моее конъчачы, завираючы, хотечы, абы по смерти моей в моци и вази зуполъной зоставалъ, и поддаючи каждому, кому бы ено до него чынити належало, при печати моей, рукою власною подписую и о приложене печатей и подпис рукъ их милостей пановъ а приятелей моих, людей зацных, нижей менованых, до того ужилам, которые, за очевистою прозбою моею, будучы обецне при мне, то все учынити рачили. Писанъ въ Луцъку, року Божого тисеча шестсотъ чотырдесятъ первого, месяца априля второго дня.—У того тестаменъту пры печатехъ подпис рук тыми словы: Галшка Гулевичовна Лозчиная, маршалъковая повету Мозырского, рукою власною.—Jerzy Puzyna, podkomorzy Włodzimirski, proszony pieczętarz, mp.—Ustnie proszony pieczętarz Iwan Romanowicz Kozinski ręką swą.—Proszony pieczętarz oczewiscie od jey mosci paniey Łozczyney Konstanty Uszak Kulikowski mp.—Proszony pieczętarz oczewiscie od jey mosci paniey Łozczyney Andrzey Hulanicki mp.—Oczewiscie proszony pieczętarz Ignacy Broniewicz mp.—Который же то тестаментъ, за поданъемъ и прозбою вышъменованое особы, а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ есть уписанъ.

Книга гродская Луцкая 1641 г., № 2158, л. 362.

XXIV.

Дарственная запись п. Андрея Гулевича Луцкому братскому монастырю на свои наслѣдственныя имѣнія. 1642 года, 30 апрѣля.

Року тисеча шестсот чотырдесят второго, месеца мая второго дня.

На вряде кгродскомъ, в замъку его королевское милости Луцком, передо мною Анъдреемъ Гуляницким, намѣстником подстароства Луцкого, и книгами нинешъными кгродскими Луцкими, становъшы очевисто урожоный панъ Анъдрей Гулевичъ, для вписаня до книгъ нинешъныхъ кгродскихъ луцкихъ подал лист, добровольный запис свой, с печатью и с подписомъ руки своее и пріятелскихъ, од себе велебънымъ в Богу ихъ милости отцомъ рекгулы святого Базылего Великого, то естъ велебъному в Богу отцу Леонтому Шыцикови Залескому, игуменови, и всей брати его манастира Луцкого, на реч въ том записе, нижей вписаномъ, меновите выражоную даный, о чом тот запис шырей в собе маетъ; которого, во всемъ очевистым, устнымъ и доброволънымъ сознанемъ своимъ ствердивъшы и зможънивъшы, прызналъ, жадаючы, абы прынятъ и до книгъ уписанъ былъ. Которого я, врядъ, для вписаня до книгъ прыймуючи, читалем, и такъ се в собе писмом полским писаный маетъ: Ja Andrzey Hulewicz, syn wrodzonego jego mosci pana Hniewosza Hulewicza Drozdenskiego, odstompiwszy swey własney należney ziemskiey jurisdiciey, prawa, powiatu y woiewodztwa, a pod ten dobrowolny zapis moy y iego conditie, obowiązki y ligamenta siebie samego, z dobrami y potomkami moiemi we wszem dobrowolnie się poddaiąc y wcielaiąc, wiadomo czynie y dobrowolnie zeznawam, komu by to wiedziec należało, teraz y napotym zawsze: iż ia zeznawaiący, z dobrey woli y zdrowego rozmysłu mego y z osobliwey też pobożnosci ku czci y chwale jmienia Pana Wszechmogącego to czyniąc, a maiąc wolnosc z prawa pospolitego dobrami swoiemi, iako ieno chcąc, szafowac y disponowac, tedy dobra moie

leżące y ruchome, wszystkie generalem zawieraiąc, to iest, w siele Drozdniah, Dołhim, Semerenkach y Hudczym Brodzie, części moie, co ieno kolwiek mnie z rozdziałku miedzy ich mosciami pany Hulewiczami Drozdenskimi, bracią moiemi rodzonemi, należec będzie, już sobie y nikomu inszemu nie wyimuiąc a ni zostawuiąc z tego rzeczy namnieyszey, ale to wszystko, co ieno kolwiek prawem Bożym y przyrodzonym na mnie y na część moie przypada y przypasc ma, upatruiąc w tym dobre y pożytecznieysze swoie, a siebie samego y wszystkich krewnych y powinnych moich od tego iuż czasy wiecznymi oddalaiąc, a żeby sie chwała Boża za dusze ich mosciow panow rodzicow moich, także braciey y krewnych moich wszystkich, y mnie też samego, w cerkwie swiętey Brackiey Łuckiey Podniesienia Krzyża swiętego odprawowała sie, tedy te to części moie dobr tak leżących, iako y ruchomych wszystkich, od mała do wiela, co ieno kolwiek na mnie z rozdziałku prawem Bożym y przyrodzonym spasć y należeć ma y będzie, wszystko ogulnie generalem zamykaiąc, na monastyr Bracky Łucky, przy cerkwie założenia Podniesienia Krzyża swiętego, pod posłuszenstwem swiętego oyca patriarchi Kostantinopolskiego, w uniey z kosciołem rzymskim nie będącego, nayduiący się, wielebnym w Panu Bogu jchmosciom oycom zakonnikom reguły swiętego Bazylego Wielkiego, to iest: wielebnemu w Panu Bogu jego mosci oycu Leontemu Szycikowi Zaleskiemu, ihumenowi, y wszystkiey braciey iego tego to monastera, teraz będącym y ich na potomne czasy nastempcom, pod posłuszenstwem tegoż swiętego oyca patriarchi Konstantinopolskiego, w uniey z kosciołem rzymskim nie będącego, w tym że monasteru znayduiącym sie, facto pectore, pod przysięgą, nie za żadne pieniądze, ale dla rozmnożenia y rozszyrzenia chwały Bożey w tym monastyrze y cerkwie Bożey na przyszłe, potomne y wieczne czasy, daie, daruie y zapisuie czasy wiecznymi, nigdy nie odzownymi y nazad sie iuż nie wracaiącymi, ze wszystkim prawem, panstwem y tytułem wieczystym, mnie na to służącym, sam sie z tego wszystkiego wyrzekaiąc y wyzuwaiąc wiecznie; iakoż zarazem y posessiey albo dobrowolnego

weyscia y należnosci w wiecznosc y possesią tey to części moiey dobr leżących y ruchomych wszystkich, od mała do wiela, mocą tegoż dobrowolnego zapisu mego wieczystego pozwalam, podaie y extempuie, y iuż za istotnych dziedzicow y possesorow tey to części moiey, teraz przeze mnie darowaney y zapisaney, ich mosciow oycow zakonnikow monastera Brackiego Łuckiego, relligiey graeckiey, bydz przyznawam y postanawiam. Ktorym to ich mosciom, tak teraz będącym, iako też y nastempcom ich mosci, te to część dobr, na mnie należącą, iuż iako swoie własnosc y wiecznosc, wolno iuż iest y będzie do wieczystey dispositiey y possesiey swoiey przez woznego y szlachte, od ich mosci sobie na to sposobionych, obiąc y tego wszystkiego ze wszystkiemi pożytkami y przynależnosciami podług woli, mysli y nalepszego upodobania swego spokoynie używac y iako swoią własnoscią y dziedzictwem rządzic, szafowac y disponowac; w czym ja iuż sam przez siebie y przez żadne na to subordinowane osoby żadnego impedimentu y pzreszkody czynic y zadawac nie mam y nie będę mogł, ale owszem, że wszystkich generaliter dobr moich zapisuie się wyży rzeczonych ich mosciow zakonnikow monastera Brackiego Łuckiego, y te to część moie, przeze mnie ich mosciom darowaną y zapisaną, od wszelakich impedimentow prawnych y nieprawnych, od kogo kolwiek zachodzących, od zapisow pierwszych y poslednich, ręcznych y zeznanych, wian, przywiankow, dożywocia, prowizyi, zyskow, pozwow y wszelakich generaliter trudnosci y ciężarow naniesionych y sciągaiących sie na każdym placu y terminie swym własnym kosztem y nakładem bronic, zastempowac y uwalniac y temu dobrowolnemu zapisowi memu we wszystkim tylekroc, ile ieno potrzeba ukaże, z potomkami y sukcessorami dobr moich dosyc uczynic mam, powinien będę y zapisuię się, żadną dawnoscią ziemską nie sczycąc się; a to pod szkodami ziemskiemi, w prawie pospolitym opisanemi, ktore na wszystkie dobra moie leżące y ruchome dobrowolnie przyimuie y wnoszę; o też szkody y o kożde nie dosyc uczynienie y sprzeciwieniesię temuż zapisowi memu forum y termin sobie y kożdemu sprze-

ciwiaiącemu się we wszelakim generaliter sądzie y urzędzie ziemskim, grodzkim y głownym trybunalskim, w ktorym kolwiek powiecie y woiewodztwie, Kijowskim, Wołynskim, Bracławskim y Czernihowskim, y ich conserwatach, zawsze zawity czynie y naznaczam, gdzie stanowszy, nie zażywaiąc żadnych controwersij, dillatij, apellatij, ich prosequutij, suspensij, submissij, fatalis cwasij, praescriptij, większosci sprawy, exemptow żadnych krolewskich y hetmanskich, czego Boże uchoway, powietrzem y wtargnieniem do korony nieprzyiaciela, legaciami do postronnych panstw y inszych in genere et specie zwłok, wymow, przyczyn, obron y dobrodzieystw, prawnych y nieprawnych, z przyiazni, czasu y dowcipu ludzkiego wynaydzionych y pochodzących, mianowanych y niemianowanych, wszytkich ogulnie a dobrowolnie zrzekszysię, odpisawszysię, skutecznie usprawiedliwić się mam y powinien będe, toiest szkody pozwem oszacowane zapłacic, a zapłaciwszy przecie temu zapisowi memu, o co by pozwano było, we wszem, ile tego potrzeba ukaże, dosyc uczynic mam przez wszystkie dawnosci ziemskie. J na to ia, zeznawaiący, dałem ichmosciom oycom zakonnikom monastyra Bractwa Łuckiego, religiey greckiey, pod posłuszenstwem swiętego oyca patriarchi Konstantynopolskiego, w uniey z kosciołem rzymskim nie będącego, nayduiącym się, ten dobrowolny zapis wieczystey darowizny moiey, z pieczęcią y z podpisem ręki moiey własney y ich mosci panow przyiacioł moich, na to ode mnie ustnie y oczewiscie uproszonych, imionami niżey wyrażonych y podpisanych sie. Pisan w Łucku, roku panskiego tysiąc szescset czterdziestego wtorego, miesiąca aprila trzydziestego dnia.—У того запису, при печатехъ, подпис рукъ тими словы: Andrzey Hulewicz ręką swa.—Proszony przyiaciel oczewiscie Weresczynski Mikołay.—Proszony oczewiscie od jegomosci pana Andrzeja Hulewicza pieczętarz Maciey Sokołowski.—Который же то запис, за поданъем и очевистым признанъем вышъменованое особы, а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книг естъ уписанъ.

Книга гродская Луцкая 1642 года, № 2158, л. 561.

XXV.

Грамота короля Владислава IV на построеніе богадѣльни Александромъ Мозели при церкви Луцкаго Братства 1645 г., 11 декабря.

Władysław IV, z łaski Bożey krol Polski, wielkie xiąze Lithewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Jnflantskie, Smolenskie, Czernichowskie, y Szwedzki, Gottski, Wandalski dziedziczny krol.

Oznaimuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu z osobna, komu tho wiedzieć należy. Zawsze my mamy w pamięci wysokie cnoty urodzonego Alexandra Musselle, dworzanina naszego, tudziesz ochotę y wielką bieglość w dziele rycerskim, kiedy on w młodszym wieku swoim za całość Rrzeczpty y dostoienstwo nasze przeciwko roznym tak Krzyża Sgo nieprzyiaciołom, iako y w innych, Inflantskich, Wołoskich y Pruskich expediciach, z odwagą zdrowia y substanciey swoiey mężnie stawał. Teraz zasię, przyszedszy do wieku sędziwego, gdy on za duszę swoię umyslił szpital Bractwa Miłosierdzia w miescie naszym Łucku, przy cerkwiey brackiey Podniesienia Krzyża Sgo będący, przenieść y ozdobnie na gruncie Zubczewskim rzeczonym kosztem swym chce wymurować, nic nie deroguiąc dawnym prawom przerzeczonego szpitala, supplikował nam, ady za pozwoleniem naszym mogł to uczynić. Co my rzecz słuszną baczywszy, iako nam sprawa iest dana, iż dla scisłosci mieisca, na ktorym teraz ten szpital stoi, y przeszkod w nabożenstwie zakonnikom reguły Sgo Bazilego, snadniezmy na to pozwoleli y pozwalamy ninieyszym listem, tak aby przerzeczony wrodzony Musella szpital wyży opisany, wedle upodobania swego, na placu niegdy zeszłego Władysława Zubczewskiego, horodniczego Łuckiego, postawic y wymurować mogł; iednak ten szpital prawem y zwyczaiem dawnym Bractwa Miłosierdzia, przy cerkwiey Krzyza Stego będącego, w zawiadywaniu bydz ma. Co do wiadomośći każdego, komu tho wiedzieć należy, mianowicie urzędowi grodzkiemu y miei-

skiemu Łuckiemu, przywodząc, rozkazuiemy, aby on w murowaniu tego szpitala od nikogo żadny przeszkody nie miał y nie ponosił dla łaski naszy. Na co dla lepszy wiary ręką się naszą podpisawszy, pieczęc koronną prsycisnąc roskazalismy. Dan w Warszawie, dnia XI miesiąca grudnia, roku Panskiego MDCXLV, panowania naszego Polskieko XIII, a Szwedskiego XIV.

Wladislaus Rex.

На оборотѣ надпись: Consens na przeniesienie szpitala Bractwa Miłoserdzia w Łucku urodzonemu Muselliey do cerkwiey Podniesienia Krzyża Stego.

Alb. Kadsiolowski,
Secrs Reg. Mtatis.

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ, поперекъ сложенномъ листѣ и хранящагося въ архивѣ Коммиссіи.

XXVI.

Духовное завѣщаніе Настасіи Древинской, вдовы извѣстнаго ревнителя православія Лаврентія Древинскаго, съ назначеніемъ денежныхъ суммъ въ пользу Луцкаго Братства, а равно на устройство странноприемнаго дома въ подаренной ею усадьбѣ. 1646 года, 9 марта.

Року тисеча шестсот чотырдесят шостого, месяца марца двадцат второго дня. На вряде кгродском, в замку его королевской милости Луцком, передо мною Адамомъ Леском Чернчицким, наместником на тот час подстароства и замку Луцкого, становши очевисто, урожоний его милсть панъ Ерий Руцкий для вписаня до книгъ нинешних кгродских луцких подал пер облятам тестамент остатнее воли зошлое урожоное панее Анастазии Зубъцевъского Лавърентовое Древинское, чашъниковое Волынское, с печатю и с подписами рукъ людей добрых, а то роспораженя маетности

и добр ее, лежачих и рухомых, ниже въ том тестаменте виражоных, учиненый, о чом тот тестамент шырей въ собе мает, просечи, абы принят и до книг нинешъних уписан был. А такъ я, вряд, тот тестаменътъ принявъши, читалом, и такъ се в собе мает: „Во имя Отца и Сына и Духа светого, амин. Стансе ку вечъной памети той речи, ниже меновапой. Ижъ немашъ и не был жаден такъ счасливый чловекъ на свете, который, зъ матки смертелное живот свой възявши, смерти потом и того кресу остатнего або хибити, або ухоронити се мел: смертъ бо вѣм концем всим речом, а долг тот никгды не гинет, але кождый, будучи зложоный з елементовъ отмѣни, подлегати и платити его мусит. На которых тое право выдано ест, абы скоро жити зачинаемо, невъчасом приучати смо се умели; бо яко вси выроки Божские скутки свои берут, теж и тот найперший, грихом родичовъ наших на свет впроважоный: уродивъшисе, умерти. Прото и я, Анастазия Зубъцевъского, першого Филиповая Ваикова, а тепер второго малженства Лавъ-рентовая Древинъская, чашъниковая Волынская, уважившъи то собе, маючи завше въ памети, водлуг писма светого, неведомый час крѣсу живота своего, ведаючи, иж вси речи часом с памети людское сплывают и въ запомнене приходят, чого бы писмом для ведомости потом будучих людей не было варовано; а для того ест вынайдено, абы писмом кождую речъ объяснено. Будучи на тот час от Господа Бога на теле зложона хоробою, але доброго розуму и смыслу, умыслилам роспоряжене маетности моее убогое, лежачое и рухомое, въ порядку зоставити, абы по смерти моей межи детками и покревъными моими якого варколу не было. Тым моим тестаментом остатнее воли моее чиню ведомо и доброволне созънаваю всим вобец и кождому з особна, кому о том ведати належало будет, тепер и напотом завъжды: иж кгды Богъ всемогусчий, з воли и милосердного декрету своего, на мене час смертелный допустити и до хвалы своее светое поволати рачит, душу мою гришъную въ Его насвятшие руци поручаю, маючи зуполную надею въ Его насвятшомъ милосердю, же не водлуг заслугъ моих, але

зъ невимовъного милосердя своего духа моего межи выбрание свое почитати будет рачил. А тело мое гришъное, яко землю, земли отдаю, которое не водлуг помпы света того, але водлугъ объряду хрестиянского релии старожитное греческое, церкви восточное кафолическое, през его милость пана Александра Жабокрицкого, сына, и цурку мою Теренцию Жабокрицкую, малжонковъ и повинных моих, въ церкви Воздвижения Честъного и Животворясчого Креста Господня, при манастире Брацтва Луцкого, зъ накорменем людей убогых, поховано быти мает. А што се дотычет убогое маетности моее, лежачое и рухомое, на тот час въ посесии моей будучое, тую въ таком порядку мети хочу: напрод, иж што ми Найвызший, зъ опатръности своее Бозское, за старанем и працею моею, мети дати рачилъ суму двадцат и сем тисечей золотих полскихъ, до которое прилучивъши другую суму, шести тисечей золотых, помененых панов Жабокрицких, малжонковъ, детей моих, сполне зъ их милостями далем ясне освецоным кнежатом их милостям Миколаеви на Клеваню Чорторискому, каштелянови Волынскому, и кнегине еи милости Изабели зъ Корца Чорториской, каштеляновой Волынской, малжонком, на аренду шестолетнюю маетностей кнежат их милостей, тоестъ местечъко Белювъ, Дѣковъ и Руду, тут въ повете Луцком, а въ ключу Клеванском, лежачие; теди с тое сумы двадцати и семи тисечей, на мою част належачое петнадцат тисечей золотых полских потомком такъ музское, яко и белоголовское пълти, помененое цорки моее, зъ его милостью паном Александром Жабокрицким тепер спложоным и тым, которых бы им напотом Господ Бог зъ собою мети позволил, вънуком моим, въ ровный дел даю, дарую и вечъными часы тою остатнею волею моею записую. Которую однакъ суму, еслибы мене Господь Бог впрод перед вытриманем тое аренды, ним бы тая помененая сума вся сполна до рукъ моих пришъла, до хвалы своее светое поволати рачил, до вытриманя оное и по вытриманю с тых маетностей помененых въ диспозицию и доживотное уживане вышъ речоной цорце моей панеи Александровой Жабокрицкой и малжон-

кови ее, до възросту лет потомковъ их, даю и записую, которым кождому зъ них зъособна, водлугъ възросту лет зуполных, давши им въпред пристойное цвиченье въ цъноти, науки и побожности хрестиянскои, въ вере старожитной греческой, сумы помененое ровно уделяти, або маетностъ якую, суме той кореспондуючую, на имя их вечисто купивъши, въ ровный дел межи них пустити и роздати мают; о што помененое цурки моее и малжонка ее прошу и тою остатнею волею моею сумнене их обовезую, абы ни въ чом тому роспораженю моему противъные не были, але, поглядаючи на припълые, одмѣне подлеглые часы, оную выполнили. А уховай Боже смерти (яко кождого чоловека минути не может) на помененую цурку мою впред, ним бы сама детки свое зъ малжонком своим роспорядила, въ молодости летъ ихъ, теды его милость пан Жабокрицкий, малжонок ее, тое сумы тратити им не мает и овшем въ рок по смерти помененое малжонки своее, а цурки моее, тую сум петнадцет тисечей золотых полских, през мене тоею остатнею волею моею помененым потомком его, зъ цоркою моею сложоным, левгованую и записаную, всю сполна ясне освецоному кнежати его милости Михалови с Клеваня Чорториском, старосте Кременецкому, пану моему милостивому, въ диспозицию до възросту летъ помененых потомковъ, възявши от кнежати его милости на то ассекурацию, отдати мает и повинен будет; а я особливе, отдаляючи от тое опеки всих близких кревъных и повинных моих, за милостивого тутора и добродея помененим потомком цурки моее, а внуком моим, по смерти ее, того ж ясне освецоного кнежати его милости Михаила с Клеваня Чорториского, старосту Кременецкого, пана моего милостивого, назначаю и прошу, розумиючи цале о милостивой ласце кнежати его милости, же прозбою моею убогою не будет погоржати, але зъ урожоное милости и побожности хрестиянское ку сиротам, тую помененую суму петнадцет тисечей золотых полских, по смерти цурки моее, до рукъ своих възявъши, на маетности своей асекурует и тым сиротам до възросту лет их зуполных, назначивши им на выховане и цвичене рочъную провизию, дотримает

и тую суму по възросту лет их кождому зособне въ ровный дел отдастъ, або маетность свою на вытримане тое сумы пустит, великое за то от Господа Бога нагороды и от тых позосталых потомковъ чекаючи вдячности. А зособъна его милости пану Александрови Жабокрицкому, сынови моему милому, ему самому, чотыри тисечи золотых полских даю, дарую и записую. Такъже помененой цурце моей милой Теренцыи Жабокрицкой, такъ взглядом посагу, яко и з ласки моее материнское, шест тисечей золотых полскихъ даю, дарую и тоею остатнею волею моею записую. А где тело мое грешъное лежати будет, абы, сорокоуст отправивши и въ соботникъ вписавъши, уставичъную офиру за душу мою Господу Богу приносили,—на церковъ помененую Брацтва Луцкого тисечу золотых и законником на опатрене потребъ их з особъна того ж манастира тисечу золотих; на шпиталъ при той же церкви будучий петдесят золотых; на нисчих того ж Брацтва, церкви Божое служачих и учачихсе, петдесят золотих. Черничкам въ манастири Черчицком, при церкви Преображения Господня мешкаючим, триста золотыхъ; на потребу и оправу тое ж церкви петдесятъ золотыхъ; абы теж, водлуг порядку церкви Божее, въ соботникъ вписавъши, за грехи мое Господа Бога благал,—свесченикови тое ж церкви петдесятъ золотыхъ. До монастира Почаевского законникомъ, абы сорокоуст отправивши и въ соботникъ вписавши, такъже набожество звичайное за душу мою отправовали, двесте золотих. Духовному исповѣдникови моему, который бы такъ же порядкомъ церковънымъ у Господа Бога о души моей грешъной старане мелъ, пятдесят золотых полских. Двор мой власный, за Глусцем в Луцку будучий, недалеко церкви Рожества Христова, и до него тисечу золотих—на страннопримцовъ уломных, нагих, голодных, которые не мают жадного ратунку и поживеня, вечъными часы даю и записую и въ диспозицию тому ж Брацтву Луцкому, духовным и свѣтским, которые бо около того пилное старане мели и тое прудко по смерти моей до ефекъту своего привели и жаданю моему досыт учынили, просечи их милостей, вечъне отдаю и записую. А

што се тъкнет остатка сумы, от вышъ помененных лекгат моих восталое, тую на заплачене долговъ, штос-мо водлугъ постановеня нашого и интерцизы, которую есмо посполу з их милостьми паны Жабокрицкими, малжонками, мели списати и у актъ кгродскихъ луцких през обедве стороне роборовати, але за хоробою моею до того прийти не могло, у розных кредиторовъ помененым кнежатамъ их милости на Суховъци шестнадцет тисечей и семсот золотых полских завзяли,—тым же помененым паном Жабокрицким, малжонком, на вънесене их зоставую и записую; а остаток с тое ж маетности Суховецъ, водлуг сумы, на кождого зъ нас особу служачое, помененые довъгы зносити мают и повинни будут. А ижем, по зостю с того света родичовъ моих милых, зъ воли Божее, замуж шла и от брати моее до тых час не естем выпосажона, теды так тотъ посаг, яко и иншие спадковые речи по родичахъ моих, што бы на часть мою належало, вышъречоной цорце моей милой панеи Алекъсандровой Жабокрицкой даю, дарую и яко своее власности правне доходити волно ей будетъ. Долгы зас вси, которые мнѣ отъ розныхъ собъ належали, то ест: у кнежати его милости пана конюшого коронного, або рачей воеводы сенъдомирского, старости Луцкого, две тисечи и триста золотых; але, за неосторожностю моею и трудным приступомъ до кнежати его милости, писмо на тот долгъ от кнежати его милости естъ толко на полторы тисечи золотых, а особъно за сукъно тисечу золотых, которое еще святобливое памети родичъ кнежати его милости пана воеводы у першого малжонка моего на потребу свою взял и з нагородою заплатити обецал, але и до тых час не заплатил. А у их милостей пановъ Древинъских, пасербовъ моих, тисеча золотых, которую небожчикъ отецъ их милостей панъ чашник Волынский, а малжонокъ мой вторый, въ Кгданску за збоже мое власное на заплачене флисом и иншие потребы свое взял, на што ест и реестръ небожчиковский, с подписом руки его; а ижемъ и въ речах рухомихъ, по смерти отца их милости, укривжона зостала, о што и процес правный зъ их милостю зашол; такъже и иншие вси речи мое рухомые, по мне

повосталые, яко стадо, быдло рогатое и нерогатое, и што бы колвекъ от сребра и золота, цинъ, мѣд,—ово зъгола, што бы се ено речью рухомою назвати могъло,—то все, яко се вышей поменило, помененой а милой церце моей панеи Александровой Жабокрицкой даю, дарую и вечными часы записую; того всего правне, тоест помененых долгов доходити, яко своее власности, ей злецаю и волност даю. И што бы се колвекъ по том роспораженю моем на особномъ листе або реестре моем знашло, то все той же церце моей отдаю. А уховай Боже, жебы помененая церка моя безпотомне зоставала, а тая сума вышъпомененая петнадцет тисечей золотых полских при ней и малъжонку еи была, теды тоею сумою волно ей будет яко хотечи оною шафоват и кому хотечи отдати и записати. А кончечи тое остатнее роспоряжене моее убогое маетности, яко се вышъ поменило, покорне прошу помененого его милости пана Александра Жабокрицкого, сына моего милого, и назначаю за екъзекутора того тестаменту остатнее воли моее, абы по смерти моей, не чинячи тяжкости души моей гришъной, то все, яко се вышъ поменило, роспорядилъ и тые лекгата мое немешъкалне до скутку привел и кому што належит поотдавалъ. Такъже и дробнейшие долги мои, еслибы се на мене по смерти моей слушъные показали, прошу именем Господним помененого сына моего, екъзекутора тое остатнее воли моее, и церки моее милое, абы то поотдавати рачили; которую Господу Богу, въ Тройци единому, и пречистой Божей Матери, и малжонкови ее, а сынови моему милому, его милости пану Александрови Жабокрицкому въ опеку отдаю и поручаю и до наслядованя учинъковъ добрыхъ, побожныхъ и хрестиянскихъ упоминаю, абы въ згоди и милости малженской долгий вѣк на сем падоле земномъ счасливе проживши, вечъных благъ сподобилисе—зычу и Господа моего прошу. На што зоставую тотъ остатнее воли моее тестамент, с печатю и съ подписомъ руки моее власное, такъ же с печатми и с подписами рукъ людей зацных, нижей се за прозбою моею подписаных. Писан въ Руди, року тисеча шестсот чотырдесят шостого, месяца марца девятого дня".—У того теста-

менту при печатех подписы рукъ тыми словы: Анастазия, чашъниковая Волынска, рукою.—За устною прозбою ее милости панее чашъниковое, яко духовный ей милости, подписуюсе Семеон, презвитер Дѣковъский, рукою власною.—Ustnie proszony do podpisu od iey mosci paniey czasznikowey wołynskiey Daniel Boniakiewicz ręką własną.—Который же то тестамент, за поданемъ и прозбою вышъ речоное особы, а за принятем моим, увес с початку аж до конца до книг кгродских луцких ест записанъ.

Книга гродская Луцкая 1646 г., № 2165, л. 574.

XXVII.

Духовное завѣщаніе королевскаго дворянина, греческаго выходца, Александра донъ-Музелли, отписавшаго все свое имущество въ пользу Луцкаго Братства и на окончаніе начатыхъ имъ братскихъ зданій. 1647 года, 27 марта.

Року тисеча шестсотъ чотырдесят семого, месяца мая чотырнадцатого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замъку его королевской милости Луцкомъ, передо мъною Адамомъ Ласкомъ Черчицъкимъ, намѣстникомъ подстароства и замъку Луцъкого, становши очевисто ясне освецоный кнежа его милость Захариашъ Святополкъ на Четверътъни Четвертенский, староста Ракиборский, подсудокъ Луцъкий, своим и всего Братства, свецского и духовного, при церкви Поднесеня Святого Креста, в Луцку будучого, именемъ для вписаня до книг нинешъних кгродских луцких подал пер облятам тестамент остатнее воли зошълого некгды урожоного его милости пана Алекъсанъдра донъ Музели, викарего генералного приме Юстиниане, дворанина его кор. милости, съ печатю и съ подписомъ руки его милости, также с печатми и с подписами рукъ людей добрыхъ, а то на роспоряжене маетности его, лежачое и рухомое, по немъ позосталое, справленый, а о томъ ширей в собе обмовляючий, просячи, абы принятъ и до книгъ уписан былъ. Которого я врядъ,

приймуючи, читаломъ, и так се в собе писмомъ полскимъ писаный маетъ: W ymie przenaswiętsze Troycy niech będzie ku wieczney pamięci, amen. Ja don Alexander Muzella, wicarius generalis primae Justinianae, dworzanin iego krolewskiey mosci, tym testamentem ostatney woli moiey, komu by o nym wiedziec należało, wiadomo czynie: iż ia, będąc urodzeniem z panstwa Graeckiego, idąc z starożytney familiey domu Muzellonow, a wiek moy, skoro po wyzwolonych naukach, w roznych expeditiach, poki młode lata moie y siły mi służyły, w cudzych ziemiach y tu, w tym panstwie iego krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, na usługach woiennych one roniąc, peregrinatią mizernego tego swiata y tego doczesnego żywota mego dokonscyć mi przychodzy, za co wprzod Panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy swiętey iedynemu, iako stworzycielowi y naywyszszemu dobr dawcy y directorowie żywota mego, chwałe oddaie, a przytym zaraz iego krolewskiey mosci, panu memu miłosciwemu, za oycowską miłosciwą protectią, za wszelakie wolnosci y hoyne dobrodzieystwa, mnie, słudze swemu naynizszemu, oswiadczaią to ostatną wolą moią testamentalną, ostatnią też pokorną usługę moią oddaiąc, u nog swiętobliwego maystatu iego krolewski mosci uniżenie sie kłaniam y płaczliwie żegnaiąc, ubogie y grzeszne modlitwe moie za swiętobliwe a fortune i długoletne panowanie iego krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, przed maiestatem Bozkim ofiaruię. A za tym, co naywiększego, punct zbawieniu chrescianskiemu y mizerney duszy moiey należący przed Panem a Zbawicielem moim uważaiąc y na potomne czasy do wiadomosci przywodząc, nie ogarnionemu maystatowi Bozkiemu ze łzami dzięki wszelakie, część y chwałą oddałem y w czystym sumnieniu wyznawam: iż iakom sie w wierze swiętey chrzescianskiey, reliey greckiey prawosławney, wyznania cerkwie swiętey wschodniey, w posłuszęstwie oyca patriarchi konstantinopolskiego będący, z oboyga rodzicow moich prawosławnych urodził y iestem wychowany w niey, y w tey że po wszytek wiek żywota mego całe zostawałem, także stanu y wiary, w ktorey iestem urodzony, nie odmieniałem, ale w tey że wierze prawosławney zo-

staiąc, Panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy swiętey iedynemu, w ręce y miłosierdzie Iego nieogarnione ducha mego oddawam y z tego mizernego swiata schodze, prosząc miłoserdzia Iego swiętego, aby duszę moie grzeszną w poczet między wybrane swoie policzyć y miłosciwie przyiąc raczył. A ciało moie grzeszne, iako z ziemie wzięte, ziemi też oddaie, ktore w cerkwi założenia Podniesienia Krzyża swiętego, Bractwa Łuckiego stawropigion patriarszego, w sklepie, bez żadney pompy tego swiata, przez wielebnego w Bogu iego mość oyca Leontego Szycika Zaleskiego, archimandritę Owruckiego, ihumena Bractwa Łuckiego, y bracią iego mosci ma być pogrzebione y pochowane, o co ich mosciow przy tey ostatniey woli moiey testamentalney żądam y wiele prosze, aby, z łaski y powinnosci swey braterskiey duchowney, ciało moie pogrzebli y za odpuszczenie grzechow duszy moiey maiestat Bozky błagali, y przy ofiarach Panskich teraz y na potomne czasy modłami swemi błagac nie przestawali. A osobliwie y to też do wiadomosci ludzkiey donosze, yż tu, w panstwie tuteyszym, żadnego krewnego przyiaciela y powinnego nie mam, żeby sie potym żaden odzywać, trudnosci iakim kolwiek pretextem y turbacij takowych czynić nie ważył. A lubo by sie s prowinciey Greckiey kto ż kolwiek odzywać sie chciał, waruie to tak, iż takowego kożdego od teraznieyszey ostatney woli y dispozitiey moiey y po mnie ubogiey substantiey posostałey tym testamentem czasy wiecznemi oddalam y owszem kożdego takowego, iesliby po zesciu moim s tego swiata w pozostałey dispozitiey y tey ubogiey substanciey moiey trudnosc y przeszkodę iakąż kolwek czynic y zadawac miał y na ten testament moy nastempowac miał, pozywam takowego na ony straszny sąd Boży, przed ktorym kożdy sie o tę winą rosprawi y zapłatę swoie odniesie. A to wszystko, za zrządzeniem Tworcy mego, maiąc przed oczyma godzinę smierci naznaczoney, naprzod tedy dla przeszłego wszelakiego pokoiu zeyscia mego pismem tym obwarowawszy y okresliwszy, przystąpiłem do dispozitiey ubogiey legatiey, a barzo szczupłey zostaiącey substantiey moiey, ktorą wszystką generaliter et specialiter za wyrażoną

chcąc miec, nie gdzie indziey, odno na modlitwy za odpusczenie grzechow moich do cerkwie Podniesienia swiętego Krzyża, monastyra Bractwa Łuckiego, jch mosciom panom bratiey, duchownym y swieckim, teraznieyszym y po nich na wszystkie przyszłe potomne czasy nastempuiącym y przy tym pomienionym manastirze Bractwa Łuckiego będącym y meszkaiącym, tym testamentem dobrowolniey ostatniey woli moiey to wszystko, iako sie niżey iest opisano y wyrażono, leguie, daie, daruie, ceduie y wiecznemi czasy zapisuie. Prawa moie wszystkie y wszelakie, sprawy iakież kolwiek y na iakąż kolwiek rzecz, mnie służące y należące, iuż na osobę ich mosciow wlewam, transfunduie y ustempuie, a sam sie od daty teraznieyszey s tego wszystkiego zarazem wiecznie wyrzekam y wyzuwam, nic sobie samemu i nikomu inszemu żadnego do tego prawa nie zostawuiąc. Iako ż to wszystko, co ich mosciom daie, leguie y ad pia opera zapisuie, każdą rzecz mianowicie tym testamentem moim obiasniam y wypisuie, to iest: Naprzod summy pieniężne: iedna suma na zapis zeznany u iasnie oswieconego xięcia jego mosci pana Mikolaia na Klewaniu Czartoryskiego, kasztelana Wołynskiego, pięc tysięcy złotych polskich y prowizią roczną od niey, ktorey dotąd nic nie brałem; u tego xięcia iego m. pana wołynskiego osobno na recognitią winną złotych pułosmasta zostaie. Jtem u iasnie oswieconego xiążęcia iego mosci Władysława Dominika na Ostrogu y Zasławiu, hrabi na Tarnowie, woiewody Sędomirskiego, starosty Łuckiego, na dwie recognitie: na iedne złotych trzy tysiące, a na drugą dwa tysiące złotych polskich winno zostało. U wielmożnego iego m. pana Jerzego s Kozielska Puzyny, podkomorzego Włodzimirskiego, na zapis ze dwoch tysięcy złotych winnych iescze reszty niezapłaconey złotych trzysta zostało. U iego m. pana Michała s Kozielska Puzyny, podsądka Krzemienieckiego, na zapis zeznany złotych cztery tysiące polskich. U iego m. pana Henryka z Wysokiego Kaszewskiego na zapis złotych polskich tysiąc winno iest. U iego m. pana Woyiececha Romana, podstarosciego Kryłowskiego, według intercizy za zboże, złotych siedmset przychodzi. U iey m. paniey Piotrowei Hule-

wiczowey złotych osmdziesiąt polskich. U sławetnego pana Dmitra Maleckiego, mieszczanina Brodzkiego, długu winnego podług recognitij, u mnie sie nayduiących. Maietnosc sioło Hubin, ktore od przewielebnego w Bogu jego mosci oyca Atanazego s Kozieska Puzyny, episkopa Łuckiego i Ostrozkiego, y kapituły iego mosci, acz z wielkiem ukrziwdzeniem moim, w niemałey summie w possesiey moiey będące, według praw moich, mnie na to służących, ze wszytkiemi przynależnosciami i należnosciami, także y sumą piętnastu tysięcy złotych polskich, zapisuie, ustępuie y leguie; przy tem y gumno Hubinskie, ze wszelakiem zbożem, w polu y stirtach będącym, także konie, woły, krowy, owcy y wszystkie inne rzeczy ruchome, co kolwiek w tey maiętnosci sie Hubinskiey nayduie, także y ze młynem, kosztem moim własnym zbudowanym; gumno zas Kołodezkie z styrtami y ze wszelakim roznym zbożem, tam będącym, także y bydło wszystkie Kołodezkie, co kolwiek by tam byc może; wiec też y dwor w miescie Brodach, maiętnosci wielmożnego iego mosci pana Koniecpolskiego, choronżego koronnego, moy własny y przeze mnie, za moie własne piniądze, kupiony, nikomu nie zawiedziony, tudziesz też srebro, suknie, kobierce, kilimy, cyną, miedz, mósiąze, statki y insze wszystkie rzeczy, karety, wozy, strzelbe, ieneraliter et specialiter od mała do wiela supellectilia,—to wszystko, iako sie wyszey opisało y wymianowało y co by sie iedno po mnie znaydowało, zwysz przerzeczonemu monastirowi Bractwa Łuckiego, cerkwie Podniesienia swiętego Krzyza, ich msci panom braci, duchownym y swieckim, religey greckiey prawosławney, w uniey nie będącey, teraznieyszym i ich successorom, wiecznemi czasy prawem nieodzownym, innysh osob wszystkich ochiliwszy, leguie, ceduie y zapisuie. Jtem panu Kozmie Jasczurskiemu, słudze memu wiernemu, ktorego więcey od trzydziestu lat wiernego usługowania doznałem, za iego usługi, poszanowanie dożywotne, chcąc mu wdzięcznoscią nagrodzic, tedy summe złotych czteri tysiąca polskich, przez iasnie oswieconą xięzną iey m. panią woiewodzine Sędomirską, staroscinią Łucką teraznieyszą, na recognitią winne, y też te recognitią, mnie na te summe cztery tysiąca

sluzącą, iuż na osobę iego wlewam, daie y daruie; także pług wolow z bydła tego ż, po mnie pozostałego, daie, leguie y zapisuie; do tego prawo moie, na iego m. pana Raphała Chmieleckiego zaczęte, o zabranie y pograbienie kony moich, temu ż panu Jasczurskiemu wlewam, transfunduie, zastępuie, a sam sie wyrzekam y wyzuwam. A że zaczęte mury ku fale Bożey y ku ozdobie cierkwie iego swiętey do pożądanego skutku przez mie, dla niedostatku mego, nie są przywiedzone, bom był s takową dobrą intentią zaczął, maiąc przed tym summy pieniężney czterdziesci tysięcy y ieden tysiąc złotych na maiętnosciach władyctwa Łuckiego, toiest na siołach Żabczu, Kołodezy y Hubinie, z ktorey yntraty pomienione mury monastyra Bractwa Łuckiego zaczołem był, mieyscu temu y Bractwu swiętemu życząc usłużyć, y wieczną pamiątkę zostawic; ktore to pomienione maiętnosci iż ode mnie dwie sioła, Żabcze y Kołodezy, odeszły, dla czego w nieznosnym żalu zostaiąc, iuż tych murow Bractwa Łuckiego continuować nic nie przyszło; gdzie iuż, przy oddaniu modlitw y niegodnych usług moich, polecaiąc ducha mego w ręce Stworzyciela mego, Boga w Troycy swiętey iedynego, ich mosciow panow bracią tego Bractwa swiętego Łuckiego, duchownych y swieckich, żegnam y przez miłosierdzie Boże prosze, aby ich mosci, s powinnosci y miłosci swey, w to sie włożyli, iako bym zaczęta przez mie grzesznego robota murow pozostałych continuowana była, na co z wysz pomienioney ubogiey legatiey moiey, tak z summy pieniężney, długow ich m. zostawaiących, iako też y tey summy, na Hubinie nayduiącey sie, osobliwie z gumna pozostałego tak w Kołodezy, iako y u Hubinie, z bydłem y ze wszystkiemi pozostałemi rzeczoma moiemi, połowica iedna ma się obracac do cerkwie na dokączenie zaczętych murow brackich, a druga połowica ich mosciom oycom zakonnikom na wyżywienie, aby one za dusze moie na wszystkie y potomne czasy przy liturgiach swiętych, a osobliwie w dzien czwartkowy, przy ofierze Panskiey, maiestat Boży błagali y za grzechi moi modły przynosili. A chcąc, aby ta dobrowolna moia dispositia, według testamentu tego y tey ostatniey woli moiey, tak a nie inaczey y nieporusznie, wiecznie

zostawała y nigdy nie odminna było, za exequutorow y dobrodzieiow tey dispositiey moiey zostawić, tedy dla imienia Bożego y miłosierdzia, Jego swiętego uniżenie prosze, aby z pobożnosci swey chrestianskiey y z miłosci ku temu mieyscu swiętemu monastyru Bzactwa Łuckiego to czyniąc, exequutorami tego testamentu mego, lubo nie dla zasług moich żadnich, ale dla odniesienia y otrzymania zapłaty wiekuistey w krolewstwie niebieskim, odmawiac się nie raczyli, iakoż uniżenie a płaczliwie ich mosciow moich msciwych panow y dobrodzieiow, toiest jasnie oswieconego xiężeca iego mosci pana Stephana Swiatopełka Czetwertenskiego, podkomorzego Brasławskiego, także urodzonych ich mosciow: pana Phiłona Jałowickiego, woyskiego Włodzimierskiego, j. m. pana Daniela Bałabana y iego m. pana Alexandra na Drozniach Hulewicza upraszam, cale o łasce y dobrodzieystwie ich mosciow moich msciwych panow to rozumieiąc, że strożami y obroncami tey dispositiey ostatniey woli moiey zostawać będą, iako ludze pobożne y prawosławne synowie cerkwie swiętey wschodniey. A concluduiąc y takową, a nie inszą, nigdy ni w czym nieodmienną y nieporuszoną te ostatnią wolą y dispositie moie według tego testamentu mego, chcąc y po sobie ią zostawuiąc, dla lepszey mocy y na potomne czasy pewnosci y całosci, one s podpisem ręki mey własney, także z pieczęcmi y s podpisami rąk ich m. panow przyiacioł moich, przy tym będących y tego dobrze wiadomych, na to ode mnie ustnie uproszonych, y imionami niżey wyrażonych y podpisanych sie. Działo sie w monastyrzu Bractwa Łuckiego, przy cerkwie Podniesienia Krzyza swiętego, roku panskiego tysiąc szescseth czterdziestego siodmego, miesiąca marca dwudziestego siodmego dnia.—У того тестаменту, при печатех, подпис рук тыми словы: D. Alex. Muzella, v. g. p. J. a. r. M. mp.—Hrehory Czetwertenski, podkomorzy Łucki, ustnie proszony pieczętarz. Jerzy na Olizarowie Bereznicki, proszony y wiadomy, mp.—Jerzy Jarmolewicz, iako będąc przy tym testamencie y ustnie proszony, ręka swą, mp.—Ustnie proszony, iako przy tym będący, Paweł Szołgien, ręką swą, mp.—Который же то тестамент, за поданем и прозъбою выш речоное особы, а за прия-

тем моим урядовым, увесь с початку аж до конца до книгъ гродъскихъ Луцъкихъ есть уписан.

Книга гродская Луцкая 1647 года, № 2167, л. 845.

XXVIII.

Грамота короля Владислава IV, утверждающая завѣщаніе Александра Мозели. 1647 года, 3 іюня.

Władysław IV, z Bożey łaski krol Polski, wielkie xże Lithewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Inflantskie, Smolenskie, Czernichowskie, Gotski, Wandalski dziedziczny krol.

Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y kożdemu z osobna, komu to wiedziec należy. Pokładano przed nami extract testamentu albo ostatniey woli y dispositiey slachetnego Alexandra Musellæ, swieżo zmarlego w Łucku, w roku teraznieyszym tysiącnem szescsetnym czerdziestym siodmem, dnia dwugziestego siodmego, miesiąca marca uczynioney, z xiąg grodzkich Łuckich, pod datą roku tego ż 1647, dnia czternastego mca maia wyięty, ktorym ten że pomieniony urodzony Alexander Musella wszystkie dobra swoie, ruchome y nieruchome, y summy pieniężne, gotowie y u creditorow będące, do monasteru Łuckiego, pod titulem Bractwa Podniesienia Krzyża Swiętego, z pobożnosci swey chrzescianskiey, legował y wiecznemi czasy zapisał. Zaniesiona była prozba do nas przez pany rady, przy boku naszym będące, abysmy wzwyż rzeczony testament, albo ostatnią wolą iego y dispositią, powagą naszą krolewską stwierdzili y umocnili, y ieżeli by się iaki defect y nieważnosc iaka onego znaydowala, mocą własną naszą ważnym y słusznym uczynili. Do ktorey prozby my łaskawie się skłoniwszy, pomieniony testament, albo ostatnią wolią y dispositią pomienionego slachetnego Alexandra Muselle, we wszystkich punktach, clausułach y conditiach approbowac y confirmowac umyslilismy, iakoż tym listem naszem approbuiemy y confirmuiemy, iakoby tu w słowo do słowa był wpisany

y inserowany. Daiemy przy tym starszym y przełożonym pomienionego monasteru Bractwa Podniesienia Krzyza S. zupełną moc pomienione dobra zapisane trzymać y na pożytek monasteru y cerkwie tameczney zupełnym prawem zażywać y według woli swoiey, bez przeszkody wszelakich ossob, disponowac wiecznemi czasy. Na co, dla lepszey wiary, przy podpisie ręki naszey, pieczęc koronną przycisnąc roskazalismy. Dan w Warszawie, dnia III. m-ca czerwca, roku MDCXLVII, panowania naszego polskiego XV, szwedzkiego XVII roku.

Władisłaus Rex. (L. S.).

Thomas Keysky
Rgs. Mlls. Secrs.

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ, поперекъ сложенномъ листѣ и хранящагося въ архивѣ Коммиссіи.

XXIX.

Духовное завѣщаніе п. Юрія Пузыны съ наказомъ дѣтямъ быть вѣрными православной церкви и такъ же усердно служить Луцкому Братству, какъ онъ самъ при жизни служилъ ему. 1648 года, 19 декабря.

Року тисеча шестсот чотырдесят девятого, месеца сенътебра двадцатого дня.

На вряде кгродскомъ, в замъку его королевское милости Луцком, передо мною Яномъ з Великого Зялова Зяловским, намест-ником на тот час замъку и буркграбства Луцъкого, становшы очевисто, урожоный панъ Самуелъ Фляка для вписанья до книгъ нинешних кгродскихъ луцъкихъ подалъ пер облятамъ тестаментъ остатънее воли зошлого велъможного его милости пана Ерого Пузыны, подкоморого Володимерского, с печатю и с подписомъ руки его и теж с печатми и с подписами рук людей зацныхъ,

такъже с поправою на середней карте, а то на роспоражене маетности его всее, лежачое и рухомое, по нем зосталое, учиненый, о чом тот тестаментъ шырей в собе маетъ, просечи, абы прынятый и до книгъ уписанъ былъ. Которого я, вряд, для вписаня до книгъ приймуючи, читалом, и такъ се в собе писмомъ полскимъ писаный мает: W jmie Oyca y Syna y swiętego Ducha, amen. Ponieważ nic niemasz pewnieyszego człowiekowi nad smierc, przeto y ja, Jerzy Puzyna, podkomorzy Włodzimirsky, będąc tymże smiertelnym człowiekiem y upatruiąc, aby mie w niegotowosci smierc nie zaskoczyła, ile pod ten czas będąc nawiedzony chorobą od Tworcy mego, a prawie na smertelney poscieli iuż zostaiąc, taką dispositią y ostatnie wole czynię: Naprzod, duszę moie w ręce Zbawiciela mego y w jego swięte opiekę oddaię, a ciało moie grzeszne, iako ziemia, ziemi w cerkwi Brackiey Łuckiey ma byc oddane ż, w grobie ode mnie zmurowanym, gdzie tak małżonka moia, iako y dziatki moie leżą, przy naywiększym zgromadzeniu duchownych y ubogich y także y miłych przyiacioł y krewnych moich, tudzież y przy nayporządnieyszym odprawieniu nad ciałem moim grzesznym wszystkich obrzędow cerkwie swiętey wostoczney y matki moiey, w ktorey sie iakom urodził, iako żyłem, także przy niey do ostatniego stopnia życia mego zostaię. Do ktorey cerkwie Brackiey Łuckiey żem na zapis został winien pułtora tysiąca złotych polskich, tedy y drugie pułtora tysiąca złotych polskich tą ostatnią wolą moią leguie, aby za dusze moię Pana Boga prosili, y ciało moie grzeszne było iako nayuczciwiey pochowane przy mianowaney cerkwi swiętey Bractwa Łuckiego, ktorego iakom ia zawsze według sił moich sługą ostawał, tak też y dziatky moie, pod błogosławienstwem Bożym y rodzicielskim, napominam, aby temuż mieyscu swiętemu posługę swoie dożywotnią ofiarowali, statecznie stoiąc przy wierze swiętey, w ktorey sie urodzili, ktora tak pradziada, dziada y oyca ich wychowała, żem przy błogosławienstwie Bożym żyiąc, tak w Rzeczypospolitey, iako y u przyiacioł byłem wzięty według stanu mego, y dziatkom wam moim miłym substantie szlachecką ostawiam; a to wszystko-m miał za

łaską Stworca mego, żem przy wierze moiey starożytney ostawał y za oną sie na każdym mieyscu mocno-m sie według sił moich opponował. Za czym y was miłych dziatek moich proszę y napominam y srodze, pod błogosławienstwem Bożym y rodzicielskim moim zaklinam, abyscie na admonitią moią ostatnią pomnieli, a przy tey że cerkwi Bożey, matce swoiey, przy ktorey y ia, wasz ociec, umieram, mocno, nieporusznie stali, nie daiąc sie zwodzić pompie swiata tego, ktora ż do czasu swici, a na wieki morzy; o co y powtorze napominam was y proszę. Co sie zas tknie maiętnosci moiey leżącey w woiewodstwie Wołynskim, a powiecie Łuckim, wszystkiey, ile mi iey Pan Bog dał, ta, według prawa pospolitego, przy miłych y kochanych sinach moich Stephanie y Konstantym ma zostawac, ktory, iako bracia sczyrzy, maią się oną rowno podzielic, ponieważem sam nie przyszedł do tego, abym ich, iako ociec, dzielił. Na ktorey aby sie pobożnie, przystoynie rządzili, maiąc przykład ze mnie, oyca swego, żem z malutkiey otczyzny żyiąc przystoynie, iako na moy stan przystało, zebrałem maiętnostkę w kupce. A naybarziey o to dziatek moich miłych upraszam, aby boiazń Bożą, iako nayprzednieyszą mądrość mieli w pamięci, a przyiacioł, krewnych bliskich swoich, ktorzy postrzegac zechcą młodosci onych, w poszanowaniu mieli y na radzie onych przestawali, a mianowicie: brata mego miłego, przewielebnego w Bogu jm. oyca Athanazego Puzyny, episkopa Łuckiego y Ostrozkiego, także brata mego miłego imsci pana Michała Puzyny, podsędka Krzemienieckiego, y syna mego miłego imsci pana Andrzeia Załęskiego. Ktorych przez miłosierdzie Boże upraszam, aby z pilnoscią tego postrzegali, żeby woli moiey we wszystkim dosyc sie stało, y aby też miłosc y życzliwosc dziatkom moim pozostałym okazywały, ktorą mnie oswiadczali. Corkom moim miłym, toiest zakonnicam dwum pannie Melentiey y Alexandrze y trzeciey pannie Katharzynie posag naznaczam na maiętnosci mey, prawem zastawnym mnie służącey, Smordwi, na ktorey dwadziescia tysięcy mam, albo co sie z zapisu ukaże; a że ta summa nie wynosi, tedy synowie moi mili maią sie do tego przyłożyc, aby corce moiey pannie Katharzynie, gdy da Bog za mąż poydzie, tysięcy piętnascie

spełna gotowiżny z teyże summy dostało sie, a drugie piętnascie dwom corkom moim zakonnym doszło. Ktorey to summy wysz mianowaney dwudziestu tysięcy, na Smordwie prawem zastawnym służącey, synowie moi nie maią ni na co obracać, ale własnie na posag corkom moim miłym; do czego y panowie przyiaciele, mianowani wyżey ode mnie, dopomoć onym maią, ktorych uniżenie upraszam y sumnieniem obowięzuię. Wesele iednak kosztem swoim własnym synowie moi mili sprawic maią corce moiey Katharzynie, za kogo Pan Bog oney naznaczył, wszak wyprawa iuż wszystka sprawiona ode mnie, rodzica, na co mało iuż kosztu wyłożą. A iz dostaiąc teyże substantiey, ktorą teraz ostawuię dziatkom moim, y ważąc koszt tak na nauki synow moich, iako y wyprawę corek, zadłużyłem sie roznym przyiaciołom moim, na co każdy ma miec ode mnie zapis, to długi synowie moie wszystkie, iako successores dobr moich, powinni wypłacic, o co gorąco onych prosze, aby temu dosyc uczynili. Leguię też do roznych monasterow, a mianowicie: do Skitskiego monastyra Podniesienia Krzyża Swiętgo złotych dwiescie, do Uhornickiego monastera złotych sto, do Poczaiowskiego złotych sto, aby bez odwłoki oddane byli, synow moich sumieniem obliguię; w ktorych to monasterach za dusze moię zakonniki, tam się nayduiące, sorokoust, to iest czterdzieste służb Rożych, według obrzędow cerkwi swiętey, odprawić maią. Sługom moim kożdemu, dla Boga upraszam, aby synowie moi mili, według zasług y według wynalazkow miłych braci moiey, nagrodzili, a mianowicie: panu Rochmanowskiemu, słudze memu, ktory dirigował młodoscią dziatek moich, o co go y teraz prosze, aby życzliwosc swoią oswiadczał dziatkom moim, y onych napominam, aby onego, iako dobrego sługę, mieli w poszanowaniu, ktoremu za jego życzliwą y wierną usługę naznaczam złotych polskich tysiąc; ktore to summę wyszmianowane powinni synowie moi, iako dług pewny, zapłacic; o co wielce proszę y napominam dziatki moie, aby iako inszym legatom moim, tak y temu dosyc uczynili, bo się przez wszystek czas iego wierney służby mało co płaciło. Przypominam też Krasinską maiętnosc, ktorą kupiłem u paniey Żabokrzyckiey, za com y pewną cząstką puscil do

łaską Stworca mego, żem przy wierze moiey starożytney ostawał y za oną sie na każdym mieyscu mocno-m sie według sił moich opponował. Za czym y was miłych dziatek moich proszę y napominam y srodze, pod błogosławienstwem Bożym y rodzicielskim moim zaklinam, abyscie na admonitią moią ostatnią pomnieli, a przy tey że cerkwi Bożey, matce swoiey, przy ktorey y ia, wasz ociec, umieram, mocno, nieporusznie stali, nie daiąc sie zwodzić pompie swiata tego, ktora ż do czasu swici, a na wieki morzy; o co y powtorze napominam was y proszę. Co sie zas tknie maiętnosci moiey leżącey w woiewodstwie Wołynskim, a powiecie Łuckim, wszystkiey, ile mi iey Pan Bog dał, ta, według prawa pospolitego, przy miłych y kochanych sinach moich Stephanie y Konstantym ma zostawac, ktory, iako bracia szczyrzy, maią się oną rowno podzielic, ponieważem sam nie przyszedł do tego, abym ich, iako ociec, dzielił. Na ktorey aby sie pobożnie, przystoynie rządzili, maiąc przykład ze mnie, oyca swego, żem z malutkiey otczyzny żyiąc przystoynie, iako na moy stan przystało, zebrałem maiętnostkę w kupce. A naybarziey o to dziatek moich miłych upraszam, aby boiazń Bożą, iako nayprzednieyszą mądrosć mieli w pamięci, a przyiacioł, krewnych bliskich swoich, ktorzy postrzegac zechcą młodosci onych, w poszanowaniu mieli y na radzie onych przestawali, a mianowicie: brata mego miłego, przewielebnego w Bogu jm. oyca Athanazego Puzyny, episkopa Łuckiego y Ostrozkiego, także brata mego miłego imsci pana Michała Puzyny, podsędka Krzemienieckiego, y syna mego miłego imsci pana Andrzeia Załęskiego. Ktorych przez miłosierdzie Boże upraszam, aby z pilnoscią tego postrzegali, żeby woli moiey we wszystkim dosyc sie stało, y aby też miłosc y życzliwosc dziatkom moim pozostałym okazywały, ktorą mnie oswiadczali. Corkom moim miłym, toiest zakonnicam dwum pannie Melentiey y Alexandrze y trzeciey pannie Katharzynie posag naznaczam na maiętnosci mey, prawem zastawnym mnie służącey, Smordwi, na ktorey dwadziescia tysięcy mam, albo co sie z zapisu ukaże; a że ta summa nie wynosi, tedy synowie moi mili maią sie do tego przyłożyc, aby corce moiey pannie Katharzynie, gdy da Bog za mąż poydzie, tysięcy piętnascie

spełna gotowiżny z teyże summy dostało sie, a drugie piętnascie dwom corkom moim zakonnym doszło. Ktorey to summy wysz mianowaney dwudziestu tysięcy, na Smordwie prawem zastawnym służącey, synowie moi nie maią ni na co obracać, ale własnie na posag corkom moim miłym; do czego y panowie przyiaciele, mianowani wyżey ode mnie, dopomoć onym maią, ktorych uniżenie upraszam y sumnieniem obowięznię. Wesele iednak kosztem swoim własnym synowie moi mili sprawic maią corce moiey Katharzynie, za kogo Pan Bog oney naznaczył, wszak wyprawa iuż wszystka sprawiona ode mnie, rodzica, na co mało iuż kosztu wyłożą. A iz dostaiąc teyże substantiey, ktorą teraz ostawuię dziatkom moim, y ważąc koszt tak na nauki synow moich, iako y wyprawę corek, zadłużyłem sie roznym przyiaciołom moim, na co każdy ma miec ode mnie zapis, to długi synowie moie wszystkie, iako successores dobr moich, powinni wypłacic, o co gorąco onych prosze, aby temu dosyc uczynili. Leguię też do roznych monasterow, a mianowicie: do Skitskiego monastyra Podniesienia Krzyża Swiętgo złotych dwiescie, do Uhornickiego monastera złotych sto, do Poczaiowskiego złotych sto, aby bez odwłoki oddane byli, synow moich sumieniem obliguię; w ktorych to monasterach za dusze moię zakonniki, tam się nayduiące, sorokoust, to iest czterdzieste służb Rożych, według obrzędow cerkwi swiętey, odprawić maią. Sługom moim kożdemu, dla Boga upraszam, aby synowie moi mili, według zasług y według wynalazkow miłych braci moiey, nagrodzili, a mianowicie: panu Rochmanowskiemu, słudze memu, ktory dirigował młodoscią dziatek moich, o co go y teraz prosze, aby życzliwosc swoią oswiadczał dziatkom moim, y onych napominam, aby onego, iako dobrego sługę, mieli w poszanowaniu, ktoremu za jego życzliwą y wierną usługę naznaczam złotych polskich tysiąc; ktore to summę wyszmianowane powinni synowie moi, iako dług pewny, zapłacic; o co wielce proszę y napominam dziatki moie, aby iako inszym legatom moim, tak y temu dosyc uczynili, bo się przez wszystek czas iego wierney służby mało co płaciło. Przypominam też Krasinską maiętnosc, ktorą kupiłem u paniey Żabokrzyckiey, za com y pewną cząstką puscil do

mieszkania; tedy upraszam y roskazuię synom moim, iesli zechcą odziedziczyc synowie moie tą maiętnosc, tedy, doszedszy tey maiętnosci, powinni dać paniey Żabokrzyckiey albo potomkowi oney złotych polskich dwa tysiąca, według targu; iednak ia proszę iesli tego doydą, aby dali trzy tysiąca, sine minus; iesli by tego nie pragneli dziatki moie, tedy z tego zapisu niechay panią Zabokrzycką albo potomki oney kwituią a swoy zadatek odyszą. To też wiedziec dziatki moie maią, iż ichmosc panowie gubernatorowi Zamoyscy poiednali mie za poddanych zbiegłych; tedy synowie moie, według scriptu, od nich mnie danego, odyskać to maią y tę summę tak na legata, iako y na pogrzeb moy obrocic. Przytym koncząc te ostatnią wole moie, obowiązuię sumieniem was, dziatki moie, y pod błogosławienstwem Bożym y moim rodzicielskim napominam, abyscie pomnieli na zgodę y miłość braterską, abyscie się spolnie miłowali, a żyli w zdodzie swiętey, ktora iako domy wywyższa, tak też, naprzeciw, niezgoda by naygrontownieysze familie poniża. O toż y ia, wasz ociec, napominam, abyscie się tego pilnie strzegli, a w scisłym związku miłosci, iako bracia rodzeni, lata swoie trawili. A iż nie tylo na mie, ale prawie na wszystką Koronę polską tak ciężki y nagły raz przypadł, że nie tyłko od substanciy swoich ciwes reipublicąe odpadli, ale też y zdrowia swego niebezpieczni byli, tulaiąc się po rożnych miastach, chcąc zachowac zdrowie swoie; zaczym y ia, pod ten że raz nagły, żem kleynociki y ochendozstwo corki moiey Katarzyny na swą własną potrzebę na rożnych maiętnosciach pozostawiał; przeto prosze synow moich, aby to wszystko oswobodziwszy, corce moiey Katarzynie a siestrze swey do rąk oddali. Już tedy koncząc ten testament moy y powtarzaiąc napomnienie moie do dziatek moich, żegnam one, iako miłe dziatki moie, y gorąco proszę, aby iako mandata moie mieli u nich mieysce, tak też aby y tey ostatniey woli moiey od mała do wiela dosyc się stało; ktory dla lepszey wiary y pamięci ręką swoią własną podpisuię, pod pieczęcią moią y podpisem rąk ich mosci panow przyiacioł, odemnie uproszonych. Działo się w Zamosciu, dnia dziewiętnastego decembris,

roku panskiego tysiąc szescseth czerdziestego osmego.—У того тестаменту при печатехъ подписы рукъ тыми словы: Jerzy Puzyna, podkomorzy Włodzimirski.—Michał Puzyna, podsędek Krzemieniecki, ustnie proszony.—Ustnie proszony Jerzy z Kozelska Puzyna.—Который же то тестаментъ, за поданемъ и прозбою вышъреченое особы, а за принятемъ моимъ урядовымъ, увесь, с початку ажъ до конъца, до книгъ нинѣшних кгродских Луцких есть уписанъ.

Книга гродская Луцкая 1649 г., № 2170, л. 542.

XXX.

Запись о выборѣ годичныхъ старостъ Луцкаго Братства. 1655 года, 24 апрѣля.

Року тысеча шест сотъ пятдесятъ пятого, месяца апрыля двадцат четвертого дня, то ест в проводный понеделокъ.

Мы, нижей на подписахъ менованые особы, Брацтво Луцъкое Воздвижения честного и животворящого Креста, в проводный понеделокъ зшедшыся на месце звыкълое до монастыра, спосродку себе згодне обралисмо дорочных ревизоровъ церкви божой, ведлугъ правъ, нам до того жъ Брацътва наданыхъ, меновите: шляхетного пана Павъла Силяву, славетного пана Василя Сухоноса, славетного пана Ѳеодора Сезановича и шляхетного пана Ѳеодора Влостовъского, до которое то згодное елекъции нашое и руками ся нашими подписуемо. Аже прошлые панове ревизорове, которым часъ южъ ексъпировал, тое ревизии, за незъяханъем се всихъ ихъ милости пановъ братии, калкуляцыи нам не учинили, теды повинъни нам будутъ, за назначоным на то од братии всихъ оным часу, калкуляцию з перъцептъ, за ревизии своее прыходачых, учинити.

Сава Попѣл, ігумен на тенъ час Брацкий Луцкий. Theodor Sołowicky. Jozeph Sawicky. Stephan Nesterowicz. Theodor Nowicki. Bazyli Kyryłowicz. Miron Kamięsky.

XXXI.

Запись о выборѣ годичныхъ старостъ. 1657 года, 12 апрѣля.

Року тисеча шест сот петдесятъ семого, месеца апрѣля 12 дня, въ неделю первую по проводной недели руской.

Их милости панове Братство, то естъ панъ Миколай Лахновичъ, пан Теодор Нецевичъ, панъ Марекъ Дашкевичъ, панъ Самоелъ Фляка, панъ Теодор Соловицъкий, панъ Стефанъ Нестерович, панъ Иванъ Когутъ, панове Иванъ Стефановичъ, Василий Локацъкий, Кгабриелъ Иляшевичъ и панъ Климентый, и провизорове дорочные, в року 1655 обраные: панове Павел Силява, Василий Сухоносовичъ и Теодор Созоновичъ, же на терминъ схадзки прошлый, то ест на проводную недѣлю рускую близко прошлую, для одезъду пановъ Созоновича и Сухоносовича схадзъка быти не могла, на денъ сегоднешний вышъ менованый зшедшисе, о рахунъкахъ и личбы чиненю през пана Соловицъкого, бывшого провизора, с провентовъ за провизорства его приходячих и о иншых церкви Божое потребах взминку чинили. А провизорове теперешние о то, абы оныхъ с того провизорства уволнивши, другихъ провизоровъ на месты ихъ (личбы въпрод с провентов выслухавши) обрали, жадали. Якож я Павелъ Силява, яком на тот час, при оберанiю в руку 1655 с того вымовлялсе для забавъ моих, такъ и потом аж дотол за трудностями моими мало о чом ведалом, и тепер с того вымовляюсе. Але еднакъ, же на тот час малый конкуръсъ пановъ брати был, теды до недели близко пришлое, то ест за тыденъ од сего дня, то все ихъ милость панове братя одкладают и час такъ слуханя личбы з пана Соловицъкого и оберанiя провизоровъ на тот рокъ иншых, яко и на мовеня о розных потребахъ церкви Божое и местца того светого складают, где и о том мает се мовити, же его милость отецъ игумен прийти до схадзки зборонялсе и не был.

XXXII.

Запись о выборѣ годичныхъ старостъ. 1657 года, 19 апрѣля.

На денъ 19 априля, року 1657, в недель две по проводной недели руской.

Мы, нижей на подписахъ менованые албо писмомъ выражоные, тут, до монастыра Брацъкого Луцъкого, на месце звыклое, зъшедшисе, о обраню провѣзоров дорочъныхъ веле мовили. Где панъ Павел Силява, провизор, в року 1655 месяца априля 24 дня з иншими обраный, тутъ сего дня публице, при всихъ насъ, для великихъ своихъ трудностей и забавъ провизорство зъ себе (яко в заведиваню своемъ ничого не маючий) зложил, и абы есмо другихъ обрали на тот рокъ, просил нас, и од того часу и дня теперешнего болшей провизором быти не хочет и не будет — пред всими нами деклярувалсе и с тымъ се осведчил. Такъже панъ Василий Сухоносовичъ и панъ Федор Сезенович, провизорове, на тот же час в року 1655 обраные, о то, абы з нихъ провизорство одобрали, просили. В чомъ мы, бачачи, же они далей быти провизорами не хочутъ, жадали пана Стефана Нестеровича, пана Ивана Стефановича и пана Ивана Когута, абы провизорами на тот рокъ зостали; которие такъ же се збороняли, и потом вси розышлисе, статечного ничого не постановивши. Што все при нас было и деялосе, то ест: при мне, Абраме Кграбовецъкимъ, Миколаю Лахновичу, Стефану Нестеровичу, Теодоре Соловицъком, Иване Стефановичу, Иване Когуту, Василю Локацъкомъ, Омеляне Гончару, Лаврине Антоновичу, Марцине Кузце, и при насъ: Павле Силяве, и Василю Сухоносовичу, и Теодору Созеновичу и иншихъ, такъже при его милости отцу игумену и другихъ законникахъ монастыра тутошнего. Где тут ж панъ Соловицъкий личъбу чинити з провизорства своего, просбу о интересе хотел и готовост

свою осведчилъ, такъже панъ Лахъновичъ о свою претенсию приповедалсе.

Эти три записи заимствованы изъ Луцкаго Сборника, гдѣ онѣ записаны подлинникомъ.

XXXIII.

Грамота кіевскаго митрополита Діонисія Балабана Луцкому Братству. Около 1657 года.

Дионізий Балабанъ, милостію Божиею православный архіепископъ метрополит Киевский, Галицъкий и всея Росии, администратор епископіи Луцъкое и Острозъское.

Всѣмъ обсче и кождому зособна, духовного и свецкого стану, всякое кондиции людемъ, тепер и на потомные часы, кому о том будетъ ведати належало. Благословеніе смиренія нашего сыном православным, в Духу святымъ возлюбленънымъ, препославши, вѣдомо чінимъ, ижъ мы по даной намъ от пресвятаго и животворячаго Духа власти, со всякимъ опаствомъ и зѣлным прилежаніем церковъ Божію строячи и ее цѣлостъ недвижимо соблюдаючи, мѣти хочемо, жебы ставропигіи православныхъ фундаторовъ, патріаршими конъсенсами, прівілеями ствержоные, в своемъ неотмѣнънымъ зоставали чину. Яко то пилно вглянувши и добре уважившн, богоизбранъное Брацства Луцкого согласіе честнаго и животворячаго Креста Господня, которое множественънѣе отъ розныхъ особъ духовныхъ претерпѣвало пренагабане и знисченіе. За чимъ, да не отвѣсчаемъ в день испытанія небреженія ради нашего, пріхиляючис до ихъ прівілеиов, здавна от святѣйшихъ патріярховъ наданыхъ, и опастно повиновенія ихъ намъ врученного строенія и довору запечатлѣнныхъ, сие уставляемъ, дабы они, по чину прав и привилъев своихъ, обширний в

собѣ описаных, сами игумена, в житии благоискусного, трезвого и хвалу Божию помножаючого, в пилнованю...

Съ копіи, написанной въ Луцкомъ Сборникѣ, гдѣ за утратою листа нѣтъ конца сей грамоты. Изъ каталога братскаго видно, что митрополитъ Діонисій записался въ Луцкое братство 1657 года, 8 сентября.

XXXIV.

Письмо епископа Гедеона Святополка-Четвертинскаго къ членамъ Луцкаго Братства о выборѣ игумена на мѣсто Якубовича. 1667 года, 5 апрѣля.

Msci panowie Krestonosne Bratstwo Podniesienia Krzyża S. Łuckie, nam w Duchu Swiętym naymiłszy synowie!

Jako to nam miła, że w należytym około całosci cerkwi Bożey zachowania waszmosci panowie nie ustaiecie pieczałowaniu, tak niemniey i to wdzięczna, żeście w tym przedsięwzięciu swoim nas, iako należnego sobie nie pominuiąc pasterza, z synowsko sie nam odezwały powołnoscią, o benedictią nas na obranie ihumena vpraszaiąc. Przez tych tedy subdelegatos waszmosci panstwa dectaruiemy: iakosmy waszmosciom panstwu w. oyca Jakubowicza za ihumena nie podawali, alescie go waszmosci panstwo sami per bene placitum obrali, tak teraz onego złożyć waszmosciom panstwu non derogamus i inszego in locum iego sobie obrania benedicimus, według praw waszmosci panstwa, ktorego electa przez waszmosciow panstwo et confirmare obiecuiemy, a teraz ad hunc actum electionis feliciter expediendum archiereyskie nasze waszmosci panstwu przesyłam błagosławienstwo. Z Rożyscz, dnia 5 april: 1667 a. M. Memu M. P. P. w Duchu Stym zyczliwy pastyrz, Gedeon Swiatopołk Czetwertęsky, episkop Łucky i Ostrosky, prototr. metropoliy Kiowskiey.

Съ копіи, написанной въ Луцкомъ Сборникѣ.

XXXV.

Запись о выборѣ игумена и старостъ. 1677 года, 22 апрѣля.

Anno 1677, dnia 22 aprilis, podług starego kalendarza.

My, niżey na podpisach mianowani, stanu szlacheckiego y mieyskiego Bracia confraterney stawropigiey Bractwa Miłoserdzia, sub titulo Podwyższenia Krzyża Swiętego, na mieysce zwyczajne, w manastyrze, przy tejże cerkwi Brackiey Łuckiej zszedszy się y iednostaynie, Spiritus Sancti gratiá afflante, obrawszy ihumenem przewielebnego w Bogu imci oyca Athanazego Sokalskiego, nominata episcopa Mukaczewskiego [1]), lubo ichmość panowie starsi Bractwa naszego swieccy gotowi byli in istanti deponere calculum, iednakże iż przewielebny ociec Leonty Rybczynsky, ihumen przeszły Bractwa naszego, swoie nie gotowe ad intereum ma rachunki, tedy wszytko w zawiadywaniu zupełnym, toiest skarbiec cerkiewny y insze, super intendentie tych że ichmciow panow braciey starszych swieckich zostawać ma, aż do dnia seymiku przyszłego relacynego posejmowego, na ktorym czasie y iegomość ociec Rybczynski, ihumen przeszły, gotowe maiąc rachunki, calculum uczynic będzie powinien. Interea temporis aż do terminu wyż rzeczonego nikędy sie z manasteru tuteyszego nie absętuiąc, ale pod posłuszęstwem, tak iako insi zakonnicy, starszego dzis obranego zostaiąc; na co iegomość ihumen przeszły y my rękoma podpisuiemy się.

Jan Mokosy Denisko, sendzia ziemsky Krzemeniecky m. p. Dymitr na Żabokrzyczu Żabokrzycky, podczaszy Wilkomirski. Thomasz Hulanicki. Łeonty Rybczynsky, ihumen bracky Łucky. Bohdan Bratkowsky, skarbnik Brasławski. Andrzey Hulewicz. Alexander Jeziorkowski.

Подлинникъ въ Луцкомъ Сборникѣ.

---

[1]) Въ первомъ изданіи это слово было ошибочно прочтено: Łokaczewskiego и въ примѣчаніи сдѣлана ссылка на м. Локачи (Владиміръ-Вол. у.), но такой епархіи никогда не существовало.

XXXVI.

Грамота Луцкаго епископа Гедеона Святополка, князя Четвертинскаго о погребенiи Пясочинской. 1677 года, 16 ноября.

Гедеон Святополкъ, кнежа Четвертенский, милостию Божию православный епископъ Луцкий і Острокгский, прототрон метрополии Киевское.

Маючи мы од пресватаго і животворящаго Духа власть строителства в церкви святой восточной православной і в званiи своем пастырском зоставати пилне усилуючи, ізвѣсно творим нам в Духу святом послушным сыном, а меновите: пречестным отцем протопрезвитерем і презвитерем Дубровицким і Высоцким: іжъ нас дошла скарга і жалоба от пречестнаго в Богу отца Аѳанасия Сокалского, ігумена на той час Брацтва Воздвиженя честнаго і животворящаго Креста Господня, монастыра Луцъкого, и інших духовных і свѣцкихъ того ж помененого іхъ милостей панов Брацътва особъ, же ясневелможный его милость пан Стефанъ Константътый Пясочинъский, каштелян Брестиянъский, противко воли выразной в Богу зошълое святое памяти ее милости Люции Терессы, першого малъженства Александровое Жабокрицъкое, второго зась ясне велможное ее милости панее каштелляновое Брестіянское, в Духу святом церкви нашое овечки послушъное святое православное каѳолическое церкви, въ парохией пашой презъ духовного отца своего велебного в Богу отца Филярета Новицъкого, законника і намѣстника монастыра Белостоцъкого, около остатнее воли і диспозицией християнское деклярованое тому духовному своему, тѣло ее з церкви Любелское, през его милость пана Дмитра Жабокрицъ-

кого, подчашого Вилкомирского, сына ее милости першого малженства старшого, зложоное, взявши с тоею кондициею, іжъ мѣлъ в гробѣ фундованом в тым же помененом Брацътвѣ Луцъком, за особливым святое памети некгдыс в Богу зошлое матки ее милости, панее каштелляновое, нижей помененое, на то назначоным коштомъ поховати, і лекгованые од его милости пана подчашого Вилкомирского, през ее милость панюю Анастазыю Зубцевского Древинскую, матку ее милости панее Брестиянское, і его милость пана Александра Жабокрицъкого, малжонка, передтым в Богу зошлыхъ, вышречоное ее милости каштелляновое, при актѣ погребовомъ одобравши суммы, належитым церкви святое обрядом поховати і оные лекгацые побожные отдати, кгволи чому і до Буремля тѣло перше спровадивши, і там в церкви замковой, до епархией нашое належачой, зложивши, і близко пулрока державши, противко права вшелякого, совѣсти своее, з укривженем душъ в Богу зешлых, в литовские краи, до маетности своее Высоцъка, кромѣ вѣдомости нашое и інных, кому о том належит вѣдати, ночным способом, взявши кгвалтом ключ од тамошнего парохиялного священника, одобравши, выпровадити казал. А найболшей для того, абы сумма, которая тестаментом до церкви помененого Брацъства Луцкого през сына своего старшого, его милости пана подчашого Вилкомирского, за душу ее милости мѣла быти выличона, (яко ж през того ж его милость остатне мѣстцу святому оддана ест), там же до его милости пана каштелляна брестиянского маетности перенесена была и от гробов побожных костей ее одстрыхнена. Мы теды пастыр, з повинности нашое, чулости пастырское, перестерегаючи, абы побожных людей лекгацыя кривды і мѣстце святое, монастыр Луцъкий, шкоды стондь не мѣло, велебностям вашим, отцеве протопопове Дубровицъкий і Высоцкий, властию нашею архиерейскою приказуем, абысте оному тѣлу погребу жадного не важились одправовати дотул, аж остатняя децызыя святобливых трибуналскихъ коронных Любелских судов в том станет; що абы

иначей не было, подъ благословеніемъ Божскимъ і нашимъ архіерейскимъ повторе повеливаем.

Писанъ в монастыру Белостоцъкомъ, року 1677, месяца ноеврия 16 дня.

Рукою власною. (м. п.)

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ листѣ. Имя Гедеоново написано на печати вокругъ герба его.

Изъ замѣтки, на польскомъ языкѣ написанной на оборотѣ подлинной грамоты, видно, что Анастасія Древинская (жена Лаврентія) завѣщала Луцкому Братству 3,000 злотыхъ. Внукъ ея (отъ Люціи-Терезіи) Дмитрій Жабокрицкій декретомъ трибунальскимъ уничтожилъ сіе завѣщаніе и далъ отъ себя другую запись на 4,000 злотыхъ.

XXXVII.

Пригласительное посланіе короля Яна Казимира Луцкому Братству на Люблинскій съѣздъ. 1679 года, 20 октября.

Jan Trzeci, z Bożey łaski krol Polski, wielki xiąże Lithewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Inflantski, Kiiowski, Wołynski, Podolski, Podlaski, Smolenski, Siewierski y Czerniechowski.

Urodzeni wiernie nam mili! Stosuiąc się do constitutiey Warszawskiey 1677 roku, o religiey græckiey napisaney, y chcąc gruntownie wszelkie roznice między unitami a disunitami, tam in spiritualibus, quam in temporalibus zachodzące, uspokoic, naznaczylismy amicabile colloquium y zgromadzenie w Lublinie, na dzien dwudziesty czwarty mca stycznia, w roku da Bog przyszłym tysiąc szescsetnym osmdziesiątym. Więc że na tym colloquium to wszystko proponi, co by mogło reddere diu expetitam votis między spomienioną religią tranquillitatem, a ztąd augmentum cerkwie S. ma resultare.

Żądamy zatym wiernosci wasze, abyscie na tak pobożny, oyczyznie y cerkwie S. pożyteczny akt ziachawszy, pro innata pietate dexteritate et zelo in Deum cokolwiek by się zdało et re et commodo wiary S., chwały Bożey, dobra pospolitego y ziednoczenia animorum promovere, nie omieszkali y skutecznie dopomogli. Uczynicie to wiernosc wasza y dla przysługi Boskiey, y dla łaski naszey, ktorą wiernosci waszey ofiaruiąc, dobrego od Pana Boga zyczymy zdrowia. Dan w Jaworowie, dnia XX m-ca octobra, roku MDCLXXIX, panowania naszego VI.

Jan Krol.

Съ подлинника, написаннаго на бумажномъ, вдоль сложенномъ листѣ и хранящагося въ архивѣ Коммиссіи.

Примѣчаніе: Въ прежнихъ изданіяхъ вслѣдъ за этимъ документомъ была помѣщена жалоба о нападеніи студентовъ іезуитской коллегіи на Братство Луцкое въ 1634 г. (въ позднѣйшемъ польскомъ переводѣ). Мы опускаемъ этотъ документъ, такъ какъ онъ въ современномъ южнорусскомъ текстѣ помѣщенъ въ 6-мъ томѣ 1-й части „Архива Югозападной Россіи".

XXXVIII.

Запись о выборѣ годичныхъ старостъ. 1686 года, 28 сентября.

Roku 1686, m-ca septembra 28 dnia, podług starego kalendarza.

My niżey na podpisach mianowani osoby, Bractwo Łuckie, szlacheckiego y mieyskiego stanu, sub titulo Podwyszenia swiętego Krzyża, stawropigianie, na mieysce zwyczayne, w monasterze, przy tey że cerkwie brackiey Łuckiey fundowanym, zszedszysię, z posrzodku siebie zgodnie obralismy Starzych braciey y prowizorow cerkwie Bożey, według praw y artykułow, do tego ż Bractwa na-

danych, mianowicie: urodzonych ichmc panow Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszego Wilkomirskiego, podwoiewodzego, generała wdztwa Kiiowskiego, Thomasza na Hulanikach Hulanickiego, pisarza grodzkiego, generała wdztwa Kiiowskiego, burgrabiego zamku Łuckiego, Andrzeia z Kozielska Puzynę, Theodora Vszaka Kulikowskiego, daiąc przerzeczonym ich mm. plenariam facultatem ac omnimodam potestatem około całosci cerkwie Bożey naszey Brackiey Łuckiey y monastera naszego prouidować, y cokolwiek pomienieni ich mm. postanowią, tak ma być ważną, iako by się przy oczewistey bytnosci nas wszystkich działo. Do kturey to zgodney naszey electiey rękoma się naszemi podpisuiemy. Działosię w monasterze Brackim Łuckim, roku, msca y dnia wysz mianowanych.

Wacław Swiatopołk xże na Starey Czetwertni Czetwertenski, choręży Żitomirski. Jerzy z Kozielska Puzyna. Stephan Jaroszynski. Jan Mokosi Bakowieckij. Dziersław Alex. z Wysokiego Kaszowski. Bazyli Kozłowski m. p. Jan Hulewicz. Mikołay Żabokrycki. Alexander Bołochowicz Hulanicki. Jan Żabokricki. Maximilian z Kamienia Wereszczaka, regent ziemski Łucki. Stephan Bołochowicz Hulanicki.

Эта и двѣ слѣдующія записи также заимствованы изъ Луцкаго Сборника, гдѣ написаны онѣ подлинникомъ.

XXXIX.

Запись о выборѣ игумена и старостъ. 1695 года, 15 сентября.

Roku 1695, miesiąca septembra 15 dnia, podług starego kalendarza.

My, niżey na podpisach wyrażeni bracia cerkwi Podniesienia Krzyża Swiętego y Bractwa przy niey będącego, w miescie iego krolewskiey mci Łucku, stawropigialnego, podług opisu praw, od swiętych oycow patryarchow Konstantynopolskich mieyscu temu swiętemu nadanych, na dzień dzisieyszy dla obrania przewielebnego

oyca ihumena y czterech starszych ichmciow panow braciey y prowizorow mieyscu temu zgromadzeni, zgodnie y iednostaynie na te przełożenstwa, z woli Ducha Swiętego, przewieliebnego w Bogu i. m. oyca Theodozego Padalskiego, ihumena Białostockiego y tuteyszego bywszego, przydawszy mu in socium laborum za namiesnika wielebnego oyca Benedykta Theodorowicza, ihumenem starszym duchownym, a zas vrodzonych ich mciow panow Andrzeia z Kozielska Puzynę, horodniczego Kiiowskiego, Theodora Uszaka Kulikowskiego, Samóela Wychowskiego y Maximiliana z Kamienia Wereszczakę za starszych bracią y prowizorow mieyscu temu swiętemu obralismy, daiąc zupełną moc pomienionemu przewielebnemu imc oycu ihumenowi y ich mcm panom starszym braci tym swiętym mieyscem y iego dochodami szafowania, dysponowania y iako naylepszego porządku we wszystkim ku pomnożeniu chwały Bozkiey prowadzenia, podług dawnieyszych praw y constituciy naszych brackich, iako też y na teraznieyszych congregaciach naszych postanowionych, na co się renkami naszemi podpisuiemy.

Dionizy na Żabokrzykach Żabokrzycki, nominat episkop Łucki y Ostrogskij, prototh r. metropoliey Kiowskiey, iako spulny zdawna bratt tego mieysca sw-go, in conseruationem onego podpisuię sie r. w.

XL.

Запись о выборѣ игумена и старостъ. 1713 года, 15 сентября.

Roku 1713, miesiąca septembra 15 dnia, podług starego kalendarza.

My, niżey na podpisach wyrażeni bracia cerkwie Podniesienia Krzyża Swiętego y Bractwa przy niey będącego, w miescie jego krolewskiey mosci w Łucku stawropigialnego, podług opisu praw, od oycow patryarchow y monarchow mieyscu temu swiętemu nadanych, w dzien dzisieyszy tak dla obrania przewielebnego oyca ihumena, iako y starszych ichmm. panow braci y prowizorow czterech zgro-

madzeni, zgodnie y iednostaynie na te przełożenstwa, z woli Ducha Swiętego, przewielebnego w Bogu imci oyca Jowa Kondzielewicza, ihumena przeszłego tego mieyca, do czasu y dalszey woli naszey, ponieważ ieszcze kalculacyey nie czynił y obrządkow cerkiewnych y monastyrskich nie zdał, zachowuiemy. A zas urodzonych ichmm. panow Samoela Wyhowskiego, Jana Hulewicza, woyskiego ziemskiego Łuckiego, Daniela Kulikowskiego, miecznika Bracławskiego, Jakuba Hullanickiego, czesznika Połockiego, za starszych bracią y prowizorow mieyscu temu swiętemu obralismy, daiąc zupełną moc pomienionym ichmm. panom starszym braci tym swiętym mieyscem y jego dochodami szafowania, dysponowania y porządku iako naylepszego we wszystkim, ku pomnożeniu chwały Boskiey, prowadzenia, podług dawnieyszych praw y constytucy, Bractwu nadanych. Ktorzy ichmm panowie bracia maią, opportuno tempore ziachawszy się, weyrzeć we wszelkie porządki y przychody cerkiewne, regestrem one spisac y ze wszelkich prowentow jego mosc oyca ihumena calculacyey wysłuchać y we wszystkim należyty porządek uczynić. A iako vrodzony im pan Piotr Skuratowski, horodniczy Kijowski, z affectu swoiego dla przysługi mieyscu swiętemu swiadcząc, miałł w attendenciey interessa tego mieysca swiętego, tak aby y w dalszy czas w tym raczyłł perseverare, upraszamy imc. Na co się rękami podpisuiemy.

Samoel Wyhowski. Jakub Hullanicki m. p.
Jan na Błudowie Hulewicz, woiski ziemski Łucki.
Jan Hulanicki.

XLI.

Жалоба игумена Братскаго монастыря Ѳеодосія Ульницкаго на президента новоучрежденнаго въ Луцкѣ Тринитарскаго конвента о захватѣ принадлежащихъ Братству усадебныхъ мѣстъ. 1723 года, 22 апрѣля.

Manifestacya od przewielebnego w Bogu imci xiędza Teodozego Ulnickiego, ihumena monasterza Brackiego Łuckiego, naprzeciwko imci xiędzu Piotrowi Lubienieckiemu, przyzydentowi zakonu Sanctæ Trinitatis Luck., w pewney sprawie.

Roku tysiąc siedmset dwudziestego trzeciego, miesiąca aprilis dwudziestego wtorego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku iego krolewskiey mosci Łuckim, przede mno Franciszkiem Dminskim, komornikiem ziemsk. Bracławskim, namiestnikiem burgrabstwa łuckiego, y xiegami ninieyszemi grodzkiemi łuckiemi, veniens personaliter przewielebny w Bogu imc ociec Theodozy Ulnicki, ordini divi Basilii Magni humen monasterzu Podwysszenia S. Krzyża, Brackiego Łuckiego, swym y wszystkiey bracie eiusdem monasteru, tudzież ich mosciow panow Bractwa, tak starszego in statu nobili, iako y młodszego, in statu civili zostaiących imieniem, ktory, iak skoro mogli się przeyrzeć w munimentach rożnych y powynachogzić dokumenta na grunta y place, do cerkwi Podwyzszenia S. Krzyża Brackiey Łuckiey należące, tak zaraz, omni praecavendo integritati mieysca swiętego, żeby na potym iakowego nie poniosło detrimentum, stosuiąc się do videndi anno praeterito millesimo septingentesimo vigesimo secundo, die vigesima mayi, ea in re zapisaney, naprzeciwko przewielebnemu w Bogu imci xiędzu Piotrowi Adalberto Lubienieckiemu, pryzydentowi konwentu nowo założonego Łuckiego, y wszytkiey braci zakonney ejusdem conventus ordinis Ss. Trinitatis de redemptione captivorum, swiadczy y protestuie się in eum modum: iż ichmosc obwinieni, przyszedłszy ad

possesionem cerkwi S. Michała Archanioła, tu, w Łucku, za Głuszcem będącey, ante w szczupłosci mieysca zostaiącey, a chcąc tey cerkwi uczynic obszernosc, wprzod po połowie czterech placow, do cerkwi Brackiey zdawna należących, w kupie wedle siebie będących, przodem od goscinca wielkiego, z miasta mimo karczme ichmciow oycow Iezuitow ku kościołowie ichmciow oycow Bernardinow idąc, leżących, a tyłem od cerkwi S. Michała, bokiem zas iednym od Swiętey Gory, antiquitas nazwaney, gdzie cerkiew Rożdestwienska przedtym bywała, a drugim bokiem od miasta, od początku parkanu swego z gory do wrot y daley parkanem ogradzaiąc się, poprzek przyieli y zagrodzili. A potym, chcąc apprehendere et appropriare całe te place, w nocy figurę wystawic przed swemi wrotami, na placu, do Podwyszenia S. Krzyża, cerkwi Brackiey Łuckiey, należącym, kazali, koloryzuią rzecz, że to niby na chwalę Bożą. Teraz zaś ipsa re et effecta place tużey mianowane cztery ze wszytkim sobie przywłaszczywszy, kołki dla delineacyey [prowadzonego muru circum circa pozabiiać kazali, y obmurować usiłuią. O co idem comparens suo et aliorum, ut supra, nomine iteratis protestatur, vicibus salvam zachowawszy ich m. panom Bractwu do uczynienia protestacyey inszey, obszyrnieyszey, meliorationem. Et in verificationem praemissorum superius specificatorum, stanowszy oczywiscie wozny generał. woiewodstwa Wołynskiego y innych, szlachetny Tomasz Kaminski ktory, in vim suae verae ac fidelis relationis, palam publice libereque ac per expressum recognovit: iż on roku teraznieyzsego tysiąc siedmset dwudziestego trzeciego, dnia dwudziestego pierwszego aprilis, ad affectationem iuridicamque requisitionem przewielebnego w Bogu imci oyca Theodozego Ulnickiego, ordinis D. Basilii Magni ihumena monastyra Podwyszenia S. Krzyża, Brackiego Łuckiego, y wszytkiey braci zakonney ejusdem monastery, maiąc przy sobie strone, szlachty, ludzi wiary godnych, urodzonych ich mciow pp. Karola Ciechanowskiego y Eliasza Zaremby, maioris ac videntioris testimonii gratias sibi adhibitos, był na przedmiesciu Łuckim, za Głuszcem, gdzie idąc, widział y prawnie oglądał cztery pla-

ce, do cerkwi Podwysszenia S. Krzyża, Brackiey Łuckiey, zdawna należące, wprzod poprzek po połowie parkanem przez ich mciow oycow Trynitarzow zaiętę, wedle siebie w kupie leżące, y figurę na iednym placu nowo postawiony dla przywłaszczenia sobie dalszego tych placow całych; teraz zas te place kołkami dla delineacyey zprowadzonych murow circum circa oznaczone. Co pomieniony wozny widziawszy y prawnie oglądawszy, szlachtą sobie przytomną oswiadczywszy się, z tamtąd odszedł y o tym tę swoią prawdziwą relacyę przede mną, urządem, uczynił y zeznał, prosząc wraz z protestantem id totum actis connotari; co y otrzymał.—X. Theodozy Ulnicki, zakonu Bazilia Wielkiego ihumen monasterza Brackiego Łuckiego.

Книга гродская Луцкая, № 2617, л. 621 обор.

XLII.

Опись документовъ, книгъ и разныхъ вещей, принадлежащихъ Луцкому Братству. 1627—1676 годы.

Реестръ списаня правъ, привилеевъ и справъ Брацкихъ Луцкихъ розныхъ, также книгъ и апаратовъ церковныхъ, в злотѣ и срѣбре оправныхъ, теперъ которіе суть и напотом прибывати будут, до того ж реестру вписованы быти мают. А напрод што ся перед тым около року 1627 набыло ест вписано:

Оринналъ привилею короля его милости на фундованя церкви Брацкое при шпиталю, року 1619, 20 дня февраля. Выпысъ з метрики того ж привилею выданый. Вышукати выпис того ж привилею с книгъ земскихъ Луцкихъ.

Посесіа Брацтва Луцкого в шпиталъ.

Оринал продажи пляцу Кандыбовского от его милости пана Фирлея и малжонки его его милости князю Юрію Пузыне.

Выпись тое ж продажи с книгъ кгродскихъ.

Фастикул справъ от участниковъ кгрунту Саковского и запис од потомков Богушовыхъ и тестаментъ Солтановский.

Ставропігіон патріархи Іерусалимъского на церковъ Брацкую.

Списъ ихъ милостей пановъ шляхты, обывателей воеводцтва Волынского.

Каталогъ брацкий, в бѣлом паркгаминѣ интролѣгованый.

Книга брацкая уписаніа в ней справ и порядковъ брацкихъ.

Протокулъ справъ и листовъ розныхъ, в червоной скурѣ.

Ставропігіонъ патріаръхи Костянътинополъского Кирилла.

Порядки брацкіе патріаршіе, на паркгамине, с печатю.

Оринал запису даровизны пляцу церковного Брацътву од его милости князя Юрія Пузыны, на котором церковъ, тут же и другіе вливки и записы и посесіе доложоны, которіе сутъ межи фастикулами в нутръной скринце брацъкой за двѣма ключами.

Апараты церковные:

Антиминсовъ три гатласовых, один чирвоный, другий зеленый, третий лязуровый.

Крестъ сребръный злотистый, а другий крест древяный рѣзаный, кедровый.

Келихъ сребръный злотистый и дискос,звезда, ложица сребръные.

Келих и дискосъ ценовый, а до них ложица и звѣзда сребръные.

Воздухъ гатласовый вишневый, з лиштвами гафтоваными.

Воздухъ гатласовый червоный.

Воздухъ китайчаный блокитный.

Воздухъ адамашковый великий чирвоный.

Воздушковъ малыхъ два.

Фелонов, то ест ризъ пятери: першіе буркателовые чирвоные на жолтомъ днѣ, другіе чирвоные, перетыканые срѣбромъ, третіе бленкитные адамашковые, четвертые зеленые аксамитные, в паски перетыканые, пятые чорные аксамитные; а подлейшихъ двое: блокитные мухаировые и зеленые китайчаные старіе.

Нараквицъ четвери, а петрахилев три.

Епетрахилевъ два адамашковыхъ, один чирвоный, а другий пестрий.

Стихаровъ чотыри, один гатласовый чирвоный діаконский, другий китайчаный старий, третий діаконский брунатный: четвертый злотоглову перского пестрый.

Стихариковъ два жолтогорячихъ, а два мухаеровыхъ китайчаныхъ.

Ораровъ діаконскихъ два, один чирвоный адамашковый, другий пестрый, розне претыкапый.

Стихаров священических 6, один новый, пестрый, другий камховый, а чтыри полотенныхъ.

Поясовъ чотыри: два едвабные чорные шнуровые, а два китайчаный блокитный и бавелняный пстрый.

Стенгачка китайчаная блокитная, пунталовъ на ней золотыхъ маленкихъ двадцетъ чотыри.

Плащеница на бѣломъ гатласѣ, около писмо золотое.

Товалний плотенныхъ рознымъ шитям едвабнымъ з бляшками 11.

Хусток полотенныхъ шестъ и ручниковъ два.

Едвабницъ розныхъ седмъ.

Запонъ под образами полотенныхъ чотыри.

Запона около престола сѣтковая з бляшкою.

Запона у жартовника московская и полотно з едвабемъ.

Голубъ сребрный з ланцушком над престоломъ.

Опонъ китайки зеленое двѣ.

Опонъ до престола чотыри: одна аксамиту черьоного, другая пстрая едвабная, третіа вышиваная едвабем.

Гривенокъ двѣ злотистыхъ от образовъ с камыками простыми.

Кубокъ мосяжный злотистый.

Келихъ и ложка и дискос сребреные, од пана Нестора доуживаня данъ.

Кадилница срєбрьная и другая мосяжная.

Крестъ срєбрный злотистый.

Крестилница и мѣдница ценовые.

Мисокъ двѣ, а третія малая, ценовые.

Лѣхтаровъ два ценовыхъ, а чотыри мосяжныхъ, з ручками, а болших спичастых мосяжных два.

Коновокъ маленкихъ ценовыхъ три.

Лѣхтаровъ мосяжныхъ великихъ посред церкве два складаныхъ, а третій зламаный.

Лѣхтарня московская посред церкви.

Килимовъ два, коберцовъ два.

Образы оправные московскіе срєбромъ позлотистымъ з гривнами, каменми сажоные, которыхъ ест 16; пять з гривенками толко простыми, а два—гривенки с каменми, а одинъ с перлами, Пречистое.

Образовъ малыхъ, на древѣ рѣзаныхъ, срєбромъ злотистымъ оправныхъ 3.

Табличка мосяжная позлотистая кумъ паркгументъ, с каменми розными, которыхъ ест около 6, а весродку одинъ болший вишневый; нотованыхъ кгузѣковъ срєбрьныхъ 7.

Над царскими дверми Нерукотвореный образъ, гривенка на немъ одна.

На великомъ образѣ Спасовомъ, што межи слупами, гривенокъ три срєбрьныхъ.

На намѣсномъ образѣ Пречистое ношеня срѣбрьное злотистое з кришталомъ великимъ, около него камѣшковъ 6 розныхъ; тамъ же перстенковъ золотыхъ три: один болший з шмелцемъ и чтырма діаментиками, другий менший з туркусомъ, третий з діаментикомъ бѣлымъ ческимъ.

Табличка срѣбрная злотистая с корунками на трехъ лапцушкохъ; образъ Пречистое на ней нарисовано.

Другая табличка срѣбрная меншая з образом Пречистое; на том же образѣ крижиковъ сребрных два и гривенька, або мѣсячокъ сребрный, а коралей великих 36.

На образѣ празничном Воздвиженіа честного Креста крестиковъ три срѣбрныхъ и гривенокъ малыхъ двѣ.

На образѣ святои Тройцы гривенка одна срѣбрная.

Флашка ценовая квартовая, што на вино.

Книги церкви наданые и за грошь брацкіе купленые, напродъ:

Евангеліе оправное злотистое, писаное, новое.
Евангеліе другое, срѣбромъ оправное, злотистое.
Евангеліе третіе, старое, без срѣбра, напрестолное.
Евангеліе четвертое, оправное, старое, Солтановское.
Евангеліе учителное, Виленское, друкованое.
Апостолъ друкованый. Трефолой друкованый.
Василей Великий друкованый. Охтай друкованый.
Триод цвѣтная, Московская друкованая.
Уставъ писаный. Псалтыр на полдести, друкованая.
Библіа друкованая. Псалтыр дестовая, друкованая.
Тестаментъ Виленский, друкованый, на полдести.
Служебникъ Стрятинский, друкованый.
Требникъ Острозский. Часословъ Киевский на полдести.
Триод цвѣтная писаная. Исаакъ Сиринъ писаный.
Ирмолоевъ два, кулизмяный и нотованый.
Феофилактъ писаный, на Матѳеевъ столпъ.
Анастасий писаный. Поменикъ брацъкий.
Бесѣды апостолскіе трое, друкованые.
Книжка друкованая Брацъкая Виленская.

А што в скринце брацъкой знаходится, опрочь грошей, то што болшіе речи вкоротце написаны суть:

Чарокъ двѣ сребныхъ. Штукъ пять ламаныхъ срѣбрных отъ шаблѣ.

Лѣхтаръ срѣбрный. Острогъ пара сребрныхъ.

Токъ гусарский, оправный сребромъ злотистымъ.

Манелѣ плоскіе, золотые[1]). Пуклевъ пара сребрныхъ отъ шаблѣ.

Ложка ламаная сребрная. Шапочка атласовая.

Граматикъ словенских друкованыхъ чотыри.

По небожчику Павлу книжокъ позосталыхъ розныхъ и партесъ:

Партесъ церковныхъ пятоголосныхъ двое старихъ.

Партесъ шестоголосныхъ трое, одны погребные, а другіе малые.

Термѣны осмоголосные, с тых же ново переписаные не интролѣгкованы.

Партесы старые осмоголосные.

Шестодневецъ старий, писаный. Диоптра скорописная.

Маргарита часть скорописного. Диалог и другіе секстерны вкупѣ.

Тестаментъ новый латинский; другий тестаментъ грецъкий з латинскимъ.

Грамматика грецъкая. Грамматика латинская Донатъ.

Листъ Мелетіа патріархи. Вѣта Гонеста латинская с полскимъ.

Катехизмъ латинъский с полскимъ. Дикционаръ латинский.

Псалтырка латинская.

Реестръ на часы потомные, в которомъ ся будутъ вписовати речи всь прибываючіи, яко то: легаціе, книги, апараты церковные и стрелба на оборону церкви:

С которое в початокъ мушкетъ, сребернемъ оправный, леговал пан Криштофъ Древинский, року 1626.

---

[1]) Эта строка зачеркнута и сбоку отмѣчено: *Выкуплено.*

На образѣ намѣсномъ Пречистое таблицъ двѣ сребреныхъ, на одной образъ Пречистое вырисованый, а на другой образ святого Николы.

Баронѣушъ, з легацій церковныхъ купленый через отца Онофріа.

На образѣ намѣсномъ клейнотъ, або ношеня сребръное злотистое, с каменми и с перлами, то есть менших камений чтыри, а пятый весродку болший, и перел около.

Латинские двѣ книги до казаня, што их зовутъ Бессеи опера, ин кварто, за злотыхъ 15 купленые.

Поясокъ, обручка сребръная позлотистая, штучок 24, на образ Пречистое надала пани Сеникая, року 1628.

Триод постная, друкованая, Киевская.

Чара срѣбръная.

Епетрахилевъ два: аксамитный червоный с перлами, адамашковый другий червоный.

Нараквицѣ двое червоные адамашковые.

Запона плотенная, чарнымъ едвабемъ шитая, под образами.

Запона около жертовника сѣтъковая, з едвабемъ и бляшкою шитая.

Хустка под образомъ Пречистое намѣстнымъ, розным едвабемъ и бляшкою вышитая.

Ручникъ плотеный ткацкий.

Крижикъ сребръный московский з ланцушкомъ.

Ношеня сребрное злотистое московское, з чотырма каменми брунатными або вишневыми, а пятый весродку великий хрисолит жолтый, а межи ними перел чотыри.

Стихар зеленый мухаеровый из ораремъ.

Образъ Пречистое Богородицы оправный, сребръный позлотистый.

Хустка з белымъ шитям.

Ланцушокъ сребръный позлотистый, на которомъ огнивецъ 24.

Двѣ таблички сребръные з ланцушками.

Кринкъ малый сребрѣный з ланцушком.

Стихар полотеный священический.

Три товалнѣ. Китайка вышиваная.

Лѣхтар малый з есиками.

Служебникъ друкованый киевский на десту, купленый за злотыхъ 5.

Панъ Шостаковский Миколай келихъ злоцистый надал року 1636, октобра 25 дня.

Его милость панъ Лаврентый Древинский книгъ две: одну Василия Великаго, а другую реченую Апокрысисъ надалъ.

Панъ Мировицкий, в Острозѣ мешкаючий, надал мѣдницу мосендзовую.

Року 1638, месяца генваря осмнадцатого дня, его милость панъ Филонъ Еловицъкий надал до церкви Брацкое Луцкое обитье буркателовое штукъ десетъ.

Року 1651, месяца марца дванадцатого дня, панъ Стефанъ Рыпъчинский дал до церкве на образ Пресвятое Богородицы табличку сребрную в лотовъ пять.

Року 1654, месяца июня двадцатъ семого дня панъ Самуелъ Соботъкевичъ далъ до церкве Брацкое Луцъкое на образъ Пресвятое Богородици табличъку сребрѣную.

Roku 1675, oktobra pierwszego dnia, dałem membram na złotych sto czasy wiecznymi cerkwi Bożey Bratskiey. Powinien dawać prowizyi Michel żid Kusznier, mieszczanin Łucki; a gdy nie zechce dawać a odda, to inszemu dać, albo na potrzebę cerkwi Bożey obrocić. Bohdan Bratkowsky, skarbnik Brasławsky, sędzia na ten czas kapturowy woiewodstwa Wołynskiego.

Jejmosc pani Anna Olszańska Hulewiczowa, stolnikowa Wołynska, wpisała sie do Bractwa Łuckiego y dała przeze mnie do cerkwi Bożey za odpusczenie grzechow lichtarow parę sribrnych wielkich

w roku 1676, mca marca dnia dziesiątego. Rohdan Bratkowsky, iako prowizor tego mieysca swiętego.

Изъ Луцкаго Сборника, хранящаюся въ Коммиссіи.

XLIII.

Первый листъ Братскаго Помяннива. 1618—1748 годы.

„Сія книга, глаголемая *Поменикъ* церкве Брацъкое Луцкое, въ року 1618 писати зачатый, а през мене, многогрѣшного іеромонаха Іеремѣю Савицъкого, законника катедралного Луцкого, с послушанія тут на тот часъ в року 1671 мешкаючого, слово въ слово рукою моею власною за отпущене грѣховъ переписаный".

На оборотѣ заглавнаго листа Савицкій нарисовалъ посединѣ въ кругѣ крестъ на полумѣсяцѣ, а сверху и снизу этого герба написалъ слѣдующіе стихи:

Брацтво Луцъкое крестъ Христовъ за гербъ маетъ:
С тымъ живет, жити мает и умираетъ.
С крестомъ Христа всѣ маютъ спотъкати души,
Зде вписани, кгды Христосъ всѣхъ на судъ руши.
Христе Боже, дай намъ Тебе оглядати
На он часъ и одесную Тебе стати.
Боже, тои жъ страшнои годины
Не пошли на лѣвицу грѣшного худины,
Але за модлами презъ мене зде вписаных душъ
И всѣхъ святыхъ Твоихъ худину з землѣ в небо рушъ.

Помянникъ распредѣленъ на три части: въ первой помѣщены роды особъ *стану шляхетного*, во второй—особъ *стану духовною*, въ третьей—*стану посполитого*, а въ началѣ поминаній Савицкій приложилъ три указательныхъ *реестра* родовъ, внесенныхъ въ Помянникъ. Неизвѣстный по имени инокъ, соревнуя Савицкому, въ 1748 году тщательнымъ почеркомъ дописалъ какъ въ поминаніяхъ,

такъ и въ реестрахъ продолженіе Помянника, оправилъ его въ новый кожаный переплетъ и въ концѣ реестровъ приложилъ слѣдующіе стихи:

Чителнику побожный и ласкавый!
Хочешъ ли родъ свой знайти без забавы,
Реестръ з личбою впродъ писаный читай,
Грѣшного Іеремѣю поминай,
Савѣцкого, законника худину,
В тую жъ читаня твоего годину.

Подлинная рукопись Помянника хранится въ Коммиссіи.

XLIV.

„Совѣтованіе о благочестіи“, церковно-литературный памятникъ 1621 года [1]).

Совѣтованіе о благочестіи.

Рада и способъ, яко в народе Російскомъ вѣру и догмата церкве всходнеи заховати и ростити, и абы митрополитове и епископове не уставали.

Напрод, взглядомъ духовного розсудку и поступку, тая естъ рада. Церковъ наша помнажатися и рости будетъ и митрополитове и епископове не устанутъ, если святителѣ, яко головы, Бога и человѣковъ ко себѣ привлекутъ, достойно пред Богомъ и человѣки ходячи, по апостолу: „промышляюще добрая не токмо пред Богомъ, но и пред человѣки“. А певне привлекутъ, кгды отъ грѣховъ очищатися и оные искорепяти, а добрые дѣла насажати будутъ,

---

[1]) Хотя этотъ драгоцѣнный памятникъ не имѣетъ прямого отношенія къ исторіи Луцкаго Братства, но мы не рѣшились исключить его въ виду слишкомъ крупнаго историко-литературнаго его значенія, тѣмъ болѣе, что онъ издается по списку Луцкаго Сборника, почти одновременному съ составленіемъ самого памятника.

заповѣди Божіи соблюдаючи, и такъ Богъ в нихъ, а они в Бозѣ пребывати будутъ, яко Христосъ реклъ: „имѣяй заповѣди Моя и соблюдаяй я, той ест любяй Мя, и Отецъ мой возлюбитъ его, и к нему прийдевѣ и обитель в него сотворивѣ".

А жебы не прийти на мѣстце едино и апостатовъ уважити, ко пересторозѣ, а не ко наследованю, през што оныи волъки, а не пастырѣ, мовлю мниманыи оныи владыки: Михаилъ Рогоза, Кирило Терлецкий, Ипатѣй Потѣй, который злая глава и погибел, отпали, и през што унѣя, рачей незгода и турбация, сталася? 1) през глупъство их; 2) тайны вѣры и благочестія не знали; 3) непобожне и грѣхопадне жили; 4) не канонне святили, скверъному прибытку радуючися; 5) не по канонахъ и не по чину подобающему церковъ строили; 6) чести, власти и имѣний прагнули, потым пришло до того, же от власного пастыра патріархи вселенъского а архіепископа Константинопольского мѣли были судъ и каранъе приняти, чого ся обавляючи, удалися до бискупов латинскихъ, от которых лестною зведени обетницею о подвишъшеню оныхъ в почести на столки сенаторъскіе.

А наши зась светителѣ противъ тому ити и поступовати маютъ, и в чомъ Греком и Сербомъ некгды полецалисмо, стеречися пилно, абысмо ся в томъ сами не находили, але в боязни и трепетѣ Божомъ правдою и истиною и способами побожными, през которыи Бога и люд ко себѣ потягнутъ и повабятъ. А тые способы и сродки суть тые:

1) Найпервей от самыхъ головъ все доброе початис маетъ, то ест, митрополитъ, и епископове, и архимандрытове, ігуменове з іноки, и протопопове, свещенници и іеродіакопы, абы з себе самыхъ пръвѣе всяку злобу и грѣхъ выверъгли и очистилися, ведлугъ апостола: „измѣте злаго от вас самѣх", и абы оно было: „вы есте чистыи", а того ни: „но не вси".

2) Жити светобливе, чистотпе, непорочно а справедливе, а притомъ и канонне рядити себе самыхъ и церковъю и монастырѣ.

Каноны святыхъ отецъ пилно читати и розсуждати ведлугъ каноновъ 1 и 2-го собору семого.

3) В молитвахъ, в постѣхъ и трезвости, такъже в читаню книгъ церкве своее уставичне пребывати, абы през оныхъ Богъ былъ ублаганымъ. А речъ певная, иж для архіерейское побожности людови посполитому всѣ неправости будутъ отпущены. Великий гнѣвъ Божий розжарается в духовныхъ и свѣцкихъ: потреба архіереомъ воскорѣ благати Бога, яко некгды з росказаня Мойсеова Ааронъ, з кадилницею впосред люду скочивши, умолилъ Бога.

4) Вѣру церкве всходное и патріарховъ з цѣлого и щирого сердца и душѣ любити, в той толко, а не в иной, самымъ собѣ и всѣмъ збавенъе певное обецуючи, охотными хотѣти умерети, вѣдаючи, же продкове наши христіянъское вѣры кровію набывали.

5) Обрал Христосъ апостоловъ и посылалъ ихъ, и Духъ святый зыйшолъ на нѣ, и не прожновали, але шли и проповедали и свой уряд отправовали. Подобне и епископове наши проповедати маютъ правую вѣру, и покаяніе, у побожные учинъки, преходячи домы и мѣста, благородныхъ навежаючи; венцъ и учениковъ своихъ, могучихъ в церквахъ учити, посылати подобныхъ архідіякону Стефанови пръвомученикови и Варнавѣ, а не того сподѣватися, абы до нихъ прихожено и кланянося и што приношено, але добиватися землѣ обѣцаной, яко Мойсей и Ізраиль, мовлю, подвигами духовными доставати престола, яко апостолы обтѣкати городы, яковыми ся обирали, а не в суетѣ и праздности дни свои провадити. Працуючимъ Богъ поможетъ, яко Златоустый на Ефес. беседе: „печалующимъ и труждающимъся и бдящимъ, а не спящимъ, намъ подаетъ помощникъ Богъ“. Часто собѣ оно апостолское розмышляючи: „горе ж мнѣ, аще не благовествую“, уважати и Хризостомовы слова на посланіе ко Титу главы пръвое. А в той проповѣди так сами епископове, яко и от них поставленіи и посыланіи во всѣхъ церквах и на кождых местцахъ явне и выразне абы научали, иж вѣра церкве всходнее, которую мы нынѣ вызнаваемо, естъ правдивая и збавенъе в ней певное, а же в костелѣ

латинорымъскомъ и в иныхъ зборахъ, которые з него пошли, якъ правдивои вѣры нѣмашъ, так ани збавеня не можно доступити, але во всемъ вѣру, догмата и церемоніи церкве всходнеи хвалити и залецати, а иніи всѣ ганити, обличати, духовне еднак и розсудне, не злоречачи, але писмом и важными прикладами и указами доносити, тое жъ так и писмомъ освѣдчити. И такъ тымъ способомъ сердца и мысли правовѣрныхъ утвержатися и при насъ сердечне оповедатися, а заблуженицы навертатися до церкве нашее будутъ.

6) Епископове пилно а розсужаючи повинни читати каноны светыхъ отецъ, ведлугъ канону собору семого.

7) Грѣхъ, несправедливость и всякую нечистоту, фалшъ, злости и нещирость, такъ з духовных, яко и зъ свѣцкихъ выкорeняти: бо поки в нас грѣхи, поты не можна намъ повстати. Манасія, въ покаяніи поднесеный и свобоженый, на царствѣ своемъ сѣлъ.

8) Терпеливе и покорне всѣ уразы такъ от своихъ, яко и от свѣцких зносити, а не отмщеватися а ни словы, а ни клятвами, а ни иными поступками, през якие жъ колвекъ органа.

9) Достойныхъ и розумныхъ и во благочестіи знаменитыхъ ревнителей на іерейство дармо, а не на мздѣ, посвещати, а ни презъ себе самыхъ, а ни през поставленики свои якимъ колвекъ покриваломъ и указываніемъ потребъ и недостатковъ не вытягаючи. А если бы кто що далъ, бы динар, вдячне принятi, а еднакъ не для того посветити; ктому не дѣти, але лѣта маючих, ведлугъ канону, Новокессаріи канонъ 11 и шестого вселенского собору канонъ 14 и 15. Певная естъ речъ: поки ся олътаръ Христовъ не очистит отъ нечестія и ересей, и от симоніи, и нечистоты, и от глупъства, поты благодати Духа Пресвятаго не плодоносити в нас, и головѣ нашей не поднестися, и врагомъ видимымъ и невидимымъ не одолѣти.

10) Молитвы и постъ нарочито так епископове, яко и повсюду христіяне единого дня постановити и отправляти, абы преслѣдованъе устало, а благочестіе квитнуло.

11) До светого мученичества так себе самых, поминаючи собѣ Христова слова: „Добрый пастыръ душу свою полагаетъ за овца своя“, яко и сердца людскіе загрѣвати и заправляти, и абы радостно своихъ добръ шарпанину и выдерства зносили, и винами прев уряды тѣмеженя, теж и вяженъя терпѣли, наконецъ и смерти всякіи, яко мученици, охотне подыймати прикладомъ Господа нашего Іисуса Христа и мучениковъ светыхъ, ведаючи, же вѣра наша кровю ест фундована, и кровю противъ всѣмъ ересемъ заставлялися, ижъ тыи артикулы вѣры и догмата, которыхъ постерегаючи, з костеломъ Римскимъ едночитися не хочемо, суть кровю обляны. Тое у себе нехай народъ Роский уважаетъ, ижъ року нынешнего 1621 не унѣятами а ни ихъ благословеніемъ, але кровю и головами правовѣрныхъ Россовъ, мовлю преславутого Запорозского войска, за помочу Божиею и за благословеніемъ и молитвами нашихъ епископовъ и всего духовенъства, кролевства Полского отъ татаровъ и отъ турковъ оборонили [1]). И зажъ намъ не охотнѣй пристоитъ для царства небеснаго и живота вѣчнаго кровъ дати точити и мучениками ся ставати!

12) Книги на оборону благочестия писати и прев типографию выдавати. Стогналъ Василий Великий, же не писали и не обличали ересей и блюзнѣрства еретицкихъ: et nemo est, qui contradicat. А на противныхъ отписовати, а особливе тераз на Мороховского и на „Совѣту Вину“ [2]) Бовѣмъ у нашихъ розныи опѣніи, а противныи увѣряются и сердце на насъ злое берутъ. І который книгу якую напишет, теды абы а ни в друкъ не подавалъ, а ни у себе не держалъ, але абы богодуховенъным мужомъ далъ оную презрѣти и за зданіемъ оныхъ абы на свѣтъ пустилъ. Зъ апостатами

[1]) Здѣсь разумѣется побѣда подъ Хотиномъ, одержанная преимущественно козацкою силою, подъ предводительствомъ славнаго гетмана Петра Конашевича-Сагайдачнаго.

[2]) Разумѣется „Sowita wina“ — полемическое сочиненіе, изданное латино-уніатами въ 1631 году. Оно помѣщено въ 7 т. 1-й части „Архива Югозападной Россіи“.

унѣятами не общовати, а на споведи люд о тое ж упоминати, а навертаючихся на степен тылко покаянія приймовати.

13) Абы синоды свои подлугъ каноновъ чинили, где напрод абы себе сами епископове справляли, абы ничого в нихъ блазненого не находилося, потомъ, што до клиру духовного и посполитого люду належитъ, направляли.

14) Проповѣдь в церквахъ абы кождои недѣлѣ и празников была.

15) Школы фундовати по местахъ.

16) Братства фундовати.

17) Одежды и строю и поѣзду, якъ духовнымъ пристоитъ, заживати ведлугъ канону 16 семого собору.

18) Епископа во Черкасѣхъ фундовати.

19) Завчасу о достойныхъ и премудрыхъ наступцов старатися, имѣти ихъ готовыхъ, яко за живота Ааронового Елеазар, за Мойсея Ісусъ Наввинъ, за Саула Давидъ, за того Соломонъ. Богъ през Ілію пророка Іуя на царство Ізраилское вмѣсто Ахава помазал, и вмѣсто себе Елисея милотем на пророцство хиротонисовал, поставленіи людови Божему обвѣщени были: (вонимай) Богъ самъ обвѣщалъ наступцовъ чинити, и добре ся з народом дѣяло, а кому не обвѣстил и котрыи того за живота не чинили, зле ся поводило, яко о томъ библія свѣдчитъ. А канонъ Антиох. 23 розумѣй, абы з приваты албо сородника своего который епископъ за живота не учинил; бо и клирикове, за своими приватами идучи, лацно зезволяли бы владычое волѣ; але нынѣшнихъ часовъ, подъ часъ гоненія, за згодою всѣхъ беспечне можетъ обрати и посветити епископа. А неуковъ и писма светого не знаючихъ и вонтливыхъ в вѣрѣ не ставити, але книжныхъ и духовное мудрости исплъненыхъ, и житие свѣдителствованое стяжавшихъ на архіерейство возводити, подлугъ апостола Павла (1 Тимое., 3 и Титъ 1) и ведлугъ каноновъ Лаодикійского 12, семого вселенъского 2, Юстиніян. Новвелля 137, Арменопулъ в книзѣ Леона и Конъстантина листъ 17, 93; Хрисостомъ на Ефес. 3, правоученіе шестое, и на Тита 1, бесѣда

2 и на Тимоѳея бесѣда 10, и книга о свещенъствѣ. Караѣмся владыками нѣкоторыми, и Жидычинским архимандрытомъ, которыи, же безъ нареченыхъ наступцов своихъ зошли, светыи мѣсца в унѣю мусѣли отпасти, з великою шкодою и уймою церкве Божее, а з нашимъ незмѣрным сердечным болемъ. Ото жъ отнынѣ, бы стрѣлы, мечѣ, огнь и воды окруцѣнства выливано, теды епископове едны по другихъ абы наступали, и чинове церковныи не уставали. Иначей нѣлзѧ, под стратою збавеня, такъ ити.

20) Не гнѣватися на молодших и низших степенем, кгды бы в чомъ архіереовъ и иных предстателей воспоминали и перестерегали, и овшемъ допустити ся упоминати, помятаючи на оно, же и царов и патріарховъ перестерегано и обличано. А у патріарховъ особливый урядникъ на то естъ отдѣленый и есть у каталогу патріаршихъ урядниковъ положеный, а называется погрѣцку он ΥΠΟΜΙΜΝΗΣΚΩΝ [1]), а пословенъску: наказуяй, воеже наказовати святителя тайно. Василий Великий в рекгулахъ іноческихъ кажетъ воспоминати предстателя. Іафоръ, тесть Мойсея, тестя наставлял. Соломонъ, хот премудрый, заживал порады Захирама въ будованю церкве. Мария Египтянъка през Зосиму ігумена Іоана воспоменула и остерегла. Преподобный Іоанникий патріарху Меѳодія упоминалъ, мовечи, абы ся еретиками бридили, а сами з собою въ згодѣ и в любви жили.

Нехай не будетъ встыду меньшихъ слухати и от них научатися, але покоритися Апостолови, мовячому: „Аще ли иному откроется сѣдящу, пръвый да молъчитъ“.

Пресвитера светаго, обаче во богословіи неискусна, діяконъ, имый вѣдѣніе божественныхъ словес, остереглъ и справилъ в литургіи, которому то пресвитеру рекли Ангели: „Богъ токмо устроил естъ человѣкомъ человѣки исправляти, ангели же не обличают ни научаютъ никоего же“. Потреба и то намъ уважати, ижъ не малыи головнѣ были Потѣй Ипатій и Рогоза и иныи ихъ едино-

[1]) На полѣ противъ этого слова приписано: „воспоминаай“.

мысленныи, а предця продкове наши, и многии от нихъ препростыи, дерзали обличати их, не обавлялися; то жъ и всѣмъ правовѣрнымъ подобает творити.

Не наследовати оного безъбожного папежского канону, о который всеблаженнѣйший патріархъ Александрийский Мелетий папежа и его слугъ строфуетъ, ижъ дворъ Римъский смѣлъ такий канонъ утворити: же хотя ж бы тмою за собою папежъ до пекла тягнулъ людей, жаденъ не маетъ оному речи: стой, што чинишъ? Але архіереве и иныи предстателіи, кгды любовне допустят себѣ воспоминати и творити будутъ все преднаписанное, то отцеве в сынехъ, а сынове в отцехъ пребывати будутъ, и такъ согласіе и привлеченіе люду к себѣ станется.

21) Поневажъ светый Андрей апостол, перший архіепископъ Константинополский, патріарха вселенский и Роскій апостол, и на Киевскихъ горахъ ноги его стали, и Росію очи его видѣли и уста благословили, и сѣмена вѣры у насъ посѣялъ, слушная и побожная речъ правникъ оного хвалебно и нарочито одновити. Воистинѣну Россія ничимъ не ест от иныхъ народовъ всходныхъ менъшая: мѣла бо вѣмъ и оная Апостола в себѣ проповѣдника.

22) Послати до патріархи Константънополъского по благословеніе, помочъ и раду, и на светую Аѳонъскую гору послати, вызвати и припровадити преподобныхъ мужей россовъ, межи иными блаженъныхъ Кипріяна и Іоана порекломъ Вишенского и прочіихъ тамо обрѣтающихся, в житіи и богословіи цвитущихъ. Потреба естъ духовная, абы и россовъ, маючихся истинъно ко житію добродѣтелному, посылати на Аѳонъ, яко въ школу духовную.

23) Если не самыхъ папѣжниковъ или дружину или исщадіе ихъ, сирѣчъ ариановъ, евангеликовъ и лютарановъ навертати, принамнѣй всѣми силами старатися одысковати тыхъ всѣхъ россовъ, которыи церкве всходнои и нас отступили. Повинни то архіереове под збавеніемъ душевнымъ, бо отступники шляхта барзо намъ шкодятъ и блазнятъ невинъныхъ.

24) Всею душею во смиреномудріи на светыхъ отцовъ восточныхъ догматахъ и писмахъ, и якъ донынѣ патріархове 4 вызнаваютъ, полѣгати, а не на латинскихъ силіогисмахъ, а ни на выкрутне през нѣ переверненых писмахъ вѣшатися а не обучатися имъ.

А къ всему тому преднаписанному и в прочая самъ Господь Богъ помощію, а Духъ пресвятый радою, а побудкою и прикладомъ и взоромъ апостолъ Павелъ и святый Аѳанасій, и святый Іоавъ Златоустый и прочіи; а статутъ—Евангелия светыи, а практыка и практыкове—Дѣянія апостольская; конъституціи—всѣхъ соборовъ каноны. Таковыми поступъками и фѣкглѣ, которыи на насъ выправуютъ, и тираннія, и унѣяты устати мусятъ; еножъ то не словы обносити, але дѣломъ в правдѣ и щире выконывати. Аминь.

И певна иста, же мы, тыми поступъками и способами поступуючи и живучи, народ такъ мѣсцкий и сельский, яко и шляхетъский, ко себѣ постягнемо и увѣримо. Теды унѣятове, видячи, же сами зостали, отбѣгнутъ унѣи и ищезнутъ, яко не быти имъ. О Господи, помози намъ! Пресветая Богородице, покрый и заступи насъ! Святыи мученицы, преподобныи, молѣте Бога за нас, да паки воздвигнетъ благочестіе во родѣ нашемъ Російскомъ. Аминь, аминь, аминь!

„Совѣтованіе о благочестіи“ заимствовано изъ Луцкаго Сборника, куда оно вписано около 1624 года.

Отдѣлъ второй.

АКТЫ

о правахъ и обязанностяхъ владѣльцевъ поземельной собственности въ отношеніи къ крестьянамъ.

I.

Мѣновая запись старосты Луцкаго Петра Яновича игумену Пересопницкаго монастыря. 1490 года, 18 іюня.

Я Петръ Яновичъ, староста Луцкий, маршалко Волынское земли, вызнаваю сим моим листом каждому доброму, и потом будучим, кому боудет потребъ его видети, а любо чтучи его слышати: с господаря короля его милости дозволенемъ а з митрополитовым и владыки Луцкого Никифоровым, менял есми с игуменом Пересопницким з Ларіономъ тым всем своимъ именем на имя Дядковичи, которое жь есми купих у землянина волынского, у Ванка Станковича Дядковского вечно и непорушно, на его имене на церковное, на имя на Чемерин, которое жь придано ик манастырю светое Пречистое к Пересопници: а променил есми ему тое имене Дядковичи вѣчно и непорушно со всем с тым, как я в него купил и сам дрьжал, не оставляючи а ни вымовляючи на себе ничого, и с людми, и с полми, и з дубровами, и съ сеножатми, и з лани, и з ставы, и з водами, и со всем с тым, што к тому имению прислушает. А тыи люди отчичи мои, на имя: Микула, Илья, Юрець, Данило, Богдан, Васил, Омелян, Онцыпоръ, Марко, Ганюк, Тимошко из братом з Іваном, Иван з братом Мишком, Грин, Сак, Ромейко, Петрашець, Опонас, Мартинець, Богдан Васкович, Пековая, Митрош, Петко; мають ему по тому служити, как есть в той земли обычай, а проч им нелзе от него поити. А людей похожих шесть человеков у том имени у Дядковичох, а незаседелыи, коли усхотят от него проч поити, как в земли обычай есть, выход отдавши, волно ему поити гдѣ хочет. А еще над то к тому имению церковному придал есми ему десят коп грошеи ши-

рокое личби. А естли я ис тое мены выступлю, а любо дѣти мои, а любо ближнии мои из роду моего, теперь и напотом, а мели бы тую мѣну рушяти и в тое имене в Дядковичи вступатися, тогды королю его милости двѣсте рублевъ заплачу, а тое имене Чемерин маю подати игумену Пересопницкому Лариону, а любо по нем будучему, так доброе и наряженое и с толкими ж людми, с четырма ж человѣки, как я въ него взял. А што коли я наложю на тое имене на Чемерин, дрьжачи его в себе, тогды вси тыи мои наклады мает мнѣ игумен Пересопницкий Ларион, а любо по нем будучий, поплатити, а десят коп грошеи приданую вырахувати. А што игумен Пересопницкий Лаврентеи, а любо по нем будучии, наложят на тое имене на Дядковичи, или што прибавят, дрьжачи его в себѣ, тогды я имаю, а любо дѣти мои, а любо ближнии мои, вси тыи наклады их маю игумену Пересопницкому Ларивону, або по нем будучому, поплатити, а тогды мают мнѣ тое имене Дядковское подати так доброе и наряженое, и с толкими ж людми моими отчизними, человѣков двадцят и пят, а шесть человѣковъ похожих, как я им дал и въверху выписано стоит. А хто бы хотел игумену Пересопницкому Ларивону оу тем имени у Дядковичох кривду вчинити в людех, а любо в земли, а любо в границах, я поднимаюся от всих кривдъ его боронити. А при том был владыка Луцкий Никиѳоръ, князь Ѳедоръ Четвертенский, княз Василей Козечин, Олехно Порицкого сынъ, Ламан хоружий луцкий, Яцко Ѳалелей и иньших людей добрых было много. А про лепшую справедливость вышеписаних речей и печат свою приложил к сему листу, и просили есмо тых людей добрых изо обу стерон, которыи при том сведцем били, аби оны свои печати приложили, и их милость до сего листу печати свои приклали. Писан в Луцку, июня ӥі ден, индикт з҃, под леты Рожества Христова а҃ лѣт и ѵ҃ лѣтъ и ч҃ лѣтъ.

Подлинникъ на пергаминѣ, съ четырьмя восковыми, привѣшенными на шелковыхъ снуркахъ печатями, изъ которыхъ двѣ утратились. Доставленъ въ Коммиссію изъ архива Почаевской Лавры.

II.

Уставъ о людяхъ похожихъ. 1551 года, 2 сентября.

Ustawa na ludzii pochoże tak Woiiewocztwie Połoczkiem, iako y Witepskiem, wsithkiey sliachty namową iest wieczno postanowiona. pod seymem Vilnyenskiem, ktory schie dzial y stanowil około swiąta Panni Mariej offiarowanya 1551.

My Herman Chrepthowycz, Boża myłosczą archiepyskop władyka Poloczky, Wythepsky y Msscyslawsky, a knyasz Joseph Jassiensky, ardzyakon Vylnyensky, plieban Wythebsky, a pan Jurgy Zenowewycz, dzerzawcza Czeczersky y Propoysky, a Iwan a Mychayło a Pawel Iwanowyczy Sopyhy, woyewodzyczy Podlyaskie, a knyasz Paweł Iuryewycz Sokolynsky, a knyasz Iwan Wassylyewycz Zylynsky, a knyasz Iwan a knyasz Andrey Piothrowyczy Massalskie, a knyasz Hryhory Iwanowycz Siensky. a knyasz Iwan Bochdanowycz Wydynsky, a Lew Iwanowycz Roszky, dzerzawcza Markowsky, a Nykyffor Boboyed, dzerzawcza Uczensky, a Semyon Kmyczycz, dworanyn hospodarsky, a knyasz Dmythr HIynsky, y vssy boyare, shlyachtha, popy, myesczanye y słuhy panczernye, kothorye ymyona y osyadlosczy szwoye w powyecze Wythepskym mayą, zwolylyszmy sye myedzy sobą wssysczy spolnym yiyednosthaynym obyczayem vmowe y posthanowyenye na lyudze wolne pochodze, na czym by za namy myeskacz myely, uczynyly thym obyczayem y w then sposob: ysz wu ssylyenyach szwoych nye mamy yusz oth thych czasow, roku Bożego thyssioncz pienczsseth pienczdziessionth pierwssego, lyudzy wolnych pochożych kaszdy z nasz za sobą ynaczey osadzywacz, yedno po themu, yako sye tho y w zemy Polockiey zachowywa, tho yesthyna czwarthey doly, ysz kaszdy człowyek pochoży wolny ma nam, panom szwoym, dawacz s żytha y ze wsselyakiego ynego sboza dolyą czwathy sznop, kthora ma bydz młoczona za nassym posielnykiem, y onych posłanczow nassych mayą karmycz y dolye odwyescz tham, gdzie gym oth nasz roskazano bendze. A s pczol, kthore za namy myeskayąncz przyplodzą,

thedy mayą ony nam połowycze myodu dacz. A na kaszde lyatho oszm thlok za nassym chliebem mayą na nasz robycz: dwa dny na paranyne oracz, dwa dny lyoda przessiecz, dwa dny syana kossycz, a dwa dny żytha y wsselyakiego ynego sboża zyącz. A w yessieny thydzien na dworze pana szwego chromyny znow budowacz, albo stharych oprawowacz, y zymą w lowy y na yezora chodzycz mayą. A kthory czlowiek pochoży na they czwarthey doly za namy siesscz nye zachcze, thedy ma przeşz rok w kaszdey nyedzely liecze y zymye dwa dny s kosą, sochą, sierpem, syekyrą y ze wssythkym thym, s czym iemu oth pana iego roskazano bendze, robycz. A the oszm thlok lyecze za nassym chliebem przethsye robycz powynyen bendze. A yesly by kthory czlowyek przecz za kogo ynego poydzc chczal, thedy ma paranyne za czassu panu swemu liecze othkazacz, a na sbor wsthempywssy w posth wielky na pyrwssey uijedzely, czolem vdarywssy y kunycze wychodną dwanascze grossy shyrokych zaplaczywssy, wycz przecz. A yeslyby thego roku sboru omyeskal, thedy yusz nyelza yemu przecz poycz, asz do drugiegosz roku sboru sz. A yeslyby kthory człowyek, myeskayąncz na syelye, dom szwoy albo gumno ognoyl, thedy, ydąncz przecz, ma zassye oprawycz y obudowacz pothemu, yako y sam zasthal A yeslyby ktho człowyeka wolnego na syrem korzenyu osadzycz myal, gdzieby siedlyscza any rospassy gothowych nye było, thakowemu woliey ma bycz dano dziesiencz lyath, a wysiedzawssy wolyą, ma thesz dolyą czwarthy sznop dawacz y wsyszthkie the słuszby y powynnosczy, yako wyssey yesth opysano, pelnycz. A kthory wnydze w chromynę gothową y na rospassy roszroblyone, thakowemu woliey nyeth. A yeslyby kthory człowyek yaką chromyne na sthronye kupyl, thedy, ydąncz przecz, wolno yemu komu zachcze yą przedacz; nysli yeslyby s pusscz czo sobye przybuduye, thedy ma tho wsysthko w czalosczy zostawycz. A czo sie dothycze thych luydzy nassych, kthorzy pyrwey thego za namy na kunyczach siedzely, czy thakyesz w the therasznyeyssą vstawę nassą mayą przywroczeny bycz. Kthore posthanowyenye mamy my wssysczy yednosthaynye y nyeodmyennye thrzymacz, y na

they doly na zcwarthym sznopye, a nye na kunyczach, lyudze wolne za sobą myecz y osadzacz mamy, ze wssysthkymy thymy pożythky y sluszbami gych wyssey myenyonymy. A yeslyby kthory kolwyek ze wssysthkych thych sthanow nassych lyudzey wolnych na ynakssych lyekczeyssych sluszbach y podathkach, a zwlassczа na kunyczach, za sobą dzyerzecz y osadzywacz y czym kolwyek thego posthanowyenya nassego narusycz y z nyego wysthempycz myal, a bylo by tho na ny sluszny̆e prewyedzono y dosznano, thedy thakowy kaszdy ma wyny hospodaru korolu iego mczi zaplaczycz pienczseth kop grossy. A na thwardoszcz they vmowy y spolnego posthanowyenya nassego y pyeczenczy smy szwoye do thego nassego lysthu poprzykładywaly. Pysan Wythepbsku, pod lyathem Bożego narodzenya thyssioncz piencseth piendzessionth pyrwssego roku, myesioncza septembra wthorego dnya, indyktha albo pocztu dziessionthego.

III.

Королевское подтвержденіе означеннаго устава. 1553 года, 4 генваря.

Confirmatia krolia iego mcii Sigmunta Augusta na thą vstawą ludzie pochoze, iak Woyewodcztwie Poloczkiem, iako Witepskiem, na scheymye Vilnyenskiem około 4-tey dolyey vieczno postanowiona.

Zigimunth Augusth, Bożą milosczią krol Polski, wielky kxiąndz Litewski, Ruski, Pruski, Zmodzki, Mazoweczki y ynich.

Archiepiskopu wladicze Poloczkiemu Hermanu, a ardziakonu Vilenskiemu proboszczu Skarmirskiemu, plebanu Witepskiemu kxiędzu Josephowy Jassinskiemu y wsithkiemu duchowienstwu. Oznaymyamy wam, ysz themy czasshi mowyl nam woiewoda Witepski, dzierzawcza Braslawski, Uszwiaczki y Ozioroski, pan Stanisław Piotrowicz Kiska, ysz s poddanich nassich Witepskich służby y daczki lekkie y ku temu zamku nasshemu nyepoziteczne byly, a thak w zamku ziwnosczi

w spichlerzach nasich dlya czasshu przigodnego niktorey nyemasz, abyszmy s tych służeb y daczek ych nyepotrzebnich wizwolywszi, y na doly czwarthey oszadzily po themu, iako y ziemyanye Witepsczi na ludziach szwich postanowienye uczinyly y myendzi szobą szie lysthem spyssaly, pod zaruką na nasz, hospodara, ktory listh y przed namy okazaly y byly nam czolem, abyszmy przi them zwolyenyu ych ostawyly. My w them wziąwszy dostateczną sprawę y wiadomoscz oth pana woiewody y wyrozumyawszi s tego listhu boiarskiego zwolonego, wsithkich poddanich nassich s tich służeb y daczek ych starodawnich wyzwolyly y na doly czwartey dlya ziwnoszczi y lyepsego opatrzenya thego zamku naszego oszadzicz kazaly, ysz mayą s kożdego zboża szwego dolyą czwarthą sznop dawacz, a oszm thlok lyeczie służicz y pbczoly napoly dzielycz, a w dworach nassich hospodarskich nyedzielyę w yessyeny budowanye znow robycz, albo stare oprawowacz, w lowy y na jeziora chodzicz, a ynszych służeb a daczek nyktorich nyeznacz mayą. Nysly ieszcze nyktorzi z wassz k temu listu zwolonemu pieczęnczi swoich nye prsilozyly y w dolyą lyudzi swich nye wyernęly; przetho, gdziesz my hospodar na tho zwolyly y poddanich swoich na them oszadzily y thén listh boiarski przi moczi zostawyly, przikazuyem wam, abiszcie tho postanowienye yednostaynye a nyeodmyennye dzierzaly y lyudzi swich pochodnich na they doly czwarthey za szobą osshadzaly, y dzierzaly y pbczol polowiczę u nych braly, na thloky, w lowy y na jezyera y na bobrowe gony ku szobye chodzicz kazaly. A wsakże ktory by kolwiek ze wsithkich tych stanow wassich thego, postanowienya nasszego hospodarskiego trzimacz nie chczial y na ynakssich leksich służbach y daczkach lyudzi pochodnich dzierzacz myal, chczącz ymyenye szwoie ossadzicz, y będzie ly tho na nyego doznauo y przewiedziono, thakowy będzie powynyen thę zarukę, ktorą w lystzie ziemyanskiem opysshaly, nam hospodaru placzicz; a my panu woiewodzie ossoblywie naukę w them daly, aby thego s pilnosczią deyrzal y thakowich, ktorzi by tho naruszywacz myely, nam hospodaru opowied-

zial. Pyssan w Salacziech, liatha Bożego narodzenya 1553, miesiączca sticznia czwarthi dzien.

Оба эти документа выписаны изъ сборника, принадлежащаго барону Станиславу де-Шодуару.

IV.

Жалованная подтвердительная грамота короля Стефана земянину Михаилу Оранскому на владѣніе монастыремъ Св. Спаса во Владимірѣ. 1578 года, 6 іюня.

Року тисяча пять сотъ осмъдесятого, месяца мая 15 дня.

Передо мною Александром Курцевичем, подстаростим Володимерскимъ, постановивъшися очевисто на враде кгродском, пан Павел Григоревич Оранский оповедал и явне а доброволне вызнал, иж манастыр святого Спаса, в мисте Володимерьском лежачий, з имением Яновом и з двема землями, Подгайци и Радочежем, и подданными в мисте мешкаючими, за живота своего заразом сыну своему пану Михайлу Оранскому спустил, якожь листъ потвержене теперешнего господаря нашого милостивого Стефана, з ласки Божое короля полского, под печатю и с подписом руки его королевьское милости, на тот манастыр належачий, тому сыну его даный, тут же на враде покладал и просил, абы у книги кгродские уписан был, а по вписаню яко тот листъ, и выпис сыну его предреченому пану Михайлу был дан. Которого з листу огледавши, за прозбою его слово от слова в книги кгродские записати велел, и такъ ся в собе маетъ: Стефан, Божю милостю корол Полский, княз Литовский, Руский, Пруский, Мазовецъкий, Жомоитский, Киевьский, Волынский, Подляский, Ифлянский и Семикгродский. Oзнаймуемы тым листом нашим всим вобец и кождому зособна, кому то ведати належит, иж указывал пред нами Павел Григоревич Оранъский лист наяснейшого Жикгимонта Августа, короля, продъка нашого, с подъписом власное руки его и с печатю великого княжства

Литовского, которымъ листом своим пречоный королъ, продок наш, за службы его дат ему рачил манастырь светого Спаса в мѣсте Володимеръском з именемъ Яновом и з двема землями, названными Подьгайцы и Радочижи, под местом Володимерскимъ, до живота его, а по животе его трем сыном его Михайлу, Григорью а Ильи, такъ же до ихъ животовъ, яко то все ширей и достаточней на том листе продка нашого есть описано, который слово от слова такъ ся в собе мает: Жикгимонт Август, Божю милостю корол Полский, великий княз Литовъский, Руский, Пруский, Жомоитский, Мазовецький, Ифляньтъский и иныхъ. Озънаймуем сим листомъ нашим: бил нам чолом дворанин наш Павел Григоревичъ Оранский о том, што перво сего з ласки нашое господарское дали есмо ему до живота его манастыр светого Спаса в месте нашом Володимерскомъ, подавана нашого господарского, з именем его Яновом и з двема землями, названными Подьгайци и Радочижи, подъ местом нашимъ Володимеръским, которого он монастыра за даниною нашею и до сего часу в деръжаню будучи, билъ намъ чолом, абыхмо ласку нашу господарскую вчинили, а тот монастыр по животе его тремъ сыномъ его: Михайлу, Григорю а Ильи такожъ до их животовъ дали. Ино мы, бачачи на службы его, которыи он, от немалого часу мешкаючи при дворе нашом и будучи послан на некоторые послуги наши, пилне нам заслуговал, з ласки нашое господаръское на чоломъбитье его учинили, ведле перьшое ласки и данины нашое, оный манастыр светого Спаса ему самому и тымъ тремъ сыномъ его Михайлу, Григоръю а Ильи дали и сим листом даем. Маетъ онъ самъ, а по животе его сын его Михайло, а по томъ другий сынъ его Григорей, а по том третий сын его Илья, тотъ манастыръ светого Спаса в мисте Володимеръскомъ с тымъ именъечком Яновомъ, з людми и земълями и сеножатъми, и тежъ з двема землями, Подгайци и Радочижи, подъ местомъ Володимерскимъ, што и до сего часу ку тому манастыру прислуховало, и зо всѣми доходы и пожитки, яко ся тотъ манасътыръ здавна и теперь в собе маетъ, подле звечного наданъя нашого господаръ-

ского, деръжати до ихъ животовъ, справуючи в томъ манастыри справы церковные слушне и радьне. И на то есмо ему и тымъ сыномъ его Михайлу, Григорю а Ильи сесь нашъ листъ дали з нашею печатю. Писан у Петрокове, лѣта Божего нароженъя тисеча пятъ сотъ шестьдесятъ третего, месеца февраля двадъцатъ осъмого дня. Sigismundus Avgustus Rex. Миколай Нарушевич, секретаръ, писаръ.—И билъ намъ чоломъ преречоный Павел Григоревич Оранский, абыхмо тотъ листъ помененого кроля, продька нашего, и тотъ манастыр светого Спаса в месте нашом Володимерскомъ з именъем Яновомъ и з двема землями, названными Подгайци и Нарадочижи, под местом нашимъ Володимерским, ему самому до живота его, а по животе его трем сыномъ его до их животовъ, особливымъ листом нашим подтвердили и умоцнили. А такъ мы видячи в том слушную прозбу его и бачачи на то, же то еще перед скончъньемъ унии ему и трем сыном за нагороду службь его, которые он, будучи дворанином у короля, продка нашого, на дворе его чинилъ, естъ дано, и прихиляючися в том потверженю всим вобецъ, на коронации нашой учиненому, потвержамы и умоцнямы тымъ нинешнимъ листомъ нашимъ, хотячи то мети, абы тот лист короля, продка нашого, вышей в том листе нашом описанный, всюды на кождом местцю был тое моци и важности, которое слушне водлугъ права быт мает, такъ, иж преречоный Павел Григориевич Оранский тот манастыр светего Спаса в месте нашомъ Володимерскомъ з именемъ Яновом и з двема землями, названными Подгайци и Радочижи, под мистомъ Володимерским, и зо всим тымъ, што ку нему здавна належит, он самъ до живота своего, а по животе его тры сынове его: Михайло, Григорей а Иля, до животовъ своихъ маютъ держати и уживати моцю того листу короля, продка нашого, вышшей описаного, справуючи в томъ манастырѣ справы церковные слушне и порадне, водлугъ обычаю и постановеня закону греческого. И на то есмо ему и тым сыном его Михайлу, Григорю и Или тот нашъ листъ дали, подписавши его власною рукою нашею, до которого на све-

децство того и печат нашу корунную притиснути есмо росказали. Дан в . . . . е, дня шостого месяца июня, року тисеча пят сотъ семъдесят осмого, а кролеваня нашого року третего. Стефанусъ рекъсъ. Яхимъ Высоцкий.

Изъ книги гродской Владимірской за 1580 годъ, листъ 179.

V.

Жалованная грамота короля Стефана земянину Павлу Оранскому на передачу монастыря Св. Спаса во Владимірѣ сыну его Михаилу Оранскому. 1580 года, 3 февраля.

Року 1580, месяца мая 15 дня.

Передо мною Александром Курцевичем, подъстаростим Володимерским, ставши очевисто, пан Михайло Павловичъ Оранский оповедал и покладал листъ его кролевское милости нашого милостивого пана с печатю и с подписом власное руки короля его милости, в котором листе пишетъ, иж пан Павел Григоревичъ Оранский, отец его, очевисто перед его кролевскою милостю ставши, вызнал и спустил за живота свого манастыр светого Спаса, в месте Володимеръском лежачий, з именем Яновом и з двема землями Подгайци и Нарадочижи и с подданными в месте мешкаючимь, на котором листе ширей а достаточней ест описано. И просил пан Михайло, абы тот лист его королевъское милости в книги гродские был уписан, которого я слово от слова в книги гродские уписати казалъ, и такъ ся в собе маетъ: Стефан, Божю милостю корол Полский, великий князь Литовъский, Руский, Пруский, Мазовецкий, Жомоитский, Киевский, Волынский, Подляшский, Ифлянтъский и тежь князя Седмигродское. Ознаймуемы тым листомъ нашим всим вобец и кождому зособна, кому то ведати належитъ, иж ставши обличне перед нами, господаремъ, замянин повету Володимерского Павел Григоревичъ Оранъский, маючи при собе сына своего старъшого Михайла Оранского, оповедал и зознал,

ижь манастыр светого Спаса, в месте нашом Володимерском лежачий, з именемъ Яновом и з две землями, назваными Подгайци и Нарадочижи, и з людми в месте нашомъ Володимерскомъ, который он за службы свои от продка нашого короля его милости Жикгимонта Августа ему до живота его, а по нем трем сыномъ его: Михайлу, Григорью а Или, до животов ихъ даный, в держаню своем мает водлугъ данины и листов короля его милости продка нашого. Будучи в летех зошлых, а не могучи в кривдах и долеглостях, утисках того то манастыра от суседовъ околичных обороны учинити, тому то сынови своему старшому Михайлу Оранскому за живота своего пустил и тым очевистымъ сознанемъ своимъ перед нами пущаетъ и уступуетъ, просечи нас за то, абыхмо позволивши на то, его водлуг привилею и листов продка нашого короля Жикгимонта Августа и потверженья нашого заховавши, тот манастыр светого Спаса зо всим, яко вышей описано, тому то сынови его Михайлу Оранскому дали и потвердили. А так мы, за прозбою и доброволным спущенемъ Павла Григоревича Оранъского, тот манастыр светого Спаса в месте нашом Володимерском, з именемъ Яновом и з двема землями, назваными Подгайци и Нарадочижи, и з людми в месте нашомъ Володимерскомъ, тому то Михайлу Оранскому далисмы и тым листом нашимъ даемы и утверъжамы до его живота. Маетъ вперед речоный Михайло Оранский тотъ манастыр светого Спаса в месте нашомъ Володимерском зо всим, што ку нему належитъ и яко на листехъ короля продка нашого Жикгимонта Августа и в томъ листе нашомъ вышей описаномъ, на себе держати и всякихъ пожитковъ и доходов тому манастыру належачих уживати и в нем се слушне и порадне, водле обычаю закону греческого, справовати, фалу Божюю розможати, ажь до живота своего, а по животе его тым двум брати его молодшой, Григорью а Или Оранским, право и листы продка нашого короля Жикгимонта Августа и потверженя нашого на тотъ манастыр светого Спаса у Володимери въ своей моци заховуемы. И на то далисмы Михайлу, Григорью, Или Оранским тот нашъ листъ с подъ-

писомъ власное руки нашое, до которого и печат нашу корунную притиснути росказалисмы. Данъ у Варшаве, дня третего месеца февраля, року по нароженъю Сына Божьего тисеча пять сот осмъдесятого, а кролеваня нашого року четвертого. Стефанусъ рексъ. Яхимъ Высоцкий.

Изъ книги гродской Владимірской за 1580 годъ, листъ 180 на оборотъ.

VI.

Наказная грамота короля Стефана князю Константину Острожскому, старостѣ Владимірскому, о непринужденіи Михаила Оранскаго къ посвященію въ санъ игуменскій. 1580 года, 6 февраля.

Року 1580, месеца мая 15 дня.

Предо мною Александром Куръцевичом, подъстаростим Володимерскимъ, ставши очевисто, земенин господаръский повету Володимерского панъ Михайло Павлович Оранский оповедал и покладал передо мною листъ его королевьское милости до его велможное милости кнежати Костентина Костентиновича Острозского, крайчого великого князства Литовьского, старосты Володимерского, пана моего милостивого, а в небытности его милости, до мене, подстаростего его милости, писаный, и просил, абы оный листъ в книги кгродские был записан; которого я слово отъ слова записати казал, и так са въ собе маетъ: Стефан, Божою милостю корол Полский, великий княз Литовский, Руский, Пруский, Мазовецкий, Жомоитский, Киевъский, Волынский, Подляшъский, Инфлянтский и кнежа Седмикгродское. Велможному Костентинови княжати Острозскому, крайчому нашому великого князства Литовьского, старосте Володимерскому, уприйме нам милому, ласка наша королевская, а в небытности его, подстаростему Володимерскому. Велможный уприйме нам милый! Ознаймуемы уприймости твоей, иж̀ь што который монастыр светого Спаса, в месте нашом Володимерском, зо всим,

што до него належитъ, земенину нашому повету Володимерского Павлу Григоревичу Оранскому за службы его ему и трем сыном его: Михайлу, Григорю а Или, до ихъ животов, продок нашъ корол его милостъ Жикгимонътъ Август дат рачил, который монастыръ он, в держанъю своем маючи, тепер сам очевисто перед нами ставши, за живота своего, сынови своему старшому, Михайлу Оранскому, пустил и поступил зо всим съ тым, што до него здавна належит, на што-смы позъволивши, то особливым листомъ нашимъ тому то сынови его Михайлу Оранскому подтвердили. А иж корол его милост Жикгимонтъ Августъ, продок нашъ, листами своими его самого и сыновъ его от того вызволити рачил, же они, держачи тот манастыр, в тое игуменство в стан духовный становити и стричи се не мают, толко викарея в том манастыри, чоловека духовного, у писме светом добре наученого, для справъ духовных церковныхъ отправованя ховати повинни; прото, еслибы его владыка Володимерский до вступеня в станъ духовный примушалъ и за то ему трудност задавати и чинити хотел, росказуемо уприйме то хотечи мети, абысъ уприймост твоя, его в обороне своей маючи, от такового примушеня в стан духовный от владыки Володимерского боронил и ни которое трудъности ему в том чинити не допускал, о чом мы и до владыки Володимерского листъ нашъ писати велели, росъказуючи, абы се в той мери против Михайлу Оранскому водлуг листовъ короля продка нашого и того росказаня нашого заховал. Дан у Варшаве, дня шостого месеца февраля, року по нароженю Сына Божего тисеча пят сотъ осмъдесятого, а кролеваня нашого року четвертого. На власное росказане его кролевъское милости Яхимъ Высоций.

Изъ книги гродской Владимірской за 1580 годъ, листъ 179.

VII.

Донесеніе вознаго о совершенномъ имъ вводѣ Михаила Оранскаго во владѣніе монастыремъ Св. Спаса во Владимірѣ. 1580 года, 18 мая.

Року 1580, месяца мая 18 дня.

Постановившися обычне на враде кгродском Володимерском, передо мною Александром Курцевичом, полстаростим володимерским, возный земский повету Володимерского Михайло Голубъ Сердятицкий ку записаню до книг кгродских вызнал тыми словы: иж „за приданемъ твоим врадовым и маючи я при собе шляхту: пана Ивана Пузовьского а пана Яна Росалского, року тепер идучого тисячного пятсотного осмъдесятого, месяца мая шостогонадцат дня, в понеделок, был есмы на потреби пана Михайла Павловича Оранского, а так отецъ пана Михайловъ пан Павел Оранский предо мною, возным, и шляхтою звыш помененою манастыр светого Спаса в месте Володимерском зо всимъ навсе, тоестъ меновите: церковъ зо всими речми церьковными, книгами, з образами, з убиром свещеническим и зо всим тым, што колвекъ в той церкве и манастыре естъ, и ключи церковные, и имене Янов з двором и людми, кгрунты церковными и всеми пожитки, и двѣ земли людми неосѣлые, прозываемое Подгайци и Нарадочижи, в повете Володимерскомъ лежачие, ку тому манастыру здавна прислухаючие, и люди в месте Володимерскомъ, на кгрунте того манастыра мешкаючие, з кгрунты и всеми пожитки и повинностями з них приходячими, пану Михайлу Оранскому, сыну своему, вздлугъ першого спущеня своего, перед его королевскою милостю вчиненого и отъ его королевъской милости привилемъ утвержоного, поступил, в моц, владност, держанъе и вживане подал, листы, привиля, твердости и все право, што колъвекъ на тот манастыр и кгрунты манастырские в себе мел, ему поотдавал; а панъ Михайло Оранский, заховываючися в том правне, абы врадовне в держане того манастыра и всихъ добръ к нему приналежачих вступил, жебы

ся то тым леней всим объяснило, за доброволным поступенемъ отца своего и утверженъемъ, упривилеванемъ его кролевское милости, через увязане и подане мое возного, з уряду от твоей милости на то приданого, той манастыр светого Спаса и имене Яново, а две землѣ Подгайци и Нарадочижи, и люди в месте Володимерскомъ, и вси добра ку тому манастыру приналежачие, в моцъ, владность, держане и вживане свое взял, уво што все, яко ся звышъ помянило, я возный моцъю врадовою, при шляхте наверхъ помененой, его увезал и ему то у моцъ и держане и вживане подал, и вси речи церковные и подданых имены на реестръ списавши, под печатю моею и с подписю руки моей ему дал". Которое жь сознане возного до книг кгродских записати велел.

Изъ книги гродской Владимірской за 1580 годъ, листъ 1582 на оборотѣ.

VIII.

Заставная запись князя Михайла Александровича Чорторыйскаго земянину Лазарю Иваницкому на имѣніе с. Честный-Хрестъ съ монастыремъ, во Владимірскомъ повѣтѣ. 1580 года, 14 іюля.

Року тисеча пят сотъ осмъдесятого, месяца сентебра 19 дня. Передо мною Костентином Курцевичом, подстаростим Володимерским, постановившися очевисто, велможный его милость князь Михайло Чорторыский, староста Житомирский, восполокъ з малжонкою своею ее милостю княгинею Зофіею Ходкевичовною, явне, доброволне а устне ку записаню до книг кгродских вызнали, водлугъ листу запису своего, его милости пану Лазору Иваницъкому, суди кгродскому Володимерскому, и малжонце его милости панеи Ранне Стефановне Гоголевского, под печатми своими и с подписми рукъ своихъ, и тежъ под печатми людей добрых даного, на суму пенезей, то ест на чотыриста копъ грошей литовских, в которой суме пенезей имене свое в повете Володимерском лежачое Честный

Хрест заставили и зараз до моци и владности, держаня и вживаня з двором, з бояры, з людми тяглыми, огородниками, з сеножатми, запусты, дубровами и всякими повинностями, яко ся в собе тое имене маеть, подали и поступили до року и часу певного, то ест до свята светого Семена, которое свято маеть быти в року Божом тисечном пятсотном осмъдесятом третем, яко то ширей в оном листе, записе их милости, обовязки сутъ описаны. Который лист передо мною положивши, просили, абы тот лист до книгъ кгродских был записан; которого я листу огледавши и перед собою его вычитат давши, яко тое доброволное а устное вызнане их милости, такъ и тот лист их милости до книг кгродских слово от слова записати казал, который так ся в собе маеть: Я Михайло Александрович Чорторыский, староста Житомирский, а я Зофея Ходкевичовна, малжонка его милости, мы обое чиним явно и вызнаваем сами на себе симъ листом нашим кождому, кому того будетъ потреба ведати, иж есмо ку своей великой а пилной потребе позычили, власными а сполными руками своими взяли у земенина господаръского пана Лазара Лавриновича Иваницкого, судьи кгродского Володимерского, и в малжонки его милости панее Раины Стефановны Гоголевского певную а истую суму готовых чотыриста копъ грошей личбы великого князъства Литовского, личачи в кождый грош по десяти пенезей белых, а в копу по грошей шестидесят, и в той суме пенезей заставили есмо и зараз в моц и в держане и уживане поступили и подали пану Лазору Иваницъкому и предречоной малжонце его милости имене наше влостное отчизное, ничим никому пред тым не записане а ни заведеное, в повете Володимерском лежачое, меновите манастыр Честный Хрест с церковю и островом всим, на котором манастыр и церковъ Честного Хреста стоит, з дворцем манастырским, с полми оремыми и сеножатми, з сады, огороды овощовыми и хмелниками манастырскими, з селом и всими людми, в селе Честном Хресте мешкаючими, дворищными, тягълыми и огородниками, зъ их польми пашными и сеножатми, огороды овощовыми, з сады и хмелниками, зъ их службами, роботами, повинностями, с чиншами грошовыми

и овсяными и всякими платы, доходы и пожитками, з гаи, лесы, запусты и дубровами, з оверы, з ставы, з ставищами, з ловы звериными, пташими и рыбъными, и всими пожитки, якимъ колвек именем названы и поменены будутъ и которыхъ еще пан Иваницъкий за держаня своего привлащити и вынайти можеть, и зо всими вышей выображоными речами так, яко ся тот манастыръ нашъ и тое село наше Честный Хрест в собе, в кгрунтехъ, границахъ и обыходех своихъ здавна и тепер маеть, ничого с тыхъ всихъ вышей ображеныхъ пожитковъ на себе, малжонку мою и на потомки наши не зоставуючи. А мает пан Лазор Иваницъкий и предречоная малжонка его милости тот манастыр, имене наше звышпомененое, зо всим на все на себе держати и всякихъ пожитковъ, платов и доходовъ уживати, редити, справовати и судити ихъ маеть, почавши от даты сего листу нашого, доброволне от нас их милости на то даного и записаного, аж до року и дня свята нашого руского светого Семена, которое свято прийти и быти маеть в року тисеча пятсот осмъдесят третем. А естли быхмо на тот рокъ и ден верху менованый пану Иваницъкому и малжонъце его милости паней Раине сумы звышпомененое не отдали и не заплатили и того манастыра, именя нашого звышменованого въ ихъ милости не окупили, тогъды маеть пан Лазор Иваницъкий и предречоная малжонка его тое имене наше Честный Хрест, манастыр, село изо всими людми и всим тым, яко ся вышей поменило, на другие три роки держати и уживати мают, а потом з року в рокъ, и межи роками того именя нашого въ их милости окуповати, пенезей отдавати и жадное трудности и переказы в пожитках их милости сами через себе, братю, приятелей, врядников, слугъ, бояр и подданых нашихъ чинити не маем. Еслибы теж мы сами, потомкове, братья, приятели, врядники, слуги и бояре и подданые наши в пожиткох их милости кривду и утискъ учинили, ку шкоде и накладу ихъ привели и дали быхмо ся о то будь до которого права и вряду, так земского, яко и кгродьского позвати. и хот бы ся позов с позовом, яко того ест сила, в дати и в чом ином не згажал, будь в роки судовые и кром

роков, буд до суду суполного або и несуполного, не збиваючи позву жадными артикулами и причинами правными и неправными, не закладаючи ся службою господаръскою военною, хоробою а ни жадными листы и волностями и никими дыляцеми, тогъды маем и винни будем за першим позвом, яко на року завитом, стати, в жалобе их милости самым и умоцованому ихъ милости, або тому, у кого сес лист нашъ записный будеть, во всем ся усправедливити и учистити, и што бы одно собе их милости в том, або умоцованый ихъ, або тот, в кого сес лист нашъ записный будеть, шкодовали, кром доводу и присяги, толко на речене слова их милости загородити, не сходячи с права, и за все тое их милости досыт учинити повинни будемъ. Еслибы теж в том часе припала потреба пану Иваницкому пенезей, волен будет пан Иваницкий кому хотячи в той суме верхоменованой пожичоной тое имене наше звышъ менованое зо всим на все заставити, под тою ж моцю и обовязком сего листу нашого поступити и завести. А еслибы в том часе на мене Михайла Чорторыского и предречоную малжонку мою Зофею Ходкевичовну смерть прийти мела, ино тотъ, на кого бы тот манастыр нашъ и село Чеснохрестское правом прирожоным або и опекою прийти мело, не чекаючи до зросту и лет детей нашихъ, по тых же рокох именье от нас ихъ милости заставное грошми готовыми отложити, заплатити суму позыченую винни будутъ и по тому ж противко пану Иваницкому и предменованой малжонце его и противко тому, кому бы их милость тое имене наше звыш менованое от себе завели, подлуг тых обовязков нашихъ, в сем листе нашомъ описаных, во всем ся спокойне заховати винни будут; а не отдавши и не заплативши сумы позычоное верху менованое, именя нашого верху менованого з моци и владности их никим способомъ ани жадными причинами правными и неправными выймовать, трудности, пренагабаня и перекавы жадное чинить, ку шкоде и накладу их милости приводити не маем и не маютъ, под закладом на короля его милости двема сты копами грошей, а стороне другими двема сты копами грошей,

и по заплате тых обеихъ зарукъ, шкод и выкладов стороне, предся сесь нашъ вызнаный листъ в кождого права водлуг тых обовязков, от нас доброволне в нем описаных, за моцъного держан и приймован быти маеть. По тому жъ, еслибы на пана Лазора Иваницкого и предречоную малжонку его Раину смерть пришла, ино противко тому, в кого колвек сес нашъ лист записный будеть и кому бы их милость то от себе завели и поступили, под такими ж заруками двема сты копами грошей стороне, а врядови другими двемасты копами грошей, ни в чомъ жадного с тых артикуловъ, речей и понктовъ не выступуючи, во всемъ ся спокойне заховати повинни будемъ и будуть. А я Михайло Чорторыский и предменованая малжонка моя, потомкове и врядники наши с того именя Чесного Хреста подданых заставных в пана Иваницкого до именей нашихъ приймовати не маем и не мают. А пакли бы за держана пана Иваницкого, малжонки его, або и от того, кому бы тое имене звыш помененое их милости от себе завели, люди розышлися, або от неприятеля татар розгромены и спалены были, тогды пан Иваницкий, малжонка его и тотъ, кому бы их милость то завели, жадное трудности за то понести такъ при окупованю, яко и по окупеню именя нашого, жадного пенязя тратити винни не будуть, ани их о то до жадного права позывати не маем, а предся оные кгрунты именя звыш меновaного заставного аж до суполное заплаты сумы верхоменованое держати и их уживати мают. А еслибы теж тому именю нашому от суседов обаполных въ кгрунтех и в границахъ кривда ся становила, пан Иваницкий зараз нам о том знати дати маеть, а мы, за ознайменемъ пана Иваницкого, яко отчичи, того боронити маемъ. А пакли быхмо мы, яко отчичи, о то стояти и мовити не хотели, а в том ся тому именю нашому ущипок стал, пан Иваницкий, ани тотъ, в кого сес лист нашъ будеть, за то жадное трудности и утраты приймовати не мают и не будеть повиненъ. Што ся тычеть службы господарское военное, мы, яко отчичи того именя, заступовати и своим коштом ее служити маем. Што бы теж при окупованю того именя нашого и по окупе пашни всякое

в гумне стоячое пана Иваницкого было, тую всю пашню тые ж подданые наши Чеснохрестци помолотити и, где укажет пан Иваницкий, ее отъвезти и в целости здати мають. А ку тому придали есмо пану Иваницкому на кождый рок, покол от нас тое имене наше звышъ помененое заставою держати от нас будеть, сеножатей наших на десетъ косаров, такъ тежъ по тому ж на кождый рок поль наших на кгрунте нашом Бубновскомъ на десеть мац жита, буд теж и ярины; а в млыне нашом Селецком на потребу его дворную Чеснохрестскую без меры и черги пану Иваницкому, поколъ тую заставу нашу держати будеть, молоти всякую пашню и солоды допускаем волно. А естлибы тежъ за держаня своего панъ Иваницкий в том манастыре нашомъ, або и в селе Чесном Хресте што прибудовал, тогды мы, при окуповаю и отдаваню сумы позыченое, водлуг шацунку приятелей наших обаполных грошми готовыми за всякое будоване заплатити винни будем. На што я Михайло Чорториский с предменованою малжонкою моею Зофеею дали пану Лазару Иваницкому и малжонце его паней Раине сес нашъ доброволный а записный лист з нашими печатми и с подписом рук наших, а для лепшое твердости сего листу нашого, справуючися водле права посполитого и статуту земского, кгды одно пан Иваницкий похочет, перед врядом кгродским Володимерским стати и тое вызнати и в книги кгродские записати дати маемъ. А при том были и того добре сведоми панове а приятели наши; их милости за очевистою и устною прозбою нашою к сему листу нашому печати свои приложити рачили; которые писати умели, тые и руки свои на том листе нашом подписали: пан Семен Ласко Чернчицкий, пан Прокоп Волчко Жасковский, пан Ян Калусовский, а пан Григорей Костюшковичь Хоболтовский. Писан у Селци, лета Божего нароженя тисеча пятсот осмъдесятого, месеца июля четвертогонадцать дня. Михал Чорторыский, староста Житомирский, власною рукою.—Зофея Ходкевичовна.—Прокоп Волчек власна рука.

Книга гродская Владимірская за 1580 годъ, л. 425 на оборотъ.

IX.

Арендная запись на имѣніе м. Кошаръ съ приселками, выданная княземъ Григоріемъ Сангушкомъ-Коширскимъ еврею Абраму Шмойловичу и его женѣ Риклѣ съ правомъ казнить крестьянъ смертью. 1593 года, 29 августа.

Року 1595, месяца мая 24 дня.

На враде кгродском Володимерском, передо мною Миколаем Богушевичом, будучимъ на местцу его милости пана Федора Загоровского, подстаростего Володимерского, постановившисе очевисто, жид Абрамко Шмойлович покладалъ лист его милости княжати Григоря Санкгушка Кошерского и малжонки его милости панее Зофеи з Головчина Санъкгушковое Кошерское, под печатми и с подписми рук ихъ милостей, также под печатми и с подписми рукъ людей зацных, тому то Абраму Шмойловичу жыду и жоне его Рикле Юдинне данный на арендоване местечка Кошара и приселковъ до него прислухаючих, которые в том записе меновите естъ описаны, за певную суму пенезей за пят тисечей золотыхъ полских, до року в том записе назъначоного, яко ширей в том записе описано и доложоно ест; который лист передо мною положивши, просил, абы был принят и до книгъ уписан. Я его для записованья до книг приймуючи, перед собою читати казал, и такъ се в собе маеть: Я Григорей Санкгушко Кошерский, а я Зофея з Головчина Григоревая Санкгушковая Кошерская ознаймуем тым нашим арендовным листом, ижъ отъ дня Великодня, римского свята, дня десятого апреля, которое свято мает быти в року тисеча пят сот девет десят четвертом, арендовали есмо добра наши нижей помененые славетному пану Авраму Шмойловичу и жоне его Рыкли Юдинне и потомком его, то ест меновите: местечко Кошар при Кошару, Кошур Старый, Кругел, Краснодубъе, Городелецъ, двор и село Мезов и Мезову, селище Борзовая Черемшанка, з чиншами грошовыми, з млынами, с корчмами, шинками въсякого напою, з

даню медовою, в том же месте мыто звыклое; з бояры и зо въсеми людми тяглыми и нетяглыми, зъ их ролями, роботами, подводами, в тых пречечых местахъ и селахъ мешкаючими, з дяклом, з бортным деревом, з ставами, млынами и их вымелками, которие тепер в тых помененых местахъ и селахъ суть и потом збудованы будут, з озерми, з гоны бобровыми, с полми, сеножатьми, борами, лесами, гаями, дубровами, с хвольварками, з гумънами, збожем вшеляким на поли засеяным, а згола зо всеми и вшелякими пожитками, такъ меноваными, яко и неменоваными, тому пречечоному пану Авраму Шмойловичу и жоне его Рикли Юдинне и потомком его, ничого на себе не зоставуючи, на пят летъ сполных, по собе идучих, то ест до дня Великодня, десятого апреля, римского свята, которое маетъ быти в року тисеча пят сот девет десят девятом, прийдучого, за певъную суму пенезей пят тисечей золотых полских, которая сума пенезей пят тисечей золотыхъ полских вся сполна за пят лет от него до рукъ наших дошла, и не маем за тую пят лет у него ничого правити, и по пети лет, при отдаваню маетности, не мает нам жадъное сумы платити, бо юж за всю пят лет заплатил и досыт учинил; с которое сумы, иж есмо до рукъ наших приняли их, сим листом нашим квитуем и волным от заплаты чиним и вовсе до него ничого не маем мети. А помененые добра наши заразом в моц, владзу и целое держайе их зо всем на все завели, подали, поступили и пустили есмо, бо юж нам досыт зособна учинил, до Великодня року деветдесят четвертого, которие онъ водлугъ сего листу арендовного, от нас имъ подъ печатми и с подписами власных рук наших даного, держати и вживати и вшелякие пожитки на себе брати и ихъ уживати, бояр путных, што з листами ездчали, такъже всех поддаными нашихъ судити, радити, винных и непослушныхъ подлуг выступъковъ ихъ винами и горлом карати; и не будут ли потребны бояре путные, што з листами ездчали, служити, тогды вольно ихъ имъ с тое службы опустити, а на циншах осадити, а они повиньни будут службу у ихъ оку-

пити, або заровно съ подданими робити, як подданые которого кольвекъ села робят. А за держанья ихъ, до выйштья пяти годъ сполныхъ мы сами, а по нас потомки наши тыхъ добръ им арендованыхъ от нихъ отыймовати и никоторое переказы сами через себе, слуг, земанъ, бояр своихъ делати и ни во што ся уступовати не маем и овшемъ своим коштом их от вшелякихъ кривдъ и правъ боронити такъ у кгрунтехъ, яко и всехъ речахъ маетности нашой маем и повинни будем. А еслибы за деръжанья ихъ спустошоны были места, фояварки, села, гумна, млыны звышъ помененые, будь и пашни погорели, албо подданые ся проч розышли, тогды мы сами и потомкове наши на ихъ самыхъ и на потомкохъ ихъ за то ничого поисковати не маем, але и овшем ихъ своим коштом отыйсковати будем повинни. А которые бы пожитки за спустошеньем неприятелским, албо за поветрием моровым, албо через град побитем збожя отошли, албо для суши и поводи млыны стонули, тогды им то недодержанем тых же пожитковъ водле ошацованя людей добрых нагородити маемъ и повинни. То теж имъ листом нашим обваровываемъ, ижъ слуги наши земляне, шляхта, которие у волости Коперской и Мезовской села з ласки нашое деръжать, передъ тымъ ани корчем, ани иныхъ шинъковъ в селахъ тыхъ, што з ласки нашое маютъ, не мевали и не уживали; в тыхъ и тепер корчемъ и жадныхъ шинъковъ уживати не маютъ. А што дотычет направованя гребль, тые такъ подданые наши во всехъ помененыхъ селахъ, яко теж подданые земянъские, и тые подданые помененые села подлугъ давного звычаю заровно части свои у гребляхъ направовати маютъ и повинни будут. А где бысмы того запису в чом кольвекъ нарушили, яко смы ся описали в сем листе записе нашом, тогды волно ему нас о то до права позвати, до якогож кольвекъ права, буд кгродского, албо земского, альбо и до якого кольвекъ похочеть суду, повиньни будем стати, а ставши, зараз, не сходечи с права, повиньни будем усправедливити се, под зарукою на урад три тисечи золотыхъ польскихъ, а на сторону, Абрама и на жону альбо и на потомковъ

его, другую три тисечи золотыхъ полскихъ, такъ шкоды и наклады одно на голое реченье слова его заплатити, кром всякого доводу и присяги, маем и повиньни будем, ним почнем отказовати на позовъ. А кгды пят лет замероных выходити будут в року тисеча пят сот деветдесятъ девятомъ, на тот рок помененый Аврамъ Шмойловичъ з жоною своею, а по нихъ потомки ихъ, всѣ обшары наши дворные, то ест у Кошару и у Мезове засеяти и до рукъ наших одъдати мають. А што бы кольвекъ на росходы правные за квитомъ намъ альбо слугамъ нашимъ выдалъ, тое мы повиньни будемъ готовыми грошми запълатити. И на то дали есьмо тотъ нашъ листъ аренъдовный записъ пану Авраму Шмойловичу и жоне его Рыкли Юдинъне, подъ печатью и съ подъписами власныхъ рукъ нашихъ, а дъля лепъшого сведецства просили есьмо ихъ милост пана Марътина Кошельского а пана Ивана Холоневъского, пана Михайла Гулевича Воютиньского о приложенье печати и о подъпис рукъ ихъ милости, што ихъ милость на прозбу нашу учинили, печати свои приложити и руки свое подъписать рачили. Писанъ у Горохове, року тисеча пять сотъ деветьдесятъ третего, месеца авъгу́ста двадъцать девятого дня.—Григорей Санъкгушко Кошерский рука.—Григоревая Санъкгушковая Кошерская Зофея з Головчина рукою.—Pieczętarz proszony Marcin Koszelsky ręką swa.—Иванъ Холоневъский рукою власною.—Михайло Гулевичъ Воютинский рукою власною.—Который же то лист слово от слова, за прозбою менованого жида, до книг кгродскихъ Володимерскихъ записати казалъ.

Книга гродская Владимірская за 1595 годъ, листъ 430 на оборотѣ.

X.

Арендная запись на имѣніе м. Локачи съ пятью прилегающими селами и деревнями, выданная княземъ Александромъ Пронскимъ п. Адаму Буркацкому и еврею Абраму Шмойловичу. 1591 года, 1 августа.

Року 1594, месяца мая девятогонадъцат дня.

На враде кгродъскомъ Володимерскомъ, передо мъною Миколаемъ Богушевичомъ, будучим на местъцу его милости пана Федора Загоровского, подъстаростего володимерского, постановившисе очевисто Абрамъ Шмойловичъ, жидъ Турейский, покладалъ листъ его милости кнежати Алекъсанъдра Пропьского, кашталяна троцкого, и малъжонъки его милости кнежны Федори Санкгушковны, которий они подъ печатьми и с подписами рукъ своихъ, такъже под печатми и с подписами рукъ людей добрихъ дали пану Адаму Буркацкому и тому то Абрамку жиду Турейскому на аренъдованье им именья их милости места и замку Локачъ з селы и фольварки и зо всими пожитки, до него належачими, на три лета зуполные, за певную суму пенезей за дванадъцать тисечей золотыхъ польских, яко ширей в том листе ихъ милости имъ даномъ около того естъ описано и доложоно,—просечи, абы до кънигъ кгродъскихъ былъ вписанъ. Которого я для записанья до книг приймуючы, перед собою читат казалъ, и такъ се в собе мает: Я Алекъсанъдер Пронский, каштелян Троцкий, а я малжонка его милости Федора Санъкгушковна, кнежна Пропьская, каштелянова Троцкая, ознаймуем тым нашим аренъдовным листом: иж есма именье наше дедичное, в повете Володимерскомъ лежачое, то ест замокъ и место Локачи, пред тым огородники на Старих Локачах, село Уймъ з Заставьем, село Цевеличи двое с хволваркомъ, село Крухиничи с хволваркомъ, дворъ и село Павъловичи с хвольваръкомъ, село Уймица Павловицкая, село Холопичи с хвольваръком, з кгрунты, з будованьем, з людми тяглыми и нетяглыми, з боляри путными и панъцирными, инклюдуючи в то Янчинского, которий мешкает на

вольце нашой Девлинской, абы был в присуде замковом, з жидами и от нихъ доходами, зе вшисткими иными людми, в тых маетностях наших мешкаючими, з рольями, роботами, подъводами, повозами, фурами, чиншами, данями, винами великими и малыми, з млынами и их вымелками, з ставами, з озерми, сажавками и ловенемъ рыб, с корчмами вшелякого питя, з гаями, садами, огородами, запустами, сеножатми, з быдлом и вшелякими и вшисткими вобецъ маетности тое, так в месте, в селах, яко и на полях, в дубровах пожитками, так, жебы менованое неменованому, а неменованое менованому ниц не шкодило, ничого на собе през тен час аренды в той маетности не зоставуючи, арендовали и нинешним листомъ нашимъ арендуем шляхетне урожоному пану Адамови Буркацкому а славетному пану Абрамови Шмойловичови, жидови Турейскому, и потомком их, а то на три лѣта по собе идучих, то ест, почавши от дня первого месяца августа в року панском тисеча пят сот девет десят четвертом, аж до того ж часу и дня первого августа в року пришлом тисяча пят сот девят десят семом, за певную суму пенезей, то ест за золотых полских дванадцат тисячей, яко ж юж зараз, при становеню тое аренды, отдали и отличили до рук наших пенезей готовыхъ золотых полских осмъ тисячей, с которых их нинешним листом квитуем и волными чинимо. Што ся дотыче остатка пенезей, теды маютъ быти даваны на раты певные, то ест: перед выштьемъ лѣтъ двох на день светого Петра и Павла в року панском тисяча пят сот деветъ десятъ шостом, ведлуг нового календару, мают и повинни будутъ отдати золотых полских две тисячи, потом в року тисяча пят сот деведесят семом на такий же ден Петра и Павла святого, римского свята, золотых тисечу двадцат и чотыри; а што ся дотыче решты, то ест золотыхъ девет сот семдесят и шесть, которые бы нам водлугъ аренды еще зоставали винни, теды и тое вытрутити им маем взглядом долъгу давнейшого, которий есмо им были винни и заплату его на остатнюю рату зоставили, якожъ юж за тую девет сот семъдесят и шест золотых досыт ся нам от них стало. Которые то пенези, выш

на раты зложоные, за аренду повинъные, будут нам повиньни панове арендари за квитами ручными нашими, которие такъ важны будут, яко бы теж на въраде сознаны были. Ктому теж повиньни будут давати нам альбо слугам нашимъ за квитами нашими певную личбу лекгуминъ на каждый рокъ, то ест: жита мац двадцат мери Локацкое замковое, пшеници мац десет, ечменю мац десет, овса мац семдесят, гречки мац шест, гороху мац чотыри, гусей тридцат, каплуновъ тринадцат, кур шестдесят, еец копъ шест, сена возовъ што потреба, и тые лекгумины, если потреба будет, отослати до Берестка альбо до Свинарина; огородных речей при бытности нашой што потреба. Што ся дотыче правъ з стороны тое маетности, если бы ся которие показали, такъ за держанья, яко и перед тым зашлые, теды тые мы сами через слуги свои отправовати будем, на которих отправованье пенезей где бы потреба была, теды их давати мают до десяти, альбо до килканадцат, альбо и до тридцати золотыхъ за квитами нашими, а в небытности нашой слуг нашихъ, которим то от нас поручоно будет. Где бы теж венцъ шло о кгрунт альбо о потоптанье збожя и починенье якое шкоды, для которое бы потреба людей ховати с тое маетности стороны сусед, теды тые мают быт за коштом нашим, а што бы с тое меры панове арендаре шкодовали, нагородити им будем повинни. Такъ же, чого Боже уховай, спустошеня през неприятеля коронного маетности, пожоги, поветрея морового, побитя збожя на поли через град, теды за обвещеньемъ пановъ аренъдаровъ выслати маем слугъ двохъ, до которихъ они присадят приятел своихъ двохъ, которие якую дефискацию на то учинят, тая от нас принята быти мает и также з раты тое, которую бы наперщую потом давати были повинни, вытручона. Што ся дотыче стрелбы замковое, такъ же спрату домового и быдла в дворцахъ, теды того всего инъвентар маемо собе дати з обу сторонъ достатечный, водлугъ которого намъ тую маетност ихъ из засѣвком отдати будутъ повинни. Вшакже, где бы, чого Боже уховай неприятеля корунного, потреба припала, в которой был бы порохъ и кули выстреляны, буд теж и стрелба

якая, так великая, яко и малая с припадку якого ся зопсовала, теды того на нихъ патрит не маемо. Гдебы теж венцъ который с подданыхъ отшол проч до иншого пана села, теды о тое реквировати не маем панов арендаров помененыхъ, але тыхъ, у которыхъ бы тые збѣгове были; вшак же и они мают реквировати правомъ и чинити о них именем своим, кгды который преч отидет за их держаня. А если бы теж што в той маетности нашой помененой часу держаня свого, так в замку, в дворцахъ, яко и коло гребли што на будоване, правованье и посыпане наложили, теды им тое за слушным показанемъ вытрутити с тое ж сумы аренды маемо. Ктому дрова до паленя на потребу замковую и дворцов позволяем имъ возыти с пущи нашое Свинарское, а подданым ден один в тыден без заплаты, одно ж мают ездити з рекокгницыею пана арендара, иле ихъ поедут. Зоставуем теж собе в той же маетности нашой бояров трехъ, которыи еднак мают быти под послушенством ихъ, для посыланя листов нашихъ, где потреба будеть, а другие мают быти на потребу и послугу ихъ; кгды бы венцъ здалося им з лѣпшим пожитком посадити ихъ на певном чиншу, абы не ездили з листы, теды и по том будет волно. Варуемо теж собе чтырехъ огородников Крухиницкихъ, до огорода тамошнего собе зоставуем. Овощы их быти мают, мед в пасеци, окром вина и бросквин, которые для себе зоставуемо. А иж звыкла с поддаными быти трудность стороны ораня на фольварцех, теды и то постановляемо, абы одно по шести дний, не мний ани болшей, были повинни орати, то ест: на весну шест, а на паренину другую шест, так, яко который в дому себе берет орати; а жяти в середу и в пятницу по двое з волоки. Также стадо наше абы было добре ховано през зиму, а лети в полях ходити звыкле мает, а жеребци того стада мают быти в Бересцъку през зиму. Ковнацкого во всем с повинностий вшеляких волным чиним, а возный Дегтевский мает быти под их послушенством стороны самого уряду его. Которые то маетности наши выш помененые заразом поступили есмо и пускаем их в держане и уживане; мают же пожитки

вси на себе брати, подданыхъ судити, выныых и непослушныхъ водлугъ выступковъ их без апеляцый до нас карати, бы теж и горлом, если бы который заслужил, а о тое мы сами ани потомкове наши жадное трудности им задавати не маем, але и овшем тые маетности выш помененые зо всими их пожитками мают держати спокойне и цале до часу означоного; а мы сами через себе, ани через приятелей, слуги и подданые наши перешкоды им в том жадное чинити не маем и овшем от трудности, если бы ся которые стороны тое маетности показали, у права заступовати и боронити и тую аренду во всѣх клавсулях и пунктах держати под закладом чотырох тисечий золотых, чому гды бы есмы досыт не учинили, теды им о то волно зоставуем позвати до которого колвекъ уряду и суду так одну особу, яко обема сполне; а мы там же ся усправедливити будем так за йстоту, заклад, яко и за шкоды без присеги их телесное будем повинни. И на то есмо дали им тот наш лист арендовный, з нашими печатми и с подписомъ рук наших, до которого за очевистою прозбою нашою печати свои приложили и руки свое подписали их милости панове приятели наши: пан Богуш Заец Зденижский, пан Михайло Марковский и пан Яцко Марковский. Писан в Локачох, року тисеча пят сот деветдесят четвертого, месяца августа первого дня.—У того листу печатий пят, а подпис рук тыми словы: Александер Пронский, каштелян троцкий, рукою своею.—Федора Санкгушковна кнежна Пронская, пани Троцкая, рукою своею.—Богуш Заец Зденижский рука власная.—Михайло Марковъский рука власная.—Яцко Марковский рука власная.—А такъ я тот лист выш менованый слово от слова до книг гродских записати казалъ.

Книга гродская Владимірская за 1595 годъ, л. 415 на обор.

XI.

Арендная запись на имѣніе Слущъ-Черборскій, въ Холмскомъ повѣтѣ. выданная п. Якубомъ Лысаковскимъ п. Якубу Миклашевскому и еврею Песаху. 1596 года, 1 генваря.

Року 1596, месяца генваря 1 дня.

На вряде кгродском, в замку господарском Володимерскомъ, передо мнок Федором Загоровским, подстаростим Володимерскимъ, ставъши очевисто, его милость пан Якубъ Лысаковъский и малжонъка его милости пани Катерина зъ Жулина ку записаню до книг кгродскихъ Володимерскихъ сознали водлугъ листу запису своего, которого от себе под печатми своими и с подписомъ руки пана Якуба Лысаковского, также под печатьми и с подписми рукъ людей заднихъ, дали пану Якубови Миклашовскому и жиду Несьвежскому Песаху, арендуючи имъ маетности свои въ повете Холмъскомъ лежачие, за суму пенезей за две тисечи золотыхъ полскихъ, до року певного, в записе меновитей написаного, яко ширей о томъ всемъ в томъ листе есть доложоно; якож и тот листъ свой передо мною положивши, просили, абы яко тое очевистое сознане ихъ, такъ и тотъ лист запис ихъ до книг принят и вписан был. Которого я оледавши, а видечи его быть водле права справленого, печатьми и подписами рукъ наполненого, и для вписаня до книг приймуючи, перед собою читати казал, и так се в собе маетъ: Я Якубъ Лысаковский, а я малжонъка его милости Катерина з Жулина Лысаковская вызнаваемы тым нашимъ арендовнымъ листомъ добровольным записомъ, иж имепя наши в Холмскимъ повите лежачие, то естъ Слущ Черборский, яко са оные имеия и села помененые вдолжъ и вшир в кгранницахъ и в межахъ и обыходехъ своихъ здавна маютъ, з належностями к тым именямъ здавна прислухаючими, зо всимъ правомъ, пановапем и власностью, ничого на себе а ни на потомки свое права, панованя и власности не зоставуючи, и зо всими малыми и великими с тыхъ имен приходя-

чими пожитками и доходами, з дворами, будованъемъ, з огородами, виноградами, садами, хмелищами, гумнами, оборами, в которыхъ маетъ быти коров двадцатъ и пятъ, а од тых коровъ приплодокъ панов арендаровъ быт маетъ, в которые зас двадцатъ.... з боярами путъными и з ихъ службами, с церквами и подаванем ихъ и во всими людми тяглыми и нетяглыми, данями, старыми и ново осядлыми, зъ их роботами, подводами албо фурами трема тылко, а не далей алъбо до Берестъя, албо за Любомълъ до Буга наближей, также чиншами, дяклами зимними и овсяными, з данъми медовыми и десетинами вшелякими, и с пасеками, винами, которая болшей золотого болшая быть не маетъ, с корчмами вшелякого напою, з млынами и з вымелками, што все на инвентару попысавши и он с подписами и с печатъми нашими отдатъ будем повинъни, з ставами спустными и з ставищами, з бобровыми гоны, которых лов маетъ быти з нами на полы завжды деленъ, зъ озерами и ловенемъ рыбъ, з сажавками, крыницами, болотами, багнами, реками, з боры, лесы, гаи, дубровами, хворосты, запусты, зарослями, з деревомъ бортным такъ зо пчолами, яко и без пчолъ, з ловы звериными и пташими, з кгрунты ораными и нераными, с полми, сеножатъми, лонками, з фолварками и засевками озимыми, и згола зо вшелякими и кождыми пожитъками и доходами, жадныхъ на себе а ни на свое потомки не зоставуючи, вси пожитъки посполитостъю завираючи, такъ, иж се особливость посполитости, а посполитость особливости ничого уближать не маеть,—урожоному пану Якубови Миклашевскому..... з жидомъ с месчанином... Песаху и ихъ потомком на три лета зуполные, по себе нерозделне идучие, то естъ почавши от недили месопустъное в року тисеча пятсот деветдесят пестого, ведле римъского каленъдара, аж до таковое ж недили месопустъное в року тисеча пятсотъ деветъ десятъ девятого, за певную суму пенезей, то естъ за дви тисечи золотых полских, уже тепер заразомъ сполна от нихъ через нас взятые, с которых мы оных вечне квитуемы и писмомъ нипешнемъ волным чинимы, и за сто золотых полских, которую намъ панове арендаре на ден

Нароженя Панского, римского свята, в року теперешнемъ на уряде кгродском Володимерском отдати и заплатити маютъ. Маютъ они с потомъки своими тые добра именя наши помененые держати и ихъ спокойне уживати, подданых радечи и справуючи, винных и выступных винами вишей описаными, а если бы горло который с права заслужил, и горломъ карать, такъ якосмы мы сами тые добра держали и ихъ уживали; а то аж до выстя арепъды помененое. Якож уже тепер заразом допущаемы имъ доброволного устъя и ввезанясе в тые добра от нас заарендованые через возного которого колвекъ, без вшелякого урядовного приданъя на то взятого. Еслибы теж тые добра через неприятеля коронного, жолнера, козаки, огънемъ пропали, спустошали и за держанъя их знищели, теды мы и потомкове наши того на нихъ и на потомкахъ ихъ доходить не маемъ; а еслибы ся подданые проч розышли, которыхъ бы при отдаваню аренды не достало, теды причины розестъя ихъ приятели сполные розсудити мают и то померковат межи обою стороною будут повинъни. Волно имъ тежъ будетъ бояре путные, если схочутъ, на чиншахъ осадит. Войну рушенья посполитого с тых именей ихъ повинную за нихъ служити и заступоват винни будем. А што ся ткне товаровъ лисных, клепокъ, ванчосовъ, паленя попеловъ, до того их милости панове арендаре ничого не мают мит, а ни робит, а се то все в цалости зостат мает; свепети также вшелякие мают быти также в цалости на нас заховано. А што ся ткне еслибы якие укривженъя подданыхъ от помененых панов арендаров при отданъю аренды нам показали, то сполные приятеле померковать будутъ повинни, а тамъ же зараз с подданыхъ при выстъю аренъды справедливость маетъ быть паном арендаромъ учипена, в чом будут обвинены. А тые добра и маетности наши помененые в спокойное держане и уживанъе скутком и речъю самою от недили, яко ся вышей помянило, мисопустное близко прилое.... и потомком ихъ мы с потомки нашими маем пустит, а по пущенью их не маемъ имъ жадное перешкоды в спокойном держаню их чинити через себе а ни через.... направные особы.... пе-

решкоды особ вшеляких близких и далеких, стану и кондыцыи якие жъ колвекъ будучих, тежъ от записовъ перших и последнейших, от позвовъ, зысков и презысков у кождого суду боронити, заступовати, безшкодных чинити и оные добра коштомъ и накладом своим очищати и свободными чинит ажъ до выштя аренды. А то все и кождую реч зособна маемъ выполнити под закладомъ двох тисечей золотых и ста золотых полских и под шкодами, на голое речене слова пхъ и потомковъ ихъ, кром вшелякого доводу телесное присеги опацованными, который заклад особам сполне, яко и каждой з нас особе розделне, яким колвекъ правом в Короне полской и великом князстве Литовскомъ и на Волыню нам належачих, которые тепер маемъ и напотом за Божою помочю мет будемо, доброволне вносимъ и приймуем; о который то заклад и шкоды сполне албо роздилне нас обедве особе, албо одну з нас которую колвекъ особу, з маетности которое жъ колвекъ, под правом яким же колвекъ лежачий, позват с потомки своими позволяем им и потомком ихъ до которого ж колвек суду земского и уряду гродского, в который колвек, хотя ж нам неналежный повит, и теж до трибуналу, а мы, отступуючи власныхъ собе належныхъ землъ и повитовъ, а оного суду, до которого позвани будем, юриздыцыи доброволне ся поддаваючи, на першом року, яко на завитомъ, будем повинни стат... А то заплативши тылекрот, илекрот противко тому записови нашому выкрочимо, предсе тому записови нашому во всемъ и в наменшой части досыт чинит будемо повинни, одна з нас особа другою ся не вымовляючи, не збиваючи ничим позву и року ани умоцованого жадными причинами, так правными, и неправными, статутами и констытуцыями, рецесами сеймовыми, а ни ся вымавяючи хоробою, войною, поветриемъ, соймомъ, болшою справою, забранъем або поламанъемъ мостовъ, усправедливит. А уред, до которого будем позвани, буд станем, або не станем, не слухаючи жадныхъ оборонъ нашихъ, которые бы мы собе на помочъ брат мели, тылко взглянувши в тотъ нашъ доброволный записъ, о што будем позвани, все сказавши, отправу моцно на до-

брах наших учинити мает, которой отправе мы ни в чом противни быть не маемъ, под заруками вышей менованными и под нагорожепемъ шкод. И на то есмо дали ихъ милостямъ тот наш доброволный лист арендовный, с подписом руки мене Якуба Лысаковского а печатми нашими и с подписми рукъ приятелей нашихъ, которые за очевистою а устною прозбою нашою до того листу нашого руки свое подписали и печати свое приложили: его милость панъ Абрахъ Лысаковский, а панъ Мартинъ Жулинский, а пан Войтехъ Лыховский..... Писанъ у Гнойне, першого дня стычня, року Панского тисеча пят сот девет десят шостого.—У того листу печатей пятъ и подпис рукъ тыми словы: Якубъ Лысаковский рукою власною.—Абрамъ Лысаковский рукою власною.—Мартинъ Жулинский рукою власною.—Войцех Лыховский рукою власною.—Который же то лист запис и очевистое сознанъе ихъ милости пана Лысаковского и малжонки его милости до книгъ кродскихъ естъ записано.

Книга гродская Владимірская за 1596 годъ, листъ 6.

Отдѣлъ третій.

МАТЕРІАЛЫ

ДЛЯ ИСТОРІИ МАЛОРОССІИ.

I.

Краткая Лѣтопись о войнахъ поляковъ съ козанами 1647—1656 г.

Anno 1647.

Chodził w pola in octobre jmc p. Alexander Koniecpolski, chorąży koronny, z ktorym byli ci ichmosc przyiaciele: jmc pan Samuel Łascz, strażnik koronny, jmc pan Krzysztof Korycki, pułkownik xiążęcia jmci Dominika Ostrozskiego, jmc pan Gurski, jmc pan Krzeczowski, Czehrynski, a jmc p. Brzuchanski, Białocerkiewski pułkownicy woyska Zaporowskiego, y innych tak wiele przyiacioł.

Wychodził tedy jmc p. chorąży koronny z Uscia do Mikuliniec; z tamtąd do Płoskirowa, na Bar, a z Baru szedł włoscią aż ku Korsuniu, a z Korsunia ruszył się w dzikie pola aż ku Dniepru, na Borchunską przeprawę, na ktorey utonął towarzysz chorągwie nadworney, ktorą jmc p. Wrzyscz wodził, nazwiskiem Bakowski, posławszy przed sobą dwiema dniami galaurow: Zabuskiego, Gandże y Dżuiłaja, tatara, wodzow polowych. Przeprawiwszy się iuż galaurowie przez Dniepr na Borchunie, szli szpieguiąc, gdzie orda stoi z ułusami; tamże wyszpiegowawszy daią znac do jmci p. chorążego koronnego, że orda stoi z ułusami na Koczuhurach, ktorych było 15 tysięcy. Brakuie woysko jmc p. chorąży koron., idzie sam ku Dniepru do przeprawy Borhuńskiey z temi ludzmi brakowanemi, biorą z sobą wozow 100 dla taboru, a co cięższy tabor zostawuie nad rzeką Jngulcem Malym, ktory wpada w Dniepr. Zostawiwszy przy tym że taborze ludzi ze trzysta, przeprawiwszysię przez Dniepr na tamtę stronę ku Krymowi, idzie, według powiesci tychże galaurow, na ułusy

dniem y nocą. Nie zastaie na tym mieyscu, bo się umknęli z ułusami ku morzu Gniłemu, a to dla tego, że odeszła orda do Krymu na bairam, zostawiwszy iednak ordy częsc przy ułusach y dobytkach. Wraca jmc p. chorąży koronny nazad do Borhunia; przyszedszy tamże, znowu brakuie ludzi y wyprawuie jmc p. chorąży koron., z ktorymi idzie jmc p. Krzysztof Korycki i inszych wiele starszyzny, między ktoremi był Azamet-Murza, ktory był uciekł do jmc p. Krakowskiego, hetmana wiel. koronnego, oyca jmc p. chorążego koronnego. Ci ludzie przychodzą na ułusy, znoszą tatarow, zabieraią ich z żonami y z dziecmi w niewolą y wszystkie dobytki ich. Powracaiąc z wiktoryą nazad do Borhunia, tamże przyszedszy, popaiowali się zdobyczą. Popaiowawszysię, przeprawuie się jmc p. chorąży koronny nazad na tę stronę Dniepru, a po tabor posłał, ktory stał nad Jngulcem rzeką, aby przychodził do niego. Zkupiwszy się znowu z taborem, idzie po nad Dnieprem ku Kodakowi, przyszedszy do Bazałuku y Skarbnicy, gdzie pułk Białocerkiewski był na ten czas na straży. Tamże, na Bazaułuku, wypocząwszy trzy dni, czynił rade, ieżeli isc ze wszystkim taborem ku Kodakowi. Tak tedy stanęła rada, że kommunikiem isc, a tabor wyprawic ku Kryłowu. Rusza się tabor ku Kryłowu, a jmc p. chorąży kor. ku Kodakowi po nad Dnieprem, aby wszystkie porohy widział na Dnieprze. Przychodzi w tym wiadomosc, że Chmielnicki buntuie kozakow. Posyła tedy jmc p. chorąży kor. jmc p. Adama Radlinskiego, sługę swego, ktory trzymał Kryłow od jmc p. chorążego kor.; na ten czas zastaie, przyiechawszy do Kryłowa, rożne wiesci o buntach Chmielnickiego, że cale buntuie kozakow, aby tabor ten, ktory idzie do Kryłowa, zniesć. Jmc p. Radlinsky, iuż zrozumiawszy, że ma te zamysły, idzie z Kryłowa do Bużyna, w ktorym był Chmielnicki, złapał go y przyprowadził do Kryłowa. Jmc p. chorąży koronny, przyszedszy do Kodaku, zastaie jmci p. Grodzickiego, gubernatora Kodackiego, y imci p. pułkownika Łączynskiego; tam że odpoczywa jmc pan chorąży koronny, na Kodaku, z woyskiem, dni kilka. Znowu ponowa przychodzi, że Chmielnicki jest poimany. Jmc p. chorąży

koronny z Kodaku rusza się do Kryłowa; tamże przyszedszy zastaie Chmielnickiego w więzieniu. Czyni radę, co czynic z Chmielnickim?— Tak się przecie naradzili, aby był za poręką; ręczył się za niego jmc p. Krzeczowski, pułkownik woyska Zaporozkiego, y przyiaciele Chmielnickiego. Potym zaraz ruszył się jmc p. chorąży koronny ku Korsuniowi; tamże nie wiele w Korsuniu zabawiwszy, zostawiwszy swoie ludzie na włosci, poiachał do Brodow. Jmc p. Łascz na ten czas ieszcze się został w Steblowie, niedaleko Korsunia; tam przychodzą wiesci do jmci p. Łascza, że uciekł Chmielnicki z swoimi przyiaciołmi z za poręki na Zaporoże, tamże przyszedszy buntuie kozakow. Gdzie daie znac jmc p. Krzeczowski do jmci p. chorążego koronnego, że uciekł Chmielnicki, ktory był tą iego ucieczką zturbowany, czyniąc w tym winnym jmci p. Krzeczowskiego. Jdzie p. Krzeczowski w pola dla wiadomosci, co się dzieie w Zaporożu; potyka w polach od Chmielnickiego zesłanych dwoch kozakow y dwuch butow, łapa ich; ktorych pytał, co się dzieje na Zaporożu; powiedzieli, że bunty wielkie, wszystko się Zaporoże zbuntowało y z tatarami iuż traktuie Chmielnicki, aby mu pomogli tey woyny na Polskę, posyła Knyszę, swego kozaka, y syna swego Tymosza na traktaty z Ordą z Zaporoża. Jmc p. Krzeczowski przybiega z temi językami do jmc p. Mikołaja Potockiego, hetmana wielkiego koronnego, ktory na ten czas rezydował w Barze; z ktorych wyrozumiawszy jmc p. hetman posyła po jmc p. Łascza, ktory na ten czas był w Lipowcu, niedaleko Winnicy, y po jmc p. Odrzywolskiego, starostę Winnickiego, y po jmc p. Czarneckiego, ktory był w Jlincach. Przyiechali tedy ci jmci do Baru na radę, tylko jmc p. Łascz nie ziechał był, bo był zachorował w Lipowcu. Po tey radzie wydał uniwersały jmc p. hetman w. k., aby się co nayprędzey zciągało woysko z rożnych mieysc, na ktorych mieyscach na stanowisku stało, na naznaczony termin pod Bar. Przychodzi znowu wiesć z Ukrainy, że iuż cale Chmielnicki ztraktował z Ordą y dał swego syna Tymosza w zastawy. Orda, ktora była na ten czas zaiątrzona zabraniem tymi ułusami, z ochotą na to pozwoliła.

Gdzie jmc p. hetman, zkupiwszy woysko, rusza się in februario ku Korsuniowi.

Roku 1648.

Przyszedszy pod Korsuń, czyni radę, na ktorey tak stanęło, aby poszło woysko na dwoie znosic Chmielnickiego na Zaporożu; przy ktorym woysku ieszcze było niemało kozakow zaporozkich, ktorzy przysięgali jchmosciom pp. hetmanom, zę będą wiernymi. Sle jmc p. hetman na dwoie woysko: iednych lądem, drugich wodą, na Zaporoże y przy nich kozakow zaporozkich wszytkich, ktorzy byli na ten czas przy woysku polskim. Jmc p. hetman wielki koronny posyła syna swego lądem z woyskiem, drugich wodą na Zaporoże pułkownikow, a sam jmc p. hetman w. k. zostaie pod Korsuniem z częścią woyska. Ruszyło się tedy to woysko z pod Korsunia lądem y wodą ku Zaporożu; gdzie przychodzą wiadomosci, że Orda iuż się zkupia z Chmielnickim na tę stronę Dniepru, tam że potyka syna jmci p. hetmana na Żołtych Wodach z ordą, z niemałą potęgą, oblega woysko na Żołtych Wodach, trzyma ich w obleżeniu kilka dni, gdzie poczęli nasi z Chmielnickim traktować y dali między sobą zastawę. Zastawa ta, ktora była kozacka, uciekła do nich, a nasza się przy nich została; gdzie znowu Chmielnicki traktuie z naszymi na wymiot: „Wroccie wy moie zastawę, a ja waszę“, ktora iuż była uciekła od naszych. Przysyła do naszych Chmielnicki, że „ia wam wydam waszę zastawę, tylko mi wydaycie swoię armatę“, co nasi uczynili. Kozacy obawszy ci, ktorzy byli przy woysku naszym, zbuntowalisię, poczęli zaprzągać w wozy konie swe. Widząc te, Chmielnicki zniosł woysko, kiedy się kozacy przedali od naszych do Chmielnickiego; tamże syna jmci p. hetmana w. k. postrzelonego wzięto w niewolę, ktory tamże umarł, y inszych jchmciow p.p. pułkownikow, tylko jmc p. Stefan Czarnecki uszedł na Kodak do naszych.

Kozacy, ktorzy byli posłani wodą Dnieprem na Zaporoże z woyskiem polskim, dowiedziawszy się o znesieniu woyska na Żołtych Wodach, y oni też, wybiwszy y wytopiwszy tak naszę starszyznę, iako y swoich, poszli do Chmielnickego. Tam że się zkupiwszy wszyscy z Chmielnickim y z Tohay-beiem, nad ordą starszym, rusza się Chmielnicki ku Korsuniowi. Imc p. hetman Mikołay Potocki, jmc p. Marcin Kalinowski, wziąwszy wiadomosć o zniesieniu woyska, tak na wodzie, iako y na lądzie, poczęli się kopać pod Korsuniem, potym w radę, y tak się naradzili: uchodzić taborem ku Pawołoczy. Gdzie był ieden kozak w woysku naszym na imie Samuyło Zarudny, ten się podjął woysko uprowadzić ku Pawołoczy, ktoremu miano za to nagrodzić dobrze; ale był wielki zdrayca, co dał znać do Chmielnickiego, ktorym ma szlakiem woysko uchodzić, aby co nayprędzey zastępował Chmielnicki z ordą y z kozakami; ktory zaraz dniem y nocą szedł ku woysku polskiemu, kozakow wprzod posławszy na ten szlak, zachodząc woysku, ktorędy miało iść. Na tym szlaku, naszedłszy, przekopali przez drogę wielki row y zasadzki poczyniwszy podle tego ż szlaku w bałkach. Przychodzi woysko nasze na wielki impet nieprzyiacielski, iuż spieszywszy się wszytko woysko z koni, idą na przeboy. Tamże, niedaleko uszedszy od Korsunia, na tym że szlaku, wyżey mianowanym, woysko rozgromione, jchmciow pp. hetmanow w tatarską niewolą wzięto y siła starszyzny; tylko jmc p. Korecki, pułkownik xiążęcia jmci Ostrozskiego, uszedł do Dubna, do xiążęcia jmci Dominika. To się działo in majo, roku wysz mianowanego.

Tego sz roku krol jmc Władysław umarł. Po smierci krola imci Władysława, obiera Rzeczpta jchmciow p.p. regimentarzow na tę woynę, ktorym był napierwszy xiąże jmc Dominik Ostrozski z innymi ichmciami. Kupią pospolite ruszenie pod Sokal. Xiąże jmc, zkupiwszy tamże woysko, posyła naprzod połk swoy, tak ordynacki, iako y zaciężny ludzie, z jmcią p. Koryckim, pułkownikiem swoim, ku Konstantynowu, gdzie przyszedszy stanął obozem tam że, pod Konstantynowem, y na rożne mieysca posyła podjazdy, co się dzie-

ie w Ukrainie. Te podjazdy daią znać, że wełkie bunty w Ukrainie; z ktoremi wiadomosciami do xiążęcia jmci Ostrozskiego posyłaią. Xiąże jmc ordynuie jmc p. Osinskiego, pułkownika gwardyey I. K. M., z tąż gwardyą pod Konstantynow, do jmci p. Koryckiego. Tamże na ten czas, dowiedziawszy się, Chmielnicki, hetman Zaporozki, posyła Krzywonosa, pułkownika swego, z niemałym woyskiem ku Połonnemu, aby Połonne przywiodł do posłuszenstwa Chmielnickiemu. Przyszedszy do Połonnego, dobywał; szlachty oboiey płci y żydow było bardzo siła. Widząc szlachta y insi obleżeni zdradę chłopską, poddali się Krzywonosowi, ktory takim był tyrannem, że kazał iednych poscinać, tak płeć męzką, iako y białogłowską, żydow y innych ludzi; drugich, ktorych mało zostało, wzięto w niewolą. Wziąwszy tedy Połonno, idzie prosto na Konstantynow, na woysko polskie, ktore tamże stało. Posyła p. Korycki podjazdy pod woysko kozackie dla języka, ktore podjazdy przychodzą z ięzykami, powiadaiąc, że wielkie woysko kozackie, y iescze większe drugie idzie z Chmielnickim. Przychodzi tedy Krzywonos z woyskiem kozackim ku Konstantynowu, gdzie, zostawiwszy tabor swoy w mili od Konstantynowa, następuie na woysko kommonikiem. Gdzie na ten czas był xiąże jmc Hieremiy Wisniowiecki z swoimi ludzmi y jmc p. Tyszkiewicz, woiewoda Kijowski; łączą się pod Konstantynowem z woyskiem tym, gdzie u tymże momencie złączenia się następuie nieprzyiaciel. Uszykowawszy ichmc p.p. regimentarze woysko, potykaią się z nieprzyiacielem, który z łaski Boskiey przy klęsce wielkiey został, bo imile do taboru gonili nasi, siekli tam że, wpędziwszy do taboru ch. Oparli się kozacy, ktorzy byli przez trzy dni w zawarciu swym, czekając na insze posiłki; przyszedszy posiłki do nich, rusza zię Krzywonos ze wszystkim woyskiem iuż nie kommunikiem, ale taborem na woysko polskie. Tamże czynili radę ichmc p.p. regimentarze, iesli ich czekać ze wszystkim woyskiem, mianowicie z piechotami, ktore były pod Konstantynowem. Stanęła rada, żeby piechotą wyprawić ku Czołhanskiemu Kamieniowi, a kommunikiem zostać wszytkim. Czekał tedy kommunik w szyku; w tym znowu następuie Krzy-

wonos z woiskiem y taborem na woysko polskie, ktore ustępuie w pole, aby wywabic od przeprawy kozakow. Idą kozacy z armatą y taborem w pole, gdzie woysko, obrociwszy się kommunikiem na ich tabor, wzięli ich zaraz na szable, wsparli ich mocno, ktorzy odbiegli swoiey armaty y taboru niemało, aż się oparli kozacy przy przeprawie pod Paszkowką wsią, niedaleko Konstantynowa, y tamże okopali się wprędce. Jchmc p.p. regimentarze, uczyniwszy radę, srozumiawszy z tak wielu ięzykow, że Chmielnicki iuż z woyskiem niedaleko następuie, ustępuią za piechotą ku Czołhanskiemu Kamieniu; tamże stanowszy obozem wszyscy, daią znać do xiążęcia jmci na ten czas regimentarza o tey tranzaktiey, iako się tam działo, y o Chmielnickim, że idzie z potęgą. Xiąże jmc Ostrozski rusza się z woyskiem ku Czołhanskiemu Kamieniowi, do tego woyska, ktore tam było, złączywszy się, tamże zastaie wiadomość o Chmielnickim, że ku Pilawcom idzie ze wszystkim woyskiem swoim. Posyła z kilku tysięcy jmci pana Łascza pod woysko Chmielnickiego, gdzie, nie doszedszy jmc p. strażnik koronny woyska kozackiego, zastaie tu przed woyskiem w Krasiłowie kozakow niemało, ktorych tamże wyscinawszy, ięzykow nabrawszy, powraca nazad do woyska z ięzykami. Z ktorych wyrozumiawszy jchmc p.p. regimentarze na ten czas, rusza się sam xiąże jmc ku Pilawcom, gdzie przyszedszy zastaie Chmielnickiego pod Pilawcami w okopach swoich, ktorzy się okopali, spodziewaiąc się wkrotce ordy; nim przyszli, przecie rożnemi fortelami experyment woysko czyniło z Chmielnickim y dobrze zawsze nadawało się. W tym czasie w kilka dni wiesci przychodzą, że orda idzie na odsiecz Chmielnickiemu. Posyłaią na tamtę stronę Pilawiec za przeprawę jmci p. Samuela Łascza, strażnika koronnego, aby kozakom zabronili paszy. Tam tedy przyszedszy, nasiekszy y nabrawszy kozakow y zapędziwszy w tabor, wziąwszy ięzyka, powraca do obozu. Ciż ięzycy powiedzieli, że iuż blisko orda iest, ktora nazaiutrz rano przychodzi; ale ich było tylko przyszło kilka set koni dla wiadomosci, co się z Chmielnickim dzieie. Biorą ięzyka na harcu tatara, ktory powiedział, że iuż orda niedaleko wszytka.

W tey że godzinie, ktore były chorągwie nasze za przeprawą, za grobelką, y piechota, wychodzi wielka wycieczka kozacka z taboru na te chorągwie y piechotę, gromi ich, ktorzy nie mogli wytrzymać, aż przez staw musieli wpław przebywać ku obozowi swemu; tamże ich siła potonęło, a obuz stał sparsim na dziesięciu gorach. W radę tedy wszyscy panowie regimentarze y p.p. woyskowi: uchodzić kommunikiem z woyskiem, tabor porzuciwszy; y tak się stało, doczekawszy nocy. Nazaiutrz nieprzyiaciel patrz, że się woyska niemasz; tabor zrabowawszy, ludzie zabrawszy, ktorzy byli przy taborze, idzie w tropy za woyskiem aż ku Lwowu, a od Lwowa ku Zamosciu, ze wszytką potęgą na ten czas.

Tegoż roku 1648, ziachawszy się ichmc p.p. senatorowie, cokolwiek ich mogło bydz, cum equestri ordine, do Warszawy obierać krolewicza jmci na krolewstwo Kazimierza, gdzie y Chmielnicki posłow swoich przysłał z pod Zamoscia, aby krol. Kazimirz był krolem polskim.

Po elekcyey krola Kazimirza, obieraią za regimentarzow nad woyskiem jmc p. Firleja, jmc p. Ostroroga, Lanckoronskiego y xiążęcia jmci Hieremiego Wisniowieckiego; tamże był jmc p. Alexander Koniecpolski, chorąży koronny.

Roku 1649.

Ciż ichmci wzwyszmianowani regimentarze wydaią uniwersały swoie, aby sli chorągwie wszytkie, ktore były w Polscze, ku Ukrainie, y sami tamże z nimi posli, gdzie rozdali im kwatery w woiewodztwie Podolskim, Ruskim, Wołynskim, gdzie z kozakami zawżdy była bitwa z tych kwatyr; toż woysko stało na kwaterach aż do wiosny tegoż roku. Zkupiwszy tedy woysko z kwater ichmc p.p. regimentarze na Kupiel, ktory iest niedaleko Bazaliey y Słuczy rzeki, początkowo z Kupielu posli ku Ostropolu; tamże kozakow zastawszy niemało w miescie, do szturmu poszło woysko, gdzie Pan Bog pocieszył, że miasto wzieli y niemało kozakow nascinali, a drudzy reiterowali się do zamku, ktorych nie mogli dobyć. Nazaiutrz o po-

ładniu przychodzi kozakom succurs do Ostropola z Lubaru w oczach wszystkiego woyska, przez straż przeszedszy, wzięli do tamtych że kozakow w zamek.

Tegoż roku była koronacya krola jmci Kazimierza w Krakowie; tamże na ten czas jmc p. Łascz, strażnik koronny, umarł.

Woysko, ktore było pod Ostropolem, ruszyło się ku Zbarażowi, gdyż iuż Chmielnicki hetman kozacki z ordą następował; tamże pod Zbarażem stanęło obozem. W krotkim czasie następuie Chmielnicki z wielką potęgą y z ordami wielkiemi, oblega woysko tegoż roku, przy ktorym ciż byli regimentarze wyżey mianowani. Obleżenie Zbarazkie poczęło się in julio. Imc p. Korycki, ktory był także pod Ostropolem, nie szedł z ludzmi xiążęcia Ostrozskiego pod Zbaraż, ale do Dubna. Tamże z Dubna podiazdy wyprawował pod nieprzyiaciela dla ięzyka, ktore odsyłał do IKM., a sam IKM. ruszy się z woyskiem ku Zbarażowi na odsiecz woysku polskiemu. Przychodzi pod Biały Kamień; tamże jmc p. Korycki tego dnia przyszedł z ludzmi, gdzie ordy brakowaney z kilkunascie tysięcy podpadło pod woysko. IKM. przysłał do p. Koryckiego, aby szedł zaraz za ordą; ruszył się z tymi ludzmi wszytkiemi, ktore pod swą miał komendą, naprzod posławszy przed sobą w przedniey straży p. Petkę, rotmistrza na ten czas xiążęcia jmci. Dogoniwszy tedy p. Petka za Jasowem ordę, ktora stanęła, widzi, że mało ludzi w przedniey straży było, prosto najezdża na niego, znosi p. Petkę, ktorego tamże zabito y wielu żywcem pobrano, między ktoremi wzięto w niewolą p. Żolkiewskiego, Głucha y p. Strzałkowskiego Tomasza. W tym p. Korycki iuż przychodzi po rozgromioney straży na to mieysce, bierze przecie ięzykow tatarskich, zapędzonych za naszemi, wraca się nazad do IKM. do obozu z ięzykami, ktorzy powiedzieli, że wielkie ordy są z Chmielnickim y z wielką potęgą stoi pod Zbarażem. Nazaiutrz rusza się krol Jmc ku Zborowu, a tych ięzykow naszych tatarowie do hana y Chmielnickiego, ktorzy powiedzieli, że krol jmc sam idzie na odsiecz z woyskiem pod Zbaraż. Teyże zaraz godziny ogłoszono tak w tatarskim woysku, iako y kozackim, przeciwko odsieczy żeby się goto-

wali. Zostawiwszy woyska częsc wielką, tak kozakow, iako y tatarow, pod Zbarażem koło obleżencow, a sam Chmielnicki ruszyli się z hanem przeciwko krolowi jmci, ktorego zastaie nieprzyiaciel pod Zborowem rano, gdzie miał się krol. jmc ruszyć w tenże dzien wszytkim impetem ze wszytkich stron. Przyszedszy orda y kozacy uderzyli na woysko, gdzie iescze nie wszystko było weszło w oboz; w tył poszła orda, tamże zaraz napadła na polk xiążęcia Ostrozskiego, na odwodzie zostaiący, gdzie jmc pan Sobieski, starosta Jaworowski, był w tey okazyey. Krol jmc wysłał z obozu na posiłek chorągwie usarskie jmci p. Sendomirskiego, jmci p. Felicyana Tyszkiewicza, y z pospolitego ruszenia niemało, mianowicie z ziemi Przemyskiey, y dragonie y piechoty w pole wywiedli nie winnie (sic.) od taboru w pole daleko. Gdzie orda wszytek impet obrociwszy na woysko wtył, nie mogło to woysko wytrzymać ordzie, poczęło uciekać ku obozowi, ktorego mało co uszło do taboru, y chorągwie te dwie usarskie funditus zginęli y niemało ludzi poscinano, aż w tabor orda pod samo miasto wpadła y sztukę wielką zrabowała. Tamże oblegli krola jmci, ktory był w obleżeniu z tydzień, aż traktaty nastąpiły, przez ktore y woysko Zbarazkie salwowane z obleżenia. Po traktatach ruszył się krol imc z pod Zborowa pod Gliniany, także y woysko z obleżenia Zbaraskiego przyszło, ktore poszło na stanowiska w Polskę, tak Zbaraskie, iako y Zborowskie.

Tegoż roku ichmc p.p. hetmani, ktorych pobrano pod Korsuniem, wysli z niewoli y byli na komissiey w Lublinie.

Roku 1650.

Woysko stanęło y sciągało się pod Horynin, gdzie się zkupiwszy jmc p. hetman w. k. Mikołay Potocki, będąc w woysku. Na ten czas daią mu znać, że Chmielnicki idzie, hetman kozacki, z ordami do Wołoskiey ziemi. Rusza się tedy, nie ufaiąc Chmielnickiemu, z woyskiem pod Kamieniec; tamże przyszedszy posyła do Wołoch na podjazd jmc pana Jana Kondrackiego, rotmistrza IKM.,

a sam kazał otrąbic, aby się okopało woysko pod Kamiencem. Przywodzi z podjazdu ięzykow p. Kondracki do obozu, z ktorych jmc p. hetman w. k. wyrozumiawszy, że to z tatarskiey informacyey był w Wołoskiey ziemi z ordą, zplondrowawszy ziemie Wołoską, wraca nazad w Ukrainę. Przysyła posłow swoich z drogi do jmc p. hetmana pod Kamieniec, żeby się tym nie turbował, że idzie w zad z Wołoch, y owszem ci posłowie powiedzieli, że „my chcemy pokoiu z wami". Jmc p. hetman, nie chcąc bawić długo woyska w obozie, rospuszcza woysko na kwatery tamże, w Ruskich kraiach.

Roku 1651.

Jmc p. Marcin Kalinowski, hetman polny koronny, przyiezdża do Baru, kupi woysko pod Bar; zkupiwszy woysko, rusza się pod Krasne y zastaie Nieczaja, pułkownika kozackiego, tamże z kozakami. Tamże w miasto wpadli nasi, wyscinali, y samego Nieczaja zabito, y Hawratynskiego, ktory był przy Nieczaiu slachcic; poymano go, y kazał jmc p. hetman szyie uciąc w Murachwie. Tegoż roku y Winnicka (potyczka) była, kiedy Bohuna oblegli w manasterze; tam naszych siła uaginęło: jmc p. Kisiel, rotmistrz Jkm., jmc p. Meleszko, także rotmistrz, potonęli, w płoń wpadszy, ktore plonili kozacy; w tenże czas zabito jmc p. Lubiszewskiego, porucznika xiążęcia jmci Wisnioweckiego Dimitra z pod usarskiey chorągwi koło miasta. Z tamtąd posłał jmc p. hetman polny Kalinowski syna swego, na ten czas oboznego koronnego, z częścią woyska. Tam, zastawszy w Lipowcu kozakow, kazał wyscinać, gdzie przyszła mu wiadomość wieczor tegoż dnia, że idzie woysko kozackie niemałe na odsiecz Bohunowi do Winnicy. Otrąbiono tedy, żeby woysko było w ostrożnosci; posyła tedy o pułnocy p. Jana Kondrackiego z comenderowanym towarzystwem, ktorych było 160. W godzinę po odeysciu p. Kondrackiego, przychodzi woysko kozackie przede dniem dobrze na woysko; trwoga się stanęła; tamże zaraz woysko poczęło ustępować w pole ku Winnicy. Pan Kondracki

rozumiał, że ieszcze woysko stoi na mieyscu, powraca z podjazdu, przychodzi na swoie kwaterę, gdzie kozakow zastaie; tamże się przebyiaiąc przez woysko kozackie, stracił wszytkich tych towarzystwa, tylko samoczwart uszedł do Winnicy, między ktoremi był towarzysz p. Korycki y ten tam zginął. Woysko kozackie, nad ktorym był na ten czas hetmanem nakaznym Puszkarenko, rusza się w tropy za panem oboznym koronnym ku Winnicy. Przyszedszy do Winnicy, daie odsiecz Bohunowi; ciż kozacy z manasteru wypadli na nasze woysko z miasta, gdzie była wielka confusia w woysku polskim. Ustępuie woysko aż ku Kamiencowi. Tamże przyszedszy jmc pan hetman polny rostawił woysko po kwatyrach koło Kamienca. Tam niewiele wytchnąwszy, przychodzą podjazdy z ięzykami, ktorzy powiedzieli, że Chmielnicki ze wszytką potęgą, tak kozacką, iako y tatarską, idzie za woyskiem. Zkupił tedy jmc pan hetman pod Kamieniec-Podolski; otrąbiono w woysku, żeby wszystkie rzeczy y wozy swoie zostawiali w Kamiencu, a communikiem isć. Ruszył się tedy jmc p. hetman polny z woyskiem z pod Kamienca ku Kupczyncom. Przychodzi orda pod Kamieniec z kozakami, nie zastaie woyska naszego, tamże idzie w pogonią za nim. Dogoniła orda woysko nasze pod Kupczyncami, napadli na odwod, w ktorym był odwodzie jmc p. Jan Sobieski, starosta Jaworowski, tamże się z ordą hałasowali na przeprawie. W teyże potyczce poymano murzę iednego, ktory powiedział, że orda wielka zaraz następuie. Pospieszył tedy jmc p. hetman z woyskiem ku Sokalu do krola jmci, a orda znowu się wrociła nazad ku Kamiencowi. Tamże przyszedszy pod Kamieniec z kozakami, rospusciwszy zagony tatarowie, nabrawszy siła bydeł, poszli do Chmielnickiego pod Zbaraż, stali tam niedziel ze dwie z kozakami.

Tegoż roku, zkupiwszy woysko krol jm. Kazimirz y pospolite ruszenie, ruszył się ku Beresteczku; tamże stanął obozem pod Beresteczkiem z woyskami. Ruszył się spiesznie Chmielnicki ze wszystką potęgą swoią ordami; tamże zastaie Chmielnicki woysko nasze, gdzie bili się przez trzy dni nasi z nieprzyiacielem. Tamże Pan Bog

victorią kr. jmci nad nieprzyiacielem dał; a naypierwey tatarowie uciekli od kozakow z samym Chmielnickim, woysko kozackie porzuciwszy; gdzie się woysko kozackie okopało samo, bez hetmana swego, y poczęli traktować z krolem jmcią, potym strach ich jakiś wziął, y ci rożnie poszli w ucieczkę ku Ukrainie. Na ten czas tedy w tey okazyey Beresteckiey raniono w łeb kiscieniem jmc p. Jana Sobieskiego, starostę Jaworowskiego.

Czyni radę krol jmc Kazimirz z ichmciami pp. senatorami, żeby iść za nieprzyacielem. Naradzili ichmci, aby sam krol jmc nie szedł, tylko aby ichmciow pp. hetmanow z woyskami y wyprawą pospolitego ruszenia posłał, y tak stanęło. Jchmc pp. hetmani poszli w Ukrainę z woyskiem, gdzie przed sobą wyprawili jmc pana Krzysztofa Koryckiego y p. Gurskiego turczyna, a innych rotmistrzow z ludzmi. Na ten czas tych że ichmciow orda, napadszy pod Taborowką, do ucieczki przyprowadzili.

Tegoż roku przyszedszy do Pawołoczy ichmc pp. hetmani y tam stanąwszy, daią ordynans tym chorągwiom y regimentom, ktore zostawiali na praesidium w Kamieńcu Podolskim pod czas woyny Beresteckiey, nad ktorym woyskiem miał commendę jmc p. Piotr Potocki, starosta Kamieniecki, y jmc p. Kondracki tamże był. Zostaie woysko p. starosty pod Pawołoczą, w ktorym na ten czas xiąże jmc Wisniowiecki Heremij umarł w Pawołoczy.

Tegoż roku xiąże Janusz Radziwił, hetman W. X. Litewskiego, zkupił się z panami hetmanami koronnemi; na ten czas Trylisy miasto woysko nasze dobywszy wyscinało. Z Trylis poszli ku Wasylkowu, gdzie jmc pan hetman polny koronny Kalinowski ztamtąd chodził na podjazd z częścią woyska; tamże zastawszy nad Dnieprem w Poroczach (sic) zkupionych kozakow rozgromił. Na ten czas xiąże jmc Radziwił, hetman W. X. L, w Kijowie kozakow wyscinał. Skupiło się tedy woysko tak litewskie, iako y nasze, pod Hermanowką, gdzie na ten czas orda, podpadszy z pod Białey Cerkwi, zabrali byli niektorym chorągwiom konię. W ten czas przysłał Chmielnicki, aby z nim traktować, gdzie nasi ichmc pp. hetmani posłali

komisarzow na traktaty, za ktoremi y sami ruszyli się ichmc pp. hetmani z woyskiem ku Białey-Cerkwi. Tamże naszych komisarzow, przyiezdzaiących do obozu Chmielnickiego, porabowali kozacy. Podstąpiwszy woysko pod oboz kozacki, wyszli kozacy y tatarowie z taboru, bili się z naszym woyskiem; tamże ich zagnali w tabor z pola z tatarami, ktorych na ten czas było tatarow trzy tysiące, nad ktoremi był starszym Kamamet-Murza, gdzie był Chmielnicki w obleżeniu z tydzień y więcey. Potym przysłał, aby dotrzeć traktatow, gdzie prosił, aby sam był Chmielnicki w obozie naszym z tą tedy kondycyą, aby iakiego pana dać za niego w zastaw. Posłano tedy w zastaw jmc pana Marka Sobieskiego, star. Krasnostawskiego, y był w obozie polskim Chmielnicki, ktorego częstowano y traktaty skonczyli. Po traktatach jchmc pp. hetmani posli ku Machnowce pod Biłopole; tamże popisało się woysko; po popisie na rożne mieysca w Ukrainę y w Podnieprze poszło na stanowiska, tu z tey strony Dniepru do Polski. Na ten czas wyprawili ichmc pp. hetmani za Dniepr jmc p. Kalinowskiego, miecznika Bracławskiego, porucznika jmci pana hetmana polnego, y jmc p. Machowskiego, z komenderowanemi woyska chorągwiami dla wybierania chleba pieniężnego.

Tegoż roku, szedszy z woyny, umarł jmc p. Potocki, hetman w. koronny.

Roku 1652.

Jmc pan Kalinowski, hetman polny koronny, zostawszy przy woysku w Ukrainie, ktorego przestrzegano, aby kozakom y Chmielnickiemu nie wierzył, żeby go nie zdradzili. Chmielnicki cale zdradę knuie pod jmc p. Kalinowskim, hetmanem polnym, i że posłał po ordę, udaiąc to Chmielnicki, że „ia, prawi, idę do Wołoskiego hospodara, do Wołoch, syna swego Tymosza swatać z hospodarowną Wołoską“.

Tegoż roku było wielkie powietrze miedzy kozakami w Ukrainie, a naszym ludziom polskim nic to powietrze nie szkodziło. Jmc p. hetman polny, nie ufaiąc przecie Chmielnickiemu, kupi woyko z tey

tu strony Dniepru, ktore stało na Batohu; po jmc p. Kalinowskiego posyła za Dniepr, aby nazad przychodzili na Batoh z Zadniepru, zostawuie iednak mieysce w obozie na kozakow Umanskiego pułku, że to jego byli poddani, y ci nie przyszli. Przychodzi Chmielnicki z wielką potęgą, znosi woysko polskie pod Batohem in mense majo, gdzie zginął jmc p. Kalinowski, hetman polny, y jmc p. Marek Sobieski, starosta Krasnostawski, y jmc p. obozny koronny, syn hetmanski, y innych wiele ichmciow; tamże zginął jmc p. Przyiemski, pisarz na ten czas polny koronny, y jmc p. Odrzywolski, starosta Winnicki. Nazaiutrz była rada u Chmielnickiego, po rozgromieniu woyska, aby wszytek jassyr, ktory orda żywcem brała, aby wyscinali pod gardłem. Ordzie kazano umyslnie, po kozakach iezdżąc, scinano naszych. Gdzie woyska mało co uszło z pod Batoha. Jmc p. Kondracki y tak wiele inszych jchmciow, te uszli do Kamienca, bo nie doszli tylko kilka mil do Batoha, a iuż nieprzyiaciel woysko zniosł był nasze; nad ktoremi chorągwiami miał kommende imc p. Jan Kondracki. To woysko z p. Kalinowskim y z p. Machowskim uszło wcale aż pod Sokal. Tamże woysko się było zapowietrzyło pod Sokalem; ztąd ten że jmc p. regimentarz rospuscił one po kwaterach. Nie długo stawszy po kwaterach, wydaią uniwersały, aby się kupiło woysko pod Luck; tamże na ten czas krol jmc przysłał mu buławę.

Roku 1653.

Posyła jmc p. hetman jmc pana Stephana Czarneckiego w Ukrainę ze wszytkim kommunikiem, zostawiwszy tylko kilku chorągwi przy sobie. Wszedszy w Ukrainę, jmc p. Czarnecki dobywa Pohrebiscz szturmem, gdzie go na ten czas pod Pohrebisczami postrzelono w gębe. Miasto Manasteryscze wziął przez szturm, ale zamku nie; przychodzi wiadomosć, że orda z Chmielnickim idzie, gdzie się reiterował nazad ku Polscze.

Tegoż roku Ścianę miasteczko jmc p. Kondracki wziął szturmem, gdzie siła nieprzyiacioł ludzi naszych naraził, y jmc p. Rusczyca rotmistrza postrzelono szkodliwie, ale też niektorych nieprzyiacioł poscinano. Poszedł tedy jmc p. Kondracki z chorągwiami, z jmc panem Czarneckim, gdzie się potkawszy z ordą y kozakami pod Gregoryńcami, nad Rusawą rzeką, zniosł y tatarow y kozakow, y w wiezienie ich nabrano: sotnikow dwoch kozackich, ieden Meherynski, a drugi Demenko, y tatarow nawiązano, ktorych posłał do krola jmci do Brzescia; na ten czas seym się odprawował w Brzesciu Litewskim.

Tegoż roku po seymie komissia żołnierska była we Lwowie; tamże krol jmc Kazimirz był, gdzie y woysku kazano, aby się wszytko kupiło do krola jmci. W ten czas y poseł Moskiewski przyszedł do krola jmci. Woysko zkupiwszy, rusza się krol jmc z pod Glinian w Ukrainę, posyła przed sobą z pod Glinian na podiazd jmc p. Piaseczynskiego, rotmistrza, ktorego w Zborowie orda napadszy rozgromiła y ięsyka wzieli, z ktorym posli do Chmielnickiego, ktory na ten czas zostawał z woyskiem kozackim y z ordą pod Grodkiem Bedrychowem, niedaleko Kamienca. Chmielnicki, z języków tych zrozumiawszy, uchodzi nazad z woyskiem w Ukrainę, bo ci mu ięzycy powiedzieli, że wielkie woyska z krolem jmcią.

Tegoż roku wyprawił krol jmc jmc pana Kondrackiego do Wołoch w kilku tysięcy woyska hospodarowi Stefanowi na pomoc przeciwko Tymoszowi Chmielnickiemu, ktory Wołoską ziemię rabował za to, że iego żony oyca, hospodara Wasyla, wygnał ten nowy hospodar Stephan. Przyszedszy jmc p. Kodracki z woyskiem do ziemi Wołoskiey, zkupiwszy się z hospodarem Wołoskim y z Węgierskim woyskiem, zastaią Tymosza Chmielniczenka z woyskiem kozackim, ktorego było 10 tysięcy przy nim; oblegaią pod Soczawą, gdzie był w obleżeniu niedziel dziesięc. Tamże woysko zgłodziwszy w obozie swoim, y samego Tymosza zabito z działa. Krol jmc Kazimirz wrocił się na ten czas, idąc w Ukrainę, z Kamienca pod Żwaniec; tamże pod Żwancem, nad Dniestrem, stanął ze wszytkim woyskiem, gdzie posyła do jmci p. Kond-

rackiego, regimentarza na ten czas nad woyskiem, pod Soczawą będącym, jmci pana Jaskulskiego, strażnika woyskowego, jmci p. Machowskiego, jmc p. Obuchowicza, woiewodę Smolenskiego, na traktaty z kozakami. W tym kozacy, za ich przyiazdem, ztraktowali, przy ktorych traktatach byli y węgrowie; ktorzy prosili o załogę do siebie. Dali im tak z polskiego, iako y z węgierskiego y z wołoskiego woyska załogę, aby poszli bespiecznie w Ukrainę. Nad tymi kozakami miał kommendę Chodorowicz, polak, ktory się był przed tym przedał do kozakow, do Tymosza nieboszczyka, z listami, żeby się nie poddawali, aż succurs przyidzie, gdzie iuż han y z Chmielnickim szedł. Jmc p. Kondracki, na ten czas będąc chory barzo, zlecił p. Kłodzianskiemu kommendę nad woyskiem, aby cokolwiek szło ku krolowi imci pod Żwaniec. Przychodząc iuż ku Żwańcu, gdzie orda nagoniwszy kilka chorągwi, tylko kilka wozow straciwszy, te chorągwie uszły pod Żwaniec. Y węgrowie przyszli zpod Soczawy, ktorych było 2 tysiące, y wołochow było także nie mało. Nad tymi węgrami był starszy Mikisz Michał. Pod ten czas obleżenie kozackie pod Soczawą przyiezdzał imc p. Alexander Koniecpolski, chorąży kor., y imc p. Sobieski, starosta Jaworowski, recognoscować mieysce tego obleżenia kozackiego. Przyszedszy imc p. Kondracki z tey woyny, umarł w Żwańcu.

Tegoż roku orda z Chmielnickim wrociła się pod Żwaniec, y krola jmci Kazimirza tam oblegli; w tym że zaraz obozie traktowała z krolem jmcią orda pod Żwancem, y ztraktowali tatarowie y zaraz na ten czas kozakow odstąpili, gdzie na ten czas był jmc pan Sobieski przez cale traktaty.

Tegoż roku imc p. Jana y Krzysztofa Sapiehow, braci rodzonych, wzieła orda pod Taykurami, y woysko, ktore było z niemi, rozgromili. Z pod Żwanca jmc p. Stanisław Potocki, hetman kor., rospuszczał woysko po kwaterach; nie wiele postawszy, wydaie uniwersały, aby się kupiło woysko pod Miedzyrzyc.

Roku 1654.

Jdzię z woyskiem hetman Stanisław Potocki na Ukrainę, gdzie przyszedszy w Ukrainę, idąc ku Humaniowi, dobywszy Jakubca, wyscinano kozakow; tamże zaraz y Mszaronkę (sic!) dobywszy, wyscinano, y nazad się wrocił jmc p. hetman ku Polsce z woyskiem.

Tegoż roku, przyiechawszy do Podhaiec, kazał ściąć p. Staweckiego, porucznika, że nie był z chorągwią w Ukrainie. Na ten czas p. Gurskiego, turczyna, posłano w kilku chorągwi w Polisie znosić kozakow, ktorzy, potkawszy się z nieprzyiacielem za Ostrogiem, zginął.

Tegoż roku jmci p. Liniewskiego rotmistrza tamże w Polisiu zabito przy taborze kozackim.

Tegoż roku skupili woysko jchmc p.p. hetmani pod Zborowem; na ten czas został jmc p. Lanckoronski hetmanem pol. kor. Tamże się koni w woysku zapowietrzyli, y ruszono woysko pod Tarnopol. Postawszy pod Tarnopolem ze dwie niedzieli, ruszyli się jchmc pp. hetmani w Ukrainę na zimę z woyskiem, gdzie przyszedszy w Ukrainę, staneli z woyskiem za Barem pod Czerniejowcami. Dano znać jchmci p.p. hetmanom, że w Buszy iest kozakow niemało, ktorzy nie chcieli się pokłonić p.p. hetmanom. Posyłaią jmc p. Stefana Czarneckiego pod Buszę z częścią woyska; tamże przyszedszy traktował z niemi, aby się poddali, ale oni nie chcieli y owszem bardzo hardzie stawiali. Daie znać jmc p. Czarnecki jchmci p.p. hetmanom; jchmc p.p. hetmani ruszaią się ze wszystkim woyskiem ku Buszy. Tamże przyszedszy, otrąbiono y kazano woysku wzytkiemu do szturmu isć; wzięli szturmem miasto, wyscinali wszytkich kozakow; tamże jmci pana Murawca, kapitana, w tymże szturmie zabito. Poszli z tamtąd ichmc p.p. hetmaui wgłąb w Ukrainę, posławszy jmc p. Koryckiego po ordę.

Roku 1655.

Roku tysiąc szescset piędziesiąt piątego przychodzi orda in februario pod Demowkę. Tamże ichmc panowie hetmani łączą się z nimi, biorą Demowkę przez szturm, miasto samo, gdzie siła ludzi w szturmie naginęło. Kozacy z miasta reiterowali się do zamku, tam się znowu bronili, gdzie granaty rzucano z mozdzierzow do zamku. Tamże dla wielkiego gminu ludzi w zamku starszy był nad niemi Zarudny; tego wzięto za wartę, a ludzi rozpasali do rożnych miast. Jdą pod ten czas ihmc p.p. hetmani ku Humaniowi, wziąwszy wiadomość, że Chmielnicki z Moskwą idzie na woyska. Posyła p. Szemberka wprzod na podiazd, ktory się potykał z podiazdem Chmielnickiego pod Ochmatowem. Tamże zaraz wparł kozakow w zamek y dał znać do ichmciow p.p. hetmanow, żeby następowali przeciwko Chmielnickiemu. Tamże bitwy zwiedli y oblegli ich w polu, ktorych trzymali trzy dni w obleżeniu bez wody; a potym Chmielnicki, uszykowawszy tabor, przez woysko nasze poszedł, ktorym nic nie radzili dla mrozu wielkiego. Woysko nasze także było zmordowane w sile, tak p.p. rotmistrzow, iako y porucznikow nabito. Tatarowie przyszli do naszego woyska, gdzie nasze woysko poszło ku Bracławiu, będąc zruinowane. Jchmc p.p. hetmani odjezdżaią z woyska, a zostawuią jmc p. Tyszkiewicza przy woysku w Bracławiu; niedługo tam postawszy, zchodzi woysko z Ukrainy do Polski na wiosnę dla woyny Szwedzkiey, gdzie była rada w Podhaycah. Posyła jmc p. hetman jmc p. Szemberka pułkownika w kilku chorągwie isć ku Wielkiey Polscze, ktorego na ten czas samego nie było przy chorągwiach, tylko jmc p. Michał Zbrożek, porucznik jmci p. Szemberka, ktory przyszedszy pod Srodę, tamże zastawszy szlachtę uchodzącą z obozu swego z pod Uscia do domow swoich przed szwedami, ktorzy mieli znać (?) swoy nad Usciem rzeką. J ztamtąd ruszyli sie także Wielkopolscy ludzie do domow swych, ktorzy traktowali z szwedami. Ta atmata, ktora była poszła z War-

szawy do Poznania, y piechoty dwiescie... Ktorzy dowiedziawszy się ciż ludzie, że jmc p. Radziejowski idzie z woyskiem szwedzkim do Poznania, uchodzą z armatą nazad ku Warszawie, gdzie się zkupiwszy z chorągwiami temi, nad ktoremi miał kommendę jmc p. Michał Zbrożek, porucznik jmci p. Szemberka, uchodzi dniem y nocą, aż ku Łowiczu, gdzie przyszedszy y zostawiwszy armatę w Łowiczu z ludzmi pieszemi, poszedł sam z chorągwiami pod Warszawę. Tamże zastaie krola jmci Kazimirza; czynił relacyą o swoim uchodzeniu. W tym jmc p. Czarnecki, kasztelan Kijowski, przyieżdża do krola jmci Kazimierza, ktoremu daie kommendę nad temi chorągwiami. Idzie z temi chorągwiami zaraz aż ku Łęczycy, ku woysku szwedzkiemu; tamże na rożnych mieyscach gromił szwedow y polskich ludzi, ktorzy byli przy szwedach. Jmc krol Kazimirz posyła do jmci p. hetmana w. k., aby przysyłał woyska kilka tysięcy z jmcią p. Lackoronskim, hetmanem polnym, do boku IKM. Przychodzi tedy woyska część z jmcią panem Łackoronskim do krola jmci ku Warszawie; gdzie krol jmc rusza się pod Łowicz. Jmc p. Czarnecki w tym że czasie daie znać, że y sam krol szwedski przyszedł do Witemberka także z woyskiem, ktory idzie prosto do krola Kazimirza z woyskiem ku Łowiczu. Krol jmc z pod Łowicza posyła imc p. Czarneckiego z woyskiem, ktorego było 3 tysiące. Idzie tedy pod woysko krola szwedzkiego pod Kutno z Łęczycy, tamże nie zastaie krola szwedzkiego z woyskiem, tylko odwod niektory. Posłał kilkaset koni z imcią p. Zbrożkiem, porucznikiem p. Szemberka, y tatarow, czerkiesow dzikich, ktorzy byli przy jmci p. Lackoronskim, hetmanie poln.; znosi odwod, y oficerow nabrali żywcem, posyła ich do jmc p. Czarneckiego, ktory o pułmile stał. Ci ięzycy powiedzieli, że krol szwedzki ieszcze o pułnocy ruszył się pod Łowicz. Zaraz się tedy reiterował co nayprędzey jmc p. Czarnecki do IKM. pod Łowicz; ale iuż tam pierwey krol szwedzki nastąpił na woysko IKM. Kazimirza, ktore musiało uchodzić prędko ku Krakowu. Tamże krol jmc Kazimierz, ustąpiwszy z pod Łowicza, stanął obozem pod Inowłodzem. Ztamtąd posłał podiazd potężny, gdzie szwedow po-

tykaią kilkaset koni, ktory funditus zniesli nasi. Zrozumiawszy z tych ięzykow szwedzkich, ruszył się do krola jmci ku Opocznu. Tamże pod Opocznem spodkawszy się z krolem szwedzkim, krol jmc Kazimirz przegrał y w konfuzyi został. Nazaiutrz skupiwszy się szli iuż powoli ku Krakowu; krol szwedzki w tropy także za woyskiem idzie. W kilku dniach przychodzi krol swedzki pod Krakow, zastawszy krola jmci w Krakowie z częścią ludzi pieszych. Sam odiezdża z Krakowa ku Slązku, a woysko z jmcią p. hetmanem polnym ustępuie ku Woyniczu. Krol szwedzki, zotawiwszy piechoty koło Krakowa, idzie za woyskiem ku Woyniczu; tamże zastaie woysko nasze pod Woyniczem niesprawne, rozgramia, gdzie była tam na ten czas chorągiew usarska krola jmci z Litwy, pod ktorą porucznikował jmc p. Hilari Połubinski. Pod tąż chorągwią siła naginęło towarzystwa y chorąży zginął. Jmc p. Chrebtowicz na ten czas był przy tey chorągwie, jmc p. Jan Sobieski, starosta Jaworowski; tamże jmc p. Axak zginął, rotmistrz kr. jmci.

W ten że dzień y tegoż roku zniosła Moskwa woysko nasze pod Grodkiem, niedaleko Bruchnala, w ktorym był jmc p. Stanisław Potocki, hetman w. kor. Zeszło się tedy woysko do kupy, y to z pod Grodka, y te z pod Woynicza, pod Rzeszow, w ktorym byli jchmc panowie hetmani y tak wielie panow. Tegoż roku jmci p. Potockiego, woiewodzica bracławskiego, w Czwartkowie wzięła Moskwa przez akord y zawiozła go do stolicy.

Tegoż roku han Krymski przyszedł na posiłek przeciwko Moskwy, gdzie przyszedszy w Pokucie, tam sobie odpoczął. Dowiedziawszy się han, że Moskwa powraca z Polski, idzie przeciwko Moskwie, przy ktorey był jmc p. starosta kamieniecki Potocki. Zastaie Moskwę pod Jezierną, niedaleko Złoczowa y Zborowa; tamże gromił ich, ale nie zniosł. Traktowali z nim y poszli z kozakami w Ukrainę, a han do Krymu.

Tegoż roku jmc p. Czarnecki accordował z szwedami, ktory wyszedszy z Krakowa poszedł na Sląsko do krola jmci Kazimirza z temi ludzmi, ktorzy byli w Krakowie.

Tegoż roku kurfistrzowi Brandeburskiemu poddał się Toruń, gdzie woysko nasze z jmcią p. Koniecpolskim, chorążym koron., posło w Prusy. Tamże kurfistrz dowiedziawszy się, wstąpił do swego xięztwa y oddał znowu Toruń.

Roku 1656.

Stał oboz pod Warszawą, y Warszawy dobywali, w ktorey był Witemberk; ten się bronił niedziel ze trzy, a potym accordował. Woysko to, ktore było na praesidium, szwedzkie, wypusczono do krola szwedzkiego, a Witemberka do Zamoscia wysłano. Na ten czas krol szwedzki z xiążęciem Pruskim złączywszy się pod Płockiem stali z woyskiem, gdzie po wzięciu Warszawy przeprawuie się woysko na tamtę stronę Warszawy ku krolowi szwedzkiemu, nie wiedząc o krolu szwedzkim, że się ruszył z pod Płocka. Zastaie krol szwedzki na tamtey stronie Wisły za Pragą woysko u mostu, insperate na woysko prosto idą raytarowie szwedcy, tamże czynią experiment, gdzie wpędzili w okopy woysko nasze y litewskie. Nazaiutrz, uszykowawszy woysko pod borem, idzie krol szwedzki ku naszemu woysku, gdzie orda, ktora była przyszła swieżo z Suporkazy-agą, potyka się z nimi tamże; zatrzymali ich u koncu boru. W teyże okazij kilka chorągwi usarskich W. X. L. wpadli z kopiami w ich tropy; tam siła z obu stron nabito, gdzie ieden towarzysz chorągwi usarskiey, Odachowski, samego krola szwedzkiego trącił kopią y tam zginął. Nazaiutrz krol szwedzki postępuie w szyku ku wsi Brudney y idzie prosto ku borku na szańce nasze. Wysyła krol jmc z okopow z jmcią p. Czarneckim, y insi ichmci tamże byli, aby z ordą tył brali krolowi szwedzdiemu; ale on w tymże momencie z wielką rezolutią natarł, szance wziął, piechotę naszę wystrzelał, na ostatek woysko rozgromił. Była tam konfusia, mianowicie przy przeprawie przez most na Wisle uchodzącego woyska, ktore oparło się aż pod Lublinem; a krol jmc Kazimirz przez most także na Czersk ku Lublinu..., gdzie się zkupiwszy pod Lublinem z

ichmc panami hetmany, woysko posyłali na troie: iedno z imcią p. Alexandrem Koniecpolskim, drugie z jmc p. Czarneckim, trzecie ku granicy pruskiey. Tamże xiążęcia Bogusława Radziwiła znoszą y iego samego w niewolą biorą. A jmc p. Czarnecki także pod Strzemesznem... ktorzy szli do krola szwedzkiego, a było ich pułtora tysięcy.

Списокъ этой Лѣтописи хранится въ архивѣ Коммиссіи подъ № 171, куда поступилъ изъ Тульчинскаго архива гр. Потоцкихъ. Рукопись конца XVII и не позже начала XVIII вѣка.

II.

Исчисленіе обидъ, нанесенныхъ Хмельницкому. Записка, представленная гетману коронному Николаю Потоцкому въ 1647 году.

Regestr krzywd Chmielnickiego, do jmci p. Mikołaja Potockiego, kasztelana Krak., hetmana w. koronnego, roku 1647 posłany.

P. Czaplicki, urzędnik Ceherynski, uprocił u nieboszczyka p. Krakowskiego sobie futor własny dziedziczny Chmielnickiego, na który ma Chmielnicki y przodkom swoim krolewskie donatie, y sobie daną approbatią od teraznieyszego krola imci; gdzie naiachawszy p. Czaplicki na osadzone słobody z ludem głodnem, gumno, to iest 400 kop zboża zabrano, wszytkie domostwo pożakował.

Ten że p. Czaplicki, gniewaiąc się na Chmielnickiego, kiedy go prawem patrzył o swoie gwałty, syna iego decem annorum puerum kanczukami wposrod rinku swoiey czeladzi tak zbić kazał, że aż go zaniesiono ledwie żywego, y wkrotce potym umarł.

P. Komarowski, zięć tego p. Czaplickiego, przysiągł kilka razy przed rożnemi kozakami, assawułami, że iezli nic z Chmielnickim nie wskoramy, tedy go koniecznie zabiiemy albo zabić każemy.

Imc p. chorąży koronny, idąc teraz, kiedy Tatary gromił, z Zaporoża, kazał wziąć tego Chmielnickiego za wartę y szyię mu

urznąć, w czym kiedy się chciał Chmielnicki udać do p. Krakowskiego, zasadzki były po goscincach.

In anno 1646, kiedy Chmielnicki, dostawszy tatarow dwoch, odwiozł ich do imci p. Krakowskiego, tedy, w niebytnosci iego, wzięto mu powołowczyzny z staini konia siwego, na ktorym w pola dzikie chadzał.

Panom urzędnikom Ukrainnym, co sie podoba, w domu kozackim wziąc gwałtem; żona kozacka, corka kozacka tedy muszą skakac, kiedy im oni zagraią.

O takowe krzywdy pissał jmc p. Krakowski po kilka kroć do panow urzędnikow y dzierzawcow napominaiąc, ale to nic nie pomogło.

Teraz Chmielnicki, gdy iechał obok z pułkownikiem swym, tak rok, przeciw tatarom, ktorzy beli wpadli pod Cehryn, nieiaki Daszewski, (iako to oni nazywaią Lach), z naprawy iaki tam starszyny, zaiachawszy mu z tyłu, ciął go w łeb, aż mu misiurka dotrzymała, mało mu głowy nie rosciął; ktorego gdy Chmielnicki pytał, dla czego byto, odpowiedział: „rozumiałem, bracisku, że tatarzin".

Tę krzywdę naiwiększą sobie Chmielnicki uznawa mianowicie, że go tam nieiakiś Pesta, cham kozak, sinistre traducewał go do imci p. chorążego koronnego, iakoby myslił armatę wyprowadzić na morze, za co imc p. chorąży, przy inszych względem p. Czaplickiego prætensiach, rozgniewany, na zdrowie Chmielnickiego następować kazał, y iuż Chmielnicki, nie maiąc sie do kogo ucieć, na Niz sie udał do inszych, także similiter skrzywdzonych, ktorych numerus niemały po tamtych Nizowych kraiach y po insulach morskich, ktorzy Chmielnickiego ducem sobie obrali.

Этотъ документъ, какъ и всѣ слѣдующіе, за исключеніемъ особо отмѣченныхъ, заимствованъ изъ рукописи, принадлежавшей нѣкогда барону Стан. де Шодуару.

III.

Донесеніе королю гетмана коронnаго Н. Потоцкаго, выступившаго на Украину противъ Хмельницкаго. Въ началѣ 1648 года.

Nie bez uwagi y rozsądney recollectiey z woiskiem W. K. Mci, p. y dobrodzieia mego, w Ukrainę ruszyłem sie. Przywiodły mie do tego poważne, iako zatrzymania całosci y dostoienstwa waszey krol. mci, tak też oyczyzne i iey swobody, rationes. Przywiedła braci miłey prozba, z ktorych iedni vitae et fortunis consulendo, z Ukrainy ku woinie uciekali; drudzy, superstites, nie kładąc w potentiey swoijch resistentyi, gorącemi sollicitabant prozbami, abym periclitantem præsentia mea et succursu ratował Ukrainę y do ugaszenia szkodliwego ognia pospieszył, ktory tak sie był zaiął, że nie beło tey wsi, tego miasta, w ktorey by na swąwołą nie wołano y nie myslono o zdrowiu, o substantiach panow swoich y dzierzawcow, swowolnie upominaiąc sie zasług swoich y częste w krzywdach y dolegliwosciach podaiąc suppliki. Były to preambula buntow, bo nietak ich bolało, iako ordinatio Rptey, rząd y zwierzchnosć starszych, od Wa: K: Mci w tym podana, ktorą nietylko życzą sobie infringere, ale też absolute chcą w Ukrainie dominari, pacta z obcemi y monarchami postronnemi stanowić, y to wszystko sprawować, co libitui et pallatui ich corridet. Mała sie to rzecz widzi, exuitijs buntow 500 czleka; gdy iednak kto uważy, z iakiey potuchy y w iaką nadzieię bunt podniesiono, każdy przyznać musi, że res beła non postremis motis przeciwko 500 ruszyć sie, bo ci 500 z conspiratiey wszystkich pułkow kozackich y wszystkiey Ukrainy bunt podniesli. Jeszcze P. Bog, przy zwykłym W. K. Mci szczęsciu, swiętą swoią prouidentią tę oyczyznę dzwiga, iż to consilium serce moie przez rozne senatory y experientią w podobnych razach wpoił, bym z woiskiem pospieszył. Do tych czas gdybym był celeritatis nie

przyłożył antidotum, powstał by był albo wielkiemi siłami, albo nierychło ugaszony ogień w Ukrainie. Jeden xiąże pan woiewoda Ruski u poddanych swoich wziął kilkadziesiąt tysięcy samopałow; niczego y insi; a wszytka ta strzelba z ludzmi do buntow Chmielnickiego adhaerere miała. Gdyby sie rzeczom in herba było nie zabieżało, gdyby sie były armaty po roznych zameczkach (ktore swawola ubieżeć miała) nie pobrało, iako by była tey sweywoli colluuies, i co by była w panstwach W. K. M. robiła, snadnie W. K. M. coligere możesz. Chociażem sie ia w Ukrainę ruszył, nie ruszyłem sie ad profundendum christianum sanguinem y swego czasu necessarium tey Rptey, ale aby, nie dobywszy broni, strachem samym woinę skonczył y, rozumiem, przysługę W. K. M. uczynił. Dotąd ieszcze kozacy żadney krwie krople od woisk W. K. M. nie uronili y nie uronią, ieżeli temeritate et arrogantia seposita ukorzą sie, a te zawziętosci w sobie zatłumią. Bo lecz widzę, że ten niebaczny człek Chmielnicki non flectitur clementia: iuż to nie poiedenkroć posyłałem do niego, aby zszedł z Zaporoża, obiecuiąc mu miłosierdzie y postępkow iego indulgentiam; nic go to nie rusza, posłow moich zatrzymał. Na ostatek posyłałem y z woiska p. Chmieleckiego, rotmistrza W. K. M., człowieka sprawnego y humorow kozackich dobrze wiadomego, persuaduiąc mu, aby buntow poniechał, y assecuruiąc go słowem moim, iż y włos iego z głowy nie spadnie. Laesus y w tym powolnoscią, a do mnie posłow moich z tym poselstwem wysłał: naprzod, abym z woiskiem z Ukrainy ustąpił; druga, abym pułkowniki y wszytkie ich assidentie od pułkow oddalił; trzecia, abym ordinatią Rptey zniosł, y w takich zostawali wolnosciach, przy iakich nie tylko nas z postronnemi wadzili by, ale też y na maiestaty tak s. p. antecessorow W. K. Mci, iako też samego W. K. Mci rękę swoię niezbożną podnosili. Iawnie ukazuie się to, że go ad eum scopum ambitia ciągnie. W tych czasach posłał na Doł, zasiągaiąc posiłku od Tartarow, u Dniepru czekaiących; poważył sie, że kilku set ich na tę stronę przewiozł, aby straże nasze zganiali, ktore na to przy roznych rozsadzone slakach, żeby sie

swawola do niego nie kupiła. Jezli zdawna o tym nie myslił, iako ten bunt miał zacząć y iako go tractować, racz W. K. M. uważyć numerum ludzi iego w tych czasiech 3000, z ktoremi strzeż Boże, żeby w Ukrainę wszedł, te trzy tysiące prędko by sie we sto tysięcy obrocił, y mieli bysmy, co z temi swawolnikami czynić. Na Buckach w Nizie horod sobie gotuie i fortifikuie y z niego umyslił sie moczno bronić. Huius nociui a patria auertendi wysokie są W. K. Mci rationes, a mianowicie ta, ktorą W. K. Mc proponere raczysz, aby swawolnym na morze ucieczki, in quantum by chcieli, pozwolić. Nie affectuie on tego, aby wyszedł na morze, ale aby w starodawny żył swywoli y te swiątobliwe Rptey sancita, koło ktorych multo sudatum labore y wiele się krwie slacheckiey wylało, szyię złamały. Vważam ja bono communi bydź rzecz potrzebną: pozwolić kozakom na morze, a to ex ipsa Reipub. necessitate, aby ta militia pola nie zalegała y dawnego woiowania sposobu, ktory na potem prodesse może, nie zapominała. Co w tak iednak sliskim czasie stać sie temu dosic nie może, częścią iż czołny iedne ieszcze nie wygotowane, drugie lubo gotowe, nie są in eo apparatu et ordine, aby zgodne ad belum nauale były; ktore tedy nie są gotowe, skonczyć ie przy sobie kazałem, ktore zaś lada iako wystawione, insze in locum niesposobnych sporządzone będą. Potego choć sie wygotuią, interest na tym, aby kozacy pacates w nalezionym porządku, iezli necessitas Reipub. y W. K. M. nastąpi, wyprawieni byli, bo strzeż Boże, aby sie ten bunt nie uspokoił, a oni wysli na morze: wrociwszy sie, wszczęli by bunt nieugaszony, y ledwo by ordinatia Rptey euanescere nie musiała, przy ktorey iezliby smy stali mordicus, gotową bedziemy mieli z niemi woinę. Turcy też, lacessiti od nich, nie spali by y szkod swoich nie opuscili, pewnie by Tatarow z woyski pogranicznemi do nas posłali, aby za swe odebrali, y mieli bysmy tedy publicum hostem, y Tatarow, y kozakow, z ktoremi oraz iezliby tutum et securum woiować, subsit altissimo et prudentissimo W. K. Mci iudicio. Woyna z Venetami mały to cesarzowi obex y wstręt do woiny z nami; w ręku to iego Wenecką woynę

promouere y oney na czas (czemu by Venetowie radzi) zaniechać. Ale lubo by od niey nie chciał desistere, ma tantam potentiam uirium, że y z nami bellare może. Pod ten czas, gdy cesarz z Persami woynę prowadzil, aza u nas Tatarow nie było? a przecie to rem actam non impediuit w Persiey. J to in promouendis przeciwko cesarzowi Tureckiemu armis obseruatu dignum, iedno, aby nie zaczepiać, dokąd woiska distributy nie uczyni, ci acz wiosną, y to bardzo pozno, gdy iego potentiæ wychodzą aperire zwykła. Meo iudicio rozumialbym wprzod koło tego pochodzić, iakoż y chodzą, aby się bunty teraznieysze ułacnione były, a dopiero o sposobie pomislić, w iakim by porządku, ingruente Rptey necessitate, wynisć na morze mieli. Lecz ia w tym wszystkim za wolą i roskazaniem W. K. Mci isć chcę, ktorego mandata exequi mei, iako uniżonego W. K. Mci sługi, zostawa officii. Życzył bym ia był z nieprzyaciela Krzyza S° tey zimi triumphali gloriosum W. K. Mci adornare nomen lauro; gdy iednak umyslone (iako z listow hospodara, ktory posyłam do rąk W. K. Mci, patebit) odmieniono proposita, seruatæ patriæ abyś W. K. Mc. ode mnie przyiął coronam, uniżenie proszę.

IV.

Донесеніе неизвѣстнаго лица о ходѣ военныхъ дѣйствій на Украинѣ. Изъ Черкасъ, 1648 года, 2 апрѣля.

List z Czerkas, die 2 aprilis, 1648.

Trudna to niesczęsliwa kozacka woyna. Chmielnicki leży na ostrowie Bucku nazwanym, Dnieprowym, do brzegu dwie mile tu od nas, a po tamtey stronie, do Krymu, z działa dobrego ledwie nie dostrzeli, ktorych sam teraz u nas niemasz. Posyłał imc p. Krakowski do p. Chmielnickiego, ale na to nic nie dba Chmielnicki, tylko sie offertami bawi, a czołem biie, mowiąc: że ia na włosć nie wyidę, niechai pierwey imc p. Krakowski ustąpi z woi-

skiem i pp. pułkownikami, tylko zam p. commissarz zostanie,—ktory u nich małey wagi.

Commissia przyszła od iego K. Mci, ale nie wiem, co nią sprawią bez pieniędzi; a potrzeba im dać trzy kroć sto tysięcy, a z pułkownikow czynić sprawiedliwosć y z samego commisarza, ktorzy tego piwa narobili. Niemałą daie p. chorążemu przyczynę. Jakoż kolwiek, nie łacno sie to uspokoi, na co sie zaniosło. Pułkami leżemy po Naddnieprzu: pułk imci p. Krakowskiego w Cerkassiech, p. hetmana polnego w Korsuniu; w Migroczyznie, po wszytkich włosciach dziedzicznych, p. chorążego coronnego pułk; p. Czernichowskiego w Kaniowie y Bohusławiu. Po swięciech zaraz idziemy na Zaporoże lądem, a kozackie woysko Dnieprem czołnami. Tego hultaystwa iest na tym ostrowiu namniey 1500, bo im passy wszędzie pozastempowano, aby sie do kupy nie schodzili.

V.

Письмо Луки Мясковскаго, судьи Подольскаго, канцлеру Юрію Оссолинскому, о томъ же. Изъ Бара, 1648 года, 2 апрѣля.

Chmielnicki mocno sie fortificuie na potężnym ostrowiu Bucku palami i fosami, żywnosci nazbyt, y prochow ma, a tego chce, ut supra, y aby żaden lach nad woiskiem Zaporowskim nie był starszym. Co to pułkownikow auaritia narobiła y tyranskie z kozakami obchodzenie! Przydaię, iż z niemi będzie długa y trudna Olenderska woina.

Łukasz Miaskowski, sędzia Podolski.

VI.

Донесеніе Кодацкаго коменданта Гродзицкаго о возмущеніи и переходѣ на сторону Хмельницкаго реестровыхъ козаковъ. 1648 года, 9 мая.

List p. Grodzickiego, gubernatora Kodackiego, do jmci p. kasztelana Krakowskiego, die 9 maia, 1648, z Kodaku.

Żałosną nowinę oznaymuię wam, m. m. panu, że 4 mai u Kamiennego Zatonu wszytko woisko Zaporowskie, to co szło wodą. rebellizowało, i pozabiiali pułkownikow y starszynę wszytkę. To pewna a nieodmienna nowina; wierz wm m. p., bo dziś godzina w noc przybiegło do mnie dwoch musquieterow moich rannych, ktorych tamem był posłał przy mozdzierzu i granatach; to tam wszytko siadło, y puskarz co lepszy, a te rzeczy byłe by tam bardzo potrzebne. Obrali sobie Działkiia assawułem Krywułę; to mi też ciż muskietirowie powiedzieli, że beła rada u nich, żeby ordę y hana wozić przez Dniepr y pospołu isć p. commissarza dobywać, a potym Kudaku. W tym kiedy iuż wszytkich, ktory ieno nie był kozak, poczęli zabiiać, iakoś szęsciem pouciekali y iuż wiedzieć nie mogli, co za zamysły ich dalsze były.

Bunt ich tak sie począł: porwał ieden chorągiew y począł krzyczeć do czernieiecki rady; z czernieiecki rady skoczyli wszyscy za nim. Illias assawuł porwał sie do rusnicze do nich, ale go zaraz kiesciniami tłuć poczęli y poymali, iako y wszytkich starszych. Tego dnia po radzie pozabiiali. To oznaymiwszy wm. p., proszę o prętki succurs, bo wm. m. p. wiesz, że nie na 400 człeka zbudowana ta forteca, y osm set będzie miało co robić, broniąc ią. O lonty, proch, ołow także proszę. Jezli wm. m. p. (zawarui Boże) usłyszysz, że Kodak wzięto, nie racz sobie imaginować wm. m. p., żeby mnie y moich officirow żywych wzięto.

VII.

Донесеніе пана Чорнаго канцлеру Оссолинскому о пораженіи поляковъ подъ Корсунемъ. Изъ Бѣлой-Церкви, 1648 года, 25 мая.

List od pana Czernego z Białey Cerkwi do jm. p. Jerzego Osolińskiego, canclerza w. kor., de data 25 mai 1648.

We złym bardzo mieyscu pp. hetmanow obskoczono, w gęstych chrostach. Uderzyli wszytką potęgą na tabor, ta część taboru szwankowała; bronili sie do samey nocy, nie mogli wytrzymać, y ci kozacy ruscy, ktorzy byli w taborze, za pierwszem rozerwaniem taboru, zaraz sie obrocili na naszych. P. sędzia Podolski to pisze, ze p. Kotłubai, stary żołnierz, uszedł z tey potrzeby y to powiedział, że we złym mieyscu nas nieprzyiaciel obskoczył, y działa były polgnęły w błocie; y to naypierwszy kunst był w nieprzyiacielu, że konie pod działami wyzabiiali, potym wszytką potęgą przed południem nastąpił. Trwała bitwa do wieczora; siła ludzi zginęło rycerskich; uchodzi ich potroszę, z rzadka ktory nie postrzelony. Tatarowie poszli w zagony, a Chmielnicki lento agmine postępuie, szkod w miastach nie czyniąc, tylko slachtę polską a żydy w pień scina. Xiąże Wisniowiecki ma osm tysięcy woiska, lecz im nie ufa, bo Ruś.

VIII.

Универсалъ примаса, Гнѣзненскаго архіепископа М. Лубѣнскаго по поводу смерти короля Владислава IV. 1648 года, 26 мая.

Matthias Łubienski, Dei gratia archiepiscopus Gnesnensis, legatus, regni Poloniae primas etc. primus princeps.

Wszem w obec y każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, osobliwie jchmm p.p. senatorom, dygnitarzom, urzędnikom y wszystkim stanu rycerskiego obywatelom koronnym y wielkiego xięstwa

Litewskiego, moim mciwym panom kollegom, przyiaciołom y braciey, przy zaleczeniu służb y chęci moich, do wiadomosci przywodzę.

Przedwieczney ordinaciey Boskiey tak się podobało, że oyczyzna nasza, ktora za fortunnym panowaniem walecznego y swiątobliwego pana naszego naiasnieyszego Wladysława IV w obfitey sławie, pokoiu y ozdobach, ad inuidiam orbis, do tego czasu kwitneła; przez zeszcie z swiata jego krolewsk. mci nie tylko iako bez głowy y opiekuna osieroczona, ale nadto ciężkiemi od okolicznych nieprzyiacioł strwożona zostaie niebespieczenstwy. Co acz każdego obywatela panstw tey Rzeszypospolitey strate tak dobrotliwego pana et ingruentia pericula, recte aestimantem, serdecznem żalem przerazić musi, przydzie nam iednak, composito utcunque luctu, maiestatowi Boskiemu pokorne oddawszy prośby, aby strożem był y obrońcą naufragantis patriae, traditum od przodkow naszych morem naśladuiąc, opportuna adhibere remedia, czas powiatowym seymikom, a potym conwokacyey przyszłey naznaczyć. Mnie, iż Pan Bog z woley swoiey świętey lubo nayniegodnieyszego na tym pierwszym mieyscu Rzeczypospolitey pozadził, idąc za radą y zdaniem ich mciow p.p. senatorow, ktorzy na ten czas do mnie dla spolney około dobra y beśpieczeństwa pospolitego rady przybyli, z powinności mieysca mego y z zwyczaiu dawnego, naprzod zeszcie z tego świata y smierć żałosną krola jego mci, pana naszego, ktorą dnia dwudziestego teraznieyszego mca maia, o wtorey godzinie z pułnocy, Pan Bog nań dopuścił, do wiadomości wszech stanow koronnych y w. x. Litewsk: przywodzę y żeby ona po woiewodstwach, powiatach y grodach wszystkich obwieszczona była, urzędow, ktorym to należeć będzie, żądam y napominam powagą urzędu y mieysca mego. A oraz, za radą także y zdaniem tychże ich mm. p.p. senatorow, trzymaiąc sie praw y zwyczaiow starodawnych, wprzod seymiki powiatowe tak w Koronie, jako y w Wielkim X. L. na dzień dwudziesty piąty miesiąca czerwca, wojewodstwu iednak Mazowieckiemu paktykularne seymiki na dzień siedmnasty tegoż miesiąca, a generalny w Warszawie na dzień pomieniony dwudziesty piąty. W woiewodstwach zaś Pruskich

poprzedzić maią seymiki partykularne, wedle zdania ich mm. p.p. woiewodow tamecznych słożone, a generalny na ten że pomieniony dzień dwudziesty piąty miesiąca czerwca w Malborku. Potym conwokacyą generalną na dzień szesnasty miesiąca lipca w Warszawie naznaczam y składam, na ktorą żeby ich mm. p.p. senatorowie y p.p. posłowie z wojewodztw wcześnie y na dzień pierwszy, gdyż na tym saluti et securitati Reipublicae należy, żeby co prędzey ta conwokacya odprawiona była, ziachali, przez miłość oyczyzny et salutem publicam proszę y napominam, ponieważ na tey conwokacyey czas y mieysce elekcyey przyszłego, da Pan Bog, pana złożone y naznaczone bydź ma. Na tey że podług kapturow przeszłych rząd, bespieczeństwo y sposob pod ten czas interregni zachowania sprawiedliwosci swiętey, bez ktorey żadne państwo stać nie może, takze czynienia zapisow y kontraktow, otwarcia y leżenia ksiąg namowiony będzie. Sekuritas do tego granic koronnych y W. X. Lit., pacta z pany y panstwy sąsiedzkiemi, przez posełstwa potwierdzone y zatrzymane, y zgoła ze wszystkich stron bespieczenstwo Rzeczy pospolitey, za pomocą Bożą y za spolnym około tego wszystkiego zniesieniem, obmyslone bydź ma. Y to co by na elekcyey, da Pan Bog, przyszłey, za radą y zgodą wszech stanow oboyga narodow, przyszłemu da Pan Bog panu do poprawy rządu, praw y pomnożenia swobod naszych podać, więc iakie by bezpieczeństwo y porządek w iachaniu na elekcyą y z elekcyey, także y oney odprawowaniu bydź miał, tudziesz czas y plac ieyże uznawać y stanowić sie będzie. A że tak żałosne osieroczenie nasze uprzedziły nieco motus w Ukrainie, a subsequuntur iuż wyuzdane pogańskie naiazdy na ten czas, gdy ich mm p.p. hetmani hoc unum curabant, iakoby ciż swawolnicy y rebelles kozacy pokoiu z temi ż pogany nie naruszali,—oni, spiknąwszy sie y związawszy cum rebellibus, na woysko Rzeczypospolitey nastąpiwszy, do częsci jego, nad Zołtemi wodami okopaney, szturmuią, a druga szczupła część z jch mm. p.p. hetmanami zostawa in casu. Podaię wmciom mm. panom y braci do uwagi, ieżeli tak nagłe niebeśpieczeństwo nie wyciąga skutecznego z

tych samych seymikow, conwokacyą uprzedzaiących, zabieżenia przez prędkie przyczynienie woyska powiatowym żołnierzem za te pieniądze, ktore in hunc casum z ostatnego seymu zostaią w woiewodstwach zebrane, lubo też odesłaniem, ktore by woiewodstwo chciało, do gotowych Rzeczypospolitey chorągwi pieniędzy, na przyczynienie pocztow, a zatym prędszego woysku, tak szczupłemu, succursu. W czym wszystkim poruszy serca y affekty wmciow mm. p.p. synowskie miłość ku spolney oyczyznie, lamentabilis dotąd conditio miłych braciey naszych, przy tamtey scianie mieszkaiących, straszne niebespieczeństwo na wszystkich, gdybysmy części jedney, zaniedbawszy całą Rzeczpospolitą, tam euidenti periculo objicere mieli. Należy do tego tym że seymikom pilne y skuteczne porachowanie w tym, co by ktore woiewodstwo y powiat do płacey woyska zasłużonego y teraz krwią y zdrowiem swoim zdrowia nasze zaszczyczaiącego pozostało w zapłacie y podatkach, na ostatnim seymie uchwalonych, w czym rozumiem bydź potrzebne poborcow nieodwłoczne z pieniędzmi do jego msci pana podskarbiego koronnego wyprawienie y onych surowie napomnienie, iakosz y ia sam napominam władzą urzędu moiego, tak p.p. poborcow, iako y wszelkich retentorow, a przytym żądam ich mm. p.p. dzierzawcow y powinność ich przypominam, aby quartą z dzierzaw y starostw na obronę Rzeczy pospolitey naznaczoną, do mieysca prawem naznaczonego, na czas w tym że prawie wyrażony, pod winami legibus publicis uchwalonemi, odsyłali. A ktorzy służbe woienną z dzierzaw swoich tak w Koronie, iako y w wielkim xięstwie Litewskim, powinni, aby ią według potrzeby, za naznaczeniem tych, ktorym należy, tam, gdzie tego plac y mieysce, niemieskanie odprawowali. Lecz w tak nagłym y nieupatrzonym na oyczyznę razie nic ią prędzey y efficacius wesprzeć nie może, nad miłość y ochotny a dobrowolny affekt concurrentium ciuium; zaczym przez iey miłość, przez ochronę sacrorum tego Boga, w ktorego prowidencyey osobliwey consistit całość oyczyzny naszey, przez cara pignora y samych że wmsciow zdrowie proszę, abyscie msciwi panowie, ktorym Pan Bog lub ex opibus,

potencya, lubo ex vicinia maiorem iey dał ratowania commoditatem, do ich mm. pp. hetmanow kupić sie raczyli, w czym y u nas, braciey swoich, miłość y wdzięczność, a u potomnosci niesmiertelną sławę sobie y domom swoim (nad ktorą przodkowie wmciow moich msciwych panow nic nie mieli droższego y onę nad krew y zdrowie, pogotowiu y ostatki przekładali) ziednacie; a nadto przyszłemu, da P. Bog, panu ia sam y ich mość drudzy ze mną takową ochotą y odwagę wmciow, moich mciwych panow, sollenniter zalecić y o przystoyną nagrodę instare obiecuię. Dalszey zaś obrony Rzeczypospolitey sposob szczęśliwie, da Pan Bog, na przyszłey conwokatiey namowiony będzie, iako by tak od pogan, iako y od sweywoley Ukrainney y zewsząd wolna y bezpieczna zostawała. Upewniaiąc, iż Rzeczpospolita na przyszłey, da Pan Bog, conwokatiey dalszą y skutecznieyszą obmyslaiąc obronę y bespieczeństwo swoie, wszystko to, co ktore woiewodstwo, ziemia albo powiat na ten czas pozwoli y wyda, in coaequationem przymie, czym wm. moi mciwi panowie y bracia Bogu y swiatu wszystkiemu ukażecie wrodzoną swoię ku oyczyźnie miłość y onę, da Pan Bog, za błogosławieństwem Iego swiętym, uwolnioną od niebespieczeństw, całą, kwitnącą serae posteritati zostawicie. Przez też milość oyczyzny wszystkich wmciow moich mciwych pp. proszę, żebyscie wszelakie niechęci y niesnaski, ktore by między kim zachodziły, dla dobrego oyczyzny, w ktorey zdrowiu y całosci zdrowie każdego z nas zamyka sie, z serc swoich złożywszy y prywatnych pożytkow albo respektow zaniechawszy, w zgodzie oney swiętey staropolskiey, ktorą y przed tym swiątobliwe za przodkow naszych kaptury stwierdzały, do teraźnich rad y spraw Rzeczypospolitey przystępowali. A żeby ludzie swowolni do gromad prawem zakazanych kupić się nie ważyli, proszę y napominam ich mm. panow woiewodow y starostow sądowych, koronnych y wielkiego xięstwa Litewskiego, aby tey sweywoley z urzędow y powinnosci swych zabiegali y takowego kupienia sie nie dopuszczali, gdyż te postępki swawolne czasu swego podług obostrzenia prawa pospolitego y sposobu z conwokacyey namowionego bez karania zostawać

nie mogą; acz y tego życzę, aby, niż do tey conwokacyey przyidzie, poskromienia tey sweywoley y bespieczeństwa domowego w woiewodstwach był iako nayprędzey sposob na tychże seymikach namowiony. Jch mm. panow woiewodow y starostow, także miasta pograniczne y portowe napominam, aby żadnych cudzoziemcow, ktorze by byli suspecti y słusznych paszportow nie mieli, do Korony nie puszczali. A ieżeli by się poseł od ktorego pana cudzoziemskiego trafił, aby o nim do mnie znać niemieszkanie dawali, a samego, poki ode mnie informacya do ich mciow nie przyidzie, na granicy zatrzymali. Co wszystko żeby y na seymikach uważono y żeby iuż te sprawy y deliberacye Rzeczypospolitey, w tym uniwersale wyrażone, za instrukcyą pomienionych seymikow były, abysmy na potym y czasu nie opuszczali, y nowemi ziazdami kosztu sobie nie przyczyniali. Y do tego, żeby ich msciom p.p. posłom moc na przyszłey conwokatiey umawiać sie dana była, z powinności mieysca mego proszę y żądam wmciow moich mciwych p.p. y braciey, maiestatowi Boskiemu pokornie supplikuiąc, aby do tego wszystkiego z miłosierdzia swego dopomoć nam raczył. A ten uniwersał, z podpisem ręki y przyłożeniem pieczęci moiey, y za zdaniem ich mciow panow senatorow na ten czas będących: jasnie wielebnych ich mm. xx. Andrzeia z Leszna Lesczynskiego, Chełminskiego y Pomeranskiego, podkanclerzego koronnego; Stanisława z Kalinowey Zaremby, Kiiowskiego, opata Suleiowskiego, biskupow; wielmożnych ich msci panow: Przemysława na Bykach Bykowskiego, Sieradzkiego y starosty Przedeckiego; Mikołaia Łaysczewskiego, Sochaczowskiego, kasztellanow; iasniewielmożnego iego msci pana Jerzego z Tęczyna Ossolinskiego, kanclerza naywyzszego koronnnego, Puckiego, Lubomskiego, Ryckiego, Bogusławskiego, Adzielskiego, Derpskiego starosty,—podaię y do grodow posyłam. Dan w Łowiczu, dnia dwudziestego szostego miesiąca maia, roku 1648.

Maciey Łubienski, arcybiskop Gnieznensky.

Книга городская Луцкая 1648 года, листъ 814—816 (вшитая въ книгу печатная брошюра).

IX.

Письмо Брацлавскаго воеводы Адама Киселя къ примасу о положеніи дѣлъ на Украинѣ и о замыслахъ Хмельницкаго. Изъ Гощи. 1648 года, 31 мая.

List od imci p. Kissiela, woiewody Bracławskiego, do imci x. Macieja Żubienskiego, arcybiskupa Gnieznienskiego, z Husczy, ultima mai 1648.

Straszna rerum metamorphosis, iaka w oyczyznie naszey nastąpiła, zniesione woysko Rptey y na głowę porażone, hetmani obay mizernemi więzniami,—już to ma bydź głosno wm. m. p. Jako oriente sole oswiecaią się wszystkie swiata amplitudines, tak początkiem panowania s. p. krola imci, pana naszego, szczęscie, sława, zwycięzstwa nad nieprzyiacioły y złoty pokoy, wiiąc sobie gniazda w oyczyznie naszey, na wszytek swiat słyneły y swieciły. A iako occidente sole następuią tenebrae, tak extincto principe nostro, oraz zgasł pokoy, szczęście y sława Rptey, nastąpiła niesłychana clades y (niestetyż) perpetua labes, gdy oyczyzna, potentiey cesarza Tureckiego y innym tak wielom monarchom inexpugnabilis, od iednego zdraicę kozaka sprzysiężonego z częscią poganstwa expugnata. Serui nunc dominantur nobis, nouus formatur od niego ducatus; niesczęsni bracia nasi gniazda swoie, domy, a drudzy charissima pignora w nagłym niebespieczenstwie rzucaiąc, biegą in uiscera Regni. Zkąd robur oyczyzny w woyskah, podatkach, ludziach, potentiach, te wszytkie Ukrainne prouincie za swoię własną, szablą wziętą, nieprzyiaciel obwoływa. Novum vassallum Krymowi z oyczyzny naszey, z własnego na wszytek swiat libertatis domicilio, format sobie dominium. Plebs hezrozumna, od niego tym decepta, że szablą y ogniem seuit tylko na stan slachecki, iey parcendo, otwieraią miasta, zamki, victorem tryumphantem wprowadzaią, poddanstwo mu swoie oddaią. Kiiow stolicą bydź swoią declarował, y lubo

wszyscy przednieysi uszli, tak duchowni, iako y swietcy utriusque religionis, pozostałemu pospolstwu na przyiazd swoy gotować sie kazał. Za Dniepr z 10000 nieiakiego Krzywonosa, wodza swego, kazawszy mu przybrać tyle drugie kozakow (o co nie trudno), posłał dla zniesienia xcia imci p. woiewody Ruskiego; lecz mam takie od moich sług zbieżałych z Zadniepru wiadomosci, że xiąże imc, gdy mu sie assistentia iego, ex eadem gente zgromadzona, zmykać poczęła, musiał consulere sobie, z garscią slachty polskiey y sług swoich uiezdzać w Bracławskie woiewodstwo. Orda obrocona, kosz tatarski y tabor tego bezecznego Tamerlana ieszcze w Białey Cerkwi stoią. Te iednak głosy y ięzyki mamy, że calamitatem naszę, a fortunę swoię, chce ultra prosequi. Już tedy Kiiowskie, Bracławskie, Czernichowskie woiewodztwa maią za swoie. Wołyniowi i Podolu grozi, tudzież Ruskim ziemiom. Tak nagle, tak ciężsko ten nieprzyiaciel zdeptał sławę Polską y pożądaną oyczyznę naszę! A my bez woyska, bez wodzow, bez pana zostawszy, odpadlismy od wszytkich, ktoremi oyczyznie continuo usługowalismy, dostatkow naszych. Ja pierwszy, lubo w oyczyznie ultimus, sto tysięcy intraty straciwszy za Dnieprem, zaledwie przy kilkunastu tysięcy ieszcze do woli Bożey, iezli ostatka nie posiędzie nieprzyiaciel, a w kilku kroć stu tysiącach długu, in obsequiis pana y oyczyzny zaciągnionych, zostawam. Innych wiele iest, ktorych taż ecclopsis wyzuła z oyczystego, sanguine et sudore parto, swiatla. Inflandskiey braci podobnemi będziemy żebrakami. Zkąd y iako zaciągnione to nagłe niebespieczenstwo y ciężska calamitas na Rptą, listy moie do sw. p. krola imci p. moiego pisane abunde testantur. Niesczęsliwa bowiem mens presaga moia, a bardziey rationis lumen, wszytko to, do czego teraz przyszło, praevidebant et praesentiebant. Widziałem kozakow plus, quam prostych chłopow oppressos et pessime tractatos, a za wybieżeniem na Zaporoże motuum motoris et victoris in unum conspiratos, quantum potui tedy, tantum persuadebam imci panu Krakowskiemu nie szukać iednego po Dnieprowych spławach kozaka, aczey wszytkich zatrzymywać in obsequio y exorbituiących iako

kolwiek pogłaskać; alterum, podawałem do consideraty z sczupłego woyska nie czynić partitij; tertium, za Dniepr nie wypuszczać na wiadomość conspiratią dalszą kozakow; quartum, in sua Repub. aby nie przyszło lacessere Tatarow, nie posyłać w pola, ale czekać, co też daley ten zdraicza by czynił, a zniesć sie z Beiem Oczakowskim y z Krymem, żeby tam żadnego nie miał receptaculum ten zbieg nasz. Jezliby też obawiać sie z Ordą iego ligi, zawołać na Rptą o posiłki, a samym z tym woyskiem zostawać in praesidiis. Gdy tedy nie chciał iegomc acceptować tych moich consideratii, słałem do s. p. krola imci. Approbauit prudentissimus princeps zdanie moie: posłał mandatorias, aby oboiey wyprawy za Dniepr y w pole poniechano. Lecz inimica celeritas consiliis wszytko pouprzedzała. Teraz, gdy iescze na nas padło to sieroctwo, y gdy nie wiemy, co iescze cesarz Turecki molietur, co y Moskwa, ktorzy dnia wczorayszego dali mi znać o sobie, że za listami memi, pisanemi z roskazania iego kr. mci, czterdziesci tysięcy woyska car ich w posiłek przeciw Tartarom przysłał, czyniąc dość braterskiemu związkowi, przez mnie zawartemu, i iuż stanęło to woysko od Putywla w sześćiu milach; ale gdy poprzedził conflictus, y takowe tego zdraycy rerum successus iuż ich dozły, a iescze to doydzie, że columen wszytkiego chrzescianstwa obaliło sie, że Pana nie mamy, quis sponsor? Jedna krew, iedna religio: strzeż Boże co przeciwnego na oyczyznę naszą (semper victrici nad niemi, nunc miserae et afflictae effectu, w tym razie niesczęsnym Rptey) dirigetur. Lecz że nieprzyiaciel w ziemi, a iuż prawie in uiscera wchodzi, prętkiey tu potrzeba wm. mm. m. p. y wszytkiey oyczyzney rady, oraz y ratunku. Dwie rzeczy, a iedną od drugiey cięższą, podaię wm. m. p. do uwagi. Liga intestini hostis z poganstwem iest tak straszna, ktorey sie nie zda sufficere z siłami swoiemi Rpta. Alterum est et eo perniciosius, pro fide mea ku miłey oyczyznie revelare muszę (bo lubo ze krwi starożytney ruskiey idę, ale z tey, z ktorey nie pierwey posteritas Bolesłao cessit, aż pierwey in porta ipsa, powierzony mając sobie Kiiow, przodek legł, y toż moiey oyczyznie teraznieyszey winienem praestare, iezli tak fata kazą) Zdraica ten

rozsyła wszędzie po miastach clam listy swoie, gdzie ieno kolwiek staie Rusi. Ci zaś dementes, drudzy exacerbati recipiunt zgubę swoię pro summa felicitate. Kdziekolwiek tedy ten nieprzyiaciel przystapi, nullo negotio miasta, zamki poddaią się, a woysko ogniste crescit in immensum, jeżeli ostatnich sił swoich nie poruszy Rpta y nie pospieszy na ratunek. Kilka tysięcy (o niesczęsna godzina!) kozakow zniosło woysko nasze y hetmanow; quid sentiendum, kiedy sto tysięcy, a będzie tyle dwoie? Już to nie z tą Rusią dawną, co tylko z łukami a z rohatynami siadali sprawa, ale z srogim ognistym woiskiem, ktorego vel inde musiemy metiri proportionem, że przeciwko iedney głowie ktorego z nas tysiąc głow chłopskich z strzelbą stanie. Plebe zaś tamtych gornych kraiow swoich wm m. m. pp. nie wesprzecie. Plebs tamta inermis et minime exercitata; ci zaś zawsze tractabant arma, raz swawolnie, drugi raz in obsequiis Reipub. Przychodzi tedy do takiey conclusiey, że to straszne seruile bellum odprawować nam samym. A iakoż będzie rzecz podobna nobilitati exiguæ sufficere multitudini plebis, a iescze co większa—z kommunikiem Tatarskim sprzysiężoney? Życzę tedy peregrinum iako naypilniey acquirere militem in subsidium, a zarzucić iako nayprędzey praesidio aliquo teraz Wołyń, póki ten ogień nie pozrze, bo co stopień tego nieprzyiaciela, to tyciącem albo kilką tysięcy commulabit woysko iego. Alterum est, Moskwę zatrzymać w przyiazni iak naiprędzey, przez miłoserdzie Boże, iako nayprętszą wyprawą. Tertium est, iako nam cesarz Turecki dotrzymywa przyiazni za nasze cznoty, że iegoż orda z temiż zdraicami, ktorych my magna profusione sanguinis powsciągnęli od naiazdow morza iego, zakołatać w Portę, żebysmy mogli saltem miec rzecz z iednemi zdraiacami naszemi. Gdyż alterum koniecznie in his extremis obierać przyidzie: albo rebelliey wszytkiemi siłami (rosciąwszy ligę, rozumiem) konać, albo, iezli Turczyn na nas zechce powstać, Moskwę związkiem chrzescianskim obligare, a to co nas od chłopow naszych potkało, połknąwszy wszytko, otworzyć Pontum Euxinum, tractaty z niemi (do ktorych bodai było nie

przyszło) zawrzeć. Tertium nil ratio concipit; ieżeli saluberius co ktory nalesć może, day Boże! To tedy oznaymiwszy wm m. p., gdy y słabe sdrowie na usługę oyczyzny, y fortuny exhaustae, a ostatek od nieprzyiaciela posiedzony, wątpię, aby mi pozwolić mogli stawić się in medium wm. m. m. pp. Tym concludo: skwapliwym obraniem Pana ieżliby zdało sie occurrere huic malo, bez nas wszytkich nie życzę, bo by to ostatnią internam musiało przywiesć confusionem uires Reipublicæ, ktore ieszcze zostaią. Odciągnąć na electią do Warszawy, y to perniciosum, ale zbliżyć tu ku nam, oraz y consilio y præsidio labenti patriæ succurrere, et facienda facere omnia, ipsa suadet ratio. O niesczęsna godzina, ktora permisit Reipublicæ uiribus certamen inire z chłopy y wszytkiemu swiatu pokazać się inferiorem ! Urągano się conceptowi, ale był swiątobliwy hetmana Żołkiewskiego, z ktorym moie tyrocinia odprawowałem, że on nigdy nie chciał in discrimen pusczać tego. Hoc malum necessarium Reipublicæ piastował rozumem. Kwitnąca pokoiem uwiędła oyczyzna; a co się dzieie w pogranicznych krolestwach panom od chłopow? co w Rzymie seruile bellum sprawiło? jako Constantinopol od kilku tysięcy piratow Turkow opanowany? musi to wszytko provido philopatri teraz przychodzić in mentem. Już tedy wm. m. m. p. y iako supremus antistes, y iako Regni primas, racz y Numen diuinum (si merentibus peccatis nostris zagniewane, że takie impropitia fata opanowały oyczyznę) placare y radzić o niey, a prętko, ne „dum consulit Romæ, capiatur, strzeż Panie Boże, Capitolium“. Ja, ubogim żebrakiem zostawszy y nie nauczywszy sie nigdy w polu przedtym uciekać, tu w moiey biedney zamczynie zostawam, wiarę moię gotów będąc sanguine purpurare y smiercią pieczętować: liepiey bowiem Sarmato more umrzeć honeste nec uidere opprobrium gentis, niżeli żyć y turpiter zbiegać. Będzie li też iakie præsidium od wm. m. m. p. braci, zbliżone w te kraie, lubo na koń wsiesć nie mogę, w ostatnim iakim kolwiek naiubozszym poczciku stawię sie, y tam zdrowie moie gotowem consecrare miłey matce moiey y sławie iey. Hoc uoto meo pieczętuię list moi, y siebie samego łasce wm. m. m. pp. y

wszytkich ich mciow m. m. pp., ktorzy kolwiek conuolabunt do w. m. m. p. w tym razie oyczyzny, zalecam iak naipilniey.

X.

Универсалъ коронnаго хорунжаго Александра Конецпольскаго съ призывомъ къ шляхтѣ спѣшить подъ его знамена для защиты отечества. Изъ Бродъ, 1648 года, 31 мая.

Alexander na Koniecpolu Koniecpolski, chorąży koronny, Pereiasławski, Korsunski, Ploskirowski starosta.

Wszem w obec y kożdemu z osobna etc., a mianowicie j. w. m. m. p. panow braci, ichmciom pp. obywatelom y wszytkiemu rycerstwu woiewodztwa Bełskiego, przy oswiadczeniu powolnosci etc. wiadomo czynię. Jż z roznych ichmciow listow do mnie pissanych, ale swieże teraz naypewnieyszą, iuż nieomylną, nie bez wielkiego żalu mego, ktory też musi wszytkę poruszyć Rptą, wziąłem wiadomość, że kozacy Zaporowscy, spólnie z Tatarami ligę uczyniwszy, woysko wszytko quarciane, ktore przy ich mciach pp. hetmanach obudwu zostawało, y ludzi inszych ichmci rozgromiwszy, oboz in fugam et dissipationem obrócili, y iednych pod szablę wzięli, drugich zas w ciężkie jarzmo niewoli pogańskiey zagarneli, tak iż ichmc p.p. hetmani, lumina et columina naszey oyczyzney, w rękach nieprzyiacielskich premuntur dura seruitute. Mamy też i tę wiadomość, iż z miast Ukrainnych niemało defraudowano Rptą y in partem fidei uiolatam successeruut, chcąc im adhærere, tak iż żadnego z nich spodziewać się niepotrzeba ratunku. A że ci wiarołomcy, iuncti jurato christiani nominis hosti, facile suo successu, a wszytkim nam lachrymis prosequentibus animati, spe praetermissa, że iuż mogą libere in ditionibus Rpcæ wszytko prawie prœsidium, et fulcrum sobie in defensionem regni oppositum, mieczem zniszczyć, nil aliud praeter caedes, incendia, solitudines et uastitates meditantur, y iuż in uiscera dalszey oyczyzny ogniem miasta y wsi znoszą. Ja

przeto, z moiey przeciwko tey miłosci, z iakim-takim ludzi moich gronem, złączywszy sie z imcią xm Dominikiem p. woiewodą Sandomirzskim, m. m. p. y bratem, tego wiele żałuiąc, że dla słabego zdrowia mego wcześniey do woyska przybyć nie mogłem, chcąc impetum nieprzyiaciela tego sistere, zdrowie nasze nosząc y drożey sobie salutem publicam, a niżeli krew naszę szacuiąc, pod Glinianami sciągniemy sie. Lecz iuż garstka ludzi multitudini tantae pogaństwa tego niepodobna, aby miała sustinere uires, dla tego per amorem patriae wm. m. m. pp. uniżenie proszę, abyscie drogi kleinot wolnosci Rptey, obfitą krwią przodkow naszych nabyty, nad ktory nie masz nic milszego, zatrzymuiąc, iuż prawie periclitanti oyczyznie succurrendo, a nadto in extremo periculo, siebie samych y dostatki wciow in detrimentum proprium bacząc, dla dania wstrętu temu nieprzyiacielowi iako nayprędzey sie kupili y do nas dniem y nocą na mieysce to, przez nas naznaczone, przybywać raczyli. W Brodach, 31 maia, 1648.

XI.

Письмо Хмельницкаго къ п. Чорному, слугѣ Краковскаго воеводы Станислава Любомирскаго. Изъ-подъ Корсуня, 1648 года, іюнь.

List Chmielnickiego do p. Czernego, sługi imci p. Stanisława Lubomirskiego, woiewody Krakowskiego, pissany pod Korsuniem, mense junio.

Pomniąc na dawną łaskę y życzliwosć iasnie wielmożnego imci p. woiewody Krak., m. m. p., iako y teraz, w pogromieniu woyska imci p. Krak., wynalazszy siła listow imci p. woewody pisanych, wszytko nie życząc żadnego nastąpienia na nasze woysko Zaporowskie iego kr. mci, na ktorą życzliwość i swoię przyiaźń oswiadczyć gotowismy. Przestrzegam w. m. tym pisaniem naszym, iako teraz, maiąc siła woyska, nie można rzecz miedzy dobremi aby y zli nie

byli. Po wsiach niech będą bespieczni, a ludzie do kupy komu blisko do miasta, a gdzie opodal, po wsiach w kupach pewnych z chudobą swoią niech będa, a strawne rzeczy muszą bydź, iednak że bydło zaymować nie będą, ale zieść niemało potrzeba. Niech iako mogą swoie dobra przy sobie chronią. Radzi bysmy y ztąd nazad sie powrocili, ale wzięlismy wiadomosci, że ieszcze siła takich nieprzyiacioł, iaki był p. Krakowski, przeciwko nam ciągną, do ktorych po niewoli spieszyć się musiemy. Niech sie wola Boża dzieie! A krol imc pan nasz miłosciwy day Boże długoletnie nad nami panował, a nieprzyiacioł iego y naszych do końca potłumił.

Idem qui supra.

XII.

Письмо Львовскаго синдика къ одному изъ придворныхъ о событіяхъ того времени. 1648 года, 4 іюня.

List p. sędyka Lwowskiego do iednego z dworzkich, 4 juni, 1648 anno, fatali rebus nostris.

Actum est de nobis, perijmus! Nie dosyć było na tym, że kozacy, infirma seruitia nostra, zgromadziwszy sie in angustiis Borysthenis, rebellią zaczęli, za powodem zdrayce Chmielnickiego, ale też z poganstwem Tatarskim et animorum, et armorum coniunctionem uczyniwszy, ono w państwa koronne wprowadzili. Nie dosyć było na tym, że flos militiae nostrae w dzikich polach, u Żołtey wody, ab utraque cozacorum et Tartarorum colluuie, przez dni dwadziescia obtoczeni będąc, magnis animis et viribus, infeliciter tamen impetum zniosł; ale też, do lada iakich tractatow przystąpiwszy, veteranos quoque centuriones pro obsidibus chłopstwu kozackiemu dał y, nie uznawszy dobrze animum Chmielnickiego, kilka sztuk armaty onemu ż dobrowolnie wydał. Nie stanęły tractaty, nie oddani obsides nasi; swoią własną armatą oppugnati d. 11 maij, konie z

taboru wygnali, za odięciem przez nieprzyiaciela wody. Tandem d. 26 mai y sami zostali expugnati sromotnie, przytym p. Potocki, syn p. hetmana coronnego, zabity, Szemberg, commissarz kozacki, causa et origo proh dolor! tantorum malorum, poymany i zamordowany. To pewna, że wszytkie tameczne woysko, ktorego nad trzy tysiące rachuią, wniwecz zginęło przez zdradę draganow, ktorzy, natione roxolani, religione graeci, habitu germani będąc, zaprzedali sie nieprzyiacielowi. Kozacy regestrowi, ktorzy wodą poszli byli na zniesienie Chmielnickiego, do tego ż zdraycy przystali, dwoch pułkownikow swoich, insignes fide in Rempublicam, Iliasza y Barabasza zamordowawszy; ieden tylko ex tanto nostrorum numero uszedł, y do obozu imci p. Krakowskiego (ktory przez 20 kilka dni żadnego ięzyka nie miał, co się z taborem syna iego by działo, lubo magno praetio multi alliciebantur na posłuchy y dla ięzyka) przyszedszy, de fatali woyska naszego necessitate edocuit, y iako hańskie woysko przez Dniepr przeprawować się ieszcze nie ustaie. Postępowała potym gromadna horda Tatarska, iuż nie iako przed tym disiectas per cateruas, ale composita militia insueto et insolito apud se modo. Zgromadzała sie undequaque szarancza kozacka; wieziono od Ruskiego chłopstwa bogate nieprzyiacielowi statie, Chmielnickiego pro seruatore suo et religionis suae mianuiąc. Strwożeni nasi pp. hetmani uwodzili nazad to woysko, ktore przy sobie in numero połszosta tysiąca z pancernemi chorągwiami mieli, chcąc przyść in tutiora loca. Nastempował nieprzyiaciel ferox et nimium successu insolescens, a nasi też (iuż to prawdę przyznać się musi) bono consilio destituebantur. Niektorzy simultates procerum upatruiąc, niektorzy pannico terrore perculsi, non sine praesagio niesczęscie iakieś wielkie upatrowali. Przyszli potym pp. hetmani pod Korsuń y tam nad Rosią rzeką w starym iakimsi obozisku położywszy sie w niedzielę swiąteczną, to iest 25 maia, woysko nieprzyiacielskie nad sobą obaczyli gromadne. Wyprowadzili z okopu pp. hetmani chorągwie, chcąc aleam belli subire, ale nieprzyiaciel hoc die naszych elusit. Wieczorem samym, z rozkazania hetmanskiego, do Korsunia

wszedszy, tey nocy Korsuń spalony, a nieprzyiaciel w pole wyszedł. Zasiągszy wiadomosci, że nasi daley z taborem ustępować mieli, poprzedzili naszych celeritate sua et uelocitate y po drogach praecipitia pokopali, sami sie w lasku iednym niewielkim zataiwszy. I to z wielkim żalem y z podziwieniem słyszem, że nasi tak nieostrożnie z okopu uchodzili, że speculatores nad nieprzyiacielem nie mieli. Nadeszło woysko nasze in praecipitia, zkąd wozow wyciągnąć nie mogli, a nieprzyiaciel, opportunitate temporis usus, wielkim impetem nastąmpił, tabor rozerwał, armatę wziął, w woysku naszym zamieszanie uczynił, krwie chrzescianskiey tak wiele (bo ledwie połtora tysiąca uszło, y to pacholikow y ciurow) rozlawszy. Poymani pp. hetmani, p. Sieniawski y drudzy, insignes virtute familiisque, mizernie pobici. Die 26 mai, poranu we trzech godzinach, actum est de nobis: perijmus. Bierze gorę nieprzyiaciel; z takowego powodzenia iuż wiele miasteczek Ukrainnych ogniem zniozszy, niektore opanowawszy, w Białey Cerkwi sedem belli fecit, okopy sypie, iuż xiążęciem Ruskim tytułuiąć sie. Amissis ducibus, deleto exercitu, ratunku tylko w samym Bogu y nadzieię pokładamy. Imc p. woiewoda Ruski, od chłopstwa swego będąc w wielkim niebespieczenstwie, granicą Moskiewską uchodził, a potym przez Polesie do Wisniowcza przyiachał. Imci p. woiewoda Sendomirski z p. chorążym koronnym pod Gliniany sciągaią, aliam nobilitatem do siebie euocuiąc, aby wstręt nieprzyiacielowi uczynić mogli. Pod Gliniany dla tego mieysce obrane, aby in casu periculi do Lwowa praesidio uchodzić mogli.—My tu in magna multitudine hominum omnis sexus, status et aetatis, in timore et tremore die nocteque istesmy. Brama iedna tylko otwarta, u ktorey propter concursum ludzi y rzeczy wielka confusia; miles in foro, miles in curia, miles in moenibus; a insi repetitis suplicationibus, praeunte clero, viri cum coniugibus liberisque paruis, veniam irarum coelestium finemque cladi Deum exposcunt. Panie Boże, bądz z nami! Confusionem, occultas a graeca religione insidias obawiamy sie. Kozacy wysli w Polskę palić miasta 70; z tych iednego w Brzezanach poimano, y u nas aliquot suspec-

tos do więzienia wzięto. To pewna, że ludzie relligiey Greckiey z ochotą nieprzyiaciela wyglądaią. Haec hactenus. In medio strepitu armorum nowina przyszła, że o łup y o więznie discordia między tatarami a kozakami. Z tym sie... etc.

XIII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу съ извѣстіями объ одержанныхъ надъ поляками побѣдахъ, о смерти короля Владислава IV и съ убѣжденіемъ начать войну съ Польшею. 1648 года, 8 іюня (стараго стиля).

Наяснѣйший, велъможный и преславный цару Московский, а намъ велъце милостивый пане и добродѣю!

Подобно с презренъя Божого тое ся стало, чого мы самы собѣ зычили и старалися о тое, абыхмо часу теперѣшного могли през посланцовъ своихъ доброго здоровъя вашей царской велможности навѣдити и найнижший поклунъ свой отдати; ажно Богъ всемогущий здаривъ намъ отъ твоего царского величества посланцувъ,—хочъ не до насъ, до пана Киселя посланихъ въ потребахъ его,—которихъ товаришѣ нашѣ козаки въ дорозѣ натрафивши, до насъ до войска завернули. През которихъ радостно пришло намъ твою царскую велможность вѣдомымъ учинити о повоженью вѣри нашое старожитнои греческои, за которую з давнихъ часовъ и за волности свои, криваве заслужонне, отъ королей давнихъ падание, помираемъ и до тыхъ часъ отъ безбожнихъ ариянь покою не маемъ. Творець и збавитель нашъ Ісусъ Христосъ, ужаловавшись кривдъ убогихъ людей и кривавыхъ слезь сиротъ бѣдныхъ, ласкою и милосердьемъ своимъ святимъ оглянувшися на насъ, подобно, послав-

ши слово свое святое, ратовати насъ рачилъ. Которую яму под нами были викопали, сами в ню ся обвалили, же двѣ войска з великими таборами ихъ помогъ намъ Господь Богъ опановати и трохъ гетъмановъ живцемъ взяти з иншими ихъ сенаторами: перший на Жолтой-Водѣ, в полю, посеред дороги Запорозкои, комисаръ Шемъберкъ и сынъ пана Краковъского нѣ з одною душею не втекли; потомъ самъ гетъманъ великий панъ Краковъский изъ невиннимъ добримъ чоловѣкомъ паномъ Мартиномъ Калиновъскимъ, гетъманомъ полнимъ короньнимъ, подъ Корсуномъ городомъ попали обадва в неволю и войско все ихъ квартянъное до щадку естъ розбито; мы ихъ не брали, але тие люди брали ихъ, которие намъ служили в той мѣре отъ царя Кримъского. Здалося тежъ намъ и о томъ вашому царскому величеству ознаймити, же певная насъ вѣдомость зайшла отъ князя Домѣника Заславъского, который до насъ присылалъ, о миръ просячи, и отъ пана Киселя, воеводи Браславъского, же певне короля, пана нашого, смерть взяла,—такъ розумѣемъ, же с причини тихъ же незбожнихъ неприятелей его и нашихъ, которихъ есть много королями в земли нашой,—за чимъ земля теперь власне пуста. Зычили быхмо собѣ самодержця господаря такого в своей земли, яко ваша царская велможность православный хрестиянский царъ, азали бы предвѣчное пророчество отъ Христа Бога нашего исполнилося, што все в рукахъ Его святое милости. В чомъ упевняемъ ваше царское величество, если бы была на то воля Божая а поспехъ твуй царский, заразъ, не бавячися, на панство тое наступати, а мы зо всѣмъ войскомъ Запорозкимъ услужить вашой царской велможности готови смо, до которого смо з найнижшими услугами своими яко найпилне ся отдаемо. А меновите будетъ то вашому царскому величеству слышно, если Ляхи знову на насъ схотятъ наступати, в тотъ же часъ чимъ боржей поспѣшайся и з своеи сторони на ихъ наступати, а мы ихъ за Божею помощу отсулъ возмемъ. И да исправитъ Богъ з давнихъ вѣковъ ознайменное пророчество, Которому мы сами себе полецивши, до милостивыхъ нугъ вашему

царскому величеству яко найунижеией покорне отдаемо. Данъ с Черкасъ, июня 8, 1648 року.

Вашему царскому величеству найнизшии слуги

Богданъ Хмелницкий гетманъ з войскомъ его кр. милости Запорозкимъ.

Собственноручное письмо гетмана, хранящееся въ Московскомъ Архивѣ Минист. Иностр. дѣлъ; писано на листѣ бумажномъ, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ печатью на красномъ воскѣ подъ кустодіею, изображеніе которой изгладилось. На пакетѣ надпись:

Наяснѣйшому а незвытяжоному его царъскому маестату величеству, государу цару Алеѯею Михайловичу, самодержцу и обладателю землѣ Московъское, свѣтилу Рускому, пану пану намъ велце милостивому и добродѣеви, до отданъя належитъ.

Примѣч. Документъ этотъ напечатанъ въ „Актахъ Ю. Россіи", т. III. № 197, но „въ спискѣ съ листа съ бѣлорускаго", т. е. въ переводѣ.

XIV.

Отрывокъ изъ одного частнаго письма отъ 7 іюня 1648 года.

Punctum z pewnego listu de data 7 junii, 1648.

Ja dziś do Lublina na seymik wyiezdzam, kędy nie zapomniemy urgere tego artykułu, aby koniecznie ta perpetua dictatura hetmańska, ktora sie niedawno wznieciła w oyczyznie, daley nam oneri nie była, bo to nie tylko Reipublicae incommodum, ale periculosum. Z Warszawy dobrey wiadomosci niemasz: wszytko kawy dla zabawy. Bo y pp. Litewskich pominęli wzywać ad commune propulsandum periculum, o co się imc p. podcanclerzy Litewski,

praecipue tak potężny et nummosus pan, uraża. Y tych trium-viros, nie wiem quo consilio, czego sie iuż snadnie y sami wstydać poczynaią, uczynili. Juste, że convocatia emendabit hunc errorem, uczyniwszy z nich consiliarios bellicos, a przydawszy ich więcey, kędy i imc p. woiewoda Bełski, y imc p. woiewoda Kiiowski, i x-że imc Wisniowieckie, y insi bydź muszą, a supremus z nich ieden, albo czemu ż by nie on, pod Chocimem probatus, Litewski hetman? Ich mc pp. pieczętarze, diuisis studiis, snadz nie krolewskiey krwi, ale sibi regnum parant, każdy z nich sub incepto et sibi obnoxio subiecto regnare sperat. Boże, zamieszay ich rady, odkryi falsz y zdrady! Ale to przyidzie inaczey, gdy bracia z temi pany, co szable u bokow, nie breviarze ani piorka noszą, pospołu się, zwłascza in armis, zniosą. Z onych posiłkow Moskiewskich nic—et caet. et caet.

XV.

Письмо татарскаго хана Исланъ-Гирея къ польскому королю. 1648 года, 12 іюня.

List od Jslan Giereia, hana Tatarskiego, do krola s. p. pisany 12 junij, a przysłany od ich m. p.p. hetmanow z więzienia, pod Zubryną, 30 iuni, 1648.

Serenissimo et excelentissimo Christianorum et Polonae religionis, et totius religionis Christianae excellentissimo Regi, fratri nostro clementissimo.

Post tam multas humanas salutationes, notum facimus. Gratia diuina, quamprimum facti sumus principes, prout fuit ordinatum antiquitus, ut accipiamus vestrum tributum, misimus legatos nostros ad vos, ut hoc accepto, antiqua amicitia et fraternitas, quae fuit inter nos, renouetur. Per tentationem diabolicam factum est, ut antiquae nostrae amicitiae et fraternitatis obliti sitis, legatos enim, quos misimus ex parte nostra ad vestram aulam, cum inhumano

responsore misistis, et praeterquam non misistis solitum tributum, scripsistis ad nos, quod a multo tempore tot captiuos et opes acceperimus; praterea circa confinia uenerant aliqui vestri et damna multa fecerunt. Eo quod per quatuor annos nihil misistis de vestro tributo, serenissimus et potentissimus imperator noster mandauit: ut si non detur vobis ab eis tributum, in eorum regionem inuadere et irrumpere potestis. Hoc facto, cum insurrexerunt cosaci circa fluuium Borysthenem, rogarunt et supplicauerunt nobis, ut cum nostro exercitu eamus in auxilium ipsorum, et obuiam uenimus filio generalis cum multo exercitu, et gratia Divina fuit a nobis cinctus et captus. Postea ipso generali cum multis nobilibus denuo obviam venimus et gratia Dei ipsum uicimus et captiuum duximus cum omnibus nobilibus eius, et milites Turcarum semper victores fuerunt. Cosaci autem, cum hoc viderunt et tali commoda opportunitate uisa, maxime rogabant, ut usque ad thronum regium eamus; sed nos, sacrosanctum pactum considerantes et honorem imperatoris nostri, huic non concessimus, et nostro exercitu auocato, in nostras partes reversi sumus. Igitur, si antiquam amicitiam et fraternitatem cupitis, quatuor annorum integrum tributum nobis soluatis; hoc facto ex parte nostra nullum damnum patiemini, et cosacos, ut antiquitus erant, circa privilegia et immunitates eorum conservetis. Breviter dicendo, quatuor annorum tributum integrum ex nunc reddite, et cozaci prout antea erant, simili modo sint. Hoc quando facietis, neque vobis, neque patriae vestrae erit nocumentum. Rescriptum de tributo intra 40 dies mittatis nobis, et si contrarium dicetis et post 40 dies vester non venerit nuntius cum tributo, estote parati: Deo fauente et cum auxilio Divino, super vos cum exercitu veniemus. Hoc certum est. Sive autumno, sive hyeme nos parati sumus. Vos quoque expectate nos. Valete!

Z ramoty Tatarskiey przetłumaczono w Warszawie, 1648.

XVI.

Письмо Адама Киселя къ Б. Хмельницкому. Изъ Гощи, 14 іюня, 1648 года.

List p. Kisiela do Chmielnickiego, z Husczy, de data 14 iunii, 1648.

Mci panie Starszy woyska Rzptey Zaporozskiego, zdawna mnie miły panie y przyiacielu!

Gdy wiele iest takich, ktorzy o wm. iako o nieprzyiacielu Rptey rozumieią, ia nietylko sam zostawam cale upewnionym o wm. wiernym afekcie ku Rptey, ale y inszych w tym upewniam ich mci pp. senatorow, kolegow moich. Trzy rzeczy mnie upewniaią: pierwsza, iż od wieku lubo woysko Dnieprowe sławy y wolności swoiey przestrzega, ale wiary swoiey zawsze krolom panom y Rptey dotrzymywa; druga, że narod was Ruski w prawowierney sławie iest za łaską Bożą tak stateczny, że woli każdy z was zdrowie swoie pokładać, niżeli tę wiarę swiętą czym kolwiek naruszyć; trzecia, że lubo rożne bywaią (iako y teraz stało się, żal się Boże) wnętrzne krwie rozlania, przecie iednak oyczyzna nam wszytkim iest iedna, w ktorey sie rodzimy, wolnosci naszych zażywamy, i niemasz prawie we wszytkim swiecie drugiego państwa, podobnego oyczyznie naszey w wolnościach y swobodach. Dla tego zwyklismy wszyscy iednostaynie tey matki naszey oyczyzny Korony Polskiey całosci przestrzegać. A chociaż bywaią rożne dolegliwości (iako to na swiecie), to iednak rozum każe uważać pilno, że łatwiey domowić się w państwie wolnym, co ktorego z nas boli, niżli straciwszy tę oyczyznę naszę; nie drugiey takiey znaleść nigdy w chrześciaństwie ani w pogaństwie; wszędzie niewola, sama tylko Korona Polska wolnością słynie. Przetoż, z tych wszytkich przełożonych respectow, a przytym z moiey dawney y ku wam samemu, dawnemu przyiacielowi memu, y ku wszytkiemu woysku Zaporozskiemu confidentiey, wysyłam nie iako

do nieprzyiaciela, ale iako do przyiaciela mego, w teyże oyczyznie y w tey prawosławney wierze, y sam iestem, będącego, starca z monasteru mego Chustcego oyca Petroniego Łacką, przez ktorego nawiedzam wmć y moy dawny affect życzliwy wm. samemu y wszytkiemu woysku Rptey oświadczam. Wiadomo dobrze wm. y wszytkiemu woysku, iż ieden będąc w Koronie Polskiey z narodu Ruskiego chrześcian senatorem, dzwigam na ramionach swoich s. cerkwie y starożytnosci nasze y nienaruszenie dotrzymałem do sędziwego włosa mego y dotrzymam, da P. Bog, aż do śmierci. Wiedzą y to wszyscy o owym nieszczęsnym Komieyskim krwie rozlaniu; nie pomazałem nigdy rąk moich krwią kozacką chrześciańską. Masz mi tedy wm. ze wszytkim woyskiem Zaporozskim cale dufać, o co pilnie proszę, żebyś mi wm. dufał. Co się stało, rozstać się nie może; zawsze gniew Boży woyną wnętrzną samych między sobą, powietrzem y głodem w państwo wylewa sie, a to wszytko troie niemal przepuścil P. Bog na Rptą. Ale coż z tym czynić? Czyli kwapić się do ostatniey zguby, powstaiąc iedni na drugiego? Czyli też rozgniewane niebo błagać, a prosząc miłosierdzia s. Boskiego, mieć się do uśmierzenia plagi Bożey y do uspokoienia. Wiemy, gotowem to pokazać, że nigdy krola imci sw. p. pana y dobrodzeia mego nie było woli na to, aby do tego krwie rozlania przychodzić miało. Wiem y to, poki ia za Dnieprem mieszkał, tę miałem od imci p. Krakowskiego wiadomość, że nie miało przyść między woyskiem do żadnego zamieszania. Naznaczona była kommissia od j. kr. mci do uspokoienia. Wiemy to, żeś y wm. lubo szedł na Zaporoże, przyciśniony będąc (iako mi się dostało wiedzieć od sługi mego a szwagra wmci m. p. Marka Zduniewskiego), niczego nie poczynał przeciwko j. kr. mci y Rptey. Tego niewiem po moim odiezdzie za Dniepr, z czego przyszło do takiego srogiego, ktore sie stało, krwie rozlania. Lecz iakożkolwiek iest, z nieprzyiacielem wygrana bitwa, y przegrana, potrzeba tego, aby znowu potężnieysze następowały woyska. Tak zaś niesczęśliwe domowe zamieszanie potrzebuie, aby nayprędzey mogło się gasić y uspokoić. Tego ja tedy w teraznieyszym zamie-

szaniu życzę, żebyś wmc maiestatu Boskiego y Rptey nie naruszał; tatarow odprawił, a sam na zwykłych mieyscach zostaiąc, wysłał do Rptey y przełożył to, z iakich początkow przyszło do tego nieszczęsnego zamieszania, a wiarę swoię y wszytkiego woyska oświadczył. Obiecuię wm. tak, iakom s nem cerkwi Bożey, y iako dom moy ze krwie narodu Ruskiego, że sam będę pomocny do wszytkiego dobrego wm, gdy się wm. ze mną bezpiecznie y poufale znosić będziecie. Wiecie wm. dobrze, że i na mnie w tey Rptey, za łaską Boża, cokolwiek należy, bezemnie ani woyna uchwalona bydź może, ani pokoy stanowiony. A ia pierwszy wnętrzney woyny nie życzę, ale, opłakawszy co się stało, chcę radzić o oyczyznie moiey y wieść ią do pokoiu. A czemu? bośmy wszyscy czrześcianie, na pogany lepiey obrocić siły nasze, ktorzy na chwałę Rożą y na wszytkie narody chrzesciańskie następuią. Wiecie wm, iż nie nowina w pogaństwie między Tatary bywaią takowe zamieszania a krwie rozlania; przecie ich nikt nie iedna, sami się rychło zgadzaią; toż nam trzeba uważyć. Tę moię declaratią uczyniwszy, zalecam się przyiazni wm. y wszytkiego Rptey Woyska Zaporozskiego.

Adam Kisiel, woiewoda Bracławski.

XVII.

Отвѣтъ Хмельницкаго Адаму Киселю. Изъ-подъ Бѣлой-Церкви, 1648 года, 13 іюня (стараго стиля).

List Chmielnickiego z pod Białey Cerkwie do imci p. woiewody Bracławskiego p. Kisiela, die 13 junii, 1648.

Za nawiedzienie listowne przez oyca Petroniego w. m. m. p. wielce dziękuię. Tey kleski, ktora się stała w ziemi naszey nad narodem chrzesciańskim, lubo nie z naszey przyczyny, bardzo żałuiemy. Kto temu iest przyczyną, sam P. Bog będzie go sądził, gdyż

ta pomsta snadz nad i niewinnemi od P. Boga stanęła: przy suchych drwach, y surowym dostać się musiało. Posłuchawszy rady wm. m. p. y dawnego przyiaciela swego, sami się zatrzymawszy, y ordzie wrocić kazalismy, aby się więcey krew chrzesciańska nie lała, a do Rptey posłancow swych slemy, nie odrzucaiąć się do inszego pana, gdyż to wiemy, że bez woli jego kr. m. nad nami się to bezprawie stało y działo; my teraz z upokorzeniem y wiernym poddaństwem wyprawilismy. W tyw uniżenie prosiemy wm. naszego m. p., abyś wm, iako ten, ktory wszytkich dolegliwosci naszych wiadom, raczył bydź tak do krola imci, iako do Rptey miłosciwą przyczyną, abysmy według dawnych wolnosci naszych nienaruszenie zostawali. Do ktoz rego sie z naynizszemi usługami naszemi iak naypilniey oddawamy.

Wmci naszego m p. dobrodzieia naynizszy sługa,

Bogdan Chmielnicki, starszy, z Woyskiem Zaporowskim iego kr. mci.

W cedule to było:

Jeżelismy osierociali po śmierci iego kr. mci pana naszego mciwego, tedy prosiem w. m. m. p., żebyś nas obecnoscią swą raczył nawiedzić, od ktorego bych my zasiągnąć mogli wiadomości, kogo Rpta krolem mieć będzie chciała, y rady dalszey w postępkach naszych w. m. m. p. zażyć. Jezlibyś w. m. m. p. nie mogł ziechać, tedy prosiemy o częste pisanie.

XVIII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ Хотмыжскому воеводѣ князю Семену Болховскому съ приглашеніемъ воевать вмѣстѣ противъ поляковъ. 1648 года, 2 іюня.

Велможный князь Семионъ Микитовичь воевода Болховской!

Доброго здоровъя и въсего добра одъ Господа Бога ваш. ити зычимъ. Не сподѣвалихмо ся того по царскому величеству

великого царя и князя Алексия Михайловича и по васъ самыхъ, православныхъ хрестиянъ, штобы есте на вѣру нашу хрестиянскую, однакую з вашою, мѣли наступовати а на насъ Ляхомъ помагать, чого есмо по васъ досвѣдъчили презъ посланцѣ ваши Тимоѳия Степановича Милкова и иныхъ з нимъ, и з грамоты вашои добре есмо вырозумели, же сте присылали до пана Киселя, воеводы Браславского, ознаймуючи о томъ, же з людомъ немалымъ на границы своей скупивъшися, въ рѣчи на татаре, а болшъ на самыхъ насъ хотѣли есте Ляхомъ помагать. Але Богъ самъ Творецъ нашъ моцъный есть,—што схочетъ, то учинитъ: къ тому часу рать ваша не поспѣла; а теперъ, ижъ Господь Богъ помогъ намъ того неприятеля звоевать, теды даемо вамъ знать, еслибы другимъ разомъ зхотѣли з нами воевать: хочете ли намъ быти приятелями, теды намъ на помочь прибывайте, а мы вамъ такъ же, кгды се в чомъ трафитъ може, повинны будемо тымъ же способомъ на усълугу вашу съ кождымъ часомъ задѣловать и одслуговать. При томъ оддаемосе пилно въ ласку и приязнь вашу. Данъ с Чигирина, дня 20 юніа, 1648.

Вашему величеству всего добра зычливый приятель и радъ служить Богданъ Хмелницкий гетманъ з войскомъ его кр. милости Запорозскимъ.

Подлинникъ въ Моск. Архивѣ Мин. Ин. Дѣлъ. Переводъ „з бѣлорускаго письма“ этого документа напечатанъ въ А. Ю. Р.“, т. III, № 210.

XIX.

Письмо ксендза Шолдрскаго, бискупа Познанскаго, къ арцибискупу Гнѣзненскому съ извѣстіями о постановленіяхъ мѣстнаго сейника. 1648 года, 15 іюня.

List imci x. Szołdrskiego, biskupa Poznańskiego, do imci x. arcybiskupa Gnieznień. Die 15 iunij 1648 oddanego.

In hac calamitate nostra, kiedy nam Pan Bog wziął pana, y zaraz domestico et externo bello nawiedził, radbym się widział między wm m. pp. każdey niemał godziny; ale iako mię złe zdrowie dotąd na mieyscu detinuit, tak y tuteczna conuocatia, ktora tandem skleiła się dnia wczoraiszego przy swiecach. Zaczęlismy onę w poniedziałek przeszły, to iest octawa praesentis, tylko imc p. woiewoda Poznański, wziąwszy się w swoię prerogatiwę, że mu indignum videbatur do zamku chodzić, nie chciał pozwolić na to tam mieysce, a oraz wnosił difficultatem o uniuersałach, że przez imci p. generała per conuentus był zwołany. Wszytka iednak slachta, antiquae consuetudini insistendo, do inszego mieysca przypaść nie chcieli, o universałach in casu necessitatis lauda y prawa imci p. woiewodzie wywiedli, co iednak połtora dnia wzięło, gwoli niemu, że do koła przysć niechciał. Pierwszy dzień poszedł darmo, a nazaiutrz w kilka godzin, po południu, do samey osmey, przystąpili do rzeczy, y tot praecibus vinctus, a prawie od samey strony rationibus adductus, tandem aegre do nas przybył. Dolendum zaprawdę, że afflictis rebus, przez nas samych additur afflictio, y kiedy bysmy mieli totius Reipublicae sanare vulnera, do swoich delikackich udawamy się sensus. Atoli sat cito, ieżeli sat bene, conclusimus tedy in conuentu hoc nostro dwoiką obronę: pierwszą przeciwko Ukraińskim zapędom, na ktorą uchwalilismy ludzi dwa tysiąca dwiescie, i do nich czterech pułkownikow obrali: imci p. starostę Rogozińskiego, a ten mieć

będzie arkabuzerow 600, i. p. starosta Koniński także 600 arkabuzerow, i. p. starosta Międzyrzecki 500, i. p. Jacek Rozrażewski draganow 500. Obrano do nich rotmistrow ludzi służałych, ktorym contentatiey zł. 10000 naznaczono; uchwalono stipendium temuż żołnierzowi na każdą cwierć po zł. 60. Otworżono zaraz aerarium nostrum, y zbierać rozkazano co prędzey. Okrom tego, ochotnika ma bydź od imci p. starosty Rogozińskiego draganow sto, od p. starosty Konińskiego usarza sto, draganow sto, od ich mci pp. Kostkow po stu draganow, od imci p. woiewodzica Poznańskiego Opalinskiego, swieżo z cudzych kraiow powroconego, draganow sto, a ten też pod pułkiem p. starosty Rogozińskiego będzie. Uchwalone są y podatki, to iest: podymne dwoie y czopowe iedno. Stetit y obrona kraiow naszych od Sląska przez uchwalonego żołnierza powiatowego numero 300, ktorych cura imci p. generałowi wielkopolskiemu złożona. Teraz zaś maią modum w ciągnieniu temuż żołnierzowi ile powiatowemu circumscribere, czego więc y capitulares attendent, ile in subsidium pospolite ruszenie będzie, jakoż w tydzień po seymikach okazywanie bydź ma, ieżeliby wm m. p. uideretur, lubo z pospolitego ruszenia mała obrada. Że tedy raczey stipendiario milite succurrere patriae uisum, ratio fuit, aby sie nadal zachowali, y oraz extremum hoc succurrens patriae subsidium, in periculum nie podawali. Więc admonuit nos niegotowość nasza, multorum aetas, valetudo, neglectus armorum y insze, ktore in tali casu incurrunt impedimenta. Rozumiem iednak, że facilius est et felicius takim żołnierzem oyczyznie usłużyć, ktory do domu nie będzie utęskniał, y belli contumaciam łacniey utrzyma, by tylko mogł prętko conuocari. Wczym racz wm m. m. p. pro necessitate Reipublicae ich mci officii sui commonere, ne sit maius periculum in mora, sic stantibus, ieżeli iuż przecie seimikować chcemy, ieżeli (uchoway Boże) co nie przeszkodzi, albo od wm m. m. p. universały nowe nie przyidą. Po seimiku da P. Bog pospieszę się do wm m. p., ne desim usługą moią patriae, in ea orbitate. Wszakże wm m. p. zrozumiesz cum tempore consilia nostra z laudum samego, na

ktorym securitas domestica stetit, y sędziowie capturowi uchwaleni. Pana Boga za dobre zdrowie wm m. p. proszę.... etc. etc.

Andreas Szołdrski, biskup Poznański.

XX.

Письмо Адама Киселя къ примасу съ извѣстіями о результатахъ своихъ сношеній съ Хмельницкимъ. Изъ Гощи, 1648 года, 16 іюня.

List od pana Kissiela, woiewody Bracławskiego, do imci x. arcybiskupa Gnieźnieńskiego, z Husczy, 16 iunij, 1648.

Nie ustaie opatrzność Boża nad oyczyzną naszą, zaczym non nobis, ale Temu, per quem omnia staią sie, niech będzie gloria. Viął Pan Bog z woli swoiey Swiętey przez mnie, naymnieyszego oyczyzny syna a sługę y brata wmm. m. m. pp., krwawą tęczę y srogie zatrzymał internum bellum. Powrocił ocieć Łasko, moy confident, zakonnik ritus graeci, slachcić dobry, z tym, że naprzod cudownie go Pan Bog przez ordę przeprowadził; tam zaś, gdy do Chmielnickiego przyiachał, napadł był zrazu na wielki ogień; tandem była rada waleczna, w ktorey 70,000 kozakow było. Czytano tedy list moy. Po długich hałasach y burzach, sam Chmielnicki począł przypominać moię confidentią; dopomogli mu tego y drudzy z starszyny kozacy. Sprawił tę tedy conclusią u nich Duch S. słuchać rady moiey y dufać mi, y posłow wyprawić, supersedere ab omni hostilitate y ordę zatrzymać, a czekać na rezolutią dalszą; ordy iednak nie odpuszczać, ale ią w polach koczuiącą zatrzymać; mnie zaś inuitare, abym do nich przyiachał. Co wszytko lepiey wm m. p. zrozumieć raczysz z copiey listu do mnie pissanego y ceduły. Już tedy Panu Bogu ,podziękowawszy, że przez mię, reptile tey oyczyzny infimum, y tak wielką burzę uiął, iako daley mam postąpić sobie, dniem y nocą pomysłami o informatią proszę. W ostatku referuię

sie na cedułę, po moim liście daną do imci p. canclerza, m. m. pana. Tę moią wierną przysługę y dalszą, iesli mi ią P. Bog naznaczył z łaski swey swiętey, aby mi iey nikt nie wydzierał, y żeby absque monumento pietatis ku oyczyznie nie zostawała, samego wm m. m. p. oycowskiey y wszytkich ich mciow mm. pp. y braci polecam sie łasce, ktorey siebie samego z uprzeymą usług moich powolnością zalecam iako naipilniey. Z Husczy, die 16 iunij, 1648.

Adam z Brusiłowa Kissiel, woiewoda Bracławski.

XXI.

Письмо подчашаго коронnаго Николая Остророга къ коронному канцлеру Юрію Оссолинскому. Изъ Львова, 1648 года, 17 іюня.

List od jmci p. Mikołaia Ostroroga, podczaszego koronnego, do imci p. kanclerza koronnego, ze Lwowa, 17 junij, 1648.

Sam z owąd nie ustaią, iako powiedział poeta: zły mi dokucza, a trwoży mię dziesięć gorszych. Nieprzyiaciel codzień umacnia się y większe zwycięztwa odnosi. Dowcipu wielkiego y z natury żołnierz, do tego czasu wstrętu nie maiąc, possessią bierze y fortificuie sie na Rusi; gdyby przyszło odpędzać, trzeba by czoła zapocić. Nadzieia była, że xiążę imc Ieremi, iako udawano, miał dobry progres uczynić; ale się to nie verificuie, poniewasz przyszły iego uniwersały wczora czteroniedzielne od Czernichowa, blisko granice, aby mu dodano ludu, w czym wielka trudność, aby w tak daleką krainę mogli mu przybydź, ponieważ panowie nie mogą zażywać takiey potęgi, iakiey zażywali w przeszłe czasy w tamtych kraiach przez poddanych swoich Ruś, ktora po wielkiey części rebellizowała, y ufać iey niemogą, ani ich użyć, tylko oczekiwać ratunku z Moskwy, z Wielkiey Polskiey, z Litwy, gdy przyszły wieści w ten tydzień, że się gotuią na wszytkich trzech mieyscach, y iuż przyiechał imc p. oberster Osiński z ludem sw. p. krola imci, a dziś wyieżdza do Glinian

mieysce obaczyć, kędyby mogł lud postawić, ponieważ też ustawicznie slachta się zieżdza, y iako do podobieństwa, że tam będzie oboz porządny; a drugi zgromadzą między Zasławiem y Konstantinowem, gdyż tam sie ruszył imc. p. chorąży koronny, do ktorego ściągaią się przy xciu imci Dominiku insi panowie z tamtych kraiow. A tak, iesli się pospieszą, a mieli by przystoyną wygodę albo go zatrzymać, żeby daley nie postępował. To pewnie, że Tatarzy zaprowadzili do Krymu obudwu ich mci pp. hetmanow ze wszytkiemi inszemi. Sam p. Sieniawski wolny, ktory za dobrym szczęściem dostał się iednemu, ktory pomniąc, że ociec iego.... uwolnił go nie tylko gratis, ale uczynił mu wielką uczciwość, odwiozszy go. Jednak dla uwolnienia sług iego 40 ma dać złotych 120000. Przyiechał sam imć, iako starosta, sporządzaiąc y opatrując obrony temu miastu, a na processiey w Boże Ciało był w wielkim podziwieniu, iako nieiakie oraculum Ten że powiedział ten nieszczęsny przypadek, iako się co działo w tym tam razie y utarczce, właśnie dziś trzy niedziele, z taką klęską y zgubą, utwierdzaiąc, że to poszło za złą radą y małym sercem imci pana Krakowskiego, ktory gdyby serca nie stracił, a trwał na dobrym mieyscu, kędy się bili y okopali y mieli munitią woienną, także żywność na dwa albo na trzy miesiące, co mogli sie bronić, a to osobliwie musieli by byli Tatarowie z pola ustąpić. Ale imc pan Krakowski nie chciał słuchać starego żołnierza, ale osob niewiadomych: ustąpił z tego mieysca na gorsze, tylko taborem się tego lasu okrywszy, a po niektorych rowach nakładł chrościny, ktorędy było trudno uchodzić, zwłascza konnemu, ktorzy tak byli sciśnieni. Owo zgoła niesmiałość pana hetmana y drugim serce straciła, choć dobrym y swiadomym żołnierzom: nie mogli dla tey przyczyny koni używać. Z tym sie łasce wm. etc.

XXII.

Письмо польскихъ сенаторовъ къ воеводѣ кіевскому Адаму Киселю. 1648 года, 24 іюня.

List do imci p. A. Kissiela, woiewody Kiiowskiego, od ich mci pp. senatorow, z Warszawy, de data 24 junij, 1648.

Jaśnie wielmożny mci p. woiewodo Kiiowski, nasz mci panie y bracie!

Kiedy byśmy nie wiedzieli, że wm. n. m. pan tak u siebie kładziesz całość Rptey, że zdrowie miłey oyczyzny nad wszytko przekładasz, obawialismy się, aby to wm. n. m. p. nie uraziło, żeśmy do tego krotkiego czasu woyska rządu wmci naszemu m. p. z innemi ich mciami nie zlecili. Mielismy pewnie in magna wm. n. m. p. consideratione, ale żesmy o wmci nie wiedzieli, dokądbyś się w tym zamieszaniu obrocił, a periculum in mora fuit, przyszło nam do tego tych ichmci zażyć, o ktorych, że lud swoy gromadzili, wiedzieliśmy. Czym abyś się wm. n. m. pan nie urażał y tę braterską naszą iustificatią przyiąwszy, zwykłą swą ochotą, dzielnoscią, czułością chciał, omni postposita aemulatione, ratować Rempublicam, znosząc się po ufale z ich mciami, ktorych do rządu woyska użylismy, pilnie o to wm. n. m. p. prosiemy. Osobliwą bowiem nadzieię obrony y zatrzymania oyczyzny kładziemy w nieodwroceniu chęci, przyiazni y confidentiey wmci n. m. pp., ktorym Pan Bog dał to, że pod tę niesczęśliwą chwilę osierocioną oyczyznę y Rptę ratować możecie. Aczkolwiek wiemy dobrże, że wm. n. m. p. w tym nieszczęsnym razie Rptey iako odważnie, tak ostrożnie postempować sobie raczyz, przychodzi nam przecie wm. n. m. pana y inszyh ich mci, ktorzy z chęci swey na obronę oyczyzny ludzie swoie gromadzicie, prosić, abyście wmci, pod nieprzyiaciela się nie zbliżaiąc et in periculum nie podaiąc, w iednym mieyscu ludzie gromadzili swe y

tam oczekiwali na insze subsidia z Polskiey, ktore tu wszędzie gotuią sie, aby (strzeż Boże) dispersas et nondum unitas vires nostras hostis opprimat. Mieysce zaś do zgromadzenia woyska, iako raz było obrane y naznaczone pod Gliniany, tak aby nie odmienne było, y tam się woyska gromadziły, wielce prosiemy, bośmy iuż po wszytkich woiewodztwach to ogłosili, aby tam, nie gdzie indziey, ludzie swe obracali. Posłowie kozaccy, ktorych do swiętey pamięci iego kr. mci wysłali byli y do Warszawy drogę im konczyć kazali, że są gdzieś zatrzymani, pilnie wm. n. m. pana prosiemy, aby, wiedząc o nich, raczył to powagą swą sprawić, aby do nas nie omieszkanie odesłani byli, abyśmy, wyrozumiawszy intentią ich, wcześnie o tym, w czym do nas przyiadą, mogli się znieść cum Republica y na przyszłey, da Pan Bog, convocatiey do uwagi to ordinibus podać.

Łasce sie zatym etc.

Takiż list do imci p. woiewody Ruskiego.

XXIII.

Письмо сенаторовъ къ французскимъ посламъ съ просьбою содѣйствовать освобожденію взятыхъ въ плѣнъ польскихъ гетмановъ. 1648 года, 1 іюля.

List od Senatu y imci x arcibiskupa Gnieźnieńskiego do posłow Francuzkich di Arpagio et viceconte Brigi. Datum Varsauiae, die prima iulij, 1648.

Illustrissimi domini, amici nostri obseruandissimi!

Quam nuper cladem exercitu dissipato, ducibusque captis, Tartari rebellium cosacorum Zaporouiensium opera, Reipublicae nostrae intulerunt, illustrissimi intellexerunt. Nunc accepimus utrumque ducem in Tauricam ablegandum esse, indeque Constantinopolim, et id quidem contra datam semel fidem, quod barbaris solenne est.

Quia vero praeter iussum (ut existimamus) imperatoris Turcici id Tartari admiserunt, incursione in ditiones regni a cosacis Zaporouiensibus facta, iniquo animo imperatorem Turcarum (quanquam christianorum cladibus gaudere et obtestari usitatum est) ita faciliorem in dimittendis liberandisque praefatis exercituum praefectis fore putamus, mediante authoritate illustrissimi domini legati Galliae, Constantinopoli degentis, ad quem ut illustritates vestrae feruenter scribant, diligenter ab illustritatibus vestris petimus. Quod oficium illustritati vestrae omni studio relaturi sumus, quod et nunc ei deferimus, omnia fausta praecaturi.

XXIV.

Письмо отъ имени сената къ турецкому визирю съ жалобой на дѣйствія Крымскаго хана, вступившаго въ союзъ съ козаками, и съ ходатайствомъ объ освобожденіи плѣнныхъ гетмановъ. 1648 года, 1 іюля.

List do wezyra Tureckiego. Jllustrissimo principi domino Mussa Passa, serenissimi et potentissimi imperatoris supremo vesiro, domino amico nostro charissimo, obseruandissimo.

Jllustrissime princeps, amice charissime et obseruandissime!

Intellexit illusritas vestra ex literis illustrissimi domini cancellarij Regni Poloniae, nuperime ad se scriptis, quod praeterito mense maio serenissimus et potentissimus rex noster Vladislaus IV eius nominis ex hoc terreno ad coeleste regnum migrauerit, relicta post se non modum immortali apud suos subditos, verum etiam apud vicinos et longiores populos gloria atque desiderio. Sed id quoque illustritati vestrae pro amicitia mutua significamus, et una opera, coram majestate vestra officio nostro, quo sumus Reipublicae obstricti, clementer quaerimur: quod han Crimensis, Perecopensisque modernus, nulla iniuria prouocatus, imo uero beneficijs affectus, (nam uita et salute a potentissimo olim rege nostro donatus libereque domum dimissus fuit), praeter pacta

et foedus cum serenissimo et potentissimo moderno Turcarum imperatore, non ita pridem renouatum, nec non cum antecessoribus illius initum, magno numero Tartaros in fines regni Poloniae immiserit, idemque una cum rebellibus cozacis Zaporouiensibus, quos incursiones in ditiones Turcicas parantes praefecti cum exercitu coercere missi erant, hostiliter sese gesserit, mediocrem militum manum, quae cosacorum obseruabat, conatus una cum ducibus, qui nihil hostile a Tartaris sperabant, inuaserit, eosque ceperit. Factum hoc aususque moderni han serenissimus imperator accedente authoritate illustritatis vestrae speramus non approbabit; ita diligenter ab illustritate vestra efflagitamus, ut tanquam minus obsequentem imperio, quod beneficio serenissimi imperatoris obtinet, priuetur et deijciatur. Captiuos uero exercitus duces, uti nihil inimicum Turcis et ipsis Tartaris parantes, solos tantum rebelles cosacos persequentes, quod uel ex ipsa paucitate militum, nam uix tribus millibus constabat exercitus, agnosci potest, restituat. Fecerit illustritas vestra suo officio honorifico dignum nec non pactis ac foederibus antiquis a nobis et maioribus nostris inulolabiter semper cultis consonum, ita demum nobis, qui nullam causam tam insperatae hostilitati dedimus, satis fiet, et illustritas vestra magnam gloriam sibi comparabit, si inter haec imperia, uicina diuque amica, pacem et traquillitatem conseruabit. Quod vel inde patebit, si licentiosi, qui id dissoluere, per contemptum maioris domini nituntur, castigabuntur. Quod quidem nos serio urgemus ac poscimus. Porro illustritatem vestram, velut insignem tranquillitatis mutuae et bonorum consiliorum authorem, cupimus omnibus modis florere ac optime ualere, nostraque illi studia deferimus. Varsauiae, prima julij, 1648.

XXV.

Письмо примаса къ Волошскому господарю съ просьбой о пропускѣ отправленнаго къ Портѣ польскаго посланца. 1648 года, 3 іюля.

Jasnie oswiecony mci panie woiewodo Wołoski!

Jako krol imc sw. p. swieżo zmarły Wladisław IV, pan nasz młciwy, y Rpta doznawała przez ten czas wmci n. m. pana ku sobie chęci y życzliwosci, tak pewni iesteśmy, że tey teraz, w tym osierocenin naszym, doznamy nieodmiennie. Przetoż, posyłaiąc ad Portam Ottomanicam p. Żebrowskiego, sw. pamięci krola imci secretarza, wielce wm: naszego m. pana prosiemy, abyś mu przez państwo swoie bespieczny przeiazd dał y we wszytkim rady y pomocy dodać raczył, osobliwie z strony eliberatiey pp. hetmanow z niewoli pogańskiey, do ktorey nieszczęściem naszym dostali się, gdy za rebellią kozaczą woysko hana Tatarskiego w państwa koronne incursią uczyniwszy, na hetmany nasze y woysko nastąpili bez wszelkiey dania przyczyny. O to też w tym że liśćie naszym do wezyra uskarzamy się. Aby ten posłaniec senatu Rptey doznał we wszytkim, w czym będzie potrzebował, łaski wmci naszego mc. pana y powtore prosiemy. Doznawać wmc nasz m. pan będziesz w każdey okaziey wszelakiey od Rptey ku sobie chęci, ktorą na ten czas ofiaruiąc, łasce się wmci n. m-go pana oddaiemy.

Z Warszawy, die 3 julij, 1648.

Maciey Łubieński.

XXVI.

Письмо примаса къ Крымскому хану. 1648 года, 8 іюля.

List M. Łubienskiego, prymasa, w imieniu Senatu Polskiego, do Islan-Giereia, hana Tatarskiego, z Warszawy, 8 julij, 1648.

Wielkiey Ordy wolnemu carowi Islan-Giereiowi, Cerkawskiemu, Nahaiskiemu, Petyorskiemu, Krymskiemu, Perekopskiemu hanowi, przyiacielowi naszemu. My, senatorowie krolewstwa Polskiego y W. X. L. przy ofiarowaniu chęci y przyiazni naszey, pozdrowienie przyiacielskie. List wielmożności waszey, do sw. p. krola imci, pana naszego, pisany dobrze iuż po zesciu z tego swiata, oddany iest do rąk jaśnie wielmożnego imci p. canclerza koronnego, w ktorym wiel. wasza upominasz się od Rptey za lat cztery tego żołdu, ktory wy nieprzystoynie haraczem nazywacie, iakobyś my to iuż od was byli zwoiowani przez pogromienie tey garśći, to iest kilku tysięcy ludu, nie pamiętaiąc na to, że nie tylko krolowie, panowie nasi, ale y nasz wolny narod nikomu pod słońcem haraczu nie płacił; ktory dla tego (iako wam iest dobrze wiadomo) pozwolony, żeście na każdą usługę krolow ich mci Polskich, korony Polskiey, stawić się powinni bydź mieli. Lecz inaczey się stało przed tym przez przeszłego hana, kiedy był woysko y dwor swoy (co oboie sromotnie woyska krola imci p. n. m. za łaską Boża odpędzili) pod Ochmatowem nasłał; tak niedawno od wiel. waszey, gdy Zadnieprskie włości naiachawszy, y teraz swieżo z swowolnemi się złączywszy kozakami, ktorych hetmani nasi znosić chcieli dla postanowienia pact y przyiazni cesarza imci y Porty iego Ottomańskiey, wielkie szkody mimo powinność tę, obowiązek y postanowienie z wami y cesarzem imcią, pomienionych rebellizantow pod obronę swoię przyiąwszy, w państwach tey Rptey po nieprzyiacelsku poczynił, ludzi w niewolą wiele pozabierał, co się stało nad wasze obietnice nie spodziewanie. Jednak co się dotyka tego żołdu, ieżeli go wam dać,

wiadomo wam dobrze: Pana nie mamy, przyszłego prętko się spodziewamy, dla czego wkrotće wszytkie stany tey Rptey w wielkiey gromadzie ziechać się tu maią. Teraz my, cośmy się na tym mieyscu gwoli uczciwośći zmarłemu niesmiertelney pamięci ciału krola imci, p. naszego, niektorzy ziechali, żadney na to władzy niemaiąc, nie możemy o tym w krotkim czasie stanowić, aż dopiero za niedziel dwie ziachawszy się wszyscy o tym radzić będziemy, iako by wam ten żołd mogł bydź oddany. Pewni iesteśmy, że będziecie zgody do tego czasu spolney wedle zwyczaiu tey Rptey czekać, zatrzymuiąc się w pokoiu, nie daiąc więcey do nieprzyiaźni przyczyny, iako się to y przed tym y teraz świeżo od was stało, nastąpiwszy po nieprzyiacielsku z buntownikami na woyska tey Rptey wielką gromadą. A waszeć pewnie odbieralibyście ten postanowiony od iego kr. mci pana naszego m-go żołd, gdybyscie się byli zachowali po przyiacielsku y wedlug obietnic waszych. Co się zaś kozakow Zaporowskich dotycze, gdy się upokorzą y supplikować będą o to, w pretensiach swoich, byle słusznych, odniosą od przyszłego, da P. Bog, pana za naszą przyczyną y włożeniem się w to, za zgodą wszytkich stanow, ktorzy do tego należą (co im samym warowniey będzie), łaskę y miłosierdzie. Grozbę waszę tak przyimuiemy: że będziecie chcieli do nas wtargnąć nie czekaiąc odpisu, wiedźcie, że nie traficie na niegotowych. Życzę za tym wiel: waszey dobrego zdrowia.

Maciey Łubieński, arcibiskup Gnieznieński, pierwsze xiąże, imieniem wszytkiego Senatu.

XXVII.

Письмо Хмельницкаго къ королю Владиславу IV съ объясненіемъ причинъ, побудившихъ козаковъ взяться за оружіе, и съ просьбою о прощеніи. 1648 года, 2 іюля.

List od Chmielnickiego do sw. pam. krola imci Władysława IV, z Cerkwie Biały, 2 iulij, 1648.

Nayiaśnieyszy mćiwy królu, panie, panie nasz mćiwy y dobrodzieiu!

Wierność poddaństwa naszego z uniżonemi usługami naszemi rycerskiemi pod nogi w. kr. mci, p. n. m., iak nayuniżeniéy y pokornie oddawszy, lubo iuż częstokroć skargami swemi naprzykrzylismy się w. kr. mci, panu naszemu mćiwemu, w nieznośnych krzywdach swoich, od ich mci pp. starostow y dzierżawców Ukrainnych nam stawałych; ale że my od kogo inszego nic maiąc w tym żadnéy obrony, tylko kładziemy nadzieię swą w Panu Bogu, a w miłościwéy łasce w. kr. mci p. n. m., y teraz w ciężkim żalu y utrapieniu swym z tą uniżoną prozbą naszą do miłościwych nog w. kr. mci z płaczem upadamy. Już to przez kilka lat czynione nad nami takie nieznośne krzywdy y zniewagi wielkie, że nietylko w ubogich chudobach swych, ale y sami w sobie niewolni smy zostawali: futory, łaki, śianożęcia, niwy, role, stawy, młyny, dziesięcyny pszczelne, choć y w dobrach w. kr. mci, szkodliwie biorą, y co by się kolwiek któremu u nas, kozakow, podobało, gwałtem odeymuią y samych nas bezwinnie odzieraią, biiąc, morduiąc, do turm wsadzaią, na smierć za nasze dobra nas zabiiaią, gdzie rannych y okaliczonych siła towarzystwa naszego nam narobili. A panowie połkownicy, będąc rękodayni słudzy ich mm. pp. starostow, nie żeby nas od takich bied y nawalności naszych mieli bronić, ale na nas że ieszcze pp. urzędom pomagaią. Nawet żydzi, w nadzieię ich mciow, także nad

nami wielkie zbytki czynią, że y w Tureckiey niewoli niepodobna, aby chrzesciaństwo takie biedy miało ponosić, iako się dzieią nad nami, nayniższemi podnożkami w. kr. mci p. n. m. Co właśnie rozumiemy, że to takie zbytki czynili nad nami na przykrość w. kr. mci, co mówili wszytko: otoż wam król! a pomoże ż wam król, owacy synowie? Zaczym, nayiaśniéyszy krolu, p. n. m., iuż więcéy nie możemy takich trudnosci y niewinnego mordowania na sobie cierpieć. Z wielkich bied swoich, że insi w domach swych osiedzieć się niemogąc, porzuciwszy żony, dziatki, y wszytką ubogą chudobę swoię, z wielkiey niewoli swoiéy część nas, woyska, musielismy gdzie mogąc głowy swoie tylko z duszami unosić, nie gdzie indziey, tylko na zwykłe miéysca nasze, na Zaporoże, zkąd przodkowie nasi od dawnych wiekow zwykli koronie Polskiey y w. kr. mci p. n. m. wierne poddaństwo swoie y usługi oddawać. Y tu, ną Zaporożu, nie daiąc nam pokoiu, na żadne prawa ani przywileia, które mamy od w. kr. mci p. n. m. nic nie dbaiąc, wolności nasze woyskowe y nas samych w niwecz obrócili, maiąc nas własnie nie za sługi i. kr. mci, ale za własnych niewolnikow swoich; w czym sam P. Bóg iest nam swiadkiem, że będąc w wiernym poddaństwie y posłuszeństwie w. kr. mci, żadnèy swywoli nie wszczynaliśmy, ani na nic złego nie zarabialiśmy. A iż imc p. Krakowski, którego nie rozumiemy, aby mogł bydź dobrym przyiacielem w. kr. m. p. n. m., i podobno iego mość pozwolenia na takie morderstwa nie miał, ktore nad nami się działy, y owdzie był na nas na Zaporoże nastąpił z woyskiem, y Ukrainę splądrował, chcąc nas y imie kozackie wykorzenić, albo z ziemi wygnać, czego sobie od łaski w. kr. mci odłączyć się iako żywo nieżyczemy. A że imc, nad wolą y rozkazanie w. kr. m. p. n m. na zdrowie nasze z woyskami wielkiemi nastąpił, musielismy poniewoli zażyc pomoc hana Krymskiego, ktory nas w tym razie posiłkował, wspomniawszy na to, żeśmy im także po kilka kroć w takich że przygodach od ich nieprzyiacioł ratowali. Co się stać musiało z przeyrzenia Bożego, że przy suchych drwach y surowym się dostało. Kto temu przyczyną, niech sam P. Bog sądzi. A my, iakosmy

przedtym byli wiernemi poddanemi w. kr. mci, y teraz nieodmiennie na wszelką usługę Rptey przeciwko nieprzyiacielowi każdemu za dostoieństwo w. kr. mci pana n. m-go zdrowie swoie nieść gotowismy, y Orda Krymska od tego czasu, wziąwszy przymierze z nami, iako żywo do państwa w. kr. mci wpadać nie ma. W czym uniżenie prosiemy, abyś w. kr. mc, pan nasz m-wy, pokazawszy nad nami, nayniższemi podnożkami swemi, oycowskie miłosierdzie, niepowolny ten grzech nasz odpuściwszy, przy dawnych prawach y wolnościach naszych zachować nas roskazać raczył, iakobyś w. kr. m. nam świętą osobą swą, y my nayniżsi słudzy w. kr. mci więcey niewoli tey nie cierpieli. Do ktorego się powtore z wiernym poddaństwem naszym y uniżonemi służbami pod nogi maiestatu w. kr. mci, pana naszego młciwego, iako nayniżey pokornie oddaiemy.

Bohdan Chmielnicki, starszy Woyska j. kr. mci Zaporocskiego.

Ten list kozaccy posłowie, ut supra, przywiezli y ciało j. kr. mci nawiedzali.

XXVIII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ Путивльскому воеводѣ Плещееву съ выраженіемъ сожалѣнія, что московскія войска готовы были помогать полякамъ въ войнѣ съ козаками, и съ убѣжденіемъ воевать совмѣстно противъ Польши. 1648 года, 11 іюля.

Велможному пану Никифору Юрьевичу Плещѣеву, воеводѣ Путивъскому.

Доброго здоровъя и всего добра отъ Господа Бога мѣти зычимъ.

Не сподѣвалихмося того по васъ, штобы есте Ляхомъ, недовѣркамъ, на насъ православныхъ хрестиянъ, на братью свою, помочи войсками своими давали, и якъ теперь взяли есмо певную вѣдомость, же в Ляхами на насъ хочете воевати, бо посланца

вашого, едучого отъ князя Вышневецъкого з листами, меновите Иоанъ Триѳоновъ, поймали есмо, с которыхъ листовъ добре есмо выразумѣли: хочъ то писали есте в рѣчи на Татаре Крымъские дати помочи, а досыть вѣдали, же не с Татари, але з нами, с козаками, Ляхи завоевались; што дай Боже, абы и кождый непріятель нашъ Войска Запорозкого такъ шии уламалъ и потѣхи не относилъ, якъ теперь Ляховъ Богъ намъ помоглъ надтлумити. Мы не того зычимо осудареви православному, цареви христіянскому Московскому Олексѣеви Михайловичови, жебы онъ мѣлъ на насъ воевати, але зычимо его царскому величеству того, штобы онъ,—теперь часъ маетъ,—на Ляхи ишолъ воевати, азали бы далъ Богъ, штобы онъ Ляхомъ и намъ паномъ и царемъ былъ одное вѣри греческое, яко православный царь христіянский, штобы тые Ляхове за нашу вѣру з нами болшей бытся и наступовати не важилися. А о тое посланецъ вашъ и вы сами на насъ не мѣйте за зле, же ведлугъ тыхъ листовъ вашихъ, противныхъ на насъ, того посланца вашого были есмо задержали. Еднакъ же, сподѣваючись по вѣрѣ вашой, же намъ и собѣ непріятелями быть не схочете, при томъ отдаемося пилно любовной приязни вашой. Дата на Росавѣ, июля дня 11-го, 1648.

Собственноручное письмо Хмельницкаго, писано на бумагѣ, съ печатью на красномъ воскѣ подъ кустодіею. На печати неясное изображеніе стоящаго козака съ булавою и надписи кругомъ: „Печать войска.... королевскои млсти Запоровьского“.

На оборотѣ письма помѣта: „156-го году, июля въ 29 день, привезъ листъ путивлецъ Иванъ Триѳоновъ“. *Подлинное хранится въ Моск. Архивѣ Мин. Ин. Дѣлъ; переводъ напечатанъ въ А. Ю. Р. т. III, № 218.*

XXIX.

Жалобы и инструкція пословъ козацкихъ, поданныя ими на сеймѣ въ Варшавѣ 1648 года, 17 іюля.

Grauamina i instrukcya dana posłom Kozackim i oddana przez nich d. 17 julij 1648 na seymie w Warszawie.

1. Ich mci panowie dzierżawcy nas, ludzi rycerskich, gorzey niż niewolnikow traktuią.

2. Futory, łąki, młyny, do tego co się im podoba, w domach u kozakow gwałtem biorą, morduią, zabiiaią.

3. Dzisięciny pszczelne y powołowszczyznę biorą cum asso.

4. Matrony kozackie stare y oycow ich, chociaż syn służy, czynszuią, iako inszych chłopow.

5. Żony kozackie, zaraz po ześciu kozakow, rowny z miesczany bez miłosierdzia do robot ciągną.

6. Pp. pułkownicy nas nie bronią y owszem na nas pomagaią, a rzeczy nasze, dobytki, rzekomo targuią, a w połdarmo biorą.

7. Woły, bydle, dobytek, czeladź żołnierska kozakom bierze.

8. Na Zaporożu y na Dnieprze żywić się nie dadzą, ani zwierza, ani ryb łowić, a od głowy każdego kozaka po lisie biorą, a ieżeli nie poimą lisa, to samopały za lisy biorą, a dla pp. pułkownikow daiemy podwody, albo płaciemy one im.

9. Zdobyczy nasze, tatary y tatarczęta młode nawet biorą pp. pułkownicy od kozakow.

10. Zaięte stada, bydła, owce pp. pułkownicy kozakom na się odbieraią, y prawie na nich tylko gardłuiemy.

11. Lada przyczynę na kozaka wziąwszy, to do więzienia z nim, y gdzie czuie co wziąć, nie wypusci go, aż sie dobrze okupi, a robić co potrzeba każą.

12. Była wola j. kr. mci, abyśmy na morze sli, y pieniądze dano nam na czołny, a woyska Zaporowskiego miano przyczynić

drugie 6000, czego nam starsi nasi nie pozwolili; o co y teraz prosiemy, aby nas było 12000, gdyż obiecuiemy y ślubuiemy, że nad to więcey przyimować nie będziemy, gdy z 6000 woyska naszego j. kr. mci y Rptey oddawać usług nie zdołamy, chyba większą kupą.

13. O żołd zasłużony, ktorego za lat pięć nie wzięlismy, proszą, aby przy commissiey spełna doszedł.

14. Proszą o duchowieństwo starożytney religiey Greckiey, aby nienaruszone zostawało, y te swięte cerkwie, ktore do vniey przyniewolone, iako w Lublinie, Sokalu, w Krasnym Stawie, Włodzimierzu, w Litwie y gdzie indziey, aby znowu przy swoich starodawnych wolnościach zostawać mogły.

W czym wszytkim posłowie nasi, npadszy do nog miłosciwych j. kr. mci, iako nayniżey y naypokorniey prosić od nas maią, abysmy przy wszelkich wolnościach naszych woyskowych, tak od sw. pam. krolow ich mci naszych, iako y od j. kr. mci szczęśliwe nam panuiącego nadanych y przywileiami utwierdzonych, wcale y nienaruszenie zostawać mogli.

Bogdan Chmielnicki, starszy Woyska J. K. Mci Zaporozskiego.

Die decima septima julij 1648 u ciała s. p. krola Wladysława IV kozacy, posłowie Zaporowscy, byli, mieli audencyą y oddali listy i gravamina.

Starszy poseł Fiedor Jakubowicz Wisniak.

Drugi — Bołdart Hrehory.

Trzeci poseł Lukian Mozera.

Czwarty — Iwan Pietruszenko, pissarz Woyska Zaporowskiego.

Czeladzi ich:

Chrycko Kirienko, Iwan Racenko, trzeci Bunas Wasilewicz; koni osm. Przystawowie: Theodor Siewruk od x. Dominika, Tomas Nielipowski od p. woiewody Braclawskiego.

XXX.

Отвѣтъ Республики Польской на посланіе Запорожскаго войска. 1648 года, 22 іюля.

Respons Rzeczypospolitey Polskiey na poselstwo kozackie, z Warszawy, die 22 julij 1648.

My Rady duchowne y swieckie y wszytkie stany Rptey, tak Koronne, iako W. Xtwa L., na conuocatią Warszawską zgromadzone.

Odebralismy od posłow waszych pisanie do sw. p. krola imci, p. n. m., ktore, iako ci, do ktorych po ześciu z tego świata krola pana naszego wszytka władza y rząd Rptey należy, otworzywszy, z nich wyrozumielismy, że po tak wielkim występku waszym przeciwko Bogu y Rptey, oyczyznie naszey, popełnionym, łaski y miłoserdzia prosicie. Niepotrzeba wam postępku waszego tłumaczyć: sami się znacie do tego, żeście przeciwko przysiędzie Bogu uczynioney, przeciwko wszytkim obowiązkom chrześciańskim sobie postąpili, kiedyście śmieli podnieść szablę na krew chrzesciańską, z pogaństwem zconfoederowawszy się przeciwko garści, i to rozdwoionego, woyska Rptey. Luboby tedy, za łaską Bożą, miała tyle sil Rpta nasza, aby wziąść z was pomste, y niemylnie Bog by ią błogosławił przeciwko tym, ktorzy wiarę złamali; maiąć iednak wzgląd, aby się daley krew chrześciańska nie lała, tudzież na pokorne y uniżone prożby wasze, do tego się skłoniła: naznaczyć ich mci pp. commisarzow, ludzi wielkich, ktorzy wam dalszą wolą Rptey opowiedzą, z tym się teraz declaruiąc, że iako nie zwykła na krew poddanych swych następować, tak ieżeli za ten występek słusznie żałować będziecie, y oney dosyć uczynić zechcecie, nie będzie od tego Rpta, aby wam tego, czegoście się dopuscili, przebaczyć nie miała. Tego po was potrzebuiąc, abyście więznie, ktorekolwiek przy sobie macie, wolno iak nayprędzey puścili, o hersty swywolnych kup, ktore się teraz

na rożnych mieyscach kupią y domy szlacheckie naieżdżaią, pilne staranie uczynili y onych przed pp. commisarzow naszych stawili; tudzież abyście z pogaństwem żadnego porozumienia nie mieli, y owszem wszytkie związki, kroreście mieli z niemi, porzucili. Już tedy oczekiwaycie na commissarzow, ktorzy do was pospieszą, a w tym rzeczą samą pokażcie Rptey pokorę, abyście się skromnie, nie czyniąc dalszych szkod w państwach tey Rptey, tak Koronnych, iako y W. X. L., zachowali. To też wam oznaymuiemy, że posłowie wasi żadnych listow ani przywileiow, o ktorych wzmianka w instructiey była, Rptey nie oddali. Za tym wam łaskę naszą ofiaruiemy W Warszawie, dnia 22 julij, 1648.

Maciey Łubieński prymas. Bogusław Leszczyński, marszałek poselski, generał Wielkopolski, podskarbi koronny.

Tytuł na tym liscie:

Starszemu, atamanowi, assawułowi, pułkownikom, setnikom y wszytkiemu Woysku Zaporozskiemu.

Приписка: Ten list posłany przez p. Wolskiego, rotmistrza piechotnego imci x. arcybiskupa Gnieznieńskiego, y oni pisali, że bene tractati.

XXXI.

Отвѣтное письмо козакамъ Запорожскимъ отъ канцлера коронnаго Юрія Оссолинскаго. Въ іюлѣ 1648 года.

List od imci p. kanclerza koronnego do kosakow Zaporozskich, eodem tempore.

Panowie mołoycy!

Oddany mi list od was przez posły wasze, ktorescie wy do sw. pam. krola imci P. N. M. wyprawili, daiąc w nim terazniey-

szego nieuważnego y niepoczciwego postępku swego (do ktorego żal sie Boże że kiedy przyszło) iustificatią. Przyiąwszy tedy to pisanie od was y zrozumiawszy dostatecznie wszytkie pretensie wasze, przypominam to wam, że iakom zawsze za żywota sw. p. krola imci życzliwym był y przychylnym woysku Zaporozskiemu, zalecaiąc częstokroć dzielność waszę, cnotę, y odwagi wasze, y sławę imie wasze, na ktoreście przez wiele lat u krolow ichmci y Rptey zarabiali, tak teraz nie mogę bydź tylko wielce żałośny, że zapomniawszy wiary y sławy swoiey, ktorąście u Rptey słynęli, do takich się srodkow w dochodzeniu krzywd swoich y pretensiach swoich udali, ktore nietylko wszytkiemu chrzesciaństwu żałośne, ale y obrzydłe bydź muszą: złączywszy się z pogaństwem, z tym zwłaszcza, ktorzy waszemi y Rptey nieprzyiaciołmi głownemi zawsze zostawali. Bliższa wam droga była udać się do obrony p. y krola swego, ktoregoście zawsze miłościwą uznawali łaskę y dobrotliwość, aniżeli do Krymu y pogaństwa. A to y ia, iako zawsze zwykł, tak y na ten czas z urzędu mego dopomogł bym był, żebyście byli dostatecznie we wszytkim odnieśli ukontentowanie, z pokaraniem rzetelnym nie tylko tych, ktorzy was krzywdzili y wolności wasze łamali; wszakże ia na początku roku ieszcze tego z kancelarii moiey wydałem kommissią na uznanie krzywd waszych y zadosyć uczynienie wam w tym, co by się było ukazało uciążenia waszego; atoli że się to iuż stało, co y sami sobie za grzech (lubo to poniewolnym zowiecie) poczytacie. Ponieważ się z tą pokorą do wszytkiey Rptey, wyznawaiąc na się grzech, uciekacie, aby wam to odpuściła, nie zaniecham przyczyny moiey do stanow koronnych, na przyszłą convocatią da P. Bog zgromadzonych, y starania takiego, za ktorebyście, zmazawszy teraznieyszy występek swoy, mogli powetować cnotą, sławą y wiarą waszą. A na ten czas życzę wam przy uspokoieniu skutecznym dobrego od P. Boga zdrowia. Dat ut supra.

Jerze Osoliński, kanclerz koronny.

XXXII.

Донесеніе польскому сенату отъ князя Доминика Заславскаго о выступленіи его съ войскомъ къ Константинову. 1648 года, 16 іюля.

List od imci x. Dominika, z Szepetyna, 16 julij 1648. [1])

Jllustrissime princeps et regni primas, illustrissimi et reverendissimi, illustres et magnifici domini et fratres colendissimi!

Przeżyłem za łaską Bożą znaczną część wieku mego sine ambitu, contentuiąc się własną substantią, wiernemi a krwią przodkow moich odważnemi zasługami nabytą, y tym cokolwiek muneris publici było mi collocatum, unum hoc maiąc in votis, abym, przy godney okaziy, namilszey oyczyznie mogł prodesse osobą moią, krwią y całą substantią; lubo y dotąd non defui, każdego roku ludzi moich nad powinność z ordynatiy do usługi Rptey posyłaiąc. A po ten czas osierocenia patriae prętkim zeysciem J. K. Mci, pożądanego in perpetuum pana naszego, przyniesiono mi nec cogitanti laudum ziazdu Warszawskiego, powagą w. x. mci, primi principis, et senatus Regni wielu wm. mciwych pp. urzędnikow koronnych y ziemskich postanowione, ktorym, ze dwiema ich mci pany y bracią, ludźmi in Repub. pace et bello wielkiemi, za wodza woyskom Rptey iestem naznaczonym. Przyiąłem tedy z chęcią, iako od Boga samego, to o mnie iudicium et munus, lubo pod ten czas prostratarum virium Regni każdemu onerosum, y zaraz skupiłem kilka tysięcy ludzi, po większey części szlachty, braci moiey, ktorym żywioły y płacą daią dobra moie. Zaciągnąłem służałych wielu wydaniem znacznym własnego zbioru, zawołałem y na ochoczą do usługi oyczyznie bracią. A zniosłszy się z pp. kolegami memi y mieysca ściągnienie pospolitemu, ale communi sententia, naznaczywszy, sam w imie Pańskie z moiemi tylko, a z regimentem imci p. obożnego W. X. L. iestem in progressu ku nieprzyiacielowi, ciągnąć pod moy Konstantynow, do obozu. Ale wziąwszy wiadomość z pewnych

[1]) *Шепетинъ*—нынѣ Шепетовка, мѣст. Заславскаго у. Вол. губ.

seymikow, iż nie wszytkim ich mm. moim mm. pp. y braci zda się na ten czas trzech usługe Rptey delectus, recurro do inszych ich mm. mm. pp. y braci, mnie samego y co Bog natura et fortuna in me contulit, cale wmm ppm y braci resignuiąc. O to iedno proszę, iako swoy tenerrime piastować raczycie, tak y mnie z ich mciami pp. kolegami memi raczcie zachować przy naszym honorze. Jeżeli się kto nie odzywał opportune oyczyznie do posługi, a teraz kommunikacią z nami zaczętey od nas functiey albo (czego o żadnym nie rozumiem) naszą degradatią chce bydź acceptus; prosiemy wielce ne contemnamur; sufficiemus da P. Bog bez tych, ktorzy się napieraią temu krotkiemu et non ambito officio. Wszak żaden z nas nie był Rptey gravis; nie będziemy, za pomocą Bożą, y praemiorum expostulatione. Teyże matce naszey części dosyć będsiemy mieli, bene mencisse y bracia. Rationes zaś mego bezpiecznego ciągnienia w Ukraynę, że te wm. mm. pp. raczcie wiedzieć, ktore w pierwszym liście moim w. x. mci, iako do prymasa Regni, pisanym, obszernie wyraziłem: swawola iuż nie tylko kozacka, ale ogołem chłopstwa wszytkiego, wielkę gorę biorąc, co raz daley serpit in viscera regni, kościoły Bogu poświęcone, domy szlacheckie y dobra pustosząc, osoby same okrutnie zabiiaiąc. Tatarow znaczne ordy w polach bliższych czekaią na zawołanie zdraycy Chmiela, a iako mam wiadomość z kilku mieyśc y od moich pewne, insze silne ordy do nas przybieraią. Tedy między dwiema szlakami głownemi, abym na obadwa miał pas wolny, do przeymowania dalszego do Korony wtargnienia nieprzyiacielskiego; maiąc tę wiadomość, iż moim przykładem y ochotą iakożkolwiek ichmci pp. pułkownicy y rotmistrze powiatowi pobudzeni, tamże pospieszą, gdzie Rptey ukazuie potrzeba. A nam trzech sług y braci wmm mm. pp. dalszy ordinans pokaże. W czym aby ci ichmci pp. pułkownicy y rotmistrze pobudkę y upomnienie od wmm mm. pp. mieli, z mieysca mego proszę. Oddawam za tym służby moie powolne w łaskę wmm mm. mm. pp.

Po skończeniu tego listu przyiechali posłowie do mnie od pozostałego woyska quarcianego, o ktorego więcey starałem się, pracy

y kosztowi nie folguiąc, z temi conditiami, ktore do uwagi wmm mm. pp. posyłam, prosząc o iak nayprętszą eo in passu resolutią.

Wmm mm. pp. życzliwy brat y sługa Władysław Dominik xiążę na Ostrogu y Zasławiu, woiewoda Sandomirski.

XXXIII.

Письмо полковника Максима Кривоноса къ князю Доминику Заславскому. 1648 года, 25 іюля.

List od Krzywonosa do xcia imci p. woiewody Sandomirskiego, die 25 julij 1648.

Jaśnie wielmożny, mnie wielce mci panie y dobrodzieiu moy!

Posłańca waszego, urodzonego p. Samuela Kołontaia, pięknie odprawiłem do p. hetmana naszego woyska Zaporozskiego, przydawszy mu ieszcze swoich trzech towarzyszow, trzech setnikow z kozakami, aby mu żadney szarpaniny nie było na drodze. Czemu się słowom wmci przez Kołontaia mowiącego dziwuie, wydziwić nie mogę: aby ordy nie puszczał i sam nie szedł pustoszyć. Wmc m. p. raczysz wiedzieć, co się było zaczęło, y uskromiło się, y nie chcielismy więcey pustoszyć ziemie Polskiey. Tylko że nam zaiadł x. Jeremi, że ludzi mordował, ścinał y na pal wbiał; wszędzie w każdym mieście na srod rynku szubienica, y teraz pokaże się to, że na palu byli niewinni ludzie. Popom naszym oczy świdrem kręcił. My też, stoiąc y broniąc wiary y zdrowia naszego, musielismy stać za swoię krzywdę. Kto z nami chce pole stawić, gotowismy przeciwko temu; a kto spokoiny, będzie siedział w pokoiu. A iż iest [niedziel siedem czyli więcey, iakosmy posłow swoich posłali do naiaśnieyszego imci p. krola y do Rptey; aby się iuż dosyć stało na tym, woleli bysmy ten lud na kogo inszego zachować, niżeli co tu pogubilismy; iakoż naszych posłow do tego czasu żadney wiadomości słuszney nie czuiemy. Gdzie się oni obracaią? Podobno iuż śpią, że się nie ockną, do tego czasu. Jednakże

iuż to będzie wszytko pokoy, iako wmc do tego dnia postawisz posłow naszych, a ia mogę się zatrzymać. A ieżeli nie będzie, muszę się stawić y bronić z ordą pospołu. Imc p. hetman z ludem nastąpi, ktory ordy na tych dniach iuż się spodziewam, że wam drogę zastąpi, gdzie byście mieli uciekać. Co y powtore proszę wm. m. p. o posły nasze, żeby byli przywroceni; tedy ia zaraz poszlę do Tokaibeia, żeby zatrzymał ordę. A żydow aż do Wisły w. x. mc racz zawrocić, bo ta wina zaczęła się z żydow, bo oni y was z rozumu wywiedli. Zatym z usługami etc.

Wm. m. p. życzliwy y uniżony sługa Maxym Krzywonos, pułkownik woyska J. K. mci Zaporozskiego.

XXXIV.

Письмо Б. Хмельницкаго къ Хотмыжскому воеводѣ князю Семену Болховскому съ извѣстіемъ, что поляки просятъ у него мира, и съ совѣтомъ, чтобы московскій государь постарался добыть для себя престолъ польскій. 1648 года, 29 іюля.

Богданъ Хмелницкий, Божию милостью гетманъ з Войскомъ Запорозскимъ.

Тобѣ, приятелеви нашому, воеводѣ Хотъмышъскому, князю Семену Никитичу Болъховскому доброго здоровъя и щасливого повоженья отъ Господа Бога вѣрне зычимъ.

За такую братъскую любовь, же сте ся до насъ одозвали перезъ писанье и дворянина своего Тимофѣя Степанова сына Милкова, с приязню и любовъю християнъскою нашей православной вѣри, же Ляхомъ на насъ помагать не хочете, велико вамъ за тое дякуемъ, а тое вамъ ознаймуемъ, же до насъ присилаютъ, о миру просячи, але мы имъ до конца не вѣримъ, яко хитримъ людемъ, бо вони насъ такъ миромъ и присягою своею не разъ зражаютъ. Стоимо войскомъ своимъ Запорозкимъ подъ Конъстантиновомъ а ожидаемъ

ихъ с комисѣею. Поглядимо, якую комисѣю схотятъ з нами мѣти: тамъ оттулъ, с Пулщѣ, пишутъ до насъ, просячи о миръ и о вгоду, а тутъ по ближнихъ городохъ, где наша русь православнии християне живутъ, имаючи стинаютъ и розманитии муки задаютъ, и попувъ, духовнихъ нашихъ, на паль збиваютъ, чого нехай тилко самъ Богъ се вжалуетъ. И не сподѣваемся, жебы за такимъ ихъ дѣломъ могъ быти миръ межи нами; але нехай будетъ такъ, якъ Господь Богъ изволитъ. Еслы жъ послышите, же знову з нами война ся почнетъ, теди и вамъ волно на тихъ же неприятелей вашихъ и нашихъ скоро наступати: однакъ маете людъ свуй упоготову: што мы зычимъ, абы въ такомъ разѣ православный царь вашъ Олексѣй Михайловичъ о тое панство Польское моглъ ся постарати. При томъ отдаемося ласкавой приязни вашой. Данъ спод Конъстантинова, июля 29, 1648-го.

Богданъ Хмелницкий, рука власна.

Подлинникъ хранится въ Моск. Архивѣ Мин. Ин. Дѣлъ; переводъ напечатанъ въ А. Ю. Р. т. III, № 224.

XXXV.

Извлеченіе изъ донесенія князя Доминика Заславскаго: показанія схваченныхъ козаковъ. 1648 года, 29 іюля.

Contenta z listu xcia imci Dominika de data 29 julij 1648.

Kozacy, ktorzy wyszli z woyska:

1. Pułkownik Krzywonoss.
2. Hira Białocerkiewski.
3. Sangierey Korsuński.
4. Gandza Humański.
5. Ostafius Winnicki.

Marcin trębacz, ktorego y z trąbą przywiedziono, gdy był inquirowany, iż woyska Zaporozskiego iest 80000, ale do boiu ledwie 20000. Przy Chmielnickim 4 pułki zostały: Czehrynski, Czerkaski, Peresławski, Humański, u Masłowego Stawu stoią. Chmielnicki pisał do Krzywonossa, żeby mu dawał znać, ieżli będą następować; obiecuie się w posiłku przybydź. Pisał y to, że była rada u nich prętko do ziemi Kuczmańskim szlakiem pod Dubno podstąpić, tylko się murzow y potęgi obawiali. Trzeci, Soliman, powiedział, co y pierwszy, to przydał, że Chmielnicki z Moskwą ma porozumienie. Ci ięzykowie przywiedzeni do mnie die 28 julij 1648.

XXXVI.

Письмо Б. Хмельницкаго къ князю Доминику Заславскому. Изъ Паволочи, 1648 года, 30 іюля.

List od Chmielnickiego do xcia imci Dominika, pana woiewody Sandomirskiego, z Pawołoczy, die 30 julij 1648.

Jaśnie oświecone mci xiąże Zasławski, a nam wielce mci panie y dobrodzieiu!

Widzi Bog, że my, bedąc nieodmiennemi sługami Rptey, iako y w. x. mci, p. n. m., życzylismy sobie tego serdecznie, aby my przy pokoiu zostawać mogli. Jednak za nastąpieniem xcia imci Wiszniowieckiego, nie respektuiąc na to, że my go, iako w ręku maiąc, wolno z Zadniepra puścili, upewniaiąc go we wszytkiem, poniewolnie musielismy ze wszytkim woyskiem ruszyć, wyrozumiawszy tak z uniwersałow, naybardziey tak z Zadniepra pisanych x. imci, iako z listow do Moskwy pisane, ktore przesyłam do przeczytania. Nic inszego, tylko to nas pobudziło. A my tego życzyli, aby iuż na tym dosyć, co się iuż stało z przeyrzenia Bożego, aby się więcey krew chrześciańska nie lała, o czym y posłow naszych do i. k. mci y wszyt-

kiey Rptey z nayniższą pokorą wyprawilismy; o ktorych wielce y uniżenie prosiemy w. xią: mci. Tedy, z listow ich mci pp. senatorow y wszytkiey Rptey, sam się ze wszytkim woyskiem wrocę, y ordzie aby więcey we krwi chrzesciańskiey nie brodzili, y tak swych ustawicznie od czat y szarpaniny niczym inszem ieno mieczem hamuię, aby tego nie było; ponieważ łaskę, miłość od w. x. mci przeciwko nam, sług swych nayniższych, z przodkow w. x. mc oświadczać raczysz, z czego bysmy ucieszeni zostawali. Podziękowawszy wprzod P. Bogu za to, na wszelką usługę y rozkazanie w. x. mci iestesmy gotowi pod taki upadek Korony Polskiey, tylko wielce uniżenie prosiemy w. x. mci: racz wm. w. x. mci z nami, z nayniższemi sługami swemi, we wszytkim się znosić; dla czego uniwersał dalismy p. Kołontaiowi do kilku miast, aby poseł w. x. mci zawsze wolno był przepuszczony w drodze tak od naszych, iako też y od ordy, ktora w prędkim czasie będzie. Jako też, według żądania imci p. Kołontaia, do kilku miast uniwersał kazałem wydać surowy, aby maiętnosci w. x. mci wcale zostawały od woyska naszego, o co się pilno staramy, aby się naymnieysza w dziedzictwach w. x. mci nie działa krzywda y sługom w. x. mci. A zatym my, życząc sobie, abysmy oczywisty pokłon oddawszy, ze wszytkiem woyskiem Zaporozskim, na ten czas zwykłe y nayniższe usługi nasze w. x. mci oddaiemy.

W. x. mci nayniższy sługa, Bochdan Chmielnicki, hetman z Woyskiem Zaporozskim.

XXXVII.

Донесеніе князя Доминика Заславскаго о понесенномъ имъ пораженіи подъ Константиновомъ. 1648 года, 30 іюля.

List imci p. woiewody Sandomirskiego do imci x. arcybiskupa Gnieznieńskiego, z pod Krupcza, die 30 julii, a. 1648. [1]).

Na co iuż Rempub. fallaci spe circumvenire, gdy desperatis rebus co dzień nowe accedunt pondera! Wzięliście, wm. m. m. pp. y bracia, niedawno ode mnie avizy, dla potentiey nieprzyiacielskiey, prawie niesłychaney, nie mogłem się oprzeć pod Konstantinowem. Teraz, co iuż ostatnią pachnie zgubą, wiedzieć raczcie, że ludzie moi z ludźmi x. imci Jeremiego y p. woiewody Kiiowskiego, także z pułkiem regimentu p. Osińskiego, mieli experiment w niedzielę przeszłą, z niemałą naszą pociechą, bo tych buntownikow znacznie utrącili. Trzeciego dnia potym, to iest we wtorek, na switaniu, bo pułki buntownicze y pogańskie ściągnęły się tak potężne, iż nasi niebożęta, patrząc na słabosć sił swoich, z pod Konstantinowa ruszyć się musieli. Tabor wprzod wyprawili, zostawszy sami kommunikiem na odwodzie, na ktorych nieprzyiaciel nastąpił wszytką potęgą. Trzymali moi dokąd mogli odwod, a nie mogąc wytrzymać, bo ich z dział bardzo rażono, przyszło im radzić o sobie. Ktorych za prętkim spotkaniem universałami obwieszczono, aby się pod Gliniany ściągali. Do wm. mm. pp. y braci interim posyłam, ktorzy ad clavum Reipubcae siedzicie, wielce upraszaiąc per salutem patriae, abyście, nie spuszczaiąc się na powiatowe praesidia, raczey pospolitem ruszeniem y prywatnemi siłami ad deploratam opem bieżeć chcieli; y ia w klar piszę, że owdzie rerum desperatus status. Jeżeli wm. mm. pp. y bracia nie pospieszycie, zginie to wszytko chrzesciaństwa

[1]) Крупецъ—мѣстечко Дубенск. у., на границѣ Кременецкаго.

antemurale, y boię się, by nie upadła alto a culmine Troia. Convocatią co prędzey skączycie, aby się prożnym nie ubezpieczali pokoiem. Więc to pro certo raczcie mieć supposito, że siły nasze omnino słabe, tak niezliczoney y w armatę opatrzoney nie wydołamy przyrodzonemi sposobami multitudini. W czym chcieycie mieć reflexią, słusznie li negabunt te pericula y tanta strages, o ktorey wm. mm. pp. y braci znać się dawało. Ad extremum tych motivum, causam, originem, authores nie raczcie contemnere trutinam, by zaś quibus creverunt mala initus, temiż nie mocniły się. Potentiey też gornych żadnych prorsus doczekać się nie możemy; a tym czasem ustaią te kraie y każdy o sobie radzi. P. Bogu za tym Rempublicam y siebie z nią, tudzież wm. mm. pp. y braci oddaię powolnością, ktorym posługi moie pilnie zalecam.

Władysław Dominik xiąże na Ostrogu y Zasławiu, woiewoda Sandomirski.

XXXVIII.

Донесеніе сенату о томъ же кіевскаго воеводы Януша Тышкевича, князя Іереміи Вишневецкаго и другихъ участниковъ въ пораженіи. Изъ лагеря подъ Кульчиномъ, 1648 года, 30 іюля. [1]).

List od imci pp. woiewody Kiiowskiego, Ruskiego, strażnika koronnego, obożnego W. X. L., podsędka Bracławskiego Krzysztofa Tyszkiewicza, pod Kolczynem, die 30 iulii 1648.

Jllustrissime Senatus!

Oznaymilismy pierwszym pisaniem naszym wm. mm. pp. y stanom koronnym, na teraznieyszą konvokatią zgromadzonym, statum Reipublicae affectum, wypisalismy fidelissime, in quanto po te czasy

---

[1]) *Кульчинъ*—мѣст. Староконстантин. у.

versabatur od swych własnych kmieci periculo; teraz iuż magis condolemus, patrząc co raz na większą całey oyczyzny ruinam, ktora przez co patitur tak ciężko? snadniey zgadnąć, że iest omni destituta w sieroctwie swym praesidio. Biedzilismy się dotąd pro viribus nostris, abysmy mogli iako kolwiek resistere crudelissimo y nam felici Marte usiłowania nasze. Albowiem gdy ten ciężki nieprzyiaciel extremum tak nam, iako y kraiom naszym machinabat exitium, aby tém snadniey zawzięty mogli dokazać impressy, kilkadziesiąt tysiący die 26 praesentis na nas pod Konstantinow Stary (z ludźmi imci x. woiewody Sandomirskiego y gwardią sw. pam. krola imci złączonych) nastąpił y fortissime znieść usiłował; ale nie tylko, clementi fato, żadney nie odniosł pociechy, lecz in primo conflictu (bo był kommunikiem przyszedł) sprośnie ustępuiąc, trupem swym pole nie małe usłał. In secundo zaś congressu, gby na nas wszytek impet potęgi swey wywarł y taborem nastąpił, z placu swey krwią oblanym ustępować musiał, armatę, prochy, wielką znakow część, przez nas odebranych, utraciwszy. Podał był P. Bog victorią, ale że ią perficere nie przyszło, sprawiło to woyska mnostwo, naszego zaś exigua szczupłość. Ktora że bez żadnych dotąd od Rptey zostawała pożytkow, czyli to neglectus nas samych, czyli też opinio sprawuie pokoiu? nie wiemy. To tylko certum, że im więcey deliberamus, tym bardziey więcey perimus; nic iuż to bowiem cały wstręt nieprzyiacielowi temu, bo lubo to iedno przybarczone woysko, iest inne wszędzie w sowitym komplemencie dosyć. Co y nas od innych amovere musiało, patrząc, że im undique płyną pożytki, nam zaś tylko od Nieba ieden manebat euentus. Co tedy ulterius interest wm. mm. pp., extendować nie chcemy; to tylko wiedzieć daiemy, że to iuż nie około Białey Cerkwi, ale in visceribus regni altissimo hostes grassant, universi depraedantur. Ale co iest nieporownanego z innemi szkodami: bracia nasi zdrowie swoie własne, seruis et mancipiis propriis impendunt spolia, a my o niczym nie wiemy, czyli też, spe traktatow ubezpieczeni et vana nube armistitii obumbrati, wiedzieć nie możemy. Co ieżeli przez

kogo intercedit, ufamy: przyidzie ten czas, że y P. Bog Rptey y tak wiele krwi, ktora się in dies leie, pokaże winnym. My pro conscientia, amore erga patriam, et munere nostro senatorio, iterum co raz przestrzegamy wm. n. mm. pp., że nieprzyiaciel pod praetextem obiecanego pokoiu co raz więcey wyprawuie okrucieństwa, co raz się bardziey szerzy y mocni, tak, że co chłop, to nieprzyiaciel, co miasto, co wieś, to catervas hostium imaginować sobie potrzeba. A nie dziw, że do takiego szaleństwa przychodzą, ponieważ, przy takiey naszey nieczuyności, rozumieią iuż plebs, omnia sibi licere in omnes, y na samego Boga; co sprawuie, że nemo resistit, wszyscy dispersi, wszyscy terrore pressi zostaią. Unicum tedy remedium zatrzymania swawoleństwa tego—ukazać nieprzyiacielowi szablę (acz rozumiem, że omnibus Mars favet), ktora lepsza rzecz, żeby od boku naszego odpasana nie była, niżeli byśmy od własnych chłopow in tantum przychodzić mieli opprobrium; a inaczey honoru narodu naszego zmazanego nie nagrodzimy. Bo ieżeli o pokoy prosić y traktować sine marte będziemy, to iuż partem servitutis onych subire by nam potrzeba. Zaczym gorąco votis nostris oneramus wm. n. mm. pp., abyście od nas wziąwszy tey samey żałośney transactiey per modum fraternae denunciationis rellationem, raczyli siebie samych, sławę narodu naszego i wszystkich nas salvare prędkiemi woysk koronnych supplementami y znacznemi posiłkami, ponieważ iuż widząc tantam molem domowego nieprzyiaciela, onemu sufficere więcey et resistere spracowanemi siłami naszemi nie upewniamy. Uprzeymie zatym służby nasze zalecamy wm. m. pp. W obozie pod Kolczynem, ut supra.

XXXIX.

Показанія козацкаго развѣдчика Яремы Концевича, схваченнаго близъ Галича. 1648 года, 31 іюля.

I. Confessata Jaremy Konczewicza in iud. confaederat. terrestris Haliciensi feria quinta post festum S. Jacobi Apostoli proxima, 1648.

Generosus de Łancutow Kuropatwa, rotmagister terrae Haliciensis, praesentauit judicio praesenti quosdam perduelles sciscitatoresque rerum gerendarum in Republica: Jarema rutenum, dictum Konczewski, vagabundum, in villa Wołochow generozi Alexandri Bydłowski apprehensum, cuius haec sunt uerba sponte absque torturis: Żem sie urodził w Tridnichowie, w maiętnosci woiewody Kijowskiego, służyłem Markowi, Cerkaskiemu pułkownikowi, ktory mieszka w Antonowie. Taraszowic posłał mnie, abym sie przypatrował: iesli woisko Węgierskie się będzie kupiło y Niemieckie do Polskiego, to na Zaporoże ucieczem; ieżli samo Polskie, to sie będziem bić,—po to mię wysłano. To też mi powiedał Iwan Kosinski, posłany od Chmielnickiego, y Ostrowski Fiedor [1]).... a zapuszczone włosy maią, a z listami chodzą prosząc. Agnovit, że władyka Łucki Athanazy proch y kule wysłał y władyka Lwowski prochu beczek trzy y kul kozakom dał. J to powiedział, że czerniec w Skicie mowił: kto lepszy, temu Hospody pomoż. Miał też na sobie stigma ten Jarema na ręce lewey penes palmam, agnouit, że mu ten Kosinski to piątno uczynił y za poznogcie iakieś słowa włożył. Ostrowski, z Tuchowskim pod Białą Cerkiew przyszedszy, w iednę stronę poszedł, a Kosinski ku Brodom. Ja z Jwanem z Ostroga ku Wołyniu y Pokuciu, a potym kazali sie nam wracać na Ukrainę.

---

[1]) Здѣсь въ рукописи недостаетъ одного листа.

II. In loco torturarum Haliciae.

Jarema Konczewicz, pytany przez questią, powiedział dobrowolnie, że p. Kissiel za Dnieprem dał 50 hakownic y prochu dostatek do miasta Browarow, xcia imci Jeremiego, y dwoie działa; Chmielnicki to wszytkim wie, a Marko Cerkaski z Chmielnickim iedno ż. Athanazy, władyka Łucki, przysłał Krzywonosowi hakownic 70, prochu osm połbeczkow, ołowiu dostatek, siedm tysięcy pieniędzy wozili, żeby na Ołykę y Dubno uderzyć. Imci p. chorążego coronnego kozacy zamyslali mocno poimać. I to powiedział: „iezli cie poimaią, tedy slachcica damy, a bierz sie do protopopa w Constantynowie Starym", tym go Taraszenko ubespieczał. Item zeznał, że pop Halicki przy cerkwi Michayłowskiey w Lawrynowym kącie w rozmowach pytał go, zkąd by był; zwierzył mu sie, że iest szpiegiem; powiedział pop: „lepsze u nas wiadomosci, bo my ieden do drugiego piszemy, y do samego Kiiowa wiadomość dochodzi". Item zeznał, że pop Zawołowski pisał do Podhaieckiego na Starym mieście, a Podhaiecki do Tarnopolskiego. Abraama, protopopa, władickiego poiezdnika, listy także do kozakow chodzą. Item o znak pytany, coby to na ręku miał, powiedział: że to od kozakow ma. Przyznał, ze pod Kamieniec zamyslali, ale drudzy odradzali: „nic nie wskoramy, bo tam sam Bog obronę dał, Bog też sam zwoiuie". Item wyznał, że Chmielnicki mowił w woysku; „kiedy mi będzie bardzo ciężko, na Don poydę". Item przyznał, że kiedy mieli do Winnice następować, tedy o szkole żydowskiey naybardziey mislili. Item w Nowym Constantynowie Harko iest mieszczanin, ktory z kozakami ma porozumienie y mowił to, że kiedy przyidzie woysko Lackie, tedy ia miasto zapalę. Item w Sieniawce Jacko mieszczanin ubespieczył kozakow, że „ia w działa piasku nasypię, że nie będzie wam nic szkodziło". Item z Stawiczka ubespieczyli kozakow, że nie będzie im mieyska strzelba szkodziła, bo w to potrafiemy. Item w Lisance

dziewięc przysiężonych bydź się obiecało pomocnikami kozakom. Item, niedaleko od Constantynowa iest miasteczko Niedobnek, tam dwanascie iest poprzysiężonych przeciwko Rptey, tam iadł y pił y taler mu złotowy dano. W tym mieście principałowie: Harko, Iwan, Martin, Durecko, Iwanko, Les, Pawłok. Item Wołodarka miasteczko, tam są trzei: choc by dziesięc katow było, maią takowe zioła, że sie nie przyznaią, a z kozakami bracia. Item, miasteczko Stan, tam iest osm miesczan, ktorzy maią osm pułbeczkow prochu dla kozakow. Item w Manaczynie są czterey miesczanie, ktorzy radzili o Brodach y Tarnopolu, gdyby kozacy przysli. Jtem, w Wołoczyskach iest pop, ktory ma dwu synow u kozakow, ktorzy pana swego zabili.

Post expeditam vero tam liberam confessatorum dispositionem atque torturas, judicium praesens confoederationis paenam coli iuxta qualitatem facti super praefato Jarema, ritus graeci, decreuit.

XL.

Показанія трехъ козаковъ изъ полка Кривоносова, пойманныхъ подъ Прилукой. Безъ даты [1]).

Confessata kozakow trzech, poimanych z pułku Krzywonossowego, pod Przyłuką.

Pierwszy Hrehory z Olszany, z słobody imci p. chorążego koronnego, powiedział to, że w pierwszey potrzebie, kiedy pp. hetmanow poymano y woysko zbito, tylko iedna rada była u nich, iakoby Tatarow zbyć mogli od siebie; teraz znowu radę mieć będą pod Przyłuka, byle posłowie przyszli z Warszawy. Z tych się sprawiwszy, ieżeli przyidzie do woyny, z tym się declaruią, że chocby

---

[1]) Въ „Księga Pamiętnicza Jakuba Michałowskiego“ этотъ документъ датированъ 29 іюля 1648 года.

głowę na głowę łożyć, tedy wszytką siłą, ktorą prawie iuż po wszytkiey Rusi gotową maią, iść na woyska Rptey. Ten że powiedział, że Chmielnicki w ten że czas zaraz, kiedy Krzywonosa pułkownika y Gandzę, z ktoremi iuż około 10000 kozakow posłał. przeciwko temu ludowi, ktorzy tam infestowali, posłał też zaraz do hana, aby od niego mogł mieć pomoc, iezliby iey potrzebował. Za Krzywonosem miał iść do Przyłuki pułk Korsuński, nad ktorym Sangierei starszym, y tam w Przyłuce maią czekać posłow z Warszawy, gdzie y sam Chmielnicki ma bydź y tam czekać posłow swoich.

Drugi Tucko Olexi, pułkownik Korsuński, toż powiedział, a przykładaiąc to, że posłowie Moskiewscy byli u Chmielnickiego; narzekali wprzod na niego, że poganina zaciągnął na krew chrzescianską, a nie ich, ktorzy, będąc iedney wiary z niemi, takich mordow nie czynili by nad chrzesciany, jako Tatarowie. Declarowali się mu też imieniem cara swego, że ieżeli by miał do siebie Tatarow zaciągać, masz nas gotowych, byleście nam wszytko po Dniepr puscili, a my, złączywszy sie z sobą, polakow za Wisłę zażeniemy y osadziemy na krolestwie Polskim cara Moskiewskiego, y obiecali z sobą spolnie dopomodz.

Trzeci Jwan Bębenek też powiedział, co y pierwszy, y wszyscy sie na to zgadzaią, że czerncy od p. Kisiela bywali w poselstwie kilka razy u Chmielnickiego, y w ten czas byli przy radzie u Chmielnickiego, gdy posłow wyprawiano do Warszawy. To też o Chmielnickim powiadaią, że po weselu swym, ktore z Czaplickiego żoną sprawił, miał isć do Przyłuki.

XLI.

Донесеніе литовскаго обознаго Самуила Осинскаго о военныхъ дѣйствіяхъ подъ Константиновомъ. 1648 года, 1 августа.

List od p. Osińskiego do p. kanclerza koronnego, z obozu, mila od Lachowiec, prima aug. 1648.

Żem do tego czasu nie odzywał się wm. m. p., ustawiczne zwłoki y skąpość okazyie to sprawowali; na ten czas wm. m. p. co się ze mną w tych kraiach będącemu działo, dostatecznie oznaymuię. Ruszywszy się wprzod z pod Glinian die 12 julij, przyszedłem pod Krzemieniec die 15 ejusdem. Nie zastałem tam żadnego od xcia imci ordinansu, aż cwartego dnia napisał do mnie z Dubna, abym pro die 25 julij stanął pod Konstantynowem, na ktory dzień y sam się obiecał do toczenia wielkiego obozu. Puściłem się nieomieszkanie w tę drogę, gdzie w siedmu milach od Konstantynowa zaszła mię wiadomość, że nieprzyiaciel idzie dobywać do Konstantynowa. Pośpieszyłem się y przyszedłem die 23 ejusdem do Konstantynowa. W kilku milach złączyło się 2500 piechoty xcia imci, z ktoremi był p. Suchodolski, ktory miał z sobą y ośm działek. Zastałem lud xiążęcia imci w Konstantynowie, mianowicie j. p. Koryckiego, ktory się liczy na połtora tysiąca. Ledwie com tam stanął, przyszło pisanie xcia imci, aby się do niego wracali do Zasławia. Uczyniliśmy radę: co z tym czynić? Declarowali ludzie xcia imci, że my do pana brać się będziemy, z tym iednak dokładem, ieżeli ia do niego przyidę. Resolwowaliśmy ruszyć się powoli do niego, a interim posłać, aby do nas sam przychodził, iakoż ruszyliśmy się die 24 ćwierć mili od Konstantynowa; a tym czasem posłaliśmy o dwu koni po dalszą declaratią do xcia imci. Potym die 25, na tymże mieyscu czekaiąc na wiadomość, a ztąd posłaliśmy pod Połonne podiazd dobry, abyśmy mieli wiadomość o nieprzyiacielu. Lud xcia imci

obrał mię sobie za starszego, przydawszy mi do tey pracy imci p. Koryckiego. Nad wieczorem wrocił się nam podiazd, y ięzyka przywiodłszy, y sam na oko o połtorey mili widziawszy nieprzyiaciela. Ten ięzyk nam zapewne powiedział o gośćiach w nocy do Konstantynowa, że tey nocy mieli szturmować. Niezdało się nam ustępować przed nieprzyiacielem, owszem wrociliśmy się nazad pod miasto, gdzieśmy miasto piechotą dobrze osadzili, a iazda aby przez noc stała w polu w sprawie, postanowiliśmy, ażebyśmy obaczyli, co dalei zechce czynić nieprzyiaciel. Interim przypadł imc p. woiewoda Ruski z imcią p. woiewodą Kijowskim y stanął w mili od nas pod Rosołowcami; dowiedziawszy się o tym, co się u nas dzieie, posłał do mnie zmrokiem iuż po wiadomość. Jam, co miał ięzyka swego, tom xciu imci oznaymił, o pewnych gośćiach w nocy opowiedział. Tu zaraz xiążę z zwykłey ochoty swey przybył do nas o połnocy y rowno z nami stał przez noc w sprawie. Przeszła noc, a nieprzyiaciela nie słychać bylo. W niedzielę rano znosiliśmy się, co daley czynić; postanowiliśmy do wiadomośći o nieprzyiacielu stanąć pod miastem, iako żeśmy stanęli, a p. Pełkę wiprawiliśmy na podiazd. O godzinie po południu wrocił się nam, y nieprzyiaciel zaraz za nim przyiechał, ognie gęste w około miasta pokazuiąc. Począł się nam z razu potrosze pokazować, iakoby harcownikiem wywabiaiąc nas za przeprawę, potym chorągwiami, na ostatek srogiemi pułkami pole wszystko okrywszy, z taką furią na nas następował, iakoby nas żywo zieść miał; iakoż z tą szedł nadzieią, że nas teyże godziny znieść miał. Opatrzywszy my tedy miasto y oboz, by nam czego z tyłu nie wyrządził, wyszliśmy do niego w pole. Tam wyprawiwszy do niego harcownika za przeprawę, ktoremu z łaski Bożey dobrze się powiodło, samiśmy stali, na dalszy proceder iego patrząc; ale on y harcownika gęstego wyprawował, y sam potężnie ku przeprawie postępował. Nakoniec nasz harcownik ustępować musiał, a my piechotę puściwszy na przeprawę, ktorą naszą odstrzeliwał, sam się przeprawować począł. W tym ia, wziąwszy z sobą parę działek y muszkietyrow 200, szedłem ku niemu do przep-

rawy, a zmieszawszy go raz y drugi z działek, samem nastąpił z piechotą ku przeprawie, ktory za łaską Bożą zaraz od przeprawy pierzchnął, y srodze się mieszać, a po prostu od przeprawy uciekać. W tym P. Bog dodał serca naszym, że zarazem skoczyli ochoczo do przeprawy, y przebiwszy kilka chorągwi, mianowicie naypierwszy p. Sokoł, skoczyli z szablami na nieprzyiaciela, ktory zaraz tył podał; a potym co żywo przeprawuiąc się, bo przecie przestronna przeprawa była, y sam xiąże imci na nich wsiedli; tak przez mili połtorey gęsto trupa kładąc, aż do taboru na nich iechali. Jako zaraz dopadli taboru, poczęli się z niego potężnie bronić i z dział bić, ale z łaski Bożey bez szkody naszey; w tym nas noc zaszła, żeśmy ich w taborze zostawiwszy, sami zię do obozu wrocili. W tey okaziey wzięliśmy chorągwi niemało, a mianowicie kwarcianych naszych, między niemi y chorągiew imci p. woiewody Czernihowskiego n dworną. Wziął też jmc. p. Baranowski, stolnik Podolski, setnika ich Połuiana, ktory we wszystkich radach bywał, y nie wyparł się tego, że Chmielnicki rozkazował Krzywonosowi, aby bez iego rady nic nie czynił. Ten nam między innemi rzeczami powiedział, że wprzod czterema dniami mieli pisanie od Chmielnickiego z Pawłoczy, że z wielką potęgą idzie, a że mu rozkazował, aby nas bawił aż do przyiścia onego. Z tey relatiey uczyniliśmy radę, co z tym daley czynić; dorachowaliśmy się z sobą, że Krzywonosa zatrzymać możemy, ktorego rachuią na 50000, ale Chmielnickiemu nie podobna. Posiłkow też nie spodziewaliśmy się, a w ostatku defectus chleba, ktorego iużeśmy nie mieli,y skąpo żywności koniom. Dla tego to nas do tego przywiodło, żeśmy wzięli reytyrować się do woysk Rptey, a potym zmocniwszy się iść mu znowu w oczy. Kiedy iuż tak conclusum było między nami, znowu ięzyka nam przywiedziono, że nieprzyiaciel idzie nam w tył, na pasy, y tak nas trzymać aż do przybycia Chmielnickiego. We wtorek tedy rano wyprawiliśmy tabor ku Kolczynowi. Regiment moy y piechotę xcia Dominika, aby pas obwarowawszy, tabor przeprawili, a iazda wszystka została w polu w sprawie. Gdy iuż był nasz tabor o mili y

daley, dopiero nieprzyiaciel znowu na nas nastąpił z taborem y z działami, ktory zaraz dragony xcia imci Dominika od przeprawy wystrzelał y sam się potężnie przeprawować począł. Radził zaraz imc p. woiewoda Kijowski, ktory też tu iest z nami, wespoł z imcią x. Jeremim przyszedł do nas, aby dać pole nieprzyiacielowi. Jakoż daliśmy dość pola, począł się pilno przeprawować; w czole armatę otaborował, na prawym skrzydle tabor z piechoty uczynił, w lewo szeroko się rościągnął ku mostu. Gdy się iuż sroga rzecz tey sarańczy przeprawiła, poczęli na prawe skrzydło nasze, na p. Koryckiego następować y z dział czoła swego w nasze czoło bić, ale z łaski Bożey bez naymnieyszey szkody naszey. Dopiero, kiedyśmy czas widzieli, skoczyliśmy wszyscy na nich, posiłku trochę się zostawiwszy; trochę nam potrzymawszy, bezwstydnie uciekać poczęli. Tam łaską Bożą trup na trupie gęsto aż do przeprawy leżał, iako białym suknem okrył polę, działek 4 i pięć organek odbieżał; natopiło się ich niemało w rzece Słuczy, tabor iednak na prawym skrzydle ich w polu został. Chcieliśmy go dobywać, ieno że piechota była odeyszła y działa we dwuch milach, nie było moich tylko 120, ktorych my naprędce na konie xcia imci podragonili y od taboru do bataliy wrzucili. Spodziewaliśmy się, ze się mieli ieszcze w pole ruszyć y wyiść, ale nie mogli się na to zdobyć, bo tylko tabor co wskok okopywali, a ze sto albo mało co więcey nad taborem się wieszali. I takeśmy za łaską Bożą dwie chłosty im dali dobre. Sami też pospołu z x. Jeremim y p. woiewodą Kijowskim iedziemy ku Lachowcom, y tam obozem stanąwszy, będziemy na dalsze czekać posiłki. Wrociliśmy zaś p. Hołuba, przydawszy mu ieszcze dwie chorągwi do niego, iednę x. Dominika, drugą x. Jeremiego; ten się nam tak dobrze stawił: że, w podwieczor skradłszy się pod Konstantynow, w bramach straż wysiekł, y poł miasta wziąwszy, ięzyka dobrego dostał y wczora do nas powrocił. Ten ięzyk to powiedział, że się nieprzyiaciel ze wszyskiem woyskiem przeprawił przez Konstantynow y stanął na nas ku Barowi y śnadź do Międzyboża zmierza; zdobycz wszystką nazad ku Zaporożu posłał. O Chmielnic-

kim nie ucichło w ich woysku; ale Połuian, ktoregośmy wczora kazali przypieć, pewnie go obiecuie. Między niemi ci wodzowie byli: Krzywonos, Handza, Hira; ci wszyscy uszli, ale setnikow siła poginęło. I to też wm. m. p. oznaymuię, że się jm. p. woiewody Sandomirskiego spodziewamy o przyszłey srodzie pod Lachowcami. To sincere wmci oznaymiwszy, z usługami memi pilnie się oddaię.

Samuel Osiński, obożny W. Xtwa Lit.

XLII.

Письмо Адама Киселя къ канцлеру Оссолинскому о событіяхъ на Волыни. Изъ Хоролупъ, 1648 года, 9 августа [1]).

List imci p. woiewody Bracławskiego do imci p. kanclerza koronnégo, w Chorłupie, 9 aug. 1648.

Wielka y żałośna odmiana nastąpiła dispositiey moiey drogi do Kijowa, o ktorey pisałem wm. p. Albowiem poprzedzili mię do Husczy kozacy, czy rozboynicy, niewiem iako to nazwać, ktorych przyszedłszy druga kupa z Podlesia, wszystkę Pohorynszczyznę splondrowali, y co była od pierwszych została w obronie Huszcza, w niwec od tych drugich spustoszono; zamek tylko nie spalony, ale wszystek splondrowany. Mnie y sługom moim in suppelectili więcey niż na 30000, po folwarkach toż co było pobrano; żydow wszystkich wyścinano, dwory y karczmy popalono. Toż się wszystkim około Horynia stało, co y mnie: imci p. Wendenskiego, imci p. Sapieżynę, p. Naruszewicza, p. chorążego Wołyńskiego y podkomorzego Krzemienieckiego, p. Bramawę, imci x. opata, kilka pp. Babińskich, p. Herburtowiczow, p. Rugoskiego, p. sędziego Łuckiego, y inszych wielu dwory popalone y wybrane. Xcia imci kanclerza w

[1]) Хоролупы — нынѣ деревня Дубенскаго у., на границѣ съ Луцкимъ.

Krupcu starostę zabito. To wszystko zrobiwszy, te kilka tysięcy poszli ku Międzybożu, ktory Międzyboż Krzywonos szturmem wziąwszy wysiekł. Fert fama, że się toż Szarogrodowi stało, a iuż do Baru obrocili się. Ci zdraycy, ktorzy Huczczą moią splondrowali, poymali oyca Łaska, confidenta mego, ktoregom był wysłał do Chmielnickiego, y położywszy na ulicy, kiymi zbili; niewiem ieźli żyw będzie; y listy wszystkie od Chmielnickiego pisane przy nim pobrali, y patent od imci x. prymasa m. p., ktory był dany. Trzy dni w Huszczy mieszkali, a w zagony cirkum circa rabowali, wina co było beczek kilkanaście y miodu kilkadziesiąt pili we dnie y w nocy; moich że chłopow y okolicznych częstowali, ostatek chłopom porozdawali. Gdy się iuż ta tragedia tak skończyła, obrocił się był pułk ieden ku Rownemu y ku Taikurowi; ten spotkał się był z chorągwią moią pułku mego imci p. Zaporowskiego, ktora na podiazd chodziła. Postrzegłszy pośpieszyli się y ci do taboru swego y obrocili się ku Połonnemu; urwali ich iednak sztat. Ta chorągiew obrociła się ku Zasławiu y potem na Ostrog ku Dubno. Przeiął tedy porucznik p. Zaporowskiego list po rusku pisany, ktory posyłam wm. m. p. dla zrozumienia, i przywiodł ięzyka, że Chmielnicki we 120000 woyska iuż stanął pod Januszpolem, niedaleko Lubartowa. Ten powiedział, że posłow hucusque nie było u niego, ktorzy Podlesiem, obawiaiąc się tych kup swawolnych, przebrali się; y ia obawiam się, żeby to hultaystwo ich nie pozabiiało. Listy też moie żadne a żadne nie dochodziły Chmielnickiego. A ten zdrayca Krzywonos pisał do Chmielnickiego, że posłow na pal powbiiano, y sam się tedy Chmielnicki ruszył z wielką potęgą y miał słać do Tohaybeia, aby z ordą nastąpił. Sic stantibus rebus, kiedy iuż mamy pewną wiadomość, że list moy żaden nie doszedł Chmielnickiego, że y posłowie co wiedzieć ieźli się wrocili do niego, że y on sam iuż tak blisko z tak potężnym woyskiem następuie; niespodzianie przyszło mi moie wszystkie pierwsze consilia mutare, a co iuż praesens status requirit et exigit, to czynię. Skupiłem pułk moy y uczyniłem consilia z ich mciami pp. kommissarzami, tudzież y z ich

mciami pp. rotmistrzami. Dnia wczorayszego w Łucku przybył do mnie imci p. kasztelan Kijowski, p. podkomorzy Krzemieniecki y innych nie mało, ktorzy ieszcze, wciąż nie wybieżawszy, zostawali tu na Wołyniu. Takowa tedy stetit conclusio communicatis consiliis, żem wyprawił towarzystwo z pod chorągwi imci p. Zalibowskiego, dawszy im koni po kilkanaście, list ieden od siebie do Chmielnickiego wysłałem, a drugi od nas wszystkich kommissarzow; nie zdało się bowiem ani mnie samemu, ani wszystkim, nie dowiedziawszy się u Chmielnickiego, ieżeli iuż hostiliter następuie, nie dotrzymawszy pactow, albo perseverat in pacto, y siebie samego y te kilkanaście chorągwi wrazić in periculum. Ponieważ nie to iest moj termin, a nim po to posłany iest, abym dał za oyczyznę zdrowie, y przytym oyczyznę in periculum podał. Ale to iest mei muneris, quibus possum rationibus salvare patriam. I widząc (niestety), że nietylko ani pośpiechu do sciągania woyska niemasz, a ni mocy tych, ktorym summa rerum poruczona, terror zaś taki, że nieprzyiaciel bierze, patrząc, iż nikt w oczy nie chce spoyrzeć, terga dederunt omnes, ale też poddani chłopi śmieią się, y dla tego plebs wszystka idzie do tych woysk, czy kozackich, czyli rozboyniczych. Przetoż to pisanie moie, ktorego kopią posyłam, chcąc dowiedzieć się u Chmielnickiego, ieżeli w ostatnią nie wpadł traenesim. Tych posłow wysławszy, sam pomału idę z pułkiem moim y z pp. kolegami memi, oczekiwaiąc na respons, ktory respons ieżeli mi da taki, że na mnie czeka iadącego, iadę y iako ieno będą mogły bydź sposoby, wszystkich zażywać będę. Divino inspirante numine, abym mogł to extremum uiąć y zatrzymać. Jeżeli też, strzeż Boże, iuż respuet, z pułkiem moim obrocę dniem y nocą do kupy, tam gdzie się woysko Rptey gromadzi. W takim terminie zostaiąc, utrapiona oyszyzna woła nas wszystkich, aby chcieli do ratunku pośpieszyć; iuż bowiem in his extremis reposita; wszedłszy Chmielnicki viscera regni, albo zechce sam, albo dopuści mu plebs tractatu ze mną, albo nie! A ieźli sam nie zechce, multitudo plebis nie dopuści, albo to woysko, ktore się skupiło, wytrzyma tak srogiey po-

tędze kilku dziesiąt tysięcy ognistych ludzi (bo u Krzywonosa kilka dziesiąt tysięcy, a u Chmielnickiego 120000 powiadaią), albo, strzeż Boże, nie wytrzyma. Zaraz z ich mciami pp. kolegami memi w tym ostatnim terminie zostawam, albo nas przyiąc zechce Chmielnicki do tego tractatu, albo nie. Jakokolwiek padnie w niebie napisana resolutia, tey że godziny dam znać w mm. p., a tym concluduię, że we dwoch, naydaley we trzech niedzielach to będzie, co P. Bog naznaczył. Ktoremu, wszystko poruczywszy, oddaię się.

Wmci m. p. y dobrodzieia uprzeymy brat y sługa Adam Kisiel, w da Bracławski.

XLIII.

Изъ письма Подольскаго судьи Луки Мясковскаго о взятіи козаками Бара. Изъ Каменца, 1648 года, 9 августа.

Kopia ceduły z listu imci p. Miaskowskiego, sędziego ziemi Podolskiey, z Kamieńca, 9 aug. 1648.

Już nieprzyiaciel w piątek o południu wziął Bar szturmem, wodą y lądem, stakiety na spławach rozebranych domow y dworow porobiwszy, na około nastąpiwszy, spalił y zburzył. Nie mogł y zamek wytrzymać dla ruskiey zdrady; hałaygrody Moskiewskie nayszkodliwsze były, za ktoremi kazali zdraycy iść sielanom. Gdy z dział y niemcy ognia dali, iednych położyli, drudzy przypadli, a samo hultaystwo pod dym skoczyło. W Wołoszech mieszanina wielka. Przysłał hospodar do wszystkich Wołoskich y Greckich kupcow, aby iak nayprędzey za Prut pośpieszyli, bo iuż orda Krymska Dniepr przeszła, ieno że y on sam nie wie ktorym szlakiem. Tu srogi nierząd grekow schizmatykow, a w Wołoszech pełne zdrady. Dla Boga ratuycie wm. mp. choć mury, kościoły, ieśli nie nas, braci waszych. Pan Andrzey Potocki poymany, uchodząc od dragonii krolewicza imci

Karola, ktora się potężnie broniła, y ta polegla, nie mogąc wytrzymać sile nieprzyiacielskiey. Siła też tego pogaństwa poległo. Lubo traktaty effect wezmą, a miały by się przy zgromadzeniu woyska zaczynać, zgody nie będzie, y będzie woyna w tym że roku. Woysko kozackie, to iest Chmielnicki, teraz leży między Jampolem, pod Ianczaruchą.

Łukasz Miaskowski, sędzia Podolski.

XLIV.

Письмо князя Іереміи Вишневецкаго о необходимости назначить сборный пунктъ для польскихъ ополченій на Волыни, а не подъ Глинянами. 1648 года, 12 августа.

List xiążęcia imci p. woiewody Ruskiego do imci p. podczaszego koronnego, z Zbaraża, die 12 aug. 1648.

Drugim to iuż pisaniem moim, podobno, iestem m lestus wm. m. p.. życząc tego y per modum tak senatoriae, iako też y fraternae persuasionis posyłaiąc zdanie moie. Oboz y kongres woysk koronnych tak odległy aby nie zostawał od nieprzyiaciela, ale że condolentiae afflictae patriae woiewodztw tych są te, ktore iako pożarem pereunt zgubą, więc y dalszych prowinciy koronnych certa et praecox ruina necessituie mnie do tego, rozumiem, że aequissime w tey mierze te zelum meum iudicabis, a zatym y zdanie moie approbabis. Mille conscientius testor, że żadney nie tractuiem priwaty w tym, gdy wm. panu pod Lachowiec oboz stanowić z Korony życzę, ale sam upatruię w tym rerum summam necessitatem. Co bowiem ztąd za commodum Rptey, że pod Gliniany mieć będziemy congressum ludzi? To tylko, że Wołyń, że Podole y wszytka prawie Ruś odbieżana, in praedam przyidzie nieprzyiacielowi, ktore woiewodztwa et regimen gdy otrzyma (a pewnie iakim sposobem otrzyma), iak

wiele sobie przyczyni sił, a oyszyznie zguby, y iaka nietylko Glinianom, ale y Lwowi będzie securitas, śnadnie wm. m. p. uważyć y zrozumieć hędziesz mogł. Tak upadło woiewodztwo Bracławskie, Czernichowskie, Podolskie zaś praecipitatur, że chłopstwo, nie widząc w oczy, ale z oczu sobie idące woyska nasze, zewsząd powstało y nie maiąc żadnego wstrętu, postrachu przynamniey żadnego, tak wielkich zbrodni dokazuie. Zamki tak potężne bierze, y co obcemu naypotężnieyszemu non licuit nieprzyiacielowi, teraz fex plebeiorum peragit libere. Co y teraz uczynili, gdy Bar, lub cum strage cruenta, y zamku dobyli, praesidium tam to wysiekli; y iakiego apparatu woiennego przy innych korzyściach zdobyli, wmć m. m. pan, iako wiadom, śnadnie zgadnąć możesz. Kamieńcowi zaś pewnie taż ruina et calamitas minatur, ieżeli prędko do tego gwałtu nie pobieżemy y przynamniey arma nie pokażemy y iakeykolwiek gotowośći naszey. Gratulabar oyczyźnie, gdy imć p. chorążego koronnego obaczyłem w supplemencie naszego to zgromadzenia, ktore unitis viribus, ieżeli nie offensioni, przynaymniey mogł by sufficere defensioni. Ale znowu imć umyślił pod Gliniany, y mutavit consilium. Wiele tym nieprzyiacielowi doda ochoty, a tym tu kraiom utrapienia. Śmiem tedy prosić wmc p. abyście chcieli salutem publicam zaszczycać dalszym tam zatoczeniem obozu. Jeżeli pod Lachowcami iakieykolwiek consideratiey si videbitur wm. m. p., każecie gdzie indziey upatrzyć, lubo w tyle, lubo w przedzie; a ia z inszemi ich mciami, ktory do tych dla oyczyzny zdrowia swoiego in sortem wyprawuią, przybydź nie omieszkam, bo w tym razie tak ciężkim każdy z nas publica privatis anteponere powinien. Ufam tedy, że wmć m. p. to, co sincera devotio ku oyczyźnie wylać na papier kazała, fraterne przyiąwszy, zechcesz te moie consideratie zyczliwym complecti affectem, a do nas consulendo bono publico z woyskami pomykać się, y tych, ktore tu są bliżey zostawuią, nam avolare. Uprzeymie etc. W Zbarażu, die 12 aug. 1648.

XLV.

Письмо Адама Киселя къ канцлеру Оссолинскому. Изъ Ровна, 1648 года, 16 августа.

Od imci p. Kisiela do p. kanclerza koronnego, z Rownego, de data 16 aug. 1648.

Jakom pisał de data 9 julij, oznaymuiąc wm. p., żem wysłał do Chmielnickiego, a z tym pułkiem pomykam się w tę drogę do moiey splondrowaney Huszczy; tak teraz de successu drogi moiey wm. p. wiadomość daię. Skoro się z obozu ruszył, dano mi znać, że 2000 hultaystwa znowu napadli na Tuczyn. Strzegąc tedy, aby nieprzyiaciel.... albo nieostrożnie narazić chorągwią ktorą in periculum, albo nie zamyślać z niemi, wysłałem chorągiew rodzonego mego per modum przedniey straży, ktora przyszedłszy do Huszczy, nalezli w niey znowu gości kilka set hultaystwa, ostatka dopiiaiącego win y miodow. A nie tylko żeby mieli uchodzić, ale zaraz ruszyli się na tę chorągiew y poczęli razić od kobela. Cofnęła się tedy chorągiew w pole, y poczęli wołać na nich, że kommissarze idą z pokoiem, a nie z woyną do Chmielnickiego, aby poniechali tego hałasu. Lecz oni, w pole wypadłszy, nastąpili na chorągiew; przyszło tedy z niemi conserrere manu: zabito dwoch towarzystwa, p. Bereźnickiego, p. Zalę y czeladzi kilka. A potym wzięto ich na szable, y wszystkich niemal, za pomocą Bożą, wysiekli, ledwo ich ze 30 koni uszło w las. Od Chmielnickiego ieszcze responsu niemam; ale go tandem doidę, ieżeli mi ieszcze to hultaystwo nie zastąpi drogi; inaczey trudno, tylko ią muszę aperire sobie. Ale spodziewam się, że pierzchną o tym pogromie usłyszawszy. Bo skoro posłowie moi przyiechali do Chmielnickiego, mam tę wiadomość, że Krzywonosa wzięto do armaty i przykowano za szyię łańcuchem. Szlachtę iuż wszystkę, cokolwiek przy Krzywonosie było więźniow, wypuszczono; y więcey stu kazali pościnać Tatarom tych rozboynikow A

sam z woyskiem, zastanowiwszy pułki, cofnął się y na mnie czeka. Wysłałem tedy posłow moich z responsem, ktorzy skoro się wroca, y z tem w tey godzinie authentice odeszlę wm. p. A teraz to oznaymiwszy, żeby woysko nasze od wszelakich podiazdow supersedowało, y nie chcieli Chmielnickiego lacessere, o to pilnie proszę. A samego siebie z powolnemi usługami memi zalecam iak naypilniey miłościwey łasce wm. m. pana.

P. S. Wielce wm. p. o acta konwocatiey, o instructią kozacką proszę. Do Chmielnickiego pośpieszę y za trzy dni z Huszczy będę, skoro iednak otrzymam respons od niego. Teraz dla tego powoli idę, żebym uszedł zamieszania z hultajstwem; eo terrore chorągwie idą ze mną wszerz oboz po mili, po poł mili, żebym odstraszył ich od dalszych naiazdow. Tę kupę, ktorą gromiono, prowadził szlachcic ieden; większa połowa służących, ktorzy się puścili na szarpaninę. Dla tego nie po kozacku się bili: w polu ręczną bronią zaiezdzaiąć się sprawowali, a ci zaś z samopałow ognia dawali, etc.

XLVI.

Письмо Б. Хмельницкаго къ польскимъ комиссарамъ съ изъявленіемъ своей готовности вступить съ ними въ переговоры. 1648 года, 19 августа [1]).

List Chmielnickiego do pp. kommissarzow, z obozu swego, die 19 aug. 1648.

Jaśnie wielmożni a nam wielce m. pp. kommissarze Rptey!

Jakośmy z razu, widzi Bog, nie życzyli nic złego przeciwko Rptey, y owszem wszelką powinność y posłuszeństwo oddawaliśmy, tak y teraz, lubośmy z sobą musieli się trącić z temi, kto na nas

---

[1]) Въ сборникѣ Jakuba Michałowskiego этотъ документъ датированъ 29 августа.

niewinnie następował, iednak pomniąc na krew swoię chrześciańską, aby się więcey nie lała, y z boku się nieprzyiaciel nie cieszył, tak sami nazad, iako y Tatarowie zawrociliśmy byli. Ale iż teraz, za przyczyną xcia imci Wiszniowieckiego, ktory bezrozmyslnie y nieuważnie na nas się porwał, nie pochrześciańsko y nie rycersko, nad narodem naszem chrześciańskim, niewinnemi duszami, okrutne tyraństwo y okrucieństwo poczynił; nie tylko niewinnych chrześcianow, ale y duchownych naszych na pal kazał wbiiać. Niedziw by nam, kiedy by to taki prostak robił, iako y z naszey strony Krzywonos, ktoremu śmy żadney szarpaniny nie pozwalali, ani do zburzenia miast pozwolenia dawali, nie umiał się w tem sprawić. To dwoch rożnych między sobą mamy. Ale przy nas, przy samey głowie, lubośmy w mnieyszem urodzeniu, lepiey iednak na P. Boga pamiętamy, że żaden z polakow, ktory do naszych rąk hetmańskich dostał się, nie iest umorzony, y wszyscy są żywi, iako starsi y mołodzi, ktorych teraz żywych przy pułkach zastał, y ktorzy chcieli z ich m. pp. posłami iechać, wm. m. pp. wolnośmy pusczali. A strony kommissiy pisać wm. raczycie, abyśmy wm. m. pp. miesce oznaymili, poradziwszy się z ich m. pp. posłami,—iako to iuż na tym mieyscu za Konstantynowem z ochotą wm. m. pp. czekamy. Co day Boże, aby się szczęśliwie za miłościwą łaską y staraniem wm. m. pp. mogło odprawić. Co też wielmożność wasza w pisaniu swoim przypominać raczysz, żeby oboie woyska między sobą stanęły zdaleka,—słuszna to y dawno tak kommissia się odprawowała, nie w wielkich pocztach, iakoście wm. pp. obiecali. Jakoż właśnie do Konstantynowa ziechać się naylepiey, zkąd pobliżu we wszytkiem się z sobą umowiemy y naradziemy, iakoby to naylepiey bydź mogło; z czego P. Bog niech by był pochwalon. A my iako przed tym, tak y teraz życzemy zostawać wiernemi sługami y poddanemi Rptey.

Bohdan Chmielnicki, hetman woyska Zaporozskiego.

XLVII.

Письмо Адама Киселя къ канцлеру Оссолинскому. 1648 года, 22 августа.

List p. woiewody Bracławskiego do p. kanclerza koronnego, z obozu kommissarskiego, die 22 aug. 1648.

Tandem iakoż kolwiek anxietatem moię dwuniedzielną resolwował p. Bog, gdy dnia dzisieyszego, to iest 22 aug., oraz wszyscy cztere posłańcy moi od Chmielnickiego powrocili, a z czym powrocili, posyłam listu tego kopią, ktorego że originał przy sobie zostawiłem. Łacno się wm. p. dorozumiesz, quantum Chmielnicki mutatus ab illo, y kogo authorem czyni violati armistitii. Woyska konnego ma sto osmdziesiąt tysięcy, ordy mu idzie, iako sam posłom powiedział, 30.000 y z Tohaibeiem. Wynurzył się y z tem, że o moiey confidentiey zwątpił, a to dla tego, że hramoty moie, do Moskwy wysłane, dostały się do rąk iego, ktore pokazał oycu Łaskowi y towarzystwu temu, ktore tam było w poselstwie u niego. Przyczyniła się do tego nieostrożna y domowa niechęć, ktora mnie ieszcze zayrzeć u oyczyzny, y samey że oyczyznie szkodzi, ieszcze non meret gloriam. Ja zaś mam w tem moim Panie nadzieię, ktory prawdę y cnotę piastuie, że non me deferet, eliberabit me de laqueo venantium, y da mi wierną usługę ku oyczyznie skończyć, a wszytkich moich zawstydzi zawistnych. A ieżeli tam y zdrowie moie położę, gloriose umrę. Zaraz tedy dziś w imie Pańskie z ich mm. pp. kollegami memi wyiezdżam, życząc sobie pro Assumptione B. Virginis Mariae, według starego kalendarza, stanąć niedaleko obozu huius Tamerlani. Teyże dufam, ze szczęśliwemi avizami za wtorą pocztą jm. x. arcybiskupa, ktoremu nisko moy pokłon czynię, y wszystkich wm. pp. używać będę, a teraz się z uniżonemi oddaię.

Dla Boga proszę, aby nie psowano tractatu mego żadnemi podiazdami. Krzywonos był do dział przykowany, potym go przy oycu moim Łasku wypusczono, lecz za poręką. A iaki koncept chłopski, łacno zrozumieć.

Adam z Brussiełowa Kissiel, w-da Bracławski.

XLVIII.

Письмо А. Киселя объ обстоятельствахъ, препятствующихъ успѣхамъ мирныхъ переговоровъ съ Хмельницкимъ. 1648 года, 27 августа.

List pp. kommissarzow woyskowych do p. woiewody Bracławskiego (?) na pierwsze iego pisanie, w obozie kommissarskim, die 27 aug. 1648 [1]).

Jasnie wielmożny etc.

Rozdwoione intentie od początku calamitatis Reipublicae mieszaią iey consilia. Ta bowiem, za upokorzeniem się rebellis, profunde względaiąc w concomitantie belli intestini, wszystkim państwom nocivi, y związek z pogaństwem straszny, conclusit albo zagasić, albo przenieść te motus internos. Tu zaś, niewiem quo facto, uśmierzona recruduit hostilitas y recidiwą swoią więcey złego przyniosła, niżeli pierwszym lubo ciężkim paroxyzmem. Cożkolwiek fata robią z nami, lubo sama przez się procedit hostilitas, lubo irritata, oyczyzna non meret reprehensionem, ktora wprzod zawsze tey wnętrzney woyny życzy uśmierzenia, a gdzieby to nie miało succedere, nie zostaie za łaską Bożą inermis. Ktora ubiezpieczona że nie była ani iest od nikogo pokoiem, vel inde patet, że iedną ręką mnie z ich mm. pp. collegami memi praemittit ad tractanda negotia pacis, drugą gromadzi woyska. Tego tylko po nas wszystkich potrzebuie, żebyśmy w iey intentią (nie czyniąc isteron proteron) zgodzili się.

---

[1]) Заглавіе невѣрное. Невѣрно озаглавленъ этотъ документъ и въ сборникѣ Michałowskiego: „Kisiela w-dy odpowiedź do Komissarzow Wojskowych".

Kommissiey lubo iest mora causata, nie ma bydź ingrata causata: lubo byśmy byli radzi Pegaseo bieżali gradu, przeszkadzały obices, ktore y teraz novae cumulantur. Gdy go moy pierwszy podiazd sprawił, doniosłszy do wiadomości wm. pp., z ostatnią y po ostatnią wyprawiliśmy do Chmielnickiego resolutią, a tu o krotką prosiliśmy cierpliwość, aby ci, ktorzy są u kozakow, nie poginęli. Przecie iednak drugi wyprawiono podiazd. Ta renouata iezli nostrum non renovabit damnum, sama Opatrzność Boska sprawi. Procedentem reprimere hostem był termin defensionis, lacesse est nostrae y actu commissionis prepeditionis. Mora iednak ztąd ma bydź grata, że się tym czasem spoznione kupią woyska, bez ktorych skwapliwie, omni spe sublata tractatus, provocare hostem, byłoby to extremum oyczyznie appropinquare periculum. Ostrog mnie pacis commissarium, y przede mną kilka dni wzięty, winować nie może; odbierać go też armis et assistentią, od Rptey daną nec mei muneris, nec sani rzecz by była consilij. Tractatem moim iednak iuż był uwolniony, bo nie tylko z niego ustąpić mieli, ale de facto iść przedemną do Chmielnickiego. A tak y dignitas włożona na mnie y collegow moich od Rptey, y securitas, że nie miał ultra procedere nieprzyiaciel, zostawały na swym placu. Z boku że niespodziewany napadł podiazd, wszytko to pomieszał y zdrowia kilku towarzystwa pozbawił, na ostatek moram, boday nie iacturam, commissionis przychodzi pati. Ja iednak incuso fata, a poki rzecz można y podobna, usiłuię dosyć uczynić od oyczyzney włożoney fukctiey na mie y ich mm. pp. collegow moich, w ktorey ieżeli korzysta niebo, moment nie może żaden zrazić; a ieżeli fata superant consilia, conatus nasze stabunt pro effectu, a wszystkiey oyczyzney suplementu. Przy tym doloris nie mogę zamilczeć przed wm. pp., ktory mie potkał dnia wczorayszego od niektorych z podiazdu; napadłszy bowiem na wozy, więzniow kozackich znacznych, ktorych z poważnych przyczyn żywo zatrzymałem aż do congressu mego z Chmielnickim, wysieczono y wyzabiiano. Męzstwa li to, czyli contemtu termin, na ktory nigdy nikomu nie zarabiałem, niechay zostanie in arbitrio samych wm. pp.

ktorych uwadze omnia praemissa, a siebie samego braterskiey łasce y służby moie zalecam powolno, iako naypilniey etc.

Adam z Brusiłowa, w-da Bracławski.
Alexander Sielski, podstoli Poznański.
Franciszek Dubrawski, podkomorzy Przemyslski.
Teodor Michał Obuchowicz, podkomorzy Mozerski.

XLIX.

Отвѣтъ (князя Іереміи Вишневецкаго?) на означенное донесеніе. Безъ даты. [1]).

Jaśnie wielmożny m. kommisarze, moi mci panowie y bracia!

Jużeśmy też anticipative, przed oddaniem nam listu wm. p. wzięli doskonałą wiadomość o tey transactiey Ostrogskiey. Za czym też z podziewieniem wielkim przymować nam to przyszło, że Rpta, spokoynemi będąc ubezpieczona tractatami, miasta y fortece tak potężne gubi, iako się y teraz stało w oczach wm. p. samego, lubo to z nie małym congressem ludzi Rptey zostawaiącego. Co się dzieie nie z inney rozumiemy przyczyny, tylko że ta commissia per ingratam moram żadnego dotąd nie bierze skutku; dla tegośmy wm. p. pilno o to prosili y prosiemy, abyś quam celerrimo gressu do functiey sobie z inszemi pp. collegami powierzoney od Rptey przystępować raczył, y z niey iuż categoricam declarationem nam podać nie omieszkał, żebyśmy iuż tandem, post tot ictus oyczyzney

---

[1]) Въ рукописи, изъ которой заимствованы печатаемые документы, настоящее письмо озаглавлено такъ: List p. woiewody Bracławskiego (Адама Кисела?) do pp. kommissarzow woyskowych; но по всему видно, что титулъ автора означенъ ошибочно. Въ книгѣ Jakuba Michałowskiego этотъ документъ, датированный 27 августа, озаглавленъ неправильно: Komissarze Wojskowi do w-dy Kisiela.

naszey, mogli conformare consilia nostra futurae necessitati y tym snadniey salutem iey providere. Co się tknie persuazyiey wm. p. żebyśmy z swey strony zachowali armistitium, potrzebna to iest wmci p. propositia: dał by to Bog, aby też z nieprzyiacielskiey strony conservaret. Ale nie nadaie się nam z tym chłopstwem jus gentium, bo iako zdradliwa ich et barbara indoles cnoty wiary dotrzymywać nie zwykła, tak y teraz inaczey nam pokoiu rozumiem nie zachowaią, chiba kiedy będą musieli. Wiemy to, że mens Reipub. ręce do commissiey wiąże, abyśmy hostem lacessere nie poważyli się; toż y wm. p. sanum acceptamus consilium. Ale żebyśmy patrząc na wyuzdaną ambitią chłopską, mieli pozwalać w oczach onym na sztych miasta y zamki brać y zwyczayne wypełniać caedes, musiała bydź by y fides nasza u Rptey suspecta, et existimatia nasza vulnerata. Za czym pacatissime zachować te tractaty obiecuiemy. Ale ieżeli chłopskie podiazdy nie przestaną lacessere Rempub. i ieżeli cruentae ich manus osychać ze krwie tak wiele przelaney nie będą, nam się też nie godziło inaczey by, tylko paria onym praestare; bo inaczey przyszło by nam dać rationem z tego Rptey, gdybyśmy założywszy ręce mieli patrzyć na zwykłe crudelitates tych zdraycow. Towarzystwa tego w załodze bardzo żałuiemy zguby, ktorey kto był przyczyną, discernere nie chcemy, lubricam fidem tylko pogaństwa tego domowego incusamus. Uprzeymie zatym służby ect.

L.

Донесеніе сенату отъ комиссаровъ, отправленныхъ къ Хмельницкому для мирныхъ переговоровъ. Изъ-подъ Каменя-Чолганскаго, 1648 года, 27 августа.

List od pp. kommissarzow do ich m. panow senatorow.

Przenaywielebneysi, jaśnie wielmożni, nam wielce mci pp. y bracia!

Po pierwszey poczcie naszey, przez ktorą daliśmy znać de difficultatibus drogi naszey et de mutato rerum statu; ale wszytkie difficultates superando et passus od pospolstwa zbuntowanego, iednę obchodząc drogę, drugą otwieraiąc sobie, usiłowaliśmy continuare drogę naszą do Chmielnickiego. Jako nie życzyliśmy drugiey poczty odprawować, aż z czym pewnieyszem do wm. pp., uczyniwszy iaki ingres tractatow naszych z Chmielnickiem. Lecz że y długie zatrzymywanie, oczekiwanie posłańcow u Chmielnickiego zastąpiło, y po otrzymaniu responsu, gdy iuż tylko za ieden dzień, a naydaley poltora dnia mieliśmy stanąć u Chmielnickiego, intervenit contingens, ktore nas zatzymało, zamieszało; tedy z tym do wm. pp. expedire decrevimus i tak o responsie Chmielnickiego, iakyśmy odnieśli na wszystkie cztery listy y posłańce nasze, iako o przygodzie, ktora się stała, oznaymuiemy. Naprzod tedy Chmielnicki co odpisał, posyłamy respons, z originalnego listu iego, tedy w. mm. pp. facta et aucta quantum mutatus ab illo, uważyć możecie. Bawiło nas to oczekiwanie responsu całe niemal dwie niedzieli; a nie doczekawszy się responsu, gdy omnia hostilia wiedzieliśmy, nie tak zdrowia nasze, iako dignitatem Reipubcae wnieść in medium hostium nieżdało się nam. Gdy zaś ten respons taki otrzymaliśmy, zapuscilśmy się beli od Husczy iako nayprosćiey ku niemu; ale że kilka tysięcy kozakow, wpadłszy

w Ostrog, nietylko hostiliter sunt grassati, ale też passus nam zatrudnili, y skoro my pod Ostrog przyiechali, zaraz wypadli w pole. Musieliśmy się z pułkiem dla assistentiey naszey, aby nie przyszło do zamieszania, środkować. Wysłałem do nich z tym, iż my kommissarze, w skutek listu świeżo przyniesionego od Chmielnickiego waszego, do niego iedziemy, i lubo hostilitatem vestram admiramur, przecie iednak nam się niegodzi ią vindicare, ale pacifice tendimus ultra usque ad fontem, dowiedzieć się chcemy z sobą sami. Pohamowaliśmy tedy to ich wypadanie, y przyszło ad ejus modi pactum: dziesięć towarzystwa mieliśmy im dać w zakład, a oni też nam swoich dziesięć; z Ostroga zaraz ustąpić mieli y poyść do Chmielnickiego, iuż my za dzień stanąć mieli; że daley kozacy in viscera do Wołynia nie mieli wchodzić. Ale kiedy to tak użyteczne pactum stanęło, y tylko cośmy wysłali p. Weresczaka, komornika Czernichowskiego, a z nim p. Solińskiego, na conclusią huius pacti, y bezpiecznie przy nich że insze towarzystwo: z pod chorągwie p. Sapieżyney p. Bratkowski, a pięć z pod chorągwie jm. p. chorążego Nowogrodzkiego: p. Malizewski, p. Trypolski, Oraczewski, p. Krassowski, p. Trąbiński, wiechali w Ostrog, y my iuż w drogę chcąc się ruszyć gotowaliśmy się, w tym causatum fatale nastąpiło takie: przyszedł p. Sokoł z siedmią chorągwi xcia imci Dominika y podpadł pod bramy Ostroga miasta, z ktorym nastąpili harce kozackie y utarczki, a przytym w miescie wrzawa y takowa apprehensia, że my tu tractuiemy, a tu ludzie źmykamy. Za razem tedy na onych naszych niebożąt rzucili się, towarzystwo j. p. starosty Nowogrodzkiego pośćinali, wołaiąc, ze Kissiel w-da praetextem ugody nas woiuie. Trudna persuasia w takim opale. Trzech tylko tedy zachował P. Bog od smierci: p. Wereszrszaka, p. Sosnickiego y p. Bratkowskiego, ktorych przed czernią ukryła ich starszyzna. Dostali potym źli ludzie języka, że nie woiewody Bracławskiego ci beli, ktorzy nastąpili; ale nie w czas iuż, kiedy nas to zamieszanie pozbawiło y trupem położyło tych zacnych szlachcicow. Odwrocił potym y p. Sokoł, nic nie sprawiwszy, a my zostali expositi hostilitati, ktorą iak znowu uprzątaiąc, z

wielkim żalem naszym, z temi kozakami znosiliśmy się, ktorzy tak stanęli, że iuż przez Ostrog drogi nam nie dali, ani posłow naszych wypuścić chcieli, lecz przy sobie zatrzymawszy, abyśmy mimo Ostroga drogę do Chmielnickiego continuowali, y tam iuż trzech, ktorych P. Bog zachował żywo, od nich odebrali. My tedy, chcąc żywot tym zachować, vel inviti ruszyliśmy się ku Lachowcom y obozowi, obchodząc Ostrog. A do Chmielnickiego iaki iest list posłany, reskrypt wm. m. pp. posyłamy dla zrozumienia. A za tym drogę y list tym kończemy: iż ieźli Chmielnicki da respons, a respons pokorny, nie zuchwały y rzetelny, nie obłudny, nie życząc oyczyznie tak srogiey woyny, procedemus, P. Boga wziąwszy na pomoc, y tę belluam piastuiąc rozumem, mansuefacere usiłować będziemy; ieźli też ten ostatni list in meliorem non redigetur rugem Chmielnickiego, na ktorego respons, porownawszy się z woyskiem naszym, ad ultimam augusti czekać termin naznaczylismy, y kommissarską naszę vitam et conatus maiestatowi Bozskiemu oddamy w ręce: On sam iudex et vindex będzie. A w. mm. pp. quam citissime de exitu rerum, day Boże feliciori, oznaymuiemy. Teraz, co iniquitas temporis y tey czaty pod Ostrog przyniosła, w. mm. pp. oznaymiwszy, życzemy, aby woyska Rptey ściągały się iak nayprędzey tu do obozu, uważaiąc to, że bliżey woyny, niż pokoiu. Sami siebie z powolnościami usług naszych.... Data m obozie kommissarskim, pod Kamieniem, dnia 27 aug. 1648.

Wmciów m. pp. bracia y słudzy życzliwy. Iidem qui supra.

LI.

Письмо Адама Киселя къ Б. Хмельницкому. 1648 года, 15 августа (стараго стиля).

Mci p. hetmanie Woyska Zaporowskiego, panie y przyiacielu moy dawny łaskawy!

W dzień chwalebny Wniebowzięcia Bogarodzice, niebieskiey Krolowey, a wszytkiego narodu Słowiańskiego iedyney Opiekunki, piszę ten list moy żałośny, iuż podobno ostatni, do wmci. A tey przenayświętszey Matki Boga proszę, aby serce w. sprawiła y dała wiedzieć to, do czego iuż przychodzi. Ani syn w sprawie oycowskiey, ani sługa w pańskiey chodzić tak mogł gorąco, iakom ia chodził w tym niesczęsnym krwawym zamieszaniu w. y woyska Zaporowskiego z Rptą. Dni wszytkie y nocy insze od tego czasu, iakom wziął tę krwawą tęczę między wmciami y oyczyzną moią, iest Bog na niebie swiadkiem, strawiłem haruiąc, pracuiąc ze wszystkiey dusze moiey, a com wycierpiał za te tradycii, głośno to nie tylko w Polscze, ale w cudzych kraiach. Tym się tylko cieszyłem, żem strawił to wszystko y przełamał. A przywiodłszy do tego rzeczy, czegoś wmć po Rptey z woyskiem Zaporowskim potrzebował, to wszytko otrzymawszy, sam że niosłem y miałem cieszyć się z tey przysługi u P. Boga, że nie miało przychodzić do ostatniego rozlania krwi chrzesciańskiey, lubo mic tedy wszyscy opacznie szacowali. Że wszytko sprawił, z radością wyiechałem z Warszawy, y tych ich mci, ktorych dała mi Rpta kolegami, maiąc wespoł z sobą, pospieszyłem się do wmci, spodziewaiąc się zastać w tey klubie rzeczy, w iakiey odiechałem. Aliści tak wiele miast, zamkow, tak wiele włości Rzptey zostało splondrowane, ogniem y szabłą zniesione! Y moia maiętność Huszcza za te

moie prace, cnotę y affect, na wieki znisczona, y zbior wszytek moy zabrany. Czas tedy iuż był y pora sama, westchnąwszy do P. Boga, y iemu przełożywszy tę iasną krzywdę,—że mamy zabezpieczenie y daną wiarę,—zdało się wszytkiego zaniechać starania moiego. Przecie ia iednak nie ustawałem w przedsięwzięciu moim; ufałem, iż to tak było, iako wmć pisał, mimo wołę y wiadomość wmci, a według iuż osłatniego listu wmci puściłem się do wmci ku Konstantynowu. Lecz kiedy iuż tylko w dziesięciu milach prawie zostaię, aliści Bar wzięty y w oczach moich Ostrog, y ktorędy ia miałem iechać, tam mi drogę zaięto. Duchownych katolickich, szlachtę y pospolitych ludzi wysieczono y ze wszytkich dostatkow złupiono. Naostatek przeciwko mnie pułkami wyszli, przeyscia mi nie dopuścili. Będąc ten, ktory pokoy czynić chciałem, y ten iawny nieprzyiacielski postępek zachowałem do moiey ustney z wcią rozmowy, a żeby kończyć przecie pokoy. Z tym tedy posłałem posły swe do tych pułkownikow, że nie na woynę idę, ale niosę pokoy, żeby mię puścili przez Ostrog do wmci, y sami szli wespoł ze mną albo przede mną. Co gdy mi obiecali takim sposobem, że ia miał dać dziesięć osob zacnych szlachcicow, a oni mnie dziesięć attamanow, o! iaka żałośna niesłychana rzecz spotkała mię! Ufaiąc cale postanowieniu, dziesięciu szlachcicow, braci moiey, posłałem, a oni pięciu wyścinali, a trzech ieszcze, mam wiadomość, że w okrutnym więzieniu zostawili, czyli y tych też z swiata zgładzili. Że ludzie xcia imci pod Ostrog podpadli, co ia do tego należał, ktory o tym nie wiedziałem! Żyie Bog na niebie, ani myslał! y iak bym posłał braci moich w zakład, gdybym o takiey nieprzyiaźni myslał? Czego tedy iuż niedostaie do iawney nieprzyiazni, sam wmć chciey uważyć a recolligować się, że iest Bog na niebie, ktory woyska naypotężnieysze wszechmocną ręką swą znosi za taką złamaną wiarę y krwi niewinney wylanie. Ołtarze, Bogu poświęcone, zprofanowane, polskie y ruskie; płeć białogłowska y niewinne dziatki zamordowane, y wszytkie okrucieństwa, iakich nie czynią Turcy y Tatarowie, nam, od chrześcian chrześcianom, poddanych Rptey, popełnione. Wszytko to woła o

pomsty do nieba. Ja tedy iuż, gorzko zapłakawszy na moie trudy stracone, zawaloną sobie drogą maiąc trupami z posłow moich własnych, obracam się do woyska Rptey, a tam zbliżywszy się stanę z kolegami memi y z assistentią moią z osobna y czekam prętkiey od wmci ostatniey rezolutiey. Pokaż wmć P. Bogu y swiatu, ieżli się to wszytko zdradziecko od zdraycow działo, bez woli y roskazania wmci; niechay krwią swoią y krew niewinną y łupy niewinnych domow Boskich pieczętuią, a wmć, upadłszy na oblicze swe, upokorz się maiestatowi Boskiemu, a nie życz ostatniego wylania krwi chrześciańskiey. Izali niemasz Boga na niebie, ktory wszytko widzi? Coż ci oyczyzna nasza winna, ktora cię wychowała? Coż domy y ołtarze tego Boga, ktory dał żyć na świecie? Co my, ktorzy iedni wm y woysku Zaporowskiemu chęci nasze oświadczaliśmy, drudzy zaś bynaymniey nic nie winni? Niemasz na swiecie człeka bez sumnienia y bez westchnienia do nieba Stworcy swoiego; wmci pogotowiu, ktoryś się urodził chrześcianinem, musi przeniknąć serce y duszę tego, co się stało, co się dzieie, y co za koniec ma bydź tak wielkiego pospolstwa na krew zgromadzenia. Niech że sam P. Bog y przeczysta Matka Jego, ktorey dziś dzień chwalebny cerkiew swięta obchodzi, da wmci takową myśl y skruchę, iakoby się to mogło wszytko w lepsze obrocić. Dni sześc od daty listu tego dzisieyszego będę czekał na rezolutią wmci tam gdzie w poblizu woyska Rptey, a proszę chciey mię resolwować y ich mm. pp. kolegow moich, żebysmy dali znać Rptey, albo że trwasz wmć w pokorze swey, z ktorą wysłałeś do Rptey, y że chcesz kończyć, zdraycow wszytkich karząc, albo że iuż Rpta, przed P. Bogiem od poddanych swoich w niewinności swoiey tak utrapiona, ma spuścić to wszytko na decret Boży y od niego pomsty oczekiwać. Czego ja nigdy nie życzył y nie życzę, prosiłem y proszę, aby P. Bog oddalił tę plagę swoię y miecz od nas domowy. Tym list moy kończę, chęci moie oddaiąc.

LII.

Письмо князя Іереміи Вишневецкаго къ примасу. 1648 года, 30 августа.

List xcia J. Wiszniowieckiego do imci xcia prymasa, z pod Czołhańskiego Kamienia, 30 aug. 1648.

Jaśnie wielmożny mci x. arcybiskupie Gnieźnieński, moy wielce mci panie y bracie!

Cokolwiek in repressione nieprzyiaciela tego domowego P. Bog podać raczył fortunarum w ręce moie, wszytko haud dubitandum z dobroci Maiestatu iego successit; albowiem znać, że chciał na miłą oyczyznę weyrzeć łaskawym okiem. Jednak, gdy wm. p. moie y y innych ich mm. przy mnie prace y odwagi w tey mierze wdzięcznie przyimować raczysz, tem samem mnie (lubo to linguis profligatis languentem) w usłudze Rptey y w usłudze swoiey cale powolnym corroboras. Co z strony kommissiy teraznieyszey, że wmć p. powagą swą adhortari raczysz, abyśmy ią pacatissime zachowali, w tem iako mentem wmci p., tak też y Reipublicae totaliter zachowuiemy, y aby w namnieyszym momencie zachowana była, do tego wszytkie consilia nasze obracamy. Ale to dziwna nam, że my non provocamus, przecie iednak lacessimur; co się stało dni temu kilka, gdy kozacy w kilku tysięcy Ostrog zaiechawszy, zwykłe popełnili caedes et spolia, kościołom nie przepuściwszy. Nie przyszło by im było do otrzymania miasta tego, bo iako to, tak wszytkich mamy na pilnym oku; ale ubezpieczeni będąc obozowaniem blizkim tak j. p. woiewody Bracławskiego, ktory z ludźmi wdztwa Wołyńskiego w poł mili od Ostroga stał, nie rozumieliśmy, aby w oczach imci mieli tak wiele dokazać, zwłaszcza gdy miał sufficientes ad reprehensionem vires. O czym wziąwszy wiadomość, gdyśmy podiazd swoy vindictae et defensionis causa posłali, nie tylko, że się ich nam bić nie godziło,

ale też za to odnieśliśmy reprehensionem. A nieprzyiaciel, cruentas nie osuszaiąc ze krwie chrześciańskiey y kapłańskiey manus, Ostrog spustoszywszy, Luckowi y innym inhiat miastom Rptey. Y nie godzi mu się też inaczey: dum vitia prosunt, peccat qui recte facit. Lubo tedy za persuazią j. p. woiewody Bracławskiego, iako commissary pacis, podiazd nasz infectis rebus odiachał, przecie iednak drugi wyprawiliśmy non ad persequendum, ale ad reprimendum, ieśliby się ku Łuckowi brał, hostem. Aby tedy per expugnationem Ostroga o siebie prurientium linguarum byliśmi immunes, daię tego swoim y ichmci ze mną będących imieniem rationem, bo usiłowanie było defensionis, consilium vero praemissum superavit. Że Tatarowie imprezy swoiey excurrendi do nas nie odmieniaią, co raz innovatur fama, ktorą abym w tey miał pewną, rożnych exploratorow wyprawiłem. Godna tedy wszelkiego podziękowania ta prawie paterna wm. p. circa bonum Reipub. sollicitudo, że de consilio communi ichmci pp. senatorow, braci moich, wcześnie upatrować raczysz imminentia pericula y onym per paramentum woysk znacznych obviare. Gdy by tak te apparatus Rptey stanęły w tych czasach in congressu potiori, ieżeli niepłonno, pewna rzecz, przy łasce Bożey, żeby iuż ta moles hostilitatis intestinae pierzchnąć niechybnie musiała. Ale ieżeli będziemy czekać ligi pogańskiey z swoiemi domowemi pogany, difficiliori negotio conclusio belli przyiść nam musi, co sprawi ingrata mora w rzeczach naszych, w ktorych nam tak upływać zwykły okazie. Nie wątpie iednak, że iako supplementa woysk, tak też y ich mm. pp. regimentarze do nas pospieczą, za interponowaną powagą wmci pana. Więc y pospolite ruszenie non absonum do effectu przyidzie; albowiem nie tylko, że patrząc na takie, jakie się zaniosły tempestates, potrzebne, ale tez domowemu nieprzyiacielowi zgubą, obcemu postrachem, da P. Bog, zostanie; ale to wszytko pewienem penetravit maturum wm. m. p. consilium. Ja zatym uprzeymie moie etc.

PS. Po napisaniu listu tego, przyszła nam wiadomość, że kozacy w tych dniach Łuck opanowali, Kliwań, Ołykę y inne Wołyńskie miasta. Drugi posłaniec przybieżał, że Tatarow 30000 prze-

prawiło się do nas na Murachwu. Z tey tedy wiadomości fructum armistitii uważysz wm. p., ktore na orzech przychodzą; bo y do Tatarow tantisper nic przyszło, a że societas z Tatarami w bliskości nastąpiła, y lubo miasta biorą, nam każą milczeć, wiążąc ręce wolą Rptey, że pokoy, non arma decantavit. Nie wątpię tedy, że wprędce znaczne niebespieczeństwo uważaiąc, zagrzeiesz w. m. p. ludzi Rptey do gorącego pospiechu ku nam, ktorzy bardzo pokazuią się ku nam.

Wmci pana uprzeymie powolny brat y sługa Jeremi Michał Korybut, xiąże na Wiszniowcu y Łubni etc., woiewoda ziem Ruskich.

LIII.

Донесеніе сенату отъ комиссаровъ, посланныхъ къ Хмельницкому. 1648 года, 13 сентября.

List od pp. kommissarzow do ich mm. panow senatorow.

Jllustrissime ac reverendissime primas et princeps Regni, jaśnie wielmożni, wielmożni mci pp. y bracia!

Przy wyprawieniu przeszłey poczty, ktorą daliśmy znać wmm. naszym mm. pp. o zamieszaniu drogi naszey y kommissii pod Ostrogiem, iakie nastąpiły intervenientia, nie chcieliśmy do wmciow naszych mm. panow expedire drugiey poczty, raczey wszytkie nasze conatus w ten cel obracaliśmy, iakoby prace y usługi nasze mogły optatum sortire effectum. Ta tedy iest przyczyna źpoźnioney poczty, iż spodziewaliśmy się iakieykolwiek szczęśliwszey resolutiy. Teraz iuż wszytkie nasze starania superantur fatis, a w. nasi mm. pp. y bracia, licząc dni y godziny, co się dzieie z tą commissią, wiadomości oczekiwacie. Resolvimus oraz taedium w. naszych m. pp. y functią naszę, bo nie to, czegośmy życzyli, ale to, co temporis iniquitas

przyniosla, wm. naszym mm. pp. oznaymuiemy. Po zatrzymaniu iednych, a po zabiianiu drugich posłow naszych w Ostrogu (co nam sprawił podiazd), pisaliśmy list do Chmielnickiego, exprobruiąc tych, ktorzy byli w Ostrogu, kozakow zdradę y declaruiąc się, iż ieżeli nie będą zwiedzeni kozacy z Ostroga y karani pro violato jure gentium, y ci ktorzy zostali żywi posłowie nam restituti, pro aperta hostilitate maiąc, od drogi naszey y functiey naszey supersedować musiemy. Odpisał nam Chmielnicki, że to wszytko stało się mimo iego woli, chce karać y konczyć kommissią, y posłał pułkownika Kaniowskiego, aby sprowadził tę kupę z Ostroga y odebrał posłow naszych, a tych zdraycow, ktorzy pozabiiali, przyprowadził. Wiedząc my tedy y uważaiąc, iako siła Rptey należy na ugaszeniu tey domowey woyny, resumendo zamieszanie rzeczy, wysłaliśmy p. Głembockiego z tym do Chmielnickiego, iż ukoieni będąc w żalu naszym tą declaratią, drogę naszą continuiemy ku Konstantynowi, y żeby iuż tym czasem do żadnego nie przychodziło zamieszania, czyniemy staranie. A w tym czasie drugi podiazd poszedł do Ostroga, ktory z Ostroga kozakow, tak iako y pierwszy, nie wyprowadził, ale quo ad rem nostram toż co y pierwszy sprawił, bo posła naszego p. Głembockiego iuż sam Chmielnicki zatrzymał; ktorego recuperuiąc, wysłaliśmy drugiego, a po tym y trzeciego z takową declaratią naszą: iż gdzieby nam nie powrocili ci wysłani od nas na przeszły piątek, to iest wczora tydzień, y oni swoich do nas nie słali dla zniesienia się o mieyscu y o sposobie tractatow, my iuż pro aperta hostilitate to mieć będziemy. Jakoż nietylko na tamten termin, ale hucusque cały tydzień czekaiąc, po naznaczonym terminie, doczekać się nie mogli żadnego z naszych posłow. Przetoż daliśmy znać ich mm. ieszcze de data 4 septemb., iż iuż lubo przez te intervenientia, lubo przez zdradę Chmielnickiego, y posłowie nasi wszyscy są w zatrzymaniu, y kommissia, ktorą aby ichmć illa, quae sunt belli, brać przed się raczyli, a prospiciendo securitati nostrae y pułku z nami będącego, podstąpić do nas z woyskiem y zbliżyć się nieomieszkanie chcieli. Nastąpiły tedy podiazdy codzienne pod Konstanti-

now y po woysko Chmielnickiego; ale y sami ichmć z woyskiem nie pomknęli się, y nas w takim zostawili terminie, że na każdą godzinę impetu nieprzyiaciela wyglądamy, y na każdą noc na koniach excubias odprawuiemy. Przyszło do tego, iż miawszy koło z pułkiem, y widząc, iż listy codzienne nic nie sprawiły, poslaliśmy p. Tomasza Sapiehy rotmistrza y dwoch pp. porucznikow, żeby nam ich mci declarowali, czy do ichmciow reyterować się mamy, czy ich mci do nas przyidą, żeby my dłużey in periculo aperto pod woyskiem nieprzyiacielskim, kiedy iuż codziennemi podiazdami odprawuią się praeludia hostilitatis, z tą garstką ludzi przy nas będących nie zostawali Odnieśliśmy respons, że ichmć, tandem między sobą ugodę zawarłszy, ruszyć się obiecali. Lecz to ieszcze niepewno, gdy y tu iuż circum circa pułki Chmielnickiego nas okrążyły. Drugi punct był legatii naszey do ich mciow, co by też daley czynić mieliśmy my, kommissary pacis, ponieważ iuż następuie hostilitas, y declarowaliśmy się, iż z tego placu ziechać musiemy. Lecz ich mc zaś teraz znowu wskazali do nas, żebyśmy ieszcze posłali do Chmielnickiego, upominaiąc się powrocenia posłow naszych y declaruiąc się, iż iuż zieżdżamy z tego placu. Uczyniliśmy y to. A że iuż trudno było by użyć na to poselstwo kogo, tylko popa u Mochowszy posłaliśmy z listami do x. metropolity, o ktorym, że tam iest w tamtym kozackim woysku, dysponuiąc ich ku zgodzie, z ięzykow wziętych dano nam wiadomość,—żeby ultimarie nas Chmielnicki rezolwował, y na to samo iuż tylko do iutra oczekiwamy. Jeżeli Pan Bog uczyni ten cud, że iuż tractatus, in hostilitatem obrocone, znowu wrocą się do nas, my post tot iacturas, życząc oyczyznie pokoiu, gotowiśmi aggredi opus. Jeżeli też iuż precedet hostilitas, y sami za tą pocztą, ktorą ostatnią wyszlemy, po iutrze do wmciow mm. pp. y braci powrocimy. A teraz z tym wysyłaiąc, tym concluduiemy, iż życzyliśmy iak naylepiey usłużyć oyczyznie, lecz że tak praemissum est, rożne intervenientia et difficultates nas mieszały. To samo oyczyźnie sprawiliśmy, że hostilitatem na sobie naszemi conferentiami zatrzymaliśmy, a tym czasem iuż, za łaską Bożą, kupi się

woysko nasze ad resistendum nieprzyiacielowi, a day Boże y zwycięzeniu iego. Zalecamy się przy tym z usługami naszemi naszym mci pp. y braci. W obozie kommissarskim, die 13 septembris 1648.

Powolny słudzy: Adam z Brusiełowa Kissiel, woiewoda Bracławski.

Alexander Sielski, podstoli Poznański.

Theodor Michał Obuchowicz, podkomorzy Mozerski.

Franciszek Dubrawski, podkomorzy ziemie Przemyslskiey.

LIV.

Письмо коронnаго подчашія Николая Остророга къ коронному подканцлеру. Изъ обоза подъ Куськовцами, 1648 года, 13 сентября.

List imci p. podczaszego koronnego do imci x. podkanclerza koronnego, w obozie pod Kuszykowcami [1]), *die 13 septemb. 1648.*

Co mi dopiero od Hospodara imci przyniesiono, posyłam wm. panu. A o to mi pisze, że orda Krymska ieszcze Dniepru nie przeszła, bogday nie przechodziła! Bo te 4000 Dobruckich Tatarow ieszcze by nie zawoiowali, byle by woyska nasze się skupiły, ktorego numerum tak wypisuię: że przy xciu Wiszniowieckim iest 8000 woyska; tu z nami ciągnie 2000 woyska; przy imci p. staroście Rożańskim niewiem iak wiele; przy imci p. staroście Krakowskim, ktory tu blisko nas iest, 1000; ale się wszyscy skarzą się mi na inobedientiam tych pp. żołnierzow powiatowych. To summa wszytkiego woyska z woluntariuszami, ktorzy się teraz w obozie znayduią. Myśmy dziś stanęli trzy mile od obozu ich mci pp. woiewodow; złączemy się z sobą da P. Bog w sobotę. Nieprzyiaciel ma

---

[1]) *Куськовцы*, теперь *Великія* и *Малыя*, села въ Кременецкомъ у., при рч. Жердь.

180000 woyska wszytkiego, między temi iest ze 20000 iazdy, ostatek piechota. Jeszcze by to nic, by nam ieno co więcey woyska przybyło, ażeby do nich Tatarowie nie przychodzili. Z temi tractatami *taiemny to Kisiel iest*, głosem o tym mowi, że etiam iniquissimis conditionibus poiednać się trzeba, bo alias zginie Rpta. Ja zaś tak rozumiem, że tu pokoy bydź nie może, nie tylko honesta pax, ale inhonesta. Bo to chłopstwo iako nigdy nie trzymali fidem datam, y teraz pogotowiu elati victoria tam exigua, y skoro ten apparatus publicus evanescet, oni znowu consurgent, y obawiam się, że będą posteriora peiora prioribus. Cokolwiek się tu stanie, prętko dam wiedzieć. Kilku z towarzystwa p. Kisiela pościnali kozacy w Ostrogu. Kisiel wczoray iechał do Chmielnickiego; obaczymy, co za initia będą. W Ostrogu kozacy po staremu mieszkaią; y był tam podiazd z tamtego woyska, ale im nic nasi nie uczynili, bo trudno w miescie, ktore z niemi trzyma. Musiemy o nich pomyślić, by nam Lwowa nie ubiegli, żeby sobie a tergo uprzątnąć nieprzyiaciela, iako ubiegli Bar w tyle tamtego woyska, — kiedy się da P. Bog skupiemy. Tamtych requisitow do legatii Tureckiey czekamy tu dziś y pieniędzy; chociaż on dał y pieniądze na chorągwie należące, trzeba ich prętko oddać. Hospodar nie radzi ieszcze posła posłać.

PS. Kozacy, ktorzy isć mieli do Chmielnickiego woyska y nulla hostilitatis exercere nie mieli, poszli na Wołyń y wzięli Rowno, Łuck, Ołykę. To takie nasze armistitia; takie się też y pokoiu spodziewania.

M. Ostrorog, podczaszy koronny.

LV.

Просьба жителей г. Львова къ королевичу Карлу оказать содѣйствіе защитѣ города. 1648 года, 15 сентября.

Od Lwowian do krolewicza imci Karola, die 15 septemb. 1648.

Nayiaśnieyscy miłościwy krolewiczu, panie panie nasz miłościwy!

Iuż rebelia Ruska y zprzysięgła z pogany colluvies chłopska, opanowawszy wszytkę Ukrainę, Kiiowskie, Podolskie, Bracławskie, Czernichowskie woiewodztwa y większą część Wołyńskiego, miasta, zamki wszytkie y fortece, przeciwko potentii cesarza Otomańskiego wielkim Rptey y priwatnym sumptem wystawione, więcey przez zdradę chłopską, niżeli przez szturm y gwałt nieprzyiacielski dobyła, wysiekła, kościoły złupiła, zdeptała sacramenta, szlachty tak wiele katolikow pozabiiała. Bez przestanku trzy iuż cale miesiące, we dnie, w nocy krew się leie; łupy srogie: armatę, działa, prochy, sacra prophana w Zaporoże odsyła, ludzi tak wiele tysięcy w niewolą daie pogańską. Co dzień, co godzina, ta perfidia bezecna, nienasycona krwi naszey, serpit y pożarem tu idzie, pod same iuż Lwowskie mury. Nil intactum, nil tutum, nil securum! Już y w samym mieście odkrywaią się iawne zdrady; conspirratie nocne, codzienne. Na co my, tuteysi obywatele y z inszych woiewodztw zbiegli bracia nasi, patrząc, y tak iescze niebezpieczeństwo widząc, daley z tąd uchodzić y zdrowia nasze unosić myślemy, kiedy Rpta żadnego mieyscu temu ratunku y obrony obmyślić nie chciała, y od pp. regimentarzow suppliciter prosząc, nie uprosiła, nie wyżebrała iednego dziesiątka praesidii. Jedyne iuż tedy refugium nostrum do osoby y łaski w. kr. mci w tey, ktorą iuż w to nieszczęsliwe interregnum znacznie pokazać raczył, chęci y miłosci ku oyczyźnie naszey, abyś w. kr. mć

zatrzymać się tu imci p. chorążemu Sandomirskiemu y p. cześnikowi Czerskiemu z regimentem swoim, (lubo iuż miią) rozkazać raczył, y to pograniczne miasto, te metropolim et ocellum Russiae, propugnaculum, ab internis et externis hostibus servare raczył. Zwłascza kiedy iuż od wszytkich deserti zostawaią cives et incolae, atoli wierni zawsze, y teraz, a zostawaią przy tym in summo periculo y sacra, kościoły, armamentarium tak kosztowne y potrzebne Rptey. Nie wątpiemy nic w dobrotliwey łasce w. kr. mci, że ta nasza gorąca prozba znaydzie mieysce u w. kr. mci, iako servorum suorum, a my, quotquot sumus tuteyszey ziemi incolae, bronić się będziemy do ostatniey krwi to receptaculum, na ten czas y naszego, y tak wiele civium et subditorum exulum. Dokładamy tego, że ieśliby ten regiment w. kr. mci continuować chciał drogę swą do woyska, albo nie minie ordy y kup swawolnych, albo też po bitwie (day Boże szczęśliwą) przyidzie. Oddaiemy za tym etc. etc.

LVI.

Письмо Пенцславскаго, чашника Черскаго, къ маршалку коронному Казановскому изъ обоза подъ Константиновомъ. 1648 года, 18 сентября.

List imci p. Pęcsławskiego do imci p. marszałka nadwornego koronnego, z obozu z pod Konstantynowa, die 18 septemb. 1648.

Die 11 septembris stanęliśmy z regimentem krolewicza imci Karola przy woysku na Czołhańskim Kamieniu, ktore się iuż gotowało pod Konstantynow przeciwko nieprzyiacielowi; z tego mielismy wielką pociechę: oportunum nam, żeśmy nie omieszkali do rozdawania. Wczoraśmy go praesentowali ich mciom pp. regimentarzom, gdy się woysko skupiło, cum summa gloria nominis krolewicza imci Karola; bo to było ad applausum woyska, iż Polacy maią commendą nad temi ludźmi, a my też przybrali oficerow Polakow, choć

swym kosztem, y ozdobiliśmy regiment, y uczynili sobie fortius do okazii. Zbliżywszy się tedy pod Konstantinow to hultaystwo, zwietrzywszy o woysku y o podiezdzie ludzi imci p. chorążego koronnego z p. Łasczem (ktorych hultaiow szło in praesidiis kilka tysięcy), chyżo wypadli z niego; a tych, ktorzy sobie fuga consulere nie mogli, wysiekli w poniedziałek przeszły, bo żadnemu takowa desolatia miasta y tak pogańska prophanacia kościołow żałośna parcere nie pozwoliła: gdyż nie nalezliśmy żadnego obrazu całego, ale albo usztychowanego, albo posieczonego, postrzelanego, mianowicie crucifixow Christi Dni. Ludzie zaś iakoby z inszego świata, semivivi od rąk tyrańskich, wspieraiąc się ścian, od głodu strapieni, nam obuiam z płaczem zachodzili. Co tak perstrinxit woysko, żeby radzi iedney godziny skoczyli na to pogaństwo. Za czym, ex consilio maiorum, ruszyliśmy się za Konstantinow do przeprawy, takiemu woysku bardzo trudney, y przebiliśmy iuż we wszelakiey ostrożności, bośmy tu sobie obiecowali primum conflictum; iakoż przecie była trwoga sine commotione woyska, bo podiazd y straż pierwsza napadła na 2,000 podiazdu nieprzyiacielskiego. Mianowicie też był podiazd ludzi p. chorążego koronnego siedm chorągwi, p. Zawilichowski, przeszły kommissarz. y p. Kalinski, rotmistrze iego. Ci wpadlszy na kozakow, tak ich bili, siekli, że ledwo ich chrosty salvaverunt; coś niewiele dla ięzyka przywiedli, ex praecipuis pisarza, szlachcica, y kilkunastu inszych, ktorych in instanti wypytawszy, pościnano. Powiedaią, że contemnit Chmielnicki woysko nasze, bo nie wie, co się tu dzieie; kładzie nasze woysko na 10000, in reliquo żydow tak wiele, a ufa w ordę. Ktorych da P. Bog iutro poprzedziemy, bo tylko o połtore mile od nas leży na polach Pilawieckich to hultaystwo kozackie, a sam w zamku triumphat, iakoby iuż z wygraney. Wczora pułkownik ich zabity; iedni powiadaią, że Krzywonosz, drudzy, że Głowacki, co Ostrog splondrował. Mamy w P. Bogu nadzieię, że nad tym hultaystwem vindictam suam pokaże. Pp. też dissidentes, chwała Bogu, z woyskiem y affectami dobremi złączyli się. A teraz, nie maiąc co więcey oznaymić, czas nie pozwała,

ustawicznie w sprawie stoiąc, tylko że chleba, trunkow, trudno dostaiemy. Beczułka piwa za fl. 20, ale mięsa dosić, iałowica za fl. 2, koń za fl. 3, bo niemasz czym karmić, owsa pass... Szatanow, Usiatyn, Oprzyskowie splondrowali sub praetextu kozakow.

LVII.

Донесеніе сенату Адама Киселя о готовности Московскаго правительства къ союзнымъ дѣйствіямъ съ поляками противъ татаръ. 1648 года, 18 сентября.

List od imci p. woiewody Bracławskiego do imci x. prymasa.

Jllustrissime et reverendissime princeps et primas, jasnie welmożni, wielmożni mci pp. y bracia!

Włożona była od wm. moich mm. panow dwoia usługa Rptey na mie, skoro tylko calamitosa vicissitudo namaczała oyczyznę naszę: pierwsza, uiąć intestinum bellum omni meliori modo; wtora, zatrzymać Moskwę w przyiaźni et in fraternitate et coniunctione przeciw Ordzie. Pierwszą tedy usługę quanto studio, omnes superando difficultates, odprawić chciałem, a co za przyczyna, że do skutku nie przyszło, iużem o tym oznaymił w. mm. pp. z ich m. pp. kollegami moiemi. Wtora usługa moia iako za łaską Bożą successit, że oyczyzna nietylko przyiaźni stateczney od Moskwy iest pewna, ale też in coniunctione armorum na ordę ma optime ią dispositam, y byle nam p. Bog dał rychlo mieć Pana, a to seymem, com ia, posłem będąc, namowił, stwierdzono było, skutek swoy brać będzie. Z hramoty, z stolicy od senatu Moskiewskiego przyniesioney, ktorą posyłam w. mm. pp., zrozumieć w. mm. pp. będziecie raczyli, y z drugiey hramoty do mnie samego pisaney, ktorą posyłam do przeczytania. Posłaniec moy był honorifice przyięty y udarowany. Już tedy w. mm. pp. od tey ściany całą przyiaźn mieć

raczycie. Tu zaś lubo iuż expiravit kommissia, y nastąpił armorum fremitus, a to ieszcze haereo z ich mm. pp. kolegami, poki rzecz można y podobna, życząc rozwieść tę straszną (ponieważ orda nieomylnie idzie w posiłek kozakom) domową woynę. A co P. Bog w tych kilku dniach uczyni, to iego swiętey wszechmocney zostaie ordinatiey. Teraz siebie samego y powolne usługi moie, etc.

W obozie za Konstantinowem, we dwoch milach od Chmielnickiego, die 18 semptembris 1648.

Wmciów moich wielce mm. pp. y braci uprzeymy sługa Adam Kisiel, woiewoda Bracławski.

LVIII.

Письмо Н. Осторорога о ходѣ военныхъ дѣйствій подъ Константиновомъ. 1648 года, 18 сентября.

List od imci p. podczaszego koronnego do imci x. podkanclerzego koronnego, z obozu, die 18 septemb. 1648.

Zdarzył P. Bog wszechmogący, że nam pierwsza proba z tym nieprzyiacielem wyszła, z łaski Bożey, nie zle. Tak się to działo, że do nieprzyiaciela przyść nie mogliśmy wcześnie, iedno przez Konstantinow, a do Konstantinowa iedna tylko przeprawa na Rossołowcach była. Wszyscyśmy byli tego rozumienia, że nieprzyiaciel będzie tey przeprawy bronił, za czym zlecono mi, ktory wprzedzie chodzę, do tey przeprawy poprzedzić, i ieślibym mogł, nieprzyiaciela zpędzić z tamtąd. Poszedłem tedy z pułkiem moim; poszedł imc p. chorąży koronny, ich m. pp. Denhoffowie, Wieluński y Sokalski starostowie, y imci p. Oleśnicki, starosta Opoczyński, z regimentem swoim; było wszytkiego do 5000 ludzi y dział sześć. Z tym wszytkim przyszedłszy do Rossołowic, nie zastaliśmy nieprzyiaciela, y opanowa-

liśmy tę przeprawę, mil dwie od Konstantinowa, w ktorym było cztery albo pięć tysięcy kozakow. Posłał imc p. chorąży koronny ludzi swoich kilka set z p. Czaplińskim, człowiekiem rycerskim, wywabiając nieprzyiaciela, ktory wyszedł był trochę, ale postrzegłszy ludzie, ustąpił zaraz do miasta, straciwszy na harcu kilka swoich y iednego żywcem. Od ktorego dowiedziawszy się, że tak wielka osada w miescie potężnym y do ktorego tylko ieden przystęp, niezdało się szturmować do niego, ludzi nie chcąc tracić, ażby się inni ich mm. ziechali. Ale zdało się na insze przeprawy posłać, to iest: na Hrehorowkę, albo na Kuźmin, y te opanować, y tamtędy ciągnąć na nieprzyiaciela. Tym czasem z ludźmi swemi podstąpił imc p. chorąży koronny pod miasto, przybył y imc p. woiewoda Ruski podstąpił y ten pod miasto; poczęli harcami wytrębować nieprzyiaciela ludźmi swemi, do tego wspolnemi; przybywało co raz do tego ochotnika. Poszli ich mm. pp. starostowie; owo skupiło się dwa tysiąca ludzi, y podpadli aż pod samę bramę. Ale nieprzyiaciel, trzymaiąc się przy mieście, w rowach, przy kobylinach, strzelbą gęstą odstrzeliwali się, atoli bez szkody, z łaski Bożey, naszych. Zdało się pomienionym ich meiom, że kiedy by mieli posiłek, osobliwie draganow, żeby byli wzięli miasto; y posłali do mnie po dragany. Poszedłem ia sam w kilkunastu chorągwi z imcią p. Koniecpolskim, pisarzem polnym, a poszło przy mnie dziesiątek chorągwi kozackich, iako y raytarskich; wziąłem parę działek dla wszytkiego, lubom nie widział podobieństwa, żeby w tak dobrym okopie y mieyscu, bardzo do obrony sposobnym, miało to miasto dosić ludu osadzonego. Nimem ia mogł nadciągnąć do nieprzyiaciela, porwawszy naszego języka, od ktorego się o woysku dowiedzieli doskonale, trzymał się przy fortecy, y noc też nadchodziła. Ich mci t.ż wracali się od miasta; nie mogło się tego wieczora nic więcey probować, bo y xże imć p. woiewoda Sandomirski ieszcze nie mogł z drugim woyskiem nadciągnąć, ani się w Rosołowcach przeprawić, iakoż y tam za przeprawą musiał nocować. Za czym musieliśmy odłożyć do drugiego dnia, a tym czasem insze przeprawy osadzić. Ale P. Bog

wszechmogący puścił taki strach nieprzyiacielowi w oczy, że w nocy z tak mocney fortecy uciekli, zostawiwszy nam wszytkie przeprawy wolne, y miasto przy tym, około ktorego pewnie było by zabawki, krwie y czasu stracić siła, kiedy by się nieprzyiaciel chciał bronić. To, z łaski Bożey, mieysce otrzymawszy, ciągniemy na nieprzyiaciela. To ięzyki powiadaią, że się nieprzyiaciel przeprawił przez rzekę Ikawę y tam przy dobrym fortelu stanął, czyli też ustępować daley myśli. Obaczemy, co się dziać będzie. To nas bardzo frasuie, że lubo ten nieprzyiaciel czuie woysko nad sobą, przecie iednak w tyle wiele nam się buntownikow pokazuie; iako na Wołyniu zebrało się bardzo wiele tego, tudzież y na Podolu około Jaworowa, y w Rusi iuż około Trembowla. Za czym przyszło urwać sztukę woyska naszego y posłać kilkanaście set ludzi na Wołyń, a drugie tak wiele ku Trembowlu nazad, żeby tamte kupy wygromić, za ktoremi, rozumiem, że Lwow będzie bezpieczny. Oddaię się za tym etc. etc.

LIX.

Письмо неизвѣстнаго изъ обоза за Константиновымъ. 1648 года, 19 сентября.

Z obozu za Konstantinowem, die 19 septemb. 1648.

U nas dopiero się woyna zaczynać będzie. Zgromadziło się woysko; iutro następować myśli na nieprzyiaciela, ktory się pod Pilawcami przygotował na nasze przyiście, lasy, fortele wszędy, y przeprawy nam ciężkie maiąc. Ponieważ nami chcą wszędzie zatykać, boć za prawdę lud konny dobry, ale pieszego y mało, y lada iakiego naprowadzono, y oszukano Rptą; tedy w tych kilku dniach, iutro albo po iutrze, przyidzie się nam pocić; daway Boże szczęście! Kommissarzow siła, rady mało; emulatie wielkie y prywaty. Nie-

przyiaciel przy fortelach wielkość y immensam multitudinem chłopstwa zgromadza na wszytkie strony; chłopow wysłał buntować, Tatarow co godzina ordy wielkiey się spodziewa; woynę nie kończyć, ale w długą prowadzić chce, takie dispositie czyni. Nasze dosyć porządne woysko, albo raczey ogromne, contemnuie, w pole wyniść nie chce, musiemy nań następować. O dwie mili leżymy. Jutro, to iest 20 praesentis, przystąpimy się. P. Kisiel Rptą upewniał y zawiodł, że dawniey się nie poczuwali, a czas upływa; chciał się od nas umknąć z pułkiem na Wołyń, ale go zatrzymano. Konstantinowa ultro, iako woysko die 16 nastąpiło, odbieżeli kozacy. Wielkie nasze szczęście! trzeba się było trochę zapocić. W tych dniach dopiero consiliorum et belli eventum uważyć będziecie mogli wmc, kiedy się właśnie excidium zaczyna. Observantiey wodzow nie masz, każdy za wolą swą. Chorągwie, ktore przyszły dopiero do obozu, iuż niektore służbę wypowiadaią, nazad się kwapią do domu. Cwierć wyszła w ciągnieniu; my zaś, tak dawno w obozie, nie całe pieniądze wziąwszy, służyć musiemy.

LX.

Донесеніе Н. Остророга сенату о Пилявецкомъ пораженіи польскаго войска. 1648 года, 31 сентября.

List imci p. podczaszego koronnego do imci x. arcybiskupa, ze Lwowa, dié 31 septemb. 1648.

Nieszczęsne rozeyście się nasze z nieprzyiacielem w tę przeszłą środę, kiedy muszę oznaymić w. m. p. Reipublicae haec ultima fata, śmierci mi się to równa; to a nie przegrawszy bitwy, ze środy na czwartek ustąpiliśmy nieprzyiacielowi w nocy, aby znowu skupić woysko. Nie zdało się, aby komunnikiem ustępować. Jam nie

był autorem huius consilii, bom to słyszał od nieboszczyka p. Krakowskiego: że kiedy nieboszczykowi Żołkiewskiemu radzono na Cecorze, aby woysko communikiem uchodziło, nie chciał tego uczynic, daiąc tę przyczynę, że nasi nie wytrwaią y rozbieżą się, y dla tego wolał taborem; otoż teraz pokazało się, że lepiey było taborem. Ale że to consilium moie, iako i wielu inszych, non praecedebat, lavabo inter innocentes manus meas. Nawet tego dnia bitwy zwodzić nie myslałem, na tym złym mieyscu nieprzyiaciela czekać odradzałem, zażywaiąc tych słow: w kostkę rzucać o Rptą nie godzi się. O Tatarach teyże godziny miałem wiadomość y opowiedziałem ią publice, co nie tylko acceptavere, ale ledwie nie ludibrio excipiebant. Aż kiedy dopiero sama rzecz się pokazała, to dopiero radzić, kiedy iuż consilia post res. To co constat brać przed się, że kozacy magno numero y bogaci w armatę, ktorey im siła przybylo, we 40 tysiącu Tatarow idą i spodziewamy się ich pode Lwowem iutro. Piechota nasza y armata zginęła; pulki się, miasto zbierania, rozbieżały. A tu ja dziś do Lwowa in tuitionem przybieżałem, abym do kupy iako mogąc rozproszonych pozbierał, y będę się trzymał iako mogąc. Pieniądze in fidem publicam wezmę z ratusza y rozdam woysku. Opponam, nie chcąc bydź ruinae, iako będę mogł, ieżeli mnie ab eo conatu invidia nie zepchnie, iak wiele consiliorum nostrorum avertebat. Moia rada błaha, aby w. mm. pp. wydali universały do tych, ktorych nie dobito, y tych, ktorzy się niepotrzebnie rozeyszli, aby się do mnie kupili pode Lwow; iako nayprędzey zaciągnąć woyska cudzoziemskiego, a osobliwie piechoty ćwiczoney; lubo z tych, ktorzy tu teraz byli, z nowych zaciągnionych, nie wielka pociecha była. Nakoniec pospolite ruszenie niech będzie, bo melius est mori, quam videre malum gentis suae. To też w. mm. pp. oznaymuię, że ex consilio ichmci pp. kommissarzow mieliśmy do Turek posła posłać, widząc ich apertissimam hostilitatem, że na nas ordę zmykaią. A że expedytią miałem gotową przy sobie, iako wszytkie rzeczy cokolwiek miał, tak y tę legatią wzięto mi;

o co się bardzo frasuię; za czym inszey potrzeba, bo ią pewnie radzę posłać, a też p. Kołęk gotow iest w drogę. Za tym się łasce wm. etc.

M. Ostrorog, podczaszy koronny.

LXI.

Письмо о томъ же Львовскаго подкоморія Войтеха Мясковскаго къ Белзскому воеводѣ. 1648 года, 2 октября.

List do j. p. woiewody Bełzskiego od j. p. podkomorzego Lwowskiego, ze Lwowa, die secunda octobris 1648.

Listy wm. p. ze Stryia posłane zpotkałem wczora za Glinianami, powracaiąc ze Lwowa, gdzie mnie nieszczęśliwa nowina doszła o nieszczęśliwym nie pogromieniu, nie przegraney, ale ucieczce naszych y rozproszeniu woyska naszego marnym, niesławnym Rptey, iuż ginącey; o czym krótko wm. p. oznaymuię. Po wszytkich szczęśliwych progressach woyska naszego y odebraniu Konstantinowa śnadnym, zawarł się był Chmielnicki w Pilawcach w lichym zameczku, otaborowawszy się czernią, woiuiąc ustawicznie, Tatary iuż pułkami przeciwko nim posyłaiąc. Nasi, mało na to, niewygodnie przyszli na Chmielnickiego około obozami niezawartemi, gdzie ktory pułkownik chciał, szańcami, strażami, armatą ścisnęli. Przez dni 4 albo 5 nic nie sprawili. Harcownikow fortuny na naszę stronę się odprawowały, a woysko wszytko uszykowane, srogie, świetne, ozdobne, pokazowali nieprzyiacielowi, aby go było wielkością y strachem do pokory przywiedli; iakoż iuż czerń chciała starszynę wydawać, o miłośc prosząc. Już w poniedziałek miano dać ze stu dział salwę y dobywać taborow y kurnika tamtego; ale nieszczęśliwa commutatia, prolohgatia, czyli niezgoda zaszła y zayrzała nam

tego szczęścia. A w tym we wtorek, o zachodzie słońca, Tatarowie przyszli, ktorych uyrzawszy, Chmielnicki z armaty swey uderzyć kazał, a na naszych huk poszedł, a kozakow y czerń w pychę podniosł. Wyszli nasi w pole, harce zwodząc. Skoczył iednak p. podkomorzy z pułkiem swoim na iedno skrzydło, iako w ogień, ale od nikogo nie posiłkowany, położywszy niemało trupa pogańskiego, odwrocić musiał, straciwszy porucznika, dobrego męża, p. Podolskiego, podstolego Lwowskiego, y drugich kilku. Kozacy z Tatarami w posiłku stoiąc, nic nie nacieraiąc. A w tym skoro wieczor nastąpił. Jchm. pp. regimentarze, kommissarze, pułkownicy, ziechawszy się cicho, ciemney nocy, uchodząc, wszytką siłą poczęli uciekać, y odbiegli chorągwi bez znakow, armaty, taborow y wozow niezliczonych, krore na wielokroć sto tysięcy szacuią. Woysko to postrzegłszy, że niemasz ani wodzow, ani rządu, rzuciwszy o ziemię zbroię, pancerze, kopie, wszytko poszło, piechotę wszytkę na rzeź wydawszy. Chorągwie powiatowe y krola jmci sw. pam. długo bawiąc się u przeprawy, dokąd im prochu stawało. We srodę w nocy stało się; nasi na wszytkie strony bieżą fessi, pieszo, drudzy konno, konie za sobą wiodąc, ku Lwowi naywięcey. A nieprzyiaciel patrzał y dziwował się tak wielkim łupom y dostatkom, ktore mu grzechy nasze y sroga iego fortuna bez pracy, bez bitwy, ale osobliwie czary niesłychane, z wielu coniectury widomych znakow, posłużyły. Bo taki strach, taka consternatia naszych obięła, ze czwałem, dokąd konie mogły, bieżały, twierdząc, że iuż za niemi Tatarowie bieżą; o ktorych z łaski Bożey nic nagłego nie przyszło. Day Boże szczęśliwsze nowiny.

LXII.

Письмо Луки Мясковскаго, судьи Подольскаго, къ Войцеху Мясковскому, подкоморію Львовскому. Изъ Каменца, 1648 года, 27 октября.

List p. sędziego Podolskiego do p. podkomorzego Lwowskiego przez posłańca, ktory, uchodząc niebezpieczeństwa, iechał bardzo z drogi przez Wołoską ziemię, y przez Siedmiogrodzką, na Krakow, dla tego ten list nie rychło doszedł; pisany cyframi dla przeięcia. Z Kamieńca, die 27 octob. 1648.

O ratunek y succurs ludzi y żywności prosiemy; bo tego oboyga mało mamy w tym naszym oblężeniu. Już tylko trzy wsi nie rebelizowały, ktore nasi zaciągnieni znoszą. Już żydzi od głodu zdychaią y ubostwo. Skały po dziś dzień nie ociesani; domy, cerkwie przed bramami nie poznoszone; parapetow w zamku na wałach niemasz; puszkarzow tylko kilka; w mieście pełno zdrady. Piechota dawna frankowa Ruś; nawet Ormianie katolicy buntuią się dla oppressiey od żołnierza y uciekaią. Kagańcow ani beczek smolnych dla nocnego szturmu niemasz. Miseremini nostri saltem vos, amici nostri! Łupoł hospodar wielkie woyska zbiera, podobno na nas. Nie ufaiąc bratu rodzonemu, dał hetmaństwo y dwornictwo wielkie Petrycayce woiennemu, a Czołogę tu na burkułactwo Chocimskie przysłał y onegday zamek odebrał. Posłow od Chmiela honorifice przyiął, tractował, postulata iego acceptował, lachow, żydow przyymować zakazał, y pramy wszędzie na Dniestrze pozatapiane; tylko de coniunctione armorum nie dał rzetelnego responsu, referował się na declaratią od Porty, do ktorey posłał. Posyłamy iutro do imci p. Chrząstowskiego, ktory był rotmistrzem, expostuluiąc, ieżeli to sobie maią mieć za signa hostilitatis. P. Gazubę, z listem z Warszawy posłanego, zle przyięto u Porty; rzekomo ta przyczyna,

że imberbis; siedzieć mu nie kazano, ani obrokow dawać. Pisał mi sam Łupoł o tem. Pytał go wezyr: od kogo przyiechał, gdy pana nie maią? Nie wierzyliscie przed tym, kiedym dawał znać, ze idą Tatarowie; wierzcie ż teraz o Turkach y kozakach, iż posłowie Chmielnickiego zle z razu byli przyięci u Porty.. Rzekł wezyr: zdradziliście pany wasze y wiarę, y nas zdradzicie. Responderunt oni: że u Lachow w cięższey niewoli byliśmy, niżeli u was więznie na galerach; prosiemy tylko o Tatary; będziem wam haracz dawać, iako z Multan y z Wołoch; więźniow co potrzeba na galery, y na każdego waszego nieprzyiaciela stanie nas 10000; a na znak wiary damy wam do rąk Kamieniec. Dopieroż ich ligę z Tatary approbowano, kaftany y dobrą odprawę dano. Ufaicież wmć, że tak iest, a nie inaczey.

LXIII.

Письмо Хмельницкаго къ польскому сенату. Изъ-подъ Замостья, 1648 года, 15 ноября.

List od Chmielnickiego do Rzeczptey.

Jaśnie wielmożni, wielmożni mm. pp. senatorowie, panowie nam wielce miłościwi!

Bog wszechmogący na to świadkiem, żeśmy z wielkiey biedy, niewoli naszey tak maiestat Boży, iako y wm. pp. obrazili. A to z przyczyny dwoch panow, to iest p. chorążego koronnego, ktory niemiłościwie na nas następował, towarzyszow naszych zabiiano, męczono, y z chudob naszych własnych, cośmy ieszcze od przodkow naszych mieli za antecessorow wm. pp. s. p. w cudzych ziemiach nabyte, zdarto, złupiono. Nie tylko to, ale mało nas iescze w iarzmo nie zaprzęgano; iak się im podobało, tak nami obracano. A teraz także, za nastąpieniem xcia jmci Wiśniowieckiego, ktory,

skoro my się byli wrócili po rozgromieniu woyska quarcianego na zwyczayne mieysce swoie, na Zaporoże, a x. Wisniowiecki, tego nie wiemy, czy z rady niektorych panow, czyli też swoim uporem, z woyskami swemi na nas następował: kozakow i swięconych łupiono, męczono, na pale wbiiano, swidrami oczy wykręcano, y insze męki niesłychane zadawano. Widząc to, że y za duszami naszemi goni się, radzi musieliśmy się z woyskami naszemi ruszyć y następcom naszym odpor dawać. A to dla tego, że tu nas łagodnemi listami od ichm. pp. kommissarzow od Rptey posłanych, upewniaiąc pokoiem, obsyłaią, a tu nas z woyskami (radę iednę wzięli między sobą) następuią; dla tego szliśmy sladem za x. Wisniowieckim pod Zamoście, maiąc pewne wiadomości, że x. J. Wisniowiecki znowu woyska zbiera z nami woiować. Ci dwai panowie do wszytkiego złego przyczyną; swym łakomstwem y popędliwością mało nie w niwecz ziemię obrocili. Boć y u nas xiąże Wiśniowiecki własnie iak zanadrzu był za Dnieprem, a my onego cało wypuścili, rozumieiąc o całey przyiaźni dawney. Teraz znowu, iak przed tym, wysyłamy do wm. pp. jm. xiędza Andrzeia Mokrskiego, kanonika Trzemeszyńskiego, ktory ma swiadectwa od miast, iako tu pracował, chcąc zostawać iako i przed tym wiernemi sługami Rzptey, prosząc o to, aby ten grzech poniewolny (ktory, sam Bog swiadkiem, z nieznośney przyczyny) odpuszczony był, a tym panom, ktorzy tego przyczyną, zganiono było. Jeśliby też iaka niemiłościwa łaska wm. pp. była, y woynę przeciwko nam wszczęli, tedybyśmy rozumieli, że nas za sług swoich wm. pp. mieć nie chcecie, coby nam z wielką żałoscią było. Od wm. pp. przez tegoż j. x. Mokrskiego responsu czekamy. Przy tym uniżonemi sługami wielmożnościow waszych wm. pp. zawsze zostaiemy, iako i przed tym.

Data od Zamościa, die 15 novembris 1648.

Wielmożnościow waszych, naszych mm. pp. nainiższy słudzi

Bochdan Chmielnicki, starszy, z Woiskiem Zaporowskim.

LXIV.

Донесеніе о пребываніи польскаго гонца Смяровскаго у Хмельницкаго подъ Замостьемъ. 1648 года, 18—24 ноября.

Relacya o Smiarowskim, gońcu od krola do Chmielnickiego posłanym.

Gdy goniec krola jmci pan Smiarowski przyiezdżał do Chmielnickiego, pod Zamościem będącego, wysłał przeciwko gońcowi sześć tysięcy woyska, żołnierza na dobrych koniach, stroyno, ktory, potkawszy gońca, prowadzili go. Gdy przeieżdżali pod ten dwór, gdzie Chmielnicki stał, półki, ktorych nie przeyrzana rzecz była, wypusciły ręczną strzelbę, aż ziemia grzmiała.

Przed samym dworem obozny Chmielnickiego na imie Ostap z osmiąset osob wyiechał, ktory wprowadził gońca naszego do izby, gdzie Chmielnicki czekał. Był w szkarłatnym żupanie, srebrne petlice, kołkiwa półgranatowa (?), ferezya przedniemi sobolami podszyta. Buława przed nim leżała na stole, a gdy goniec wszedł, zrzucił ią na ziemię ze stołu. Sam Chmielnicki, przy oddaniu listu krola jmci y gdy goniec nasz, włożywszy czapkę, począł odprawować poselstwo, y starszyna, co się mogła zmiescić do izby z Chmielnickim, zdjąwszy czapki, słuchali, a kiedy co raz wspomniano krola jmci, czołem bili wszyscy.

Gdy zaś Chmielnicki począł odpowiadać, naprzod winszuiąc królewstwa królowi jmci, zaraz ciężką strzelbę wypuszczono, ktora przez półgodziny trwała. Gdy strzelać przestano, rzecz swoią prowadząc, to deklarował: że gdyby królewicz Kazimierz królem wybrany nie był, ktorego on chce bydź sługą y krew swoią za dostojenstwo onego gotów wylać, tedy szedł by był prosto ku Kra-

kowowi y, wziąwszy koronę, temu by ią dał, komu rozumiał. Teraz, poddanstwo wyznawaiąc we wszytkim y powracaiąc do Zaporoża, na kommisarze z pokojem chce czekać, a idąc do Zaporoża, żadnych zbrodni nie czynić. Jako ż zaraz poczęli się rumować, a mianowicie poselstwo było we srodę, to iest 18 nowembra, a sobotę, który był dzień 21 nowembra, wysłał armatę zpod Zamościa do Zaporoch ze dwudziestą tysięcy woyska.

Nazajutrz w niedzielę tatarowie, ktorych wodzem Tohaybey, a nie było ich więcey nad 5 tysięcy, odprawił do Ordy.

W niedzielę wozy swoie y wszystkie rzeczy wysłał. We wtorek, to iest 24 nowembris, odprawiwszy gońca naszego, sam się ruszył od Zamościa, maiąc z sobą iuż dwakroć sto tysięcy woyska.

Pilno się iednak domawia, że lubo teraz odstępuie, iednak że tey woyny nie przestanie, aż mu się sprawiedliwość stanie z Koniecpolskiego y Wisniowieckiego.

Naznaczeni tedy kommisarze: pan Woyciech Miaskowski, podkomorzy Lwowski, pan Krzysztof Tyszkiewicz, woiewodzic Brzeski, podszaszy Kijowski, pan podczaszy Bracławski y pan Krzycki, co był od niego do nas posłem.

Изъ архива Свидзинскаго. Копія, исправленная рукою самого Свидзинскаго, хранится въ архивѣ Коммиссіи.

LXV.

Письмо короля Яна Казимира къ гетману Хмельницкому. Безъ даты [1])

Chmielnickiemu respons od krola imci na list iego, z Warszawy.

Gdy iuż xiędza Mokrskiego odprawić kazaliśmy z responsem maiestatu naszego na pisanie wasze, powrocił do nas poseł nasz, urodz. Smiarowski, ktory nam od was drugie pisanie oddał y wszytkim dał ustną sprawę. Oraz tedy teraz na obadwa listy nasz takowy daiemy respons. Jako wiernego poddaństwa, ktoreście nam przez xdza Mokrskiego oddali ze wszytkiem woyskiem naszym Zaporowskim, wdzięczni iesteśmy, y powinszowania fortunne w panowaniu naszem, tak o pierwsze poddańskie posłuszeństwo, ktoreście pokazali maiestatowi naszemu, ieszcze od Zamoscia powrot uczyniwszy, przy tym że posle naszym z woyskiem w Ukrainę ruszyli się, wdzięcznie y mile to od was wszytkiego woyska naszego Zaporowskiego przyimuiemy. I ten pierwszy poddański affect takową pierwszą teyże łaski naszey nagrodą zawdzięczamy, iż insignia należące woysku naszemu Zaporowskiemu, przykładem naiaśnieyszych przodkow naszych, to iest: buławę y chorągiew na stwierdzenie starszeństwa nie komu innemu, tylko wam naznaczamy y one posłać niemieszkanie ofiaruiemy. A przy tym występek wasz iż pokorą swoią chcecie maiestatowi naszemu y Rptey wiernemi usługami przeciwko każdemu nieprzyiacielowi nagradzać, lubo tak wielkiego krwie rozlania y państw naszych spustoszenia żałuiemy, iuż to Boskiemu nawiedzeniu poczytawszy, iż maiestat Boski za wszytkie występki zwykł się błagać pokorą; tedy

[1]) Въ книгѣ Jakuba Michałowskiego документъ этотъ датированъ 21 декабря 1648 года.

y my, będąc pomazańcem, tę pokorę waszą przyimuiemy, y gdy do końca całą poddańską wiarę po was y po woysku naszem Zaporowskim uznamy, to co się stało przebaczyć y pokryć miłosierdziem maiestatu naszego obiecuiemy. Co się dotycze drugiego punktu waszey suppliki, żebyście woysko nasze Zaporowskie pod władzą nas samych y Rptey zostawali, a panow wiele nad sobą nie mieli, y my tak a nie inaczey mieć chcemy. Także w trzecim punkcie strony Uniey, y w tem słusznemi srodkami woysko nasze Zaporowskie aby ukontentowano było, skłoniemy się; y dla tegoż zaraz, iuż nie odwłocząc, iuż kommissarze z zupełną od nas y od Rptey powagą, ktorzy o czasie y o mieyscu was zwieściwszy, tę kommissią tak skutecznie za pomocą Bożą odprawić rozkazanie maią od nas, iakoby żadna pamiątka przeszłego zamięszania nie zostawała y do takowych rosterkow na potym nie przychodziło, ale woysko nasze Zaporowskie, przywroceniem dawnych swoich wolności uspokoieni, w zwykłey dawney ochocie rycerskiey do usług naszych y Rptey zostawało. A co kolwiek na tey kommissiey pomiarkowano będzie, to za doniesioną suppliką przez posły od woyska naszego Zaporowskiego na szczęśliwey, da Pan Bog, koronatiey seimie utwierdzić chcemy. Takową tedy łaskę naszą wam deklarowawszy, y iuż powagą naszą krolewską spokoi zastanowiwszy, iako was tym ubiezpieczamy, iż woyska nasze koronne y W. X. L. zbliżać się nie będą, ale na mieyscach swoich zostawać, aby ta kommissia odprawiona była spokoinie y skutecznie, y kommissarzow nie w większym poczcie, tylko 100 człeka zeszlemy; tak y was upominamy y koniecznie mieć chcemy, abyście z starszyzną woyska naszego Zaporowskiego na mieysce, od kommissarzow naszych naznaczone, nie w większym poczcie, ale w takim że, do odebrania buławy y chorągwi, przy wykonaniu przysięgi zwykłey, nam y Rptey należącey, y do zawarcia tey kommissiey przybyli. A teraz pilnie y powtore po was to mieć chcemy, iuż iako wiernemu poddanemu naszemu roskazuiemy, abyście ordę skutecznie odprawili, pospolstwo do swoich domow zgromadzone ku wam rospuścili, kupy gdzie by kolwiek były w

Ruskich y Litewskich kraiach surowemi uniwersałami abyście rewokowali, a woysko nasze Zaporowskie na zwykłe mieysca zaprowadzili, y w miastach pułkowych postawiwszy, wiadomości od kommissarzow naszych oczekiwali. Co wszytko iż wypełnicie, iako tego pewniśmy, tak łaskę naszą krolewską wam y wszytkiemu woysku naszemu Zaporowskiemu ofiaruiemy.

LXVI.

Дневныя записки о поѣздкѣ польскихъ комиссаровъ для переговоровъ къ Хмельницкому въ Переяславъ, веденныя львовскимъ подкоморіемъ Войтехомъ Мясковскимъ. 1649 года, 1 янв.—7 марта.

Diarius drogi do woyska Zaporowskiego pana woiewody Bracławskiego, y p. podkomorzego Lwowskiego, chorążego Nowogrodzkiego, podczaszego Bracławskiego y p. Smiarowskiego, sekretarza, kommissarzow y kollegow iego, napisany przez p. podkomorzego Lwowskiego. Die prima jan. 1649.

1 jan. W dzień sam Nowego lata wyiechałem z Warszawy, w niedziel 6 po electiey, dla nierychłey odprawy skarbu.

4. Potkałem się w drodze z imcią x. biskupem Łuckim.

6. W Brześciu Litewskim u xcia imci p. hetmana polnego Litewskiego dla 200 koni bylem, według woli J. K. mci. Xiąże imc wymowił się z tey uczynności, kilkanaście tylko koni tatarow imci p. woiewodzie Bracławskiemu dawszy.

9. W Kobryniu zastałem imci pana woiewodę Bracławskiego y oddałem 1,000 złotych z skarbu; ruszyliśmy się daley ze stem tylko draganow z p. Pryszowskim, kapitanem, kosztem xdza biskupa Poznańskiego zaciągnionych.

10. Imc p. Brzozowski przybył do nas, castelan Kiiowski.

14. Imc p. Kissiel, chorąży Nowogrodzki, ziechał się z nami, kollega nasz.

15. W Choscy (Huszczy), nad Horynią rzeką, u imci p. wdy Bracławskiego (byliśmy).

16. W Korcu u xcia imci Koreckiego.

20. W Zwiahlu, gdzieśmy Słucz rzekę przebyli, y wiechali na granice wdztwa Kiiowskiego.

21. Doniec pułkownik y Tysza setnik zaiechali nam we 400 kozakow y prowadzili za Zwiahel. Zamek kosztowny y kościoł spustoszony.

27. W Brzoniu (Brusiłowie) dogonił nas imc p. Zieliński, podczaszy Bracławski, ktoremu oddałem z skarbu 3,000 złł. Tegoż dnia w Nowosiołkach, gdzieśmy tydzień czekali responsu od Chmielnickiego z Czeheryna, gdzie znowu xże Czetwertyński z listami posłany.

1 februarij. Tamże w Nowosiołkach imc p. woiewodę potkały rożne contempty od chłopstwa. Żywnośc trudna y droga, nietylko ziarna, ale y słomy dła koni nie było.

2. Bunty poddanych na samego pana y panią dziedzicznych.

3. W Białogrodce takiż wczas y niedostatek; do Kiiowa, trzy mile, po wszytko posłaliśmy. Tu z Kiiowa metropolita z archimandrytą ziezdżali ad secretum colloquium do p. woiewody.

6. Do Kiiowa nas puścić nie chcą, ani gospod pozwalaią. P. Gniazdowski, sługa p. woiewody, y Bryszowski kapitan znieważeni.

8. Imc p. woiewoda ziezdżał pod Kiiow dla rozmowy z x. metropolitą y archimandritą.

11. Xiąże Czetwertyński młody powrocił z Czeheryna, ktory zaprosił do Kiiowa.

12. Z Gwozdowy p. chorąży Nowogrodzki z p. Smiarowskim wyprawieni do Chmielnickiego z persuazyią, aby do Kiiowa na kommissią ziechał.

14. Ruszyliśmy się do Lesnik ku Kiiowu w niedzielę zapustną rano; iadąc przez Chodaszewkę, miaśteckiem xcia Koreckiego, zastąpili p. woiewodzie (z ktorym na iednych saniach siedziałem) kozacy tameczni z chłopstwem y nie puszczali daley, trzymaiąc za wodze konia pod kozakiem, ktory znak wiozł za p. woiewodą, ażeśmy y tego kozaka, y samych siebie talerami okupić musieli, w małey kupie będąc, bez dragońskiey y kozackiey chorągwi, i czeladzi naostatek.

16. W Chwastowie kozacy cum plebe nasiekli, nałupili szlachty niemało utriusque sexus.

18. W Trypolu, gdziesmy Dniepr przebyli; w Woronkowie nocleg.

19. Z Woronkowa 6 mil stanęliśmy w Pereiasławiu cięszkim mrozem. Chmielnicki hetman wyiechał przeciwko nam na poł ćwierci mile w pole, w kilkadziesiąt koni, z pułkownikami, z assaułami, z sotnikami, z muzyką woienną, pod znakiem, bunczukiem y czerwoną chorągwią. Po przywitaniu y przemowie kozackiey, wsiadł na sanie do nas no lewey ręce imci p. woiewody. Wieżdżaiąc w miasto, ze 20 dział uderzyć kazał y do swego dworcu zaprosił na obiad; gdzie iuż przymowki usczypliwe zaczęły się od niego y od pułkownikow przeciwko xciu Wisniowieckiemu, p. chorążemu koronnemu, Czaplinskiemu y lachom wszytkim.

20. Consilium kommissarskie, ieżeli mu ante omnia przed traktatami oddać buławę y chorągiew od jego kr. mci. Stanęła conclusia zgodna, żeby oddać y uiąć go tą ludzkością y łaską iego K. Mci. Naznaczone mieysce temu aktowi w ulicy szerokiey, przed dworem Chmielnickiego, gdzie też blisko niego stali posłowie Moskiewski z Węgierskim. Nieśli przed nami buławę p. Krętowski, łowczy, a chorągiew p. Kiełczyński, skarbnik Kiiowski, a przed niemi trąby, bębny hetmańskie odzywały się. Czekał w kole Chmielnicki w altembasowym czerwonym sobolim kopieniaku, pod bunczukiem, z pułkownikami y z inszą starszyną. Skoro począł imc p. wda łaskę ofiarować jego K. Mci y hetmanowi, y woysku Zaporowskiemu, zawołał podle hetmana stoiąc Działaley pułkownik: „Korol

iako korol, ale wy krolewięta, kniaziowie, broicie mnoho, y narobiliste. Y ty, Kissielu, kość od kości naszey, odszczepiłeś się, a przestaiesz z lachy". Począł go hamować hetman, ale on, wytrząsaiąc buławą, chciał więcey mowić, piiany gorzałką, choć rano było. Nie wsparty iednak od drugich pułkownikow, poszedł z koła. Zatym p. wda oddał listy Chmielnickiemu y credens kommissarski, ktore czytane były zaraz; oddał potym sam buławę turkusową, a p. chorąży Nowogrodzki, rodzony imci p. woiewody, chorągiew czerwoną z orłem białym y napisem: Joannes Casimirus Rex. Oboie to z iaką taką chęcią przyiąwszy, po kozacku podziękował, a potym nas do gospody swey prosił. Przed obiadem uczynił do niego p. wda gładkiemi y wybornemi słowy mowę, pokazuiąc mu, iako wielkie upominki bierze dziś od krola imci, czego affektował: przebaczenie naprzod przeszłych spraw iego y postempkow, potym wolności starodawney religiey Greckiey, auctiey regestrowego woyska, restitutiey dawnych praw y swobod Zaporowskich, na ostatek regimentu nad woyskiem potestatem; słuszna, żeby się wdzięcznym bydź pokazał tak wielkiey łaski J. K. Mci, iako wierny poddany y sługa Jego K. Mci, dalszemu zamięszaniu y krwie rozlaniu zabiegał, chłopstwa prostego pod protektią nie przyimował, posłuszeństwo panom ich przykazał, a do traktatow z pp. kommissarzami przystąpił. Na te słowa p. wdy taki dał respons: „za tak wielką łaskę, ktorą mi jego K. Mć przez wmć pokazał, że y władzę nad wszytkiem woyskiem przysłał, y przeszłe moie przestępstwa przebaczył, uniżenie dziękuię. Co się tknie kommissiey, ta się teraz zacząć y odprawić nie może: woyska w kupie niemasz, pułkownicy, starszyzna daleko; bez nich nie mogę y nie śmiem nic uczynić: idzie o zdrowie moie. Do tego że z Czaplińskiego y z Wiśniowieckiego sprawiedliwości nie mam; trzeba, żeby mi ow był koniecznie wydany, a ten skarany, bo z tych przyczyna rozlania krwie y wszytkiego zamieszania. Winieneć y p. Krakowski, że na mnie następował, że mię gonił, kiedym w lochy Dnieprowe zdrowie uniosł; ale ten iuż ma za swe: znalazł, czego szukał. Winien y chorąży, bo mi oyczyznę wsiął, bo Ukrainę lachowczykom

oddał, ktorzy mołoyce Rptey zasłużone w chłopy obracali, łupili, brody targali, w pługi zaprzęgali; ale nie tak wiele winien, iako owi pierwsi dwai. Nie będzie nic ze wszytkiego, ieźli iednego z nich nie skarzą, drugiego mi tu nie przyszlą; inaczey albo mnie z woiskiem Zaporowskim przepaść, albo ziemi Lackiey, wszem senatorom, dukom, krolikom y szlachcie zginąć. Albo y to mała z Lachow przyczyna, że się krew chrześciańska leie? Litewskie woysko Mozer y Turow wysiekli, Janusz Radziwił iednego kazał na pal wbić. Posłałem tam kilku pułkownikow, a do Radziwiła napisałem: ieżeli to iednemu z chrześcian uczynił, tedy ia toż cztermastu więzniom Lachom, ktorych mam wiele, uczynię y oddam swoie". To taki antipast dał nam przed plugawym obiadem swoim, uderzywszy w serca nasze odkrytym iadem y furią swoią. Odzywali się y drudzy przy dwoch stołach, iako gadziny iakie z błota, y ieden z nich Fiedor Wiesniak, starszy pułkownik Czerkaski, porwał się do buławy na xdza Łętowskiego, karmelitę, ktory do nich na mieyscu xdza Mokrskiego, nieboszczyka, z listem krola imci iezdził, że tylko rzekł: „mogą się te nowiny z Litwy o Mozerze y Turowie odmienić"; a on do buławy, tych slow zażywszy: „mołczy, popie! nie twoie to dzieło łeż mi zadawać". Uderzył by go był pewnie, kiedy by był bliżey siedział. Mowił iednak: „y wasi xięża, y nasi popi, wszyscy tacy synowie. Chody ieno, popie, na dwor: nauczu ia tebe pułkownikow Zaporowskich szanowaty", y z tym wyszedł z izby. Miękczyliśmy Chmiela iako mogli, a osobliwie p. wda cierpliwymi y łagodnymi słowy przywodząc go ad mitiorem et saniorem mentem; ale nic nie sprawiwszy, po kilku godzinach z serdecznym żalem y łzami odiechaliśmy do gospod swoich, sparsim po ulicach dalekich umyślnie rozdanych, abyśmy nie w kupie blisko siebie stali.

21. W niedzielę wstępną poszedłem rano z p. podczaszym do soborney Cerkwi, gdzieśmy się witali z posłem Moskiewskim, ludzką y obyczainą osobą, czego bronił Chmielnicki p. woiewodzie, ani dopuścił się widzieć z sobą, lubo o to poseł prosił. Nie mogliśmy iednak secretiora z nim conferre inter plebem, tylko oferty, ceremo-

nie y panow naszych przyiaźni z sobą. Widzieliśmy potym zamek pusty, wniwecz zepsowany, y Collegium w kościele Jezuitow odartym tak, że żadnego ołtarza y obrazow mieysca niemasz; groby nawet otwarte, trupy wyrzucone szlacheckie; trumna nieboszczyka p. Łukasza Żołkiewskiego, wdy Bracławskiego, starosty Pereasławskiego, wielkiey pamięci kawalera godnego, rozbita, insignia woienne wzięte y pierścień diamentowy z palca. Zaproszony na obiad do p. wdy, Chmiel nie przyiechał, aż ku wieczorowi, nietrzeźwi, z kilką pułkownikow. Y nie pomogła ochota, ni ludzkość gospodarska: nie wspominaliśmy nic przeciw iego humorowi; ale on przeciw nie wytrwał, y ze swoiemi sczypali, krzywdy swe od Łachow exageruiąc, niewinność swoią wywodząc, Ukrainę y Ruś nawet wszytkę Lachom wypowiadaiąc. Naparł się potym do p. woiewodziney, do osobney izby, gdzie publice persuadował iey, aby się Lachow wyrzekli, a z kozakami zostali, bo Lacka ziemia zginie, Ruś panować będzie w tymże roku, bardzo prętko. Tamże p. Pozowskiego znieważył, szubienicą pogroził, że mu się pokazał, co nieuważnie uczynił, blizkim bardzo będąc, przed przyiazdem naszym, smierci. Powrocił sie potym do nas piiany, o trzeciey godzinie w noc odiechał.

22. Długo spał, bo z czarownicami dopiiał, ktore go często bawią y w tym ieszcze roku na woynie szczęście wrożą. A my frasuiemy się bardziey de Republica, aniżeli o głod koni naszych, bo owsa miarka po 16 zł., snop siana po dwa talery. Skoro aditum do siebie pozwolił, posłaliśmy do niego p. chorążego Nowogrodzkiego y xcia Czetwertyńskiego Zachariasza, rotmistrza, prosząc o czas do rozmowy y traktatow. Już go przy gorzałce zastano z towarzystwem, zaczym też prętki kozacki, iadowity, dał respons taki: „zawtra budet y sprawa, y rosprawa, bom teper piiany y Węgierskiego posła odprawuię. Krotko mowię: z tey kommissiey niczoho ne budet, teper woyna bydź musi, w tych trzech albo czterech niedzielach. Wywroczu was wsich Lachow wzgorę nogami y podepczu tak, że budete pod nohami memi, na ostatek was carowi Tureckiemu w niewole podam. Korol korolem budet, szczoby karał y stynał szachtę,

duki, kniazie, aby był wolny sobie: zhreszyt kniaź, urzezaty mu szyiu; zhreszyt kozak, toż mu uczynity. Prawda to iest, żem ia mały y lichy człowiek, ale mi Boh dał, żem iest iedynowładzcą, samoderzcą Ruskim. Nie schoczet korol korolem wolnym byty, iak się mu widit. Skażyte p. woiewodzie y kommissarzom. Hrozyte mene Szwedami,—y ci moi budut, a choćby nie byli, choćby ich było piat set tysięcy, nie zmogą Ruskiey, Zaporowskiey y Tatarskiey mocy. Jdzcie ż z tym. Zaiutra sprawa y rosprawa". Po takim iego responsie iadowitym y żałośney naszey deliberatiy, zawarliśmy to z sobą urgere o odprawę a de reditu securo myslić, o więźnie prosić.

23. Zaczym nazaiutrz iechaliśmy do niego na trzecią sessią. Uczynił rzecz do niego p. wda cum lachrimis łagodną: videat co czyni, iako nietylko Lacką y Litewską ziemię, ale y Ruską, wiarę y cerkwie swięte chce podać w pogańskie ręce bez przyczyny. Jeźli mu się krzywda stała, ieźli ieden Czapliński zgrzeszył, gotowa nagroda; ieźli woysko Zaporowskie ukrzywdzone w liczbie, w gruntach, oboiga krol imc przyczynić obiecuie. Niechay to uważy, że iako Polska y Litwa nie wytrzyma pogaństwu bez Zaporoża, tak y Zaporoże nie obroni się pogaństwu bez woyska polskiego; persuadował, aby czerni odstąpił, żeby chłopi orali, a kozacy woiowali, aby regestrowych było 12—15000, aby raczey pogaństwo, nie chrześciany, niszczył, za granicę poszedł. Po długiey wyraźney mowie p. woiewody, w ten sens, iako y pierwey, dał respons, his adiectis: «Szkoda howoryty! Mnoho było czasu traktowaty ze mną, kiedy mnie Potoccy szukali, gonili za Dniepr, na Dnieprze; był czas po Żołtowockiey y Korsuńskiey igraszce, był na Pilawcach y pod Constantinowem, był na ostatek pod Zamościem y kiedym od Zamościa 6 niedziel szedł do Kiiowa. Teper iuż czasu niemasz: iużem dokazał, o czymem nigdy nie myślił, dokażę daley, com umyslił. Wybiię z Lackiey niewoli narod Ruski, a com pierwey o szkodę y krzywdę swoię woiował, teraz woiować będę o wiarę prawosławną naszą. Pomoże mi do tego czerń wszytka, po Lublin, po Krakow, ktorey ia nie

odstępuię, y ja nie odstąpie, bo to prawa ręka nasza; żebyście chłopstwa nie zniosłzy, w kozaki nie wderzyli. Będę miał dwakroć, trzykroć sto tysięcy swoich, ordę wszytką, Nohaicy na Sawrani; przytym to choć blisko mnie iest Tohaibey, brat moi, dusza moia, iedyny sokoł na świecie: gotow wszytko uczynić, co ia zechcę. Wieczna nasza kozacka przyiaźń, ktorey świat nie rozerwie. Za granicę na woinę nie poidę, szabli na Turki y Tatary nie podniosę: dosić mam na Ukrainie, na Podolu y Wołyniu, teraz dosyć wczasu y dostatku w ziemi y xięstwie swym, po Lwow, Chełm y Halicz; a stanąwszy nad Wisłą, powiem dalszym Lachom: sedyte, mołczyte Lachy! Dukow y kniaziow tam zostawię; a będą li y za Wisłą brykać, znaidę ich ia tam pewnie. Nie zostanie mi żadnego noga kniazia y szlachetki tu w Ukrainie; a schoczete li kotory z nami chlib iisty, niechai że woisku Zaporowskiemu posłuszny będzie, a na korola nie brykaiet». Ozywało się pułkownikow kilkanaście, iako iasczurki iakie, mowiąc: „iuż minęły te czasy, kiedy nas siodłali Lachy naszymi ludźmi chrześciany. Silni nam byli dragoni, teper się ich nie boiemy. Doznaliśmy pod Pilawcami: nie owi to Lachowie, co przedtym bywali y biali Turki, Moskwę, Tatary, Niemce. Nie Żołkiewski, nie Chodkiewiczowie, Koniecpolscy, Chmielecy, ale Thorzewszcy, Zaiąckowscy, dzieciny w żelaza poubierane; pomerli od strachu, skoro nas uyrzeli, y pouciekali, choć Tatarow niebyło więcey zrazu we środę, tylko 3000. Kiedyby byli do piątku poczekali, ieden by był żywo do Lwowa nie uszedł". Dołożył Chmielnicki y tego, że „mnie patriarcha w Kiiowie na tę woynę blogosławił, y z żonką moią dał mi ślub, y z przestępkow rozgrzeszył, lubom się nie spowiadał, y konczyć Lachow roskazał. Jak że mnie nie słuchaty tak wielkieho starszego, hołowy naszey, y hoscia lubeho? Jużem tedy pułki obesłał, aby konie karmili, a w drogę gotowi byli, bez wozow, bez armaty: znaidę ia to u Lachow! Kto by z kozakow wziął iednę na woynę kolaskę, każę mu łeb uciąć. Nie wezmę y ia sam z sobą żadney, chyba sakwy". Siła bestia zażarta o tym mowił z taką furią, że się rzucał od ławy, rwał się

za czuprynę, nogami bił w ziemię, żeśmy słuchaiąc zdrętwieli. Prożby, ratie, persuasie nasze, aby na P. Boga, na krola y na koniec takich spraw pamiętał, aby rozumowi dał mieysce, affecty swe miarkował,—nic nie pomogło. A co wspomina patryarchę tego często, tedy taka rzecz iest. Nie z Constantynopolskiey, ale Hierozolimskiey ziemie expulsus, profugus, excommunicatus ob grauia scelera, przez Wołoską ziemię, minąwszy Konstantynopol, przybieżał tu do Kiiowa, gdzie go Chmiel zastał, redux victor, tryumphator od Żamościa swieżo, primis diebus januarij. W 1,000 koni wyieżdżał sam patriarcha z miasta przeciw niemu y metropolita tuteczny, dał mu podle siebie na saniach prawą rękę. Effusus populus, tota plebs witała go w polu, y Academia oratiami, acclamatiami, tanquam Moysem, servatorem, salvatorem et liberatorem populi de servitute Lechica et *bono omine Bohdam, de Boh dany nazwany.* Patriarcha „Illustrissimi Principis" titulum dał mu; ze wszytkich dział bito z zamku, z miasta y z armaty mnieyszey na tryumph. Podniosła się tym bestia! U archymandryty na obiedzie był primo loco; pił we dnie y w nocy, a naybardziey w wigilią świętego swego. Rano, w samo swięto, piiany był y nierychło do cerkwi przybył, gdzie na pierwszym mieyscu stoiącego adorowali wszyscy, drudzy w nogi całowali. Patriarcha, ten łotr, celebrował y kazał mu przystąpić do kommuniey. Nie chciał z razu, że ieszcze chmiel był w głowie y że się nie spowiadał; ale on publicam dał mu absolutionem ab omnibus praeteritis et futuris peccatis, bez spowiedzi, y wołał na niego: „idy, idy że do sakramentu, przeczyszczay się". Dał mu, tamże zaraz, ślub z cudzołożnicą Czaplickiego, lubo absente, bo w Czehrynie była na ten czas, a na ostatek mu dał błogosławieństwo na Lachy. Zaraz potym z dział uderzono na tryumph, że zbawiciel nasz, Hospodar Wielki Hetman przeczyszczał się. Chmiel za to dał patriarsze 6 koni y tysiąc złotych, y w rozmowach sekretnych przez kilka dni z sobą byli; wyprawił się do Moskwy. Pierwey iednak odiechał Chmiel, wyprowadzony w pole od patriarchy. Fama była w Pereiasławiu, że w Moskwie ten łotr exceptus male et habitus.

Poznała subtelna Moskwa impostora, szalbierza, ktory y Chmielnickiego żonie Czaplickiey posłał absolutionem grzechow y ślub małżeński, czego przecie metropolita Kiiowski uczynić nie chciał, iako cnotliwszy. Posłał iey przytym upominki: trzy świece, ktore się same zapalaią, mleko Nayświętszey Panny y cytryn misę. Poseł iego czerniec male exceptus, bo mu syn Chmielow Tymoszek, wierutny łotrzyk, upoiwszy gorzałką, brodę ogolił; sama tylko mu dała talerow 50.

Na on punct o liczbie regestrowych kozakow, aby ich było 12000 albo 15000, Chmiel opowiedział: „na szto pisaty tylo? kolko nas i stanie na sto tysiąc; ich budet kolko skażu“. Po takich przyiacielskich rozmowach, po tak smaczney sessiey y brzydkim obiedzie, poszliśmy do gospod, zdesperowawszy o traktatach pokoiu, o sobie, o więźniach. Wzięliśmy staranie przecie, iakobyśmy y tych niebożąt wywieść mogli, y sami wynisć. bo we dnie y w nocy consiliorum impiorum była deliberatio, ieżeli nas puścić, czyli na Kodak odesłać spoliatos. Tegoż dnia Węgierskiego posła odprawił. Posłał Rakoczemu trzy konie ubrane y kilka par strzelby; posła udarował, ktory przecie niekontent odiechał: poenitet me, mowiąc, ad istas bestias crudeles et irrationabiles venisse.

24. Staramy się o odprawie y o więznie, ktorych był obiecał wypuścić, a osobliwie Kudackich, przez traktaty y srogą przysięgę wziętych, iako y p. Potockiego w Barze, y gwoli temu przywieść ich z rożnych mieysc kazał; ale potym zmienił słowo, y kiedyśmy mowili, że to słudzy krolewscy, odpowiedział, że „to rzecz zawarowana, niechai korol nie dumaiet“. Mowiliśmy, że „y poganie więźnie puszczać zwykli na znak przyiaźni dobrey; przezemnie samego Ibraim Sułtan, Ottomański cesarz, przed lat dziewięcią, darował krolowi imci sw. p. kilka set więźniow z galer y saraiu swego; a wmć p. hetmanie, będąc poddany krola imci y sługą, wziąwszy buławę y chorągiew od pana, nie chcesz sług pańskich y dworzan rękodainych panu swemu oddać, nie szablą, nie na placu bitwy, ale konditiami, traktatami wziętych, przez nas, posłow y kommis-

sarzow, odesłać, ale ich w ciężkim głodzie y niewoli trzymasz! Co daley o twoiey życzliwości y posłuszeństwie rozumieć mamy"? Surdo fabula tyranno dicta. „Szkoda o tym howoryty! Boh mi to dał. Puszczę ich, ieźli żadney zaczepki na wiosnę z Litwy y od Lachow nie budet. Niechai tu poczeka Potocki brata swego, starosty Kamienieckiego, ktory mi Bar moy zaiechał, w moym Podolu krew chrzesciańską leie. Kazałem tam pułki moie ruszyć y żywcem go sobie przywieść". Przypomnieliśmy Kiiow, gdzie się we dnie y w nocy krew niewinna leie, strumieniami do Dniepru płynie: Lachow iednych topią, drugich tyrańsko, sieką, szlachtę oboiey płci, dzieci, xięży, ostatek kosciołow złupiwszy, szukaią Lachow y pod ziemią; a to wszystko za powodem pułkownika Bracławskiego, ktory twierdzi, że takie ma od ciebie rozkazanie. Odpowiedział: „Nie kazałem niewinnych zabiiać, ale ktorzy do nas przystać nie chcą, albo na wiarę naszą christili się. Wolno mi tam rządzić: moy Kiiow, iam iest woiewodą Kiiowskim. Dał mi to Boh, co więcey—bez szabli. Szkoda howoryty"! Trudno co było z bestią więcey mowić. Odprawił potym bez nas posła Moskiewskiego, z ktorym nie dopuścił się widzieć p. woiewodzie, lubo poseł życzył sobie tego y prosił go przez posły; trudno też było przed strażą, y przez papier nie bezpieczno. Odiechał przed samym wieczorem. Za czym przyiechał, nie mogliśmy penetrare. Taką iednak famam zastaliśmy: ieźliże, pytał Car, o samą wiarę woiuie, tedy gotow mu iest w posiłek 40,000 woyska posłać, ieno żeby mu sztukę Ukrainy przy granicy puścił. Pewnieysza to iednak, co y z komory iego i od konfidentow słyszeliśmy, że Car tego iego zawodu żałuie z Rptą y napomina, aby w zapędzie iuż stanął, krwie chrześciańskiey nie toczył, pana swego poddanych nie opprimował, a to wiedział, że iest y chce bydź bratem lubieznym car krolowi imci y że przy upornieyszey stronie ze wszytką mocą stanie.

25. O odprawie powiedział: „inakszey nie będzie, list ieden tylko", ani chciał dać długo inszego skrypta, ani na armistitią pozwolić. Tandem za usilną pracą p. woiewody concypowane puncta, będą li

mu się podobać, obiecał podpisać, ktorych ta summa: żeby nigdzie w Kiiowskim woiewodztwie Uniey nie było, nec nomen ipsius; aby metropolita w senacie miał mieysce, y woiewoda Kiiowski z kastellanem relligiey greckiey aby byli; kosciołу rzymskie, ktore wniwecz obrocone są, y trupy z grobow wyrzucone, xięża pozabiiani, potopieni, tak iako teraz są zostawać całe maią, oprocz Jezuitow, ktorzy wszytkiego zamięszania są przyczyną; aby xiążę Wiśniowiecki, iako author wtorey woyny, hetmanem nie był koronnym, bo inaczey z nim żyć y puścić go w Ukrainę nie chcą. Kommissiey dokończenie na sporządzenie regestrow do wiosny, do Zielonych swiątek, do pierwszey trawy, odłożone, nad rzeką Rusawą, co teraz dla odległych pułkow y głodu bydź nie mogło, na ktorą kommissią aby Czaplicki był wydany; kommissarzow tylko dwai y tylko. Tym czasem woyska koronne y Litwy nie maią wchodzić w Kiiowskie woiewodstwo po Horyń y Prypeć rzeki, a od Podolskiego y Bracławskiego woiewodztw po Kamieniec; także woyska Zaporowskie za też rzeki przechodzić nie maią. Więźnie wszytkie na tęż kommissią wydać obiecuie, tylko aby też Czaplicki wydany był na ten czas. Nie chcieliśmy tych punktow przyiąć, tylko iakośmy byli podali, aby po Słucz rzekę wolno było koronnym woyskom wchodzić, y po Bar, y po Winnicę, Bracław, nie po Kamieniec. Multis rationibus et persuasionibus przez p. podczaszego Bracławskiego y p. Smiarowskiego, sekretarza kommissiey, laboravimus, ale duram petram et obstinatam cervicem ruszyć z uporu nie mogli. Przekreslił nasze punkta, z samym listem tylko gotować się nam w drogę kazał, z woyną prędko gotową. Przyszło nam iunctis viribus y na to pozwolić, abyśmy sami z rąk wyniśc mogli, a krola imci y Rptą przestrzedź, y zebyśmy go tą armistitią, lubo suspecto et incerto, u Dniepru zatrzymali, więźnie z sobą przywiedli, o ktorych sollicite omnibus modis, precibus et largitionibus chodziliśmy, obiecawszy po stu czerwonych pułkownikom przednieyszym y pissarzom pokoiowym. Y byliśmy z p. podczaszym y z p. Smiarowskim, z xdzem Łentowskim u Czarnoty, obożnego,

ktorego srogiego tyrana, supplices prosząc, upominki nosząc, odnieśliśmy taki respons, a to dla więźniow, żeby ie Chmielnicki wypuścił: „Nie poidę, bom chory; przyidzie tu do mnie hetman, z ktorym piliśmy przez noc, ale bym mu nie radził y nie radzę puszczać ptaszkow z klatki; y wy sami, kiedybym był zdrow, niewiem iakobyście wyszli“. Nie przestawał p. woiewoda czynić, co mogł. Już y srebro swoie wszytkie dawał za nich, niebożąt, ktore na trzydzieści y cztery tysiące rachował sobie, do czego y my drudzy przyłożyliśmy się byli resztami naszemi z mieszkow, ale sprevit. Jechaliśmy do Chmielnickiego y sami ultimarie traktować y probować y prosić cum lachrimis; zawierał się z nim p. woiewoda w komorze przez pułtory godziny, miękcząc skaliste serce iego; nihil profuit. Wieczorem stanęła straż potężna po wałach, ulicach, bramach, abyśmy w nocy nie uciekli y z więźniow żaden, a w nocy kogo zayrzeć y zaskoczyć mogli, topiono; osobliwie draganow kilku Kodackich do dział przykowano, y serwitora dobrego p. woiewody, p. Sieńkiewicza, podstarościego Pereiasławskiego, utopiono, że tylko spytał o potaszach p. chorążego koronnego, pana swego. Nasza noc insomnis y czeladki, ale osobliwie więźniow, ktorzy iuż o sobie y my o nich zwątpili. Na armatę swoią spoirzeć nie dali, a kto kolwiek podle niey szedł blisko, porwano, do dział przykowano y bito, czego się też dostało kommisarskiey czeladzi.

26. Przed switem poczęliśmy w drogę gotować. Posłaliśmy do Chmielnickiego, daiąc znać, że go pożegnać szli, y o więźnie prosić myslili. Obiecował się do nas sam, a potym zmienił słowo z powagi: musieliśmy sami do niego do gospody przyiść. A że p. wda bardzo zachorzał był dla chiragry y podagry, przyniesiono go na saniach ani zwodzono do izby. Siedliśmy z Chmielnickim w podworzu, zamknionym dla pospolstwa y tumultu; więźniowie też opłakani napoły żywi stanęli, ktorzy iuż nie mogąc ani przysięgami, ani traktatami, ani okupem y prozbą wyniść, prosili, aby ich do Tatar odesłano. Oddał naprzod Chmielnicki p. woiewodzie punkta, według woli swoiey podpisane, y dwa listy: ieden do krola imci, do imci p.

kanclerza drugi, w upominku wałacha siwego y w worku pięć albo sześć set czerw. złotych, ktore zarazem oddał p. woiewoda w odieźdnym więzniom odżałowanym; za ktoremi znowu wszyscy prosiliśmy go, y sami niebożęta pokornie, do nog upadłszy, krwawe niemal łzy leiąc, efferatam bestiam prosili; nil valuere. Powiedział naprzod na p. Potockiego, że „go ieszcze zatrzymam dla tego, żebym go, co mi Bar moy zaiechał brat iego, kazał na pal przed miastem wsadzić, a iego brata w mieście, aby tak na się patrzali". Pięknie go okrutny pocieszył tyran! Zadrzały skory na nas y na pp. Koniecpolskim, Grodzickim, Czarnieckim y na inszych, bo przez dwie nocy głosy latały czerni, że nas ubić albo utopić chcą, y na Kudak kommissarzow odesłać. Wszytko miasto y kozacy in armis byli. P. hetman nigdy dobrze trzezwy. Przypominał p. wda o dotrzymanie armistitiey do świątek a o pokoi Wołynia y Podola. Powiedział, że „nie wiem, iako druga kommissia stanie, ieźli mołoycy na dwadzieścia albo trzydzieści tysięcy regestrowego woyska nie staną y udzielnym Państwem swym kontentować się nie będą. Obaczym". Więźniow na kommissią y armaty cokolwiek stawić obiecał. Zatym valete. Wyprowadzili nas pułkownicy. Nie pomogli nam zdraicy dobrey odprawy y przedawali się do Kiiowskiey szlachty. W drodze czeladź utriusque sexus, panny nawet, do kozakow, a w Pereiasławiu osobliwie pisarz pokoiowy p. wdy, Sobol nieiaki, nie młody, wiadomy rzeczy et statum Reipublicae, i Jarmołowicz, litwin nieiaki, ktory do Chmielnickiego iechał, został nam Judaszem,—nie strzegliśmy się go in consilijs czasem; szkodził nam bardzo y woit Pawołocki, ktory p. Tomisławskiego, dzierżawcę, nocą w okowy poddał. Tegoż dnia w Woronkowie nocleg odprawowaliśmy. Wymknęło się z nami przecie do sta osob więźniow, iabo p. Rzeszowski, Skotnicki y innych.

27. Z Woronkowa do Białogrodki nocleg mil dziewięć, minąwszy Kiiow. Ja przecie z p. podczaszym Braclawskim wyboczyliśmy do S. Zofii, gdzie przywitawszy metropolitę, obeirzawszy w cerkwi antiquitates widzenia godne, udaliśmy się z przystawami, od Chmiel-

nickiego przydanemi, za wtorą bramą, za miastem. Postrzegłszy tego szlachta, szlachcianki y misera plebs catolica rwali się do nas, iako kto mogl, pieszo biegli przez lasy do Białogrodki. Gonili ich kozacy y dogoniwszy wielu obnażyli, bili, topili y zawrocili. W Białogrodce nocleg niebiezpieczny dla pogoni za naszemi katolikami.

28. Większym taborem iuż ruszyliśmy się, trzy mile tylko dla wczorayszey fatygi y dla więźniow, ktorzy nas z płaczem i krzykiem, naiwięcey szlachcianek znacznych y urzędniczek z dziećmi, gonili.

1 mart. W Brusiłowie trwoga: udano, że Tatarowie od Białey Cerkwi zachodzą nam drogę. Straż nasza udała, że kozacy pułkami ku Zwiahlowi w drogę z nami idą (iakoż tak było).

4. Sporzemi noclegami, rzucaiąc niemało koni, przeszliśmy Korzec. Wyiechał przeciwko nam xiąże imc w kilka set koni, a w mieście do 4,000 niepewnych poddanych dla obrony maiąc, sam ieden z panow y panięt tamecznych rezolwowawszy się powrocić y pomieszkać, lubo w spustoszałym domu. Żaden ani pan, ani szlachcic nie przyszedł do posessiey dobr swoich w Ukrainie, w Podolu y na Wołyniu; wszytko w perz obrocono.

5 W Chusczy nad Horyniem, od Ostroga mil cztery, w maiętności p. wdy, ktory tak bardzo chory był, że na saniach go do piekiarni noszono y wynoszono, zastaliśmy trwogę y niedaremną, bo kozakow, hultaystwa raczey, 500 dwa dni przed tym, godzinę przed świtem, wpadli w Ostrog y 400 Rusi mieszcan nawet y żydow naywięcey nasiekli, y miasto złupili; szlachty dwai tylko zginęło: p. Boianowski stary y p. Borowicki. Przypadli dwie chorągwie ludzi xcia imci z Międzyrzecza z p. Suchodolskim, wyparli z miasta y ubili z połtorasta w pogoni. Takie ich to woysko bez taboru! Sprawił to tę robotkę, bez roskazania Chmielnickiego, Tysza nieiaki, kusnierz, pułkownik Zwiahelski, szukaiąc p. Wąsowskiego, starosty quondam swego, zbiegłego do Ostroga, bo go p. Suchodolski wydać nie chciał, y nie wydał.

7. Z panami żołnierzami naszemi kłopot: nie chcą z nami zostać przy p. wdzie, lubo im nie wyszła służba. *Sciendum:* czerń wszytka armuie się, smakuiąc sobie wolność od roboty, podatkow y nie chcąc mieć na wieki panow. Ze wszytkich miast y wsi Chmielnicki przybiera kozakow, konie karmić rozkazał, invitow etiam biią, biorą, topią, łupią. Większa daleko połowica żebrzą pokoiu y pomsty od P. Boga nad Chmielnickim y nad swawoleństwem. Chmielnicki sobie nie długo żyć tuszy, iakoż ma przy sobie wiele infensissimos. Zakopał w Czehrynie kilkanaście beczek srebra; koni ma tamże tureckich 130, szat kosztownych dwadzieścia y cztery skrzynie. Z łupu Pilawieckiego Ukraina pełna, naiwięcey ie Moskwa w Kiiowie y po targach w miastach kupuie. Były y po taleru srebrne talerze. Jeden mieszczanin Kiiowski u kozaka kupił wor srebra, co chłop mogł zanieść, za 100 talerow. Kuśnierka Tyszowa, połkownikowa w Zwiahlu, częstowała p. w-dy posłańcow na srebrze, przy okrytym politycznie stole, łaiąc Chmielnickiego, że nie tak splendide żyie, koli Boh dał wszeho mnoho. Naszym srebra przedawać nie chcieli; koni nawet w Pereiasławiu hetman zakazał przedawać, lubo iego samego 600 koni w sniegu chodziło, i tak wiele po ulicach zdychało z głodu.

Równo z nami tego ż dnia Chmielnicki do Trechtymirowa wrzkomo na pokutę odiechał, wziąwszy z sobą p. Potockiego y Łączyńskiego, maiora Kudackiego, a do Bużyna odesłał p. Koniecpolskiego, Grodzickiego, Czarnieckiego y inszych officerow. Dragani na ząbitą śmierć albo wodną w Pereiasławiu zostali. P. Koniecpolski y p. Potocki oddali mi testamenta swoie y listy, disponowawszy się na śmierć przy kommuniey swiętey. Przedtym xięży nie widzieli, ktorych wyszło z nami 20 przeorow, gwardianow y inszych zakonnikow, y x. pleban Baryspolski.

LXVII.

Письмо Войтеха Мясковскаго, одного изъ польскихъ комиссаровъ, отправленныхъ къ Хмельницкому. Изъ Новоселокъ, 1649 года, 1 февраля [1]).

Data z Nowosiółek, 1 februarij, 1649.

Przyszliśmy tu pod Kiiow, iako in hosticum solum. Wszytkie miasta y wsi kozakow pełne; chorągwie ich nas prowadzą y strzegą. Undique hostilitas. Żywność trudna y droga; szarańcza kozacy y tatarowie; na zimę nic nie siano. Do miast nie puszczaią; ieźli kto zostanie albo wyboczy, zginie zaraz, iako onegdai w Czernichowie stało się, gdzie p. Możaiski, p. Lutomirzski, dobry, potrzebny sługa, dał gardło z kilką osob. Kozacy Radziwiłowi ranni, złupieni, ledwie uszli. Chmielnicki za Dnieprem longe mutatus ab illo, iakim się Smiarowskiemu y Hołdakowskiemu stawił był; elatus victoria, congressum nie pozwala, responsow nie daie, posłańcow detinet pod strażą. P. Potocki w Terechtemirowie, Tomisławski w Białey-Cerkwi w okowach na głodzie, et caeteri alibi; y Pozowski na placu był, y x. Łętowski. Przyczyną patriarcha Jerozolimski, ktory od niego honorifice habitus et dimissus do Moskwy, za co mu dał titulum Ducis Russiae y Constantinowi Wielkiemu przyrownał; przyczyną y posłowie od Rakoczego. Utrumque poprzedzić było, ale nieszczęśliwa odprawa, nierychła expeditia skarbowa, zairzała oyczyznie pokoiu. Desperatur o kommissiey naszey. Byli tu onegdai z Kiiowa metropolita z archimandrytą. Chmiel myslił do Wołoch, ale mu Łupuł upominki posłał. Tohaibei y na Sawrany y w Cecelniku panuie y żywność w Humaniu. Zewsząd przyimuie, kto ieno w Boga wierzy y nie wierzy, omnis nationis et fidei, daie zaraz conditie, żołdy y rynsztunki.

---

[1]) *Новоселки* — село Кіевскаго у., при р. Ирпени.

Hartuicie groty y szable, gotuicie quot-quot estis, equites et pedites, skarbow nie żałuicie y odżałuicie: albo szyie sub iugum brzydkiemu chłopstwu podaicie.

Nam iuż y Kudakiem Turcy (sic!) grożą, iuż y żywności przedać nie chcą; bo y niemały głod, y my odpadniemy od koni, będziemy li tu dłużey, na co się zanosi. U p. Grodzickiego, Czarnieckiego nie byliśmy; były tu listy, że siedzą w Czehrynie, y armatę Kudacką tamze zwiozł contra pactum; nulla fides pietasque.

Już nam p. woiewoda instruktią pokazał; dziś agimus agenda; ale Chmiel wielki zdraica, collusią z nami czyni. Czybelski ten, co y z Krakowa bieży, nic nie przywiozł, y obiecanego pułkownika Czerkaskiego niemasz y niesłychać. Jutro do Kiiowa iedziemy. Panie Boże, bądź z nami y z kommissią!

Kozacy y z tatarami gotowi, suchary na konie biorą; ieźli się do Dunaia albo do Mośikowic obrocą, za dwie niedzieli w Krakowie lędą.

Duszno nam bez siana, owsa, ięczmienia y słomy. Sami kozacy pędzą konie w pole w sniegi, po kilkunastu koni tureckich. Kanakow, rzędow, sukien kosztownych bez liczby w Kiiowie.

Zapuściło się było nie mało szlachty Kiiowskiey z nami, ale żadnego chłopi nie przyięli do własnych domow, albo raczey popiołow; ani chleba, ani słomy podali samemu p. woiewodzie Bracławskiemu. W Nowosiołkach kapłana żadnego nie widzieliśmy; tu do Kobrynia kosciołow desolatia, dwory szlacheckie wszytkie w popioł obrocono.

Woiciech Miaskowski, podkomorzy Lwowski, kommissarz do Woiska Zaporowskiego.

LXVIII.

Требованія, предложенныя Хмельницкимъ и Войскомъ Запорожскимъ королю и Рѣчипосполитой. 1649 года, февраль.

Punkta suppliki do maiestatu J. K. M. y Rzeczpłey Woyska J. K. M. Zaporowskiego, 1649.

Żale nasze krwawe iuż nas do tego przywodzą, żeśmy obcych panow szukać mieli y krwawie się z niewoli wybiiać musieli. Zatrzymawszy się iednak, za roskazaniem jaśnie wielmożnego jmci p. woiewody Bracławskiego, zostaniem przy wiernym poddaństwie naszym, gdy te puncta będą nam uiszczone.

Naprzod, niewola, ktorą cierpi nasz narod Ruski gorzey Tureckiey przez Unią w wierze swoiey greckiey starożytney, aby była zniesiona prosiemy, to iest: iako od wieku bywało, tak y teraz iedna Ruś starożytna greckiego zakonu, władyctwa y wszytkie cerkwie aby w narodzie Ruskim wszędzie w Koronie y po Litwie zostawały. Imienia Uniey żeby nie było, tylko rzymski a grecki zakon, tak iako się zachowała Ruś z Polską; a jch mc xx. władykowie, ktorzy chcą zostawać przy zakonie rzymskim, niech zdrowi zostaią, soborne cerkwie greckie y starożytne fundacye oddawszy Rusi. A ktorzy chcą zostawać przy greckim zakonie, ci żeby przy Rusi zostawali, wrociwszy co czyiego iest; kiedy tylko dwa zostaną: rzymski a grecki, iako dawno bywało, nie tracąc ludzi naszych chrzesciańskich, braci naszych, dla Uniey, bez ktorey w zgodzie rzecz słuszna będzie.

Druga. Iż pierwsza woyna wszytka przez Czaplickiego iest wniesiona, ktory przeciwko przywileiu J. K. M. odiąwszy futor, ieszcze na zdrowie następował mnie Chmielnickiemu, y z niego

ogień wszytek zapalił się, ten na przyszłą da P. Bog kommissyą aby był wydany.

Trzecia. Drugiey zaś woyny xiąże imć p. Wiśniowiecki iest przyczyną, nastąpiwszy mimo zastanowiony pokoi y nie czekaiąc kommissiey. Tedy, gdzieby miał bydź hetmanem koronnym, my żadną miarą z nim żyć y w Ukrainę go puścić nie chcemy, y woyna bydź musi.

Czwarta. Woiewoda Kiiowski aby był narodu Ruskiego y zakonu greckiego, aby nie nastempował na cerkwie Boże, iako teraznieyszy, ktory z zamku wyrzucał cerkwie y nie dopuszcza ich budować. A my też z woiewodztwa wyższego y inni tego życzemy, a do Kiiowa o woiewodę prosiemy wiary naszey. Także metropolita nasz Kiiowski żeby miał mieysce w senacie J. K. Mci, żebychmy przynaymniey trzech senatorow: między duchownemi metropolitę, a między swieckiemi kastellana y woiewodę Kiiowskich Ruś mieli dla przestrzegania wiary naszey y praw narodu Ruskiego.

Piąta. W tymże Kiiowie wszytkie klasztory y kościoły iako są, tak wcale zostaią, tylko oycowie Jezuici żeby nigdy nie byli, ktorych Ruskim szkołom wprowadził p. woiewoda Kiiowski, a ztąd niemniey zamięszanie stało się.

Szosta. Te wszytkie punkta żeby nam z łaski J. K. M. y od wszytkiey Rzeczptey pozwolone y stwierdzone były, prosiemy. A my kończyć kommissyą gotowi.

LXIX.

Предварительныя статьи мирнаго договора, заключеннаго королевскими комиссарами съ гетманомъ Хмельницкимъ и Войскомъ Запорожскимъ въ Переяславѣ. 1649 года, 24 февраля.

Punkta przez jaśnie wielmożnego jmci woiewodę Bracławskiego y jch mm. panow kommissarzow, od J. K. M. zesłanych, z Bochdanem Chmielnickim, hetmanem Zaporowskim, postanowione y ze wszytkiem Woyskiem. Dnia 24 mca lutego, 1649 roku, podane J. K. Mci.

1. Chorągiew y buławę, od maiestatu W. K. Mci y Rptey przysłane, sobie maiąc, p. hetman y wszytko Woysko Zaporowskie zostaią w wiernym poddaństwie swoym, co y przez list oświadczą swoi.

2. Iż dla niedostatku żywności na konie wielkiego, woysko y pułki ściągać się nie może na ten czas dla sporządzenia regestrowego y oddzielenia pospolstwa zgromadzonego, tedy się na to kommissia odkłada do trawy, do Zielonych swiątek Ruskich, na ktory dzień ma sam p. hetman woysko J. K. M. sporządzić, trzymaiąc się dawnych zwyczaiow y przywileiow Woyska Zaporowskiego, żeby iak nabliżey Dniepru y slakow w woiewodztwie Kiiowskim to woysko w dobrach Rptey sporządzone było. Na ten że dzień na Russawę dwai kommissarze od J. K. Mci y od Rptey maią bydź zesłani do zawarcia tey kommissiey.

3. Iż kommissia teraz stanąć nie mogła skutecznie, ma bydź pokoi zatrzymany między woyskami koronnemi y W. X. L.; nie maią wchodzić z żadney strony w woiewodztwo Kiiowskie po Horyń y Prypeć rzeki, a od Podolskiego y Bracławskiego woiewodztw po Kamieniec Podolski; zostawać ma na stanowiskach swoych także woysko Zaporowskie; przez też rzeki y miesca przechodzić nie maią;

y z obudwu stron podiazdu, naiazdu y czat żadnyh czynić nie maią. A ieżeliby te mieysca opisane woyska koronne y W. X. L. przeiść miały, cofnąć się nazad maią.

4. Także z woyska Zaporowskiego kto by kolwiek był za pomienionemi mieyscami y rzekami, ma ustąpić nazad. A kto by mimo te mieysca opisane smiał za uniwersałami jmci p. wdy Bracławskiego y p. hetmana Zaporowskiego J. K. M. (ktore zaraz wysyłamy) swym uporem przechodzić, takowy ma bydź za swawolnego poczytany y surowo karany.

5. Aby do żadnego nie przychodziło zamięszania, poki się woysko nie sporządzi, ich mc pp. obywatele, pp. dziedziczni y dzierżawcy, na też naznaczone mieysca do domow swoych nie wieżdżaiąc, zatrzymać się maią do Zielonych świątek. A ci ichmć, ktorzy na ten czas między Horyniem a Słuczą iuż w domach swoych mieszkaią, daley się pomykać nie maią.

6. Więźnie wszytkie, oświadczaiąc wierne poddaństwo, imć p. hetman J. K. M. z Woyskiem Zaporowskim na przyszłą da Pan Bog kommissią wszytkich ma oddać w całości, tylko o to uprasza, aby Czaplickiego na tęż kommissią wydano.

7. Te punkta postanowione pod obowiązkiem sumnienia strzymane będą nienaruszenie, y jmc p. woiewoda Bracławski z ichmciami pp. kommissarzami J. K. Mci y Rptey, a p. hetman Woyska J. K. Mci Zaporowskiego, imieniem wszytkiego Woyska Zaporowskiego, spisawszy, postanowiwszy, cale y nienaruszenie trzymać maią, y na nie podpisawszy się y pieczęci przyłożywszy, dali między się przy odprawie J. K. Mci, p. n. m. W Pereiasławiu, ut supra.

Bochdan Chmielnicki, hetman, z Woyskiem J. K. Mci Zaporowskim.

LXX.

Письмо неизвѣстнаго о козакахъ въ Бѣлоруссіи. Изъ Стрешина, 1649 года, 18 апрѣля [1]).

Z Strzeszyna, die 18 aprilis, 1649.

Do Rzeczyce przyprowadzono Feśka, setnika pułkownika Brahińskiego, ktory na konfessiach to powiedział, że do Homla pułkownik Niebaba w sobotę Wielkanocną przyszedł w połtrzeciu tysięcy kozakow, piechoty ma naiwięcey cwiczoney; Makiera pułkownik w Łozowie y w Brahiniu 6,000.

W Howruczy Napaliscz [2]) ma 6,000, z tym iest Hornostai szlachcic, setnik. Powiedział tenże Feśko setnik, że choćby Chmielnicki chciał się zgadzać, nie może: tak się czerń zbestwiła, żeby znosiła szlachtę, albo sama ginęła.

---

[1]) *Стрешинъ* — мѣст. Рогачовскаго у. Могилевской губ., при Днѣпрѣ.

[2]) Вѣроятно, ошибка. Рѣчь идетъ, очевидно, о *Наталичѣ*, козацкомъ полковникѣ Овруцкомъ.

LXXI.

Перехваченное поляками письмо Хмельницкаго къ султану Крымскому съ просьбою о военной помощи противъ поляковъ. Изъ Переяслава, 1649 года, 20 апрѣля.

Litterae interceptae od Wołoszy p. chorążego koronnego, ktorzy przekradłszy się na slaku zbili kozakow 80 y połkownikowi szyię ucięli. Z Pereiasławia, die 20 aprilis, 1649.

Jaśnie wielmożny młciwy panie sułtan Gałga Krymski, nasz młciwy panie y dobrodzieiu!

Zdrowia dobrego y wszelakich pomysłow szczęśliwych ze wszytkim przezacnym rycerstwem waszey carskiey miłości, niski pokłon odaiąc, na długie lata zażywać życzemy. Za pracę, ktoraś wasza carska mość dla nas, sług swoych uniżonych, podeimować raczył, wielce a uniżenie dziękuiemy, y pokiśmy żywi, za tak miłościwą pokazaną łaskę, tak my sami, iako y dzieci nasze, gotowiśmy odsługować. Jednak przy bytności waszey carskiey mci radbym chętnie, abyśmy tego nieprzyiaciela naszego zwyciężyli y do szczętu znieśli; tylko sam wasza carska mć widział, że woyska były bardzo ociążane (a ia sam był iuż na tym dosyć). Lecz iako oni zdawna zwykli nieprawdą żyć, tak y teraz potęgą swą na nas nastempuią, y teraz wzieli przęd się znieść nas, czego im Boże nie dopomoż, y na Krym iść chcą; bo gdyż pewną o tym wiadomość mamy od krola imci Węgierskiego, ktory nas ostrzega y wmć naszych miłosciwych pp., że y Szwedow zaciągaią na nas y na wszytek Krym. Ale ieszcze Szwedow niemasz, y za łaską Bożą, że y teraz pociechy nie odniosą, bo bardzo dobrze im zimie, a teraz y w błocie y w lesie nas nie zbędzie. My według obietnicy waszey carskiey mci y słowa, ktoreś wasza carska mość rzekł y przyobiecał przy odieździe swoym, że y do końca sług swych nas nie opuścisz y przeciwko

każdemu nieprzyiacielowi naszemu z przezacnym rycerstwem swoym odpor dawać obiecał. Racz że wasza carska mć y carowi imci Nahaiskiemu, m. p., to okazać, aby nas, sług swoych, y do końca nie opuszczał, iako naiprędzey ordom swym spieszyć się na swiątki kazał, zaraz skoro to pisanie doidzie waszey carskiey mci. Zmiłuy się, miłościwy panie, abyśmy tym nieprzyiaciołom naszym nie dali się rospostrzeć. Powtore y potrzecie prosiemy, bo gdy siła chrześciaństwa dusz niewinnych wyścinali y miasto Uśiatin, o ktorym wasza carska mć wiecie. Racz się wasza carska mć pospieszać y naprzod dawać znać przez posłow swoych y naszych, żebyśmy naprzeciwko wmci wysyłali, a pod Humań tym slakiem szli. Z ochotą na waszę carską mć oczekiwamy. Zmiłuy się wasza carska mć, iakoś począł zprzodku, tak y do końca nas racz bronić. A przy tym waszey carskiey mci niski pokłon nasz oddaiemy.

Wielmożności waszey, naszemu miłościwemu panu we wszem powolni i uniżeni słudzy

Bohdan Chmielnicki z Woyskiem Zaporowskim.

LXXII.

Письмо неизвѣстнаго о козакахъ въ Бѣлоруссіи. Изъ Стрешина, 1649 года, 28 апрѣля.

Z Strzeszyna, 28 aprilis, 1649.

O naszych niedostatkach y głodzie dla krotkości czasu nie piszę; co się stało, oznaimuię. W Rzeczycy pułk imci p. hetmana stoi, (gdziem wyprawiony był od kompaniey moiey radząc o biedach naszych, że służemy, a zapłaty nie mamy). Przyprowadzono do Rrzeczycy Feśka, setnika Brahińskiego, ktory na konfessatach to powiedział, że do Homla pułkownik Niebaba w sobotę

wielkanocną przyszedł w połtrzeciu tysięcy kozakow, piechoty ma ćwiczoney naiwięcey; Makiera pułkownik y w Łozowie y w Brahiniu 6,000. W Howruczu Natałczycz ma 6,000, z tym iest Hornostai szlachcic, setnik. Setnik tedy pomieniony w 80 człeka pod Hełmecz przyszedł był, gdzie łowczy Starodubski Sokołowski, maiąc przy sobie 150 ludu, na obronę leży, y chciał nieprzyiaciel nocą uderzyć, a wprzod sam szedł na podiazd z Rzeczycy. Wzięli setnika z trudnością iednak, a drudzy się nie dali, aż z chałupą są spaleni. Zostawił był swoi lud setnik pomieniony na wyspie, o ktorych musiał powiedzieć; posłano tam 200 piechoty niemieckiey, ktora kozakow wystrzelała. Powiedział ten że setnik, że chociaż by Chmielnicki chciał zgadzać, nie może: tak się czerń zbestwiła, żeby znosiła szlachtę, albo sama ginęła. Pacholikowj pułku Rzeczyckiego temi czasy 100 zginęło. Rożnie tak łowią naszych pomału zmykaiąc chłopi, iużeśmy się też postzregli, zaczem bardzo wiele chlopstwa ginie po lasach, etc.

LXXIII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ Адаму Киселю. Изъ Чигирина, 1649 года, 13 мая.

List Chmielnickiego do pana woiewody Kiiowskiego, z Czehryna, die 13 mai 1649.

Za nawiedzenie listowne wmci m. p. wielce dziękuię y uprzeimym sercem sobie tego życzę, abym mogł, na dobre zdrowie wmci m. p. patrząc, cieszyć się z niego. A co z strony dokonczenia kommissiey, o to się totis viribus staram, abym według namowy moiey y waszey koniec swoi wzięła. Tylko to w podziwieniu bardzo nam wszytkim, ze woyska bardzo wielkie w Polscze, w ko-

ronie y w Litwie zaciągnione, dla czego w trwodze woysko nasze Zaporowskie y tego się obawiaiąc, aby (czego Boże uchowai) nie tak kommissią chcieli dokonczyć, iak y tak rok: tu na zgodę, a tu na co inszego wysłali. Jednak ia, inakszego mniemania będąc, posłałem po wszytkie pułkowniki, abyśmy koło sposobnego mieysca radzili się, gdzie by się naibespieczniey kommissia miała odprawować, a z pewney wiadomośći, gdy między sobą postanowiemy, iako naiprędcey dniem y nocą wmci p. nie omieszkam wiadomym uczynić; ieno wmc p. ichmc pp. żołnierzow ze swoiey strony racz zatrzymać, aby nie dawali ansy do rozerwania tey kommissiey, ktora, da P. Bog, odprawować się będzie. Na ten czas samego siebie z powolnością usług moich w łaskę wmci m. p. oddawam.

Bochdan Chmielnicki, hetman Woyska Zaporowskiego.

LXXIV.

Отрывокъ изъ письма одного изъ королевскихъ комиссаровъ, мозырскаго подкоморія Обуховича къ литовскому подканцлеру Льву Сапѣгѣ. Изъ Мнишина [1]), 1649 года, 22 мая.

Punkt listu imci p. podkomorzego Mozerskiego do imci p. podkanclerzego W. X. L. de data z Mnyszyna, die 22 mai, 1649.

Przebywszy, za łaską Boża, wszytkie dalekie drogi brevi spatio czasu trudności, stawiłem się wczoraiszego dnia do jmci p. woiewody Kiiowskiego, ktory iuż z Husczy retirował się za Horyń, maiąc aperta hostilitatis argumenta, gdyż ani posła J. K. M. p. Smiarowskiego dotąd wypuścić, ani na listy, ktoremi actum commissionis uprzedzał, responsu dawać nie chce. Zewsząd się też sypią

[1]) *Мнишинъ* — село Острожскаго уѣзда, при р. Горыни.

agmina zbuntowanego chłopstwa y ten trakt napełniaią między Horynią a Słuczą; sam zasię author et dux zapału tego, z rady powszechney, ktorą miał na Ukrainie, walnym ufem następuie, ordami ogromnemi stipatus. To iuż rosprawa z nim przez kommissią nie podobna, chyba in ore gladij, a dai Boże szczęśliwie, tym woyskiem, ktore minus adaequatum siłom strasznym tego zdraicy. Nie znalazłem jmci p. Bełskiego w Ołyce y tak sam processi w ten ogień, ignarus, co daley będzie począć. Jmc p. woiewoda Kiiowski, tak nagłemi przenosinami y za Horyń conturbatus, nie pisze, upraszaiąc wmc p., abyś wybaczył; nagrodzić obiecuie uwolniwszy się. Obozu nie ma woli trzymać się, ale ku Włodzimierzowi cofnąć, gdzie za pleniorem od J. K. M. informationem y pogody do uięcia nieprzyiaciela medijs pacatioribus oczekiwać będzie.

LXXV.

Письмо королевскихъ комиссаровъ Адама Киселя и Ѳедора Обуховича къ коронному канцлеру Юрію Оссолинскому. Изъ Тайкуръ, 1649 года, 25 мая [1]).

Kommissarze z Taikur, 25 mai 1649, do j. p. kanclerza koronnego.

Po wysłaniu listu naszego w dzień swiąteczny, trzymaliśmy się tego brzegu swego y przy Hosczy, wespoł z jmc p. podkomorzym Mozerskim, kollegą moym, dotąd, aż na oko obaczyliśmy nieprzyiaciela, y żeśmy nie mieli żadnego praesidium, ustąpiliśmy do Taikur. Wczora, to iest w poniedziałek swiąteczny, z Cehryna iakie wiadomości przyniesiono nam, posyłam wmci p. na osobney karcie.

---

[1]) *Тайкуры* — мѣст. Острожскаго уѣзда, на границѣ Ровенскаго.

Tey że godziny przyniesiono mi list od Chmielnickiego, ktory rad by mię miał w rękach, y iako sztucznie pisze, posyłam wmci panu. Za przyiazdem naszych do Taikur, tey że godziny przybył od Smiarowskiego Olszewski, kozaczek Taikurski, ktory co pisze, przeczytawszy, list odsyłam. Ja, żem bardzo chory, do moich popielisk między Łuck a Włodzimierz wieść się każę; tam z p. podkomorzym ostatniey resolutiey od Jego K. M. oczekiwać będziemy. Aleć iuż nulla spes traktatow, chyba stanąwszy potęgą w oczu nieprzyiacielowi, czym wszytkim niech P. Bog disponuie według woli swoiey swiętey. A my gotowiśmy przy dostoieństwie Jego K. M. głowy nasze pokładać. A teraz proszę o prętką wiadomość.

Poźna legatia do Moskwy żeby nam czego nie zrobiła, ex adiunctis diwinować możemy.

Adam z Brusiełowa Kissiel, wda Kiiowski.
Theodor Michał Obuchowicz, podkomorzy Mozerski.

LXXVI.

Отрывокъ изъ письма Ѳедора Обуховича, какъ кажется, тому же Оссолинскому. 1649 года, конецъ мая.

Punkt listu p. podkomorzego Mozerskiego.

W niedzielę swiątecną, in agone pacis zabawiając się z p. woiewodą Kiiowskim, przyniosł w tym od Machiawella Zaporowskiego list służalec ieden transfuga, w ktorym iako dolosis artibus mentem swoią przeciwko Rptey praeiudicatam pokrywa, łacno wmc p. coniecturari możesz, gdy to co iest sequutum oznaimuię. Wzięty na przyiacielski examen, ten posłaniec secretissima propalauit; puncta rellatiey iego na osobney karcie spisawszy posyłam; iakoż czyli

candor, czyli simplicitas iego zyściła się y werifikowała z listem p. Smiarowskiego, przez posłańca swego, ktory się za kozaka odważnie udał y dziś tu przyiechał. Odpisał p. woiewoda bona verba temu zdraycy, iż gotow z nami z kollegami kończyć negotium pacis, gdy oznaymi o mieyscu. Aleć to iuż extra omnem spem ma zostawać; bo cośmy tylko ruszyli z pod Hoscze, eodem momento 600 ich weszło do miasta, a w nocy połtora tysiąca nocowało. O poł mile pułki wielkie następuią obławą. Xże imć Korecki niewiem iako Horyń przebędzie, bo mu pasy zalegli. My, exclusi spe pacis, zbliżamy się tu ku krolowi imci, szczęśliwszych wyglądaiąc aspectow... etc. etc.

LXXVII.

Показанія посланца, прибывшаго къ Адаму Киселю съ письмомъ отъ Б. Хмельницкаго. 1649 года, конецъ мая.

Punkta relatiey sekretney tego, ktory od Chmielnickiego z listem do p. woiewody przyiechał. Data ut supra.

1. Poseł krola imci p. Smiarowski y czeladź iego za strażą zostaią; odebrano im konie y wszytko co mieli; tuszą, że go Chmiel nie wypuści, chyba w ten czas, kiedy kommissarze przyiadą; iego puści, a kommissarzow zatrzyma.

2. Z Moskwą stanęła skryta liga. Był posłanik od cara, y oni swoich poslow posłali do cara z podziękowaniem; a tak słychać, że Moskwa mieli pozwolić na to, iż przeciwko woysku Litewskiemu stanąć maią, nie dopuszczaiąc woysku Litewskiemu wchodzić za Dniepr, a Chmielnicki, nie oglądaiąc się na woysko Litewskie, ze wszytką potęgą ma iść na woysko Polskie.

3. Orda potężna przyszła, leży między Berdyczowem aż ku Białey Rusi, y pod Machnowką; co raz to ich więcey przybywa.

4. Kozacy y chłopi na głowę się kupią.

5. List, ktory pisał do Moskwy p. woiewoda Kiiowski, od samey że Moskwy dostał się Chmielnickiemu, zkąd wziął serce bardzo złe ku p. woiewodzie y ma pisać, aby iak naiprędzey przybywał na tę kommissią, ale nie wiem, iako tam będzie przyięty.

6. Wie wszytko, co się w Polsce dzieie, zawsze ma wiadomości.

7. Przy udzielnym xięstwie Russkim, iesli przyidzie do zgody, ma się wolę koniecznie zasadzić, y co postanowi, żeby mu krol poprzysiągł.

8. Dalsze wiadomości przesyłać trudno, bo chlopi pasy zalegli.

9. Od p. woiewody Ruskiego spodziewa się kogoś do siebie, ale y ten pewnie nie wynidzie.

10. Z Ordą swieżo sobie poprzysięgli, aby lud pospolity w niewolę nie był zabierany y szkody żeby im nie czyniono, aż po Wisłę; tam daley wolno będzie zabierać w niewolę.

11. P. woiewodę Kiiowskiego ostrzega, aby w Hosczy zostawał, ieźli nie chce ginąć ze wszytkiemi pany, bo y car Moskiewski za nim się pzyczynia.

12. Oyca Łaskę, ktory był wysłany od p. woiewody Kiiowskiego do Chmiela, snadź Tatarowie wzięli w niewolę.

LXXVIII.

Протоколъ перваго засѣданія польскихъ сенаторовъ, собравшихся на конвокаціонный сеймъ. 1649 года, 1 іюня.

Prima iunii sessio, 1649.

Ziechali się pp. senatorowie na Conuocatią naznaczoną do pałacu ogrodowego, ci mianowicie: x. arcybiskup Gnieznieński, Lwowski, x. Łucki, Chełmiński, x. Chełmski, x. Kiiowski, p. Smoleński, p. wda Bracławski, p. Sendomirski, p. Gnieźnieński, p. Rosperski, p. Sochaczewski, p. Warszawski, p. Sadowski, kastellan Gostynski, p. marszałek W. X. L., p. kanclerz koronny, p. podkanclerzy Litewski, p. podskarbi wielki koronny; absentowali się x. Warmiński y p. marszałek nadworny koronny dla złego zdrowia.

Zasiedli z krolem imcią w izbie, sądom zwyczainym, circa 12 horam.

Proponowane punkta od krola imci przez p. kanclerza w ten sens:

Krol imć, zostawszy wolnemi głosami libere electus krolem y panem tey cney Korony, nie ustawa in paterna sollicitudine w obmyślaniu koło ſspolney tey od Boga sobie powierzoney oyczyzney. Dla tego, in praegnanti Reipublicae periculo, złożyć wmciom consultę raczył non adscito ordine equestri, a to dla tego, iż non constituenda, ale constituta ad exequutionem deducenda ma wolą na niey proponere.

1. Pierwsza tedy rzecz, iakoby woysko to z przeszłego coronationis seimu ordinowane zwieść w kupę y neruum belli gruntownie obmyslić, gdyż na niektorych seimikach żadney penitus temu woysku nie obmyślano płacy, na niektorych zaś uchwalono pewne poczty ludzi, a tak wielkim kosztem, że kędy 2,000 ludzi zaciągniono, mogło by się było temi pieniądzmi 4,000 albo 5,000 ludzi zaciąg-

nąć. W takiem tedy rzeczy pomięszaniu, zdrowey rady do gruntownego ratunku oyczyzney J. K. M. po wmciach na tey consulcie potrzebuie.

2. O caru Moskiewskim, do ktorego krol jmć wysłał gońca swego y wielkie posły wysyła, nie wie nic hostile, nawet nec suspicatur J. K. M., pewien będąc iego dotrzymania przyiaźni.

3. Do Szweciey wysłać raczy J. K. Mć, żądaiąc, aby według pact w przyiaźni y zgodzie z państwy J. K. M. zostawali.

4. Do Rakoczego wysłał krol jmć posła swego, serio z nim traktuiąc, aby w dawney, iako za oyca iego bywała, zostawał przeciwko państwom J. K. M. życzliwości; powrocenia posła spodziewa się in dies J. K. Mć.

5. Z strony pospolitego ruszenia dokłada się krol jmć rady wmw, na ktore iuż wici iedne za dwoie wyszły, ieźli ma institui, albo raczey ma bydź przywiedzione do effektu, iako iest oddane w ręce J. K. M.; ktore że do tego czasu nie wzięło swego skutku, stało się z pewnych y uważnych przyczyn:

Primo, że o Rakoczem są pewne dowody, że inhiat na państwa J. K. Mci; zaczem nie godziło się ścian Rptey nudare praesidijs, y Szwedow nie owszem pewna przyiaźń.

Secundo, że za wyiściem pospolitego ruszenia, obawiać się było, żeby plebs tuteczna, chwyciwszy się iakich licenciosos, nie udała się także do rebelliey.

Tertio, że według prawa y zwyczaiu, ma seim praecedere trzecie wici, żeby modus pospolitego ruszenia był namowiony.

Potrzebuie y w tym J. K. Mć rady wmw: kiedy y iako expedire posła do cesarza Tureckiego y hana Tatarskiego? zkąd pieniądze na to, y kędy się zdobyć idonea sufficientia et paria tanto oneri, ile pod ten czas, subiecta?

Przypomina y to J. K. M. wmciom, że pierwsi posłowie, do tey functiey naznaczeni, nie ieździli, a pieniądze Rptey pobrali.

Woyska Litewskiego motus cale J. K. M. complanauit.

Pieniądze na furmany pod armatę obmyślić nieomieszkanie potrzeba, na co wynidzie 600,000 fl.

Ostatni punkt naipotrzebnieyszy—wyiazd J. K. Mci na tę woynę: qua securitate J. K. Mć puści się?

Te wszytkie punkta odkładać raczy J. K. M. do konsultatiey przyszłego piątku, żebyście wmć, matura deliberatione, zdrową radą non solum in iis, quae sunt in ordine ad Rempublicam, ale y w tych, w czym idzie o całość wszytkiey Rptey, ratowali.

Teraz tylko trzy punkta w teraznieyszey konsulcie podawa wmm J. K. Mć, ktore non patiuntur moram:

1. Żeby ludzie kurfirsta jmci, ktorzy są pod regimentem p. Duwalda, ukontentować, ruszyć z mieysca y przeciwko nieprzyiacielowi wyprowadzić.

2. Zwyczaina rzecz zawsze bywała, że pp. hetmanom dawano kilkadziesiąt tysięcy na te potrzeby, z ktorych się nie rachowali propter secretum bellici consilij, iako na szpiegi et id genus; bez ktorych wydatkow nie może bydź; żeby im dano przynamniey fl. 20,000.

3. Że teraz inundatia Smotryce rzeki uczyniła szkodę w murach Kamienieckich, naipotrzebnieyszą do obrony poderwała bramę, żeby na restauratią, iaka może bydź, naiprędsze koszt łożyć, na co iuż p. podskarbi ad rationem f. 3,000 posłał. Żeby mu dana była assecuratia od wmciow, żeby on tego, co uczynił za powodem krola jmci z miłości ku oyczyźnie, swoym nie przypłacił.

Wotowali pp. senatorowie zgodnie na te trzy punkta, nie chcąc deesse patriae.

Xdz Łucki w zdaniu swoim powiedział, żeby expensę na to wszytko z drugiey quarty obmyślić.

P. Rospierski namienił, żeby się iuż tandem J. K. Mć na iednego regimentarza namyślił, bo nie słychał, żeby gdzie na świecie miało bydź trzech hetmanow. A co z strony tych pieniędzy p. hetmanowi, in diuersas necessitates potrzebnych expens, bez tych bydź nie może; życze iednak, aby iednemu były dane, nie dwoma ani trzema.

P. kanclerz nie powiedział nic, ieno się generaliter zgadzał z drugiemi pp. senatorami.

P. podskarbi powiedział, że druga quarta nie może sufficere na apparamenta woienne y przyprowadzenie ich, nie tylko żeby ztamtąd wydawać na insze wydatki. A ieżeli wmci każecie dać z ordinariyney quarty, gdyż inszych pieniędzy niemasz, ja się obawiam prawa; bo niewiem, iakoby też trzeba bardziey quartę obwarować, iako iest y dawnieyszym obwarowana prawem, y teraźnieyszą swieżą konstitutią coronationis, żeby ni na co inszego wydawana była, ieno na samą płacę quarcianego żołnierza. Nie życzyłbym tedy tego, abym miał, za wykroczeniem konstitutiey, w substantiey moiey periclitari. Jeżeli wmci pp. obmyślicie securitatem moię taką, za ktorą bym ia mogł bydź bezpieczen w swoych rzeczach, mogł bym się tego poważyć. Ja u siebie modum nie znaiduię; proszę, abyście wmci na moię indemnitatem, iako brata y kolegi swego, respectowali y raczyć chcieli.

Konkludował krol jmć, zgadzaiąc się z zdaniem pp. senatorow.

Trwała sessia do wtorey.

LXXIX.

Письмо каштеляна Белзскаго Андрея Фирлея къ канцлеру Юрію Оссолинскому о военныхъ дѣйствіяхъ на Волыни. Изъ-подъ Заслава, 1649 года, 9 іюня.

P. Bełski do p. kanclerza, z pod Zasławia, die 9 iunii, 1549.

Kiedym iuż baczył, że się rzeczy bardziey do woyny, niżli do pokoiu maią, wziąwszy pewną wiadomość, że nam nieprzyiaciel Zasław chciał ubieżeć, a wiedząc co nam na tym należy mieyscu, ultima mai Horynią pod Zasławiem z woyskiem przebywszy, położyłem

się obozem pod zamkiem nowym. Tegoż dnia wyprawiłem pułk imci p. Sendomirskiego z p. Suchodolskim dla wiadomości o nieprzyiacielu. Ci się potkali ze dwoma pułkami, Iwana Duńca y Taborynka, idącemi iuż od Zasławia; że im sami radzić nie mogli, dali mi znać, prosząc o posiłek. Posłałem kilka chorągwi dragańskiey konney; y tak szczęśliwie, za pomocą Bożą, napadłszy na ich tabor, rozgromili z wielką ich stratą, a naszych małą szkodą; działek dwie odięli, y chorągwi nad 20; ostatek wprzod do Surzewicz, z tamtąd nocą do Lubartowa uszli. Z tych więźniow niceśmy o zamysłach Chmielnickiego wyrozumieć nie mogli, y o ordzie nie wiedzą. To tylko roskazanie mieli, żeby przeyścia przez Horynią naibardziey bronili; aleśmy ią iuż z łaski Bożey przebyli, y prędko da P. Bog pod Słucz wszytkich uprzątnąć się spodziewamy.

LXXX.

Протоколъ второго засѣданія польскаго сената. 1649 года, 4 іюня.

Quarta iunii sessio, 1649.

Zasiedli pp. senatorowie ichmć w izbie sądowey o dwunastey.

Proponował p. kanclerz od krola jmci, inhaerendo punktom we wtorek. Kazano wszytkim wyniść, sami tylko sekretarze z senatem zostali, aleć tam snadź nie było nic tak sekretnego. Supplementum punktow proponował p. kanclerz, a osobliwie trzy punkta:

Primo, ieżeli seim co prędzey złożyć sine solennitatibus?

Secundo, ieżeli woysko Litewskie z Koronnym złączyć?

Tertio, ieżeli kommissarzom do traktatow naznaczonym dać solarium na przyszłą kommissią?

Opowiedział przy tym p. kanclerz od krola jmci o woiewodztwach Pruskich, że mimo lud, przed tym Rptey ofiarowany, ofia-

ruią teraz 600 człeka, ktore sobie byli pro praesidijs zostawili, y iuż im zapłacili ad 6-tam julij; dalsza płaca aby im była obmyślona. P. woiewoda Malborski z osobna ofiaruie swoich 400 draganow na usługę Rptey, byle im była płaca naznaczona.

Czytano potym rożne listy, y nie mała tego farrago. Przeczytane listy Chmielnickiego do Tatarow, listy Chmielnickiego do p. woiewody Kiiowskiego, listy p. woiewody Kiiowskiego do Chmielnickiego, listy p. woiewody Kiiowskiego do J. K. M. y do p. kanclerza, listy p. Wesselina, z ktorych patent iawne hostilia Chmielnickiego, Tatarskie pewne auxilia, liga z Rakoczem, skryte iakieś porozumienie z Moskwą, traktatow żadney nadzieie. Owo zgoła z żadnego listu nic pociesznego.

Potym była relatia p. marszałka nadwornego Litewskiego, co sprawił u woyska Litewskiego. Komplanowały się tam wszystke rzeczy, y zamysłom niektorych zołnierzow dostateczny uczyniony zabieg. Ruszyło się iuż z pod Rzeczyce woysko Litewskie, chcąc się ku Koronnemu zbliżyć.

LXXXI.

Третье засѣданіе польскаго сената. 1649 года, 5 іюня.

Quinta iunii sessio, 1649.

Zgadzali się imci pp. senatorowie do intentiey J. K. Mci. Xdz Chełmski nie chciał przyznać tey konuocatiey za konuocatią, ieno za senatus consultum. Wywiodł to, że nie może bydź oraz seim y pospolite ruszenie: alterutrum trzeba obrać. Jeśliby miał bydź seim 6 niedzielny, nie może bydź, ieno ze zwyczaynemi solenitatami; ieśli dwuniedzielny albo trzyniedzielny wzdlędem samey obrony, może zaniechać tych solenitates. Radził, żeby seimu ad praesentis

zaniechać, seimiki złożyć, wydać ostatnie wici; na seimikach informować dostatecznie, że powinni dać połtora podymnego; ktorego dotąd że nie wydali, ta przyczyna: że rozumieli, nie będac dobrze informati, iż to na zapłatę quarcianemu żołnierzowi. Wiedząc, ze quarciany żołnierz ma swoię zapłatę z quarty naznaczoną, dla tego tey summy wydać nie chcieli, ktorą, ex ui legis, według postanowienia seimowego na koronatiey, wydać byli powinni. Trzeba im to na seimiku dobrze elucidować, że to nie na quarcianego żołnierza, iuxta consititutionem coronationis. Wprawdzie to niezwyczaina y ciężka na ludzie—dawać podatki y oraz wychodzić na pospolite ruszenie; kiedyby utrumque oraz nakazane było, była by rzecz nie znośna. Ale teraz tylko samo pospolite ruszenie iest in proposito krola jmci. Ktorzy wydali po połtora podymnego, iuż im teraz wydawać nie potrzeba, ieno na pospolite ruszenie bydź pogotowiu; ktorzy nie wydali, słusznie się im upomina Rpta długu swego, chociaż y pod czas effectu pospolitego ruszenia. Na seimiku maią sobie naznaczyć mieysce na ziazd pospolitego ruszenia, y tam im trzeba czekać, rozumiem, obozem, ordinansu J. K. Mci, żeby się zaraz ruszyli tam, gdzie tego Rptey potrzeba ukaże.

A że prawo iest, że ma bydź pospolite ruszenie sine diuisione belli, nie dobrze niektorzy ten punct interpretuią, iakoby nie miało bydź wolno krolowi jmci woiewodztw, iednych tam, drugich sam obrocić, gdzieby się z drugiey strony pokazało kędy niebespieczeństwo. Tak potrzeba rozumieć ten punct „sine diuisione“, żeby zarazem wszytkie woiewodztwa były in armis, kędykolwiek J. K. M. według ordinansu swego obroci.

LXXXII.

Извѣстіе, полученное сенатомъ, объ утопленіи козаками королевскаго посланца Смяровскаго. 1649 года, 6 іюня.

Sexta iunii 1649.

Przyszła wiadomość od p. woiewody Krakowskiego, że nieborak p. Smiarowski przewagi swoiey w przesłaniu listow swoich z Czeheryna do Hosczy y do Warszawy przypłacił: kazali go kozacy utopić.

LXXXIII.

Засѣданіе сената 7 іюня, 1649 года.

Septima iunii sessio 1649.

1. Rożne były zdania na pospolite ruszenie, iednak zgodne były sententiae dla mało ludzi w Rzeczptey y dla pieniędzy. Jeden senator dawał contrariam rationem, że to indignitas Reipublicae ruszać się Panu z ostatniemi siłami przeciwko chłopom, nuditatem swoię odkryć, taką szkodę oraz civibus uczynić, w srogim nieporządku, iako iest w pospolitem ruszeniu.

2. Radził kollektę pp. duchownych, pożyczenie ich depozytow ad fidem Reipublicae, zrucanie srebra etc. Wszytko były kawy.

3. Seim aby był przed Nowym latem; conclusum tu w Warszawie.

4. Na wyiazd krola jmci zgoda była, aby był iak naiprędzey.

5. Z strony posłow do Turek y Tatar reiecta do seimu.

6. Konkludował vota krol jmć pp. senatorow: że nie słyszał o tym, żeby miał składać konuokatią in praeiudicium equestris ordinis; urodziwszy się w tey Rptey, wiadom będąc praw etc., ale chcąc praesentem statum tueri, dobrą intentią senat konuokował, more maiorum suorum.

7. Z strony pospolitego ruszenia stanęła potym taka deklaratia: ob diuersitatem w takiey materiey sententiarum, wziąć to na dalszą deliberatią. P. Boga obiecał prosić, co by było z nailepszym Rptey.

8. Taką potym J. K. Mć deklaratią uczynił, iż umyślił wyiechać w dzień S. Jana, patrona swego.

Item, aby woiewodztwa stanęły na okazkę, universały aby wyszły do nich, aby się koniecznie armowali ob pericula y gotowi byli.

LXXXIV.

Письмо коронаго подчашія Николая Остророга къ канцлеру Юрію Оссолинскому изъ лагеря подъ Збаражемъ. 1649 года, 3 іюня.

List od imci p. podczaszego koronnego do imci p. kanclerza koronnego, z obozu pod Zbarażem, die 3 iulii, 1649.

Upatrzyli sami ichmć na oboz generalny mieysce pod Zbarażem, kędy oboz toczemy; interim list przyszedł wmci mego m. p., abyśmy oboz toczyli pod Konstantynowem Nowem, i że krol jmc, p. n. młciwy, o tym do ichmci pp. kollegow moich pisać raczy. Prawda to iest, że y tu pod Zbarażem mieysce to ma swoie defekty, y pod Nowym Konstantynowem są lepsze; a kiedy się iuż tak długo z toczeniem tego obozu omieszkało, siła czas immutavit, iako necessitas exprimit. Kiedym ia radził około Nowego Konstan-

tynowa oboz toczyć, był u nas Międzyboż w ręku, kraie tam te calsze; teraz, Międzyboż opuściwszy, y tam te kraie znisczemy; iuż się tam trudno obrać. A ponieważ tak długo extractum tempus koło obierania tego mieysca, byle go było gdziekolwiek zatoczyć, iuż y na Zbaraż musiało się przypaść. Co z strony obozu pod Kamieńcem, były rationes validae, aby go tam było toczyć; na ktorem y ia przypadł, lubom temu, iako wiedzieć raczysz, był przed tym przeciwnym. *Pierwsza*, że przy tak słabym woysku, tam pod Kamieńcem naibespieczniey moglibyśmy colligere vires Reipublicae, gdyż parem situm loci nad tamto, pod Kamieńcem, nie upatrowaliśmy. *Druga*, że certis authoribus przychodzą nowiny, że ta tempestas ma się na Kamieniec obrocić, a są przestrogi y o Turkach, że chcą uti occasione. Praesidium na Kamieńcu słabe, udzielić go z woyska niemasz się czym dzielić, za czym lepiey się zdało y woysko, y to tak potrzebne mieysce zachować oyczyznie, niżeli utrumque wdać in periculum. To prawda, że opodal a defensione inszych mieysc y woiewodztw; ale kędykolwiek tak słabe woysko stanie, extendere szeroko tey obrony nie może, a wszędy gorzey stać, niżli pod Kamieńcem. Owo były rationes validae; ale że to się nie stało, zwłaszcza, że listy jego kr. mci, p. n. m., zaszły, ktore tegoż nie pozwalają, iuż to minęło; ale podobno to nie zle było. Atoli pod Zbarażem stoiemy. Do xcia jmci pana wdy Ruskiego poiechał sam p. Kamieniecki, prosząc go, aby się chciał tu w tym obozie z woyskiem jego kr. mci, o ktorym powiedaią, że osobnym obozem stać ma w mili tu albo w połtoru, a z nim pospołu ludzie imci p. starosty Kałuskiego y jmci p. woiewody Sendomirskiego. Za naszym odeiściem od Bugu, Horyny y Słuczy, wszytko tam to chłopstwo zbuntowało się y przybyło Chmielnickiemu ludzi, y do Kamieńca z tamtąd trudny przeiazd pewnie. Ale y to zła bardzo rzecz, że woysko ustawicznie upomina się pieniędzy; drudzy narzekaią, że y służby nie są pewny; choć przypowiedne listy maią, w kompucie ich nie masz; narzekaią, że chociaż z assignatiami posyłali, nie dano im nic, y nie sprawili nic; iedno co strawili, to w zysku maią. Za czym passim summa cum diminuti-

one exercitus, nie tylko pacholikowie, ale y towarzystwo odieżdżaią od chorągwi, tak, że pod drugiemi chorągwiami niemasz ieno popołowie y mniey; a wczora, kiedy kazano iedney na podiazd, nie poszła, ieno samopięta. Między cudzoziemskiemi ludźmi summa diminutio także. A owo się tu woysku nie dobrze dzieie. Remedium, żeby ostatek otrzymać pieniędzy y co prędzey podeclać. Tamtym, co ieszcze do obozu nie przybyli, roskazać się kwapić do woyska, y iako naiprędzey woyska kupić, poki ieszcze tu P. Bog pozwala; bo czy to non sine numine Divino, że Chmielnicki ieszcze nie następuie; ma iakiś mancament w rzeczach swoych. Iterum atque iterum o pieniądze prosiemy, bo tego woyska nie wiele zostanie, ktorego nie bona verba, nie severa iustitia zatrzymać może, iedno pieniądze. W koniach maią wielką szkodę temi częstemi czatami, a kupić niemasz za co. O szpiegi bardzo trudno: między tą Rusią wszytko zdraicy; a co ięzyka dostaniesz, etiam ustulati prawdy nie powiedzą, tak że insperatum malum undique spodziewać się non sine grandi periculo tam diminuti exercitus. Na co, iakom wspomniał, unicum remedium prowidować nas tu pieniędzmi y iako naiprędzey skupić woysko. Strony obozu iuż nie śmiem pisać, ale y tu nie bardzo dobrze stoiemy; y toć nie małe incommodum, że dopierośmy stanęli, dwie mili po pasze ieździmy. Z Wołochow iakąś farbę mienią, o czym jmc p. Kamieniecki szerzey napisze, rozumiem; ale y ia się dziwuię, ze do mnie tak dawno nic nie pisze, y moych posłańcow iuż to niedziel kilka zatrzymuią.

LXXXV.

Донесеніе королю Белскаго каштеляна Андрея Фирлея. Изъ подъ Збаража, 1649 года, іюль.

List do iego K. Mci pana Bełskiego, 1649.

Nie dziwuię się, że ta nasza niespodziewana retirada alterowała W. K. Mć, p. mego młciwego, ktora nie tylko woysko nasze, ale całą Koronę poturbować musiała. Czas to pokaże y całego woyska swiadectwo, że nie ia przyczyną. Nie mogłem tylko inter duo mala minus eligere; bo do takiego by było przyszło terminu, albo ustempować, albo rozproszyć się woysku, zaczym necessitati parere musiałem. Ufam, że mi niełaski W. K. Mci, p. m m-go, za to nie poniosę. Ja pro modestia mea nikogo incusare nie chcę; ale czasu swego dam rationem W. K. Mci, p. m. m. Ordinansowi W. K. Mci, p. n. m., w ktorym nam oboz pod Konstantinowym toczyć każesz, dosyć uczynić nie mogliśmy, bo nam właśnie na ten czas przyszedł, kiedyśmy z pod Konstantinowa Starego iuż ustempowali. Co z strony woyska W. K. Mci, że go nie było nad 6,000 y teraz W. K. Mci, p. m., m-mu podawam do wiadomości; bo lubo według komputu, ktorym W. K. Mć posłał, miało go bydź 10,000, tedy chorągwi tak mało y słabe, że ledwie 6,000 do bitwy wylata. Ludzie x-cia woiewody Sendomirskiego z nami nie byli, y teraz ich niemasz; po tym iuż dopiero ludzie imci p. Sieniawskiego przyszli. Ludzie imci p. woiewody Ruskiego, imci p. starosty Kałuskiego, także xiążąt młodych Wisniowieckich przychodzą, z komputowych nikogo nie widać. lubo surowe universały posyłałem. Protestatie nasze proszę uniżenie (niech nie zostaią) w animusie W. K. Mci, pana mego m-go; bo zawsze tak bywa, że dzieci na oyca, a słudzy na pana swego narzekaią, kiedy się im zle dzieie, choć też nie pan ani oyciec winien. Więc do kogo się uciekać mamy y przed kim skarżyć, ieźli nie przed W. K. M., panem mm., y kogo o po-

siłki prosić. Bo naicięższa, że pewney o nieprzyiacielu wiadomośc mieć nie możemy; bo spiegow dostać rzecz nie podobna, a z więźniow a ni dobremi sposobami, a ni sroższemi mękami dopytaćsię nie możemy. To pewna, że Chmielnicki sam iest nie daleko. Jeźli na nas nastempować będzie, ponieważ iuż w takiey bliskości będąc nie nastąpił, wiedzieć nie możemy; a to w ostrożności czekać go będziemy tym czasem podiazdami. Nieco teraz podawszy do wiadomości, więcey nie przydam, tylko o posiłki iako naiprędsze per salutem patriae prosiemy, a W. K. Mci od P. Boga wszelakiey szczęśliwości życzemy.

LXXXVI.

Отрывокъ изъ письма того же Андрея Фирлея. Изъ лагеря подъ Збаражемъ, 1649 года, 6 іюля.

Punkta z listow imci p. Bełskiego z pod Zbaraża, die 6 iulii 1649, z obozu.

Imci p. Kamienieckiego poźnieysza data dniem, także z obozu.

Piszą do krola imci, żegnaiąc iakoby, a deklaruiąc, iż excipere gotowi nieprzyiaciela animose, okopawszy się pod Zbarażem y nie daiąc nieprzyiacielowi daley iść, chyba po głowach swoych; że Chmielnicki w pięciu milach iuż stanął od obozu naszego: rozumieiąc, że uciekali nasi, tak się pomykał rzesko. Do imci p. kanclerza piszą, wymawiaiąc, iż ostrzegali y wcześnie prosili o posiłek, ale nie przysyła. Pro die 7 praesentis spodziewaią się do siebie. Chorągwie się rwą y zdzieraią, praetextu pieniędzy, ktorych nie wzięli.

LXXXVII.

Отрывки изъ писемъ, полученныхъ изъ Литовскаго лагеря. 1649 года, іюль.

Punkta listow z obozu W. Xtwa Ltt., ktore do krola imci przyszły die 10 iulii 1648.

W Zahalu pułk p. Wołowicza, pisarza W. X. L., stanowiskiem zostawał. Kozakow kilka tysięcy kommunikiem przebrawszy się, napadli na chorągiew p. Falęckiego; tę zniesiono, ktora pod miastem była; tandem straż zwarła się, nasi przyszli do sprawy. P. Donowai stary z piechotą dobrze stawał. Wyparowawszy ich w pole, wzięto kozakow na szable; było ich ze 2000. W uchodzeniu, do błota przebrawszy się, poczęli kopać. Nasi szturmem dobywali, aż z okopu musieli uciekać na błota, gdzie ich ledwo uszło z tysiąc. Dwuch starszych nad tym hultaistwem: Hołota, a drugi Kissiel: Hołotę zabito, a Kissiel uciekł. Drugi pułk kozakow poszedł pod Rzeczyczę. Starszym był Głowacki. Gdy się dowiedział p. strażnik Mirski, fortelu zażył: chłopa przenaiął, wysłał przeciwko kozakom, a woysko na rożnych mieyscach zasadziwszy swoie, aby ich naprowadził, mieniąc, że iedno kilka set pacholikow dla chleba we wsi tey zostaią. Kozacy uwierzywszy skoczyli, tandem na woysko nasze naprowadzili. Tak Bog posczęścił, że ich, zdraicow, y noga nie uszła, y Głowackiego żywczem wzięto y na pal wbito.

Na Pripeci woysko nie małe przeprawuie się na trzy części, o czym dowiedziawszy się xiąże imc sześć tysięcy naszych posłał przeciwko nim y sam w posiłku zaraz ruszyć się miał.

Przybieżał tędy wczora posłaniec z Jass od hospodara imci do J. K. Mci y do w. x. mci, pana m. m-go, tak spieszno, że tego listu mego czekać nie chciał. Powiedział zapewne, iż kiedy by krol imć stanął był z woyskiem wcześnie pod Kamieńcem, tedy by oba-

dwai hospodarowie złączyli woyska swe z krolem imcią, y nie tylko na tych zdraicow rebellizantow y na Tatarow, ale y na Turkow sczyrze by dopomogli; bo strzeż Boże na nas szwanku, oni in summo metu et periculo zostaią.

LXXXVIII.

Письмо неизвѣстнаго о пораженіи королевскаго войска подъ Зборовомъ. 1649 года, 15 августа.

Anno 1649. die 15 augusti.

W niedzielę rano ruszył się krol imć, wysłuchawszy mszy S., z woyskiem z obozu pod Zborowem, z tey strony od przyiazdu, gdzie stał przez sobotę hac intentione, że tylko na drugą stronę miasteczka przeszedłszy miał oboz położyć do poniedziałku, a to dla złey przeprawy pod tym że miasteczkiem, aby woysko wszytko przez niedzielę mogło się było wcześnie przeprawić, maiąc wolę iść w poniedziałek ku Tarnopolu. Gdy się tak J. K. M. z woyskiem y obozem ruszył, niż do miasteczka wszedł, dano znać, że woysko Tatarskie nadchodziło, a że ieszcze poł mile od obozu naszego, gdzieśmy stali przez sobotę. Stało też do nas pospolite ruszenie Przemyślskie obozem osobnym, także pospolite ruszenie Lwowskie y piętnaście set ludzi p. woiewody Krakowskiego y wozow wiele zostawało pozad, ktore się ieszcze były nie przeprawiły, a Tatarowie w tył w strone zachodzili. Posłał krol imć p. pokdanclerzego Litewskiego, p. Sendomirskiego, było ich 30 chorągwi wszytkich, aby byli z pospolitym ruszeniem y p. woiewody Krakowskiego nie dopuścili wozow szarpać. Napadli Tatarowie, znieśli chorągiew p. starosty Stopnickiego, sam zabit także, imci p. Sendomirzskiego chorągiew, ktorą sam przywodził; ludzi kilka set biegło p. pod-

kanclerzego Litewskiego, chorągwi kozackich. P. Felician Tyszkiewicz zabit, p. stolnik Lwowski; z pospolitego ruszenia część legła, część szpetnie uciekała. Orda pod miastem część wozow porabowała. Owo zgoła nasi bić się nie chcieli, y zaraz pięć chorągwi poczęło pierzchać, y uciekli by byli, by na nie było nie krzykniono y raitarskie chorągwie nie spusczono, ktore nieprzyiaciela represserunt. Czeladź łoźna pod miastem ta dobrze nieprzyiaciela wsparła; legło ich niemało. To pewna, że gdyby był krol imć nie był, była by altera fuga Pilauiensis; iakoż y w nocy tego niemało uciekło, a mianowicie rotmistrz ieden czyli dwa. Krol imć, zmordowany, nie szanował się, będąc zawsze wszędzie przytomnym. Ordy było sto tysięcy, a pod Zbarażem kilkadziesiąt tysięcy kozakow zostawało.

Imć p. Zborowski zabit pod Zbarażem. Krol imć panu Firleiowi, woiewodzie Sendomirskiemu, konferował starostwo Prasnickie.

LXXXIX.

Письмо короля Яна-Казиміра къ татарскому хану Ислямъ-Гирею союзнику Хмельницкаго Подъ Зборовомъ, 1649 года, 15 августа.

List krola iego mci do hana Tatarskiego, pod Zborowem, die 15 augusti 1649.

Maiąc wiadomość, że iesteś pamiętny na dobrodzieystwo naiasnieyszego Władysława IV, krola Polskiego (ktory z Bogiem odpoczywa), pana brata naszego, ktory że dosyć łaskawie się z tobą obchodził y dobrodzieystwa rożne pokazował, a na ostatek gardłem cię y wolnoscią darował, zaczym y państwa tego doszedłeś, dziwuiemy się, że nie pomniąc na to dobrodzieystwo naiasnieyszego Władysława, brata naszego, krola Polskiego, gdy My chcemy uspo-

koić państwa nasze, przywiązałeś się do tego rebelizanta naszego y na woyska nasze nastąpiłeś, y lubo P. Bog dziś ci nie pobłogosławi, atoli My chcieliśmy się ozwać z przyiaźnią naszą y przypomnić dobrodzieystwa brata naszego. Życzemy zatym etc.

Joannes Cazimirus rex.

XC.

Отвѣтъ хана королю. 1649 года, 15 августа.

Respons od hana na list krola imci, pod Zborowem, die 15 augusti, 1649.

Z łaski Bożey szczęśliwy, milosierny, naiasnieyszy Islam Gierei han, miłemu bratu naszemu naiasnieyszemu krolowi, bratu naszemu, pokoi y zdrowia dobrego powinszowanie. Naprzod, iako się w. kr. Mć masz, czyli zle, czy dobrze? Ja życzę, abyś w. kr. Mc. w szczęściu y zdrowiu dobrym na potomne lata fortunnie panował. Przy tym przyacielski list doszedł nas od w. kr. mci posłany w niektorych sprawach dawnych y do przyiaźni należących; o niektorych upominkach pisał w. kr. mć słowo iedne a pewne. Ale temu się dziwuiemy, że w. kr. mć dotąd żadnego człeka nie przysłał, y iako mnie za człeka, tak y państwo moie za nic sobie nie poczytał, nie pomniąc na to, że kiedykolwiek przyiaźni naszey będziesz potrzebował. Ale iakożkolwiek rzecz się ma, myśmy tu te w kraie zimować przyśli, P. Bogu się poleciwszy, na zimę tę gościem zostaiemy. Jeźli w. kr. mć gościowi y przyiacielowi swemu należące traktaty masz, wyślyi w. kr. Mć pierwszego wezera swego p. kanclerza, będzie y z naszey strony wyślemy y my wezyra naszego, niechai wiemy intentią w. kr. mci, a ieżeli tedy .. wysły w czesney zgodzie, ktory by się za słowa swoie nie wstydali; przez fałsze żadna sprawa na świecie nie stanie się. Ofiaruiemy zatym przyiaźń naszą.

XCI.

Второе письмо короля къ татарскому хану. 1649 года, 16 августа.

List drugi od krola imci do hana Tatarskiego, die 16 augusti 1649.

Doszło nas pisanie twoie, ktorym nam przyiazń swoią ofiaruiesz; tego wdzięczni iesteśmy. Jednak dziwna rzecz, że nam z przyiaźnią ozywasz, a przecie y dziś po napisaniu tym na woyska nasze y obozy następuiesz. Że iednak potrzebuiesz tego, abyśmy na tractaty y rozmowę z temi, ktory od ciebie naznaczeni y wysadzeni będą, a osobliwie wielmożnego kanclerza naszego naiwyższego koronnego, tedy my to uczyniemy y zaraz go naznaczemy, tylko tego potrzebuiemy, aby tym czasem było zachowanie nieprzyiaźni. A my, gdy to uczynisz, wyślemy zaraz wielmożnego p. kanclerza swego na mieysce pobliższe między obiema woyskami, w każdy czas okaziey chęć naszę gotowiśmy. Na ten czas etc.

—

XCII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ королю, присланное вмѣстѣ съ ханскимъ письмомъ. 1649 года, 15 августа.

List od Chmielnickiego do krola imci, z listem hańskim posłany, s polskiego na łacinskie.

Serenissime Rex, domine et benefactor clementissime!

Testor Deum me semper extitisse humillimum sanctae regiae majestatis vestrae mancipium et ab ipsis cunabulis quasi ad canitiem usque aetatis nullam unquam contra majestatem vestram rebel-

lionem aut cogitasse aut suscepisse. Quin imo fidele meum obsequium una cum piae memoriae parente meo Michaele Chmielnicki, vicecapitaneo Cehrinensi, omnibus patuit, quando quidem in obsequijs diui Sigismundi, sanctae memoriae regis, vestri gloriosissimi genitoris, universae Reipublicae in praelio prope Cecoram commisso, occubuit. Ego vero captus biennali detentus sum carcere, recuperata per Dei voluntatem libertate, semper inscriptus militiae Reipublicae fideliter servivi, et nunc Deum ipsum testor libenter abstinerem a profusione sanguinis christiani. Quia vero sancta regia majestas vestra bis litteris suis mancipium suum rebellem appellavit, quod procul a mea exulat mente et malevolae potius inimicorum meorum traductionis nomen meretur. Velit hoc sancta regia majestas, dominus meus clementissimus, ad trutinam regii iudicij et clementiae examinare, mihique benignam praebere mentem a stantibus vel ipsis magnatibus, lateri sanctae regiae majestatis vestrae assidentibus, quantum iniuriarum a magnis dominis tenutarijs partium nostrarum sustulerim. Quare, non superbia elatus, sed infinitis coactus miserijs, oppressus et omnibus bonis patrijs spoliatus, confugi ad pedes magni Han Krimensis, ut illo duce gratiae et clementiae sanctae regiae majestatis vestrae possem restitui. Id quia factum est, cum innocenti multarum animarum interitu, Supremus rerum arbiter Deus dijudicet, quorum causa factum est. Ego vero vel minimo nutui sanctae regiae majestatis, domini mei clementissimi, contrarius vivere recuso et etiam constituto recens exercitus kozakorum novo duci Zaluski cedere paratus sum, consignata ei claua et uexillo, quo nunc ex gratia sanctae regiae majestatis vestrae fruor, dum modo securus sim de clementia sanctae regiae majestatis vestrae et quod sub illius protectione secure tuteque degere possim. Datum sub castro Zborow.

Примѣч. Na to respons nie był, ale p. kanclerz oretenus prolixe de clementia regia illi promissum praestitit.

XCIII.

Мирный договоръ между королемъ Польскимъ Яномъ Казимиромъ и ханомъ Татарскимъ Исламъ-Гиреемъ. 1649 года, 19 августа.

Pakta między J. K. Mcią ż iedney a Hanem Tatarskim z drugiey strony. Die 19 aug. 1649.

Ziechawszy się naiaśnieyszy y naisławnieyszy między krolami, sławą, szczęściem od P. Boga wyniesiony, wielkich krolestw y państw y wielu narodow monarcha, Jan Kazimierz, z Bożey łaski krol Polski, wielki xiąże Litewski, etc. etc., z wolnym Wielkich Ord hanem y carem Islam Giereiem, Cerkawskim, Nahaiskim, Perekopskim, Sremskim, hanem Krymskim, przyiacielem y bratem, takie między sobą pakta postanowili. Iż od dnia dzisieyszego zawieraią między sobą przyiaźń, ktora między naiasnieyszym, naipotężnieyszym, naisławnieyszym Janem Kazimierzem, krolem Polskim, y następcami iego krolami Polskiemi, y domu Sołtan Giereiow wieczna y nienaruszona trwać ma; względem ktorey przyiaźni obiecuią sobie wzaiem pomoc przeciw nieprzyiacielowi spolnemu, kiedy ieden od drugiego pomocy potrzebować będzie. Naśladuiąć tenże naiasnieyszy Jan Kazimierz chęci y hoiności przodkow swoych, krolow Polskich, przeciw wolnemu Wielkich ord hanowi Krymskiemu, obiecuie dawać temuż hanowi Islam Gereiowi według pakt upominki, z konditiami pakt wyrażonemi, ktore upominki naiaśnieyszy Jan Kazimierz, krol Polski, do Kamieńca Podolskiego na czas naznaczony odsyłać roskaże, a wolny Wielkich ord car y han Krymski także posłańca swego poszle, ktory ie odbierać będzie. Obiecuie przytym wolny Wielkich ord car y han Krymski, że od tego czasu wiecznemi czasy ordy Krymskie, Nahaiskie, Kolmuskie, Prudziackie, Oczakowskie, Dobruckie y zgoła żadne, także żaden z murzow y beiow y naimnieyszy w państwa naiasnieyszego krola imci Polskiego nigdy

wpadać nie ma, ani szkod żadnych czynić nie będą, i owszem wszelakim sposobem starać się o to będzie tenże wolny car y han Krymski y bronić tego będzie.

Tenże han wniosł prozbę do naiasnieyszego krola imci za woyskiem Zaporowskim, aby im wszytek występek y wznieconą woynę odpuscił. Tedy naiasnieyszy krol imć, za upokorzeniem się y oddaniem winnego poddaństwa tegoż woyska Zaporowskiego, uczynił z niemi milosierdzie na przyczynę wolnego Wielkich ord bana y cara Krymskiego: odpuszcza im ten występek y przy dawnych woysko to Zaporowskie wolnościach zostawuie, według osobnego z niemi postanowienia. A gdyby wolny Wielkich ord car y han Krymski potrzebował przeciwko spolnym nieprzyiaciołom posiłkow, lubo woyskiem Zaporowskim, lub inszym, tedy mu tego naiaśnieyszy krol Polski pozwolić obiecuie; wzaiem, gdyby też naiaśnieyszy krol Polski potrzebował tegoż, tedy bądź wszytką ordą, bądź częścią, według potrzeby naiaśnieyszego krola imci, posiłkować będzie y obiecuie Przyiaciołom zaś spolnym maią bydź przyiaciołmi, a nieprzyiaciołom zaś spolnym nieprzyiaciołmi. A iż z tego mieysca Wielkiey ordy wolny car y han Krymski obrocić się nie może, tylko przez państwa naiasnieyszego krola imci, starać się o to będzie ten że wolny car y han Krymski, aby to powrucenie iego iako z naymnieyszą szkodą państwa krola iego mci było.

Woysko pod Zbarażem to, ktore iest, przy posłańcu krola imci na to naznaczonym y posłanym ma bydź nieodwłocznie uwolnione, tak żeby orda y to, cokolwiek iest woyska Zaporowskiego, bez wszelakiey odwłoki odstąpili, a woysko to bespiecznie się z Zbaraża do krola imci ściągnąć ma.

Takowe tedy pakta między sobą postanowiwszy, obiecuią sobie wszelkim sposobem cale, nienaruszenie ich wiecznemi czasy dotrzymać.

Działo się w obozie pod Zborowem, die 19 augusti, 1649 roku od narodzenia Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa, panowania krolestw naszych Polskiego pierwszego, Szwedzkiego 16 roku.

Примѣч. Chmielnicki oddał przysięgę; rotam iuramenti p. woiewoda Kiiowski czytał. Przepraszał krola imci z płaczem. Pro obside zatym był p. starosta Krakowski, a p. starosta Sokalski dany pro obside do Krymu pieniędzy, poki ich han nie odbierze, a han dał obsidem Sulimana agę.

Odpowiedział p. podkanclerzy Litewski od krola imci Chmielnickiemu, aby wiarą y cnotą swoią zbrodnie nagradzał.

Poki Polska Polską stoi, perennabit in luctu y będzie pamiętna clade et caede braci naszey, ktorych trupy okryły na milę pola Zborowskie. Mało się nie wrociła clades pod Warną, albo kiedy Baty, han Tatarski, 12 niedziel mieszkał w Krakowie. Dai Boże szczęśliwsze czasy w oyczyźnie naszey.

XCIV.

Объявленіе королевской милости Войску Запорожскому, согласно Зборовскому договору. 1649 года, августъ.

Declaratia łaski Jego K. Mci Woysku Zaporowskiemu, na punkta suppliki dana, 1649.

Przy wszelkych dawnych wolnościach iego kr. mć Woysku swoiemu Zaporowskiemu zostawuie potestatem, według dawnych przywileiow, y na to przywilei zarazem konferuie.

Liczbę woyska Zaporowskiego, chcąc wygodzić y poddanych swoych prożbie, y przychęcaiąc ich do usług swoich y Rptey, pozwala mieć iego kr. mć woyska czterdzieści tysięcy Zaporowskiego.

Конецъ перваго тома.

СОДЕРЖАНІЕ ПЕРВАГО ТОМА.

ОТДѢЛЪ ПЕРВЫЙ.

ПАМЯТНИКИ
Луцкаго Крестовоздвиженскаго Братства.

Стр.

I. Первый листъ братскаго Каталога. 1617 г. 3

II Грамота короля Сигизмунда III на учрежденіе въ Луцкѣ православнаго Братства Милосердія съ предоставленіемъ ему права возобновить сгорѣвшій незадолго предъ тѣмъ русскій шпиталь, построить при немъ церковь и училище и имѣть навсегда эти учрежденія въ своемъ распоряженіи. 1619 года, 20 февраля 4

III. Полномочіе, данное членами Луцкаго Братства Волынскими дворянами своимъ собратьямъ Луцкимъ мѣщанамъ съ предоставленіемъ имъ непосредственнаго надзора и попеченія о благоустройствѣ братскихъ учрежденій. 1619 года, 1 сентября. 6

IV. Грамота Іерусалимскаго патріарха Ѳеофана на сооруженіе въ Луцкѣ братской Крестовоздвиженской церкви съ правомъ ставропигіи. 1620 года, 20 іюня. 8

V. Посланіе Константинопольскаго патріарха Тимоѳея о исповѣданіи и сохраненіи истинной вѣры 11

VI. Порядокъ въ засѣданіяхъ братскихъ 13

*VII. Донесеніе вознаго о томъ, что Луцкіе мѣщане не послушались объявленнаго имъ отъ имени старосты запрещенія продолжать начатую ими постройку церкви „новой секты“ (т. е. братской). 1620 года, 6 августа 14

Римскими цифрами со звѣздочками отмѣчены акты, вновь прибавленные въ настоящемъ изданіи.

Стр

*VIII. Листъ короля Сигизмунда III, запрещающій Луцкимъ мѣщанамъ продолжать якобы самовольно ими начатую постройку Братской церкви и школы, такъ какъ затѣянное ими дѣло можетъ вредить успѣху уніи. 1620 года, августа 26 . . . 16

*IX. Духовное завѣщаніе п. Николая Боговитина въ пользу Луцкаго Братства. 1621 года, 3 декабря. 18

X. Грамота Константинопольскаго патріарха Кирилла на сооруженіе братской Крестовоздвиженской церкви съ правомъ ставропигіи. 1623 г. 26

XI. Грамота патріарха Кирилла, содержащая въ себѣ Уставъ Луцкаго Братства. Около 1623 года. 29

XII. Постановленіе объ общежительствѣ въ Братствѣ Луцкомъ. 1624 года. 35

XIII. Первый Уставъ Луцкой братской школы. 44

XIV. Второй Уставъ Луцкой школы. Около 1624 года. 47

XV. Посланіе Кіевскаго митрополита Исаіи Копинскаго къ младшей братіи Луцкаго Братства. 1632 года, 1 марта. 54

*XVI. Росписка, выданная членами Братства Луцкаго п. Дмитрію Урсулу-Рудецкому въ полученіи денежной суммы, завѣщанной его отцомъ въ пользу братскаго шпиталя. 1632 года, 20 іюля. 58

XVII. Записка Лаврентія Дѣевинскаго, чашника Волынскаго, о распредѣленіи процентнаго ежегоднаго дохода отъ суммы, подаренной имъ въ пользу Луцкаго Братства. 1632 года, 6 сентября. 59

XVIII. Пригласительное посланіе Петра Могилы къ членамъ Луцкаго Братства на посвященіе его въ митрополиты во Львовѣ. 1633 года, 14 апрѣля. 60

*XIX. Жалоба игумена братскаго монастыря Неофита о буйствѣ и насиліяхъ, учиненныхъ товарищемъ польской хоругви п. Адамомъ Орликомъ въ монастырскомъ дворѣ. Удостовѣреніе возвнаго. 1635 г., 12 іюня. 62

XX Духовная іеродіакона Сильвестра, которою онъ свою типографію отписываетъ Луцкому Братству. 1635 года, 9 августа. 64

XXI. Запись о пожертвованіи Анны Мельницкой на Луцкое Братство. 1638 года, 1 марта. 67

XXII. Пригласительное посланіе митрополита Петра Могилы къ Луцкой братіи на Кіевскій соборъ. 1640 года, 24 іюня. . . 68

Стр.

*XXIII. Духовное завѣщаніе Галшки Гулевичевны Лозчиной, вдовы маршалка Мозырскаго, съ щедрымъ даромъ въ пользу Луцкаго Братства. 1641 года, 2 апрѣля. 71

*XXIV. Дарственная запись п. Андрея Гулевича Луцкому братскому монастырю на свои наслѣдственныя имѣнія. 1642 года, 30 апрѣля. 76

XXV. Грамота короля Владислава IV на построеніе богадѣльни Александромъ Мозели при церкви Луцкаго Братства. 1645 г., 11 декабря 80

*XXVI. Духовное завѣщаніе Настасіи Древинской, вдовы извѣстнаго ревнителя православія Лаврентія Древинскаго, съ назначеніемъ денежныхъ суммъ въ пользу Луцкаго Братства, а равно на устройство странноприемнаго дома въ подаренной ею усадьбѣ. 1646 года, 9 марта. 81

*XXVII. Духовное завѣщаніе королевскаго дворянина, греческаго выходца, Александра донъ-Музелли, отписавшаго все свое имущество въ пользу Луцкаго Братства и на окончаніе начатыхъ имъ братскихъ зданій. 1647 года, 27 марта . . . 88

XXIII. Грамота короля Владислава IV, утверждающая завѣщаніе Александра Мозели. 1647 года, 3 іюня. 95

*XXIX. Духовное завѣщаніе п. Юрія Пузыны съ наказомъ дѣтямъ быть вѣрными православной церкви и такъ же усердно служить Луцкому Братству, какъ онъ самъ при жизни служилъ ему. 1648 года, 19 декабря. 96

XXX. Запись о выборѣ годичныхъ старостъ Луцкаго Братства. 1655 года, 24 апрѣля 101

XXXI. Запись о выборѣ годичныхъ старостъ. 1657 года, 12 апрѣля. 102

XXXII. Запись о выборѣ годичныхъ старостъ. 1657 года, 19 апрѣля. 103

XXXIII. Грамота кіевскаго митрополита Діонисія Балабана Луцкому Братству. Около 1657 года. 104

XXXIV. Письмо епископа Гедеона Святополка-Четвертинскаго къ членамъ Луцкаго Братства о выборѣ игумена на мѣсто Якубовича. 1667 года, 5 апрѣля. 105

XXXV. Запись о выборѣ игумена и старостъ. 1677 года, 22 апрѣля. 106

XXXVI. Грамота Луцкаго епископа Гедеона Святополка князя Четвертинскаго о погребеніи Пясочинской. 1677 года, 16 ноября 107

Стр.

XXXVII. Приглашительное посланіе короля Яна Казимира Луцкому Братству на Люблинскій съѣздъ. 1679 года, 20 октября. . 109

XXXVIII. Запись о выборѣ годичныхъ старостъ. 1626 года, 28 сентября 110

XXXIX. Запись о выборѣ игумена и старостъ. 1695 г., 15 сентября 111

XL. Запись о выборѣ игумена и старостъ. 1713 года, 15 сентября 112

*XLI. Жалоба игумена Братскаго монастыря Ѳеодосія Ульницкаго на президента новоучрежденнаго въ Луцкѣ Тринитарскаго конвента о захватѣ принадлежащихъ Братству усадебныхъ мѣстъ. 1723 года, 22 апрѣля 114

XLII. Опись документовъ, книгъ и разныхъ вещей, принадлежащихъ Луцкому Братству. 1627—1676 годы. 116

XLIII. Первый листъ Братскаго Помянника. 1618—1748 годы. . . 124

XLIV. „Совѣтованіе о благочестіи“, церковно-литературный памятникъ 1621 года 125

ОТДѢЛЪ ВТОРОЙ.

Акты

о правахъ и обязанностяхъ владѣльцевъ поземельной собственности въ отношеніи къ крестьянамъ.

I. Мѣновая запись старосты Луцкаго Петра Яновича игумену Пересопницкаго монастыря. 1490 года, 18 іюня. 137

II. Уставъ о людяхъ похожихъ. 1551 года, 2 сентября 139

III. Королевское подтвержденіе означеннаго устава. 1553 года, 4 генваря. 141

IV. Жалованная подтвердительная грамота короля Стефана земянину Михаилу Оранскому на владѣніе монастыремъ Св. Спаса во Владимірѣ. 1578 года, 6 іюня 143

V. Жалованная грамота короля Стефана земянину Павлу Оранскому на передачу монастыря св. Спаса во Владимірѣ сыну его Михаилу Оранскому. 1580 года, 3 февраля 146

VI. Наказная грамота короля Стефана князю Константину Острожскому, старостѣ Владимірскому, о непринужденіи Михаила Оранскаго къ посвященію въ санъ игуменскій. 1580 года, 6 февраля 148

Стр.

VII. Донесеніе вознаго о совершенномъ имъ вводѣ Михаила Оранскаго во владѣніе монастыремъ Св. Спаса во Владимірѣ. 1580 года, 18 мая 150

VIII. Заставная запись князя Михайла Александровича Чорторыйскаго земянину Лазарю Иваницкому на имѣніе с. Честный-Хрестъ съ монастыремъ, во Владимірскомъ повѣтѣ. 1580 года, 14 іюля. 151

IX. Арендная запись на имѣніе м. Кошаръ съ приселками, выданная княземъ Григоріемъ Сангушкомъ-Коширскимъ еврею Абраму Шмойловичу и его женѣ Риклѣ съ правомъ казнить крестьянъ смертью. 1593 года, 29 августа. 157

X. Арендная запись на имѣніе м. Локачи съ пятью прилегающими селами и деревнями, выданная княземъ Александромъ Пронскимъ п. Адаму Буркацкому и еврею Абраму Шмойловичу. 1594 года, 1 августа.. 161

XI. Арендная запись на имѣніе Слущъ-Черборскій, въ Холмскомъ повѣтѣ, выданная п. Якубомъ Лысаковскимъ п. Якубу Миклашевскому и еврею Песаху. 1596 года, 1 генваря. 166

ОТДѢЛЪ ТРЕТІЙ.

МАТЕРІАЛЫ

для исторіи Малороссіи.

*I. Краткая Лѣтопись о войнахъ поляковъ съ козаками, 1647—1656 годы. 173

II. Исчисленіе обидъ, нанесенныхъ Хмельницкому. Записка, представленная гетману коронному Николаю Потоцкому въ 1647 г. 195

III. Донесеніе королю гетмана короннаго Н. Потоцкаго, выступившаго на Украину противъ Хмельницкаго. Въ началѣ 1648 года. 197

IV. Донесеніе неизвѣстнаго лица о ходѣ военныхъ дѣйствій на Украинѣ. Изъ Черкасъ, 1648 года, 2 апрѣля. 200

V. Письмо Луки Мясковскаго, судьи Подольскаго, канцлеру Юрію Оссолинскому о томъ же. Изъ Бара, 1648 года, 2 апрѣля . 201

Стр.

VI. Донесеніе Кодацкаго коменданта Гродзицкаго о возмущеніи и переходѣ на сторону Хмельницкаго реестровыхъ козаковъ. 1648 года, 9 мая. 202

VII. Донесеніе пана Чернаго канцлеру Оссолинскому о пораженіи поляковъ подъ Корсунемъ. Изъ Бѣлой-Церкви, 1648 года, 25 мая 203

*VIII. Универсалъ примаса, Гнѣзненскаго архіепископа М. Лубѣнскаго по поводу смерти короля Владислава IV. 1648 года, 26 мая.. 203

IX. Письмо Брацлавскаго воеводы Адама Киселя къ примасу о положеніи дѣлъ на Украинѣ и о замыслахъ Хмельницкаго. Изъ Гощи. 1648 года, 31 мая. 209

X. Универсалъ коронаго хорунжаго Александра Конецпольскаго съ призывомъ къ шляхтѣ спѣшить подъ его знамена для защиты отечества. Изъ Бродъ, 1648 года, 31 мая 214

XI. Письмо Хмельницкаго къ п. Чорному, слугѣ Краковскаго воеводы Станислава Любомирскаго. Изъ-подъ Корсуня, 1648 года, іюнь. 215

XII. Письмо Львовскаго синдика къ одному изъ придворныхъ о событіяхъ того времени. 1648 года, 4 іюня 216

*XIII. Письмо Б. Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу съ извѣстіями объ одержанныхъ надъ поляками побѣдахъ, о смерти короля Владислава IV и съ убѣжденіемъ начать войну съ Польшею. 1648 года, 8 іюня (стараго стиля).. . . . 219

XIV. Отрывокъ изъ одного частнаго письма отъ 7 іюня 1648 г. 221

XV. Письмо татарскаго хана Исланъ-Гирея къ польскому королю. 1648 года, 12 іюня. 222

XIV. Письмо Адама Киселя къ Б. Хмельницкому. Изъ Гощи, 1648 года, 14 іюня. 224

XVII. Отвѣтъ Хмельницкаго Адаму Киселю. Изъ-подъ Бѣлой-Церкви, 1648 года, 3 іюня (стараго стиля) 226

*XVIII. Письмо Б. Хмельницкаго къ Хотмыжскому воеводѣ князю Семену Болховскому съ приглашеніемъ воевать вмѣстѣ противъ поляковъ. 1648 года, 20 іюня. 227

XIX. Письмо ксендза Шолдрскаго, бискупа Познанскаго, къ арцибискупу Гнѣзненскому съ извѣстіями о постановленіяхъ мѣстнаго сеймика, 1648 года, 15 іюня 229

Стр.

XX. Письмо Адама Киселя къ примасу съ извѣстіями о результатахъ своихъ сношеній съ Хмельницкимъ. Изъ Гощи, 1648 года, 16 іюня. 231

XXI. Письмо подчашаго короннаго Николая Осторога къ коронному канцлеру Юрію Оссолинскому. Изъ Львова, 1648 года, 17 іюня. 232

XXII. Письмо польскихъ сенаторовъ къ воеводѣ брацлавскому Адаму Киселю, 1648 года, 24 іюня 234

XXIII. Письмо сенаторовъ къ французскимъ посламъ съ просьбою содѣйствовать освобожденію взятыхъ въ плѣнъ польскихъ гетмановъ. 1648 года, 1 іюля. 235

XXIV. Письмо отъ имени сената къ турецкому визирю съ жалобой на дѣйствія Крымскаго хана, вступившаго въ союзъ съ козаками, и съ ходатайствомъ объ освобожденіи плѣнныхъ гетмановъ. 1648 года, 1 іюля. 236

XXV. Письмо примаса къ Волошскому господарю съ просьбой о пропускѣ отправленнаго къ Портѣ польскаго посланца. 1648 года, 3 іюля 238

XXVI. Письмо примаса къ Крымскому хану. 1648 года, 8 іюля. . 239

XXVII. Письмо Хмельницкаго къ королю Владиславу IV съ объясненіемъ причинъ, побудившихъ козаковъ взяться за оружіе, и съ просьбою о прощеніи. 1648 года, 2 іюля. 241

*XXVIII. Письмо Б. Хмельницкаго къ Путивльскому воеводѣ Плещееву съ выраженіемъ сожалѣнія, что московскія войска готовы были помогать полякамъ въ войнѣ съ козаками, и съ убѣжденіемъ воевать совмѣстно противъ Польши. 1648 года, 11 іюля 243

XXIX. Жалобы и инструкція пословъ козацкихъ, поданныя ими на сеймѣ въ Варшавѣ 1648 года, 17 іюля 245

XXX. Отвѣтъ Республики Польской на посланіе Запорожскаго войска. 1648 года, 22 іюля. 247

XXXI. Отвѣтное письмо козакамъ Запорожскимъ отъ канцлера короннаго Юрія Оссолинскаго. Въ іюлѣ 1648 года. 248

XXXII. Донесеніе польскому сенату отъ князя Доминика Заславскаго о выступленіи его съ войскомъ къ Константинову. 1648 года, 16 іюля. 250

XXXIII. Письмо полковника Максима Кривоноса къ князю Доминику Заславскому. 1648 года, 25 іюля 252

Стр.

*XXXIV. Письмо Б. Хмельницкаго къ Хотмыжскому воеводѣ князю Семену Болховскому съ извѣстіемъ, что поляки просятъ у него мира, и съ совѣтомъ, чтобы московскій государь постарался добыть для себя престолъ польскій. 1648 года, 29 іюля. 253

XXXV. Извлеченіе изъ донесенія князя Доминика Заславскаго: показанія схваченныхъ козаковъ. 1648 года, 29 іюля. . . 254

XXXVI. Письмо Б. Хмельницкаго къ князю Доминику Заславскому. Изъ Паволочи, 1648 года, 30 іюля. 255

XXXVII. Донесеніе князя Доминика Заславскаго о понесенномъ имъ пораженіи подъ Константиновомъ. 1648 года, 30 іюля. 257

XXXVIII. Донесеніе сепату о томъ же кіевскаго воеводы Януша Тышкевича, князя Іереміи Вишневецкаго и другихъ участниковъ въ пораженіи. Изъ лагеря подъ Кульчиномъ, 1648 года, 30 іюля. 258

XXXIX. Показанія козацкаго развѣдчика Яремы Копцевича, схваченнаго близъ Галича. 1648 года, 31 іюля 261

XL. Показанія трехъ козаковъ изъ полка Кривоносова, пойманныхъ подъ Прилукой. Безъ даты. 263

XLI. Донесеніе литовскаго обознаго Самуила Осинскаго о военныхъ дѣйствіяхъ подъ Константиновомъ. 1648 г., 1 августа. 265

XLII. Письмо Адама Киселя къ канцлеру Оссолинскому о событіяхъ на Волыни. Изъ Хоролупъ, 1648 года, 9 августа. . 269

XLIII. Изъ письма Подольскаго судьи Луки Мясковскаго о взятіи козаками Бара. Изъ Каменца, 1648 года, 9 августа . . . 272

XLIV. Письмо князя Іереміи Вишневецкаго о необходимости назначить сборный пунктъ для польскихъ ополченій на Волыни, а не подъ Глинянами. 1648 года, 12 августа . . . 273

XLV. Письмо Адама Киселя къ канцлеру Оссолинскому. Изъ Ровна, 1648 года, 16 августа 275

XLVI. Письмо Б. Хмельницкаго къ польскимъ комиссарамъ съ изъявленіемъ своей готовности вступить съ ними въ переговоры. 1648 года 19 августа 276

XLVII. Письмо Адама Киселя къ канцлеру Оссолинскому. 1648 г., 22 августа. 278

XLVIII. Письмо А. Киселя объ обстоятельствахъ, препятствующихъ успѣхамъ мирныхъ переговоровъ съ Хмельницкимъ. 1648 г., 27 августа. 279

[redacted]
p. 375
to
NCORRECTLY
MARKED
275
PLEASE
FILM
AS IS

Стр.

ѣтъ (князя Іереміи Вишневецкаго?) на означенное доне-
. Безъ даты. 281
:еніе сенату отъ комиссаровъ, отправленныхъ къ Хмель-
ому для мирныхъ переговоровъ. Изъ-подъ Каменя-Чол-
:аго, 1648 года, 27 августа. 283
мо Адама Киселя къ Б. Хмельницкому. 1648 года, 15
та (стараго стиля). 286
мо князя Іереміи Вишневецкаго къ примасу. 1648 года,
згуста. 289
:еніе сенату отъ комиссаровъ, посланныхъ къ Хмельниц-
. 1648 года, 13 сентября. 291
мо короннаго подчашія Николая Остророга къ коронному
анцлеру. Изъ обоза подъ Куськовцами, 1648 года, 13
бря 294
ьба жителей г. Львова къ королевичу Карлу оказать
йствіе защитѣ города. 1648 года, 15 сентября. 296
мо Пенцславскаго, чашника Черскаго, къ маршалку
нному Казановскому изъ обоза подъ Константиновомъ.
года, 18 сентября. 297
есеніе сенату Адама Киселя о готовности Московскаго
ительства къ союзнымъ дѣйствіямъ съ поляками про-
татаръ. 1648 года, 18 сентября 299
сьмо Н. Остророга о ходѣ военныхъ дѣйствій подъ Кон-
тиновомъ. 1648 года, 18 сентября. 300
ьмо неизвѣстнаго изъ обоза за Константиновомъ. 1648
, 19 сентября. 302
есеніе Н. Остророга сенату о Пилявецкомъ пораженіи
ьскаго войска. 1648 года, 31 сентября. 303
ьмо о томъ же Львовскаго подкоморія Войтеха Мясков-
о къ Белзскому воеводѣ. 1648 года, 2 октября. 305
сьмо Луки Мясковскаго, судьи Подольскаго, къ Войцеху
ковскому, подкоморію Львовскому. Изъ Каменца, 1648
, 27 октября. 307
сьмо Хмельницкаго къ польскому сенату. Изъ-подъ За-
ья, 1648 года, 15 ноября. 308
несеніе о пребываніи польскаго гонца Смяровскаго у
ьницкаго подъ Замостьемъ. 1648 года, 18—24 ноября. 310

Стр.

LXV. Письмо короля Яна Казимира къ гетману Хмельницкому. Безъ даты 312

LXVI. Дневныя записки о поѣздкѣ польскихъ комиссаровъ для переговоровъ къ Хмельницкому въ Переяславъ, веденныя львовскимъ подкоморіемъ Войтехомъ Мясковскимъ. 1649 года, 1 января—7 марта. 314

LXVII. Письмо Войтеха Мясковскаго, одного изъ польскихъ комиссаровъ, отправленныхъ къ Хмельницкому. Изъ Новоселокъ, 1649 года, 1 февраля 330

LXVIII. Требованія, предложенныя Хмельницкимъ и Войскомъ Запорожскимъ королю и Рѣчипосполитой. 1649 г., февраль. 332

LXIX. Предварительныя статьи мирнаго договора, заключеннаго королевскими комиссарами съ гетманомъ Хмельницкимъ и Войскомъ Запорожскимъ въ Переяславѣ. 1649 года, 24 февраля 334

LXX. Письмо неизвѣстнаго о козакахъ въ Бѣлоруссіи. Изъ Стрешина, 1649 года, 18 апрѣля 336

LXXI. Перехваченное поляками письмо Хмельницкаго къ хану Крымскому съ просьбою о военной помощи противъ поляковъ. Изъ Переяслава, 1649 года, 20 апрѣля. 337

LXXII. Письмо неизвѣстнаго о козакахъ въ Бѣлоруссіи. Изъ Стрешина, 1649 года, 28 апрѣля. 338

LXXIII. Письмо Б. Хмельницкаго къ Адаму Киселю. Изъ Чигирина, 1649 года, 13 мая. 339

LXXIV. Отрывокъ изъ письма одного изъ королевскихъ комиссаровъ, мозырскаго подкоморія Обуховича къ литовскому подканцлеру Льву Сапѣгѣ. Изъ Мнишина, 1649 года, 22 мая 340

LXXV. Письмо королевскихъ комиссаровъ Адама Киселя и Ѳедора Обуховича къ коронному канцлеру Юрію Оссолинскому. Изъ Тайкуръ, 1649 года, 25 мая 341

LXXVI. Отрывокъ изъ письма Ѳедора Обуховича, какъ кажется, тому же Оссолинскому. 1649 года, конецъ мая. 342

LXXVII. Показанія посланца, прибывшаго къ Адаму Киселю съ письмомъ отъ Б. Хмельницкаго. 1649 года, конецъ мая. . . 343

LXXVIII. Протоколъ перваго засѣданія польскихъ сенаторовъ, собравшихся на конвокаціонный сеймъ. 1649 года, 1 іюня . . 345

LXXIX. Письмо каштеляна Белзскаго Андрея Фирлея къ канцлеру Юрію Оссолинскому о военныхъ дѣйствіяхъ на Волыни. Изъ-подъ Заслава, 1649 года, 9 іюня. . . . 348
LXXX. Протоколъ второго засѣданія польскаго сената. 1649 года, 4 іюня. 349
LXXXI. Третье засѣданіе польскаго сената. 1649 года, 5 іюня. 350
LXXXII. Извѣстіе, полученное сенатомъ, объ утопленіи козаками королевскаго посланца Смяровскаго. 1649 года, 6 іюня. 352
LXXXIII. Засѣданіе сената 7 іюня, 1649 года. 352
LXXXIV. Письмо коронаго подчашія Николая Остророга къ канцлеру Юрію Оссолинскому изъ лагеря подъ Збаражемъ. 1649 года, 3 іюля. 353
LXXXV. Донесеніе королю Белзскаго каштеляна Андрея Фирлея. Изъ-подъ Збаража, 1649 года, іюль. 356
LXXXVI. Отрывокъ изъ письма того же Андрея Фирлея. Изъ-лагеря подъ Збаражемъ, 1649 года, 6 іюля. 357
LXXXVII. Отрывки изъ писемъ, полученныхъ изъ Литовскаго лагеря. 1649 года, іюль. 358
LXXXVIII. Письмо неизвѣстнаго о пораженіи королевскаго войска подъ Зборовомъ. 1649 года, 15 августа. 359
LXXXIX. Письмо короля Яна-Казиміра къ татарскому хану Исламъ-Гирею, союзнику Хмельницкаго. Подъ Зборовомъ, 1649 года, 15 августа. 360
XC. Отвѣтъ хана королю. 1649 года, 15 августа. 361
XCI. Второе письмо короля къ татарскому хану. 1649 года, 16 августа. 362
XCII. Письмо Б. Хмельницкаго къ королю, присланное вмѣстѣ съ ханскимъ письмомъ. 1649 года, 15 августа. 362
XCIII. Мирный договоръ между королемъ Польскимъ Яномъ Казимиромъ и ханомъ Татарскимъ Исламъ-Гиреемъ. 1649 года, 19 августа. 364
XCIV. Объявленіе королевской милости Войску Запорожскому, согласно Зборовскому договору. 1649 года, августъ. . . 366

ПАМЯТНИКИ,

издаваемые

КІЕВСКОЮ КОММИССІЕЮ

ДЛЯ РАЗБОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ.

ТОМЪ ВТОРОЙ.

Изданіе второе, съ дополненіями.

КІЕВЪ
Типографія Императорскаго Университета Св. Владиміра
Н. Т. Корчакъ-Новицкаго, Мих. ул., д. № 4-й.
1897.

Предисловіе къ первому изданію.

Во второмъ томѣ издаваемыхъ Коммиссіею „Памятниковъ“ помѣщены:

I. Памятники Кіевскаго Богоявленскаго Братства, содѣйствовавшаго къ распространенію образованія не только въ Югозападной, но и въ Великой Россіи. Не многіе изъ этихъ памятниковъ сохранились въ подлинныхъ спискахъ, потому что войны, непрерывно продолжавшіяся въ XVII вѣкѣ, и неоднократные пожары, которымъ подвергался Кіево-Братскій монастырь, истребили большую часть рукописей. Въ 1774 году митрополитъ кіевскій Гавріилъ представилъ въ Святѣйшій Синодъ копіи со всѣхъ актовъ, какіе въ тогдашнее время имѣла Кіевская Духовная Академія. Изъ этихъ копій Кіевскій митрополитъ Евгеній составилъ сборникъ, хранящійся въ библіотекѣ Кіевской Духовной Академіи. Большая часть актовъ, помѣщенныхъ въ первомъ Отдѣлѣ, заимствована изъ этого сборника.

II. Уставъ о волокахъ, данный королемъ Сигизмундомъ Августомъ въ 1557 году, заключаетъ постановленія о земляхъ и крестьянахъ королевскихъ. При изданіи этого памятника Коммиссія пользовалась двумя рукописями XVI вѣка. За основаніе принята рукопись, хранящаяся въ Ли-

товской Метрикѣ, въ книгахъ публичныхъ дѣлъ подъ № 6; въ этой рукописи, кромѣ Устава о волокахъ, заключаются прибавочныя статьи 1557—1558 годовъ и Почтовый Уставъ 1558 года, іюня 8 дня. Рукопись Литовской Метрики сравнена была съ рукописью, принадлежащею почетному члену Коммиссіи, помѣщику Каетану Свидзинскому.

III. Третій Отдѣлъ заключаетъ продолженіе Матеріаловъ для исторіи Малороссіи, напечатанныхъ въ первомъ томѣ издаваемыхъ Коммиссіею „Памятниковъ". Универсалы заимствованы изъ книгъ гродскихъ Кіевскихъ и Житомирскихъ, а письма, большею частью въ подлинникѣ, доставлены въ Коммиссію почетнымъ членомъ ея Каетаномъ Свидзинскимъ.

Отдѣлъ первый.

ПАМЯТНИКИ

Кіевскаго Богоявленскаго Братства.

I.

Дарственная запись Гальшки Гулевичевны, жены Мозырскаго маршалка Стефана Лозки, на принадлежащее ей въ Кіевѣ усадебное мѣсто для устройства на немъ православнаго монастыря, училища и странноприимницы. 1615 года, 14 октября.

Выпись съ книгъ земскихъ воеводства Кіевскаго.

Лѣта Божого нароженья тысяча шестьсотъ пятнадцатого, мѣсяца октября пятнадцатого дня.

На рокахъ судовыхъ земскихъ кіевскихъ, от дня святого Михаила, свята рымскаго, въ року на дате вышъ помененомъ припалыхъ и на завтрее того свята судовне отправовать зачатыхъ, передъ нами Яномъ Аксакомъ судьею, а Петромъ Злотопольскимъ подсудкомъ, врядниками судовыми земскими киевскими, ставши очевисто у суду урожоная ее милость пани Галшка Гулевичовна Стефановая Ложчиная, маршалковая повѣту Мозырскаго, съ притомностю и позволеньемъ помененого малжонка своего, сознала подлугъ листу добровольного вечистое фундацыи своее запису, которого отъ себе съ печатью и съ подписомъ руки своее и съ печатью и съ подписомъ руки малжонка своего помененого его милости пана Стефана Лозки, маршалка повѣту Мозырского, также съ печатьми и съ подписами рукъ людей зацныхъ, дала, даруючи, записуючи и вечне фундуючи добра свои дѣдичные, правъ и волностей шляхетскихъ будучіе, то есть дворъ свой власный съ пля-

цомъ въ мѣстѣ Киевѣ, межи певными границами лежачій, зо всѣми до того двора и пляцу приналежачими пожитками, приходами и всякими належностями, долгостью и широкостью яко се здавна тотъ домъ съ пляцомъ и зо всимъ на все мелъ и теперъ маетъ. А то на монастырь заложенья патріаршескаго общего житія, по великомъ Василью, также на школу дѣтемъ такъ шляхетскимъ, яко и местскимъ, притомъ и на гостинницу странниковъ духовныхъ, вѣры церкви всходнее каѳолицкое будучихъ, о чомъ ширей тотъ записъ ее милости въ собе обмовляетъ; которого перед нами судомъ положивши, во всемъ его устнымъ и добровольнымъ сознаньемъ своимъ ствердивши и змоцнивши, просила, абы принятъ и у книги земскіе кіевскіе уписанъ былъ. Мы, судъ, оного для вписанья до книгъ пріймуючи, перед собою читать казали, и такъ се въ собѣ маетъ: „Я Галшка Гулевичовна, малжонка его милости пана Стефана Лозки, маршалка Мозырского, съ позволеньемъ его милости на нижей написанные речи, въ семъ листе помененые и выражоные, будучи я на тѣлѣ и умысле добре здоровая, явно и доброволне сознаваю тымъ моимъ добровольнымъ листомъ записомъ, ижъ я въ старожитной святой всходнее церкви православной вѣрѣ статечне живучи, а побожною ревностію въ ней палаючи, на розмноженье хвалы Бога въ Тройцы единаго, изъ любве и милости братій моихъ народу россійского, для збавенья души своее, з давныхъ часовъ умисливши церкве Божой добре учинити и милосердный учинокъ прагнучимъ того показати, того жъ нынѣ скуткомъ выконываючи, правовѣрнымъ и благочестивымъ христіаномъ народу россійского, въ повѣтехъ воеводствъ Кіевского, Волынского и Брацлавского будучимъ, станомъ духовнымъ и свѣтскимъ, инокомъ, священникомъ и діакономъ чину мнишского и чину мирского, такъ же освѣцоным княжатомъ, вельможнымъ панамъ, шляхте и якого жъ колвекъ иного заволанья и стану людемъ россійскимъ, а еднакъ тымъ тилько, которые въ православной благочестивой церкви всходней набоженства греческого вѣрѣ въ послушенствѣ тежъ и благословенствѣ святѣйшаго патріарх

Константинопольскаго, власного и належачого зверхнѣйшого пастыря народови россійскому, неодменне трваютъ и трвати будутъ, даламъ, даровалямъ, записала и фундоваламъ, и на вѣчные часы даромъ вѣчнымъ и неотозваннымъ даю, дарую, записую и фундую добра мои власные дѣдичные, права и вольности шляхетское будучіе: дворъ мой власный на всемъ и зъ пляцомъ, который отъ поменованного пана малжонка моего вѣчною даровизною маю, въ мѣстѣ Кіевѣ лежачій межи улицами певными, то есть: зъ одной стороны улицы, которая ведетъ отъ рынку ку Днепрови мимо дворъ пана Василія Ходики Креницкаго, скарбного кіевского, а з другое также улицы, которая ведетъ отъ рынку ку Днѣпрови мимо дворъ Крыштофа Золотаря и Петра Нечая, мѣщанъ кіевскихъ, а третее съ приходу отъ рынку ку двору Соленика, а четвертое тыломъ о тынъ ку дворови небожчика Ѳедора Миткевича, бывшаго буриистра кіевского, со всими до того двора и пляцу правы, пожитками, приходами и всякими належностями и приналежностями, и такъ широко и довго, яко здавна въ собѣ ся маетъ, ничого собѣ самой а ни потомству своему тамъ не зоставуючи, а то на монастырь ставропигіонъ патріаршескаго общего житія по Василіе Великому, такъ же и на школу дѣтемъ, такъ шляхетскимъ, яко и местскимъ, и на иный способъ богоугоднаго житія, который бы служилъ ку збавенью христіанскому и ку выконанью милосердныхъ учинковъ, а при томъ и на гостинницу странниковъ духовныхъ, вѣры церкви всходнее будучимъ, такъ еднакъ, абы той монастырь и школа и увесь чинъ и строеніе по закону и по чину церкви каѳолическое всходнее, набожества греческого, и подлугъ семи вселенскихъ соборовъ и по преданію святыхъ отецъ греческихъ рядено и справовано. Еще жъ варую и то, ижъ естълибы кто, любо зъ духовныхъ, любо зъ свѣцкихъ, зъ большихъ и зъ меньшихъ, будучи въ сполечности зъ живучими на той фундаціи и ставаючи въ справѣ, зъ якое колвекъ причины, презъ кого колвѣкъ взглядомъ тое фундаціи и общего житія на ней заданое, напотомъ отступилъ и хотѣлъ бы якую належность собѣ мѣти до тое фун-

дацiи, любъ общый, любъ съ потомковъ моихъ, теды вѣчне таковыхъ и тымъ подобныхъ отступниковъ отъ належности и добродѣйства тое фундацiи и того запису нынѣшнимъ моимъ вызнаньемъ отдаляю, а въ той же фундацiи, по отданью того добра зъ пляцомъ на хвалу Божую вышменованымъ способомъ, а ни я сама, а ни потомкове мои не маемъ мѣти жадного вступу а ни въжитку, а ни тежъ подаванья на помененную фундацiю привлащати собѣ не будутъ мочи вѣчными часы, подъ закладомъ десяти тысячей золотыхъ польскихъ и подъ нагороженьемъ вшелякихъ шкодъ и накладовъ, кромь вшелякого доводу и присяги тѣлесное, на голое реченье слова. И абы тежъ тая фундацiя скутокъ свой брала, теды заразъ въ той дворъ и на его пляцъ духовныхъ и свѣцкихъ православныхъ, а меновите благовѣрного священноинока отца Исаiю Купинского и прочiихъ зъ чернцовъ, также тежъ и школу впровадиламъ и впроважаю, онымъ, такъ и всѣмъ духовнымъ и свѣтскимъ, яко се поменило, православiя церкви всходнее будучимъ, въ скутечное держанье и посессiю поступуючи при возномъ и при шляхте на то приданымъ. Потомки тежъ свои на то обликгую, же жаднымъ способомъ перешкоды въ той поссессiи тамъ мешкаючимъ православнымъ въ иночествѣ и въ школѣ, и всякомъ строенiи тамъ пребываючимъ, чинити не маютъ, подъ закладомъ таковымъ же десяти тысячей золотыхъ польскихъ и подъ нагороженьемъ вшелякихъ шкодъ и накладовъ, кромь вшелякого доводу и присяги тѣлесное, только на голое реченье слова. До того особливе варую, еслибы, чого Боже уховай, презъ якое утисненье или презъ якiе колвекъ пересуды, иноцы и христiане, вышей помененные, вытѣснены и одсуждены были от тое фундацiи, данины моее, а кто колвекъ и якимъ колвекъ способомъ хотѣлъ бы поседати тую мою фундацiю и все, што бы тамъ было збудовано и зафундовано, теды той дворъ и пляцъ зо всѣмъ се вернути въ домъ мой маетъ и на власные, одъ якое колвекъ линiи идучiе, потомки мои спадати будетъ; которые то зась потомки мои и хто колвекъ таковый, беручи въ посессiю пляцъ той и зо всѣмъ на немъ бу-

домьемъ, инокомъ и при них стоячимъ правовѣрнымъ, изгнанным в вытесненнымъ оттоля, повинны будутъ таковое жъ ваги и цѣны кгрунту шляхетского права и вольности на своихъ грунтех власныхъ выдѣлити, або суммою пиняжною, подлугъ шацунку певных людей, заплатити и совѣто пагородити, подъ закладомъ такимъ же десяти тысячей золотыхъ польскихъ и подъ нагороженьемъ вшелякихъ шкодъ и накладовъ, кромь вшелякого доводу и присяги тѣлесное, только на голое реченье слова. О што все державцы и коссесорове тое фундаціи моее и ктиторове того монастыря будутъ мочи всякихъ противниковъ того запису фундушу моего позывати до вшелякого суду земского, кгродского, трибуналского, въ который колвекъ повѣтъ и воеводство, где будучи заповеданы, за первшимъ позвомъ, на року першомъ, яко завитомъ, ставши, усправедливитися, жадныхъ вымовъ и оборонъ собѣ ку помочи не беручи, заруку и шкоды заплатити будутъ повинны только кротъ, колько бы тотъ записъ нарушонъ былъ и спротивленя се якое въ чомъ колвекъ оному ставало. А по заплаченью тыхъ зарукъ и по нагороженью шкодъ и накладовъ, предъсе сесь записъ в нынѣшнею фундаціею у кождого суду и права, на кождомъ местцу, при цалой, зуполной и доскональой моцы заховань и держань быти маетъ на вѣчные часы. А наконецъ еще и то варую, же еслибы потреба указала церкви Божое, а православные христіане, которымъ записъ той служитъ, того бы по мне, Галшце Гулевичовне Ложчиной, маршалковой Мозырской, жадали, то есть обясненя або поправы тое фундаціи и запису, теды то повинна буду учинити и заховую собѣ на то всякую волность нынѣшнею приданою кондиціею. И на то мъ дала той мой фундушовый листъ и добровольный записъ съ притисненіемъ печати и съ подписомъ руки малжонка моего его милости пана Стефана Лозки, маршалка повѣту Мозырского, яко моего, отъ которого тую данину и вѣчную даровизну маю, и съ притисненьемъ печати и подписомъ руки моее власное. А для большое вѣры и певности и твердости тое преднаписаное фундаціи

и данины моее, ужила есмь о приложенье печатей и о подписи рукъ до того листу моего ихъ милости пановъ и пріятелей моихъ, обывателей того воеводства кіевскаго, добре оселыхъ: его милости пана Миколая Стецкого, тивона кіевского, его милости пана Максима Трипольского и его милости пана Семена Шишку Ставецкого, которые при томъ были и того добре свидомы и то на прозьбу мою учинили, а при печатех своихъ до того листу моего руками своими подписали. Дѣялосе и писано в Кіевѣ, подъ роками земскими, року тысяча шестьсотъ пятнадцатого, мѣсяца октября чотырнадцатого дня".—У того листу добровольнаго запису печатей притисненыхъ пять, а подпись рукъ въ тые слова: Стефанъ Лозка, маршалокъ Мозырский, рукою с.; Галшка Гулевичовна Стефановая Лозчиная, маршалковая Мозырская, рукою власною; Миколай Стецкій, тивонъ кіевскій, рукою своею; Максимъ Ѳедоровичъ Трипольскій рукою власною; Семенъ Ставецкій Шишка рукою власною.—Который то листъ добровольный записъ,за поданьемъ и очевистымъ признаньемъ вышъреченое особы, а за принятьемъ нашимъ судовымъ, увесь слово в слово у книги земскіе кіевскіе есть уписанъ; съ которыхъ и сесь выписъ подъ печатьми нашими есть выданъ. Писанъ въ Кіевѣ.

Федоръ Сущанскій Проскура, писарь земскій Кіевскій.

Jan Aksak, sędzia ziemski Kijowskiy.

Корыкговалъ Счениевскій.

Примѣч. Этотъ актъ и послѣдующіе, подъ которими не сдѣлано особаго замѣчанія, заимствованъ изъ Сборника митрополита Евгенія.

II.

Вписной листъ Кіевскаго Братства, начатый въ 1616 году.

Во имя Святыя живоначальныя единосущныя и нераздѣлимыя Тройцы Отца и Сына и святаго Духа, единаго истинаго Бога нашего, Емуже честь и поклоненіе, слава и хвала отъ вещественныя и невещественныя твари, нынѣ и въ безконечныя вѣки, аминь.

Господь нашъ Иисусъ Христосъ, вся яже къ спасенію нашему многаго ради и человѣколюбнаго милосердія своего на земли совершаяй и къ вольной человѣкоспасительной страсти грядый, ученикомъ своимъ глаголаше: сія заповѣдаю вамъ, да любите другъ друга; по семъ бо, рече, и познаютъ васъ, яко мои ученицы есте, аще любовь имате между собою. Еже и божественный верховный апостолъ Петръ, востекъ на верхъ добродѣтелей, любовь въ божественныхъ посланіяхъ своихъ препоручаетъ: подадите, рече, въ вѣрѣ вашей добродѣтель, въ добродѣтели же разумъ, въ разумѣ же воздержаніе, въ воздержаніи же терпѣніе, въ терпѣніи же благочестіе, въ благочестіи же братолюбіе, въ братолюбіи же любовь. И паки: братство возлюбите, Бога бойтеся, царя чтите. Ихъ же и по спасительному на небеса Христа Бога вознесенію, друголюбное божественный апостолъ и евагелистъ Лука прославляя, провозвѣщаетъ Θеофилу, глаголяй: вѣрующихъ, рече, бяше душа едина и сердце едино и не бяше въ нихъ никтоже нищъ, требованію бо нищихъ послужища сильнѣйшихъ руцѣ.—Сему же убо божественному и спасительному и человѣколюбному поученію и мы грѣшніи послѣдующе, благодатію благаго Бога и Господа нашего Иисуса Христа, хотящаго всѣмъ человѣкомъ спастися и въ разумъ истинный прити, едва поздѣ нѣкогда возбнувше отъ многаго нерадѣнія и лѣности и мрачнаго суетія мирскаго, хотѣхомъ прозрѣти къ свѣту благоразумія, пріемше въ умъ предстатіе страшнаго онаго судища и

маздовоздаянія, предстательствомъ пречистыя и благословенныя Владичицы нашея Богородица и Приснодѣва Марія, силою честнаго и животворящаго Креста и молитвами всѣхъ святыхъ, начинаемъ сіе душеспасительное друголюбное съединеніе, Братство церковное, въ богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, благословеніемъ и повелѣніемъ святѣйшаго вселенскаго патріархи Константинопольского кир Тимофея, начальнѣйшаго во Христѣ пастыря нашего, и прочихъ святѣйшихъ патріарховъ: Александрійскаго, Антіохійскаго и Іерусалимскаго, на утѣшеніе и утвержденіе въ благочестіи нашому россійскому роду сыномъ всходнего православія, обывателемъ воеводства Кіевскаго, такъ духовного вшелякого, яко и свѣтского шляхетского стану и всее речи-посполитое местское и всѣмъ Христоименитымъ людемъ, на выконанье христіанскихъ милосердныхъ учинковъ, такъ духовныхъ—въ размноженью и вькорененью христіанскихъ добродѣтелей, честнаго иноческаго житія, въ подаванью наукъ учтивыхъ и въ цвиченью дѣтей народу христіанского, отъколя хвала всемогущаго Бога на земли множится, потѣха родичомъ изъ сыновъ наказанныхъ ростетъ, речи-посполитой оборона моцная и оздоба предивная фундуется и цвѣтетъ,—яко и тѣлесныхъ—въ обороненью вдовъ, сиротъ и въ поратованью всякихъ людей упадлыхъ,—яко ся въ собѣ самый грунтъ и предсявзятье того святаго Милосерднаго Братства волею Вседержителя Бога закладаетъ, списъ и братское нерозерванное любве поприсяжоний звязокъ и зъедноченье, ведле порядку правъ, братствомъ отъ святѣйшихъ патріарховъ Львовскаго, Виленскаго, Могилевскаго и иныхъ Короны Польское мѣстъ церквамъ наданныхъ, благословенныхъ. На што мы вси нижеменованные персоны, обоихъ—духовнаго и свѣтскаго становъ люде, единымъ сердцемъ и едиными усты позволивше и крестнымъ цѣлованіемъ единъ за всѣхъ и всѣ за единаго при благочестіи стоячи, духомъ любве горячое звязавшися, нижей описанные христіанскіе братскіе повинности и порядки хранити въ той Реестръ братскій списуемся.

Въ подлинномъ, по окончаніи вышеписаннаго братерскаго обовязка, вынесши на другой листъ, въ заглавіи вписного Реестра написано тако:

За згодною провбою всѣхъ ихъ милостей и отцевъ нашихъ духовныхъ и стану шляхетского, обывателей кіевскихъ всякого стану, вписныхъ Братства церкви и монастыря Богоявленія въ Кіевѣ, ставропигіи святѣйшаго вселенскаго, прирожонаго отца и пастыря Россійской церкви, патріархи Константинопольского, старшимъ братомъ, опекуномъ и фундаторомъ того святого Братства, обители и школъ любовнѣ въ тотъ братскій реестръ подписуюсь: **Петръ Могила**, милостію Божіею архимандритъ свято-великой чудотворной Лавры Печерской Кіевской, яко любопослушникъ святѣйшого вселенского Константинопольскаго патріархи, въ лѣто 1631, мѣсяца марта 11 дня, рукою власною.

Аѳаназій Пузына, епископъ Луцкій и Острозскій, архимандритъ Жидичинскій.

Andrzey Lithynski z Lithynic.

Ісаія Трофимовичь, монастыря Печерского Кіевского, вписалемся до Братства Кіевского церковнаго душею и рукою.

Сильвестръ Косовъ, префектъ школъ кіевскихъ братскихъ, рукою власною.

Софроній Почаскій, инокъ монастыря Печерского, рукою.

Антоній Пацевскій, инокъ монастыря Печерского.

Аѳанасій Ивашковскій, инокъ монастыря Печерского, рукою.

Іоиль іеромонахъ рукою власною.

Иларіонъ инокъ Симовскій монастыря Печерского.

Арсеній Бережницкій, инокъ монастыря Печерского.

Іоиль Глѣнковичь, намѣстникъ монастыря св. Николы.

Іеромонахъ Ѳеодосій Оранскій.

Іеромонахъ Антоній Горбацкій.

Во иноцѣхъ Захарія Копистенскій, исповѣдникъ, яко и ненавидящи злое, прилѣпляющеся ко благому, составленое въ Кіевѣ

градѣ Братство пріимаю и облобизаю, повинующеся апостолу глаголющу: братолюбіемъ же другъ къ другу любезни. На сіе же и руку мою подписую. Писалъ дня 4 генваря, по старому правдивому, року 1616.

Азъ во іеромонасѣхъ худѣйшій Тарасій Л. Земка братство православныхъ Кіевское при храмѣ святыхъ Богоявленій похваляю, и самъ въ немъ быти и при немъ стояти желаючи, въ реестръ и имя свое вписую рукою.

Азъ треокаянный Іезекіель Куневичъ, архимандритъ монастыря Трехтемировского, видя, яко врагъ и ненавистникъ спасенія нашего пакоститъ во благочестіи нашемъ, и сего ради видихъ вещь зѣло добру составленія Братства во градѣ Кіевѣ, и того ради всегда есмь готовъ съ ними пострадати, добро и зло и кровь мою за благочестіе дати, и для того и руку мою подписую, власною рукою.

Даніель Стрыбиль, рукою власною. Повиненъ буду на каждый рокъ по десяти золотыхъ, такъ тежъ и лигумены давати.

Азъ Григорій Дегиловскій, рукою власною; а буду повиненъ дать подъездка до дороги, а естлибы не подъездка, теды камень воску.

Многогрѣшный и недостойный рабъ Божій Иванъ Путята, меньшій братъ святого Братства Кіевского храму святого Богоявленія, рукою власною, на што преможенъ буду.

И прочіихъ въ Братство безчисленного вписавшихся.

Примѣч. Изъ предисловія къ Упису, гдѣ упоминается о Константинопольскомъ патріархѣ Тимоѳеѣ, и изъ подписи Захарія Копистенскаго, учиненной 4 янв. 1616 года, видно, что этотъ Уписъ составился вскорѣ по заведеніи Братства и школъ на мѣстѣ, подаренномъ Братству Гальшкою Гулевичевною. Но въ началѣ Уписа, вѣроятно, оставленъ былъ значительный пробѣлъ, и здѣсь-то впослѣдствіи вписали свои имена Петръ Могила и нѣсколько другихъ лицъ.

III.

Грамота Іерусалимскаго патріарха Θеофана, утверждающая Кіевское старѣйшее Братство, съ учрежденіемъ при немъ Братства младшаго. 1620 года, 17 мая.

Θеофанъ, милостію Божіею патріархъ святаго града Іерусалима, святаго Сіона, Сиріа, Аравіа, Киликіа, Иверіа, Кана-Галилея, обоюпол Іордана и всея Палестины.

Благодать Господа нашего Иісуса Христа, любы Бога и Отца и причастіе святаго Духа, смиренія же нашего благословеніе всѣмъ въ православіи сіяющимъ, иже въ Малѣи Россіи, въ области же короны славнаго и преименитаго королевства Польскаго сущимъ христіаномъ, сыновомъ церкви Сіонскія, изряднѣе же обывателемъ Кіевскимъ. Понеже благодатію Божіею, идуще изъ Великія Россіи, отъ благочестиваго князя Михаила Θедоровича Московскаго, случися намъ нарочитъ, многословущъ градъ богохранимъ Кіевъ посѣтити и въ немъ благочестія цвѣты украшенную, паче же соузомъ любы еже о Господѣ сопряженную братію, иже о непорочнѣй еже въ Господа нашего Иісуса Христа подвизающуся вѣрѣ зрѣти, о семъ всѣхъ благъ Дателя, Содѣтеля Бога благодаряще, молимъ, яко да во разпространіе славы въ Троицѣ, въ единомъ же существѣ, славимаго имени своего изберетъ себѣ исповѣдниковъ и всѣхъ въ едино тѣло церкви, на краеугольнѣмъ, въ Сіонѣ положеннѣмъ, камени, подъ смиренную главу Христа своего соберетъ и съединитъ. Что бо сице споспѣшествуетъ во всяко дѣло благо, еже о Христѣ Иісусѣ, яко соузъ братолюбія, безъ него же вѣра и прочая вся добродѣтели ничтоже пользуютъ? О семъ бо, рече, познаютъ вы, яко мои есте ученицы, аще любите другъ друга. Сего ради въ благочиннѣйшее исправленіе и вящшее еже о церквахъ Божіихъ попеченіе и сихъ разширеніе, смиренія нашего благословеніемъ новодружественное Братство бого-

спасаемаго града Кіева благословихомъ и хартіею нашею благословенною въ вѣчные роды укрѣпихомъ. Къ немуже, моленіемъ любоподражательныхъ братій, ко еже во множайшее разпространѣніе славы имени Господня, въ богоспасаемомъ семъ градѣ Кіевѣ, по образу прочихъ благочестивыхъ братствъ, въ многихъ градовѣхъ государства великаго государя короля польскаго сущихъ, Братство Младенческое, старѣйшему Братству единомысльное и повинующееся, о Господѣ заложити изволше, благословихомъ и симъ начертаніемъ нашимъ благословляемъ, и вписующимся въ Братство въ вѣрѣ благостояти и по чину старѣйшаго Братства, пачеже прочихъ древнѣйшихъ братствъ, хранящеся въпасти въ сѣть непріязную, строити себе повелѣваемъ, и надъ всѣми сими любовь къ всѣмъ о Господѣ и смиреніе стяжати, и благочестія неотступнымъ быти, украшающе юность свою всякою добродѣтелію, яко еже быти всѣмъ во образъ: „видѣвше же ваша добрая дѣла, прославятъ Отца вашего, иже на небесѣхъ“. Сія же вся совершивше, желаемаго живота вѣчного сподобитеся, его же буди всѣмъ намъ получити молитвами пресвятыя Богородицы Приснодѣвы Маріи и всѣхъ святыхъ, изрядньѣе же святаго славнаго и всехвальнаго апостола Іакова, брата Божія и первѣйшаго первосвятителя Іерусалимскаго, отъ него же и на насъ другопріемательнѣ благодать всесвятаго животворящаго утѣшительнаго Духа превыде и на мѣстехъ святыхъ, на нихъ же спасеніе наше содѣяся, служителемъ и хранителемъ устрои. Благословеніе смиренія нашего и молитва да будетъ со всѣми вами, аминь.

Писанъ въ богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, лѣта отъ Адама 7128, отъ воплощенія жъ Бога Слова 1620, индикта 3, маія въ 17 день.

Въ подлинной грамотѣ подписано погречески.

(М. П.).

IV.

Грамота того же патріарха, учреждающая при Кіевскомъ Богоявленскомъ Братствѣ патріаршую Ставропигію. 1620 года, мая 26.

Ѳеофанъ, милостію Божіею патріарха святаго града Іерусалима, святаго Сіона, Сиріа, Киликіа и всея Аравіи, Кана-Галилеа, обоюпол Іордана и всея Палестины.

Смиреніе наше теперешнимъ листомъ вѣдомо чинитъ всѣмъ, ижъ мы, будучи въ земли Русской великаго государства Московскаго, за панованья благочестиваго и богохранимаго царя православнаго Михаила Ѳедоровича, великими церкве Божое святаго мѣста Іерусалима кгвалтовными потребами притисненные, и оттоль назадъ идучи чрезъ панство великаго короля польскаго Жигмонта Третего, и пришедши во свѣтлую державу панованья его полуденое Россіи до богоспасаемаго града Кіева, видячи мѣсто Кіевъ здавна во благочестіи всходнее церкви добросталое, монастырьми и церквами старожитне уфундованное и оздобленное, православными россійскаго роду преложоными обоего стану духовнаго и свѣцкаго, шляхты и посполитыхъ людей наполненное, Богу дяки отдавши, невымовне утѣшилисьмыся, и поклонъ учинивши належный на мѣсцахъ знамените святыхъ: въ монастырѣ Печерскомъ, обители пресвятой Богородицы, гдѣ и мощи преподобныхъ угодниковъ Божіихъ различныя видѣвше лобызахомъ и имъ достойную честь святыни воздати судихомъ; въ монастырѣ св. Николы Пустынномъ, въ монастырѣ святаго Михаила церкви Золотоверхой; въ монастырѣ святыя Тройцы Свято-Кирильскомъ; въ монастырѣ Святаго Преображенія Спасова Межигорскомъ, гдѣ и Николы святаго Чудотворца и святыхъ апостолъ Петра и Павла храмы; въ монастырѣ Успенія Пресвятыя Богородицы Терехтемировѣ, и розные церкви мирскіе въ самомъ мѣстѣ Кіевѣ, почавши отъ церкви соборной Успенія Пресвятыя Богородицы, митрополіи кіевское, посредѣ града, муромъ, и церкви

Спаса святаго деревомъ новоотновленые и коштомъ великимъ благочестивыхъ гражданъ кіевскихъ украшенные и иные. Такъ и домы многихъ Христолюбивыхъ наведилисмы, гдѣ отъ всѣхъ купно и отъ каждого зъ особна, яко отъ благочестивыхъ и церкви восточное благопослушныхъ и всякія побожности полныхъ сыновъ, человѣколюбіе и достойную честь пастырству нашему принявши, всѣхъ благословенія гроба святаго Христова и молитвъ смиренія нашего сподобилисмо и сею грамотою нашею, обще со всѣми домашними ихъ во православіи пребывающими, вѣчно сподобляемъ и благословляемъ. А особливе церковь новозаложенную святыхъ Богоявленій и Благовѣщенія Пресвятыя Богородицы, странно-пріимный дворъ Братства церковнаго, гдесьмы увесь часъ забавы нашей отъ самаго пріѣзду до мѣста Кіева, по силѣ дарованія Божія, отъ обывателей мѣста гощоные страннолюбнѣ препочивали, при которомъ и школу наукъ еллино-славенскаго и латино-полскаго письма[1]), въ цвѣченью побожнаго живота, въ подаванью наукъ належныхъ, гдѣ вызнанья вѣры непорушно и догматъ святыми вселенскими седми соборами церкви восточной уставленныхъ неотмѣнне хотящимся учити, а звлаща младенческому уму, наука презъ учителей тое жъ церкви щире показывана и вливана быти маетъ. Такъ тежъ и Братство церковное, Братство Милосердія, которое есть звязкомъ досконалости, въ томъ же мѣстѣ Кіевѣ, ко созданью тѣла церкви Христовы, обмыслу около пріймованья странныхъ, около цвиченья христіанскихъ дѣтей въ наукахъ и житію честномъ, около церкви Божое порядку и оздобы пристойное, такъ тежъ схажки и совѣты о томъ частые видѣвши, благословилисмы и благословляемъ и укрѣпляемъ, а до того властію и благодатію всесвятаго и животворящаго Духа, маючи зуполную моць и позволеніе отъ сполбрата и сослужителя смиренія нашего киръ Тимофея, вселенскаго патріархи Константино-

[1]) Въ прежнемъ изданіи стояло: „*и латинскаго письма*“. Что это ошибочное чтеніе—объ этомъ см. С. Голубева „Исторія К. Дух. Академіи“, приложеніе, стр. 15.

польскаго, належного пастыря русскихъ земель и самое митрополіи Кіевское и Галицкое отца, маючи мы при собѣ ексарху его, велебнаго Арсенія, архимандрита великія церкви въ Константинополю, и прочихъ сполъбратіи нашей: Кирилла Александрійскаго, Аѳанасія Антіохійскаго, святѣйшихъ патріархъ; видячи церкви Божія великое озлобленіе отъ апостатовъ законопреступныхъ, пастырей ихъ бывшихъ, въ земли Русской, на знакъ бытности нашей въ мѣстѣ Кіевѣ, на грунтѣ братскомъ, при церкви святыхъ Богоявленій и Благовѣщенія крестъ водружаемъ и Ставропигіонъ патріаршеское достойно быти судивши благословляемъ, которое жадной духовной митрополичей, архіепископской, епископской, а ни жадной иной въ духовномъ исправленіи зъверхности, судови и благословенству николы подлѣгати не маетъ и не будетъ повинно вѣчными часы, окромъ самой патріаршеской Константинопольской вселенской столицы. И тамъ цвѣченья духовнаго, такъ иноковъ молодыхъ, што способомъ монастыря по закону святаго Василія общежительно быти, яко и христіанскихъ дѣтей во всякомъ благочестіи и чистотѣ и бѣглости письма въ школу мѣти хощемъ и благословляемъ, повелѣваючи и въ святомъ Духу всякому, такъ духовному, яко и свѣцкому якого колвекъ стану людемъ запрещаючи, абы тому святому патріаршескому Ставропигію, братству, школѣ и страннопріимству противны не были, подъ анаѳемою вѣчнаго непрощенія. Всѣмъ же православнымъ и благочестно догматы святыя вселенскія соборныя апостольскія восточныя церкви и отческая во Духу запрещенія вѣрно хранящимъ, во грядущее всѣхъ благъ полученіе, нашего же смиренія благословеніе и молитва да будетъ, аминь.

Писанъ въ богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, въ лѣто отъ бытія міру 7128, индикта третьяго, плотскаго же смотрѣнія Бога Слова Господа нашего Иісуса Христа 1620, мѣсяца маія 26 дня.

V.

Благословенная грамота того же патріарха, заповѣдующая Братству любовь и единодушіе. 1621 года, 7 января.

Ѳеофанъ, милостію Божіею патріархъ Божія града Іерусалима, святаго Сіону, Аравіи, Финикіи, Кана—Галилеи, обоюпол Іордана и всея Палестины.

Благодать Господа нашего Иісуса Христа, любы Бога Отца и причастіе святаго Духа, а смиренія нашего благословеніе всѣмъ благочестивымъ христіаномъ, въ Малой Россіи, въ областяхъ коруны великаго и непобѣдимаго королевства Польскаго сущимъ, сыномъ церкви Россійскія восточныя, изряднѣе же обывателемъ града (Кіева), благодать вамъ, милость и миръ отъ Бога Отца и Господа нашего Иісуса Христа и всесвятаго животворящаго Духа, единосущныя и нераздѣльныя Троицы. Понеже благодатію Божіею, идущимъ изъ Великія Россіи, отъ благочестиваго князя Михаила Ѳеодоровича Московскаго, случися намъ богоспасаемъ, многословущъ градъ вашъ Кіевъ посѣтити и еже у васъ неувядаемо въ благочестіи процвѣтающихъ, паче же съузомъ любви братолюбія спряженныхъ слышати,—что бо сице споспѣшествуетъ ко созданію тѣла церкви смиреннаго и непорочнаго агнца Божія, яко соузъ братолюбія, безъ негоже вѣра и прочая вся добродѣтель ничтоже пользуютъ! О семъ благодаряще Бога, Егоже и молимъ, да и въ прочихъ градѣхъ и странахъ вездѣ, въ честь и похвалу Триипостаснаго единосущнаго имени своего, благочестивыхъ единыя истинныя, на краеугольнѣмъ, въ Сіонѣ положеннѣмъ, камени основанныя, еже въ Господа нашего Иісуса Христа (отъ Него же и христіане нарекохомся) вѣры изберетъ и утвердитъ исповѣдниковъ и всѣхъ во оградѣ небеснаго рая собратись и зрѣнія лица славы своея наслаждатися сподобитъ. Прочихъ ревнителей сея истинныя вѣры и хранителей догматъ святыя вселенскія церкви

аще око наше чувственное не видѣ, но точію слухомъ услышавше о исправленіи ихъ, мысленнымa очима сихъ видяще, зѣло душею возрадовахомся. О сихъ всѣхъ благодареніе Содѣтелю Богу возсылаемъ, яко не волитъ ни единому человѣку погибнути, но еже спастися и въ разумъ истинный прійти. Еще злохитрный и коварный древній врагъ, всякому добру ненавистникъ, разсѣятель же злобы своея, да всяко дѣло благо разрушитъ, всяцѣми образы навѣтовати тщится, и якоже избирая изъ начала собѣ сосуды лукавыя человѣки, иже образъ благочестія имуще, силы же его отвергшеся, иже неутвержденныхъ и простыхъ человѣкъ отъ вѣры возвращаютъ и во свою всепагубную ересь отводятъ. Сего ради, чадца, ощутивше отступныхъ ухищреніе, всѣмъ бо симъ въ послѣдніи времена подобаше бывати, да вѣрніи искусни явятся, претерпѣвый же до конца спасется,—молитъ васъ смиреніе наше и отеческимъ благоправіемъ повелѣваетъ вамъ не разслабѣвати душею и не унывати тѣломъ, но еже благодарнымъ и готовымъ быти, вземше вся оружія Божія на прогнаніе врага; нѣсть бо наша брань, по апостолу, ко плоти и крови, но къ началомъ и ко властемъ, и къ міродержителемъ тьмы вѣка сего, и къ духовомъ злобы поднебеснымъ. Выше же всего любовь стяжите, юже благочиннѣ совершати Богу обѣщастеся и на раждеженіе ея Братство водрузисте, въ немъ же васъ и всѣхъ купно, духовныхъ же и мірскихъ, всякаго возраста и сана, въ православнѣй вѣрѣ живущихъ, сею благословенною хартіею нашею благословляемъ и тое Братство ваше Боговожделѣнное симъ писаніемъ вашимъ во вѣчные роды утверждаемъ, да пребываете въ немъ богобоязненно со всяцѣмъ усердіемъ, другъ друга пріемлюще, къ другъ другу зависти не движуще и ни очесомъ завидяще, но паче исполняющеся духомъ кротости, послѣдующе преданіемъ древнѣйшихъ братствъ. „О семъ бо, рече Господь, познаютъ вы, яко мои есте ученицы, аще любите другъ друга“. Сія же вся совершивши, чаемаго живота вѣчнаго сподобитеся; его же буди всѣмъ намъ получити молитвами Пречистыя Богородицы Приснодѣвы Маріи и всѣхъ свя-

тыхъ, израдпѣе же святаго славнаго и всехвальнаго апостола Іакова, брата Божія и первѣйшаго первосвятителя Іерусалимскаго, отъ него же и на насъ другопреемательнѣ благодать всесвятаго и животворящаго Духа на мѣстехъ сихъ святыхъ, на нихъ же спасеніе наше содѣяся, служити и строити превзійде. Благословеніе же смиренія нашего и молитва да будетъ со всѣми вами. Аминь.

Писанъ въ богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, въ лѣто отъ бытія міру 7129, плотскаго же смотрѣнія Бога Слова 1621, мѣсяца іанпуарія 7 дня.

VI.

Письмо Кіевскаго Братства къ московскому патріарху Филарету съ просьбой исходатайствовать царское пособіе на окончаніе Братской церкви. 1625 года, 10 апрѣля.

Преосвященному, Боголюбезнѣйшому и всесвѣтлому господарю каръ Филарету Нікитичу, патріарху великодръжавныя Московскія области и всея Россіи, метаніе до лица земля сотваряюще, здравіа, безмятежнаго и благоденственнаго въ мирѣ пребываніа и со святыми вѣчнаго в царствіи небесномъ упокоеніа святителству сго отъ Господа Бога усердно молитствуемъ.

На отгнаніе ересей, нынѣ умножившихся, и цѣлое благочестія сохраненіе, паче же на обличеніе разнствующихъ и уклоняющихся отъ православныя апостольскія и отеческія вѣры, нѣцыи отъ насъ христіане во градѣ Кіевѣ, волею Бога Отца, благодатію Единороднаго Его Сына Господа нашего Іисуса Христа и поспѣшествомъ всесвятаго утѣшителнаго Духа, благословеніемъ же святѣйшихъ патріархъ, преосвященнаго митрополита и епископовъ нашихъ россійскихъ православныхъ, любовію совокупльшеся, монастирь и церковь своимъ пждивеніемъ здати начахомъ, и не могше во совершеніе зданія привести за скудость нашу, посылахомъ

ко всесвѣтлому государю, царю и великому князю Михаилу Ѳеодоровичу, всея Россіи самодръжцу, да насъ милостынею своею царскою ущедрити благоизволитъ. Но понеже посланниковъ нашихъ отъ Путивля не хотяху пустити, да наша грамоты и худыя дары лицу всесвѣтлаго его величества принесутъ, но токмо самыя грамоты послаша; сего ради сорокъ соболей точию имъ принесоша, писаніа же ни единаго жъ, ихъ же ради множайшее благодареніе царскому его величеству воздаемъ. Но понеже церковь еще бѣложелѣзиемъ не покровена есть и иконами честными не украшена, се же нищеты ради нашея, паки со дръзновеніемъ посылаемъ ко всесвѣтлому его величеству честного инока киръ Ѳеодора и с нимъ послушника Івана Матѳѣева з монастыра нашого Братского, моляще со смиреніемъ, да насъ обычною си благостынею и милостынею и невозбраннымъ, паче же обилнымъ своимъ ко церквамъ Божіимъ милованіемъ пожаловати благоизволитъ. Сего ради и всесвѣтлому твоему преподобному святителству припадающе молимся, да ходатайствомъ и о насъ моленми твоего святителства ко дръжавѣ его царской возможемъ милость желаемую улучити, да царскими его щедротами и богатымъ дарованіемъ церковь во совершеніе пришедши, во себѣ служащими на всякъ день о здравіи и спасеніи величества его и святителства твоего молитствовати будетъ. Господь Богъ святителству твоему и его великодръжавной свѣтлости мздою вѣчною въ небѣ будетъ, мы же Его выну длъжни есмы молитствовати. Прочее благословенію пастырскому, милосердію господскому и молитвамъ святителства твоего насъ самыхъ и нужду нашу вручаемъ. Въ Богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, в лѣто отъ созданіа миру 7133, отъ воплощеніа же Бога Слова 1625, индикта 8, мѣсяца априля дня 10.

Всесвѣтлаго святителства твоего присныи молитвенницы и раби нижайшии, вси о Христѣ братіа Братства церковного Кіевского, духовныи и мирстии.

Подлинное письмо писано на листѣ бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ печатью на красномъ воску подъ

кустодіею; изображеніе и надпись на печати отъ времени изгладились. На пакетѣ надпись:

„Святѣйшему, Боголюбезнѣйшему и всесвѣтлому государю киръ Филарету Никитичу, патріарсѣ всея Великія Россіи, отцу и богомолцу великодръжавного государя, царя и великого князя Михаила Ѳеодоровича, всея Россіи самодръжца, пречестно да дастся".

Выше надписи помѣта: „с Киева, Богоявленского монастыря игумена и старцевъ".

Подлинникъ въ Московскомъ Архивѣ Министерства Иностран. дѣлъ.

VII.

Грамота короля Сигизмунда III на учрежденіе Кіевскаго православнаго Братства и при немъ церкви и шпиталя. 1629 года, 19 февраля.

Привилей кролевскій на фундацію Братства Кіевскаго.

Жикгимонтъ Третій, милостію Божію король польскій, великій князь литовскій, рускій, прускій, жмудскій, мазовецкій, инфлянтскій а шведскій, кгодскій, вандальскій дѣдичный король.

Ознаймуемъ тымъ нашимъ листомъ всѣмъ въобецъ и кождому зъособна, кому бы о томъ вѣдати належало, теперъ и напотомъ и завжды. Преложоно намъ есть от певныхъ особъ стану шляхецкого, обывателей воеводства Кіевскаго, реліи кгреческое, же они умыслили въ мѣстѣ нашомъ Кіевскомъ, на кгрунтѣ, который урожоная Галшка Гулевичовна Стефановая Лозчиная, маршалковая Мозырская, зъ добръ своихъ шляхецкихъ, юриздикціи мѣской неподлеглыхъ, надала на то, збудовати Братство Милосердія водле рекгулы святаго Василія, такъ же шпиталь для людей убогихъ, старыхъ и уломныхъ, такъ духовныхъ, яко и свѣцкихъ,

и людей рицерскихъ, на послугахъ нашихъ и Рѣчи-посполитое отъ непріятелей нашихъ въ розныхъ битвахъ покалѣчоныхъ, и при томъ церковь для набоженства, водлугъ реліи ихъ вгреческое, которые абы тамъ побожне живучи, за насъ и за найяснѣйшое потомство наше уставичне Пана Бога просили. И били намъ челомъ, абысмы на таковые ихъ учинки милосердія позволили, тое Братство Милосердія реегулы святаго Василія, шпиталь и церковь збудовати имъ позволивши, въ дозоръ и объмишлеванье имъ отдали; за которыми, яко въ рѣчи слушной, и панове рады наши и послове земскіе причинялися до насъ. А такъ мы, господарь, прозбу ихъ и причину пановъ радъ нашихъ и пословъ земскихъ пилне уваживши и рѣчь тую хвалебную и збавенную быти видячи, для заслугъ, которыхъ особы помененные, намъ и Рѣчи-посполитой на тамъ-той Украинѣ служачи и спираючися зъ непріятелемъ Крижа святаго, частокротъ освѣдчали и освѣдчати не занехиваютъ, на фундованье таковаго Братства Милосердія и шпиталя, также и церкви зъбудованья имъ, то што они своимъ коштомъ зъбудуютъ, абы то въ моци и въ подаванью своемъ зъ потомками своими вѣчными часы мѣли и по вшелякихъ побожныхъ порядкахъ и поступкахъ и въ подаванью духовных до тое церкви ни отъ кого ни якои прешкоды, вступу и препагабанья и трудности не поносили, варуемъ тымъ нашимъ (листомъ), до которого, на болшую твердость, руку нашу подписавши, печать корунную притиснути росказали есмо. Писанъ у Варшавѣ, дня девятнадцатого месяца февраля, року тысяча шестьсотъ двадцать девятого, пованья королевствъ нашихъ польскаго сорокъ втораго, а шведскаго тридцать шестаго року.

Sigismundus rex. (M. П.)

VIII.

Духовное завѣщаніе Кіевскаго митрополита Іова Борецкаго съ наказомъ, чтобы училище въ Кіевѣ было учреждено приБратствѣ, а не въ иномъ мѣстѣ. 1631 года, 1 марта.

Во имя Отца и Сына и святого Духа, святыя животворящія Троицы, единого истиного Бога нашого, аминь.

Безначальный единосущный Сынъ, Слово Божие, Богъ и Отецъ Господа нашого Іисуса Христа, жродло премудрости и всея вселенныя, всѣхъ видимыхъ и невидимыхъ речей Творецъ, яко самъ рачилъ, такъ то все предвидящимъ окомъ и найвышшою премудростию своею справилъ, же сотворивши человѣка на хвалу свою, конецъ живота ему смертю умерти ознаймилъ; еднакъ же, яко Онъ самъ все вѣдаетъ, для того часъ албо годину тоее смерти толко въ своей вѣдомости заховалъ, а пред человѣкомъ утаилъ; которого то часу албо годины смерти нашое поневажъ не вѣдаемо, прето жъ Спаситель нашъ Господь Іисусъ Христосъ, правдивый Сынъ Божій, рачилъ насъ упоминати, абысмо завше, на каждый часъ молячись Богу, чуйными и на тую то смерть готовыми были, якобысмы съ добрымъ сумненемъ предъ судомъ Божимъ стати могли. За которымъ то таковымъ Сына Божого напоминанемъ, и я рабъ Божий Іовъ Борецкий, митрополитъ Киевский, Галицкий и всея Россіи, и игуменъ монастыра Михайловского, церкве Золотоверхое, над Киевомъ, ачъ колвекъ на сесь часъ хорий, але пятма смыслами телесными, то ест виденіемъ, слышанемъ, смакованемъ, повонянемъ и дотыканемъ, и треми силами души моее, то ест розумомъ, паметю и волею, добре здоровый; въ которой то хоробе моей телесной, еднакъ, яко въ непевной речи, сподѣваючись быти ближшимъ къ смерти, а нежли ку животу, прето еще за доброе памети, цалого и зуполного розуму и досконалое

вымовы, первей о души, а потомъ о маетностцы убогой, которую ми Господь Богъ за старанемъ моимъ далъ былъ, хотячи певное и неотмѣнное постановене учинити, тотъ нынѣшний тестаментъ мой, порядкомъ нижей идучимъ, таковымъ способомъ споражаю. А напродъ вызнаваю и презъ той нынѣшний тестаментъ Богу, сотворителю моему, и всѣмъ небеснымъ силамъ, и кождому христианскому человѣкови тутъ тепер и на суде Божомъ осведчаю, ижъ въ правдивой восточного послушенства вере, которую Спаситель нашъ Христосъ Господь постановити рачилъ, зъ добрымъ сумненемъ умерти и пред судомъ Божимъ стати хочу, еднакъ душу мою убогую в руки милосердия Божого отдаю, маючи зуполную а неомылную вѣру въ Его Бозскомъ милосердю и въ заслузе за насъ мукою Сына Его, ижъ Онъ не будетъ въ судъ зо мною входити, але мя въ ласки своее до вѣчное хвалы рачитъ принятн; а тѣло мое грѣшное належитымъ хрестиянскимъ проводомъ (якъ Господь Богъ здаритъ) при церкви святого архистратига Михаила, надъ Киевомъ, абы до того часу въ земли отпочивало, ажъ Господь Богъ зъ ангелами своими въ маестати и вшехмоцности своей на енералный судъ прійдетъ, превелебнѣйшому въ Бозѣ его милости господину отцу Петру Могиле, воеводичу земль Молдавскихъ, милостию Божею великому архимандриту святое великое и чудотворное Лаври Печерскія Киевскія, и велебному въ Бозе его милости господину отцу Исаакию Борисковичу, епископу Луцкому и Острозскому, яко на тотъ часъ притомному, и всѣмъ о Христѣ братіямъ капитуле монастыря Михайловского Золотоверхое церкве ку погребенію полецаю. И его милость господина отца Петра Могилу, архимандрита Печерского, и его милость отца Исаакия, епископа вишпомененого, по Бозе першими опекупами такъ того святого монастыря Михайловского, яко и всѣхъ речей моихъ рухомыхъ учинивши, за найперший и церкви Божой и всему православному народови Россійскому потребнѣйший пунктъ въ томъ тестаменте остатнее воли моее кладу, абы школы въ Братстве Киевскомъ для цвиченя дѣтокъ хрестиянскихъ,

а не где индей фундованы были, подъ неблагословенемъ приказую. Што се зась дотыче маетности, худобки зобрания моего, тую таковымъ способомъ споражаю и конечне мѣти такъ хочу: Книги къгрецкие и латинские, власные мои, а не монастырские, розныхъ авторовъ, превелебнѣйшому его милости господину отцу архимандрите Печарскому оферую и тымъ тестаментомъ, остатнею волею моею, въ моцъ и завѣдоване полецаю; книги зась словенские и полские при церкви святого архистратига Михаила, гдѣ тѣло мое погребено будетъ, такъже и всѣ от мала и до велика аппараты светителские, быти и зоставати маютъ. Звонницу, которую мыслилемъ въ монастыри святого архистратига Михаила муровати, если бы ми живота Господь продолжити рачилъ, и южъ и муляру Петру Нѣмцу, обывателю Киевскому, на тую роботу золотыхъ сто, маючи зъ милостыни, задалемъ былъ, которое и теперь при немъ зостаетъ, другое и въ шкатуле моей могло бы ся найти, а до того и на двохъ мемранехъ, то ест: на пану Тимоѳею Александровичу Вербицкому, типографе Киевскомъ, на мемране золотыхъ чотыриста и на пану Іоанну Плетенецкому на мемране золотыхъ пятдесятъ, и отъ християнъ обѣтницу мѣлемъ на вспомогане тое жъ звонницы,—все то ижъ смерть закрочити ми хочетъ, то на высоце уважный розсудокъ его милости господина отца архимандриты (если можна тому дѣлу досыть учинити) пущаю. Роботу, которую килка лѣтъ скончити старалемся, и не безъ кошту и накладу тое все робило и не докончило, алхимицкую, ижъ много ся на нее у брата папа Андрея Борецкого забрано, оному ее пущаю. Стороны сироты дочки моее Евпраксіи и сестреницы Минодоры, тыхъ въ опеку его милости отцу архимандрите Печарскому, яко великому добродѣеви моему, полецаю, которымъ келию мою новую въ монастыри женскомъ Михайловскомъ для богомыслности и уединеня зо всѣмъ на все даю и отказую. До того дворъ мой въ Киеве мѣсте, противъ пана Романа Чудновца, прозываемый Черкасчинский, который въ опеце и завѣдованю общежителного святого монастыря Межигорского (бо сума ихъ на немъ есть) быти маетъ,

до живота ихъ, то ест Евпраксіи и Миводоры, если неотмѣнне инокинями будутъ, на выховане даю, а по животе ихъ тотъ домъ на монастырь Межигорский отказую и записую и тымъ тестаментомъ остатнею волею моею лекгую. Роботу, которую-мъ змовилъ и постановилъ зъ Романомъ столяромъ, обывателемъ Киевскимъ, столярскую до двохъ придѣловъ великое церкве святого Михаила, то ест до предѣла едного Воведения въ церковъ Пречистое Богородицы, а до другого предѣла святое великомученицы Варвары, имѣлемъ ведлугъ постановеня и интерцызы нашее грошей готовыхъ золотыхъ сто и десять дати, яко жъ отдалемъ ему грошей копъ тридцать пять, а девять копъ литовскихъ на тую роботу зосталемъ ему виненъ; которые копъ девять при отбираню тое всее роботы до помененыхъ предѣловъ маютъ и повинни будутъ братія капитула монастыра Михайловского Золотоверхое церкве Роману столяру заплатити, а роботу до рукъ своихъ отобрати и пилное старане около нее приложити, якобы совершенне уробленая и помалiованая въ помененыхъ олтарахъ зоставала, конечне приказую.—При томъ тежъ што колвекъ слугамъ моимъ за вѣрную послугу ихъ, такъ здоровому, яко найбарзей въ той тяжкой хоробе моей будучому, зосталемъ виненъ, ихъ милости господинъ отецъ архимандритъ Печерскій и господинъ отецъ Исаакий, боголюбезнѣйший епископъ Луцкий, зъ тое жъ убогое маетности моее, абы на душу мою не плакали, заплатити маютъ, о што и прошу. А ижъ жадное болшей маетности своее, и ничие иншое у себе не маю, теды тымъ тотъ тестаментъ и остатнюю волю мою кончу и замыкаю, варуючи еднакъ, абы его нихто ни въ чемъ не нарушалъ, а то подъ клятвою святыхъ отецъ триста и осмнадцати, иже въ Никеи, и подъ помстою Бога всемогущого, который въ день судный воздастъ кождому по дѣломъ его. До которого тестаменту остатнее воли моее просилемъ о подписъ рукъ и притиснене печатей въ Бозе превелебного его милость господина отца Исаакия Борисковича, епископа Луцкого и Острозского православного, и ихъ милостей господиновъ отцовъ и братий капитулы монастыра

Печарского Киевского нижей менованыхъ, што ихъ милости на прозбу мою учинити, руки свои подписати и печати приложити рачили. Писанъ въ монастыри Михайловскомъ церкви Золотоверхое, въ Киевѣ, мѣсяца марта 1-го дня, 1631 року.

Внизу документа находится печать митрополичья съ изображеніемъ архистр. Михаила и собственноручная подпись еп. Борисковича:

Исаакій Борисковичъ смиренный, епископъ православный, блюститель митрополіи Киевское, рукою власною.

Подлинникъ хранится въ Церковно-археол. Музеѣ при Кіевск. Дух. Академіи. Напечатанъ впервые въ Кіевск. Епарх. Вѣдом. 1863 года (не вполнѣ исправно) и за тѣмъ въ Приложк. къ книгѣ проф. С. Т. Голубева „П. Могила“.

IX.

Обѣщаніе кіевопечерскаго архимандрита Петра Могилы относительно обезпеченія приглашенныхъ учителей для учреждаемаго имъ въ Кіевѣ училища. 1631 года, 15 іюня.

Я Петръ Могила, милостію Божіею архимандритъ Кіевскій Печерскій, видячи въ церкви православной, для неумѣетности духовныхъ и для нецвиченья молодежи, великую утрату на душахъ людскихъ, за ласкою и помощію Божіею, и тежъ за поводомъ власной воли моей, хотячи забѣчи такъ великой утраты и хотячи отъ православія заблудшихъ позыскать, умыслилемъ фундовать школы для того, абы молодежъ во вшелякой побожности, въ обычаехъ добрыхъ и въ наукахъ вызволіонныхъ цвичена была, а то не въ жадный пожитокъ а ни тежъ въ славу мою, только въ славу и въ честь живоначальныя нераздѣлимыя святыя Тройцы Отца и

Сына и святаго Духа, въ пользу и утѣху рода правовѣрнаго. На тое дѣло Божіе совокупилемъ братію до себе подъ певными правилами, до тоеи святои справы належными имѣти, хотячи опатренье слушное такъ на пищу и на одежду, якъ и на иншіе потребы зъ своего власного вѣчными часы имъ подати маю на певныхъ персонъ, ведлугъ описанья фундушу, абы дѣло Божіе безъ препоны отправовали. Еднакъ, поки мене благодать Божія на томъ свѣтѣ задержитъ, вшелико во всемъ онымъ опекуномъ и промоторомъ маю быти, якъ ми здольность и забавы архимандрическіи допущати будутъ, и якъ потреба ихъ въ служенію душамъ людскимъ вытегати будетъ. Въ томъ дѣлѣ Божіемъ абы поспѣхъ и безъ отволоки былъ, такъ тежъ братіи, на тое незванныи, абы безъ вшелякой вымовки совокуплялися, на той часъ тымъ, которыи при мнѣ суть, честным отцемъ и братіи, то есть: іеромонаху Ісаіѣ Трофиміусовѣ и монаху Сильвестру Коссовови и до нихъ напотомъ совокупляемымъ, зо всего сердца моего предъ Господомъ Богомъ шлюбую, ижъ имъ все тое, што колвекъ будетъ описано въ фундушу, одъ мене имъ поданомъ, безъ отволоки и безъ утиску до скутку приводити въ Кіевѣ, въ монастырю Печерскомъ, альбо гдѣ мнѣ и имъ здаватьси будетъ, а той фундушъ маю имъ подати правный и не подозроный яко найрыхлей, еднакъ же выполненья того обѣту моего повинны чекать мѣсяцей дванадесятъ не далей. Што все абы певнѣйше было, въ храмѣ Успенія Пресвятыя Владычицы нашея Богородицы Дѣвы Маріи, во Львовѣ въ мѣстѣ, предъ престоломъ Господнимъ, добровольно обѣцую. А гдебымъ, не скончивши тоей справы Божіей, былъ взятъ съ того свѣта, тестаментомъ тое варовати, а опекуновъ людей зацныхъ и потужныхъ, абы тое до скутку безъ вшелякого нарушенья воли моей приводили, уживати маю. Дѣялосе во Львовѣ, року 1631, іюня 15, въ церквѣ Братской.

X.

Актъ Кіевскаго Братства, данный Кіевопечерскому архимандриту П.Могилѣ съ изложеніемъ условій, на которыхъ воспослѣдовало соединеніе лаврской Могилянской школы съ Братской Богоявленской. 1631 года, декабря 30.

Во имя Отца и Сына и святаго Духа, пресвятыя и животворящія Тройца, ку вѣчной речи тоей памяти станься.

Мы, шляхта, обыватели воеводства Кіевскаго, и всѣ сполне уписніе братія церковніи кіевскаго Братства, православніи, святой восточной апостольской церкви и святѣйшему архіепископу Константинопольскому и вселенскому патріарсѣ любовне послушніе сынове, обачивши рѣчь быти вельце способную, потребную и пожитечную, абы школы при церкви нашей братской на имя Богоявленія, альбо Крещенія Господа нашего Іисуса Христа, въ мѣстѣ Кіевѣ избудованой, быти могли, просилисмо всѣ сполне превелебнѣйшаго въ Христѣ его милости господина, отца киръ Петра Могилу, воеводича земль Молдавскихъ, на тотъ часъ будучого архимандрита Печерского Кіевского, абы школы презъ него въ монастырѣ Печерскомъ Кіевскомъ фундоватися зачатые и въ нихъ будучихъ научителей, братію монастыря Печерского Кіевского, перенести зезволилъ на мисце выш помененное, при церкви Братской Кіевской, и тамъ оніе весполъ зъ научительми ихъ вѣчне уфундовати, яко при ставропигіи святѣйшаго патріархи Константинопольскаго и на мѣсцѣ способнѣйшомъ до выхованья учащимся. Што его милость превелебнѣшій господинъ выш мененованный отецъ архимандрита, обачивши прозбу тую нашу быти слушную и тежъ обачивши того быти потребу всей церкви православной, латво и невзборонне зезволивъ съ своихъ власныхъ добръ таковымъ способомъ уфундовати: абы самъ доживотнымъ такъ школъ на помененномъ мѣсцѣ, при церкви Братской Кіевской, отъ себе

уфундованныхъ, яко и самое тоей церкви и всего при ней будучого монастыря, то есть старшимъ братомъ межи нами будучи, дозорцою и оборонцею былъ для того, ижъ бы доходы церковные, грунты, огороды, сады и вшелякіе наданья, такъ тежъ наданыи, яко и напотомъ надатися отъ кого жъ колвекъ до тоей церкви, монастыря и школы маючіи, не на што иного, только на тую жъ выш менованную церковь нашу Братскую Кіевскую, на монастырь, школы и въ нихъ працуючихъ научителей оборочаны и уживаны были. Што мы, видячи волю и раду его милости здоровую и церкви Божой вельце потребную и пожитечную, позволилисмо, абы его милость господинъ отецъ архимандрита такъ церковь нашу братскую Кіевскую, ввесь монастырь и школы, при ней будучіе, яко и вси до тое жъ церкви, монастыря и школъ належачіе даннны, грунты, огороды, сады и вшелякіе наданья и тежъ доходы церковные въ своемъ завѣдованью мѣлъ, оныхъ дозорцею и опекуномъ доживотнымъ былъ, весьполъ зъ старостами, зъ промежку насъ шляхты обранными дорочными; которые еднакъ старосты наши ни въ чомъ радѣ и волѣ его милости противными быти не маютъ, але во всемъ оного, яко старшаго брата, дозорцы и опекуна доживотного того всего мѣсца, слухати маютъ и повинны будутъ, не нарушаючи еднакъ фундушу нашого, отъ святѣйшаго архіепископа и пастыря нашого Константинопольского и вселенского патріархи намъ на тое Братство наше наданного. А при томъ уфундованная братія отъ его милости господина отца архимандрита, будучи православными, маютъ тежъ быти послушными, яко власному своему пастырю, святѣйшему патріарсѣ Константинопольскому, а не кому иному, и постерегати того пильне маютъ, абы ся ничого церкви Божой противного отъ кого колвекъ не дѣяло. Докладаемъ еднакъ того и варуемъ, ижъ его милость господинъ отецъ архимандрита только зъ особы своей, а не зъ уряду архимандричого, таковымъ доживотнымъ дозорцею быти маетъ, яко братъ уписный и православный, и подъ благословенствомъ архіепископа Константинопольского, патріархи вселенскаго, и всѣ фун-

дованные през него, при томъ Братствѣ найдучіися, быти маютъ. А естьли бы ся якій противникъ церкви восточной найти мѣлъ, таковаго на томъ мѣсцу терпѣти не маютъ. А на потомные часы, за уступеніемъ его милости, вольно будетъ братіямъ, отъ его милости вѣчне уфундованнымъ, и намъ зъ ними заровне и згодне кого колвекь на то способного и тому святому мѣстцу и наукамъ вызволеннымъ зичливого и прихильного, любо духовного, любо тежъ и свѣцкого стану и кондиціи человѣка на часъ певный обрати. То все абы безъ нарушенья з обохъ сторонъ вѣчне трвать могло, мы всѣ выш менованные братія Братства Кіевского, народу шляхецкаго, сами отъ себе, якъ и именемъ всѣхъ и иныхъ ихъ милостей пановъ, такъ тутешного Кіевского воеводства обывателей, яко и повсюды православныхъ братій нашихъ, до того жъ Братства уписныхъ, дали есмо его милости господину отцу архимандриту тотъ нашъ листъ съ печатью нашею братскою и з печатьми насъ певныхъ особъ и подписами рукъ нашихъ. Дѣялося въ Кіевѣ, року 1631, декабря 30 дня.

Исаакій Борисковичъ, епископъ Луцкій и Острозскій, рукою власною.

Смиренный Авраамій, епископъ Стагонскій, владыка Туровскій православный, рукою власною, послушникъ Константинопольскій.

Sołtan Bohdan ręką swą.
Krzysztoph Muchowiecki.
Jerzy Lasota.
Phiłon Stribyl, czesz. z. K.
Fedor Trypolski.
Ostaphy Wyhowski.
Mikołay Troianicki.
Andrzey Lithinski z Lithinec.
Alexander Nieławicki ręką swą.

Phiłon Woronicz.
Jerzy Hołub.
Theodor Suszczanski Proskura.
Stanisław Trzeciak.
Szymon Pawsza.
Parfen Trypolski.
Jan Strusiewicz, kom. z. K.
Mikołay Tuczanicki.
Ѳедоръ Виговскій.
Jerzy Moszczenicki.

Samuel Niekraszewicz.	Іванъ Несторыцкій (Невмержицкій?) рукою власною.
Стефанъ Мшанскій.	
Янъ Черховскій.	Wasili Dembrowski.
Daniel Paszynski.	Daniel Hrudnicki.
Супрѣянъ Левковскій.	Самуелъ Володковичъ.
Марко Трипольскій.	Mikołay Susta (Susło?)
Александръ Олекшій.	Samuel Sokor.

Примѣч. Въ прежнемъ изданіи этотъ документъ былъ напечатанъ съ опущеніемъ лицъ, подписавшихся подъ нимъ. Возстановляемъ эти подписи по другому списку, напечатанному въ книгѣ проф. Голубева „Исторія К. Дух. Академіи".

XI.

Такой же актъ, данный Петру Могилѣ отъ имени Кіевскаго митрополита, епископовъ и всего духовенства, принадлежащаго къ составу Братства Кіевскаго. 1632 года, 5 января.

Мы, Исаія Копинскій, милостію Божіею архіепископъ Кіевскій, Галицкій и всея Россіи митрополитъ православный, и мы всѣ православные епископы, архимандриты, игумены, іеромонахи, протопопы, іереи и иноци, сынове святое восточное апостольское Церкви, послушенства архіепископа Константинопольскаго и вселенскаго патріархи, а братія уписные Братства церковного Кіевскаго, ставропигіумъ патріархи Константинопольскаго, пастыря нашего, при церкви святыхъ Богоявленій, въ мѣстѣ Кіевѣ будучаго, вѣдомо чинимъ всѣмъ посполите, такъ теды будучимъ, яко и напотомъ быти маючимъ людемъ вшелякого стану и кондиціи: иж въ Бозѣ превелебный его милость господинъ отецъ архимандрита святыя великія Лавры Печерскія киръ Петръ Могила, воеводичь земль Молдавскихъ, маючи здавна предсявзятья и замыслъ побожный ратовать церковь православную Россійскую и вшеляко усиловать збавенью людскому, зобралъ до себе великимъ стараньемъ и коштомъ немалымъ людей, въ благочестіи святомъ восточномъ до-

свѣдчоныхъ, въ наукахъ вызволіоныхъ умѣетности годныхъ и побожныхъ, абы презъ ныхъ школы монастырю Печерскому Кіевскому на пожитокъ души збавенный всего православнаго россійскаго народу и для своее духовное утѣхи яко напристойнѣй уфундовать, што и до скутку южъ бы привелъ, лечъ отъ ихъ милостей пановъ шляхты, обывателей воеводства Кіевского, яко и его милости пана гетмана и всего рыцерства Войска его королевской милости Запорожского и всѣхъ иныхъ ихъ милостей пановъ, до того жъ Братства нашего Кіевскаго уписныхъ братій, усыльне прошоно было, абы тые школы, въ монастырю своемъ Печерскомъ Кіевскомъ будучіе, перенесъ до выш меноваинаго монастыря Братского Кіевского и самъ такъ церкви, монастыря и школъ, яко и всѣхъ до тоее жъ церкви, монастыря и школъ надлежачихъ, яко предъ его милости фундаціею наданныхъ, такъ и презъ его милость уфундованныхъ добръ, доживотнымъ дозорцею, опекуномъ и оборонцею былъ, весполъ зъ братіями, отъ насъ всѣхъ, такъ духовныхъ, яко и свѣцкихъ братій, до того жъ Братства уписныхъ, за старостъ дорочныхъ обраными. Въ чомъ его милость прозбу нашу быти слушную и всей церкви нашой православной потребную и пожитечную обачивши, зезволилъ на то охотне, такъ на жаданье всего выш меноваинаго духовенства, яко и на жаданье ихъ милостей пановъ обывателей воеводства Кіевскаго и всѣхъ повсюду шляхетскаго стану, яко и Войска его королевскои милости Запорожского, до того жъ Братства нашего уписныхъ братіями, заховуючи вцалѣ фундушъ нашъ, отъ святѣйшого архіепископа Константинопольскаго и патріархи вселенскаго, пастыря нашего, намъ наданный; при томъ и тое заховуючи, абы только зъ особы своее, яко братъ нашъ, до того жъ Братства нашего Кіевскаго уписный и отъ насъ всѣхъ братій згодне обранный, тому всему выш меноваинному монастырю и церкви зо всѣми до нихъ належными добрами и данинами и зо всѣми доходами церковными доживотнымъ опекуномъ, оборонцею, и презъ себе тамъ же уфундованныхъ школъ фундаторомъ и патрономъ былъ, а не зъ уряду

своего архимандричого. А по смерти его милости, вольно будетъ той выше менованной братіи монастыря Печерского, презъ его милость на тамъ томъ мѣсцу, при церкви Братской Кіевской уфундованой, весполъ зъ нами духовными и зо всѣми ихъ милостями уписными, згодне и заровне кого колвекъ православного, любъ духовного, любъ тежъ и свѣцкого человѣка, на то способного, обрати на часъ певный за такового жъ дозорцу и опекуна и оборонцу того всего выш менованнаго при церкви нашей братской Кіевской мѣсца. Еднакъ, яко теперъ за благословеніемъ нашимъ митрополитанскимъ тая школа фундоватися маетъ, такъ тежъ и по смерти его милости господина отца архимандриты, такъ и по смерти моей, за благословеніемъ сукцессоровъ моихъ, поки во благочестіи и послушенствѣ вселенского патріархи Константинопольского трвати будутъ, вшелякій порядокъ вестися маетъ и патронъ сполне отъ всѣхъ духовныхъ и свѣцкихъ обиранъ быти маетъ, где и имя митрополитанское въ поменахъ и октенѣяхъ церковныхъ въспоминаемо быти маетъ, взглядомъ, ижъ яко съ початку за стараньемъ нашимъ, такъ и теперъ за благословеніемъ тое мѣстце святое фундоватися маетъ. Што все абы вѣчне безъ жадного нарушенья такъ зъ нашое, яко и зъ его милости стороны быти и трвати могло, мы всѣ выш менованные духовные, уписные братія Братства церковного кіевского, сами отъ себе и именемъ всего иного духовенства, братѣи нашой, до того жъ зъ нами Братства уписных, далисмы его милости господину отцу архимандриту той нашъ листъ зъ печатью нашою братскою и зъ печатьми урядовъ нашихъ духовныхъ и съ подписами рукъ нашихъ. Дѣялося въ Кіевѣ, генваря пятого дня, року тысяча шестьсотъ тридцатъ второго.

Ісаія Копінскій, митрополитъ Кіевскій, рукою власною.

Ісаакій Борисковичъ, епископъ Луцкій и Острозскій, рукою власною.

Авраамій епископъ, рукою власною.

XII.

Войсковой листъ гетмана Ивана Петрижицкаго и всего Войска Запорожскаго съ выраженіемъ ихъ согласія на соединеніе лаврской Могилянской школы съ братскою Богоявленскою и съ обѣщаніемъ всегда имѣть ее въ своей оборонѣ. 1632 года, 12 марта.

Во имя Отца и Сына и святаго Духа, Пресвятыя и Животворящія Тройцы, ку вѣчной тоей речи памяти станься, аминь.

Мы Иванъ Петрижицкій гетманъ, асаулове, полковники и все Войско его королевской милости Запорожское, видячи, иж ихъ милость господинове отцеве и пастыреве наши, все духовенство православное посполу зъ старшимъ и зверхнѣйшимъ своимъ, его милостію господиномъ отцемъ митрополитомъ киръ Исаіею Копинскимъ, тутежъ ихъ милость панове шляхта, обыватели воеводства Кіевскаго, и всѣ инныи уписные до Братства Кіевского православного, послушенства святѣйшаго архіепископа Константинопольского, патріархи вселенского, при церкви святыхъ Богоявленій въ Кіевѣ уфундованнаго, згодне и едностайне просили превелебнѣйшаго его милости господина отца киръ Петра Могилу, воеводича земль Молдавскихъ, на той часъ будучого архимандриты Печерскаго Кіевского, абы школы, отъ его милости въ монастырю Печерскомъ Кіевскомъ на подпору всего православія восточного фундованіи и въ нихъ будучихъ научителей, братію того жъ монастыря Печерского Кіевского, перенести зезволилъ до Кіева, на мѣсце при церкви выш помененной святыхъ Богоявленій брацкой Кіевской, и тамъ оные весполъ зъ научительми ихъ вѣчне уфундовати, яко при ставропигіи святѣйшого архіепископа Константинопольского, патріархи вселенского, и яко на мѣсцѣ способнѣйшомъ до выхованья учащимся; узналисмо тежъ и мы, все выш менованное его королевской милости Войско Запорожское, речь быти святобливую и всей церкви православной велице потреб-

ную и пожитечную, абы ведлугъ прозьбы выш менованныхъ ихъ милости обоего стану людей, школы тые на мѣсцу выш поменованомъ при церкви брацкой Кіевской были фундованные. А такъ и мы тежъ, все Войско Запорожское, донеслисмо до его милости выш меноваинаго господина отца архимандриты прозьбу нашу, абы на то зезволилъ, о што помененныи ихъ милость духовенство и шляхта его милости жадали и просили. На которую всѣхъ насъ выш менованныхъ духовного и свѣцкого стану шляхецкаго и Войска Запорожскаго людей згодную и церкви святой восточной пожитечную прозьбу и жаданье его милость отецъ архимандрита добровольне зезволилъ зъ тимъ докладомъ, абы онъ самъ зъ своихъ власныхъ отчистыхъ и дѣдичныхъ добръ школы зъ ихъ научителми, братіею монастыря Печерского Кіевского, на менованномъ мѣсцу при церкви святыхъ Богоявленій брацкой Кіевской уфундовавши, всего оного мѣсца, церкви, монастыря и школъ, яко старшій того Братства нашего братъ уписный, доживотнымъ дозорцею, опекуномъ и оборонцою былъ, и всѣми на тую жъ церковь, монастырь, школы и шпиталь наданными и надатися отъ кого колвекъ маючими данинами, фундаціями и доходами заведовалъ и шафовалъ весполъ съ старостами дорочными, отъ всего Братства обраными, и зъ вѣдомостью а зъ сполною радою всего Братства православного, до тоежъ церкви уписного, постерегаючи того пильне, абы братія зъ монастыря его милости Печерского Кіевского, тамъ для справованья церкви и монастыря и тежъ для размноженья наукъ школьныхъ уфундованная, подъ послушенствомъ и благословеніемъ святѣйшого архіепископа Константинопольского, патріархи вселенского, зоставаючи, побожне и сами жили, и другихъ науками своими до побожного житія приводили, а пильную опатръность мѣли и постерегали яко найбарзѣй, абы ся ничого отъ когожъ колвекъ вѣрѣ нашой православной и каноиомъ седми святыхъ вселенскихъ и помѣстныхъ соборовъ, да и тежъ старожитнымъ святобливымъ церкви святой восточной звичаемъ противного и непристойного не дѣяло. Што мы, выш менованный гетманъ, асаулове, полковники

и все Войско его королевской милости Запорожское, при выш менованныхъ отъ насъ до его милости господина отца архимандриты, зъ помененныхъ обоего стану и кондиціи людей доношоныхъ прозьбахъ нашихъ, латво и охотне позволилисмо его милости, яко старшому брату, до того выш менованнаго Братства уписному, только жъ зъ таковымъ варункомъ, абы ся той выш менованный рядъ, дозоръ и опскунство и справованье церкви, монастыря, школъ и шпиталя и тежъ до ныхъ наданными добрами и фундаціями шафунокъ и доживотное завѣдованье не на рядъ архимандритства Печерскаго, але тилько на самую щегульную его милости выш менованного киръ Петра Могилы, воеводича земль Молдавскихъ, особу стягало и разумѣло. А по смерти его милости, въ моци то и воли выш менованной братіи монастыря Печерскаго Кіевскаго, въ Братствѣ нашомъ Кіевскомъ уфундованное, зъ вѣдомостью и радою всего Братства, до тоей церкви уписаннаго, зоставати маетъ, абы кого колвекъ они сами захочутъ на то способного, благочестиваго и церкви православной зичливого, любъ духовнаго, любъ свѣцкого стану, человѣка за старшого своего на мѣсце выш мененнаго его милости господина отца архимандриты на часъ певный обрати, ни отъ кого то имъ боронено и перешкожено не было, але абы то въ моци ихъ самихъ зоставало. Которымъ то братіямъ законникамъ монастыря Печерского, при церкви Брацкой Кіевской вѣчне уфундованнымъ, мы все выш мененное Войско его королевской милости Запорожское, такъ именемъ всѣхъ насъ теперъ будучихъ, яко и напотомъ быти маючихъ полковниковъ нашихъ Войска Запорожского, прирекаемъ и обицуемъ въ оборонѣ своей такъ ихъ самыхъ, яко и церковь, монастырь, школы, шпиталь и всѣ до нихъ належности мети, отъ вшелякихъ непріятелей, противностей и перешкодъ моцно боронити, заступати и за нихъ до смерти своей заставлятися. На что для лѣпшое въ томъ всемъ певности и трвалости далисмо его милости господину отцу архимандриту и помененной братіи тотъ нашъ

войсковый листъ зъ печатью нашею войсковою и подписами рукъ нашихъ. Дѣялося въ Каневѣ, мѣсяца марта 12 дня, року 1632.

Именемъ пана Андрея Гавриловича, гетмана, и всего Войска Запорожскаго, руку подписую. Савва Гробневскій, писарь Войска Запорожского.

Именемъ его милости пана Ивана Петрижицкаго, гетмана, и всего Войска Запорожского, подписую. Савва Гробневскій, писарь Войска его королевской милости Запорожского.

Этотъ актъ утвержденъ впослѣдствіи гетманами Богданомъ и Юріемъ Хмельницкими, какъ видно изъ слѣдующей на немъ приписки:

Не уймуючи ничого тыхъ правъ и наданья войскового, власною рукою своею подписуюся. Богданъ Хмельницкій, гетманъ Войска Запорожского.

Юрій Хмельницкій, гетманъ Войска его царского величества Запорожского.

XIII.

Приказъ гетмана Ивана Петрижицкаго кіевскому атаману и козакамъ съ извѣщеніемъ объ означенномъ рѣшеніи Войска Запорожскаго и съ повелѣніемъ не препятствовать передачѣ Братскихъ учрежденій въ завѣдываніе Печерскому архимандриту. 1632 года, 17 марта.

Иванъ Петрижицкій, гетманъ, зъ Войскомъ его королевской милости Запорожскимъ.

Атаману и всѣмъ товарищомъ нашимъ доброго здоровя отъ Господа Бога упрейме заживати жичимъ.

Яко завше зъ продковъ своихъ Войско Запорожское звикло чинити стараніе о добримъ и о пожитечнимъ церкви Божой, не

мней и теперь въ томъ не уставаючи, звлаща видячи снать зезволенье Духа Святаго, тудежъ згодное застановенье всего народу нашего Россійского, духовного и свѣцкого, ихъ милости пановъ шляхти, яко и посполитства, абы науки, або цвиченя въ писмѣ святомъ, ку подпоре благочестія нашего при церкви Брацкой святыхъ Богоявленій были за старанемъ, коштомъ и накладомъ в Бозѣ превелебного отца его милости Петра Могили, воеводича земль Молдавскихъ, архимандриты монастыря Печерского; теды и мы, видечи барзо речь слушную и церквомъ Божіимъ пожитечную, тоею жъ милостю братерскою обовязанные будучи, зезволяемъ и на то припадаемъ, и при той церкви Братской, яко и при школѣ новозаложоной и шпиталѣ до ней належачомъ, обовязуемъ стоять и опоновать до гардлъ своихъ; и вамъ владзою гетманства моего, а именемъ всего Войска приказуемъ, абы всѣ згодне зо всею братіею тоей церкви снесшися, въ моцъ, завѣдоване, старане и о ней обмишлеване его милости отцу архимандриту, старшому брату и промоторови того предсевзятья, подали, на жадную речъ не оглядаючися, на што вамъ сей листъ нашъ съ печатью войсковою и съ подписомъ руки писарское даемъ. Писано у Каневѣ, року 1632, мѣсяца марта 17 дня.

Документъ этотъ, пропущенный въ прежнемъ изданіи, напечатанъ проф. Голубевымъ въ „Исторіи К. Дух. Академіи“, приложеніе № 10.

XIV.

Письмо Кіевскаго митрополита Петра Могилы къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ о благосклонномъ пріемѣ отправляющихся въ Москву за милостыней иноковъ Кіевскихъ монастырей (въ томъ числѣ Братскаго игумена) и съ просьбой о вспомоществованіи для возобновленія и украшенія Кіевскихъ святынь. 1640 года, генваря 29.

Православнѣйшій, благочестивѣйшій, боговѣнчанный, великодержавный, всесвѣтлый царю, государу и великий княже Михаиле Ѳеодоровичу, милостіею Божіею всея Россіи самодержче и многихъ царствъ и господарствъ царю и обладателю, мнѣ зѣло всещедрѣйшій господине и благодателю!

Долгая мимоидоша времена, въ нихъже всесвѣтлѣйшому царскому твоему величеству нижайшаго поклоненія смѣренія моего черезъ посланниковъ моихъ со достодолжнымъ смѣреніемъ не сътворихъ; но худости временной, молвамъ же и мятежамъ, неусыпаемымъ въ царствіи наяснѣйшого короля его милости Владислава Четвертаго, господаря нашего, а не лѣности и нераденію смѣренію моему всесвѣтлѣйшое царское ти величество молю, да причтеши. Всегда бо съ всѣмъ причтомъ смѣренія моего церковнымъ всесилнаго Бога молитствую, да всесвѣтлое царское твое величество, съ пресвѣтлою боговѣнъчанною царскою твоею съпружницею и богоданными всесвѣтлыми, багрянородными царскаго ти величества отраслми, при долгоденствіи цѣлымъ здравіемъ и благополучнымъ миромъ оградитъ и Авраамле благословеніе всесвѣтлому царскому ти величеству и сѣмени твоему да даруетъ. Да извѣщу же сердца смѣренія моего благодареніе за царское щедрѣйшее всесвѣтлаго ти величества древнее пожалованье, еже и царскою твоею грамотою утвердилъ еси, святой великой чудо-

творной Лавры Печерской Кіевской (юже святые и приснопамятные пресвѣтлые прародителіе твоего всесвѣтлаго царскаго величества, великіе князи россійстіи, при чудовномъ Пречистой Владычицы нашея Богородицы основаніи, създаша и различными изобиліи украсиша, и по конечномъ отъ безбожного Батія, татарина, разореніи и запустѣніи его, щедрою рукою и промысломъ державы своея, во утѣшеніе и прибѣжище всему православному Россійскому роду вторицею съоружиша). Посылаю нынѣ къ всесвѣтлому царскому ти величеству милостыня ради пречестнаго господина отца Игнатія Оксеновича Старушича, намѣстника смѣренія моего святѣйшія митрополія Кіевскія и Печерскія архимандрыя, такожде и честнаго іеромонаха господина отца Иринарха, уставника Печерскаго, и архидіакона смѣренія моего Амвросія Быковского. При нихъ же и честный господинъ отецъ игуменъ монастыря святаго іерарха и чудотворца Христова Николы Пустиннаго Кіевскаго честнаго іеромонаха Митрофана, килара монастыра своего, посылаетъ; честный же господинъ отецъ Леонтій Бронкевичъ, игуменъ монастыра святыхъ Богоявленій, Братскаго Кіевскаго, и честный господинъ отецъ Силвестръ Ясинскій, игуменъ монастыра святаго архистратига Христова Михаила, Выдубицкаго, отъ злочестивыхъ апостатовъ, нарецаемыхъ унѣятовъ, запустѣннаго и разореннаго, сами собою поклоненіе свое нижайшое всесвѣтлому царскому твоему величеству сотворити идутъ; и изрядные слуги наши, сыни боярскіе, мирскаго сана: Іоанна Андреева сына Предримѣрского, старосту Софейскаго митрополіи Кіевское, и Василія сына Иванова Каменецкого, старосту Печерского. Ихъ же всѣхъ дабы всесвѣтлое царское ти величество обычною своею всещедрѣйшою благодатію и милостивнымъ окомъ пріяти и, яко нищелюбный царь, прещедрою ти десницею царскою милостинею нищету, оскудѣніе и разореніе святыхъ и чудотворныхъ мѣстъ Кіевскихъ обновити и укрѣпити восхотѣлъ, до лица землѣ всесвѣтлому царскому ти величеству кланяяся, молю. А понеже, благодатію Божіею, наяснѣйшій король его милость Владыславъ Четвертый, панъ нашъ ми-

лостивый, отъ волкохищныхъ рукъ унѣятовъ церковъ соборную Премудрости Божія въ Кіевѣ, безпокровную и елѣ не до конца разоренную и украшенія внутряго, святыхъ иконъ, сосудовъ же и священныхъ одеждъ ни единаго имущую, мнѣ, православному митрополиту, подалъ есть, азъ по силѣ моей о устроеніи разоренныхъ въ ней зданій и внутромъ украшеніи ея днемъ и нощію печалуя, труждаюся; но понеже великаго всея Россіи князя и самодержца, святаго всесвѣтлаго царскаго ти величества прародителя, Ярослава, въ святомъ крещеніи Георгія, сына святаго равноапостолнаго россійскаго князя Володимера, царское великое есть дѣло, великаго иждивенія требующее, худостію смѣренія моего въ совершеніе привестися не можетъ. Сего ради къ твоей всесвѣтлой царской прещедрой десницѣ смѣренно черезъ посланники мои прибѣгаю, съ поклоненіемъ нижайшимъ царскому твоему всесвѣтлѣйшому величества престолу челомъ бія, молю: восхотѣ, о благочестивѣйшій, всесвѣтлѣйшій царю, святымъ твоимъ прародителемъ, создателемъ церкве святыя Софія, свято поревновати, душевнаго ради своего спасенія, неувядаемаго же небеснаго царствія вѣнца и вѣчныя славы, намяты, утѣхи же ради всего Россійскаго православнаго рода, щедрымъ пожалованемъ и неоскудною всесвѣтлыя ти къ всѣмъ щедрыя десница милостинею лишеніе нищеты нашея на составленіе, созданіе и украшеніе Божіихъ храмовъ, си есть: святой Софіи, Премудрости Божія, церковъ и великій алтаръ, въ нейже предѣловъ долнихъ осмъ, горнихъ же два,—вся убо сія святыхъ иконъ, сосудовъ и священныхъ одеждъ, украшенія, нѣкія же отъ нихъ стѣнъ и верховъ воздвиженія, великія Лавры Печарскія церковъ новый покровъ и стѣнъ живописнымъ майстерствомъ украшенія, Выдубицкій монастырь полцеркве и верхъ весь каменнаго съставленія и всего монастыра огражденія требуютъ,—исполнити благоутробно изволи. К симъ, смѣренно съ всякимъ благоговѣніемъ къ царскому ти величеству припадая, молю, да всесвѣтлое ти царское величество отъ прежде твоего всесвѣтлаго величества бывшихъ свято почившихъ православныхъ царей и отъ

твоего царского величества данныхъ на волный въ царство величества твоего Московское мирный входъ и исходъ и на царскую милостыню и щедрое пожаловане грамоты утвердитъ, сихъ же не имущимъ монастыремъ милостивно ново подати изволиши. Аще и нищетный, о всесвѣтлый царю, яко отъ нищаго архіерея и царского ти величества молитвенника присного, но убо святый и царскаго ти величества достойный даръ: пресвѣтлаго твоего царскаго величества святаго равноапостолнаго россійскаго великаго князя и самодержца Владимира, въ святомъ крещеніи Василія нареченнаго, прадѣда всесвѣтлаго величества твоего, святыхъ его мощей часть, въ Десятинной церквѣ Пресвятыя Богородицы Кіевской разоренной, мною въ мраморномъ гробѣ, идеже древле положены быша, обрѣтенныхъ, к симъ же и моего смѣренія рукодѣлія кресты два,—смѣренно, ногамъ царского ти величества касаяся, усердно молю отъ моего смѣренія пріими. Раку же святаго равноапостолнаго великаго князя Владимира, царскаго ти величества прадѣда, в ней же положше святыя его мощи, Божіею помощію отъ Десятинной въ святой Софіи церкве, по свѣтлое неделѣ святыя Пасхи (возвращшимся посланникомъ смѣренія моего отъ царскаго ти величества) пренесеніе святолѣпно сотворити хощемъ. Такожде и гробъ преподобнаго богоноснаго отца нашего Ѳеодосія Печерскаго, яко церковнаго благолѣпія любитель, о всещедрѣйшій царю, молимъ тя покриваломъ и имиже Богъ, царскимъ ти сердцемъ окормляяй, благолѣпія ми наставитъ украсити во вѣчную собѣ память, смѣренно молюся благоизволи. Всещедрый же и милостивый Господь Богъ нашъ, якоже вся царскаго ти величества неищетныя щедроты и милостыня, яже ко многимъ церквамъ Божіимъ и нищимъ непрестанно твориши, и яже к намъ и отъ твоихъ прародителей созданнымъ церквамъ и монастыремъ милостиво сътвориши, въ воню благоуханія духовнаго и въ даръ благопріятенъ въ пренебесный свой жертовникъ пріимъ, да здравіе въ неищетолѣтномъ долгоденствіи и мирномъ царствованіи царскому твоему всесвѣтлому величеству, съ всесвѣтлою съпружницею и бо-

годанными отраслми и всѣмъ правовѣрнымъ всесвѣтлымъ ти царствомъ, даруетъ, молю и молитствовати не престая, благословеніе святѣйшаго престола святѣйшія митрополіа Кіевскія препосылая, самаго себе всесвѣтлаго ти царского величества благодати съ всѣмъ клиромъ архіерейства моего опасно вручаю. Начертанъ въ богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, при снятой великой чудотворной Лавры Печарской, лѣта отъ созданія мира 7147, а отъ воплощенія же Іисусъ Христова 1640, мѣсяца генваря 29 дня.

Всесвѣтлѣйшаго царского твоего величества нижайшій служитель и всегдашній молитвенникъ,

Смѣренный Петръ Могила, архіепископъ, митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Малыя Россіи, ексарха святѣйшаго апостолскаго ѳрону Константинополскаго, архимандрита великія Лавры Печерскія, рукою власною, т. р.

Подлинное письмо, за собственноручною подписью П. Могилы, писано на большомъ листѣ бумаги. На оборотѣ внизу помѣта:

„Грамота к великому государю Кіевскаго митрополита о награжденіі Киевопечерского монастыря“.

Подлинникъ хранится въ Московскомъ Архивѣ Минист. Иностран. Дѣлъ.

XV.

Грамота короля Владислава IV, предоставляющая Кіево-Братскому игумену и братіи права на двѣ Кіевскія церкви: Трехсвятительскую и Воздвиженскую со всѣми ихъ землями и угодьями. 1640 года, 7 іюня.

Władysław IV, z Bożey łaski król Polski, wielkie xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudskie Jnflandskie, Smolenskie, Czernihowskie y Szwedski, Gotski, Wandalski dziedziczny król.

Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzić należy, iż my, maiąc wzgląd na pokorną suplikę wielebnego Jchnatya Oxenowicza, jhumena Bohoiawłenskiego Kiiowskiego, y wszystkich braci iego, także za przyczyną niektorych pp. rad naszych, cerkwie dwie w Kiiowie, mianowicie: iednę Swiętych Trzech Swiatyteley, przeciwko zamku naszemu Kiiowskiemu, podle swiętego Michała Złotowierchego leżącą, a drugą także nahorskiey fundacii Wozdwiżenia Czesnoho Kresta, które przez niemały czas puste zostawały, a potem w ręce popow swieckich przyszły y in privatorum proprios usus obrocone, do ostatka zniszczały. Za czym my, przestrzegaiąc, aby co od swiętey pamięci przodkow naszych iest in publicos usus pozwolono y nadano, in privatos nie obracało się, pomienione cerkwie obiedwie ze wszystkiemi dworami, ludzmi kunicznymi, budynkami, gruntami, polami, sianożęciami, paszami, jeziorami, stawami, sadzawkami y inszymi wszelkimi dobrami y pożytkami, ab antiquo do tych cerkwi należącemi, przerzeczonemu ihumenowi Bohoiawlenskiemu y braci iego daiemy y konferuiemy. Ma tedy przerzeczony ihumen Bohoiawlenski y iego bracia te cerkwie zwysz pomienione z dworami, ludzmi kunicznymi, jeziorami, polami, sianożęciami y inszymi pożytkami trzymać y

wszelakich pożytkow do tych cerkwi należących wolno zażywać wiecznemi czasy, obiecuiąc za nas y za nayiasnieyszych successorow naszych, yż od pomienionych cerkwi pomienionego ihumena y braci iego, także y po nim następuiących ihumenow y czerncow Rohoiawlenskich oddalać nie będziemy, ale przy tym wszystkim onych że zachowamy. Na co dla lepszey wiary ręką naszą podpisalismy się y pieczęć koronną przycisnąc rozkazalismy. Dan w Warszawie, dnia 7 miesiąca czerwca, roku panskiego 1640, panowania naszego polskiego 8, a szwedzkiego 9 roku.

Wladislaus rex. (L. S.).

XVI.

Духовное завѣщаніе митрополита Петра Могилы. 1646 года, 22 декабря.

W imie Oyca y Syna y Ducha swiętego, amen.

Ponieważ nic nad smierć pewnieyszego człowiekowi nie iest, godzina zaś smierci w Bozkich taiemnicach samego Boga zostaie; ia wielogrzeszny Piotr Mohiła, archiepiskop, metropolita Kijowski, Halicki i wszystkiey Rusi, exarcha swiętego tronu Konstantinopolskiego, archimandryt Pieczarski, będąc chorobą nawiedziony od Pana Boga, a nie chcąc, aby w iakim nieporządku zostawać miał dom móy, mnie od Pana Boga powierzony zwierzchności, wszystkie moie intentie poddawszy pod wszechmocną wolą Boską, czynię krótki takowy woli moiey, iesliby tak Pan Bóg przeyrzał, ostatny testament.

Naprzod, iż w wierze swiętey, w którey urodziłem się, wychowałem się y z woli y łaski Bożey dostoieństwo metropolitańskie niegodny na sobie mam, w teyże chcę wiek móy skónczywszy stanąć przed maiestatem Pana moiego. Powtore, iż skoro tylko pozwolił

mi Pan Bóg z łaski swey swiętey y z łaski jego krolewskiey mosci, pana moiego miłościwego, bydź stolicy metropoliey Kijowskiey pastyrzem, a przed tym ieszcze swiętey Ławry Pieczarskiey archimandritą, na tych miast widząc nie przez co inszego upadek w narodzie Ruskim swiętobliwego nabożenstwa, iako przez to, że żadnego ćwiczenia y nauk nie mieli, to votum moie poszlubiłem Bogu moiemu: wszystkie moie z rodzicow pozostałe dostatki y co kolwiek by od powinney usługi mieysc świętych, mnie powierzonych, przychodów z dóbr należnych tu zostawało, obracać częścią na poprawy zruynowanych domow Bożych, ktorych żałośne zostawały ruiny, częścią na ufundowanie szkól w Kijowie, z praw i swobód narodu Ruskiego, a z osobliwey też łaski iego krolewskiey mosci, pana naszego miłosciwego, pozwolonych y uprzywileiowanych; iakoż to moie niegodne votum y intencią pobłogosławił Pan Bóg z łaski swoiey swiętey, że za dnij moich oglądałem wielki pożytek cerkwi Bożey przez te nauki, iż wiele ludzi uczonych, pobożnych, do usługi cerkwi Bożey przymnożyło się. To tedy Collegium, iako unicum pignus meum, chcąc przy naywyższey opatrzności Boskiey na potomne czasy radicatum zostawić, darowałem y tym moim testamentem wiecznie daię, daruię naprzod tę summę, którą mam u iasnie wielmożnego iego mosci pana Adama z Brusiłowa Kisiela, kasztellana Kijowskiego, starosty Nosowskiego, y od summy złotych pięćdziesiąt y pięć tysięcy, które iego mosć submittował się y zapisem wyderkafowym obwarowawszy prowizią z nich doroczną płacić, iako o tym intercyza z iegomcią zpisana szyrzey opiewa. Drugą zaś summę na maietnosci, którą mam nabytą przeze mnie y kupioną od ichmci panow Służkow, woiewodziców Wendeńskich, to iest: na Muchoiedach y Opaczyczach, dwadziescia tysięcy złotych, na też Collegium y oycom kollegiatom Bractwa Kijowskiego Bohoiawleńskiego daię, daruię, wiecznemi czasy zapisuię, którę tę summę successor móy będzie powinien z tych dobr pomienionych oddać, chcąc przyyść do maiętności, ktora maiętność iako teraz iest in possessione oycow kollegiatów, tak ma zostawać przy nich aż do

oddania tey pomienioney snmmy. Przy tym ieszcze teraz zaraz na toż Collegium gotowey summy odpisuię y zapisuię szesć tysięcy złotych polskich, także mitrę moię, którą ia swym własnym kosztem sprawiłem, na srebrze złotą, kleynotami własnymi z skarbu rodzicow moich, mnie pozostałych, oprawioną y ozdobioną; bibliotekę wszystkę ięzykow rożnych, w którą przez wszystek wiek móy fundowałem się, złożoną na ten czas w depozycie oyca namiestnika Sofiyskiego będącą, których ksiąg oddałem reiestr pomienionym oycom kollegiatóm z podpisem ręki moiey. Krzyż też móy śrebrny metropolitański na wieczną pamiątkę miłosci moiey, także y sakkos białego złotogłowu, perłami sadzony, tym że oycom kollegiatom daię, daruię y zapisuię. Srebra też mego własnego cokolwiek iest, tego wszystkiego część czwartą, ktora ma bydź przez testamentu mego exekutory wydzielona, na te ż Collegium daię y zapisuię. Za które beneficia powinność tę wkładam na potomne czasy, iz w szkołach Kijowskich, według przywileiu jego krolewskiey mosci, tak iako za żywota mego uczyć maią y sami in communitate według reguł, ode mnie podanych, żyć. Collegium też Hosckie według fundaciey wcale zachować, a za duszę moię nabożeństwa w kożdy czwartek odprawować y w kożdym roku dzień smierci moiey z nabożeństwem obchodzić. Na monastyr zas Pieczarski mitrę moią drugą kosztowną perłową z kamieńmi drogiemi odpisuię; lampę też, na którą dałem grzywień srebra siedmdziesiąt y dwie; srebra też stołowego y wszelkiego, co ieno iest własności moiey, ktorego czwartą część zapisałem oycóm kollegiatóm, dwie częśći zapisuię y daruię na monastyr Pieczarśki y cerkiew restawrowaną przez mię Spasa Swiętego, tuż wedle monastyra Pieczarskiego będącą; to iest, maią ich mosci panowie exekutorowie testamentu mego tak te srebro pomiarkować, żeby jedna część oddana była oycóm kollegiatóm, druga Pieczarskiemu monastyrowi, trzecia do swiętego Spasa, a czwarta część tegoż srebra iego mosci panu Moyżeszowi, rodzonemu memu, hospodarowi ziem Mołdawskich. Na swiętą Sofią, też metropoliatńską cerkiew, za łaską Bożą przeze mnie restawrowaną, mitrę

trzecią, na lazurowym axamicie sztukami sadzoną, y sakkosów dwa: taletowy jeden zielony, a drugi tabinu bogatego czerwony y złotogłowowy, trzeci białego złotogłowu, a insze sakkosy przy monastyrze Pieczarskim wszystkie zostawać maią. Relikwiie swięte, zapieczętowane w kiocie cerkiewnym Pieczarskim, także drzewo przenayswiętsze Krzyża Pańskiego, w krzyżyku złocistym moskiewskiey roboty oprawnym, do cerkwi Bohoiawleńskiey Bractwa Kijowskiego, przy którym Collegium przez mię fundowane, oddaię y zapisuię. Na dokończenie cerkwi, nazwaney Dziesięcinney, którą restawrować począłem, aby do końca restawrowana była, z szkatuły moiey gotowych złotych tysiąc naznaczam y zapisuię. Na monastyr zaś Wydubicki złotych pięćset gotowych leguię i zapisuię Tak tedy co kolwiek mogłem niedotyranych dostatkow moich, którem obracał pierwiey w swieckim stanie moim na usługę królow ichmściow panów moich, a potym w duchownym stanie na poprawy domów Bożych y potrzeby cerkwi Jego swiętey, udzieliwszy tak Collegium memu, przez mię fundowanemu, iako y innym pomienionym cerkwiam y monastyrom, obracam dispositią moią ku naymilszemu iedynemu bratu memu, hospodarowi iego mosci. Maiętność moię w woiewodstwie Bełzkim leżącą: Wielkie Oczy, Zmiowiską y Wolkę, Mohiłową nazwaną, dobra moie własne, nikomu nie zawiedzione, przez mię nabyte w stanie moim swieckim, jego mci, iako należnemu sukcessorowi, bratu memu rodzonemu, leguię, daruię y wiecznie zapisuię; także dobra w woiewodstwie Kijowskim leżące, nazwane Muchoidy y Opaczycze, temu ż jego mci panu rodzonemu memu daruię y zapisuię, ktore oddaniem summy dwudziestu tysięcy oycóm kollegiatóm ode mnie darowaney ma jego mość eliberować sobie. Folwareczek zaś nazwany Pozniakowszczyzna, za Dnieprem, przez mię nabyty za summę cztery tysiące złotych, które ia na folwareczek dałem do cerkwi Bohoiawleńskiey oycóm kollegiatóm, aby nie był poruszany żadnym pretextem od jego mosci pana brata mego, jego mość fraterna pietate obowiązuię; a dla lepszey pewności, aby na potomne czasy żaden moy successor nie czynił sobie accessu

jakiego do tego folwareczku Pozniakowszczyzny, na tym że folwareczku summę, którą dałem, cztery tysiące złotych, tym że oycóm daruię i leguię. Więcey że jego mosci panu bratu memu po mnie sukcessiey nie zostawuię, proszę, aby miłoscią swą braterską to komplanował, uważaiąc, że z sobą oraz to wszystko, co miałem, ofiarowałem na chwałę Bożą y usługi Jego; modlitwy moie niegodne y błogosławieństwo moie zostawuię miasto sukcessiy bogatych, a Pana Boga proszę, aby On z łaski swey swiętey jego msć, iako jedynego pozostałego potomka, przywrócił do stolicy przodków naszych. Zapisy też, ktore kolwiek są od osob róznych, które się naydą w szkatule moiey, te jego mci panu bratu y repetitią summ należeć będą. Także obicie, kobierce, ochędóstwa pokoiowe y insze supellectilia, te wszystkie jego mci panu bratu memu leguię, wyiąwszy obicie adamaszkowe różnego koloru, które oddałem na congregatią studentóm Collegium mego. Cugi, konie, karoci, co kolwiek zostanie po mnie, to iego mosci panu bratu leguię; z ktorych iego mość, według uwagi swoiey a zasług tych, którzy mi służyli, kontentować będzie. Co kolwiek zaś supra legata praefata zostanie w ubogiey szkatule moiey gotowych pieniędzy, także w winach, miodach, na ktore własne moie pieniądze wydano, to wszystko ich mosci pp. exekutorowie testamentu mego spieniężywszy y summę liquidowawszy, maią część na pogrzeb ciała mego grzesznego, a część drugą ad pia opera do monastyrów różnych obszczoho żytia, tych, które żadnych nie maią prowentów, iako to: do Skitu, do Mieżyhoria, do Tryhoria, do Krechowa, do Uhornik, do Mhara, do Hustyni, także do monastyrów panieńskich y do szpitalów rozdać maią. Osobliwie też na szpital ode mnie fundowany u swiętego Feodosya, w miasteczku Pieczarskim, półtora tysięca złotych jch mość dać maią, żeby zapisem wyderkafowym ta summa uiszczona była na dobrach iakich pewnych, żeby prowizia coroczna eviterne szła na ten szpital; z tych że pieniędzy oycu kapelanowi memu, oycu archidiakonowi, oycu Radyonowi, a potym wszystkim sługóm moim dostateczną zapłatę y nagrodę uczynić maią za ich wierne posługe,

między któremi aby Rosochackiemu, cyrulikowi memu, pułtorasta złotych y konia z stada dano, naznaczam; aptekarzowi też konia y sto złotych. Bydła, owce, stada y co kolwiek iest dobytku w folwarku moim, przez mię założonym, nazwanym na Połohach, to wszystko wpół leguię, połowicę na monastyr Pieczarski, a drugą na Bohoiawleńską cerkiew oycóm kollegiatóm. Co się tycze Collegium mego Kijowskiego, to jasnie wielmożnym ich mci panom: jego mosci panu Alexandrowi Ogińskemu, woiewodzie Mińskiemu, jego mosci panu Adamowi z Brusiłowa Kisielowi, kasztellanowi Kijowskiemu, jego mosci panu Bogdanowi Stetkiewiczowi, kasztellanowi Nowogrodskiemu, iego mosci panu Bogdanowi Ogińskiemu, chorążemu W. X. L., jego mosci panu Theodorowi Proskurze Suszczańskiemu, pisarzowi ziemskiemu Kijowskiemu, jego mosci panu Sylwestrowi, pisarzowi Bracławskiemu; rownie też jasnie oswieconym ich mm pp. xiążętom jch mosciom: jego mosci panu Stefanowi, podkomorzemu Brasławskiemu, jego mosci panu Hrehoremu, podkomorzemu Łuckiemu, jego mci panu Zacharyaszowi, podsędkowi Łuckiemu, jego mosci panu Mikołaiowi xiążęciu Czetwerteńskiemu, y inszym ich mościóm prawosławnym panóm in patrocinium podawam, których przez miłosierdzie Boże upraszam, aby te unicum pignus prawosławney Ruskiey cerkwi staraniem, obmyszlawaniem y patrocinio ich mościów eviternum dla rozmnożenia chwały Bożey y cwiczenia dziatek prawosławnoruskich trwało. Temu ż Collegium Brackiemu Kijowskiemu wszystkie domy, przeze mnie nabyte, z ich prawami wiecznie daię, daruię. Osobliwie iednak płaczliwe petita moie do przyszłego, ktorego da Pan Bóg, successora, monastyra Pieczarskiego jego mosci oyca archimandryty y wszystkiey braci tego ż monastyra za tym że Collegium wnoszę: pierwsze, aby Wiszeńki y Hnidyn, maiętność monastyra Pieczarskiego, za Dnieprem leżącą, do trzech przynaymniey lat od tego Collegium nie była odięta, aby interea sobie mogli providere, gdzie sprowadzić gospodarstwo, ponieważ bracia monastyra Brackiego Kijowskiego są postrzyżeńcami et incorporati przez oddanie wot swoich monastyrowi Pieczarskiemu, licet non omnes, plurimi

tamen et praecipui; drugie, aby ten że jego mość oyciec archimandryta z kapitułą swoią Piaczarską jhumeństwo monastyra Dzięciołowskiego, pod Pińskiem leżącego, od teraźnieyszego oyca rektora Bractwa Kijowskiego y jhumena Dzięciołowskiego y successorów iego nie relegował, a to respectu augmenti intencii moiey publiczney w ufundowaniu szkół dla cwiczenia dziatek prawosławnych. Które to wszystkie punkta testamentu mego ich mosci panowie exekutorowie aby wypełnili, uniżoną prozbą obliguię sumienia ich mosciów, a proszę y naznaczam jch mosciów jasnie wielmożnych: jego mosc pana Adama z Brusiłowa Kisiela, kasztellana Kijowskiego, y iego mosci pana Moyżesza Mohilę, hospodara ziem Mołdawskich, rodzonego mego, a do jch mosciów przydaię wielebnych ich mosciów oyców: oyca Jzaiasza Trofimowicza, ihumena monastera Nikolskiego Pustynnego, oyca Jgnacego Oxenowicza Staruszycza, jhumena Wydubyckiego, oyca Jozefa Kononowicza Horbackiego, jhumena Michałowskiego, y oyca rektora Kijowskiego Jnnocentego Giziela. Którzy to ich mosci oycowie, do zjachania ich mosciów panów exekutorów y do dalszego rosporządzenia, doswiadczywszy jch pobożności, sumienia y dexteritatem, aby strożami byli monastyra Pieczarskiego, skarbu, praw, przywileiow y dóbr jego wespoł z oycem Warlaamem Didkowskim, namieśnikiem Pieczarskim, także cerkwi świętey Sofiey y dóbr Sofiyskich z oycem Konstantym Niehrebeckim, namiestnikiem Sofiyskim, pasterską moią ostatnią wolą obowięzuię y naznaczam; które to dobra tak metropolitańskie, jako y archimandryey Pieczarskiey, iako własne Christi patrimonium, aby w żadne nie przychodzili desolatie, które od niepobożnych dziać się zwykli pod czas zeyścia z tego swiata przełożonych duchownych, płaczliwie upadam do nóg maiestatu jego krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, aby iako naywyższy protector domów Bożych y dziedzictwa ich, poki z woli jego krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, tak metropolia, iako y archimandryia electóm nie będą oddane, w protekciey swey pańskiey mieć raczył. A ia, bywszy do ostatnego kresu życia mego bogomodlcą wiernym jego krolewskiey

mosci, pana mego miłościwego, tym że y z tego swiata zchodzę. Y tym móy ten testament kończę, a wielogrzeszną duszę moią oddaię Panu y Twórcy moiemu. Ciało moie grzeszne w monastyru Pieczarskim, przy lewym kryłosie, między słupami, aby było pochowane, ich mosciow panow exekutorow testamentu mego proszę.

Pisany ten testament w monastyru Pieczarskim, anno Domini 1646, decembris dwudziestego wtorego, według starego kalendarza, a według nowego kalendarza —dnia pierwszego januarii, roku pańskiego tysiąc sześćset cztyrdziestego śiódmego.

Piotr Mohiła, archiepiskop, metropolit Kijowski, archimandryt Pieczarski, ręką swą.

Adam z Brusiłowa Kisiel, kasztellan Kijowski, starosta Nosowski.

Ustnie proszony pieczętarz Fedor Sołtan ręką swą.

Ustnie proszony pieczętarz Andrzey Stawecki.

Ustnie proszony pieczętarz Daniel Hołub.

Ustnie proszony pieczętarz Melenty Krasnosielski, na ten czas namiesnik Pieczarski.

Устне прошоный печатар Василій Дворецкій, полковникъ его царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго кіевскій.

Устне прошоный печатар Филаретъ Тубиневичъ, уставникъ Печерскій, рукою власъною.

Ананій Куликовъский, економъ монастира Печерского, рукою власною.

Ѳеодосій Ораньский, старецъ соборный монастыря Печерского, суду духовного, рукою власною.

Не уймуючи того права съ подписомъ рукъ и съ печатьми ихъ милостей положенныхъ, еще ствержаю власною рукою: Юрій Хмельницкій, гетманъ Войска его царского величества Запорожского.

Примѣч. *Подписи полковника Дворецкаго и гетмана Юрія Хмельницкаго, конечно, сдѣланы впослѣдствіи. Подлинное завѣщаніе*

II. Могилы первоначально было внесено въ гродскія книги Новгородка-Сѣверскаго съ слѣдующей сусцептой:

Року тысеча шесть сотъ чотиръдесятъ семого, мца генъвара двадцать третего дня.

На вряде кгродскомъ, въ замъку его корол. милости Новогородка Сиверъского, передо мною Яномъ Закусиломъ, при актахъ кгродских Новогородских для примованя справъ од урожоного пана Самуеля Дидковъского, коморъника граничъного и намесника подстароства судового кгродского Новогородъка Сиверъского, зоставленымъ, такъже актами нинешъными кгродскими Новогородскими, постановившисе очевисто велебный в Бозе его милость отецъ Рафаилъ Зарецъкий, намесникъ монастыра Брацъкого Киевъского светого Богоявления, не тепер вже уфунъдованого, тестаменътъ остатное воли зошлого недавъно с того света ясне и высоце преосвещеного в Бозе его милости отъца Петра Могили, аръхиепыскопа, метрополиты Киевъского, Галицъкого и всея Росъсии, ексаръхи светого трону Констанътинополъского, аръхиманъдрыти Печерского, водлугъ права посполитого на речъ в томъ тестаменъте специфице етъ виритим выражоную, ни въ чомъ праву посполитому не дерокгуючы, але и овшемъ во всемъ зверхность его корол. милости, такъже конъституцию, року тисеча шестъ сотъ тридцатъ пятого о оръдинации добръ Речыпосполитое ухваленую, про сакро санъкто заховуючы, справленый, с печатю и с подъписомъ руки власное помененого веръху его милости отъца метрополиты Киевъского, тудеж тежъ подъ печатъми и с подъписами рукъ на сведоцътво того всего приятелей, пры справленю и учыненю того тестаменъту очевисто, яко се с того тестаменъту значытъ, подписаныхъ, при томъ и велебныхъ тежъ в Бозе отъцовъ с катедралное Софийское и Печеръское капитулы, протунъкъ будучыхъ и на подписе ныжей менованыхъ, для уписаня до книгъ кгродскихъ Новогородъка Сиверъского самъ одъ себе, яко подаваючый, и именемъ капитулы своее и инъшыхъ, кгорумъ инътерестъ

а на прышлые и потомные часы належаты будетъ, перъ облятамъ подаль, просечы, абы прынятый и до книгъ нынешныхъ вписаный былъ. Которого я, врядъ, приймуючы, а целости уряду своего, си ет инъ кванътумъ де юре комъпециеритъ, постерегаючы, перед собою чыталемъ, и такъ се в собе полъскимъ писмомъ писаный маетъ:

Далье следуетъ самый документъ, после чего опять приписка:

А по уписанью того тесътаменту, тотъ же подаваючый, самый оринналъ до себе взявъшы, урядъ писаръский квитовалъ, што все для памети до книгъ нинешъныхъ естъ записано, с которыхъ и сесь выписъ, подъ печатью кгродъскою Новогородскою естъ выданъ. Писанъ въ замку Новогородка Сиверъского. Самуелъ Некрашевичъ, писар кгродский Новокгродка Сиверъского, m. p.— Корыкговалъ с книгами Зашковъский.

Затымъ эта выпись была предъявлена и внесена въ Черниговскія гродскія книги, где на ней сделана надпись:

Anno tysiąc szescset czterdziestego siodmego, mieziąca februarii czwartego dnia, za oczewistym podaniem w Bodze wielebnego iego msci oyca Raphała Zarzeckiego, ten extract testamentu iasnie wielmożnego swiętey pamięci jego msci oyca metropolity Kiiowskiego ad acta castrensia Czernihov. suscepi. Mikołay Denisewicz, namiestnik zamku Czernihowskiego.

Потомъ означенная выпись внесена была въ Кіевскія гродскія книги, и здесь опять на ней сделали помету:

Anno Domini tysiąc szescset czterdziestego siodmego, dnia osmego februarii, za oczewistym podaniem tego testamentu przez wielebnego w Bodze oyca Athanazego Fayłukiewicza, do act przyiąłem. Stanisław Bączkowski, namiestnik zamku Kiiowskiego.

Наконецъ та же Новгородская выпись 20 марта 1647 года была предъявлена и внесена въ Луцкія гродскія книги лично „превелебнымъ

в Богу его милостью отцемъ Юзефомъ Чапличемъ-Шпановскимъ, архимандритомъ Мелвицкимъ". Отсюда (книга № 2167, л. 417—427) мы и заимствовали помѣщенный выше текстъ завѣщанія П. Могилы, такъ какъ здѣсь онъ записанъ гораздо вѣрнѣе, нежели въ Евгеніевскомъ Сборникѣ.

XVII.

Запись Кіево-печерскаго архимандрита Іосифа Тризны о дозволеніи иноками, преподавателямъ Братской школы, еще въ теченіе трехъ лѣтъ владѣть имѣніями Печерскаго монастыря Вишеньками и Гнидиномъ. 1648 года, 23 апрѣля.

Ja Jozef Tryzna, archimandryt swiętey Pieczarskiey Kijowskiey Ławry, i my kapituła Pieczarska, oznaymuiemy tym listem naszym. Uważaiąc ustawiczne merita i wierne prace około dobra wszystkiey cerkwi Bożey wielebnych oyców z Bractwa Kijowskiego, w tym że monasterze Pieczarskim do zakonu postrzyżonych, i chcąc ich tym bardziey do usług cerkwi Bożey i tego mieysca swiętego Ławry Pieczarskiey obligować; nie mniey też zmarłego w Panu Bogu swiętey pamięci jego mosci oyca Piora Mohiły, metropolity i archimandryty Kijowskiego, tego Bractwa i szkół fundatora, pobożney intencyi nasladuiąc, folwark i sioło monastera Pieczarskiego, które z łaski swiętey pamięci jego mosci oyca metropolity, iako archimandryty Pieczarskiego, i nas kapituły Pieczarskiey, tudziesz z łaski mnie, teraznieyszego archimandryty, i teyże kapituły do tych czas trzymali, nazwane Wiszeńki i Hnidyn, przy tych że oycach brackich dla pomnożenia chwały Bożey i nauk zachowuiemy na lat trzy, po sobie zupełnie idących, od dnia swiętego wielkiego męczennika Georgia; teraznieyszego, do takowego ż swiętego, z takowym iednak obiasnieniem, iz przez to nic własności prawa przez te dobra monasterowi Pieczarskiemu nie deroguiemy, i że pomienieni oycowie

braccy poddanich tamteyszych Wiszeńskich nad zwykłe dawne powinnosci pociągać nie maią i nie będą, i tę maiętność, iako własną Pieczarską, po wysciu naznaczonego terminu, w całości ustąpić i oddać maią. J na to dalismy ten list, zapis nasz, z pieczęciami i z podpisami rąk naszych. Dan w monasterze Pieczarskim, roku tysiąc sześcset czterdziestego osmego, miesiąca aprila dwudziestego trzeciego dnia.

Подъ этимъ актомъ, кромѣ подписи архимандрита Іосифа Тризны, находятся еще свидѣтельскія подписи: Брацлавскаго воеводы Адама Киселя и Кіевскаго каштеляна Максимиліана Бржозовскаго, вмѣстѣ съ ихъ печатями.

XVIII.

Благословенная грамота Паисія, патріарха Іерусалимскаго, данная Кіевскому училищному братству. 1649 года, 23 іюля.

Паисій, милостію Божіею патріарх святого града Іерусалима, Сиріи, Аравіи, Кана Галилеи, обоюпол Іордана и всея Палестины.

Извѣстно вѣдяще, яко паче инѣхъ церкви Божіей благопотребнѣйшіи, Богу же благопріятнѣйшіи, иже премудрости и разума талантъ отъ Бога пріемши, со многимъ пріобрѣтеніемъ его умножают; им же и Господь многу мзду обѣща по евангельскому гласу, глаголющу: „благій рабе и вѣрный, въ малѣ бысть вѣренъ, надъ многими тя поставлю: вниди въ радость Господа своего“. Но понеже, по томужде гласу: „жатва убо многа, дѣлателей же мало“, пастырское сіе тщаніе есть, еже собирати во виноградъ Христовъ дѣлателей; тѣмъ же и мы, архіерей сый, отъ святѣйшаго престола патріаршескаго Божія града Іерусалима двигнувшеся въ Россію Великую, въ Малой Россіи богоспасаемаго града Кіева

достигше, иныя убо обители святыя посѣтихомъ, пачеже во обители святаго Богоявленія крестоноснаго Братства, благословеніемъ убо прежде насъ бывшаго святѣйшаго престола Іерусалимскаго правителя киръ Θеофана, иждивеніемъ же благороднаго и христолюбиваго Петра Конашевича Сагайдачного, гетмана Войска его королевской милости Запорожскаго, и иныхъ христолюбцевъ воздвиженной, нѣкое время пребыхомъ; въ немъ же виноградъ училищный нашего престола благословеніемъ, тамо же прежде бывшаго митрополита киръ Петра Могилы тщаніемъ насажденъ и возращенъ, такожде и дѣлатели винограда того во ученіи, разумѣ и премудрости зѣло искусныхъ, благочестивыхъ и благовѣиныхъ тоя святыя обители видѣвше и ученіемъ славенскаго, яко свойственнаго, латинскаго, яко между латинами живущимъ имъ благопотребнаго, отчасти и нашего греческаго языка юношъ благородныхъ право обучающихъ, утверждающихъ и отъ ересей ко вѣрѣ православной каѳолической своимъ премудрымъ ученіемъ, святыхъ отецъ послѣдующе преданіямъ, обращающихъ, уразумѣхомъ,—зѣло о нихъ возрадовавшеся благоволихомъ и Христа Спаса въ таковомъ душеспасительномъ дѣланіи благоволяща благодарствихомъ, иже святыми апостолы своими о юности коегождо не точію не нерадити, но и прилежати ей обученіемъ во исправленіи святыя вѣры православныя, добродѣтелей же и вѣры повелѣ; обычаемъ бо отъ юности притяженная или благая или злая во естество многими лѣты претворятися обыкоша. Сего ради таковое тщаніе во ученіи и исправленіи юностнаго возраста дѣтей, отъ благочестивыхъ инокъ святыя обители Богоявленія крестоноснаго Братства бываемое, похваливше, во еже и во предняя лѣта таковыхъ учителей благотрудныхъ и училищъ, си есть школъ славенскаго, греческаго и латинскаго языка, въ поученіе христіанскихъ дѣтей имъ умножати, благословеніемъ патріаршескимъ, отъ святаго престола Іерусалимскаго преподаемымъ, утверждаемъ и вѣчне печатлѣемъ. Богоугодно бо есть дѣло и полезно юности во благомъ разумѣ обученіе; паче же всей Россіи Малой странѣ и

зѣло нужно, идѣже иновѣрцы и отступницы хитростною своею мудростію не точію простыхъ, но и разумныхъ множицею прельщаютъ и уловляютъ, отъ истинныя вѣры своимъ душегубнымъ прельщаютъ прельщеніемъ и отводити тщатся. Хотящихъ же нѣкихъ дерзнути, еже сихъ благоговѣнныхъ иноковъ святое обители Богоявленія Братства Кіевскаго въ томъ богоугодномъ дѣлѣ ученія завистію или инымъ нѣкимъ рвеніемъ, или яко не богоугодное тѣхъ дѣло ученія мнящихъ, уставити и разорити, неблагословенію нашему патріаршескому и анаѳемѣ вѣчной предаемъ. 1649 года, іюля 23 дня.

(М. П.)

Подпись греческій.

XIX.

Запись Антонія Винницкаго, епископа Перемышльскаго и Самборскаго, съ обѣщаніемъ вносить ежегодно по сту злотыхъ на содержаніе Кіевскаго Братскаго Коллегіума. 1650 года, 13 іюля.

Ja Antoni Winnicki, z łaski Bożey episkop Przemyslski, czynię wiadomo tym moim dobrowolnym zapisem: iż ia, maiąc votum singulare, aby w narodzie naszym Roxolanskim nauki kwitneli dla cwiczenia młodzi narodu naszego, która by mogła być cerkwi swiętey wschodniey podporą i usługą, z rozszerzeniem chwały Bożey, z utrzymaniem błahoczestia; a że swiętey pamięci oyciec Piotr Mohyła, archiepiskop, metropolita Kijowski, Halicki i wszystkiey Rossiey, w Kijowie, przy cerkwi Brackiey Bohoiawlenia, Collegium wielce pożyteczne cerkwi Bożey fundował i godnych ludzi zebrał, którzy, po smierci swiętey pamięci, w trudnosci tych czasów wielką szczupłość w wychowaniu maią; tedy ia, na ten czas eodem ku cerkwi Bożey zelo ductus, obiecuię złotych sto na każdy rok dawać, począwszy

od roku teraznieyszego tysiąc sześćset piędziesiątego. A skoro ad realem et pacificam in toto przyjdę possessionem tego władyctwa y większey intraty, tedy, po uznaniu osobliwey powolności oyców kollegiatów, corocznie tey moiey kwoty poprawić obiecuię. Na co dla lepszey wiary moy ten dobrowolny zapis daię wielebnemu w Bogu oycu Łazarzowi Baranowiczowi, na ten czas rektorowi Collegium Kijowskiego, i wszystkiey braci teraznieyszey i na potym będącey, pracuiącey w szkołach pomienionego Collegium Kijowskiego, z podpisem ręki moiey. Pisan w monasterzu Bratskim Kijowskim, julii 13 dnia, roku tysiąc sześćset piędziesiątego.

Antoni Winnicki, episkop Przemyslski i Samborski.

(L. S.).

XX.

Такая же запись, выданная Витебскимъ епископомъ Іосифомъ Горбацкимъ съ обязательствомъ взносить ежегодно на поддержаніе Коллегіума по 500 злотыхъ. 1650 года, 12 іюля.

Ja Jozeph Horbacky, z łaski Bożey episkop Witepsky, Orszansky, Mscisławsky y Mohilewsky, czynię wiadomo tym moim dobrowolnym zapisem, iż ia, maiąc votum singulare, y przysięgą na episkopią wstępuiąc stwierdzone, powinien starać się, aby w narodzie naszym Roxolanskim nauki kwitnęły dla cwiczenia młodzi narodu naszego, która by mogła być cerkwi swiętey wschodniey podporą y usługą, z rozszerzeniem chwały Bożey, z utrzymaniem błahoczestia; a że swiętey pamięci oyciec Piotr Mohiła, archiepiskop, metropolita Kijowskiy, Halicky y wszystkiey Rossiey, w Kijowie, przy cerkwi Brackiey Bohoiawlenia, Collegium wielce pożyteczne cerkwi Bożey fundował y godnych ludzi zebrał, ktorzy, po smierci swiętey pamięci, w trudności tych czasów wielką szczupłość w wychowaniu maią; tedy ia

na ten czas, pokąd przyidę do większey intraty, na każdy rok, począwszy od roku teraznieyszego tysiąc sześćset pięcdziesiątego, złotych pięćset dawać y do Kijowa w dzien Wowedenia Nayswiętszey Panny przysyłać, pod sowitoscią, ieslibym ten termin chybił, obiecuię; co wszystko pod słowem moim archiereyskym y ligamentem, w archiwie jasnie przewielebnego jego mosci oyca Sylwestra Kosowa, metropolity Kijowskiego, Halickiego, y wszystkiey Rossiey, zostawionym, czynić obiecuię. A skoro do większey intraty przyidę, tedy, uznawaiąc ku mnie osobliwą powolność oyców kollegiatów, doroczney daniny moiey poprawić i pod tym że obowiązkiem powiększyć offiaruię się. Co mam pełnić do ostatniego kresu żywota mego. A dla lepszey wiary ten dobrowolny zapis moy daię wilebnemu w Bogu oycu Łazarzowi Baranowiczowi, na ten czas rektorowi Collegium Kijowskiego, y wszystkiey braci teraznieyszey y na potem będącey, pracuiącey w szkołach Collegium pomienionego Kijowskiego, z podpisem ręki moiey y uproszonych ich mościow, nizey wyrażonych. Pisan w monasterze Brackim Kijowskim, julij dwunastego dnia, roku tysiąc szesćset piędziesiątego.

Jozeph Horbacki, episkop Witebski, Mscisławski, Orszanski, Mohilewski, ihumen Michayłowski Kijowski.

Jozeph Czaplic-Szpanowski, episkop Lucki i Ostrozski, archymandryt Mielecki, proszony do podpisu.

Примѣч. *Кромѣ этой записи, такія же, слово въ слово и въ то же время, учинены записи: Іосифомъ Чапличемъ-Шпановскимъ. епископомъ Луцкимъ и Острожскимъ, и Діонисіемъ Балабаномъ, епископомъ Холмскимъ и Белзскимъ. Первый изъ нихъ обязывался вносить ежегодно, ко дню Введенія Пресвятыя Богородицы, на поддержаніе Кіевскаго Коллегіума по 500 злотыхъ, а послѣдній— по 200 злотыхъ.*

XXI.

Жалованная грамота царя Алексѣя Михайловича на свободный пріѣздъ Кіево-Братскихъ иноковъ въ Москву для испрошенія милостыни. 1650 года, 30 августа.

Божіею милостію мы, государь, царь и великій князь Алексѣй Михайловичь, всеа Россіи самодержецъ, владимерскій, московскій, новгородцкій, царь казанскій, царь астраханскій, царь сибирскій, государь псковскій и великій князь тверскій, югорскій, пермскій, вятцкій, болгарскій и иныхъ; государь и великій князь Новагорода, Низовскіе земли, резанскій, ростовскій, ярославскій, бѣлоозерскій, удорскій, обдорскій, кондійскій и всеа сѣверныя страны повелитель и государь Иверскіе земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей и Кабардинскіе земли, черкаскихъ и горскихъ князей, и иныхъ многихъ государствъ государь и обладатель.

Пожаловали есмя Киевского Богоявленского Братцкого монастыря игумена Іосифа съ братіею, что намъ, великому государю, нашему царскому величеству, били челомъ тогожъ Богоявленского Братцкого монастыря старцы Арсеній и Епифаній, чтобъ намъ, великому государю, нашему царскому величеству, пожаловати велѣти въ тотъ Богоявленской Братцкой монастырь дати нашу жаловальную грамоту, чтобъ того монастыря игумену и старцомъ вольно было пріѣзжати въ наше Московское государство къ намъ, великому государю, для милостыни въ третой годъ. А въ прошломъ во 157 году, по челобитью Киевскаго Печерскаго монастыря митрополита Селивестра Косова, дана была наша царскаго величества жаловальная грамота того Богоявленского Братцкого монастыря игумену Инокентію съ братіею, и велѣно имъ въ наше Московское государство къ намъ къ Москвѣ пріѣзжати временемъ для монастырскаго строенія и для милостыни въ пятой или шес-

той годъ. И мы, великій государь, царь и великій князь Алексѣй Михайловичь, всеа Русіи самодержецъ, Киевского Богоявленского монастыря игумена Іосифа съ братіею, или кто по немъ въ томъ монастырѣ иный игуменъ и братія будутъ, пожаловали: велѣли имъ дати сю нашу царскую жаловальную грамоту и велѣли имъ пріѣзжати въ наше Московское государство, къ намъ къ Москвѣ времянемъ для монастырского строенія, для милостыни, въ третей годъ, тремъ или четыремъ старцомъ да служкѣ. А какъ пріѣдутъ нашего государства въ городъ въ Путивль или поѣдутъ отъ насъ съ Москвы къ себѣ, и нашего государства въ украинныхъ городѣхъ бояромъ нашимъ и воеводамъ и всякимъ нашимъ приказнымъ людемъ тѣхъ старцовъ къ намъ къ Москвѣ и съ Москвы пропущати по сей нашей жаловальной грамотѣ не издержавъ. И подводы подъ нихъ и подъ ихъ рухледь давати и приставовъ съ ними до Москвы посылати дѣтей боярскихъ. А давати имъ по сей нашей жаловальной грамотѣ по подводѣ человѣку, а подъ рухлядь ихъ давати подводы, какъ имъ мочно поднятца. А корму имъ давати въ дорогу до Москвы игумену по осми денегъ, а попомъ и старцомъ болшимъ по пять денегъ человѣку, а достальнымъ старцомъ по четыре деньги человѣку; а слугамъ ихъ по три деньги человѣку на день. А конскаго корму давати имъ зимою по три деньги на лошадь на день, сколько съ ними лошадей будетъ. А какъ того монастыря игуменъ или старцы пойдутъ къ намъ къ Москвѣ или съ Москвы, и по городамъ таможеннымъ головамъ и цѣловальникомъ, и по мытомъ мытчикомъ, и по рекамъ перевозчикомъ и мостовщикомъ, и губнымъ старостамъ, и цѣловальникомъ, и всякимъ пошлинникомъ съ тѣхъ старцовъ и съ ихъ слугъ и съ рухляди ихъ мыту и перевозу и мостовщины и тамги и иныхъ нѣ которыхъ пошлинъ не имати, а пропущати ихъ безо всякіе зацѣпки. А кто на нихъ и на ихъ слугахъ что возметъ или чѣмъ изобидитъ, и тѣмъ отъ насъ быти въ опалѣ, а взятое велимъ отдати вдвое. А игумену и старцомъ того монастыря въ наше Московское государство и изъ нашего государства иныхъ монастырей старцовъ

и слугъ и лошадей и товаровъ чужихъ и заповѣдныхъ съ собою за свое и за своихъ людей не провозит; а чемъ ихъ уличатъ, и то возмутъ на насъ, а на нихъ за то положити пени, смотря по винѣ. Дана ся наша государская жаловальная грамота въ царствующемъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія міру 7158, мѣсяца августа 30 дня.

А подписалъ великого государя, царя и великого князя Алексѣя Михайловича, всеа Росіи самодержца, дякъ Алмазъ Ивановъ.

(М. П.).

XXII.

Универсалъ гетмана Богдана Хмельницкаго о пожалованіи Кіево-Братскому монастырю бывшихъ доминиканскихъ имѣній въ Кіевскомъ повѣтѣ, с. Мостищъ и другихъ земель и угодій. 1651 года, 11 января.

Богданъ Хмельницкій, гетманъ, зъ Войскомъ Запорожскимъ.

Поневажъ всемогущею своею рукою десною Богъ и Створитель неба и землѣ сподобилъ мнѣ непріятелей и гонителей всходней православной церкви, матки нашей, ляховъ зъ Украины въ Польщу далеко прогнаты, стараніе маю пильное около благолѣпія церквей Божіихъ и о монастырехъ для размноженья хвалы Божои. А яко инымъ многимъ церквамъ и монастырямъ для поправы и выжевеня придавалемъ маетности лядскіе и млины, такъ монастыреви Богоявленскому Братскому Кіевскому доминиканскіе маетности, а особливо село, названное Мостища, надъ рѣчкою Ирпенемъ и надъ рѣчкою Ко́торемъ, зъ всѣми приналежными грунтами, полями, сѣножатьми, борами, лѣсами и всѣми млинами и

пожитками подалемъ въ владзу и спокойное уживанье. Данъ въ Чигиринѣ, дня 11 января, року 1651.

Богданъ Хмельницкій рукою власною.

(М. П.).

Документъ этотъ, съ датой 11 іюня, 1651 г., напечатанъ и въ Актахъ Зап. Россіи по списку сдѣланному въ 1709 г., при представленіи подлинника гетману Скоропадскому для конфирмаціи и впослѣдствіи хранившемуся въ архивѣ Кіевской Казенной Палаты.

XXIII.

Универсалъ того же гетмана о пожалованіи Кіево-Братскому монастырю бывшихъ іезуитскихъ имѣній: с. Ксаверова, Мухоѣдъ, Плисецкаго, Черногородки и др. 1656 года, 9 января.

Богданъ Хмелницкій, гетманъ, зъ Войскомъ его царьского величества Запорожскимъ.

Всѣмъ вобще и кождому зъособна, кому бы о томъ вѣдати належало, а меновитѣ паномъ полковникомъ, асауломъ, сотникомъ, атаманомъ и всему товариству войскъ его царьского величества Запорозскихъ, также вшелякоѣ кондиціи людемъ, кому бы только сее наше писанье показано было, доносимъ до вѣдомости, иж видячи мы монастыръ Братскій Кіевскій при недостатку и потребуючій отъ насъ поратунку, въ которомъ щоденнѣ за насъ и за все Войско Запорозское отдается хвала Божія, пустили есьмо на выживенье и на поратунокъ церкви Божой и братіи монастыря вышъ менованого Братского Кіевского село Ксаверовъ, що ксендзъ Елецъ держалъ, и на Полѣсью маетность Мухоѣды, такъже и села подъ Фастовымъ езуитскіе, которые передъ тымъ езуиты держали, то ест: Плисецкое, Чорногородку, Сарновичи, Обиходы и Базаръ, со

всѣми пожитками, ставами, млинами, сѣножатьми и иншими всякими доходами и приналежностями, такъ якъ и передъ тымъ поданныи повинности звыкли были отбувати, хотѣчи мети, абы и теперъ не иначей велебному въ Богу отцу Лазареви Барановичеви, ректорови монастыря Братского Кіевского, и всей братіи того жъ монастыря, альбо кого тамъ зошлетъ зъ слугъ монастырскихъ, кромъ жадного спротивленя, они всѣ (опрочъ козаковъ, которые завше до войска ходить звыкли) тые жъ повинности и послушенство отдавали. А ежели бы хто, поважаючи легце сей нашъ унѣверсалъ, послушнымъ быть не хотѣлъ и подданства не отдавалъ, таковыхъ мы отъ отца ректора и братіи помѣненого монастыря туды зосланымъ сурово карати позволяемъ, а иншихъ и бунты всчинаючихъ пану полковникови нашому Кіевскому бы и на горло карати росказуемъ, не чинячи иначей. Данъ зъ Чигирина, дня 9 генваря, 1656 року.

Богданъ Хмелницкій, рука власна.

Напечатанъ въ Актахъ Зап. Россіи, т. 5, № 45, съ копіи, снятой въ 1709 г. при представленіи подлинника въ Войсковую канцелярію для гетманской конфирмаціи и впослѣдствіи хранившейся въ архивѣ Кіевской Казенной Палаты.

— — —

XXIV.

Удостовѣреніе Кіевскаго полковника Василія Дворецкаго относительно пожалованныхъ Б. Хмельницкимъ Кіево-Братскому монастырю земель и угодій съ обозначеніемъ ихъ границъ. 1659 года, 3 мая.

Василій Дворецкій, полковникъ Войска его царскаго пресвѣтлаго величества Запорожскаго Кіевскій.

Всѣмъ вообецъ и кождому зъ особна, а именовите сотникомъ, атаманомъ, асауломъ и всѣмъ козакомъ полку Кіевскаго, такъ

тежъ и мещаномъ Кіевскимъ и селяномъ около Кіева будучимъ, ознаймую, ижъ небожчикъ славной памяти панъ Богданъ Хмельницкій, гетманъ, и все Войско Запорожское, помощію Божіею, а одвагою, щастьемъ и мужествомъ своимъ рыцарскимъ, скинувши съ себе ярмо неволи лядское презъ вѣру и церковь православную христіанскую восточную отъ великаго лядскаго преслѣдованья, особливе мѣсцы святые, церкви и монастыри Кіевскіе и Украинскіе многіе увольнивши и зъ пащекъ лядскихъ вырвавши, за то Господу Богу и пресвятой Богородици, и всѣмъ святымъ угодникомъ Божіимъ благодареніе чинячи, на обфитшую фалу Божію мѣсцямъ святымъ, церквамъ и монастырамъ помененнымъ, яко ихъ здавна власные добра, церкви знову привернули и яко ихъ належитые, отъ костела Доминиканскаго слушне оторвавши, на церкви надали; межи которыми и монастырови Богоявленія Господня, Брацкому Кіевскому, и школамъ при немъ будучимъ, для наукъ высокихъ презъ побожныхъ а вельце славныхъ, годной памяти людей, то есть чрезъ пана Сагайдачнаго, гетмана Войска Запорожского, и чрезъ преосвященнаго, въ Богу зешлого, отца Петра Могилу, митрополита Кіевскаго, зъ умыслу побожне для обороны отъ супостатъ вѣры и церкви православныя, за часу гоненія ихъ, фундованымъ, яко ктиторы и наступци, особливе певныи маетности назначили и дали, то есть: костелъ Доминиканскій въ Кіевѣ и его грунта, въ Кіевѣ и за Кіевомъ будучіе, и приналежности всѣ, яко то: недавно презъ тыхъ же ксендзовъ осаженное, а теперъ пустое село, названное Мостище, надъ рѣчкою Ирпинемъ, грунтъ ихъ увесь зъ борами и рѣчкою Котóремъ, зъ млинами всѣми, цѣлыми и попаленными, на рѣчцѣ Котóрѣ, въ томъ же грунтѣ будучими, зо всѣми пожитками належачими. Который то грунтъ, отцамъ Братцкимъ належачій, починается отъ той же рѣчки Ирпеня, а кончится по озеро за селомъ Преваркою и за полями его, въ полмилѣ, въ бору, ведле дороги Гостомской, на Мостище идучое, будучого въ довжъ, а въ поперекъ отъ Сирца рѣчки просто чрезъ боръ, отъ грунту церкви Василевское, меское Кіевское, презъ то-

го жъ Сагайдачного уфундованное, по рѣчку Водицу въ поперекъ кончится, которая идетъ отъ Мощуна, грунту воеводского Выжгородского. На што и листы войсковые отъ Богдана Хмельницкаго велебному отцеви монастыря Братцкаго Кіевскаго собѣ данные мѣли; которые теперъ листы з монастыремъ и школами погорѣли. Чого всего я будучи свѣдомъ, то признаю до дальшое и доскональшое воли и ласки его царского пресвѣтлого величества и Войска Запорожскаго, которые звыкли, (ведле) способности своее, тымъ святымъ мѣсцамъ и потребнымъ опекунами быти и его вспомогати, ревнуючи давнѣйшимъ ктиторомъ и фундаторомъ побожнымъ, и въ держаню того наданя велебныхъ отцовъ Братцкихъ спокойне заховали, подъ суровымъ караньемъ войсковымъ. На што, для лѣпшое вѣры и памяти, далемъ тотъ мой листъ, подъ печатью моею и съ подписомъ руки моее, велебнымъ отцомъ Братцкимъ Кіевскимъ. Дѣялосе въ Кіевѣ, року тысяча шестьсотъ пятьдесятъ девятого, мѣсяца маіа дня третого.

Василій Ѳеодоровичь Дворецкій, полковникъ Кіевскій, рукою власною.

(М. П.).

XXV.

Жалованная царская грамота Кіево-Братскому монастырю на поіезуитское имѣніе мѣстечко Ксаверовъ, пожалованное ему гетманомъ Б. Хмельницимъ, с. Мухоѣды, Плисецкое, Черногородку и другія. 1659 года, 31 декабря.

Божиею милостию мы, великій государь, царь і великій князь Алексѣй Михайловичь, всеа Великия і Малыя и Бѣлыя Росіи самодержецъ, московскій, киевскій, владимерскій, новгородцкій, царь казанскій, царь астраханскій, царь сибирскій, государь псковскій

і великій князь литовскій, смоленскій, тверскій, волынскій, подольскій, югорскій, пермскій, вятцкій, болгарскій и иныхъ, государь и великій князь Новагорода, Низовские земли, черниговскій, резанскій, полотцкій, ростовскій, ярославскій, белоозерскій, удорскій, обдорскій, кондійскій, витебскій, мстиславскій и всеа сѣверныя страны повелитель, и государь Иверские земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей, и Кабардинские земли, черкаскихъ и горскихъ князей, и инымъ многимъ государствомъ и землямъ восточнымъ и западнымъ и сѣверимъ отчичь и дѣдичь, и наслѣдникъ, и государь, и обладатель. Пожаловали есмя Киевского Братцкого Богоявленского монастыря игумена Иоаникея Галитовского, ректора школъ Киевскихъ, з братьею. Что въ нынѣшнемъ во 168 году били челомъ намъ, великому государю, Богоявленского монастыря игуменъ Иоаникей з братьею. Владѣютъ де они, по привилиемъ гетмана Богдана Хмелнитцкого, на строение церквей и школъ, маетностями езувицкими, мѣстомъ Саворовымъ со всѣми приналежностями, да селомъ Мухоѣдами, что было имъ далъ митрополитъ Могила, а после ево дачи, в нынешнее воинское время, отнявъ у нихъ братъ Могилинъ, продалъ было Сапѣге. И намъ бы великому государю пожаловать ихъ, велѣть имъ тѣ маетности подтвердить нашею государскою жаловалною грамотою; да имъ же вновь дать около бискупья Фаста Плисетцкое и Черногородку, да порожее мѣсто Рылского в Киеве, пляц, которое взялъ было измѣнникъ Выговской, да Доминиканской костелъ на строение церкви. И мы, великій государь, царь и великій князь Алексѣй Михайловичь, всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержецъ, Братцкого Богоявленского монастыря игумена Иоаникея з братьею пожаловали мѣстомъ Саворовымъ со всѣми приналежностями на строеніе церквей и школъ, да селомъ Мухоѣдами, буде у нихъ на тѣ маетности есть привилия гетмана Богдана Хмельницкого і впредь буде спору и челобитья отъ козаковъ не будетъ и в роздачу не отдано, владѣть велѣли. А что они били челомъ вновь о новыхъ маетностяхъ, о Плисетцкомъ и Черногородке да о по-

розжемъ мѣсте Рылского и о Доминиканскомъ костеле на строеніе церкви, и буде тѣми маетностями и порозжимъ мѣстомъ никто не владѣетъ и спору и челобитья впредь ни отъ ково не будетъ, и тѣмъ всѣмъ владѣть имъ же. И о томъ велѣли имъ дать нашу царского величества жаловальную грамоту за нашею государскою печатью. И по нашей государской милости, Братцкого Богоявленского монастыря игумену Іоаникею з братьею, и кто по немъ въ томъ монастырѣ иный игуменъ и братья будутъ, тѣми маетностями, мѣстомъ Саворовымъ и селомъ Мухоѣдами, по привилиемъ гетмана Богдана Хмелнитцкого, также и вновь около бискупья Фаста Плисецкимъ и Черногородкою и порожнимъ мѣстомъ Рылского и Доминиканскимъ костеломъ, буде о томъ о всемъ впредь спору и челобитья не будетъ, владѣть и доходы всякие имать, по чему с тѣхъ селъ имывано напередъ сего. Дана ся наша царского величества жаловалная грамота въ нынешнемъ царствующемъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ создания миру 7168, мѣсяца декабря 31 дня.

Подлинная грамота, писанная на небольшомъ бумажномъ листѣ, съ разными украшеніями и по причинѣ поврежденія отъ времени наклеенная на бѣлую бумагу, хранится въ Кіевской Духовной Академіи.

XXVI.

Универсалъ гетмана Петра Дорошенка объ отдачѣ мѣст. Стаекъ съ перевозомъ на Днѣпрѣ митрополиту Іосифу Нелюбовичу-Тукальскому. 1669 года, 7 февраля.

Петро Дорошенко, гетманъ, з Войскомъ Запорозскимъ.

Ознаймуемъ симъ нашимъ писанемъ паномъ полковникомъ, асаулом, сотнікомъ, атаманомъ и всему старшому и меньшому Войска Запорозского товариству, такъже пану полковніковѣ Канев-

скому, всѣмъ обывателемъ Стаецкимъ, и кому колвекъ показано будет, іжъ для благословенія пастірского и для щоденніхъ побожніхъ молитовъ за нас и все Войско Запорозское, пустілисмо ясне в Богу преосвященному его милости господину отцу Іосифу Нелюбовичу Токалскому, милостію Божіею православному архіепископу, метрополіте Кіевскому, Галіцкому и всея Россіи, екзарси святѣйшого апостолского орону Константінополского, пану и пастіреви нашому, на кухенное выстатчене мѣстечко Стайки, любо спустошалое, з послушенствомъ подданіхъ и с перевозомъ над Днепром, противъ Стаекъ будучимъ, позволивши людемъ тамъ пріходячимъ селитися и зосланному от его милости пана и пастира тамъ осажовати и збырати обывателей и самому во вшеляком безпеченстви, отбираючи належное послушенство и повинност от подданніхъ, такжс завѣдуючи перевозомъ на Днепрѣ Стаецкім, жити. О чом кождій вѣдаючи з старшого и меньшого Войска Запорозского товариства, абы его милости отцу метрополитѣ Кіевскому, пану пастіреви нашому, въ обнятю от насъ конферованного местечка Стаекъ и перевоза тамошнего никто найменшое перешкоди чинити не важился, до того зосланному от его милости, тамъ людемъ мешкаючим и фундуючимся никакой виражати крівди, і обыватслі Стаецкіе жебы вшелякое отдавали послушенство, пилно и сурово приказуемъ, назначивши на противного воли нашой и сему пісаню срокгое войсковое без всякой фолкги каране. Дан в Чигіріне, дня 7 февраля 1669 року.

Петро Дорошенко, гетманъ, рука власна.

(М. П.).

Изъ давней копіи, принадлежащей Кіево-Софійскому Собору.

XXVII.

Письмо митрополита Іосифа Нелюбовича-Тукальскаго къ ректору Кіево-Братскаго Коллегіума съ заявленіемъ, что онъ уступаетъ въ пользу Коллегіума мѣст. Стайки съ перевозомъ. 1669 года, 27 марта.

Превелебный в Христѣ господине отче ректоре, въ Духу Святомъ возлюбленній сыну!

Такъ любовъ велебности твоей, в писанію декларованную, яко и присланную „Мыръ со Богомъ Святимъ", книгу, pro grato принявшы pignore, жичу велебность твою non modo instrumentum verum, etiam formam et finem tantarum sacrosanctarum causarum видѣти, отколя бы имъ далѣй, тымъ болшое хвала Божая помножене, а тое благопотребное мѣсце fecundius на вспарте матере нашой святой восточной церкве и утѣху всѣхъ сыновъ ей православныхъ, иле под тіе оплаканніе часи, incrementum брала. Взглядомъ promissum, Стаекъ и перевозу, яко вдовыя двѣ лептѣ, любо и самъ барзо нищетенъ, на поратунокъ того зубожалого святого мѣсця отлучаю и якій унѣверсалъ от его милости папа гетмана одержалемъ, ведлугъ всего в немъ описаня и мѣстечко и перевозъ казалемъ отцу Севастіану в дозоръ и диспозицію здати, выдавшы и унѣверсалъ свой, жебы резидуючий тамъ мѣстечкомъ, перевозомъ и вшелякими належностями з нихъ, жебы якій колвекъ пожитокъ быты могль, справовал. З перевозомъ тимъ, якъ самъ велебность твоя найлепѣ, любъ заарендоват, любъ самимъ держат, розумѣешъ, такъ и поступѣте, cum ea vero cautela, же до лукъ справи трудно мѣти сего лѣта, поневажъ вкупѣ з Трипольскіми луками в аренду пущены и в держане южъ поданы, опрочъ тых що ест озеръ и пожитковъ иншыхъ, тое в моци велебности твоей. И о лукахъ, еслы Господь Богъ позволит, з старанемъ моимъ не устану, яко тотъ, которий всѣми силами тому церквѣ Божой потребному мѣсцу помочи радъ, и на тот часъ в любовъ и благо-

пріятніе молитвы велебности твоей вручаючи мя, тому ж и всей о Христѣ братіи и архіерейское мое благословеніе предпосылаю. З Канева, марта 27, 1669 г.

Велебности твоей в Духу святом зычливій пастиръ, братъ, богомолца и слуга, архіепископъ, метрополита Кіевскій, Галицкій и всея Росіи, екзарха святого апостолскаго трону Константінополского, многогрѣшній Токалскій.

Изъ давней копіи, принадлежащей Кіево-Софійскому Собору.

XXVIII.

Жалоба двор. Яна Песляка на ректора и всю училищную корпорацію Кіево-Братскаго и Гощскаго Коллегіумовъ, равно и на наслѣдниковъ бывшаго Кіевскаго воеводы Адама Киселя, о присвоеніи принадлежащаго жалобщику имѣнія с. Лобачовщины. 1670 г., 14 генваря.

Року тысеча шестсотъ семъдесятого, месеца генъвара чотырнадцетого дня.

На ураде кгродскомъ, в замку его королевъское милости Володимерском, передо мною Стефаномъ Вышполскимъ, коморникомъ граничъным воеводства Киевъского, буркграбимъ замъку Володимерского, и книгами нинѣшъними кгродскими старостинскими, comparens personaliter urodzony i. m. pan Ian Pieslak, syn y potomek własny zeszłych niegdy urodzonych pana Stephana Pieslaka y paniey Nastaziey Syngurowny spłodzony pozostały, iako skoro z więzienia Moskiewskiego, w ktorym przez niemały czas zostawał, wyszedszy y acta praesentia adire potuit, gdyż dla incursiy nieprzyiacielskich, kozackich y tatarskich, przez niemały czas acta grodzkie Kijowskie, Owruckie y Żytomierskie, do ktorych żadnych suscept nie przymuią, vacabant, swoim y urodzoney paniey Heleny

Pieslakowny Iakubowey Pohorskiey, siostry swey rodzoney, nomine, żałosnie cum summo dolore, iako więzien utrapiony y ubogi, swiadczył et coram officio praesenti solenniter swiadczył się y protestował naprzeciwko wielebnym w Bogu oycom: Warłamowi Iasinskiemu, rektorowi, Oleszkiewiczowi, namiesnikowi, Henademu Berezeckiemu, horodniczemu zamku Nowosielskiego, Petroniemu Czerczyckiemu, gospodarstwem w Nowosiolkach zawiaduiącemu, Michałowi Onichimowskiemu, praefektowi szkoł tamecznych, zakonnikom y czercom wszystkim tego ż Collegium monastera Bractwa Kijowskiego, w tym że monastyrze pomienionym zostaiącym, y Hołowczycowi, rektorowi monastera Hosckiego, z tego ż Collegium Bractwa Kijowskiego, także wielebnym oycom Łazarzowi Baranowiczowi, episkopowi Czernihowskiemu, Nowogrodzkiemu y wszystkiego Siwierza, ante bywszemu rektorowi tego ż Collegium y monastera, tudzież oycowi Wasilewiczowi, ante bywszemu namiesnikowi tego ż Collegium monastera Bractwa Kijowskiego,—jako principałom, a naostatek y urodzonym y wielmożnym ich mm. pp. Danielowi na Nieswiczu Stempkowskiemu, kasztellanowi Brasławskiemu, staroscie bywszemu Wlodzimierskiemu, y potomkom jego mci, z zeszłą niegdy wielmożną panią Heleną-Hilarią Kisielowną Stempkowską, kasztellanową Brasławską, staroscinią Włodzimierską, to iest mianowicie: Gabryelowi, synowi, y pannie Ewwie-Ioannie, corce, Stempkowskim, spłodzonym, pozostałym successorom własnym y opiekunom ich mm, z prawa pospolitego należącym, także Mikołajowi, podkomorzemu Derbskiemu, staroscie Wyszgrodzkiemu, Ierzemu, staroscie Siennickiemu, Wacławowi, Benediktowi, Iakubowi, Janowi, Heliaszowi Kisielom, Władysławowi, Iarosławowi y Michałowi, synom zeszłego p. Alexandra Kisiela, podstolego Czernihowskiego, Kisielom, successorom wlasnym zeszłego niegdy iasnie wielmożnego p. Adama z Brusiłowa Kisiela, woiewody y generała ziem Kijowskich, Tłumackiego, Nosowskiego starosty, y paniey Anastaziey-Krystyny z Nowosiołek Bohuszewiczowny Kisielowey, woiewodziney Kijowskiey, ważonkow, pozostałym y innym, ktorzy by do tego ciężaru prawnego y do dobr należeć mieli, kto-

rych nomina et cognomina iż ad praesens protestantes wiedzieć nie mogą, za powzięciem wiadomosci w dalszym procederze prawnym przez pozwy specificowane y enudowane będą, w ten niżey opisany sposob y o to: Iż gdy protestans, wyszedszy z więzienia Moskiewskiego, w ktorym przez lat czternascie zostawał, a chcąc się, iako ubogi więzien utrapiony, z substanciey rodzicow swoich zostawioney poratować y cieszyć, swoim y wyszpomienioney siostry swoiey rodzoney nomine, post fata rodzicow swoich, dnia dwudziestego wtorego novembris, w roku blizko przeszłym tysiąc szescset szescdziesiąt dziewiątym, do dobr swoych zastawnych, wsi Łobaczowszczyzny nazwaney, w woiewodstwie Kijowskim leżącey, ktore to dobra pomienione, wieś Łobaczowszczyznę, zeszły niegdy wyszpomieniony jmc. p. na on czas kasztellan, a potym woiewoda, generał ziem Kijowskich, z małżonką swoią wyszpomienioną, zeszłemu niegdy wyszpomienionemu panu Stefanowi Pieslakowi y małżonce iego, rodzicom protestuiących, w summie czterech tysięcy złotych polskich talerami y czerwonemi ważnemi, w ktorey monecie powziętey ze wszystkiemi tych dobr poddanemi, gruntami, polami, sianożęciami y dombrowami, gaiami, zapustami, z drzewem bartnym y pszczołami et cum omnibus attinentijs et pertinentijs na lat trzy, w zapisie specialiter wyrażonym opisane, zawiodł, zastawił y zaraz w moc y spokoyną posessią wyszpomienionym zeszłym panom Pieslakom, rodzicom protestuiących, officiose podał y postąpił, na wszystko zapis obligationis, według prawa pospolitego y tamtego woiewodztwa Kijowskiego, a drugi zapis na przyznanie tego ż zapisu dawszy y do grodu woiewodztwa Kijowskiego per oblatam podawszy, ktore o tem latius et luculentius in se complectuntur et obloquuntur; wedle ktorych zapisow y posessiey w te dobra zapisane zeszli niegdy wyszpomienieni pp. Pieslakowie, małżonkowie, rodzice protestuiących, w spokoyney posessiey y dzierżeniu onych przez czas niemały zostawali. Dla objęcia tych dobr wyżey pomienionych y wzięcia z onych akcidencyi należących przyiechał tedy dnia wyszpomienionego dwudziestego wtorego nowembris, w roku blizko przeszłym

tysiąc szescset szescdziesiąt dziewiątym. Nie oglądaiąc się na srogość prawa pospolitego y winy w niem ratione securitatem sub tempus interregni opisane nic nie respectuiąc, ani też na zapis wyszpomieniony zastawny y na przyznanie iego, y na same posessyą w te dobra wyszpomienione zapisaną nic nie dbaiąc, wyszpomienieni zakonnicy Collegium monastera Bractwa Kijowskiego y wyszpomienieni successorowie zeszłego niegdy wyszpomienionego jmci p. woiewody generała ziem Kijowskich y małżonki jmci pozostali, protestuiącym do posessiey y wzięcia tych dobr wyszmianowanych, ktore to dobra pomienione przez incursie kozackie, tatarskie y przez nich samych fynditus są zniesione, że tylko samy grunt zostaie, paenitus et violenter cum armis nie tylko in fundo tych dobr wyszmianowanych, ale gdy protestans przyiechał do miasteczka y zamku Nowosiolek y zakonnikow tam wyszpomienionych residuiących tegoż dnia, miesiąca y roku wyszpomienionych upominał się na instancyą y prozbę swoię wsi Łobaczowszczyzny ze wszystkiemi gruntami y przynależnosciami, na ktorą furiose verbis laesivis et inhonestis, ktore czasu prawa judicialiter et verbaliter exprimowane będą, protestantowi powiedziawszy, że „tych dobr wyżey pomienionych z successorami wyżey opisanemi y poddanych, ktoreśmy z tych dobr wsi Łobaczowszczyzny do dobr y maiętnosci swey miasteczka Nowosiołek przeprowadzili y tam osadzili, nie wydamy, y summy wyżey pomienioney czterech tysięcy złotych polskich z provisią należącą protestuiącym nie oddamy y nie zapłacimy“,—gwałtownie nie dopuscili y owszem protestuiących, iako własnych successorow zeszłego p. Stephana Pieslaka y małżonki iego pozostałych, z tych dobr wyżey pomienionych obwinieni zakonnicy Collegium monastera Kijowskiego y successorowie zeszłego niegdy wyszpomienionego imci p. woiewody generała ziem Kijowskich y małżonki iego, nulliter et indebite per violentiam wybili, wycisneli y poddanych z dobr Nowosielskich, iako własnych, do dobr wsi Łobaczowszczyzny należących y zdawna tam osiadłych, nie przeprowadzili y protestuiącym nie oddali y ze wszystkich proventow, barci, miodow y innych ac-

cidencyi należących odięli y ku pożytkowi swemu niesłusznemu appraehendowali. Zaczym wyszpomienieni inculpati, tak zakonnicy Collegium monastera Bractwa Kijowskiego, iako et successores superius specificati, prawo pospolite y bezpieczenstwo wszelakie, sub tempus interregni opisane, naruszyli, w zakład w zapizie wyrażony czterech tysięcy złotych y w winy prawne w prawie pospolitym ratione violatam securitatis, tum et violentam expulsionis popadli y do szkod niemałych protestuiących, względem brania intrat z tych dobr wyżey opisanych przychodzących y trzymania onych, ktorych sobie na cztery tysięcy złotych podiętych bydź mienili (nie includuiąc w to samey summy istotney czterech tysięcy złotych powziętey z provizią należącą, także zakładu wyżey opisanego), przywiedli y przyprawili. O ktore, iako y o wszystko, protestans swoim y wyszpomienioney siostry swey rodzoney imieniem iterum atque iterum officio praesenti przeciwko wyszpomienionym osobom obwinionym oswiadczywszy y opowiedziawszy, ofiarował się ze wszystkiemi obwinionemi debita juris via in foro competenti et in judicio tribunalitio regni Lublinensi agere, velle salvam iednak meliorationem tey teraznieyszey protestatiey, lubo uczynienie inszey szyrszey, inquantum by tego necessitas juris ukazowała, zostawiwszy, na ten czas protestans prosił, aby ta teraznieysza protestatia actis praesentibus connotata była; co otrzymał.

Актовая книга Кіевскаго Централ. Архива, № 1041, л. 24.

XXIX.

Грамота короля Михаила, утверждающая права и вотчины Киево-Братскаго монастыря. 1670 года, 25 апрѣля.

Michał, z Bożey łaski król polski, wielkie xiąże litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, żmudskie, smolenskie, siwerskie y czernihowskie.

Wszem wobec y każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć teraz y na potomne czasy będzie należało, ninieyszym listem naszym wiadomo czyniemy. Supplikowali pokornie majestatu naszemu na seymie teraznieyszym walnym Warszawskim wielebny w Bogu ociec Warłaam Iasinski, jhumen y rektor monastyra Brackiego y Collegium Kijowskiego założenia swiętego Bohoiawlenia, y wszyscy zakonniky, w tym monasterże Brackim znayduiące się, przez pobożnego Ignacego Sakowicza, Pieczarskiego monastyra zakonnika, abyśmy przy pomienionym ich Brackim Kijowskim monasterze wcale y nienaruszenie zachowawszy wszystkie prawa, przywileia, fundacye, kommissie, swobody, od nayiasniejszych antecessorów naszych, krolów polskich, xiążąt Ruskich, y niektorych ziemian monasteru Brackiemu Kijowskiemu konferowane y nadane, władzą naszą krolewską konfirmowali, ratyfikowali y wiecnemi czasy zachowali. Za czym, lubo przy szczęśliwey w Krakowie koronacyey naszey wszystkim ogułem stanóm tey Rzeczypltey naszey y każdemu z osobna poddanym naszym wszelakie prawa, wolnosci, swobody, nadania przy zupełney wadze zatrzymać per pacta conventa swiętobliwie przyrzeklismy; iednak do pomienioney od zwysz mianowanego oyca jhumena Bractwa Kijowskiego y braciey iego, do majestatu naszego wniesioney suppliki, tudziesz od niektórych panów rad naszych wniesioney za niemi ynstancyi skłoniwszy się, przerzeczonego monastera Brackiego Kijowskiego wszystkie prawa, przywileia, fundacye, kom-

missie, swobody, osobliwie na Collegium y szkoły do uczenia ięzyka łacinskiego, od nayiasnieyszych antecessorow naszych nadane y przywileiami stwierdzone, także na dobra ziemskie, według funduszu zeszłego niegdy wielmożnego Kisiela, woiewody Kijowskiego, miasteczko Nowosiołki ze wsiami do niego należącemi, to iest za Mostyszczami Bohuszowka, Zwąki y Łobkowszczyzna, a za Dnieprem—wieska Pozniaki, w miescie zaś Kijowie do tego monastera Brackiego zdawna przywilleiami od nayiasnieyszych antecessorów naszych od cerkwiey dwoch, mianowicie: iedney Trzech Swiatyteley, swiętych Bazylego Wielkiego, Grzegorza Nazyanzena y Jana Chryzostoma, drugiey Podniesienia Krzyża swiętego, odłączone y monasterowi Kijowskiemu Brackiemu ze wszystkiemi do tych dóbr y gruntów należytosciami, pożytkami, siąnożęciami, dąbrowami, polami, jeziorami y dochodami, in genere et specie należytosciami, iako tylko prawa tych dóbr y cerkwi mianowanych opiewaią y po granicach swoich nayduią się, przyłączone. Nad to, maiąc w osobliwym respekcie pomienionego wielebnego oyca Iasinskiego, ihumena y rektora Brackiego monastera, zalecone cnoty, stateczność, pobożność, w swiętym pismie biegłość y ni w czym nie podeyrzaną wiarę, wszystkie prawa, prywileia na wszystkie dobra tego monastyru y na szkoły łacinskie (bez żadney ni od kogo temu Collegium przeszkody y zatrudnienia), fundacye, kommissie, nadania, immunitates, wysz mianowanemu monasterowi służące, konfirmuiemy, ratyfikuiemy y cale stwierdzamy. Mocą którey konfirmaciey naszey, monastyr przerzeczony Bracki, według praw, funduszow, przywileiow, od nayiasnieyszych antecessorow naszych, xiążąt Ruskich, nadanych, przy wszystkich dobrach, maiętnosciach, folwarkach y futorach znayduiących się ze wszystkiemi ich prawami, dokumentami, dyspozycyami, kommissiami, listami granicznemi, zapisami, donaciami, zdawna nadanemi, ludzmi poddanemi, bazarami y ich powinnosciami (żadnego człowieka nie excipuiąc z posłuszeństwa y daniny, na gruncie monastera Brackiego siedzącego), służbami, robociznami, czynszami, daniami, yntratami, dziesięcinami, stawami, jeziorami,

rzekami, rzeczkami, młynami, rudniami, karczmami, lasami, gaiami, dąbrowami, łąkami, brzegami przeciągami, targami, jarmarkami y wszelkiemi do tego monastera należącemi yntratami, powagą maiestatu naszego approbowawszy, cale y nienaruszenie my samy, a po nas nayiasnieysi successorowie nasi trzymać, y nikomu na oddalenie dobr od tego monastera władzy nie damy y nie pozwolimy, maiąc ten monaster zawsze w naszey łaskawey protekciey. Na co dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć roskazalismy. Dan na seymie walnym Warszawskim, dnia XXV, miesiąca kwietnia, roku panskiego MDCLXX, panowania naszego pierwszego roku.

Michał krol.

(L. S.)

Jan Wołowski, Warminski y Chełminski kanonik, sekretarz J. Kr. mci.

XXX.

Грамота короля Михаила на возстановленіе Кіево-Братскаго Коллегіума съ подтвержденіемъ всѣхъ прежнихъ его правъ. 1670 года, 10 октября.

Michał, y Bożey łaski król polski, wielkie xiąże litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, żmudskie, kijowskie, wołynskie, podolskie, podlaskie, jnflantskie, smolenskie, siwierskie y czernihowskie.

Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu z osobna, komu teraz y w potomne wieki należy wiedzieć, iż iako wszelkie prawa, dyplomata y pacta conventa oboyga narodow Reczypospolitey naszey na początku panowania naszego y szczęsliwey koronaciey swiętobliwie wcale y nienaruszenie zachować, tak y religiey grekoruskiey wschodniey cerkwi ludziom i duchownym perso-

nóm od nayjasnieyszych antecessorow naszych nadane prawa in suo robore chcemi konserwować y nikomu violare nie dopuscić, a naybardziey te, za ktoremi chwała Boża swoie incrementa bierze y ludzie tenerae aetatis przez codzienne exercitium acquisitum zwykli dla wykorzenienia heretyckich errorów y błędów nabywać scientiam. A że szlachta y obywatele woiewodstwa Kijowskiego, hoc będąc przywiedzeni zelo, by eradicata była hieresis, z obopolney w miescie Kijowie roku pańskiego tysiąc szesćset trzydziestego trzeciego, z przewielebnym niegdyś oycem Piotrem Mohiłą, woiewodzicem ziem Mołdawskich, będącym na ten czas archimandryta Pieczarskim, a potym metropolitą Kijowskim, Halickim y całey Rusi, namowy, postanowili w Kijowie miescie, przy cerkwi Brackiey Epiphaniorum Christi Domini, jako przy stawropigiey, dla cwiczenia y exercitium indolis gymnasia fundować y w nich nauki polskim, łacinckim y greckim ięzykiem tradować, na co y przywiley od swiętey pamięci nayjasnieyszego Władysława IV, antecessora naszego, jako nam produkowano różnemi dokumentami, wyniesli, który że calamitoso hoc tempore, pod czas incursiy nieprzyiaćielskich y rożnych dewastaciy, z inszemi munimentami hostis patriae zabrał; tedy na teraznieyszym seymie naszym Warszawskim supplikował do nas wielebny ociec Warłaam Iasinski, rektor Collegium Kijowskiego Mohilanskiego, przez pobożnego Ignacego Sakowicza, zakonnika monastera Pieczarskiego, abyśmy, weyrzawszy na fundacią ziemian y obywatelów Kijowskich y insze awtentyczne dokumenta, pozwolili autoritate nostra regia pomienione Collegium Kijowo-Mohilanskie y szkoły w niem, cum omni exercitio et studio juventutis, po tak ciężkiey ruinie y dezolatiey dla dalszych chwały Bożey incrementow restawrować. Do ktorey ile słusznie majestatowi naszemu zaniesioney suppliki skłoniwszysię, życząc ubique w panstwach naszych wszelkiego ludziom młodym exercitium, pomienionemu oycu rektorowi Collegium Kijowskie Mohylanskie na swych placach, gruntach y fundacijach dawnych erigować y w nim wszelkie tirocinia, exercitia, studia y scientias przez professorow, patrów magistrów

reguły S. Basilii Magni, przychodzącym powagą maiestatu naszego pozwalamy tradować, takowym iednak sposobem, aby sub omni disciplina studentów swoich mieli, insolentes y tumulty czyniących aby surowie karali y takowych do szkół pomienionego Collegium nie przyimowali. Który to pomieniony ociec rektor y sukcessorowie iego z prefektami, professorami, magistrami, posłusznikami, wszystkich in genere et specie, fundacij, legacij pobożnych, ruchomych y nie ruchomych, z inszemi pożytkami tak, jako antecessorowie ich zażywali, spokoynie i wolnie, bez żadnych a quibusdam personis impedimentów zażywąiąc, maią mieć wszelaką obserwancyą y securitatem, y nad temi, ktorzy sub disciplina et ferula ich będą znaydować się, aby żaden jurisdictionem suam extendere dla łaski naszey nie smiał y nie wazył się, pod winami contra convulsores privilegiorum nostrorum y securitatis violatores opisanemi. Na co się dla lepszey wiary y pewnosci ręką naszą podpisawszy, pieczęc koronną przycisnąć rozkazalismy. W Warszawie, dnia X mieciąca octobra, roku panskiego MDCLXX, panowania naszego pierwszego roku.

Michał krol.

(L. S.)

Hieronym Pinocki, jego Kr. mci sekretarz, manu pr.

XXXI.

Просительное воззваніе Кіево-Братскаго игумена и ректора Варлаама Ясинскаго о пожертвованіяхъ въ пользу училища и монастыря по случаю разоренія его единственнаго имѣнія польскимъ полковникомъ Пивомъ. 1671 года, 19 мая.

Всѣмъ въобецъ и каждому зъособна, духовнаго и мирскаго стану, начальствующимъ и посполитымъ Христолюбивымъ людемъ, святыя восточныя православныя каѳолическія церкви благочестивымъ, истиннымъ въ Духу Святомъ сыномъ, благодѣтелемъ нашимъ, которымъ сіе писаніе показано будетъ, при молитвахъ нашихъ законныхъ недостойныхъ жалобное наше челобитье отдаемъ, удаючися до милосердного политованья милостей вашихъ въ тяжкомъ и незносномъ утрапленью и упадку монастыря нашего Братскаго Кіевскаго Богоявленскаго, труждающагося около науки православной, въ цвѣченью молоди Россійской, на подпору церкви святой и на помноженье хвалы Божей, ижъ на сихъ часѣхъ, мѣсяца маія дня третяго, п. Пиво, полковникъ лядскій, зъ полкомъ своимъ до остатней насъ привелъ згубы, гди напавши здрадецко на фундацію обители нашой, на маетность нашу, едину только у насъ бывшую, належачую намъ вѣчисте, на мѣстечко Новосюлки, набытое намъ для задержанья монастыря и наукъ за шестьдесятъ тысячей золотыхъ, легованыхъ отъ фундатора нашего, святой памяти преосвященнаго митрополита кіевскаго Петра Могилы, зъ которой маетности монастыреви нашему все было выживленье, оную маетностку нашу безъвинне перше цѣлкомъ всю зрабовалъ и зо всего згола, що мѣла, вызулъ, забравши такъ зъ церкви всѣ блаватные аппараты и всѣ сребные сосуды: келихи, кресты, лампы, кадильницы, таблички и звоновъ десять, якъ тежъ зъ замочку, що колвекъ въ немъ было наше монастырское, и зо всего

мѣстечка, що было въ убогихъ людей, всѣ рухомые доживотности и до иншихъ господарскихъ потребъ належачіе рѣчи и быделка, згола все, волы и кони и иншое що ажъ до шерстины; на остатокъ и самыхъ людей невинныхъ высѣклъ, иле ихъ тамъ быти могло до полтораста, не перебачаючи и малымъ дѣткамъ; а домъ Божій, церковь, коштуючую немало, во всѣмъ, и все мѣстечко и и замочокъ зъ будинками и оградою спалилъ и въ попелъ обернулъ, а цѣлкомъ все мечемъ и огнемъ знеслъ. За чимъ до такого насъ недостатку припровадилъ, ижъ згола безъ живности и потребъ монастырскихъ, безъ воловъ, дѣлающихъ на хлѣбъ, и безъ коней и безъ всякихъ приходовъ, що все въ той только маетностцѣ было, монастыря и наукъ задержати не можемъ, але такъ хвалу Божую въ церкви обители нашой и молитву вседневную за блаженныхъ ктиторов нашихъ, якъ тежъ ученіе дѣтокъ православно-Россійскихъ въ школахъ нашихъ оставити мусимъ, противъ намѣренія фундаторскаго, въ разореніе пустивши все благопотребное церковное наше Братство, угрунтованное отъ самыхъ святѣйшихъ патріарховъ на защищеніе вѣры православной и благочестія въ земли нашой Россійской. До котораго, такъ неполезнаго всей церкви святой, богопротивнаго разоренія абы намъ до конца не приходило, не маючи мы иншого способу до поратованья въ такъ тяжкомъ упадку нашемъ и послѣдней згубѣ, посылаемъ братію нашу, оказателей сего писанья, до всѣхъ благочестивыхъ, жалостію дому Божого движимыхъ, церкви святой въ Россіи сыновъ, до милостей вашихъ, оповѣдаючися зъ тымъ предъ всѣми и просячи слезно о ратунокъ милостинею святою, ходатайствующу о насъ верховному апостолу, глаголющу: „братство возлюбите, Бога бойтеся“. За которую любовь милостинную абы милостямъ вашимъ воздалъ самъ Господь, рекій: „блажени милостивые, яко тіи помиловани будутъ“. О семъ доживотные наши обѣщаемъ молитвы. Писанъ въ монастырю утрапленному Братскомъ Кіевскомъ, року 1671, маія 19.

Милостямъ вашимъ всѣхъ благъ желаючій богомолецъ и слуга найменшій, Варлаамъ Ясинскій, ректоръ и игуменъ Братскій Кіевскій, со всею о Христѣ братіею.

(М. П.)

XXXII.

Универсалъ гетмана Ивана Самойловича о дозволеніи, согласно царской жалованной грамотѣ, Кіево-Братскому монастырю сытить медъ къ шести праздникамъ въ году. 1672 года, 7 іюля.

Іванъ Самуйловичъ, гетманъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского.

Всѣмъ вобецъ и кождому того потребуючому, а именъно пану полъковникови Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского Киевскому, сотникови, атаманови Киевскому жъ і всему старшому и менъшому того жъ полку товариству, такъ тежъ вуйтови, бурмистромъ, райцомъ и всему мѣста Киева маѣстратови, даемо вѣдати. Видячи великий государъ нашъ такъ потребное мѣсце святое, обитель Братъскую Киевскую, всему нашому Малоросийскому народови, особливе для цвиченя въ наукахъ визволенихъ дѣтокъ кгрекоруских, не въ такомъ достатъку, яко ся годить, зостаючое, а хотячи помененую обитель святую, яко звикъ з особливоѣ своеѣ горливости церкви Божиѣ, такъ наданемъ правъ, яко и щодробливимъ своѣмъ государскимъ даткомъ украшати, отческою своею милостию всперти и въспомогти, для потребъ монастырскихъ, а найбарзѣй для украшеня свищами дому Божого, а ие под часъ фесту знаменитого, яко звичай паномъ студентомъ есть в Колликгиумъ Киево-Могилянъскомъ, виражаючи Господови честь,

под часъ службы Божой на процесиѣ херувимской и иншихъ процесіахъ и актахъ публичныхъ зъ походнями и з свищами честно виходити, такъ тежъ и для слушнѣйшого честныхъ отцевъ маѣстровъ сустенътаменъту, которыѣ щоденние праци и фатыги в цвиченю младѣ кгрекоруское въ школахъ Киево-Могилеанскихъ поносятъ, надалъ на обитель святую грамоту или право, позволяючи в Богу превелебному его милости господину отцу Варлааму Ясѣнъскому, ректорови Колекгиумъ Киево-Могилеанъской и ігуменови Братскому Киевскому, кождого року рази шесть мед (для свѣчокъ и для виживъленія маѣстровъ, яко ся вишей поменило) ситити на певъные празники, его царского пресвѣтлого величества описание грамотою, то есть: на Богоявление Господа Бога и Спаса нашего Іисуса Христа, на Благовѣщение пресвятой Богородици, на Возъдвижение честнаго Креста, на трехъ Святителей: святого Великого Василия, Григория Богослова, Іоанъна Златоустого, и святаго равъноапостольного великого князя Владимера и святыхъ страстотерпецъ Бориса и Глѣба. Прето и мы таковому богоугодному его царского пресвѣтлого величества охотне стосуючися дѣлу, тую жъ грамоту или право симъ нашимъ унѣверсаломъ конъфѣрмуемо, сурово приказуючи, абы жаденъ з старшихъ и менъшихъ Войска Запорозского, а особливе панъ полъковъникъ Киевъский, такъ тежъ сотникъ, атаманъ Киевъскии, особливе зась вуйтъ, бурмистри, райци и нихто з посполитихъ мѣста Киева людей жадною мѣрою и найменъшоѣ препедициѣ и кривъди в сиченю меду на поменение празники в Богу превелебному его милости господину отцу ректорови Колълекгиумъ Киево-Могилянъского и сукцессоромъ его не важилися чинити. А еслибы хто мѣлъ быти спротивнымъ виразной его царского пресвѣтлого величества грамотѣ и нашой воли, такового, за донесенемъ скарги, зъ заплаченемъ вини до скарбу войскового неотпустне обецуемся сроко карати. Писанъ въ Батуринѣ, дня 7 іюля, 1672 року.

Иванъ Самуйловичъ, гетманъ Войска его царского величества Запорозского, рукою.

(М. П.)

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ, поперекъ перегнутомъ листѣ.

XXXIII.

Жалованная грамота царя Ѳедора Алексѣевича на свободный пріѣздъ иноковъ Кіево-Братскаго монастыря въ Москву за милостыней. 1681 года, 20 марта.

Божиею милостію мы великій государь, царь і великій князь Ѳеодоръ Алексѣевичь, всеа Великия і Малыя і Бѣлыя Росіи самодержецъ, московскій, киевскій, владимерскій, новгородцкій, царь казанскій, царь астраханскій, царь сибирскій, государь псковскій и великій князь смоленскій, тверскій, югорскій, пермскій, вятцкій, болгарскій и иныхъ государь і великій князь Новагорода, Низовские земли, черниговскій, резанскій, ростовскій, ярославскій, бѣлоозерскій, удорскій, обдорскій, кондійскій и всеа сѣверныя страны повелитель, и государь Иверскіе земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей, и Кабардинскіе земли, черкаскихъ и горскихъ князей и иныхъ многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ и сѣверныхъ отчичь, и дѣдичь, и наслѣдникъ, и государь, и обладатель. Пожаловали есмя съ Киева Богоявленского Братцкого монастыря игумена Сильвестра Головчича зъ братіею, и кто по немъ въ томъ монастырѣ впредъ игуменъ и братія будутъ, повелѣли имъ дать сю нашу великаго государя нашего царскаго величества жаловальную грамоту въ подтверженіе прежде жаловальной же грамоты отца нашего государева, блаженныя памяти великого государя, царя и великаго князя Алексѣя Михайловича, всеа Ве-

ликія і Малыя і Бѣлыя Росіи самодержца, какову они имѣютъ о пріѣздѣ къ намъ, великому государю, нашему царскому величеству, въ Москвѣ бити челомъ намъ, великому государю, нашему царскому величеству, о милостынѣ и для всякихъ того Братцкого монастыря дѣлъ,—для того, что въ нынѣшнемъ во 189 году намъ, великому государю, нашему царскому величеству, били челомъ вышепомянутой игуменъ зъ братиею, чтобъ мы, великій государь, наше царское величество, пожаловали ихъ, игумена зъ братиею, повелѣли имъ, въ подтверженіе той выше помянутой прежней жаловальной грамотѣ, какову въ тотъ Брацкой Богоявленской монастырь пожаловалъ отецъ нашъ государевъ, блаженныя памяти великій государь, его царское величество, дати вновь нашу государскую жаловальную грамоту, почему бъ и къ намъ, великому государю, къ нашему царскому величеству, къ Москвѣ того Братцкого Богоявленского монастыря старцомъ пріѣзжать. И мы великій государь, царь и великій князь Ѳеодоръ Алексѣевичь, всеа Великія і Малыя і Бѣлыя Росіи самодержец, наше царское величество, съ Киева Брацкого Богоявленского монастыря игумена Сильвестра зъ братіею, и кто по немъ впредь въ томъ Брацкомъ монастырѣ игуменъ и братія будутъ, пожаловали: въ подтверженіе прежней жаловальной грамоты отца нашего государева, блаженныя памяти великого государя, его царскаго величества, сю нашу царскаго величества грамоту дать повелѣли, что къ намъ, великому государю, нашему царскому величеству, пріѣзжать къ Москвѣ для челобитья о милостынѣ Богоявленского Брацкого монастыря старцомъ въ третой годъ тремъ или четыремъ человѣкамъ да слушкѣ; а какъ они съ Сѣвска поѣдутъ къ Москвѣ и съ Москвы, и въ городѣхъ бояромъ нашимъ и воеводамъ и всякимъ приказнымъ людемъ тѣхъ старцовъ къ Москвѣ и съ Москвы пропущать по сей нашей великого государя, нашего царского величества жаловальной грамотѣ не издержавъ, и подводы подъ нихъ и подъ ихъ рухлядь давать, и приставовъ до Москвы посылать дѣтей боярскихъ, а давать имъ по подводѣ человѣку, а подъ

рухлядь давать подводы, какъ имъ мочно поднятся, а нашего царского величества жалованья давать имъ корму: игумену по осьми денегъ, попомъ и старцомъ большимъ по пяти денегъ, а достальнымъ старцомъ по четыре деньги, а слугамъ ихъ по три деньги человѣку; конского корму зимою по три деньги на день лошади; а хто ихъ или слугъ ихъ чимъ изобидитъ или что возметъ, и тѣмъ отъ насъ, великого государя, отъ нашего царского величества, бити въ опале и въ наказаніи.

Дана ся наша царского величества жаловальная грамота государствія нашего во дворѣ, въ царствующемъ велицѣмъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія міра 7189, мѣсяца марта 20 дня, отъ Рождества Христова 1681 году.

(М. П.)

XXXIV.

Универсалъ гетмана Ивана Мазепы о предоставленіи Кіево-Братскому монастырю имѣнія села Бѣльмачевки, въ Ивангородской сотнѣ. 1692 года, 27 апрѣля.

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, ихъ царскаго пресвѣтлого величества, Войска Запорозскаго гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Ихъ же царскаго пресвѣтлого величества Войска Запорозскаго полковниковѣ Нѣжинскому, сотниковѣ Ивангородскому, атаманомъ, войтомъ и всѣмъ обивателемъ тоей сотнѣ ознаймуемъ: ижъ превелебный въ Богу господинъ отецъ Кириллъ Филимоновичъ, ректоръ монастыря Братскаго Кіевскаго съ братіею, прекладалъ намъ, же въ сотнѣ Ивангородской найдуется ихъ монастырскій хуторъ, до которого просилъ насъ о наданье въ той сотнѣ сельца. Теды мы, склонившися до его, отца ректора съ братіею, прозби, а респектуючи

на тотъ монастырь Братскій, всей Малороссіи потребный, для того что въ немъ цвѣченіе всякому зъ малороссійскихъ дѣтей хотячому учитися походитъ, надаемъ и симъ универсаломъ нашимъ ствержаемъ сельце Бельмачовку, въ сотнѣ Ивангородской же найдуючоеся для военной помочи, до помененнаго хутора, позволяючи зъ оного сельца отъ тяглыхъ людей, до ласки войсковой, всякое послушенство и повинность прерѣченому отцу ректорови съ братіею отбирати. О якой волѣ нашой вѣдаючи, абы нихто зъ старшины войсковой и городовой Ивангородской не важился найменшой отселѣ чинити въ завидованью того сельца перешкоды монастыревѣ Братскому и зъ него посланнымъ послушником, а войтъ зъ мужиками оного сельца, давнихъ опрочь козаковъ, жебы неотмовне во всемъ послушенство отдавали, пильно упоминаемъ и приказуемъ. Данъ въ Батуринѣ, апрѣля 27 дня, 1692 року.

Зъвышъ менованый гетманъ рукою власною.

М. П.

XXXV.

Жалованная грамота царей Іоанна и Петра Алексѣевичей, подтверждающая Кіево-Братскому монастырю права владѣнія прежними вотчинами и угодіями, съ подробнымъ перечнемъ монастырскихъ крѣпостей, грамотъ, записей и другихъ документовъ. 1694 года, 11 января.

Божиею милостію мы, пресвѣтлѣйшіе и державнѣйшіе великіе государи, цари и великіе князи Іоаннъ Алексѣевичъ, Петръ Алексѣевичъ, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы, московскіе, кіевскіе, владимерскіе, новгородцкіе, цари казанскіе, цари астраханскіе, цари сибирскіе, государи псковскіе и великіе князи смоленскіе, тверскіе, югорскіе, пермскіе, вятцкіе, болгарскіе и иныхъ, государи и великіе князи Нова-города, Низовскіе земли,

черниговскіе, резанскіе, ростовскіе, ярославскіе, белоозерскіе, удорскіе, обдорскіе, кондинскіе и всеа сѣверные страны повелители, и государи іверскіе земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей, и кабардинскіе земли, черкаскихъ и горскихъ князей, и иныхъ многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ и сѣверныхъ отчичи, и дѣдичи, и наслѣдники, и государи, и обладатели, наше царское величество пожаловали богомольца нашего Богоявленского Братского монастыря игумена и ректора Іоасафа Кроковского съ братіею, и кто впредъ по немъ въ томъ Братскомъ монастырѣ иный игуменъ и ректоръ и братія будутъ, велѣли ему дать сію нашу великихъ государей, нашего царского величества, жалованную грамоту того Братского монастыря на вотчины: на село Позняки, надъ Днѣпромъ лежащее, съ землями, съ полями пахатными, съ сѣножатьми, съ огородами, озерами, борами, лѣсами и съ иными угодьи, да на мѣстечко Карпиловку, съ трема приселками: Косачевкою, Лутавою и Выповзовомъ, со всѣми полями, лѣсами, борами и озерами и съ иными угодіи, которые издавна къ тому мѣстечку и къ приселкамъ належатъ, да на земли Проскуринскіе, Сорукушинскіе, Щикгельскіе, Ходѣевскіе и Бубликовскіе, да на островъ Желѣзнякъ и Медведовъ млинокъ и на мельницу купленнук, на рѣчкѣ Лутавцѣ стоящую; да на купленные дворовые мѣста пустые въ мѣстѣ Острѣ съ строеніемъ, да на мельницы на рѣчцѣ Острѣ, на греблѣ, прозываемой Кудіковске стоящія, съ людьми при нихъ живущими тяглыми, да на берегъ Десны рѣки отъ Карпиловки будучей и на перевозъ, да на село Мостище, надъ рѣчками Ирпенемъ и Ко́торемъ лежащее, со всѣми къ нему принадлежащими угодіи, полями, сѣножатьми, борами, лѣсами и съ иными угодьи, да на земли до церквей Воздвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня и Трехъ Святителей належащіе, а имянно на Соколій-Рогъ, съ сѣножатьми и озерами; да въ Нѣжинскомъ полку, въ Ивангородскомъ ключи, на село Болмачевку, да на мельницу о дву жерновахъ на рѣкѣ Острѣ, да на два купленные пустые мѣста съ лѣсомъ и съ полями пахатными и сѣножатьми

Мефодіевскими; да въ Ивангородской сотнѣ на даніе отъ Данила, прозываемаго Черница, поля, сѣножати и рощи съ пасѣкою; да на взводъ воды трубами въ Братскій монастырь отъ горъ Кіевскихъ изъ родниковъ, и на сыченіе медовъ на продажу. Да въ нижнемъ городѣ Кіевѣ на купленные дворовые мѣста и отъ розныхъ особъ наданные: Кучинское, Выговское, Голубовское, Вороничевское, Креницковское, Солениковское, Свершковское, Митковское, Созоновское, Муховецкое, Бибиковское, Оксаковское, Хмелевское, Пекулитцкое, Гавритинское, Дворецкое, и на пустиръ Закаленикавчевской,—для того, въ прошломъ 201 году къ намъ, великимъ государемъ, къ нашему царскому величеству, писалъ богомолецъ нашъ преосвященный Варлаамъ Ясинскій, митрополитъ кіевскій и галицкій и Малыя Росіи, и доносилъ намъ, великимъ государемъ, нашему царскому величеству, челобитье того Братского монастыря игумена и ректора Іоасафа Кроковскаго, съ братіею, чтобъ мы, великіе государи, наше царское величество, пожаловали его, велѣли ему того монастыря на вотчины въ подтвержденіе дать нашу, великихъ государей, нашего царскаго величества, жалованную грамоту; да къ намъ же великимъ государемъ, къ нашему царскому величеству, о томъ же писалъ подданный нашъ, Войска Запорожскаго обоихъ сторонъ Днѣпра гетманъ Иванъ Степановичъ Мазепа, съ тѣмъ же вышепомянутымъ игуменомъ Іоасафомъ. А въ крѣпостяхъ, данныхъ на вотчины Братскому монастырю, каковы объявилъ у Приказѣ Малыя Росіи вышепомянутой игуменъ Іоасафъ, написано:

Въ выписи изъ книгъ гродскихъ воеводства Кіевскаго 1593 году: что положилъ предъ урядомъ королевскимъ кіевскій священникъ нагорскій Филипъ Афонасьевъ листы урядниковъ воеводства Кіевскаго для подтверженія къ церкви Трех Святителей, да Воздвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня, на належащіе вотчины, на озеро Васильевское и на поля и на сѣножати и на Рогъ Соколей, которой Рогъ Соколей имѣетъ себѣ рубежъ: начать отъ кладовища дорогою къ броду въ Рутку, назадъ отъ

того кладовища долиною въ ручей верхняго Клова, да ручаемъ въ глубокою долину, лѣсомъ на гору къ великой межѣ, великою межою къ стародавному путищу въ рощу Лясковую, путищемъ въ Сторожевскую дорогу по Секирки въ Либедь; а по другой сторонѣ за валомъ у Крещатой долины пашня Воздвиженская, особе въ обрубе возлѣ вала по обѣ стороны дороги. Грань той пашни лежитъ долиною, яругами, а кругомъ долины межею къ дорогѣ тотъ же пришелъ рубежъ; да за Ориненскимъ проваломъ нива Воздвиженская у Ковщаваго броду, двѣ нивы на сей сторонѣ Ковщавца, а за Ковщавымъ бродомъ за Лыбедь нивы и борокъ къ рубежамъ, по дорогу по теснѣ улицѣ, поверхъ Либеди на Теремцахъ селище, нивы, сѣнокосы у моста по обѣ стороны дороги къ церкви Воздвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня вѣчно. И въ обрубѣ грань, лежатъ сверху внизъ рѣчки Борщовки лугами мокрыми, сочавинами, идучи дубровами къ той же дорогѣ; на той же сторонѣ Борщовки земля бортная, нивы, сѣнокосы вѣчно; въ обрубѣ рубежъ идетъ: по одной сторонѣ рѣчка Борщовка, а по другую сторону дорога Запольская давная, да въ лугъ глубокій, рубежемъ къ Сѣверцѣ, Сѣверкою къ Борщовкѣ рѣчкѣ, къ валу, гдѣ стояла старая церковь Воздвиженская, тутъ нива по обѣ стороны дороги, по Яцкову межу. Кіевской урядъ ему священнику всѣ вышепомянутые поля и называемый Соколей-Рогъ со всѣми приналежностями подтверждаютъ и во владѣніе отдали.

Въ купчей Андрея Обухова, земянина кіевского, 1594 году: что онъ Андрѣй, съ женою своею Наталіею Свершовскою, продали въ Братскій монастырь дворовое свое мѣсто Свершковское изъ сѣножатью, которое дворовое мѣсто противъ дворовъ кіевскихъ мѣщанъ Сидова и Телепника, а сѣножать на Оболоньи, прозываніемъ Свершовская, издавна къ тому дворовому мѣсту належитъ, за тридцать копъ литовскихъ.

Въ купчей инокини Парасковіи Кучинской 1621 году: что продала она въ Братскій монастырь дворъ свой Кучинской, на которомъ дворѣ семнадцать человѣкъ жителей обрѣтается и подати

ей зъ земли платитъ. А тотъ дворъ ея съ иными мѣстами лежитъ въ Кіевѣ, подъ горою, въ Скольникахъ, противъ церкви Рождества Христова. А взяла она за тотъ свой дворъ и съ мѣстами тысячу копъ денегъ литовскихъ.

Въ данной кіевской мѣщанки Луцыи Митковичевы, 1624 г.: отдала она въ Братскій монастырь два мѣста лавочные, которые лежатъ близъ церкви соборной Кіевской, что въ нижнемъ городѣ.

Въ купчей Петра Динкова, ковака кіевскаго, 1628 году: продалъ онъ въ монастырь Братскій дворовое мѣсто, въ улицѣ Глѣбо-Борисовской лежащее, за восемъ копъ литовскихъ денегъ.

Въ листу Хриштофа Сулимовскаго 1632 году: далъ онъ дворовое мѣсто Сулимовское въ Братскій монастырь, которое лежитъ противъ церкви Добраго Николы.

Да того жъ 1632 году въ духовной мѣщанина кіевскаго Семена Татарина, что онъ для поминовенія души своей далъ въ монастырь Братскій дворъ свой съ строеніемъ на Криницкой землѣ.

Въ листу Петра Могилы, митрополита кіевскаго, 1635 году: далъ онъ Братскому монастырю маетность Позняковщину съ принależностями, лежащую за Днѣпромъ, межъ маетностями Печерскими и Никольскими и Выдубецкими.

Въ привиліи Владислава, короля польскаго, 1636 году: что онъ, по челобитью старцовъ Братскаго монастыря, далъ соизволяющій свой привилій, что имъ трубами воду въ монастырь привесть.

Въ данной Ѳеодора Семенова 1643 года: что поступился онъ въ Братскій монастырь дворомъ и зъ дворовымъ мѣстомъ, которой въ Кіевѣ въ нижнемъ городѣ, противъ двора преосвященнаго митрополита кіевскаго Петра Могилы, а позадъ того его двора дворъ Адама Киселя, каштеляна черниговскаго.

Въ духовной преосвященнаго жъ митрополита кіевскаго Петра Могилы 1647 году: далъ онъ въ Братской монастырь, для поминовенія души своей, дворъ въ городѣ Кіевѣ купленной зъ двумя дворовыми мѣстами и съ сѣножатью, которое онъ митрополитъ ку-

пилъ у вдовы Федоры Солениковой, одною стороною къ школамъ Братскимъ, другою къ богодѣльнѣ того жъ монастыря.

Въ поступной Петронелли Вороновичевы Голубовой 1650 году: поступилась она въ монастырь Братскій двома мѣстами дворовыми, прозваніемъ Вороничевскіе, за долгъ, одно за шестьсотъ, а другое, за полтараста золотыхъ польскихъ.

Въ листу гетмана Богдана Хмельницкаго 1651 году: далъ онъ для провормленія маетности ляцкіе и мельницы монастырю Богоявленскому Братскому Кіевскому во владѣніе, село, прозываемое Мостище, надъ рѣчками Ирпинемъ и Котóремъ, со всѣми належащими грунтами, полями, сѣножатьми, борами и лѣсами.

Въ листу Дворецкого 1659 году: далъ онъ вотчину Богоявленскому монастырю и къ школамъ, при немъ обрѣтающимся, для наукъ высокихъ, село прозваніемъ Мостище, надъ рѣкою Ирпенемъ, со всѣми полями и зъ борами, которые поля, отцемъ Братскимъ належащіе, починаются отъ той же рѣчки Ирпени, а кончатся по озеро за селомъ Преваркою и за полями его въ полмилѣ, въ бору, подлѣ дороги Гостоминской, къ Мостищамъ, лежащей въ длину, а поперегъ отъ рѣки Сирца прямо чрезъ боръ, отъ поля церкви Васильевской, мѣской кіевской, по рѣчку Водицу, которая идетъ отъ Мощана, поля воеводскаго Вышгородскаго.

Да въ листу его жъ Дворецкого 1660 году: далъ онъ листъ Братскому монастырю въ подтвержденіе на дворовые мѣста: Пекулицкій, Оксаковскій и Криницкій, данные отъ гетмана Богдана Хмельницкаго въ тотъ монастырь; въ межахъ тѣ мѣста подле ево полковникова двора, а другую сторону подлѣ двора Ивана Держикрая, на улицы, которая лежитъ отъ торгу къ церкви святаго пророка Иліи.

Въ листу того жъ Дворецкаго 1672 году: далъ онъ Братскому монастырю, на углу противъ того монастыря, дворъ свой съ землею.

Въ выписи изъ книгъ градскихъ кіевскихъ права Магдебургскаго 1672-мъ году: что далъ мѣщанинъ кіевскій Гришка Борисовъ,

для поминовенія души своей, въ монастырь Братскій хуторъ свой, на Сирцѣ лежащой.

Въ листу гетмана Ивана Самойлова, 1672 году: что онъ, по особливой своей ревности къ церкви Божіей, а наипаче, для украшенія ея свѣщами, далъ свой листъ Братскому монастырю на сыченіе медовъ въ году къ шести праздникамъ, а имянно: къ святому Богоявленію, къ Благовѣщенію Пресвятыя Богородицы, къ Воздвиженію честнаго Креста Господня, и святыхъ трехъ святителей: Василія Великаго, Григорія Богослова, Іоанна Златоустаго и святаго равноапостольнаго великаго князя Владиміра и святыхъ страстотерпцевъ Бориса и Глѣба; и дабы никто изъ старшины и черни монастырю Братскому въ сыченіи медовъ никакой не дерзалъ чинити помѣшки, подъ жестокимъ наказаніемъ.

Въ листу Мефодія, епископа Мстиславскаго и Оршанскаго, 1679 году: что онъ купленный свой лѣсъ, со всѣми угодіи, Ивангородскій названый, въ Братскій монастырь отдалъ навѣки.

Въ выписи съ книгъ градскихъ кіевскихъ права Магдебургскаго 1681 году: дякъ Перфилей Сѣмениковъ далъ къ Братскому монастырю купленное дворовое мѣсто въ нижнемъ городѣ Кіевѣ, близъ ограды того монастыря, которое мѣсто, будучи онъ въ Кіевѣ въ наукѣ, купилъ у бурмистра кіевскаго, у Сергія Бибикова.

Въ купчей, данной отъ Иванковскаго козака Ѳедора Волохова Братского монастыря игумену Ѳеодосію Гугуревичу 1686 году: что продалъ онъ Ѳеодоръ ему игумену мельницу о дву жерновахъ на рѣкѣ Острѣ, а взялъ онъ у него за ту мельницу двѣстѣ золотыхъ польскихъ.

Въ выписи изъ книгъ генеральнаго суда Войска Запорожскаго, какову дали генеральные судьи Братскому монастырю 1688 года: дали они Гугуревичу, ректору и игумену монастыря Братского Кіевского, вновь вотчины, отъ бывшаго гетмана Ивана Самойловича данные въ замѣну Муравска съ приселками: Лутаву, Выповзовъ, Косачовку, съ полями, съ сѣнокосами и съ отчинами, съ огородами и островами: Желѣзнякомъ и Медвѣдковымъ и съ лѣсами,

и съ лугами, и со всякими приналежностями, которыми насильно владѣлъ сотникъ Остряньскій Трофимъ Подтереба; да мельницу на рѣцѣ Лутавѣ, у того жъ сотника Подтеребы купленную за сто золотыхъ польскихъ.

Да того жъ году въ листу гетмана Ивана Самойловича къ игумену Братского монастыря къ Ѳеодосію Гугуревичу написано: писалъ онъ, гетманъ, кіевскому полковнику, приказывая, чтобъ онъ въ селѣ Лутавѣ, во владѣніи хуторца никакой имъ помѣшки не чинилъ, и тотъ хуторъ со всѣми къ нему належащими угодіи, съ полями, ему игумену отдалъ, и они бъ игуменъ и братія тѣмъ хуторомъ и со всѣми угодіи, съ полями, владѣли по прежней его гетманской дачѣ и по нынѣшнему подтверженію.

Въ выписи изъ книгъ градскихъ ратуши Батуринской 1690 году: Даніилъ, прозвище Чернецъ, житель Ивангородскій, отдалъ въ монастырь Братскій дворъ свой, съ огородомъ и съ полями, и съ рощами, и сѣнокосами, и съ пасѣкою, и съ прудомъ.

Въ выписи съ книгъ ратуши Кіевской 1693 году, маія 17 дня: что пришедъ въ ратушу Кіевскую, къ уряду мѣскому, къ войту Ивану Быкову и къ бурмистрамъ и къ райцамъ и къ лавникамъ, Богоявленскаго Братскаго монастыря іеромонахи: Рафаилъ Васильевичь и Парфеній Родовичь, просили ихъ имянемъ Іоасафа, игумена и ректора Братскаго монастыря, и Захарія Корниловича, намѣстника, и всей братіи того жъ монастыря Братскаго, для осмотру и описи земель и дворовъ, къ монастырю Братскому лежащихъ, отъ давныхъ лѣтъ отъ розныхъ особъ купленныхъ и данныхъ, на которыхъ земляхъ и дворахъ живутъ наемщики изъ найму; и урядъ мѣскій, по прошенію вышепомянутаго игумена и ректора съ братіею, выслали для досмотру и описи тѣхъ земель и дворовъ, которые урядники вмѣстѣ съ братскими старцами, съ Рафаиломъ и Парфеніемъ, дворы досматривали и описали: Дворъ Кучинской, купленной за тысячу копъ литовскихъ у Катерины Кучинской, подъ горою городовою, по улицѣ, лежащей отъ церкви Рождества Христова къ площади торговой. Второй дворъ Выговской данъ въ

монастырь Братскій отъ Юрія Хмельницкаго, бывшаго гетмана, подле взъѣзду въ верхней городъ. Третій дворъ Голубовской, куплень за шестьсотъ золотыхъ у Петронелли Голубовой, противъ богодѣльни Доброникольской. Четвертой дворъ Вороничевскій взятъ за долгъ, за шесть тысячь золотыхъ, у Данила Воронича, скарбника кіевскаго, подле двора Ивана Голика, козака. Пятый дворъ Креницкій данъ въ монастырь отъ Елены Креницкой, противъ самаго монастыря Братскаго. Шестой дворъ Солениковскій, купленъ за тысячу золотыхъ у Ѳедоры Сергеевой Солениковой, подлѣ Житнова торгу. Седмый дворъ Свершковскій данъ въ монастырь отъ Крестины Лешкевичевой и отъ Агафіи Козичанки, близъ церкви Глѣбо-Борисовской, къ рядамъ. Осмой дворъ изъ дву дворовъ построенъ: одинъ бывалъ Митковскій, сами старцы братскіе купили за триста золотыхъ у Миколая Яницкого и у жены его Луциніи Мѣткѣвичевны, а другой Созоновскій, далъ въ монастырь Иринархъ Мратовичь, старецъ печерскій, подлѣ богодѣльни и школы церкви соборной. Девятый дворъ Муховецкій, данъ въ монастырь отъ Марины Олекшицовны Криштофоровой Муховецкой, при улицѣ Хлѣбо-Борисовской. Десятый дворъ Бибиковскій данъ въ монастырь отъ дяка Перфилея Сѣменикова, подле Братскихъ пѣвчихъ. Первыйнадесятъ дворъ Оксаковскій, данъ въ монастырь Братскій отъ гетмана Богдана Хмельницкаго и отъ Павла Хмельницкаго жъ, полковника Кіевскаго, подле двора Геронима Почеки, протопопа Козельскаго. Вторыйнадесятъ дворъ Хмельницкій, который старцы братскіе променили въ монастырь за свой дворъ Панамаревской у Никифора Хмеленка, подля двора Братскаго Пекулитскаго. Третійнадесятъ дворъ Пекулитскій, данъ въ монастырь Братскій отъ двухъ полковниковъ кіевскихъ: отъ Павла Хмельницкаго и отъ Василія Дворецкаго, подля выше писаннаго двора Хмельницкаго. Четвертыйнадесятъ дворъ изъ двухъ одинъ построенъ: одинъ бывалъ Ѳедора Семенова, а другой Андрѣевской, выменены на Братскій дворъ Калениковскій, подле ихъ же Братскаго двора Оксаковскаго. Пятыйнадесятъ дворъ Гавритинскій, данъ въ монастырь

отъ Гавритинскаго, подля двора Петра Чернца.—И урядъ кіевскій, по прошенію выше помянутаго игумена и ректора съ братіею, тѣ ихъ дворы монастырскіе въ книги кіевскіе записать велѣлъ, на что и сію выпись Братскаго монастыря игумену и ректору зъ братіею дали.

А въ листу подданнаго нашего Войска Запорожского обоихъ сторонъ Днѣпра гетмана Ивана Степановича Мазепы, 1693 году, написано: что по нашей царского величества милости имѣетъ онъ, гетманъ, нашъ царского величества указъ устроивать въ Малой Росіи всякіе порядки, и по прошенію выше помянутого игумена съ братіею укрѣпляетъ онъ симъ своимъ листомъ Братского монастыря вотчины, а имянно: 1, село Позняки, надъ Днѣпромъ лежащее, а отъ престашагося Петра Могилы, митрополита кіевскаго, со всѣми приналежностями данное, то есть съ землями, полями пахатными, сѣножатьми, огородами, озерами, борами, лѣсами и иными угодіями, межъ землями Печерскими, Никольскими и Выдубецкими, на что и крѣпости имѣютъ, которые приналежности грунта въ такомъ ограниченіи обрѣтаются: Сѣножать Пѣсочня прозываемая до Сухова дуба, по Плоское озеро, другая сѣножать Подкурье по дальную гать рубежемъ, почавъ отъ озера Тербина жереломъ Дарницею до нижней мельницы Печерской, до Воскресенщины, отъ мельницы Убедью до Острого Рога, и отъ Острого Рога до Шаломинъ тою Убедью, отъ Шаломинъ по конецъ Урлева гради, отъ Урлева въ Пенные лозы, отъ Пенныхъ лозъ въ Довгушку озеро, изъ Довгушки жереломъ въ Сребренный Колъ, отъ Сребреннаго Кола долиною малою въ конецъ Вязокъ, въ Княжей затонъ, отъ Княжего затону на бродъ подъ Троецкій футоръ, отъ броду жереломъ до Весняка рѣчки, Весняком до Синятина, отъ Синятина до Порубежнаго, отъ Порубежнаго до Телячева, отъ Телячева рѣчкою Позняковкою до моста на Тербинѣ рѣчкѣ, да въ рѣчку Дарницу; 2, мѣстечко Карпиловка съ двемя приселками: Косачовкою и Лутавою, отъ бывшаго гетмана данное, и третьимъ Выповзовымъ, вновь отъ него гетмана данныхъ, со всѣми землями, полями, сѣножатьми, борами, лѣсами

и озерами, имянно: Вырищемъ, Кровою, Ямою, Плотичемъ, Черною плавлею, Солонецкою, рѣчищемъ Сокиркою, Плотичемъ, Клиточнымъ, Лопуховатымъ, Медвѣдковымъ, Грушевымъ, Комаровымъ, Линкомъ, Семчемъ, Холинскимъ, Избитскимъ и Старухою, и иными угодіями, которые издавна къ тому мѣстечку и приселкамъ належали; а особно земли: Проскуринскіе, Сорокушинскіе, Щикгельскіе, Ходѣевскіе и Бубликовскіе, такожъ и островы: Железнякъ, Медвѣдковъ млинокъ и мельница тамъ же подъ Карпиловкою, на рѣчкѣ Лутавцѣ стоящая, у Трофима Подтеребы купленная, и дворовые пустые мѣста въ мѣстѣ Острѣ съ строеніемъ, у Ивана, у Кондрата Руденка и Павла Рѣдкого купленные; тутъ же и мельницы на рѣкѣ Острѣ, на греблѣ, прозываемой Кудиковской, и людей при ней живущихъ тяглыхъ въ послушаніе отдаетъ, опричъ козаковъ, которые въ вышепомянутыхъ мѣстечкахъ и въ приселкахъ и при мельницахъ живутъ и имѣютъ сохранены быть при своихъ козацкихъ вольностяхъ; также и берегъ рѣки Десны отъ Карпиловки будучей, гдѣ перевозу приставать пристоить, въ пожитокъ при нихъ отцахъ братскихъ оставляетъ; 3, селище Мостище, надъ рѣчками Ирпенемъ и Котóремъ лежащее, отъ гетмана Богдана Хмельницкаго Братскому монастырю данное, со всѣми къ нему принадлежащими пожитками, полями, сѣножатьми, борами, лѣсами, мельницами на рѣчкѣ Которѣ и иными угодіями, которыхъ ограниченіе въ письмѣ умершаго Дворецкаго есть писано, и грунтъ запустѣлій на Сирцѣ будучій, за Кіевомъ, гдѣ и хуторъ отъ Гришки Борисова, по смерти его отказанный въ тотъ монастырь, бывалъ; 4, такъ же въ нижнемъ городѣ Кіевѣ мѣста купленные и меною нажитіе и отъ разныхъ побожныхъ особъ данные, имянно: первый прозываемый Кучинскій, другій Выговскій, третій Голубовскій, четвертый Вороничевскій, пятый Креницковскій, шестый Солениковскій, седмый Свершковскій, осьмый Митковскій и Созоновскій, девятый Муховецкій, десятый Бибиковскій, первыйнадесятъ Оксаковскій, второйнадесятъ Хмелевскій, третійнадесятъ Пекулитскій, четвертыйнадесятъ пустырь Закалениковычевскій, пятыйнадесятъ

Гавритинскій, шестыйнадесять Дворецкій, которыхъ дворовъ положеніе и межеваніе письма изъ магистрату Кіевскаго имъ данные объявляютъ и свидѣтельствуютъ, на которыхъ мѣстахъ кто ни живет, всякой повиненъ будетъ безо всякіе противности належащую отдавать куничную повинность. Тутъ же и сѣножати, прозываемая Соленіковская на Оболонѣ подъ Кіевомъ, надъ Почайною, межъ полями и сѣножатьми Преорской и Лесковской будучею, а другую Свершковскую къ тому жъ монастырю привращаетъ; 5, также и земли до церквей стародавныхъ Воздвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня и Святыхъ Трехъ Святителей належащіе, на которые оные законники Братскаго монастыря крѣпости имѣютъ, и ограниченіе тѣхъ земель въ письмѣ особомъ рукою преосвященнаго Варлаама Ясинскаго, митрополита кіевскаго и галицкаго и Малыя Росіи, написано и .имъ дано, а именно: Соколій-Рогъ, нива за валомъ у Крещатой долины, другая за проваломъ Орининскимъ, двѣ нивы у Кощавого броду, за Кощавымъ бродомъ нивы на селицахъ Борщувцѣ, нивы и сѣножати во Влуковѣ урочищѣ, озера прозываемые: Три-тони, Долгое и Узкое и озеро Василіевское, а въ Нѣжинскомъ полку, въ Ивангородскомъ ключи, село Болмачовку, которое вновь отъ него гетмана въ Братскій монастырь дано, кромѣ козаковъ тамъ живущихъ; мельница подъ Ивангородомъ о двухъ жерновахъ на рѣкѣ Острѣ у Волоховца, мѣсто пустое у Кудлаенчихи, другое мѣсто на Песочномъ, у Тараса купленные, лѣсъ, рощи, поля пахатные и сѣножати Меѳодіевскіе, а особно и отъ Данила, прозываемаго Черница, поля, сѣножати, огороды и рощи съ пасѣкою, имъ данные, гдѣ ни будь въ той же сотнѣ Ивангородской будучіе; 6, да они жъ, игуменъ съ братіею, имѣютъ отъ короля польскаго Владислава Четвертаго привилей, чтобъ вольно было имъ во обитель свою отъ горъ кіевскихъ изъ родниковъ воду трубами проводить для ихъ потребы монастырской, и онъ гетманъ онымъ то въ конецъ приводитъ, однако съ такимъ докладомъ, чтобъ никому жителемъ тамошнимъ кіевскимъ не было отъ того обиды и убытка. Да они жъ имѣютъ у себе крѣпости

давные, чтобъ медъ сытить и продавать, такъ и онъ гетманъ то сыченіе медовъ къ пожитку монастырскому продавать позволяетъ за монастыремъ свободно. И тѣ всѣ выше именованные маетности со всѣми къ нимъ приналежащими угодіи симъ листомъ онъ гетманъ укрѣпляетъ. И дабы нихто изъ старшины и черни не дерзалъ помянутому ректору игумену со всею братіею въ тѣхъ вышеименованныхъ маетностяхъ и всякихъ изъ нихъ пожитковъ никакой найменшей помѣшки и трудности чинити; да имъ же Братскимъ инокамъ въ вышепомянутой вотчинѣ своей, въ мѣстечкѣ Карпиловкѣ, торги и ярмонки по всему хотѣнію завесть и уставить.

Да въ листу богомольца нашего преосвященнаго Варлаама Ясинскаго, митрополита Кіевскаго и Галицкаго и Малыя Росіи, написано: приналежащія угодія къ церквамъ Воздвиженской и Трехъ-Святительской: Соколей-Рогъ, рубежемъ почавъ отъ кладовища, дорогою къ бору въ Рутку, отъ того жъ кладовища долиною въ ручей верхняго Клова, ручеемъ въ Глубокую долину, лѣсомъ на гору къ великой межѣ, межою великою къ стародавному путищу въ рощу Лясковскую, путищемъ въ Сторожевскую дорогу, а Сторожевскою дорогою по Секерки въ Либедь. Другая нива за валомъ у Крещатой долины, по обѣ стороны дороги долиною, яругами около, изъ долины межею къ дорогѣ за Ориненскимъ проваломъ, нива также Воздвиженская у Кощавого бору, нива на сей сторонѣ Кощавца, за Либедью, за Кощавымъ бродомъ нивы и борокъ рубежемъ по дорогу, по уские улицы; поверхъ Либеди на Теремцахъ селище пустое, прозванное Борщовка, нивы, сѣножати у мостка по обѣ стороны дороги, въ обрубѣ грань лежитъ сверху, къ низу рѣчки Борщовки, лугами мокрыми, сочавинами, идущими дубровою къ дорогѣ Запольской. А на той сторонѣ Борщовки то жъ поля, сѣножати, земля бортная, во обрубе жъ идетъ по одной сторонѣ рѣчка Борщовка, а съ другой стороны дорога Запольская, да въ Глубокій лугъ къ Сѣверцѣ, Сѣверкою въ Борщовку рѣчку; у валу, гдѣ Воздвиженская церковь бывала, нива по обѣ сторонѣ дороги по Яцкову межу; озеро Василевское у Чорто-

рый за Днѣпромъ съ сѣножатьми; промежъ Чорторый рѣчки и промежъ того жъ озера Василевскаго, во Влуковѣ урочищѣ, три озера зъ зарожками, криницами: одно великое, прозвищемъ Три-тони, сверху выше Котельви, криницы Воздвиженской, почавъ отъ лозъ верхнихъ, даже на низъ жереломъ въ другое озеро Воздвиженское, прозваніемъ Долгое и Уское, которое взялось отъ Кіева и кончится въ озеро Три-тони. Третье изъ того-жъ великаго озера Три-тони жереломъ пошло промежъ лозъ и промежъ черету къ дорогѣ Вышгородской; тамъ же промежъ тѣхъ озеръ и лозъ сѣножати Воздвиженскіе, сверху внизъ, с конца въ конецъ; на которые приналежности церкви Трехъ-Святительской и Воздвиженской имѣетъ и донынѣ обитель святая Братская кіевская многіе крѣпости: Генрика, Жигимонта, Владислава, Яна Казиміра и Михайла, королей польскихъ, Владислава князя Зборажскаго, Константина князя Острожскаго и Станислава Жолковскаго, воеводы кіевскаго, и преосвященнаго Михаила, митрополита кіевскаго, въ которыхъ право объявлено. Люди подъ горою и на горѣ живущіе, почавъ отъ церкви Воздвиженской даже до фортки Острожской, въ ровъ Боричовъ, по взвозъ Рожественской, куницу давали въ церкви выше помянутые.

И мы, пресвѣтлѣйшіе и державнѣйшіе великіе государи, цари и великіе князи Іоаннъ Алексѣевичь, Петръ Алексѣевичь, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы, наше царское величество, слушавъ выше писанныхъ прежнихъ вотчинныхъ крѣпостей, и нынѣ даннаго тому Братскому монастырю на вотчины листа нашего царскаго величества подданнаго, Войска Запорожскаго обоихъ сторонъ Днѣпра гетмана Ивана Степановича Мазепы и того Богоявленскаго Кіево-Братскаго монастыря игумена и ректора Іоасафа Кроковскаго, съ братіею, челобитья, пожаловали его игумена съ братіею, велѣли имъ того Братского монастыря на вышепомянутые вотчины: на село Позняки, надъ Днѣпромъ лежащее, съ землями, полями, пашнями, съ сѣножатьми, съ огородами, озерами, борами, лѣсами и съ иными угодіи, да на мѣс-

течко Карпиловку съ тремя приселками: Косачовкою, Лутавою и Выповзовомъ, со всѣми полями, лѣсами, борами и озерами и съ иными угодіи, которые издавна къ тому мѣстечку и къ приселкамъ належатъ; да на земли Проскуринскіе, Сорокушинскіе, Щикгельскіе, Ходѣевскіе и Бубликовскіе, да на островы: Желѣзнякъ и Медвѣдковъ-млинокъ, и на мельницу купленную, на рѣчкѣ Лутавцѣ стоящую; да на купленные пустые дворовые мѣста у мѣстѣ Острѣ съ строеніемъ, да на мельници на рѣкѣ Острѣ на греблѣ, прозываемой Кудиковске, стоящіе, съ людьми при нихъ живущими тяглыми; да на берегъ Десны рѣки отъ Карпиловки будучей и на перевозъ; да на сельцо Мостище, надъ рѣчками Ирпинем и Кѳторемъ лежащее, со всѣми къ нему приналежащими угодіи, полями, сѣножатьми, борами, лѣсами и иными пожитками; да на земли до церквей: Воздвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня и Трехъ-Святителей належащіе, а имянно: на Соколій-Рогъ съ сѣножатьми и съ озерами; да въ Нѣжинскомъ полку въ Ивангородскомъ ключи на село Болмачовку; да на мельницу о дву жерновахъ на рѣкѣ Острѣ; да на два купленные пустые мѣста, съ лѣсомъ и съ полями пахатными и съ сѣножатьми Меѳодіевскими, да въ Ивангородской сотнѣ наданные отъ Данила, прозываемаго Черница, поля, сѣножати и рощи съ пасѣкою; да на взводъ воды трубами въ Братской монастырь отъ горъ Кіевскихъ изъ родниковъ и на сыченіе медовъ на продажу; да въ нижнемъ городѣ Кіевѣ на купленные дворовые мѣста и наданные отъ разныхъ особъ: Кучинское, Выговское, Голубовское, Вороничевское, Креницковское, Соленіковское, Свершковское, Митковское, Созоновское, Муховецкое, Бибиковское, Оксаковское, Хмелевское, Пекулицкое, Гавритинское, Дворецкое, на пустырь Закалениковичевской дать сію нашу царского величества утвержающую жалованную грамоту, и по нашей государской милости богомольцу нашему, игумену и ректору Іоасафу Кроковскому съ братіею и впредъ по немъ будучимъ въ томъ монастырѣ игуменомъ и ректоромъ и братіи, выше поименованными вотчинами со всѣми приналежащими

угодіи по крѣпостямъ, которые писаны въ нашей царского величества грамотѣ выше сего, также и дворовыми всѣми мѣстами владѣть и доходы всякіе съ тѣхъ вотчинъ имать и всякіе пожитки употреблять по сей нашей царского величества жалованной грамотѣ, буде отъ кого въ чемъ спору какова и челобитья не будетъ (опрѣчь козаковъ, которые намъ, великимъ государемъ, нашему царскому величеству, въ Войскѣ Запорожскомъ служатъ, и ихъ козачьихъ земель и всякихъ угодій). А для вящаго утвержденія нашего царского величества милости и для вѣчнаго владѣнія тѣми вотчинами, помянутому игумену и ректору Іоасафу съ братіею сію нашу царского величества жалованную граммоту утвердить нашего царского величества печатью повелѣли. Писана ся наша царского величества жалованная граммота въ нашемъ царствующемъ велицѣмъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія міра 7202, мѣсяца генваря 11 дня, государствованія нашего 12 году.

М. П.

XXXVI.

Жалованная грамота царя Іоанна и Петра Алексѣевичей на безпрепятственное преподаваніе наукъ въ Кіево-Братскомъ Коллегіумѣ, съ назначеніемъ ректору и учителямъ жалованья отъ казны. 1694 г., 11 генваря.

Божіею милостію мы, пресвѣтлѣйшіе и державнѣйшіе великіе государи, цари и великіе князи Іоаннъ Алексѣевичъ, Петръ Алексѣевичъ, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы, московскіе, кіевскіе, владимерскіе, новгородцкіе, цари казанскіе и цари астраханскіе, цари сибирскіе, государи псковскіе и великіе князи смоленскіе, тверскіе, югорскіе, пермскіе, вятцкіе, болгарскіе

и иныхъ, государи и великіе князи Новагорода, Низовскіе земли, черниговскіе, резанскіе, ростовскіе, ярославскіе, белоозерскіе, удорскіе, обдорскіе, кондинскіе и всеа сѣверные страны повелители и государи Іверскіе земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей, и Кабардинскіе земли, черкаскихъ и горскихъ князей, и иных многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ и сѣверныхъ отчичи, и дѣдичи, и наслѣдники, и государи, и обладатели, наше царское величество. Пожаловали богомольца нашего, кіевского Богоявленского Братцкого монастыря игумена и ректора Іоасафа Кроковского, зъ братіею, и кто впредь по немъ въ томъ Братцкомъ монастырѣ иный игуменъ и ректоръ и братія будутъ, велѣли ему дать сію нашу, великихъ государей, нашего царского величества, жалованную грамоту на содержаніе и утверженіе прежнихъ училищъ или школъ, давно при томъ Братцкомъ монастырѣ основаніе имѣющихъ, для ученія філософской и богословской науки дѣтей великоросійскихъ и малоросійскихъ всякихъ чиновъ жителей, славеноросійскимъ и еллиногреческимъ и латинскимъ языкомъ, по уставомъ древле единые православные нашея христіанскіе восточные вѣры, для того: въ прошломъ 201 году къ намъ, великимъ государемъ, къ нашему царскому величеству, писалъ богомолецъ нашъ, преосвященный Варлаамъ Ясинскій, митрополитъ Кіевскій и Галицкій и Малыя Росіи, и доносилъ къ престолу насъ, великихъ государей, нашего царского величества, челобитьѣ того Братцкого монастыря игумена и ректора Іоасафа Кроковского, зъ братіею, чтобъ мы, великіе государи, наше царское величество, пожаловали ево, велѣли ему на школы, при томъ Братцкомъ монастырѣ будучіе, дать нашу, великихъ государей, нашего царского величества, жалованную грамоту. Да къ намъ же, великимъ государемъ, къ нашему царскому величеству, писалъ подданной нашъ, Войска Запорожского обоихъ сторонъ Днепра гетманъ, Іванъ Степановичь Мазепа, съ тѣмъ же выше помянутымъ игуменомъ и ректоромъ Іоасафомъ бьючи челомъ намъ, великимъ государемъ, нашему царскому величеству, о той же нашей, царского величества, жалован-

ной грамотѣ на тѣ жъ школы и на мирное и свободное въ нихъ дѣтей россійскихъ жителей и всякой православной вѣры ревнителей ученіе, въ которомъ дѣлѣ можетъ всегда вящее расти приможеніе хвалы Божіей, а намъ великимъ государемъ, нашему царскому величеству, всенародная слава, когда въ нашей, царского величества, богохранимой исконной отчинѣ, въ богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, тѣ науки имѣти будутъ свое дѣйствительное правленіе. И мы, пресвѣтлѣйшіе и державнѣйшіе великіе государи, цари и великіе князи, Іоаннъ Алексѣевичь, Петръ Алексѣевичь, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцы, наше царское величество, слушавъ выше помянутого челобитья нашего царского величества богомольца, преосвященного Варлаама, митрополита Кіевского и Галицкого и Малыя Россіи, такъ же и поданного нашего, Войска Запорожского обоихъ сторонъ Днепра гетмана Івана Степановича, пожаловали ево, игумена и ректора, съ братіею, велѣли имъ въ прежнихъ училищахъ или школахъ Кіевскихъ, которые давно основаны и построены при монастырѣ Братцкомъ, при бывшемъ преосвященномъ митрополитѣ Кіевскомъ Петрѣ Могилѣ, чрезъ своихъ православныхъ префектовъ и профессоровъ и учителевъ дѣтемъ россійского народа всякихъ чиновъ и изъ иныхъ странъ приходящимъ, благочестивой грекороссійской вѣры ревнителемъ, не токмо поэтики и реторики, но и философіи и богословіи ученія, рачения и вѣденія, славенороссійскимъ и еллино-греческимъ и латинскимъ языкомъ преподавать, со усерднымъ тщаніемъ и радѣніемъ, отнюдь не отлучаяся ни въ чемъ святыя восточныя церкви исповѣданія; а неспокойныхъ и вражды творящихъ учениковъ унимать и смирять и ни до какова своеволства ихъ не допускать, и таковыхъ въ собраніе ученическое не принимать. А наипаче остерегая того на крѣпко, чтобъ ученіе было благочестивое христіанское, восточнаго исповѣданія; а отступниковъ и противниковъ вѣрѣ нашей грекороссійской, такъ же и еретиковъ, въ помянутые школы не допускать и прелесть противнаго исповѣданія и еретическія обученія весьма отсѣкать и искорѣнять. На

что и сію нашу, царского величества, жалованную грамоту дать повелѣли. А ректору и учителемъ тѣхъ школъ указали мы, великіе государи, наше царское величество, давать нашего царского величества жалованья изъ нашей, царского величества, казны въ Кіевѣ: всѣмъ обще денегъ по пятидесятъ рублевъ, да ржи московской мѣры по пятидесятъ четвертей на годъ. И по нашей государской милости богомольцу нашему, помянутому игумену и ректору Іоасафу съ братіею, и впредь по нихъ будучимъ въ томъ монастырѣ игуменомъ и ректоромъ и братіи ученіе въ выше помянутыхъ школахъ, при монастырѣ Братцкомъ обрѣтающихся, народа россійскаго всякихъ чиновъ дѣтямъ и из иныхъ странъ приходящимъ людемъ, благочестивой вѣры ревнителемъ, преподавать съ великою ревностію и тщаніемъ, такъ какъ и предки ихъ въ тѣхъ же школахъ радѣтельно, спокойно и свободно дѣтей учили безо всякихъ препинаней, во всякомъ почитаніи и безопаствѣ. И нашимъ, царского величества, всякихъ чиновъ ратнымъ людемъ розныхъ полковъ и Кіевского и иныхъ полковъ же полковникомъ и казакомъ, и Кіевскому войту и мѣщаномъ никакихъ ему, ректору, и учителемъ и ученикомъ, въ школахъ будучимъ, обидъ и утѣсненія не чинить. И силою сей нашей, царского величества, жалованной грамоты тѣ школы и въ нихъ свободное ученіе мы, великіе государи, наше царское величество, утверждаемъ и укрѣпляемъ. А буде кто того Братцкого монастыря игумену и ректору и учителемъ школнымъ, нынѣ въ томъ монастырѣ и въ школахъ обрѣтающимся и которые по нихъ впредъ обрѣтатися будутъ, и ученикомъ во училищахъ будучимъ учнетъ чинить какіе обиды, и тѣмъ отъ насъ, великихъ государей, отъ нашего царского величества, быть в опалѣ и за учиненные обиды по розыску искъ доправленъ на нихъ будетъ вдвое. И для вящаго утвержденія нашей царского величества милости на выше помянутое ученіе и на школы помянутому игумену и ректору Іоасафу съ братіею сію нашу, царского величества, жалованную грамоту утвердить нашею, царѣского величества, печатью повелѣли. Писана государствія

нашего во дворѣ, въ царствующемъ великомъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія міра 7202, мѣсяца генваря 11 дня, государствованія нашего 12 году.

Великихъ государей ихъ царского величества діакъ Василей Бобининъ.

Съ подлинной грамоты, хранящейся въ Кіевской Духовной Академіи. Эта грамота писана на большомъ пергаминномъ листѣ, съ прописью начальнаго титула и титула въ срединѣ золотомъ, и обрисована широкою разноцвѣтною, съ золотомъ, каймою. Большая, краснаго сургуча, печать виситъ на золотомъ шнурѣ въ серебряномъ позолоченномъ футлярѣ. На оборотѣ грамоты написано:

Божиею милостию пресвѣтлѣйшие и державнѣйшие великие государи і великие князи Іоаннъ Алексѣевичь, Петръ Алексѣевичь, всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы.

Справилъ Кондратъ Никитинъ.

XXXVII.

Жалованная грамота царя Петра Алексѣевича, данная Кіевской Академіи въ подтвержденіе предыдущей грамоты. 1701 года, 26 сентября.

Божиею поспешествующею милостию, мы пресвѣтлѣйшій и державнѣйшій великій государь, царь і великій князь Петръ Алексѣевичь, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержецъ, московскій, киевскій, владимерскій, новгородцкій, царь казанскій, царь астраханскій, царь сибирскій, госуларь псковскій, і великій князь смоленскій, тверскій, югорскій, пермскій, вятцкій, болгарскій и іныхъ государь и великій князь Новагорода, Низовские земли, черниговскій, резанскій, ростовскій, ярославскій, бѣлоозерскій, удорскій, обдорскій, кондинскій и всеа сѣверныя страны

і государь Иверские земли, карталинских и грузин-
й, и Кабардинские земли, черкаских и горских кня-
ъ многих государств и земель восточных и запад-
ерных отчичь, и дѣдичь, і наслѣдник, и государь, и
наше царское величество. Пожаловали богомолца на-
ского Богоявленского Братцкого монастыря игумена і
окопия Калачинского, зъ братиею, и кто по немъ впредь
атцкомъ монастырѣ иные игуменъ и ректоръ и братия
ли ему дать сию нашу, великого государя, нашего
личества, жалованную грамоту съ отпуску прежней
кого величества жалованной же грамоты, какова въ
ырь дана въ прошломъ въ 202 году игумену жъ и
афу Крековскому зъ братиею на содержаніе і утвер-
ихъ училищъ или школъ, давно при томъ Братцкомъ
снованіе имѣющихъ, для ученія еллосовских и бого-
ук дѣтей великоросійских и малоросійских всяких
лей, словенороссійскимъ и еллиногреческимъ и латин-
ъ, по уставомъ древле единые православные нашея
восточныя вѣры, для того: что въ нынѣшнемъ 1701
ъ 11 день, билъ челомъ намъ, великому государю,
кому величеству, богомолецъ нашъ, преосвященный
рополитъ Резанскій и Муромскій, что въ письмѣ к
ца жъ нашего преосвященнаго Варлаама, митрополита
Галицкого и Малыя Росіи, написано, что Киевской
аны чинитъ великую Брацкихъ школъ учителемъ обиду,
у великого государя жалованную грамоту, привлекая
волю, емлетъ студентовъ въ ратушу, не извѣщая власти
гору и префекту надлежащимъ, правильно, яко же из на-
ища, но еще изъ своей ратуши отдаютъ въ верхней
нералу въ Киевѣ нынѣ будучему; і намъ бы, великому
пему царскому величеству, пожаловать их, велѣть
тотъ Брацкой монастырь игумену и ректору зъ бра-
рского величества жалованную подтвержающую вто-

нашего во дворѣ, въ царствующемъ великомъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія міра 7202, мѣсяца генваря 11 дня, государствованія нашего 12 году.

Великихъ государей ихъ царского величества діакъ Василей Бобининъ.

Съ подлинной грамоты, хранящейся въ Кіевской Духовной Академіи. Эта грамота писана на большомъ пергаминномъ листѣ, съ прописью начальнаго титула и титула въ срединѣ золотомъ, и обрисована широкою разноцвѣтною, съ золотомъ, каймою. Большая, краснаго сюргуча, печать виситъ на золотомъ шнурѣ въ серебряномъ позолоченномъ футлярѣ. На оборотѣ грамоты написано:

Божиею милостию пресвѣтлѣйшие и державнѣйшие великие государи і великие князи Іоаннъ Алексѣевичь, Петръ Алексѣевичь, всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы.

Справилъ Кондратъ Никитинъ.

XXXVII.

Жалованная грамота царя Петра Алексѣевича, данная Кіевской Академіи въ подтвержденіе предыдущей грамоты. 1701 года, 26 сентября.

Божиею поспешествующею милостию, мы пресвѣтлѣйшій и державнѣйшій великій государь, царь і великій князь Петръ Алексѣевичь, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержецъ, московскій, киевскій, владимерскій, новгородцкій, царь казанскій, царь астраханскій, царь сибирскій, госуларь псковскій, і великій князь смоленскій, тверскій, югорскій, пермскій, вятцкій, болгарскій и іныхъ государь и великій князь Новагорода, Низовские земли, черниговскій, резанскій, ростовскій, ярославскій, бѣлоозерскій, удорскій, обдорскій, кондинскій и всеа сѣверныя страны

повелитель і государь Иверские земли, карталинских и грузинских царей, и Кабардинские земли, черкаских и горских князей, и іных многих государствъ и земель восточных и западных и сѣверных отчичь, и дѣдичь, і наслѣдникъ, и государь, и обладатель, наше царское величество. Пожаловали богомолца нашего, Киевского Богоявленского Братцкого монастыря игумена і ректора, Прокопия Калачинского, зъ братиею, и кто по немъ впредь въ томъ Братцкомъ монастырѣ иные игуменъ и ректоръ и братия будутъ, велѣли ему дать сию нашу, великого государя, нашего царского величества, жалованную грамоту съ отпуску прежней нашей царского величества жалованной же грамоты, какова въ тотъ монастырь дана въ прошломъ въ 202 году игумену жъ и ректору Іоасафу Кроковскому зъ братиею на содержаніе і утверженіе прежних училищъ или школъ, давно при томъ Братцкомъ монастырѣ основаніе имѣющихъ, для ученія єллосовскихъ и богословскихъ наукъ дѣтей великоросійскихъ и малоросійскихъ всякихъ чиновъ жителей, словенороссійскимъ и еллиногреческимъ и латинскимъ языкомъ, по уставомъ древле единые православные нашея христианские восточныя вѣры, для того: что въ нынѣшнемъ 1701 году, іюня въ 11 день, билъ челомъ намъ, великому государю, нашему царскому величеству, богомолецъ нашъ, преосвященный Стефанъ, митрополитъ Резанскій и Муромскій, что въ письмѣ к нему богомолца жъ нашего преосвященнаго Варлаама, митрополита Киевского и Галицкого и Малыя Росіи, написано, что Киевской войтъ съ мещаны чинитъ великую Брацкихъ школъ учителемъ обиду, нарушая нашу великого государя жалованную грамоту, привлекая себѣ власть и волю, емлетъ студентовъ въ ратушу, не извѣщая власти духовной, ректору и префекту надлежащимъ, правильно, яко же из начала того училища, но еще изъ своей ратуши отдаютъ въ верхней городъ, къ генералу въ Киевѣ нынѣ будучему; і намъ бы, великому государю, нашему царскому величеству, пожаловать ихъ, велѣть дать имъ въ тотъ Брацкой монастырь игумену и ректору зъ братіею нашу царского величества жалованную подтвержающую вто-

нашего во дворѣ, въ царствующемъ великомъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія міра 7202, мѣсяца генваря 11 дня, государствованія нашего 12 году.

Великихъ государей ихъ царского величества діакъ Василей Бобининъ.

Съ подлинной грамоты, хранящейся въ Кіевской Духовной Академіи. Эта грамота писана на большомъ пергаминномъ листѣ, съ прописью начальнаго титула и титула въ срединѣ золотомъ, и обрисована широкою разноцвѣтною, съ золотомъ, каймою. Большая, краснаго сургуча, печать виситъ на золотомъ шнурѣ въ серебряномъ позолоченномъ футлярѣ. На оборотѣ грамоты написано:

Божиею милостию пресвѣтлѣйшие и державнѣйшіе великіе государи і великие князи Іоаннъ Алексѣевичь, Петръ Алексѣевичь, всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы.

Справилъ Кондратъ Никитинъ.

XXXVII.

Жалованная грамота царя Петра Алексѣевича, данная Кіевской Академіи въ подтвержденіе предыдущей грамоты. 1701 года, 26 сентября.

Божиею поспешествующею милостию, мы пресвѣтлѣйшій и державнѣйшій великій государь, царь і великій князь Петръ Алексѣевичь, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержецъ, московскій, киевскій, владимерскій, новгородцкій, царь казанскій, царь астраханскій, царь сибирскій, государь псковскій, і великій князь смоленскій, тверскій, югорскій, пермскій, вятцкій, болгарскій и іныхъ государь и великій князь Новагорода, Низовскіе земли, черниговскій, резанскій, ростовскій, ярославскій, бѣлоозерскій, удорскій, обдорскій, кондинскій и всеа сѣверныя страны

повелитель і государь Иверские земли, карталинских и грузинских царей, и Кабардинские земли, черкаских и горских князей, и іных многих государств и земель восточных и западных и сѣверных отчичь, и дѣдичь, і наслѣдник, и государь, и обладатель, наше царское величество. Пожаловали богомолца нашего, Киевского Богоявленского Братцкого монастыря игумена і ректора, Прокопия Калачинского, зъ братиею, и кто по немъ впредь въ томъ Братцкомъ монастырѣ иные игуменъ и ректоръ и братия будутъ, велѣли ему дать сию нашу, великого государя, нашего царского величества, жалованную грамоту съ отпуску прежней нашей царского величества жалованной же грамоты, какова въ тотъ монастырь дана въ прошломъ въ 202 году игумену жъ и ректору Іоасафу Кроковскому зъ братиею на содержаніе і утвержденіе прежних училищъ или школъ, давно при томъ Братцкомъ монастырѣ основаніе имѣющихъ, для ученія єллосовских и богословских наукъ дѣтей великоросійских и малоросійских всяких чиновъ жителей, словенороссійскимъ и еллиногреческимъ и латинскимъ языкомъ, по уставомъ древле единые православные нашея христианские восточныя вѣры, для того: что въ нынѣшнемъ 1701 году, іюня въ 11 день, билъ челомъ намъ, великому государю, нашему царскому величеству, богомолецъ нашъ, преосвященный Стефанъ, митрополитъ Резанскій и Муромскій, что въ письмѣ к нему богомолца жъ нашего преосвященнаго Варлаама, митрополита Киевского и Галицкого и Малыя Росіи, написано, что Киевской войтъ съ мещаны чинитъ великую Брацкихъ школъ учителемъ обиду, нарушая нашу великого государя жалованную грамоту, привлекая себѣ власть и волю, емлетъ студентовъ въ ратушу, не извѣщая власти духовной, ректору и префекту надлежащимъ, правильно, яко же из начала того училища, но еще изъ своей ратуши отдаютъ въ верхней городъ, къ генералу въ Киевѣ нынѣ будучему; і намъ бы, великому государю, нашему царскому величеству, пожаловать ихъ, велѣть дать имъ въ тотъ Брацкой монастырь игумену и ректору зъ братіею нашу царского величества жалованную подтверждающую вто-

рую грамоту, чтобъ тѣхъ училищъ надъ студентами впредь мещане и генералъ нашъ, будущей въ Киевѣ, не имѣли въ томъ надъ ними воли и власти, а кто изъ студентовъ явитця кому виновенъ, чтобъ искать управы въ належащемъ судѣ и правѣ, школъ Брацкихъ Киевскихъ у ректора и префекта, якоже и прежде было изначала. А учители и студенты били жъ челомъ, что Академія ихъ Киево-Могилянская, отъ прежняго своего основанія будущая равными привиліями, какъ обыкновенно инымъ академіямъ во всѣхъ государствахъ иноземческихъ, право свободность имѣти подтверженно, нынѣ не свободно есть, но подъ игомъ тяжкой обиды пребывающей отъ мѣщанъ Киевскихъ, о чемъ покорственно оные учители і ученики ихъ преосвященнаго Киевского митрополита просятъ, чтобъ онъ своимъ челобитьемъ къ намъ, великому государю, ходатайствовалъ о свобожденіи отъ бесчинства и дерзости мещанъ Киевскихъ, а какая де случитца вина, судъ бы былъ во Академіи. А въ нашей великого государя, нашего царского величества, жалованной грамотѣ, какова имъ въ тотъ монастырь дана въ прошломъ въ 202 году, написано: что въ томъ Братцкомъ монастырѣ російскаго народа всякихъ чиновъ дѣтямъ и ізъ иныхъ странъ людемъ благочестивой греко-російской вѣры ревнителемъ ученіе преподавать со усерднымъ тщаніемъ и радѣніемъ, не отлучаяся ни въ чемъ святыя восточныя церкви, а неспокойныхъ и вражды творящихъ учениковъ унимать и смирять и ни до какова своеволства ихъ не допускать и таковыхъ въ собраніе ученическое не принимать, а нашимъ великого государя ратныхъ всякихъ чиновъ людемъ и Киевского и иныхъ полковъ полковникомъ и козакомъ и войту с мещаны никакихъ ему, ректору, і учителю і ученикомъ, въ школахъ будучимъ, обидъ і утѣсненія не чинить. І нынѣ мы, пресвѣтлѣйшій и державнѣйшій великій государь, царь і великій князь Петръ Алексѣевичь, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержецъ, наше царское величество, слушавъ челобитья богомолцовъ нашихъ преосвященнаго Варлаама Ясинскаго, митрополита Киевского и Галицкого и Малыя Росіи, и преосвя-

щеннаго Стефана Яворского, митрополита Резанского и Муромского, пожаловали, велѣли Киевского Братцкого монастыря игумену и ректору, съ братіею, по прежней и по сей нашей великого государя, нашего царского величества, жалованнымъ грамотамъ въ прежнихъ Киевскихъ училищахъ или школахъ, которые давно основаны і построены при монастырѣ Братцкомъ, при бывшемъ преосвященномъ митрополитѣ Петрѣ Могилѣ, чрезъ своихъ православныхъ префектовъ и профессоровъ і учителевъ дѣтемъ російскаго народа всякихъ чиновъ и изъ иныхъ странъ приходящимъ благочестивой греко-російской вѣры ревнителемъ, не-токмо поэтики и реторики, но философій и богословій ученія, раченія и вѣденія словенороссійскимъ и еллиногреческимъ и латынскимъ языкомъ преподавать со усернымъ тщаніемъ и радѣніемъ, отнюдь не отлучаяся ни въ чемъ святыя восточныя церкви исповѣданія; а неспокойныхъ и вражды творящихъ учениковъ унимать и смирять и ни съ кѣмъ никакихъ ссоръ чинить имъ не велѣть, и того надъ ними игумену съ братіею смотрѣть и ни до какова своеволства ихъ не допускать, и въ собраніе ученическое неспокойныхъ не принимать; а наипаче остерегая того накрѣпко, чтобъ учение было благочестивое христианское восточного исповѣданія, а отступниковъ и еретиковъ и противниковъ вѣре греко-російской въ тѣ помянутые школы не допускать и прелесть противнаго исповѣданія і еретическая обученія весма отсѣкать и іскоренять; а студентовъ той Киевской Академіи, которые явятся кому въ чемъ винны, унимать и смирять и по винамъ ихъ управу чинить, ни въ чемъ имъ не норовя и ни до какова своеволства ихъ отнюдь не допущая. А нашимъ великого государя ратнымъ всякихъ чиновъ людемъ и Киевского и іныхъ полковъ полковникомъ и козакомъ и войту съ мещаны никакихъ имъ, ректору и префекту і учителемъ и ученикомъ, въ школахъ будучимъ, обидъ и утѣсненія не чинить; а буде они, ректоръ и префектъ, виннымъ студентомъ управы не учнутъ, і о томъ на нихъ, ректора и префекта, изобиженнымъ людемъ жалобу доносить богомолцу нашему преосвященному Варлааму Ясин-

скому, и по немъ иным преосвященнымъ митрополитомъ Киевскимъ. А которымъ студентомъ за какіе вины ихъ они, преосвященные митрополиты, управы чинить не похотятъ, и въ Киеве будучимъ воеводамъ о такихъ студентовыхъ винахъ сыскивать въ правду, а сыскавъ подлинно, по винамъ ихъ нашъ, великого государя, указъ чинить по нашему великого государя указу, по уложенью и по новоуказнымъ статьямъ, остерегая того накрѣпко, чтобъ прежней и сей нашимъ великого государя жалованнымъ грамотамъ нарушенія, а игумену и ректору і протчимъ управляющимъ тѣхъ школъ учениковъ невинного оскорбленія и обиды также и въ нашихъ великого государя дѣлахъ неуравленія и студентомъ къ невоздержанію ихъ потачки не было. И по нашей государской милости, игумену и ректору Прокопію Калачинскому, зъ братіею, и впредь по немъ будучимъ въ томъ монастырѣ игуменомъ и ректоромъ и братіи ученіе въ вышепомянутыхъ школахъ при монастырѣ Братцкомъ обрѣтающихся, народа російскаго всякихъ чиновъ дѣтемъ и ізъ иныхъ странъ приходящимъ людемъ, благочестивой вѣры ревнителемъ, преподавать съ великою ревностію и тщаніемъ, такъ какъ и прежніе учители въ тѣхъ же школахъ радѣтельно и спокойно и свободно дѣтей учили безо всякихъ препинаній. И силою сей нашей царского величества жалованной грамоты, тѣ школы и въ нихъ свободное ученіе мы, великій государь, наше царское величество, утверждаемъ і укрѣпляемъ. А буде кто того Братцкого монастыря игумену и ректору і учителемъ школнымъ, нынѣ въ томъ монастырѣ и въ школахъ обрѣтающимся, и которые по нихъ впредь обрѣтатися будутъ, і ученикомъ во училищахъ будучимъ, учинитъ кто какіе обиды и налоги, и тѣмъ отъ насъ, великого государя, отъ нашего царского величества, быть в опалѣ. І для вящаго утвержденія нашей царского величества милости на вышепомянутое ученіе і на школы помянутому игумену и ректору Прокопію зъ братіею сію нашу царского величества жалованную вторую грамоту утвердить нашего царского величества государственною маестатовою печатью повелѣли. Писана

ся наша царского величества жалованная грамота въ нашемъ царствующемъ велицемъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія мира 7210, а отъ Рождества Христова 1701, мѣсяца сентября 26 дня, государствованія нашего 20 году.

Государственного посольского приказу діакъ Михайло Родостановъ.

Съ подлинной, писанной на такомъ же пергаминномъ листѣ, какъ и предыдущая, и съ такими же украшеніями. Къ ней привѣшена большая печать въ жестяномъ футлярѣ. На оборотѣ грамоты написано:

Справилъ Федоръ Роговъ.

Подлинная грамота хранится въ Кіевской Духовной Академіи.

XXXVIII.

Грамота царя Петра Алексѣевича Кіевскому митрополиту Варлааму Ясинскому съ извѣщеніемъ о пожалованіи Кіевской Академіи предыдущей оградительной грамоты. 1701 года, 26 сентября.

Божіею милостію отъ пресвѣтлѣйшаго і державнѣйшаго великого государя, царя і великого князя Петра Алексѣевича, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержца і многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ и сѣверныхъ отчича, і дѣдича, і наслѣдника, і государя, и облаадателя, нашего царского величества богомольцу, преосвященному Варлааму Ясинскому, мітрополиту Кіевскому і Галицкому і Малыя Росіи, наше царского величества милостивое слово.

Въ нынѣшнемъ 1701 году, по нашему великого государя, нашего царского величества, указу, а по челобитью твоему, бого-

мольца нашего, дана наша царского величества жалованная вторая подтверждающая грамота въ Кіевской Братцкой монастырь ігумену и ректору зъ братиею, въ которой изображено: велено по прежней і по нынѣшней нашей царского величества жалованнымъ грамотамъ, въ прежнихъ Кіевскихъ училищахъ или школахъ, которые давно основаны і построены при монастырѣ Братцкомъ, при бывшемъ преосвященномъ мітрополите Петрѣ Могиле, чрезъ своихъ православныхъ преѳектовъ і професоровъ і учителевъ дѣтемъ російскаго народа всякихъ чиновъ і из иныхъ странъ пріходящимъ, благочестівой грѣко-російской вѣры ревнителемъ, преподавать со усерднымъ тщаніемъ і радѣніемъ, отнюдь не отлучаяся ни въ чемъ святыя восточныя церкви исповѣдания. І тебѣ бъ, нашего царского величества богомолцу, преосвященному Варлааму Ясинскому, митрополиту Киевскому и Галицкому и Малыя Росіи, о томъ выше писанномъ нашъ царского величества милостивой указъ вѣдать і о всемъ чинить по нашему великого государя, нашего царского величества, указу.

Писанъ государствия нашего во дворѣ, въ царствующемъ велицемъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ Рождества Христова 1701, мѣсяца сентября 26 дня, государствованія нашего 20 году.

Съ подлинника, хранящагося въ Кіево-Софійской ризницѣ, писаннаго на большомъ бумажномъ листѣ: На оборотѣ печать и надпись:

Нашего царского величества богомольцу, преосвященному Варлааму Ясинскому, митрополиту Кіевскому і Галицкому и Малыя Росіи.

XXXIX.

Универсалъ гетмана Ивана Мазепы о дозволеніи Кіево-Братскому монастырю вновь населить принадлежащее ему имѣніе с. Плисецкое, до конца разоренное и уничтоженное предыдущими войнами. 1702 г., 29 іюля.

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя, его царского величества, Войскъ Запорозскихъ гетманъ и славного чину святого апостола Андрея кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского всякой старшинѣ и чернѣ и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, теперъ и въ потомные часы будучимъ духовнаго и мирскаго чину и достоинства людемъ симъ универсальнымъ писаньемъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ презентовалъ намъ чрезъ своего посланнаго превелебный въ Богу его милость отецъ Гедеонъ Одорскій, ректоръ и игуменъ монастыря Братского Кіевского, многочестную монаршую блаженныя и вѣчно достойныя памяти великого государя царя и великого князя Алексѣя Михайловича, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержца, на село прозываемое Плисецкое, на томъ боцѣ Днѣпра, недалеко Фастова знайдуючося, которое же Божіимъ, грѣхъ ради нашихъ, попущеніемъ, многими мимошедшими войнами, неспокойными часами и непріятельскими нашествіями зруйновано и такъ спустошено зостало, ижъ теперъ самое тилько мѣсце и селище безлюдное обрѣтается; прето просилъ насъ о таковой универсалъ и о позволене, абы вольно было на томъ селищу Плисецкомъ слободу закликати и во время сее мирное людей тамобочныхъ осадити. Мы теди, гетманъ, давши у себе слушной его, превелебнаго отца ректора, прозбѣ мѣсце, а мѣючи особливый нашъ на тую обитель святую Братскую Кіевскую (въ которой многими трудами ко общой церкви Божіей

и Малороссійской нашой отчизны пользѣ и потребѣ науки вызволеніе отправуются) респектъ и рейментарскую патронствующую прихильность, яко позволяемъ превелебному въ Богу его милости отцу ректору и игумену Братскому Кіевскому и всей братіи тамошней, къ лутшому и общому монастыря своего пожиткови, на томъ помянутомъ селищу Плисецкомъ, преважною монаршою его царского пресвѣтлого величества грамотою, за универсаломъ антецессора нашего, валечного Войскъ Запорозскихъ гетмана, вѣчнодостойныя и славныя памяти Богдана Хмельницкаго, ствержеиомъ, людей тамобочныхъ въ потребу осадити, оными владѣти, повинность и послушенство посполитое отбирати и якъ хотѣти онымъ користовати и диспоновати; такъ абы нихто зъ старшины и черни войсковой и зъ всякого духовного и мирского чину людей въ осажованю тоей Плисецкой слободы и въ отбиранью съ оной належитыхъ приходовъ, користей и отъ жителей тамошнихъ, подданныхъ своихъ, послушенства и повиностей жадной найменшой ему, отцу ректору Братскому Кіевскому, и всей братіи законной тамошней найменшой не смѣлъ и згола не важился чинити перепоны, наступства, шкоды и перешкоды, повагою сего универсалу нашего пильно варуемъ и сурово рейментарско приказуемъ. Въ Батуринѣ, писанъ року 1702, мѣсяца іюля дня 29.

Зъвышеменованный гетманъ и кавалеръ рукою власною.

(М. П.)

XL.

Универсалъ того же гетмана, подтверждающій право Кіево Братскаго монастыря на владѣніе мѣст. Стайками. 1707 г., 15 іюля.

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя нашего, его царского священнѣйшого величества, Войскъ Запоровскихъ гет-

манъ, славного чину святого апостола Андрея и Бѣлого Орла кавалер, Іоаннъ Мазепа.

Oзнаймуемъ симъ унѣверсаломъ нашимъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запоровского старшинѣ и чернѣ и всякои кондиціи и годности, тепер и в потомніе часы будучимъ людемъ, и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, ижъ презентовалъ намъ превелебный в Богу господинъ отецъ Христофор Чарнуцкій, ректор и ігуменъ монастира Братского Кіевского, унѣверсалъ славной памяти антецессора нашего, гетмана Войска Запорозского, пана Петра Дорошенка, данний на мѣстечко Стайки и перевозъ, там же на Днѣпрѣ бывший, в полку Каневскомъ знайдуючосся, блаженныя памяти преосвященному в Богу господину Іосифу Нелюбовичу Токалскому, архіепископу, митрополитѣ Кіевскому, и писма того жъ преосвященного архипастира Малоросійскаго, въ которихъ чинитъ вечистую цессію того жъ мѣстечка и перевозу, при немъ бывшого, монастиреви Братскому Кіевскому, и просил насъ такъ о потверженіе тих писмъ, яко и о привернене до первобитной поссесіи помянутого мѣстечка Стаекъ до обители своей святой Братской Кіевской. Мы прето, гетман и кавалер, мѣючи особливій респектъ на монастир Коллегіятский Братскій Кіевскій, которій естъ всей церкви нашой православно-восточной благопотребный и благополезный, а видячи слушное и праву посполитому не противное превелебного в Богу господина отца ректора и ігумена того жъ Коллегіумъ прошеніе, яко тіе писма блаженной памяти преосвященного в Богу господина отца Іосифа Нелюбовича Токалского, архіепископа, митрополита Кіевского, заключаючіе в себѣ цессію и лекгацію мѣстечка Стаекъ монастиреви Братскому Кіевскому, сымъ унѣверсаломъ нашимъ ствержаемъ, такъ и помянутое мѣстечко Стайки зо всѣми здавна до него належачими угодіями, кгрунтами, полями, лѣсами, рибними ловлями и перевозомъ (если под сей часъ на Днипри знайдуется) до первой области помянутому монастиреви Братскому Кіевскому приворочаемъ и в потомній вѣкъ при немъ заховуемъ, жадаючи того и по сукцессорахъ на-

ших, валечнихъ гетманахъ Войска Запорозкого, абы въ томъ воля наша не била нарушена; за чимъ аби нѣхто в старшини и чернѣ войсковой, якой же колвекъ кондиціи и годности людей, не смѣлъ и не важился в владѣню того мѣстечка Стаекъ и всѣхъ до него давнимъ ограниченемъ прислухаючихъ угодій и в отбираню оттуд належитих приходов и пожитков, а от людей посполитих послушенства и повинности, пречоному монастиреви Братскому Кіевскому найменшой чинити перешкоди и шкоди, под винами правними и срогимъ войсковымъ каранемъ варуемъ. Войтъ засъ зо всѣми посполитими людми (опрочъ козаковъ, которіи при обиклих своихъ не нарушимихъ мѣютъ быти заховани правахъ и волностяхъ) аби тому жъ монастиреви Братскому Кіевскому належитое отдавали послушенство и повинности, пилно варуемъ, грозно упоминаемъ и приказуемъ. Данъ въ Кіевѣ Печерскомъ, іюля 15, року 1707.

Звиш менованій гетманъ и кавалер рукою власною.

(М. Н.

Съ копіи, принадлежащей Кіево-Софійскому Собору.

XLI.

Универсалъ гетмана Ивана Скоропадскаго о предоставленіи Кіево-Братскому монастырю с. Ядловки, въ Переяславскомъ полку. 1714 года, 2 іюня.

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя нашего, его царского священнѣйшого величества, Войскъ Запорозскихъ обоихъ сторонъ Днѣпра гетманъ Іоаннъ Скоропадскій.

Всей старшинѣ и чернѣ Войска его жъ царского пресвѣтлого величества Запорозского, а особливе пану полковниковѣ Переясловскому, старшинѣ его полковой, тутъ же и п. сотниковѣ

Баришовскому, всему старшому и меншому того полку товариству и кождому, кому колвекъ о томъ вѣдати теперъ и в потомные часы будетъ належало, симъ нашимъ ознаймуемъ универсаломъ: иж по милости Божои и монаршей царского пресвѣтлого величества, мѣючи мы власть всякіе въ Малой Россіи, къ общому добру стягаючіеся, управляти дѣла и уставляти порядки, а не лишаючи вопервыхъ тоей гетманского званія нашего должности, еже о состояніи святыхъ церквей неусыпное имѣти старанье, дабы въ нихъ, при неуставаючихъ за монаршое достоинство и за все Войско Запорозское моленіяхъ, хвала Божественная ширилася, яко и иншіе обители здѣ, подъ рейментомъ нашимъ найдуючіеся, отъ антецессоровъ нашихъ, а нѣкоторые и отъ насъ, наданьемъ маетностей и иншихъ грунтовъ зостали опатрени и подпоможени, такъ барзѣ взираючи на обитель Кіево-Могилевскую Братскую, всему отечеству нашему благопотребную, гдѣ Малороссійскіи сынове належитое въ наукахъ имѣютъ наставленіе, до цвѣченья всякихъ добрихъ дѣлъ и благонравныхъ поступковъ свою исправляютъ юность и оттуду на подпору церкви православнои и отчизны просвѣщенныи разумомъ исходятъ; того ради особливе тое святое мѣсце требуетъ искусныхъ мужей и благоразумныхъ учителей. Для подпоможенья и довольствованія оныхъ, иле когда теперъ помянутой обители маетности и прочіе грунта, на томъ боку Днѣпра зостаючіе, за границу, въ Польскую одійшли державу, надаемъ симъ нашимъ универсаломъ село, прозываемое Ядловку, въ полку Переясловскомъ, въ сотнѣ Баришовской будучое, зо всѣми до него угодіями и належитостями, въ спокойное владѣніе, позволяючи всякіе зъ оного, отъ тамошнихъ посполитыхъ людей, повинности и користи отбирати. Зачимъ, абы нихто зъ старшины и черни войсковыхъ и посполитыхъ людей, а особливе панъ полковникъ Переясловскій зъ старшиною своею и панъ сотникъ Баришовскій, въ свободномъ того села Ядловки заживанью обители святой Братской жадной найменшой не важился чинити трудности, перепоны и препятія, войтъ зась помянутой маетности зъ поспольствомъ повиненъ вся-

кое до тоей Кіево-Могилянской обители (кромѣ козаковъ) отдавать послушенство, мѣти хочемъ и рейментарско приказуемъ. Данъ въ Глуховѣ, зъ канцеляріи войсковой, іюня 2 дня, року 1714.

Звышъменованый гетманъ рукою власною.

(М. П.).

XLII.

Жалованная грамота императрицы Елисаветы Петровны, данная Кіево-Братскому училищу въ подтвержденіе прежнихъ грамотъ, пожалованныхъ ему царемъ Іоанномъ Алексѣевичемъ и императоромъ Петромъ I, съ увеличеніемъ отпускаемаго изъ казны содержанія. 1742 г., 11 декабря.

Божиею поспѣшествующею милостию, мы Елисаветъ Первая, імператрица і самодержица всероссійская, московская, киевская, владимерская, новгородская, царица казанская, царица астраханская, царица сибирская, государыня псковская і великая княгиня смоленская, княгиня эстляндская, лифляндская, корельская, тверская, югорская, пермская, вятская, болгарская і иныхъ государыня, і великая княгиня Нова-города, Низовскія земли, черниговская, рязанская, ростовская, ярославская, бѣлоозерская, удорская, обдорская, кондійская и всея сѣверныя страны повелительница, і государыня Іверскія земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей, и Кабардинские земли, черкасскихъ и горскихъ князей, і иныхъ наслѣдная государыня і обладательница. Наше императорское величество всемилостивѣйше пожаловали, по прошенію богомольца нашего, преосвященного Рафаила, архіепископа Киевского и Галицкого, повелѣли обрѣтающагося нынѣ въ Киевѣ, въ Брацкомъ монастыре, архимандрита и ректора, зъ братиею, и впредь будущихъ по нихъ, учрежденные в томъ монастыре изъдавна для ученія всякихъ чиновъ россійскихъ і из иныхъ странъ приходящихъ дѣтей,

въ православіи сущихъ, ѳилософіи и богословіи школы по прежнему і на такомъ основаніи содержать, какъ о томъ прежними жалованными грамотами дяди нашего, блаженные памяти, великого государя, царя и великого князя Іоанна Алексѣевича і вседражайшаго нашего государя родителя, імператора Петра Великого, 7202 и 7201 годовъ утверженно, и в тѣхъ училищахъ или школахъ Киевскихъ чрезъ православныхъ префектовъ і профессоровъ і учителевъ дѣтемъ россійского народа всякихъ чиновъ и із иныхъ странъ приходящимъ, благочестивой греческой вере ревнителемъ, не токмо ѳилософіи и богословіи, но и поетики и реторики ученія славенороссійскимъ и еллино-греческимъ и латинскимъ языкомъ преподавать съ великимъ усердіемъ, тщаніемъ и радѣніемъ, такъ какъ и бывшие прежде ихъ въ тѣхъ школахъ профессоры, ректоры і учители радѣтельно и спокойно учили, безъ всякихъ препинаній, во всякомъ почитаніи и безопастве, не отлучаяся ни въ чемъ святыя восточныя церкви исповѣданія; а неспокойныхъ и вражды творящихъ учениковъ унимать и смирять і ни до какова своевольства ихъ не допускать і таковыхъ въ собраніе ученическое не принимать, а найпаче остерегатися того накрепко, чтобъ ученіе было благочестивое христіянъское, восточного ісповѣданія, а отступниковъ і противъниковъ вѣре грекороссійской, также и еретиковъ, въ помянутые школы не допускать и прелесть противного исповѣданія и все еретические обученія весма отъсекать и іскоренять. А на содержаніе обрѣтающихся в томъ монастыре ректора и учителей и школъ, мы, наше імператорское величество, всемилостивѣйше повелѣли по двѣсти рублевъ повсягодно із Малой Россіи, із войскового скарбу, отпускать, и імъ же, ректору и учителемъ и ученикомъ, нашимъ верноподданнымъ, воинского и гражданского всякого чина людемъ, тако жъ Кіевского і другихъ Малороссійскихъ полковъ полковникам і казакамъ и Киевскому войту и мещаномъ никакихъ обидъ і утесненія не чинить, под опасеніемъ нашего гнева. И того ради мы сію нашу всемилостивѣйшую грамому нашему правительствующему сенату подписать і государственною пе-

чатью укрепить повелѣли. Въ Москвѣ, 1742, декабря 11 дня, государствованія нашего втораго году.

Фелтъмаршалъ князь Долгорукій.

Князь И. Трубецкой, генералъ фелтъмаршалъ і кавалеръ.

Генералъ граѳъ Григорій Петровъ сынъ Чернышевъ.

Генералъ и подполковникъ гвардіи Андрей Ушаковъ.

Оберъ-шталмейстеръ і кавалеръ князь А. Куракинъ.

Вице-канцлеръ, дѣйствителной тайной совѣтникъ і кавалеръ, граѳъ Алексѣй Бестужевъ-Рюминъ.

Действителной тайной совѣтникъ и кавалеръ Александръ Нарышкинъ.

Генералъ лейтенантъ и сенаторъ князь Михайла Голицинъ.

Генералъ лейтнантъ и сенаторъ князь Григорей Урусовъ.

Генералъ лейтенантъ, сенаторъ і кавалеръ Іванъ Бахметевъ.

Тайной советникъ и кавалеръ Василей Новосилцовъ.

Штацкой действителной совѣтникъ и сенаторъ князь Алексѣй Голицынъ.

Оберъ-секретарь Павелъ Севергинъ.

Секретарь Михайло Новоторжцовъ.

Подлинная грамота хранится въ Кіевской Духовной Академіи. Она писана на перегнутомъ пергаминномъ листѣ, оправлена въ парчу и имѣетъ висячую большую печать краснаго воска, въ серебряномъ позолоченномъ футлярѣ.

XLIII.

Рескриптъ императрицы Екатерины II Кіевскому митрополиту Самуилу Мисловскому въ отвѣтъ на его представленіе относительно положенія Кіевской Академіи. 1787 года, 15 марта.

Преосвященный митрополитъ Кіевскій Самуилъ! По содержанію поданныхъ отъ васъ представленій повелѣваемъ: первое,

какъ уже Академія имѣетъ навсегда оставлена быть въ бывшемъ Братскомъ монастырѣ, то имѣющіяся въ оной строенія содержать въ исправности изъ суммы, на ту Академію опредѣленной, исключая что вновь для пользы нужно построить, о томъ сноситься съ нашимъ генераломъ губернаторомъ, дабы отъ него по порядку, посредствомъ сената нашего, намъ представлено быть могло. Второе, для служенія въ академической Богоявленской церкви брать по очереди и по разсмотрѣнію вашему изъ монаховъ Кіево-печерской лавры. Третіе, для академическихъ разнаго званія служителей оставить при сей Академіи конюшенный бывшаго Братскаго монастыря домъ, а для выгруски изъ воды и храненія дровъ и прочаго, находящійся при Днѣпрѣ, такъ называемый броварный домъ, освободя ихъ отъ постоя; равнымъ образомъ приказано къ Академіи оной отвесть загородный дворъ и выгонную землю противъ второклассныхъ монастырей. Четвертое, оставшееся подлѣ каменной колокольни бывшаго Братскаго монастыря каменное строеніе, оному принадлежащее, оставить въ пользу Академіи для починки его на экономическую сумму и для обращенія въ прибыль оной отдачею въ наймы. Что же касается до означенія мѣста Академіи на всѣ ея строенія и до очищенія отъ соляныхъ лавокъ и тому подобнаго, оное распоряжено будетъ при здѣланіи плана всѣмъ частямъ города Кіева. Пятое, построить на академическую сумму при студентскомъ каменномъ домѣ каменную больницу, и для того оный домъ распространить сколько потребно, о чемъ на новомъ планѣ города означено будетъ, и здѣлать каменную около всего сего зданія ограду. Шестое, при Академіи завесть гражданскую типографію для печатанія книгъ какъ на россійскомъ, такъ и на иностранныхъ языкахъ, содержа сію типографію въ Кіево-печерской лаврѣ и наблюдая, чтобъ тутъ не были издаваемы книги, противныя православной вѣрѣ нашей или же наполненныя нелѣпыми заблужденіями, просвѣщенію и добрымъ нравамъ несходственными. Седьмое, священническихъ и діаконскихъ дѣтей, учащихся въ Академіи и достигшихъ въ вышнихъ классахъ ученія съ добрымъ

успѣхомъ и поведеніемъ, отпускать въ народныя училища для помѣщенія по ихъ способности въ учители, въ медицинскую науку и въ университеты, смотря на склонность ихъ. Осьмое, на содержаніе Академіи и ея пенсіонеровъ, сверхъ получаемой нынѣ суммы, прибавляемъ еще по шестисотъ рублей на годъ съ начала нынѣшняго года. Девятое, имѣющуюся въ Переяславѣ, при Вознесенскомъ монастырѣ, семинарію сохранить въ зависимости Академіи, отдѣля по пятисотъ рублей на годъ на содержаніе ея изъ академической суммы. Десятое, изъ той же суммы посылать по разсмотрѣнію вашему студентовъ въ иностранные университеты для пріобрѣтенія лучшихъ знаній въ наукахъ, дабы Академія могла снабдить себя искусными учителями. Первоенадесять, какъ въ указѣ нашемъ отъ 10 апрѣля 1785 года въ Кіево-печерской лаврѣ велѣно держать, въ числѣ монашествующихъ, половину ученыхъ и для вышней степени пріуготовляемыхъ, то изъ остатковъ отъ суммы, на сію Лавру положенной, и можете удѣлять по разсмотрѣнію Вашему на прибавку окладовъ отличающимся ученіемъ монашествующимъ, не превосходя штатной суммы и положеннаго числа монаховъ и дая отчетъ, какъ слѣдуетъ, но остатковъ таковыхъ не отбирать.

Пребываемъ в прочемъ вамъ благосклонны. Екатерина.

Въ Кіевѣ, марта 15, 1787 года.

Съ подлинника, написаннаго на почтовомъ бумажномъ полулистѣ, хранящагося въ Кіевской Дух. Академіи.

Отдѣлъ второй.

УСТАВЪ О ВОЛОКАХЪ,

данный королемъ Сигизмундомъ-Августомъ

въ 1557 году.

Реестръ Уставы короля его милости уво всемъ Великомъ Князстве Литовскомъ, летъ Божого нарожения ҂афнз месеца апреля а҃ дня.

---

1. О боярохъ путъныхъ и о служках.
2. О бортяхъ.
3. О конюхохъ.
4. О стрельцохъ.
5. О одверныхъ.
6. О осочъникохъ.
7. О войтахъ и въсихъ их повинностях, о переоре межъ и о винах.
8. О лавъниках.
9. О местахъ и ихъ повинностяхъ.
10. О капъщызне.
11. О резникахъ.
12. О коморниках въ местахъ.
13. О корчмахъ.
14. О торгохъ.
15. О цынъшохъ и повинностяхъ и о роботахъ людей таглыхъ.
16. О огородникохъ.

17. О овъсе и сене.

18. О серебъщызнахъ с подданых.

19. Естьли на роботу подданый не выйдет.

20. О фолваркохъ и гумънехъ, о засеваню и ужатю и отдаваню въ отсопъ, о евьях и о семи волокахъ.

21. О оборе быдла и о скурахъ всякихъ.

22. О огороды дворные.

23. О ставехъ и сажавъкахъ и о млынех и млынарехъ.

24. О сеножатехъ дворныхъ.

25. Где кони в дворехъ нашихъ стоятъ.

26. О листехъ на данину.

27. О пълатехъ и всихъ иных доходех, яко мают выбирати.

28. О днехъ, личъбамъ назначоныхъ, и о писарехъ скарбныхъ, и абы врад пенезей пры собе не задержывалъ.

29. О ревизорахъ, меръникохъ и о помере волочъной и о селидбах и о отменахъ и затаеныхъ вгрунътехъ.

30. О битью на въраде пры ревизору и о усправедливеню.

31. О доходех на врадъ и о лежъни.

32. О судеревныхъ лесохъ, пущахъ и бобровыхъ гонехъ, и о борти, сеножати и о уступехъ и лесехъ розмероныхъ.

33. О волности подданыхъ до пущы.

34. О волности подданыхъ до рекъ и озеръ и часовъ голодныхъ отъходити, будованье и домовъство продати, и о пустыхъ, не розробленыхъ волокахъ.

35. О подводахъ далекихъ и о будованю замъковъ, дворовъ и ажбы врад на свою потъребу подводъ не выганялъ, и о подводы под пенези, о воженье до портовъ.

36. О воженье каменя.

37. О мосты.

38. О сторожу.

39. О ремесники.

40. О ловенье рыбъ въ озерахъ.

41. О позвы и децкие на подданыхъ и о кривды и грабежы, имъ починеные.

42. О мысливъстве.

43. О злодеехъ и злочинъцахъ.

44. О повинъности замъку Виленского и Троцкого.

45. О шъляхъте в земли Жомойтъской.

46. О волостяхъ Рускихъ.

47. О зештью старостъ и державецъ.

48. О входы до пущъ, абы никому, одъно подданымъ даваны на цынъшохъ.

49. О дерево стоячое в пущы.

Устава на волоки господара короля его милости уво въсемъ Великомъ князстве Литовскомъ, лета Божого нароженя а҃фнз, *месяца апреля* а҃ *дня.*

Артыкул 1. О боярох путныхъ и о служках. Бояре путьные стародавные, а не въкупные, хочем мети, абы были на двухъ волокахъ постановены, с которыхъ абы за въси повинъности пенезми ошацовавъшы водле кгрунъту, яко люди осадные платили, а на служъбу тяглую и въ подводу ходити не повинни; а коли з росказаня нашого на дорогу поедуть, того году ничого платити не мають; а без воли и росказаня нашого враду нашому ихъ на дорогу и нигъде не посылати; а будучы на дорозе, служыти имъ по старому. Навезька им, яко и перед тымъ, водле Статуту. Служокъ съ такихъ же бояръ ревизорове обирати и не болшъ, толко с потъребу пры кажъдомъ замъку и дворе нашомъ зоставити мають, которыхъ служба будетъ езьдити з листы нашими до дворовъ, оному врадови прылегълыхъ, а с пенязми платовъ нашыхъ до Вильни, до скарбу, и за крывъдами подданыхъ колеею, з росказанья врадового ездити; а за то имъ на одинъ конь две волоки вольныхъ отъ всихъ платовъ мети, а на потъребу враду ездити не повинъни.

2. *О бортяхъ.* Ижъ первей бортове розность в роботахъ отъ инъшых подданых нашых мели, и теперь ихъ зоставуемъ, абы водле шацунку кгрунътовъ за въси повинъности, цынъшы, овъсы и сена, пенязми з волокъ до скаръбу нашого платили, яко и осадники. А коли имъ на войну ити кажемъ, мають мети тотъ рокъ вольный ото всих платовъ. А мосты имъ повинъные заробляти, и тежъ за росказанемъ и листомъ нашимъ мосты имъ не повинъные мостити мають, а за то имъ фолькгу в цыншохъ нашихъ делати кажемъ подле воли нашое.

3. *О конюхох седельныхъ и инъшыхъ.* Конюхи седельные альбо дворные мають мети по дъве волоки вольныхъ на службу конюшъскую, на которой коли будуть, маеть быти давано на страву имъ и на въси потребы грошей копъ чотыры на рокъ; а которые на служъбе не будуть, мають платити с кождое волоки по тому жъ, яко и бортеве.

4. *О стрельцохъ.* Стрельцомъ нашимъ по две волоки вольные маетъ быти дано, а третюю на цыншу, хто похочеть; а служба ихъ—з росказанемъ нашымъ в ловы и на войну.

5. *О одверныхъ.* Одверные и инъшые слуги дворные, мешъкаючи на посълугахъ нашыхъ, мають мети по две волоки, вольныхъ отъ всихъ платов и повинъности; а которые на служъбахъ нашыхъ не будутъ, абы платили с кожъдое волоки пенязми, водле кгрунъту ошацовавъшы вси повинъности. А естъли бы которые, зъстарѣвъшыся на служъбахъ нашыхъ, дома мешъкали, таковым обедве волоки вольныхъ мети, веджe олижъ за листомъ нашымъ господарьскимъ.

6. *О осочьникохъ.* Ревизоръ з лесьничымъ маетъ осочъниковъ обирати, а не болшъ, одно с потъребу, при пущах и ловех нашых становити, и то намъ, господару, ознаймити, а на служъбу ихъ по дъве волоки вольныхъ давати отъ цынъшу и всякихъ потяглей.

7. *Войтове* на селахъ мают мети по одной волоце волной, а похочеть ли, маеть ему и дъругая быти прыдана на цыншу, оша-

цовавшы вси повинъности и доходы водле кгрунъту; а служъба ихъ то: з росказаня врадового на роботу и цынши и с платы нашыми выгоняти и пры отъдаваню платовъ быти; подданыхъ ку праву место децького перед урадомъ ставити; пры роботахъ всякихъ место прыстава над людми войтовства своего стояти; пры отъвожению овъсовъ и сенъ до Вильни и инъде з людьми войтовъства своего ездити и ихъ отдавати; переоры волокъ не пърынятыхъ, стены, границы и копъцы на кажъдый рокъ межы поддаными нашыми поправовати и поновъляти под виною копою грошей. А где бы отъ которого суседа виделъ копъцы альбо границы покажоны, маеть то врадови оповедити, под тою жъ виною. А судити враду подданыхъ о въсемъ дня торъгового, кромъ прычыны крававое и кгвалътовъное; о такой вине колижъ кольвекъ повелитъ урад, ставити ку праву подданого войтъ повиненъ. А который бы с подданыхъ войта послушонъ не былъ, а за позъванемъ его перед урадомъ не сталъ, по такового своволного врад децкого посълати маеть и отъ непосълушного децкованья на милю въ обе стороне грошъ. А пры суде войту быти и справедливости подданому допомогати, винъ нашыхъ ведомость мети и ревизоромъ оповедати и того стеречы, абы врад вин и пересудовъ над уставу не бралъ; а естьли бы, за мовеньемъ его, врад того не переставалъ, маеть то войтъ ревизору оповедати. А войта враду о въсякую вину судити, только войтовъста в него не отънимати, ажъ посполу з ревизоромъ познавъшы вину и неслушъную справу его, и того скинувъшы войта, иншого уставити, мужа тое жъ волости, неподозраного, на которого поддани зволят. Которые войтове и тежъ лавъники по селамъ судовъ жадныхъ судити, покълоновъ и вымысловъ надъ поддаными чынити не маютъ, подъ виною до скарбу нашого рублемъ грошей; одъно, обачывъшы где кольве шкоду нашу господарьскую, урадови и ревизору оповедати, ничого не закрываючы, под тою жъвиною. А коли войтовъство кому дають, прысегати ему не надобе, кгдыжъ вже вина на войта описана. А отъкуповъ урад с подданых за роботу брати не маеть, а гъде бы бралъ, маеть то войтъ ревизору оповедати, под

виною копою грошей. А естьли бы войтъ волоку пустую кому нанялъ, альбо отъ уряду нанятую перед ревизоромъ утаилъ, тогъды за то скарати его, яко злодея, горломъ. А у войтовство кожъдому маетъ быти волокъ сто, мало большъ альбо меншъ, водле прылегълости, хотя два и три села и большей злучыти. А дъля розознанья подъданыхъ войтъ маеть мети шнур, однакое меры справеный и досветчоный, и часу мокърого альбо сухого жавъжды его лихътовати и досветъчати. И естьли подданый одинъ другому межу переоретъ и сказитъ, ино враднику на копу не езъдити, пересуду и проезду не брати, але войтъ межу направить и возметъ на томъ, хто сказилъ, на врад дванадцать грошей, а собе за працу чотыры грошы. А вина битая, правомъ переведеная, дванадцать грошей, а хотя бъ не переведена, а за объжалованьемъ поеднана, таковая ж вина. А естьли бой и станеться, а не жалуючы враду поеднаються, тая вина шесть грошей, хто едънаеть, и объявити того врадови войтъ и лавъники повинъни, под виною копы грошей.

8. *Лавники* в селахъ по два, по тры, альбо и болшъ, подле великости села, люди не подозраные, веры годные, мають быти становлены, которыхъ повинъность: шкод межы подданыхъ в высъпасяхъ и в инъшых речах огъледати, и за працу лавънику оглядного от шкоды грошъ; за тымъ жо грошомъ, то, што ему оказывано, справедливе под прысегою перед урадомъ сознавати повинен; а посъветчыт ли несправедъливе, карати его за слушънымъ доводомъ, яко крывопрысяжъцу, горълом. А безчестья лавънику рубль грошей; нижъ ли отъ потягълей и въсякихъ повинъностей с поддаными з волокъ своих вызволены быти не маютъ.

9. *О местах и ихъ повинностях.* Места упрывильеваные прывильевъ своихъ ужывати будуть, а которые не вызволены отъ платовъ, мають платити з волоки кгрунту предпего цыншу 50 грошей, а з среднего кгрунъту 40 грошей, с подлого 30 грошей, а зо всякого кгрунту за толоки по 12 грошей; а з домов в рынку отъ прута по пол 8 пенязя, у вулицахъ отъ прута 5 пенезей; зъ огородов в месте отъ прута пол 3 пенезя, а зъ гуменныхъ пляцовъ

на передместью отъ прута одинъ пеняз, то есть отъ моркгу 3 грошы; а иншихъ повинъностей полнити и стацеи давати и з листы нашыми и върадниковъ нашихъ ездити не повинъни. А войту местьскому, где пры болшомъ месте, по волоце, а пры меншомъ по полъ волоки ревизорове нашы давати мают; за што они повинни будут порадку в местех и пожытков нашыхъ прымъножати и догъледати; на подводы складатися и платити всимъ по тому, яко въ особъливой уставе нашой описано.

10. *Капщына* однакова по всему Великому Князьству Литовъскому маетъ быти брана, то есть: одъ меду копа грошей, отъ пива копа грошей, отъ горелъки 30 грошей. А пры обтиранью капъщыны и въписываню в рейстръ, хто ново прыймет врадъ, не большей брати маеть, только отъ меду, отъ пива чотыры пенези, отъ горелъки 2 пенези, отъ волоки 12 пенезей. А хъто шынъку и волоки не маетъ, тотъ отъ ворот 2 пенези. А обачывшы лепъшый пожытокъ з наймованья шынъку, вольно будетъ кому хотя наняти, або тымъ же мещаномъ, за ведомостью подскарбего нашого.

11. *Резники* вси в местехъ нашыхъ абы ся вписывали в реистръ ревизора, а въ небытъности его, враду; с которыхъ на насъ маеть быти брано у кождый год: за камень лою по 15 грошей, а особъно на врад за лопатку отъ кожъдого быдляти пенязми дня торгового, то есть: за воловую и яловичую грошъ 1, а за вепровую 5 пенязей, за баранью, козью, телячъю по тры пенязи, а пищого отъ каменья лою, то есть отъ пятнадцати грошей, на врад по 2 пенези. Даемъ тежъ вольность всимъ подданымъ нашымъ и чыи кольвекъ буд, абы дня торгового возили до местъ на торгъ мясо всякого быдляти битого, почавъшы отъ дня светого Болътромея ажъ до месопустъ; а торговое на врад такъже маютъ давати пенязми, а большей ничого. А хъто бы здохлое, шаленое и вородоватое на продажу прывозилъ, а то на него слушъне переведено будетъ, водъле права того скарати горломъ, яко фальшера; для чого подданые нашы, бьючи быдла в селахъ, мают оказывати лавъни-

комъ. А хъто кольвекъ мясо на торгъ везет, тот и скуру быдлятю забитого зъ собою взяти маетъ, для подозреня в злодействе.

12. *Коморники* в местехъ быти могутъ, которые жадныхъ роботъ на насъ а ни на врад нашъ делати не мають; одъно ижъ торговъ и вольностей местъскихъ ужывають и абы тежъ нихъто поблудне а безъ ведомости враду на кгрунътехъ пашыхъ не мешъкалъ, мають давати в кожъдый год до скарбу нашого по 2 грошы, и прото врадови мають господары, коморники прыймуючы, оповедати для того, жебы такими коморники збродня в местехъ не была.

13. *Корчмы* покутные конечъне по селамъ абы не были для злодейства и инъшихъ збытъковъ, што врад забороняти маеть водле Статуту. Такъ же пива абы нихъто с подъданыхъ нашыхъ на селахъ варыти не съмелъ, под виною копою грошей на насъ, бо с того многие з них в роспустъность и в убозство прыходят; вежже в кожъдомъ войтовъстве а слушъномъ селе, злаща пры гостинъцу, можеть быти корчма за ведомостью враду альбо ревизора посъта-новълена, одно такъ, якобы капъщызна наша не гинула, с которое подданымъ нашымъ трунковъ шынъковъныхъ ужыват не заборонъно.

14. *Торги* ничые новые подле местъ нашыхъ ближей трохъ миль ку перекозе местомъ и торгомъ нашымъ абы не были, окромъ торговъ старыхъ, тые по давъному быти мают.

15. *Цыншу* з волоки кгрунту добърого 21 грошъ, з середнего 12 грошей, с подлого 8 грошей, а з вельми подлого, песъковатого альбо блотливого, 6 грошей; овъса з волокъ доброго и середнего кгрунъту по две бочъки, а с подлого одна бочъка; а естьли пенязьми за овесъ будеть казано давати, ино за кожъдую бочъку 5 грошей, а за отъвоз бочъки кождое 5 грошей. Съ тыхъ же меновaныхъ кгрунтовъ с кожъдое волоки сена воз один, альбо 3 грошы за сено, а за отъвоз 2 грошы, а з вельми подлого кгрунъту сена и овъса давати не повинъни, нижли с кожъдое волоки всякого кгрунъту мають давати гус, альбо полътора гроша, кур двое, або пенезей 16,

яецъ двадцат, або пенезей 4, на неводы грошей два, за стацею грошей полътретя; а коли стацею кажемъ брати, ино одинъ разъ в годъ за тые пенязи мають давати с трыдъцати волок яловицу одъну, бараны два, а с кожъдое волоки по курати и по десяти яецъ, а пенезей вже того году за стацыю не давати.

Робота тяглымъ людемъ с кожъдое волоки по два дни на неделю, а толоки чотыры лете с чымъ кажуть; за што маеть быти отпущона им робота о Божъем Нарожени тыйдень, о месопустехъ тыйдень, о Великодни тыйден. А которыхъ на роботу не надобе, ино ихъ на осаде посадити, и будут давати с кожъдого кгрунту осады грошей 30, толокъ 12, або за толоки грошей дванадцать, а за кгвалты перво уставъленые жыта бочъка, альбо грошей 10, и въже такие осадники робити ничого не повинъни, кромъ сена, розделивъшы на войтовъства тягълые и осадные сеножати ровъно, и то имъ зробити и въ часъ спратати. А з застенковъ тая повинъность: где волока быти не можетъ, от моркгу кгрунту доброго грошей 3 и пенези 4, а з среднего моркгу грошей 2, а з наддар подлого полъ 2 гроша; а зъ волоки сеножатное, где могуть быти дрова и проробъки и сеножати добрые, 50 грошей, а зъ середнее 30 грошей, а с подлое 20 грошей, а з наддар подълое, блотливое або песъковатое, 15 грошей; а иж вже поддане нашы на тыхъ платехъ и повинъностях волочъныхъ суть осажоны и постановены, прото жадныхъ стацей давати, ани подыймованя чынити на послы нашы и чужоземъские не повинни.

16. *Огородники* при дворех нашых мают быти, даючы кождому по тры моркги земли, а имъ с того служыти по одъному дню в тыйден пешо, а жоны ихъ лете не больш, одно до жънива альбо до полотья будуть повинъни.

17. *Овсы* дякольные поддане нашы волостные з волокъ мають отвозити до Вильни, до лововъ, до портовъ и до инъшыхъ дворовъ нашыхъ, где кажемъ, за 20 мил, а сено за 15 мил, а къ тому ещо сена дворного с кождое волоки по возу одъному отъвезти повинъни, где им будет росказано; а коли дворных сен и

овсовъ с потъребу на нашы кони быти можеть, тогды пенязми сено и овесъ заплатити; а отдаючы овсы дяколные не мают в иншую меру, толко в бочъку давати, в которой чотыры корцы краковъскихъ под стрых, без верху и топътанья, а большей имъ не надобе платити, только вписного в реистръ от бочки овъса пеняз; и много хто откул сен и овъсов прыйметь, мает с того квитовати, не беручы за квитъ ничого. А коли сенъ и овъсовъ потъреба наша укажет где колве провадити таковые далекости, яко вышей описано, до порту и инъде, до дворовъ и ловов, о том за часу, о светомъ Болтромею, отъ насъ альбо з скарбу через листъ ведомо учынити врадникомъ нашымъ, а с того не вымовълятися всим подданым нашым в Жомойти и в Подляское земли. А ижъ за отвоз овъса платят подданые од двух бочокъ по 10 грошей за 20 мил, то за кождую милю прыйдеть по полгрошъку. Тогъды таковые, хто до Вильня албо где кольве уставичъне овъсовъ не возять, а будеть на то росказанье наше, ино колько миль до порту, альбо где инде, провадити будут тот овесъ, такъ много имъ з отвозовыхъ пенезей отпустити, за милю от кожъдое бочки по полътрети пенезя, и остатъкомъ тыхъ пенезей отъвозовыхъ наймовати судины на отпроважене водою такихъ овъсовъ до Вильни, альбо где потреба наша укажетъ; а которые уставичъне овъсы возять, ино и того останку отвозовъ на нихъ не брати.

18. *Серебщызна* на подданыхъ нашыхъ абы николы отъ волов и клячъ не брана, одно з волок, одънако с кождое, не ужываючы розности кгрунъту доброго и подлого; а з Руских волостей серебъщына по сътарому и тамъ, где померы нетъ.

19. Робота подданым через войта мает быти заказана дня неделного, с чымъ и на который ден волость до роботы прыйти мають, а войт того жъ дня людем закажет роботу. И который человекъ не выйдет на роботу, ино за первый день огурного заплатит грошъ, а за другий день барана, а коли и търетий разъ огурыться, або за пъянством не выйдеть, ино бичомъ на лавъце скарати, а дни повинъные заробити; а ведже где бы зъ якое прыгоды

не могъ подданый выйти на роботу, онъ маеть черезъ суседа альбо лавъника враду оповедати, а врад, порозумевъшы слушъной прычине, не маеть его никоторою с тыхъ виною казнити, а инъшого дня заробити повинъное, што змешъкалъ, а не отъкупатися отъ роботы никому. Пустыхъ волокъ подданымъ не пахати, а который не вписавшыся в реистръ смееть то вчинити, збожъе до гумна нашого тратить и вины рубль грошей до скарбу нашого заплатить. А становитися ку роботе подданымъ, якъ слонце всходить, а зыйти, якъ заходит, а отъпочывъку тымъ, што з быдъломъ робятъ, передъ обедомъ—година, в полудню—година, над вечеромъ—година, а которие пешо робятъ, тымъ отъпочывъку и въ тые часы, одно по полгодины мает быти, а то лете, на великомъ дни, отъпочынене; а хто рано на роботу не выйдеть за огурствомъ, таковый другого дня только часу, якъ омешкалъ, заробити маеть.

20. *Фольварки* хочемъ мети, абы везде становены, яко наболшы быти могуть, пры кожъдыхъ замъкохъ и дъворехъ нашыхъ, окромъ где бы къгрунъты злые и не пожыточъные были, таковые казати людьми осожати, зоставивъшы на врад въ кождомъ поли по одъной волоце, а то врад огородники и своимъ быдломъ заробити маеть, а къ тому моркгъ земъли на огород; с чого личъбы чынити и платити не повиненъ. Урад нашъ гумъно в пильной опатрности мети маетъ, якобы в немъ ни въ чомъ шкоды намъ не было, а збожя ужатя всякого маеть мети на себе третий снопъ, отъдавъшы первей десетину и засявъшы пашъню нашу. А умолоты всякого збожья ревизорове нашы у во всихъ гумнахъ пры дворехъ нашыхъ пробовати мают и того догъледати и научыти, абы везде з выбоемъ и без опикул збожъя молочоны были. А продаванья збожя гуменного маеть быти на личьбе прынято, по чому врадникъ положыт, яко продавалъ; для того и дъля всихъ подданыхъ маютъ быти бочъки въ местехъ торговые, въ дворехъ и гумънахъ нашых, в селахъ и на въсихъ гостинцахъ одънакое меры, по чотыры корцы Краковъскихъ, которыхъ корцовъ на тотъ часъ десетъ въ полубочьку Виленъскомъ. И тою жъ мерою продавати и

засевати пашъню з гумъна, и под клейномъ однакимъ такие бочки держати. А въ гумънехъ нашыхъ маеть быти гуменникъ, подданый нашъ, в той же волости оселый, чоловек добрый, справный, не подозроный, который на тую службу гуменъную маеть мети волоку отъ цыншовъ и въсякихъ иныхъ платовъ, роботъ и повинъностей вольную.

А около засеваня пашъни урад маеть пильность чынити, абы вси засеваны; а где бы который за недбалостью не засеялъ, альбо тежъ пашню кому наймовалъ, а то бы ся слушъне перед ревизоромъ оказало, таковый маеть дати с кожъдого моркгу незасеяного, або кому нанятого, по десети копъ збожя, о чомъ с пильностью ревизорове маютъ ся доведывати от войтов, лавъниковъ и инъшыхъ подданыхъ нашыхъ. Ведже где бы въ которомъ году невърожай былъ, а такъ много, чым бы пашню засеялъ, не нажалъ, маеть о то на науку послати до подскарбего нашого за часу, а подскарбий маеть ему казати старымъ збожемъ засевати, а гъдебы не было, за пенязи цынъшовые куповати альбо з ыншого двора прыбавляти, абы ся тымъ николи пашъни наши не зменъшывали. А зъ гумна нашого жыта в отсопъ не давати, одно летъ голодъныхъ, и то алижъ за нашымъ альбо подскарбего нашого листомъ, а дати то на волю подданыхъ, усхотят ли у копах, альбо молочонымъ жытомъ брати.

Евъи тежъ где бы врад розумялъ непотребные, маеть з гумна нашого выкинути, кгдыжъ на быдло и на стадо солома отъ збожья не з евъи молочоного пожыточнейшая есть; а гъде бы евъи мети потреба, тамъ оподаль стодолъ и стиртъ у гумънехъ нашыхъ и подданыхъ, для небезпечъности отъ огня, мают быти вделаны. А на заробенье пашъни, на кожъдую волоку абы было оставлено по семи волокъ оселыхъ подданыхъ нашыхъ з волы и съ клячами, побълизу двора и пашъни, которые по два дни в тыйдень служыти, съ чимъ урад роскаже.

21. *О оборе быдла всякого и о рыкуньях.* Пры кожъдомъ фольварку нашомъ хочемъ мети дворничъки, то есть рыкуньи по-

радъные, которой на рокъ за працу ихъ з нашыхъ пенезей по две копе грошей мает быти давано отъ ураду, а търы бочъки жыта з гумъна нашого, а четвертая с третего снопа врадничого на выхованье; для чого пры кожъдомъ фолварку нашомъ мают ховати прынамъней до двадцати коровъ, а естьли бы такъ много не было, ино з гуменъныхъ пенезей купити, колько можеть который двор выховати, и то перед ревизоромъ оказати. И маеть врад в дойзренью и доброй опатрности быдло дворъное мети, а до скарбу нашого отъ коровы дойное не большей платити, толко двадцать грошей, и отъ овъцы старое за вольну на рокъ одинъ грошъ, а отъ молодое по полугрошъку; а прыплодки в рейстръ писати и ведомость пры личъбе чыпити. А где дойные овъцы и козы быти могуть, мает с таковых ревизор плат становити, а врад дворничокъ к тому прымушати мает, абы и с того пожытокъ былъ, кгдыжъ то на многихъ месцахъ за добрымъ дозренемъ быти можетъ. А где бы ку рыкуньи невестъ альбо девокъ была потъреба, то ревизор постановити маеть, водле великости быдла, которымъ урадъ с пенезей нашыхъ наемъ платити мает. А старое быдло скопы и козлы продаючы, пенези до скарбу нашого отъдавати, а згожое, а зълаща поблизу, до кухни нашое отъсылати. А которое быдло здохнетъ, ино за скуру воловую пять грошей, за коровю 3 грошы, а инъшого дробъного быдъла здохълого скуръ не пълатити в скарбе, нижъли сверепъ стадныхъ скуръ, не пъродаючы, оказывати конюшому нашому дворному. А то все ревизорове маютъ в бачъности мети и на местъцу, пры пописыванью оборы, в рейстра писати для того, абы не было забавенье пры личбе.

22. *Огороды дворные* абы были везде розмероны, с которыхъ, врад мает дати до скарбу съ кожъдого моркгу по 12 грошей, а с конопель дворныхъ вжо не повинъно неводовъ робити; а естьли бы огородныхъ речей до кухъни нашое потъреба была, тогъды то врад маетъ отъсылати, где будеть росказане наше, а пенязми вже не будет повинен платити.

23. Врадники нашы, объробившыся от пашни, у в осень а на весьне ставы и сажавки подданымы будовати мають, а съ пенезей гуменных и за рыбы и с продаваня старого быдла браных можеть выдати до двадцати копъ на наемъники и на грабары до такое роботы, а коли ревизор прыедет, тую роботу и накъладъ ему окажеть; а гъде бы местъце на ставъ большого накъладу потъребовало, то ревизор огъледавшы, маеть намъ поведити, а зъ нашого росказаня будеть справовати таковые ставы. А за працу враднику с кожъдого ставу пры спусте десятая рыба, нижъли не спущати ставовъ без нашого веданья; а въ спустных ставехъ врад и нихто иный ниякою сетю рыб ловити не мають, подъ карностью срокгою. А где пры ставех могут быти млыны и фолюше, альбо млыны на руду, маеть врад казати будовати звычаемъ тымъ, яко ся заховываеть, намовивъшыся з ревизоромъ; а млынаромъ третея мерка з млива и волоку одъну давати, а дъве мерки на пожытокъ скарбу нашого; и с тое третее мерки повиненъ млынар до роботы млына и спустовъ мистромъ быти и опъравовати, и кгвалтовъ стеречы и с помочью подданых гамовати, железа и въси потъребы до млына своимъ накъладомъ маеть справовати, а з волоки до замъку альбо двора, которому посълушон, одинъ день в тыйдень тесельскою роботою служыти. А который млынар в злодействе будет досветчон, таковый мает одъпадати права млынаръского и отъ млына, а ведже олижъ з явного суда поконаный; а гъдебы што вонтпливого в таковомъ суде около справы млынарское было, маеть врад иных млынаровъ к тому везвати и, възявъшы порозуменье отъ нихъ, такъ млынара отъсудити.

24. Сена з дворных сеножатей на врад нашъ даемъ пятый воз, также пятую стирту, альбо оборочъ, ровно кладучы нашъ и врадовый, але врад мает с пильностью прычынятися, абы сеножати дворные не залегали и заросълые выпъравованы и въ часъ покошоны были; а гдебы иначей, а намъ бы в томъ шкода ся деяла, тогъды маеть то намъ нагородити з своего пятого воза, чого ревизор пильне дозрети маеть.

25. Где кони в дворехъ нашыхъ стоять, ино што на тые кони и машъталеры пры нихъ выдано будетъ, яко въ нашомъ альбо конюшого нашого листе оброкъ имъ на тыйденъ описанъ будетъ, за квитомъ машъталеръскимъ, под печатью шляхътича, человека доброго, одъного альбо двухъ, на личъбе прыняти. Ведже врадники наши мають в дозренью своемъ мети, абы овъсы и сена на сторону не шъли, а пры нашыхъ конехъ машъталеры своихъ коней не ховали бы. А гъде посланецъ нашъ пры конехъ будетъ, тогъды одъ того, зъ его печатью, а не отъ машталера, квитъ взяти; и шъто бы тежъ врад на узъденицы, попонки и на иншые потъребы коней нашыхъ пенезей выдалъ, а то на квите посъланца або машталерском окажетъ, и то такъ же на личьбе ему прыняти.

26. *О листехъ на данину.* Абы и тымъ, кому што з ласки нашое бывает дано, трудъности пры чыненью личъбы не чынено, про то кому што отъ которого двора нашого дадим, державца або тивунъ оный листъ нашъ, за которымъ поступить даное, маеть в рейстръ свой уписати, и егды пры личъбе окажеть, то маеть быти прынято; а ведже подскарбий о таковых данинах мает в канцлярыи нашой ведомост брати, и естли не згодится копея того листу в метрыкою канцлярыйскою, повинен будетъ врадникъ шкоду нам опъравити, або оный листъ, за которымъ посъступил, оказати.

27. Платы серебъщыны и въси иные доходы с подданыхъ наших от уряду и их наместъниковъ нигъде инъде не маютъ быти браны, толко въ дворехъ нашых, а где дворовъ нетъ, ино в местехъ або на селе, на одном местъцу, в господе, не поежъдчаючы и не посылаючы на села а ни в домы войтовъ, под ласкою нашою, чого ревизорове с пильностью доведыватися мають; которые цынъшы и въсякие платы подданые во въсих замкохъ и волостяхъ нашых мають почати давати до вряду своего на светый Михалъ, и такъ будуть отъдавати за напоминаньемъ войта своего аль до светого Мартина, кожъдый пры своемъ войте; а хъто не отъдасть до меновaного дня, войтъ за росказанемъ врадничымъ маеть такого ставити перед урадомъ, а врадъ, доведавшыся, естъли

могучы запълатити податокъ за недбалостью не пълатит, мает его до везеня осадити, покол заплатит; а децкованья не бърати на немъ, толко одинъ грошъ поколодного. А воловъ и копей за цыншъ и ни за што иного не грабити николи. А который чоловекъ не можеть податку запълатити за тыми прычынами, то естъ: за пожотою, за вымеретьемъ або за хоробою всего дому, за голодом, за побитемъ граду и за вбоством, такового кгды войтъ посъставить, урад, отъ войта, лавъниковъ и суседовъ его того ведомость вземши, и еще маеть зосълати до его дому доведатися досътаточьне, и справедливе ль то, такового маеть в рейстръ уписати и пры личъбе в скарбе оповедати, за которою прычыною не могъ выдати. А подскарбий нашъ пры личьбе маеть отложыти на выведанье ревизора, который ревизоръ того ж году, которого личьбы почынаються, маеть быти послан и выведане чынити от войтовъ и поддаными, суседовъ оного, хто не выдал, а доведавъшыся такъ не выданыхъ платовъ, яко и волокъ пустыхъ и въсихъ речей, што бы з личъбы на квитех до выведыванья описано, и въжатя гумъна в томъ лете, маеть свой листъ дати, чого ся доведаеть коло решть, з личбы оставеных, а тотъ листъ его будет моцный, яко и съкарбный квитъ в той речы, и на другой личьбе въ скарбе, за оказанемъ того листу ревизорского, маеть быти прынято все, што в немъ описано. А часу выбираня доходовъ долговъ своихъ нихъто на поддаными нашыхъ отъправовати не маеть.

28. *О днехъ, личбамъ назначоныхъ, и о писарехъ скарбныхъ, и абы врядъ пенезей при собе не задерживалъ.* К тому хочемъ мети, абы врадники в пожиткохъ нашихъ такъ заховалися, а платы и доходы, што кольвекъ можеть быти выбрано, отдавали въ скарбъ нашъ первей свята Божъего Нароженя, а отъдавъшы пенези, маеть взяти квитъ подскарбего ку личбе, альбо скарбного; за который квитъ не маютъ болшей брат в скарбе, толко два грошы. А можеть ли и личьбу учынити, на тотъ же часъ маеть быти слуханъ, и по личьбе, чого справиться, квитовати такового. А пенези и личбу отбирати на замъку нашомъ, где домъ з росказанья на-

шого указан будетъ; а брати личъбу по рейстрахъ и уставе ревизорской, а там, где ревизор не былъ, ино по первой уставе. А певъные часы врадникомъ всимъ чынити личъбу складаемъ: отъ Нового лета напервей личъба почынаеться генъвара дня первъшого въ земъли Жомойтъское, с тивунъствъ и з державъ тамошънихъ, то есть: с Плотель, с Телшъ, з Биржанъ, з Биржанянъ, с Тверы, з Кгондинъкги, з Дирванъ обеюхъ половицъ, зъ Увенъты, з Ретова, з Шовъдовъ, с Поюря, обеюх половицъ, з Вешъвенъ, зъ Ораколы, с Коршова, а доконаются дня 15, тогожъ месяца. Шестънадцатого дня генъваря почънуться личъбы з Велены, с Керстоймони, з Росенны, з Ясвоини, з Вилькеи, с Крожъ, з Ботокъ и зо въсее волости Упитъское, кгды ж там фолварковъ нетъ, а доконаються дня первшого февъраля.

Второго дня февраля почънутся личъбы з восковъничого Виленского, съ ключа Луцъкого и зо въсихъ мытъ Волынъскихъ и Подляскихъ, Рускихъ с корчмами, съ Ковенскихъ мыт и Жомойтъскихъ, а доконаються личъбы 23 дня, у вилею светого Матея.

А потомъ февъраля дня 24 почънуться личьбы зъ замъковъ и дворовъ Троцъкого повету, з Берестья, з Милейчичъ, з Мельника, з Лосич, з Дорогичына, и с подымъного с Каменца, з Городка, з Высокого Стыкотина, зъ Забелья, а доконаются до дня шостого марца.

Семого дня того жъ месяца марца почънуться личъбы зо Мъстибогова, зъ Зельвы, з Волпы, з Волковыска и зъ войтовства тамошънего, з Лыскова, з Межыреча, зъ Слонимъского старостъва, з Лососиное, з Байкевичь, а доконаються марца семогонадцат дня.

Того жъ марца осмогонадцат дня почънуться личъбы з Белицы, зъ Ожи, с Перелома и зъ неводництвомъ, с Перевалки, з Василишокъ, з Острыны, з Мереча и фолварковъ тамошънихъ, с Коневы, з Дубичь, з Радуни, з Ейшышокъ, з Ворян, з Волкиникъ и Лепунъ, а доконаются марца 28 дня.

Того жъ месяца 29 дня почънуться личбы зъ Олиты, с фолварковъ и неводництва тамошънего, з Симъна, з Бирштан, зъ Дорсунишокъ, с Ковна, з Румшишокъ, с Кормялова, зъ Сомилишокъ, з Жыжмор, зъ Жослей, с тивунъства, городництва и с ключа Троцкого, с капщызны места тамошънего и с капъщызны места Городенского, а доконаются личбы с Троцкого повету до дня 7 апрыля.

Осмого дня месяца апъреля почънутся личьбы зъ замъковъ и дъворовъ повету Виленского, зъ Брасълављя, зъ Опсы и неводницъствъ тамошънихъ, з Дисен, з Довъкгялишокъ з неводництвом, з Ляховичъ, зъ Айны, съ Красного села, з Маркова, з Мядела, з Лебедева, з Дуниловичъ, зъ Ушъполь, с Пенянъ, зъ Абелы, зъ Утяны, зъ Оникштъ, з Вилкомиря, з Воложына, з Болникъ, а доконаються того жъ месяца 21 дня.

Апреля 22 дня почънутся личбы з Лиды, с Трабъ, з Кгераноинъ и съ фолварковъ, с тивунъства, з неводницъства, з городницъства, съ ключа и съ капъщызны Виленское, с капъщызны Новгородское и от права майдемъборского тамошнего, с капъщызны Церынское и места Менского, с Крева, з Ошмяны, з Медникъ, з Любова, з Раканътишок, з Виршупъ и з млына Виленского, а доконаются личьбы повету Виленского мая 5 дня.

Шостого дня месяца мая почнуться личьбы з волостей Рускихъ, напервей з Речыцы, з Мозыра, з Бобруйска, съ Чычерка, съ Пропойска, з Омъстиславля, зъ Оръшы, з Любеча, а доконаються 18 дня того жъ месяца.

Девятогонадцат дня мая почънуться личьбы з Гомъя, зъ Глуска, з Могилева, з Свислочы, з Борысова, з Любошанъ, отъ права майдемборского и з бобровництва Полоцъкого, а доконаются личьбы з волостей Рускихъ остатънего дня того жъ месяца мая.

А иные дворы, которые кгды будутъ влучины в тую справу, мают ити въ личьбе тыхъ днев и въ тые жъ поветы назначоные, каждый ку которому належыть; в тыхъ часехъ назначоныхъ личьбы маетъ кожъдый урадникъ первого дня, яко которымъ деръжавамъ описано, ку личъбе становити и оказатися подскарбему нашому, а

подскарбий мает росказати писаромъ скарбнымъ отъправовати и личбу брати, ничымъ не зедерживаючы. И прото хочемъ мети два писары скарбныхъ на пърыймоване личьбы, которыи ижъ бы одностайне, одънакою моцю и згодливе брали личьбу, кому подскарбий отъправовати роскажет, пильне догъледаючы пожытъковъ нашыхъ, а маючы рейстра прошълое личьбы, и въ чомъ бы вонтливост альбо шкоду бачыли, не мают того никому замолъчывати, але подскарбему оповедати, а подскарбий намъ; и во въсемъ послушенство абы чынили ку подскарбему и въсякие справы нигъде индей, одно ку нему доносили, такъже и рейстра личъбы одного складаючы ку подскарбему прыносити маютъ; а без ведома подскарбего яко писары личьбы, такъ и скарбный пенезей прыймовати не маютъ. А за квиты абы болшей не брали дяки скарбные, толко по 12 грошей, а не даючи розных квитовъ; вси доходы и пожытъки одного двора с фолварки, а потомъ гумъно со въсимъ господаръствомъ на одномъ выписати, и в чом бы ся усправедливил прошълое личьбы, што на ревизора оставълено было, со въсего одинъ квитъ. В тыхъ же квитехъ описывати, где в которомъ уряде што прыбавълено, а што зменшало пожытъковъ; а за писанье квитовъ ихъ дяки не маютъ болшей брати, толко 2 грошы, хотя бы на аркушу цаломъ и болшей был, то всего за одинъ квит грошей 14. А над то таковымъ писаромъ скарбный, з ласки нашое, з скарбу давати на год за ихъ служъбу и на страву кождому з нихъ по сту и шестидесятъ копъ грошей, по пятнадцати локотъ одомашъки, а на ихъ слуги и дьяки обеюмъ по поставу сукна колтрышового. Тые ж писары скаръбные не мают ся забавълятн своими потъребами на тотъ часъ, личьбамъ назначоный, абы ничым предлужене и омешъкане не было въ отъправе личьбы; а естълибы который своими потъребами альбо вымысълы которыми, день личьбы не беручы, альбо личьбу писары скарбные и скарбный пенези без воли и ведома подскарбего прыймовали, и посълушенъства ку старшому своему не чынячи, намъ чымъ забавенье въ скарбных делехъ, што бы належало через подскарбего доносити

до насъ, а самъ доносилъ, в чомъ коли будетъ дознанъ, ижъ вымышъляючы пожытокъ то собе чынилъ и предлужыл личъбы, то намъ объявити подскарбий виненъ; а мы, вины его дознавшы, с тымъ учынимъ, што будетъ воля наша; ведже то все, што бы они видели и розумели шкодного в пожытъкохъ и потъребъного, ку ведомости нашой кгды подскарбему объявятъ, подскарбий намъ объявити винен, а на што будет воля наша, то имъ озънаймити, а они, по тому, яко имъ подъскарбий именемъ нашымъ роскажетъ, маютъ справоватися. А гъде бы подъскарбий того занехалъ, а намъ не оповедалъ, тогъды тые писары нашы маютъ то намъ доносити и оповедати, водле прысяги своее и повинъности ку намъ, пану своему.

То тежъ опатруючы, абы нихъто платов нашыхъ пры собе не задержывалъ и личъбу чынилъ на часы назначоные, про то такъ посътановъляемъ: с которого бы враду пенези до Божего Нароженя въ скарбъ нашъ не отъданы, таковому врадникови, якого стану буд, по Божьемъ Нарожени подскарбий, оповедавъшы намъ, а з волею и за листомъ нашымъ, маеть увосълати дворанина в имене его, што бы за оную суму стояло, и естьли засътавить в суме альбо ку которому дворови прылучыт, маеть ся в томъ водле росъказаня нашого заховати; а въже таковымъ вымова не будетъ пущона на съпустошене, згоренье, вымеретье и въбозство на волоках подданыхъ, але всю суму сполна алижъ запълатить, тожъ именье з рукъ в заставъника возметъ; а кгды бы маетъность его за то не стояла, а без бытности нашое, ино подскарбий его загамовати маетъ до науки нашое, альбо поколя оную суму всю сполъна запълатитъ. А то для того, же в недбалость речь нашу господаръскую и земъского скарбу положылъ и не дал того, што колве бы брати могъ; кгдыжъ на уставе описано: неможънымъ, хто бы не мел чымъ запълатити, абы обътяженье не было; прото на комъ не мог взяти, маючы такъ много часу замереного, мел его в рейстръ уписати, а што выбралъ, то было отъдавати перед рокомъ и дъбати в речы скарбу нашого; а далей то будетъ на воли

нашой, што съ такимъ недбалымъ врадникомъ чынити. Гдебы тежъ который врадникъ личьбы на час назначоный не пильновал, хотя пенези в скарбъ давъшы, ино посъторегаючы своволное недбалости, ижъ великое затърудънене в скарбе деетъся, же рок в рокъ личьбами уходить, для того, по выпитью менованого часу личъбе того повету, в которомъ оный врадъ лежытъ, маетъ подскарбий, такъжо за ведомостью и листомъ нашымъ, в имене недбалого увослати и въвезатися за въсю суму, зъ ураду его до скарбу належачую, и такъ долъго держати тое именье и пожытъки з него до скарбу чынити, олижъ личьбу вчынить и справиться всего з ураду своего; а то чынити и въсылати в таковыхъ именяхъ не пъродолъжываючы, але борздо после року и часу менованого. А кгды увязанье дойдеть; оный недъбалый не можетъ личьбу чынити, олижъ всихъ иныхъ личьбы того року доконаются, тожъ его слухати в личьбе будуть, а што з личьбы пры немъ найдется, запъластивъшы, именье возьметъ. Ведже хто бы с прыгоды, згубы, альбо згореня рейстровъ, смерти и хоробы служебъника, который платы отъбирал, альбо самъ врадникъ зъимъретъ, жона або дети зостануть и за иными кгвалтовными прыгодами не могуть пенезей первей дня назначоного в скарбъ дати альбо личьбу чынити, предся маеть стати на часъ назначоный кожъдый, альбо через листъ оповедати прыгоду подскарбему, такъже змерлого жона або дети; а подскарбий, порозумевъшы прычыне вышей менованой, або хотя бы и не менована, одно слушна, маеть ознаймити и зложыти ему часъ ку даванью пенезей альбо ку личьбе, не даючы увязаня, а того вже часу не омешъкати, под обовязком верху помененомъ.

29. *О ревизорехъ, мерникохъ, о померы волочной и о селидбахъ поддаными.* Ревизоры маютъ быти прысягълые, люди добрые, сумъненья побожъного, оселые а не голоты, в помере волочъной и в господарстве добре умеетные, абы вмелъ всего достаточъне и справедливе выведати и въказати пожытокъ намъ врадови, в чомъ можетъ прычинити. Тежъ ревизор маеть догъледати а с пильностью доведыватися, абы нихто з шляхты и подданых нашых в пущахъ

на власных кгрунтех нашыхъ прорубъковъ не чынили и никакъ не пърывлащали, и оповедати намъ такъ недбалого врадника, в чыемъ бы ся то ураде деяло. Тые жъ ревизоры мають доглядати, абы отъ мерниковъ селидбы назначываны в третемъ, середнемъ поли, а гдебы мерникъ того не въчынилъ, тогъды самъ ревизор маеть назначыти селидбы, а въряд маеть с пилностью прымусити поддаными селитися на местъцахъ назначоныхъ, чого тот же ревизор маетъ догъледати и въсихъ справъ господаръства врадового, естъли слушъне а радне справуються; а нерадного и такового, который бы ся не водле уставы и росказаня нашого справовал, мает ревизор под тою жъ прысягою, которою обовязанъ, не закрывати, але намъ оповедати и довести того на него; а мы учынимъ с тымъ, што ся слушъного намъ повидитъ.

Ревизор, гдебы в ревизыи его номера ещо не дошъла або непорадъная была, маеть мети до кожъдого двора одного слугу, к тому годъного, через которыхъ номеру справовати будетъ; а плату такому слузе на год по десетъ копъ грошей зъ скарбу нашого, а отъ номеры знову альбо перемеренья брати мають по десети грошей с кожъдое волоки, а гъде бы толко поправовалъ, 2 гроши отъ волоки. А таковые мерники естьли бы ся не слушъне справовали и лениво для своего пожытку мерили, за то ревизор самъ маеть отъповедати. Естьли бы тежъ до колка дворовъ нашихъ потъреба мерниковъ, ино одного уставити и дати три волоки ему, волныхъ отъ всихъ повинностей, къ тому войтовство одъно, а то вчынити за нашымъ ведомомъ; а не иный хто обирати мает таковыхъ мерниковъ, одно ревизор. А гъде номера пойдетъ, маютъ мерыты всякий кгрунтъ, купленый и заставъный, кгды жъ кметъ и вся его маетъность наша есть; описати кгрунтъ, яко велики волоки вдложъ и поперокъ, на которыхъ местъцахъ, и естьли бы с прычыны лихого кгрунъту надбавъки чынили, то мають пры томъ же описывати; а где могутъ быти волоки прогоняные, мерыти в тры поля, в кожъдое поле 11 моркговъ, то есть у волоку 33 морки з наддавъкомъ. А не могуть ли быти прогоняные волоки с пры-

чынъ розныхъ, ино моркговати. А где без земянъскихъ кгрунтовъ не выпростуються, таковые земъли беручы, нашыми кгрунъты мають отъдавати, где бы земяномъ с поручъку ихъ именьямъ, и ровъно якимъ кгрунтомъ возметъ и колко такихъ, и такъ много отъдати. А гъдебы ся ровъный кгрунтъ на отъмену не трафилъ, ино за волоку кгрунъту преднего среднимъ кгрунтомъ полъторы волоки дати, а за среднего кгрунъту волоку подлымъ две дати, то вчынить за волоку кгрунту преднего подлого кгрунъту тры волоки. А гъде наддар подълымъ, блотъливымъ або песковатымъ кгрунътомъ прыйдетъ отъмену давати, то даемъ на пилное уважене ураду нашого, ревизора и мерниковъ, абы намъ и оному, в кого беруть, шкода не была; для чого отъмена абы не была без ураду давана, але хто бы таковое отмены за упором прыймовати не хотелъ, мають зоставити таковую отъмену, уписавъшы до книгъ оного жъ ураду нашого, а врад маеть напоминати его о бранье отъмены, на чомъ естьли бы не переставаючы и намъ не объжаловавъшы, упорне стены волокамъ и гъраницы казилъ и въ оный кгрунтъ, в померу взятый, уступовался, того врад нашъ маеть моцно боронити, альбо правомъ кгвалту на таковомъ позыскивати.

Ревизоръ и мерники мають на то бачность мети, абы ку прылегълым замъкомъ и дъворомъ села и въсякіе кгрунъты нашы прылучали, яко ку которому двору ближей а споручь, а ведже такъ, ижъ бы можъности и шырокости врадовъ тымъ таковымъ переменянемъ в подданыхъ и кгрунътехъ не зменъшывало. Тые жъ ревизоры и мерники мают ся доведывати посъполу з урадом отъ войтовъ и лавъниковъ и подданыхъ о земъляхъ и въсякихъ кгрунътехъ нашыхъ затаеных або отъ кого кольве забраныхъ, и то нам, господару, доносити и оповедати, водле прысяги и повинности своее.

30. Вси врадники нашы сами особами своими мають бывати на врадехъ своихъ в часъ прыеханья ревизора, кромъ пановъ рад нашыхъ альбо тыхъ, которые посольствы и инъшыми посълугами нашыми альбо потъребами речы посполитое обовязаны; ведже таковые врадникомъ альбо наместъникомъ своимъ росказати по-

винни, абы всякое посълушенство в нашыхъ пожытъкохъ ку ревизоромъ и посъланъцомъ нашымъ мели, около всего ведомость имъ давали. А въ чомъ бы ся якая шкода намъ альбо крывъда поданымъ деяла, абы врадник або наместъникъ на враде во въсемъ перед ревизоромъ отъказывал. А върадники и наместъники маютъ быти люди добрые, веры годные. А естьли бы нашъ врадник зъ своего наместъника, або зъ слуги, за прошенемъ отъ войта або подданого, справедливости укрывъжоному подданому не вчынилъ, ино хотя бъ того слуги не было, повиненъ самъ панъ передъ ревизоромъ о тую крывду ему отказывати и с права всказаное нагородити, а собе на томъ слузе шкоды доходити. А который бы врадникъ о такую крывъду не отъповедалъ альбо нагорожати крывъды и шъкоды поддаными не хотел, то маеть ревизор намъ, господару, а въ небытности насъ, подскарбему ознаймити, не зъежъдчаючы зъ оного враду, и возметь науку, яко ся в томъ заховати.

31. *О доходы на врад з ласки нашое и о лежни.* Во въсихъ замъкохъ и дъворехъ нашыхъ, где земъли на волоки суть розмероны, даемъ, з ласки нашое господаръское, на въряд нашъ платъ весь з десятое волоки, кромъ овъса и сена, третий снопъ з гумен нашыхъ всякого збожья, торговое и померное все, и за лопатки пенязми дня торгового; десятая рыба пры спущаню ставовъ; вина, который поданый на роботу не выйдеть, грошъ 1 за день, а за другий день барана; списного отъ волоки пенезей 14; а где и за овесъ отъбирають, ино отъ бочъки по пенезю; вижованья грошъ, отъ прысяги 2 грошы; пересуду от копы грошей 3; децковане и помилное слугамъ; куница за девъкою и въдовою, кгды до другое волости замужъ идеть, грошей 12; поколодного грошъ; з нивъ нашыхъ третий грошъ, за скажене межи 12 грошей. Нижли врад нашъ за вины подданыхъ, заруки и ни за шъто иного лежъневъ в домы, а ни тежъ по коледы великодные и пожытъки вымышъленые и о скажене межъ въежъдчати а ни всылати на суды не маеть, чого ревизор пилне стеречы и боронити повиненъ.

32. *О судеревныхъ лесохъ и пущах и бобровыхъ гонехъ, о борти, сеножати и о уступехъ и лесехъ розмероныхъ.* Есть некоторые лесы, пущы и дубровы наши, до которыхъ зъстародавна шляхъта и подданые ихъ уступы и въходы мають весполокъ с подданными нашыми; о таковыхъ пущахъ и лесохъ вси врадники нашы и ихъ наместъники мают ревизоромъ ведомость чынити и спольне а пильне ся о томъ выведывати, хто за якою справедливостью и з много службъ людей входы свои маеть, и выведавъшы певъне, яко много того кгрунту мають, о томъ справу давати намъ, водле которое ведомости, великости и малости кгрунъту нашого, комисары зослати маемъ. А покол комисары нашы на то выедутъ, маеть урад подданымъ росказати ужывати тыхъ кгрунтовъ по первому, абы з держаня не выпущоны, а пожыгокъ до скарбу с того множыти. Ведже где бы спор шолъ о речъ ровъную, менъшую альбо мало болшую, нижъли о волоку, тогъды таковые речы можетъ врад з ревизоромъ альбо с померчымъ конъчыти и становити, не жъдучы зослания комисаровъ отъ насъ, абы ся для такъ ровное речы в замъкненю номеры волокъ омешканье не деяло; а врад, яко повиненъ, съ пильностью маетъ дозрети, жебыхъмо шкоды въ справедливости кгрунъту нашого не мели.

А лесы, на волоки розмероные, где годно на пашъню, людми осажати и вольности маетъ давати урад на пят альбо на шесть летъ, ажъ и до десяти; а то маеть быти, где чорные лесы а тяжъкие ку вырубленью, и то даемъ на баченье врадовое. А ревизор, прыехавъшы, вольность оную уважыть и цыншъ постановить по выседеню воли платити водле уставы. Ведъже таковые лесы, где бы на пашню згодитися не могъли, помераючы не мають прогоняти и пърорубывати волокъ, одъно вколо объмерывъшы и гъраницы положывъшы, пописати довгость и шырокость шнуровъ и колко волокъ и моркговъ, яко ся вымерыть, и зморкговавъшы, на рейстра пописати; а ведже от таковое номеры менъшы брати, то ест от десети моркговъ грошъ 1. А гъде сеножати в пущахъ нашыхъ суть, ино врад и лесъничый мають давати ведомость ревизору, а реви-

зоръ маетъ, где бы потреба, до двора нашого таковые сеножати прыверънути, альбо межы подданыхъ на плате роздати, а подданые на ковбу вси, колко ихъ наймуть, одънымъ разомъ мають ходити, оповедавшыся лесьничому, а ручьницы, пса, рогатины и ничого, чымъ бы звера забилъ, не брати ему з собою. А гдебы межы пущою, болота и лесы кгрунъту на пашъню годного трохъ волокъ менъшей было, тамъ людей не садити, для злодейства и пърокрадываня мытъ, але на пълате роздавати. У в оступехъ и ловехъ нашыхъ проробъковъ и сеножатей никому не мети, водле уфалы.

Ловы и оступы в пущахъ нашыхъ ревизоры з лесъничыми и тежъ осочники, почавшы отъ Беловежъ ажъ до Ковъна, порадкомъ слушънымъ росправити и росписати казати мают на розъные часы, для волнейшого пребыванья и ведомости о зверу, и яко много до которого оступу людей потъреба, и о далекости оступовъ мають с пильностю межы собою то посътановившы, в рейстръ уписати и на враде зоставити, абы, за ведомостью потъребы певное личьбы, людей з далекихъ волостей не гънано, кгдыжъ ся и без того обыйти може. А подданые нашы, тягълые и осадъные, кождъый з волокъ своихъ повинни будуть до оступовъ нашыхъ пешо ходити и зъ возми ездити, а поколь в ловехъ нашыхъ мешъкати будутъ, потоль на инъшые роботы ходити не повинъни; але хлопята и старые абы в ловы не ходили; к тому тежъ врад, без ведомости, листу и росказаня нашого, подданыхъ в ловы выгоняти не маеть, подъ ласкою нашою. Бортное дерево наше все абы врад въ своей ведомости мел, чого ревизорове догъледати мають; дани тежъ медовые, водле старыхъ звычаевъ, ити мають с пущъ, а з ульевъ домовыхъ и зъ бортей на волокахъ жаденъ с подданыхъ плату давати не повиненъ. А за борть шляхецкую, которая бы ся подданому у волоце достала, такъ с пчолами, яко пустая, маеть быти запълата водле Статуту, то есть за борть пустую 15 грошей, со пъчолами 30 грошей; а хто бы запълаты прыняти не хотелъ, тому волно борть свою зо пъня спустити и възяти. А во въсихъ нашыхъ и обычыхъ пущахъ, где перед тым подданые нашы бобры на пасъ

гонили, и теперь по первому гонити мають; а гъдебы в рекахъ и озерахъ нашых ново бобры ся показали, и тамъ ловити мають, а за працу ихъ брати имъ бобра пятого альбо почеревье отъ кожъдого бобра. А гъде подданые въ пущахъ нашыхъ лазни для входовъ мають, пры таковыхъ лазняхъ абы конечьно быдла и собакъ не ховали, чого имъ врадникъ и лесничый боронити мають.

33. Волность подданые до пущы нашое, хотя жъ и головъное, ведже не гълубоко, мають мети по дрова, по хъворостъ на гороженье, по дерево на будованье, по лыка на свою только потребу, а не на продажу; а где для оступовъ закажуть имъ, ино поколь загъраничать ревизорове, того вжывати, и то такъ, абы на одномъ местъцу брали, а на другомъ загаили. А робятамъ малымъ и невестамъ губь, овощу лесного всякого, ягод и хъмелю во въсякихъ пущахъ нашыхъ не боронити. А на своихъ волокахъ подданымъ вольно забити волка, лисицу, рыся, росомаку, заеца, бельку и иншый звер малый, такъже птахи всякие, и продавати кому хотячи, не оповедаючы враду; але серны и инъшого болшого зверу не бити и на своихъ волокахъ; а особливе в пущахъ и под пущами нашыми ручьницъ ховати и жадного зверу ловити не мають, под горломъ.

34. *Волность подданымъ до рекъ и озер нашыхъ.* Рыбъ ловити крыгою, удою, броднемъ, трыгубицею, оборомъ и инъшыми малыми сетьками урад и неводничый не мають заборонити, нижъли езовъ забивати не могуть. А месяца апреля, мая, июня ничымъ рыбъ не ловити въ озерахъ толко, для множеня ихъ в тыхъ месецахъ, чого врад и неводничие заборонити мають, ведже в рекахъ вольный завжды подданымъ уловъ на рыбы. Подданый убогий и недостаточный, часовъ голодныхъ, засеявъшы, на зиму кгды отъходить кормитися, маетъ оповедатися врадови пры войте и указати убозство и недостатокъ свой, для чого то учинити мусить; таковому домовство и засевокъ не маеть быти бранъ ажъ до светого Яна, а не вернеть ли ся до того часу, тратитъ засевокъ и будетъ то все отъдано инъшому, без покълону врадничого. А который бы

человекъ, не оповедавъшыся врадніку пры войте, втекъ з волоки, тая земъля зо всимъ домовъствомъ, што останеть, инъшому дати, а зъбегълого самъ врад и через войта искáти мают; а гъде найдуть, а выдати не схотять, ино правомъ доходити. Пакь ли самъ отъходень после часу назначоного, альбо збегъ правомъ зысъканый, любо и безъ права, вернеться, таковыхъ на пустыхъ волокахъ осажати; а естьли за кърывъдою отъ врадника и войта выйдеть подданый, а потом прыйдеть, ревизор винъности его маеть ся доведати и въважыти прычыну, естьли прыпустити его ку засевъку и будованю, альбо ни. Продати на волоце будоване и домовъство поддапому вольно перед урадомъ пры войте и лавъникохъ, а тымъ, хто купить, засадивъшы волоку свою (который бы дужъ потягъли тягънути), можеть у месте або на пустой волоце сести; а тотъ, хто купит, не маеть большей дати врадникови, только 2 гроша, а записьного в реестр грош; а естьли в томъ ураде нетъ места в волоки пустое, ино ему до инъшого именья нашого вольно ити, вземъшы листъ отъ уряду до оного, где ся переносить, же добровольне вышолъ, волоку осадивъшы, и въ томъ ему перед урадомъ або войтомъ уиститися, абы инъде не шолъ, только до волости нашое.

Везде пры селахъ нашыхъ волоки пустые, альбо непърынятые и розробъленые, врад и ревизор, пры бытъности своей, людми добрыми осажати мает и писати в рейстръ, которого дня и часу прыймуютъ, с которыхъ волок поколь ся збудуеть и волоку напъравитъ, до летъ двухъ альбо трохъ, не маеть болшей дати за вси повинъности, только грошей 42, снявшы жыто и ярыну; а роботы и подвод и ни которыхъ потягълей не тягънути, поколь ся побудуеть, а то на узънане врадовомъ и ревизорскомъ, естьли близко и лацьно будованя досягънути можеть. А прыемного не брати болшей, толко 2 грошы на державцу, а дяку грошъ. А никому пустыхъ волокъ а ни сеножатей на нихъ не наймовати и за поклоны а ни за скарбные доходы не давати пахати никакимъ обычаемъ.

35. У подводы далекие альбо будованья замъковъ и дворовъ подданые нашы повинъны и водле великости часу помешканя тамъ и далекости дороги мають ся складати с трохъ альбо с чотырохъ волокъ на одинъ воз, альбо роботъника одъного; а не маеть нихъто такихъ подводъ и роботъ замышляти, олижъ за нашымъ листомъ; а за то будеть отъпущати подданымъ с платовъ за волею нашою, водле змешъканя ихъ тамъ, на той посълузе нашой. А будоване и воженье дерева и подводы до дворовъ близскихъ и прылегълыхъ, то маеть быти на бачьности вряду и ревизоровъ нашыхъ; ведже, кгды бы што поважного робити мели, мают ся пытати в насъ, а въ небытъности нашой, у подскаръбего нашого. А старостове и тивунове подвод жадныхъ отъ подданыхъ нашыхъ на свою потъребу а ни прыятелей своихъ брати не мають, под утъратою вряду; а върядники ихъ гдебы ихъ брали на свою альбо чыю инъшую потъребу, горло тратить. А кгды врад едетъ с пенязми до скарбу до Вильни, тогды войтове колеею, по року каждый, з войтовъства своего под пенези подводу мають давати, то есть под петъсотъ копъ подводы две, а под тисячу копъ подводъ чотыры, и которые с подъданыхъ с пенязми поедутъ, тымъ со въсего войтовъства того маеть быти складано за кожъдую милю отъ одного коня грошъ 1. Тымъ обычаемъ не пърыйдетъ то в другой волости на войтовъство раз в кольку летех, што маеть быти в Жомойти и во всемъ Великомъ Князстве Литовскомъ. А гъдебы тежъ, за листомъ и росказанемъ нашымъ, люди осадные збожья альбо товары лесъные до портовъ возили, тогъды имъ в цынъшохъ также фолка маетъ быти уделана.

36. Естьли бы подданые, за росказанемъ нашымъ листовънымъ, камен возили, тогъды имъ за то в цыншохъ фолка маеть быти вделана, водле змешъканя ихъ на той посълузе нашой. А на спущене дерева с пущы Марковское вси подданые нашы волости тамошънее мають быти на тягълую служъбу постановлени, такъ яко Волъкиницкие, которые за дъни имъ повиноватые дерево и дрова спущати до Вильни будуть повинни. А гъде бы тая волость

водле потъребы нашое тому досыт вчынити не могла, мають бы-ти на то отълучоны люди отъ одного альбо двухъ дворов нашыхъ, которые такъже на тягълую служъбу постановити и ку той служъбе с потъребу ихъ прывернути.

37. *Мосты* на местъцах звыкълыхъ подданые мають робити, какъ бы безпечъный переездъ былъ, безъ мостовъничого, кожъдый за своимъ войтомъ; а коли войтъ недъбале ся заховываеть, ино врад его маеть напоменути, и если не послушъны подданые войта, ино ихъ врад кажеть выгънати ку той роботе за войтомъ. А на гостинцахъ и дорогахъ, где мы, господаръ, з дворомъ нашымъ едемъ, тамъ, за дойзренемъ врадовымъ, звыкълыи мосты робити, а за то ничого на подданыхъ врадникъ и мостовъничый его брати не маеть.

А мостовъничый, отъ насъ посъланый, маеть только людей боярскихъ у мощеню мостовъ догледати, абы были добре зароблены. А естьли бы подданые нашы осадные, за росказанемъ и листомъ нашымъ, мосты мостили незвыклые, имъ неповинъные, за то имъ будетъ отъпущоно с платовъ нашыхъ; а поддаными тягълыми мосты робити за дни, имъ повиноватые.

38. На сторожу замъковъ и дъворовъ нашыхъ чергою подданые ходити повинъни, але не болшей ихъ врадъ брати маеть, одно яко ревизоръ уставить. А ревизоръ не маеть по особе враду ставити сторожы, толко водле потъребы великости и важъности дворовъ нашыхъ. А с тыхъ же сторожовъ до коней нашыхъ, где будуть стояти, до кожъдое стайни один сторожъ, а до дванадцати воловъ кормныхъ такъже одного сторожа.

39. *Ремесники* всякого ремесъла мають быти на одной волоце ставены отъ ревизора пры всихъ замъкохъ, дъворехъ нашыхъ, водле потъребы, а злаща пры гостинъцахъ и тыхъ дворехъ, в которыхъ частей бываемъ, то есть: тесли, ковали, слесары, колодеи, бонъдары, рыболове, кграбары; а тыхъ ремесъниковъ не маеть урад до домовъ своихъ посылати, а ни роботами своими забавляти.

40. *О озерахъ* *).

41. Позвы жадные и децкие од пановъ воеводъ, такъже и въ земли Жомойтъской отъ старосты, абы не были даваны на поддаными нашихъ, але врад, под которымъ есть подданый, маеть с нимъ справедливость неомешъканую, водле права, делати. Такъже тежъ, если подданый панов рад нашихъ, зъособна стану вшеляко, вчынилъ бой який, крывъду або грабежъ подданымъ нашимъ, старостове, державъцы, тивуны и их врадники мають подданымъ нашымъ во въсемъ справедливости доводити такъ, якобы ся подданымъ нашым на въсемъ крывъда и шъкода нагородила, а посылати врадови своего слугу з войтомъ и сълужкою за кърывъдами подданыхъ без вымовы, которому слузе врадъничому помильного отъ кожъдое мили по грошу, и то коли што презыщет; а не зыщетъ ли, на томъ ничого не брати. А хто бы справедливости делати и шъкодъ нагорожати подданымъ нашымъ, за обосъланемъ врадовымъ, не хотелъ, ку таковому врад маеть ся заховати водле Статуту. А которые оселости и людей не мають, тогъды, вземъшы листъ от уряду, ку справе рокъ положыти, а не станет ли альбо на позовъ отъзоветься, маеть урядъ зосълати, а с права грабежъ вчынивъшы, шкодному дати, што бы за его шкоду стояло.

42. Многие зъ шляхъты и подданыхъ нашыхъ, ужываючы мысливъства, збожя и ярыны подданыхъ нашыхъ топъчуть и шъкоду имъ чынятъ; таковое шкодливое мысливъство маеть быти отъ уряду заказано и боронено, а хто ся не уймет, правомъ его о то умовъляти и шъкоды позыскивати.

43. Старостове, державъцы и тивунове абы злодеевъ и иныхъ злочынцовъ карати казали, водле Статуту, без вины злодейское, которая передъ тым бывала, а маетъности злодейское и кождого злочынцы абы конечъно на врад и никого иного не брано, одно ее пры земъли, жоне и детехъ зоставовати; а не будетъ ли жоны и детей, инъшого на томъ осадити. Такъже тежъ отъумерщынъ

*) Въ этомъ мѣстѣ въ рукописяхъ оставленъ пробѣлъ для 8 строкъ.

и отъбегъщынъ абы конечъно брати не съмели, але на той маетности и томъ кгрунъте инъшыхъ годныхъ подданыхъ нашыхъ осажали, абы тым не мъножылися пустъки.

44. Повинъность замъку Виленского панъ воевода Виленский з волостей воеводства своего Виленского поднялъ ся опатъровати по тому, яко зъстародавъна бывало, а не большей; а инъшое все и тежъ повинность замку Троцъкого зъ скарбу нашого опатровано быти маеть, кгдыжъ вже люди на волочъныхъ платехъ и повинъностяхъ суть осажоны и постановены.

45. В земли Жомойтъской, дворехъ и волостяхъ нашыхъ, шляхта, которые были за староства пана Станислава Яновича Рекутя Кезкгала и за сына его пана Станислава Станиславовича, тые маютъ быти вси захованы пры тыхъ же вольностяхъ шляхетъскихъ; лечъ которые бы по зыштью ихъ и за вкупы своими зостали бояры, таковые вси абы ровъного права зъ шляхътою не въжывали и въ повинности волочъные они и их земъли обернены, мети хочемъ и в томъ обовезуемъ повинъность урадниковъ нашыхъ водле ихъ сумненья, абы сами и з ревизоры и мерники з великою пильностью того посътерегали. А кому бы листы нашы ку листом старостинымъ на шъляхество прыданы были, то маеть быти отъложоно на выровъ нашъ; а ведже и тыхъ всихъ, которые бы становил ревизор на пълаты повиноватые, а показали бы листы пановъ старост Жомойтъскихъ, тогъды тые листы маеть ревизор перед нами оказати, для ведомости певъное, с которыхъ прычынъ того права и вольности шляхетъское альбо боярское хто достуцилъ.

46. З волостей Руских меды и инъшые доходы маютъ быти по старому браны и по тому, яко на сесь часъ, до инъшое науки и посътановенья нашого.

47. Кгды жъ вже через ревизоровъ и померчыхъ о въсихъ кгрунътех и подданых нашыхъ вшеляка ведомость до скарбу нашого дошъла, хочемъ мети, абы по съмерти старостъ, державец и тивуновъ знову увяжчые подданыхъ нашыхъ не пописывали, списъного и стацей ни которых на нихъ не бърали, подъ ласкою на-

шою и нагороженемъ совите шкод подданымъ, одно маеть рейстръ ревизорский з скарбу нашого взяти, або з рейстровъ войтовъскихъ во въсемъ ся справити, што в томъ ураде прыбыло або тежъ спустошало, а з якое прычыны; которая ведомость и досвятченье пры враде, войте и лавъникохъ маеть быти. А по съмерти старостъ, державецъ и тивуновъ нашыхъ, естьли бы была потреба всыланя на врад отъ пановъ рад, альбо отъ пана подскарбего, тогъды того жъ ревизора послати, который там на ревизеи будеть; а што с третего снопа врадничого тамъ зостанетъ, маеть ревизор на зешлого половицу дат, а другую наставаючому враднику, а собе на выхованье взяти. А што ся дотычетъ замъковъ нашыхъ Украиныхъ, тамъ, по съмерти враду нашого, маеть быти посълано отъ насъ або отъ пановъ рад нашыхъ, которыхъ враду то належыть, для осторожности отъ непърыятеля.

48. Хочемъ мети, абы вси уходы до пущъ и лесовъ, озер и рек нашыхъ и забиванье езовъ, и дерево бортное, сеножати и инъшые всякие пожытъки на кгрунътехъ властъныхъ нашыхъ никому иному, одно подданымъ местъ и волостей нашыхъ отъ ураду на цынъшохъ и пълатехъ нашыхъ даваны были, для прымноженья пожытъковъ скарбу нашого, чого ревизорове пильне выведывати и стеречы мають, жебы то было безъ шкоды нашое, абы тежъ такими вступы и въходы за въкупы и покълоны нихъто влостъности нашое забирати не могъ.

49. Хочемъ тежъ мети, абы в пущахъ нашыхъ лесъничые никому дерева стоячого на будоване а ни на жадную речь для пожытъковъ своихъ давати не съмели, под срокгою карностью нашою, ведже лежачое дерево могуть давати, але не иншому кому, одно нашым подданымъ, которые бы на волоках своих ку их потребам лесу не мели.

А во всихъ тыхъ справахъ коло розмноженья пожытковъ нашыхъ и порадности господаръства, в помере кгрунътовъ нашыхъ, объравшы на то первей сего справъцою, поручыли есмо державъцы Кнышынскому, пану Петъру Фальчевъскому, гдежъ и на сесь

часъ подле оного першого злеценья и сее уставы нашое хочемъ мети, где бы в которомъ имени нашомъ потъреба вказывала, абы онъ, з нашого росказанья, догледал и доежъдчалъ, яко около померы, такъ и въ иныхъ речахъ, господаръству належачыхъ, становлячы ку пожытку скарбному, подле воли нашое господаръское.

Прибавочныя статьи къ Уставу о волокахъ.

Того жъ року 1557, месяца октября 20 дня, господаръ корол его милость и великий княз Жикгимонт Авъгустъ рачылъ поправовати некоторыхъ артыкулов, в той уставе вышей описаныхъ, с прычын певъныхъ, отъ пана Петъра Фалчевъского поданыхъ, и росказуе его милость господаръ, абы на въсемъ тые артыкулы, нижей описаные, при уставе ревизоры оповедали и становили.

Напервей до артыкула третего, о конюхох седелныхъ и инъшыхъ, то его королевская милость рачыл росказати доложыти: Конюхи, такъже и въси слуги дворные садити одънымъ селомъ в кожъдомъ ураде, и такъже волоки мерыты в тры поля, и въ середнемъ поли садити, как и волостъных людей.

До артыкула 25, о конях, то его королевъская милость доложыти росказат рачылъ: Кони врадник кожъдый у своемъ дойзреню маеть мети и самъ отъповедати, есьли зле будуть хованы, бо то его королевъская милость на врадника, а не на машъталера здавати рачыть, для чого пры таковыхъ коняхъ мает врадникъ своего служебъника слати до господара.

До артыкула 4, о стрелцохъ, того его королевъская милость рачыл росказати доложыти: Стрелцы садити межы тягълыхъ людей, пересажаючы инъшыми людми, ижъ бы не посъполу седели.

До артыкула 6, о осочникохъ, росказал его милость господаръ доложыти: Осочъники на гъраницы Пруские перенесъти с поля, где яко потъреба, двухъ-трехъ, а инъшыхъ обирати с тыхъ, которые тамъ перемешъкиваютъ альбо осажоны будуть.

До артыкула 7, о войтахъ, росказалъ его милость господаръ доложыти: Войты тягълые абы мели на войтовъскую служъбу по две волоки, вольныхъ отъ всихъ потяглей и податковъ; а где села, кгрунты къ поселенемъ прылегли собе, тамъ трыста и чотырыста волокъ может один войт справовати, злаща где осадные люди, а не тягълые; а большей то в земъли Жомойтъской ма быть, кгдыжъ роботъ а ни отъвозовъ тамъ не становено; а пры обираню войтовъства, войтове и лавъники прысегати мают, водле первое уставы.

До артыкула 13, о корчъмахъ, доложыти его королевъская милость росказати рачылъ: Корчмы покутъные кнезские, панские, злаща где не на гостинцу, абы были гамованы и забираны от уряду его королевъское милости, хотя жъ бы и листы его милости господаръские мели, кгдыжъ в листехъ данины его королевъское милости описано безъ шкоды таковые корчмы будовати, а таковыми покутными корчмами не одъно шкода его милости господару, але и речы-посъполитой дорогость в жывности и зънищене убогихъ людей.

До артыкула 9, о местахъ, то его королевъская милость мети хочетъ: абы пры большыхъ местах войтомъ по две волоки даваны, а въ меншыхъ, злаща где не на гостинцу, войтомъ по одъной волоце давати на его служъбу войтовъскую, отъ платовъ и повинностей вольные, абы тымъ хтивъшые ку порадку были.

До артыкула 20, о зароблене пашъни, по тому его королевъская милость заховываетъ, яко нижей описано: ижъ маетъ быти на кожъдую волоку фолваркову заставълено по семи волокъ оселыхъ, з волы и съ клячами на зароблевье пашъни; а к тому естьли бы врад розумелъ, же тыми людми пашъни зробити не можетъ, и будетъ ли того потъреба, маетъ толоки збирати на хлебъ дворный, на што з гумъна его королевъское милости збожье взяти маетъ; а подданые будутъ винни на такие толоки ити, и кгды ревизор прыедет, обачывъшы, што слушъне врадникъ учынилъ, маетъ в ревизеи описати, абы то ему на личьбе прынято.

До артыкула 17, около отдаваня сена и овъсов, рачылъ его королевъская милость росказати доложыти: абы пры отдаваньи овъсовъ и сенъ не давано большей, одъно яко ув уставе описано; а войтъ за квитъ не маетъ большей дати, только одинъ грошъ служебникови конюшого; а конюшый квитъ до кождое державы один мает дати, за который не болшей, одно 12 грошей брати ему.

До артыкула 29, о ревизорахъ, поправуючы, его королевъская милость рачылъ росказати доложыти: Ревизоры со въсею справою своею мают ся зежъдчати до Вильни на певъный часъ, который имъ будеть ознайменъ, ижъ бы тежъ и панъ Фалчевъский на тотъ часъ везъванъ былъ, и пры немъ справу ревизыи своеи отъдавати и справоватися повинни в скарбе, або кому то его королевъская милость поручыт, и во въсемъ ся с паномъ Фальчевъскимъ порозумевати мают, абы везде одънако справа волочъная шла по тому, яко в него у Кънышыне.

До артыкула 23, о млынары, росказал его милостъ господаръ доложыти: абы млынары з волоки, которая имъ будеть дана на млынарство, по два дни тесельскою роботою служыли до замъку альбо двора, а не по одному дню, яко ув уставе описано вышей. То тежъ особливе его королевъская милость хочетъ мети, абы на пустыхъ волокахъ волно паствить подданымъ быдло, и жаден врадник абы не съмелъ грабити быдла подданыхъ на пустомъ, хотя бы и сеножати, кромъ збожья засеяного на пустовъщызне, с чого платъ мелъ быти.

О ревизорах до земъли Жомойтъское хочет его королевская милость мети, абы ехали и водле першое науки справовалися; ведже где покажется в рейстрахъ померчыхъ, што будетъ наддавъки давали на кгрунъты подлые, таковыхъ волокъ знову шнуромъ не пъробовати, кгдыжъ то пан Фалчевъский поведилъ, же во въсихъ мерникохъ естъ в рейстрахъ описано, што назвышъ на которую волоку дано и з якое прычыны, и пърото таковые рейстра маютъ быти даны до скарбу, абы ведомость была всякого кгрунъту в земъли Жомойтъской въ скарбе. Есть тежъ воля его королевъское

милости, абы з пенезей, зъ гуменъ браныхъ за збожье, быдло до фольварковъ панове врадники куповали, звлаща коровы, а с того пожытокъ до скарбу его королевское милости примножали, чымъ тежъ и ролыи фольварковъ направоватися могутъ; а што такихъ пенезей гуменъныхъ на быдло выдавати будутъ, на личбе маетъ быти прыймовано.

Лета Божего нароженя 1558, месяца мая 20 дня, господаръ король его милость и великий князь, росказавъшы розсылати ревизоровъ и мерниковъ, рачыл поручыти то озънаймити и ку той справе доложыти, же вси они, ревизоры и мерники, в небытности его королевъское милости в тутошънемъ панстве, едучы на ревизею и на померу, такъже и зехавъшы зъ справы и ревизеи своей, маютъ зъежъдчатися с паномъ Петъромъ Фальчевъскимъ, яко ж с тымъ, который коло порадку того господаръства з ними намовъляти, и чого бы которое имене господаръское потъребовало такъ в порадку померы, яко тежъ и въ господарстве а пожытъкохъ его королевъское милости, имъ раду и науку давати будетъ, и въ чомъ потъреба, докъладатися будетъ пана воеводы Виленского, маршалъка земъского, канцлера Великого Князства Литовского, старосты Берестейского, державъцы Борысовъского и Шовъленского, его милости пана Миколая Радивила, кгды ж господаръ его милость на пана воеводу Виленского то преложыти рачылъ отъ его милости, абы пан Фалчевъский и въси таковые, в тую служъбу ставъленые, способълялися наукою и помочю и обороною и во въсихъ справахъ, што бы ся стегало коло пожытков и кгрунътов господаръских. К тому, будучы они на таковыхъ служъбахъ его королевъское милости, маютъ с паны врадники именей его милости господаръскихъ порозумеваючыся догъледати, а гъде ся подданые розделили, а много ихъ в одномъ селе а на маломъ кгрунъте, таковыми абы пустые волоки осажывапы, зоставивъшы брата одного або двухъ на волоце,

або отъца з сыномъ, здавати имъ вольность, на пустыхъ волокахъ осажываючы для запоможенія, яко вышей описано.

Тежъ абы того врадники догледали а поддапымъ где ку розробъленымъ волокамъ лесы прыданы для будованя и дъровъ, темъ местскимъ яко и волостъпымъ, ажъ бы только на свою потъребу брали, а не продавали.

Што ся дотычеть стрелцовъ, на томъ господаръ его милость застановит рачыл за ихъ чоломъбитьемъ: Ачъ на уставе описано не давати имъ цыпъцовъ з двух волокъ, але ижъ тепер больший почот ихъ, нижъли первей было, и пърото подвезалися сами платити цынши и осады со всякими повинъностями, такъ яко и осадные люди, пенезми, кромъ роботы и потягълей, и господаръ его милость росказуетъ кождому з нихъ дати по две волоки, осадити ихъ селы и на добрыхъ вгрунътехъ, оподал пущы; а они маютъ одну волоку мети вольную отъ платовъ, а з другое платити будуть цынши и весь податокъ, такъ яко иные осадные люди; ведъже а ни сена, а ни овъса, ни жадныхъ отъвозов альбо подвод и потяглей не повинни, толко голый цынш альбо платъ давати имъ до враду, на часъ, волости ихъ найменый, за ведомостью служебъника пана Довойнового; а судитися имъ стрельцу с стрельцомъ перед тымъ, кого пан Довойна уставит над ними, а коли с кимъ инъшымъ судъ, ино пана Довойновъ слуга, за обосъланьемъ з уряду, маеть становити на судъ врадничый и самъ на томъ суде маеть быти, посъполъ з урадником судити.

А где бы ся прыгодило с поддапымъ нашымъ судити стрельца о покаженье або о переоране межы, по тому жъ маеть врад нашъ, або войтъ волостъный, посъполъ з служебъникомъ пана Довойновымъ тую реч судовне подле уставы нашое застановити.

А пры розъдаваню волокъ стрелцом маеть тамъ быти служебникъ пана Довойновъ.

Почтовый Уставъ 1558 года.

Лета Божего нароженя 1558, месяца июня 20 дня, господаръ король его милость и великий князь Жыгимонтъ Августъ рачыл намовляти с паны радами ихъ милостью и высокомъ своимъ господаръскимъ о даванье подводъ на томъ зостановити, якимъ обычаемъ маеть быти порадокъ справы и повинности тое земъское становен во въсихъ местахъ, местечъкахъ и волостяхъ Рускихъ его королевское милости, кромъ мест упърывильеваныхъ вольностью отъ подвод, а ведже и въ таковыхъ местехъ на предместью перемешъкиваючие абы платили по тому, яко нижей описано, не выймуючы с того никого, и чый кольвекъ чоловекъ седит в месте господаръскомъ и на предместью, однако платити маетъ, яко и мещане. Мещане всихъ мест абы давали с кождого дому по два грошы, а хто волоку держытъ, тогды особно отъ волоки маетъ дати три грошы, а з моркговъ пры местехъ по чотыры пенези, а отъ прута огородного местъского один пеняз; а где волокъ еще нетъ, ино з дому два грошы, а съ фолварка местъского або с пашни по шести грошей; а въ которомъ фолварку люди, ино службы по шести грошей, а отъ огородника по два грошы. А Руские волости, где волоки не мероны, могут з дыму дати такового, в которомъ земъли своее и особного хлеба ужываютъ, грошы два с хлеба, а з дерева бортного грошы три з лезыва; а хъто того обойга не вживаеть, только на огороде седить, тот отъ огорода грошъ один дати мает; а хъто и огорода не мелъ бы, тотъ маеть з дыму дати полъгроша.

А то устава на товары, на шынкъ и на реместники: Хто едвабными речми торгуетъ, чотыри грошы; хто только сукъны и иными крамными товары, тот маетъ дати два грошы, а отъ золотаря такъже два грошы; хто шынъкъ, корчмы держыт, тот от меду одинъ грошъ, а отъ пива одинъ грошъ, а отъ горелъки два грошы.

Резники, кожъдый того ремесъла ужываючы, один грошъ винен дати; кравцы, кушънеры, шевъцы, ковале, слесары, столяры, бондары, колесьники, стельмахи, рымары, сырометники, дуботовъки, седлары, гончари, токары, скляры, пекары и кожъдого ремесъла, хто колве ужывати будутъ и объходитися ремесъломъ, в месте седечы, маеть з ремесъла такового дати один грошъ, але отъ товарышовъ не повиненъ платити; а отъдаючы тые доходы, бирчого и писчого не повинен больш дати, только один пенязь, хотя мало альбо много дасть. Ведже хто бы с таковыхъ купъцовъ альбо з ремесъниковъ хотя одным товаромъ с тыхъ речей меноваными и на один раз в месте торговал альбо ремесъла ужывалъ, тогъды тое жъ отъ товаровъ своихъ и ремесъла маеть дати и запълатити, яко и тые, обецъне в месте перемешъкиваючые, платечы то на раты уставленые; вольно ему будетъ на цалый год такового торгу ужывати, и для того вси купъцы и купъчыки во въсихъ местехъ таковыхъ, где подвода идетъ, маютъ уписати в рейстръ урадовый, чимъ торгуеть; если жъ того не всхочетъ, а търафится едвабные або якие иные незвыкълые въ его купецстве товары, тогъды маеть запълатити от того по сей уставе и вольностъ мети тымъ купъчыти, от чого запълатит.

А отъдавати тые пенези до враду замъковъ и дворов его королевское милости, на две раты розложывъшы: на Новое лето половицу, а другую половицу на святый Якубъ, а посъле року у двухъ неделяхъ кожъдый врадникъ маеть до скарбу отъдати. А земянъские люди, хто повиненъ носити подводу, подле уфалы земъское, на сойме вчыненое, маютъ платити зъ служъбы по шести грошей и на тые жъ роки повинъни врадники господаръские отъсылати тые пенези до скарбу его королевъское милости, а за тые пенези кони на подводы наймованы быти маютъ.

И во въсихъ местехъ и селахъ, где потъреба, а вызволены места от подвод, на пъредместью, хотя где до сего часу подвода не давана,

мают ховати кони на наем подводы. А гъде волоки суть, тые мещане будутъ ховати кони, которые волоки держать, и сътеречы подводы переменою, по неделямъ, у ровности; а мети кони кождому по два, а хто всхочет большей мети коней на таковый наемъ, ховати то на его волоки.

А войтъ кожъдого такового местечъка и села мает два кони ховати и от даванья податку оного будет волен для того, абы порадку даванъ подводъ догъледати. И станет ли омешкане гонцу, то войтова вина, и сърокгая карность на него отъ господара короля его милости взложона будет. До въсихъ замъковъ и местъ немъногие дороги и гостинцы рописати отъ столечъного месъта Вильни, абы чужоземъцовъ збегомъ и шъпекгомъ, лихимъ людемъ, вольный проездъ, а мыту господаръскому шкода в прокрадыванью купъцовъ не была. А къласти гостинцы што напъростей может быти, и такъ по въсей земъли розложыти гостинцы и станы певъные, на которыхъ подводамъ отмена мает быти; а не становити подводы нигде большей семи миль, а меншей трохъ, и то алижъбы инакъ не могъло быти, але в чотырохъ, в пяти, в шести миляхъ отъмену становити, хотя и въ князскихъ, панскихъ местахъ и селахъ, где подводу носити повинно.

А коли прыйдетъ посолъ великий альбо отъвоз речей господаръскихъ, на што бы таковыхъ коней большей потреба, ино тое место альбо село мають ся способляти, яко бы тыхъ коней водле потребы зготовали, бо о таковой потъребе могутъ перед часомъ ведати; а которые то повезуть, такъ мещане, яко и волощане, абы имъ такъ же плачоно помильное, яко нижей описано.

В чомъ хотячы порадокъ учынити, постановили, абы в дому войтовомъ, бурмистровомъ альбо лавъниковомъ подводе отмена была, и маеть быти плачоно от коня по гърошу на милю, такъже от подводного и отъ того, на которомъ проводникъ ездити, а отъ возовое подводы однымъ конемъ полътора гроша на милю, а отъ двухъ

коней до одного воза полътретя гроша на милю, а естъли бы своим возомъ двема коньми повезъ, тогъды от воза з двема конми тры грошы маеть быти дано на милю.

И естъли бы тежъ тот подводникъ мусялъ и назадъ на той же подводе нести гонъца, ино ему платити по тому жъ; а не понесетъ ли гонъца, тогъды платити не надобе; а маеть гонецъ и кождый посъланецъ наемънику пенези вси зараз дати, а то для того, абы ратовати могъ, естъли конь рознеможетъся або здохнетъ, штобы мелъ за што иного коня наняти, а не омешъкати гонъца.

В даваню подвод мают ся такъ заховати: Гонец маеть ехати до враду господаръского за листомъ господаръскимъ подводнымъ, а вырадъ войту альбо бурмистру и лавънику тому, хто на то уставъленъ старшымъ, кажет ему подводы дати, колько на листе его милости господаръскомъ, любо на листе пановъ рад, такъже и на листе старостъ и державецъ Укъраинныхъ описано, и напишет на листе подводномъ, которого дня брялъ подъводу, абы за однымъ листомъ, естьли не описано в листе, не бърали подвод по двакроть, яко то многокроть чынили до сего часу. И будутъ озънаймены особы певные при дворе и скарбе его милости господаръскомъ, таковые, хто тые пенези на подводы роздавати маеть, зъ скарбу беручы, которые, отправуючы гонца, давати мают на наймоване подвод, яко далеко ездеть, на кождую милю по одному грошу, а на страву ему только жъ на особу его, а слугамъ его, колько с нимъ будетъ, такъже по одъному грошу, и назадъ на страву мают ему платити, а онъ вже будеть наймоваты и платити таковымъ, которые объраны ховати тые наемъные кони; нижъли хто возомъ едет, тот не такъ ся борздо посъпешыт, для того и на страву маеть ему дано быти на милю полъгрошъкомъ большъ. А ведже маеть быти розумяно на таковых гонцовъ, который сам один з слугою або з двема посыланъ бывает; а хто з большымъ почътомъ ездит, таковому маеть быти большей дано, водле особы и потребы, на

шъто, хто въ справе своей то мети будет, мает бачънымъ быти и з волею его королевское милости такимъ посъланцомъ отъправу чынити.

А дворане, на подводе едучы, через перемену не мают далей на той подводе ехати, а в переежъдчыхъ тежъ людей коней не маеть брати, а естьли бы то вчынилъ, тогъды совито повинен будеть шкоду нагородити, а за такъ неповъстяжъливый выступокъ две недели у везеню седети, а на тую посълугу николи посылан не будеть, абы тымъ ся и иные карали. Нижъли, естьли бы подъводъный конь усталъ альбо здох, тогъды маеть оный гонецъ в переежъдчого чоловѣка альбо где на селе, пры гостинцу, коня наняти, а пъроводъникъ тому, чый конь будет, запълатити маеть такъ же, яко ему плачоно, кгдыжъ пенези за наемъ отъ гонца взял, для того, абы посъланцомъ его королевъское милости, ихъ милости пановъ рад и з укъраинъ потребамъ земъскимъ нигъде не омешъкивало.

А з украин мают панове воеводове, старостове и въсякие врадники посылати, даючи свои пенези на подводу, и кгды прыедет таковый посъланецъ, ино взявъшы ведомость с канцеляреи, с какою справою посълан и хто посылалъ в земъской справе, таковому кожъдому, черезъ посъланца его, маеть быти запълачоно за наемъ подводъ. А хто для своее потребы шлет, тотъ своимъ накладомъ отправуй, господаръскихъ подвод не працуй, для чого, в земъскомъ деле шлючы, своихъ потъребъ на таковыхъ посланцовъ не въкладати, жебы тымъ не омешъкивали справам, ожыдаючы такимъ деламъ пана своего отъправы, але гонец з делом его милости господарскимъ и земъскимъ отъправоватися спешъне маеть, ничымъ инымъ не забавъляючыся.

Того ж року 1557, месяца октября 20 дня, его королевъская милость рачылъ росказати до тое уставы на подводы прыписати:

Купъцы чужоземъские, которые кольвекъ до панства его королевъское милости прыежджъчают с торговлями, а домов своих не мают нигъде в границахъ панства его королевъское милости, на таковый податокъ для наймованя подвод не винни складатися, кгдыж мыто платят.

Што тежъ описано вышей в той уставе, абы на две раты розложывшы тотъ податокъ отдавали, его королевская милость хочетъ мети, жебы завъжды тотъ податокъ отдаван на Новое лето, и таковый податокъ жебы врадники завжды пры цыншохъ отбирали.

Остафей, маршалокъ и писарь.

ПРИЛОЖЕНІЕ.

Уставы о мытахъ въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ:

1) Такса для взыманія мыта, назначенная Литовскимъ подскарбіемъ Остафіемъ Воловичемъ. 1563 года, 8 ноября.

Лѣт Божего Нароженя 1563, мца ноября 30 дня.

Приходилъ до мене Андрея Ивановича Русина, подстаростего Луцкого, писар поборовый коморы Луцкое на имя Давыд, служебникъ мытниковъ и поборцовъ господарскихъ Давыда Шмерлевича и Изака Бродавки, жидовъ Берестейскихъ, з листомъ ясне велеможного пана, его милости пана Остафъя Воловича, маршалка дворного, подскарбего земского, писара господарьского, державцы Могилевского, просечы, абы тот листъ его милости, писаный до мытниковъ и поборцовъ господарьскихъ, до книгъ замковыхъ былъ записанъ, который листъ так ся в собе маетъ:

„Остафей Воловичъ, маршалокъ дворный, подскарбий земский, писар господарьский, державца Могилевский. Мытникомъ и побор-

цамъ его милости господарскимъ Давыду Шмерлевичу и Изааку Бродавце, а в небытности их самых на коморах и прикоморках, где колвекъ в панстве его милости господарскомъ у Великомъ Князстве Литовскомъ поборы выбирати установлено, ино справцамъ ихъ поборовымъ. Што его королевская милость вси поборы завести рачилъ ясне велеможному пану Миколаю Радивилу, воеводе Виленскому, маршалку земскому, канцлеру Великого Князства Литовского, старосте Берестейскому и Ковенскому, и мне в певной суме пенезей, которую есмо до скарбу его милости господарского на потребу речи-посполитое дали, ино ж и мы тыи поборы от себе в справу и в заведанье вамъ злецыли и на ден Всих светых, тепер недавно прошлого свята, в року нинешнемъ шестдесятъ третемъ, тые поборы, за росказанемъ нашимъ, въ справу свою есте взяли, прото абы в томъ часе за отправованемъ первшыхъ поборцовъ шкоды скарбу его королевское милости а купъцомъ обтеженя не было, такъ его кролевская милость постановити рачил: иж которые квиты поборцовъ первших по том святе Всихъ светыхъ у двох неделях на коморы и прикоморки поборовые через купцовъ и торговцовъ, або через кого колвек, до васъ приношоны будутъ, таковые квиты жебы есте от купцовъ и от всих торговцовъ отбирали и до себе приимовали, водле которыхъ квитовъ то все, што побору взято, на личбе в скарбу его королевское милости приймовати вамъ буду. Нижли которые квиты по двох неделях того свята Всих светых до васъ на поборы принесены будутъ, вы бы тых квитовъ до себе не приймовали, але жебы есте побор с таковыхъ купцовъ и торговцовъ от товаровъ ихъ, не дбаючи на тые квиты, водле уставы господарьское брали, а купцы и торговцы нехай бы собе на первших поборцахъ тых пенезей своихъ, што будут перво побору дали, смотрели, в чомъ абы есте заховалися водлугъ того постановеня господарского и сего листу моего.

Писан у Вилни, лет Божего Нароженя тисеча пятсотъ шестдесят третего, месеца ноября осмого дня".

А такъ я, за прозбою того Давыда, писара мытного и побо-рового коморы Луцкое, тот листъ его милости папа Остафьезъ слово от слова, с початку аж до конца, в книги замковые записати казалъ.

Такса, по мною платити до скарбу от трунковъ и от иныхъ рѣчей:

От гарнъца вина рынского пенезей чотыры.

От фасы пива кгданского грошей шестнадцать.

От бочки пива того ж грошей шесть.

От кварты горелки пенезей пят.

От каменя перцу грошей двадцат пят а пенезей пят.

От фунъта перъцу пенезей осмь.

От фунъта инберу пенезей осмь.

От фунта гвоздиковъ грошъ одинъ.

От фунта кгалкгану грошъ одинъ.

От фунта шафрану грошей два.

От каменя конару цукру грошей чотыри.

От каменя томасу цукру грошей два.

А от скур звериных, то ест: лосей, медвежей, зубриное, оленій, сернное и иныхъ всяких звериных скур и теж от оливы, фарбъ, овощу и иных дробных речей краминых и купецких, и от косматых товаров: соболей, кунъ, рысей, лисовъ, волковъ, белокъ, сибѣрокъ, россомак, также от всих едвабных речей и злотоглавов, краминыхъ речей и товаров, и от сукон, которые дорожшие ниж люнские або порпорыян, водле шацунку от копы по три гроши.

А от локтя сукна порпорыяну пенезей пять.

От локтя сукна люнского пенезей чотыри.

От сукна колътрышу мышенского и цвиковского от локтя по два пенези, а от подлейших сукон по одному пенезю.

А от желѣза, мѣди и всего того, што ку стрелбе и войне належит, не повинни ничого платити. А тот побор черезъ поборцовъ

выбирати быти мает на литовскую личбу по тому, яко вышей описано.

А так я, за прозбою того Давыда, писара поборового коморы Луцкое, тую Уставу с препису его милости пана Остафья Воловича, подскарбего земского, в книги замковыи записати казал.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива, № 2037, л. 217 об.

---

2) Такса, по которой взималось мыто въ г. Кременцѣ въ 1569 и предшествующихъ годахъ.

Року 1569, месеца марта 25 дня.

Пришедчи на вряд его кор. милости, в замок Луцкий, до мене Петра Хомека, подстаростего Луцкого, арандар пожитковъ его кор. милости городовых кремянецких Маир Мошеевич, жид, покладалъ, передо мъною на вряде лист вызнаный под печатю суди кгродского кремянецкого пана Олекъшого Белецкого и с подписомъ руки подписка кгродского кремянецкого п. Ермолы Сеницкого, просечы, абы былъ вычитанъ и в книги кгродские записан, который лист такъ ся в собѣ маетъ; „Я Олекший Белецкий, судя городовый кременецкий. Просил мене жид пинский, орандаръ пожитковъ кремянецких, Маир Мошѣевич, жид, ажебых я уставу ему далъ по тому, яко я держивалъ оранду от старосты кремянецкого мыто замъковое, яко ж першие оранды и Якубъ . . . . лович держалъ. А то ест устава: мыто замъковое по два гроши от воза с товару простого, а от воза соли по полчетверти гроша и по десяти головаженъ соли, от гостя, такъ и от мещановъ Кремянецкихъ; а от турецкихъ коней по шести грошей; а от волоских коней по чотыри гроши; от хмелю от роце (sic) по два гроши; а в Дунаеве и в Сапанове и в Дворцу пенязь погребелного и десят головаженъ соли; а хто женетъ яловицу, шест пенезей; а от вола грошъ, от барана два пенези. А што ся дотычетъ спижарни солоду, волно ему солодами продавати и пива варити самому и продавати шин-

каромъ, мещанамъ и жидовским, а никгды от спижарни солоду не мает давати пятнадцати грошей солодовъного, як тепер войтъ кремянецкий Федор Новоселецкий силомоцю берет и новину чинит. Мелники колко цѣх на кождый тыждень принесут, толко полугрошковъ мают дати. Отъ солоду цехованого у бровари от вару пива по семи грошей и четверт молоту, а тижъ бер мает поступити, хто варит, арандару за пять грошей до винницы; а пивоваромъ на кождую четверть лѣта по двадцати грошей мает арандаръ давати. Пивоварника, винника, мелника, который ся ему не сподобает, волно ему его выкинути. И на то есми ему дал сес мой лист з моею печатью а передъ врядомъ то есми ему созналъ. Писанъ в Кремянцу, месеца генвара двадцат первого дня, року шестдесят девятого. В небытности Анъдрѣя Жирицкого, Ермола Сеницкий, подписокъ".—А такъ я тот лист вызнаный п. Олекъшого Бѣлецкого, суди кгродского кремянецкого, слово от слова, с початку аж до конца, до книг кгродских записати казалъ.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива, № 2043, л. 138 об.

---

3) Уставъ о мытахъ въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ. 1568—1573 г.г.

Лѣта Божого Нароженя тисеча пятсот осмъдесятъ шостого, месеца июля чотырнадцатого дня.

Постановившися очевисто на враде кгродском, в замку господарском Луцъком, передо мною Стефаномъ Кнегининскимъ, на тот час будучим на местцу подстаросства Луцъкого, жидъ места господарского Берестейского на йме Менделъ, покладал передо мною на враде кгродском Луцъком реестръ списаня Уставы мытъ его кор. милости в Великомъ Князстве Литовском, въ земли Волынской, з скарбу его кор. милости выданую, под печатю и с подписомъ власное руки бывъшого подстаростего Луцъкого пана Петра Хомяка, и просил, абы тая Устава мыт была до книг кгрод-

ских Луцъких уписана; которую я уписати казал, и так се в собе маетъ:

Устава его королевское милости мытъ господарских Великого Князства Литовского, земли Волынское, з скарбу его королевское милости выдана, которая естъ в книгах записана замку господарского Луцъкого, по чомъ маетъ быти брано мыто от товаровъ купецкихъ, яко от подданых его кор. милости, такъ теж князских, панских, духовныхъ и светских, и теж от чужоземцов мает быти брано от обох рук:

От каменя воску грошей шест; от скуры воловое и яловичое пенязей пят; от ста скур козловых и бараних грошей дванадцатъ; от каменю лою, шацуючи на копу, по два гроши; от вола винны дати чтыри гроши; от яловицы два гроши; от барана и овцы пенезей три; от вепъра пенезей пят; од ванътуха хмелю грошей дванадцат; от миха соли грошей пенезей пят; от бочки соли крупястое грошей три; од телеги соли, што чотырма волы привозятъ, грошей тридцатъ два; од воза соли белое на одного коня грошей девят; от бочки рыбъ Львовских грошей дванадцатъ; от бочки рыбъ Пинских грошей два пенезей; от бочки селедъцовъ грошей чотыри; отъ тисечи локот полотна простого грошей дванадцат; от тисечи локотъ полотъна Московъского грошей двадцат чотыри; от тисечи лъну грошей шест; от ста тимцовъ грошей тридцат; отъ бочки Львовское меду пресного грошей двадцат чотыри; от пары юхтей грошей два; от сукна самоделного от тридцети копъ, шацуючи на копу, от копы по два гроши; од трох сермяг грошей два; од кожуха баранего пенезей осмъ; от кроликув блану футра грошъ один; от лисиц, бобровъ, кунь, рысей, соболев, волковъ, выдер, шацуючи на копу, по грошей два; а от скор лосих, зубриных, ланячих, шацуючи на копу, от копы по грошей два; от штуки полотна коленского грошей чотыри; от штуки полотъна флямъского грошей дванадцат.

Устава турецких товаровъ: от лиры шовъку, шацуючи за полторы копы, грошей от копы по два; от кейсяка китайки буръское

грошей тридъцат; от кейсака грамухи грошей двадцать; от коберъца малого грошей чотыри; от коберца великого шацовати на кону; отъ штуки беаи грошей чотыри; от штуки кенъдака грошъ одинъ; от полъштуки чемълету и мухаиру грошей чотыри; од чинкоторы з золотом грошей осмъ; од чинкотор едвабных по грошей два; од чинкотор простых баволняных грош один; од сафьяну грошъ одинъ; от мешины одное пинезей пять; от коня турецкого золотый чирвоный; от кутаса, што до коней, грошей дванадцать; от узды турецкое грош оден; од седла турецкого грошей осмъ; от каменя имберу грошей пятнадцат; от каменя перцу грошей двадцат; от фунта шафрану грошей чотыри; от каменя кмину грошей чотыри; от фунъту мушкату грошей два; от фунту квету мушкатового грошей два; от фунту гвоздиков грошей два; от фунту килчибогу грош оден; от фунту циномону грошей три; от каменя миндаловъ грошей чотыри; от каменя рыжу грошей два; от каменя ладану грошей десят; от фунъта краски белое грошъ оденъ; от фунъту лазару и лекчу от фунта одного грош оден; от каменя милоги грошей три; от каменя баволны грошей шест; от каменя змеиных головъ грошей шестъ; от ста локотъ фараузу грошей сорокъ; от каменя мыла грошей чотыри; отъ поставу сукна лунского грошей дванадцат, от цужоземца по грошей двадцати и чотыри; от поставу колтрыпу грошей дванадцат; от поставу цвиковъского грошей осмъ; от поставу муравъского, ческого, шебединъского, тритского, мышенского по грошей чотыри; от поставу горлицкого, кгурского, быковъского, шамотулъского грошей три; от шестидесят локот поприяну грошей пятдесят; от поставу штамету грошей дванадцат; от поставу лихалского грошей девять; од поставу астрадамского грошей шест; отъ штуки цвилиху грошей два; от крамных речей, шапок, ножовъ и иншихъ речей и дробезку, шацуючы на копу, што не ест тут меновите написано, от кождое копы по грошей два.

Так тежъ которые люде приежджают на торги и на ярмарки до мест наших господарских, князских, панских, (духовныхъ) и

светских, по збоже вшелякое, от кождого вова по грошей два, пенезей два, от ста коп грошей десят; от локтя сукна влоского одинъ грошъ; от фунта злота в цевкахъ грошей чотырнадцат; от фунта сребра в цевъкахъ грошей осмъ; от книги злота малярского грошей шест; от тузина замши доброе грошей десят; от каменя стали грош один; от каменя олова пенезей пят; от каменя цины робленое грошей чотыри; от вова железа грошей два; от каменя сливок угорскихъ пенезей пят; от штуки форстату грошей чотыри; от пулфорстату штуки грошей два; от куфы мушкателу, малмазии и вина по золотому червоному; от полъкуфковъ по грошей двадцати чотыри; от ризы паперу грош оденъ; от овощу вшелякого, што люде до торгу на ярмарки привозят до мест наших господарских, князских, панских, духовныхъ и светскихъ, повинни от кождого вова по два гроши.

Устава од лядских и немецких товаровъ, то естъ: от атласу на злоте венацкого, которого локот по три копы або по чотыри, от того кождого локтя по грошей два; отъласу аксамиту на злоте, грошей семдесятъ, от локтя грошей осмъ; от злотоглаву оксамиту отъ локтя грошей чотыри; отъ гладъкихъ аксамитовъ чорных, червоныхъ, бурънатъныхъ и иныхъ барвъ, от кождого локтя по грошей три; оксамиту всякого простого отъ локътя грошей два; от кармазину атласу от локтя грошей три; атласу бурънатного от локтя грошей два; отъ чорного атласу от локътя грошъ одинъ; от локътя адамашки доброе грошей два, отъ простое адамашки от локтя грошъ одинъ; от штуки гарусу грошей десят; от штуки сатыну грошей три; от шести локот китайки грошей два; от штуки бархану барвы вшелякое грошей два.

Тая устава ест дана на въси купъци з скарбу его кор. милости по местом, замком и по мытом нашим господарским, князским, панскимъ, духовным и светским, по всим коморам и прикоморкам, где колвекъ будет того потреба. Петр Хомяк, подстаростий Луцкий, рука власная.

Которого ж уписована до книг того вышменованого реестру и выпис с книг под печатю игродскою Луцкою Менделю ест видан. Писан у Луцку.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива, № 2110, л. 670 об.

Примѣчаніе. Точная дата этого Устава не извѣстна; приблизительно же можно относить его изданіе къ 1568—1572 гг. на томъ основаніи, что упоминаемый здѣсь Петръ Хомякъ былъ Луцкимъ подстаростой съ 1568 по 1573 гг. Любопытно, что этотъ Уставъ сохранялъ свою силу и въ началѣ XVII ст. Такъ, когда князь Янушъ Острожскій арендовалъ у короля въ 1614 году мыта въ воеводствахъ Кіевскомъ, Волынскомъ и Брацлавскомъ, то онъ внесъ этотъ Уставъ въ Луцкія гродскія книги, какъ законодательный актъ, которымъ онъ намѣренъ былъ руководствоваться при взиманіи мытъ (Актовая книга № 978, л. 638).

Ѳтдѣлъ третій.

МАТЕРІАЛЫ

ДЛЯ ИСТОРІИ МАЛОРОССІИ.

1.

Универсалъ короля Яна-Казимира съ увѣдомленіемъ о подтвержденіи сеймомъ заключеннаго подъ Зборовомъ договора съ Войскомъ Запорожскимъ и съ предложеніемъ обывателямъ возвращаться въ свои имѣнія. 1650 г. 19 января.

Roku 1650, mca february 3 dnia.

Na urzędzie grodzskim, w zamku jego krolewskiey mosci Zytomirskim, przede mną Ianem Czaykowskim, podstaroscim Żytomirskim, stanąwszy oczewisto szlachetny Andrzey Asłanowicz, для вписанья до xiąg ninieyszych grodzskich Żytomirskich, podał uniwersał od najasnieyszego krola jego mosci, z Warszawy, do obywatelow woiewodztwa Kiiowskiego pisany, s pieczęcia wielką koronną y s podpisem ręki własney naiasnieyszego jego krol. msci, w rzeczy niżey mianowicie wydany, ktory podaiąc prosił, aby był przyięty; ktory tak się w sobie ma: Ian Kazimirz, z Bożey łaski krol Polski, wielkie xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Smolenskie, Inflanskie, Czernihowskie, a Szwedzki, Godzki, Wandalski dziedziczny krol. Oznaymuiemy wszem wobec y każdemu zosobna, iakiego kolwiek stanu, szlacheckiego, kozackiego y polskiego, iż pokoy, za łaską Rożą, powagą naszą krolewską pod Zborowem postanowiony, zgodnie i iednostaynie od wszystkiey Rzeczy-pospolitey na seymie teraznieyszym iesth stwierdzony. A co kolwiek się działo pod czas przeszłego zamieszania, ktore Pan Bog dopuscił był, to wszytko w zapomnieniu wiecznym ma być. Woysku Zaporozkiemu wolnosci wszystkie są przywrocone y stwierdzone, ktore iako iest zordynowano od hetmana naszego Zaporozkiego, tak ci wszyscy regestrowi kozacy w swoich wolnosciach, poddani zaś wszyscy tak zamkow i miast naszych, iako duchowni, panscy, szlacheccy, w zwykłym

swoim poddanstwie zostawać maią. Woysko też nasze koronne y cudzoziemskie, ktore w Ukrainę na stanowisko ydzie, w zgodzie dawney y confidentiey aby z woyskiem naszym Zaporozkim zostawało. Y dla postrzegania pospolitego pokoiu jasnie wielmożnego Adama z Brusiłowa Kisiela, woiewodę generała ziem Kiiowskich, Nowotarskiego, Nosowskiego starostę, kommisarza naszego, ktory w Kiiowie obecnie residować będzie, naznaczylismy y onemu zupełną władzą dali dla postrzegania pokoiu y czynienia sprawiedliwości między woyskiem naszym koronnym, a między[1] [woyskiem naszym Zaporozkim. Aby tedy wszyscy ten pokoy swięty, od nas postanowiony, wiedząc, na stronę wszystkie trwogi odłożywszy, Pana Boga chwalili, do domow swoich powracali y każdy do swego obeścia, tym uniwersałem naszym publicuiemy. A przy tym roskazuiemy surowie, aby buntow żadnych szczynać nie ważył się nikt, wiedząc o tym, iż woysko nasze koronne y z zaporozkimi spolnemi siłami iako nieprzyiacielowi pogranicznemu, każdemu odpor dawać będą, tak wszystkie bunty uskramiać. Dan w Warszawie, dnia dziewiętnastego stycznia, roku panskiego tysiąc szescseth piędziesiątego, panowania naszego polskiego pirwszego, szwedzkiego wtorego roku.

U tego uniwersału pieczęc wielka koronna a podpis ręki naiasnieyszego krola iego mosci temi słowy: Ian Kazimirz, krol.

Uniwersał potwierdzenia pokoiu z Woyskiem Zaporozkim. Który że to uniwersał, za podaniem wyzz rzeczoney osoby, do xiąg ninieyszych iest wpisan.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива № 19, л. 36 обор.

II.

Письмо Богдана Хмельницкаго къ королю съ просьбою о точномъ исполненіи условій Зборовскаго договора, объ освобожденіи плѣнныхъ малороссійскихъ купцовъ и о благосклонномъ пріемѣ отправляющихся въ Варшаву козацкихъ пословъ. Изъ Кіева, 1650 года, 20 марта.

Najasnieyszy miłosciwy krolu, panie a panie nasz wielce miłosciwy!

Za declaratią łaski waszey krolewskiey mosci, p. n. m., pod Zborowem nam miłosciwie conferowaną, a teraz na supplikę naszą z panskiey w. kr. mci clemenciey y wszytkiey Rptey confirmowaną na seymie, uniżone, iako wierni poddani w. kr. mosci, panu n. m. czynimy grates supplices, Naywyzszego prosząc, aby długim i szczęsliwym panowaniem w. kr. mc, pana n. m., obdarzyć raczył. Strony uspokoienia religiey, ktorey respectem zlecilismy i. m. oycu metropolicie i duchowienstwu, iż do doskonałego uspokoienia na teraznieyszem seymie przyisć nie mogło, y za te łaskę w. k. mci, p. n. miłosciwemu, uniżenie dziękuiemy, prosząc pokornie, aby to wszystko, co kolwiek includit w sobie diploma, ex nunc w Coronie, iako y w Więlkim xięzstwie Litewskim, w executią wprawione było; gdyż zwyczayna panom unitom roskazania krolów panow postponere, czego doswiadczylismy za żywota zwiętey pamięci krola i. mci, p. brata w. kr. mci. Y powtore prosimy, aby iuż dissidencij in religione graeca więcey nie zostawało, y aby post decessum panow unitow starszych, ktorzy, za przywileiami swiętey pamięci kr. j. mci, cathedry, cerkwie z dobrami trzymaią, iuż naszym duchownym religiey starożytney graeckiey, posłuszenstwa patryarchy Konstantynopolskiego, oddawane te beneficya były. A jeżeliby za szczęsliwego panowania desiderja nasze effectu swego nie wzięli y w reces poszły, tedy Woysko Zaporoskie w. kr. mci prosbą swoią dokuczać musi. Iest bo wiem siła w Woysku Zaporoskiem, ktorych przodkowie w cerkwiach

tak coronnych, iako y litewskich leżą (ktore unici pozabierali); ci chcąc, aby offiarę, trybem starożytney religiey swey idąc, za duszy ich czynili, poty zawsze supplikować będą, poki do ręku naszych prawosławnych nie dostaną. Regestra woyskowe w. kr. mci posyłamy, prosząc, ieżeliby podług assignatiey w punctach Zborowskich więcey zbywało, tedy w. k. mć, iako pan nasz miłosciwy, racz z panskiey swey clementiey dissimulować, gdyż y takechmy w computowaniu woyska wielkiey zażyli trudnosci. Ktorzy urzędnikow, panow swoich, po zawartym pokoiu pozabiiali, odniesli iuxta qualitatem excessus poeni, pod bytnosć w Kiiowie jasnie wielmożnego j. m. pana woiewody Kiiowskiego et totius nobilitatis woiewodztwa tuteiszego, y daley będziem się o to starać, znosząc z i. m. panem wiewodą Kiiowskim, aby pokoy swiętobliwie zachowany był, praecludendo viam excessivis do wszelkich tumultow. O to tylko w. kr. mc, p. n. miłosciwego, prosimy, abysmy przy declaratiey łaski w. kr. mci zupełnie zachowani byli y woyska coronne dla trwogi pospolstwa nie zbliżali się. Smiemy ze wszytkiem Woyskiem w. kr. mci, upadłszy u nog naiasnieyszego maiestatu, prosić za Iwanem Teterewkiem, za drugim Piotrem Kotowiczem, ktorych bezwinnie więzieniem trapią y do tych czas nie puszczaią; racz z miłosciwey łaski swey panskiey roskazać do xięcia j. mci pana woiewody Krakowskiego napisać, aby za roskazaniem w. kr. mci, pana naszego miłosciwego, onych ze wszytkim handlem kupieckim uwolnić roskazał, a my za naiasnieyszy maiestat w. kr. mci gotowismy, według roskazania w. kr. mci, zdrowie nasze ronić, Pana Boga prosząc za długowieczne panowanie w. kr. mci, p. n. miłosciwego. Na ten czas wierne poddanstwo nasze pod nogi maiestatu przez posłancy nasze w. kr. mci, p. n. miłosciwego, oddaiemy y o to prosimy, aby z miłosciwey łaski nas, poddanych y sług swoich, nie opuszczaiąc, posłancom naszym, o co będą supplikowali, miłosciwie się stawił.

Waszey kr. mci, pana naszego miłosciwego, naynizsi podnożkowie y wierni poddani

Bohdan Chmielnicki, hetman, z Woyskiem waszey kr. mosci Zaporoskim.

Z Kiiowa, d. 20 martij, anno 1650.

Na kopercie: Naiasnieyszemu a niezwyciężonemu maiestatow j. kr. mci, p. n. miłosciwemu, do miłosciwych rąk.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нацевича.

III.

Письмо Кіевскаго воеводы Адама Киселя къ королю о настроеніи умовъ въ Украинѣ послѣ Зборовскаго мира. Изъ Кіева, 1650 года, 29 марта.

Naiasnieiszy, miłosciwy krolu, panie, panie moi miłosciwy!

Po moim pierwszym opale Kiiowskim, o ktorym oznaimiłem waszey krolewskiey mci, p. m. m-mu, skoro y tym w Kijowie, ktorzy na brzegu kozactwa od włosci zaczynali motus, y tamtemu, ktory się był na Zaporożu odezwał bydź drugim hetmanem, kazał szyie poucinać Chmielnicki, plebs nieco uciszyła się. Iednak, chcąc ieszcze efficatius postąpic w tym, Chmielnicki ma tymi czasy excurere czołnami na Zaporoże, expurgare sentinam swowolenstwa y osadzić Zaporoże podufałą starszyzną. Tu tesz pułkownikom przykazał pilnować brzegow, żeby w zamięszanie nie wchodzili żadne z tymi regimentami, ktore się zbliżyły do Chmielnika y Baru, y buntow wszelkich przestrzegali. Posłowie tesz do w. kr. mci, p. m. miłosciwego, z regestrami iusz iechali y takiesz drugie regestra do grodu Kijowskiego podali. Zda się tedy y z tych postępkow, y ze wszytkiey starszyzny, których u mnie na każdy dzień pełno bywa, że chcą pokoi trzymać. Sama plebs, exclusa od regestrow, ktora się była pokozaczyła, rozmaitych zażywa sposobow, żeby panom swoim pod-

danstwa nie oddawać: iedni się, sprzedaiąc y ogołociwszy ze wszytkiego, za czurow y postoiow do kozakow udaią, drudzy ze wszytkim za Dniepr idą, a niektórzy (ktorych iest pars minima) panom swoim iusz się kłaniaią. Sam tedy P. Bog ma conclusum in sua praescientia et praedestinatum, iako się to usmierzyć y uspokoić może. Ia, iako nie smiem oiczyzny ubespieczać pokoiem, tak nie życzę irritare crabrones y dawać im okaziey. Ale unicum videtur bydz consultum: dać czas y Bozkiey wszechmoczney disposiciey, iako usmierzyć zechce tę plagam, y Chmielnickiego poprzysiężonym obietnicom, iako ich dotrzymać zechce, a lubo to z wielką krzywdą a prawie cum servitute nas, wszytkich ukrainnych. Gdybym nie widział takiey potęgi y gotowosci, iaka tu iest, y mogł widzieć restrictam societatem Ordy z nimi, a żeby woisko mogło było wnisć raniey tu, niżeli rzeki pusciły, iakom to na seymie zawsze miał pro maxima, nie tylko bym życzeł, ale bym prosieł uniżenie w. kr mci, p. m. miłosciwego, tot indignitates uważaiąc w takim pokoiu, ktory redolet servitutem, żeby satius armis experiri, niżeli maiąc nie mieć poddanych; ale gdy im iusz wszytkie fortele służą y lądem y wodą, gdy tasz potentia, tasz gotowość, tasz liga, lubo mię premit tasz egestas et calamitas, ktora każdego, nie mogę widzieć inszego sposobu, tylko secundos spectare in littore ventos. Puł woiska praemeditatis rationibus z iesieni zimą więcey sprawić może, niżeli całe woisko iusz terasz, lecie, bo y ich fortele wszytkie ustaią, y Orda nie może bydź długo z nimi, ktorey gdy nie będzie, zawsze przy łasce Bożey zuperiores bydź możemy. Więc y to uważam, że głod iest wielki. Chłopstwo zchultaione musi znowu iąc się roley, albo nie będąc lacessiti, iako Chmielnicki na tym iest koniecznie, wymislić sobie gdzie kolwiek drogę, przesz co by się mogła ta multitudo armatae plebis iako kolwiek rozwieść y rosprowadzić. A iesli idzie o okazyią, tę zawsze ma Rzpłta, kiedy kolwiek gotowość swoię mieć będzie. Okazyia ta iest, ze choć oni w pokoiu nas zachować zechcą, ten pokoi nigdy nie est taki, iaki by nie tylko nam, afflictis, ale y samey transactiey, z nimi uczynioney, satisfaceret; gdyż tu to

dwoie, quod est potissimum, nie rychło przyiść do swey kluby może to iest: reinductio exercitij catholicae religionis y poddanstwo z pożytkiem panom; albo wiem mało co, albo nic chcieli by mieć podatkow y tylko titulo tenus bydź poddanymi. Smaku tegy w tym pokoiu, iesli go Pan Bog y sam czasz nie naprawi, widzieć nie mogę, ingenue fateor; to tylko, że zaś terasz resumere bellum summum bydź periculum baczę. Dla tego tempore temperanda temperare oiczyznie życzę. Iednak to meum sentire kładę pod nogi w. kr. mci, p. m. miłosciwego, a o to uniżenie proszę y pokornie, ieżeli do słusznego czasu tolerare decernet w. kr. mć, p. m. miłosciwy, ex praemissis, tedy woyska zbliżać, aby się nie dała okazyia, nie potrzeba y owszem serio animadvertere, żeby żadney okaziey nie dawali, bo ipso facto mnie y wszytkim (ktorzy tu są) obywatelom przyszło by vouere hostias. Iesli tesz w. kr. mć, p. m. miłosciwy, zechcesz woisko zbliżyć y, data occasione, puscić na dekret Bozki to, co afficit Rempublicam, nie czekaiąc poprawy, iesli iaka bydź może w tych swowolnych y zdziczałych poddanych, tudziesz pory, ktora by się magis zdała favere rebus nostris, tedy uniżenie proszę, abym pierwey niżeli woisko ruszyć by się miało w Ukrainę, ia był roskazaniem w. kr. mci, p. m. miłosciwego, zwiedziony z tey tu straznice Kijowskiey listem iakim, żebym pod pozornym praetextem albo convocationis, albo iakim inszym, zjechał y nobilitas żeby sensim, pod praetextem trybunału, mogła, a nie oraz retirować się extra periculum, ktore eodem momento nas ogarnie, skoro ieno głos poydzie, ze woisko ruszyło się y idzie w Ukrainę. Przydaię y to do consideratiey w. kr. mci, p. m. miłosciwemu, żeby zwieścic listem Chmielnickiego o dispozitiey woiska po Słucz, lubo iako będzie wola w. kr. mci, p. m. miłosciwego, bo kiedy to nie poprzedzi, choc nie będzie intentio w. kr. mci, p. m. miłosciwego, dalszey imprezy, w nich nastąpi zarasz strepitus. Oznaymuię y to w. kr. mci, p. m. miłosciwemu, że do Chmielnickiego y z Węgier, y z Wołoch, y z Multan są posłowie—z czym, tego ieszcze nie wiem, ale z czym kolwiek. Satis est, że veneratur potentia huius plebis y fortuna iego. Co kolwiek ponawiać

się będzie, nie omieszkam w. kr. mci, p. m. miłosciwemu, o wszytkim oznaimować, a teraz list moy zawieram tą uniżoną prozbą, abym iako naiprędzey był informatus, czy tu figere pedem, czy regressum moliri. Ieżeli tesz będzie roskazanie w. kr. mci, p. m. miłosciwego, abym tu zostawał, gdy constat to wszytkim y sam P. Bog iest swiadkiem, że nec obolum mam intraty z dobr moich Zadnieprskich, a trzysta człowieka sustentuiąc pinięznym ordinansem moim w takiey drogosci, iaka iest, parą tysięcy złotych ieden tydzien zaledwie odprawić mogę; bez asistentiey tesz (obnoxius semper periculis) bydź nie mogę; żebym mogł bydź posiłkowany z skarbu Rptey z łaski miłosciwey w. kr. mci, p. m. miłosciwego, bo przed tym na samą drogę do Periesławia dany był prowiant dziesięc tysięcy, a teraz tu na residentią nie mam y iednego grosza, a żywnosci trudno zasiąc, bo y nie masz, y gwałtem wziąść trudno, gdy nie chcą ieszcze y swoim własnym panom nic dawać, pogotowiu żołnierzowi. To wszytko doniosszy maiestatowi w. kr. mci, p. m. miłosciwego, siebie y wiernie poddanstwo moię kładę pod nogi w. kr. mci, p. m. miłosciwego, iako wierny poddany y uniżony sługa.

Kisiel, wda Kijowski.

Na zamku Kiiowskim,

29 martij 1650.

Оригиналъ изъ библіотеки Конст. Свидзинскаго, изъ собранія О. Нацевича.

IV.

Универсалъ гетмана Б. Хмельницкаго съ запрещеніемъ козакамъ чинить насилія шляхтѣ въ Кіевскомъ и Черниговскомъ воеводствахъ и съ требованіемъ, чтобы крестьяне и нереестровые козаки были по прежнему послушны своимъ владѣльцамъ. Изъ Ямполя, 1650 года, 28 августа.

Року тисеча шестсотъ пятдесятого, месяца сентября двадцать второго дня.

Передъ урадомъ и актами нинѣшними кгродскими Житомирскими, передо мною Даніелемъ Бильскимъ, наместникомъ Житомирскимъ, становши очевисто, шляхетный панъ Янъ Беневский для вписанія до книгъ нинешних кгродских Житомирскихъ подалъ перъ облятамъ екстрактъ универсалу отъ его милости пана Богдана Хмельницкого, гетмана Войска Запорозского, до ихъ милости пановъ обывателовъ воеводства Киевского и Черниговского, въ речи нижей, въ самомъ универсале инсервованой, которого подавши, просилъ, абы до книгъ принятый и записаный былъ. А такъ я, урадъ, оного приймуючи, читалемъ, который такъ се в собе писаный маетъ:

Выписъ зъ книгъ кгродскихъ воеводства Киевского.

Року тисеча шестсотъ пятдесятого, месяца сентября четвертого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его корол. милости Киевскомъ, передо мною Остафіемъ Виговскимъ, од ясневельможного его милости пана Адама з Брусилова Киселя, воеводы и енерала земъ Киевскихъ, Носовского, Вышгродского etc. старосты, персоналитеръ становши, шляхетный панъ Костантинъ Виговский, слуга пречоного ясневельможного его милости пана воеводы Киевского, комисара корунного, именемъ того жъ его милости, для вписаня до книгъ нинешнихъ подалъ перъ облятамъ универсалъ

его милости пана Богдана Хмелницкого, гетмана Войска его королевскои милости Запоровского, съ печатю войсковою и съ подписомъ руки его милости паиа гетмана и писарское, ихъ милости паномъ обывателюмъ воеводства Киевского, Черниговского и старостваа Житомерского въ певной речи даный и служачий, который такъ се в собе маетъ:

Богданъ Хмельницкий, гетманъ, з Войскомъ его королевской милости Запорозкимъ. До ведомости доносимо тимъ писаниемъ нашимъ так старшимъ, паномъ полковникомъ, осавуломъ, сотникомъ, яко и черни, товариству Войска его королевской милости Запорозского, и всему поспульству, за войскомъ идучимъ и назадъ поворочаючимъ, сурове владзою нашою гетманскою приказуемъ, абысте ихъ милости паномъ шляхте, въ воеводствѣ Киевскомъ, Черниговскомъ и старостве Житомерскомъ мешкаючимъ, жадное кривды найменчое не чинили и на здоровье ихъ не наступовали; подданыи зась и нереестровые паномъ своимъ послушними, яко перед тимъ, повинни быти и жадныхъ бунтовъ и своеволи не всчинати. А еслибы которые любъ с товариства нашого, любъ с подданихъ кривду найменчую шляхте такъ религии руское, яко и римское, чинили и на здорове ихъ наступовали, таковыхъ мы полковникомъ Киевскому и Черниговскому сурове на горле карати позволяемъ, до насъ не отсылаючи; чого помененые панове полковники пильно маютъ постерегати, жебы бунты никакие не всчиналися, а бунтовниковъ тежъ без фолькги на горле карали. А ихъ милость панове шляхта съ подданими во всемъ ласкаве ся обходити маютъ. Данъ з Ямполя, дня двадцать осъмого августа, року тисеча шестсотъ нятьдесятого.

У того универсалу печать Войска его королевской милости Запорозкого есть притисненая, а подписъ руки его милости пана гетмана и писарское тыми словы: Богданъ Хмелницкий, рукою власною.—Иванъ Выговский, писаръ войсковый.

Который же то универсалъ, за поданемъ вищъ реченое особы, а за принятемъ моимъ, урядовымъ, до книгъ кгродскихъ Киев-

ских уписаный, с которых и тот выпис под печатю кгродскою киевскою есть выданъ. Писанъ въ Киеве.

У того екстракту печать кгродская киевская есть притисненая, а подпись рукъ тыми словы: Коринговалъ Жоротонский. — Который же то екстрактъ, за поданемъ вишъ речоное особы, а за принятемъ моимъ, урадовымъ, до книгъ кгродскихъ Житомерскихъ есть уписанъ.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива № 19, л. 542 обор.

V.

Универсалъ воеводы Кіевскаго Адама Киселя о выступленіи козацкихъ и татарскихъ войскъ къ границамъ Молдавіи съ приглашеніемъ мѣстныхъ дворянъ оставаться въ имѣніяхъ и ласково обходиться съ крестьянами. Изъ Кіева, 1650 года, 2 сентября.

Облята универсалу, од его милости пана воеводы Киевского писаного.

Року тисеча шестсот пятдесятого, месяца сентебра семого дня.

На враде кгродским, в замку его королевской милости Житомерским, передо мною Марцином Карвовскимъ, подстаростимъ Житомерскимъ, становши очевисто, шляхетъный панъ Маръцин Одзиковский для записаня до книг нинешних кгродских Житомерских пер облятамъ универсал от ясне велъможного его милости пана воеводы Киевского в тые слова писаный:

Adam z Brusiłowa Kisiel, woiewoda, generał ziem Kiiowskich, komisarz Ukrainny, Bohusławski, Wyszgrodski, Nosowski starosta. Przez pocztę, begącą do iego krolewskiey mosci y do i. m. p. Krakowskiego, oznaymuię, yż woysko Zaporozkie y ordy wszystkie obrocilisie do Wołoch ku Raszkowu; aby tedy żadna okazyia z woyska

jego krolewskiey mosci nie była dawana; a ich mosci, wszyscy o tym wiedząc, domow swoich nie rzucali, poddanych łaskawie tractowali, a w ostrożności należney zostawali. Tę przestrogę przez też biegącą pocztę daię. Dan w Kiiowie, dnia wtorego septembra, roku tysiąc sześćset piędziesiątego.

У того универъсалу при печати подписъ руки тыми словы: Ręką swą. Который же то универъсалъ за поданем вышменованое особы, а за принятемъ моимъ урадовимъ, до книг нинешъных есть уписанъ.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива № 19, л. 484 обор.

VI.

Постановленіе шляхты Кіевскаго воеводства объ обязательномъ участіи ихъ въ посполитомъ рушеніи въ случаѣ опасности со стороны козаковъ, по первому требованію воеводы. 1650 года, 12 сентября.

Лявдумъ де секуритате од ихъ милостей пановъ обывателовъ воеводства Киевского.

Року тисеча шестсотъ пятдесятого, месяца сенътебра дванадцатого дня.

Перед урядомъ и актами нинешними кгродскими Житомеръскими, передо мъною Даниелемъ Ерымъ Вороничомъ, скаръбникомъ Киевскимъ, яко субделекгатомъ, до принятя нижей менованой справы субделекгованымъ от велъможного его милости пана Крышътофа з Логойска Тишъкевича, Житомеръского, Нехворощского etc. старосты, становъши очевисъто, тот же велъможный его милость пан Крышътофъ з Логойска Тишъкевичъ, Житомиръский, Нехворощский etc. староста, маръшалекъ кола рыцеръского, для вписаня до книгъ нинешъных кгродских Житомеръских подалъ пер облятамъ лявдумъ, зъгодне од ихъ милостей пановъ обывателов

воеводства Киевского де секуритате на сеймику елекъцые депутацый ухвалоное, которое подавъшы, просилъ, абы было в книги принятое и записано. А такъ я, уряд, тое лявдумъ принявъши, до книгъ вписат казаломъ, которое такъ се въ собе писаное маетъ:

My, dygnitarze, urzędnicy y obywatelle woiewodztwa Kiiowskiego, zebrani na ten act, według prawa przypadaiący na dzien dwunasty septembra, do obierania deputatow, zgodnie a nieodmiennie postanowilismy y hoc laudo publico mieć chcemy, obligando honores et substantias nostras: iż za pirwszą requisitią jasnie wielmożnego jego mosci pana Adama z Brusiłowa Kisiela, woiewody naszego Kiiowskiego, mamy się stawić na to mieysce, które by naznaczone było od pomienionego jasnie wielmożnego iego mosci pana woiewody uniwersałem, iednak nie daley od granic Woyska Zaporozskiego naznaczonych. A iesliby ktory zaraz za tym obwieszczeniem jasnie wielmożnego iego mosci pana woiewody Kiiowskiego na te mieysce stawić się nie raczył (excepta legalitate summa, zdrowia, spraw o honor ydące), tedy ten kożdy pro infami ma censeri, y maiętność iego ma iść na Rzeczpospolitą y do dyspossyciey krola iego mosci, nam szczęsliwie panuiącego, ma podlegać. Z ktorey submissyey, laudo publico approbowaney, nie ma się wymawiać a ni arędarz, a ni zastawnik żaden, ale unanimi consensu pod te laudum podlegać ma; bo dziedzic, ktory się tu absentował sine legali impedimento, ten od dziedzictwa odpada, zastawnik od summ danych, arędarz od arędy sobie powierzonych; co wszystko fide, honore et constientia mamy dotrzymać, a w niedotrzymaniu forum naznaczaiąc in cujusvis subselliis, ktory by temu laudum chciał przeczyć y być contrarius. A iesliby, strzeż Boże, zaszło insperatum periculum ktore ab utrinque nam imminere, a wprzod doszło by do iego mosci pana starosty Żytomirskiego, eandem authoritatem convocandi daiemy. Którą zgodę naszę publico unanimi consensu concludowawszy, do act iego mosci panu Krzysztophowi Tyszkiewiczowi, staroście Żytomirskiemu, marszałkowi na ten czas koła rycerskiego, zlecilismy. Działo się w Żyttomirzu, dnia dwunastego septembra, roku tysiąc sześćsett pięćdziesiątego.

У того лявъдумъ подписъ руки власной велъможного его милости пана маръшалка тыми словы: Krzysztoph Tyszkiewicz, starosta Żytomirsky, marszałek koła rycerskiego.—Которое то лявдумъ, за поданемъ вишъ менованои особы, за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нинешнихъ кгродскихъ Житомеръскихъ есть вписаное.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива, № 19, л. 499.

VII.

Такое же постановленіе шляхты Черниговскаго воеводства. 1650 года, 12 сентября.

Лявдумъ ихъ милостей пановъ обывателовъ воеводства Черъниговского.

Року тисеча шестсот пятъдесятого, месяца сенътебра, дванадъцатого дня.

На враде кгродъскомъ, в замъку его королевскои милости Житомеръскомъ, передо мъною Маръцином Каръвовскимъ, подъстаросътимъ Житомеръскимъ, становъши очевисто велможный его милость пан Миколай з Брусилова Кисел, старосъта Черъкасъкий, маръшалокъ на тот часъ кола рыцеръского воеводства Черъниговского, для вписаня до книгъ нинешнихъ кгродъскихъ Житомеръскихъ подалъ лявъдумъ пер облятамъ, на сеймику тутошним Житомеръскимъ през ихъ милостей пановъ обывателовъ воеводства Черниговского згодне посътановленое; которое подавши, просилъ, абы было принято и до книг вписаное. А такъ я, уряд, оное приймуючи, читаломъ, которое такъ се в собе писаное мает:

My, dygnitarze, urzędnicy, wszystko rycerstwo woiewodztwa Czernihowskiego, ktorzysmy post triennale fere exilium do maiętnosci substancyi naszych post liminio powracali, freti transactione

pacis, iakoż niektorzy z nas in posessione bonorum iuż zostawali, drudzy, in procinctu będąc, auroram redeuntis pacis salutabant; ale znowu za evocowaniem połkow woyska iego kr. msci Zaporozkiego na wlosce y ruszeniem się ordy z Krzymu, recrudescente seditione pospolstwa, niektorych z braci naszey miłey krew niewinna od własnych poddanych przelana, drudzy, a clade superstites, cedere vesanae plebis temeritati et reiterare exilium nostrum coacti sumus. Tu tedy do Żytomirza, iako do nablizszego woiewodztwa, zgromadziwszy się na dzień ellectiey dzisieyszy deputackiey, wespołek z ich msciami pany obywatellami woiewodztwa Kiiowskiego, spolnie, zgodnie y iednostaynie, ad exemplum ich msciow tych że panow braciey, hoc praesenti laudo waruiemy: iż my, chcąc do konca oswiadczyć pietatem nostram erga patriam, przykładem cnych braci woiewodztwa naszego, ktorzy przy dostoienstwie Rzeczypospolitey krew swoią przelali, nie powinnismy się absentować, ale wszyscy w kupie będąc, wespołek z woiewodztwem Kiiowskim, na usługę Rzpltey stawać; a to sobie sub fide, honore et conscientia obiecuemy i waruiemy. A kto by z namy s Rzeczy pospolitey nie chciał y kraiow tyteyszych odbiegał, laudo huic contraueniendo, takowego każdego dobra na krola iego mosci isć maią, y będzie ych mogł każdy bene meritus u iego kr. msci uprosić. Od tego iednak laudum naszego eximimus panow obywatellow y bracią naszą, którzy na usludze Rzpltey w woysku iego kr. msci koronnym de facto zostaią. Ktore to laudum nasze iego m. panu marszałkowi naszemu do xiąg podać zlecilismy. Działo się w Żytomirzu, dnia dwunastego septembra, roku panskiego tysiąc szescsett pięcdziesiątego.

У того лявдумъ подписъ руки велъможного его милости пана маршалъка тыми словы: Mikołay z Brusiłowa Kisiel, starosta Czerkasky, marszałek koła Czernihowskiego.—Которое ж лявдумъ, за поданемъ вышъ мененованъное особы, а за принятъемъ моимъ урядовымъ, до книг нинешъныхъ кгродскихъ житомеръскихъ естъ уписано.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива № 19, л. 449 обор.

VIII.

Универсалъ гетмана Б. Хмельницкаго о предоставленіи имъ права шляхтѣ Кіевскаго воеводства, при содѣйствіи полковниковъ козацкихъ, строго карать своевольныхъ крестьянъ, осмѣлившихся истреблять своихъ помѣщиковъ или отказывающихъ имъ въ повиновеніи. Изъ Ямполя, 1650 года, 20 сентября.

Облята универсалу од гетмана Войска Запорожского, до их мл. панов обывателов воеводства Киевского писаного.

Року тисеча шестсот пятдесятого, месяца октобра третего дня.

Передъ урядомъ и актами нинешними вгродскими Житомерскими, передо мъною Марциномъ Каръвовскимъ, подстаростим Житомерскимъ, становши очевисто, урожоный панъ Стефан Высоцкий, слуга вельможного его милости пана Криштофа з Логойска Тишъкевича, Житомерского, Нехворощского etc старости, для вписания до книг нинешъних вгродских Житомерских подалъ пер облятамъ универсалъ од его милосъти пана Богдана Хмелъницкого, гетмана Войска Запорозского, с печатю войсковою и подписомъ руки его власное, в речи нижей в томъ универъсале описаной, до ихъ милосътей панов обывателовъ воеводства Киевского в певной речи виданый, который такъ се в собе писъмомъ рускимъ писаный маетъ:

Богдан Хмелъницъкий, гетъман, з Войскомъ его королевское милости Запорозскимъ. Ознаймуемъ симъ писанемъ нашимъ, кому бы о томъ ведати належало, так старъшинѣ и черънѣ, товариству Войска его кор. милости Запорозского, яко тежъ мешъчаномъ и селяном, подданимъ усимъ, в воеводствѣ Киевъскимъ знайдуючимся. Дошла нас вѣдомост, же некоторые своеволние под час теперешней, егды войско наше до земли Волоской рушало, тые то подданы, которые до подданства належатъ, не будучи паномъ своим

послушними и жычливыми и овшемъ неприятелми, много шляхъти, пановъ своихъ, потопили, позабивали и тепер, не устаючи в передсевзятю своимъ, на здорове панское наступуютъ и послушними быти не хотятъ, але бунти и своеволю вчинаютъ. Про то симъ универсаломъ нашимъ позволяемъ, ижъ еслибы ешъче таковые своеволники знайдовалися, которые бы на здорове пановъ своихъ наступовали и послушъними быти паномъ своимъ не хотели, жебы сами панове, весполъ с повковниками нашими Белоцерковскимъ або Киевскимъ, сурово бы ихъ на горле карали; а тые зас, которые кровъ невинную пролили и покой нарушили, горлового карання не уйдутъ, яко жъ и тутъ за тое не одного на горло скарали есмо. Данъ в Ямполю, дня двадцатого сенътебра, року 1650.

У того универсалу при печати подписъ руки тыми словы: Богдан Хмелницкий рукою власною.

Который же универсалъ, за поданемъ и очевистимъ признанемъ вышменованое особы и за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ есть уписанъ.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива, № 19, л. 550 обор.

IX.

Письмо наказного Брацлавскаго полковника Григорія Кривенка къ воеводѣ Брацлавскому Станиславу Ланцкоронскому съ жалобой на своеволіе польскихъ жолнеровъ. Изъ Брацлава, 1650 года, 17 ноября.

Iasnie wielmożny a mnie wielce miłosciwy panie woiewodo Bracławski, moy msci panie y dobrodzieiu!

W niebytnosci jego mci połkownika naszego, zostawiwszy mię na mieyscu swoym, zlecił, abym ija, rządząc na mieyscu władzą jego mosci zostawaiąc, w porządku wszelakim, nie dopuszczaiąc swawol nikomu żadnych, przestrzegał, a zabiegaiąc wielmożnosci wa-

szey, pana mego miłosciwego, co yle kolwiek maiąc w siebie niebespiecznego y swawolenstwa od ich mosciow panow żołnierzow, do wiadomosci donoszę, ktorzy nie wedle moli w. wielmożnosci sprawuiąc się niebacznie y za linią nastąpiwszy, stacie wibieraią, ludziey łupią, kozakom, braci naszey, y niereistrowym nieznosne krzywdy czynią, co nam bolić musi, a z osobna, mianuiąc sobie mieć miasta za linio, to iest: Morachwę, Krasne y ynsze tam miasta około Podniestra. Ale my, iako maiąc w siebie pacta jego kr. mosci w siebie, wiemy, że ku nam barzi te miasta od lenij należą. Za czym imieniem jego mosci p. pułkownika waszey wielmożnosci, pana mego miłosciwego, uniżenie upraszam, abyś wasza wielmożność, iako raczysz oswiadczaiąc łaskę ku nam, pokazuiąc affect pokazować y znosząc się pospołu, przestrzegaiąc pospolitego pokoiu, y do konca iako p. racz zabiegaiąc swawolenstwa z strony swoiey, władzą swoią uskramiaiąc, karacz racz, bo iuż wprawdzie maiąc częste skargi na panow dzierzawcow, urzędnikow, żołnierzow, w co racz wasza wielmożnosć weyrzyć, wszędzie w woiewodstwie swoim, srogo napisawszy, uniwersałami obesłać, aby iuż więcy nie zarabiaiąc na zaczepki, w zgodzie mieszkaiąc, p. żołnierzowie ku nam za lenio nie następowali y tych stacij nie wymyszlali.

Połtorze uniżenie upraszam, miey wasza wielmożnosć na rozsądku swoim, wszytkiego nierządnego zabiegać racz y mię, sługę swego, w niodmienney łasce swey racz chować, do ktorey się pilno zalecam.

Waszey wielmożnosci, p. mego miłosciwego, zyczliwy przyiaciel y powolny sługa Hrehory Krywenko, połkownik Woyska iego kr. msci Zaporozskiego nakazny Braszławski.

Na kopercie podpisano: Iasnie wielmożnemu a mnie wielce miłosciwemu panu i dobrodzieiowi imci p. panu Stanisławowi Lanckoronskiemu, woiewodzie Brasławskiemu etc, do odania należy.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нацевича.

X.

Письмо Кіевскаго воеводы Адама Киселя къ королю. Изъ Гощи, 1650 года, 12 декабря.

Miłosciwy naiasneiyszy krolu, panie, panie moi miłosciwy!

Aż dnia dzisiejszego, to iest 12 decembris, przyszędł mi respons od hetmana Zaporozkiego na moi list, ktorym expostulowałem o punkcie nowym y nieznosnym, w supplikę iego włożonym, tudziesz aby, abstinendo ab omni hostilitate, pułkow swoich y ordy nie ruszaiąc, czekał z seymu od w. kr. mci, p. m. miłościwego, resoluciey. Sprawiłem to tedy za łaską Bożą utrumque, że y tego punktu exdivisionis ustąpić, y nullam hostilitatem moliri et prosequi aż do resoluciey na swoią supplikę declarował się, co lepiey z listu iego, ktory posyłam w. kr. mci, p. m. młsciwemu, patebit. Przytym, iż iuż mię samego czas exclusit od bytnosci na seymie, posyłam do rąk iego mosci xiędza kanclerza, m. m. pana, ieden concept in vim relationis rocznicy usługi moiey y zdania mego pro praesenti Reipublicae casu, a drugi concept sposobow, iako by na punkta suppliki tę vesanam barbariem ukoić y Rzptą uspokoić, pro mea exiguitate et pro zelo patriae concipowane, ktore ia, ieżeli będą godne prodire in publicum, subiicio altissimae w. kr. mci, p. m. milosciwego, trutinae y wszytkie moie usługi, a przy tym wierne poddanstwo kładę pod nogi w. kr. mci, p. m. miłosciwego.

Waszey krolewskiey mosci pana, pana mego miłosciwego, wierny poddany y naynizszy sługa Kisiel, wda Kiiowski.

W Huszczy, 12 decembris, 1650.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нацевича.

XI.

Универсалъ того же А. Киселя къ шляхтѣ Кіевскаго воеводства съ извѣстіемъ, что въ ожиданіи сеймоваго рѣшенія и предстоящихъ мирныхъ переговоровъ съ Хмельницкимъ, они должны спокойно оставаться въ домахъ своихъ. Изъ Гощи, 1650 года, 22 декабря.

Облята универсалу од велможного его милости пана воеводы Киевского, до их милостей панов обывателовъ воеводства Киевского писаный.

Року тисеча шестсот пятдесятого, месяца декабра двадцат осъмого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его к. м. Житомерскомъ, передо мною Марциномъ Карвовъскимъ, подстаростимъ Житомерскимъ, становъши очевисто, урожоный пан Даниелъ Билъский для въписанья до книг нинешънихъ кгродскихъ Житомерскихъ подалъ пер облятамъ универъсалъ од ясне велъможного его милости пана Адама з Брусилова Киселя, воеводы и енерала земъ Киевъскихъ, Богуславского, Носъсовского etc. старосты, до их милости панов обывателовъ воеводства Киевъского въ справе о покою въ речи нижей менованой писаный, который такъ се в собе мает:

Adam z Brusiłowa Kisiel, woiewoda, generał ziem Kiiowskich, Bohusławsky, Nosowsky starosta, ich mosciom m. m. panom y braci, panom obywatellom woiewodztwa Kiiowskiego, w domach y po drodze będącym, do wiadomosci donoszę: iż seym, przedłużony do tych czas, iednak iuż szczęsliwie ma być skonczony, na ktorego concluzią y pocztę po conclussiey z pewną iuż rzeczą, z roskazania iego kr. msci, w Huszczy oczekiwam. Teraz iednak mam tę declaratię, przez jego mosci xdza canclerza wielkiego koronnego daną, że iego kr. m. przez comissyą y comissarze woysko swoie Zaporozkie chce do konca uspokoić, o woynie żadney nie mysli, a woysko swoie w służbie zatrzymać, po zawarciu statecznego pokoiu s panem hetma-

nem Zaporozskim chce w inszą stronę obrocić. Przetoż nie raczcie się w. msci, m. m. panowie i bracia, oddalać od domow swoich, gdyż ia też wiadomosć prosto do Czehyryna posyłam panu hetmanowi Zaporoskiemu, aby na mnie (według obietnicy swoiey, żadney nie zaczynaiąc hostilitatem) oczekiwał. A w. mci, m. m. panowie, na drugą ode mnie wiadomosć, ktorey co godzina wyglądam iuż z conclusyey seymu, raczcie oczekiwać, wiedząc o tym, iż ia tu, dla conferencie między Rzptą a Woyskiem Zaporozkim, na seym nie iechawszy, z woli iego kr. msci zostawałem y teraz zostawam, a tey że godziny, którey mi przydzie po conclussyey seymowey z Warszawy wiadomosć, obiecuię wm. m. m. panom dać znać, a teraz braterski oddaię pokłon. Dan z Huszczy, dwudziestego wtorego decembris, tysiąc szescset pięcdziesiątego.—У того универсалу печат притисъненая, а подписъ руки въ тые слова: Wm. m. m. panow bratt, życzliwy sługa, ręką własną.—Который то универсалъ, за поданем вышъ менованое особы а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нинешних ест уписан.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива, № 19, л. 669.

XII.

Грамота турецкаго султана Мохамеда IV къ гетману Богдану Хмельницкому съ выраженіемъ готовности принять его и Войско Запорожское въ свою протекцію. 1650 года, декабрь.

1. Французскій переводъ Гаммера фонъ-Пургшталя.

Chiffre du sultan.

Sultan fils de sultan, khakan fils de khakan, sultan Mohammed khan, fils du sultan Jbrahim khan, toujours victorieux.

Оригиналъ этой грамоты, писанный на турецкомъ языкѣ, съ золоченнымъ шифромъ султана, вмѣстѣ съ старинным польскимъ ея переводомъ, былъ доставленъ въ

Gloire des princes du peuple chrétien, elu des grands de la nation du Messie, hetman des Cosaques Bohdan Chmelnitzky (que sa fin soit heureuse!) Lorsque ma sublime expédition imperiale vous sera parvenue, sachez: par le tchiaouche Osman (que sa dignité soit augmentée), qui est un des tchiaouches de ma sublime Porte et l' exemple de ses pairs et pareils, et qui accompagnait votre envoyé que vous aviez expedié à notre sublime Porte, laquelle par la grâce de Dieu (qui soit exalté) et par les miracles remplis de bénédictions de notre prophète Mohammed—Mustapha (auquel Dieu soit propice!) laquelle est le rendez-vous des sultans les plus grands et l' azyle des khakans les plus puissants, par ce tchiaouche nous est parvenue votre lettre, qui porte l' empreinte de la sincérité. D'après l' ancien usage imperial et selon la règle souveraine établie, votre lettre a été traduite par le soin de nos vezirs et ministres très honorés, et son contenu soumis dans un rapport à notre étrier, qui remplit tous les desirs. Vos paroles, pleines de soumission et d'amitié, et tout ce que vous avez écrit par rapport à vos troupes et à vos ennemis, a été embrassé par notre science qui embrasse le monde entier. Sachez donc que ma sublime Porte imperiale est toujours ouverte aux amis et aux ennemis et toujours prête d' accueillir ceux qui s' y refugient à notre bienfaisance et générosité. Ma science a compris que vous vous êtes attaché de coeur et d' âme à mon grand empire qui subsistera éternellement et que vous êtes ferme et constant dans votre soumission et obéissance. Le susdit Osman tchiaouche a fait son rapport sur tout ce que vous lui avez recommandé. Ainsi un rescrit imperial a été transmis de notre coté glorieux au khan de la Crimée Islam Guirai khan, pour qu'il tienne toujours les yeux et les oreilles ouvertes du coté de la

---

Коммиссію почетнымъ ея членомъ, княземъ М. А. Оболенскимъ, бывшимъ управляющимъ Московскимъ Архивомъ Иностр. дѣлъ. Французскій же переводъ сдѣланъ былъ, по просьбѣ Коммиссіи, извѣстнымъ оріенталистомъ барономъ Іосифомъ фонъ-Гаммеръ-Пургштилемъ, подъ руководствомъ котораго исполненъ былъ въ Вѣнѣ точный литографированный снимокъ съ подлинной грамоты, приложенный къ III тому „Памятниковъ“ въ первомъ изданіи.

Pologne, afin que, si l' un de vos pays bien gardés ou de leurs appartenances était menacé de quelque dommage, il puisse le détourner avec ses troupes tartares qui marchent avec la vitesse du vent et chassent l' ennemi en avant, et qu' il emploie sa valeur et son zèle à le châtier. C' est dans ce sens que notre admonition impériale lui a été adressée. Tant que vous serez ferme dans le sentier de la soumission et de la sincérité, et tant que vous serez en bons termes avec le susdit khan, qui veut le bien de notre sublime Porte, il est certain que vous serez sous l'ombre de ma protection souveraine. Voyez dans le service de ce grand Empire la source du bonheur pour vous tous, depêchez vos envoyés successivement et rapportez d'une manière exacte tout ce qui regarde l' état de ces pays. Ma grâce souveraine et ma munificence impériale se sont portée sur vous; je vous fais présent d' un habit de gala, consistant dans un seraser (pelisse couverte au dehors et en dedans de martre zibeline) qui vous est transmis par (espace vide pour le nom du porteur) avec cette lettre gracieuse. A son arrivée vous irez à la rencontre honorifique de cet habit de gala si glorieux et de cette pelisse distinguée; vous la prendrez et vous en revêtirez. En vous attachant comme vous l' avez écrit à cette sublime Porte, qui est le nid du bonheur, et tenant pied ferme dans le service, vous avez demandé un traité tel, qu' il est donné aux autres rois chrétiens. Etant donc connu, que vous êtes ferme dans votre soumission et sincérité, mandez par dépêche toute votre situation et celle des pays voisins par des hommes sûrs et honorables, qui se rendront comme envoyés à notre cour, qui est la rivale du ciel. Un traité impérial tel qu' il est donné aux autres rois chrétiens de la part de mon empire puissant vous sera accordé d' une manière detaillée en articles et conditions. Tachez de vous rendre digne de nos grâces souveraines et de vous distinguer d' une manière honorable entre vos pairs et égaux.

Donné dans les premiers jours de Rebivul-Evvel, l' an 1061, dans la ville bien gardée de Constantinople.

2. Переводъ той же грамоты, исправленный въ 1789 году главнымъ польскимъ переводчикомъ восточныхъ языковъ Антоніемъ Круттою.

Naywybornieyszy z monarchow religii Iezusowey, nayprzednieyszy uczestniku pokolenia Messyaszowego, hetmanie kozacki Chmielnicki Bogdanie, ktorego koniec niech będzie szczęsliwy! Z wysokiego i przeswietnego tronu naszego pochodzącym pisaniem tym oznaymuiemy, iż do wysokiey Porty naszey, pochodzącey od Mechmeta-el-Mustafy, wielkiego proroka naszego (nad ktorym niechay wiecznego zażywa pokoju), z waszymy posły posłany powrocił ieden z czauszow i urzędnikow naszych Osman czausz z listem waszym, zawziętey szczerosci pełnym, ktory, podług zwyczaiu wszystkiego swiata, naywyzszy wezyr i namiesnik nasz naywiernieyszy, kazawszy przetłomaczyć od słowa do słowa wszystek, a przetłumaczony nam go podał, ktoregośmy essencyą wszystkę, to iest waszę i Woyska waszego wszystkiego suplikę wyczerpnęliśmy, że się iako na nieszczyrych przyiacioł, tak i na głownych nieprzyiacioł swoich skarzycie, te i tym podobne były insze skargi wasze; owo zgoła wszystko to, o czym kolwiekescie tylko do nas pisali, bardzo dobrzesmy poięli i zrozumieli. Zaczym to tak zapewne wiedzcie, iż wysoka Porta nasza zna się dobrze na przyiaciołach, a iako onym łaskę i miłosierdzie swoie oswiadczać zwykła, tak i swoich nieprzyiacioł umie pokarać. Więc iżescie wy się ze wszystką wierną szczyroscią swoią odkrywszy, cale podaiecie się pod skrzydła i protekcyą nieogarnioney Porty naszey, z serca to i wdzięcznie bardzo przyimuiemy i o wiernosci i szczerosci waszey nic nie powątpiewamy, którąsmy teraz prawdziwą uznali: to zaś, coście w sekretach ustnie pomienionemu Osman czauszowi zlecili, w tym wszystkim szeroką i dostateczną dał nam relacyą; dla czego zaraz do wielmożnego między monarchami hana Krymskiego Islam Gieray Hana posłaliśmy rzetelne i ostre mandaty

nasze, rozkazuiąc mu w ten sposob, aby nigdy na Polską stroną oczu i uszu swoich nie obracał, ale owszem ieżeliby z tamtąd zły iaki wiatr, woienne rozruchy, albo iakie persekucye na was i wszystko Woysko wasze padły, żeby na was chcieli Polacy niespodzianie i gwałtownie napasć, żeby was zaraz prędkim i bystrolotnym woiennym woyskiem swoim Tatarskim zawsze, kiedykolwiek będzie potrzeba, posiłkował, surowieśmy mu rozkazali, a poko tylko wy ze wszystkim waszym Woyskiem szczęśliwey Porcie naszéy życzliwemi, szczerymi i wiernymi będziecie, poty z pomienionym hanem koresponduycie bespiecznie, na ktorym się nie zawiedziecie. Iuż tedy wysoka nasza Porta cale przyimuie was pod swoią protekcyą, czego i wy będąc pewnemi, przez posły wasze, ktorych tu macie przysłać, o wszystkim, co kolwiek się w tamtych krajach dzieje, szeroko nam oznaymuycie. A teraz, na wyświadczenie szczerego i uprzeymego afektu, ktory się w tey wysokiey wielkich cesarzow, monarchow i potentatow swiata wszystkiego znayduie, przy tym iasnym pisaniu naszym sztukę złotogłowu i kaftan wam posyłamy, tego po was wyciągaiąc, abyscie temu iasnemu pisaniu dawszy wiarę, na znak wiernego hołdownika, żebyście i kaftan zaraz na się włożyli, a to, o coście do nayiasnieyszey Porty naszey suplikowali, iż to, co insi chrześcianscy hołdownicy nasi dawaią, i wyście dać gotowi, tedy i my, zyczliwy i szczery po was uznawszy cnoty i wiary, tym się kontentować będziemy, a przytym abyscie posłow waszych, ludzi godnych, tu na rezydencyą przysłali. A na utwierdzenie tym lepszey przyiazni i paktow naszych, daiemy iasne to pisanie nasze, ktoremu abyście cale we wszystkim wiarę dali, pilno potrzebuiemy.

Dat: na początku miesiąca Rebiùł—Ewèla, roku 1061.

Działo się iu diebus decembris, 1650.

W Konstantynopolu, miescie zachowanym, Porcie panstwa.

Revisum sub cancellariatu illustrissimi et excelentissimi domini Hyacinthi Nałęcz, comitis à Małachowice Małachowski, supremi

regni cancellarij, Radoszysensis, Sanicensis et Grodecensis, capitanei, per me subscriptum, consiliarium legationum et primarium interpretem linguarum orientalium sacrae regiae majestatis et serenissimae Reipublicae.

Varsaviae, die 23-a mensis novembris, anno Dni 1789.

Antonius Crutta.

XIII.

Письмо Галицкаго стольника Андрея Мясковскаго къ королю съ извѣстіемъ о движеніи польскихъ войскъ къ Украинѣ и о слухахъ, касающихся Хмельницкаго. 1651 года. 1 августа.

Naiasnieiszy miłosciwy krolu, panie a panie moi miłosciwy!

Dla wielkiey y niebespieczney odmiany zdrowia mego nie przyszło mi do tych czas woli y rozkazaniu w. kr. mci, p. m. miłosciwego, dosyć uczynić y wiernego poddanstwa mego oswiadczyć. O to pierwszy ten raz poczynam exequi demandatum mihi munus od w. kr. mci, p. m. miłosciwego, a iako ochotnie aggredior hoc opus, tak (uzyczi li Pan Bog zdrowia) ea fide obiecuię donosić do wiadomosci w. kr. mci, p. m. miłosciwego, to wszystko, co kolwiek zachodzić będzie salutem woiska wszystkiego, żeby się et expectationi w. kr. mci, p. m. miłosciwego, dosyć stało, żeby et integritas mea wcale zostawała. Gdysz nie uwiedzie mię żaden personarum respectus, nie ustraszy inuidiae et maleuolentiae metus, ktora veritatem zwykła comitari, ale samą cnotą a prawdą w. kr. mci, panu memu miłosciwemu, przysłużyć się omni studio contendam.—Po odiezdzie w. kr. mci, p. n. miłosciwego, doznalismy zaraz, quantum possit et valeat wszędzie, ałe w woisku mianowicie, regis fortuna, bo nie telko że nam wiele bespieczenstwa decessit za odiazdem w. kr. mci,

p. n. miłosciwego, ale multa mala insimul venerunt super nos, ktore za bytnosci w. kr. mci, za cudownym zrządzeniem Boskim, exulabant od woiska: słota i niepogoda naprzod sroga przez kilka dni oraz i konie i piechotę barzo zruinowała; potem głod taki, o iakim za ludzkiey pamięci nie słychać beło, chyba gdzie in arctissima obsidione zamkow y miast; ale w woisku a ni Chocimskim, ani Moskiewskim, Zbarazkim głodu takiego nie widziano. Piechota ad nefandos cibos compellitur; chleba żadną miarą y naidroży kupić nie dostanie, a mięsa chyba koni odeszłych nie widzą, także y tym, ktore trzy dni iusz w błocie putrescunt, nie przepuszczą, żytem surowym abo trawą y zielem nie inaczy iako zwierzęta iakie paść się muszą, z srogim żalem y compassią woiska wszystkiego; gdysz to nam lachrymas elicere musi, widząc tam florentem peditatum w. kr. mci, p. n. miłosciwego, marnie fame pereuntem, a co gorsza, że sposobu do poratowania zgłodzonych żadnego wymyslić się nie może, bo krai ten, gdzie nadzieie chleba mamy, ieszcze opodal, a ten zaś tak iest zniszczony, że się o niem rzeć może: erat autem terra vacua et inanis. A ni miast, ani wsi, ieno pole a popioł; a ni ludzi, a ni zwirząt żywiących niewidzać, chyba ptactwo na powietrzu. Imc p. Krakowski, lubo w niesposobnym zdrowiu, ea qua potest celeritate ku chlebu ciągnie, ale znowu wczoraisza i dzisieysza sroga niepogoda retardat cursum. A toli iusz żesmy się na tę usługę w. kr. mci, p. n. miłosciwego, consecrowali, przyidzie tu iusz fortunam animo superare y z tym głodem y z temi iniuriis coeli viriliter luctari, przyszłemi, da P. Bog, progressami cukruięc sobie adversa; boć zawsze żołnirz, quo tendat, non quid passurus sit, ma uważać, aza Bog wszechmogący dopomoże, że za łaską iego a szczęsciem w. kr. mci, y do tey ziemie obiecaney przydziemy y nie telko się chleba naiemy, ale i libere po trudach naszych odpocząć będziemy mogli. O Chmielnickim, między rożnemi wiesciami, ta naipewnieisza zda się bić, że się nie wiedzieć, czy arte et astu aliquo, czy tesz okupem pieniężnym od hana iusz eliberował y w Czehryniu bydź ma, gdzie novos motus chciał by concitare y uniwer-

sały do czerni wydał; ale czerń uwodzić się onym nie daie y owszem radę czernecką na Masłowym stawie odprawować intendunt, do ktorey y samego Chmielnickiego vocuią, a nie po co innego, pewnie, ieno aby supplicium z niego sami sumere mogli. Orda wszystka nazad poszła, y cale rozbrat z kozakami, y owszem na społ bili się w kilku mieyscach. Co barzo in rem nostram militat, że P. Bog to divortium między niemi uczynił y takie odium wrzucił, że iusz difficulter y nierychło coalescent. Bunty tesz chłopskie choćby iakie były, rozumiem, że za zbliżeniem się woisk w. kr. mci, y koronnego, y Litewskiego, cale przygasną, y ieżeli ich się co ozowie, tedy pewnie asz w głębokiey Ukrainie; gdysz o woisku Litewskim ta u nas fama iest, że iusz Wyszgrodek, mil trzy od Kijowa, wysieć mieli, o czem czekamy confirmatiey, gdysz umysłnego tam posłał imci pan Krakowski. Woysko nasze tripartito idzie: z i. m. p. Krakowskim lud wszystek cudzoziemski, pułk iego mci samego, pana woiewody Brzeskiego, pana woiewody Bracławskiego; z panem hetmanem zas polnym pułk xcia p. woiewody Ruskiego, p. woiewody Podolskiego, p. starosty Kałuskiego; trzecią zaś stroną pułk i. m. p. chorążego koronnego osobno chodzi y niektore supplementowe chorągwie. A to wszystko dla większego pospiechu y snadnieiszych przepraw. Imci p. Krakowski do metropolity Kiiowskiego poseła, oznajmuiąc mu, że idzie z woiskem w. kr. mci w Ukrainę na uspokoienie buntow, iesliby iakie były, a dobrych y wiernych poddanych w. kr. mci assecuruiąc, że cali na zdrowiach y substantiach swoich zostaną. Z Pawołoczy ludzie iuż z pokłonem do pana starosty Kałuskiego przyiezdzali y o załogi proszący, woyt iednak Pawołocki, nawiększy buntownik, do Chmielnickego uciekł. Hospodar Wołoski oznaimuie imci p. Krakowskiemu, że Chmielnicki hucusque detinetur od hana, a han iuż do tych czas w Krymie, bo spieszno barzo nazad uchodził, koni wiele chorych y postrzelonych rzucaiąc, ktorych niemało w drodze pochowano. A więzniowie nasi, powracaiący z rąk pogańskich, twierdzą, że han asz nad Limanem przeprawował się przez Dniepr, dla tego tak nisko, że się pogoni za sobą obawiał, abo żeby sami

kozacy tatarow bić nie chcieli, iako uczynił Głuch, pułkownik Humański, ktory Budziacką ordę, powracaiącą z Ukrainy, znacznie gromił, asz się mu okupić musieli. Nie maiąc teraz nic więcey do oznaimienia w. kr. mci, p. m. miłosciwemu, oddawam uniżone poddanstwo y służby moie w miłosciwą łaskę w. kr. mci, p. m. mił. W obozie pod Biliczkami, mil dwie na te stronę Lubartowa, 1 aug. 1651.

W. kr. mci, pana mego miłosciwego, wierny poddany y naniszy sługa Andrzey Miaskowski, st. Halicki.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нацевича.

XIV.

Письмо того же А. Масковскаго къ королю. Изъ Любартова, 1651 года, 4 августа.

Naiasnieiszy miłosciwy krolu, panie a panie moi miłosciwy!

Że dnia onegdaiszego nie przyszło mi wyprawić poszty do w. kr. mci, p. m. miłosciwego, częścią dla niepogod srogich, ktore continue pienć dni y pienć nocy trwały, że się y w namiotach osiedzieć sucho rzecz beła niepodobna, czescią tesz dla niesposobności zdrowia j. p. Krakowskiego; teraz za rzecz potrzebną poczytałem przydać to do onegdaiszego pisania, ześmy, tandem aliquando, po cwierci mile uchodząc na dzień, staneli dnia wczoraiszego w Lubartowie, lubo pustym y głodnym, atoli nie spalonym, że wzdy post tot incommoda, y siebie samych, y piechotę po zimnych a prawie iesiennych deszczach osuszyć będziemy mogli. Wienc y ta druga wygoda accessit, że zboża niemało na pniu ieczce zastalismy, z ktorego, przy niespalonych młynach na Słuczy, będzie się mogło co kolwiek chleba piechocie przysposobić; a dla dostania bydeł rozdał imci pan Krakowski pob-

lisze miasta na regimenty piesze, iako na regiment gwardiey Siniawę, na regiment xcia jmci Badziwiłła Sieniawkę, na regiment p. Hubalda Krasnopole, na p. Kreica Granow, na p. Rozrażewskiego Biłopole, dawszy im plenariam facultatem, żeby sobie z tamtąd co naiwięcy może być zaciągli proviantu. Przy tym niewczesnym y głodnym ciągnieniu naszym niepomału nas cieszą progressy woiska Litewskiego w. kr. mci, gdysz towarzysz, od p. stolnika Litewskiego wyprawiony do i. m. p. Krakowskiego, obszerną dał nam dnia wszoraiszego relatią, iako, po pogromie Niebaby, Czernieiow wzięty y wysieczony został, iako y dali xiąże p. hetman postępuie ku Ostrzu y Niżynu, iako pod Dymirem p. stolnik Litewski znacznie pogromił kozakow, iako y miasto Kijow o miłosierdzie prosząc przysłało, czego wszystkiego originały abo kopie miał posłać imc p. Krakowsky w. kr. mci, p. m. miłosciwemu. Chmielnicki, że od hana eliberowany został, to in dies confirmatur. Obywatele Lubartowscy twierdzą, że po przegranev, spieszno bieżąc, pokarmował w Lubartowie we stu koni kozakow a piąciu tatarow, nie wspominaiąc nic innego przed tutecznemi ludzmi, ieno że idzie oboz toczyć w Ukrainie na uwolnienie pułkow, pod Beresteckiem pozostałych. Orda kiedy chciała Lubartow palić, posłał do nich, aby tego nie czynieli, gdysz będą od cara karani, y zaraz orda na Ostropol Słucz przebyła; zkąd elicitur to, że snać nie cale credit u ordy stracił. Co widze y listem swoim potwierdza p. stolnik Litewski, kiedy pisze, że pod Korsuniem kupi chłopstwo Chmielnicki, y Wyhowski buntuie czerń na niego in spem prędkich succursow tatarskich. Co tesz p. starosta Kamieniecki o zawziętosci y zażartosci Podniestrskich ludzi wypisuie, iako iusz na Derepczynie obozem stawaią i Lachow nigdy za panow mieć nie chcą, y to z oryginału tego ż listu constabit w. kr. mci, p. m. młciwemu. Nadzieia w łasce Bożey, że iako ona cudownie poczęła piastować intentie y imprezy w. kr. mci, p. naszego, tak y do konca potłumi moc y upor tego nieprzyiaciela; y iako raz waleczna ręka w. kr. mci przełamała potęgę nieprzyiacielską, tak, da Pan Bog, fama ipsa nominis et victoriae w. kr. mci ułacni nam drogę do dalszych prog-

ressow. O co maiestatu Boskiego upraszaiąc, oddawam nanizsze służby moie y wierne poddaństwo w miłosciwą łaskę w. kr. mci, p. m. miłosciwego.

W. kr. mci, pana mego miłosciwego, wierny poddany y naniszy sługa Andrzey Miaskowski, st. Halicki.

W Lubartowie, 4 aug. 1651.

To tesz mi powiada gospodarz moi tuteczny, u ktorego y Chmielnicki pokarmował, uchodząc, że wsiadaiąc iusz na koń zawołał: „ktorzyscie tu, dziatki, nie kozaczyli, tedy siedzcie y czekaicie panow swoich; a ktorzyscie kozaczyli, wsiadaicie zaraz ze mną w Ukrainę, bo Lachowie potoptem za nami poidą". Dopiero mu ludzie złorzeczyć poczęli.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нащевича.

XV.

Письмо того же А. Мясковскаго къ королю съ извѣстіями о похоронахъ князя Іеремія Вишневецкаго и о дальнѣйшемъ движеніи польскихъ войскъ въ Украину. Изъ-подъ Трилѣсъ, 1651 года, 26 августа.

Naiasnieiszy miłosciwy krolu, panie a panie moi miłosciwy!

Po smierci xcia Ieremiasza Wisniowieckiego, woiewody Ruskiego (ktoremu woisko po dziś dzień publico luctu parentare nie przestaie), musiał j. m. p. Krakowski y zasługom nieboszczykowskim, y prosbie pokrewnych dzień ieden do wyprowadzenia ciała darować, ktoresmy 22 aug. militariter wyprowadzili. Wieziono trunę w karecie, szkarłatnym axamitem nakrytą, z rynsztunkiem nieboszczykowskim; konne woysko we dwa rzędy uszykowane stało; praecedebant piesze regimenty, a gwardiey regiment koło karety; wszyscy demissis in terram armis. Przed ciałem dwie usarskich, a za ciałem 5 kozackich

nieboszczykowskich chorągwi, a znaczek, także zniżony do ziemi, niosł p. chorąży Podolski. 4 koni ubranych za karetą, y za temi ich m. p.p. hetmani, woiewodowie, pułkownicy, a wszyscy trębacze, surmacze tego ż żalu pomagali. Z dział wszystkich trzykroć uderzono, tyle sz razy y regimenty ognia dały. Kazanie miał x. Czarnocki, w obozie dziękował p. wda Brzeski, odpowiadał p. woiewoda Bracławski. Tego sz dnia dano znać, że woisko Litewskie szczęśliwie, za łaską Bożą, pogromiło podiazd kozacki y tatarski pod samym Kiiowem, 1500 położywszy trupem, 30 dobrych kozakow a 4 tatarow żywcem dostawszy, co z listu samego xcia i. p. starosty Żmudzkiego lepiey constabit w. kr. mci, p. m. miłosciwemu. 23 stanelismy z Pawołoczy mil pułtrzeci, pod pasiekami Triliskiemi, w nieprzeyrzanych okiem zbożach, a w godzinę napełnił się oboz wszelaką żywnoscią, non solum ad necessitatem, ale ad delitias, z futorow kozackich, czego trudno y hetmańska trąmba miała zgłodzonym zabronić. A przecie effrenis plebs, widząc woisko na oko dość ogromne, y żywego ducha o miłosierdzie nie wysłali prosząc, ale naszych mille convitiis impetebant y nie kazali Lachom koni mordować, aby mieli na czym do Krakowa uchodzić. J. p. Krakowski omnia media tentabat, aby ich mogł redigere ad obsequium, ale y słuchać tego nie chcieli. W dzień tedy s. Bartłomeia, ktory, iako martyr, effuso cruore dzień swoy chciał illustrare, poszedł ipso diluculo, w Boży czas, i. p. pisarz polny pod miasteczko ze 600 piechoty, commenderowaney z roznych regimentow, y 400 dragonow swoich, dział 4 polnych, y widząc, żeśmy nie mogli żadną miarą w dalszę Ukrainę progredi, nie otworzywszy tego passu przez rzeczkę Kamienicę, ktorey esmy minąc nigdzie nie mogli, nie słysząc przy tym żadnego proszenia miłosierdzia, kazał z dział uderzyć w częstokoł potężny, z całych dembow ułożony, y nadweręziw szy onego musiał iusz przez fossę, lubo suchę, ale przykrą y głęboką hazardować do szturmu. Ktory mu feliciter z łaski Bożey succesit, bo kozacy praesidiarii, resolutią naszych perterrefacti, poczęli retirować się do zamku mocnieyszego, niż miasteczko; ale y tam piechota w.

kr. mci, p. m. miłosciwego, eodem impetu perrexit, y po długiey resistentiey kozackiey, ktora iuż godzinę trwała, y po długiey igraszce krwawey z ręczney strzelby, w ktorey dwoch capitanow y ieden chorąży poległ, impatronowali się nasi y w zameczek, gdzie strage et caede kozakow ulti sunt iacturam, lubo incompaerabilem suorum sine discrimine poniekąd sexus et aetatis, chyba ktorych bacznieyszy subtraxerunt furori militum. Y trudna rzecz beła za prawdę avidum vindictae cohibere militem. Padło męskiego trupa, meo sensu, milia 2, a setnik, commendant ich, żywo wzięty, starynny kozak z rodu swego; y pytany: co was do takowego uporu przywiodło? powiedział, że „dziś miał nam Chmielnicki z Chwastowa dać nocą posilki, nie spodziewaiąc się tak prętkiego dostania tego miesca". Nie mogło uść do Chwastowa y 20 kozakow, bo y tych, ktorzy czołnami przebywali, nasi zaraz na brzegu przeimowali i zabiiali. Miasteczko w godzinę Vulcano cessit in sacrificium, z zameczkiem y ozdobną cerkwią. Rad by był zabronił y zahamował i. p. Krakowski, aby y to miasteczko w. kr. mci, p. m. miłosciwego, nie obracało się w popioł; ale tak drudzy rozumieli, że ta chłopska peruicacia facilius dometur szablą y ogniem, a niżeli grozbą tylko y conniventią. Godziną przed tym przyszedł list od Chmielnickiego do imci p. Krakowskiego, żadaiąc rzekomo pokoiu, ieżeli przy Zborowskiey tranzactiey zostawiony będzie, iako to z oryginału w. kr. mci, p. m. miłosciwy, wyrozumieć raczycz. My tedy iusz stanęlismy za rzeką Kamienicą, w starostwie Białocerkiewskim, na samym szlaku. Przyznać to, że dexteritate imci pana pisarza polnego factum, że ten pass, bardzo potrzebny a trudny, ktory mogł morari, w pułtory godziny nam iest otworzony, lubo z stratą kilku zacnych cawalerow, mianowicie: pana Strausa, regimentu xcia imci Radziwiła capitana, y pana Wala, capitana także gwardiey w. kr. mci, y chorążego pana Woleta; ale tak ta igraszka marsowa umie. Do Chmielnickiego nie zdało się imci panu Krakowskiemu odpisywać, telko imc. p. wda Kijowski sam od siebie list posłał y copią onego w. kr. mci. My ztąd ku Chwastowu obracamy dla snadnieyszey z wo-

yskiem Litewskim coniunctiey, bo nieprzyiaciel, territus infortunio et excidio Trylisow, odbieżał Chwastowa, ktorzy nam barzo potrzebny będzie dla wolnego z Polesiem commercium y dla zostawienia tamże impedimentorum, wozow, ktore in immensum crescunt numerum, y chorych, ktorych barzo wiele znayduie się. To oznaimiwszy, oddawam wierne poddanstwo y uniżone służby moie w miłosciwą łaskę w. kr. mci, p. m. miłosciwego.

W. kr. mci, pana mego miłosciwego, wierny poddany y naniszy sługa Andrzey Miaskowski, st. Halicki.

Z obozu za Trylisami, 26 aug. 1651.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нацевича.

XVI.

Бѣлоцерковскій трактатъ. 1651 года, 28 сентября.

Puncta sporządzenia y uspokoienia Woyska jego kr. mci Zaporozkiego na komissyi pod Białą-Cerkwią, 28 sept. 1651.

Oddawszy powinne P. Bogu dzięki za uskromienie y oddalenie domowego krwie rozlania, ktore do tych czas trwało, ponieważ woysko j. kr. mci Zaporozkie z hetmanem y wszystką starszyzną swoią wierne poddaństwo swoie oddało j. kr. mosci y Rzeczypospolitey, przeto my, kommissarze:

1. Liczbę woyska regestrowego dwadzieścia tysięcy sporządzić pozwalamy y naznaczamy, ktore woysko przez hetmana y starszyznę ma bydź zregestrowane i w samych dobrach i. kr. msci, w województwie Kijowskim, nic Bracławskiego y Czernichowskiego nie zaymuiąc, mieć consistencye; a dobra szlacheckie zostawać maią wolne, y w tych regestrowi nigdzie nie maią pozostać; ale kto kozakiem regestrowym w liczbie dwudziestu tysięcy zostawać bedzie, ten z dobr

szlacheckich w Kijowszczyznie, w Bracławszczyznie i Czernichowszczyznie y z dobr iego kr. mci ma się przenieść do dobr iego kr. mci woiewodzstwa Kijowskiego, tam, gdzie woysko j. kr. mci Zaporozskie zawierać sie będzie. A kto kolwiek wynosić się będzie, będąc kozakiem regestrowym, takowemu każdemu ma bydź wolne sprzedanie dobra swego, bez praepedytiey panow, tudzież starost y podstaroscich.

2. To sporządzenie woyska dwudziestu tysięcy iego kr. mci regestrowego ma się zacząć za dwie niedziele od daty dzisieyszey, a konczyć do Bożego Narodzenia. Regestr ma bydź woyska tego z podpisem ręki hetmanskiey odesłany i. kr. mości y do ksiąg grodu Kijowskiego per oblatam podany, w ktorym wyraznie maią bydź w każdym miescie spisani kozacy regestrowi po imieniu y przezwiskach swoych, y comput wszystek nie ma przenosić liczby 20 tysięcy; a ktorzy kolwiek w tych regestrach zawierać się będą, ci przy dawnych zwykłych wolnosciach zostawać maią; ci zaś, ktorych ten regestr okrywać nie będzie, w zwykłym poddanstwie zamkowym iego kr. msci zostawać będą.

3-tio. Woysko koronne w woiewodztwie Kijowskim w miasteczkach, w ktorych kozacy regestrowi będą zostawać, nie ma a ni leż odprawować, ale w woiewodztwie Bracławskim y Czernichowskim, w ktorych iuż kozacy nie będą. Teraz iednak do sporządzenia regestrów, do naznaczonego terminu Bożego Narodzenia, aby do żadnego nie przychodziło zamieszania, poki nie wynidą do mieysca swego, do woiewodstwa Kijowskiego, dobr iego kr. msci, ci, ktorzy w liczbie y regestrze 20000 znaydować się będą, zatrzymać się woyska maią y daley Żywotowa nie chodzić, aż po skonczeniu regestru.

4-to. Obywatele w woiewodztwie Kijowskim, Bracławskim, Czernichowskim do dobr swoych, także y starostowie sami przez się y przez urzędniki swoie przychodzić maią y zaraz obeymować wszystkie prowenta, karczmy, młyny, jurisdictie; w samym iednak wybieraniu podatkow od poddanych do tego terminu sporządzenia regestrow zatrzymać się maią, żeby ci, ktorzy kozakami będą regestrowemi, tym czasem wyniesli się, y iuż ci sami zostawali, ktorzy

do poddaństwa należą. Tak że y w dobrach iego kr. mci, że iuż wiadomo będzie, kto przy wolnosciach kozackich zostanie, a kto przy poddanstwie y posłuszenstwie zamkowym.

5-to. Czehiryn, według przywileiu iego kr. msci, przy hetmanie ma zostawać, a iako teraznieyszy hetman, urodzony Bohdan Chmielnicki, iest z podania y przywileju jego kr. mci, tak y napotym maią bydź pod zwierzchnoscią y sprawą hetmanow koronnych y maią bydź uprzywilejowani. Każdy, sostaiąc hetmanem, wykonać ma przysięgę poddańskiey wiary iego kr. mci y Rzptey; pułkownicy zaś wszyscy y starszyzna maią bydź z podania hetmana iego kr. mci Zaporozkiego.

6-to. Religia graecka, ktorą woysko iego kr. mci Zaporozkie profitetur, w dawnych wolnościach, według dawnych praw, katedry, cerkwie, manastyry y Collegium Kijowskie zachowane bydź maią. Ieżeli by kto kolwiek, pod czas tego zamieszania, z dobr cerkiewnych miał co uprosić, albo pod ktorym z duchowienstwa, to żadney wagi nie może mieć.

7 mo. Szlachta rzymskiey y graeckiey religiey, ktorzy pod czas tego zamieszania byli przy woysku iego kr. mci Zaporozskim, także y mieszczanie Kijowscy, tych wszystkich ma okrywać amnistia y przy zdrowiach, conditiach, substantiach swoich maią bydź zachowani. Ieżeli by co pod ktorym kolwiek uproszono, constitutią bydź ma zniesiono, aby wszyscy w łasce iego kr. mci zostawali. Wzaiemnie, kozacy, ktorzy byli przy woysku iego kr. mci, przy wolnościach swych, żonach y dziatkach zostawać maią.

8-vo. Żydzi w dobrach iego kr. mci y szlacheckich, iako bywali mieszkancami y arendarzami, tak y teraz maią bydź.

9-no. Orda, ktora na ten czas iest w ziemi, ma bydź zaraz odprawiona y ustąpić z ziemie, żadney szkody nie czyniąc w panstwach jego kr. mci, a ni koczować na grontach Rzptey; ktorych iż hetman Zaporozki obiecuie jego kr. mci przywieść do usług, tedy, iesliby to stać się nie miało do seymu przyszłego, więcey żadney coniunctiey y przyiazni z niemi mieć nie ma woysko iego kr. mci

Zaporozkie, ale za nieprzyiacioł jego kr. msci y Rzptey uważać maią, granic bronić y przeciwko nim z woyskiem Rzptey stawać. Także na potomne czasy z niemi y z postronnemi pany żadnego nie czyniąc znoszenia y conspiratiey, ale w wiernym poddanstwie jego kr. mci y Rzptey cale y nienaruszenie zostawać maią, iako terazniey-szy hetman ze wszystką starszyzną y ze wszystkim woyskiem Zaporozkim, także y wszyscy następuiący po nim na potomne czasy cale, wiernie, życzliwie na każdey usłudze Rzptey zostawać maią.

10-mo. Granic W. X. Litewskiego iako nigdy woysko jego kr. mci Zaporozkie regestrem nie zasiągało, tak y teraz zasiągać nie ma, ale tak, iako wyżey iest wyrażono, w woiewodztwie Kijowskim zawierać się będzie.

11-o. Kijow iż iest miasto stoleczne y sądowe, w nim iako naymniey kozakow do regestru bydź ma przyimowano.

Te puncta wszystkie dla lepszey wiary y pewności, iż maią bydź wszystkie nienaruszone y wypełnione, tak od nas, commissarzow iego kr. mci, iako y od Woyska Zaporozkiego, hetmana y starszyzny, nam wzaiem, a za tym y Rzeczypospolitey są poprzysiężone w tę rotę, iż te wszystkie puncta wcale maią bydź dotrzymane. A za takowym iuż uspokoieniem y sporządzeniem w pokoiu y zgodzie woysko zaraz koronne rusza się na mieysca naznaczone y czekać sporządzenia regestruw będzie; orda też zaraz z ziemie ustępuie, a woysko iego kr. mci Zaporozkie do domow swych ma bydź rozpuszczone.

Na seym blisko przyszły posłowie od hetmana jego kr. mci Zaporozkiego maią bydź wysłani, pokornie dziękuiąc za miłosierdzie y łaskę jego kr. mci y wszystkiey Rzptey.

Ichmci p.p. commissarze:

Iegomć pan Mikołay Potocki, hetman wielki koronny. Iegomć pan Marcin Kalinowski, hetman polny koronny. Iegomć pan Adam Kisiel, woiewoda Kijowski. Iegomć pan Stanisław Lanckoronski, wo-

jewoda Bracławski. Iegomć pan Zbigniew Gorayski, kasztelan Kijowski. Iegomć pan Kazimirz Kosakowski, podsędek Bracławski.

Z Wielk. Xtwa Litewskiego:

Imć pan Ianusz Badziwił, hetman polny W. X. Lit. Imć pan Ierzy Karol Chlebowicz, wojewoda Smolenski. Imć pan Wincenty Gosiewski, stolnik W. X. Litewskiego.

Od Woyska jego kr. mosci Zaporozkiego:

Bohdan Chmielnicki, hetman jego krołewskiey mosci Woyska Zaporozkiego, imieniem wszystkiego Woyska. Matwiy Hładki, pułkownik Mirhorodzki. Ian Kuczewicz Minkowski, pułkownik Pawołocki. Iakow Parchomenko, pułkownik Czehiryński. Michayło Gromyka, pułkownik Białocerkiewski. Iakow Odyniec, sędzia Czerkaski. Baran Chudy, pułkownik Czerkaski. Ian Wyhowski, pisarz Woyska jego kr. mci Zaporozkiego.

Приписка: Poprawili się po przysiędze z pieca na łeb. Sprowadziwszy cicho ordę, insperate napadli na oboz pod Batohem y tam go funditus 2 iunij 1652 zniesli, gdzie wprzod poległ sam jm. pan hetman polny koronny Kalinowski Marcin, jm. pan Zygmunt Przyiemski, pisarz koronny, jm. pan obozny koronny Samuel Kalinowski, syn hetmana, jmc pan starosta Krasnostawski Marek Sobieski y wielu innych zacnych kawalerów, tak że ich mało co uszło tak z woyska polskiego, iako y cudzoziemskiego. Tam że poległ jmc pan Ian Odrzywolski, castelan Czernichowski, Winnicki starosta; jmc pan Kosakowski, podsędek Bracławski, y inni.

XVII.

Письмо Ивана Выговскаго къ коронному гетману Николаю Потоцкому. Изъ Чигирина, 1651 года, 22 октября.

Nie tylko teraz, ale po wszystkie czasy wielkiego starania moiego przykładałem, abym szczerze i wiernie usłużył iego królewskiey mości, p. m. m, y wmci panu m. m.; iakoż każdy uznał po usługach moich, że szczerze starałem się o utwierdzenie swiętego pokoju y tych sił obrócenie na postronnego nieprzyiaciela. Gdyż rozumiem, że jm. pan Machowski de sinceritate et fide mea integra opowiedział. Zaczym niczym inszym, ale eadem et humillimis obsequiis za to odsługiwać wmci, m. m. panu, dożywotnie będę, że mnie wmć, m. m. pan, praesentibus litteris miłosierdziem jego krolewskiey mści y wysoką swoią przy miłościwey łasce promocyą upewniać raczysz. Każdego też czasu, jakie by kolwiek były z postronnych państw okkazye, nie omieszkam wm. m. m. pana uwiadamiać. A że teraz wm. m. m. panu udano, iakoby Nuradyn sułtan z ordami w panstwie jego królewskiey mci miał zostawać, ten już był ruszył się, ale gdy o pokoiu i zgodzie usłyszał, od samego przewozu znowu w ziemię swoię zarazem powrócił. Tudzież y Karaz-Aga, móy własny tłomacz, u przewozu odjechał, który się z tą ordą, co tu była, do domu pospieszał. Co że tak, a nie jnaczey iest, własnie iakobyś wm. m. m. pan swemi oczyma to widział; i w pomysleniu tego mieć nie trzeba, żeby teraz orda w panstwie jego krolewskiey mci, p. m. m., była. Zwykłe uniżone usługi moie w miłościwą łaskę wmci, m. m. pana, zalecam.

Ceduła od konfidenta:

Już to zapewne, ze orda do koczowisk poszła. Karas-Aga od Tawani wskazywał y pisał, aby na Czerkiessy albo na Dunay

dano dziesięc tysięcy kozaków; nic nie wskórał. W ordzie mrze bardzo, powietrze wielkie; ze strony kozakow już żadną miarą nie poydą. Boday im to oddał morem Pan Bóg, byle wmci, m. m. panu, Pan Bóg dał długoletnie zdrowie. Pan bey Oczakowski przysyłał z przyiaznią, obiecuiąc łaskę od Porty. Odpisano nie po łasce: iest swóy pan y król. Significabo, si aliquis fidelis mittetur. Do Wołoch mieli zamysł, bali się, y hetman nie kazał.

Druga ceduła:

Ukazywałem tę cedułę wm. m. m. pana i wiodłem do tego jm. p. hetmana, aby za wolą wmci, m. m. pana, szedł y woyska tam położone były, począwszy od Pawołoczy aż do Sawrani, pokazuiąc onemu to, że nic z drogi y dla samego wszystkiey starszyny bespieczęstwa. Na co chętnie zezwolił y na wolą wmci, m. m. pana, pisze. Waszeć dobrodziey, m. m. pan, o mnie takiey racz być opiniey, iak o wiernym słudze swoim, in re j. k. mci magnifica sua permittis praescripturum esse. Hoc unicum rogo, ut in salute mea sim tutus. Daley w czym miłosciwa łaska y promocya wmći, m. m. pana, nastąpi, będę oczekiwał cicho, tylko o to proszę wm. m. m. pana, ut scim, cui confidere secretiora.

Рукопись изъ библіотеки Щорсовской.

XVIII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ тому же гетману Потоцкому. Изъ Чигирина, 1651 года, 22 октября.

Na obadwa listy wm. m. m. pana, ieden przez i. m. p. Sławkowskiego, sługę wm. m. m. pana, przysłany, decima quarta octo-

bris pisany, responduię z szczeremi usługami moiemi, raz iego królewskiey mości, panu memu miłosciwemu, poprzysiężonemi, z powinną moią przeciw wm. m. m. panu odzywam się powolnoscią, obiecuiąc to firmiter po sobie, iż w tym, co kolwiek do zatrzymania pokoju należy, jako wierny poddany iego królewskiey mości, nie ustanę i starać się zawsze będę. Skoro tylko da Bóg rewizyi zaczętey koniec uczynić, ktora iuz w Ukrainnych miastach zaczęła się, abym zarabiaiąc na przysługę iego królewskiey mości, ze wszystkiem Woyskiem iego królewskiey mości Zaporozskim, mogł te ruiny korony polskiey, które za prowidencią Boską stały się, zastawiaiąc się przeciwko każdemu nieprzyiacielowi jego królewskiey mosci, piersiami swemi kompensować. Ale że wmć, m. m. pan, o tym, co do przestrogi ziemie jego królewskiey mosci należy, do mnie pisać raczysz, jakoby Nuradyn sułtan z ordami miał być tu w ziemi jego krolewskiey mości pod Czarnym lasem, o tym wmć, m. m. pan, nie racz pomyslać, gdyż on ieszcze z pod Perekopu, usłyszawszy o swiątobliwey zgodzie naszey, zaraz ze wszystkiemi woyskami nazad powrocił. A do tey ordy, tak Budziackiey, jako y inszey, którzy tu pobliżu koczowali, posyłałem posłańcow moich, aby na dawne swoie ustępowała koczowiska, ktora zaraz poszła w głąb do ziemie swoiey. Iesliby co zkąd przeciwnego Rzeczypospolitey było, nie omieszkam wm. m. m. panu oznaymić, gdyż ja, tu zostaiąc na pograniczu, na wszystkie strony będę miał pilne oko. Lubo by też chciał panstwo iego krolewskiey mości iaki nieprzyiaciel infestare (o czem temi czasy wątpie), nie zechcę y ia próżnować y z woyskiem iego krolewskiey mości Zaporozskim; iesliby też pomocy od wmci, m. m. pana, potrzeba było, iako nayprędzey wmci, memu mościwemu panu, dam znać; wzajem i ja na każde rozkazanie iego królewskiey mości, p. m. m., y wmci, m. m. pana, ze wszystkim woyskiem iego królewskiey mości przeciwko każdemu nieprzyiacielowi gotow iestem, tylko by dał Pan Bóg tę rewizyę iako nayprędzey skończyć; a nim się skonczy, proszę uniżenie wmci, m. m. pana,

aby chorągwie daley w woiewodztwo Bracławskie na stanowiska nie szły, nim ten plebs uspokoiemy, y tam, gdzie staną, żeby prostym ludziom nader nie uprzykrzali się. Ja, według affekcyi w. m. m. m. pana, uniwersały j. mci panu Sławkowskiemu na starostwo w. m. m. m. p. Czerkaskie dałem, w których poddanym posłuszeństwo wszelakie panu Sławkowskiemu przykazałem; także i na maiętnosci j. m. p. Iaskolskiego, y do połkownika Czerkaskiego pisałem, aby wszelkiey w starostwie tamtym postrzegał sweywoli. Rozumiem też o tym, iz wm. m. m. p. panu Sławkowskiemu rozkazać raczył, żeby z poddanemi zrazu lente postępował; wiem, iż ich ugłaska. Nie mniey za to wm. m. m. panu dziękuię, żeś wm. m. m. pan osobną cedułą swoią przestrzedź mnie raczył, czego y ia sam przestrzegam, y iesliby co tu takiego było, zaraz wm. m. m. panu dam znać przez posłańców swoich; jakoż zawsze, skoro jaką kolwiek miał wiadomość, tey że godziny w. m. m. m. panu oznaymić gotowem, którego się łasce z uniżonemi usługami memi oddaię etc.

1651, 22 8—bris.

Рукопись изъ библіотеки Щорсовской.

XIX.

Универсалъ короннаго гетмана Калиновскаго къ обывателямъ Кіевскаго воеводства съ напоминаніемъ, чтобы они, въ противность Бѣлоцерковскому договору, не препятствовали козакамъ выселяться изъ имѣній частныхъ владѣльцевъ въ королевскія, не грабили ихъ имущества, не заключали бы козаковъ въ тюрьмы и не казнили смертью. 1651 года, декабря 6.

Roku tysiąc sześćsett pięcdziesiątt pierwszego, msca decembra dziewiątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku j. k. m. Żytomirskim, przede mną Mikołaiem Kotużynskim, podstaroscim Żytomirskim, personaliter stanowszy, szlachetny Marcin Drozdowsky dla wpisania do xiąg ninieyszych grodzkych Żytomirskich podał per oblatam uniwersał od wielmożnego j. m. p. Marcyna Kalinowskiego, hetmana wielkiego coronnego, s pieczęcią i s podpisem ręki iego msci własney, pisany do ich msciow p.p. obywatelow woiewodztwa Kijowskiego, w rzeczy niżey mianowicie wyrażoney, którego podaiąc, prosił, aby był przyięty y do act ninieyszych wpisany był. A tak ia, urząd, onego przymaiąc, czytałem, y tak się w sobie pisany ma:

Marcin Kalinowsky, woiewoda Czernihowsky, hetman coronny, Przemyslski, Litynsky etc. starosta. Ich mosciom dygnitarzom, urzędnikom y wszystkiemu rycerstwu woiewodztwa Kijowskiego, moym mswym panom y braci, przy zaleceniu służb moych braterskich, do wiadomosci donoszę: Często przychodzą do mnie od pana hetmana i woyska j. k. msci Zaporozskiego skargi, że in contrarium punctów, względem pokoiu pospolitego poprzysiężonych, wolne towarzystwu tego ż woyska Zaporozkiego z dobr ziemianskich do dobr iego kr. mci, w woiewodztwie Kijowskim leżących, wyscie, domow, zboż y ich dostatkow sprzedanie, przez obywatelow woiewodztwa Kijowskiego zabronione bywa, y ex nunc tego towarzystwa z woyska Zaporozkiego, przeciwko tym że punctom, nie czekaiąc czasu postanowionego, od wszelkich dobr y ich dostatkow z maiętnosci swych wyganianie dzieie się. Przychodzą i drugie także skargi, że drudzy pp. obywatelle hamuią tego z dobr swoich wyniesienia y o to więzieniem y smiercią karzą, o co musi być pilna disquisitia. O czym obwiescić w. m. m. m. p. p. rzecz słuszną rozumiałem, a że zawsze perspecta gentis nostrae fides takich nie strzymiwa zakałów, przeto per amorem patriae w. m. m. m. pp. y braciey obtestor, aby się w. m. w tem punctie hamowania, ex nunc wyganiania y wolnego dobr ich sprzedania żadney do rozerwania poprzysiężonego pokoiu nie dawali okazyey. W Bracławie, dnia VI decembra, tysiąc szescsett piędziesiątt pierwszego.

U tego uniwersału przy pieczęci podpis ręki temi słowy: Marcin Kalinowsky, woiewoda Czernihowsky, hetman polny koronny. Ktory to uniwersał, za podaniem wysz mianowaney osoby, a za przyięciem moim urzędowym, do xiąg ninieyszych iestt wpisany.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива № 20, л. 319.

СОДЕРЖАНІЕ ВТОРОГО ТОМА.

ОТДѢЛЪ ПЕРВЫЙ.

ПАМЯТНИКИ

Кіевскаго Богоявленскаго Братства.

Стр.

I. Дарственная запись Гальшки Гулевичевны, жены Мозырскаго маршалка Стефана Лозки, на принадлежащее ей въ Кіевѣ усадебное мѣсто для устройства на немъ православнаго монастыря, училища и странноприимницы. 1615 года, 14 октября 385

II. Вписной листъ Кіевскаго Братства, начатый въ 1616 году. 391

III. Грамота Іерусалимскаго патріарха Ѳеофана, утверждающая Кіевское старѣйшее Братство, съ учрежденіемъ при немъ Братства младшаго. 1620 года, 17 мая 395

IV. Грамота того же патріарха, учреждающая при Кіевскомъ Богоявленскомъ Братствѣ патріаршую Ставропигію. 1620 года, мая 26 397

V. Благословенная грамота того же патріарха, заповѣдующая Братству любовь и единодушіе. 1621 года, 7 января . . . 400

*VI. Письмо Кіевскаго Братства къ московскому патріарху Филарету съ просьбой исходатайствовать царское пособіе на окончаніе Братской церкви. 1625 года, 10 апрѣля. 402

VII. Грамота короля Сигизмунда III на учрежденіе Кіевскаго православнаго Братства и при немъ церкви и шпиталя. 1629 года, 19 февраля 404

Римскими цифрами со звѣздочками отмѣчены акты, вновь прибавленные въ настоящемъ изданіи.

Стр.

*VIII. Духовное завѣщаніе Кіевскаго митрополита Іова Борецкаго съ наказомъ, чтобы училище въ Кіевѣ было учреждено при Братствѣ, а не въ иномъ мѣстѣ. 1631 года, 1 марта . . 406

IX Обѣщаніе кіевопечерскаго архимандрита Петра Могилы относительно обезпеченія приглашенныхъ учителей для учреждаемаго имъ въ Кіевѣ училища. 1631 года, 15 іюня . 410

X. Актъ Кіевскаго Братства, данный кіевопечерскому архимандриту П. Могилѣ съ изложеніемъ условій, на которыхъ воспослѣдовало соединеніе лаврской Могилянской школы съ братской Богоявленской. 1631 года, декабря 30 . . . 412

XI. Такой же актъ, данный Петру Могилѣ отъ имени Кіевскаго митрополита, епископовъ и всего духовенства, принадлежащаго къ составу Братства Кіевскаго. 1632 г., 5 января. 415

XII. Войсковой листъ гетмана Ивана Петрижицкаго и всего Войска Запорожскаго съ выраженіемъ ихъ согласія на соединеніе лаврской Могилянской школы съ братскою Богоявленскою и съ обѣщаніемъ всегда имѣть ее въ своей оборонѣ. 1632 года, 12 марта 418

*XIII. Приказъ гетмана Ивана Петрижицкаго кіевскому атаману и козакамъ съ извѣщеніемъ объ означенномъ рѣшеніи Войска Запорожскаго и съ повелѣніемъ не препятствовать передачѣ Братскихъ учрежденій въ завѣдываніе Печерскому архимандриту. 1632 года, 17 марта 421

*XIV. Письмо Кіевскаго митрополита Петра Могилы къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ о благосклонномъ пріемѣ отправляющихся въ Москву за милостыней иноковъ Кіевскихъ монастырей (въ томъ числѣ Братскаго игумена) и съ просьбой о вспомоществованіи для возобновленія и украшенія Кіевскихъ святынь. 1640 года, генваря 29 423

XV. Грамота короля Владислава IV, предоставляющая Кіево-Братскому игумену и братіи права на двѣ Кіевскія церкви: Трехсвятительскую и Воздвиженскую со всѣми ихъ землями и угодьями. 1640 года, 7 іюня 428

XVI. Духовное завѣщаніе митрополита Петра Могилы. 1646 года, 22 декабря. 429

XVII. Запись кіевопечерскаго архимандрита Іосифа Тризны о дозволеніи инокамъ, преподавателямъ Братской школы, еще въ теченіе трехъ лѣтъ владѣть имѣніями Печерскаго монастыря Вишеньками и Гнидиномъ. 1648 года, 23 апрѣля. 439

Стр.

XVIII. Благословенная грамота Паисія, патріарха Іерусалимскаго, данная Кіевскому училищному братству. 1649 года, 23 іюля 440
XIX. Запись Антонія Винницкаго, епископа Перемышльскаго и Самборскаго, съ обѣщаніемъ вносить ежегодно по сту злотыхъ на содержаніе Кіевскаго Братскаго Коллегіума. 1650 года, 13 іюля. 442
XX. Такая же запись, выданная Витебскимъ епископомъ Іосифомъ Горбацкимъ съ обязательствомъ вносить ежегодно на поддержаніе Коллегіума по 500 злотыхъ. 1650 года, 12 іюля 443
XXI. Жалованная грамота царя Алексѣя Михайловича на свободный пріѣздъ Кіево-Братскихъ иноковъ въ Москву для испрошенія милостыни. 1650 года, 30 августа 445
*XXII. Универсалъ гетмана Богдана Хмельницкаго о пожалованіи Кіево-Братскому монастырю бывшихъ доминиканскихъ имѣній въ Кіевскомъ повѣтѣ, с. Мостищъ и другихъ земель и угодій. 1651 года, 11 января 447
*XXIII. Универсалъ того же гетмана о пожалованіи Кіево-Братскому монастырю бывшихъ іезуитскихъ имѣній: с. Ксаверова, Мухоѣдъ, Плисецкаго, Черногородки и др. 1656 года, 9 января 448
XXIV. Удостовѣреніе Кіевскаго полковника Василія Дворецкаго относительно пожалованныхъ Б. Хмельницкимъ Кіево-Братскому монастырю земель и угодій съ обозначеніемъ ихъ границъ. 1659 года, 3 мая 449
XXV. Жалованная царская грамота Кіево-Братскому монастырю на поіезуитское имѣніе мѣстечко Ксаверовъ, пожалованное ему гетманомъ Б. Хмельницкимъ, с. Мухоѣды, Плисецкое, Черногородку и другія. 1659 года, 31 декабря 451
XXVI. Универсалъ гетмана Петра Дорошенка объ отдачѣ мѣст. Стаекъ съ перевозомъ на Днѣпрѣ митрополиту Іосифу Нелюбовичу-Тукальскому. 1669 года, 7 февраля 453
XXVII. Письмо митрополита Іосифа Нелюбовича-Тукальскаго къ ректору Кіево-Братскаго Коллегіума съ заявленіемъ, что онъ уступаетъ въ пользу Коллегіума мѣст. Стайки съ перевозомъ. 1669 года, 27 марта 455
*XXVIII. Жалоба двор. Яна Песляка на ректора и всю училищную корпорацію Кіево-Братскаго и Гощскаго Коллегіумовъ,

Стр.

равно и на наслѣдниковъ бывшаго Кіевскаго воеводы Адама Киселя, о присвоеніи принадлежащаго жалобщику имѣнія с. Лобачовщины. 1670 г., 14 генваря 456

XXIX. Грамота короля Михаила, утверждающая права и вотчины Кіево-Братскаго монастыря. 1670 года, 25 апрѣля . . . 461

XXX. Грамота короля Михаила на возстановленіе Кіево-Братскаго Коллегіума съ подтвержденіемъ всѣхъ прежнихъ его правъ. 1670 года, 10 октября 463

XXXI. Просительное воззваніе Кіево-Братскаго игумена и ректора Варлаама Ясинскаго о пожертвованіяхъ въ пользу училища и монастыря по случаю разоренія его единственнаго имѣнія польскимъ полковникомъ Пивомъ. 1671 года, 19 мая. 466

XXXII. Универсалъ гетмана Ивана Самойловича о дозволеніи, согласно царской жалованной грамотѣ, Кіево-Братскому монастырю сытить медъ къ шести праздникамъ въ году. 1672 года, 7 іюля 468

XXXIII. Жалованная грамота царя Ѳедора Алексѣевича на свободный пріѣздъ иноковъ Кіево-Братскаго монастыря въ Москву за милостыней. 1681 года, 20 марта 470

XXXIV. Универсалъ гетмана Ивана Мазепы о предоставленіи Кіево-Братскому монастырю имѣнія села Бѣльмачевки, въ Ивангородской сотнѣ. 1692 года, 27 апрѣля 472

XXXV. Жалованная грамота царей Іоанна и Петра Алексѣевичей, подтверждающая Кіево-Братскому монастырю права владѣнія прежними вотчинами и угодіями, съ подробнымъ перечнемъ монастырскихъ крѣпостей, грамотъ, записей и другихъ документовъ. 1694 года, 11 января 473

XXXVI. Жалованная грамота царей Іоанна и Петра Алексѣевичей на безпрепятственное преподаваніе наукъ въ Кіево-Братскомъ Коллегіумѣ, съ назначеніемъ ректору и учителямъ жалованья отъ казны. 1694 года, 11 генваря 488

XXXVII. Жалованная грамота царя Петра Алексѣевича, данная Кіевской Академіи въ подтвержденіе предыдущей грамоты. 1701 года, 26 сентября 492

XXXVIII. Грамота царя Петра Алексѣевича Кіевскому митрополиту Варлааму Ясинскому съ извѣщеніемъ о пожалованіи Кіевской Академіи предыдущей оградительной грамоты. 1701 года, 26 сентября 497

Стр.

XXXIX. Универсалъ гетмана Ивана Мазепы о дозволеніи Кіево-Братскому монастырю вновь населить принадлежащее ему имѣніе с. Плисецкое, до конца разоренное и уничтоженное предыдущими войнами 1702 года, 29 іюля 499

XL. Универсалъ того же гетмана, подтверждающій право Кіево-Братскаго монастыря на владѣніе мѣст. Стайками. 1707 г., 15 іюля 500

XLI. Универсалъ гетмана Ивана Скоропадскаго о предоставленіи Кіево-Братскому монастырю с. Ядловки, въ Переяславскомъ полку. 1714 года, 2 іюня 502

XLII. Жалованная грамота императрицы Елисаветы Петровны, данная Кіево-Братскому училищу въ подтвержденіе прежнихъ грамотъ, пожалованныхъ ему царемъ Іоанномъ Алексѣевичемъ и императоромъ Петромъ I, съ увеличеніемъ отпускаемаго изъ казны содержанія. 1742 года, 11 декабря. 504

XLIII. Рескриптъ императрицы Екатерины II Кіевскому митрополиту Самуилу Мисловскому въ отвѣтъ на его представленіе относительно положенія Кіевской Академіи. 1787 г., 15 марта 506

ОТДѢЛЪ ВТОРОЙ.

Уставъ о волокахъ, данный королемъ Сигизмундомъ-Августомъ въ 1557 году для Великаго Княжества Литовскаго 511

Прибавочныя статьи къ Уставу о волокахъ 1557—1558 г. г. 544

Почтовый Уставъ 1558 года 549

ПРИЛОЖЕНІЕ.

*** Уставы о мытахъ въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ.**

I. Такса для взиманія мыта, назначенная Литовскимъ подскарбіемъ Остафіемъ Воловичемъ. 1563 года, 8 ноября . 554

Стр.

II. Такса, по которой взымалось мыто ва г. Кременцѣ въ 1569 и предшествующихъ годахъ 557

III. Уставъ о мытахъ въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ. 1568—1573 г.г. 558

ОТДѢЛЪ ТРЕТІЙ.

МАТЕРІАЛЫ

для исторіи Малороссіи.

I. Универсалъ короля Яна-Казимира съ увѣдомленіемъ о подтвержденіи сеймомъ заключеннаго подъ Зборовомъ договора съ Войскомъ Запорожскимъ и съ предложеніемъ обывателямъ возвращаться въ свои имѣнія. 1650 г., 19 января 565

II. Письмо Богдана Хмельницкаго къ королю съ просьбою о точномъ исполненіи условій Зборовскаго договора, объ освобожденіи плѣнныхъ малороссійскихъ купцовъ и о благосклонномъ пріемѣ отправляющихся въ Варшаву козацкихъ пословъ. Изъ Кіева, 1650 года, 20 марта 567

III. Письмо Кіевскаго воеводы Адама Киселя къ королю о настроеніи умовъ въ Украинѣ послѣ Зборовскаго мира. Изъ Кіева, 1650 года, 29 марта 569

* IV. Универсалъ гетмана Б. Хмельницкаго съ запрещеніемъ козакамъ чинить насилія шляхтѣ въ Кіевскомъ и Черниговскомъ воеводствахъ и съ требованіемъ, чтобы крестьяне и нереестровые козаки были по прежнему послушны своимъ владѣльцамъ. Изъ Ямполя, 1650 года, 28 августа 573

V. Универсалъ воеводы Кіевскаго Адама Киселя о выступленіи козацкихъ и татарскихъ войскъ къ границамъ Молдавіи съ приглашеніемъ мѣстныхъ дворянъ оставаться въ имѣніяхъ и ласково обходиться съ крестьянами. Изъ Кіева, 1650 года, 2 сентября. 575

VI. Постановленіе шляхты Кіевскаго воеводства объ обязательномъ участіи ихъ въ посполитомъ рушеніи въ случаѣ опас-

Стр.

ности со стороны козаковъ, по первому требованію воеводы. 1650 года, 12 сентября 576

VII. Такое же постановленіе шляхты Черниговскаго воеводства. 1650 года, 12 сентября 578

VIII. Универсалъ гетмана Б. Хмельницкаго о предоставленіи имъ права шляхтѣ Кіевскаго воеводства, при содѣйствіи полковниковъ козацкихъ, строго карать своевольныхъ крестьянъ, осмѣлившихся истреблять своихъ помѣщиковъ или отказывающихъ имъ въ повиновеніи. Изъ Ямполя, 1650 г., 20 сентября. 580

IX. Письмо наказного Брацлавскаго полковника Григорія Кривенка къ воеводѣ Брацлавскому Станиславу Ланцкоронскому съ жалобой на своеволіе польскихъ жолнеровъ. Изъ Брацлава, 1650 года, 17 ноября 581

X. Письмо Кіевскаго воеводы Адама Киселя къ королю. Изъ Гощи, 1650 года, 12 декабря 583

XI. Универсалъ того же А. Киселя къ шляхтѣ Кіевскаго воеводства съ извѣстіемъ, что въ ожиданіи сеймоваго рѣшенія и предстоящихъ мирныхъ переговоровъ съ Хмельницкимъ, они должны спокойно оставаться въ домахъ своихъ. Изъ Гощи, 1650 года, 22 декабря 584

XII. Грамота турецкаго султана Могамеда IV къ гетману Богдану Хмельницкому съ выраженіемъ готовности принять его и Войско Запорожское въ свою протекцію. 1650 г, декабрь. 585

XIII. Письмо Галицкаго стольника Андрея Мясковскаго къ королю съ извѣстіемъ о движеніи польскихъ войскъ къ Украинѣ и о слухахъ, касающихся Хмельницкаго. 1651 года, 1 августа. 590

XIV. Письмо того же А. Мясковскаго къ королю. Изъ Любартова, 1651 года, 4 августа 593

XV. Письмо того же А. Мясковскаго къ королю съ извѣстіями о похоронахъ князя Іеремія Вишневецкаго и о дальнѣйшемъ движеніи польскихъ войскъ въ Украину. Изъ-подъ Трилѣсъ, 1651 года, 26 августа 595

XVI. Бѣлоцерковскій трактатъ. 1651 года, 28 сентября 598

XVII. Письмо Ивана Выговскаго къ коронному гетману Николаю Потоцкому. Изъ Чигирина, 1651 года, 22 октября 603

XVIII. Письмо Б. Хмельницкаго къ тому же гетману Потоцкому. Изъ Чигирина, 1651 года, 22 октября 604

Стр.

XIX. Универсалъ коронаго гетмана Калиновскаго къ обывателямъ Кіевскаго воеводства съ напоминаніемъ, чтобы они, въ противность Бѣлоцерковскому договору, не препятствовали козакамъ выселяться изъ имѣній частныхъ владѣльцевъ въ королевскія, не грабили ихъ имущества, не заключали бы ихъ въ тюрьмы и не казнили смертью. 1651 года, декабря 6 606

РИСУНКИ:

I. Видъ Кіева съ изображеніемъ сухопутнаго сраженія, рисованный въ 1651 году.

II. Видъ Кіева съ изображеніемъ сраженія на Днѣпрѣ, рисованный въ 1651 году.

Поправки и дополненія.

		Напечатано:	Должно быть:
Стр.	1.	Исакій Борисовичъ	Исакій Борисковичъ
„	25.	Smoenskiemu	Smolenskiemu.
„	44.	пораит,	порадит,
„	81.	Polskieko	Polskiego.
„	84.	тую сум	тую суму
„	111.	Подъ документомъ XXXVIII, сверхъ напечатанныхъ подписей членовъ Луцкаго Братства, надо еще прибавить: Konstan Mokosi-Bakowiecky, Stephan Piotrowsky, Konstanty Silniewicz, Ian Medwedowski, komornik graniczny Brasławski.	
„	122.	пани Сеникая	пани Сеницкая,
„	161.	Въ оглавленіи дата: 1591 года	1594 года,
„	„	Року 1594	Року 1595,
„	178.	bo imile do taboru... (и такъ далѣе)	bo mile do taboru gonili nasi, siekli tam że, wpędziwszy do taboru ich.
„	227.	do ktozrego	do ktorego.
„	„	Въ оглавленіи дата: 1648 года, 2 іюня	1648 г. 20 іюня.
„	234.	воеводѣ кіевскому Адаму Киселю	воеводѣ кіевскому Янушу Тышкевичу.
„	266.	a p. Pełkę	a p. Petkę
„	336.	w Łozowie	w Łoiowie
„	339.	w Łozowie	w Łoiowie
Томъ II,			
Стр.	394.	Іезекіель Куневичъ	Іезекіель Курцевичъ,
„	527.	з Высокого Стыкотина	з Высокого, с Тыкотина,
„	553.	Того ж року 1557,	Того ж року 1558,

ПАМЯТНИКИ,

изданные

КІЕВСКОЮ КОММИССІЕЮ

ДЛЯ РАЗВОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ.

ТОМЪ ТРЕТІЙ.

Изданіе второе, съ дополненіями.

КІЕВЪ
Типографія Императорскаго Университета Св. Владиміра
Н. Т. Корчакъ-Новинкаго. Мих ул., д. № 4-й.
1898.

Печатано по распоряженію Г. Предсѣдателя Комиссіи.

ОТЪ КОММИССІИ.

Въ новомъ изданіи настоящаго тома сохранены всѣ документы, помѣщенные въ прежнемъ изданіи, и сверхъ того къ нимъ прибавлены новые: въ первомъ отдѣлѣ 6 и въ третьемъ 43; въ оглавленіи они отмѣчены звѣздочками. Кромѣ того, въ новомъ изданіи допущены тѣ же перемѣны, что и въ первыхъ двухъ томахъ, именно: церковно-славянскій шрифтъ документовъ, писанныхъ на западно-русскомъ языкѣ, замѣненъ русскимъ; тексты, по мѣрѣ возможности, провѣрены съ подлинниками и напечатаны безъ переводовъ на русскій языкъ; документы расположены въ болѣе строгомъ хронологическомъ порядкѣ и снабжены заголовками, точно указывающими ихъ содержаніе. Приложенный къ первому изданію литографированный снимокъ съ турецкой грамоты султана Мохаммеда IV признанъ излишнимъ, текстъ же ея (переводной) помѣщенъ, соотвѣтственно хронологическому порядку, во второмъ томѣ, въ ряду другихъ однородныхъ съ нею документовъ.

Печатано по распоряженію Г. Предсѣдателя Комиссіи.

ОТЪ КОММИССІИ.

Въ новомъ изданіи настоящаго тома сохранены всѣ документы, помѣщенные въ прежнемъ изданіи, и сверхъ того къ нимъ прибавлены новые: въ первомъ отдѣлѣ 6 и въ третьемъ 43; въ оглавленіи они отмѣчены звѣздочками. Кромѣ того, въ новомъ изданіи допущены тѣ же перемѣны, что и въ первыхъ двухъ томахъ, именно: церковно-славянскій шрифтъ документовъ, писанныхъ на западно-русскомъ языкѣ, замѣненъ русскимъ; тексты, по мѣрѣ возможности, провѣрены съ подлинниками и напечатаны безъ переводовъ на русскій языкъ; документы расположены въ болѣе строгомъ хронологическомъ порядкѣ и снабжены заголовками, точно указывающими ихъ содержаніе. Приложенный къ первому изданію литографированный снимокъ съ турецкой грамоты султана Мохаммеда IV признанъ излишнимъ, текстъ же ея (переводной) помѣщенъ, соотвѣтственно хронологическому порядку, во второмъ томѣ, въ ряду другихъ однородныхъ съ нею документовъ.

Предисловіе къ первому изданію.

Въ третьемъ томѣ „Памятниковъ“, издаваемыхъ Временною Коммиссіей для разбора древнихъ актовъ, помѣщены:

I. Акты Львовскаго Братства [1]).

II. Акты объ устройствѣ помѣщичьихъ имѣній Юго-западной Россіи въ XVI вѣкѣ [2]).

III. Матеріалы для исторіи Малороссіи [3]).

Исторія Львовскаго Братства тѣсно соединена съ судьбою православной церкви въ Юго-западной Россіи. Главная цѣль этого религіознаго общества состояла въ томъ, чтобы соединенными силами поддерживать и распространять православіе и добрые нравы въ народѣ русскомъ. Ему дано было право обличать противниковъ закона Христова и удалять отъ церкви всякое безчиніе. Если кто-нибудь изъ братьевъ преступалъ законъ, то Братство предавало его своему церковному суду и подвергало наказанію. Непокорявшійся рѣшенію братскаго суда былъ судимъ, какъ противникъ церкви

---

[1]) Подъ редакціей В. П. Чеховича.

[2]) Подъ редакціей Н. Д. Иванишева.

[3]) Подъ его же редакціей.

Христовой, и отлучался отъ церкви, какъ невѣрующій и явный грѣшникъ; священникъ братскій обличалъ его торжественно во храмѣ и отлучалъ отъ церкви. Такого отлученія не могла снять никакая духовная власть, даже епископская, и никто не смѣлъ имѣть общенія съ осужденнымъ братомъ. Власть Львовскаго Братства не ограничивалась одними только членами, его составлявшими, но простиралась и на постороннихъ. Если свѣтскія или духовныя лица жили не по закону, то Братство увѣщевало ихъ словесно или письменно, а о непослушныхъ доносило епископу. Если бы и епископъ нарушилъ законъ истины и управлялъ церковью не по правиламъ святыхъ апостоловъ и святыхъ отцевъ, совращая праведныхъ въ неправду и поддерживая беззаконниковъ, то такому епископу должны были противиться всѣ, какъ врагу истины.

Для распространенія православнаго ученія о вѣрѣ, Братство имѣло типографію и училище, въ которомъ дѣти православныхъ гражданъ обучались священному писанію, славянскому и греческому языкамъ.

Вторая цѣль Братства состояла въ томъ, чтобы оказывать помощь страждущимъ и творить поминовеніе по усопшимъ. Для этого составлялась казна изъ вкладовъ, которые жертвуемы были братьями. Казна братская употреблялась для воспитанія сиротъ, для прокормленія старыхъ и больныхъ, для призрѣнія странниковъ, для попеченія о сиротахъ и убогихъ, для пособія вдовамъ, для вспомоществованія дѣвицамъ, для защиты обидимыхъ, для помощи въ несчастіяхъ отъ пожара и наводненія, для искупленія плѣнныхъ, для прокормленія во время голода, для одѣянія и погребенія умершихъ въ бѣдности, для возобновленія опу-

стѣвшихъ церквей и монастырей. Если кого изъ братьевъ постигало несчастіе, то ему изъ братской казны оказывалось пособіе безвозвратною выдачею денегъ или безпроцентнымъ займомъ.

Для поминовенія усопшихъ, каждый братъ вписывалъ въ Помянникъ имя своего отца, матери и всѣхъ умершихъ родственниковъ [1]). Священникъ братскій читалъ этотъ Помянникъ на утренѣ и вечернѣ, во дни поминовенія и въ великій постъ, по уставу церковному. Сверхъ того, ежегодно совершались двѣ литургіи за все Братство, заздравная и заупокойная, при чемъ раздавалась милостыня.

Лица всѣхъ состояній могли записываться въ Братство, какъ Львовскіе жители, такъ и посторонніе. Братство имѣло свои собранія одинъ разъ въ мѣсяцъ. Въ этихъ собраніяхъ, по окончаніи дѣлъ, подлежавшихъ рѣшенію Братства, братья читали священныя книги и вели скромную бесѣду; всякое праздное слово наказывалось штрафомъ. Совѣщанія должны были оставаться въ тайнѣ, и каждый братъ, разглашавшій о нихъ за порогомъ братскаго дома, подвергался наказанію.

Для управленія дѣлами Братства, ежегодно избирались четыре старшіе брата. Они исполняли приговоры, постановленные въ собраніи, имѣли на сохраненіи казну и, по истеченіи года, въ полномъ собраніи, давали отчетъ въ управленіи. Старшіе братья наказывались за проступки втрое противъ младшихъ, *чести ради.*

---

[1]) Эти Помянники сохранились до сихъ поръ во многихъ братскихъ церквахъ и могутъ служить важнымъ матеріаломъ для генеологіи древнихъ княжескихъ и дворянскихъ родовъ.

Братство Львовское зависѣло непосредственно отъ патріарха константинопольскаго. Патріархъ антіохійскій Іоакимъ, посланный въ Россію отъ собора всѣхъ вселенскихъ патріарховъ, предоставилъ Львовскому Братству, грамотою 1586 года, старѣйшинство надъ всѣми другими братствами; вслѣдствіе чего всѣ братства Юго-западной Россіи обязаны были, въ своемъ устройствѣ и въ своей дѣятельности, имѣть образцомъ Львовское Братство и ему повиноваться [1]).

Акты, помѣщенные во второмъ отдѣлѣ, представляютъ четыре вида помѣщичьяго хозяйства, образовавшіеся путемъ обычая въ Юго-западной Россіи:

1. Хозяйство въ имѣніяхъ, населенныхъ вотчинными крестьянами, которыми владѣли помѣщики на правѣ полной собственности.

2. Хозяйственный бытъ и отношеніе къ помѣщику крестьянъ, поселенныхъ на дворищахъ, къ которымъ приписаны были пахатныя поля.

3. Устройство селеній, основанное на раздѣленіи земель на волоки, образовавшееся подъ вліяніемъ нѣмецкаго хозяйства; наконецъ,

4. Устройство селеній, занимавшихся лѣснымъ хозяйствомъ.

Крестьяне вотчинные („люди отчизные“, oiczyczy) находились въ полномъ распоряженіи помѣщика. Они не поль-

---

[1]) Подробная исторія Львовскаго Братства изложена въ статьѣ Зубрицкаго, напечатанной въ Журналѣ Министерства Народнаго Просвѣщенія, подъ заглавіемъ: Лѣтопись Львовскаго Ставропигіальнаго Братства. См. Ж. М. Н. П. 1849 г. час. LXII. отд. II. стр. I.

зовались правомъ выхода; когда имѣніе дѣлилось между наслѣдниками, то вотчинные крестьяне поступали въ дѣлежъ съ женами и дѣтьми [1]).

Повинности вотчинныхъ крестьянъ были весьма тяжки: помѣщикъ имѣлъ право требовать отъ нихъ ежедневной барщины, сверхъ того облагать ихъ денежными платежами и доставкою сельскихъ произведеній. Описаніе имѣнія, населеннаго такими крестьянами, представляетъ инвентарь имѣнія Заборольскаго (Отд. 2, № 1).

Этотъ инвентарь бѣденъ содержаніемъ: нѣтъ въ немъ ни раздѣленія земли, ни точнаго опредѣленія крестьянскихъ повинностей, такъ какъ всѣ хозяйственныя распоряженія зависѣли отъ произвола помѣщика.

Въ статьѣ о повинностяхъ сказано только, что крестьяне ходятъ на работу, какъ приказано будетъ, сверхъ того платятъ *поволовщину*—по мацѣ ($^1/_2$ четверти) овса съ каждаго вола ежегодно (Отд. 2, стр. 75) [2]).

---

[1]) Смот. раздѣлъ имѣнія Пузова 1580 г. февраля 21, въ книгѣ гродской Владимірской за 1580 г. листъ 37 на оборотѣ.

[2]) Кромѣ описи имѣнія Заборольскаго, въ актовыхъ книгахъ находятся еще слѣдующіе инвентари, заключающіе въ себѣ описаніе помѣщичьихъ имѣній въ Луцкомъ повѣтѣ, населенныхъ вотчинными крестьянами:

1. *Реестръ списанья села Галичанскаго, Зборошовскаго и Скрыголовскаго, 1566 г., сентября 6.* Крестьяне обязаны работать ежедневно, какъ приказано будетъ, съ каждаго дворища платить ежегодно по 12 грошей (около 60 нынѣшнихъ коп. серебр.) и сверхъ того, даютъ по 4 мацы (2 четверти) овса и по 2 курицы. Книга град. Луцкая 1566 г., листъ 347—350.

2. *Реестръ списанья двора Берестскаго и дворца Зубелна, 1573 г., апрѣля 3.* Въ селеніяхъ, приписанныхъ ко двору Берестскому: Старомъ Береснѣ, Вичинѣ и Стыденѣ, крестьяне работали на помѣщика ежед-

Второй инвентарь заключаетъ въ себѣ описаніе имѣній, принадлежавшихъ князю Роману Сангушку. Здѣсь мы находимъ болѣе точности въ раздѣленіи земель и въ опредѣленіи повинностей. Крестьяне поселены были на дворищахъ, то есть на дворовыхъ мѣстахъ, къ которымъ приписаны были опредѣленные участки пахатнаго поля. Величина дворищъ не означалась никакою опредѣленною мѣрою, но опытный помѣщикъ или его управляющій опредѣляли по глазомѣру количество земли, достаточное для водворенія крестьянскаго хозяйства.

Дворища раздѣлялись на полдворища и жеребьи, жеребьи на полжеребьи.

Крестьяне раздѣлялись на тяглыхъ, огородниковъ и вольниковъ.

Тяглые крестьяне платили поземельный оброкъ, смотря по величинѣ и качеству поземельныхъ участковъ, имъ

невно, платили съ дворища ежегодно по копѣ грошей (около 3 руб. сер.), давали по 2 курицы, по гусяти и по 10 мотковъ пряжи. Въ селѣ Зубелнѣ жили прихожіе люди; они работали три дня въ недѣлю, платили ежегодно по копѣ грошей, давали по 2 курицы и по одному гусю.

3. *Реестръ списанья замку Голятинского, 1587 г., апрѣля 19.* Къ нему принадлежали села: Голятинъ-Старый, село Звинячая, село Красово. Крестьяне работали ежедневно, платили ежегодно отъ 15 до 20 грошей (отъ 75 коп. до 1 руб. серебр.), давали отъ 2 до 8 мацъ овса и подводу, куда понадобится.

4. *Инвентаръ двора Козинскаго, 1596 г., сентября 20.* Къ нему принадлежали села: Любче, Тихотинъ и Ставъ. Крестьяне вотчинные жили вмѣстѣ съ прихожими. Вотчинные крестьяне работали ежедневно, платили ежегодно по полукопѣ грошей (около 1 руб. 50 коп. серебр.) давали по 2 мацы (1 четверть) овса, по пяти возовъ сѣна, по 2 ведра прѣснаго меду, по 2 курицы. Прихожіе работали 3 дня. Кн. град. Луц. 1596, листъ 758.

отведенныхъ. Крестьяне, владѣвшіе большими дворищами, платили отъ 60 до 80 грошей (отъ 3 до 4 руб. серебр.), нормальная плата за меньшія дворища простиралась отъ 29 до 30 грошей (отъ 1 руб. 45 коп. до 1 руб. 50 коп.). Кромѣ поземельнаго оброка, тяглые крестьяне давали дань медовую и отбывали барщину по старому обычаю.

Огородники не имѣли пахатныхъ полей, а пользовались только дворовыми мѣстами съ огородами. Они платили поземельный оброкъ отъ 3 до 12 грошей (15 до 60 коп. серебр.) и отбывали барщину по старому обычаю. *Подсусѣдки* не имѣли ни дворовъ, ни пахатной земли; они платили за право жить въ помѣщичьемъ селѣ отъ 1 до 5 грошей (отъ 5 до 25 коп.).

Вольниками назывались прибывшіе вновь крестьяне, которые, на первое время, получали льготу въ платежѣ оброка и въ исполненіи натуральныхъ повинностей; они платили по 3 гроша (около 15 коп. серебр.) отъ дворища.

На такихъ основаніяхъ устроено было хозяйство въ 11 селеніяхъ, подлежавшихъ управленію двора Черногородскаго. Къ этому же двору приписаны были четыре села *землянскіе,* которыми владѣли земляне, то есть водворенные на помѣщичьей землѣ шляхтичи, обязавшіеся служить военную службу, по приказанію помѣщика.

Въ селеніяхъ Карасинѣ и Поворскѣ, въ которыхъ проживалъ помѣщикъ или его управляющій, крестьяне давали меньшій поземельный оброкъ, но за то натуральныя повинности были весьма разнообразны и обременительны.

Крестьяне села Карасина платили поземельный оброкъ отъ 1 до 24 грошей и давали 26 ведеръ меду. Сверхъ того, они обязаны были давать подводу и провожать ее, куда бы приказано ни было, пахать фольварочную пашню,

сжать, смолотить все снятое съ господской пашни и доставить, куда приказано будетъ; наконецъ, когда проживалъ въ селѣ Карасинѣ князь или его управляющій, то крестьяне обязаны были давать кормъ имъ самимъ, ихъ прислугѣ и лошадямъ.

Крестьяне села Поворска платили: поземельный оброкъ отъ 1 до 12 грошей, *полуковщину* по грошу съ лукна, или гнѣзда боброваго, *сторожевщину* по 2 гроша съ дыму, и по грошу отъ каждой косы надсмотрщику за работою, по окончаніи господскаго сѣнокоса.

Сельскими произведеніями крестьяне давали: 73 ведра меду и 2 яловицы ежегодно, со всего села, по гусю съ дворища; съ гнѣзда сокольяго должны были отдать всѣхъ соколовъ, съ ястребинаго и кобчаго по одной птицѣ, одинъ исправный возъ для доставки дани. Работы отбывали слѣдующія: строили и починяли господскій домъ и всѣ хозяйственныя зданія, обязаны были сжать хлѣбъ на господской пашнѣ, смолотить и отвезти на мельницу, косить сѣно на господскомъ сѣнокосѣ, но не вдругъ цѣлымъ селеніемъ, а одна половина села въ одинъ годъ, а другая въ другой; обязаны были ходить на облаву и на бобровые гоны, когда бы приказано ни было.

Инвентарь имѣнія Полоннаго представляетъ высшую степень совершенства, до которой могло достигнуть помѣщичье хозяйство въ XVI вѣкѣ. Въ этомъ инвентарѣ находимъ самое точное распредѣленіе земли, разныя званія крестьянъ и ихъ повинности.

Самыя лучшія земли избирались для устройства *фольварковъ* и для господской пашни, другая часть удобныхъ земель назначалась для крестьянскихъ усадьбъ, огородовъ и пахатныхъ полей, а остальная земля находилась подъ сѣ-

нокосами и лѣсами. Фольварковыя пахатныя поля или оставались во владѣніи помѣщика и обработывались посредствомъ барщины, или раздѣлялись на участки и раздавались крестьянамъ, за опредѣленную плату.

Отводъ особой *усадебной земли*, необходимый въ селеніяхъ, раздѣленныхъ на дворища, какъ въ описанномъ выше Черногородскомъ имѣніи, считался излишнимъ при раздѣленіи земель на волоки. Каждый крестьянинъ, получившій волоку земли въ пользованіе, долженъ былъ водвориться на своемъ участкѣ, съ домомъ и всѣми хозяйственными принадлежностями. Но такъ какъ Полонное имѣніе было размѣрено на волоки незадолго до составленія инвентаря, то крестьяне, по недостатку строеваго лѣса, не могли устроиться на своихъ волокахъ и оставались на прежнихъ усадебныхъ мѣстахъ.

Нормальною мѣрою для раздѣленія *пахатныхъ полей* между крестьянами служила *волока*, заключавшая въ себѣ около 19 нынѣшнихъ десятинъ. Это количество земли считалось достаточнымъ для водворенія полнаго крестьянскаго хозяйства. Но отдѣльныя семейства не всегда имѣли достаточно средствъ для обработки 19-ти десятинъ, поэтому, участки часто раздавались въ пользованіе нѣсколькимъ семействамъ [1]), составлявшимъ товарищество. Товарищи или раздѣляли волоку на нѣсколько частей, и каждый пользовался своею частью отдѣльно [2]), или волока оставалась не-

---

[1]) Въ числѣ 169 хозяйствъ, принадлежавшихъ тяглымъ крестьянамъ и осадникамъ, находилось 65 товариществъ.

[2]) Напримѣръ: Иванъ Танкевичъ съ сыномъ имѣлъ $^1/_2$ волоки, Прокопъ Назарчичъ $^1/_2$ волоки; или: Мартынъ Митковичъ, имѣлъ $^1/_3$ волоки, Гаврило Ташкевичъ $^1/_3$ волоки, Иванъ Бичина $^1/_3$ волока; или: Сазонъ Гораевичъ имѣетъ $^5/_6$ волоки, Мартынъ Шепель $^1/_6$ волоки, и т. д.

раздѣльно въ общемъ пользованіи всѣхъ [1]); въ обоихъ случаяхъ товарищи платили поземельную подать и исправляли крестьянскія повинности съобща, по взаимному между собою условію. Рабочій скотъ, принадлежавшій товарищамъ, означался въ инвентарѣ нераздѣльно. Такой способъ надѣленія крестьянъ землями представлялъ важныя выгоды, давая возможность соединять разрозненныя средства производительности. Если оставалась вдова съ малолѣтними дѣтьми, и если, при достаточномъ земледѣльческомъ капиталѣ, недоставало въ крестьянскомъ семействѣ рабочихъ рукъ и опытнаго управителя, то этотъ недостатокъ устранялся принятіемъ одного или двухъ товарищей [2]). Крестьянинъ, способный къ трудамъ, если не могъ обзавестись хозяйствомъ по недостатку земледѣльческаго капитала, то вступалъ въ товарищество съ зажиточнымъ крестьяниномъ и дѣлался хозяиномъ, вмѣсто того, чтобъ жить подсусѣдкомъ или работать по найму. Равнымъ образомъ крестьяне, имѣвшіе капиталы, недостаточные для заведенія полнаго хозяйства, соединялись въ товарищество и дѣлались хозяевами; наконецъ, зажиточный хозяинъ, у котораго оказывался излишекъ въ сельскомъ капиталѣ, обработывая одну

---

[1]) Напримѣръ: Іосько Танкевичъ, Игнатъ Нѣсцинковичъ, Андрей Караимовичъ имѣютъ нераздѣльно одну волоку; такимъ же образомъ, Левко Улемчичъ, Войтехъ Андрейчичъ съ двумя сыновьями и Антонъ Яцовичъ съ однимъ сыномъ имѣютъ одну волоку нераздѣльно, и т. д.

[2]) Ульяна Степановна съ двумя сыновьями владѣла волокою вмѣстѣ съ товарищемъ Иванковичемъ; Агапка, имѣвшая одного сына, владѣла волокою вмѣстѣ съ товарищемъ Николаемъ Корчмаремъ, и т. д.

волоку на правѣ полнаго хозяина, участвовалъ въ обработкѣ другой волоки въ качествѣ товарища [1]).

Сѣнокосныя земли раздѣлялись на морги. Троякій былъ способъ пользованія этими землями: часть сѣнокосовъ распредѣлялась между нѣсколькими селеніями, и каждое селеніе обязано было скосить сѣно на отведенномъ ему участкѣ и доставить въ назначенное мѣсто. Сѣнокосъ, принадлежавшій къ селу Полонной, былъ отданъ въ оброчное содержаніе товариществу (Чабаю съ „потужниками"), которое платило по 6 грошей съ каждаго сѣнокоснаго морга; наконецъ, сѣнокосы въ селѣ Коршевѣ раздавались моргами въ пользованіе тяглымъ крестьянамъ, которые платили отъ 2 до 8 грошей съ морга, смотря по качеству земли.

Лѣсныя угодья оставались въ непосредственномъ владѣніи и пользованіи помѣщика [2]).

Въ составѣ населенія находились слѣдующіе *классы сельскихъ обывателей*: 1) осадники; 2) крестьяне тяглые; 3) огородники; 4) подсусѣдки; 5) бояре путные; 6) бояре конные.

Осадниками назывались крестьяне, платившіе большій въ сравненіи съ тяглыми крестьянами оброкъ, именно 3 копы грошей съ волоки, и увольнявшіеся отъ всѣхъ прочихъ

---

[1]) Грицко Кондратовичъ съ двумя сыновьями имѣлъ одну волоку, тотъ же Грицко имѣлъ $^3/_4$ другой волоки, составляя товарищество съ Филиппомъ Левченичомъ, имѣвшимъ $^1/_4$ волоки. Такимъ же образомъ Андрей Полешко имѣлъ съ Иваномъ Евтуховичемъ и съ Коршевичами по $^1/_8$ волоки, и т. д.

[2]) Всей земли въ имѣніи Полонномъ считалось 302 волоки, 2 морга, 20 прентовъ. Она распредѣлена была слѣдующимъ образомъ: для фольварка—7 вол. 47 мор. 17 прен.; усадебной земли съ выгонами—11 вол. 5 мор. 10 прен.; лѣсу—26 вол. 5 мор. 20 прен.; сѣнокосовъ—4 вол. 11 мор. 3 прен. Остальная земля назначалась для пахатныхъ полей.

повинностей. Сюда преимущественно относились *бояре осадные*, то есть поселяне, обращенные изъ бояръ въ пахатныхъ крестьянъ.

Тяглые крестьяне платили деньгами: поземельный оброкъ, бирчее и писчее, давали опредѣленное количество сельскихъ произведеній, сверхъ того отбывали барщину и другія повинности.

Поземельнаго оброка платили крестьяне 2 копы и 40 грошей (около 8 руб. серебр.) съ каждой волоки. *Сельскими произведеніями* они давали: по полмѣркѣ ржи съ каждой волоки, для засѣва фольварковыхъ полей; каждое село съобща давало опредѣленное количество овса; на случай пріѣзда князя, крестьяне доставляли съѣстные припасы: съ каждыхъ десяти волокъ—одну яловицу и одного барана, съ каждой волоки—по одному гусю, по двѣ курицы, по 20 яицъ и по возу сѣна. Крестьянскія *работы* на помѣщика состояли въ слѣдующемъ: 1) крестьяне пахали господскую пашню по одному дню въ лѣто, обязаны были посѣять на ней рожь, собранную съ крестьянъ, бороновать по одному дню въ лѣто, наряжая по одной боронѣ съ каждой волоки; 2) должны были сжать, свезти на гумно и сложить въ скирды все посѣянное на господской пашнѣ; 3) ежегодно, съ каждой волоки, доставляли по 4 воза дровъ въ дворъ помѣщика; 4) должны были скосить сѣно на помѣщичьемъ сѣнокосѣ, сложить въ копны и доставить въ господскій дворъ; 5) давали стражу по 2 человѣка въ недѣлю, поочередно съ каждаго села; 6) давали по одной подводѣ въ годъ, съ каждой волоки, не далѣе 20 миль; 7) исправляли греблю сгономъ, доставляя для этого хворостъ и солому [1]). Крестьяне села Коршева несли нѣсколько большія повинности,

[1]) См. Отд. II, стр. 112—114.

такъ какъ земля была у нихъ добротнѣе и такъ какъ имъ была предоставлена въ пользованіе фольварковая пашня и рыбная ловля въ прудѣ Коршевскомъ [1]).

Огородники получали въ пользованіе дворы съ огородами и тремя моргами поля. Они ежегодно платили по 12 грошей поземельнаго оброка и отбывали пѣшую барщину по два дня въ недѣлю [2]). Въ селѣ Коршевѣ фольварковая пашня была роздана крестьянамъ; поэтому огородники платили только поземельный оброкъ по 10 грошей съ морга и увольнялись отъ барщины. Назначеніе работъ зависѣло отъ произвола помѣщика [3]).

Подсусѣдки не имѣли ни дворовъ, ни огородовъ, и жили въ чужихъ дворахъ. Они обязаны были работать на помѣщика одинъ день въ недѣлю и освобождались отъ всѣхъ прочихъ повинностей [4]).

Недостатокъ почтъ заставлялъ помѣщиковъ имѣть особое сословіе крестьянъ, которые, вмѣсто всѣхъ повинностей, занимались развозкою писемъ и другихъ бумагъ, по приказанію помѣщика. Эта обязанность называлась *листовною службою*, а крестьяне, ее исполнявшіе, — *боярами путными* [5]). Они получали въ пользованіе участки земли отъ $^1/_2$ до одной волоки.

Для исполненія земской военной службы, лежавшей на помѣщичьемъ имѣніи, существовало особое сословіе поселянъ, подъ названіемъ *конныхъ* или *панцырныхъ бояръ* [6]).

---

[1]) См. Отд. II, стр. 123.

[2]) См. Отд. II, стр. 101 и 112.

[3]) См Отд. II, стр. 123 и 126.

[4]) См. Отд. II, стр. 101, 112, 123.

[5]) См подстрочное примѣчаніе о „листовной службѣ“ на стран. 107.

[6]) См. подстрочное примѣчаніе на стран. 110.

Каждый бояринъ получалъ въ пользованіе 4 волоки земли и за то обязанъ былъ имѣть наготовѣ добраго коня, ружье и рогатину, и являться въ полномъ вооруженіи, по требованію помѣщика. Въ тогдашнее смутное время сельскіе жители, безпрестанно тревожимые неспокойными сосѣдями, козаками и татарами, часто принуждены были составлять изъ себя ополченіе, для отраженія непріятеля. Этимъ ополченіемъ предводительствовали панцырные бояре, опытные въ военномъ дѣлѣ. Сверхъ того, при парадныхъ поѣздахъ, панцырные бояре составляли почетную свиту помѣщика [1]).

Корчмы, пруды и мельницы отдавались въ арендное содержаніе.

Въ Полѣсской волости [2]), гдѣ крестьяне занимались лѣснымъ хозяйствомъ, селенія состояли изъ весьма немногихъ большихъ дворищъ, которыя назначались не для отдѣльныхъ крестьянскихъ семействъ, но для цѣлыхъ родовъ. Нѣкоторыя селенія заключали въ себѣ не болѣе двухъ дво-

---

[1]) Всѣхъ хозяйствъ, водворенныхъ въ Полонномъ имѣніи на волокахъ и моргахъ, считалось 216, изъ нихъ 26 осадниковъ, 143 тяглыхъ, 31 огородникъ, 11 бояръ путныхъ. 5 бояръ конныхъ. Число подсусѣдковъ не опредѣляется.

[2]) Полѣсьемъ называется полоса земли между З. Бугомъ и Днѣпромъ, начинающаяся на сѣверѣ близъ Слонима, Слуцка и Бобруйска и простирающаяся на югъ почти до Ковля, Клевани и Радомысля. Это пространство покрыто лѣсами и болотами, между которыми, въ видѣ острововъ, разсѣяны земли, годныя для хлѣбопашества. Рубка лѣса, гонка смолы, охота и бортное пчеловодство суть главные промыслы жителей. Сплавъ лѣсныхъ продуктовъ производится по рѣкамъ Днѣпру и Припети. Такое качество почвы препятствовало развитію сельскаго хозяйства, поэтому и самое устройство селеній такъ долго сохраняло свою древнюю форму. (См. Starożytna Polska p. Balińskiego i Lipinskiego. Warszawa. 1849. T. III. str. 834).

рищъ. Каждое дворище имѣло свое особое названіе, заимствованное, вѣроятно, отъ имени родоначальника, получившаго первоначально землю во владѣніе: дворище Савичъ, Тхоржевичъ и пр. Каждое дворище заключало въ себѣ отъ 5 до 16 жилищъ, или дымовъ, въ которыхъ водворены были отдѣльныя крестьянскія семейства [1]).

Крестьяне платили съ каждаго жилья, или дыму, опредѣленный инвентаремъ поземельный оброкъ и по одному злотому за освобожденіе отъ работы на Полонской фольварочной пашнѣ; сверхъ того, каждое село давало съобща опредѣленную инвентаремъ сумму денегъ, за увольненіе отъ медовой дани

Помѣщенные въ третьемъ отдѣлѣ матеріалы для исторіи Малороссіи, составляя продолженіе актовъ, напечатанныхъ въ I и II томахъ Памятниковъ, изображаютъ дѣятельность Богдана Хмельницкаго по заключеніи Бѣлоцерковскаго мира, неудавшуюся коварную политику Выговскаго и первыя распоряженія Юрія Хмельницкаго, по вступленіи его въ урядъ гетманскій, въ 1660 году. Эти матеріалы состоятъ большею частію изъ частной и оффиціальной переписки лицъ, управлявшихъ военными дѣйствіями или участвовавшихъ въ дипломатическихъ переговорахъ. Здѣсь находимъ письма и универсалы короля польскаго Яна Казиміра, письма татарскаго хана Мехметъ Гирея, гетмановъ: Богдана Хмельницкаго, Выговскаго и Юрія Хмельницкаго, Адама Кисѣля, воеводы кіевскаго, Станислава Потоцкаго, гетмана великаго коронnаго, Андрея Потоцкаго, обознаго

---

[1]) См. Отд. II. стр, 140 и далѣе.

короннаго, Павла Сапѣги, гетмана великаго княжества Литовскаго, Льва Сапѣги, подканцлера короннаго, Казиміра Бѣневскаго и другихъ лицъ, имѣвшихъ вліяніе на дѣла Польши и Украины. Тѣмъ важнѣе эти несомнѣнные историческіе памятники, что до сихъ поръ главными источниками для исторіи козачества служили польскія и малороссійскія лѣтописи, сочиненныя, большею частію, подъ вліяніемъ вражды народной.

Акты Львовскаго Братства доставлены почетнымъ членомъ Коммиссіи Діонисіемъ Зубрицкимъ; акты, помѣщенные во второмъ отдѣлѣ, заимствованы изъ актовыхъ луцкихъ книгъ, доставленныхъ въ Коммиссію изъ архива Луцкаго уѣзднаго Суда; большая часть актовъ, помѣщенныхъ въ третьемъ отдѣлѣ, доставлена почетнымъ членомъ Коммиссіи Константиномъ Свидзинскимъ [1]); письма Богдана Хмельницкаго и Выговскаго, помѣщенныя подъ №№ XIV и XIX, доставлены почетнымъ членомъ Коммиссіи, управляющимъ московскимъ Архивомъ иностранныхъ дѣлъ княземъ М. А. Оболенскимъ. Въ прибавленіи напечатана, въ французскомъ и польскомъ переводахъ, грамота султана турецкаго Мохамеда IV Богдану Хмельницкому. Оригиналъ этой грамоты

---

[1]) Собраніе актовъ, доставленное г. Свидзинскимъ, заключаетъ въ себѣ матеріалы, заимствованные изъ разныхъ библіотекъ: 1) изъ собственной его библіотеки; 2) изъ собраній О'Нацевича; 3) изъ Щорсовской библіотеки—въ мѣст. Щорсахъ, Минской губ., древней вотчинѣ Литаворовъ-Хребтовичей, и 4) изъ Славутскаго архива князей Сангушковъ, хранящагося въ м. Славутѣ, Волынской губ. Подъ каждымъ актомъ означено, изъ какой библіотеки онъ заимствованъ.

вмѣстѣ съ польскимъ переводомъ доставленъ въ Коммиссію княземъ Оболенскимъ; французскій переводъ сдѣланъ почетнымъ членомъ Коммиссіи, извѣстнымъ оріенталистомъ, Гаммеромъ-Пургсталемъ. Въ концѣ тома приложенъ списокъ съ грамоты, литографированный въ Вѣнѣ, подъ надзоромъ Гаммера-Пургсталя *).

*) Въ настоящемъ изданіи французскій и польскій переводы этой грамоты напечатаны во II т. „Памятниковъ“, отд. III, № XII; снимокъ же съ подлинника, въ виду слишкомъ спеціальнаго его интереса, признанъ излишнимъ.

Ѻтдѣлъ пѳрвый.

АКТЫ

ЛЬВОВСКАГО БРАТСТВА.

I.

Грамота Іоакима, патріарха Антіохійскаго, на основаніе церковнаго Братства Львовскаго съ утвержденіемъ его Устава. 1586 г., генваръ.

Іоакимъ, Божіею милостию патриарх великіа Антиохіа, Кіликіа, Иверіа, Сиріа и по всему востоку солнца. Благоволениемъ Бога Отца, и благодатию Господа нашего Іисуса Христа, и дѣйствомъ святого Духа, Христовѣмъ повелениемъ, и апостолскимъ проповѣданіемъ и святыхъ Богоносныхъ отецъ узаконениемъ, по Христову евангелию и апостольскому учению, предася Христовѣ церкви вся повелѣнная в законѣ хранити христоименитымъ правовѣрнымъ людемъ, да достойно званию и непорочно житие поживше, благаго гласа от Христа Бога слышати на страшномъ судѣ сподобятся. Смиреніе наше от благодати и дара и области всесвятого и живоначалнаго Духа, данныя от Спаса Христа святымъ его ученикомъ и апостоломъ. Сего ради мы, смиренніи по духу святыня, благодатію Божіею Іоаким, патріархъ Антиохійскій, по Христову повелѣнію и Духа святого строенію послѣдующе, по апостольскымъ и святыхъ отецъ преданіемъ повелѣвающе, посѣщающе Христову соборную и апостольскую вселенскую восточную церковь православія греческаго, въ землю Рускую достигшу ми, во государьство богохранимаго и христолюбиваго Стефана, короля польскаго и великаго княжети литовскаго, руского, пруского и прочая,—и пришедшу ми во градъ Илвовъ, во епископію Галиц-

кую, Львовьскую и Каменца Подолского, за епископьства Гедеона Болобана, в лѣто от создания миру 7090 четвертое, а по рожествѣ Господа нашего Іисуса Христа 1586, месяца генуарія в первый день. В то время пришли предъ насъ и пред наше право духовное мещане львовьскые, вси посполе ктиторы храма Успенія Божіа Матере, во градѣ Львовѣ, хотячы братство устроити, соединившеся любовію духовною, закона Божіа заповѣдемъ послѣдующе, благоугодно Богу во Троицы єдіному и пречистѣй Христовѣй Богоматере в честь и хвалу и его святымъ угодникомъ. Того ради мы, смиренніи, по дару святого Духа, повелѣніемъ Господа нашего Іисуса Христа, совѣтомъ богодухновенныхъ святыхъ писаній, пастырскымъ строеніемъ повелѣваемъ и благословляемъ их на сіе братство духовное, утвержающе их евангельски жити, по апостольскымъ и святыхъ отецъ правилом и ученіемъ, и тымъ нашимъ листомъ во воспоминаніе предаемъ христіаномъ православнымъ, гражаномъ мѣста сего, во вѣчныя роды, и повсюду правовѣрнымъ церквамъ в земли сей, составляюще любовь во вѣрѣ, по закону Христовы церкве восточныя и апостольскому ученію и святыхъ отецъ преданію,—творити судъ истинен и милостыню въ потребу братіям недостаточьствующимъ, и ублажати благых, а не покоряющихся истинѣ законнѣ обличати и казнити; непокаяннѣ же пребывающих от церкве отлучати, якоже есть писано въ законѣ: „обличеніемъ обличиши ближнего своего и не приймеши о томъ грѣха“. Самъ же Христосъ во евангеліи рече: „Аще согрѣшитъ к тебѣ братъ твой, иди, обличи его межи собою и тѣмъ єдинѣмъ; аще тебе послушаетъ, приобрѣлъ еси брата твоего; аще ли тебе не послушаетъ, пойми с собою еще єдінаго или два, яко да при устѣхъ двою свѣдителю, или трех, станетъ всякъ глаголъ; аще же преслушает тѣхъ, рцы церкви, еже есть собору людемъ, церковному братъству, вы бо есте, рече, церкви Бога жива; аще ли церковь преслушаетъ, да будетъ ти яко язычникъ и мытаръ, сиречь яко поганинъ и явногрѣшникъ. Не вѣруяй бо Сыну Божію не узрить живота, но гнѣвъ Божій пребываетъ на нем“. Апостолъ

же Павелъ повелѣваетъ таковаго отдати сатанѣ: Измѣте злаго от вас самѣхъ, яко члонка гнилого, отлучитеся всякаго брата, безчинно ходяща. Егда отлучится горшее, тогда лучшему совокупится небо, любве ради заповѣдий Божіих. Сего ради и самъ Христосъ обѣщася рекъ: „Азъ и Отецъ мой пріидевѣ и обитель въ них сотворивѣ“.

А о милостыни церковнѣй якоже пишетъ во святых апостолъ правилѣ 59-мъ: Церковное богатство—нищихъ богатство, возраста дѣля сиротъ, и старости, и немощи в недугъ въпадшихъ, и нищых кормленіе и чадий мнозѣхъ, странным прилежаніе, сиротам и убогымъ промышленіе, вдовамъ пособіе, дѣвицамъ потребы, обидимымъ заступленіе, во напастех поможеніе, у пожарѣ и в потопѣ, плѣннымъ искупленіе, во гладѣ прекормленіе, у ходобѣ умирающим покровъ на гробы и погрѣбанія, а церквамъ и монастыремъ пустымъ подъятіе, живымъ прибѣжище и утѣшеніе, а мертвымъ память; того ради на потребу церковную людіе имѣніе свое давали.

Сіе Богоугодное законное братство вышше писаное и нижей реченныя обычая повинни такъ держати:

1. Сошедшися на день уреченный в домъ выбраный, любовію и тихостію, другъ друга честію болша себе творяще, промышляюще добрая предъ Богомъ и человѣки: „Аще бо кто о своих не промышляетъ, вѣры отвергся и невѣрнаго горши есть“.

2. А мають ся сходити за обсыланіемъ знамене Братского в четыри недѣли, или якъ потреба и час приличится, и повиненъ кождый братъ в четыри недѣли полгроша дати до скринки братскои.

3. А кто бы хотѣлъ вступити в сіе Братство, или мещанинъ, или шляхтичь, или предмещанинъ, или посполитых людий вшелякого стану, як тутешний, так сторонний,—маетъ дати вступного грошей шесть.

4. А который бы братъ мешкане мѣлъ далекое от сего Братства, тогды в рокъ по шести грошей маеть давати до скрынки братскои.

5. А братя сполне кождого року мают выбирати з межи себе старшихъ четыри браты, поручаючи имъ все старѣйшинство церковнаго Братства.

6. Скринка братская маеть быти у старшего брата, а ключ в молодшего.

7. Личьбу маютъ чинити старшіи братя пред всѣми в рокъ, отдаючи уряды своя; а если кто хочеть старѣй быти, да будеть всѣмъ слуга, по Христову евангелію.

8. А кого бы братя выбирали на старѣйшинство, а онъ бы ся зборонялъ без причины слушное, виненъ дати три безмѣны воску. А братя старшыи мають пилне престерегати повинности своея: „Проклятъ бо всякъ, творяй дѣла Господня съ небреженіемъ“.

9. Казнь всѣмъ посполитая—на звонници сѣдѣти.

10. А еслибы братъ брата словомъ въ Братъствѣ наганбивъ, маеть быти каранъ сѣдѣньемъ, а вины камень воску мает дати и брата перепросити не отходячи, и все Братство перепросити.

11. Слова непотребныи, корчемныи, хто бы мовилъ в Братствѣ, вины фунтъ воску: „Всяко слово гнило да не исходить из устъ вашыхъ“. „И пребываяй в суесловіихъ и глумленіихъ, душею и тѣломъ блудникъ есть“.

12. Сходячися до сего Братства, в справах упорожнившися, книги законныя почитати и другъ другу с послушаніемъ вѣщати.

13. Который бы братъ вѣдалъ брата выступного, не маеть его таити, але маеть оповѣсти его въ Братствѣ, жебы былъ каранъ. А кто бы таилъ злости, маеть быти при винномъ каранъ, якъ братя знайдутъ.

14. А если бы кто з межи старшыхъ братовъ яковымъ колвекъ обычаемъ знашолся выступнымъ, за што молодшыхъ карутъ, маеть

быти старший двояко и трояко каранъ: болшего бо томленія достоинъ чести ради.

15. А который бы братъ былъ каранъ сѣдѣньемъ или виною, маеть по карности заразъ перепросити того, кому былъ провинилъ: „да не зайдеть солнце во гнѣвѣ вашемъ“.

16. А кто бы не отдалъ вины братскои, поруку не отходячи маеть поставити два браты до другое схаджки.

17. А судитися мають радячися весполъ, якъ старшыхъ, такъ младшыхъ, и якъ молодшии вси позволять, такъ старшыи мають сказовати.

18. Который бы братъ яковую справу мѣлъ, а не умѣлъ бы своей рѣчи справити, волно ему взяти двох братовъ на пораду и на помочь.

19. Вшелякая справа братская не маеть быти выношена далей от порога дому братского. А на кого бы досвѣдъчено, двѣма маеть быти каранъ: сѣдѣньемъ и безмѣномъ воску.

20. А кто бы гордѣлъ церковнымъ братскимъ судомъ, якъ преслушникъ церкве судится. А если ся того не каеть до четвертои недѣли, то якъ поганець и явногрѣшникъ от церкве да отлучится, по Христову евангелію. И священникъ маеть его в церкви передъ всѣми обличити и от церкве отлучити.

21. А кто бы посполитовал с тыми отлученными, посполу с ними осудится. „Всякого брата, безчинно ходяща, отрыцайтеся, да посрамится, и не яко врага имѣйте его, но наказующе яко же брата. И аще нѣкий братъ именуемъ будеть, яко блудникъ, или лихоимецъ, или идолослужитель, или пяница, или драпѣжникъ, с таковыми ниже ясти“. „Всяка неугодная Мнѣ истребѣте я от себе“, рече Господь.

22. А если, з допущеня Божія, будеть на брата яковый упадокъ или немочь, а не мѣлъ бы достатку, мають ему братя помагати братскыми пенязьми и в немочи призирати.

23. А которому бы брату помагали въ напастех, в бѣдах, позычаючи ему пенязей, не мають от них лихвити; а позычати

мають не на захованя смотречи, ани тымъ, которыи хотять быти богатшии, але которыи болшии недостатки терпять з допущеня Божего.

24. А который бы братъ христіанскій преставился с того свѣта, мають его вси братя отпровадити ко гробу, к той церкви, которои былъ парафѣи при мѣстѣ, и свѣча братская маеть быти в церкви, и тежь свѣчи братскии мають быти ко отпроваженю тѣла мертвого до гробу.

25. А когда будеть Вратство знаменіемъ обсылано в четыри недѣли, или якъ потреба прилучится, или на погребь, не схочеть ли прийти который братъ за трудностями своими пилными, мает ся оповѣсти перед старшимъ братомъ. А еслибы досвѣтъчен, ижь не былъ затруднен, маеть быти каранъ фунтомъ воску.

26. Ку тому тыж кождый братъ маеть уписати в помянникъ имя отца своего и матере и всѣхъ сородникъ своих преставльшихся. А священникъ сея церкве Успенія пречистыя Божія Матере маеть читати помянникъ братский по утрьни и по вечерни во дни памятныя и въ великый постъ, по уставу церковному.

27. А на кождый рокъ маеть быти двѣ литоргіи за все Братство: заздоровная и памятная, и убогыхъ по силѣ надѣлити.

Сего ради мы Іоакимъ, Божіею милостію патріархъ великыя Антиохія, посланый от собору патріарховъ, моцью Божіею повелѣваемъ хранити сія преданія нераззорне, вѣчне и даемъ моцъ сему Братству церковному обличати противныя закону Христову и всякое безчиніе от церкве отлучати.

28. А если которого брата отлучать от церкве през священника своего, того протопопа и епископъ неблагословляти мають до того часу, ажъ ся Братству покорить.

29. А еслибы где, при мѣстѣ семъ, при которой церкви видѣли, или слышали во иншемъ которомъ братствѣ не по закону живущыхъ, или мирскых, или духовных: протопопу или попа, или діакона, или от причетникъ, мають их упомянути словомъ или пи-

санемъ обсылати. Аще же обрящутся противляющеся истинѣ, еже въ законѣ, огласити ихъ мають епископу.

30. Аще же и епископъ сопротивится закону, истиннѣ, и не по правиломъ святых апостолъ и святых отецъ строяще церковъ, развращающе праведных в неправду, подкрѣпляюще руки беззаконником, — таковому епископу сопротивитися всѣмъ, якъ врагу истинны.

31. А если бы оскарженъ былъ епископу который з братства, не повиненъ самъ единъ справлятися, аж с нимъ Братство станеть, и весполъ при епископу братя вынайдовати мають вины оскарженя и судитися по правиломъ святых отецъ.

32. А если бы тежъ и в другых мѣстѣхъ знали или слышали поповъ безчинниковъ или мирских людий, и тых повинни христіанскы упоминати писанемъ и отвѣту от них жадати; аще ли обрящутся противни и не смиряющеся, епископу их оповѣдати.

33. И теж если бы где, в которомъ колвекъ мѣстѣ, было братство, а не справовалися бы водле права сего церковного братского, которое мы першее во Львове старѣйшинство законное подаемъ.

34. И да не сопротивляются ему никто же, ниже отпираеть давными братствы, несовершенно от нѣкоих епископъ установленными. Повелѣваемъ же, да сему Братству Львовскому вси братства повсюду повинуются.

35. И теж кождое мѣсто, маючи в себе сіе законное братство, повинни вѣдати в мѣстѣ своемъ и по околичных мѣстѣхъ и селѣхъ як поповъ, такъ мирскыхъ людий житіе, и всякое беззаконіе в них видячи, не таити, но епископу своему оповѣдати.

36. А если бы попъ видѣнъ былъ в корчмѣ, в піанствѣ пребываючи, мает быти освѣтъченъ двѣма человѣки христіанскими и епископу оповѣсти.

37. А если бы былъ который попъ чаровникъ, или ворожбитъ книжный, или ворожку и волшебницу, або чаровницу при церкви держалъ, или в мѣстѣ, или в селѣ, или бы самъ до воро-

жокъ ходилъ или кого посылалъ, или на лихву давалъ, или дѣвцѣ хватаной слюбъ давал, или двоеженецъ, или блудникъ,—на таковаго мають быти свѣтъки два или три, и оповѣдати его епископу, да прииметъ судъ по правиломъ святых отецъ.

38. А если бы въ которомъ мѣстѣ или в селѣ будетъ чаровница или ворожка, сосуды діаволския, или волшебница, которыхъ досвѣтъчивши оповѣсти братству и епископу, да истребится от церкве; и тых, которые, діаволом прельстившися, до чаровницъ и до ворожокъ ходять, и піяницъ, и лихваровъ отлучайтеся; не точію бо, иже сія творять, но и которыи волю дѣють творящимъ, достойни смерти суть: „Вѣсте ли, яко неправеднаци царствія Божія не наслѣдять". „Да отступить отъ неправды всяк, именуяй имя Господне". Понеже самъ Господь нашъ Іисусъ Христосъ на страшномъ судѣ пред всѣми речеть: „Отидѣте от мене вси дѣлающыи беззаконіе, яко николи же знах васъ".

39. Повелѣваемъ всякому стану людем христіанскимъ, сходячися до священника, или в братствѣ, почитайте святыя книги ветхаго и новаго закона, по святых отецъ преданію, или сошедшеся любовію не во піанственный домъ, до которого брата, не во піанство, но во славу Божію, глаголюще во псалмѣх и пѣснех духовных, воспѣвающе и поюще во сердцех вашых Господеви.

40. Симъ всѣмъ законне писанымъ епископъ не имаеть противитися сему праву, от нас духовне церкви сей во вѣчныя роды, ани противитися яковыми правы, от земнаго царства надаными, по внѣшнему обычаю; но закона духовного писаным повинутися без всякого прекословія.

41. А кто бы тому былъ противенъ и разорял бы тое право духовное, аще архіепископъ, или епископъ, или протопопа, или попъ, или діаконъ, или который причетникъ церковный, или от княжеских, или от мирскых,—на таковомъ буди неблагословеніе наше, и клятва всѣх четырех патріархов вселенских, и клятва святых богоносныхъ отецъ вселеньскых седми соборовъ. Благословеніе же Божіе и благодать святаго Духа буди на всѣхъ вѣрую-

щих заповѣдемъ Его и на творящихъ волю Его, и благословеніе святыхъ отецъ вселеньскихъ четырехъ патріарховъ, и благословеніе Іоакима, патріарха великія Антіохія, о Христѣ Іисусѣ, Господѣ нашемъ, Ему же слава во вѣки вѣкомъ, аминь.

Греческій подлинникъ хранится въ Архивѣ Львовскаго Ставропигіальнаго Института; современный же переводъ на западнорусскій языкъ, вмѣстѣ съ греческимъ текстомъ, помѣщенъ въ „Альбомѣ“ Института, стр. 23.

II.

Окружное посланіе Антіохійскаго патріарха Іоакима ко всѣмъ православнымъ обывателямъ Польскаго государства съ просьбою оказать вспомоществованіе Львовскому Братству, задумавшему учредить во Львовѣ греко-славянскую школу съ типографіей и построить новую каменную церковь и шпиталь. 1586 года, 15 января.

Іоакимъ, Божіею милостію патріархъ великія Антіохіи и Киликіи, Иверіи, Сиріи и по всему востоку солнца.

Преосвященнымъ и въ Бозѣ велебнымъ архіепископомъ и епископомъ, честнымъ архимандритомъ и игуменомъ, протопопомъ, священникомъ и всему причту церковному, яснѣвелможнымъ ихъ милостямъ княжатомъ, паномъ воеводамъ и каштеляномъ и старостамъ, зацнѣурожонымъ паномъ подстаростимъ и всякому врату належачому, также всему стану рыцерскому, славетнымъ паномъ войтомъ, бурмистромъ, радцамъ, и всѣмъ повсюду православнымъ христіаномъ. Ознаймуемъ симъ нашимъ листомъ, ижъ въ Львовѣ мѣстѣ христіанская церковъ хочетъ строеніемъ поновлятися, то есть наукою писма святого, и хотятъ съ помочью Божіею панове

мѣщане Львовскіе школу закладати для наученья дѣтемъ христіанскимъ всякого стану, которые бы мѣли учитися писъма святого, греческого и словенского, да не будетъ родъ ихъ христіанскій аки безсловесенъ ненаученія ради; и тежь купили друкарню письма словенского и греческого, къ той же школѣ потребную, въ полторы тысячи золотыхъ заставленую; и тежь церковъ хотятъ муровати новую и домъ на школу, и домъ на друкарню, и домъ на шпиталь, просто все поновляючи законное строеніе. Про тожь тую справу до вѣдомости вашихъ милостей всѣмъ доносимъ, вдаючися съ покорною прозбою до ласки вашихъ милостей, благочестивыхъ и христолюбивыхъ православныхъ христіанъ, просячи о вспоможенье богоугодныхъ сихъ дѣлъ, для размноженья хвалы Бога во Троицы единаго и ко вашей посполитой потребѣ, вамъ и дѣтемъ вашимъ; понеже ненаученія ради умалѣсте всѣхъ благъ, небреженія ради закона Божія: „забылъ еси закона Бога твоего, забуду тебе и Азъ“, рече Господь. „Испытайте, рече, писанія, да поживете богоугодное житіе о Христѣ Іисусѣ, Господѣ нашемъ“. Благословеніе Божіе и благодать святаго Духа буди со всѣми вами и благословеніе Іоакима, патріарха великія Антіохіи, аминь. Писанъ во Львовѣ, месяца генваря 15 дня, року Божія 1586.

Подпись патріарха погречески.

Изъ рукоп. Сборника грамотъ и актовъ, хранящихся въ Львовскомъ Ставропигіальномъ Институтѣ, л. 41.

Копія прислана въ Коммисію Д. Зубрицкимъ, но почему-то своевременно не напечатана. По его же списку, доставленному въ С.-Петерб. Археографич. Коммиссію, документъ этотъ напечатанъ въ Актахъ Зап. Россіи, т. III, № 157.

III.

Посланіе Іереміи, патріарха Константинопольскаго, къ Львовскому епископу Гедеону Балабану съ строгимъ запрещеніемъ ему вмѣшиваться въ дѣла Львовскаго Братства. 1587 года, ноябрь.

Іереміа, милостію Божіею архіепископъ Константинограда, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Боголюбезне епископе Галицкий, Львовский и Каменецкий! Благодать буди ти от Божіяго обѣщанія, яже даша ти ся во Бозѣ, егда рукоположенъ был еси. Разумѣй добрѣ, обѣщавыйся представити Богу словесное стадо нескверно и неблазнено, вонегда учитися имъ душеполезных и спасеннаго пути. Слышахом, яко сопротивити сътворилъ еси себе и яко противившися Богу, возбраняеши и прешкожаеши добродѣлающимъ; сіе же ничто же от сихъ угодно смиренію нашему явися. Мы убо, суждъше и истинно испытавше, обрѣтохом тя убийцу и ненавистника добру; не яко архіерей сый побѣждаеши, но яко врагъ Божий и чуждый вѣры Его. Пишемъ убо к тебѣ и завѣщаваемъ, да ни во чесомъ же ни ко единому противу что возглаголеши во Львовѣ сущему Братству и общемыслію, на главах ихъ боголюбія и напотребнѣйших роду благочестивых, в них же Богъ почиваеть и славится. И аще убо еще услышится, яко възбраняеши благаго,—первѣе убо яко обидник будеши отлученій и въ клятвѣ сый в нашемъ извѣщеннем писанію; посемъ же..... и инаго обтяженія церковнаго наказанія; яко же да не буди. Вонми добрѣ и хранися от нашего завѣщанія о семъ Братствѣ и отъ осуженія. Тако да будеть, а не инако, и дабы благодать Божія была со боголюбіемъ ти. Року 1587, месеца ноембрія, индикта первого..

Греческій подлинникъ въ Архивѣ, а современный переводъ съ греческимъ текстомъ въ „Альбомѣ“ Львовскаго Ставроп. Института, стр. 56.

Примѣч. Исправлено по тексту, напечатанному въ III т. Актовъ Зап. Россіи съ стариннаго списка хранящагося въ Архивѣ Свят. Синода. Тамъ документъ этотъ правильно датированъ 1587 г., между тѣмъ какъ въ первомъ изданіи „Памятниковъ“ онъ невѣрно отнесенъ къ 1588 году.

IV.

Грамота того же патріарха Іереміи, данная Львовскому Братству въ подтвержденіе грамоты Антіохійскаго патріарха Іоакима. 1588 года, 1 декабря.

Іереміа, милостію Божіею архіепископъ Константінаграда, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Господу нашему Іисусу Христу во священномъ Его евангеліи глаголющу: „аще любите Мя, заповѣди Моя соблюдите“. И паки: „будите убо щедры, яко Отецъ вашъ небесный щедръ есть“. И еще паки: „во сем разумѣють вси, яко мои ученицы есте, аще любов имате во другъ друзѣ“. Свойственно всяко и дѣло божественных Его заповѣдей есть сохраненія и соблюденія и богодѣтелныя Его любве, тожь проразумѣвати и пещися благоумѣющи благочестивых попеченія и потребы подутверженых же и похвалных единовѣрных братіи, и вся дѣяти вседушно и безпорочно, елико и наипаче во душевну ползу совершаеть, и душу тожь питати и совершенна содѣлати человѣка. Двосущна бо человѣка, от душа являя и тѣла, нарицати убо и христоименита обыче, и тѣлесъ исцѣленіе, во потребу имущых и недоумѣющых потребъ путіи Господа, о семъ глаголюща: „возалках, и дасте Ми ясти; возжадах, и напоисте Мя; нагъ, и одѣясте Мя; странен быхъ, и воведосте Мя; немощен и во темницы, и посѣтисте Мя“. Добрых же конецъ и божественнѣйша слово, имъ же единѣмъ питаются души и напаяются помнозѣ, во богословіи великого Григорія. Сіе убо вѣдя, и самъ блаженный Павелъ, ко Тимофѣю пиша, глаголеть: „ты же пребывай, в них же научился еси и увѣрися, вѣдый, от кого научился еси, и яко измлада священная писанія умѣеши, могуща тя умудрити во спасеніе, вѣрою о Христѣ Іисусѣ“. И сія убо священная писанія

умудрити могуть и спасти человѣка. Сія же не разумѣсте кто, кромѣ отнюдъ наказателнаго тщанія; паки ниже сіе совершаеть, не подающих христолюбивыхъ богатествъ, ниже совершающихъ, их же от Бога пріяша, учителем и похвалнымъ от учениковъ. То жь потребно есть, не повинно и должно, Господа о семъ рекуща: „всякому, ему же дасться много, много и возыщется". Понеже и богогранимаго гражданства Лвова благочестивіи панове и ктиторы тамошнего честнаго храма всепресвятыя владычицы нашея Богородици и Приснодѣвы Маріа, Успенія ея, зѣло добрѣ же и богоугодно о всѣхъ си устрояюще маніемъ Бога, во Троицы покланяемаго, восхотѣша ради дѣлъ своихъ любовъ, юже имѣють ко Господу, явити и ко исполненію заповѣдий Его желающе, и исправити прехвалнаго братства или совершенія и дати боголюбезным во душевную же, вкупѣ и тѣлесную ползу, о промышленію вдовъ, и сирот, и убогых, немощных же, такожъ и о странноприлежанію и наипаче же составити шпиталь и неподвижну обитель училища в ползу, и в сем учителей же и учащыхся во возрастъ премудрости наказанія и славы Божія. Вся сія телеснѣ обрѣтъ святѣйший патріархъ Антиохійский кіръ Іоакимъ и писаніемъ его извѣстихся; молиша же утвержающеся христолюбивіи панове и от нас утвердитися во писанію семъ. Яко же убо и смиреніе наше, молбу их пріемьши, яко благословену и любезну Богу, первѣе убо симъ молимся датися от Бога благодат, миръ и милость, по семъ во небесныхъ царствовати, яко строителемъ и рабомъ благым и вѣрным Господеви.

Се тако списавши, являеть и повелѣвается во святѣмъ Дусѣ быти и пребывати неподвижно и не раздрушно и во прочых во вся вѣки, яже во писаніи сем принесеннѣмъ строенія и боголюбезнаго братства и единомыслія соблюдаемых, и всѣхъ убо иных извѣстных и несотворенных, наипаче же училища и друкарни, яко душеполезных и спасенных путий. И аще ли убо от сих всѣхъ явится растлѣвая сія, яко врагъ Божій и убийца и ненавистникъ

добру, да будеть отлученъ от святыя и живоначалныя и единосущныя и неразделимыя Троица, єдінаго во естествѣ Бога нашего, и проклятъ, и непрощенъ, и самъ по смерти да имѣетъ клятву трехсотъ и осмънадесяти Богоносных отецъ, иже во Никѣи, и прочихъ. Богъ же во семъ утвержденіе да будеть и извѣстіе писанія сего утвержденіе. Писан в лѣто от созданія міру 7096, месеца декемьбріа 1-го.

Іеремія, милостію Божіею архіепископъ Константинополя, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Греческій подлинникъ въ Архивѣ, а современный переводъ въ „Альбомѣ“ Ставропигіальнаго Института, стр. 50.

V.

Грамота патріарха Іереміи, вновь утверждающая и излагающая Уставъ Львовскаго Братства. 1589 года, ноябрь.

Іеремія, милостію Божіею архіепископъ Константинополя, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Понеже смиреніе наше первѣе утвердилисмы привиліем нашым во Львовѣ Успенія пречистыя Богородица Братство, по привилейному его писанію, како подобаетъ жити Братству; нынѣ же, телесне будучи намъ в королевствѣ Полском, не моглисмы прибыти до Львова для мороваго повѣтря, в немъ будучого. И пришли до нас нѣкіе от предреченнаго Братъства, и моляще нас изявити вся имъ, како подобаетъ Братъству имѣти и непротивно ничим же, яко и первое. И убо смиреніе наше, видѣвши моленіе ихъ благословъно, даем имъ настоящаго образа, на главы реченное, яже сут сия:

1. Первое убо, завѣщавается во святом Дусѣ смиреніе наше быти Братьству во Львовѣ Успенія пресвятыя Владычица нашея Богородица и приснодѣвы Марія неразрушно и неподвижно во вся вѣны, и ниже от единаго епископа, по временехъ обрѣтаемаго, епископовъ же и князей, и панов, или священников, или мирских, во запрещеніи непрощенном и отлученіем неразрѣшным вовѣкы. Рече бо Господь: „иже аще кто соблазнит единаго от малых сих, лучше бы ему, да обѣсит камен жернов на выю его и потопится во пучинѣ морстей“. И паки: „идеже сут собрани два или три во имя мое, ту есмъ посредѣ ихъ“; колико вящше, идеже суть тридесят или 60, или вящше.

2. Второе же, не быти другому училищу общему в мѣстѣ Львовѣ, кромѣ самого единаго училища братского Успенія Пречистыя Богородица, и во ономъ толко самомъ учити дѣтей благочестивыхъ и православных христіян божественнаго и священнаго писанія, словенскаго же и еллинскаго, по времени обрѣтаемыхъ добродѣтелных и благочестивых даскалов; аще же будетъ мѣти кто даскала, толко своих дѣтей будет ему волно учити, но не иныхъ. Также и всякий от священников да учитъ единаго или двох дѣтей для послуги, но не более, ко уничиженію и прешкодѣ общей школѣ.

3. Мають волность Братство Успенія Богородица друковати невозбранно священныя книгы церковныя, прилежно и з великимъ опатренемъ, не токмо часословцы, псалтыры, апостолы, минеи и треоды, требники, синаксары, евангеліе, метафрасты, торжники, хроники, сирѣчь лѣтописцы, и прочая книгы богословов церкви нашея Христовы, но и училищу потребные и нужные, сирѣчь грамматику, пѣитику, реторику и философію.

4. Четвертое,—да подаютъ частую помощъ в потребу дѣтем, хотящимъ учитися священнаго писанія, нищимъ; также подобаетъ и всѣмъ христолюбивым и нищелюбивым християном помогати им от своего, яже им Богъ дарова, любве ради Христовы, во всѣх церквахъ.

5. Священника, его же изберетъ Братство священнодѣйствовати во божественной церкви Успенія Богородица, сего нынѣшний боголюбезный епископъ Лвовский, и по немъ будучие епископы, маеть имъ благословити кромѣ всякои вымовки и противности.

6. Егда ж онъ, попъ Успенія Богородица, не будет жити в цѣломудріи и добродѣтели, якож подобает священником, но упражнятися во безчиніи и піянствѣ, не радя о послѣдованю церковном, мают волю изверечи его от чреды его и иного вмѣсто его увести, егож изберуть братя, якож речеся, из волею мѣста того архіерея.

7. Аще кто от братіи не будеть жити во единомыслію из братствомъ, но, противно мысля, чинити соблазну между братіею, и не престанеть, таковаго да отлучать его братія от общаго Братъства ко цѣломудрію; тогда и епископъ изженеть таковаго из церкве, яко преслушника и непокориваго Братству, дондеже да накажется.

8. Да егда кто от братія Успенія Богородица, аще богатъ, аще и нищъ, умреть, должни сут неотреченно братія, упразднившися от дѣлъ своихъ, ити на погребъ брата, провождати его со свѣщами и ѳиміамомъ даже до гроба. Аще же кто уничижить брата оного и не пойдет на погребеніе его, мает платити Братству 20 грош неотреченно.

9. Да егда кто от братіи оклеветанъ будетъ неправедне, или в немощъ вопадый и не будет мѣти чим ся живити, должни суть братя запомогати и давати ему вся, ку потребѣ нужная, от общаго собранія. Еще же, егда будет посылано знаменіе братское къ нѣкыимъ от братіи, егда потреба прилучится Братъству, и аще вознерадитъ и не прийдеть въ чотыри недѣли, маеть заплатити до скриньки братъскои чотыри гроша. Еще, аще же кто мещанин или предмещанинъ хощет вступити в сіе Братъство, аще же от благородных, или от простых, долъженъ дати до скринки грошей шесть. Такъ же и кто бы мѣлъ домъ свой далече от сего Братъства и не могъ бы приходити до собранія, далекости ради пути,

маеть дати в рокъ грошей шесть. Еще же, братія должни суть в каждый рокъ выбирати от Братъства мужей чотыри цѣломудрых, добродѣтелных, вѣрных, на усмотреніе всего Братъства, яже потребная и полезная имъ. Скринку же братскую маеть держати старѣйшій от братіи, а ключъ маеть быти в руках молодъщого. Такъ же по исполненіи лѣта мают чинити личбу явѣ, пред всѣмъ Братъствомъ, достаточно, о приходѣ и расходѣ. К симъ же повелѣваемъ сему Братъству: не искати вящше сих, ниже судити попов и діяконов и прочіихъ духовныхъ дѣйствъ; о сихъ всѣхъ самому по времени обрѣтаемому истинному епископу Львовскому, Галицкому же и Каменецкому дастся от божественных законов и священных канонов, а не иному. Аще же кто от сихъ всѣхъ восхощеть порушити сіе, яко злотворецъ и другъ ненавистника добру, діавола, и врагъ Христу, да будеть отлученъ от Отца, Сына и святаго Духа и по смерти не разрѣшен, со сими ж да имѣет и клятвы святыхъ богоносныхъ отецъ, иже в Никеи, и прочіихъ святыхъ. Сего ради и о семъ изявленіе и потверженіе бысть настоящее писане нашего смиренія привиліи и дастся Братъству Успенія пречистыя Богородица, в лѣто 7098, индикта 3, мѣсяца ноемврія.

Іеремія, милостію Божіею архіепископъ Константинополя, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Позже прибавлены подписи: Кирил Терлецкий, Божіею милостію смиреный епископъ Луцкий и Острозский, власною рукою.—Гедеон Болобан, Божіею милостію смиреный епископъ Галицкий, Львовский и Каменца Подолскаго, власною рукою.

Греческій подлинникъ въ Архивѣ, а переводъ въ „Альбомѣ“ Института, стр. 57.

VI.

Грамота патріарха Іереміи, утверждающая независимость монастыря св. Онуфрія отъ львовскаго епископа. Конецъ 1589 г.

Іереміа, милостію Божіею архіепископъ Константинополя, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

„Тѣмже стойте убо и держите преданія, яже предахъ вам, писаныя же и неписанныя“, рече чудный Павелъ, сосудъ избранный. Сего убо стопамъ послѣдующе, божественніи и богоноснїи отцы нашы рекоша древняя обычая держати. Понеже убо и ктиторы божественныя обители преподобнаго и богоноснаго отца нашего Онуфрія соборнѣ дали и оповѣли намъ справу пред смиреніемъ нашимъ, яко оный реченный монастыръ, ставропигіонъ сый, от прародитель свободный был и непопираемъ от властий, водлугъ часов владычествующих во Львовѣ, владанъ и во всемъ справованъ толко водлугъ часовъ обрѣтаемыхъ священноиноковъ и иноковъ, въ немъ будучихъ, и ктиторовъ. Аще же лишеніе было коли священника, брали по времени от обрѣтаемаго игумена честныя обители Уневскіа, и священнодѣйствовалъ в том монастырю; и бяше самозаконенъ неподвижно и непоработно, и не было владано ни от единого архіереовъ и пановъ, яко же и прочая ставропигія, даже до нынѣшнего часа (тако жъ яко предречено, яко и самъ той игуменъ Уневский предалъ ставропигіонъ самозаконну и властителство нынѣшнему епископу Львовскому, и тая злая и безсловесна вѣсть прийде во уши нашы). Того ради завѣщавается, яко да от нынѣ и во прочая вѣки толко сами иноки и ктиторы, обрѣтаемыи нынѣ же и по них будучіе, мають обирати собѣ священника, водлуг обрѣтаемаго от священнѣйшаго митрополита Киевскаго. Поневажъ реченный игуменъ Уневский явился предатель и навѣтникъ владарства и самозаконія реченнаго ставропигіа, святыя обители Онуфрія; нынѣ же повстал былъ боголюбезнѣйшій епископъ

Львовский, Галицкий и Каменецкий на предреченныхъ ктиторовъ, многа смущенія и шкоды починил имъ, хотячи взяти собѣ тотъ монастыръ и отчуждити ихъ ктиторского оправданія всячески; но не возмогъ, погрѣшилъ умыслу своего и не получилъ. Но не сталъ даже доселѣ, но и еще восхотѣ поработити властію княжескою безмѣстне и безсловесне, и отимуючи митрополіи Кіевской прономія, то есть властителство, отлагаючи соборныя апофасисъ, яже предаша намъ богоносніи отцы, и началствовати божественную обитель святаго Онуфріа, ставропигіонъ от древле сущій; не вѣдя, яко свою властную присягу извергъ, в чомъ обѣщался под запрѣщеніемъ непрощеннымъ соблюдати прономія священнѣйшаго митрополита Кіевскаго неподручна и неподвижна во всемъ животѣ его от них же получи и ставропигіонъ святого Онуфріа. Сего ради смиреніе наше, яко долгъ неотреченный маючи сохранити и соблюдати церкви нашои обычая и святых и вселенских соборовъ разсужденія и апофасисъ неподвижно, и отдавати и давати каждому свое праведное,—завѣщевается и во святом повелѣвается Дусѣ, яко да непристойное писаніе наславнѣйшаго и велможнаго князя Василіа, еже дасть нынѣшнему боголюбезному епископу Львовскому (мѣнячи сь быти ктиторъ обители Онуфріа, ничтоже оправданіа имѣя ктиторска, не токмо яко ѫ ставропигіа свидѣтельствуютъ древних родов привилея их, но и яко от многых увѣрихся) быти невластительно, некрѣпко и ни во что ѫ вомѣняемо оно писаніе. Таѫ нынѣшний боголюбезнѣйший епископъ Львовский, Каменецкий же и Галицкий и по нем будучіе епископы да отстоятъ от реченнаго ставропигіа Онуфріа и да не восхотятъ всячески нарушити и прешкожати в немъ обрѣтаемымъ священноинокомъ и иноком и по времени другъ от друга подавственно держащим ктиторомъ, и не искати неправилне покарати ставропигіонъ Онуфріа от власти их самых ктиторов. Аще ѫ преслушницы и противницы явятся настоящого нашего благословенного декрету, не токмо упражненію непрощенному от каѳоличесніа великои церкви нашои будут наказаны и от Бога негодованіа и гнѣва получатъ, но и всесовершен-

ному низверженію подложени быти маютъ, яко премѣнницы и отмѣтницы божественныхъ законовъ и священныхъ каноновъ. Тѣм же ко извѣстію и твердости бысть настоящее привилейное нашего смиренія писаніе и дано есть ставропигію преподобнаго отца нашего Онуфріа и втиторомъ его, в лѣто 7098, индикта 3.

Іереміа, милостію Божіею архіепископъ Константинополя, Новаго Рима, и вселенский патріархъ.

Кирилъ Терлецкий, Божіею милостію епископъ Луцкий и Острозскій, власною рукою.

Подлинникъ въ Архивѣ, а современная копія съ переводомъ въ „Альбомѣ“ Львовскаго Ставропигіальнаго Института, стр. 65.

VII.

Грамота Кіевскаго митрополита Михаила Рагозы, утверждающая за Львовскимъ Братствомъ свободное и независимое управленіе монастыремъ св. Онуфрія. 1590 года, 22 іюня.

Михаилъ, милостію Божіею архіепископъ митрополитъ Кіевскій и Галицкій и всея Росіи. Вѣдомо чинимъ симъ привилейнымъ писаніемъ нашимъ. Манастыръ святаго Онуфрея во Львовѣ, въ митрополіи нашей галицкой, стародавный, при мѣстѣ Львовѣ, на предмѣстю Краковскомъ, подъ горою замку высокого лежачій, с початку от прародителей рускихъ заложоный и всѣми мещаны, ктиторми церкве Успенія пресвятыя Богородица, уфундованый, и муромъ вывышшеный, и вгрунты ихъ надаными росширoный, яко привилія и память людская свѣтчить, справованемъ ихъ и шафованемъ и милостынями ктиторскими, ихъ наклады власными украшеный, Господу Богу ку чти и хвалѣ и ку розмноженю пос-

политого ихъ спасенія; и тамъ престарѣлыхъ отцевъ и немощныхъ братій своихъ препитовали, и странныхъ гостей, духовныхъ и иноковъ пріймовали, и мертвыхъ своихъ тѣла тамъ погребали для великое тесноты мешканя ихъ в мѣстѣ. И той монастырь былъ приписанъ подъ оборону монастыру и праву Уневскому, а роскозованіе и ключи завжды суть при помененыхъ фундаторехъ, мещанехъ Львовскихъ; который то монастырь отъ вѣку въ митрополіи нашей Галицкой подъ благословенствомъ всегды и нынѣ есть. И на той монастырь торгнулся былъ Арсеній Болобанъ, владыка нашъ дворный Львовскій, отступуючы присягы своей, яко при поставленію своемъ присягалъ намъ заховывати во всемъ покой и прономіей нашей, то есть подъ зверхностью нашею, и много шкодъ и трудовъ тому монастыру насиліемъ своимъ начинилъ, хотячи его отъ рукъ ктиторскихъ похитити. Противъ которого владыки заставуючися, святое памяти Анастасій Радиловский, архимандритъ Уневскій, пособляючи выше помененнымъ фундаторомъ, великое старанье поднялъ и успокоилъ той монастырь, о што Арсеній владыка правомъ духовнымъ и свѣцкимъ былъ каранъ, и покой вѣчный чинити самъ и на потомки свои подъ тисячью гривенъ записался. Вѣдаючи о томъ Гедеонъ Болобанъ, владыка нашъ надворній нынѣшній Львовскій, запомнявши покою, послѣдуючи дѣламъ продка своего, торгнулся на той манастырь, запомневши зверхности нашее, не вѣдаючи, яко свою властную присягу отвергъ, в чомъ обецался подъ запрещеньемъ непрощеннымъ заховывати прономѣя зверхности властительства митрополіи нашее неподручне и неподвижно во всемъ животѣ его. И выправилъ былъ собѣ отъ короля его милости привилей, за причиною его милости князя Константина Константиновича, воеводы кіевского, мѣнячися его милость быты тому манастыру ктиторомъ, который не знашолся быти ктиторомъ. Но противячися владыка тому монастыру фундаторомъ и зламавшы свою присягу, до урядовъ гвалтовне предреченыхъ ктиторовъ, мещанъ Львовскихъ, о той манастырь поволочалъ, который монастырь и нигды не бывалъ а нѣ

есть подъ справованьемъ а ни подъ благословеніемъ дворнихъ епископовъ нашихъ Львовскихъ, также а ни его самого. До того приведши собѣ еще игумена Уневского Симеона Боршевского, подъ благословеніемъ митрополіи нашое будучого, абы ктиторовъ монастыра святого Онуфрія, в праве ошукавши, их отступилъ; што учинилъ такъ игуменъ с помочниками своими, со Феодосіемъ, монастыра Уневского священноинокомъ, и со Ивоною, черицемъ дикимъ, волочащимся. И тая злая и спротивная вѣсть пришла до вѣдомости за бытность святѣйшаго Іереміа, архіепископа Константинополя, Новаго Рима, и вселенскаго патріарха, зверхнѣйшого отца и пастыря нашего, в земли Руской будучого, предъ которого судъ Гедеонъ епископъ, отъ мещанъ, реченыхъ ктиторовъ, будучи позваный, справовался и на судѣ отъ отца патріарха сталъся быти виненъ во всемъ, и декретомъ, зо всѣми помочниками его, отъ того манастыра Львовского отсужонъ; также и игуменъ Уневскій реченный, яко предатель и отступникъ, владарства самого въ себѣ волного, реченного ставропигія, посполитого манастыря Львовского отсуженъ самъ и потомъ будучіи игумени Уневскіе. Якоже, испытавшу о всемъ по ряду на судѣ вселенскому патріарху, Львовского епископа Гедеона Болобана, со всѣми противными его привилеями и зо всѣми записы книжными, отъ вышереченного монастыря и по немъ будучихъ епископовъ Львовскихъ вѣчне отсудилъ, подъ запрещеніемъ непрощеннымъ отъ каѳолическія великія церкве нашея, да не дерзнетъ ни единъ похищати его, подъ изверженіемъ сана епископского, яко премѣнниковъ и отступниковъ божественныхъ законовъ и священныхъ каноновъ; ктиторомъ же честныя обители святого Онуфріа манастырь, фундатарства ихъ дѣдизну, праведно декретомъ своимъ мещаномъ Львовскимъ, Братству церкве Успенія пресвятыя Богоматере, отъ рода въ родъ держати, справовати присудилъ, и откуду восхотятъ, до того манастыра обирати собѣ игуменовъ и митрополіи благословенію нашему повиновати; также неблагоугодныхъ игуменовъ отпущати, а вмѣсто ихъ лѣпшихъ подъ благословеніемъ нашимъ, собѣ избирати.

Сего ради мы, съ повинности пастырства нашего и водлугъ апофасисъ, сирѣчь декрету вселенского патріарха, предреченный манастыръ во одержаніе вѣчное помененымъ ктиторомъ, Братству храма Успенія Богоматере, мещаномъ львовскимъ, присужаемъ и вѣчне в моцъ даемъ, во всемъ вольнымъ чинячи отъ нынѣшнего епископа въ митрополіи нашей Галицкой, владыки нашего надворного Львовского Гедеона Болобана, также и отъ всѣхъ по немъ будучихъ епископовъ львовскихъ и митрополіи нашей Галицкой. Нынѣшнему же епископу Гедеону Болобану и по немъ будучимъ епископомъ ни единоя власти ни в чемъ, ни повеленія, ниже благословенства на томъ реченномъ манастыри во всемъ да не будетъ; такожде же и игуменомъ манастыря Уневского на семъ монастыри Львовскомъ власти всякой во всемъ да не будеть, но точію самымъ мещаномъ Львовскимъ, храма Успенія пресвятыя Богородица, Братству, на томъ манастыри ихъ во всемъ власть и держава отъ рода въ родъ, въ вѣки, подъ благословеніемъ нашего смиренія, да будеть. И той манастыръ въ потребу братского благочестиваго ихъ строенія и школнаго ихъ общего ученія въ распространеніе, и нищихъ школныхъ, милости требующихъ, учащихся въ прекормленіе, и друкарскихъ книжныхъ сосудовъ на сохраненіе, и всѣмъ христіанскимъ благочестивымъ ихъ строенія дѣламъ въ потребу. На што, ко извѣстію и твердости, есть сіе привилейное нашего смиренія писаніе. Дано есть манастыру ставропигію, сирѣчь христіанскому источнику, преподобного отца нашего Онофрія, и ктиторомъ его, в лѣто мира седмое тысячи девятьдесятъ осмого, индикта третего, отъ воплощенія же Господа нашего Іисуса Христа тысяча пятьсотъ девятдесятого, месеца іюня двадцать второго дня, на соборе нашемъ нынѣшнемъ Берестейскомъ.

Михаилъ, волею Божею архіепископъ митрополитъ Кіевскій и Галицкій, рукою власною.—Мелентій Хребтовичь, епископъ Володимерскій и Берестейский, архимандритъ Кіевскій Печерскій, власною рукою.—Кирилъ Терлецкій, Божею милостію епископъ Луцкій и Острозскій, власною рукою.—Леонтій Полчицкій, епис-

копъ Туровскій и Пинскій, власною рукою.—Деонисій Збируйскій, епископъ Холмскій и Белзскій, рукою власною.—Гедеонъ, епископъ Каменецкій, рукою власною.

Подлинникъ въ Архивѣ, а списокъ въ „Альбомѣ“ Ставропигіальнаго Института, стр. 81.

VIII.

Судная грамота Брестскаго собора по дѣлу Львовскаго Братства съ мѣстнымъ епископомъ. 1590 года, 22 іюня.

Михаилъ, милостію Божіею архіепископъ митрополитъ Кіевскій и Галицкій и всея Росіи.

Станувши обличне пред нами, на соборѣ нынѣшнемъ нашом духовном Берестейскомъ, року Божія тисяча пятьсот девятьдесятого, месяца іюня девятогонадцать дня, Братъство храма Успенія пречистыя Владичица нашея Богородица приснодѣвы Маріа, мѣщане Львовскіи, от всего Братъства ихъ посланыи, а меновите: Маноиль Арфанисъ, грекъ, Іоанъ Демидовичъ Красовскій, Яней Афендиковичъ, грекъ, Юрей Козмичъ Рогатинецъ, Евстафей Мисковичъ, Ѳеодоръ Матфеевичъ и Іоанъ Пятницкій жаловалися на Гедеона Балабана, епископа митрополіи нашее Галицкои Львовского и Каменца Подолского, ижъ позвали были епископа сего перед его милость святѣйшаго киръ Іереміа, архіепископа Константинополя, Новаго Рима, и вселенскаго патріарха, зверхнѣйшаго пастыра нашего, и маючи суд пред его святительскою милостью в земли короля его милости Подолской, Тернополи, року прошлого, месеца октеврія тридцать первого дня. Который то суд докончился в мѣсте Каменци Подолскомъ, в том же року 89, месеца ноемврія 13 дня, о постановене Братства зо всѣми их волностями и повинностями и о манастыр их братъскій Львовскій святого Оноф-

рія, ставропіон реченный, посполитого их дедичного фундованя. И там на судѣ о вси речи вселенский патріархъ право скончилъ и декретами и привилеями своими утвердилъ, под запрещениемъ непрощенным и вѣчным проклятиемъ и извержением сану. Што ж по сем епископ Львовский митрополіи нашее Галицкои Гедеонъ Балабанъ, пребачывши таковое запрещение, великое смущеніе учинил Братъству Львовскому и Рогатинскому, што ся то очевисте на судѣ нашом показало, иж его милость епископъ, по суде и угоде и застановеню том братском учинилъ. На што его милость епископъ Львовский так учинилъ отповѣдь: иж дей тое Братство водлугъ пристойности епископъское мнѣ чести чинити не хотятъ, и оттоль мнѣ есть жаль противъ Братства того. Прото ж мы, увидевши привилея и декрета вселенскаго патріарха, в моци и без жадного нарушеня зоставуем и вси симъ соборомъ нашым нинѣшнимъ уфаляемъ и быти тому въ вѣчныя лѣта допущаем, и руки нашы ко всѣмъ привилеямъ патріаршескимъ подписали есмо, и своимъ привилеемъ с привисистою печатю умоцнили есмо и Братству Львовскому дали есмо вси епископи, на сей часъ в Берестью великомъ Литовском будучіи: Меленьтий Хребтовичъ, епископъ Володимерский и Берестейский, протоѳроние, архимандритъ манастыря Киевского Печерского; Кирілъ Терлецкий, епископъ Луцкий и Островский и экзархъ; Леонтіе Полъчицкий, епископъ Пинский и Туровский; Деонисіе Збируйский, епископъ Холмъский и Белзский, Гедеонъ Балабанъ, епископъ митрополіи нашее Галицкои Львовский и Каменца Подолского. А ку тому собору нашему былъ везванъ велможный панъ Адамъ Потей, каштелянъ Берестейский, и вси крылошане, належачие до собору. Прото жъ нынѣ соборне мы, Михаилъ, митрополитъ Киевский и Галицкий и всея Росіи, и въвесь судъ духовный, укрывжоному Братъству волное и вездѣ належное право зоставуемъ, а меновите: Братъство Львовское храму Успеніа Богородица и Братъство Рогатинское, водлугъ привилеевъ патріаршеских, рядити имъ дозволяемъ и благословляем, зоставуючи каждое слово в моци зуполной, хотячи мѣти и

инде везде братства такие единокие; такъ теж школу соборную братскую в мѣсте Львовѣ, при храмѣ Успенія Богородица, науки грецкои и словенскои, благословенія патріаршеского, тую едину благословляемъ и соборно ухваляемъ и мѣти хочемъ, а при иншых церквахъ, по предмѣстах и везде при мѣсте томъ, конечно быти имъ забороняемъ и мѣти не хочемъ, под клятвою, шырей реченою в привили томъ патріаршескомъ. Такъ тежъ паску нѣкую, от нѣких смышленую, подобячися пасце жидовской и еретическимъ наукамъ, запомневши истинныя пасхи, еже есть Господь нашъ Іисусъ Христосъ, празднуютъ; и тежъ пироги на завтрее Рождества Христова, которые приносятъ до церквей, мняще в честь Богородици, еже есть велико безчестіе и догматъ безбожных еретикъ: Дѣва же Богородица паче слова и разума нетлѣнно роди; такъ же тежъ и пятницу нѣціи агарянски в каждую седмицу празднуютъ, ругаючися недѣли, воскресенію Христову, и всѣмъ Господьскимъ праздником и святых отецъ священнымъ каноном. Мы теды собором симъ нынѣшнимъ нашымъ, водлугъ декрету святѣйшаго патріарха вселенскаго Іереміа, таковыи ереси, и з иными тым подобными, проклинаемъ и от святои нашои каѳолическия, сиречъ соборнои великои церкве истребляемъ конечно. А з стороны власти и благословения попом ихъ братским, ко храму Успенія Богородица, от кого быти маетъ, мы в том его милости епископу Львовскому и по томъ будучимъ жаднаго уближеня не чинячи, только водлугъ правиловъ отеческихъ то заховуемъ. Еднак же и на довуд предреченнаго братъства Львовского, которыи то маючи в том кривду от епископа своего, иж всегды им поповъ водлуг звыклого обычая и права их благословити не хочетъ, зачим их церковъ Божіа без хвалы Божія бывала, от чего ся людемъ христіянскимъ великое погорщене ставаеть, и теж для успокоения Братства того и всѣх речей ему належачих,—тогды от сего часу под благословеніемъ и властію архіепископъства нашего Киевского и Галицкого быти зоставуем и сих священниковъ братъских Михаила и Игнатія, и діакона, якого они собѣ изберуть, благословляемъ. А

судити поповъ иных епископъ маеть моцъ и, осудивши, по правиломъ карати их маеть. Скарбецъ тежъ церковный, шпиталь и домы церковныи братъство толко сами, а не кто иный, завѣдовати и справовати мають. А ижъ за такъ ясными доводы Братства Львовского и Рогатинского, што ся на соборѣ нинѣшнемъ показало, ижъ его милость епископъ Львовский Гедеон Балабанъ нынѣ што былъ зрушилъ, мы теды, перестерегаючи речей вечистых и покою, заказуемъ зверхностію и моцю пастырства нашего соборне, абы его милость епископъ Львовский и по нем будучіи зрушати ни в чом всѣхъ речей Братства Львовского и Рогатинского никакож не дервнули, под запрещеніем непрощенным и конечнымъ зверженьемъ сану. И аще ли убо от сих всѣхъ явится кто растлѣваяй сія, яко врагъ Божий и убийца и ненавистникъ добру да будетъ отлученъ от святыя и живоначалныя и единосущныя и неразделимыя Тройца, единаго въ естествѣ Бога нашего, проклятъ и непрощенъ, и самъ по смерти да имѣеть клятву трехсотъ и осмънадесяти богоносных отецъ, иже въ Никеи, и прочиих. Богъ же в семъ утвержденіе да будетъ и извѣстіе писанія сего утвержденіе. Писанъ в Берестью Великом Литовъском, в лѣто от сотворенія миру седмътысящнаго деветьдесят осмого, месеца іюня двадцать второго дня.

Смиренный архіепископъ митрополитъ Киевский и Галицкий и всея Росіи рукою власною.—Мелентій Хребтовичъ, епископъ Володимерский и Берестейский, архимандритъ Киевский монастыря Печерского, власною рукою.—Кирілъ Терлецкий, Божіею милостію смиренный екзархъ, епископъ Луцкий и Острозский, власною рукою.—Леонтій Полчицкий, Божею милостію епископъ Туровский и Пинский, архимандритъ Лещинский, власною рукою.—Деонисій Збируйский, епископъ Холмский и Белзский, власною рукою.—Гедеон, епископъ Каменецкий, власною рукою.

Подлинникъ въ Архивѣ, а современный списокъ въ „Альбомѣ“ Института, стр. 77.

IX.

Благословенная грамота Кіевскаго митрополита Михаила Рагозы, данная Львовскому Братству относительно устройства монастыря св. Онуфрія. 1591 года, 23 генваря.

Михаилъ, милостію Божіею архіепископъ митрополит Киевский и Галицъкий и въсея Росіи. Будучим нам па сей часъ в митрополіи нашой Галицкой, въ граде Львове, посещающе Христову церковъ и порядков духовных нашихъ церковных и монастырских доглядуючи, пришли к нам церковное Братство храма Успенія пресвятыя Богородица, мещане Львовские, жадаючы нас, абысмы бытностью своею посетили монастыр ихъ Львовский, прономии нашое всегда будучий, зовемый ставропигион святого преподобнаго отца нашего Онуфрия, и порядку догледѣли. То пак мы з повинности нашое пастырское учинили, вшедши тут литургию божественную за короля его милость и пановъ радъ его королевскои милости, также и за ктиторы обители тоея, служили есмо. За чим показали нам привилѣя старожитные, от давных и теперешных королей ихъ милостей, также и от вселенскаго патриарха кир Іеремеи, як от вѣку мещане Львовские сут того мѣсца фундаторы, ктиторы, справцы и строители, и до нынѣ сут. И показали нам кгрунты и материи немало, наготовленной на шпитал мужеский и женский, на странноприемницу и болницу, и весь кгрунтъ монастыря того муромъ обвести хотячи; при том же монастырю и другое мѣсце на женский и девический монастыр показали нам; зачимъ оповѣдили волю свою, иж в тых лѣтехъ, с помочю Божиею, хочемъ тое дѣло зачатое кончити, на що просили насъ на таковыи дѣла благословения и позволенья от нас жадали. И дали нам справу о захованю того монастыра, фундаторства и владарства их ктиторского, от веков под зверхностью прономии нашое будучого, иж той монастыр справуючы, для великое нищеты, убозства и недостатку

его, допустили миряном нѣким домковъ старых монастырских, в которых за ровным чиншем жили, для поправы монастыря, того старого будованя поправляти; а що бы теж на поправу не згодилось, тое знову до часу побудовати под такими кондициями, ижъ часть нѣкую того ихъ прибудованя з доброи воли своеи, збудовавшы, мѣсцу святому тому, монастырю тому, даровати обещались; а еслибы теж колвек который з них похотел индей где пойти жити, или бы для яких потреб монастырскихъ ктиторы, то ест панове мещане Львовскии, казали им з тых то домков выходити и вступовати, тогды не кто иный, ани теж кому инному повини будут заводити того их прибудованя, толко фундаторы, мещане Львовские, мают и повинни будут им, ведлуг шацунку пристойного, их будоване отплатити братскими или монастыря того с приходу его грошми, а они, взявши свое, преч уступити повинни сут, абы власность всякая монастырю цѣло была захована въ всем. При чом станувши перед нами обличне: Марко Кушнер, Левко Пекар, Гарасим Пекар, чиншовники монастырские, так теж Карпо Старый, от много лѣтъ при церкви той живучи, доброволне вси обополне на тое постановене свое признавши, позволили, и просили нас, абысмо им листом нашим тое постановене их ствердили, якож ствержаемъ. Мы теж, увидевши, иж Братство церковное Успенія пресвятыя Богородица, мещане Львовские, яко будучи верные помножители святымъ Божиимъ церквам, ведлугъ их ктиторства, звыклостми стародавных правъ и обычаев, а надто болше нынѣ подвигнувшись, монастыр их дедичный, ведлуг законных порядков, чином монастырским ко житию иноческому, церкви и жития иноком, старцом, и инокиням, старицам же и дѣвицам, странным препочинене, шпиталѣ мужеский и женский, слугам церковным и посполите братскимъ убогимъ, престарѣлым, осиротѣлым, вдовам и всякимъ сиротам пристанище и покой, для хвалы Божое, а с повинности своее ктиторское, на том кгрунте коштомъ великимъ начали будовати, на што от нас благословения жадают; що мы узнаваемъ таковые то речи их быти похвалы и благословения до-

стойные, а тых то людей, на грунте монастырском живучих свецким правом, звычаймн, житием и обходами их прилеглых, а нравом монастырским и церковным, и житием, и уставомъ черпечим шкодливых, с тых теды домков монастырских слушне и згодливе, ведле выдатку прибудоване их заплативши им, отпустити их приказуем, а тые домы ведлуг вышереченого слова людем духовным и слугам церковным, иноком и инокиням, странником же и убогимъ, вдовам и сиротам съ прегородами слушне по чину будовати, дабы там в том монастырю всякие, за ведомостею и волею мещан ктиторов Львовских, Братъства Успения Богородица, живучие, так духовные, як всякие слуги церковные, тут живучии, и странници, честно и богоугодно житие свое провожаючи, мешкане мѣли, молячись за господаря короля его милость и пановъ радъ его и всего христолюбиваго его воинства, и нас, пастыря своего, и за ктиторы храма сего. На сия и сицевая дѣла Братство звышъреченное благословением Божим благословляем и утвержаем держати, справовати, владати тыми и таковыми всѣми церковными речми во вечные роды и непресѣкомыи; да благодать Божия и благословение нашего смирения будетъ съ вами въ вѣки, аминь. Писанъ въ богоспасаемомъ граде Львове, року от воплощения Христова тисяча пятсотъ девятъдесять первого, месеца генваря двадесят третего дня.

Михайло, митрополит Киевский и Галицкий, рука власная. Григорий, протонотарие митрополии Киевское, рукою вл.

Подлинникъ на пергаментѣ, съ привѣшенною печатью, хранится въ Архивѣ Львовскаго Ставропигіальнаго Института, № 393.

X.

Посланіе Мелетія, патріарха Александрійскаго, къ Львовскому Братству. 1592 года, 20 сентября.

Meleciusz, z łaski Bożey papa y patryarcha wielkiego miasta Alexandryi y sędzia powszechny.

W Koronie Polskiey będącym prawosławnym chrzescianom, Bratstwu Lwowskiemu, z drugimi, w Panu Chrystusie synom namilszym naszey pokornosci, łaski, miłosci y pokoiu od Pana Boga, Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa. Wielkiey radości napełniło nas pisanie wasze, ktore okazuie ku nam miłość waszą wedle Boga, dla ktorey z wielką prozbą żądacie nas. Ponieważ potrzeba iest wam, iako piszecie, lekarza dla ran duchownych, ktoremi zranił nieprzyiaciel cerkiew Chrystusową, a nawięcey o niektorych pasterzach, dwużenstwem obwiązanych, iż sprawę Boską kapłanstwa nędzni hydzą y splugawili; przetoż tedy y my okażemy ich rany, ponieważ niektorzy y kanony swiętych synodow, y to samo, co oycowie y apostołowie uprzywiliiowali, iako ma być episcop iedney żony mężem, odmiatuią y wiele kroć z pisma apostolskiego zgarszaią się, nieprawdziwie go tłumacząc, y mowią: że przystoi z żoną żyć episkopowi. Co inaczey rozumieli oycowie, naszy bracia, aboviem ktory żył z żoną, perwiey nim był episkopem, roskazuią żonę do manasterza odesłać, ktory by był daleki od episkopii, a potem ma wziąść episkopiią; y to nie dla tego, aby się małżenstwem brzydził, abowiem bronią tego swięte kanony, ani też rozdzielać, co Bóg złączył, iako słyszymy niektorych mowiąc; na ten czas bowiem rozwiązuie się y rozłącza się wedle Boga sprzężony zakon y postanowienie y związek, gdy co występi y uczyni przeciwnego Bogu y nieprzystoynie ani według Boga będzie zyć; a gdy miłość trwa wedle Boga y kromia złączenia cielesnego, iaka była oyca naszego Adama do Ewwy, matki naszey, do przestąpienia, przeto dopuszczono iest

dla większey lepszosci, co iest owiec Pana Chrystusowych pilne staranie, dla ktorych y sam Zbawiciel, namniey matki swoiey nie opusciwszy y oycowskiey iedności nie odłączaiąc się, uniżył się y swiętobliwie i przystoynie smierć podiął, doskonale postanowienie miłosci prawem postanowił, to iest że dusze swoie za towarzysze położyć. A ponieważ tedy życie wedle Boga..... ktora wedle Boga y związek duchowny cały trwa we wszystkim, a bydlęce pożądliwości ciała, ktore po przestąpieniu urosły w naturze naszey, y prowidencyą Boga, miłuiącego człowieka, krefkości naszey iest popuszczono, przeto cielesne, iako mowię, pożądanie ustępuie duchowi, abyśmy zacniey iako umieli Bogu służyli, y abyśmy byli synami Ewangeliey swiętey, wedle Pawła swiętego. Coż tedy za wymowkę ieszcze maią wynaydować ci archyereie, ktorzy nie chcą swiętych Oycow nasladować y, do monasterza swe żony odesławszy, inszą niewiastę, cerkiew Bożą, sobie przywieść daleko bowiem lepiey, a niżeli wedle ciała syny rodzić Panu Chrystusowi? Nie wiedzą podobno, co iest pisano w swiętym Ewangelium, iaka skopionym obietnica zgotowana, albo nie słyszą samego Zbawiciela, że dla krolewstwa niebieskiego są, mowi, ktorzy sami się skopcami uczynili. Ale rzeką sprosta: mowi też Zbawiciel, że nie wszyscy mogą wmiescić te anielską obietnicę; do tego Apostoł mówi: każdy ma od Boga swóy dar, iednemu bowiem takowy, a inemu y maleszy dan iest dar. Przetoż y my, wespoł z Zbawicielem naszym, nie na wszystkich iedne prawo wkładamy: ktorzy bowiem nie mogą, albo nie chcą więcey co nad żony rozumieć, inym niech puszczą sprawowanie episkopskie; niech słuchaią, co mowi ieden z philozophow: wielka y trudna sprawa nie mężnego człowieka nie potrzebuie. Ale o tych y takich sprawach długo mowić sam czas teraznieyszy nam nie dopuszcza dła trudnosci naszych; ale mam nadzieię prętko, ułacniwszysię, iesli Bog pozwoli, przyść do was, rząd stolicy naszey dobrze sprawiwszy. Abowiem mam nadzieię Dyoskorytany, to iest Kofty, ktorzy ieszcze od trzeciego synodu cerkwie odstąpili, na drogę Pańską nawrocić, ktorzy obietnicę zgody iuż nam uczynili. I tu iuż dokonczyłem o tych spra-

wach, ktore są w liście waszym, prosząc was, abyscie nasladowali nie złych robotnikow, ale Pasterza owcam wielkiego, Pana naszego Jezusa Chrystusa, Ktory nam rozkazał, mowiąc: na Moyżeszowym stołku siedzących słuchać, a cielesnym ich uczynkom nie w czym się nie przymieszać. Raduiemy się też, bracia, że Bratstwo Pana naszego Jezusa Chrystusa krzewi się, ktore y my mamy nadzieię porządnie uprawić, za pomocą Bożą przybywszy tam, aby y naszego thronu doswiadczenie mieli, ktorzy cnotliwie żyć zezwalaią, krzyżem niebieskiey maści ozdobieni, będąc wposrodku ciemności iasnoscią, ktora ukazuie z majestatem ziednoczenie: abowiem uczciwym y Pana Chrystusa nasladuiącym, ktorzy krzyż wzięli, mieszkanie w niebiesiech mieć przystoi y obumarłymi członkami tu być na ziemi. A iesli się co trafi człowieczego, czym by się nasze do was przyscie zabroniło, tedy to pisanie niech będzie wszystkim wam prawosławnym naszey porady znamie y podarek Krzyż noszącego podarowania Pan nasz Jezus Chrystus niech da wam w wierze, w nadzieie, w miłosci urastać, na dzień Pana Chrystusow skarbić skarby, to iest uczynki krolewstwa niebieskiego godne, przez modlitwy naswiętszey naszey Bogorodzicy y zawżdy Dziewice Maryey, swiętego apostoła y ewangelista Marka y Wielkiego Athanasya, Cyrylla, Jana Jałmużnika, patryarchow Alexandreyskich, y wszystkich swiętych, amen. Z Egiptu, septembra 20, roku od stworzenia swiata 7100, a od wcielenia Pana Chrystusowego 1592.

Позднѣйшая приписка къ патріаршему листу: A ten list na ten czas tu przysłany, gdy Turcy z Węgrami woynę zaczęli, dla ktorey woyny sam Meletiusz tu doiechać nie mogł, chociaż się o to pilnie starał, pisząc y do iego mości hetmana koronnego. Jednak posłał tu oyca Cyrylla, singiela swego thronu Ałexanryiskiego, ktory y teraz tu iest, ucząc dzieci, y książki Melecyusza, patriarchy powszechnego, drukował dla dzieci, dysputacya o wierze. Oyciec Jeremyasz, patryarcha Konstantinopolskiego thronu, Necefora, wielkiego prothosyngiela, tu dla spraw cerkiewnych posłał; ktorzy y

dawno starali się, y staraią się, iakoby tu w ich eparchiey dziateczki y oycowie ich s. naukę cerkiewną mieli, czego szkoły Lwowska,..... Brzeska, Wilenska y drukarnia swiadczy y rozmaity liste patryarsze. Przeto iawnie iest, że swiętobliwi patryarchowie o nas staranie wielkie czynią, ale woyny y tutesznie zniewolenie im przeszkadzą; a władykowie, że są duchownych stanow niegodnemi, a boiąc się sądu od swoich starszych, uciekli do papieża, a nie dla tego, iako udaią, aby co lepszego mieli upatrywać.

A teraz ociec Meletiusz, patriarcha Ałexandreyski, sędzia powszechny, Konstantinopolskim powszechnym patryarchą został.

Копія изъ Архива Свят. Синода.

XI.

Грамота Константинопольскаго патріарха Іереміи, данная Львовскому Братству на основаніе храма Успенія пресвятой Богородицы, съ правомъ ставропигіи патріаршей. 1593 года.

Іереміа, милостію Бо́жіею архіепископъ Константинаграда, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Понеже ижъ в епископіи Львовской, Галицкой и Каменецкой, митрополіи Кіевской и всея Росіи, бывшіи братія, иже суть тщателни и прилежници, еже о нищихъ даемия милостини отъ тамо христолюбивыхъ и в общую ползу сущаго мѣсца и иныхъ боголюбезнѣ имъ помысливших, имже и смиреніе наше споспѣшествова и сопохвали и незапинателное еже о добром их изволеніи и усердіи въ прочая вся вѣки соблюдатись извѣщается. Сіи и паки по подобному и по Божией ревности восхотѣша изъ грунту воздвигнути храмъ ставропигіи патріаршеской нашей въ имя честное преславнаго Успенія пресвятыя Богородица и присно-

дѣвы Маріа всеблаженной, любочестнымъ и христолюбивымъ иждивеніемъ, или накладомъ, благочестивыхъ, близ лежащей звонници, южъ образомъ богоугоднымъ благочестивый воздвиже панъ Константинъ нареченный Корніактъ, и того ради молиша и сподобишася, яко да сим же образомъ и въ воздвиженномъ божественномъ храмѣ обычная ставропигійская или ставропигійскою службою и молитвами послѣдованіе происходитъ отъ благовѣрнаго въ іереехъ господина..... отправуемаго въ всечестномъ храмѣ преподобного и богоносного отца нашего Онуфріа ставропигія; повеленіемъ нашимъ и патріаршескою властію и умоленіемъ, должни суще устроити и божественныя кресты ради насъ и вдружити я внутрь стѣны храма сего Успенія и вколо знадворя на четырехъ храма частѣхъ въ пребывателное и неиспытателное вещи явленіе. Понеже убо молиша сіе, смиреніе наше, прозбу и достояніе ихъ приемъши благословное сущи и боголюбное, яже подъ властію имущи ставропигія посылати въ еже подъ нею митрополіямъ и епископіямъ по Божіихъ и любоблагочестивыхъ законехъ разумомъ общимъ, ижъ в ней обрѣтающихся преосвященныхъ и словеснѣйшихъ митрополитовъ и пречестныхъ иже въ Духу святомъ возлюбленныхъ братіи и сослужителей нашего смиренія, и боголюбезнѣйшихъ архіепископовъ и епископовъ, симъ настоящимъ патріаршескимъ соборнимъ листомъ извѣщается и узаконяется, яко да сей воздвизаемый и происходяй божественный храмъ пресвятыя Богородица Успенія въ ставропигію, то есть нашу патріаршескую, иже в предъреченной епархіи епископства лежащаго Львовскаго, есть и именуется патріаршескимъ ставропигіемъ, якъ и прочая патріаршеская ставропигія, яжъ повсюду тако бываемая, и да пребываетъ свободный и непопираемый отъ всякого лица митрополитского и епископского, едину свободнѣ знаючи и имѣючи главу его, наше смиреніе, и отъ нея всякого устроенія и суду, управленія же и владзы чающи и пріймующи должну сущу, и ижъ по временехъ въ немъ поющаго іерея нашего патріаршеского поминати имени во всѣхъ божественныхъ и священныхъ служеніихъ, симъ нашимъ патріар-

шескимъ правомъ и оправданіемъ. Ибо иже кто аще отъ всѣхъ, архіерей сый или священникъ, пренебрегаяй нашихъ патріаршескихъ правъ, нынѣ и по сихъ лѣтехъ восхощетъ запинати и сопротивитися, навѣтуяй и усильствуяй сему божественному храму, нашему патріаршескому ставропигію, Успенія, и иже въ немъ священники и яже въ немъ освященная и отънынѣ освящаемая вещи, вкупѣ и стяжанія святокрадственнѣ же восхищаяй и въ своя хотѣнія требуяй ихъ нуждею и мучительствомъ, надъ вѣдомость или безъ вѣдомости и дозволеня иже въ немъ братій и хранителей и иже въ немъ іерея, сицевый не толко празднству непрощенному подпадаетъ, который же колвекъ где и будетъ, но и отлученъ будетъ отъ Бога и не прощенъ и не разрѣшенъ по смерти, яко святокрадца, и сихъ ради изверженію достоинъ. Буди же и о семъ извѣстное объясненя, и въ извѣстное утвержденіе быть сіе настоящее синодское писаніе, и дано есть реченнымъ братіямъ, нынѣ сущимъ и по семъ будучимъ, в сихъ ради патріаршескому ставропигію сему нашему Успенія и Преставленія пресвятыя Богородица, лежащему близъ предреченной звонницы. Въ лѣто отъ сотворенія миру 7101.

Іереміа, милостію Божіею архіепископъ Константинополя, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Греческій подлинникъ въ Архивѣ, а современный переводъ съ греческимъ текстомъ въ „Альбомѣ“ Ставропигіальнаго Института, стр. 92.

XII.

Три жалобы отъ имени Львовскаго Братства о религіозныхъ преслѣдованіяхъ, претерпѣваемыхъ православными жителями Львова со стороны мѣстныхъ магистратскихъ властей. 1594—1595 гг.

I.

Actum in castro inferiori Leopoliensi, feria sabbato post dominicam paschatis proximo, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quarto.

Stanowszi oblicznie u ksiąg grodu Lwowskiego, sławetni Dymitr Krasowsky, Łukasz Krawiecz, Mikołay Złotaręko, imieniem swem y wszystkiego Brastwa Wniebowzięczia Panny Mariey, narodu Ruszkiego, wiary greczkiey, mieszczanie Lwowszczy, imieniem wszystkiego narodu Ruszkiego religiey greczkiey, moczą praw y wolnoszczy tak swieckiego, iako y duchownego stanu, swiatczyły się na pana burmistrza y na ich m. pany raycze Lwowszkie o wielkie bezprawia, ich urzędowi nie należaczich: nie zachowawszi mniey pokoju pospolithego, iako powinni, nad prawa y wolnoszczy y zwyczaie nasze starodawne, także thesz nad ugodę terasz uczynioną między wielebnemi oyczem Hedeonem Bałabanem, władyką Lwowszkiem, y iego m. panem Janem Demitriem Sulikowszkiem, arczibiszkupem Lwowszkiem, na seymie Warszawszkiem anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo quinto, naprzod przimuszali nas anno millesimo quingentesimo nonagesimo secundo wielkiem gwałthem, mieszczan osziadłych, dzieczi nasze y czeladz naszę do poszłuszenstwa koszczioła papieżskiego y do swiąth kalendarza nowego, więzieniem morduiącz y winami karzącz, tho iest na dzień S. Małgorzathi, rano nasławszi na dom sługi swe mieszkie, gwałthem za sziie z domu wywlekli na imie Waszila ucznia, Jerzego Rohathincza, sziodła-

rza, także thesz kusznierczika Iwanka y ucznia Iwanka, Juszka kusznierza czeladz y do więzienia okruthnego do..... pod ratusz wrzuczili. A gdy mistrze przyszli za czeladzią do pana burmistrza z woznem y z slachthą, dowiaduiącz szie, szo thego za przyczina, że słudzi ich gwałthownie z domu, w niebythnoszczi ich, pochwythano, pan burmistrz iem na tho odpowiedział, mowiąc: „tha iest przyczina, że szwiąth naszich nie swięczyczie y na kazaniu w koszciele naszem nie bywaczie y nie szłuchaczie, kiedy swiętha zapowiaduią księża; a tak idzczie y wy siedzieć". Po them, za prozbą i za żądaniem drugiey braciey y sząsziad swych, byli wypusczeni, iednak iem pod thakiemi condicziami, zakazuiąc pod srogiem karaniem urzędowym, aby się o tho nie prothestowali a ni o tho prawnie czynili, obieczuiącz iusz na potim y sami pokoy wszelaki zachować. Czego y pod poganszkiem panstwem narod chrzeszczianszky nie czerpi s strony religiey, o czem szerzey tha mynutha swiadczy.

Znowu zasz anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo tertio, nie strzymawszi pokoiu obieczanego, nazaiutrz po Trzech Krolach wsadzili Dimitra Kraszowszkiego y Łukasza Hubę do wieże o tho, że zastępowali y mowili s strony krziwdy popow mieyszkich y przedmieyszkich od stawania za pozwem do urzędu swieczkiego y o iakiesz daniny zmyslone, kolendy, ktore chcieli od popow uchwalenie brać ktorych tho person w więzieniu oswiadczyliszmy, ktorych więzniow, od mrozu cięszkiego ledwie żyiących, o wthorey godzinie w nocz za wielką prozbą wypusczili, them że sposobem prawnie zakazuiąc o tho czynicz, obieczuiąc iusz wiecznie pokoy zachować, y inych wiele nieznosznich krzywd, czo się pokaże protestaciami, czinili.

Znowu anno millesimo quingentesimo nonagesimo quarto, w szobothę wielkanoczną, pan burmistrz Jakob Mieszkowsky, nie zachowawszi pokoiu pospolithego, iako powinien, y nie strzimawszi onych obietnicz wyszszey pomienionych, nie maiąc do thego prawa żadnego, nasłał sługi z urzędu swego, na imie Jana Woledka y Jakuba Pigulkę, nocznem obyczaiem, ktorzy, wszedszi w cerkiew naszę mieszczką, będąc piani, poczeli mowicz, rękę wyciągaiącz na

popa, głoszy niezwykłemi, rozerwawszi chwalę Bożą: „Chłopie popie! roskazał czi pan burmistrz, abysz szie nie szmiał thego ważycz, a dzwonicz pierwey, niżeli u fary: abowiem wasza wiara niecznothliwa y nie iest tak dobra, iako nasza; a gdzie będziesz szie thego smiał ważicz, thedy czie s twoiemi starszemi roskazał wziąć za sziie y wszadzicz do wieży, ktorą zowią „Wesoła".—Ktore tho słowa wołaiącz w cerkwi, y na smentharzu, y przez ulicze po dwa krocz przychodzącz, od pana burmistrza mowieli. Czi sz tho słudzi, zarasz przyszedszi w dom do Kraszowszkiego y Łukasza Huby, thesz słowa powtarzaiąc, mowieli: abyszmy popowi nie kazali dzwoniez pierwey, czego my w moczy nie mamy a ni szmy się thego podiąć chcieli. Ten że tho pan burmistrz s pany rayczy, we srodę Paschy, roskazał nam, abyszmy przed ich urząd swieczky osoby duchowne, popow naszich, stawieli y dań iakąsz zmysloną „kolęda" panu burmistrzowi y wszistkim rayczom naszi popi aby dawali. Czego za wiekow naszich od dzierzawy s. pamięczi krolow, według praw y wolnoszczi naszich, za Uniey doszlich, żadney daniny popowie naszi nie powinni dawać a ni dawali, ceremoniey y processyi kosczielnych na wszelakich mieszczach, nam potrzebnych, zawsze my w pokoiu wżiwali, czego my gothowe dowiesć, według prawa pospolithego, sumnieniem naszem. I mienią nasz, miesczany osziadłe y wiernopoddane krola iego mosci, za swoie poddane, czo iest nad prawo y wolnoszczi nasze mieyskie, nadane od swięthey pamięczi krolow polszkich. A s tem thedy i przimuszaiąc nasz gwałthownie, roskazali koniecznie popow naszich y przedmieyszkich na ratusz stawić na zaiutrzeyszi dzień. My thedy, s powinnosczi swey przeciwko urzędowi swemu posłuszenstwo cziniącz, na zaiutrzeyszi dzień, według terminu, we czwarthek, staneliszmy na rathusz. Pan burmistrz y panowie raycze zarasz nasz poczeli pythacz: „dla czego szcie wy według przikazania naszego wczorayszego popow swoych do urzędu naszego mieszkiego nie stawili y kolend, ktore szmy roskazali popom, czemu szcie nie przynieszli? gdyżeszczie wy sam y popowi waszi poddani naszi, y czo kiedy my wam roskażemy we

wszelakich posłuszeństwach, tak duchownych, iako y szwieczkich, thedy nasz słuchać muszeczie". Na czo szmy im opowiedzieli, że my nie mamy they moczy nad duchownemi personami, abyszmy ie do urzędu swieckiego stawiać mieli; ale owszem, personami swemi onych przed urzędem w. mosciey zastępuiemy; gdysz tho tak od wiekow przodkow naszich, iako thesz y za wiekow naszych niegdy nie bywało, aby duchowne osoby przed urząd wasz swiecky za pozwem stawać mieli. A strony kolad iakichczi, ktorych szie waszmość u popow naszich domagać racziczie, thedy my ani popowie naszi za wiekow naszich osobom w. m. niegdy nie dawali, ani na tho constituciey y prawa żadnego pokazać nie możeczie. A tak iestesmy wyswobodzony od thakowych zmyszlonych kolad y wszelakiego przymuszenia od urzędu w. m. przez Unią[1]) y przivilegie, z oney nadane y od sławney a swiętey pamienczy krolow obwarowane; ktory tho prziwiley in instanti pokazowaliszmy, na ktory oni haniebną wzgardę pokazali, mowiąc: że nań bynaymniey nie dbamy, ale my wam y popom waszem, iako poddanym swem, roskazuiemy, abyszcie wy y popowie waszi zawżdy za pozwem y za sługą naszem do nasz na rathusz stawali y the daniny, albo koledy, wy y popowie waszi nam dawali; a gdzie thego nie spełnieczie, thedy wasz y popow waszich za sziie wodzić każemy. W czem ieszmy ichm. upominali y prosili, aby na nasz rzeczy niezwykłych nowych nie wnoszili, ale y owszem pokoy pospolithyi aby nam, iako sząsziadom y mieszczanom dziedzicznym, zachowali, gdysz therasz iego kr. mosci w krolestwie niemasz, a nieprzyiaczel głowny nad szią wiszszi, o ktorym by pilniey nam spolnie przemysliwać. Na czo panowie raycze nie dbaiąc, the rzeczi nam decretem swem skazowali, od ktorego decretu appelowaliszmy do iego krol. mosci, ale appelacyi nam nie dopusczili, protestacyi naszey do ksiąg urzędowych mieszkich przyiącz nie chczieli, ale y owszem, nazywaiąc nasz y wiarę naszą sekthą herethiczką, do smrodliwego więzienia na Prazinku do wieże

[1]) Разумѣется актъ *уніи* Люблинской, совершенно уравнявшей государственныя права вѣры и народности русской съ правами римской церкви и польской народности.

starszich naszich wrzucić kazali, na imiona: Kraszowszkiego, Łukasza Hubę, Procopa Popowicza, ktorych tho wszadzonych do wieże dzisz trzecy dzień, az do dnia dzisieyszego trzymaią ani ich na poręke, aczeszmy gothowi beli stawić ludzi osiadłych, wypusczić z więzienia swego, ani thesz do lżeyszego więzienia poszadzić chcieli. Et in verificationem praemissorum omnium statuerunt ministerialem generalem regni, honestum Stanislaum Mleszyczki, cum nobilibus Stanislao Marczinkowski et Ioanne Strzałkowski, ad eorundem testimonium sibi adhibitos, qui praesentes coram eodem officio stantes, praemissa omnia sic et non aliter acta et gesta esse vidisse ipsisque protestatum esse recognoverunt —Ex actis castrensibus Leopoliensibus extractum. Stanislaus Brzezicki, notarius castrensis Leopoliensis. Locum sigillae.

II.

Actum in castro inferiori Leopoliensi, sabbato post Cinerum proximo, anno Domini mellesimo quingentesimo nonagesimo quinto.

Do urzędu y ksiąg tych grodzkich Lwowszkich przyszedszy oblicznie, szławetni Dimitr Kraszowszky, Łukasz Krawiecz, Jurko Rohatyniecz, miesczanie Lwowsczy, swoim y wszystkiego Bracztwa Wniebowzięcza Panny Maryey, religiey greczkiey, tak miesczan, iako y przedmiesczan imieniem swiadczyli szie żałobliwie przeciwko szławethnemu Jakubowi Mieszkowszkiemu, na ten czas burmistrzowi, y wszystkiey radzie miaszta Lwowa: isz pan burmistrz y panowie raycze, ktorzy byli w więzienie naszych niewinnie possadzali, w niebytnosczi krola iegomosci, pana naszego miloscziwego, przymuszaiącz nasz gwałtownie y popow naszych do posłuszeństwa urzędu swego swieczkiego, w religiey naszey, nad prawa y wolności miaszta thego y nad przywileie nasze, z Uniey wydane, chząc nam zabronić wszelakiey wolnosczi, poszadzawszy nasz do więzienia; o czo szmy do iegomosci pana hetmana wielkiego koronnego dali znać, czo przez

piszanie swe raczył iegomość ich upomnieć, a potym y oczywisczie stanowszy obiema stronam przed iegomoscią, pokoy iegomość postanowić raczył, aby byli z więzienia naszy wypusczeni; ktorego nie wytrzymawszy, więzniey naczych nie wypusczali, o czo gdy się iegomosć dowiedzieć raczył, posłał pana Nikołę Romanowicza Grabowieczkiego, sekretarza krola iegomosci, sz piszaniem lisztu iegomosczi do panow radziec. Czo tedy pan burmistrz dnia onegdayszego, we czwartek, zebrawszy się na ratusz y więzniey naszych puszczwszy, bez controwerszyey y condyczyi żadnych y bez poręki wypusczili, zachowuiącz o wszystkiem z obu stron wolne y zupełne prawo do przyiazdu krola iegomosczi, pana naszego miłoszciwego, y do szeymu. A wtym pan burmistrz yze wszystkiemi pany rayczy opowiadali szie, iz „my wam do tego czaszu będziem bronicz, abysczie przez rynek z Bożym Czialem y swieczoma zapalonymi mieli chodzić, także też abysczie umarłych cziała przez rynek iawnie ze swieczoma nie odprowadzali y dzwonienia wam thego waszego zabraniamy". Czoszmy zaraz na tym że mieysczu, maiącz przy sobie woznego y slachtę, oswiadczyli y powiedzieliszie, iż iakosmy po wszystkie lata nasze y za przodkow naszych, według praw naszych, z Uniey wydanych, zażywali wolnosci w obrządkach religiey naszey greczkiey, to iest, maiąc osiadloscz naszą dziedziczną w tym mieszczie, pod iednym prawem, nie tylko na uliczach, ale y posrzod rynku, pod szamym rathuszem kilka kamienicz mamy, także y po wszystkich domiech polskich, ormianskich, komorniki, kupcze i rzemiesniczy szłudzy mieszkaią, do ktorych domow wszystkich za każdym czaszem z nabożenstwem według religiey naszey iawnie uczciwie odprawuiemy, to iest s Sakramentem, z zapalonemi swieczami, w ubiorze kapłanskim popi naszy do każdego domu przez rynek y przez każdą uliczę chodzą, także y martwych takową ż wolnosczią z zapalonemi swieczami, s spiewaniem przez rynek y przez wszystkie miasto umarłych naszych nossimy, tak z przedmiesczia do mieysczki czerkwie, iak też z miaszta do przedmiesczkich czerkiew, a zwłascza do szpitala, do manastyrza naszego fundatorskiego, stauropigion rzeczony, pod tytu-

łem swiętheg Onofry; także też z rozmaitymi processiami z każdym czasem z miasta przez rynek bramami mieysczkimi chodzimy, tak czaszow Panskich swiąth, za dzwonieniem, iako y wszelakich potrzeb, y z Jordańską swięczoną wodą, y z bagnietami [1]) Kwietney szoboty, y z remissią szkolną; a mianowiczie przypominamy czo znaczniey-sze processye: spotkanie metropolity Achrydonskiego oycza Gabriela w roku tysiącznego pięczszethnego osmdziesiąthego piąthego; processią też szpotkanie patryarchy Antyochyiszkiego oycza Joakima w roku tysiącznym pięczszethnym osmdziesiątym szostym, mensis ianuarii prima die; spotkanie metropolity naszego Kiiowszkiego y Haliczkiego y wszystkiey Russiy oycza Michaela w roku tysiącznym pięczszetnym dziewięcdziessiąth pierwszym, mensis ianuarii septemdecima die, y innych stanow; także też przypominamy pogrzeby zacznych panow z dostatecznymi processiami, iako thuteyszych panow, tak y czudzoziemczow y hospodarow Wołoskich; także też y od miesczan iawnie pogrzebami każdego stanu, iak grekow, tak też y wołochow, tak rusi; przypominamy z tych domow naszych, krore szą pod rathuszem, posrzod rynku, za pamięci naszey ktore pomarli wedle regestru czerkownego: Maczieiowa roku czterdziestego oszmego, Fatyna Steczkowa roku pięćdziesiąthego pierwszego, Maleczkaia kramarka roku pięcdziesiąthego ossmego, Hriczka Dudę y żonę iego Lieszkową Maleczkownę y dzieci ich, Manskiego greka, zięcia Steczkowego, y dzieci ich y wszystkiey czeladzi y innych wielu, iako z miasta na przedmieszczie do manasterza swiętheg Onofriy sz proceszią przez rynek, iak bogathego, tak ubogiego, każdego stanu, z zapalonymi swieczoma, s spiewaniem oprowadzamy; wspomniemy niektorych z miesczan: Jwana Babicza y z żoną iego y Jwana Rohatyncza y z żoną iego, y Moczoka, y Tomszę, y Spanszuga, hospodarzow Wołoskich, y innych wielu rożnych stanow z miasta na manasterz poprowadzamy y oprowadzamy aż y do dzisieyszego dnia. Czego nam panowie raycze, także y arczybiskupi Lwowsczy nigdy

[1]) Bagnięta — верба, употребляемая въ недѣлю Ваій.

nie bronili, ani o takowym zabronieniu od zmarłych przodkow naszych y za wiekow naszych dzisieyszych pokazać szie nie może; y nie tylko naszey religiey, wschodniey czerkwie katoliczkiey, ale y ormianskich popow, w miesczie tym będącz czudzodziemskich, nie protesthuią ani ich w czem stroffuią, ani żydowskich rabiow; ale kożdym czaszem szwych wolnosczi użiwaią.—Ex actis castrensibus Leopoliensibus depromptum. Smarzowski.—Stanislaus Brzezicki, notarius castrensis Leopoliensis. Locum sigillae.

III.

Actum in castro inferiori Leopoliensi, sabbatho post dominicam Invocavit proximo, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quinto.

Do urzędu y xiąg grodzkich Lwowskich oblicznie przyszedszy, sławethny Łukasz Krawiecz, Jurko Rohatyniecz, Mathias Babicz, mieszczanie Lwowsczy, szwoiem y pospolitego Bracztwa Wniebowzięczia Panny Maryey, religyey greczkiey, tak mieszczan, iako y przedmiesczan imieniem szwiadczyły szie żałobliwie przecziwko sławetnemu panu Jakubowi Mieszkowszkiemu, będącemu na then czasz burmistrzowi, y panom rayczom Lwowszkim, isz oni czaszu niedawnego, tho iest we czwartek po Wielkiey noczy, in anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quarto bliszko przeszłey, zapomniawszy miłosczy chrzesczyanskiey, nad przysztoynoscz urzędu szwego, nie pomniącz nicz na pierwsze oswiadczenie nasz, miesczan greczkiey religyey, przecziwko niem uczynione, y na napominania iego mosczy pana hetmana coronnego, upatrzywszy czasz na nasz pogodny, to iest gdy krola iegomosczi, naszego mcziwego pana, w Coronie przesz odjazd do Swecczyey nie było, do thego nie maiącz na nasz żadney słuszney przyczyny, ale upornie, nie iako provisores pacis publicae, ale własznie turbatores eius, rzuczyły szie na nasz y

prawa y wolnosczy nasze y naszey religyey greczkiey, od dawnych caszow szpokoynie we Lwowie y w tych kraiach trwaiączey y nam od sławney pamięczy krolow y panow naszych na onyey nadane, także y confederatione de dissidentibus de religione in conventione generali regni Varsaviensi, anno millesimo quingentesimo septuagesimo tertio laudata, utwierdzone, ac per omnes status et ordines Regni przyięthe,—y trzech bracziey naszey religyey, tho iest Iwana Kraszowskiego, Łukasza Hubę, Prokopa Kramarza, od czaszu wyszszey mianowanego to iest od czwartku po Wielkiey noczy bliszko przeszłey, w więzieniu szrogiem, tho iest na Prazinku, bardzo cięszkim a smrodliwem więzieniu thydzien, a na Ruskiey wieży, za wielką prozbą, troche czosz w wolnieyszym więzieniu, inclusive drugy tydzień trzymały. Kthorych, wezwawszy przed urząd szwoy, do niezwykłych y niesznych rzeczy decretem szwem nieprawnem przymuszali, od ktorych decretow appelaczyey do akt piszarzowi szwemu, czyniącz tho przeczyw prawu y przysiędze szwey, gdysz tho iest z prawa, isz acta nemini deneganda, przymowacz nie kazały, o czo szmy szie woznym y slachtą, ut iuris est, szwiadczyły. Albowiem thym szwem decretem nieprawnem na nasz nullo iure, ale vi wyczysznącz chczieły, abysmy przed niemy popy naszey greczkiey religyey, nad roszkazanie wielebnego oyca Michayła, metropolita Kyowskiego y Haliczkiego y wszythkiey Russiy, stawili, ktorzy ani były, ani szą pod naszem swieczkiem, ale duchownem posłuszenstwem, y my, a nie ony naszemu roszkazowaniu, we wszem podlegamy, iako szwych pasterzow duchownych, y czego nam prawa y przywilegie, od przodkow iego krolewskiey mosczi nadane, bronią. A thak tho iest rzecz niesłuszna, aby duchowny miał na roskazanie swieczkie, czo duchownemu nie należy, czynicz; gdysz biorącz przykład od rzymszkiey religyey, isz kapłan nie powinien stanącz, iedno przed officiałem albo biskupem, a oni sprawiedliwoscz powinni czynicz, y thak per consequens tosz szie y w naszey greczkiey religyey ma zachowywącz, gdysz wszyscy uno iure gaudemus; a szama confederaczya de dissidentibus de religione ta nam iest pro tutela; bo

ieszli insze religye nowe maią pokoy, a my, czo iesteszmy religyey starożytney, czemu go mieć nie mamy in obeundis suis obsequiis ecclesiasticis? Ktory tho pomieniony pan burmistrz y z rayczamy to na nasz sua privata authoritate wnoszący na braczią naszę, iakobysmy iem tho mieły przyobieczacz te duchowne szwe do urzędu ich stawicz, czego my nigdy a ni naszy braczya nie obieczowali. Czo tesz ieden pan z rayczow Lwowszkich, pan Stanisław Anserinus zeznał, że szmy szobie na rozmyslenie, a nie na stawienie duchownych wzyęły, y braliszmy szie przyszięgy, że szmy thego, ani naszy przodkowie, nie obieczały; ktorey affektaczyey naszey strony przyszięgi nie słuchawszy, ale szami będącz they szprawy powodem, sządziły ią według ich upodobania, upornie a nieprawnie wyczi-szkaiącz na nasz, abyszmy the duchowne przed niemi stawiały; na czo gdychmy żadną miarą pozwolicz nie chczieły, braczią zpo-srodku nasz wyszszey pomienione poszadzały y dwie niedziele trzymały. Przy kthorym sządzie szwym z obrzędow czerkwie naszey, thakże sakramenthow naszych szie contra omne fas urągali, gdysz tho duchownem, a nie swieczkiem poruczono, mowiącz y grozącz, isz „wy sakramenthow nie maczie, y nie damy ich wam czcicz thak, iako wy ie czczyczie, y bendziem wam thego bronicz, aby sczie przesz rynek z Bożem Cziałem, przed niem z swieczami zapalonemi nie chodzyły, thakże abisczie cział umarłych przesz rynek iawnie nie noszyły, y zwonienia onem abyszczie nie czyniły". Czego my choćbyszmy radzy nie czyniły, ale tesz prawa, czo ie oni szami maią, na kthore rowno z niemy przyszięgamy, thego pozwalaią; a do thego mieszkaią Rusz w rynku po rożnych uliczach, muszy go do grobu prowadzycz, kendy szie droga pokaże. Także gdy do chorego s sakramentem pop według powinnosczy chrzesczyanskiey iscz ma, nie może pokąthnie, ale iawnie, iako szie chrzesczyaninowi godzi y przystoi z zachowaniaszie dawnego w naszem koscziele. Takiem szposzobem nie byli byszmy ludzmy wolnemy, ale niewolniky (czego Boże uchoway): gdysz wolno żydom, imienia Bożego y Krzyża swięthego nieprzyiacziołom, szwoie umarłe prowadzycz y

onem obsequie według tham ich nabożenstwa czynicz; multo magis nam, ktorzy thego sz Pana Boga w Troyczy swiąthey iedynego chwalemy, ma nam tho bydz wolno; thakże y inszych proceszij, ktore miecz zwykły duchowni kosczioła naszego, czynicz nam zakazowały, czego thu dla przedłużenia nie wszpominamy. A thak gdyszmy ich proszyły, aby thego zaniechawszy takiego urągania, sławy nikomu nie uymuiącz, tych braczy naszych, które w więzieniu szwym o niestawienie tych popow wyszszey pomienionych mieły, wypusczyły, albo więdz na porękę kilku zacznych miesczan daly, do przyiezdu krola iegomosczi, (gdysz na then czasz był we Sweczyey), czego oni nie chcziely uczynicz, ale ie w więzieniu przesz czasz wyszszey pomieniony trzymały contra privilegia et libertates nostras et huius civitatis et in damnum ac praeiudicium totius Fraternitatis nostrae non mediocria; o ktore szkody, thakże o więzienie wyszszey pomienionych oszob, z niemi gothowiszmy czynicz prout de iure venerit in foro competenti. Et in verificationem præmissorum statuerunt coram officio praesenti castrensi Leopoliensi ministeriales generales Regni duos, videlicet: Andream Stratinum et Stanislaum Młynsky de Leopoli, cum duobus nobilibus, videlicet Baltazaro Plichta et Nicolao Linczowsky, qui hic praesentes stantes, in vim relationis suae fidelis, ubivis locorum faciendae, palam liberumque recognoverunt: quia fuerunt personaliter primum feria sexta ante dominicam Conductus, paschae proxima, praeteriti et feria eadem post dominicam supra nominatam proxima praeteriti in praetorio Leopoliensi, quando et quomodo iidem cives Graecae religionis sunt protestati contra proconsulem et consules Leopolienses occasione rerum et iniuriarum supra nominatarum, eosque omnia vidisse et sic peracta esse recognoverunt. Recognoverunt etiam iidem ministeriales cum dictis nobilibus, quod eodem tempore eosdem supra nominatos Iwanum Kraszowsky, Lucam Hube, Procopium Propolam in carceribus nuncupatis Prazynek viderint, ac eosdem in eis carceribus ad instantiam supra nominatorum nunc protestantium arrestaverunt..

De quo suam expressam relationem fecerunt.

Ex actis castrensibus Leopoliensibus depromptum.

Correxit Smarzowski. Stanisl. Poradowski, vicecapitaneus, iudex castrensis Leopoliensis. Locum sigillae.

Всѣ эти три жалобы въ копіяхъ сообщены въ Коммиссію Д. Зубрицкимъ.

XIII.

Окружное посланіе Львовскаго Братства съ просьбою о матеріальной помощи. 1608 года.

Преосвященнымъ ихъ милости господиномъ отцемъ архіепископомъ и епископомъ и достойно почестнымъ архимандритомъ, игуменомъ, о Христѣ честнымъ протопопомъ и попомъ, о святѣмъ Дусѣ възлюбленымъ архидіакономъ и діакономъ, и всему причту святых Божіихъ церквей, ясновельможнымъ ихъ милости княжатомъ, панамъ, воеводамъ, каштеляномъ и ихъ милости панамъ старостамъ, урожонымъ панамъ земяномъ, шляхетнымъ панамъ, войтомъ дѣдичнымъ, славетнымъ панамъ мещаномъ и опатрънымъ панамъ радцамъ, и въсѣмъ восточного православіа христіанамъ, сыномъ Сионскимъ.

Благодати, мира, милости, здравія и всякихъ помысльныхъ потѣхъ отъ всемогущаго въ Троици славимаго Бога Братство Ставропигіонъ Успенія Пресвятыя Богородица Львовское вашимъ милостямъ уприйме мѣти бычитъ.

Розумѣемо тому, иж небезвѣстни есте в. м. о томъ, як от давныхъ лѣтъ утяжени естесмо здесь, въ Львовѣ, ярмомъ египетское неволѣ, невыповѣдимыхъ бѣдъ, с повлочанемъ до задворныхъ и сеймовых уставичнымъ правъ и утисковъ вшелякихъ, а праве зни-

щеня и выгнаня отъ вшелякихъ обходовъ и до самое найменшое иглы и шилця, чимъ бы толко человѣкъ живъ быти могль, забороняютъ намъ панове народа полского люде оуживати; а то найбарзѣй за отступленіемъ старших наших бывших духовных, митрополита и владыковъ, алекгуючи и нас за ними въ той же отступленія образъ, к послушенству ихъ притягаючи; которыми то бѣдами южесмы тут змучени и знищени. А иж мы, хотячи тому то злому промысла ихъ пожарови не допустити и на васъ бѣдамъ таковымъ наити, на собѣ смы с покорою и над можность нашу по сей час зносили, промышляючи добрая пред Богомъ и человѣки, не хотячи всенародное славы и утѣхи христіанское зде угасити, за приводомъ и праве примусомъ святѣйших патріарховъ и на онъ часъ еще всѣхъ купно будучихъ митрополита и епископовъ наших, землей сих Россійскихъ, кгды ж они мѣсто и мѣсце способнейшое на то Львовъ усмотривши и сеймовыми привилеями умоцнивши, оусиловали насъ на то и над силу нашу двигнути росказали, то ест церковнаго мурованя прекраснымъ дѣломъ церковнымъ, яко цару всѣх Христу Богу, домъ хвалѣ Его оуробити, ку тому школу наоукъ хрестианскихъ, кгрецкихъ и словенскихъ, дѣтемъ нашимъ въсѣмъ посполите фундовати, иж бы, піючи в чужихъ студницахъ воды наукъ иноязыческихъ, вѣры своеи не отпадали, за чимъ праве и всенародное згиненіе барзо близко ходит; тоу теж и друкарню писма греческого и словенского, выкупивши за немалую суму грошей, двигнулисмы, за ласкою Божіею. На которіе то потребы иле на он час, у початку, обетницъ для ратунку на то было много отъ предних, звлаща начелнейшихъ в роде нашомъ Россійскомъ, але ку скуткови про зайсте и ненависть отъ вселукаваго діавола прійти тѣсенъ путь и жесток барзо. Хочаи такъ речемъ, иж не подано намъ руки помощи на все тое праве ничого, але и еще зазреня и прешкодъ и от мнящихся быти нашихъ бѣдъ, гоненія, удаваня нас зле утрѣпѣли есмо барзо много, аж мусѣли смо до общыхъ людей с тым ся удавати. Ино и тамъ датковъ мало, а прислова и вымовок много,

чого ужъ тыж и сам встыд не допущаетъ писати намъ, што за примовки и што за помовиска относимъ за то. О Боже! Нужда и намъ съ пророкомъ Исаіемъ рещи: Слыши, небо, и внуши, земле, що трѣпимъ здес в том то Львовѣ! Умыслъ теды и способъ для остатнего поратованя тых всенародныхъ бѣдъ и потребъ, съ порады и волѣ ихъ милостей преложоныхъ духовныхъ нашихъ, ест такий, на што и листы съ печатми и подписы рукъ ихъ милостей самыхъ даны сут на то: абы внести просбы до всѣхъ посполите людей, ихъ милости пановъ шляхтъ, мѣстъ и мѣстечок, и селъ навѣт, просити о всенародное поратованье на так великие, всего посполитого добра ясные потребы; поневаж сеимъ близко надходитъ, до которого неотрочне становитися на соуд мусимо, кгдыж справа тая наша на декретѣ его корол. милости до сеиму станула. Леч, встыду и жалости полными будучи, с писаніемъ симъ удати мы ся до всѣхъ ваших милостей мусѣли, прикладомъ невѣрныхъ жидовъ въ Львовѣ. Невѣрный и каменосрѣдный, твердошийный народъ, будучи отвръженый от лица Божіа, ратунок своимъ отвсюду подали и вскурали противко отцомъ езуитомъ: не дали взяти школы собѣ, албо божницѣ своеи жидовскои, въ Львовѣ. Намъ теды бовѣмъ не божницу жидовскую берут, але всенародное христіанское набоженство и волности выщепити усилуютъ. Кто тое едно бачити хочетъ, що то ест и що за собою поносит той затягъ справы тоеи, и што за вѣкъ живемо, и с кимъ пря и о што, и про што албо про кого до скутку справы прійти не могут, през так многій вѣк звлока! А претож мы, уповаючи на Бога и на ваше христіанское поратованіе, послали есмо до ваших милостей достовѣрныхъ мужей, избравши спосродку насъ, братію нашу, на имя: пана.. (пропускъ), просячи унижоне о милостивое баченя и о поратованя на так важные потребы всѣхъ вас, посполитые. Подайте руку помощи з милостивое ласки вашое—или въ мѣсто милостынѣ, или у способъ позычаный, што Богъ подасть до срѣдецъ ваших милостей, и тое приимемъ за певнымъ рукописаніемъ нашимъ и постановеніемъ на певный час отдати, толко абы насъ въ чомъ

не сходило. О томъ то всемъ вашимъ милостямъ знати даемо, за що и самъ Богъ з высокого маестату своего заплатою будетъ, и тая посполитая потреба вѣчное памяти васъ сподобитъ. Богъ ласки, покоя и въсякоя утѣхи да будетъ съ вами, аминь. Данъ въ Лвовѣ, . . . дня, року 1608.

Ваших милостей упрійме зычливые Брацтво Леополите.

Списокъ съ подлинника сообщенъ Коммисіи Д. Зубрицкимъ, при чемъ годъ документа въ его копіи обозначенъ ҂а҃хи (*т. е. 1650*), *но по всему видно, что послѣдняя цифра* (и) *неправильно прочтена вмѣсто* и (*8*).

XIV.

Грамота митрополита Іова Борецкаго къ Львовскому Братству съ приглашеніемъ прибыть на помѣстный соборъ въ Кіевъ. 1629 года, 21 апрѣля.

Іовъ Борецкий, милостию Божиею архиепископъ митрополитъ Киевский, Галицкий и всея Росіи. Благочестивым и христолюбивым братіямъ крестоносного Братства церьковного, послушенства святое восточное соборное церкве, обывателем мѣста его корол. милости Лвовского, и нашого смиренія сыном в Духу намилшим, ласка, покой и милосердіе от Бога вседержителя и святѣйшого престола митрополіи Киевское благословеніе от Іерусалима.

Наймилшие! Ачъколвекъ намнѣй не вонтплю, же на близко прошломъ сеймѣ варшавъском, з ласки его корол. милости и за причиною панов радъ, а подобно и за пилною инстанцыею благочестивых панов послов народу нашого руского, о успокоене благочестія восточного церкви росийской выданые с канцелярии его корол. милости универсалы и публикованые по городах и актахъ

кгродских на зъеханеся такъ самым нам, благочестивымъ, до Киева, якъ унѣтом самым до Володимера на собор партикулярный, а потом обум сторонам до Львова на часъ, в универсалѣ описаный, на собор енералный—всѣх милостей ваших якъ вѣдомости дошли, так ревностю бозкою о пожаданом успокоеню до намовы сполное всей церкве до Киева на день святых верховныхъ апостол Петра и Павла, в року теперешнемъ 1629, кождого благочестивого прибыти, и утѣхи любезное зажити хотѣти, и щире здоровую раду принести побудити могли. Еднак особливе и мнѣ з повѣроное повинности пастырское здалося якъ всѣх посполите, такъ и поединкомъ каждого благочестивого, а звлаща благочестивых братствъ и побожного шляхетного стану вѣрныхъ церкве Христовои сынов и необлудных приятелей покорне жадати и тым писанем моим оголосивши, яко до велико важное и всей церкве Христовой в родѣ нашом кгвалтовне потребное намовы везвати. Для чого и милостей ваших усилне жадаем, абысте и от вашого крестоносного Братства за часу таковое оказии з совѣтом братским постеречи и к нам прибыти рачили, чим бысмы всѣ милости Христовои и пожаданого милого покою такъ в сумненях своих, яко и в святой благочестивой вѣри нашои доступити могли, чого и собѣ, и побожности вашой вѣрно сприяемъ. При томъ листе нашом и друкованых универсалов своих для лѣпшого выразуменя посылаем милостем вашим, которые вѣдаючи и певную вѣру в вызнаню благочестія святого по них знаючи, едным самый листъ, а другимъ слово в слово переписавши, до вѣдомости доносѣте, пилно прошу. Дан с Корца, априля 21 дня, 1629 року.

Побожностей ваших богомолець уставичный Іов Борецкий, митрополит Киевский, рукою власною.

Списокъ съ подлинника сообщенъ Д. Зубрицкимъ.

XV.

Грамота польскаго короля Владислава IV, въ подтвержденіе грамоты короля Сигизмунда III, данной Львовскому Братству на управленіе монастыремъ св. Онуфрія. 1633 года, 5 марта.

Vladislaus IV, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Masoviae, Prussiae, Samogitiae, Livoniae, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorum hereditarius rex, electus magnus dux Moschoviae etc. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas nobis esse literas infrascriptas nomine et ex parte ruthenorum civium Leopoliensium, manu serenissimi olim piae memoriae Sigismundi III, regis Poloniae, parentis nostri desideratissimi, subscriptas, ejusdemque sigillo communitas, supplicatumque nobis est, ut eas authoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur, quarum tenor talis est: Sigismundus Tertius, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non regni Sueciae proximus haeres et futurus rex. Significamus praesentibus literis, quorum interest, universis et singulis, harum notitiam habituris: supplicatum fuisse nobis nomine ruthenorum civium nostrorum Leopoliensium, Fraternitatis Assumptionis in coelos beatissimae Virginis Mariae seniorum, monasterii sancti Onuphrii, ritus graeci a suis praedecessoribus fundati et dotati, provisorum et administratorum, Basiliique, prioris conventus ejusdem, ut jura et privilegia, instituta, decreta, fundationes, immunitates, praerogativas, praedicto monasterio sancti Onophrii, fundationis, vulgo Stauropion dictae, in suburbio Leopoliensi, sub arce superiori, in platea portis armenici, penes monasterium armenorum ex una, et penes domum Gregorii Głuszkowic partibus ex altera iacenti, quoquo modo servientes, approbare, ratificare et confirmare eoque jure privilegium concedere dignaremur. Nos vero, quamvis iam antea ipse felicis coronationis nostrae, de sententia omnium regni ordinum, omnia

in universum jura, privilegia, decreta et alias quasvis immunitates et praerogativas soeculares et spirituales, cuiuscunque status et conditionis hominum, ita locorum quorumcunque, abunde satis approbaverimus et confirmaverimus; tamen illustrium magnificorum Constantini ducis a Ostrog, palatini Kiioviensis, marschalci Wolhyniae, Włodomiriensisque, nec non Theodori Skumin, palatini Nowogrodensis, Grodnensis et Olithensis nostrorum capitaneorum, intercessioni eo nomine apud nos factae benigne favendo, omnia iura, decreta, instituta, privilegia, ritus, ceremonias, usus, consvetudines, posessiones, fundationes, donationes, inscriptiones, immunitates, libertates, praerogativas quasvis et singulas, tam a serenissimis decessoribus nostris, quam a quopiam altero praefato monasterio sancti Onuphrii, pro ritu institutisque religionis graecae fundato, concessas, inscriptas, factas, datas, adiudicatas et donatas, continuoque usu et assidua posessione atque consuetudine hucusque retentas et observatas, nominatim vero privilegium seu decretum per Heremiam, patriarcham Constantinopolitanum, cui a nobis quoque (in) dominiis nostris omnia pro ritu suo excercendo, instituendo concessa fuit potestas, latum et sinodo ruthenica Brestensi comprobatum, vigore cuius decreti hoc idem monasterium jure fundationis Stauropion fundatum et dotatum esse illiusque curam, administrationem, jus patronatum et praesentationem poponis, a metropolita Kiioviensi ordinati, ad confratres et seniores Fraternitatis suprascriptae debere spectare et pertinere, declaravit et ordinavit, prout ea omnia in eisdem inscriptionibus, decretis, privilegiis, aliisque omnibus quibusvis literis, monasterio suprascripto sancti Onuphrii, vel ipsi quoque Fraternitati servientibus, continentur, ab eisdem administratoribus tenentur, habentur, possidentur et exercentur, non aliter, ac si hic omnia et singula in suorum tenore contentorum de verbo ad verbum descripta forent, specialibus nostris litteris ad id editis, authoritate nostra regia approbandum, ratificandum et confirmandum esse duximus. Prout praesentibus nostris litteris in omnibus illorum punctis, clausulis, articulis et conditionibus, juribus publi-

cis et ecclesiae catholicae nil derogando, approbamus, ratificamus et confirmamus eaque omnia vim et robur perpetuae firmitatis obtinere et habere volumus ita, ut suprascripta Fraternitas vel sui confratret et seniores praedictum monasterium s. Onuphrii cum omnibus illius fructibus, usibus, fundis, campis, hortis, aedificiis, pomariis, tum et prato ad paludem, Białohosczskie błoto dictam, iacenti aliisque omnibus et singulis pertinentiis e re et utilitate monasterii eiusdem, in sua cura, tutela, provisione et administratione habeant, gerant, gubernent, administrentque, fructusque et proventus illos non nisi in pios usus necessariaque monasterii ipsius, monachorum in eo degentium convertant et expendant. Quoniam vero per fundum monasterii eiusdem canalibus aqua fertur propter maiorem in eo habitantium commoditatem, liberum usum aquae eiusdem hactenus quoque consuetum ipsi monasterio concedimus, adscribimus et attribuimus harum vigore literarum. Jn cuius rei fidem evidentiusque testimonium, hasce manu nostra subscriptas, sigillum regni nostri subappendi mandavimus. Datum Varsaviae, in conventione regni generali, die decima quinta mensis octobris, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, regni vero nostri anno quinto. Sigismundus Rex. Albertus Sękowski.—Cui supplicationi nos Vladislaus rex, uti iustae benigne annuendo, praeinsertas literas in omnibus earum punctis, clausulis et articulis approbandas et confirmandas duximus, prout quantum de iure est et usus earum habetur, approbamus et confirmamus per praesentes, decernendo vim et robur perpetuae firmitatis obtinere debere. Jn cuius rei fidem, praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni nostri communiri iussimus. Datum Cracoviae, in conventione generali filicis coronationis nostrae, die quinta mensis martii, anno Domini MDCXXXIII, regnorum nostrorum Poloniae et Sueciae primo.

Vladislaus rex.—Petrus Kronski. Stanislaus Sierakowski, S. R. M.

Пергаменный подлинникъ въ Архивѣ Ставропигіальнаго Института, № 316.

XVI.

Грамота Кіевскаго митрополита Петра Могилы, благословляющая Львовское Братство и утверждающая его прежніе порядки. 1637 года, 19 февраля.

Петръ Могила, милостію Божіею православный архіепископъ митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Росіи, екзархъ св. апостольского Константинополского ѳрону, архимандритъ монастыра Печерского.

Ознаймуемо всѣмъ вобецъ и кождому з особна, кому бы о томъ вѣдати належало, тепер и в потомные часы, иж мы, будучи благодатію Божіею и ласкою святѣйшое столицы апостолской Константинополское екзархою в землѣ Російстей, за устною и листовною прозбою их милости пановъ мещанъ Львовскихъ, братіи в святомъ Духу, при церкви мѣской Успенія пресвятои Богородицы, в ставропигіеи святѣйшое апостолское столицы Константинополское, знайдуючихся, союзъ и совокупленіе в святомъ Духу Братства Львовъского, за благословеніемъ святѣйших патріарховъ Константинополских и антецесоровъ нашихъ православъныхъ архіепископовъ Кіевъскихъ совокупленое, благословляемъ и во всѣхъ пунктах описаныхъ онымъ од святѣйшихъ патріарховъ константинополскихъ, такъ енералныхъ, яко и партикулярныхъ, аппробуемъ и потвержаемъ, то собѣ зоставуючи, абы безъ благословенія архиерейского нашого жадных книгъ друковати в друкарни братской Львовъской, под неблагословеніемъ нашимъ, не важилися. А мы зичимо того усердно, абысмо тое святобливое въ святомъ Духу совокупленіе час од часу и ден од дня впродъ в православной каѳолической восточной вѣрѣ, потомъ в добрых дѣлехъ, а набарзей в любви сполной братерской преуспѣваючее и размножаючееся оглядали. Не преминаемо тежъ доложити и овое, иж ъ еслибы по насъ наступуючие архіепископове Кіевъские были одступниками од святѣйшого патриархи Константинополского послушенства, теды

жадного претексту правного для сукцессіи до того Братства Львовъ-ского мѣти не мают, але святѣйший патриарха Константинопол-ский, яко належитый пастыр, самъ през себе, албо през своего ексарху, владзу свою над предреченнымъ Братствомъ ростягати маетъ. Тое все хотячи трвалое и ненарушоное вѣчнымы часы мѣти, и при печати нашой митрополитаньской подъписуемъся ру-кою власною. Писанъ у Варшавѣ, дня 19 месяца февраля, року 1637.

Петръ Могила, архіепископъ митрополит Кіевскій, Галицкій и всея Росіи, екзарха святѣйшаго ѳрону апостолского Константи-нополскаго, архимандрит Печерскій, рукою власною.

Подлинникъ на пергаминѣ въ Львовскомъ Ставропигіальномъ Архивѣ, № 398.

XVII.

Списокъ замѣчательнѣйшихъ лицъ, вписавшихся въ реестръ Львовскаго Братства со времени основанія сего Братства Антіохійскимъ патріархомъ Іоакимомъ въ 1586 году.

Основатели: Стефанъ Мороховский; Алексей Малечкий; Ѳома Іоановичъ Бабичь; Дімитріе Демидович Красовский; Дорофей Са-прика; Василей Теневич Кгдешицкий; Константин Корніактос [1]); Іоаннъ Деомидович Красовский; Лука Григоревич Губа; Манолисъ Арфанисъ Маринетос; Юрей Козмич Рогатинецъ; Іоаннъ Козмич Рогатинецъ; Іоаннъ Зеньковичь; Іоаннъ Бруханьский.

1595 года. Адамъ князь Вишновецкій рукою власною. Ки-рылъ Ружинский власна рука. А. Бережецкий рукою власною.

---

[1]) О знаменитомъ мужѣ, Константинѣ Корніакѣ смотр. „Хроника города Львова“ 1844 г., стр. 183 и 192.

1600 года. Романъ Ружынский, власною рукою. Адамъ Ружынскій, рукою власною.

1601 года. Татияна Малинская.

1603 года. Лаврентій Древинский.

1612 года. Нестор Урѣке, великый дворник земли Молдавской.

1630 года. Домна Анна Могилянка.

1634 года. Adam z Brusiłowa Kisiel pod...., starosta Nosowski. Paweł Tetera, Brasławsky, Niżynski starosta. Michał Krosnowicz, podsędek ziemski Przemyski, sekretarz jego krolewskiey mosci. Илия Добранский власною рукою.

1649 года. Трохимъ Иоанъ Карницкий. Стефанъ Нестеровичь Красовский.

1661 года. Александер Балабанъ.

1662 года. Іоан Выговскій, воевода и енерал земли Киевской, Чегиринский староста.

Григорий Лесницкий, судья его королевское милости Войска Запорозского енералний.

1666 года. Jan Mazaraki. Григорий Василевичъ. Іаковъ Павловичъ. Alexander Szumlanski.

До 1698 года. Кипріанъ Кисельницкий. Piotr Korty. Mikołay Krasowski. Piotr Semianowicz. Stefan Łaskowski. Jerzy Korendowic, regent xiąg Kamienieckich, instygator ziemi Lwowskiey. Jan Michalewicz. Roman Janowicz. Andrzey Krasowski. Jakob Chalepinski, Zwinogrodzki i Zwolenski starosta.

Въ XVIII столѣтіи: Stefan Ławryszewicz. Semion Starodub. Jakob Rusianowicz. Jan Czesnikowski. Jerzy Eliaszewicz. Paweł Pomłynowski S. W. L. Demetrius Nicolaus Deyma. Nicolaus Michalewicz. J. Miedziuchowski. Jrzy Koci. Michał Laskowsbi. A. Dziokowski. Jan Zotowicz. Bazyli z Unihowa Ustrzycki, stolnik ziemi Przemyskiey. Bazyli Turkuł, starosta Czernieiowski. Andrzey Ba-

icki, vicesregent grodzki Bełzki. E. Balaszowa. Stefan Terllecki. Jakob Gawendowicz. Michał Słonski, vicesregent grodzki Łukomski. Christophorus Deyma, notarius aulicus. Eliasz Turkuł, połkownik jego krolewskiey mosci. Joachim Grzegorz Turkuł, stolnik Czerniechowski. Antoni Deyma, sekretarz jego krolewskiey mosci. Paweł Wołkowicz. Joannes Popiel, venator Latyczoviensis. Jan Papara, czesnik Dobrzynski. Konstanty Papara, stolnik ziemie Dobrzynskiey. Jan Horodyski, vicesregent grodzki Przemyski. Stefan Kulczycki. Jozef Korczyński. J. Sobolewski L. P.—Grzegorz Srokowski. Bazyli Jlaszewicz. Theodorus Dobrowlanski S. S. Jan Filipowicz. Konstanty Pohorecki. Bazyli Horoszko. Alexander Starzewski. Piotr z Horodyszcza Horodyski, S. G. Przemyski. Jakob Arfinski, adwokat. Michael Garbaczewski. Gregorius Uranowicz, adjunctus caesareo regii fisci. Jakob Bereznicki. Teodorus Filamonowicz, kassier. Paweł Urmowski. E. Bielawski. Lucas Białostocki.—A. Pohorecki.—Jan Łucki, pisarz ziemski Przemyski.—Joannes Popiel.—Jan Anastazy Manowarda.—Mikołay Szeptycki.—Michał z Ternawy Dwernicki, podstoli Ciechanowski.—Ian Baczynski, konsyliarz.—Bazyli Berynda Czaykowski, detaxator cyrkułu Złoczowskiego. Eustachius de Baturyn Witawicki.—Jan Zarzycki, adwokat.—Jerzy de Manowarda.—Grzegorz Jarębkiewicz.—A. K. Wysoczański.—Stefan Horodyski.—Stefan de Zawałkiewicz.—Bazyli Komarnicki, R. M. Z. P.—Nicolaus Litwinowcz.—Grzegorz z Jawory na Turce Jaworski, Les: krol: Tryb: Apell: Konsyliarz—i. t. d.

ПРИЛОЖЕНІЕ.

XVIII.

Грамота короля польскаго Сигизмунда I, освобождающая Львовскій Онуфріевскій монастырь отъ взноса одной части денежной платы за садъ, тому монастырю принадлежащій. 1522 г.

Jn nomine Domini, amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos, Sigismundus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae nec non terrae Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cuiaviae, Russiae, Prusiae, ac Culmen. Elbingen. et Pomeraniae etc. dominus et heres. Significamus tenore presentium universis et singulis, presentibus et futuris, harum noticiam habituris. Quia ad intercessionem preclari Constantini Jwanowicz ducis Ostrogiensis, palatini Trocensis et exercituum Magni Ducatus nostri Lithuaniae capitanei generalis, ac Wynycensis et Braclaviensis capitanei, sincere nobis dilecti, pro monachis ritus greci in suburbio civitatis nostrae Leopoliensis, in monasterio sancti Onuphrii degentibus, apud nos factam, volentesque eorum inopiam munificentia nostra relevare, eosque ad exorandum Dominum Deum pro nostra successorumque nostrorum incolumitate propensiores reddere, ipsis de censu viginti quatuor grossorum, quem ad castrum nostrum Leopoliense de suo quodam pomario sive horto quotannis solvere sunt astricti, unum fertonem seu duodecim grossos eviterne remisimus, ac eum ipsum censum ad duodecim duntaxat grossos reduximus, et moderati sumus, remittimusque harum serie literarum ac statuimus, decernimus et ordinamus, quod monachi predicti moderni et pro tempore existentes, ratione prefati census, non plus quam unum fertonem solvere ex prenominato horto seu pomario suo ad castrum nostrum Leopoliense teneantur, et ad maiorem solutionem per capitaneos eiusdem castri

et eorum officiales arctari non debeant nec possint; volumus et mandamus, ut in hac moderatione conserventur perpetuis temporibus et in evum. Jn cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Actum et datum Vilnae, feria quinta proxima ante festum sanctae Margarethae, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo, regni nostri sextodecimo. (*Sequuntur nomina d. d. dignitariorum, quibus praesentibus hae litterae sunt datae*)

Грамота сія, какъ и слѣдующая, имѣютъ висячую печать; обѣ писаны на пергаминѣ и подлинныя хранятся въ Архивѣ Львовскаго Ставропигіальнаго Института подъ №№ 310 и 311.

XIX.

Другая грамота короля Сигизмунда I, совершенно освобождающая Львовскій Онуфріевскій монастырь отъ взноса денегъ за монастырскій садъ. 1524 г.

Jn nomine Domini, amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos Sigismundus, Dei gracia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae nec non terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuiavie, Russie Prussie ac Culmen. Elbingen. Pomeranieque etc. dominus et heres. Significamus tenore presentium, quibus expedit, universis presentibus et futuris harum noticiam habituris, quia licet alias Vilne, feria quinta proxima ante festum sanctae Margarethe virginis et martiris anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo, regni autem nostri sexdecimo, ad intercessionem illustrissimi domini Constantini Jwanowicz ducis Ostrovientis, palatini Trocensis, Magni Ducatus nostri Lithuanie summi campiductoris, Vynnicensis et Braclaviensis capitanei, nobis sincere dilecti, pro monachis ritus greci in anteurbio civitatis nostre Leopoliensis, in monasterio sancti Onuphrii degentibus, apud nos factam, ipsis monachis de censu viginti

quatuor grossorum, quem ad castrum nostrum Leopoliense de suo quodam pomorio sive horto quotanis solvere fuerint astricti, unum fertonem seu duodecim grossos eviterne remisimus, ac eundem censum ad duodecim grossos reduximus; tamen hic nobis feliciter agentibus, ad ejusdem illustris domini ducis Constantini Jwanowicz, palatini Trocensis etc. petitionem pro memoratis monachis ritus greci circa monasterii predicti sancti Onufrii iterum ad nos factam, residuum census predicti videlicet duodecim grossos reliquos de prefato horto seu pomario de quo eum ipsum censum nobis, vel capitaneo nostro Leopoliensi, ut prefertur soluere tenebantur, inopiam eorumdem monachorum relevantes, remisimus et condonavimus, remittimusque et condonamus, nec non eos ipsos monachos ratione horti seu pomario eorum predicti, quo eo uberius ac propensius curis secularibus eruti Dominum Deum pro nostra successorumque nostrorum incolumitate exorent, a solutione istius census in toto eximimus, liberamus, excipimus et absolvimus temporibus perpetuis harum serie literarum. Quare tibi, magnifico Stanislao de Chodecz, regni nostri marsalco et capitaneo Leopoliensi, ceterisque capitaneis Leopoliensibus pro tempore existentibus committimus presentibus et mandamus, omnino habere volentes, ut deinceps censum illum de prefato horto seu pomario per monachos sancti Onufrii ad castrum Leopoliense solvi consuetum et debitum nullo pacto vel ratione repetatis, ac neque recipiatis, quin ipsos monachos in hac donatione nostra conservetis et conservari curetis perpetuis temporibus et in evum. Jn cujus rei testimonium sigillum nostrum presentibus est subappensum. Actum in civitate nostra Leopoliensi, feria tertia festi sancti Luce ewangeliste, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo quarto, regni vero nostri anno decimo octavo. (*Sequuntur nomina d. d. dignitariorum, quibus praesentibus hae litterae sunt datae*).

XX.

Письмо Львовскаго епископа Арсенія Желиборскаго къ пребывающему въ Москвѣ родственнику его Андрею Желиборскому съ просьбою ходатайствовать предъ царемъ о милостынѣ для Львовскаго каѳедральнаго храма св. Георгія, разграбленнаго татарами. Изъ Ирклѣева, 1650 г., 1 августа.

Божиею милостию смиренный Арсений Желиборский, епископъ Львовский, Галицкий и Каменца Подолского,... его милости киръ Андрею Желиборскому мира, здравия и спасенія.... благословении нашомъ архиерейскомъ желаемъ.

.....поселъ великий Василий Струковъ великаго и правовѣрнаго въ царехъ государя и царя Московского до козаковъ Украйны Полской и обрѣтшы мя у его милости пана Богдана Зиновия Хмелницкого, гетмана Войска Запорозского, и цѣловавъ съ гъвѣниемъ руку архиерейскую нашу, въ дому преосвященного господина отца митрополита Киевского, тогда жъ у гетмана бывшого, и увѣдавъ, яко Желиборский, епископъ Львовский, имя намъ есть, възвѣсти ми абие о твоемъ благородыи, яко у столицы величества царского, въ Москвѣ обрѣтаешыся. Тѣмъ же възрадовахся о семъ зѣло и утѣшыхъ о здравыи твоемъ и посѣтити писаніемъ благородіе твое не небрегохъ, слышавъ о бытии, славѣ и величествѣ твоемъ тамо и какъ ублагослови тя Богъ и убогати и умножы сѣдинами уже и честию почтенне. И понеже добрѣ о дому нашемъ Желиборскихъ, шляхти полской, и о нашемъ архиерействѣ проповѣдаешъ, благодарственно намъ се и любовно. Обаче, рады раты нинѣшныхъ временъ бывшея, междусобыя въ земли нашей, о ней же и у вашыхъ странахъ мню, яко не невѣдомо есть, всячески престолъ нашъ Львовский, храмъ святого великомученика Георгия, татарами, или скиѳи, обнаженъ и зо всѣхъ съкровищъ: ризъ, епитрахилевъ, келиховъ и крестовъ събранъ, ни пры еди-

номъ же съсудѣ сребреномъ и златомъ оставленъ, паче же и ны всяческихъ вещей архиерейскихъ лышени, понуждени есмы милостыня у странныхъ благочестивихъ христианъ просити. Тѣмъ же убо и твое благородіе, любовъ къ намъ имѣя древнюю, потщыся любве рады Христовы и къ великому его милости господару и цару Московскому о насъ ходатайствовати, какъ тя Богъ умудрытъ и ублаговѣнствытъ и улюбитъ къ намъ; но и егда аще посланы отъ насъ нѣкіе съ писаніемъ будутъ, дай имъ путь благъ и тыхъ къ великому господару и цару Московскому устроишы. Мы же сія отъ любвы твоея получывше, въ молитвахъ архиерейскихъ у престола Вышнего здравіе ваше и долгоденствіе и спасеніе памятствовати должни будемъ. Нинѣ благословеніе наше архиерейское вамъ и домови вашему препославшы, милости и любви вашой.... вручаемъ. Данъ въ градѣ Іирклѣевѣ, мѣсяца августа 1 дня, 1650 года.

..... всяческихъ благъ небесныхъ и земныхъ..... богомолца присный рукою власною.

Собственноручное письмо епископа Арсенія Желиборскаго писано на листъ бумаги, почти истлѣвшемъ отъ древности. Оно было сложено пакетомъ и запечатано печатью подъ кустодіею; изображенія ея не ясны. На пакетѣ надпись:

Благородному и благочестивому его милости киръ Андрею Желиборскому, дворянину земли Московской, у столици царское пребывающему, брату нашему, да вручится.

Подлинникъ хранится въ Московскомъ Архивѣ министр. Иностран. дѣлъ.

Отдѣлъ второй.

АКТЫ

объ устройствѣ помѣщичьихъ имѣній Югозападной Руси въ XVI вѣкѣ.

I.

Опись имѣнія Заборольскаго [1]) 1566 года, августа 29.

Реестрь списаня двора Заборолского: будованя, домов, светлиць, комор, подъклетовъ и ганков, стаен, оболон, печей, коминов, столов и што у коморох, скрын, судов у пивницы, лазни, от мала до велика; такъже у гумни збожя озимого, жита, ячменю, овса в стозех, и на поли нежатого ярива такьже от мала до велика; на дворцы хоромъ, ставов, саду, огородов и людей тягълыхъ, повинностий и службь их, огородников, кгрунътов, пол, сеножатей, гаев, дубровъ, зарослей и всяких пожитков малыхъ и великихъ, ку тому именю, двору Заборолскому прислухаючих.

Напервей, двор Заборолский. Бубования: уехавши у двор, сторона по правой руцы, от ставу, дом при земли, светлица, двери на зависах; в ней окон три з оболонами скляными ув олове, лав вколо три, стол флядровый, печ поливаная зеленая. С тое светлицы комора, в ней двери на зависах из защепками, сени. С тое ж светлицы двери на зависах из западнею; окон три з оболонами скляными ув олове, у третего оконца нет; комины два мурованых до светлицъ. С тых же сеней напротивку светличка:

---

[1]) Въ предисловіи къ этому акту сказано, что Заборольское имѣніе принадлежало фамиліи Борзобогатыхъ и по приказанію короля отдано за долги Михаилу Малинскому, маршалку королевскому. По этому случаю и составлена была настоящая опись. Въ настоящее время Забороль—небольшое село Луцкаго уѣзда.

двери двое на зависах, стол липовый з ногами, лавка передъ столомъ, лав вколо чотыри, окон три з оболонами ветхими дерявыми, печ поливаный зеленый, збитый, дерявый, коминокъ подле печи мурованый. С тое светлички комора: двери на зависех, окон две з оболонами скляными ветхими, дерявыми.

Ворота с приезду от Луцка уезьные целы; над вороты кганок, на нем окон и оболон скляных нет. У того кганку двери на зависах из защепьками двема. По ливуй руцы сторона сени при земли: двери на зависах, окон три, оболона одна, половица скляное, комин мурованый. С тых же сений усъход на ворота, на кганок; на усходе двери из защепкою. С тых же сений пивница, двери на зависах изъ защепкою; у пивницы бочки дви пивных, а два полбарилки. С тых же сений светлечка: двери двое на зависахъ, ув одных западня, окон три з оболонами скляными ув олове, стол дубовый з ногами, лав вколо чотыри, печ поливаная зеленая, подле печи коминок мурованый, ложко дубовое. С тое светлечки коморка: лав дви, окон дви, оболона скляная одна не цыла. С тое коморы коморка потребъная, комин мурованый. С тое ж коморы светлечка: двери на зависах, лав чотыри, комин мурованый и печ поливаная зеленая, окон дви малых без оболонок. С тое светлечки сенцы з двоими дверми на зависах; с тое сенцы сен перед гриднею, двери на завесох и зъ западнею; с тое сенцы клетка, двери на зависах; с тых же сенецъ гридня, в ней стол дубовый, лав вколо чотыри, двери без завесов и без защепок. Стайня: ворота изъ защепъкою, в ней драбин чотыре и жолобы чотыри; над вороты стаенными кганочок без дверей.

Сторона третяя, от села, от запусту, на рогу: кганок, подле того кганку сенца, двери на завесах из защепкою; в ней комин мурованый, ложко дубовое; с тых сенецъ светлечка, двери двои на зависах из защепками, окон три, оболон скляных ув олове ветхихъ, без оконецъ, дви, лав вколо чотыри, печ поливаная зеленая, цеглою положона. С тое светлечки сенца: двери на двор

на зависах из защепкою, комины два мурованых, один зепсованый; с тых сенецъ коморка потребная. С тых же сенецъ напротивку светлечка, в ней двери на зависах из защепкою, лав вколо чотыри, окон три, оболона одна, ветхая зас. С тое ж светлечки сенца, двери двое на завесах, одны из защепкою, комин мурованый. Подле тое ж сенки коморка: двери на зависах, комин мурованый, злый. Подле тое ж коморки гридня съ сенми, напротивку из сенцей коморка; в тых ничого нетъ. Кухня, в ней двери на зависох и з защепкою, комин глиною облеплен и горнь; с кухни коморка, в ней вилки желизные три, рожны три, котел оден и горшчок меденый; а возокъ подле кухни, кола окованые.

Посеред двора дом великий: сен великая, двери двое на зависох, окон семъ, у чотырех окон по полоболоны скляное, а пятая цылая, а дви окны без оболонъ, комины два мурованых до печей. С тых же сений светлица, двери на зависох; в ней окон чотыри з оболонами скляными ветхими, у четвертой оконца нет, стол дубовый з ногами, лав вколо чотыри, печ поливаная зеленая, цеглою положона. С той светлицы комора, двери на зависох и з замкомъ нутреным; в ней комин мурованый; с той коморы коморка потребная. В той же коморе скрыня зеленая а рябая, не замкнены, окованы; в них листов и рейстров старых непотребъных не мало; скрынки московские две, окованых, не замъкненые, старые, у в одной рейстров и листов такъже непотребъных немало, а в другой маку с пол-сита; скрыня билая, старая, окована, не замкнена, в ней ничого нет. Сумы военные юхты чирвоные, в них кгротов древцовых семъ; сумки малые, ветхие; пуздро фляшское оковано желизом билым, в нем нить ничого. З другое коморы до тое ж до захованя знесено: скрыня билая, старая, окована, не замкнена, в ней ничого нет; скрыня чорная, окована, не замкнена ж, в ней ничого нет; скрыня билая, старя, окована ж, без века; тарчи стрыфастые три, образцы малеваные невеликие чотыри зас. С тых же сеней напротивку светлица, в ней двери на завесах, оконъ три, оболоны шкляные ветхие две, лав вколо чо-

тыри, печ поливаная зеленая. С той светлицы комора, в ней двери на зависах з замком нутрьним, комин мурованый зась. С тых же сеней усход на сини, на всходе двери на зависах; на кганку столы ветхие три, лавок перед столы три. Подле тое светлицы втыле коморка, в ней двери на зависох. У того дому окончицъ до окон з двора затвористых на завесах семъ.

Сторона двора от ставу и от запусту острогом острожона. Лазня над ставом у саду, в ней окно з оболоною скляною, двери на зависох, лав три. Через сенцы до ставу двери двои на зависах; на противку коморка, двери на зависох, без печи, комины два мурованых збитых, дирявые.

Дворецъ не огорожон. На дворцы гридня немалая, в ней стол, лав вколо чотыри; сени, в тых же сенях в концу коморки две з дошчокъ, перечиненые, там никого и ничого нет. Сырница на сохах, плетеная, в ней нѣт ничого. Оборы на быдло с хворосту плетеные две, в них ничого нѣтъ. Свиней двадцатеро одно, а малых поросят шестеро; гусей двадцатеро одно; кур сорокъ.

Бровар неподалеку дворца, в нем котел пивный не малый, кади дви, а прикадковъ пять, котлы горилочныхъ два с трубами и с трубницами цылые, бочок пивныхъ чотыри, ушатки два. С того жъ броварю изба, у которой солоды справуют.

Огороды два: огород при дворцу, в которем озимков капусты барзо злых гряд тридцат, цыбули гряд двадъцат сем, петрушки гряд три; другий огород за гумном подъ запустомъ, в которымъ цыбули гряд двадцат чотыри.

Гумно: Ужатя жита и збожя року теперешнего шестдесят шостого: жита озимого пол-одинадцаты стырты, в которых поведели зложоно копъ девят сотъ. Овса нажатого стырты три, у которых зложоно копъ шест сотъ. Ячменю кошоного и еще некошоного на поли, велми недоброго, может быт возов зь двадцат. Гречихи з посияня мац чотырех, еще нежатое на поли, может быти копъ сорокъ. Гороху на поли не жатого может быт стог. Попел смалцованый, который естъ у гумнѣ, у клуни, у бочках,

поведили лаштов петдесят пят. Сина накошоного и на пустых поляхъ на поли стыртъ три, бо жадных сеножатей ку двору нѣт. Жорав хованый у гумни один.

Садъ под двором надъ ставомъ, у котором естъ шчипув не мало, але на них ничого нет. Ставков под двором перекопаных и спустошоных, у которых уже рыбы выловено, три. Сажовка межи гумном и дворцемъ одна, в ней ничого нет. Лебеди на ставку три. Корчма дворная на гостинцу, в которой изба чорная, комора, пивница, в ней столы два и стодола. До тои корчмы всѣ потребы з двора дают. Церков; попъ Климентей.

Люди ку тому двору Заборолскому:

Степан Омелянович	мает	коня 1, вол 1.
Сенко Бачлай	мает	коня 1, вол 2.
Мишковая вдова	мает	коня 1, вол. 2.
Богдан	мает	коня 1, вол. 2.
Андрей Литвин.	ничого не мает.	
Яско	ничого не мает.	
Савка тесля	мает	коня 1, вол. 2.
Тимошка Батович	мает	коня 1, вол. 2.
Тимошко Ивашчич	мает	коня 2, вол. 2.
Федецъ	мает	вол. 1.
Макар Дашкович	мает	вол. 2.
Мицко Степунич	мает	коня 1, вол. 2.
Мишко Дудка	мает	кляч 1.
Васко Челий	мает	вол. 1.
Яцукъ Ковал	мает	кляч 1, вол. 2.
Микитка Дудка	мает	коня 1, вол. 2.
Петрик Полозович	мает	вол 1.
Ѳедецъ Швитка	мает	кляч 1, вол 1.
Гаврилец Мойсеевич	мает	кон 1, вол 1.
Савка Гаврилович	мает	кон 1, вол. 2.
Мойсей Пуцыкъ	мает	кон 1, вол. 3.

Ярмолецъ Полозович мает . . . . . вол. 3.
Юрко Пожога . . . мает . . . . . кляч 1, вол 1.
Сенко Мойсеевич . . мает . . . . . кляч 1, вол. 3.
Ѳедецъ Дроневич . . мает . . . . . кон 1, вол 1.
Сенко Явлошевич . . мает . . . . . кон 1, вол 1.
Остапецъ Дроневич . мает . . . . . кляч 1.
Курилецъ Дроневичъ мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Орехва . . . . . мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Антон . . . . . мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Игнатецъ Жученя . мает . . . . . кляч 1, вол 1.
Кондрат Жукъ . . мает . . . . . кляч 1, вол 1.
Гарасимъ . . . . мает . . . . . кляч 1, вол 1.
Яско Левкович . . мает . . . . . вол 1.
Станко Бортник . . мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Иванъ Хотинович . мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Сын его Мицъ . . мает . . . . . кон 1, вол. 2.
Лучка . . . . . мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Дмитрик . . . . . мает . . . . . кляч 1, вол. 3.
Сенко Романович . . мает . . . . . вол 1.
Андрей Редка . . . мает . . . . . вол 1.
Ѳилко . . . . . мает . . . . . вол 1.
Грицко Манюкович . мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Андрей Семак . . . мает . . . . . кляч 1.
Марко Пашкович . . мает . . . . . вол. 3.
Грицко Карел . . . мает . . . . . кляч 1, вол. 3.
Кондрат Шоман . . мает . . . . . кляч 2, вол. 3.
Гаврило Стадник . . мает . . . . . вол 1.
Сенко Кулик . . . мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Децко Каптурович . мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Аврамец, попов брат, мает . . . . . кляч 1, вол. 1.
Романец Галенищевич мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Иванец Галенищевич мает . . . . . кляч 1, вол 1.
Иванец Куликович . ничого не мает.

Игнат Пашкович . . . мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Гарасим Винник . . . ничого не мает.
Андрее(ц), зят Кабатов, мает . . . . . кляч 1, вол 1.
Давыд Сенютыч . . . мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Петрик Давыдов зят . . мает . . . . . вол 1.
Супруновая вдова . . . мает . . . . . вол 1.
Иванец Мыцынич . . . мает . . . . . кляч 1, вол. 2.
Томилецъ . . . . . мает . . . . . вол 1.

Повинности их: в рок с каждого вола по мацы овса, а на роботу повинни слухати, яко роскажуть.

Огородники: Левко кухар, Яцко тесля. Тые земли не мают и ничого не пашут.

Книга гродская Луцкая 1566 года, № 2040, листъ 342—344.

II.

Опись имѣнія Черногородскаго. 1578 года, апрѣль.

Реестръ списанья двора Чернгородского, речей всих рухомых, статковъ домовыхъ, такъже земъянских и въсихъ людей, через мене, возного повѣту Луцъкого, з уряду приданого, Богдана Коптевицкаго и при шляхте на имя: Ивану Богушевичу Липленскому, при мне Прокопу Григоревичу Холоневъскому, по смерти небожчици княгини Миколаевое Збаразское княгини Ганны Деспотовны, при взятью водле тестаменту ув опеку детей всих и именей небожъчика князя Романа Санъкгушка[1]), воеводы Бра-

[1]) Романъ Ѳедоровичъ Сангушко, воевода Брацлавскій, гетманъ дворный Великаго Княжества Литовскаго, староста Житомирскій, державца Речицкій, прославившійся своими побѣдами надъ войсками Іоанна Грознаго, умеръ въ 1571 году. Въ завѣщаніи своемъ 1571 года, мая 10, Сангушко назначилъ мать свою, княгиню Анну

славъского, его милости ясневельможному пану Костенътину княжати Острозскому, воеводе Киевъскому, маршалку земли Волынское, старосте Володимерскому, в року теперешнемъ тисеча пятсотъ семдесятъ осмого, месяца априля... дня.

Дворъ Чернигородицкий, што в нем ест. Напервей, вшедши в двор, по левой стороне светлочка из сенъми; в ней печ простая, оболоны паперевые. За тою жъ светлочкою кухъня; подле тое кухни другая светлочка, в ней печ простая, оболоны паперовые. Противъ тое светлочки з сеней комора; подле тое коморы клеть для схованя; подле клети чорная изба из сеньми; подле избы две стайни под однымъ побитемъ. Тое будоване все в том дворе драницами побито.

Обора зовъсимъ достатечне збудована; в той оборе быдла рогатого великого и малого, то есть: коров с теляты и яловыхъ одиннадцат, воловъ три, озимков осмъ, телят такъ рочныхъ одиннадцат, свиней великих и малыхъ осмънадцат, гусей десят, утокъ десятъ, куръ тридцат.

Ку тому двору млынъ з однымъ коломъ на реце Брусце; ставъ прозвищомъ Строженець в пусте лежитъ.

Озера ку двору належачне: озеро Глубокое, озеро Обложе, озеро Черцко, озеро Болоцко.

Деспотовну, по 2-му браку Збаражскую, опекуншею надъ дѣтьми и всѣмъ своимъ имуществомъ; въ случаѣ смерти княгини, опека должна была перейти къ князю Константину Острожскому, воеводѣ Кіевскому, маршалу земли Волынской, старостѣ Владимірскому. Романъ Сангушко былъ ревностный христіанинъ православнаго исповѣданія. Въ имѣніи своемъ Несухожахъ (нынѣ мѣстечко Ковельскаго уѣзда), онъ имѣлъ свой собственный монастырь, называвшійся Мелецкимъ, и въ этомъ монастырѣ завѣщалъ похоронить себя, по закону христіанскому греческому. Въ городѣ Турійскѣ (нынѣ мѣстечко Ковельскаго уѣзда) онъ устроилъ больницу при церкви св. Спаса, назначивъ на содержаніе ея село Ставокъ съ землями и крестьянами. Завѣщаніе Романа Сангушка внесено въ актовыя книги замка Владимірскаго. См. книгу гродскую Владимірскую 1582 года, листъ 303.

Село **Чернъгородокъ**: дворище [1]) Тишковичъ, грошей двадцат девет повинен дат; дворище Костюковичъ, грошей двадцат девет [2]) повинен дат; дворище Конъдратовичъ, грошей двадцат девят повинен дат; дворище Кошелевичъ, грошей двадцат девят повиненъ дать; дворище Ланевичъ, грошей двадцать девять повинен дать; дворище Тарасовъское, грошей двадцат три повиненъ дать; съ того жь дворища Тарасовъского пятую част на двор робеть; дворище Шепелевъское двадцать девять грошей повинен дать; дворище Елковичъ, грошей двадцат девять повинен дать; дворище Мызкотичъ, грошей двадцать девять повиненъ дать; дворище Гулевичъ, грошей двадцать девять повиненъ дать; дворище Марковъское, грошей шестдесятъ повиненъ дать, але роботы нiякое не робеть; дворище Мышковъское, грошей пятнадцат повиненъ дат; дворище Вошчинич—грошей сорокъ повиненъ дать; дворище Пречистинъского попа, грошей пятнадцат повиненъ дать.

---

1) Подъ дворищемъ разумѣется здѣсь дворовое мѣсто вмѣстѣ съ принадлежащимъ къ нему огородомъ и пахатнымъ полемъ. Дворища не имѣли точно опредѣленной мѣры, какъ волоки и десятины, но вѣроятно назначались для каждаго тягла по глазомѣру. Отъ этого величина ихъ весьма различна. Въ актахъ отличается два рода дворищъ: дворища большія, добрыя, старожитныя и дворища малыя. Первыя назначались для водворенія цѣлыхъ крестьянскихъ родовъ, вторыя для однихъ только семействъ. Дворища раздѣлялись на полдворища и жеребьи, жеребьи на полжеребьи Въ кременецкомъ повѣтѣ дворища измѣрялись помѣрками, большія заключали въ себѣ 4 помѣрка, меньшія 1 помѣрокъ. Какое пространство земли заключалось въ помѣркѣ, не извѣстно. Смотри раздѣльную запись имѣнія Бережецъ 1595 года, ноября 15, въ книгѣ гродской Кременецкой.

2) Въ концѣ XVI вѣка, одинъ грошъ польскій равнялся 8 нынѣшнимъ грошамъ, или 4 к. сереб., считая въ нынѣшнемъ грошѣ $^1/_2$ коп сереб. Королевскимъ универсаломъ 1571 года $2^1/_2$ гроша польскія уравнены 2 грошамъ литовскимъ; слѣдовательно 1 грошъ литовскій будетъ равенъ 5 копѣйкамъ сереб., копа грошей литовскихъ, заключавшая въ себѣ 60 грошей, будетъ равна 3 нынѣшнимъ рубл. сереб. (См. Обозрѣніе Русскихъ и иностранныхъ въ Россіи денегъ барона С. де Шодуара. Санктпетербургъ 1838 т. I, стр. 75. Срав. также Dzieła Tadeusza Czackiego. Poznań, 1843 т. I. Tablica ewaluacyi monet Polskich. Monety dawnej Polski. Prz. Edwarda Rostawieckiego. Warszawa, 1845).

Село **Маневичи**: дворище Максимовское, грошей двадцать девят повиненъ дать; дворище Теколское, грошей двадцат девять повиненъ дать; дворище Бовсунович, грошей двадцат девять повиненъ дать; дворище Счербович, грошей двадцать осмъ повиненъ дать; дворище Тарасович, грошей двадцат девят повиненъ дать; дворище Дорошовъское, грошей дванадцать повиненъ дать.

Съ тыхъ же селъ двух Чернгородъцкого и Маневицкого чинит дани медовои повинъни давать в рокъ ведер меду сто и полтретянадцать ведра меду, а въ пусте гинеть дани медовои ведро и везовица меду; а повинност роботы их водле давного звычаю.

Село **Колки**: Веремей Анъдреевичь грошей тридцат повиненъ дат; Мацко Онанкович грошей шестдесят повинен дат; Микита Онанкович грошей тридцат повиненъ дать; Стас Онанкович грошей тридцат повиненъ дат; Мойсей Онанкович грошей тридцат повиненъ дат; Грицына грошей тридцат повиненъ дать; Федець Онаньковичъ грошей тридцат повиненъ дат; Олексей грошей тридцат повинен дат; Нац Шелестович грошей тридцат повинен дат; Карпъ Шелестович грошей тридцат повиненъ дат; Панъфило грошей тридцат повинен дать; Корней грошей тридцать повиненъ дать; Матфей грошей тридцать повинен дать; Корней а Матфей грошей шестдесят повиненъ дать; Яцко грошей тридцат повинен дать; Романъ Петрович грошей тридъцат повиненъ дать; Сенько Коваль грошей тридцать повиненъ дать; Мишко Петрович грошей тридцат повиненъ дать; Сергей Петрович грошей тридцат повиненъ дать; Хома Петровичъ грошей тридцат повиненъ дат; Гуць Петровичъ грошей тридцать повиненъ дать; Сергей Мацковичъ грошей тридцат повиненъ дат; Сенько Дятелъ грошей тридцат повиненъ дат; Оксеньтей грошей тридцать повинен дат; Иван Верич грошей шестдесят повиненъ дать; Мецъ грошей тридцат повинен дат; Манец грошей тридцат повинен дать; Сыч грошей тридцат повиненъ дат; Стас Дудко грошей тридцат повиненъ дать; Рябец старец грошей семъдесят повиненъ дат; Степанъ грошей

тридцать повиненъ дат; Лукъянъ грошей тридцат повиненъ дать; Олихвер Шумич грошей тридцат повиненъ дать; Матфей грошей тридцат повинен дат; Сергей Манкович грошей тридцат повиненъ дат; Манець Сычевич грошей пятнадцат повиненъ дат; Лукъянъ Шумич грошей двадцать повиненъ дать; Харитон Ананькович грошей тридцат повиненъ дать; Гаврило Мацкович грошей тридцат повиненъ дат; Сергей Сусвич грошей тридцат повиненъ дать; Федец Грицина грошей тридцат повиненъ дат; Федец Олешкович грошей тридцат повиненъ дать.

Село **Рудники**: Иванъ Глебович грошей тридцать повиненъ дат; Андрей Глебович грошей тридцат повинен дат; Ониско грошей тридцат повинен дат; Ненад грошей тридцат повинен дат; Левъ Огеевич грошей тридцат повинен дат; Грицко Огеевич грошей тридцат повинен дат; Иванъ Кононович грошей тридцать повинен дать; Дорошъ Бохонович грошей тридцат повинен дать; Яцко Вацынич грошей тридцат повиненъ дат; Ониско Бохонович грошей тридцат повинен дат; Васко Кунцевич грошей тридцат повинен дать; Децко грошей тридцать повинен дать; Протасъ Яковчич грошей тридцат повинен дать; Сенко Воронович грошей тридцат повинен дат; Павел грошей тридцать повинен дат; Якимъ Пацынич грошей тридцат повиненъ дать; Зенько Сеневич грошей тридцат повиненъ дать; Васко Койлинъский грошей тридцат повиненъ дат; Яцко огородникъ грошей пят повиненъ дат; Сенко Воронович грошей десять повинен дат; Иванецъ Глебович грошей десять повинен дать; Протасъ огородникъ грошей десять повиненъ дать.

В Колку половица Родловъского дворища впусте лежит, с которого копа грошей гинеть; Лозинского пол дворища впусте лежит, грошей тридцат гинет. В Рудниках Мацевич дворище впусте лежит, двѣ копи грошей гинетъ; Пухновичъ жеребей упусте лежит, грошей тридцат гинет; Глебович жеребей упусте лежитъ, грошей тридцат гинет; Тютковичъ жеребей упусте лежит, грошей тридцат гинетъ; Бохоновичъ жеребей Ярмаковъский впусте лежит, грошей тридцат гинет.

С тыхъ жъ селъ двухъ Колковъского и Рудницкого чинит дани медовое и повинни давать в рок ведер двадцать и ведер чотыри и полторы везовицы, а повинъность роботы ихъ водлугъ давнаго звычаю.

Село **Воля-Ситная**: Данило войтъ грошей шестдесят повиненъ дать; Ивашко Шорко грошей шестдесятъ повиненъ дат; Васко Сухоног грошей шестдесятъ повиненъ дать; Василец Гира грошей шестдесятъ повиненъ дат; Семко Счербакъ грошей шестдесятъ повиненъ дат; Федко Клюка грошей шестдесятъ повинен дат; Зенько Киверза грошей шестдесятъ повинен дат; Омелян Сецина грошей шестдесятъ повинен дат; Яцко Влезло грошей шестдесятъ повиненъ дат; Ивашъко Сушко грошей шестдесятъ повиненъ дат; Сенко Сорока грошей шестдесятъ повиненъ дат; Ивашко Козлякъ грошей шестдесятъ повинен дат; Игънат Володко грошей шестдесятъ повиненъ дат; Иванъ Черевъко грошей шестдесятъ повиненъ дат; Гац Догадко грошей шестдесятъ повиненъ дат; Волос Дегот огородникъ грошей дванадъцат повинен дат; Васко Прагайло грошей дванадцать повиненъ дать; Грицко Глушко грошей дванадъцат повиненъ дать; Хъвень огородникъ грошей дванадцать повинен дать; Тихона удова грошей полчетверта повинна дат; Курило, подсуседокъ, грош одинъ повиненъ дать; а повинность роботы ихъ подлугъ давного звычаю.

Село **Дедовичи**: Моисей Богданович грошей тридцать повиненъ дат; Анъдрей Чепега грошей тридцат повиненъ дать; Стецко Сполътыженя грошей тридцать повиненъ дать; Анъдреец Ванькович грошей тридцать повиненъ дать; Пархомъ Ярмолович грошей тридцать повиненъ дать; Федец Богдановичъ грошей тридцать повинен дать; Федецъ Ожоговичъ грошей тридцать повиненъ дать; Романъ грошей тридцать повиненъ дать; Гриц грошей тридцать повиненъ дать; Максимъ Ожогович грошей тридцать повиненъ дать; Микита Носкович грошей тридцать повинен дать; Лучко Ванкович грошей тридцать повиненъ дать; Лукянъ огородник грошей шест повинен дат; Десятникъ огородникъ грошей

чотыри повинен дат; Аношко подсуседокъ грошей чотыри повинен дать. Иван Лутчич грошей чотыри повиненъ дат за шины, Федец Ожоговичъ грошей пять повиненъ дать; Мойсей грошей десять повиненъ дать; Микита с товарыши грошей двадцать повиненъ дать; тот же Микито за гребло грошей два повиненъ дать; Максимъ Ожоговичъ грошей пять, а за гребло грошей два повиненъ дать; а повинность роботы ихъ водлугъ давного звычаю.

Село **Опотовичи**: Иванъ Полуянович грошей тридцат повинен дать; Мойсей Полуянович грошей тридцать повиненъ дать; Кацко Лецевич грошей тридцать повиненъ дать; Омельянъко Лецевич грошей тридцать повиненъ дать; Иванъ Пронявич грошей тридцать повинен дать; Мацко Пронявич грошей тридцать повиненъ дать; Павел Супронович грошей тридцать повиненъ дать; Федец Луцевич грошей тридцать повинен дать; Анътонъ огородникъ грошей шесть повиненъ дать; Аврамъ подсуседокъ грошей пять повиненъ дать; Павел Супрунович грошей шесть повиненъ дать; Иванец Пронявичъ грошей шесть повиненъ дат; Мацко Пронявич грошей шесть повиненъ дать. Тые жъ три человѣки Павелъ, Иванец а Мацко за гребла грошей три, пенезей шесть повинни дать. Кацко Лецевич грошей десять повиненъ дать; Иванецъ грошей шесть повиненъ дать; Мойсей грошей шесть повиненъ дать. Тые жъ три человѣки за гребла грошей три, пенезей шесть повинъни дать. А повинъность роботы ихъ водлугъ давного звычаю.

Село **Звозъ**: Федец Собань грошей шестдесятъ повиненъ дать; Сергей грошей тридъцать повиненъ дать; Горасимъ грошей тридцать повиненъ дать; Романъ Воронович грошей тридцать повиненъ дать; Мишко грошей тридцать повиненъ дать; Ивашко Попович грошей осмьдесятъ повиненъ дать; Васко Вороновичъ грошей тридцать повиненъ дать; дворище Бойковъское впусте лежит, грошей тридцать гинет, а за шины грошей чотыри; Гарасимъ грошей чотыри повиненъ дать; Федко грошей чотырнадцать повиненъ дать; Мишко грошей десять повиненъ дать; Романъ грошей

чотыри повиненъ дать; Сергей грошей чотыри повиненъ дать. Тые вси пять человѣковъ за гребла грошей два а пенезей осмъ повинъни дать. А повинъность ихъ роботы водлугъ давного звычаю.

Село **Козинъ-Ставъ**: Михно грошей тридцать повиненъ дать; Лецко грошей тридцать повиненъ дат; Сенько грошей тридцать повиненъ дать; Лукъянъ грошей тридцать повиненъ дать; с того жъ села за шины Михно грошей десять повиненъ дать; Лецко грошей десять повиненъ дать; Лукъянъ грошей десять повиненъ дать; Сенько грошей десятъ повиненъ дать; а за гребла грошей чотыри повинен дать. А повинность роботы ихъ водлугъ давного звычаю.

Село **Бруховичи**: Оношко грошей тридцать повиненъ дать; Пархомъ грошей тридцать повиненъ дать; Яцко грошей тридцать повиненъ дать; Сергей Хомич грошей тридцать повиненъ дать; Кирей грошей пятнадцат повиненъ дать; Яцко Андрусович грошей пятънадцать повиненъ дат; Ивашко Косовичъ грошей пятнадъцать повиненъ дать; Опанасъ Косовичъ грошей пятънадъцать повиненъ дать; Гараско Матинъчичъ грошей тридцать повиненъ дать; Серъгейко Косовичъ грошей тридцат повиненъ дать; Пархомъ Косовичъ грошей тридцать повиненъ дат; Яцко Боглай грошей тридцать повиненъ дать; Сидор Косович грошей тридцать повинен дать; Федина Косович грошей тридцать повиненъ дать; Сенько Хомич грошей тридцать повиненъ дать; Гараско Пожарович грошей тридцать повиненъ дать; Федко Пожаревич грошей тридцать повиненъ дать; Федко Пацевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Сенько Моничъ грошей тридцать повиненъ дать; Савонъ Пожаревичъ грошей тридцать повиненъ дать; Савко Пожаревичъ грошей тридцать повиненъ дать; Тимошъ Пацевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Ивашко Сушкович грошей тридцать повиненъ дать; Климъ Гливичъ грошей тридцать повиненъ дать; Пархомъ Яремеевич грошей тридцать повиненъ дать; Федко Грицкович грошей тридцать повиненъ дать; Богдан Мацевич грошей тридцать повиненъ дать; Гараско Мацевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Васко Мацевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Клим Молъчанъ грошей тридцать пови-

ненъ дать; Ивашко грошей тридцать повиненъ дать; Яцко Жданъчич грошей тридцать повиненъ дать; Сенько Кречковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Мартинъ Хрициничъ грошей тридцать повиненъ дать; Игнатъ Вацинич грошей тридцать повиненъ дать; Хома Сеньковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Сидор Костеревич грошей тридцать повиненъ дать; Стецко огородникъ грошей три повиненъ дат; Денис огородъникъ грошей три повиненъ дать; Василь подсуседокъ грошей три повиненъ дать; Сергей огородникъ грошей три повиненъ дать; Куцова удова грошей три повинна дать; Курило грошей три повиненъ дать; Данило волъникъ грошей полтретя повиненъ дать; Климъ волъникъ грошей три повиненъ дать; Евтухъ подсуседокъ грошей три повинен дать; Котюша удова грошей два повинна дать; Клинъ Мацевич грошей три повиненъ дать; Стецко Базань грошей три повиненъ дать; Опраня вдова грошей два повинъна дать; Конюского дворища два жеребъи в пусте лежать, грошей шестдесят гинетъ. Дылевичъ дворище—жеребей в пусте лежить, грошей тридцать гинеть. Киреева дворища полъ-жеребъя в пусте лежить, грошей пятнадъцать гинетъ. Мишучич дворисче, Лецовъ жеребей, в пусте лежитъ, грошей тридцать гинеть.

С того жъ села Бруховичъ чинить дани медовои и повинъни давать в рокъ ведер пять меду; а повинъность роботы ихъ водлугъ давного звычаю.

Село **Ковиничи**: Дворище Грибовичъ, Игнатъ Ескович грошей тридцать повиненъ дать; Тишко Савъчичъ грошей тридцать повиненъ дать; Мартинъ Мелехович грошей тридцать повиненъ дать; Симонъ грошей тридцать повиненъ дать; Павелъ Конюка грошей тридцать повиненъ дать; Андрей грошей тридцать повиненъ дать; Харко Пашуковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Кондратъ Пашуковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Лукашъ Пашковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Тимошъ Саковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Федец Гирич грошей тридцать повиненъ дат; Васил Яцковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Гриц Ва-

силевич грошей тридцать повиненъ дать; Томило Масеевицъ грошей тридцать повиненъ дать; Андрейко Мокеевич грошей тридцать повиненъ дать; Гацъ Якимович грошей тридцат повиненъ дать; Васил Манькович грошей тридцать повиненъ дать; Мойсей Яцкович грошей тридцать повиненъ дать; Васил Ковалевич грошей тридцать повиненъ дать; Лецъ Ковалевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Васко Тимошевич грошей тридцать повиненъ дать; Иванъ Тимошевичь грошей тридцать повиненъ дать; Терехъ Гулевичъ грошей тридцать повиненъ дат; Ониско Ковалевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Пилип Степановичъ грошей тридцать повиненъ дать; Иванъ Брукаловичъ грошей тридцать повиненъ дать; Павел Брукавич грошей тридцать повиненъ дать; Васил Петрович грошей тридцать повиненъ дать; Васил Колна грошей тридцать повинен дать; Остап Головчичъ грошей тридцать повиненъ дать; Сенько Денисович грошей тридцать повиненъ дать; Миць Юшкович грошей тридцать повиненъ дать; Ониско Литвинович грошей тридцать повиненъ дать; Пахно Литвинович грошей тридцат повиненъ дать; Колохнович дворище, Андрей Колохнович грошей тридцать повинен дать; Матфей Колохновичъ грошей тридцать повиненъ дать; Тимош Колохнович грошей тридцать повиненъ дать; Юско Колохнович грошей тридцать повинен дать; Федецъ Колохнович грошей тридцать повиненъ дать. Глебкович дворище: Юско Глебьковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Матяшъ Глебкович грошей тридцать повиненъ дать; Вакула Глебкович грошей тридцать повиненъ дать; Мартинъ Глушковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Наумъ Глебкович грошей тридцать повиненъ дать; Степанъ Глебкович грошей тридцать повиненъ дать; Федец Глебкович грошей тридцать повиненъ дать; Пронко Быковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Яцко Быкович грошей тридцать повиненъ дать; Омельянъ Быковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Трушъ Быкович грошей тридцать повиненъ дать; Василь Быковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Максимъ Быковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Федец Быкович грошей

тридцать повиненъ дать; Тимошъ бояринъ грошей сорокъ повиненъ дат; Миц старецъ грошей тридцать повиненъ дать; Суботь Свиридовичъ грошей тридцать повиненъ дать; Сенько Палиловичъ грошей тридцать повиненъ дать; Савъка Свиридовичъ грошей тридцать повиненъ дать; Евтухъ Свиридовичъ грошей тридцать повиненъ дать; Пешко, Мартинъ а Симонъ за жеребей Самъкгуровъский грошей тридцать повиненъ дать; Васко а Иванина грошей тридцать повинъни дать; Игнатъ за Симовщину грошей двадцать повиненъ дать; Лецъ а Ониско за Кохлоновъщину грошей тридцать повинъни дать; Мацко волъникъ грошей пять повиненъ дать; Коваль огородникъ грошей пять повиненъ дать; Пархомъ волъникъ грошей пять повиненъ дать; Грицъ волъникъ грошей три повиненъ дать; Марко волъникъ грошей шесть повиненъ дать; Селивонъ волъникъ грошъ; Горасимъ волъникъ грошей три повиненъ дать; Андрей волъникъ грошей три повиненъ дать; Стойка волъникъ грошей три повиненъ дать; Петраш волъникъ грошей три повиненъ дать; Столма удова грошей два повинна дать; Гирич волникъ грошей чотыри повиненъ дать. Тимошевский жеребей впусте лежить, с которого грошей тридцать гинеть. Панковъский жеребей упусте лежит, с того грошей тридцать гинеть; Пугачевский жеребей упусте лежит, с того грошей тридцать гинеть.

С того жъ села Козлиницкого чинить дани медовое и повинъни давать в рокъ ведеръ чотырнадцать меду, а два ведра отдани Василью лесничому, а повинъность роботъ ихъ водълугъ давного звычаю.

Село **Кречевичи**: дворище Дроневич, грошей шестьдесятъ повиненъ дать; Марко грошей дванадцать повиненъ дать; Грицъ Сидоровичъ грошей двадцать чотыри повиненъ дать; дворище Голопузовичъ: Тимошъ старець, Микита грошей пять, пенезей чотыри повиненъ дать; Ермолъ грошей пять, пенезей чотыри повиненъ дать; Миронъ грошей пять, пенезей чотыри повиненъ дать; Ониско грошей пять, пенезей чотыри повиненъ дать; Прокопъ

грошей пят пенезей чотыри повиненъ дать; Дворище Борщевичъ: Васко Ермоловичъ грошей двадцать повиненъ дать. Лихвей Борщевичъ грошей семъ повиненъ дать; Денис Борщевичъ грошей тринадцать повиненъ дать; Лучка Гатаевичъ, Олешко Гатаевичъ. Дворище Нестановичъ: Демид Осочникъ грошей десять повиненъ дать; Тишко грошей десять повиненъ дать; Ивашко Веремеевич грошей одинънадъцать, пенезей семъ повиненъ дать; Кацко Карповичъ грошей одиннадцать, пенезей семъ повиненъ дать; Зенько Браковичъ грошей семъ повиненъ дать; Гриц Пузикъ грошей одинънадъцать, пенезей семъ повиненъ дать; Павел грошей пятънадцать повиненъ дать. Дворище Нихоновичъ: Мацко Якимовичъ грошей десять повиненъ дать; Назар Тимошевичъ грошей десять повинен дат; Терешко грошей десять повиненъ дать; Савочка грошей двадцать повиненъ дать; Вонюкъ грошей десят повиненъ дать. Дворище Микуличъ: Самуйло грошей двадцать повиненъ дать; Анъдросъ Тимошевич грошей двадцать повиненъ дать; Демидъ грошей десять повиненъ дать; Петрашъ грошей пять повиненъ дать; Савка Карповичъ грошей пять повиненъ дать; Ганъна удова грошей десять повинъна дать. Дворище Глушковичъ: Савка Глушковичъ грошей трынадцать повиненъ дать; Ивашко Пацевичъ грошей осмъ повиненъ дать; Есиф Юркович грошей осмъ повиненъ дать; Миць Головенъчичъ грошей трынадцать повиненъ дать; Миско Брукъ Остапъ грошей трынадъцать повиненъ дать; Иванъць Томило Рожъковичъ грошей пятънадцать повиненъ дать; Кречевляне за край грошей шестдесятъ повинъни дать; Еско огородникъ грошей шесть повиненъ дать; Ермоло огородникъ грошей шесть повиненъ дат; Юшко огородникъ. Борщевичъ дворисча впусте лежить жеребей, грошей двадцать гинеть; Шетьковъ жеребей у пусте лежит, грошей двадъцать гинеть.

С того жъ села Кречевич чинить дани медовое и повинъни давать в рокъ ведер двадъцать и полъ-везовицы, а впусте гинеть ведер семъ меду; а повинъность роботы ихъ водлугъ давного звычаю.

Села земенъские[1]), к томужъ двору Чернъгородскому; а повинъность ихъ, яко перед тым служивали его милости годной памети небожчику князю Роману Санъкгушку, воеводе Браславъскому: село пана Хмелевъского Волъка Ломачинъская, то есть напервей; село Шовътысова Руда пана Остапова, село Василъки пана Макарово.

От Чернъгородъка в мили дворъ *Карасинъский* и што есть в нимъ, такъже и *село* **Карасинъское**: Напервей ворота; двор тыномъ огорожонъ; вшедши в двор, светлица по левой стороне, в ней печъ белая старая, оболонъ две скляныхъ старыхъ, сени рубленые; з сеней комора, драницами побита, не нова; клѣть подле сеней старая. По правой стороне гридня и сени рубленые, драницами покрыто. За избою подклетъ, кухня рубленая, стайня рубленая, соломою покрыто, сенъниковъ два рубленыхъ, сырнык, лазня, обора, в заметъ робено; хлевы достатечне уроблены. В той оборе быдла рогатого, то ест: воловъ шест, коровъ дойныхъ шесть, телятъ шесть, яловиц три, озимъковъ шесть, быковъ два, козъ старыхъ дванадцат, козенятъ трое, овец старыхъ четверо, а молодыхъ двое, свиней старыхъ пятеро, поросятъ сеголетнихъ пятеро, гусей пятеро, кур двадцатеро, бчолъ осажаныхъ на бору десятеры. Гумно тыномъ горожоно, жита стожковъ два по петнадцатъ копъ. На поли засеено жита мацъ осмъ, овъса маца одъна посеено, гречки маца посеено, ячъменю маца посеено. Огородные речи засеено, што быть могло.

К тому жъ двору млынъ от Церхова на болоте, гатью дер жить, одно на весне мелеть. К тому жъ двору озер осмъ, а девятого половица с Чернещаны на полы.

---

[1]) Селами земянскими назывались деревни, отданныя помѣщикомъ во владѣніе земланамъ, т. е. шляхтичамъ, обязавшимся исполнять земскую военную повинность, лежавшую на имѣніяхъ помѣщика. На такомъ же основаніи раздавались и королевскія земли; шляхтичи, получившіе эти земли, назывались земланами королевскими.

Село **Карасинъ**. Цынъшовъ, дани медовое и повинъность ихъ: Дешко грошей девятнадцать повиненъ дать; Наумъ Лукачевичъ грошей осмъ повиненъ дать; Мишина грошей чотыри повиненъ дать; Сенько Щуччичъ грошей чотыри повиненъ дать; Юрько Пашковичъ грошей осмъ повиненъ дать; Вацина Щуччичъ грошей чотыри повиненъ дать; Андрей Охремович грошей полчетвертанадцать повиненъ дать; Хома грошей два повиненъ дать; Наумъ грошей шестьнадцать, пенезей осмъ; Тимошъ грошей десять повиненъ дать; Пилипъ грошей дванадцать повиненъ дать; Зань грошей двадцать три, пенезей пять повиненъ дать; Игнатъ грошей дванадцать повиненъ дать; Сенько Игнатовичъ грошей двадцать чотыри повиненъ дать; Авъдей грошъ и пенезей три повиненъ дать; Пилипъ Богдашевичъ грошей чотыри повиненъ дать; Олисей грошъ один повиненъ дать; Мишко Лукачевичъ грошей десять повинен дат; Сенько Мишковичъ грошей десять повиненъ дать; Стецко Игнатович грошей дванадцать повиненъ дать; Зенко Богдановичъ грошей осмънадцать повиненъ дать; Селюта Андреевичъ грошей шестьнадъцать повиненъ дать; Калько грошей полсема, пенезей три повиненъ дать; Ерославъ грошей полъосма, пенезей два повиненъ дать; Марко грошей семъ, пенезей три повиненъ дать; Жданъ Богданович грошей семънадцать, пенезей осмъ повиненъ дать; Максимъ Ждановичъ грошей шесть повиненъ дать; Пилипъ Юркович грошъ одинъ, пенезей три повиненъ дать; Стецко мелникъ грошей два повиненъ дать; Савка Кунъцовъ грошей чотыри повиненъ дать; Мартинъ грошей осмъ повиненъ дать; Гриц грошей чотыри повиненъ дать; Евъхимъ жеребей ново принялъ.

С того жъ села Карасина в кождый год дани медовое повинни давать ведер двадцать шесть и полъторы везовицы и полчетвертки везовицы. А повинъность тых же подданых Карасинъскихъ: въ подводу где потреба и што дворными сохами узоруть, то повинъни все спратати, помолотити и где кажуть отвезти; а оли приеде до них князь або врядникъ або слуга княжий и рядничий, повинъни они вси живности давати самым и конемъ.

В том же селе церковъ новопоставленая, накладу в ней невеле, што тые ж поданые наложили.

Двор **Поворский** вколо тыномъ огорожоный не новымъ; противъ воротъ домъ; на стовпи кганокъ; с кганьку сени; в сени вшедши, по правой стороне светлица: печ белая, оболонъ скляныхъ чотыри старыхъ, двери на завесахъ железныхъ; с тое светлицы другие сени; тамъ же з сеней другая светлица: печ белая, оболонъ три скляныхъ также старыхъ; з светлицы комора. А по левой стороне в сени вшедши светлица: печ белая, оболонъ скляныхъ чотыри такъ же старыхъ, двери на завесахъ железныхъ. С тое жъ светлицы комора, оконъко невеликое без оболоны. С тыхъ же сеней комора безъ оболонъ. Тотъ домъ драницами побито не ново. Подле того дому пивница, драницами побито не ново. На другой стороне того ж дому стайня рубленая, драницами недавно побита; от тое стайни недалеко кухня старая, подле кухни стайня без верху и без дверей, недавно поставлена; гридня, сени, на противку комора не новая, издебка малая из сенъми, не новая; хлевовъ рубленыхъ старыхъ пять, соломою покрыты; сырникъ и лазня з сенъми, драницами покрыта, старая. Обора и хлевъ старый на быдло, тыномъ огорожоно старымъ; в той оборе кобыла вороная з жеребятемъ, жеребица лонъщака тое ж кобылы вороная. Быдла рогатого великого и малого: воловъ чотыри, коровъ девят, телят осмеро, а две коровы еще не потелилисе, яловиц пять, быковъ невуковъ чотыри, третячокъ и озимъковъ шестнадцат, свиней шестеро, гусей четверонадцатеро, кур пятдесятъ дворных, бчолъ на бору, тепер на лето осажоныхъ, тридцатеры четверы. Тут же за загородою клуня и гумно тыномъ огорожоно, не ново, збожъе в нем нѣту. На полю засеено: жита мац пятънадцать, овъса мац чотыри, ячъменю маца одна, гречки мац две.

К тому ж двору Поворскому, в лесе Поворскомъ, овецъ старыхъ сто тридцать двое, коз старыхъ семъдесять, егънят и козенятъ сеголетнихъ сто тридцать одно; овцы ещо непострыжоные; пастуховъ за ними три, которымъ платить потреба. К тому жъ двору гоны

бобровые, озер три, але в жадным неводомъ волочити не может. К тому жъ двору млынъ на болоте, гатью занятый, одно коло; млынъ зовсимъ направленый, одно на весне мелеть. Также и корчма на селе. Тотъ млын и корчму панъ Марко Заец, врядникъ тамошний, от небожчицы княгини Ганъни Деспотовны за осмъ коп грошей литовских аренъдою держить. Огороды водле можности засеены.

Село **Поворско.** Платы цынъшовые, дань медовая, повинность ихъ. Напервей: Короц грошей полпята и грошъ пищий повиненъ дать; Ермолъ грошей два и грошъ пищий повиненъ дать; Мишко Мошчич грошей чотыри и грошъ пищий повиненъ дать; Юсович грошей осмъ, пенезь оден и грошъ пищий повиненъ дать; Санец грошей шест и грошъ пищий повиненъ дать; Гаврило Турчиновичъ грошей осмъ и грошъ пищий повиненъ дать; Максимъ Королевич грошей два и грош пищий повиненъ дать; Лашко грошей шест и грош пищий повинен дат; Стецко Лукъшич грошей два и грош пищий повиненъ дать; Зец грошей шест, пенезь оденъ и грош пищий повиненъ дать; Тимош грошей полъчетверта и грошъ пищий повиненъ дать; Сидор Коронцевич грошей полъчетверта и грош пищий повиненъ дать; Тишко грошей полътора и грош пищий повиненъ дать; Миц грошей полътретя, пенезь одинъ и грошъ пищий повиненъ дать; Савран грошей полъчетверта и грош пищий повиненъ дать; Богданъ грошей полчетверта и грошъ пищий повиненъ дать; Ониско грошей полпята и грош пищий повиненъ дать; Муринъ грошей три и грошъ пищий повиненъ дать; Махно грошей три, пенезь один и грош пищий повиненъ дать; Максимъ Малъчишинъ грошей шест и грош пищий повиненъ дать; Васко Вахновичъ грошей три, пенезь одинъ и грош пищий повиненъ дат; Сенько Супрунович грошей три, пенезей два и грош пищий повиненъ дат; Карпъ грошей два и грош пищий повиненъ дать; Евълах грошъ одинъ, пенезей шесть и грош пищий повиненъ дать; Стас грошей пят, пенезей три и грошъ пищий повиненъ дать; Селивонъ грошей три, пенезей осмъ и грош пищий повиненъ дать; Антонъ грошей чотыри, пенезей три и

грошъ пишчий повиненъ дать; Андрей грошей чотыри и грошъ пишчий повиненъ дать; Стецко Кацевичъ грошей два, пенезей три и грошъ пишчий повиненъ дать; Стехно грошей чотыри, пенезей семъ и грошъ пишчий повиненъ дать; Кацко грошей два и грош пишчий повиненъ дат; Мартинъ Мартинович грошей дванадцать и грошъ пишчий повинен дат; Федец грошей полчетверта и грош пишчий повиненъ дать; Васко Дудичъ грошей два и грошъ пишчий повиненъ дать; Юско грошей полчетверта и грош пишчий повиненъ дать; Ивашко Грицковичъ грошей три и грош пишчий повиненъ дать; Курило грошъ одинъ, пенезей полтора и грош пишчий повиненъ дать; Ивашковал Дудчина грошей шест и грош пишчий повинна дать; Хурсъ грошей два и грош пишчий повиненъ дать; Малышко грошей два, пенезей три и грош пишчий повиненъ дать; Ходко грошей два, пенезей три и грош пишчий повиненъ дать; Малохвей грошей полътора и грош пишчий повиненъ дать; Яцко Жабичъ грошей полтора и грошъ пишчий повиненъ дать; Коцко грошъ одинъ и пенезей полтора и грошъ пишчий повиненъ дать; Сидор Дудичъ грошей чотыри и грошъ пишчий повиненъ дать; Гаврило Давыдович грошей чотыри и грош пишчий повиненъ дать; Нестер грошей одиннадцать и грошъ пишчий повиненъ дать; Яцко Дмитрович грошей дванадцать и грош пишчий повиненъ дать; Занко грошей полчетверта и грошъ пишчий новиненъ дать; Насонъ грошей два и грошъ пишчий повиненъ дать; Яцко Козюкович грошъ одинъ, пенезей шест и грошъ пишчий повиненъ дать; Мартин Конъдратович грошей чотыри и пенезей полтретя и грошъ пишчий повиненъ дать; Радько Юшкович грошей чотыри и пенезей полтретя и грошъ пишчий повиненъ дать; Ивашко грошей шест и грошъ пишчий повиненъ дать; Харина грошей два и грошъ пишчий повиненъ дать; Оксюта грошъ один, пенезей шест и грошъ пишчий повиненъ дат; Мишко грошей три и грошъ пишчий повиненъ дать; Яцко грошей три и грошъ пишчий повиненъ дать; Федчунъ грошей шесть и пишчий грошъ повиненъ дать; Филипъ грошъ одинъ, пенезей полтора и грошъ пишчий повиненъ дать; Ко-

нашъ грошъ одинъ, пенезей полтора и грошъ пишчий повиненъ дать; Коваль грошей шест и грошъ пишчий повиненъ дать; Ивашко Беличичъ грошей шест и грошъ пишчий повиненъ дать; Максим грошей шест и грошъ пишчий повиненъ дать.

В том же селе Поворску дани медовое чинит ведер семдесят три, везовиц три. А повинность в роботахъ того ж села Поворского есть меновите: двор будовати и около городити, стайни, хлевы, оборы и въсякое будоване; орат не повинни, але за то дають в кождый год по копе жита шестерныхъ, по копе овса, по копе гречки, а копы вси мают быти шестерные; по две решете пашни якое жъ колвек в кождый год повинни дати, окром огородниковъ. А огородниковъ повинност: в огородех копати, сеети, з огорода сееное уробленое спратати, послат где недалеко, коли князь приедет, кони паствити, а з огорода кождого году по шести грошей дати повинни. Тые жъ подданые Поворские тяглые пашню всякую повинни жати, што дворными сохами узорати могуть, попратати, змолотити и ко млыну кгде кажуть отвезти мають. Сена косит повинни, коли им кажут, две недели, тое ж и попратати мают, нижли не заразомъ все село: сего лета половица, а в год другая половица. А откосивши, повинни по грошу дати, хто их пилнует, от косы. Подводу повинни где недалеко ехать, нижли дан повинни отвезти, где им роскажутъ. Коли князь самъ приеде, або ревизор, або бирчий, повинни сторожу дат до двора и дрова возити, а болъшей мужове тое сторожи чинити не повинни, бо сторожовъщину дають по два гроши з дыму. Млыновъ повинни робити и гать гатити, ув обрубе Поворскомъ повинни пойти ув оступ звер ловити, также и до бобровыхъ гоновъ повинни пойти, коли имъ роскажутъ. Повинни дат все село две яловицы, але яловицами у ихъ не берут, бо за кождую яловицу они повинни дат в кождый год на ден Петра светого за две яловицы, то есть сто грошей повинъни дати. В кождый год о светой Пречистой по двое кур на каплунене, а в осень, за даню медовою, по гуси̇ти также повинни дати. З гнезда соколего вси соколы на двор

отнести, еслибы нашолъ, з гнезда ястребего и з гнезда рабчого повинъни дати по одной птасе от гнезда, естли хто найдеть. В том селе Поворску, отдавши дань, за данью повинни возъ дати направный; полуковщину по грошу от лукна бобровъного водлугъ давного обычаю.

В том же именю Поворску село Валъка пана Заецова.

Книга гродская Луцкая 1578 года, № 2052, листъ 299—306.

Примѣч. Изъ исчисленныхъ въ этомъ инвентарѣ селеній, существуютъ въ настоящее время слѣдующія:

Черногородокъ, нынѣ *Городокъ*, помѣщичье село Луцкаго уѣзда.
Маневичи, помѣщичье село Луцкаго уѣзда.
Колки, мѣстечко Луцкаго уѣзда.
Рудники, помѣщичье село Луцкаго уѣзда.
Воля-Ситная, нынѣ *Ситница*, помѣщичье село Луцкаго уѣзда.
Дѣдовичи, деревня Луцкаго уѣзда.
Звозъ, нынѣ *Свозъ*, помѣщичья и частію казенная деревня въ Луцкомъ уѣздѣ.
Козинъ-Ставъ, нынѣ *Козинъ*, помѣщичья деревня Луцкаго уѣзда.
Бруховичи, помѣщичье село Ковельскаго уѣзда.
Козличичи, нынѣ *Козленичи*, помѣщичья деревня Луцкаго уѣзда.
Кречевичи, помѣщичье село Ковельскаго уѣзда.
Волька-Ломачинская, нынѣ *Ломачанка*, помѣщичье село Ковельскаго уѣзда.
Карасинъ, помѣщичье село Луцкаго уѣзда.
Поворско, нынѣ *Поворскъ*, помѣщичье село Ковельскаго уѣзда.
Валка, нынѣ *Вулька*, помѣщичье село Луцкаго уѣзда.

III.

Инвентарь Полонскаго имѣнія. 1598 года, 18 сентября.

Jnwentarz dworu Połonskiego [1]), spiszanie ziemian, boiar y poddanych szeł Połonskych y włosczi Uchriniczkij y wszelkych pożythkow, ku imieniu Połonskiemu przynależączych, za roskazaniem jasnie oszwieczonego xiążecia iego mosci pana Christopha Radziwiła, xiążęczia na Bierzach i Dubinek, woiewody Wilienskiego, hetmana naywissego Welkiego Xięstwa Litewskiego, Soleczkiego, Urzędowskiego, Borysowskiego etc. etc. starosty, dzierzawczi Kokonchayskiego, pana mego miłoscziwego, przez mię, sługę iego xiążęczy mosczj, Michała Kondzierskiego podany xiążęcziu iego mosczi Hrehorowi Szanguszkowi Koszerskiemu, castellanowi Brasławskiemu, w roku theraznieyszim 1598, 18 d. miesiącza septembra.

Naprzod budowanie dworne:

Dom gliną oblepionyi. Jzb białych przeciwko sobie dwoi, iedna wielka na piwniczi murowaney; w thei izbie okien pięć, błon sklannich 4 s prętthi żelaznemi, okienic na zawiasach 3; drzwi na zawiasach, u nich wrzeciądz skoblem; ławyi według potrzeby; piec kafli polewanich, wedle pieca kominek malyi. Przeciwko nieyi druga swietlica, upokoynia; w nieyi okien 2 z błonami dwiema nowemi, okienica 1, ławyi wedlug potrzebyi, piec polewanyi, wedle niego kominek murowanyi. Z niey zasię komnatha, drzwi na zawiasach z wrzeciądzem; w thei komnacie komin murowanyi welgi, okno z okiennicą na zawiasach z zasczepką i skoblem. S teyi kom-

[1]) *Полонна*—нный с. *Полонное*, Луцкаго уѣзда Волын. губ.

nathyi komorka potrzebna chrosciana, nie nakritha, drzwi na zawiasach, zasczepka i skobl. Między themi izbami sień s chrostu upleciona, gliną oblepiona. S tei że sieni wschod na górę, drzwi na zawiasach, wrzeciądz i skobl. Przed thą sienią ganek, na zawiasach drzwi. Nad them gankiem drugi ganek; oba nie wielgie. W thei że tham sieni kominyi 2 murowane wielgie, okno edno, koritho wielgie długie. Then dom dranicami wszithek krithi, żelaznemi gozdziami przibiiane; pod them domem sklep murowanyi, drzwi w piętkach, wrzeciądz i skobl.

Nie podaleko thego domu dom na wale stoi; izb białych 2: iedna izba mała po prawie wchodząc, okien 2 z błonami dwiema i s okiennicami na zawiasach, z zasczepkami, ławyi w niey podle potrzebyi, piec polewanyi, kominek murowanyi, drzwi na zawiasach z wrzeciądzem. Z nieyi zasię komora, drzwi na zawiasach z wrzeciądzem, okno i błona sklanna iedna, okiennica na zawiasach z zasczepką, ławyi według potrzebyi, komin murowanyi. S komoryi zas komorka potrzebna, drzwi na zawiasach z zasczepką; tha komorka z dranic urobiona. Druga izba na przeciwko, w kthoreyi izbie z błonami sklannemi, s skobliczkami, okiennice na zawiasach z zasczepkami, ławyi według potrzebyi, piec polewanyi, wedle niego kominek małyi, drzwi na zawiasach, klamka hanthaba. Z nieyi komora, w kthoreyi okno z błoną sklanną, z okiennicą na zawiasach, kratha żelazna krziżowa i zasczepka, law 2 przi scienie, komin murowanyi, drzwi na zawiasach, wrzeciądz i skobl. Tamże komorka potrzebna, z dranic budowana, drzwi na zawiasach, zasczepka. W teyi że sieni kominyi 2 murowane, wschód na góre, drzwi na zawiasach, wrzeciądz i skobl, przed sienią ganek ze wschodem, drzwi na zawiasach, hantab dwie.

W końcu thego domu swietliczka niewielga, w niey okien 2 z błonami, okiennice na zawiasach, drzwi na zawiasach, wrzeciądz i skobl, ławyi według potrzebyi, piec prosthich kafli. Naprzeciwko— komora, s tarcić urobiona, drzwi na zawiasach, wrzeciądz y skobl;

między niemi sionka, drzwi na zawiasach, wrzeciądz i skobl. Z sieni wschod na górę, drzwi na zawiasach z wrzeciądzem. Tho budowanie wszitko pod iednem dachem, dranicami krithe i gliną oblepione. Pod them domem piwnica, iusz stara, dranicami kritha, w piętki drzwi stawione, wrzeciądz i skobl, w szyii krata drewniana, skobel wielgi.

Niedaleko thego domu piekarnia, z drzewa budowana; w nieyi okien małych 3, ławyi wkoło, piec wielgi, z glinyi ulepionyi, drzwi na zawiasach z wrzeciądzem. W końcu theyi izbyi komora, s chrostu pleciona, gliną oblepiona, drzwi prosthe, wrzeciądz i skobl. Naprzeciwko zasię swiathelka nie wielga, gliną oblepiona, okien małich 2, okno więtsze iedno, błonka sklanna, okiennica na zawiasach, ławyi według potrzebyi, prosthi piec kaflowyi, drzwi na zawiasach. Między nimi sień drzewianna, gliną lepiona, w kthoreyi drzwi dwoie prosthe; w thei sieni komin s chrostu plecionyi, gliną lepionyi, ognisko z drzewa zrąmbione na kuchnią. Z sieni wschód na górę; thamże na swietlicyi komora, z dranic urobiona, drzwi prosthe z wrzeciądzem i skoblem; w niey koritho stare ze słodownie. Przez scianę thei swietelki spiżarnia, s chrostu upleciona, gliną oblepiona, drzwi na zawiasach z skoblami 2. Podle thei spiżarnie swietlica z drzewa nowo zbudowana, drzwi na zawiasach, zasczepka i kołko, piec polewanyi, kominek murowanyi, okien 2pięc, w nich błon sklannich pięć, ławyi według potrzebyi, sthołow lipowich 2, sthoł dembowyi 1, ław przed niemi 3. S teyi izby komora, drzwi na zawiasach, wrzeciądz i skobl, okien 2 z błonami sklannemi, okiennice na zawiasach, ław przi scienie trzi. Z nieyi komorka potrzebna, drzwi prosthe, zasczepka. W boku thei komoryi piekarnia, drzwi na zawiasach z wrzeciądzem, piec czarnyi, ławyi według potrzeby, stolik prosthi. Między thą piekarnią a swietlicą sień wielga, z drzewa budowana, okno wielgie iedno, w niey drzwi z klamką dwoie, ognisko kuchenne, komin wielgi murowanyi. Z sieni wschód na górę; tham że komora z dranic urobiona, drzwi prosthe, wrzeciądz i skobl.

Tho budowanie wszitko pod iednem dachem, dranicami kritho. Przed them domem stoł dembowyi niemałyi sthoi.

Podle thego domu wrotha tharcziczne... na kunie żelazneyi, przi nich fortka na zawiasach.

Podle wroth sthainia wielga; w nieyi drabin pięc, żłobow pięc, wrotha na kunie żelaznyi z wrzeciądzem i skobl. Na thei staini ganek, drzwi prosthe, do niego wschod. Na thei stayini gura dla schowania siana, tarcicami pomosczona, drzwi prosthe, wrzeciądz i skobl. Tha stainia dranicami kritha. Podle stayinie golembiniec na słupach drzewiannych, dranicami krithi. Za stayinią wozownia, s chrostu pleciona, słomą kritha, wrotha z dranic robione. Niedaleko wozownie piwnica stara, słomą kritha, drzwi w piętkach, wrzeciądz i skobl.

Tham że browar, s chrostu plecionyi, dranicami krithi; w nim kadzi 2, koritho 1, wszilko piwne; słodownia thilko izba ogorzała sthoi.

Przi them dworze folwark Połonski i budowanie tego folwarku: izba czarna stara, drzwi prosthe, piec czarnyi, okna 4, lawyi wkoło, na przeciwko k tey chrosciana; tho wszitko pod słomą.

O b o r a.

Oboryi 2 na chowanie bydła chrusciane, słomą krithe; chlewkow małich 2 dla swini y owiec. Tha obora płothem ogrodzona.

Gumno folwarku Połonskiego.

Stodoła dla młocenia zboża, s chrostu pleciona, słomą kritha; w nieyi wroth 2 wielgie, wrzeciądz, skobl wielgi. W them gumnie na then czas zboża zostało roku 98: żitha kop 230, przenice kop 72, jęczmienia kop 19, owsa kop 132, grochu stog, siana stog, Tatarka iescze na then czas s pola nie sprzątniona była.

Sad y ogród.

Przi them że dworze Połonskim ogrodyi 3 na rzeczi owosczowe y sad, ktoryi theraz nowo sczepić poczętho, w kthorem za czasem iabłka i gruszki bywać mogą.

Folwarok Korszewski i budowanie iego.

Jzba czarna, drzwi prosthe, okien malich 4, piec czarnyi, ławyi wkoło; na przeciwko kleć... drzewianna, drzwi prosthe z wrzeciądzem; między niemi sień, drzwi dwoie prosthich, spiżarn 2 dla zboża, drzwi z wrzeciądzami.

O b o r a.

Chliwow dla chowania bydła, s chrostu uplecionich i słomą krithich, 5 tak malich, iako i wielgich; stayinia, na thei chliw pod słomą 1.

A isz pasznia folwarku Korszewskiego między poddanemi na pewnem płacie rozdano, tak iako niżeyi, przi napisaniu wsi Korszewskiey, o them iesth dostatheczne napisane; thedyi thesz i sadzibe thego folwarku poddanym, kthorzi sadzib swich nie mieli, na pobudowanie się im pokazało. Thelko na thich sadzibach siana stog niemałyi, abo stherta.

P a s z n i a.

Na pasznią folwarku Połonskiego, okrom sianożęci, telko włok 6 morg. 28 iest zostawiono [1]), a pasznią Korszewską, iako iesth niżey opisano, precz zniesiono.

---

1) Литовскіе земленѣры употребляли линейную мѣру, называвшуюся шнуромъ; шнуръ дѣлился на 10 прентовъ; триста квадратныхъ прентовъ составляли одинъ морг, а 30 морговъ— одну волоку. Литовская волока заключала въ себѣ 19 русскихъ десятинъ и 2010 саженей, полагая въ каждой десятинѣ по 2400 квадратныхъ саженей. (См. Opisanie powiatu Borysowskiego. Wilno, 1847, str. 220)

Rozrządzenie pasnie Połonskiey.

W Połonney piersze polie włok 2, morg. 10; drugie polie włok 2, morg. 6, trzecie włok 2, morg. 10, nie wspominiaiąc morg ogrodnickich, kthore przi pasznie zniesioney byli y przi inszich są napisane.

Sianożęci dworne.

Sianożęsi dwornych przi pirszem polu dwornem Połonskim morg 2 pręt. 4, przi drugiem polu morgow 2, przi trzecim polu morgow 16 pręt. 4. W końcu sioła Baiewskiego, nad stawem Połonskim, morgow 2 pręt. 8, przi Korszewie sianożęci Burzinskiey, z błothem nad rzeką i z ostrowkiem Żidowskim, poznali uczinione włok 2, morg 18. Czini wszitkich sianożęci włok 3, morg. 10, pręt. 16, na kthorich się stawi siano sterth siedm, iakosz i theraz iesth.

The sianożęci poddani sioł Połonskich, tho iesth: Horodisczanie morgow 15, Połoncyi i Nazoranie morgow 16, Ozdowcyi morgow 11, Korszewcyi morgow 24, Baiewcyi morgow 12 pokosić, w stherthyi złożić i do dworu powozić są powinni. A ostathek thich sianożęci ogrodnikami thich sioł Połonskich sprzątiwano być ma.

Włosć Połonska.

Sioło **Horodiscze** [1]), włok 32, grunth dobry.

Jwan Tankiewicz syin włoki $^1/_2$ Prokop Nazarczycz $^1/_2$	koń 1	wołow 1	włoka 1.
Bohdan Kunczyc z synem za wszitkie powinnosci płaci po kop 3	3	3	1.

[1]) Городище нынѣ помѣщичье село въ Луцкомъ уѣздѣ.

Josko Tankiewicz, Ihnat Niescinkowic, Andrzey Karaymowic	koń 1	wołow 2	włoka 1.
Proczinir $^1/_2$, Iwan Badczic $^1/_2$	1	4	1.
Hreczina z sinem $^1/_2$ Klim Poleszko $^1/_2$ . . .	—	4	1.
Karp a Jakim Chwedcicyi, synyi 2	2	3	1
Condraszicz staryi, płaci osadyi[1]) kop 3 . .	2	3	1.
Sawka Jacowic, syinyi 4, osadyi płaci po kop 3	2	3	1.
Falutha z Pietraszem po $^1/_2$ włoki, po 1 sinowi	1	4	1.
Wasko a Jwan Jeremkowiczi z Oreszką maczochą	1	4	1.
Jwan Jacowka, syinyi 2	3	3	1.
Sawka Jacowka, syinyi 3	2	3	1.
Iwan Pilko, sin 1, Moisseyi Holenczic . . .	—	2	1.
Iwan Bakunowic, syinyi 2	2	2	1.
Anthon Omskowic $^1/_2$, Timosz z Fedkiem $^1/_2$.	1	2	1.
Jacko Herborz $^2/_3$, Chac Makiewic $^1/_3$ . . .	1	3	1.
Hołowczina, syin 1, z Sebestianem a Iwanem, bracyią	1	5	1.
Fedko Michnowic, pasinki 2, Panas Fied(k)owic a Hasko Łewkowic	1	2	1.
Kuc Bogdanczic, syin małyi 1.	2	2	1.
Harasko, sin 1, Fedko Zuszic, syinyi 2 . . .	3	3	1.
Faluta Wiredenko, synyi 3, Matwiey Woskołup, syinyi 2	3	4	1.
Fedor Isaiewic z syinem	3	4	1.
Mikitha Nazarczic, synyi 2	3	4	1.
Then że Mikitha z Iwanem	1	1	1.
Sawka Nazarczic	2	2	1.
Jwan Kuzmicz z bratem	2	2	1.

[1]) Крестьяне, платившіе одну только поземельную плату и освобождавшіеся отъ всѣхъ прочихъ повинностей, назывались осадниками, а повинность ихъ осадомъ. Къ нимъ причислялись также бывшіе прежде бояре, обращенные въ тяглыхъ крестьянъ.

Uliana Stepanowa, synyi 2, a Łuczka Iwaszkowic . . . . . k. ń 2 wołow 4 włoka 1.

Wasko Hawrilczic, syinyi 2, Hasko Wiredenko, syin ieden . . . . . 1 5 1.

Lewko Utemczic, Woyithek Andrzeiczic, syinyi 2, a Anthon Jacowcic, syin 1 . . . . . 1 2 1.

Jasko Onatiasczic, syinyi 2 . . . . . 1 2 1.

Marcin Mitkowic $^1/_3$, Hawriło Tankiewic, syinyi 2, włoki $^1/_3$, Iwan Biczina $^1/_3$, ... 2 2 1.

Mitko Maluszewic, syinyi 2, ... 2 2 1.

O g r o d n i c y.

Ogrodnycyi sioła Horodziskiego, ktorzi na ogrodziech siedzą i po trzi morgi przi paszni dworneyi pola trzimaią, płacą z ogrodow i morgow; z nich wszitkiego gr. 12, robić w każdyi thidzień po dwa dni.

Saczko—ogrod 1, morg 3. Tereszko—ogrod 1, morg. 3. Marcin Nesterewic—ogrod 1, morg. 3. Woijciech Onisztowic—ogrod 1, morg. 3. Szimko Swiec, rzemiesnik—morg. 3. Masko Miczenia—ogrod 1, morg. 3. (Безъ обозначенія владѣльцевъ)—ogrod 2, morg. 6.

P o d s u s i e d k i.

Domow a ni ogrodow nie maią, telko w sąmsiedztwie mieszkaią, nic nie płacą, ieno w każdyi thidzeń po dniu iednemu do dworu robią.

P o w i n n o ś ć.

Powinność poddanich sioła Horodiskiego isz iednaka, iako i w inszich wsiach, przetho pod siołem Ozdowem iesth opisana.

Sielidzby.

Isz tho sioło Norodiskie, tak iako i insze wszitkie sioła Połonskie, przez niedostatek drzewa na budowanie, z miesc swich starodawnich ruszać i na włokach swich budować się nie mogą, przetho pod ich sadzibami, pod ogrodami i wypustami wszitkiego włok 1, morgow 16... oni nie płacąc, wolno bez płatu używaią.

Karczma.

W theyi wsi Horodeskieyi karczma na arendzie, o ktoreyi zmianka niżeyi, pod siołem Baiowem.

Morgi ogrodnickie.

Na ogrodniki sioła Horodeskiego, Baiewskiego i Nahoreckiego, przi paszni folwarku Połonskiego, to iesth: przi pirszem polu morgow 18, pzri wthorem morgow 12, przi trzecim morgow 21 zostawiono i wymierzono włok 1, morg 21. Insze morgi na thesz pomienione ogrodniki po roznich mieiscach w zaścian-kach Baiewskich i w zaścianku iednem Połonskiem są opisane, y na powinności ogrodnickieyi, daiąc na każdego po morgow 3, im naznaczono.

Zaścianki[1]).

Zaścianku Bogdanowego Kunczic, ktorego on na mieiscu nikczemnym chrosthem zaroscił, wolno, bez płathe morgow 6 i staw-

[1]) Засѣками назывались отдаленные отъ селеній участки земли, не входившіе въ общую массу пахатныхъ полей и оставшіеся за межою, или стѣною, окружавшею земли, раздѣленныя на волоки. Назначеніе ихъ было различно. Засѣки, которые, по своему мѣстоположенію, напр. у большихъ дорогъ, были годны болѣе для городскихъ отраслей промышленности, раздѣлялись на морги и раздавались огородникамъ, зани-

czynki kopać począł. Drugi zaścianek, zostałyi od pasznie dworneyi, przeciw sioła Horodiscza, włok 1, morg 2, płacą z każdego morga po gr. 3, względem thego, isz tha sama iedna wieś pasznie dworne każdego roku ogradzać płothem powinna. Uczyni, płacąc po gr. 3, kop 1 gr. 36.

Gay dworny.

Gaiu przi them siele włok 2, morg. 8, pręt. 20.

Czini grunthu Horodeskiego włok rzezanich 32, z ktorich za wszitkie powinności płacą po kop 3 z włok 3, czini kop 9. A po kop lithewskich 2, gr. 40 płacą z włok 29, czini kop 77, gr. 20; s tich że żitha po miar $^1/_2$, czyni miar $14^1/_2$. W zasciankach roznich włok 15, morg. 16, pręt. 23. S tich placu, na czym dwor Połonski pobudowanyi, z ogrodem, z sadem, z gumnem, z dworcem, morgow 13, pręt. 17. Na pastewnik morg. 6; na pasznią włok dworną 6, morg. 28; gaiem zarosczono włok 2, morg. 8, pręt. 20. Sadzib z ogrodami i z wipusthem sioła Horodiscza włoka 1, morg 26; zascianku Bogdanowego morgow 6; sianożęci dwornich morgow 22, pręt. 16. The wszistkie od płatu wolne. Na ogrodniki Horodiskie, Baiewskie i Nahoreckie, kthorzi przi pasznie dworneyi morgi swe trzimaią, włok 1 morg. 21, s ktorich na ten czas nie przyęthe morgow 6, a przyęthich morg 18; płacą s kożdego morga po groszey 4, uczini kop 1 gr. 12; osobliwie poddani thego sioła w zascianku płacą kop 1, gr. 36.

. назвался разными ремеслами и торговлею. Такіе застѣнки заключали въ себѣ народныя мѣстечек, которыя, при благопріятныхъ обстоятельствахъ, обращались въ города. На застѣнкахъ, болѣе годныхъ для сельской промышленности, возникали хутора. Такіе застѣнки раздавались большею частію боярамъ панцырнымъ и путнымъ. Сверхъ того, застѣнки назначались для сѣнокосовъ, для разведенія лѣсовъ и для пастбищъ. Крестьяне, жившіе въ застѣнкахъ, назывались также застѣнками.

Z włok rzezanich i w zascianku 47, morg 16, pręt. 23,— czini płathu w theyi wsi kop 89, gr. 8.

Żitha dziakielnego miar 14½.

Owsa pastuskiego miar 6.

Sioło **Horka**[1]), włok 12.

Na karczmę wolne			włoka 1.
Hricko Condrathowic, synyi 2	koń 3	wołow 3	włoka 1.
Then że Hricko z Jowcem włok ¾, Pilip Lewczenic włok ⅓, osadyi płacą kop 3	—	—	1.
Jow Kondrathowic, synyi 3	5	4	1.
Omelian Woythowic, syn mały	1	2	1.
Marko Woythowic	1	2	1
Sthepan Lewczenic z brathem, syn mały . .	1	3	1.
Paszko Lewkowic, sin, a Iosko brath iego . .	2	1	1.
Czernik, syn dorosli	—	4	1.
Maxim Poleszko, syn malyi	—	2	1.
Pilip Lewczenic, synow 6	2	3	1.
Kunasz Joskiewicz, syn 1	—	2	½.
Na młynarza Nahoreckiego wolne	—	—	½.

O g r o d n i c y.

Ogrodnicy Nahoreccy takąsz powinnośc odprawuią, iako ogrodnicy Horodziscy.

Szewcicha . . . . . ogrod 1. dym 1. morgow 3.

(Имена огородниковъ не обозначены) — — — morgow 9.

Morgi ogrodnikow Nahoreckich tam że, gdzie i morgi Horodiskie są napisane; a w zascianku Połonskiem morgi 4, ogrodnikom Nahoreckim należące.

---

[1]) Горка, нынѣ Гурка, деревня Луцкаго уѣзда.

Podsusiedki.

Kthorich taka sz powinność, iako i Horodieskich podsusiedkow.

Powinność.

Powinnosc poddanich sioła Horki, także iako inszich sioł, pod siołem Ozdowem opisana.

Naddatki.

Isz niekthore rezy we włokach thego sioła, dla słusznich prziczin, w regestrze pomierczem opisanich, są nie zupełne, na ktore, wypełniaiąc ie, na każdą włokę nie zupełną naddatek iesth przydan.

Sielidzby.

Sieliczb, ogrodow i s tem, co dla opału siołowi Nahoreckiemu przidano, morgow 29, wolne od płatu, a na sieliczbę młinarzowi Nahoreckiemu morgow 5, pręt 10.

Staw i karczma.

Staw i karczma przi them siole, o czem niżey przi arendzie opisane.

Czini na Horce włok rzezanich 12, s ktorich na karczmę włoka 1 wolna; płacą z osadneyi włokę 1 kop 3; płacą po kop 2 gr. 4, żitha po miar $^1/_2$ z włoki $9^1/_2$; czini lithewskich kop 25 gr. 20, żitha m(i)ar $4^3/_4$; a na młinarza włokę $^1/_2$ wolne. Na ogrodniki thego sioła, przi siele Horodiskim i Połonskim, morgow 12; s thich nieprzyęto morgow 9, a przyęthich morgow 3. Szewcicha płaci s każdego morga po groszey 4, czini groszey 12. W zasciankach roznich włok 1, morg. 4, pręt. 10; s tich na sielidzbę y ogrodyi y co dla opału siołowi Nahoreckiemu przidano, także z

młinarzową sadzibą włokę 1, morg. 4, pręt. 10. Czini rzezanich włokę i w zasciankach wszitkich włok 13, morg. 4, pręt. 10 i płathu s thego sioła kop 28, gr. 32, żitha miar 4¾, owsa miar 3.

Sioło **Połonna**, włok 35.

Na karczmę wolna	włoka 1.		
Na cerkiew wolna	— 1.		
Ilia Matiasczic	koń 2 wołow 3	—	1.
Jwan Haraszczenic z bratem, Lemec Hubczic, z bratem	2	3	1.
Stecko Hurasurzinec ⅔, Anton Poleszko ⅓ .	2	3	1.
Jwan Czabay ⅓, Serhey Czabiewic ⅔ . . .	1	3	1.
Zamnylenic z Klimem	3	1	1.
Omelian Michnowic sinyi 3	2	2	1.
Roman Olexic z bratem, syn 1	1	3	1.
Harko a Kostiuk Omeliancicyi	3	4	2.
Osada, Iwan Kuczewic z zięciem osady kop 3 .	1	3	1.
Osada, Ohapka z sinem ½, Mikołay karczmarz ½=kop. 3	1	2	1.
Osada, Bołhacicha z sinyi ½, Fedko Kuzincic ½=kop 3	1	3	1.
Stas Polisko z sinami i s pasinkami . . .	3	6	2.
Iosko Czornyi z synyi 2	1	1	1.
Fedko Juskiewic ½, a Sienko Lawrinowic ½ .	—	2	1.
Iakim Łasczenic z bratem ⅔, Prokop Ribak ⅓ .	1	3	1.
Jwan Orisczenic z bratem ⅔, Ilgion Baiewic ⅓	1	3	1.
Tisko Czabaiewic, synyi 2	1	2	1.
Iwan Czałay, woyth, wolna	3	6	1.
Iacko Kurianowic z brathyi włoki ½ Iwanko Panasowic ¼, Fedor Kuczewic ¼	1	1	1.

Fedko Kuzewic, sinyi 2	koń 4	wołow 4	włoka 1.
Nikon Tarasowic, sinyi 2	1	2	1.
Wasko Panasowic, synyi 2	1	2	1.
Bałtromiey Panasowic, siny 2, włokę $^2/_3$, Wasko Panasowic $^1/_4$, Moisiey z Harasimem $^3/_4$.	—	1	1.
Michno Matiaszic; sin 1	1	2	1.
Michno Rasenic, a Iakimiec Zikuthic	1	4	1.
Moisiey Matwieiowic z bracią $^1/_2$, Jwan Harasimowic z brathem $^1/_2$	2	4	1.
Porwaniecki, sinyi 3, a małyi 1	2	2	1.
Jwan Łasczenic $^1/_4$, Fedko Porwaniecki $^1/_4$.	—	—	$^1/_2$.
Anthon Omiliancyc za wszitkie powinności w każdyi rok płacić ma s tego półwłoczka kop $1^1/_2$	1	2	$^1/_2$.

Boiarowie, ktorem na listowną służbę[1]) po $^1/_2$ włoki iest dano, tho iest:

Jacko Baldicz ze trzema synoma na służbie listowney włoki $^1/_2$. Thimosz w siele Ozdowie, w zascianku włokę 1. Tiszko Juskiewicz z bratem na służbie listhowney włokę $^1/_2$. Thimosz w Ozdowie, w zascianku, włokę 1. Roman Kuczewic na służbie listhowney włokę 1. Tiercyc Iwan na służbie listhowney włokę $^1/_2$. Timosz w Ozdowie, w zascianku, włokę 1.

---

[1]) Листовною службою называлась обязанность развозить письма и другія бумаги, или листы, которые посылались помѣщикомъ или его управляющими частнымъ лицамъ и правительственнымъ мѣстамъ. Недостатокъ почтъ и не совершенное устройство путей сообщенія заставляли помѣщиковъ имѣть особый классъ людей для исполненія этой повинности. Такія лица назывались боярами путными и избирались изъ крестьянъ или изъ свободныхъ людей по уговору съ помѣщикомъ. Бояре путные, кромѣ развозки листовъ, обязаны были также провожать подводы, которыя отправляемы были помѣщикомъ или его управляющимъ. За свою службу они получали около волоки земли и увольнялись отъ всѣхъ крестьянскихъ повинностей.

Ogrodnicy.

Ogrodnicy Połonscy każdyi z nich trzima w zasciankach, niżey opisanych, morgow 3, ktorich taka sz powinność, iako i ogrodnikow Horodiskich.

Kuc Kowal	ogrod 1, dym 1, morgow 3.
Borsuk	ogrod 1, dym 1, morgow 3.
Chwedec	— — morgow 3.
Moisiey	ogrod 1, dym 1, morgow 3.
Wasko Duda	ogrod 1, dym 1, morgow 3.

Podsusiedki.

Domow a ni ogrodow nie maią i nic nie płacą, telko dzień ieden w thidzień do dworu robią.

Powinność.

Powinność sioła Połonnoy, tak iako i inszich sioł, pod siołem Ozdowem iest opisana.

Sielidzby.

Sielidzb, ogrodow z wigonem sioła Połoneyi, tam że na them i cerkiew ruska swethoho Wskresenia iest zbudowana, włok 2 od płatu wolne.

Staw i karczma.

W they wsi Połonney staw i karczma niżey przi arendzie opisano.

Morgi ogrodnickie i zascianki.

Na ogrodniki Połonskie w zascianku pirwszem na błoniu, w końcu wsi, idąc z Połoney do Horki, po lewie, pola z brzegiem nad

stawem sianożęci morgow 25, z kthorego poddani sioła Połonney Iwan Czabay z pothużnikami swewi płacić ma z morgow 20, z każdego po groszey 6, czyni kop. 2; a morgow 5 w them że zascianku poddanym Połonskim, za perkanem mieszkaiącym, wolno bez płathu na sadziby z ztawiono. Tham że, na przeciwko themu zasciankowi w końcu wsi, morgow na ogrodniki 5; tham że ieszcze na ogrodniki Nahoreckie morgow 4. W drugim zascianku, podle boiar Połonskich i zascianku Ozdowskiego, nad stawem, morgow 8. W trzecim mieiscu, podle zascianku Makarowego, morgow 8. Wszitkiego na ogrodniki Połonskie morgow 24 na powinności ogrodnickiey rozdano i naznaczono.

Zascianek popowski za cerkwią, po obupuł drogi, idąc z Połoney do Ozdowa, nad stawem Połonskim, pola s chrosthem, po znaki w regestrze opisane, włoka 1, od płatu wolna.

Zascianku boiarskiego, podle thegosz popowskiego zascianku z iedney strony i przi morgach ogrodnickich, nad stawem Połonskim, po prawie z Połoney do Ozdowa, morgow 9; s tich boiarom Połonskim wolnich morgow 6, a morgi 3 płacą po groszey 6.

G a y d w o r n y.

Gaiu berezowca między siołami Połoną a Ozdowem, po scianą Ozdowską, włok 1, morg. 15.

Czini w Połoney rzezanich włok 35; s tich na karczmę włokę 1, na cerkiew 1, na boiary 3, na woytha 1, od płatu wolne. Płacą osady po kop 3 włok 3$^{1}/_{2}$, czini kop 10$^{1}/_{2}$, a po kop 2 gr. 40, żitha po miar $^{1}/_{2}$, włok 27$^{1}/_{2}$, czini kop 68, a żitha miar 12$^{3}/_{4}$. W zasciankach rożnich włok 6, morg. 14, pręt. $^{1}/_{2}$, s ktorich gaiem zarosczono włok 1, morg. 15, sadzib i wipustu sioła Połoney włok 2, morg. 5, na popa włokę 1, wolne od płatu. Na ogrodniki Połonskie i Nahoreckie morgow 24, płacą z każdego morga po groszey 4. W zasciankach dwu, ktore boiarowie i poddani na płacie

trzimaią, morgow 23, płacą po groszey 6, czini kop 2 gr. 18; a morgow 6 w tem że zascianku cisz boiarowie wolno używaią.

W them siole rzezanych i w zasciankach wszitkich włok 41, morg. 2.

Czini płathu: z włok rzezanych, morgow ogrodnickich i zasciankow kop 81, gr. 48, żitha mar $12^{3}/_{4}$, owsa pastuskiego mar 6.

Sioło **Ozdow** [1]), włok 44.

Jacko Bałdicz z sinami, Tiszko Łuskiewicz z bracyą i Roman Kuczewicz, kthorzi domami swemi w siele Połoney mieszkaią i tham są napisani, a przi tem siole Ozdowie zascianek włok 4, kthoryi iest niżey w zascianku napisanyi, na służbie konneyi ziemiańskieyi [1]) trzimaią włok 4, koń 1.

Iwan Łaman dla starosci i ubostwa iego do żiwotha też wszelkiei powinnosci i służby włok 2.

Stanisław Woiewodzki także do żiwotha włokę dano bez powinności, włoka 1.

---

[1]) *Оздовъ*—нынѣ село Луцкаго уѣзда.

[2]) Каждый помѣщикъ исполнялъ военную службу, отправляясь на войну лично и поставляя опредѣленное сеймомъ число вооруженныхъ воиновъ. Чтобы всегда имѣть готовыхъ всадниковъ, помѣщики раздавали участки своихъ земель частью безземельнымъ шляхтичамъ, частью своимъ крестьянамъ, обязывая ихъ исполнять конную военную службу. Лица, подлежавшія этой обязанности, составляли особый классъ конныхъ, или панцырныхъ бояръ. Они должны были, по требованію помѣщика, являться на добромъ конѣ, въ полномъ вооруженіи, и за это освобождались отъ всѣхъ крестьянскихъ повинностей. Впрочемъ, не всѣ бояре конные исполняли одну только военную повинность; въ нѣкоторыхъ имѣніяхъ они были обременены тяжкими повинностями. Такъ бояре селъ Воротнова и Романова, въ Луцкомъ повѣтѣ, обязаны были пахать землю на помѣщика 2 дня осенью, 1 день весною, косить сѣно 1 день, исполнять все, что относилось къ обязанностямъ бояръ путныхъ; если они не отправлялись на войну, то платили поземельную плату по копѣ грошей литовскихъ съ каждаго подворища, сверхъ того давали половщину по 13 грошей Литовскихъ съ каждаго вола. См. Инвентарь Воротнова и Романова 1583, апр 20, въ книгѣ гродской Луцкой 1583 г. листъ 486—490.

Wawrziniec Rakowic na służbie konney ziemianskiey woienney wziął roku 93 włok 4.

Woiciech Rokicki na służbie konney ziemianskiey woienney wziął roku 93 włok 4.

Łaskowskiey, ubogiey wdowie, do smierci iey dano używać wolnie włokę 1.

Na cerkiew Ozdowską wolne włok 2.

	koń	wołow	włoka
Jwaszko Jewthuchowic	3	3	1.
Romanowiczi Litwinowie	1	2	1.
Fedor Kozak	2	2	1.
Lepko Kozakowic $^2/_3$, Staś Lach $^1/_3$	2	2	1.
Tropko z Harpowiczіłem	1	1	1.
Sawka Kulemkowicz	1	1	1.
Onaczko swiec, osadnik, kop 3 płaci	1	3	1.
Panas, Jlia y Andrzey Zochnicyi	2	1	1.
Moisiey pasiecznik z zięciem iz Haponem . .	2	3	1.
Jan, służały człek, płaci kop 3	—	—	1.
Siekierski z szurzinem	1	1	1.
Horsztika z sinyi włoki $^2/_3$, Owdziey włok $^1/_3$.	1	1	1.
Fedor Onaczkowic, syni 2	1	2	1.
Sieńko Kuriłowic, sinyi 2, włoki $^1/_2$, Kaknik $^1/_2$	1	2	1.
Ułas Czarkowic a Ustim	2	2	1.
Daneło Koszka z sinem a Lawryn Bobr . . .	1	3	1.
Trochim Joskiewic	2	3	1.
Jacko Korz	1	3	1.
Stecko, Soliwoy, Samson Polesczoniata	2	3	1.
Pilip a Łuczka Koczowiczi	4	4	1.
Masko Jowthuchowicz	2	3	1.
Andrzey Polesko	5	4	1.
Ten że Andrzey z Jwanem Jowthuchowiczem, z Korzewiczami, maiąc po $^1/_3$	—	—	1.
Poluian Łuczic	2	2	1.

Boyarowie na służbie listowney, ktorzi domami swemi w siele Połonney mieszkaią, a włoki w tem siele trzimaią:

Tierczic na służbę putną włoka 1.

Thomasz w siele Połonney włoki $^1/_2$.

Tiszko Juskiewic na służbę putną wolna włoka 1.

Tomasz w Połonney włoki $^1/_2$.

Fedor Swiridowski, woznyi, wolne włoke 2.

Na karczmę Ozdowską wolna włoka 1.

O g r o d n i c y.

Ogrodnicy Ozdowsci każdyi z nich trzima w zaściankach, niżey napisanich, po 3 morgi; powinność ich iako i ogrodnikow Horodiskich.

Andrzey Przisczogrod 1, dym 1, morgow 3.

Michał Niemiecogrod 1, dym 1, morgow 3.

Naum Jowthuszewicmorgow 3.

P o d s u s i e d k i.

Domow a ni ogrodow nimaią, w sąmsiedziech mieszkaią, nic nie płacą, thelko dzień w thizdzien do dworu robią.

Powinność poddanich ta iest:

Poddani, ktorzi przed them boiarami byli, isz na czinszu osiedli, także i cy, kthorem, rozumieiąc, że themi zdołać mogą, po drugiey włoce się przidało, tak iako się tho przi każdem wiszeyi y niżeyi mianowicie napisało, takowyi każdyi z osobna z włoki sweyi za wszitkie powinności telko po kop 3 w każdy rok płacić będzie powinien.

A inszi wszisczyi poddani także każdyi z osobna z włoki sweyi czinszu płacić ma kop po 2, gr. 40, do th·go żitha dziakielnego z włoki swey po puł mace Łuckiey miary, w strich mierząc; w then

czas, gdyi im urzędnik rozkaże, wywiozszy na pasznią dworną Połonską, tho żitho rossine zabronować maią i powinni będą.

K themu ci sz poddani na paszni dworneyi Połonskiey orać maią lecie na oziminę dworną dzień ieden, bronować po iedney bronie z włoki dzień ieden. A co by kolwiek ieno na they pozostałey dworney Połonskiey paszni zboża dwornego Połonskiego zasiano było, thedy tho zboże wszitko the cztery pomienione sioła gwałthem pożąć i do gumna iego xiążeciey mosci zwozić i w sterthe złożić są powinni.

Drzew z gaiow jego xiążęciey mosci Połonskich abo Korszewskich s każdey thakiey włoki, s kthorey po kop. 2 gr. 40 płacą, każdego roku po czthery wozy, bądz thesz i z obcych lasow, gdzie im od urzędnika ukazano będzie, do dworu Połonskiego przywieść maią.

Sianożęcy dworne każda wieś urocziska swoie, tak iako iesth przi sianożęciach dwornich mianowicie opisano, za oznaymieniem y rozkazaniem urzędniczem, wszyscy gwałthem w czas pokosić, tho siano, wisuszywszi, w sterthy zmiotać, y każda wieś sterthy swoie do dworu Połonskiego przywiesć powinni.

Straż do dwora Połonskiego wszitkie sioła koleią, wydawaiąc na każdy thidzien po dwu strożow, a przi bythności iego xiążęciey mosci ilie by ich potrzeba okazowała, odprawować mayą.

Podwody także wszitkie sioła wiszey pomienione koleią odprawować mayą z włoki iedney za 20 mil, iednego roku podwoda iedna; a s kthorey by włoki thakowey iusz podwodę odprawiono, tedy więcey thego roku podwody odprawować nie powinni będą.

Gwałthyi do poprawiania grobli Nahorskieyi y Połonskiey, zaymowanie przerw, sypanie odmiałow, przywiezienie chrostu, zkąd im od urzędnika ukazano będzie, i słomy, ilie by kroć thego potrzeba okazowała, odprawować powinni.

Stacią na przyiazd jego xiążęciey mosci z włok 10 iałowicę iedną, barana iednego, s każdey włoki gęś i kurow dwoie, iaiec 20, woz siana, dać będą powinni.

Ziem u cudzopańcow obcych na płacie prziymować nie mayą pod winą na iego xiążęciey mosci s tem y pod utraceniem onego zboża, kthore by na they ziemi posiał; a kthory by ziemie potrzebował, thedy pod the włoki na gruncie iego xiążęciey mosci s płathu prziymować mayią, iesliby gdzie były.

Czinsze wypłacać y oddawać do rąk urzędniczich w iesieni na s. Marcina, a nadałey o s. Mikołaiu będą powinni; a kthori by z nich do s. Mikołaia czinszu nie zapłacił, thedy go ma urzędnik więzieniem karać. Przi oddawaniu czinszow birczego i pisczego urzędnik ma brać z każdey włoki po 12 pieniędzi lithewskich.

Gromady dla potrzeb własnich jego xiążęciey mosci nie dnia powszedniego, ale dnia swiąthego zbierane bydź mayą. A kthori by na słuszney gromadzie s poddanich nie był, thedy ma urzędnikowi groszey 2 zapłacić.

Ogrodnika powinność: płacić s trzech morgow i z ogrodu także w iesieni o s. Marcinie groszey 12, robić w każdy thidzień, s czem im roskazano będzie, po dwa dni.

Podsusiedki isz domow a ni ogrodow nie mayą, telko w sąmsiedziech mieszkaią, przetho od wszelkiego płathu y dawania wolni, ieno dzień w thidzień robić powinni.

Boiarowie konni.

Boiarowie konni Połonscy, maiąc pod się koń dobry s pułhakiem i z rohathiną, w zwikłey barwie jego xiążeciey mosci, służbę woienną, seymową i insze posługi iego xiążęciey mosci, według rozkazania jego xiążęciey mosci, odprawować mayą y będą powinni; kthorzi iusz tak od płacenia cinszow, iako i iezdżenia z listhy wolnemi uczyniono.

Boiarowie putni.

Boiarowie puthni z listhy i przi podwodach, gdy thego potrzeba okąże, według rozkazania urzędniczego iezdzić są powinni,

dla czego od płacenia czinszu oni z włok swoich wolnemi zostaią.

Sielidzby.

Sielidzb, ogrodow z wipustem i z wigonem sioła Ozdowa, y na czem cerkiew ruska stoi założenia Panny Mariey Przeczistey, wszitkiego (oprocz pana Makara, kthory przi them siele Ozdowie domem siedzi) włok 2 morg. 10 od płathu wolne.

Karczma.

W they wsi karczma przi arendzie niżey napisana.

Morgi ogrodnickie.

Na ogrodniki Ozdowskie we trzech zasciankach po morgow 6: w pierwszem mieiscu za siołem Ozdowem, ydąc ku Ratnowu, od granice Ratnowskiey na obszarze, morgow 6; w drugiem mieiscu za domem Makarowem,podle morgow iego, ydąc z Ozdowa do Połoney, morgow 6; czini morgow 18, ogrodnikom na powinności ogrodnickiey rozdano.

Naddatki.

Naddatki na niektore niezupełne rezy włok Ozdowskich tam że przi thich morgach ogrodnickich we trzech zasciankach są naznaczone.

Zasciank i.

Zascianek na Pereparowie, ktory klinem leży z iedney strony od granice i kopcow Ławrowskich, a z drugiey strony przi gościńcu Łuckim ku Lwowu, włok 5; thego zascianku Jackowi Bałdiczowi, Tiskowi Juskiewiczowi, Romanowi Kuczewiczowi na służbie konney boyarskiey dano włok 4 od płathu wolne. A na służbie lis-

towney themu sz Jackowi Bałdiczowi z sinami iego w them zasciankу dano włokę 1.

Gay dworny.

Gaiu lipowca przi siele Ozdowskiem, w kthorem pasieka iego xiążęciey mosci y trzesni w niem bywa niemało, włok 1, morgow 10.

Czini w Ozdowie rzezanych włok 44; s tich na karczmę Ozdowską włokę 1, na cerkiew włok 2, na woznego włok 2, na boiary włok 12; na boiary listowne, kthorzi domami w Połonney mieszkaią, włok 2. The wszistkie od płathu wolne.

Płacą za wszitkie powinnosci po kop 3 z włok 3, czini kop 9; a po kop 2 gr. 40, żitha po mar $^1/_2$ płacą włok 22, uczyni kop 58 gr. 40, żitha mar 11.

W zasciankach rożnich włok 9, morgow 8, is ktorich gaiem zarosczono włok 1, morg. 10, sadzib i wypusthu z wygonem sioła Ozdowa włok 2, morg. 10; na służbie konney pod boiaryi, kthorzi domami w siele Połonney mieszkaią, włok 4; na służbie puthney listhowney włoka 1; the wolne od płathu.

Na ogrodniki morgow 18; s każdego morga płacą po groszey 4.

A w them siele rzezanych i w zasciankach wszitkich włok 53, morgow 8.

Summa płathu z włok i morgow ogrodnickich kop 68, gr. 16; żitha mar 11, owsa pastuskiego mar 5.

Sioło **Baiow** [1]), włok 25.

Kuniec Turszinowic z sinem, a malich 2 . . . k. ń 2 wołow 6 włoka 1.
Hricko Łobecki z 2 synoma, a malich 3 . . 3 6 1.

---

[1]) *Баіовъ*—нынѣ *Баевъ*, село Луцкаго уѣзда.

Ten że Łobecki $^1/_3$, Jarmoł a Zienko Krziwosziey $^1/_3$, Jacko Michnowic $^1/_3$; s they włoki płacą kop 3	—	— włoka	1.
Klim a Tiszko Polowincicy, synow 4 malich .	koń 2	wołow 3	1.
Tiskowa wdowa z zięciem, synow 2 malich . .	3	3	1.
Dawid mlinarz $^2/_3$, Mekitha Rodko $^1/_3$	2	1	1.
Paweł Buben z siostrą, z sinem, a malich synow 3	5	3	1.
Jacko Michnowic, synyi 2 małe, Thoma z bratem	2	3	1.
Harasim Oleskowic, syn 2, włokę $^1/_2$; Ułas, syn 2, włokę $^1/_2$	3	3	1.
Jwan Połowincyc, synow 3	2	4	1.
Hricko Dubowik s sinem	2	2	1.
Karp Połowinczic z bracią	1	4	1.
Andrey Czaba s sinem $^1/_3$; Fedko, Zanko $^2/_3$ Kusnierzewiczyi	2	2	1.
Angrey Hunczic z bratem Jowchimem	1	2	1.
Parchom Hunczic, synow 4 ma	2	3	1.
Sazon Horaiewic $^5/_6$ a Marcin Szepiel $^1/_6$ . . .	2	2	1.
Kasko Hrinczic s sinami $^3/_4$, Jakub Niemiec $^1/_4$	2	3	1.
Panas Boiarzin $^2/_3$, Oleszko kucharz $^1/_3$, płacą kop $3^1/_2$	1	3	1.
Stepan swiec s sinami $^1/_2$, Marko z zięciem $^1/_2$.	1	3	1.
Pilip swiec z synem i z zięciem $^1/_2$, Anton Hulenia $^1/_2$	2	4	1.
Hawriło s Karpem $^1/_2$, Jwaszko Dubrowienic .	1	3	1.
Hricko Żukowic s sinami $^3/_4$, Sienko $^1/_4$ . . .	2	3	1.
Mikołay Demianowic $^1/_3$, Demko $^1/_3$, pothusznik ich $^1/_3$	—	3	1.
Jacko a Jwan Łoykowic $^2/_3$, Andrey Horaiewic $^1/_3$	3	2	1.

Kuzma Tarasowic, syn 1, włoka 1/3; Udod Jarmoł, synow 3, 1/3, Sayworosniewic s 3 brathyi 1/3 . . . . . koń 1 woł. 3 włoka 1.

Pasznie dworney Baiewskiey s sianożęciami włok 9, kthorą poddanym, rozumieiąc być lepszyi pożitek skarbowi iego xiążęcey moscy, na rezy porzezawszy, na czinszu rozdano, to iest: na karczmę Biaewską wolna włoka 1; Kuniec Turczin 1/2, Sayworosniewic 1/6, Kuzma Tarasowic 1/6, Jarmoł Udod 1/6—włoka 1. Tiskowa wdowa 1/3, Harasim z Ułasem 1/3, Makar Dubrowieniec 1/3—włoka 1. Hricko Łobecki 2/3, Jacko Michnowic 1/3—włoka 1. Jwan Połowinczic 1/2, Klim Połowinczic z bratem 1/2—włoka 1. Hricko Dubowik 1/3, Pilip swieć 1/3, Pasinkowic Dubowikowy 1/3—włoka 1. Parchom Hrinczic 1/3, Andrzey Czaba 1/3 s Fedkiem Kusznierzem, Karp Połowinka 1/3—włoka 1. Andrzey Hunka 1/3, Hricko Żukowic 1/6, Buben s pothużnikiem swem 1/2—włoka 1. Panas z Oleszkiem 1/3, Kasko z Jakubem 1/3, Stepan swiec z Markiem 1/3,—włoka 1.

Ogrodnicy.

Ogrodnicy Baiewsci także trzimaią po 3 morgi w zasciankach niżey pomienionich Baiewskich i przi paszni folwarkowey Połonskiey, ktorich taka sz powinność, iako i inszich ogrodnikow być ma: Panas morgow 3, Misko woznica morgow 3, Panko morgow 3, Michał Czaba morgow 3, Fedko Swab morgow 3, Kasko Burec morgow 3, Połuian morgow 3.

Powinność poddanich Baiewskich.

Z ich włok rzezanych rowna we wszitkim, iako i powinność poddanich sioła Horodiscza, Horki, Połonney y Ozdowa, w tem że inwentarzu wiszey pod siołem Ozdowem opisana; a z włok pasznie dworney, ktorą oni między się rozebrali na płacie za wszitkie powinności, płacić mayą po kop 3 z iedney włoki boiarskiey, także za wszitkie powinności płacić maią kop lithewskich 3 1/2.

Gwałthy grobelne jeno do stawkow Baiewskich, wszitkie przerwy zatamować, odmiały sypać słomą, gnoiem i chrostem, skąd ieno od urzędnika ukazano bendzie, według ich starodawnego obyczaiu, prziwiozszi, ileby kroć thego potrzeba okazowała, nagnoić i naprawować powinni.

Sielidzby.

Sielidzby, na ktorich wieś Baiewska siedzi i na kthorich karczma iego xiążęcey mosci zbudowana nad stawkiem Baiewskiem y ogrodow z wypustem, wszitkiego włok 1, morgow 25.

Morgi ogrodnickie.

Na ogrodniki sioła Baiewskiego, w pierwszem mieiscu, w ostrowku odieznym, przi granicy Ceporowskiey, morg 1; w drugiem mieiscu, ze wszech stron między gaiami Baiewskiemi, przi Katerinney górze, morg 1; w trzecim mieiscu tam że urocziszczem nad drogą stadną morgi 2 pręt. 10; w czwartem mieiscu przi zascianku, ktory się został od pasznie dworney, tesz przi siole Baiewie, morgow 10. Wszitkiego morgow 14, pręt. 10. A insze morgi wiszey, przi morgach sioła Horodiscza, pod siołem Horodisczem opisane, i na powinności ogrodnickiey opisano i naznaczono.

Naddatki.

Naddatki na niektore nie zupełne rezy włok Baiewskich leżą we czterech zasciankach grunthu Baiewskiego; od płathu wolne. A isz za czasem przidzie do thego, że naprawuiąc groble stawku Baiewskiego, przeciwko gaiow, morgi abo naddatki niektorich poddannich, biorąc z nich ziemię, psować się muszą, przeto zostawiono w nagrodę zepsowanych morgow w ostrowku odieznym morg. 1.

Zaściank i.

Placu, na czem był folwark Baiewski z ogrodami i z gumnem pobudowanyi, wszitkiego morgow 15; s tich poddanym i ogrodnikom

na sielidby naznaczono morgow 10, a morgow 5 s płathu przyięthо, s każdego morga po groszey 6.

Sianożęci.

Sianozęci przi granicy Ceperowskiey arędarzowi na karczmę Baiewską przidano morgi 3 pręt. 3.

Gaie Baiewskie.

Gaie Baiewskie we trzech mieiscach zarosczone: w pierszem mieiscu wielkiego gaiu włok 8, morg. 26, pręt. 20, tamże pola ni na co niegodnego, urocziszczem Katerinney gory, zostawiono na zarosczenie gaiu morgi 3. Gaiu Wieliczkowego morgow 12; gaiu Berezowca morgow 18; wszitkiego pod gaiami włok 9, morg. 29, pręt. 20. Zaliwku dwiema stawami Połonskiemi grunthu Połonskiego włok 8, morg. 24, a Baiewskiego grunthu włok 5; czini włok 13, morg. 24. Czini w Baiewie rzezanych włok 25. S tich za wszitkie powinności płacą po kop 3 z włoki 1, a z boiarskiey włoki iedney także za wszitkie powinności płacą kop $3^1/_2$; a po kop 2 gr. 40, żitha po mar $^1/_2$ płacą z włok 23, czini lithewskich kop 61, gr. 20, żitha mar $11^1/_2$.

Pasznie folwarkowey włok 9, s tich na karczmę włoka 1 wolna; płacą za wszitkie powinności po kop 3 z włok 8, czini kop 24.

W zasciankach rożnich włok 12, morg. 27, pręt. 33, s ktorich gaiami zarosczono y s them, co na zarosczenie gaia zostawiono, iest włok 9, morg. 29, pręt. 20. Sadzib i wypusthu z wigonem sioła Baiewa włok 1, morg. 25, a theras znowu na sielidzby zostawiono morgow 10; w zascianku, na czem dwór był Baiewski, s płathu morgow 5; arędarzowi do karczmy sianożęthne morgow 3, pręt. 3; w nagrodę thich morgow, ktore za czasem, naprawuiąc groble stawku Baiewskiego, psować się będą, morg 1. Na ogrodniki przi them siele Baiewie morgow 14, pręt. 10, a przi siele

Horodiskiem na tesz ogrodniki Baiewskie morgow 22; s tich na piwowara morg. 3 wolne, a morgow 19 s płathu po groszey 4 przyimuią.

A summa rzezanych s pasznią dworną i z zasciankami wszitkich włok 46, morg. 27, pręt. 33, czini płathu z włok morgow kop 93, gr. 44, żitha mar 11½, owsa pastuskiego mar 5.

Sioło **Korszow**[1]), włok 64.

Na karczmę wolna			włoka 1.
Michno Bochonowic s sinem, a malich 3 . . .	koń 1	wołow 5	1½.
Josko Skalewic, sinyi małe 2	2	2	1½.
Andrei Zołohubowic, sinyi małe 3	2	2	1.
Pilip Łabkowic a Jwan Pawlukiewic	—	—	1.
Masko Huckiewic z brathem Onoszkiem, woyith; then telko płat pieniężnyi płacić ma, a od inszich w powinności wszitkich wolny być ma . . , ...	3	6	2.
Jwaszko a Andrzeyi Pawlukiewiczyi	3	6	2.
Jwaszko Huckiewic, sinyi 3	3	4	1.
Jwaszko Bielik, sin małyi 1	2	2	1.
Naum a Omelko Hawriłowiczyi	3	3	1.
Nikonowiczi s Czernikiem	2	2	1.
Fedko Brekało s sinami 4	2	2	1.
Taras s sinem i szurzinem	2	2	1½.
Trochim kowal, syin 1	2	2	1½.
Dacyk z Miczowicami	1	2	1.
Marcin Barcicyi s sinami 4	2	4	2.
Jacko Litwin ⅓, Czeretko ⅓, Jwan Huckiewic ⅓	—	—	1.

[1]) *Коршовъ*—село Луцкаго уѣзда.

Jhnat ½, Barcicyi ¼, Naum Brzechunowic ¼	koń —	wołow 1	włoka 1.	
Jowchim Kułhayi	1	—	1.	
Mazur Condrat ½, Harasim z Rudliem ½ . .	1	2	1.	
Sienko Polesko z bratem	2	1	1.	
Lewko a Jwaszko Małasciycicy	3	3	1½.	
Sienko, zięc Małasciyicicow, sinyi 2	—	2	1½.	
Jan Paczinic z Jarmołem bratem, syincw 3 maią	—	2	1.	
Kuzelczenia s Zaiem	2	2	1.	
Sienko Kulesz, syny 2	1	1	1.	
Hapon Juchnowic	1	2	1.	
Sienko Krzeczko ⅔, Kuzma Kosiło ⅓	—	1	1.	
Sawka Czeretko s sinami	4	8	2.	
Hulko Bochonowic s pasienkiem	1	3	1.	
Jacko Litwin, sinyi 2	2	3	1.	
Sawka Bumbiłko, sin 1, brathanek thesz 1 . .	6	9	2.	
Woiciech Gadomski	2	3	1.	

Boiarowie osadni.

Sienko Hawriłowicz, osadney, ...	koń 1	wołow 1	włoka 1	kop 3.
Trochim Pożoha	2	2	1	3.
Stepan Pawłuszewicz, syinow 2 ma . .	2	2	1	3.
Timosz Zawadzic	—	1	1	3.
Stas Pawluszewicz, sinyi 2	2	3	1	3.
Jarosz Pawluszewicz ½, Jasienski ½ .	1	—	1	3.
Onoszko Klimowic, sinyi 3	2	3	1	3.
Wasko Klimowic na służbie konneyi ziemianskieyi	—	—	4	3.
Jwaszko, Charko a Jurko Klimowcyi . .	9	12	3	3.

Po boiarach zasie poddanni:

Jiow Tiercyic	koń —	wołow 2	włoka 1	kop —
Marcin a Wasko Kusznirze	1	1	1	—

	koń	wołow	włoka	kop
Sayi Sołohubowic s Soroką	2	1	1	—
Hric Zuda s sinami 3	—	2	1	—
Taras Wasilewic a Timosz Waskiewic . .	1	2	1	—
Bubmiłko $^1/_2$, Lewko Pus $^1/_2$	1	1	1	—
Josko Kosowski na służbie konneyi ziemianskieyi	—	—	4	1.
Then że w zascianku, także na służbie ziemianskieyi	—	—	4	1.

Ogrodnicy.

Ogrodnicy thego sioła, ktorzi isz przi paszni dworneyi morgi swe trzimayią, przetho przi rozdawaniu theyi pasznie dworneyi niżeyi w tem regestrze są napisane i powinność ich przi nich iest pomieniona.

Podsusiedki.

Jż domow i ogrodow nie maią, ieno w sąmsiedzich mieszkaią, nic nie płacą, telko dzień ieden w thidzień w Połoneyi robić mayią.

Powinność poddanich Korszewskich.

Powinność ich, ktorzi isz na lepszem gruncie mieszkaią i k themu isz w stawie Korszewskim, ktoryi nie iesth spustnyi, według dawnego zwiczaiu wolnie lowienie rib miewayią, przetho większyi cinsz, nisz z włok sioł Połonskich na nich był postanowionyi. K temu, isz theras, w roku 97, za postanowieniem z nimi, inakszą powinność czinią względem thego, że włoki pusthe i pasznia dworna na płacie między się rozebrawszi, płat więtszi, tak iako się niżey pomieniło, wypłacać pozwolili, to iesth: boiarowie, ktorzi na czinszu są osadzeni, każdyi z osobna z włoki sweyi za wszitkie powinnosci do skarbu iego xiążęcey mosci płacić maią po kop 3. Poddani także każdyi z osobna z włoki sweyi, czinszu po kop 3, gr. 20 płacić mayią; k themu sianożęć dworną,

ostrow Żidowski, wszitkiego morgow pokosić, w stherti złożić i do dworu zwozić powinni.

Straż do dwora Połonskiego koleią, rowno z drugiemi siołyi, widawayiąc na każdyi thidzeń po 2 strożow, a przi bythnosci jego xiążęcey mosci ilie by ich potrzeba okazowała. Drzew, skąd im od urzędnika ukazano będzie, każdyi z włoki sweyi na każdyi rok do dworu Połonskiego po 2 wozi przywieść powinni.

Podwoda z iedneyi włoki każdego roku wyiiezdzić ma za mil 12, a nie więceyi; a iesliby się za kilkadziesiąt mil podwoda przidała, thedy włok 10 na iednego konia składać się maią; a iesli mil 20, thedyi włok 4; iesli że 30, thedyi włok 6 na podwodę składać się maią, i tho koleią z drugiemi siołyi. Statią na przyazd jego xiążęcey mosci z włok 10 iałowicę, barana; s każdeyi włoki owsa mar $^1/_2$, siana wozow 2, gęś 1, kurow 2, iaiec 20 dać; i drzew na przyiazd iego xiążęcey mosci wozow 3 każdyi z włoki swey przewieść powinien.

Ziem obcich u cudzopańcow na płacie nie prziyimować pod thąsz winą, iako i insze sioła Połonskie podlegaią.

Czinsze i bircze, piscze thakiem sposobem sprawować się mayią, iako i w inszich siołach w them inwentarzu wiszeyi opisano.

Boiarowie abo ziemianie.

Boiarowie konni Korszewsci taką sz powinność odprawować powinni, iako i boiarowie Połonscy abo ziemianie.

Sielidzby.

Sielidzb, ogrodow z wyipûstem, z wigonem sioła Korszewa, wszitkiegoi włok 1, morgow 15. Karczma, staw y mlin przi arendzie niżey opisano.

Pasznia folwarku Korszewskiego.

Tha pasznia folwarku Korszewskiego, kthora byiła s pomiaryi włoczney we trzi pola rozrządzona, y s tem, co ogrodnicyi trzi-

mali, wszitkiego włok 8, tho iest: na ogrodnicką powinność włok 2, a na pasznią dworną włok 8 morg. 29. Przetho thę wszitkę pasznią i then pomienionyi zascianek, na morgi porzezawszi, między poddane Korszewskie na płacie rozdano, tak iako niżey pomieniono każdego z nich, iako kthoryi wiele trzima, tho iest:

Wasko Klimowic płacic ma z morga 1 po groszey $6^1/_2$, morgi	10.	Pożoha z bratankiem morgi	6.
Iwaszko Klimowicz . .	6.	Jowchim Kulhayi . . .	6.
Jurko Klimowicz . . .	6.	Sawka Czeretko . . .	6.
Onoszko Klimowicz . .	6.	Fedko Brechało . . .	6.
Hapon Iuchnowic . . .	3.	Jacko Litwin	6.
Pawlukowiczowie . . .	6.	Iiow Tiercyic	6.
Mazur Kondrat	3.	Marcin Barcicyi . . .	6.
an Zawadczic	3.	Taras Ciwon staryi . .	6.
Iwan Huckiewic	6.	Kuzełka z bratem a s kowalem	6.
Masko Huckiewic . . .	9.	Michno Bochonowic . .	6.
Naum Hawrilczic . . .	3.	Woyciech Gadomski . .	6.
Sienko Poleszko	3.	Hulko Bochonowic . . .	6.
Nikonowiczi	2.	Josko Kosowski	6.
Kusznirze	3.	Stepan Pawluszewic . .	3.
Fedor Zedenia	3.	Taras Wasilowic s Timoszem	3.
Sienko Kulesz	3.	Sayi s Soroką	3.
Czernik	3.	Dacyk z Miczowicami . .	3.
Andros Sołohubowic . .	3.	Stas Pawluszewic . . .	3.
Iwaszko Bielik	6.	Jarosz Pawluszewic . .	3.
Małasieicicyi	3.	Jasinski, służebnyi pachołek	3.
Sienko Hawriłowic . . .	6.	Josko Skalewic	6.
Bubmiłko	6.		

Czini we wszitkich trzech polach morgow 206, płacić mayią s każdego morga po groszey $6^1/_2$, uczini lithewskich kop. 22 gr. 19.

Ogrodnicy Korszewsci.

Kthorzi trzimali przed them wszitkiego każdyi z nich przi paszni dworneyi telko po 3 morgi, taką powinność odprawowali, tho iest: po dwa dni w thidzień pieszo robiali, a po kop. 12 każdyi z nich od siebie płacił. A theras, isz się w them roku i pasznia thego folwarku Korszewskiego między poddane na płacie rozdała, więc thesz i thich ogrodnikow, iako i poddanich, wizwoliwszi od robothi, na pewnem płacie zostawiono, ktorzi iusz od thego czasu każdego roku za wszitkie powinności s każdego morgu po groszey 10 płacić będą powinni. Na kthore the ogrodniki we trzech polach, w każdem po 20 morgow, zostawiono morgow 60 y tak ich opisano:

Ostap Sidorowic we wszitkich trzech polach . . . . morgi $4^1/_2$
Andrzey Sienkowic . . . . . $4^1/_2$
Jacko Stroda . . . . . $4^1/_2$
Jurko Saczinic . . . . . $4^1/_2$
Boris Jakubowic . . . . . $4^1/_2$
Misko Kuzelczenic . . . . . $4^1/_2$
Czornucha Brekałowa . . . . . $4^1/_2$
Ilkowa Czornucha . . . . . $4^1/_2$
Hricko Jakowczic. . . . . $4^1/_2$
Hurko mlinarz we wszitkich trzech polach po 2 morgi ma 6
Nieprzyętych . . . . . $4^1/_2$

Czini wszitkich morgow ogrodnickich 60, s ktorich nie przyiętho morgow $4^1/_2$, a przyiethich morgow $55^1/_2$, płacą s każdego morga po groszey 10, czyni kop 9 gr. 15.

Naddatki do włok.

Isz niekthorem rezom włok poddannich gayi jego xiążęcey mosci trzesniowyi, a w drugiem mieiscu zapusth dembowyi, na trzeciem mieiscu błotho nikczemne, na czwarthem i na piąthem mieiscu granica Wiktorzańska y Rathnowska przeszkodziłyi; przetho, czi-

niąc nagrodę, abo wypełniaiąc the niezupełne rezyi, po rożnich zasciankach naddatki są uczinione.

Pirwszi zascianek, kthoryi klinem leżi, bokiem iednem przi boczneyi scienie pirszego pola włok Korszewskich, z drugieyi stronyi przi drodze s Korszowa do Połoneyi i przi granicyi Wikthorzanskieyi, s trzecieyi stronyi przi gruncie Rathnowskim, orannego morgi 2, then nadan do pirszego rezu, karczmy Korszewskieyi oddano, w pirszem polu, kthoremu przeszkodziłyi grunthi Wikthorzanskie, wypełniaiąc go; wolno, bez płathu przidano.

Drugi zascianek leżi końcem iednem przi boku 59 rezu wthorego pola, a drugiem bokiem od miedzi z morgami poddanich w zascianku im rozmierzonich o bok z Gadomskiego morgiem, wszitkiego morgow 8, kthoryi na rezki porzezano y na the rezyi w naddatek przidano, wypełniaiąc rezow 5 wthorego pola, kthoremu gayi iego xiążęcey mosci trzesniowyi przeszkodził, tho iesth: na arendarski, na drugi i na trzeci Michna Bochona, na czwarthi Ioska Skalewicza, a na piąthi Androsa Lisego. Znowu tamże, wypełniaiąc trzi rezyi wthorego pola, tho iest rez 56 Kuznirzow, 53 Żudzin, 59 Tarasa Wasilewicza, kthorem błotho nikczemne przeszkodziło; the wszitkie 8 morgow na to wiszeyi pomienione rezyi wolno bez płathu przidano.

Trzeci zascianek, abo trzi rezki, ktore się zostały od trzeciego dwornego pola, leżą iednem końcem do gaiu trzesniowego, a drugiem końcem przi boku trzeciego pola włok Korszewskich. The rezki trzi, w kthorich po morgowi iednemu, cziniąc nagrodę trzem rezom wthorego pola włok Korszewskich, tho iest: na 56 Tiercyicow, na theż 57 Soroczin, na 60 Bubmiłkow, kthorem thesz błotho nikczemne przeszkodziło, morgow trzi wolno bez płathu przidano.

Czwarthi zascianek za zapustem Korszewskim z iedneyi stronyi, a z drugiey stronyi przi goscińcu Lwowskiem do Łucka, bokiem iednem przes miedzi s them zasciankem, ktore sz na morgi porzezawszi, poddannym rozdano, a drugiem bokiem po morgi 4, kthore za Wikthorzanczizne, na 4 rezi w pirszim polu nagrodę cziniąc przidano. Thego zascianku iesth włok 3 morg. 4. Then wszitek, na rezki

porzezawszi, w każdem po 2 morgi, i w naddatek trzeciego pola, kthorem zapusth przeszkodził, na 47 rez, licząc ich od Ratnowskieyi granice, wolno, bez płathu.

Piąthi zascianek, przes między s tem że pomienionem zaścianiem z iedney stronyi, a z drugiey stronyi do goscinku Pereparowskiego, morgow 4; the w nagrodę 4 rezow pierszego pola, kthorem grunthi Wikthorzańskie przeszkodzili, tho iest, licząc od drogi s Korszowa do Połonneyi, na wthoryi, na trzeci, na czwarthi i na piąthi rez the 4 morgi wolno, bez płathu przidano.

Szostyi zascianek, między zapustem Korszewskim, w kilku mieiscach obapuł drogi Ławrowskie, morgow 24; the przeciwko każdeyi włoce abo rezu, tho iest: na 11 rezow trzeciego pola, ktoremu z iednego końca granica Rathnowska, a z drugiego końca zapust Korszewski przeszkodził, tho iest na the reze od granice Ratnowskieyi bez płathu, wolno przidano; a ktoryi rez dla theyi granice krotszi, do thego reza naddatek iesth więtszyi.

Siodmyi zascianek podle sadu wisniowego, kthoryi został od morgow poddannich i ogrodnickich, na trzecim dwornem polu rzezanich, z iedneyi stronyi przy włoce Kosowskiego, a ze dwie stron przi błocie; thego zascianku morgow 8, kthore, wypełniaiąc 4 włoki Kosowskiego, błothem prawie nikczemnym przeszkodzonich, do thich iego włok wolno, bez plathu przidano.

Niwa Halisowska i Klimowska między zapustem, przi drodze Ławrowskieyi, idąc do Ławrowa po prawie, morg $1^1/_2$; tha iest oddana Maskowi Huckiewiczowi na niezupełność iednego rezu, grunthi Ratnowskiemi przeszkodzonego.

Niwa Sosczinska przi thei że drodze Ławrowskieyi, ydąc po lewie do Ławrowa, pola morg. 1; then Kulhacowi oddano na niezupełnyi rez iego, zapustem jego xiążęcey mosci przeszkodzony.

Zascianek na Pereparowie nie w iednem mieiscu, ale po rozni, między chrostem, nad drogą Lwowską, a drugie przi granicyi Ratnowskieyi i po zascianek Kosowskiego leżące; nie wspominaiąc chrosthu, thich niwek w tem zascianku wszitkiego morgow 35, tho

iest: w pierszim mieiscu, podle niwi Halisowskieyi, przi goscincu Lwowskiem, morgow 8, kthore nieprzyięthe są, a ktho ie prziimie, płacić ma po kop $6^1/_2$.

W drugiem mieiscu, w them że zascianku, przi zascianku Kosowskiego, morgow 27; s tich mlinarzowi, na powinności mlinarzskieyi, dano morgow 3 wolne; kowalowi, na powinności kowalskieyi, także od płatu wolne, morgi 3. Waskowi, Jurkowi i Iwaszkowi Klimowiczom morgow 8 dano użiwać dla thego, abyi sąmsiedzi nie zabirali, wolne.

Zascianek w klinie tam że, podle thego końcem iednem leży, z bokiem iednem przi granicyi Ratnowskieyi, drugiem bokiem przi boczneyi scienie trzeciego pola włok Korszewskich. Thego zaścianku pola s trocha chrustu włok 4, ktoryi dano do woli i łaski iego xiążęcey mosci na służbie konneyi ziemianskieyi Joskowi Kosowskiemu.

G a i e.

Gaie abo zapustyi iego xiążęcey mosci Korszewskie, kthorich we włoki poddannyim nie mierzono, we dwu mieiscach zarosczono. Pierszi urocziszczem Dimiroweyi, w ktorem trzesnie na dwor zbieraią; thego gaiu włok 2, morg. 5, pręt. 10. Drugi gayi denbowyi, kthorego włok 6. Wszitkiego pod gaiami grunthu włok 8, morg. 5, pręt. 10, a na zarosczenie gaiu zostawiono włok 11, morg. 2, pręt. 10.

Sianozęci arędarskie.

Sianozęci arędarskie, błothnich z brzegiem i polnich, pod znaki uczinione przi sianożęciach dwornich, wszitkiego włok 1, morg. 1, pręt. 3, tho iest:

Do karczmyi Nahoreckieyi błota z brzegiem morgow 6, a w dolinie Burzińskieyi morgi 3.

Do karczmyi Mohiłyi błotha z brzegiem morgow 3, a w dolinie Burzińskieyi morg 1.

Do karczmyi Horodiskieyi i Baiewskieyi, tamże, przi tich sianozęciach, błotha z brzegiem morgi 3, a w dolinie Burzińskieyi morg 1, a w Baiewie do thich karczem przi granicyi Ceperowskieyi morg. 3, pręt. 3.

Do karczmi Ozdowskieyi, tham że w Korszewie, błotha z brzegiem morgow 3, a w Burzinie morg 1.

Do karczmyi Korszewskieyi błotha z brzegiem morgow 5, a z brzegiem morgi 2.

Sianożętne morgi na płacie.

Sianożęci poroznu na błociech Korszewskich, isz nie iednakie, iedne nad drugich gorsze, przetho thesz i płath z nich nierownyi. Naprzod op granice Wikthorzańskieyi idąc do sioła Korszewa morg po groszey 3:

Stepan Pawluszewic	morg 1.
Bielik	2.
Josko Skalewic	1.
Kulhayi	1.
Hapon Juchnowic	1.
Sawka Czeretko	1.
Barcieyi	1.

Czini za the 8 morgow groszey 24.

Kosowskiemu na them że błocie bez płathu dano używać morgow wolne 4.

Themu sz Kosowskiemu tham że morgow 2.

Płaci z nich groszey 8.

Znowu dla podłosci blotha morgi 4 sianozętne po groszey 3:

Miczewic	morg. 1.
Hulko Bochon	1.
Jacko Soroka	1.
Sienko Kulesz	1.

Znowu na them błocie nad rzeką Korszowską, podle sianożęci dwornich, przeciwko sadzibie Klimowiczow morgow 4, po groszey 4:

Wasko Klimowic . . . . . morg 1.
Michno Bochon . . . . . 1.
Jurko Klimowic . . . . . 1.
Kuzma Czeretkowic . . . . . 1.

Czini groszey 16.

Tham że na them błocie od granice Wiktorzańskieyi błotha nikczemnego wszitkiego morgow 7, za kthore Charko a Onoszko Klimowicyi płacą groszey 12. Na sieliszczu w drugiem mieiscu morgi sianożęthne 17, płacą s każdego po groszey 8:

Makar Stefanow wolne . . . . . morgi 6.
Kosowski . . . . . 2.
Hucko s sinami 2
Taras staryi . . . . . 2.
Kowal . . . . . 1.
Kulhayi . . . . . 1.

Czini groszey 56.

Tham że przi boku thich sianożęci nad grobelką prętow 10, płaci z nich Kulhayi groszey 2.

Pod sadem w trzecim mieiscu sianożęci morgow 5 po groszey 8:

Sawko Czeretko . . . . . morg. 1.
Bielik . . . . . 1.
Skalewic . . . . . 1.
Brekało . . . . . 1.
Nayidziesz . . . . . 1.

Czini groszey 40.

Stas Pawluszewic morg 1, płaci groszey 3, podle grobli.

Od granice Wiktorzańskieyi, abo od Nieswieckieyi, w czwartem mieiscu morgow 10, po groszey 4:

Wasko Klimowic . . . . . morgi 2.
Jwaszko Klimowic . . . . . 2.

Jurko Klimowic . . . . . 2.
Onoszko Klimowic . . . . . 1.
Andros Lisi . . . . . 2.
Brekało . . . . . 1.

Czini groszey 40.

Tam że, w koncu Wasikowskich niw, błotnich morgow 12, po groszey 3:

Masko Huckiewic . . . . . morg 2.
Jwaszko Huckiewic . . . . . 1.
Barcieyi . . . . . 1.
Kowal . . . . . 1.
Stecko Rudko z Mazurem . . . . . 1.
Bubmiłko . . . . . 2.
Dacyk . . . . . 1.
Łewko Małasnicyic . . . . . 1.
Dowiesz się ktho . . . . . 1.
Andros Lisi . . . . . 1.

Czini groszey 36.

Tham że, na them błocie, od krinici Woronowiczi, po grobelkę Adamowego stawku morgow 8 sianożęci, po groszey 4:

Sienko Hawrilowic . . . . . morg 1.
Taras . . . . . 1.
Czeretko . . . . . 1.
Pawlukiewiczi . . . . . 1.
Kowal 1
Kuzelczenic . . . . . 1.
Stecko z Ihnatem . . . . . 1.
Wasko Klimowic . . . . . 1.

Czini groszey 32.

Zasie, na błocie, za Bubmiłkiem, morgow 3 po groszey 2:

Gadomski . . . . . morg 1.
Fedor Zudenia . . . . . 1.

Bubmiłko . . . . . morg 1.

Czini groszey 6.

Znowu podle mlina, międzi rzeczkami, morgow 3, po groszey 2:

Andros Lisi . . . . . morg 1.

Dacik . . . . . 1.

Kulhayi . . . . . 1.

Czini groszey 6.

Znowu błotho Brzechunowczizna morgow $1^1/_2$, the przyiął Masko Huckiewic. . . . . $1^1/_2$.

Płaci z nieyi groszey 4.

Sianożęci błothne międzi ostrowkiem Żidowskiem i Burzinem morgow 13, płacą z każdego po groszey 4 z morgow 11:

Onoszko z Janem Lisim, wolne . . . . . morg 2.

Rakowic z Rokickiemi . . . . . 2.

Truchno z Zawadcycem . . . . . 2.

Mazur z Gadomskiem . . . . . 2.

Lewko s Poleskiem Sienkiem . . . . . 2.

Nikonczic s Steckiem starem . . . . . 2.

Kuzma Kosiło. . . . . 1.

Czini z morgow 11 groszey 44.

A wszitkich sianożęci na rożnich mieiscach, na płacie rozdanyich, włok 2, morg. 27, pręt 25; czini z nich płathu kop 5, gr. 41.

Summa gruntu Korszewskiego polnego, sianożętnego i gaiami zarosczonego, tak we włokach 97, morg. 4, pręt, 10. S tyich rzezanich włok 64, s ktorich na karczmę włokę 1, na służbie konneyi włok 8 wolne. Osadnich włok 10, po 3 kopyi płacą, czini kop 30. Poddani trzimaią włok 45, płacą s każdeyi po kop 3 gr. 30, czyni kop 157, gr. 30.

Gaiami zarosczono i s tem, co na zarosczenie gaiow zostawiono, włok 11, morg. 2, pręt. 10.

W zasciankach polnich na rożnich mieiscach, tak iako iesth wiszeyi opisano na swich mieiscach, nie wspominaiąc naddatkow na niezupełne abo błothem przeszkodzone rezi, wolno, bez płathu poddannim przidanich, ale telko the zascianki i pasznia dworna, ktore poddani i ogrodnicyi na płacie rozebrali, wszitkiego thego włok 15 morg. 16. S thego na służbie ziemianskieyi włok 4, zadzib i wyipusthu sioła Korszewa włok 1, morg. 15; morgami na płacie między poddanne rozdano morgow 206, s każdego placić maią po groszey $6^1/_2$, czini kop 22, gr. 19.

Na ogrodniki zostawiono morgow 60; s thich na then czas nieprzięthо morgow $4^1/_2$, a przięthо morgow $55^1/_2$, s każdego płacić mayią za wszitkie powinnosci po groszey 10 lithewskich, czini kop 9, gr. 15.

W zascianku wiszeyi pomienionyim na then czas nieprzyięthich zostało morgow 29.

Na mlinarza i kowala morgow 6 wolnich.

Sianożęthnich zasciankow na rożnich mieiscach włok 6, morg. 15 i pręthow 25; s tich na sianożęci dworne włok 2, morg. 15, arędarzom do karczem morgow 28.

Na rożnem płacie, iako się wiszeyi pomieniło, włok 2, morg. 27, pręt. 25; przichodzi płathu od nich kop 5, gr. 41.

Sianożęci wolnich morgi 2 Onaczkowic z Janem Lisem.

Summa wszithkiego grunthu polnego i sianożętnego włok 97, morgow 4, pręt. 10.

Czini płathu s thego sioła z włok rzezanich, morgow ogrodnich i sianożęcyi kop 225, gr. 1.

Owsa pastuskiego mar 7.

Summa summarum w ymionach Połonskich włok 221.

W rożnich zasciankach polnyich, gaiami zarosczonyich, co się dwiema stawami Połonskiemi zalało, okrom sianożęci, włok 71, morg. 16, pręt, 17. Sianożęci po rożnich mieiscach włok 7, morg. 16, pręt. 9. Czini wszitkich włok 300, morg. 2, pręt. 26; s tich dwiema stawami Polonskiemi zalano włok 13, morg. 14, gaiam-

zarosczono i co na zarosczenie zostawiono włok 26, morg 5, pręt. 20. Placu, na czem 'dwor Poloński z ogrodami owosczowemi, z wyipusthem, s folwarkiem, z gumnem, pastewnikiem pobudowanyi, morgow 19, pręt. 17. Na pasznią folwarku Połonskiego, okrom sianożęci, włok 6, morg 28; sadzib we wszitkich wsiach, wyipusthow z wyigonami włok 11, morg. 5, pręt. 10; zascianku Kuncyicowego s stawkiem morgow 6; w nagrodę psowania morgow w Baiewie na groblą morg 1; w Korszewskim zascianku nieprzyęthich morgow 29. Na ogrodniki we wszitkich wsiach, na każdego po 3 morgi, włok 5, morg. 24; tich na then czas nieprzięthich morgow 57½; na piwowara morgow 3 wolne; sianożęci na dworne potrzebyi włok 3, morg. 10, pręt. 16; do karczem arędarzom sianożęci włok 1, morg 1, pręt. 3. Na 2 cerkwi włok 4; na ziemiany konne pancerne, koni 6, włok na nie 24; na boiary listowne włok 6; na woznego włok 2; na Łamana, Stanisława y Laskowską wdowę włok 4; arędarzom do karczem włok 5; na woytha włoka 1; na mlinarza morgow 18; na kowala morgi 3. The wszitkie od płatu wolne.

Płacą poddanni sioła Korszewskiego z włok 45, a s sioła Baiewa z włoki płacą 1 po kop 3½,—czini kop 161.

Z osadnich włok 29½ płacą po kop 3, czini kop 88.

Płacą po kop 2, gr. 40, żitha po mar ½ włok 109; czini kop 290, a żitha miar 54½.

Płacą Korszowianie z morgow 206 po groszey 6½, czini kop 22, gr. 3.

Ogrodnicyi Korszewscyi z morgow 55½ po groszey 10, czini kop 9.

Ogrodnicyi wsi Połonskich z morgow 66 po groszey 4, czini kop 4, gr. 3.

Z zasciankow rożnich przichodzi płathu z włok 2, czini kop 4, gr. 3.

S sianożęci włok 2, morg. 29, pr. 25 przichodzi płathu kop 5, gr. 47.

J summa włok płacącyich 200, morg. 15, pręt. 25, czini z nich płathu kop 586, gr. 41.

Żitha dziakielnego mar 54½.

Owsa pastuskiego mar 31.

Wolnyich, iako się wiszeyi pomieniło, włok 99, morg 3.

Arenda Połonska i budowanie karczem y młynow.

Mlinyi na Horce, ieden podle drugiego, na iednem to thoku, ze wszitkiemi potrzebami, z drzewa zbudowane, dwa, w ktorich kół mącznich pięć, stępne koło 1 i folusz. Tam że w theyi wsi, na Horce, przi gościńcu Lwowskiem do Łucka, karczma wiezna z dwiema wrothi, z drzewa zbudowana; w nieyi drabina y żłob według potrzeby; w ktoreyi izba biała; w nieyi okien s szklannemi błonami 2, okiennice na zawiasach, piec polewanyi, ławy według potrzebyi; w nieyi w bok komora, z drzewa budowana. Naprzeciwko izby piekarnia z drzewa robiona, drzwi prosthe, piec z glinyi lepionyi, stoł 1, ławy wkoło. Ktora karczma i the obie izby gonthami pokrithe. W sieniach piwnica w ziemi, z drzewa urobiona. Tam że przi karczmie browar, s chrostu uplecionyi; w nim kocioł piwnyi nimałyi, kadzi 2 wielgich piwnich i koritho pod niemi.

Druga karczma w siele Połoneyi także wiezna, o dwoigu wrociech na pręciech żelaznich; w nieyi drabina i żłób; w nieyi izba biała: w niey okien 3 z błonami szklannemi, okiennice na zawiasach, drzwi na zawiasach, komin murowanyi i niedobudowanyi, piec polewanyi i ławyi s potrzeb. Naprzeciwko piekarnia: piec z glinyi ulepionyi, stół i ławyi wkoło; w sieniach piwnica w ziemi, z drzewa zbudowana. Tha karczma wszitka gontami kritha.

Trzecia karczma w Horodisczu; piekarnia z drzewa zbudowana: w niey piec czarnyi, stoł i ławyi wkoło, sień s chrostu pleciona; w sieni miastho piwnice komora z drzewa budowana; tho wszitko słomą kritho.

Kthore tho pomienione mlinyi, karczmyi, mitho i grobelne arendowano poddanym iego xiążęcey mosci s Połoneyi, Haskowi Omeliancyicowi y Sawickiemu, roku 98, od nowego latha na trzi latha po sobie idące, na każdyi rok z osobna po kop 130.

Do kthoreyi arendyi przidano im iest włok 2 i sianożęc według dawnego zwiczaiu i napisania w inwentarzu, także i drew na każdyi rok po 30 wozow, o czem dostatecznie y na liściech arendarskich iest napisano.

Popowi Połonskiemu, do cerkwie Połonskiey, według zwiczaiu dawnego, co się kolwiek w dzień piątkowyi od wszitkich kół każdego thidnia wyimiaru dostanie, thedy tho wszitko napołyi z arendarzmi themu popowi dzielono byić ma, a mlinarzowi w thich mliniech czwartha miara byić ma.

Mlinki Baiewskie.

Pierszi mlinek w siele Baiewie ze wszitkiemi potrzebami, o iednem korecznim kole z drzewa budowanyi.

Drugi mlinek za siołem Baiewem, przeciwko gaiowi Baiewskiemu, na drugiem stawku Baiewskim, o iednem kole, kthoryi także dla małosci wodyi we dnie miele, a w nocyi stoi, wodyi przibira; thesz z drzewa budowanyi, słomą krithi.

Karczma Baiewska.

Tho iesth: piekarnia drzewianna, w nieyi piec czarnyi, ławyi wkoło, sień i komora s chrostu plecione, w sieni piwnica; tho wszitko słomą kritho.

Karczma Ozdowska.

Thak, iako i Baiewska, tem że strichem budowana.

Aręda tich karczem i młynow.

Karczmę Baiewską y Ozdowską, także i the wiszey pomienione oba mlinki w Baiewie, arendowano poddanemu iego xiężęcey mosci

z Ozdowa Truchnowi Popowiczowi, roku 98, od Nowego latha na trzi lata po sobie idące, za każdyi z osobna rok płacić ma kop 49 lithewskich, ktoryi iusz swem kosztem the potrzebyi mlińskie, nie kładąc na tho żadnego grosza iego xiążęcey mosci, odprawowac ma; a w thich mliniech mlinarzowi trzecia miara z wyimiaru być ma.

Arenda Korszewska i budowanie mlina y karczmyi.

W sicle Korszewie mlin, w którem kół mucznich 2, skrzinia dla sypania zboża wyimiernego; tam że karczma, w nieyi piekarnia, z drzewa budowana, piec czarnyi, ławyi wkoło, stół 1, drzwi na zawiasach, sień s chrostu i chiża plecione, wrotha wiezne 2. Tam browar, s chrostu robionyi, słomą krithi, kocieł piwnyi, kadzi 2 wielgie i koritho; ozdownia dla suszenia słodow stara i słodownia. Thę arendę karczmę, młyn, mitho arędowano poddanyim iego xiążęcey mosci Jowchimowi Kulhaiowi a Anthonowi Omeliancyicowi za kop 50, na trzi latha po sobie idące, począwszi od Nowego latha roku 98, na każdyi rok z osobna płacić mayią.

Do kthoreyi arendyi włoka 1 i sianożęci, błotha z brzegiem morgow 5, a w Burzinie morgi 2 przidano bez płathu, wolno.

Stawi Połonskie.

Stawyi dwa Połonskie, ieden za drugiem, ze dwu stron dworu Połonskiego leżą, kthorich stawow byić ma spusth dnia 1 septembra, iakosz roku 97 był spusczonyi, a trwał asz do Wielkieyi nocyi roku 98; za kthoryi kupcyi daią złothich 1100. Do ktorich stawow stacia według dawnego zwiczaiu arendarzom byić ma.

Stawki Baiewskie.

Jeden we wsi Baiewie, w ktorem karpie, płoć y okunie; a drugi stawek pod gaiem Baiewskiem, w ktorem ryby pospolithe, kthoryi był na spusth arendowanyi w roku 98 za kop 42.

A r e n d a i c h.

Then stawek karpiowyi, wiszeyi pomienionyi, w roku 97 na spusth arendowano o s. Siemionie, przed iarmarkiem Łuckiem, za kop 30. A then drugi stawek, pod gaiem Baiewskim, d. 29 augusta, roku 98, arendowano za kop 42, iako wiszey; od rozkopania do zaięcyia pospolicie trwa niedziel 12. Do kthorich żadna stacia dawana byić nie ma, oprocz troche drew i chrostu. A wszakże, gdzie iusz wodę puszczono, thedy pan Alexander Podbielski od d. 18 septembra na pana Bracławskiego then staw złowił.

Defalkacia mlińska.

Gdyi czas spusthu stawow Połonskich i Nahoreckich byić mal kthoryi od septembra 1 dnia asz do Wielkieyi nocy, przez niedzie, 26 od rozkopania do zaięcyia ma trwać, za then wszithek czas arendarzowi thich mlinow Nahorskich, kthoryi że z mlinow Nahorskich płaci po kop 80, s teyi summyi arendyi mlinskieyi wyitrącono i defalkowano byić ma według starodawnego swiczaiu kop. 45.

A z mlinku Baiewskiego, w sielie Baiewie, isz przez rok arędyi kop 10 przichodzi, gdyi spusth przipada i przez trzi niedziele telko trwać będzie, wyitrącono byić ma s summyi arendarskieyi na każdyi thidzień po groszey 12. A s thego mlinka, co pod gaiem, s którego telko kop. 3 gr. 36 na każdyi rok arendyi dawaią, gdyi spusth przipadnie i przez 12 niedziel od rozkopania asz do zaięcyia będzie trwać, wyitrącono byić ma na każdyi thidzień po groszey 4.

Włość Poleska w powiecie Pinskiem.

Sioło Uhrinicze.

Dworzycze Kopiłowicz, dymow 7. Dań miodowa:

	Kop.	Groszy.	Penias.
Matey Machnowic s sinami żonathemi, starzec, .	2	7	—
Lewko a Mic Oleszkowiczi, synyi 2 małe	1	2	—
Marcin Oleszkowic.	—	2?	—
Klim Zankiewic s sinami 4	1	24	—
Jacko Falciewic, synyi 2	—	44	—
Mic Falciewic a zięć Ihnath	—	44	—
Samon Machnowic s sinem	—	44	—

Dwor Rokiticz, dymow 10. Dań miodowa:

Simon a Demid Kaluchowiczi	—	31	5.
Matwieyi Kaluchowic s sinem	—	19	5.
Daczko Kaluchowic, sinyi 3	—	19	5.
Falko Nazarkowic, s sinami 2	—	20	—
Nester Nazarkowic, s sinem	—	20	—
Olesieyi Nazarkowic	—	20	—
Andrzeyi Nazarkowic	—	20	—
Iwan Fedczewic s sinami 4	—	42	—
Decko a Trisz Iwanowiczi, sin 1	1	20	—
Senko Olisieiewic	—	48	—

Tchorzewic, dymow 5. Dań miodowa:

Sawon Kleczewic s sinami 2	1	29	—
Pacyina Wasilewic s sinami 2	—	31	5.
Decko Karpowic s sinami 4	1	13	5.
Sawon Karpowic s sinem	—	39	—
Iwan Wasilewic	—	31	5.

Hitkowicz, dymow 6. Dań miodowa:

	Kop.	Grzszy.	Peniaz
Iwaszko Waczewic s sinami 4	1	—	—
Karp Waczewic s sinem.	—	30	—
Żdan Łukianowic z bratem i s sinami 2 . . .	—	32	4.
Walenthi Pawłowic	—	19	—
Macko Wieliczkowic s sinem	—	32	4
Fedor Wasilewic s sinami 2	—	32	4.

Minowicz, dymow 11. Dań miodowa:

Wasko Ławrinowicz	—	25	—
Kuzma Lowsieiewicz z zięciem	1	10	—
waszko Daniłowic s sinem	1	1	5.
Ułas Iwanowic s sinem	1	1	6.
Zienko a Olifer s sinami 2 Jackowicyi	1	23	—
Paweł Jackowic s sinami 2	1	1	—
Kuriło Maximowic s sinami 2	—	53	—
Olifier Androsowic s sinem i z bratem	—	44	—
Denis Hałczic s sinem	—	35	—
Thoma Sienkowic	1	6	—
Zienko Steczkowic s sinami 2	1	6	—

Horbaczewic, dymow 11. Dań miodowa:

Tiszko Iwanowicz s sinami 2 i z wnukiem. . .	—	58	—
Łuczka a Trochim Smoliczi	—	22	6.
Kric Walciewic s sinami 4	1	8	4.
Olesko Ławrinowic	—	57	—
Hriniec Jakimowic s sinami 3	—	34	—
Weremiyi Stefanowic s sinami 4	—	58	—
Iwan Miscewic s sinem	1	7	—
Moisieyi Ochrimowicz s sinami 2	1	—	—
Pilip Chwedewic z brathem	1	—	—

	Kop.	Groszy.	Penias.
Androh Klimowic z bracią 4	—	58	—
Parchom Joskiewic z bracią 2	—	58	—

Dawidowicz, dymow 7. Dań miodowa:

Matwieyi Oleskowic z sinami 2	—	51	—
Decko a Jlia Filimonowiczi	1	14	—
Procko z Kuzmicem, sinyi 2	1	14	—
Wasko Bakuthic s sinami 2	—	37	—
Masko Bakuthic s sinami 2	—	37	—

Pop Uhrinicki trzima dwie ziemi, s kthorich za dań płaciwano pieniędzmi kop 2 gr. 6; na then czas na cerkiew od płathu wolne.

Mlinarz ziemi żadneyi nie ma, thelko chatkę zbudowaną w thei wsi, od płathu wolne.

Kowal także ziemi nie ma, telko chałupa, w theyi wsi mieszka, od płathu wolne.

I summa w Uhrinicach: dworziscz 7, a dymow 58, s kthorich od płathu wolnich czini 4.

A isz na robothę do żniwia (iako przed them byli powinni do Połonney) nie chodzą, za co s każdego dymu po iednemu złothemu [1]) płacąc, czini z dyimow 54 złotich 54... kop. 21.

Za dań miodową płathu kop 46, gr. 34, pien. 2.

Tham że, w thei wsi, cerkiew ruska Swiętheyi Piatnice zbudowana; karczma w thei że wsi na arendzie.

M ł y n.

Młyn w thei wsi Uhrinicach, kół mącznich 2, folusz 1; kuznia do kowania żelaza, o czem niżeyi zmianka przi arendzie. Tham że byiwaią gonyi bobrowe na rzece Hochocie. W thei że wsi Uhrini.

---

[1]) Одинъ злотый польскій равнялся въ это время 24 грошамъ литовскимъ (см. Жив ь князя Андрея Михайловича Курбскаго въ Литвѣ и ьа Волыни. Кіевъ, 1849, II, стр. 43).

cach iesth pułdworziscze kniazia Kozieki pusthe, s kthorego, według powieści poddanich, przichodziło kniaziu dani miodu, miodem wiader trzi.

Sioło Berczicze.

Dwor Sawicz, dymow 12. Dań miodowa:

	Kop	Groszy	Peniaz.
Fedor Jurkiewic s sinami 3	2	—	—
Jowchim Fedciewic	1	—	—
Kuzma Koroczewic s sinem, brathankow 2	—	59	—
Hric Denisowic s sinem	—	29	5.
Hacko Hriczewic	—	29	5.
Serheyi a Demid Hriczewiczi	—	59	—
Taras Hańcowic z brathi 3	—	33	—
Andrzei Iwanowicz s sinem	—	33	—
Iwan Ihnatowicz s sinem	—	33	—
Josko Jowchimowicz s sinami 2	—	43	—
Mic Onieszkowic s sinem	—	30	—
Thoma Mieszkowic z zięciem	—	30	—

Charitonowicz, dymow 14. Dań miodowa:

	Kop.	Groszy.	Peniaz
Kostiuk Charithonowic, sin i zięc	—	27	5.
Wasil Sienkowicz z zięciem Tiszkiem	1	1	5.
Anthon Sienkowic s sinami 2	1	1	5.
Filimon Proniewicz	—	16	5.
Demko Smalewicz	—	31	5.
Hawriło Łańko s sinami 2	—	43	5.
Olisieyi Filipowic s sinem	—	16	5.
Radko kowal	—	16	5.
Juchno Miczewic s sinami 3	—	24	—
Timosz Michałkowic s sinami 3	—	51	5.
Nazarko Hihiwic	—	44	—

Lithewskiego, dworziscze 1, a dimow 5, dayią dani miodu wiader 3, żitha w snopie kopę 1, owsa mar 1. Kniazia Kozieki [1]) dyimow 4, daią dani miodu wiader 3. Pana.... dworziscze, daią dani miodu wiader 3.

Arenda Poleska.

W siele Uhrinicach mlin na rzecze Stochocie, w nim kół mącznich 2 i folusz. Drugi mlinek w siele Bichowie zasusznyi, tho iesth wiosną a w iesieni miele; w nim koło iedno. S ktorich mlinów na arendarza wyimiaru miarek trzi, na mlinarza miarka iedna, tak że i s folusza brano bylć ma. K themu karczma w Uhrinicach i mitho. Tho wszitko arenduią arendą na każdyi rok po kop 55. Do thego kamienie i wszelkie potrzebyi, do thego mlina należące, then arendarz iz mlinarzem swem własnem kosztem kupować i odprawować maią i są powinni.

Ruda Poleska.

W Uhrinicach, na thei że grobli i rzece Stochocie, na któreyi i mlin, ruda dla robienia żelaza ze wszitkiemi potrzebami iest zbudowana, s któreyi arendyi daią na każdyi rok sosnikow kop $3^1/_2$ par y po dwa sadyi żelaza do pługow. Themu rudnikowi w siele Uhrinicach dom dla mieszkania od płathu wolne.

Gony bobrowe.

Przi siele Uhrinickim, na rzece Stochocie, są gony bobrowe, na kthoreyi gdyi się trafi bobryi, na iego xiążęcey mosci ubyiaią.

I summa w wszitkich trzech wsiach: dworziscz 11 a dyimow 114, s kthórich wolnych od płathu dyimow 4, płacą po złothemu z dyimow 110, czini kop 44.

---

[1]) Князь Дмитрій Андреевичъ Козѣка былъ сынъ Андрея Козѣки, который бѣжалъ изъ Московскаго государства въ 1524 году. (Кн. земская Владим. 1577—1579, лис. 175.

Za dań miodową s thich trzech sioł kop 90, gr. 39, pien. 2.

Za arędę karczmyi, mlina y mitha kop 55.

I summa czini thego kop. 189, gr. 39, pien. 2, a sosnikow par kop $3^1/_2$ y dwa sadyi żelaza do pługow.

Granice imienia Połońskiego.

Począwszi od rzeki Połonneyi, zostawuiąc grunth Ceperowski po lewie, a grunth Baiewski po prawie, tha granica błothem idzie prostho asz do kopca, podle drogi Ceperowskieyi z Baiewa usyipanego. Od thego kopca przez pole, doliną także, nie prosto iednak, bo kopcyi po theyi granicyi są sypane asz do mohiłyi, kthora nad goscińcem Łuckim do Torczina leżi. Thą drogą iadąc do Łucka, także zostawuiąc grunth Baiewski i sioła Horodiscza po prawie, a grunth pana Borzobohathego Zaboroliński po lewie, asz do grunthu granicyi pana Bokyioweyi Omelianickieyi; tham że tha droga trochę się graniczi z grunthem pana Bokieiowem Omelianickiem; a pothem grunth Połoński, sioła Horodiscza, poszrot przez the drogi ku gaiowi Omelianickiemu; thą granicą asz do grunthu Hnidawskiego, kthoreyi grunth Hnidawski, także iako y Omelenicki, zostawuiąc po lewie, a po prawie grunt Połonski asz do grunthu i granicyi Połoneyi władiczineyi, thą granicą idąc nieprostho przes rzekę Połoną, asz do drogi s Połoneyi i z Horki do Pułhanowa; thą drogą iadąc ku Pułhanowu, zostawuiąc grunth władicziney Połoneyi po lewie, a po prawie grunth Połonski, sioła Horki i Połoneyi, asz po dolinę, kthóra dolina graniczi grunth Pułhanowski z grunthem Połonskiem, zostawuiąc grunth Pułhanowski po lewie, a Połonski po prawie, asz do granice y kopcow Ławrowskich. Tha granica idąc nie prostho także, zostawuiąc grunth Pułhanowski po lewie, a Połonski y Ozdowski po prawie, asz do narożnego kopca, kthoryi sthoi nad goscińcem Lwowskim do

Łucka. Kthóryi then kopiec graniczi grunth Ławrowski, Nieswiecki, Korszowski, Ratnowski y Ozdowski. Ydąc od thego kopca them goscińcem ku Łuckowi, także zostawuiąc grunth Ozdowski po prawie, a grunth Ratnowski po lewie, asz do scianyi Rathnowskieyi, kthóra sciana do thego sz goscińca z leweyi stronyi przipadła. Thą scianą przeszedzi grunth Ozdowski, przez then gosciniec Lwowski, także zostawuiąc grunth Rathnowski po lewie, a Ozdowski po prawie, asz do rzeki Połoneyi. Thą rzeką idąc w górę, mimo dwór Rathnowski, zostawuiąc grunth Baiewski po prawie, a Ratnowski po lewie, asz do granice Ceperowskieyi, tho iesth do thego miesca, od kthórego się poczęła pisać granica Ceperowska z Baiewa.

Granica Korszewska.

Tha granica Korszewska, począwszi od thego zwisz mianowanego kopca narożnego, nad goscińcem Lwowskim do Łucka, ydąc them goscińcem od Łucka ku Lwowi, zostawuiąc grunth Nieswiecki po lewie, a Korszewski po prawie, asz do granice Nieswieckieyi, kthóra s praweyi ręki przipadła do thego goscińca Lwowskiego. Thą granicą wszitką polem, zostawuiąc grunth Nieswiecki po lewie, a Korszewski po prawie, asz do końca groble stareyi, kthóra nad rzeką z Nieswieca asz do Korszewa czieczi grunth leżyi. Thą rzeką w nisz idąc, zostawuiąc grunth Nieswiecki, Podberezski, Wikthorzanski i Horodecki po lewie, a Korszewski po prawie, asz do granice Wikthorzanskieyi, a granicą Wikthorzanską wiszedszyi przi rzeki, przez błotho na pole, poliem asz do granice Rathnowskieyi, a granicą Ratnowską asz do zwisz pomienionego narożnego kopca, po gosciniec Łucki do Lwowa.

Zamknienie tego inwentarza, abo summarius krótko zebrany.

Imiona Wolinskie.

Dochodow z imion Połonskich, okrom grunthow wolnich i nieco nieprzyętthich, uczini czinszowych pieniędzi kop 587, gr. 28.

Za arendę karczem, mlinow i pogrobelnego kop 229.

Za spusth stawow Połońskich, kthóryi był roku 97, dnia 1 octobra, kupcyi dayią złothych 1100, kthorich zawsze po trzech leciech, wstempuiąc na czwarthi rok, spusth przipada, kthórego czasu arendarz mliński żadnego pożitku, dla niemełcia we mlinech, nie ma, przetho za tho defalkuie mu sie kop 45. A tak the stawyi, wyitrąciwszi thę pomienioną defalkatią arendarzowi młińskiemu, rachuie sie, thelko według theraznieiszeyi cenyi, za kop 395; rozdzieliwszi tho na czworo dla thego, abyi się wiedziało, iąko wiele prowenthów każdego roku uczinić ma, kładzie się za rok kop 98, gr. 45.

A za spusth stawkow Baiewskich, tho iest: iednego we wsi Baiewie, kthorego spust był roku 97, o żniwach, przed Siemionem, za kop 30, a drugi pod gaiem Baiewskim, kthorego spusth był roku 98, in augustho dnia ostatecznego, za kop 42 umowiono było. The thedy dwa stawki czinią kop 72. A isz także arendarzowi mlińskiemu, kthoryi przes czas spusthow żadnego pożitku mieć nie będzie, thedyi mu się defalkuie s sumyi iego arędarskieyi tak, iako iesth wiszeyi przi opisaniu stawow dostatecznie opisano, kop), gr. 24; zostanie thedyi kop 70, gr. 36. Których thich stawkow, dla pewnich przicżin, isz we czteryi latha, wstempuiąc na piąthi rok, spust przipada, przetho thesz tho summę pieniędzi z nich przichodzącą na pięć częsci dzieląc, iakobyi z nich uczinić miało na każdyi rok po kop 14, gr. 7, pien. 2.

Przedaża trzesni.

Za trzesnie gaiu Baiewskiego, gdi się przed them dobrze zradzali, bierano po 50 kop, czasem mnieyi. Theras themi latyi, isz sie

nie zradzałyi, przetho thesz za the trzesnie na then czas nic summyi pieniężneyi do sumariusza się nie kładzie. Iednak, gdi się kthórego roku zrodzi, thedyi urzędnik, według nailepszego pożitku iego mosci, one przedawać i z ich na liczbie respondować ma; a z inszich gaiow trzesnie ususziwszi, do spiżarni iego xiązęcey mosci odesłać się mayią.

Uczini thego wszitkiego kop 928, gr. 24, pien. 2, żitha dziakielnego mar 54½, owsa pastuskiego mar 31.

Włosci Poleskie.

Z imion Poleskich za dań miodową kop 90, gr. 39.

Za podyimsczizną kop 44. Za arędę karczem, mlinow i mitha kop 55. Uczini thego s Polesia kop. 189, gr. 39, pien. 2.

Za arędę rudyi sosnikow par kop 3½ i dwa sadyi żelaza pługowich.

Summa summarum wszitkich dochodow i prowentow z imion Wolińskich i Poleskich, okrom gumna y obory, czini płathu pieniężnego kop 1118, gr. 4, pien. 4.

A co się dothicze ziemianina iego xiążęcey mosci, pana mego, iego mosci pana woiewody Wileńskiego, pana Makara Stefanowicza, kthorego sobie iego xiążęcia mość, pan moyi, iego mość pan woiewoda Wileński, s teyi maiętności frimarcząc z iego moscią xiążęciem Koszerskim, castalanem Bracławskim, na ymiona iego mosci Litewskie Owanthę i prziległosciami oneyi na Połoną, onego sobie wyiiąwszyi z osiadłością, z grunthem i s poddannemi iego, zostawił dla posług swich w them kraiu wiecznemi czasyi,—do kthórego tak samego, iako poddannich, grunthow, gaiow, sianożęci i ze wszemi pożitki iego xiąże iego mość Koszerskie thak sam, iako i małżonka iego mosci y pothomkowie ich mosci, żadnego wstępu, władzi a ni prawa mieć nie maią wiecznie. Kthóryi tho ziemianin

iego mosci pan Makar Stephanowic osiadłość ma przi siele Ozdowie, na dworziszczu Duthowskiem, nad kryinicą wielgą Ozdowską. Kthórego grunthu iego s sadzibą, s siedlisczem, z ogrodami, s sadem, s pasthewnikami, s polami orzonnemi, s stawkiem na rudzie zasyipanem, s sianożęcią około krinicę y z rogiem gaiu berezowca, granica mianowicie tho iesth: począwszi od rzeki stawu Połonskiego, miedzą podle morgu poddannego Ozdowskiego, Łuczki Korżewica, ku drodze, kthora idzie z Ozdowa do Połoneyi; a przes drogę prostho gaiem berezowcem do scianyi, kthóra leżyi za them gaiem berezowcem, do kthoreyi końcem dochodzą włoki Ozdowskie, a scianą do dolinyi, przeziwaiąceyi Wierbia, a doliną ku stawkowi, kthóryi na rudce, podle domu swego, zasyipał then że pan Makar Stefanowicz. A poddani iego domami swemi mieszkaią w siele Ozdowie, tho iesth: wdowa Kuleszicha z dwiema sinami Wenedekiem i Thomą, po koniec grobelki, Sieńko Doroszewicz, Jacko Szarupicz, Andrzeyi Przistrzało domami na ogrodziech mieszkaią, na dworziszczu Prochimowskim, nad rzeką, niedaleko cerkwi Ozdowskieyi. A grunthu iego orzonego, w polu iego, z gaiem y zaroslami, włok pięc i morgow siedmnaście, prętthow piętthnaście, kthóre leżą w zascianku, międzi grunthem Pułhanowskim y Ławrowskim, w końcu włok Ozdowskich y Połonskich. A morgów sianożęthnich w Korszewskim gruncie na sieliszczu, podle Kosowskiego, morgow szesć. Y tak, iako się wiszeyi pomieniło, s themi grunthi w granicach mianowanich y s sianożęcią mianowaną w sieliszczu Korszewskim, co on zdawna od iego mosci pana woiewodyi Wileńskiego dzierzyi y użiwa, thego wszitkiego grunthu y theras then ziemianin jego xiążęcey mosci, pana mego, iego mosci pana woiewodyi Wileńskiego, pan Makar Stefanowic y potomkowie iego użiwać i dzierzeć mayią wiecznemi czasyi. A iego mosć xiąże Hrehoryi Sanguszko Koszerski, casztalan Bracławski, i potomkowie iego mosci do thego wszitkiego, iako się wiszeyi pomieniło, żadnego prawa nie mayiąc, i żadnem sposobem w tho wstępmpować się nie będzie powinien wiecznemi czasyi.

Kthoryi tho inwentarz podania Połonneyi, ze wszitkiemi wsiami, do niey należącemi, y wsi Poleskick, od jasnie oswieconego xiążęcyia iego mosci pana Krzistopha Radziwiła, xiążęcia na Bierzach z Dubinek, woiewodyi Wileńskiego, hetmana nayiwiszego Wielkiego xięstwa Litewskiego, Soleckiego, Urzędowskiego, Borysowskiego etc. etc. starostyi, dzierzawcyi Kokonhawskiego i Hamskiego, przes urzędnika iego mosci Połonskiego pana Michała Kendzierskiego, wielmożnemu panu xiążęcyiu iego mosci Hrehorowi Sanguszkowi Koszerskiemu, casztalanowi Bracławskiemu, przes nas woznyich Matisa Sławogurskiego, woznego y generała powiathu Łuckiego, a Fiedora Swiridowskiego, woznego. Do kthórego tho inwentarza, przi pieczęci pana Michała Kendzierskiego i podpisu ręki iego, y my pieczęcyi swe prziłożili, s podpisem ręki meyi własneyi Swiridowskiego. Pisan w Połonneyi, roku thisiąc pięcseth dziewięćdziesiąth osmego, miesiąca septembra, dnia osmnastego, y do xiąg grothskich Łuckich przes nas, woznich pomienionich, iesth danyi y actikowan.

Pisał Kędzierski ręką swą.

Mieysce pieczęci.

Pan Koszersky przez obliatę do xiąg podał dziewiątego octobra w roku ninieyszim 1598.... Jakub Łyszakowsky, podstarosci Łuczky, przyiął. Maximilian Stempkowski....

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива 1598 года, № 2088, л. 98.

Отдѣлъ третій.

МАТЕРІАЛЫ

ДЛЯ ИСТОРІИ МАЛОРОССІИ.

I.

Письмо Кіевскаго воеводы Адама Киселя къ королю съ изложеніемъ своего мнѣнія о томъ, какой политики держаться впредь относительно Хмельницкаго и козаковъ. Изъ Кіева, 1652 года, 24 февраля.

Nayiasnieyszy miłosciwy krulu, panie, panie moy miłosciwy!

Jako pirwszych obozowych prac moich y usług w commisyi pod Białocerkwią, z całym dostoienstwem waszey krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, y z dobrem Rzeczypospolitey zawartey, reddidi rationem, tak teraz drugą funkcyą, włożoną na mię od waszey krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, zatrzymania pokoiu y przywiedzenia ad exequtionem punktow, z Woyskiem waszey krolewskiey mosci Zaporozkim postanowionych, szczęsliwie skonczywszy, czynię krotką relacyą. Zachodziły częste alteracye y coraz nowe tempestates, o ktorych dawałem znać zawsze jego mosci xiędzu kanclerzowi, memu miłosciwemu panu. Tym wszistkim iednak, za łaską Bożą, wczesnie zabiegaiąc, przziwiudłem do tego terminu, że y wypisy stanęły, ktorych regestra oddane do grodu Kiiowskiego, y posłowie na seym wysłani, y woysko iuż za Dnipr wyprowadzone. Nobilitas wszytka do dubr swoich reinducta. Restat haec omnia parta iako tueri et conservare, o czym życzyłbym tam, gdzie cała Rrzeczpospolita na tenczas radzi, moie tyż sentencyą dać waszey krolewskiey mosci, panu memu miłosciwemu.

Lecz że tuteysze obsequia do tych czas przy Dnieprze zatrzymały mię, y ieszcze do samey conclusiey seymu zatrzymać muszą, exclusus czasem y odległoscią, to, co bydź rozumiem potrzebnego, tym pisaniem moim exprimo.

Ze trzech sentencyi o dalszey całosci Rzeczypospolitey musi bydź iedna, nec potest esse co czwartego: albo dufać Chmielnickiego przysiędze y woysko zostawić ordynariyne, a sumptom, kture prowadziła do tych czas oyczyzna, parcere; albo, nie dufaiąc Chmielnickiemu y iego nie zostrzygnioney z ordą przyiazni, cummulare exercitum y prosequi bellum. Te obiedwie, tanquam extremae, sententiae mnie displicent; bo iako dufać nimasz komu, y dla tegoż ubespieczać się nie potrzeba. Tak wzruszać pokoy poprzysiężony y usmierzone łaską Bożą a zwycięzstwem waszey krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, intestinum, znowu excitare bellum, a zniszczyć ostatek Ukrainy y wyprowadzone z oyczyzny pericula revocare, ani dać wytchnąc zniszczonym dostatkom y siłom iey nie życzę. Albo ani classicum canere, ani desperować o pokoiu (kturym sam Pan Bog szafuie), ani confidować temu, ktory nie tylko sam przez siebie, ale tyż per multitudinem irrationabilem odmiennym; ale pokoy poprzysiężony zatrzymywaiąc, y confidencyą utwierdzaiąc, y na wszytkie contingentia poglądaiąc, iustum iakiemu może sufficere Rzeczpospolita y iaki by mogł suficere omnibus casibus ieszcze na to lato (aby iako naylepiey utwierdzić się rzeczy mogły) formare exercitum, lubo tuż woysko w łanowego żolnierza obrociwszy, lubo na nie podatki obmysliwszy. W Braclawiu uczynić rezydencyą woysku temu y obozowi, a z Zadniepra, trawę uprzedzaiąc, pod pretextem zapłaty y rospuszczenia woyska, sprowadzić woysko, ne quid periculi incidat. Prowiant zas z całey Koruny,—ponieważ iuż tuteysze kraie zniesione, żołnierza żadnym sposobem alere nie mogą,—ordynować, iakoby to woysko iuż tu obecnie zawsze zostawało. Chmielnickiego przytem omni meliori modo traktować y przychęcić tą daniną, o kturą prosi, tak dla prętszego zawasnienia z tatarami, iako i dla odnowienia pola y

morza, życzę. Więc woysko Wielkiego Xięztwa Litewskiego żeby na to lato ieszcze zatrzymano być mogło y rezydencya jego żeby także accomodowana była od swoich granic na Zadnieprze intenta, życzyłbym. Ta media (extremis amputatis) sententia, gdy plebs obaczy, że y fidem servamus, y siły ad reprimendum gotowe mamy, w Panu Bogu nadzieia, rem nobis ad sua revocabit principia, a co naywiększa, gdy nie maiąc od nas przyczyny żadney, kozacy nie będą mieli occasionem consurgendi, owszem przy wolnosciach swoich zostaiąc, zakochaią się w pokoiu. Tatarowie zas, sine praeda et spoliis wytrwać nie mogąc, woyska widząc gotowe y do Polski daleką drogę, wpadną w Ukrainę gdziekolwiek, albo Moskwę przyległą Morawskimi szlakami infestować będą; a kozacy zaś, aby im nie mieli zwyczaynie na przeprawach odbierać zdobyczy, nie wytrwaią; sama przez się nascetur nobis ta, około ktorey usiłuiemy, rescissio przyiazni. Nie wytrwaią bez pola y nasi kozacy: poydą li tyż na morze, ieszcze lepiey y prędzey zwadzą się, a woyska Waszey krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, gotowe na to wszytko, co fortuna przyniesie, in promptu będą vel ad resistendum, vel ad prosequendum. Z Moskwą przy tym przez mię zawartą armorum conjunctionem na tatary renovare et resumere, y z cesarzem Tureckim, przełożywszy mu tak wiele zbrodni tatarskich, urgere sprawiedliwosci et firmare pokoy. His rationibus rozumiałbym prospicere seccuritati Reipublicae. Kture to sensus moie, exantlatos labores, zdrowie, wiek y fortuny, na tych że usługach oyczyzny poronione, z wiernym poddanstwem moim kładę pod nogi waszey krulewskiey mosci, pana, pana mego miłosciwego.

Waszey krolewskiey mosci, pana, pana mego miłosciwego, wierny poddany y sługa naniższy Kisiel, woiewoda Kijowski.

Na zamku Kiiowskim, die 24 februari, anno 1652.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

II.

Проѣзжій листъ, выданный отъ Кіевскаго митрополита Сильвестра Косова московскимъ людямъ, возвращающимся на родину изъ Турецкаго плѣна. 1652 года, 9 мая.

Сильвестръ Косовъ, милостию Божиею православный архіепископъ, митрополитъ Киевский, Галицъкий и всея Росіи, екзарха святого апостолского єрону Константинополского.

Всѣмъ вобецъ и кождому єособна, кому о томъ вѣдати належати будетъ, меновите всечестнымъ протопопомъ, честнымъ іереомъ, гдѣ-колвекъ знайдуючимъся, возлюбленымъ намъ в Духу святомъ сыномъ, до вѣдомости доносимъ, ижъ оказателе сего листу нашего Филипъ, Гавриилъ, Никифоръ, Анъдрей и Иванъ, народу Московъского люди, будучи, за презренемъ Всемогучого, з неволи Турецкои освобожени, берутъся до отчистои земли своеи, которые абы любовъне отъ честностей вашихъ в домахъ прымованы и хлѣбомъ питаны были, пастырско жадаемъ. Данъ в Киевѣ, при церкве нашой катедралной святои Софии, 9 мая, року 1652.

Рукою власною.

Подлинникъ на листъ бумаги, съ печатью на желтомъ воску подъ кустодіею. На печати оттиснутъ гербъ, надъ нимъ архіерейская митра, крестъ и жезлъ, а еще выше знаменіе Богородицы; кругомъ всего вырѣзанъ словами титулъ митрополита. Хранится въ Моск. Архивѣ Министр. Иностр. дѣлъ.

III.

Письмо Б. Хмельницкаго къ окольничему и воеводѣ князю Ѳ. А. Хилкову съ извѣстіемъ о своемъ выступленіи противъ поляковъ и съ просьбою ходатайствовать предъ царемъ о военной помощи козакамъ. 1652 года, 17 мая.

Божиею милостию великого государя, царя и великого князя Алексѣя Михаиловича, всея Русіи самодержъца и многихъ государствъ государя и благодѣтеля, его царъского величества, окольничему и воеводѣ князю Ѳедору Ондрѣевичу Хилкову Стародубскому Богданъ Хмелницкий, гетманъ Войска Запорозкого, доброго здоровя и щасливого повожденя в долъгый вѣкъ отъ Господа Бога жычимъ и поклонъ нашъ отдаемо.

Писать ваша милость рачилъ ко намъ и путивлица Максима Плешивого с товарышемъ, прислать для проведиваня задержаныхъ в Варшаве пословъ его царьского величества до сейму пришлого, который сеймъ отложили на далшый часъ, ажъ до августа мѣсяца, Ляхи и пословъ его царьского величества ради дѣлъ каковыхъ держать и пбки задержать, не вѣдаемъ. Однакъ Ляхи, неприятели наши, хрестяномъ вѣру (sic) великую чинятъ и на два обозы войска збираютъ, за чимъ и мы рушилисьмося з войскомъ а просимъ, рачь ваша милость причинитися до его царьского величества, жебы его царьское величество насъ отъ милостивое ласки своеи не отвидалъ и руку помощи намъ давалъ противко неприятелемъ нашимъ; а мы служить готовысмо его царьскому величеству прямо и вѣрне. При семъ буди здравъ и Богомъ хранимъ, а ко намъ другольюб...

Вашей милости всего доброго зычливый приятель и слуга Богданъ Хмелницкий, гетманъ Войска Запорозкого.

Данъ с табору от..... совъки, 17 дня мѣсяца мая, року 1652.

Подлинникъ, за собственноручною подписью гетмана, писанъ на листѣ бумаги, сложенъ пакетомъ и запечатанъ красноватою печатью, отъ времени искрошившеюся. На пакетѣ надпись та же, что и въ началѣ письма. Хранится въ Моск. Архивѣ Министер. Иностр. дѣлъ

IV.

Письмо неизвѣстнаго лица къ Слонимскому подкоморію съ разными вѣстями. Изъ Варшавы, 1652 года, 18 мая.

Miłosciwy panie podkomorzy Słonimski, mnie wielce miłosciwy panie!

Dwoie oraz waszmosci, memu miłosciwemu panu, przesyłam pisanie moie; pierwszym w podaniu nie chciała się accomodować okazyia, za czym towarzysza doczekać musiało, azali w companiej prędzey przysć mogą ad manus waszmosci, mego miłosciwego pana. Y day Boże, by mogłbym bydź w responsie praeventus, iako y gdzie mam ordynować z tąd waszmosci memu miłosciwemu panu z powolnosci moiey należące wiadomosci. Z Ukrainy to tylko accessit, że Chmielnicki pryncypałow pierwszego z naszymi hałasu poscinać kazałł ex consilio pułkownikow swoich, sam się nie chciałł narażać Woysku na invidią. Woysko nasze z Zadnieprza ustępuie wszystko, obozem stać będzie ku Bracławszczyznie y Podolu. Rozbrat z ordą submittuie się uczynić zarazem, tylko że ieszcze naszym nie dowierza, ktorym co czas supplementow przybywa, nie wiedząc, quo fine zmacniaią sie nasi, societatem armorum rwać się mu nie chce. Krol jegomosć w poniedziałek swiąteczny odieżdża

na noc do Nieporęta, potym do Czerwienska na Swiętą Troycę, do Warszawy na Boże Ciało rediturus. Woytostwo Mohilewskie po xięciu Sanguszku cessit jmci panu chorążycowi Pacowi, według pierwszey obietnice jego krolewskiey mosci. Przysyłałł po to jmc pan woiewoda Smolenski na rączym, infectis rebus powrocił posłany. O panu Radzieiewskim powiadaią, że się iusz we Szwecyey pokazał; iest ten, co go na oko widział. Dziwuią się wszyscy, po co się tam udał. Plura non currunt. Oddaię się zatym z służbami moiemi łasce waszmosci, mego miłosciwego pana, iako napilniey. Z Warszawy, die 18 mai, anno 1652.

Waszmosci mego miłosciwego pana życzliwy y powolny sługa A. K. Młło.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго.

V.

Письмо бывшаго короннаго подканцлера Іеронима Радзѣевскаго къ Богдану Хмельницкому съ предложеніемъ вступить въ союзъ съ Швеціей противъ Польши. Изъ Стокгольма, 1652 года, 30 мая.

Mosci panie hetman z Woyskiem Zaporozskim!

Jako za moie wierne, życzliwe i pracowite usługi, tak z młodosci moiey Rzeczypospolitey, iako y krolom Polskim, z odwagą zdrowia y substancyi moiey wyswiadczone, nagrodził mi krol jegomość, wiadomo tu iuż, rozumiem, nie tylko Woysku Zaporozskiemu, ale y wszystkiemu swiatu. Urosciwszy sobie przeciwko mnie, osobliwie, żem go radą moią wiodł zawsze do pokoiu z Woyskiem Zaporozskim, opak to tłomacząc, jakobym miał mieć z waszmoscią y z Woyskiem Zaporozskim moie taiemne porozumienie, i że pospolite

ruszenie pod Kijow iść nie chciało, mnie, żem ia braci moiey odradził, to przypisuiąc, rożnych sposobow szukał, aby mię był nie tylko urzędu mego, ktory mam za przywilejem dożywotnim, nie tylko starostwa, ktore mam od inszych krolow polskich za krwawe wysługi moie, zbawił, ale y na zdrowie moie tak nastąpił, że kazawszy niecnotliwy i Polsce niesłychany w sądzie swoim marszałkowskim bez wszelakiey winy dekret na mnie ferować. Musiałem, nie będąc rowny do oddania odporu potędze krolewksiey, do cudzych krajów się schronić i, swiatu wszystkiemu tak jawną krzywdę moię pokazawszy, o sposobach pomocy i do swoich dobr przyiścia, ktore mi wszystkie pobrał, pomyslić. Miałem tedy tę wolą—udadz się do Woyska Zaporozskiego, nie wątpiąc, że, znaiąc zawsze życzliwy przeciwko sobie affekt, wdzięczniey byscie mię przyięli; ale wiedząc, że zawsze krolewska zażartosć przeciwko waszmosci osobliwie, ktorego wszystkiemi sposobami krol jmc zniesć usiłuie, tedy wolałem się tam udać, gdzie i wiernym Woysku Zaporozskiemu i pożytecznym być mogę. Udałem się tedy do Sztokolma, do krolowey jmci Szwedzkiey, i opowiedziawszy iey krzywdę tak wielką moię, otrzymałem to wszystko, czegom żądał: że mnie y krzywdę pod swoię wzieła obronę, dawszy mi wszelakie w Sztokolmie pańskie wychowanie. A uznawszy tak wielką krolowey jmci łaskę, tym bespieczniey y o ukrzywdzeniu tak waszmosci od krola jmci, jako y wszystkiego Woyska Zaporozskiego krzywdzie z krolową jmcią mowiłem, prosząc, aby waszą opiekunką bydź chciała. Com wszystko z krolowey jmci zrozumiał, że iest bardzo życzliwa waszmosciom y skłonna do zawarcia związku y korespondencyi, bylisci wy sami chcieli y tego wdzięczni byli. Żałuie y tego, że waszmosciom, tak potrzebnemu Rzeczypospolitey woysku, przez ktorych Rzeczpospolita wszystkie prawie zwycięstwa y sławę przeszłemi otrzymywała czasy, krol jmc praw, wolnosci nadanych, a nawet słowa y postanowienia raz uczynionego nie dotrzymuie. Otrzymawszy tedy taką krolowey jmci deklaracyą, zaraz wyprawuię urodzonego Jasieńskiego, mego sługę, ktoremu ufam, do waszmosci kazawszy mu szukać ta-

kich sposobów, jakoby się mogł do waszmosci przeprawić; ktory proszę żeby byl dobrze traktowany y prędko odprawiony. Punkta te są: *Pierwsza*: żebyscie waszmosciowie zaraz z tym posłańcem lub iednę, lub dwie osoby godne y ktore by umiały po grecku mówić, tu wyprawili, gdyż krolowa jmci pisze y bardzo dobrze mowi po grecku. *Druga*: Ktokolwiek od waszmosciow przyiedzie, aby miał plenipotencyą y zupełną moc tak od waszmosciow, jako y od wszystkiego Woyska Zaporozskiego, żeby mogł to wszystko skutecznie i gruntownie konkludować y zawrzeć z krolową jmci, cokolwiek mu zalecicie; a nawet życzy tego krolowa, aby osoba jaka duchowna religie waszmosciow przy krolowey jmci mieszkała dla snadnieyszego we wszystkim znoszenia się z Woyskiem Zaporozskim; a ktokolwiek od waszmosciow tu mieszkać będzie, i poszanowanie i przystoyne wychowanie obiecuie krolowa jmc. *Trzecia*: Że z krolowey jmci waszmość osobliwie, mosci panie hetmanie, jako wszystko Woysko Zaporozskie kontenci będziecie, bo to pani woienna, słowo każdemu trzyma, czego swiadkiem ugoda z cesarzem Chrzescianskim, iako we wszystkim onę zachowuie; y teraznieysza moja krzywda w wielką mi się obróciła pociechę, żem znalazł taką krolową, ktora cudowiskiem iest całego swiata i z ktorey wszystko krolewstwo y wszyscy poddani (czego mi się dostawa słyszeć) kontenci zostaią. Co do hoynosci zaś, tak hoynego na swiecie i tak godnego krola niemasz, ktory by iey porownać mogł, co y sami, da Pan Bóg, przyznacie. A lubo dalsze są inducye, iednak ma słuszne krolowa przyczyny, że od krola jmci Polskiego są zgwałcone, zaczym nie ona, ale krol by był roztargnieniu przyczyną. Woyska gotowe są ogniste, sąsiedstwo też blizkie; ktore woyska, za przysciem waszych posłow i za zawarciem tey ligi nierozerwaney, prędko by się ruszyć mogli. Tego tylko potrzeba, żebyscie wsciowie w tym byli bardzo sekretni i żeby to wielka taiemnica była, aż do skutku samego przyidzie. Ja też tu mieszkać będę y tey woyny krolowey jmci pomogę, ktora by sama w osobie swey poszła. Szuka krol jmc zgody z krolową jmscią, y teraz znowu maią

się in septembri kommissarze krola Polskiego ziechać do Lubeku z kommissarzami Szwedzkiemi; ale widząc krolowa jmc nie stateczność krolewską, wątpi, żeby ta kommisia do skutku przysć mogła. O to się tylko staraycie, abyście iako nayprędzey i iak naybespieczniey tak mego posłańca, iako i swych posłow wyprawili; będą bardzo z krolowey kontenci; żeby ich gdzie nie przeymano, w czym naywiększey ostrożnosci potrzeba. Tym czasem tak rzeczy y woysko swoie dysponuycie, jakobyscie się nie wdawali z woyskiem koronnym w niebespieczenstwa. Z tatarami jako naylepiey się wiązać. Przez państwa hospodara Wołoskiego ostrożnie posyłać potrzeba, bo nie macie komu ufać. J do Rakocego wyprawić, żebyście się z nim złączyli y żeby was y on nie odstępował. Te zas woyska szwedzkie, ktore by poszły przez Jnflanty, prosto by poszły ku Riałey-Rusi, ku Mohilewu, i snadniey by się z woyskiem Zaporozskim znosić mogły; te zaś, ktore by poszły do Prus, poszły by prosto ku królowi, i tak waszmosci Ukraina cale by Woysku Zaporozskiemu w prędkim czasie oswobodzona była. Pewienem, że tę moię ku sobie y Woysku wszystkiemu życzliwość wdzięcznie waszmość przyimiesz, około czego daley z waszmoscią znosić się będę. Proszę tylko, gdy dobrze wszystko wyrozumiesz, aby tak list móy przez ręce posłanca mego był spalony, a to dla tego, żeby się nie dostał w ręce krola Polskiego, jako owe wszystkie, ktore pod Beresteczkiem rozięto, i moie tam między niemi znaleziono, lubo nic tajemnego w nich nie było. Zalecaiąc się na tenczas chęci i przyiazni nieodmienney waszmosci, mego miłosciwego pana, życzliwy przy tym sługa Hieronim Radziejowski, podkanclerzy koronny.

Dan w Sztokolmie, dnia 30 maja, roku 1652.

Изъ собранія К. Свидзинскаго, рукопись библіотеки Щорсовской и рукопись Кременецкая, л. 176.

VI.

Письмо Радзѣевскаго къ войсковому писарю Ивану Выговскому съ указаніемъ, какимъ способомъ козацкіе послы могли бы прибыть въ Швецію. Изъ Стокгольма, 1652 года, 30 мая.

Mosci panie pisarzu Woyska Zaporowskiego!

Dobrze wiadomą maiąc roztropnosć wmci, smiele y poufale piszę do wmci y do pana hetmana Woyska Zaporowskiego; bo pewienem tego, że to w sekrecie y w naywiętszey taiemnicy będzie, że wmc, iako rozsądny, przestrzegać tego będziesz, aby rzeczy te, ktore piszę, przed czasem nie wylatywali. Nie szerzę się w tym pisaniu moim do wmci, gdyż się referuię na list do pana hetmana pisany. O to tylko proszę, abyscie iak nayprędzey do krolowey iey msci Szwedzkiey wyprawili, dziękuiąc iey za tak wielki affekt, y takie osoby przy tym posle moim wyprawili, ktorzy by z krolową iey mscią po grecku mowić umieli, bo krolowa iey msć po grecku barzo dobrze mowi y czyta y maxime favet religioni wmciow, czego ci doznaią, ktorzy tu przyiadą. A iesli by nie mogli secure przez Polskę przeiachać, tedy by przez Siedmigrodzkę ziemię y przez Sląsk podobno by iachać musieli. Ale bym ia zyczył, żeby sli przez Polskę, wygoliwszy się y ubrawszy według teraznieyszego stroiu, o czym z tym że posłem, ktory by wiadom tutey drogi, zniesć się wmci. U ktorego by zaś brzegu sposoby mieli na morze posłowie wmciow, wezmiecie sz od tego ż informatią, gdy ż, za wzięciem wiadomosci, przez Gdansk do Polski krolowa iey mosć okręt wyprawi do tego portu, do ktorego przybędą posłowie wmciow z moim posłem. Miedzy krolową iey mscią y Woyskiem Zaporowskim correspondentiey prudentia et dexteritate to wmci monetur, ale y potym upewniam, że uznasz taką gratitudinem z krolowey iey msci, że to ze wszystkiemi, co ią znaią, przyznasz, że na

swiecie liberiorem y wspanialszego ani... niemasz nad tę krolową, ktorą kiedybyś wmć mogł poznać, za naywiętszą byś to sobie poczytał szczęsliwosć. Proszę tedy, aby do krolowey iey mosci y do mnie listy były doskonale y rzetelnie wypisane. A ia moiey przyiazniey dotrzymam Woysku Zaporozskiemu, ktoremu zaleć ode mnie służby moie, a sam mię choway w swoiey przyiazniey. Proszę ymiey mię za swego życzliwego przyiaciela. W Stokolmie, 30 mai, 1652.

Hieronim Radzieiowski.

Изъ библіотеки К. Свидзинскаго.

VII.

Универсалъ Б. Хмельницкаго съ предписаніемъ, чтобы козаки, живущіе на земляхъ Кіево-Пустыннаго монастыря, согласно давнему обыкновенію, уплачивали въ пользу монастыря десятину съ хлѣба, покотелщину и очковое. 1652 года, 30 мая.

Богданъ Хмелницкий, гетманъ з Войскомъ его корол. милости Запорозкимъ.

Ознаймуем сим писанем нашим атаманом и всему товариству нашему Войска его корол. милости Запорозкого, Ковалинским и Девичълиским, ижъ господинъ отецъ ігумен и вся капѣтула монастыра Николского Пустынного Киевъского показовали нам листы, права и привѣлея давъные, же хто колвекъ с козаковъ на кгрунъте монастырскимъ оселость мает, повиненъ десятину дават на монастыр зо всего збожа, такъже покотелсчизну и очковое. Протожъ, яко давный звычай бывалъ, так и тепер абы было, росказуем, штобъ десятину и покотелсчизну ведля звычаю давного не зборонялъся дават кождый козакъ, который заживаетъ кгрунту

монастырского, иначей не чинечи, под ласкою нашею и каранемъ войсковымъ. З Чигирина, мая 30 дня, 1652.

Богданъ Хмелницкий, рука власна.

Подлинникъ писанъ на листѣ бумаги. Внизу собственноручной подписи гетмана притиснута на красномъ воску подъ кустодіею войсковая печать. Хранится въ рукописномъ собраніи Коммиссіи, по описи № 178.

VIII.

Королевскій универсалъ съ приглашеніемъ высшихъ урядниковъ и сенаторовъ на совѣтъ по случаю разгромленія польскаго войска подъ Батогомъ. 1652 года, 12 іюня.

Jan Kazimierz, z łaski Bożey krol polski, wielkie xiąże litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, żmudzkie, jnflantskie, smoleńskie, czernihowskie a szwedzki, gottski, wandalski dziedziczny krol.

Wielmożny uprzeymie nam miły! I sama majestatu naszego wygoda, ale niemniey bespieczenstwo pod czas tak zatrudniony y niebespieczny, gdy te nas niepochybne utwierdzaią wiesci o rozgromieniu woyska naszego, przy wielmożnym hetmanie polnym koronnym na Ukrainie będącego, za nastąpieniem, nieprzyiaciela tego wiarołomnego, przytomnosci przy boku naszym urzędnikow, do rady y rządu należących, iakoby potrzebowało, baczyć się w tym uprzeymość wasza możesz. Pilnie tedy y gorąco uprzeymosci waszey żądamy, abyś niemieszkanie do boku naszego przybywał y tego, co do zatrzymania całosci oyczyzny należeć będzie, obmysliwać nam dopomogł. Życzemy zatem uprzeymosci waszey dobrego od Pana Boga w długi wiek zdrowia. Dan w Warszawie, dnia XII miesiąca

czerwca, roku panskiego MDCLII, panowania naszego polskiego IV, szwedzkiego V roku.

Jan Kazimierz krol.

Na kopercie: Wielmożnemu Ierzemu na Wisniczu Lubomirskiemu, marszałkowi wielkiemu koronnemu i t. d. uprzeymie nam miłemu.

На подлинномъ приписнута большая коронная печать на красномъ воскѣ.

Подлинникъ въ библіотекѣ К. Свидзинскаго.

IX.

Письмо къ королю Подольскаго воеводы Станислава Потоцкаго изъ лагеря подъ Сокалемъ. 1652 года, 14 августа.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie a panie moy miłosciwy!

Jako w powinnosci moiey, tak w każdym terminie, ktory by do wiadomosci podania waszey krolewskiey mosci zgodny był, sufficiens chcąc z stawać, wykonywam gotowość moią. Sprawce zaczym tego, ktory factie do Chmielnickiego od pana podkanclerzego przeszłego niosł, dni trzy przetrzymawszy, a to dla suspiciey, by nie był p. Wyżycky posłom kozackim w nię podany, odsyłam waszey krolewskiey mosci. Przez co y z listow, y z samego sprawci tego, doskonałey zawziętosci doydzie wasza krolewska mość napiętego w imprezie człowieka. Woysko waszey krolewskiey mosci, w iakiey kolwiek zostaie existimatiey, y lub niechętni na nie następuią, to wkrotce, da Bog, modestiam suam pokaże, iak prętko tylko zgromadzone uyrzą; a wasza krolewska mosć do usługi swoiey y dostoienstwa maiestatu swego wesprzesz go obmyslonym sposobem.

Kamieniec ten osobliwie za oswiatczone praesidium przeze mnie zosobna dziękuie, a obywatele tameczni zdrowia swoie tym ochotniey przy tym tam mieyscu kłasć declaruią. Ultra iednak w posileniu kul trzifuntowych, granatow y municiey tey tam należącey, aby doznało waszey krolewskiey mosci łasky, proszą y żebrzą tym czasem, poki pogoda stawić to pozwala y sposobnosć czyni, iako to nam moderna pokazuią tempora, a mnie w dalszym zayściu roskazanie waszey krolewskiey mosci gotowosć oswiatczyć nie roskaże. Nayniszsze zatym usługi moie maiestatowi waszey krolewskiey mosci, pana moiego, oddaię.

W obozie pod Sokalem, die 14 augusti 1652.

Waszey krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego y dobrodzieja, wierna rada y naniższy sługa Stanisław Potocki, woiewoda Podolski.

Оригиналъ въ библіотекѣ К. Сьидзинскаго изъ собранія О'Нацевича.

X.

Письмо Богдана Хмельницкаго къ королю съ объясненіемъ по поводу Батогскаго дѣла и съ просьбою о заключеніи новаго мирнаго трактата съ Войскомъ Запорожскимъ при участіи Московскаго царя, упрошеннаго козаками быть ихъ посредникомъ въ этомъ дѣлѣ. Изъ Чигирина, 1653 года (въ началѣ).

Nayiasnieyszy mosciwy królu, panie a panie nasz wielce miłosciwy!

Za wielkie szczęscie poczytalismy sobie, gdy tak znaczna nastąpiła była łaska przeciwko nas, sług a poddanych waszey krolewskiey mosci, pana naszego miłociwego, że wasza krolewska mość, pan nasz miłosciwy, nie życząc dalszego między chrzescianstwem, wiernemi poddanemi swemi, krwie rozlania, zauważywszy

to, że ilekolwiek okazya była do tego domowego zamieszania, nie z naszey strony dawała się, raczyłeś był w takowey poważney sprawie użyć pro mediatore hospodara jmść Wołoskiego, mego miłosciwego pana, ktorey medyacyey my ze wszystkiem Woyskiem waszey krolewskiey mosci Zaporowskim przez czas niemały, przy miłosciwey łasce waszey królewskiey mosci, pana naszego miłosciwego, czekaiąc, aż dotąd szczęsliwego nie możemy oglądać skutku. Nie wątpiąc iednak o miłosciwey łasce waszey krolewskiey mosci, pana naszego miłosciwego, a ze zwykłym naszym upokarzaiąc się poddanstwem, o miłosciwą waszey krolewskiey mosci, pana naszego miłosciwego, prosimy clementią, gdyż Bog sam iest temu swiadkiem, że iako przed tym, y teraz z serca wiernemi poddanemi bydz waszey krolewskiey mosci życzymy, nie mysląc o żadney zdradzie przeciwko majestatowi waszey krolewskiey mosci, oczekiwamy nie sroższego z obu stron krwie rozlania, ale raczey przy miłosciwey łasce waszey krolewskiey mosci obfitego pokoiu; ktorego iak szczyrze życzymy, tak też, aby iako naygruntownieyszy mogł otrzymać effekt, uprosiliśmy z naszey strony cara jmci Moskiewskiego, pana naszego miłosciwego, aby swoią w tym razie powagą włożywszy się, y nasze petita, wierze, cerkwiom y wolnosciom Woysku waszey krolewskiey mosci Zaporowskiemu pertinentia, łaskawie y miłosciwie przełożyć raczył. A my ani z woyskiem się nie ruszymy, y na maiestat waszey krolewskiey mosci, a ni na woyska waszey krolewskiey mosci koronne porywać się y żadney dawać ansy nie będziemy, oczekuiąc na miłosciwą łaskę waszey krolewskiey mosci, pana naszego miłosciwego, uniżenie upraszamy, aby woyskom waszey krolewskiey mosci koronnym y Wielkiego xięztwa Litewskiego nie raczył na nas, iako poddanych swoich, kazać następować, gdyż my się cale na łaskę waszey krolewskiey mosci, pana naszego miłosciwego, spuszczaiąc według pierwszey miłosciwey łaskawey deklaracyi, szczęsliwego oczekiwać będziemy w kommissyey skutku. Sami siebie przytym z naszymi usługami y z wiernoscią poddanstwa naszego miłosciwey waszey krolewskiey mosci, pana naszego

miłosciwego, polecamy się clemencyi. Z Czyhyryna, die .... mensis, anno 1653.

Waszey krolewskiey mosci, pana naszego miłosciwego, uniżeni słudzy y wierni poddani Bohdan Chmielnicki, hetman, z Woyskiem waszey krolewskiey mosci Zaporoskim.

Рукопись Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XI.

Письмо коронnаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Богдану Хмельницкому съ укорами по поводу Батогскаго дѣла и съ указаніемъ способовъ, коими гетманъ и Войско Запорожское могли бы умилостивить короля и Рѣчь посполитую. 1653 года (въ началѣ).

Mosci panie starszy i ze wszystkim Woyskiem Zaporowskim!

Nie ma to waszmosci bydź w podziwieniu i z Woyskiem Zaporowskim, żeś waszmość [pan tak wiele razy powtarzaney łaski jego krolewskiey mosci y Rzeczypospolitey nie umiał poważać. Teraz, gdy mnie list od waszmosci pana y od Woyska Zaporowskiego z suppliką do krola jmci, pana mego miłosciwego, dochodzi z większą aniżeli dotąd pokorą, z całym się przytym spuszczeniem na łaskę jego krolewskiey mosci y Rzeczypospolitey, odważyłem się lubo słusznie zagniewanemu panu y senatowi przy nim będącemu tę waszmosci supplikę przeczytać. Ktory wrodzoną sobie y z wielkich krolow, przodkow swoich, i z samego siebie maiąc klemencyą, uważa, że y przeszła, waszmosci panu pokazana, nic dobrego nie sprawiła, y na potym aby miała co dobrego sprawić, powątpiwa. I toć to sprawiło, żeś waszmość pan na pierwsze suppliki nie odniosł responsu. Przypomniey waszmość pan sobie, że u waszmosci pana ani ludziom wiara dana, ani Bogu samemu i krolowi jmci poprzysiężona mieysca nie ma. Gdy coraz po wyswiad-

czoney jego krolewskiey mosci y Rzeczypospolitey łasce, gdy panowie do dobr y maiętnosci swoiey powracaią, gdy woyska, wedle dawnego zwyczaju, na Ukrainę wchodzą, a waszmość pan coraz bez wszelakiey przyczyny, szablę pogańską zaciągnąwszy, na woyska jego krolewskiey mosci następuiesz, tak wielu ludzi wielkich znosisz, w ręce poganskie daiesz, niesłychanym u wszystkiego swiata przykładem, życia nikomu nie pozwalasz, usadziwszy się nie tylko na osiędzenie państw, jego krolewskiey mosci y Rzeczypospolitey zdawna należących, ale y na zgubę tak wielkich domow y familij,— sama Batowska niech będzie waszmosci panu swiadkiem u wszystkiego swiata. Po ktorey gdyś waszmość pan do krola jmci posłał, azażeś nie uznał dosyc łaskawosci, kiedy posłow waszmosci nazad odesłał i pana Zawilichowskiego wyprawił, aby był te rzeczy uspokoił? A waszmość pan, nie pamiętaiąc, żeś tak Zborowskie, iako y Białocerkiewskie łaski, od jego krolewskiey mosci pokazane, wprzod Berestecką, a potym Batowską rebelią sam zmazał, a przecież się ich y teraz upominał, ktorych że ani krol jmć, ani Rzeczpospolita już więcey zcierpieć nie mogła; przyszło iey y z krolem jmcią do tey rezolucyi, gdy widzi, że waszmość pan nigdy Rzeczypospolitey poprzysiężoney wiary nie dotrzymuiesz. A nawet szukasz rożnych sposobow i u sąsiedzkich panow, co nam sami pisma waszmosci posyłali, szukasz protekcyi, poselstwa ustawicznie wyprawuiąc do rożnych i one przyimuiąc; co się waszmosci panu przez prawa tey oyczyzny czynić nie godzi, wszystko czynisz. Azaż przez tak wiele lat kozackie woyska nie były w posłuszeństwie Rzeczypospolitey, a przecie nigdy obcych nie zasiągali posiłkow, i domowe to sądy i rozsądki uspokajały. Ieżeli się iakie krzywdy pokazały, na toć iest od Boga postanowiona zwierzchność, na to urzędy, aby krzywdy rozsądzali, ażeby sobie żaden sprawiedliwosci nie czynił. Co wszystko y z waszmoscią być by mogło, kiedybyscie waszmości sobie dobrze uważali, że Bóg, Pan i Stwórca swiata wszystkiego, chciał mieć waszmosciow w poddanstwie krolow jchmosciow i Rzeczypospolitey; zaraz byscie się sami osądzili i do

dawnych zwrocili zwyczajów, aby kozak był kozakiem, a chłop chłopem y posłuszny panu swemu. A uznali byście waszmoscie, że ieszcze znalazł by krol jmc y Rzeczpospolita tak wiele sposobów, żeby nikt krzywdy nie miał, a sprawiedliwosci odnosił według praw i wolnosci swoich, zdawna sobie należących, na ktore nigdy by nie było mysli następować. A ieżeli by miał kto krzywdę, azaż niemasz sposobu skarzyć się przed jego krolewską moscią y Rzeczpospolitą, ażaż by ta nie uczyniła sprawiedliwości? Krolowie, ktorzy na ziemi Boskie zasiadaią mieysca, y jego też zwykli nasladować. Ale iako Bog nikomu nie odpuszcza, tylko kto szczerze y sprawiedliwie żałuie, a żadnego zakładu więcey w sobie nie zostawuie przestępstwa, tak i krol jegomość, pan nasz, y z całą Rzeczpospolitą nie był by nigdy od pokazania wiernym poddanym swoim łaskawosci dalekim, gdyby się przeszłymi wiarołomstwy y krzywoprzysięgami waszmosci nie gorszył, ktoremi się y niebo i swiat wszystek brzydzić musi. Zdziwiałem się iednak z teraznieyszego listu waszmosci, ktoryś waszmość pisał do krola jmci, że się baczysz w swoich przestępstwach i że się wcale na wolę, łaskę i dobrodzieystwo jego krolewskiey mosci puszczasz, Bogiem się samym swiadcząc, że to szczerze piszesz. Niech że ten sam Bóg waszmosci będzie swiadkiem, ieżeli to iest w samey rzeczy, co w słowach wyrażasz, Ktory, choć nie rychło, umie się mscić krzywdy swoiey y wie mysli i serca ludzkie, a przed Nim nic się zataić nie może. Także się waszmość pan upokarzay przed krolem jmcią, jakobyś teraznieyszą pokorą mógł wszystkie przed Bogiem i przed ludzmi snieść zmazy. Co gdy waszmość szczerze czynić będziesz, przełamiesz y zwyciężysz Boga, zmiękczysz serce jego krolewskiey mosci, zniewolisz wszystkich nas, przy iego boku będących, animusze, ze się za waszmoscią y za Woyskiem Zaporowskim przyczyniać będziemy.—A ieżeli waszmość będziesz zdania mego słuchał, iako w liscie swoim do mnie wyrażasz, że mnie o przyczynę prosisz, tak nie zawiedziesz się, iedno chciey, szczerze do pokory udawszy się, ufać a rady moiey słuchać.—A naprzód,

niech to nie będzie u waszmosci w żadnym podziwieniu ani suspicyi, że krol jmć z woyskami swemi w Ukrainę idzie, iako pan, aby panstwa swoie widzał i uspokoił, i panow, ktorzy dostatkow i maiętnosci swoich postradali, do nich wprowadził.—A iako pokornych głow miecz nie siecze, gdziekolwiek krol jmc przyiedzie, niech poddani bezpiecznie w maiętnosciach i wsiach oczekiwaią, a przechodzącemu krolowi jmci niech w gromadach karki swe skłaniaią.—A ia upewniam, że tak dobrotliwy pan broni na nikogo nie dobędzie i do tego przywiedzie rzeczy, aby przeszłe przestępstwa i szkody panowie swoim odpuścili poddanym. Tym waszmość i oni iako pokażecie swoię pokorę, tak uznacie clementiam.—Ktorych waszmość od siebie rozesli, upewniwszy, że uznawać będą, ze zniżonemi karkami, łaskę jego krolewskiey mosci. I ten ci to będzie pierwszy dokument pokory waszmosciow. Sam zaś waszmosć pan z woyskiem swym zostaway w kupie a wysyłay przednieyszych z posrodka siebie do krola jmci, ktorzy by tęż pokorę waszmosci wyrażali i cale imieniem Woyska Zaporowskiego z waszmoscią na wolę i łaskę jego krolewskiey mosci spuscili się. A ja waszmosciow upewniam słowem moim, że wcale wszyscy i zdrowo do waszmosciow nazad powrocą i z łaską jego krolewskiey mosci.

Рукопись Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XII.

Донесеніе королю о дѣйствіяхъ коронnаго войска въ Подольи, писанное офицеромъ изъ полка Петра Потоцкаго, воеводы Брацлавскаго. Безъ даты (весной 1653 года).

Tranzakcya tey expedycyi naszey teraznieyszey, ile pomnieć mogę, krotko pisząc, tak się odprawiła: Jakośmy z stanowiska z chorągwią waszey krolewskiey mosci, dobrodzieja mego, tak na sam

termin stanęlismy w Dunaygrodzie; tam jmci pana woiewody Bracławskiego, pułkownika swego, czekalismy 5 dni z drugiemi chorągwiami. Dowiedziawszy się, że do Szarogrodu prostuie, skupiwszy się z jmcią, przyszlismi do Szarogrodu. Tam woyska hospodara Wołoskiego przyszło 12 okrytych chorągwi y ludzi nie zli. Pan Woyciechowski pułkownikiem nad nimi został, odstawszy od xięcia jmci Dymitra; z panem Kondrackim nieboszczykiem służąc, został był po Soczawskiey w Wołoszech; młody pachołek, ale do regimentu sprawny i do woyny ochoczy. Tey że nocy szedł pan Okuń w 27 chorągwi do Buszy na podjazd, mil 3 od Szarogrodu. Skupiło się było niemało tego hultaystwa Podniestrzskiego do Hreczki, opryszka z Kaluża. J mogł by był co sprawić ten że pan Okuń, ale bardzo ladajako odprawował ten podjazd, bo zaraz, w nocy wychodząc z Szarogrodu, kazał bić w bębny, czym woysko sturbował. Tam słyszę, przed Buszą przyszedłszy, już dobrze na dzień, o mile niemal, także kazał być w kotły. Ostrzeżone chłopstwo, przy potędze, ktorą mieli, dali wstręt słuszny, i by się był trochę zatrzymał, nie ladajaki miał by bankiet. List w tym przyszedł panu hetmanowi, abyśmy się do woyska co prędzey kupili ku Jlincom. Ruszyliśmy się rano; gdzie tylko miasteczko się trafiło, słobody i wioski, wyciąwszy chłopstwo, ogień ostatek dokonczył; nimeśmy się skupili z jmc panem hetmanem, niemało tey szarańczy się wypleniło. Tym traktem idąc, w samym Niemirowie dobrze trupem ulice okryte zostały. Loch ieden murowany wielki na kilkaset ludzi więcey zawarł w sobie od dymu poduszonych; tam się Wołosza niemały czas nad niemi bawiła, aby starszyny jakiey dostali, gdyż tylko kilka między niemi, co ich niespodzianie ubiegli, wzięto. Żadną miarą poddadź się nie chcieli, aże wszystkich ogniem i dymem wyduszono. Zkupiwszy się z jmc panem hetmanem, tym bardziey skzydłami podjazdy, w rożne trakty jadąc, palili; gdzie się iednak poddawali, nie scinano, ale iednak Wołosza rabowała. We czwartek przed Wielkanocą przyszliśmi pod Jahubiec, miasteczko obronne, a zameczek dobrze ufortyfikowany. Trzy pułki

zastaliśmy tam naszych: jmci pana woiewody Krakowskiego, jmci pana starosty Winnickiego i pana Szemberga. Pułtora dnia tam się hałasuiąc, niemało swoich, utracili, bo im chorążych dwoch zabito: z pod chorągwi jmci pana Suchodolskiego, drugiego pana Winnickiego, nuż towarzystwa y czeladzi. Nic iednak nie wskurali; aż gdy woysko nadciągneło, jmc pan woiewoda Bracławski z swoim skoczył pułkiem, insze za nim włamali się w parkany; interim do zamku wlot położyli trupa więcey niż 4000, bo procz wałow y miasta, wszystek przygrodek nimi został okryty; ieden padał na drugim, tym bardziey w zameczku, jak po moscie po nich się chodzić musiało. Tameśmy odprawili czwartkowy nocleg. W Wielki Piątek doszliśmy pod Humań; tam pułkowi naszemu przed woyskiem iść kazano, y w mili przed Humaniem dostaliśmy kilku języków dobrych w miasteczku. Ci zaraz o potędze Humańców powiadali, iż kozakow więcey niż 10,000 z Bohunem iest, a chłopstwa zbieżanego z rożnych słobod nierownie więcey, bo co żywo, tam się kupi. O fortecy tey dobrze opatrzoney powiadali, czegośmy wszystkiego sami dobrze doswiadczili.

Odradzał jmć pan woiewoda Bracławski jmci panu hetmanowi, aby tam sam nie chodząc, posłał kilka pułkow, y sam się tego podeymował: nie będę li mogł ubiedź, co będę mogł uczynic, uczynię; ponieważ armaty nie mamy, ani piechoty, nie podobna tak potężną wziąść przez szturm fortecę, chyba ubieżeć. Jakoż dobra była rada, bo bez konfuzyi odeslibyśmy byli i tak wiele strat nie mielibyśmy byli. Ale jmć pan obozny koronny, idąc na udry z jmc panem woiewodą, przemogł racyami, powiadaiąc, że skoro obaczą jmć pana hetmana z woyskiem, przytym uniwersał jego krolewskiey mosci pośle się im, zarazem się podadzą. Dał się namówić jmc pan hetman, przyciągnął pod Humań z woyskiem: kommunika trochę przy pieszym strzelcu. Poczęli się byli z naszymi nieżdżać, ale obawiaiąc się, by ięzyka nie dali, w miasto co prędzey umykali, lubo z bokow zaraz y nowego miasta dostano ięzyka, przez ktorego posłano uniwersał. Ten przeczytawszy, zaraz z armaty

opowiedzieli poddaństwo, bo przedtym prócz samopałow i razu z działa nie strzelano; ale nie szkodzono nic, bo górą daleko przenosili. Gdy tedy w szyku woysko stanęło, a ochotnik z rożnych stron podpadał pod miasto, w trwodze będąc, z dolnego miasta uciekli zaraz do starego. Jnterim woysko nasze postępowało; jmc pan woiewoda z ochotnikiem skoczył, pan obozny z dragonią przybył, i tak to nowe miasto opanowaliśmy. Tam że pułk nasz na samym impecie lokowano; przez staw odstrzeliwalismy się z samopałów. Przydano y dragonią jmci pana oboznego tamże; te u bramy przy parkanie postawiono; insze pułki z jmc panem hetmanem na folwarkach stanęły, drugie w placu na straży. My, postawiwszy konie dla pokarmienia na kwaterach, piechotą posliśmy do parkanu z chorągwiami. Tam, przez rożne ich wycieczki po lodzie, cały dzien prawie chałasowaliśmy się z niemi, aż ku samemu wieczorowi z godzinę uciszyło się, radę snadź mieli. Przed samym prawie wieczorem uderzono z działa, kommunik wszystek z miasta się wysypał z okrzykiem wielkim i okrył pole pod wałami. Pułki nasze, co na straży były, i te co na folwarkach, do sprawy przyszedłszy, aż do bramy ich wspierali, ale piechota odstrzeliwała z wałow na nasz pułk. Piechota wszystka przez staw oraz tak się wysunęła y tył nam zaraz wzięła, i ci, co pod czas dziennych wycieczek w dolne się wkradli miasto, koni niemało y czeladzi odsaczyli. Co prędzey chorągiew jmci pana woiewody Bracławskiego sobie w pole; nas tylko kilka chorągwi, pana starosty Trębowelskiego y Humieckiego, zostaliśmy piechotą, chcąc im dać wstręt od miasta; ale tak wielkiemu impetowi wytrzymać nie mogąc, dla tego naybardziey, że towarzystwa i czeladzi niemało skoczyło za chorągwią półkowniczą w pole, ku koniom (ktore przez dwie ulicy byli), retirować się przyszło. Tycheśmy na kwaterach niewiele zastali, bo każdy co prędzey w pole uciekał na konie powpadawszy. Mnie samemu ledwie juczny podiezdek został się, i to pachołka swego zrzuciłem z niego. Ledwie się z tego ognia przyszło wyplątac, bo go gęsto dawano. Gdy nieprzyiaciel miasto znowu

opanował, wszystkie wozy zostały tam nasze, koni y czeladzi naszey z pod rożnych chorągwi niemało. Mnie samemu więcey szkody uczyni, niż na złotych 600, bo w gotowiznie 250 złotych z jukami, co dla przygody się trzymało, wszystkie drobiazgi, przytem rynsztunek wszystek, ktory się był dla szturmowego biegania, dla lekkosci zostawił w wozie. Nuż drugim naszym konie y wozy także. Naywiększą szkodę ma chorągiew nasza dla tego, żeśmy się na ostatku zostali, rozumieiąc, że nas w dotrzymaniu miasta będą posiłkować; aliżci inaczey się stało. W onych hałasach noc interim nas zaszła. Ta niemałą mieszaninę uczyniła była w woysku, naybardziey gdy miasto nowe tak od naszych, iako y od nich zapalone było, a wiatr ieszcze na nas. Snadniey im było z za parkanu, w opłotki się skradaiąc, palić do nas, iednak nie szkodzili bardzo za łaską Bożą; lubo na odwodzie dwie chorągwie, nas z panem starostą Trębowelskim, nimeśmy do pułku przyszli, szło, dwóch tylko postrzelano, i to nieszkodliwie. Przyszedłszy do sprawy, woysko od miasteczka szło za milę i tam obnocowało. Posyłano nazad zaraz podjazd, ale nic się nie ruszaiąc za nim, w wielkiey byli ostrożnosci. Miasta iednak obydwa spalone zupełnie; w tym tylko starym, w ktorym się okopali, zawarli się wszyscy kozacy w zamku, a chorągwie chłopstwa w miescie. Nazaiutrz nierano znowu przez ten że Jahubiec i we dwuch milach w miasteczku, ktore się poddało, nocleg i dzień Wielkanocy ku południowi niemal odprawilismy. Potym ruszyliśmy się ku Muszurowie, chcąc tam mieć spokoyny przynaymniey w dzień Wielkanocny nocleg. Przy przedniey straży posłano dla rozdania kwarty; zaraz w polu z łukow i samopałow poczęli na swięto uroczyste zapraszać. Straż nasza przednia i ludzie hospodarscy, nim pułki nadciągnęli, strzelali się z nimi niemałą chwilę, mocno ich ku wałom wspieraiąc. Pułk nasz, że zawsze przy jmci panie hetmanie chodził przodem, jakośmy nad staw z góry przyszli, zaraz spieszylismy się do nich z jmci pana woiewody chorągwiami. Uganiali się z nami długo, strzelaiąc po lodzie na stawie za parkanem. W tym pułki nadeszły, także z koni zsiedli,

godzinę całą zegarową (jako sam jmc pan hetman z jmc panem oboznym, maiąc zegarki, powiadali) chałasowaliśmy się z nimi, nim miasta dobyli. Około zamku więcey niż dwie godziny trwał szturm; potężnie się bronili: iako mieli ginąć, tak zginęli, bo y w naszych uczynili niemało szkody. Chorążych zabito nam czterech, hospodara Wołoskiego dwóch, kilku postrzelano; pana Ruszczyca w czoło z łuku, ale aza mu nie będzie nic; towarzystwa rożnego zabitych, postrzelanych. Nam, z łaski Bożey, tylko dwuch towarzystwa i kilku czeladzi, i to nie szkodliwie; mnie także trochę w rękę z łuku się dostało. Ale bardziey drągami, spustkami razili nas, pod zamek podpadaiących. Nie iednemu zaswieciło w oczach; siekierkami, kosami, czym mogli rzucali przez parkan i razili dużo naszych, bo im nie przyszło często samopałow nabijać, dla rezolutnego nastąpienia naszych. Z łukow dziurami, nimeśmy ich od palow wystrzelali, nawiasem psowali. Do zamku się włamawszy, siękąc ręce ustawały, tak się ich było nacisnęło siła. A same prawie towarzystwo zamek wzięło; bo czeladz i niemcy wszyscy, co ich było trochę, na łupie w miescie byli. Padło trupa więcey niż 5000. W tym Muszurowie nie rownie więcey, niż w Jakobcu, bo z Skubliczna i inszych nasiadłych słobod ludzi polowych skupiło się było bardzo wiele. Ztamtąd przenocowawszy, ku Bracławiu udalismy się. Bokami także podjazdy y czaty rożnie gnębiły, siekąc i paląc, do Krasnego przyszedłszy. Woysko wołoskie, jako przedtym chodziło przodem i bokami z jmc panem Szembergiem, tak do Bracławia tentować fortuny wyprawił go jmć pan hetman. Ochotnika niemało chodziło. Dali pole Nosacz i Zelenenko, półmile niemal wiodła była ich Wołosza od Bracławia; interim wsiadłszy na nich spędzili i trupa położywszy nieco, dobrego dostali języka. Na noc odstąpili, a nazajutrz zasadziwszy się jmc pan Szemberg w lesie z pułkiem, znowu ich Wołosza wywabiała w pole. Wyszli, ale nie tak daleko, strzelali się z Wołoszą długo, a pan Szemberg z zasadzki nie rychło pospieszył, a mogł by im był tył wziąść; i tak ostrzeżeni snadź od języka, nie zaganiali się za naszemi. Nie mo-

gąc ich daley wywabić, wsiadły obydwą pułki na nich, aż do samego pędzili ich miasta i samo miasto byli by, za tym kommunikiem wpadłszy, wzięli, ale ich zawsze wystrzelano. Trzeciego dnia nie chcieli w pole, tylko pod wałami krążyli. Przed wieczorem otrąbiono, aby czaty rozbiegły się na godzinę dla żywnosci. Nie każdy snadz o tey godzinie słyszał, daleko się zaciekli, a pułki ku woysku, ku Krasnemu ustąpiły. Kozacy, na owego czatownika rozbiegłego wypadłszy z miasta na swieżych koniach, nie mało zagarnęli czeladzi i koni; z pod naszey chorągwi czterech z końmi zapadło, a drudzy ledwie poujeżdżali. Przestawszy pod tym Kraśnym pułtora dnia, ku naznaczonym konsystencyom czołem obrocilismy się. Gdybyśmy byli rychley trzema albo przynaymniey dwoma niedzielami na koniach swieżych z razu i nie w takie rozcieki, kiedy iuż Boh i inne rzeki pusciły były, poprzedzili, lepiey byśmy byli goscili. Mogł by się y Humań nabrać strachu, a Bracław pewnie by z dymem poszedł.

Рукопись Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго

XIII.

Просительные пункты Войска Запорожскаго, представленные королю кіевскимъ полковникомъ Антономъ Ждановичемъ и другими козацкими послами подъ Глинянами. 1653 года, іюнь.

1-mo. Po paktach Białocerkiewskich gotowiśmy byli żadną miarą postanowionego pokoiu nie naruszać; jakoż tych, ktorzy z naszey strony do naruszenia onego naymnieyszą dali okazyą, surowo na gardle skaraliśmy, jak oto Hładkiego, Mozerę i innych. Tylko że jmsc p. p. Woyniłowicz, Machowski i inni, ktorzy na Zadnieprzu z ordynansu jego krolewskiey mosci zostawali, mimo woli jego krolewskiey mosci na ludzi pokoiem ubespieczonych napadłszy, nie

mało pozabijali, y krew niewinną wyleli, a insze wsi i miasteczka ogniem i mieczem zniesli. Do tego, że nieboszczyk jmc pan Kalinowski, jakośmy pewne dokumenta mieli, skupiwszy woyska, jako mogł, i obozem stanąwszy, miał insperate na nas napaść, a my, zabiegaiąc temu, ruszyć z częścią wojska musieliśmy; nic iednak przeciw woyska jego krolewskiey mosci nie mysląc, ani w głąb idąc, nazad wrociliśmy się. Co ponieważ z dopuszczenia Bożego stało się, prosiemy, aby to wasza krolewska mosć nam wybaczyć raczył.

2-do. Po takrocznym rozruchu za bytnoscią jmci pana Zacwilichowskiego czekaliśmy na miłosciwą od jego krolewskiey mosci deklaracyą i na kommissyą, miasto ktorey jmci panowie Czarnecki i Machowski, wpadłszy, miast niemało zniesli i ludzi niewinnych zabijali. Czemu my zabiegaiąc, także widząc upadek na Hospodara, ruszylismy się byli ku Wołoskiey granicy, a obaczywszy, iż się tam uspokoiło, żadney nie czyniąc w panstwie jego krolewskiey mosci szkody, reytyrowaliśmy się i czekamy na miłosciwą deklaracyą od jego krolewskiey mosci y Rzeczypospolitey.

3-tio. Prosiemy uniżenie, żeby napotym w dalsze czasy przy miłosciwey łasce jego krolewskiey mosci według Zborowskich pakt Woysku Zaporowskiemu jego krolewska mosć to zachować raczył, nie czyniąc nic przeciwnego wierze y wolnościom. A jeżeliby się jego krolewskiey mosci zdała się być wielka liczba woyska według Zborowskiego postanowienia, tedy dla namowy upraszamy, aby jego krolewska mość jchmość panow komisarzow ku Pawołoczy, albo ku Białey-Cerkwi, w małey assystencyi, nie zbliżaiąc się z woyskiem, do nas wyprawić rozkazać raczył, z ktoremi dostatecznie o wszystkim się porozumiemy. Cerkwie nasze ruskie i monastery aby według praw przy dobrach y fundacyach dawnych zostawały, a unia tak w Koronie, jako y Wielkim Xięztwie Litewskim żeby zniesioną była, uniżenie jego krolewskiey mosci prosiemy. A my na wszelką wiadomość od jego krolewskiey mosci pod Białą-Cerkwią oczekiwać będziemy, a prosiemy, aby nie bawiąc posła naszego

jego krolewska mość, pan nasz miłosciwy, przez miłosciwą łaskę pańską expedyować roskazać raczył.

Jeżeli by nie było łaski jego krolewskiey mosci y Rzeczypospolitey wszystkiey, tedy lubo by jego krolewska mość y woyskom następować kazał na nas, my iuż y bronić się nie będziemy, y nie chcemy więcey krwi rozlewać; ale wszyscy wszelkiemi sposobami o zdrowiach naszych będziemy przemyslać.

A ieżeli byśmy w czym tym prostym pisaniem naszym majestat jego krolewskiey mosci obrazili, pokornie prosimy, aby jego krolewska mość, iako ludziom prostym wybaczywszy, pańską swoią clemencyą pokryć raczył.

Bohdan Chmielnicki, hetman jego krolewskiey mosci Woyska Zaporowskiego.

Рукопись изъ Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XIV.

Два письма Богдана Хмельницкаго къ Московскому патріарху Никону съ просьбою ходатайствовать предъ царемъ объ оказаніи козакамъ военной помощи противъ поляковъ и о принятіи Запорожскаго Войска подъ свое покровительство. 1653 года, 9 и 12 августа.

I.

Божіею милостію великому святителю, святѣйшему Никону, патріарху царствующаго града Москвы і всеа Великіа Россіи господину и пастырю, его великому святительству, Богданъ Хмельницкій, гетманъ Войска Запорожского, і все Войско Запорожское низко и смиренно до лица земли челомъ бьемъ.

Вѣдуще мы о ревности, еюже твое великое святительство ревнуетъ по Господѣ Бозѣ Вседержители, по вѣрѣ православной,

по церкви Божіей, и по всемъ народѣ восточнаго благочестіа, просимъ твое великое святительство, да изволишъ быти о насъ ходатай къ его царскому величеству, да подастъ намъ отъ великаго государства своего руку помощи и рать намъ отпуститъ въ помощь на Ляховъ; понеже король приходитъ на насъ со всею силою лядцкою, вѣру православную, церкви Божія и народъ православно христіанскій от земля потребити хотяй. Мы же служити невѣрному царю не хощемъ, но точію православному государю, его царскому величеству челомъ бьемъ, и да подъ крѣпкою его великаго государства рукою и покровомъ пребудемъ, Господа Бога молимъ и твое великое святительство, ходатая о насъ ко Богу и къ его царскому величеству, просимъ. О семъ же и сугубо великое твое святительство просяще молимъ, да не возвратится посланецъ нашъ Герасимъ Яцковичъ отъ его царскаго величества и отъ твоего великаго святительства къ намъ тощъ, но скоро, съ силою и помощію великаго государя его царскаго величества, не задержанъ къ намъ да возвратится и да обрадуетъ насъ. Паки и паки твоему великому святительству молимся и молитвамъ святымъ и благословенію себе вручаемъ. Въ Чигиринѣ, 9 дня августа, 1653 года.

Вашему великому святительству во всемъ повольные слуги и подножки, Богданъ Хмельницкій, гетманъ, со всѣмъ Войскомъ Запорожскимъ.

II.

Божіею милостію великому святителю святѣйшему Никону, патріарху царствующаго града Москвы и всеа Великіа Россіи, его великому святительству, Богданъ Хмельницкій, гетманъ Войска Запорожского, и все Войско Запорожское смиренно подножію ногъ святительскихъ челомъ бьемъ.

Благонадежны бывше отъ великіа милости пресвѣтлаго царскаго величества, къ намъ указанныя, яко вѣру православную, церкви святыя, родъ благочестія восточнаго, и насъ, прямыхъ слугъ своихъ, его царское величество ущедрити и пожаловати изволилъ и подъ крѣпкую руку неотрочно пріяти намѣрилъ, Богу милостивому и неисчетнѣй милости его царскаго величества о семъ благодаримъ, твое-же великое святительство молимъ, да изволиши о насъ къ Богу и къ великому государю его царскому величеству неусыпный ходатай быти, да помощи руку подастъ намъ на враговъ нашихъ скорѣйшую и прескорѣйшую ратію своею великою государскою, да не безпомощнымъ намъ что зло сотворять, и возносется рогъ ихъ нечестивый. О семъ паки и паки молимъ и просимъ, да ускоритъ его царское величество и не оставитъ насъ, и ваше великое святительство да не изволитъ насъ отвергнути, но молитвами святыми и благословеніемъ великимъ да благоволитъ покрывати и во отческой милости чадолюбно хранити, ей же и вручаемся. Зъ Суботова, 12 дня мѣсяца августа, 1653.

Твоему великому святительству прямые и вѣрные слуги, Богданъ Хмельницкій, гетманъ, со всѣмъ Войскомъ Запорожскимъ.

XV.

Письмо Ивана Выговскаго къ патріарху Никону съ благодарностью за исходатайствованіе царской милостыни Чигиринскому Троицкому монастырю, созданному Выговскимъ, и съ просьбою о военной царской помощи козакамъ. Изъ Суботова, 1653 года, 12 августа.

Божіею милостію великому святителю святѣйшему Никону, патріарху царствующаго града Москвы и всеа Великіа Россіи, его великому святительству, Іоаннъ Выговскій, писаръ Войска Запорожского, смиренно подножію ногъ святительскихъ челомъ бьетъ.

Великое твое святительство изволило ходатайствовати къ великому государю его царскому величеству, и его царское величество, яко царь православныхъ, всѣми церковными обрядами, ризами, стихарями, сосудами и книгами пожаловати изволилъ церковь святыя и живоначалныя Тройцы въ Чигиринскомъ монастырѣ, моимъ тщаніемъ Іоанна Выговскаго, писаря Войска Запорожскаго, созданную. Тѣмъ же азъ, Іоаннъ Выговскій, за сію благодать его царскому величеству и вашему великому святительству низко до лица земли чоломъ бью и благодарственная воспису; и дондеже есмь, прямо и вѣрно его царскому величеству прямити и служити и тебѣ великому святителю работати долженъ есмь. Еще же молю, да ходатайствовати изволишь твое великое святительство ко пресвѣтлому лицу государскому, дабы его государская великая милость неотвратно на насъ сіяла и подъ крѣпкою царскою си рукою хранила, и дабы насъ православныхъ христіанъ помощію рати своея крѣпкія и скорыя отъ сопротивныхъ нашихъ защищалъ. При семъ молитвамъ святымъ и благословенію великому твоего великаго святительства себе вручаю. Зъ Суботова, 12 дня мѣсяца августа, 1653.

Твоему великому святительству прямый и вѣрный слуга и подножокъ Іоаннъ Выговскій, писаръ.

Копіи этихъ трехъ писемъ доставлены почетнымъ членомъ Коммиссіи, бывшимъ управляющимъ Московскимъ Архивомъ Министр. Иностр. Дѣлъ, княземъ М. Оболенскимъ.

XVI.

Универсалъ Б. Хмельницкаго къ старшинамъ Запорожскаго и городового козацкаго войска съ приказаніемъ готовиться къ войнѣ съ поляками въ союзѣ съ ратными силами Московскаго царя. Изъ Переяслава, 1654 года, 17 января.

Uniwersał Bohdana Chmielnickiego do starszych Woyska Zaporozskiego, z Perejasławia, $^{17}/_{1}$ 1654.

Panowie pułkownicy, setnicy y wszystka attamania tak Woyska Zaporoskiego, jako y grodowego! Dobrego zdrowia wam życzę od Boga. Czynię wam wiadomo tym moim pisaniem, żebyście ostrożni byli po zamkach y przysbosabiali sobie powinnosci woyskowe, jako wasz zwyczay znacie, prochy, ołów i żywność doroczną; gdyż ja żadnego miru z krolem lachem nie uczyniłem. Żebyście nieprzyiacioł swoich, to iest lachow, bili, gdyby na was smieli następować, gdyż car jmc wielki Moskiewski, za wiarę swoią bijąc się, dopomagać nam będzie. Za tym was Panu Bogu oddaię.

Копія польскаго перевода, приложенная къ слѣдующему за симъ документу № XVIII.

XVII.

Письмо польскаго резидента въ Яссахъ Станислава Кунарскаго къ коронному мечнику Лянцкоронскому съ вѣстями о татарахъ, туркахъ и Хмельницкомъ. Изъ Яссъ, 1654 года, 2 февраля.

Jasnie welmożny a mnie wielce moscy panie mieczniku wielki coronny, moy wielce moscy panie!

Zostawaiąc przy boku hospodara iego mości, cokolwiek o obrotach nieprzyiacielskich mam wiadomości, wmci memu msciwemu panu wypisać umysliłem, nic nie wątpiąc, isz powolność usług

moich, z ktorą się do wmci m. m. pana ultro garnę, non repudiabitur. Vigesima prima january posłaniec hospodara iego msci ex peditissimis itineribus przybiegł z Tehyni z tą wiadomoscią, isz chan w blizko przeszłą niedzielę ze wszytkiemi ordami do Krymu zapewne przeszedł, a przy Chmielnickim z ordyncow żaden nie został się. Jelikaytas aga, ktory iest starszym nad Budziagem, także do domu powrocił, y wszyscy Budziadzy tatarowie ad sua rediere tuguria. Taka iednak teraz między nimi iest mowa, isz skoro wiosna nastąpi, infallibiliter chan ze wszytką potęgą w panstwa coronne wpaść y woyska iego krol. msci upredzić mysli. Z Konstantinopola zaś dnia wczorayszego taka przyszła do hospodara imci wiadomość, isz Turcy, po przegraney pierwszey na morzu z Wenetami bitwie, teraz znowu instructissimam classem przeciwko nim gotuią, woyska potężnego y armaty przysposabiaią y z taką chcą iść in apertum mare przeciwko Wenetom potęgą, z iaką przed tym nie chodzili. Generalem iest nad woyskem Tureckim nieiakiś Murat pasza, człowiek znaczny y bogaty, ktory był przed tym paszą Budzynskim; ten woysko y armate mocno gotuie y nigdy ztamtąd nie absentuie się. Piszą y to z Constantinopola, isz poseł od krola Francuzkiego przyiachał do Porty z taką legacią: krol, pan nasz, widząc, że ta woyna z Wenetami długo trwa, chce, aby koniec swoy wzięła, y gotow iest z wami przeciwko nim sumere arma y unitis viribus chce onych infestować; do tego y to obiecuiąc Porcie, isz krol Francuzki, pan nasz, cesarza Chrzescianskiego ad societatem belli przeciwko Wenetom łatwo powabić y nakłonić może. Na takową posła Francuzkiego legatią Porta nic nie odpowiedziała, ale wzieła sobie na deliberatią y miała radę koło tego uczynić, a potym respons temu posłowi dać, obawiaiąc się znać tego, żeby Francuzkie y Cesarskie woyska, iesliby victoria przy nich została, Critensem insulam Turkom nie odieły. Jaka tedy Porty rada nastąpi y z czym tego posła odprawią, oznaymić wmci m. m. panu ex occazione nie omieszkam, pokornie prosząc, abym w ossobliwey łasce wmci m. m. pana cale repositus zostawał, do krorey się y na ten czas z uniżo-

nościami usług moich iako naypilniey oddaię. W Jassiech, d. 2 february 1654.

Wmci m. m. pana cale zyczliwy y uniżony sługa Stanisław Kienarski.

Приписка на отдѣлномъ листкѣ: Dano znać hospodarowi iego msci, isz Chmielnicki w Czehrynie wesele sprawuie w tych dniach, wydaie corkę swoie za synowca carowey Moskiewskiey.

Tego, ktory dał znać Porcie, że woyska j. krol. msci od granice w gure poszły, kaftanem przyoblekła y wielce się z tego ucieszyła.

Wasil, przeszły hospodar, w Krymie pod wartą zostaie w miescie Kozłowie, a hospodarowa, żona iego, z potomstwem tu w Wołoszech iest.

На оборотѣ адресъ: Jasnie wielmożnemu a mnie wielce msciwemu panu a panu, iego msci panu miecznikowi coronnemu Lantskoronskiemu, Sniatynskiemu et cet. staroscie, panu memu wielce msciwemu.

Подлинникъ, писанный на листѣ бумаги, сложенномъ и запечатанномъ въ видѣ конверта, хранится въ рукоп. собраніи Комиссіи, по описи № 179. Поступилъ изъ Корецкаго архива.

XVIII.

Инструкція королевскому послу Маріушу Яскольскому, ѣздившему съ политическими порученіями къ Крымскому хану. 1654 года, 20 февраля.

Nayprzod, pan poseł zdrowie dobre krola jmci, pana naszego miłosciwego, hanowi jmci opowie i o zdrowie hana jmci pytać się będzie, ktorego w długi wiek hana jmci jmieniem jego krolewskiey mości poczęstuie, deklaruiąc oraz imieniem jego krolewskiey mosci

tę przyiazń, ktorą jego krolewska mość przeciw niemu zawiązał i panskim swoim słowem obiecał. A lubo Chmielnicki, za instancyą hana, łaskę jego krolewskiey mosci, swego dobrotliwego pana, z przebaczeniem wszystkich iego zbrodni po kilka razy otrzymał, gdy żadney pokory panu swemu nie uczyniwszy, wedle postanowienia z wezyrem hana jmci, do maiętności własnych panow nie puscił i chłopstwo zbuntowane w swoiey protekcyi trzyma. Na co jego krolewska mosć naznaczył kommisarzy, aby y panowie do maiętnosci swych przyszli, i oraz chłopi w posłuszenstwie ich zostawali. Czego iesliby sprawić nie mogli, aby się to spokoynie odprawiło, przyszło by jego krolewskiey mosci z oycowskiego pieczołowania ku wiernym poddanym swoim część woyska wyprawić, nie na żadne rozerwanie przyiazni z hanem jego mością, ale na uspokoienie takowych tumultow i na odebranie, co czyiego iest, władzą swoią krolewską uczynić. Żeby tedy opaczne Chmielnickiego udawanie u hana jego mosci mieysca nie miało, starać się będzie pan poseł, pokazawszy, że i teraz uniwersały swoie wysłał, aby nikędy do maiętnosci y miast panow nie puszczano.

Powtore. Przełoży pan poseł hanowi jego mosci spustoszenie panstw jego krolewskiey mosci, które się stało po odeysciu hana jego mosci w panstwach jego krolewskiey mosci; przełoży zniszczenie domow szlacheckich, ktorzy, zawartą przyiaznią z hanem jego moscią zabespieczeni, w własnych domach przez niektore tatary, od Chmielnickiego złosliwie zatrzymane, nieprzyiaciela doznali. Przełoży y lekkomyślność Chmielnickiego, ktory lekceważeniem postanowioney przez wielkiego wezyra hana jego mosci a wielkiego kanclerza jego krolewskiey mosci przyiaźni, oraz teraznieyszemi wycieczkami w panstwo jego krolewskiey mosci one rozerwać usiłuie. A iż w tym plądrowaniu, po zawarciu przyiazni z hanem jego moscią, wierny urzędnik y sługa jego krolewskiey mosci pan Sapieha, pisarz polny, wzięty iest, żądać będzie pan poseł u hana iego mosci, aby on, na wyswiadczenie zawartey przyiazni,

iegoż wypuscić roskazał. O takie ż uwolnienie pana Wendeńskiego, Romaszkiewicza i Bałabana pan poseł starać się będzie.

Potrzecie. Opowie pan poseł hanowi jego mosci gotowość Moskiewską, ktora iesliby się nad poprzysiężone pakta obrócił na panstwa jego krolewskiey mosci, żądać będzie pan poseł, aby wedle dawnych paktow, przyiacielem przyiacielowi, a nieprzyiacielem nieprzyiacielowi, ze wszystkiemi ordami był pomocą woyskom jego krolewskiey mosci; a oraz żeby y kozakow, iako poddanych jego krolewskiey mosci, do tey że usługi jego krolewskiey mosci przywiodł. Zkąd uzna han jegomość szczerość Chmielnickiego, tak przeciwko jego krolewskiey mosci, jako y przeciwko sobie, ieżeli na rekwizycyą hana jego mosci przeciwko Moskwie stanie. Co aby miał uczynić, i dla korrespondencyi dawney, ktorą miał z Moskwą, i dla iedności wiary, ktorą z niemi związany iest,—wątpliwa.

Poczwarte. Przełoży pan poseł chytre z hanem jegomoscią postępki Chmielnickiego, gdy nie kontentuiąc się łaską hana jego mosci, szukał sobie pod te czasy opieki cara Moskiewskiego, wielkiego nieprzyiaciela hanskiego, co się taiemnie pokazuie z poselstwa cara Moskiewskiego do jego krolewskiey mosci, gdy wielcy posłowie jego to samo we Lwowie traktowali, aby iedność wiary moskiewskiey z kozacką y ruską wcale w panstwach jego krolewzkiey mosci zostawała, ażeby, za włożeniem się wielkiego cara Moskiewskiego, mógł Chmielnicki łaską jego krolewskiey mosci otrzymać. Pokazuie się i z uniwersału Chmielnickiego do kozakow i włości Zadnieprowskich, w tych dniach przysłanego, ktorego pan poseł kopią hanowi jego mosci odda i starać się będzie, aby han jegomość więcey sobie przyiaźń krola jego mosci, niż Chmielnickiego wywrotne obietnice poważaiąc, iemu iako wiarołomnemu mieysca u siebie nie dawał, owszem jako nieposłusznego poddanego jego krolewskiey mosci z łaski swoiey hanskiey odrzuciwszy, to sobie po przyiazni jego krolewskiey mosci, brata, obiecywał, co zawsze król jegomość wszystkim panom przyjaznym sąsiedzkim

statecznie oswiadczył. Żeby iuż żadney kozakom nie dawali pomocy i żeby się, za nastąpieniem moskiewskim, ze wszystkiemi ordami ruszyli za daniem znać od jego krolewskiey mosci. Ktore pieniądze, gdyby to do skutku przyszło, oddane będą i nadzwyczayne upominki. Dodaiąc i to, jako wiele pożytku mieć może han jego mość, gdyby przeciwko Moskwie,—iesliby na państwa jego krolewskiey mosci nastąpili—pomogł; a ieżeliby też na niego, żeby sobie kozakow in subsidium przybrał. Assekuruiąc w tym jego krolewska mosć, że iesliby na woynę sli, tedy żony ich i dzieci przy swoich wolnosciach zostawać będą nienaruszone.

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XIX.

Жалованная грамота царя Алексѣя Михайловича Богдану Хмельницкому на городъ Гадячъ. 1654 года, 27 марта.

Божіею милостію мы, великій государь, царь и великій князь Алексѣй Михайловичъ, всея Великія и Малыя Россіи самодержецъ, московскій, кіевскій, владимірскій, новгородскій, царь казанскій, царь астраханскій, царь сибирскій, государь псковскій и великій князь тверскій, югорскій, пермскій, вятскій, болгарскій и иныхъ, государь и великій князь Новагорода Низовскія земли, черниговскій, рязанскій, ростовскій, ярославскій, бѣлоозерскій, удорскій, обдорскій, кондинскій и всея сѣверныя страны повелитель и государь Иверскія земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей, и кабардинскихъ, черкаскихъ и горскихъ князей, и инымъ многимъ государствамъ и землямъ восточнымъ и западнымъ и сѣвернымъ отчичъ и дѣдичъ и наслѣдникъ и государь и обладатель.

Пожаловали есмя подданного нашего Богдана Хмельницкаго, гетмана Войска Запорожскаго, за православную християнскую вѣру и за святые Божіи церкви крѣпкое и мужественное стоянье, и къ намъ, великому государю, и ко всему нашему царскаго величества Россійскому государству многіе і вѣрные службы, что въ нынешнемъ во 162 году, какъ по милости Божіей учинились подъ нашею государскою высокою рукою, онъ Богданъ Хмельницкой, гетманъ Войска Запорожскаго, и все Войско Запорожское и вся Малая Русь и вѣру намъ, великому государю, и нашимъ государскимъ дѣтемъ и наслѣдникомъ на вѣчное подданство учинили, и въ мартѣ мѣсяцѣ присылали къ намъ, великому государю, къ нашему царскому величеству, онъ гетманъ Богданъ Хмельницкой посланниковъ своихъ: Самойла Богданова, судью войскового, да Павла Тетерю, полковника переяславского, и тѣ посланники намъ, великому государю, именемъ Богдана Хмельницкого, гетмана Войска Запорожского, били челомъ, чтобъ намъ, великому государю, его, гетмана, пожаловати, велѣти ему дати изъ нашихъ царскаго величества Черкаскихъ городовъ городъ Гадичъ, со всѣми угодьи, въ вѣчность ему и потомкомъ ево. И мы, великій государь, наше царское величество, его, Богдана Хмельницкого, гетмана Войска Запорожского, за его къ намъ, великому государю, и ко всему нашему Россійскому государству многіе и вѣрные службы пожаловали, велѣли ему и потомкомъ ево тѣмъ городомъ Гадичемъ владѣть, такъ какъ прежде того городъ Гадичъ былъ за прежними вотчинъники, со всѣми къ нему принадлежностями, владѣть такъ, какъ тотъ городъ прежде того во владѣньи былъ у прежнихъ вотчинниковъ, а иному никому въ тотъ городъ не вступатися, и сію нашу государскую жалованную грамоту на тотъ городъ Гадичъ велѣли есмя дати, за нашею государскою печатью, и Богдану Хмельницкому, гетману Войска Запорожского, за нашу многую государскую милость намъ, великому государю, и сыну нашему государю царевичу князю Алексѣю Алексѣевичю и наслѣдникомъ нашимъ служити и всякого добра хотѣти.

Дана сія наша государская жалованная грамота въ нашемъ царствующемъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія миру 7162, мѣсяца марта 27 дня.

Копія изъ Московскаго Архива Иностр. Дѣлъ сообщена княземъ Оболенскимъ.

XX.

Письмо Б. Хмельницкаго къ Крымскому хану, въ которомъ онъ благодаритъ послѣдняго за готовность присягой подтвердить возобновленіе прежняго союза съ Войскомъ Запорожскимъ, извѣщаетъ, что поляки собираютъ войска для похода въ Украину, и проситъ военной помощи. Изъ Чигирина, 1654 года, 16 апрѣля.

Copia listu Chmielnickiego do hana Krymskiego, de data z Czehryna, 16 aprilis 1654 pisanego.

Naiasnieyszy miłosciwy caru Krymski a nasz wielce młciwy panie!

Przy oddaniu zwykłych uniżonych usług naszych w miłosciwą łaskę waszey carskiey mci, pana naszego młciwego, zdrowia dobrego y szczęsliwego na lata niezamierzone panowania od P. Boga w. car. mci, panu naszemu m. uprzeymie życzemy y pokłon nasz niski oddaiemy.

Żeśmy pisali przez przeszłych posłancow naszych, wzmiankuiąc względem ponowy przysięgi, to nie z moiey, ale wszytkiego Woyska naszego stać się musiało woli, dla tey iakoby przyczyny, że na tych tractatach pod Kamiencem żadney skuteczney nie było nam podaney rzeczy, ani przywileiow, od krola na Zborowskie puncta wydanych; iakosz y dotąd nic nie mamy, y owszem miasto pokoiu wielki niepokoy y woynę; tudziesz iż powracaiąc niektorzy z woysk w. carskiey mci wielkie y nieznoszne naszym poczynili

krzywdy, y dla tego Woysko iakoby powątpiło nasze. Lecz gdy zostalismy teraz upewnieni nieodmienną łaską w. carskiey mci y wieczną nie rozerwaną przysięgą, iak wielce za to w. carskiey mci dziękuiemy, tak tesz to po sobie obiecuiąc, w. carską mosć upewniamy, że na wieki wieczne ni w czym naszey nie naruszemy przysięgi, a po nas potomkowie naszy. Ktorą przysięgę Bogiem naiwyzszym oswiadczywszy, y teraz naszym ponawiamy listem, wiecznie owey dotrzymywać życąc, chyba by, uchoway Boże, iaka znaczna niełaska waszey carskiey mci była z udania niesłusznego nieprzyiacielskiego. My tego, Bog widzi, nie życzemy y owszem uniżenie upraszamy, aby wasza carska mosć, pan nasz młciwy, ieżeliby nas kto opacznie udawał, wiary dodawać nie raczył. Albowiem nieprzyiacielowie naszy tam nas omylnie udaią, a tu sami pod nami widome y iawne kopaią doły. My ubespieczylismy się byli postanowionym pokoiem y czekalismy na przywileia krolewskie, a Potocki, miasto pokoiu, z woyskiem Polskim y z pięcią tysięcy Węgrow, także z Wołochami, nad ktoremi Gligorus Hurmas wielki starszy, napadłszy, wiele miasteczek pustosząc y ludzi zabiiąc, aż pod sam Humań wtargnęli byli. Ale za łaską Bożą nie odniesli pociechy, i owszem z wielką szkodą nazad umykać mysieli. Iednak że iescze, iako mamy wiadomosć, z większą gotuią się potęgą, gdzie y Radziwiłł ku Lubeczu y Łoiowu z woyskami się zbliża; zaczym, ieżeliby y daley te woyska zbliżały się, upraszamy uniżenie w. car. mci o posiłek zwykły według wieczney przysięgi. My to naszą wzaiemną usługą zasługować powinni będziemy przeciwko każdemu nieprzyiacielowi. Co się tchnie Moskwy, żesmy z niey zawarli przyiazń, według rady waszey carskiey mci tośmy uczynili, a do tego widząc, że oni na zdrowie wasze z roznych ziem ludzi zaciągaią; czemu sz y my tego uczynić nie mamy? bo lepsza więcey mieć przyiacioł. Strony Smolenska y innych miast krolewskich, że tam posłancy naszy wzmiankowali przed w. carską mcią, iakoby Moskwa opanować miała, taka natenczas tu u nas była wiadomosć; ale teraz żadney o tym .nie masz ponowy. Skoro by co nowego

było, iak o tym, tak o inszych rzeczach nie omieszkamy oznaimić waszę carską mosć, pana naszego mciwego. Strony tatar zatrzymanych dalismy uniwersał, ieżeliby gdzie kolwiek się znaidowali, aby wolno wypuszczeni byli, gdzie z listem y tatarzyn yz naszemi kozakami tych tatar po miastach szukaiąc poiachał. O wszytkim szerzey ustnie posłaniec nasz Semen Sawicz opowie waszey carskiey mci. A my, y powtore o młciwą łaskę waszey carskiey mci upraszaiąc, sami siebie y z naszemi powolnemi posługami iako naypilniey się młciwey łasce oddaiemy.

Waszey carskiey mci, pana naszego młciwego, we wszytkim życzliwi słudzy Bohdan Chmielnicki, hetman, z Woyskiem Zaporowskim.

Po napisaniu listu do waszey carskiey mci, przyniesiono nam dwie wiadomosci pewne a nieodmienne, co się na seymie działo y na czym koniec seymu stanął. Pierwsza wiadomosć od pułkownika Humańskiego; gdy pod Humaniem bił Lachow, tedy w tey bitwie dostał się do nas xdz kapelan p. Potockiego, hetmana polnego koronnego, ktory bardzo był ranny, iednak, kilka dni żyw bywszy, przed smiercią swoią wszytko pod sumnieniem opowiedział: żeśmy tu isć nie mysleli, tylko krol y wszytka Rzpta kazała nam, y ia sam na seymie byłem, słyszałem to zapewne, że krol zaś sam na woynę nie poiedzie, ale w Warszawie zostawać będzie, y na mieyscu swoim na woynę w osobie krolewskiey obrała Rzpta xdza Karola krolewica, brata mnieyszego rodzonego krolewskiego, ktory Karol krolewic, skoro tylko trawa dobrze pusci się, ma z woyskami Polskiemi, Węgierskiemi, Multanskiemi, Wołoskiemi, Niemieckiemi y inszemi ciągnąć prosto pod Humań, y teraz tam roskazał Potockiemu hetmanowi mieysce dobre upatrzyć na oboz. Gdy tego xdza pytali: cemu tak głęboko chce Karol krolewic w Ukraynę ciągnąć? on odpowiedział, że Tatarow na pomoc krolewicz tu będzie oczekiwał, bo, mowi, obiecono kilkadziesiąt talerow tysięcy na pomoc przeciwko kozakom. Pytali się znowu tego ż xiędza o to: kto będzie aud tą ordą starszy? Tedy o starszyznie nie powiedział: «to sami

obaczycie, gdy przyidą was woiować». Druga wiadomosć od Litewskich kraiow, że przy iednym trupie znalezli listy avizami pisane, ktore słowo w słowo z tą mową xdza tego zgadzało się. Racz tedy w. carska mosć w to uważać, iakie to zamysły onych; ktorym my nie dowierzamy, ale zawczasu zabiegaiąc wielkiey łaski w. carskiey mci, uniżenie upraszaiąc: racz nas oną resolwować y przez posłancow naszych nam wszytkim radę dać z ich mci pany agami y beiami, iak mamy postępować y odpor następuiącym na nas dawać. Także y o posiłek racz nas upewnić, ieżeli będzie w prętce, bo Bog widzi, że my im przyczyny nie daiemy. O co y powtore w. carskiey mci prosiemy, racz nas przez posłancow naszych o wszytkim upewnić. Na ktorych, zebrawszy wszytkie pułki, oczekiwać będziemy. Daley co się tu u nas dziać będzie y iakie wiadomosci będą, tey że godziny o wszytkim oznaymować nie omieszkamy w. carską mosć, naszego młciwego pana.

Изъ Московскаго Архива Мин. Иностр. Дѣлъ.

XXI.

Донесеніе королевскаго посла Маріана Яскольскаго Русскому воеводѣ Станиславу Лянскоронскому о ходѣ переговоровъ, веденныхъ имъ въ Крыму въ видахъ привлеченія хана къ совмѣстнымъ съ Польшею военнымъ дѣйствіямъ противъ Москвы и козаковъ. Изъ Бахчисарая, 1654 года, 2 мая.

Dla złych dróg, ledwie mi przyszło we wtorek po Wielkieynocy stanąć w Bakci-Saraju, gdzie zaraz nazajutrz miałem u wezyra audiencyą. Rzucił się do tey questyi: co się w Polsce dzieje? Odpowiedziałem: Chmielnicki poddał Moskwie całą Ukrainę i sam wiernego poddanstwa oddał im przysięgę. Pytał mię: zkąd te nowiny macie? Odpowiedziałem: mamy ię od szpiegow y ięzykow, a nawet

z postronnych narodow. Bardzo dziwował się przewrotnosci Chmielnickiego i rzekł: «kiedy to uczynił, tedy iuż mu też koniec przydzie». Przy odeysciu prosiłem go, aby mi audiencyą u hana jego mosci ziednał, ktorą mi drugiego dnia zaraz przyobiecał. Nazajutrz przysłali do mnie, abym szedł do hana. Nie chciałem iść, ani też na swoim koniu iachać, do pokądby han swego konia po mnie nie posłał. Wymawiał się tym, że «nasza wiara nie każe, abyśmy konia po niego posłać mieli». Jam też odpowiedział, że «i moja wiara nie każe na swoim koniu jachać, bo moy koń chudy, a do tego godzien iest majestat jego krolewskiey mosci takowego od hana jego mosci poszanowania». Musieli tedy konia przysłać po mnie, y przysłali go; na ktorym dopiero do hana jachałem. A jak skoro na podwórze wiachałem, drugie nastąpiło certamen: przysłał do mnie wezyr, abym, skoro wnidę w izbę, czapkę zrzucił, celeri cursu szedł do hana y połę szaty iego całował. Odpowiedziałem, że choćby mi poselstwa nie odprawiać y wrocić się do Polski, tedy tego nie uczynię. Po tym responsie wrócił się do mnie od wezyra posłaniec z taką questyą: jako hana chcę przywitać? Odpowiedziałem: „jako polski obyczay, to iest: w poł izby przyszedłszy, zdeymę czapkę, a han jegomość aby mi rękę do pocałowania podał". Nie chciał wezyr na tę propozycyą pozwolić; han iednak pozwolił i eo modo kazał mi się witać. Przyszedłszy tedy do izby, gdzie han przy wielu murzach i agach siedział, połowicę izby przeszedłszy, zdziąłem czapkę, a potem do pocałowania ręki, jako mogłem najpoważniey, szedłem y pocałowałem; ktorą mi ochotnie, troszeczkę z mieysca swego powstawszy, podał. Po tey ceremonii znowu poszedłem ku drzwiom y tam na głowę włożyłem czapkę. A potem, gdym pozdrowienie od jego krolewskiey mosci uczynił, pomieniaiąc tytył iego, czapkę zdiąłem, a kiedy miało do hańskiego przychodzić, włożyłem y list od jego krolewskiey mosci oddałem, ktory z rąk moich wezyr odebrał. Po oddaniu listu domawiałem się tego, żeby mi na czym do dalszey propozycyi siedzieć dano. Zrozumiawszy han y wezyr to desiderium moie, odpowiedzieli mi:

„teraz idź waszmość na wczas, a iako listy przeczytamy, tak się z waszmoscią rozmowiemy". Trzeciego dnia przysłał do mnie wezyr, daiąc mi u siebie audiencyą. Gdy przyiechałem, wymawiał hana, że wczoray był podpiły. Na tey audiencyi proponowałem naprzod declaracyą przyiazni jego krolewskiey mosci ku hanowi jmci. Secundario, przełożyłem skargę na Chmielnickiego, iż on, nie kontentuiąc się łacką jego krolewskiey mosci, ktorą za przyczyną hana jmci otrzymał, zaciągnąwszy sobie mimo wiadomosci hanskiey ord nie małą liczbę, państwa jego krolewskiey mosci woiował y pustoszył, prosząc przytym, aby go z protekcyi swoiey han jegomość wypuścił. Za deklaracyą przyiazni podziękował; kiedy przyszło do drugiego punktu, odpowiedział mi: «Jako to z wami przyiaźń trzymać? Wyście pyszni, nie słowni, wżdyć przy traktatach! Taka nasza była jmci panu kanclerzowi i jmci panu marszałkowi deklaracya, kiedy prosili nas i eo nomine obiecali nam upominki, żebyśmy zagonow .w ziemie nie puszczali: gotowi my to czynić, nie dopuscić tatarom w czambuł chodzić, ieżeli ich utrzymać będziemy mogli; ieżeli też nie utrzymamy, nie mieycie za złe. Odpowiedział jmc pan kanclerz: a my bić te zagony każemy. Odpowiedzielismy: biycie; co komu Pan Bóg a szczęscie da, to niechay trzyma". Po odprawionym tym punkcie upominałem się więzniów jego krolewskiey mosci obiecanych i po paktach wziętych, jako to: panow Sapiehow, pana Bałabana, pana Wendenskiego, Romaszkiewicza, Sułowskiego y wielu inszych, ktorych reestr podałem. Względem panow Sapiehow odpowiedział mi: „jako han ma wydać Sapiehow, a oni trzy razy na ordę napadali?" Odpowiedziałem, że on nie dla gromienia ordy poszedł, ale szedł sobie na stanowisko naznaczone, do Korca; że tak sors tulit, iż te ordy na niego napadły, musiał się bronić. Odpowiedział mi: «wżdyć on to na Kalibet Murzę nocą napadł». Odpowiedziałem, iż taką ma o tym wiadomość jego krolewska mość, jako ja powiadam. Kiedy do Romaszkiewicza przyszło, odpowiedział mi: „jako się nie wstydzicie za złodziejem przyczyniać? Od wiekow Krym takiego wstydu nie miał, żeby kogo z Krymu

wykraść miano, jako on uczynił". De reliquis odpowiedział: „szkoda o tym mówić, co się szablą wzięło". Po tym punkcie przystąpiłem do relacyi, jako się Chmielnicki Moskwie z Ukrainą poddał. Słuchał iey attente i rzekł: „jeżeli to prawda, że wam Moskwa wzięła taki zamek i Chmielnicki poddał się Moskwie, gotowiśmy ich z wami wojować". Tu dopiero wniosłem desiderium jego krolewskiey mosci, aby przeciw Moskwie y kozakom dali sami pomoc. Odpowiedział mi, iż „my iesteśmy sługami Bożemi: co nam Pan Bog i namiestnicy Iego każą, to wszystko uczyniemy, ile kiedy nam upominki będą oddane". Podziękowałem za deklaracyą, a o upominkach, iż na czas naznaczony będą gotowe, odpowiedziałem, prosząc go, aby te desideria u jego mosci u hana promovere raczył. Po tey audiencyi częstował mię kawą, a potym dano jagnię na cukrze ciasta smażonego, wyziny suchey, poma granata, miseczkę krochmalu, fig, cukru kilka kawałkow, a w ostatku przyiacielsko się rozmawiaiąc o rożnych naszych woynach, godzin ze dwie strawiliśmy; w tym też od niego porwałem się i poiechałem.

Po tey audiencyi obesłał han sułtanow, murzow, agow, bejow, aby na radę ziachali. Przez niedziel 3 konsultowali. Lubo często o odprawę prędką y deklaracyą na proponowane punkta dopraszałem się, ledwie ultimis diebus aprilis dana mi audiencya, na ktorey taką uczynił wezyr perorę: „Mogliście to widzieć, jakośmy przez lat sześć przyiazń z kozakami wiedli, y iakośmy za zawarciem przyiazni stawali; cokolwiek iednak się działo z przeyrzenia Bożego. Teraz, że kozacy z Moskwą się złączyli y przysięgę oddali, umyslnie ze wszystkiemi Krymskiemi pany umawiamy się z waszmością, aby iuż z przyiazni naszey szalberstwa nie było". Na ten punkt odpowiedziałem, że: „cokolwiek się lat przeszłych działo, działo się z przeyrzenia Bożego, ktory nas za grzechy nasze karał, żeście nas, ktorzyśmy wam i Porcie Otomańskiey przyiazni dotrzymywali y kozakow, aby panstw cesarskich nie plądrowali, wam stad nie zabierali, krzywd nie czynili, tak wielkim krwie rozlaniem

uskromili, za przyiazń, za cnotę i za prawdę naszę woiowali. Przy kim tedy słuszność zostawa, niechay to sam Pan Bóg sądzi. A teraz, że waszmość ze mną i z tak zacnym murz gronem do umow przystępować raczysz, wielce waszmosci za to dziękuie". Tylko co to tłumacz przetłumaczył, exarsit na te słowa wezyr: „Czemuście to, hardzi, chcecie roskazywać hanowi? Trzeba to wiedzieć, że kiedy się han do Moskwy z kozakami przyłączy, iż Korona Polska zginie". Odpowiedziałem: iż to wszystko w ręku Boga; co rzekłem, nie dla tego, abym miał roskazywać hanowi jego mosci, ale względem ukazania cnoty i prawdy i za cośmy te nieprzyiazni od was ponosili.—W tym subjunxit: „Oto chorąży koronny, przypadłszy pod Prekop, stada nam pobrał, a kiedyśmy się skarzyli Potockiemu, tedy się na posłow naszych do szable porwał". Odpowiedziałem, że byłem tenczas, kiedy to poselstwo odprawiono, a nie widziałem tego, żeby się miał porwać.—Po takowych to mowach rzekliśmy oba: «daymy temu pokoy, co minęło, a do rzeczy naszey przystąpmy». W tym wezyr: „Przysłali do nas kozacy z przyiazną, udaiąc to, że się dla tego do Moskwy udali, iż do nich ani posłow, ani pisania jego krolewska mość nie posłał; trzeba było z niemi z tą woyną zatrzymać się, a wyście ich zaczepili". Odpowiedziałem: „ieżeli jest z nimi co zaczętego, to nie z naszey, ale z ich przyczyny. Naprzod, że carowi Moskiewskiemu poddał Ukrainę i siebie samego, w ktorey iuż Moskwa, tak po miastach jego krolewskiey mosci, jako y po szlacheckich, urzędy swoie stanowi, intraty z nich bierze. Kiedy tedy co kto komu bierze, jako swego nie bronić? A do tego, kiedy moy pułk szedł na linią, na stanowisko naznaczone, nie chcieli go puścić i owszem się z nim hałasowali. Uważcie tedy, waszmosci, przy kim wina? Co się zaś tycze, że jego krolewska mosć ani pisania, ani posłow do Chmielnickiego nie posłał, dziwuię się temu, że się za to uimuiecie: podobnieysza była, żeby się był chłop panu swemu pokłonił. A widzieliscie, żeby han jegomosć do swoich rebellizantow, kiedy tu rebellia była, listy pisał?" W tym rzekł: «Powiadaią ko-

zacy, że do was posła, Antona pułkownika, posłali, a wyscie go zatrzymali». Odpowiedziałem: „Rok to temu, jako się działo, ale teraz po paktach Kamienieckich żadnego nie przysłali posła". Po tey rozmowie: „widzimy to, rzekł wezyr, że kozacy szalbierze; a to przecie z ich posłami poślemy posła naszego z tym, aby uczynili pokorę jego krolewskiey mosci, Ukrainę aby oddali, i sami aby szli z nami Moskali wojować. Ieżeli tego nie uczynią, sami na nich z wami szablę naszę podniesiemy". Pochwaliłem to medium, przydawszy to, że kozacy tu przyszli nie dla waszey przyiaźni, bo się iey wyrzekli, ale aby wasze zamysły przeszpiegowali, dokąd wasza szabla zmierza.—Spytał mię potym wezyr: „Wiele woyska potrzebujecie?" Odpowiedziałem: „Kiedy z Warszawy wyieżdżał, ta była jego krolewskiey mosci wola, abyście nam 12,000 do woyska naszego dali, a han jegomość aby ze wszelką ordą w państwa Moskiewskie poszedł". Odpowiedział: „byśmy tylko wzieli od kozakow respons, zaraz tam blizko iest orda Budziacka i Nohayska, to we trzech dniach będziecie mieli 30,000. Tego iednak potrzeba, abyscie nam wieczne braterstwo poprzysięgli, gdyż i my wam ie poprzysiądź gotowi jesteśmy; a przytem kiedy nam Pan Bog da zwycięztwo, żeby nam ordy nasze powrocone były". Odpowiedziałem: „Z trzema rzeczoma posłał mię krol jegomosć do was: pierwsza, z potwierdzeniem przyiaźni; druga—żądaiąc pomocy wiedle paktow dawnych i swieżych, deklaruiąc to przytym, że dla tego z wami na tę woynę idzie, abyscie się krwie sołtanow i przodkow swoich zemscili y ordy swoie rekuperowali, a krol jegomość aby się przy ziemi i miastach swoich został". Co względem ord, smaczny im był respons; względem miast nie staneli mi in terminis, zaraz odskoczyli i do tych się słow udali: „Zgrzeszyliśmy przeciwko Panu Bogu, iż o tych rzeczach, ktore są w ręku Jego, mówiemy; na ten czas tam będzie dopiero koło tego mowa, kiedy nam to szczęscie da Pan Bog". W inszą tedy, tey dawszy pokoy, wkroczyli materyą: „Jeżeli by kozacy nie chcieli odstąpić Moskwy, w ktorą chcielibyscie uderzyć stronę?"—Odpowiedziałem: „Tak rozumie jego kro-

lewska mość, że przy 12,000 ordy siłami swemi może się oprzeć nieprzyiacielowi; zaczym życzy tego jego krolewska mosć, aby han jegomosć z resztą woyska w ziemie jego poszedł". Huic medio non assenserunt, ale rzekli: „Wprzod trzeba kozakow zniesć, a dopiero Moskwę: zawsze z drogi, żeby się nie zakłuć, uprzątnąć ciernie potrzeba. Jak skoro nam deklaracya przyidzie od kozaków, że Moskwy nie odstąpią, za daniem znać od was, 12-go dnia w 100,000 ordy pod Korsuń stawiemy się". Pytali się potym: czym ich woysko żyć będzie? Odpowiedziałem: „tym, czym przy Chmielnickim żyło; żołnierz znaydzie sobie chleb".

To taka była moia z nim umowa, ktorą ia donoszę waszmosci, życząc, abyś waszmość perswadował jego krolewskiey mosci, żeby te obiecane pod Kamiencem upominki na czas naznaczony wystawić rozkazać raczył.—Donoszę i to, iż dla smarownieyszego zkleienia tey przyiazni, przy tych upominkach obiecałem 8,000 talerow wezyrowi, podskarbiemu 6,000, batyr-adze 1,000, dwom tłumaczom po 100 talerow; te pieniądze trzeba aby gotowe były, bo dosyć szczerze koło tego pracowali.—Posłowie Moskiewscy niedziel 2 iako przyszli, obiecuiąc dać zaraz kaznę, byle tylko przeciwko nam na woynę posli; ale im odpowiedzieli i nie dobrze ich tu traktuią: odesłali ich na wieś i ieść im nie daią; iuż i szłyki marmurkowe przedaią.—Poseł Węgierski także przy mnie przyiechał; ten upominkow niemało dał hanowi. Ten oswiadczał Rakocego przyiaźń, ofiaruiąc się tam iść z woyskiem, gdzie han każe, interceduiąc iednak za nami, aby przy nas stawał. Poseł kozacki 3 dni jako przyszedł, z czym—kopia listu, ktory pisał do hana, demonstrabit waszey mosci; jako mu też orda odpisuie, ta ceduła, ktorą posyłam, indicabit. Srodze miał szpetną audyencyą, za każdym słowem (salva reverentia): „łżesz, taki a taki synu, chłopie!" Nadzieja w Bogu, że się ta liga rozerwie. Ile baczyć mogę, szczerze sobie życzą przyiazni z nami. Kałmucki także poseł był, zawieraiąc societatem

przeciwko Moskwie. Do czerkiesow, od ktorych także był poseł, han posłał, aby z nim byli gotowi na woynę.

Datum w Baci-Saraju, 2 maii. 1654.

Рукопись Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго. Текстъ сличенъ съ лѣтописью Ерлича и рукописью Пиночи (Pinocego).

XXII.

Письмо господаря Волошскаго къ воеводѣ Русскому Станиславу Лянцкоронскому съ разными вѣстями и съ обѣщаніемъ военной помощи противъ Москвы и Хмельницкаго. Изъ Яссъ, 1654 года, 25 сентября.

Co miłość moia y dawna obserwancya braterska mnie dyktuie, to ia w pisaniu moim wyswiadczam waszmości, memu msciwemu panu, iż han w piątek, die 20 septembris, do Babadag przyiachawszy, był od baszy Sylistryiskiego w sobotę hoynie traktowany, a potym od samego baszy in magno comitatu był odprowadzony. Mym zdaniem, że prędzey zechce teraz, nie bawiąc się gęstemi konakami, spieszyć do Krymu. Ja codzień bojarow moich od niego powroconych spodziewam się, za ktorych przyisciem, co rozumiem, nie omieszkanie dam znać waszmosci, memu msciwemu panu. Chmielnickiego poseł, ongi stanąwszy w Jasiech, jedzie do Multańskiego hospodara; y co miał Chmielnicki y do xięcia jmci Siedmiogrodzkiego wysyłać posłow swoich, teraz przedsięwzięcie odmieniwszy, cale znosi się z Multańskim hospodarem, maiąc u siebie onego siestrzeńca Michała, przedtym woiewody Multańskiego synowca, w Czehrynie, co niedawno przy cesarzu jmci Chrzesciańskim zostawał, za ktorego Chmielnicki corkę swoię chce wydać koniecznie, praktykuiąc w tym z hospodarem Multańskim, jako bliskim jego krewnym, a potym posłow swych de cesarza Tureckiego z oddaniem poddanstwa chce wyprawić, aby mogł znowu Wasila hospodara rekuperować. Z ktoremi się zniosłszy, zięcia swego na

państwo Wołoskie, hospodara Multańskiego, jako krewnego, nie ruszaiąc, a Wasila hospodara na Siedmiogrodzkie promować usiłuie; • czem dałem znać xięciu Siedmiogrodzkiemu. To zapewne tak z szpiegów Wasila hospodara poymanych, iako y listow, od tego Michała do matki swoiey, przeiętych y od innych przyiacioł moich dobrych zrozumiałem, y obawiam się, żeby y on tak nie uczynił za radą przewrotną Chmielnickiego, jako niegdyś wuy jego Michał, woiewoda Multański, podjąwszy straszną przeciw panu swemu rebelią. Chmielnicki vigesima quinta septembris z pod Berdyczewa ruszył się ku Piatce przy posłańcach moich, ktorzy nazad powracaiąc, potkali pułk Humański, ku Chmielnickiemu idący, w Przyłuce, a samego Bohuna w Lipowcu, piechotę zaś w Bracławiu potkali. Owo zgoła wszystkie woyska swoie od granic naszych ku sobie zaciągnął, ubespieczony odemnie ceremonialną przyiaznią. Nie wadziło by, zebrawszy co woyska, z nim się y sprobować; bo choć ma ze trzydzieści tysięcy woyska z Moskwą, iednak kozacy, że ich całe lato w obozie trzymał, srodze na niego narzekaią y uciekaią bardzo. Ja, podług dawney deklaracyi, z moiey strony woyska 293 (?) tysiące na usługę jego krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, y Rzeczypospolitey dobrego pieniężnego obiecuię, tylko Boga wziąwszy na pomoc, pilno około tego zachodzić potrzeba; z hanem także zaczęte sprawy kontynuować y dobrze by znowu posła jakiego naprędze wysłać. Ja y posłowi waszmosci, moich msciwych panow, z moiey strony pomagać gotowem, żebyśmy rzeczy ab utrinque szczęsliwie do skutku przywiedli. Taka moia deklaracya była przed jmc panem Detyneckim, posłem waczmosci, mego msciwego pana, taka ż y przed jmc panem Koryckim. Większą legendą waszmości, mego msciwego pana, nie bawiąc y obiecuiąc y w dalszych okazyach moię waszmosci, memu msciwemu panu, życzliwą propensyą, samego siebie zwykłey łasce waszmosci, mego msciwego pana y brata, zalecam.

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XXIII.

Донесеніе тому же Лянцкоронскому отъ Новогродскаго хорунжаго Криштофа Корыцкаго, посыланнаго къ хану Крымскому. 1654 года, 29 сентября.

Cokolwiek iest godnego dla wiadomości waszmości, mego miłosciwego pana, z tych sam krajow, oznaymuię, żem hospodara jmci y bene dispositum zastał, y we wszystkim ad mentem moich msciwych panow stawił się. Pospieszyłem zatym na Budziak. Nie zastawszy Ali agi, dałem onemu znać o sobie; gdyż iuż dziesięc dni, jako przeciwko hanowi jmci wyiechał z murzami tuteyszemi y agami; gdzie y Moynak sułtan wczoray z kilką murzow z Krymu we stu koni (drugich za Dniestrzem zostawiwszy) bieżał przeciwko hanowi. Han jmc wczoray, to iest 28 septembris, przeiechał przez Dunay do Smaiła (Izmaiłow), gdzie mu zewsząd zajeżdżaią drogę, a z podarunkami wszystko. Sułtan Gałga z bejami y murzami czeka nań na tamtey stronie Oczakowa, w Kilborn. Ja jutro jadę do Smaiła, gdyż tam iest przy nim y Ali aga, do ktorego mam kredens jmci pana woiewody Kijowskiego, mego miłosciwego pana y dobrodzieja. Ale y o hana przyidzie się otrzeć, gdyż y Ali aga bez woli hańskiey nic uczynić nie może. Boga mego proszę, aby się iako naylepiey sprawić. Orda Budziacka wszystka w domu, konie woienne y stada wszystkie na tamtey stronie Dniestru, w polach, gdyż tu y ciasno, y szarańcza ziadła. Życzą sobie jako nayprędzey nie prożnować, gdyż konie tłuste maią. To tedy oznaymiwszy, uniżone moie waszmosci, memu miłosciwemu panu, usługi oddaję.

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XXIV.

Такое же донесеніе Корыцкаго тому же Лянцкоронскому. Изъ Аккермана, 1654 года, 6 октября.

Mnie jeszcze zatrzymano do powrotu Ali agi z Oczakowa, który hana tam prowadził. Han jmć wyiechał quarta octobris z Budziaka, y paszow nie mało z nim, ktorzy mu drogę zaiechali; tam się ma znieść z inszymi paszami, ktorzy na niego oczekuią na tamtey stronie Oczakowa. Sam han jego mość kazał mnie do siebie wokować y mówił ze mną przy wielu inszych rozmowach, spytawszy się wprzod o zdrowie waszmsci moich msciwych panow: „powiedz ode mnie obudwu ichmość hetmanom, mowił, iż cokolwiek brat moy starszy postanowił z krolem jego moscią y Rzecząpospolitą przez posła swego, ia to trzymam wszystko y skoro da Bóg, że osiadę na stolicy, zaraz waszego posła odprawię jako będzie mogło bydź naylepiey, aby nasi nieprzyiaciele zobopolnie pociech nie odniesli. Pisałbym był y przez ciebie do panow hetmanow, ale że oni do mnie nie pisali, y ja nie będę pisał, tylko im odemnie pokloń się y wszystkim braciom, co są w woysku". Było nie mało inszych rozmow między mną a hanem jegomoscią, ale więcey z paszami, ktorzy ze mną godzin kilka siedzieli, rozmawiaiąc, ktore, da Bóg, do ustney zachowuię rozmowy. Teraz uniżone usługi moię oddaię.

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XXV.

Показанія двухъ козаковъ, схваченныхъ на мародерствѣ въ с. Велятичахъ. 1654 года, 10 октября.

Konfessata kozakow Zaporożskich, pobranych w Wielatyczach [1]), *dzierżawie jmci pana pisarza polnego W. X. Litewskiego, i przyprowadzonych z Berezyny,* $^{10}/_{10}$, *1654.*

Ławryn Szyło, rodem z Hadiacza, z początku woyny kozakiem; teraz był w pułku Niżyńskiey piechoty, ktorą prowadzi Kobylacki. Ten wyszedł z taboru pieszo, we trzydziestu drużyny, ktorych prowadził na czatę Waśko, a wyszli tertia octobris. Pytany o liczbie woyska pod Bychowem, że 40,000 powiadał. Zołotarenko regimentuie, ktory od kilku niedziel [szedł do cara w tysiącu kommunika; nie wie dla czego ieszcze nie powrócił. Na mieyscu onego zostaie rodzony onego Tymosz. Woyska ich iuż nic nie przebywa. Od Chmielnickiego żadney nie masz wiadomosci, y o zgodzie z nami żadney nie masz noty.

O woysku naszym nic nie wiedzą, z Moskwą się nie schodzą, żadnego moskala w taborze nie masz, tylko iesli się czata z czatą zeydzie, tedy nic sobie nie czynią.

Moskwa jakoby miała powrocić ku Smoleńsku. W Mohilewie tylko załoga onych a Pohloński z swoią drużyną, z mohilewian zebraną.

Stali pod Bychowem trzema taborami, to iest: od Mohilewa pułk Złotarenkow, Tymosza, brata onego, y Podobayło, na ktorego mieyscu Iwan Popowicz. Drugi tabor od Nowego Bychowa, stoi Paszło z pułkiem Starodubowskim, pułk Zabiełły, ktorego dotąd codara nie masz y powiadaią, że na Sibir zesłany. Trzeci tabor

---

[1]) *Велятичи* - нынѣ с въ Могилевской губ.

został na błoniu nad Dnieprem, pułk piechoty Niżyńskiey pod Kobylackim, ktorych było pod trzy tysiące.

Starszyna y czeladź, zabrana w Homlu, wolno chodzi y pospołu z kozakami do wszystkiego ich pociągaią, osobliwie piechota pana Giedroycowa y pacholikowie tatarskiey chorągwi; ci w kupie stoią obok Złotarenkowego pułku. Żaden się z nich nie przydał do wału, y owszem z kozakami na czatę chodzą.

Z wału wycieczki bywaią, gdzie i teraz 2 octobris w obiady chłopskie wypadli na dwoie oraz: iedni od bramy Mohilewskiey wpadli w szańce kozackie, blisko bramy będące, samych wystrzelali, że precz do taboru swego uchodzić musieli, y iuż go penitus porzucili. W samym też taborze sroga trwoga była. Drudzy zaś y konno y pieszo wypadli dolną bramą na szańce, pod młynkiem na Uchlaści leżące, y tam wycięli kozakow y działek trzy wzieli, a na drugich aż w taborek Kobylackiego wpadli, w ktorym było 3,000 piechoty; ktorzy z taboru wypadłszy, iedni u pałacu przez Dniepr się puscili, y wiele ich potonęło, drudzy do Zołotarenkowego uszli taboru; a nasi wyrabowawszy ich tabor spalili y cało do miasta uszli. Zaczym iuż y woda wolna, y błonie nad Dnieprem wolne, bo tam pobliżu bramy y bydło y konie pasą oblężency. Niech zachcą, biorą ięzykow kozackich do wału, a od nich żadnego ieszcze nie maią. W ostatku y wychylić się im na błonie nie dadzą, bo ich sięgaią z janczarek y hakownic, a kozacy strzelać nie mogą, bo ich nie dopuszczaią blisko wału.

Drugi Hrycko Wołosowicz od Dziewicy, z pułku Zołotarenka, z sotni Berezynskiego, wyszedł z taboru quarta octobris z inszym wałaźnikiem dla zdobyczy. Zołotarenko nie powrocił od cara, a woyska swego tylko 20,000 liczy.

O Moskwie prawi, że ich połowica snać poszła na Szkłow, a druga pod Smolensk. Szkłow się broni dotąd.

W Homlu zabrana starszyna posłana do cara, a tu Tyzemski przy pułkowniku zostaie. Piechota węgierska między kurenie rozda-

na, a niemiecka y pacholikowie w gromadzie stoią, nic im nie odbierano, y powoli chodzą y z nimi czatuią.

Po wsiach wszędy załogi maią, a za Berezynę chodzić im nie każą. Z okolicznych włosci mało ich co przybywa, krom z Nowego Bychowa ze sto ich popisało się.

W Siewierzu żadnych w zamku ani w miescie niemasz załog, ale na głowę wszystkich wypędzono tu pod Bychow.

W inszych punktach, osobliwie z strony wycieczek, zgadza się we wszystkim.

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XXVI.

Письмо къ королю отъ господаря Волошскаго съ извѣстіями о Хмельницкомъ. Изъ Яссъ, 1654 года, 16 октября.

Nayiasnieyszy miłosciwy krolu, panie, panie mnie wielce miłosciwy!

Powrociwszy od waszey krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, wielebny xiądz Stanisław Szczytnicki rzecz sobie od waszey krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, powierzoną przełożył mi, z ktorą do powrotu posłow moich z Czehryna zatrzymać się musiałem. Dnia tedy wczorayszego y ci przyciągnąwszy, oddali mi instrukcyą, od hetmana Woyska Zaporowskiego napisaną, ktorey transcript bez wszelakiey zwłoki do rąk waszey krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, dyryguię, pewien tego będąc, iż zrozumiawszy wasza krolewska mosć, pan moy miłosciwy, z niey intencyą hetmana Zaporowskiego, zechcesz eo in passu sensum y zdanie swoie explanare; w czym y ia dalszym waszey krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, roskazom ochotne moie applicabo usługi y to pro virili meo exequar i cokolwiek in bonum Rzeczypospolitey

y do ugruntowania pożądanego pokoiu cedet. Życzę zatym waszey krolewskiey mosci, memu miłosciwemu panu, dobrego od Pana Boga zdrowia y szczęsliwego w długi wiek panowania.

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XXVII.

Письмо того же господаря къ коронному подканцлеру ксендзу Андрею Тржебицкому съ извѣстіемъ о своихъ сношеніяхъ съ Хмельницкимъ въ цѣляхъ примиренія его съ Польшей. 1654 года, 16 октября.

Na weselu syna Chmielnickiego, serio z Wyhowskim de stabilienda z Rzecząpospolitą pace konferowawszy, przyszło mi rzetelney na takową propozycyą z Czehryna czekać deklaracyi, ktora już mnie dnia wczorayszego przez posłow moich doszła. Tey że godziny posyłam ią jego krolewskiey mosci, panu memu miłosciwemu, na osobney karcie wyrażoną. Widzę, iż hetman Woyska Zaporowskiego takiego pokoiu sobie życzy, iaki pod Zborowem stanął; zaczym iesli taka possibilitas iest mediowania według tamtych pakt, o rezolucyą jego krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego. przez waszmość, mego msciwego pana, proszę. Upewniam, iż nic nie opuszczę, cokolwiek meum officium w tey mierze concernit. Tylko o to uniżenie waszmość mego msciwego pana proszę, abym w tey sprawie cathegoricam mogł mieć declarationem, gdyż o iutrze, da Pan Bog, y ia posyłam do hetmana Woyska Zaporowskiego z tymi punktami, ktore mi są od jego krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, przez wielebnego xiędza Stanisława Szczytnickiego powierzone. Jaki z tamtąd na te punkta respons otrzymam, oznaymić jego krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, tudzież y waszmosci memu msciwemu panu nie omieszkam. Uprzey-

me zatym służby moie polecam, iako naypilniey, w łaskę waszmosci, mego miłosciwego pana. Datum w Jasiech, 16 octobris (1654).

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XXVIII.

Донесеніе тому же подканцлеру отъ польскаго посла п. Кутнарскаго. Изъ Яссъ, 1654 года, 18 октября.

Jako Chmielnicki ad speciem tylko o pokoy ten traktuie y wilczą submissyą praefert, w onegdayszym ‚liscie moim waszmosci, memu msciwemu panu y dobrodziejowi, wypisałem; ale y z tych punktow, ktorem z instrukcyi iego przepisał, liquido patet, że nie szczerze idzie, bo raz do podobieństwa mówi, a drugi raz ad impossibilia się rzuca, jako y teraz do pakt Zborowskich się alleguie y inaczey nie chce, tylko aby według tych pokoy stanął. Ja y powtore y potrzecie jego krolewską mosć, pana mego miłosciwego, przestrzegam, aby wiary w tey mierze nikomu nie dawał, ani też na mediatora tego pokoiu nikogo nie brał, bo się pewnie zawiedzie. Cokolwiek przez ten czas ten zdrayca robił, to y daley czynić chce, y tatarow do smierci odstąpić nie mysli. Posłaniec moy, z Krymu powrociwszy, to mi referował, iż niektorzy murzowie jmci pana Koryckiego z rezolucyą jakąś avidissime oczekiwali, ktory że się spóznił, wątpię, żeby się to stało, co w intencyi iest. Ordy wszystkie na swoich koczowiskach spokoynie siedzą i nihil ieszcze de hostilitate illorum constat. Do Porty Ottomanskiey poseł a republica Veneta jeszcze nie odjechał, brevi tamen speratur z nieomylną stabiliendae pacis nadzieią. Więzniowie owi od ręki tatarskiey dotąd z łaski Bożey liberi; zupełną mam nadzieję w Panu Bogu, iż liberiori prędko y w oyczystym kraju gaudebunt sidere. Dalszym wiadomosciom ab oriente y zkąd inąd zachodzącym intentissimus

zostaię. Oddaię się zatym z uniżonosciami memi jako naypilniey w łaskę waszmosci, mego miłosciwego pana y dobrodzieja.

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XXIX.

Донесеніе коронному канцлеру Стефану Корыцинскому отъ королевскаго посла Маріана Яскольскаго о готовности новаго Крымскаго хана помогать полякамъ въ войнѣ съ Хмельницкимъ и Москвой. Изъ подъ Перекопа, 1654 года, 18 октября.

Rozkazaniu jego krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, dosyć czyniąc, jak tylko mogłem nayprędzey do Krymu pospieszyłem; a tym więcey, iż mię była na hanskich wsiach doszła wiadomość, że han morzem ku Krymowi z Konstantynopola obrocił się. Stanąłem tedy w Perekopie 16 septembris, z ktorego zaraz do Bakci-Saraju iestem obrocony. Tam stanowszy, nie tylko do Polski, ale ani za mil dwie posyłać mi nie pozwolono, a to ztąd, jako oni udawali, aby gdzie jako w drodze, tak i na mieyscu, posłancow moich aliquod fatum albo contemptus, ile to pod interregnum, nie potkało. Warta co noc koło mnie y koło rezydentow była. Gdy połtory niedzieli w Bakci-Saraju domieszkiwam, zachodzi mię znowu sułtana Gałgi wola, abym do Perekopu przyiachał i w nim przyiazdu przyszłego hana oczekiwał. Uczyniłem i temu emirowi dosyć. Gdym zatym pod Perekop przyiachał, ukazali mi na rezydencyą pastewnik hański, gdzie oba sułtani z rożnemi murzami y agami koczowali. W tym tedy mieyscu oczekuiącego mnie na przyiazd hana zaszła wiadomość od jmci pana woiewody Kijowskiego, iż się prędko woysk skupienia spodziewa i z nimi nie ma się woli ruszyć, dokąd by nie miał ode mnie wiadomosci, com w Krymie sprawił, i iaki Ordy przeciwko mnie affekt Uważaiąc za-

tym, że pora woienna upływa, a han ledwo nie na raku na to państwo swoie iedzie, dałem pisanie moie do Seferkazy-agi, wezyra teraznieyszego, drogę hanowi ku Oczakowu zajeżdżaiącego, oznaymuiąc mu o tym, o czym do mnie imc pan woiewoda pisać raczył, prosząc przytym, żeby hana jmsci w drodze dysponował, żeby on woyskom swoim na posiłek woyskom j. kr. mci pospieszyć rozkazał. Ledwie że han 14 octobris do Perekopu przyiachał, zarazem nazajutrz iniit tak z sołtanami, iako też bejami, agami, murzami, ktorych wielka była frekwencya, consilium, ktorą amplecti societatem: czy kozakow, czy szlachty polskiey? Conclusio consilii staneła stawać przy krolu imci et circa nobilitatem. Zaraz tedy in hoc consilio renunciatum lidze kozackiey, a Gałdze sułtanowi rozkazano y kaftan na niego eo nomine włożono, aby on z woyskiem szedł in auxilium woyskom j. kr. mci. A iż Gałga sułtan in instanti z Krymu wybierać się nie może, częścią dla wjazdu hana do Bakci-Saraju, częścią dla uczynienia dalszego rządu wespół z hanem w Krymie, dano ten emir Kara-bejowi, aby on zaraz do Budziackiey ordy y Nahayskiey poszedł i z nią pod Czerniowcami na dzień dwudziesty od daty dzisieyszey stanął, dawszy przed swoim na to mieysce przybyciem dziesięcią dni do woyska naszego wiadomość koło mieysca, gdzie by się woyska ich z woyskami j. kr. mci łączyć miały. Długo się ze mną wezyr umawiał. Jam go, według zdania imci pana woiewody, pod Żywotow wabił, a potym do Bohu ku Winnicy, daiąc mu przyczynę tę, iż się Chmielnicki z woyskiem ku Berdyczowu obrocił, aby z tamtąd iako nayprędzey wziął mu się tył od Ukrainy, lubo się też i na tamtym mieyscu osadził. Dał mi na tę moią illacyą taką replikę: lubo to Chmielnicki udaie, że się udał pod Berdyczow, tedy to iest fałsz, bo my mamy tę od ich ięzykow wiadomość, że się sam Chmielnicki z tamtąd pod Białą-Cerkiew, Moskwa zaś pod sam Kijow cofnęła, a przytym że tam snadnieysza będzie woysku naszemu żywność, bo iey tak z Podniestru, iako i od Wołoch zasiągać mogą. Satius tedy, żeby woyska wasze sły pod Czerniowce, tego przestrzegaiąc, aby dnia na-

znaczonego z woyskami nie uchybili. Jeżeli by też woyska wasze wprzód niż nasze przyszły, abysci iako nayostrożnieyszemi byli, żeby was niespodzianie nie napadli nieprzyiaciele. W Boh y Dniepr, dla bronienia nam przepraw, siła kozakow weszła, a nawet część ordy pod Kilimbet-murzą tak mocno między Bohem a Dnieprem przyparli, że żadną miarą ani Bohu ku Oczakowi, ani Dniepru ku Krymowi przebyć nie mogą. Tych tedy nayprzód Kara-bejowi każą ratować i Oczakowcow ruszaią, aby sudnami pod nich podstąpiwszy, przez Boh ich przewozili. Gałga-sołtan z drugim woyskiem niemieszkanie pospieszy, ktory iak na całę zimę wybiera się do nas na woynę. Już to temu tydzień, iako kozaccy posłowie do Perekopu przyszli, ztwierdzaiąc dawną przyiazń i o posiłki prosząc. Z osobna Chmielnicki przysłał pisanie przez Batymir agę, ktorego kopię posyłam w. m. panu. Ten na tę legacyą kozakom dano respons: ieżeli życzycie sobie z nami przyiazni, uczyńcie pokorę jego krolewskiey mci, oddaycie Ukrainę, wyscinaycie Moskwę y starszynę ich nam oddaycie, a tak z nas będziecie mieli przyiacioł.—Dziś han rusza się do Bakci-Saraju y mnie z sobą iść kazał; tam dopioro legacyą mam od j. kr. mci odprawować, w ktorey tuszy mi wezyr, iż pomyslną odprawę wezmę, co day Panie Boże! W tym tedy, co łaska użyczy Jego faworu, nie omieszkam dać znać spieszno wmci panu, więc i wiadomość, kiedy się drugie woysko z sułtanem Gałgą ruszy. O upominki umawiał się ze mną wezyr, ktore iż są w Kamieńcu gotowe, opowiadałem; aby ie za tym poseł hanski, ktory po nie niemieszkanie wyiedzie z Krymu, zastał, wielce na tym należy. Do czego że się też wysoka wmci m. m. pana przyłoży powaga, nic nie wątpię. Pilnie samego siebie z usługami swoiemi miłosciwey łasce wmci pana oddawam, pokornie y nisko upraszaiąc, abyś mnie pan swym u jego krolewskiey mosci wesprzeć zaleceniem raczył, żeby na usługi moie pamiętał. Dan z pola pod Perekopem, dnia 18 octobris, roku 1654.

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Сидзинскаго.

XXX.

Письмо Литовскаго подканцлера Казиміра-Льва Сапѣги къ Гнѣзненскому ардибискупу Андрею Лещинскому съ извѣстіемъ о ходѣ военныхъ дѣйствій въ Бѣлоруссіи. Изъ Гродна, 1654 года, 23 октября.

Jasnie oswiecony xiąże, mosciwy xiąże arcybiskupie Gnieznienski, moy wielce mosciwy panie y bracie!

Pod bytność jego krolewskiey mosci w Grodnie, będąc przytomnym, revoco cultum tey powolnosci moiey, który zdawna zawsze waszey xiążęcey mosci debeo, y uniżony moy pokłon defero, życząc, aby przy zdrowiu pomyslnym wszystkie ad vota waszey xiążęcey mosci szły successus. Ad praesens donoszę w. x. mci, że Białoruskie kraie, a w nich domicilia nasze, gemunt pod ręką y bronią moskiewską y kozacką. Smolensk w scisłym przez niemały czas oblężeniu, wiadomosci dać o sobie y wziąc wzaiem (choć non negliguntur przesłania sposobu) dotąd nie może. Dombrowna imci p. starosty Źmudzkiego ieszcze się trzyma. Hory moie za Dnieprem od Moskwy, a Bychow u Dniepru oblężony od woyska kozackiego z Złotarenkiem (ktorego siła z Mohilewskiey i Szkłowskiey włosci bardzo accrevit, niemniey z Homla, bo dziewięc chorągwi pieniężnego Rzeczypospolitey ludu, poddawszy Homel, przyięły obsequium y zdraycy temu assistunt), inter spem et metum od 7-miu niedziel. zostaie. Witebsk ieszcze się szturmom moskiewskim opiera w nadzieię wątpliwego succursu (bo i woyska, po zabawie mniey fortunney z nieprzyiacielem, jeszcze nie w swoich siłach, stratę poniosłszy porządku woiennego), życzy sobie refici chlebem, y skarb nie sporo tę podatkow cząstkę ex residuo woiewodztw y powiatow odbiera. Day Boże, aby imci pp. hetmani, ludźmi z woyska koronnego y z woiewodztw, ktore od tey inundacyi wolne są, wsparci, mogli w tym miesiącu bydź in actione z nieprzyiacielem, ktory, rzecz

pewna, u Berezyny potenter attendere zechce przeprawie woyska naszego i wezmie cokolwiek przyiaznego rebus gerendis czasu.

Kommissya przypadaiąca w Minsku desudat w uięciu woyska, ktoremu służby termin nona novembris wychodzi. Consilium swoie jego krolewska mość, in spem zjazdu y frequencyi większey senatu, odłożyć raczył do wtorku przyszłego. Z tego tam terminu subsistencyą dalszą w Grodnie determinować chce, zwłaszcza że y droga do Wilna dissonos znayduie sensus. To wszystko brevibus namieniwszy w. x. msci, proszę, abyś mnie w. x. mosć w nieodmiennym affekcie swoim chciał fovere, a sam się lasce w. x. msci z służbami memi polecam. W Grodnie, vigesima tertia octobris, anno 1654.

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XXXI.

Письмо неизвѣстнаго съ вѣстями о томъ же изъ Минскаго воеводства. Изъ Радошковичъ, 1654 года, 26 октября.

Że mi w. mść m. m. pan roskazał, abym tak o dobrych, jako y o przeciwnych w. msci m. m. pana uwiadamiał nowinach, nie żałuiąc kursora, lubo niepocieszną donoszę w. msci m. m. panu nowinę: że Smolensk, forteca nasza naygłownieysza, iuż in potestate Moskwy; 24 octobris niedziel trzy minęło, iako cessit nieprzyiacielowi. Lud, ktory był w Smolensku, y szlachta na carskie przysiągłszy imie; pod Dąbrowną 100,000 stoi woyska moskiewskiego. Burmistrz Smolenski Stefanek, który przysiągł na imie carskie, podjeżdżał pod Dąbrownę, żeby się więcey nie broniąc poddali Moskwie, że, prawi, Smolenska forteca, tak potężna, iuż w ręku nieprzyiacielskich, a wy z tak małą resistencyą pogotowiu bronić się będziecie. Lecz oni, nie tracąc serca y nie daiąc temu wiary, na placu go zarazem położyli. Imc pan Jozefowicz, chcąc

się pewney dowiedzieć rzeczy, ieżeli to iest in rei veritate, co on im deducebat, a obawiaiąc się strategema iakiego, prosił ich, żeby zań w zakładzie moskalow kilka dano, ktorzy pozwoliwszy na to, dali do Dąbrowney sześć moskalow, a pan Jozeffowicz wyiechał do nich na rozgowor y szlachtę Smolenską his allocutus est: „Co was, prawi, do tego przywiodło, żescie się przy tak potężney fortecy, maiąc wszelkie do obrony necessaria y żywnosci w potrzebę, poddali in servitutem temu nieprzyiacielowi? Ja, prawi, w Bogu nadzieję pokładaiąc, lubo nierówno przy mnieyszey fortecy, maiąc iednak dosyć ludzi przy wszelkiey żywnosci, armaty y prochow, nie poddam się". Panie Boże ich tam posiłuy, aleć iesli tak leniwo sukkurs się im dodaie, płocha nadzieja. Ludu około Radoszkowicz pełno, tylko rozbijaią a kradną. To też imc p. woiewoda y pan Korff powiadali, że z Smoleńska w tropy prowadzili woysko do Dąbrowney y działa burzące, y iuż w kilku milach słyszeli wielki hałas, znać podobno szturmowali. Po napisaniu tego listu, w tę niedzielę, to iest 26 octobris, przez Radoszkowicze iechał do xięcia jmci pana hetmana jmc pan woiewoda Smoleński y pan Korff.

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XXXII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ хану Крымскому съ убѣжденіемъ оставаться въ дружественномъ союзѣ съ Войскомъ Запорожскимъ. Изъ Корсуня, 1654 года, 29 октября.

Za powrotem posłow naszych, przy ktorych przyszedł Tochtomis aga, wyrozumieliśmy tak z listu w. h. msci, iako y z ust poselstwa, że chcesz braterstwa dotrzymać, tak iako nieboszczyk sławney pamięci Islan Gierei han. Czemu my ze wszystkim Woyskiem Zaporowskim wielce radzi, tylko to nam w podziwieniu, że

w. hańska mosć piszesz, abyśmy cara Moskiewskiego odstąpili. To rzecz niepodobna, bo rozumiemy, że y w. h. msć cesarzowi Tureckiemu nic złego nie myslisz. A co zaś w. h. mość w liscie swoim dokładasz, gdybyśwy nie mieli cara odstąpic Moskiewskiego, tak Węgrow, Multan y Wołoch na nas obrócić umysliłeś i sam, zniosłszy się z Lachami, kraje nasze pustoszyć chcesz; co my usłyszawszy, nazad powrocili y ze wszystkim woyskiem Zaporowskim na granicach naszych przyiaznieyszego pisma od waszey hanskiey mości oczekuiemy, nie daiąc naymnieyszey przyczyny do rozerwania przyiazni, pomniąc to dobrze, że każdego Pan Bog za złamanie przysięgi srogo karze, iako niegdyś krola Władysława za krzywoprzysięztwo srogo ukarał, ktory, poprzysiągłszy przyiazń wieczną cesarzowi jmci Tureckiemu, porwawszy się z woyskiem swym, pod Warną marnie zginął. Co my uważywszy, uchodząc gniewu Bożego, żadną miarą łamać przysięgi nie możemy y nie chcemy, y żadney okazyi do naruszenia przyiazni nie szukaiąc, przy sprawiedliwey przyczynie Boga błagać będziemy y każdemu nieprzyiacielowi naszemu, stoiąc na granicach naszych, daiąc odpor, umierać gotowiśmy; a Bog wszechmogący każdego sprawiedliwego bronić będzie, a niesprawiedliwemu nagrodzi pomstą. A co w. h. msć odpowiadasz nam Węgrami, Multanami, także Wołoszą y wielką potęgą woysk Krymskich, mnieysza to: my w Bogu, nie w wielkosciach woysk cara Moskiewskiego, ani w potędze woyska Zaporowskiego nadzieję kładziemy, tylko w Bogu iednym, ktory w momencie wielkość woysk, woli iego swiętey sprzeciwiaiących się, poraża.

Rozumieliśmy inaczey o w. h. mci, wyrozumiawszy tak z listow, jako y z ustney powieści posła baszy imci Sylistryiskiego, deklaruiąc nam wprzód łaskę cesarza imci Tureckiego i życzliwość przeciwko nam nieodmienną w. h. mci. Alisci inaczey się dzieje, a wszystko z dopuszczenia zobopolnych naszych nieprzyiacioł. Sam tedy rozsądz, w. h. msć, z ichmość panami agami, bejami y wszystkiemi murzami, iż słusznieysza y pożytecznieysza by rzecz była, nie uwodząc się obietnicami zobopolnych nieprzyiacioł naszych, i z nami

żyć w braterstwie, jakośmy żyli przez te siedm lat, w kupie chleb i sol iedząc i zawarłszy ieszcze przyiaźń z nieboszczykiem sławney pamięci Tokay-bejem. Słuszna, by i teraz w. h. mść kogo godnego do nas wysłał na potwierdzenie wieczney między nami przyiazni, czego ochotnie, na granicach stoiąc naszych, oczekiwamy, życząc, aby nie tylko my, ale i po nas potomkowie nasi na czasy potomne z tego się cieszyć mogli. Wiedz że w. h. mść, że Polacy nie tylko Niemcow, ale i inszych wiele cudzoziemcow na nas pobudzili, a my, tylko część woyska naszego państwa y tych, ktorzy nam dobrze życzą, maiąc, po wiek przysięgi łamać nie chcemy. Tylko chciey w. h. mść z nami zostawać w braterstwie i do nas posłańca swego jako nayprędzey racz posłać. Szczerzey opowie ustnie o wszystkim Tochtomis aga, poseł w. h. mci. Zalecamy się przy tym cale życzliwey przyiazni w. h. mci. Dan w Korsuniu, 29 octobris, 1654.

Waszey hańskiey mosci we wszym życzliwi słudzy Bohdan Chmielnicki, hetman Woysk Zaporowskich.

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XXXIII.

Письмо коронnаго гетмана Станислава Потоцкаго къ королю съ донесеніемъ о положеніи войска. Изъ Краснаго-Става, 1655 года, апрѣль.

Nayiasnieyszy miłosciwy krolu, panie, panie moy miłosciwy i dobrodzieiu!

Od gońca w. kr. mci, pana mego miłosciwego, więc osobno ichmciow pana woiewody Ruskiego y Czernihowskiego iako tylko stanęły nunciatorice do mnie, w przesłaniu tych wszystkich w. kr. mci listow celeritate utor. Z tych w. kr. m. conjecturuiąc woyska

swego szczupłe vires, confuzią w nim zaszłą, całey ztąd Rzplitey statum, co dalsze pertendunt czasy, wyrozumieć będziesz raczył. Mnie ten żal ustawiczny conficere musi, wspomniawszy sobie moie wierne y życzliwe w Warszawie tak w. kr. mci, iako też in senatus consulto exponowane consilia, że mię szczęscie moie przeciwne iakieś privavit fructu mow, observacyi y usilnych perswazyi moich do ukontentowania woyska, do poparcia następuiącey woyny, a przez to do całosci oyczyzny sciągaiących się. Tylko w tym z providentiey prawie Boskiey szczęsliwym się sądzić muszę, że przeczuwaiąc te wszystkie incommoda, ktore nastąpiły, by wiesczym duchem iakim, protestowałem się nieraz in casum sinistri eventus; że gdy przestrzegałem, gdy zabiegać wczesnie imminenti malo doradzałem, niema mi bydź nie imputatum, strzeż Boże, successu niepomyslnego. Aż czego tylko obawiałem się, czemu obviabam, to razem erupit zewsząd: Orda odeszła, chorągwie pozwiiane, nieprzyiaciel woysku słabemu super cervicem niemal, plebs znowu insolescit. Tak iawnym niebezpieczenstwom z kim resistere, iako żołnierza revocować ad obsequium wyniszczonego bardzo, czym ucontentować y do ochoty wesprzeć, racz w. kr. msć, pan m. mciwy, uniżenie proszę, medium sufficiens et modum podać. Jać wszelakiemi, Bóg widzi, siłami y zdrowiem własnym moim non deero maiestatowi w. kr. mci y woysko do usług Rzpltey dalszych kłonić będę, iesli, mu raz dane labefactowawszy słowe, gdyśmy też pewną z skarbu commissią assecurati zostali sami, mogę go w kredit drugi pociągnąć sobie; gwoli czemu zbliżąc się na tamte mieysca, dni te kilka ustawicznym niewczasom moim na wytchnienie iakież kolwiek dawszy. W prawdzieć, imć pan woiewoda Ruski wzywa mnie do Podhaiec; consideratia iednak determinowanego seymu, z ktorego belli gerendi sposob dependet, y ia radbym wiedział, co mi otworzy za progres woyny, przytrzymać mie bliżey musi; niemniey y to, iesli moiey przytomnosci iaka urgens nie będzie necessitowała occasia. W czym nutu y roskazaniem w. kr. mci gotowem regi. A teraz w. kr. mci, p m. m., upraszaiąc uniżenie, abyś w. kr. msć, Rzpltey upadaiącey

zwykłego swego do ratunku iey obmysliwania na mnie samego in ea tempestate nie zdaiąc się, boć unus—nullus, auxiliatricem raczył podać rękę. Wierne poddaństwo moie y uniżone usługi miłosciwey oddaię w. kr. mci, p. m. m-go, łasce. W Krasnym Stawie, die.... april. 1655.

Изъ рукописи Щорсовской библіотеки К. Свидзинскаго.

XXXIV.

Жалоба Луцкаго бурграбія Іеронима Солайскаго о томъ, что чины Люблинскаго магистрата не допустили его во время увезти изъ Люблина цѣнное имущество въ виду наступленія козацкихъ и московскихъ военныхъ отрядовъ и тѣмъ подвергли его величайшей личной опасности и потери имущества. Здѣсь же подробное сообщеніе о томъ, какъ козаки овладѣли Люблиномъ въ октябрѣ 1655 года.

Року тысеча шестъсотъ пятдесятъ семого, месеца генъвара деветнадъцетого дня.

На ураде кгродъскимъ, в замку его кор. милости Луцъкимъ, передо мною Павълом Силявою, яко субъделакгатомъ на местъцу урожоного его милости пана Іеронима Солайского, буръкграбего луцъкого, адъ гункъ солюмъ акътумъ ужытымъ, и кныгами нынешъными кгродъскими луцкими, становъшы перъсоналитеръ, тотъ же урожоный его м. панъ Іеронимъ Солайский, буръкграбъя на тотъ часъ местъца тутошънего, яко скоро толко зъ рукъ непрыятелъских Мосъкевских и козацъких вышолъ, соленънитеръ етъ кграви кумъ кверелля протывъко славетъному пану Войцехови Рекълевъскому, буръмистрови, директорови першому цивитатисъ Люблиненъзисъ, тумъ етъ алиосъ проконъсулесъ, конъсулесъ адъ-вокатумъ етъ скабиносъ, тотамъкве комъмунитатемъ цивитатисъ Люблиненъсисъ, сполъною радою и перъсвазиею адъ

инъфра скрипъта помагаючых, сведъчылъ и протесътовалъсе въ тотъ нижей описаный способъ: нжъ кгды въ року реценътеръ прошълымъ, тысеча шестъсотъ пятъдесятъ пятым, по розкгроменю войска коронъного под Солоным Городъкомъ етъ тали медианъте казу уступенъю и уйстъю воеводствъ, на посполитымъ рушенъю будучых, протестансъ, о наступуючымъ и зближаючымъсе подъ Любълинъ неприятелю усълышавъшы, а малъжонку свою зъ детъками въ Насутове, маетъности своее, зоставивъшы, хотечи убогую шляхецъкую субъстанъцыю свою (которая на тотъ часъ въ Любълине инъ депозито зосътавала) выратоваты, до Любълина въ четвер, заразъ по полудню, зъ конми што найлепъшыми, возами скарбъпыми и инъшыми хлопъскими прыехалъ и оные въси прудъко, есъче анъте окъказумъ солисъ, наложивъшы, назадъ ку домови зъ месъта выезъджаты хотелъ, менованый панъ Реклевъский, буръмистръ, перъшый рядъца на тотъчасъ месъта Любълина, ведаючи о суме у протесътанъта чотыръдесятъ и пяти тисечей золотых полъских, про соръте его зъ Рокгова подънесеной, въ каменицы его милости пана Станислава Казимира Беневъского, писара кгродъского луцъкого, зоставаючой, инъных срибърахъ, шатахъ, охенъдозътвах и досътатъках шляхецких, на протесътанъта постъ фата зошлого урожоного его м. пана Михаила Солайского юре дивино етъ натурали сукъцесъсионе спалых, перечувъшы такъже о непрыятелю, южъ близько насътупуючымъ, инито зъ инъшыми спулъбурьмистрами, войтомъ, райцами, лавъниками и въсимъ посъполъствомъ на ратушу Любелъскимъ конъсилио, на умыслъную зъгубу протесътанъта, браму передъ прыходячыми до нее возами замкнуты росъказалъ и тыхъ возовъ выпусътыты не хотел, яко жъ де факъто не выпусътыл. Што протесътансъ видячы и далъшые перикуля такъ рационе самого себе и субъстанъцыи пры немъ будучое, яко тежъ малъжонъки и детокъ, въ Насутове безъ коней, безъ возовъ позосъталых, уважаючы, кгды зараз на ратушъ до тое жъ рады мейское пошолъ и супъплексъ праве, пропонуючы далъшые свои небезъпеченъства, абы

его выпусъчено, упрашалъ, наостатокъ таляров сто твардых кгратитудинисъ ерѣкго на ратушъ давалъ; оные улѣлям давъшы леитимамъ рационемъ пер солямъ темеритатемъ, до дня другого, то естъ пятъковогo, то одъкладаючы, есъче анъте окказум солис выпустити рениерунтъ етъ де фактъто не выпусътыли. Которые то возы наложоные, въ самой браме зъ конъми упряжоными переночовавъшы, назавтрее, въ денъ пятъковый, за отъвартъемъ брамы, кгды ледъво што на передъместъе Краковъское вышъли, а тымъ часомъ войска неприятелъские козацъкие и мосъкевъские, инъсперате одъ Доминова показавъшысе, горяче и прудко подъ самое месъто насътупили, затымъ тежъ брама заваръта и зъводъ подънесеный зосъталъ. Протесътансъ, южъ собе жадъное рады дати не могучы, челядъника толъко до малъжонъки своее, абы хотъ в лесы уходила, наручымъ выправивъшы, самъ до ратованъя речей зъ возов удалъсе и ледъво пресътанциора назадъ до места фуртою унесъшы и выратовавъшы, кгды южъ на самое передъместъе Краковъское зъ хорогъвамы насътупили, возовъ пять скаръбных, юхтовых, окованых, новых, надъто возовъ просътых шестъ хлопъскних, зъ розънымы речами, достатъками, лекгуминами, конъми, уношечы здоровъе свое, покинувъшы, зъ челядъю одъстреливаючысе ледъво самъ до месъта инъ объсидионемъ ушолъ. Малъжонъка тежъ протесътанътисъогъни кгдысе и самых южъ на око неприятелъ ку Насутову насътупуючых обачывшы, толъко дробъные детъки до рыдъваника вкинувъшы, од въсего домовъства и досътатъковъ въ лесъ ледъво уехавъшы, рукъ непрыятелъскихъ ушъла. А прерченый маистратъ Любелъский, любо то, подобъно, нонъ тамъ либенътеръ, квамъ реверенътеръ, тракътаты тым часомъ кумъ госъте завираетъ, жыдовъ и шляхъту зо въсими досътатъками выдати полълицетуръ, прысегу суперъ фиделитатемъ непрыятелови выконываетъ, новасъ леес адъ опъпрессионемъ статусъ еквесътрисъ прыймуетъ и заразъ опъпримитъ; едикъта, абы шляхъта пинези, срибъра, золота, шаты и въси досътатъки, ексъцепъте миды и цыны, на майданъ до ратуши зъносила, выдаетъ,

секусъ хто бы што затаилъ, за певънымъ документомъ, горломъ караты деклируетъ, и несъчасливую, велюмъ жалосъную свою през тремъбача и трубу на чотырохъ рогахъ рынковыхъ промулъкгуетъ сенътенъцию; жыдовъские склепы заразъ отъвираетъ, одъбиваетъ и въси ихъ досътатъки инъ предамъ позволяетъ непрытелови; самых зас жыдовъ, сателъитес того жъ майсътрату, зъ рынъку, склеповъ, пивъницъ етъ алиисъ абъдитисъ окъкулътисъкве лоцисъ выволочаютъ, вытягаютъ, до брамы южъ, на певъную рез выдаты их обецавъшы, якъ быдъло зъганяютъ, зъгромажаютъ. Яко жъ прокулъ дубио еваденътес инъса малицна ефъфекътуалитеръ учынили бы то были; але его милость панъ Бонъдзинъский, подъ тотъ же часъ несъчасъливый инъ объсидионе зосътаваючый, видечы такъ тяжъкий, нехресътианъский, любо над кровъю поганъскою, процедеръ, дукътусъ неякою комъпассиею, самъ рачей на шанцъ и небезъпеченъство здоровъе свое несучы, до самого водза непрытелъ козаковъ, Даниеля Выговъского кум церто онерарио одъважывъшысе, перъ мулътасъ трыбуляционесъ оныхъ одъпросилъ и елиберовалъ. Менованые одънакъ панове бурмистрове, перъсистендо въ предъсевзятых замыслахъ своих, итерато акъ итерато отрубоваты, абы сине прокрасътинационе нобилитасъ комъпорътовало субъстанъцию свою, росказуют и квази ексъ боно афъфекъту, же лепей то, што се набыти можетъ, нижели здоровъе стратити, перъсвадуют; наостатокъ за ребелизанътовъ таковых, которыи бы конътрарии были, декъларовать и на горъло выдават обецуютъ, етъ плюсъ квамъ госътесъ надъ станом шлихецъкимъ севиунтъ. Што протесътансъ видечы, а въ тяжъкимъ баръзо зосътаючы по малъжонцы и детъкахъ своих жалю и праве южъ оных зъдесперовавъшы и оплакавъшы, ексъ дуобусъ малисъ минусъ елиенъдо и жытье барзей, а нижели досътатъки якие препоненъдо, инъ вимъ окупу горъла зъ субъстанъцыи своее пинезей готовыхъ тры тысечы золотых полъскихъ, сребъра въ розъной роботе, такъ авъшпуръское, яко и полъское, грывенъ трыдъцетъ и шестъ, седенъя двое, одно козацъкое акъсамитное каръма-

зимовое, богато сребромъ гафътованое, другое усарѣское, зъ которымъ дикѣдыкъ алъбо чапъракгъ увесь суто срыбромъ робъленый, зъ стрыменами срыбрѣными и въсими иншыми потребами, валорисъ обое золотых дванадцетъ сотъ полѣскихъ, коберъцовъ чотыри перъсских валорисъ золотых сто двадцетъ, ферезию шкарълатъную, злотокгловомъ подъшытую, новую, зъ золотыми потребами, валорисъ золотых пятъсотъ, итемъ ферезию шкарълатъную, такъже новую, до футра зъробъленую, есче не заживаную, валорисъ золотых двесъте, зикгарокъ столовый авъшпуръское роботы, золотых трыста кошътуючый, жупановъ два атъласовых новых валорисъ золотых сто шестъдесятъ, на ратушу, пры бытности менованых бурѣмистровъ, за их власною оказиею и посътановенъемъ, такъже пры бытности розъное шляхты, козакомъ и москве одъдалъ. А въ Насутове штоколъвекъ толъко было, перъ талемъ окъказионемъ, же протесътанъта в четвер, передъ прыйстъемъ непрыятелъскимъ, выпусътыты зъ месъта не хотили и овъшемъ оного затрымали,—стратыл. Инсъ нонъ конътенъти менованые панове бурѣмистрове Любелъские, кгды назадъ войска непрыятелъские одъ Висълы повертали, за несълушною кверимониею и удапъемъ неякого Кремпъского, здрайцы протесътанътисъ и ребелизанъта, на тотъ часъ зъ козаками зосътаваючого и панъства коронъные плюндруючого, а прысланъемъ Выговъского, гетъмана тых войскъ Запорозкихъ, заразъ протесътанъта самого на смертъ, ругаючысе и въ голосъ проклямуючы, же „дотолъ, панове шляхта, ваших волностей было!“ зъвязаного на болъшую обелгу статусъ екнестрисъ, выдали, который за повторным окупом пер мулътас трыбуляционес ледъво евазитъ госътилесъ манусъ. Презъ который свой таковый несълушъный, несправедъливый, а праве нехрестианъский процедеръ право посъполитое етъ секуритатемъ прыезджаючым и выезъджаючым въ местъ зъкгвалътыли, протесътанъта до шкод великих умыслъне прыпровадыли, и вины протывъко таковымъ въ праве посполитымъ описаные про квалитате деликъти на себе затягъйули; о которые итерумъ атъкве

итерум осъведъчывъшысе, а волъную мелиорацию тое, нынешъное кверимонии своее, инъ кванътумъ бы того потреба была, плено инъ роборе собе зоставившы, просил, абы тая до книгъ прынята и записана была; што отрымалъ.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива № 2499, л. 8.

XXXV.

Другая жалоба того же Іеронима Солайскаго о томъ, что Люблинскій мѣщанинъ Мартинъ Кремпскій, приставъ къ козакамъ, вмѣстѣ съ ними сжегъ и разорилъ имѣніе жалобщика, мучилъ и убивалъ его крестьянъ, наконецъ подговорилъ наказного гетмана Данила Выговскаго истребовать отъ Люблинскаго магистрата выдачи жалобщика, взводилъ на него ложныя обвиненія и всѣми мѣрами добивался его гибели. Все это происходило въ концѣ октября, 1655 года,

Року тисеча шестъсотъ пятьдесятъ семого, месеца генъвара деветънадъцетого дня.

На вряде кгродъскимъ, въ замку его кор. милости Луцъкимъ, передо мъною Павъломъ Силявою, яко субъделекгатомъ одъ урож. его м. пана Іеронима Солайского, буръкграбего луцъкого, адъ гунк солюмъ актум ужытымъ, и книгами нынешными кгродскими луцъкими становшы персоналитеръ, урожоный его милость панъ Іеронимъ Солайский, буръкграбя на тотъ часъ местца тутошнего, яко скоро тылко зъ рукъ непрыятелъских, козацъкихъ и Московъскихъ, подъ Любълиномъ и далей гостилитер кграссуючыхъ, вышолъ, не могучы адире акъта касътренъсия капитанеалиа Люблиненъсиа, которые на тотъ часъ для тое жъ инъкуръсыи неприятелъское сутъ окъклюза етъ вакантъ, а яко толъко акъта превенъция постъ фата ясънеосвецоного кнежаты его милосты Владысълава Доминика на Осътрогу и Заславю, граби

на Тарънове, воеводы Краковъского, местъца тутошънего старосты, за въездомъ яснеосвецоного кнежаты его мл. Вишневецкого, местъца того жъ старосты, отворылисе, соленънитер ет кграви кумъ квереля протывъко славетъному Марцинови Кремпъскому, въ месъта Любълина родычови и тамъ посъсессионесъ свое маючому, сведчылъ и протестовалъсе въ тотъ нижей описаный способъ: Ижъ тотъ же менованый Кремпъский, служечи анъте рукодайне зошлому урожоному его мл. пану Михалови Солайскому, брату конъкверенътис рожоному, и провента въ маетъностяхъ Роговъскихъ, въ воеводстве Сенъдомирскимъ лежачыхъ, засъставным способомъ въ суме деветыдесятъ тысечей золотых польских презъ велъможного его мл. пана Андрея Фирълея заведеных етъ пост фата того жъ его мл. п. Михала Солайского на протесъстанъта и рожоного его юре дивино етъ натурали сукъцесъсионе прыпалыхъ, презъ летъ килъка въ заведованю своим маючы и оные до рукъ и дисъпозиции своее одъбираючы, потом рукодайне до конъкверенъта прысъставъшы и до завядываня маетностю Насутовъскою, праву певъному конъкверенътисъ подълегаючою, и одъбиранъя зъ тыхъ же маетъностей провентовъ и инътратъ подънявшисе етъ де факъто презъ летъ тры яко писаръ провенътовый одбираючы, не толъко же такъ зъ першых Рокговъскихъ, яко тожъ потомъ Насутовъскихъ одобраных инътратъ не учынилъ и не отдалъ рационемъ, але рачей въ тых всихъ маетъносътяхъ презъ летъ осмъ алъбо деветъ заведуючы и до рукъ своих пожытки вси и приходы одъбираючы, суммопере укърывъдывшы, а праве явъне и ясъне такъ протесътанта, яко и рожоного его, урожоного его мл. пана Станисълава Солайского скрадшы, здрадецъко и неоповедъне утекъ. Чымъ се есъче не конътенътуючы, але рачей малициамъ малицые придаючы, не помънечы ничого на срокгостъ права посъполитого и вины въ немъ на публичных здрайцов и ребелизанътовъ таковых сурово описаные ничого не дъбаючы, милостъ на остатокъ ведълугъ права Божъского ближнего постъпоновавшы, кгды въ року недавъно прошълымъ тысеча шестъсотъ пятъдесятъ

пятым, по розъгроменю войска коронъного под Солоным Городкомъ етъ тали медианъте казу усътупенъю и уйстю воеводствъ, на посъполитымъ рушенъю будучыхъ, протесътансъ о наступующымъ и зъближаючымъ се подъ Любълинъ непрыятелю усълышавъшы и малъжонъку свою зъ детъками въ Насутове, маетъности своей, восътавивъшы, хотечы убогую шляхецъкую субстанъцию свою (которая на тот часъ инъ депозито въ Любълине восътавала) выратоваты, до Любълина зъ возами и конъми што лепъшыми побеглъ и тамъ южъ, не могучы для горячого и прудъкого насътупенъя евадере манусъ непрыятеля, во всимъ инъ объсидионе оставъшы, ведълугъ едикъту и воли коммиссаровъ, одъ непрыятеля, козаковъ и Москвы, до Любълина прысъланых, не мней се сътосуючы до воли и инъформъмации въ томъ выражоное мансътрату Любелъского, окупуючы здоровъе свое, на золотыхъ дцадъцетъ тисечей полъскихъ, такъ въ готовизне, яко тежъ въ срибъре, сукъняхъ, коберцах, въ седенъяхъ кошътовъных, на ратушъ Любелъский одънесъшы инъ презенъция мансътрату Любелъского, и коней чотырохъ козакомъ и Москве одъдалъ,—вышей менованый Кремпъский, заятреное серъце ку протесътанътови маючы, изъ врожоное ерътка статумъ еквесътремъ зълосъты накътусъ окъказионемъ, ведаючы о сумъме у протесътанъта про соръте его зъ Роктова подънесеной, на умыслъное зънесенъе и оберъненъе вънивечъ того жъ протесътанъта, прывезавъшысе рукодайне до Даниеля Выговского, на тотъ часъ гетъмана наказъного войскъ Запорозкихъ, инъсимулъкве зъ ными панъства короны Полъское широко и далеко, ажъ ку Варъшаве, палячы и пусътошечы, кгды южъ назадъ, преда онусъти, ку Любълинови поворочали, тотъ же менованый Кремпъский, премедитате въ килькудесятъ коней козаковъ и Мосъкви одъ войска милъ две одъ меновапыхъ добръ Насутова, шляком ку Любълину одъ Казимира тягнучого, одоръвавъшысе и зъ ными на далъшую зъгубу протесътанъта до тое жъ маетъности Насутова напавъшы, дворъ зо всимъ порядкомъ восътаваючый, гумно з зъбожемъ розмаитым през летъ тры за-

трыманымъ (которого адъ минусъ копъ пятъ тысечей инъсимулъ комъпутанъдо, опрочъ голого въ шпихълирахъ, збожа зосъта-вало), оборы, стайня, клуни и увесь фолъварк въшелякими до-статъками наполъненый спалилъ. Чымъ есъче не конътенътовавъ-шысе и свого заюшоного добре на крєви хресътиянъской не уга-сивъшы серъца, зъ тыми жъ поспул ребелизанътами и помочъни-ками своими на село самое напавшы, домовъ чотырънадъцетъ подъданыхъ Насутовъскихъ што найбогатъшых, на которых, анъте заведуючы тою маетъностю, одъно несълушне завъзялъ, такъ же зъ гумънами, зъбожами, оборами инъ цинересъ редакъцендитъ; самыхъ господаров, по скрытыхъ местъцах туляючых се и з огъня утекаючых, самъ же з тою жъ таковою комъпаниею своею заежъ-джалъ, лапалъ и в огонъ тыранъскимъ наганялъ способомъ; инъ-шихъ нойманых, немилосердъне повязаных, абы толко што на ных вымучыты могълъ, подъ руки вешаючы, надъ огънемъ пеклъ, мучилъ и двох на смертъ, меновите Кусого и Самъкголя, заморъ-довалъ; инъшых такъже господаровъ двох, челяды такъже надъто, такъ менъзкое, яко и белроловъское плъци, которыхъ толко засъкочыты могълъ, насътыналъ и назабиялъ, а менованую маетъ-ностъ Насутовъ фунъдитусъ праве гостилитеръ зънеслъ. Гисъ нонъ конътентусъ, але рачей зълый заятреный свой афектъ до съкутку прыводечы и на особе самого протесътанъта сконъчыты его усилуючы, по одъправеню роботъки выжей менованое поверъ-нувъшы до войск Мосъковских и Запорозъкихъ, въ Свиднику Ве-ликимъ, подъ Любълиномъ, на тотъ часъ ночуючых, възявъшы ведомостъ, же протесътансъ есъче въ Любълине зостаетъ, зъмы-сливъшы кверимонию якобы о затрымане засълугъ и о великимъ у протесътанъта деновыте того жъ гетмана Запорозъкого войска инъформовавъшы, ефъфецитъ то, же за таковымъ уданъемъ того жъ менованого Кремпъского въ шестисотъ коней подъ знакомъ под Любълинъ прыслал и серио презъ каръту буръмистром, абы ему протесътанъта заразъ з месъта выдали, розказалъ. Которы, наренъдо росъказанъю листовному, инъклинуючысе до воли того

жъ Кремпъского, перъшого тоциусъ мали авътора, нонъ парепъдо ночъному въчасови, заразъ презъ справъцовъ своихъ мейскихъ въ госъподе протесътанъта инъсперате напавъшы, възяли и въ неужытые, праве тыранъские тому жъ меноваиому Кремпъскому и таких же комъпанний его традидерунтъ руки. Допиро жъ тотъ же Кремпъский, инъ манибусъ конъкверепъта маючы и якобы зъ певъного обълову трыумфуючы, на жаденъ окупъ (которым се тотъ же протесътансъ хотел елибераре) не позъваляючы, пропомневъшы добродействъ, которых зъ дому конъкверепътис зъ молодого веку своего дознавалъ, постъпоновавъшы милость близъпего христианъскую, конъкверента за браму месъкую выпровадывъшы, инъ медиумъ прысланых килъкусотъ непрыятелъ выдалъ; которые заразъ протесътанъта на подъездка, з госъподы протесътантовое прыпроважоного, зъхужоного и зънендзъпеного всадывъшы, яко злочынъцу якого зъкремъповали и зъвязаного презъ миль пять, одъ Любълина ажъ за Пяски милю, где войска Запорозъкие и Москевъские другимъ ночлегомъ одъ Любълина сталы, бючы, пошыйкуючы, провадылы и самому гетъманови Запорозъкому по полудню въ день соботъный зъвязаного одъдали. Допиро гетъманъ, любо водзъ непрыятелъский, дукътусъ нелкою комъпассиею, видечы протесътанъта въпулъ земъдленого, оного розъвезаты росказалъ. А помененый Кремпъский, и ресъпириумъ не позъволивъшы, инъ суа перъсеверапъдо малиция, заразъ поновъляетъ конътра конъкверепътемъ несълушные скаркги, инъкузатъ о бунъты въ Любълине по выйстю войска Запорозкого и непослушепъство цивили майстрату, и виличаетъ засълуги свои въ дому конъкверепътисъ и за не якобы недоситъ учыненъе, о пинезяхъ и досътатках у того жъ ледъво въполъ на тотъ часъ жыцого конъкверепъта, срибъре и охенъдозътвах по смерьты якобы зошълого брата конъкверепътисъ позосъталых прави етъ персвадетъ, абы их водзови непрыятелъскому одъдалъ. На остатокъ фукгам неякого пана Езерского, который, снатъ конъсулендо вите суе ману стипулята до Выговъского прысъставшы, потомъ прудъко ушол, фравди етъ

доло, же то зъ намовы протесътанъта учынилъ, прыписуетъ и въсихъ конътра протесътанътемъ, абы его о съмерть прыправилъ, конквиритъ медос етъ медиа. На которые таковые и инъные, которых тутъ енумераре не подобъна, несълушъные, ексъ инъса малициа доходячые скаръги протесътансъ сумма узусъ модесътиа, сто черъвоных золотыхъ и зикгарокъ столовый авспурское роботы, талеровъ сто тваръдых кошътуючый, тому жъ Выговъскому инъ вимъ поклону положывъшы и тымъ терпъливую якожъ колъвекъ авъдиенъцию собе зъеднавъшы, кгды пункътатимъ слушъную о собе во въсемъ далъ юсътификацию и в осътатъку самеми жъ буръмистрами любелъскими невинъностъ свою вывесъты декларовалъсе, преречоный Выговъский, гекъ форъмалия: „ляхи—що собаки, въ едъной своре ходятъ“ рекъшы, бревиорибусъ инъ вимъ осътатное сенътенъцыи: „ежели здрайца Езеръский не будет, презъ васъ, шляхту, одъ мене премовъленый, дня ютрейшого прыпроважоный и одъданый“, шыю казаты утяты протесътанътови декляровавъшисе, оного заразъ за варту и стражъ пулъковникови Миръгородъскому възяты росъказал. А тымъ часомъ на целую ночъ до Люблина зъ суровымъ прыказанъемъ до шляхты и месъчанъ Любелъскихъ челядника протесътантисъ и зъ певъными козаками, абы конечъне того Езерского шукали и присылали (декляровавъшысе, инъ казу непрысъланъя, назадъ комуникомъ верънуты и месъто, немини паръценъдо, въ пень вытяти), посълалъ. Теды предъсе тотъ же менованый Кремпъский, якобы де церъта викътима тишачися а до протесътанта въ везенъю будучого штораз надходячы, оного тяжъкими и прыкрыми аффициебатъ контемпътами и афъфликто адъдебатъ афъфликционемъ; ажъ танъдемъ на завътрее, въ день неделный, кгды за особливою провиденъциею Бозъкою месъчане Любелъские мнеманого почытаного здрайцу пана Езерского, такъ же зъвязаного, прыпровадыли, доперо заятреный и зъгневаный водзъ непрыятелъский аффекът свой змякчывъшы и зъначъную невинъностъ конъкверенътисъ зъ того жъ самого прыпроважоного пана Езеръского зърозумевъшы, оного

горъломъ дароваты и назадъ одъ Красъного Ставу до Любълина повернуты прыобецал, якожъ де факъто зъ листомъ отворысътыи проижджымъ уволънилъ, за которымъ, а впередъ за особливою опатръностью Бозъскою, килъка разей потыкаючысе въ дорозе зъ козаками, одъ Любълина за войскомъ тягънучыми, ледъво евазитъ манусъ неприятелъ и зъдоровъе свое на попелисъка субъстанъции своее унеслъ. Презъ который свой таковый незъбожный, нехристиянъский, але праве тыранъский процедеръ менованый Кремнъский винкуля христианитатисъ зъкгвалтилъ и вины протывъко таковымъ виоляторомъ и явнымъ ребелизанътомъ въ праве посъполитымъ описаные етъ про квалитате деликъти на себе затягнулъ, о которые итерумъ аткве итерумъ осведъчывъшысе а салъвамъ мелиорационемъ, инъ кванътумъ того потреба укажетъ, исътнус протесътационис зосътавивъши, до кныгъ кгродских Любелъскихъ адитумъ не маючы, и тую такъ зъначъную и великую крывъду юре улцисъци, тамъ где будетъ зъ права належало, оферуючысе, просилъ, абы тая теперешъняя кверелъля до кныгъ прынята и записана была; што отрымалъ.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива, № 2499, л. 5.

XXXVI.

Письмо Крымскаго хана Мехметъ-Гирея къ коронному гетману Станиславу Потоцкому съ выраженіемъ готовности помогать полякамъ. Изъ Снятына, 1655 года, 13 декабря.

Ode mnie, wielmożnego Mechmet Giereja, hana Krymskiego, wielkich ord Krymskich, Oczakowskich, Nahayskich, Perekopskich, Petiorskich, Scismanskich, Dobrudzkich, Budziackich, Seymanskich y innych, jasnie wielmożnemu imci panu na Podhaycach Potockiemu, woiewodzie Kiiowskiemu, hetmanowi koronnemu, staroscie Krasnostawskiemu, Sokalskiemu, przyiacielskie pozdrowienie, zdrowia dobrego powinszowanie.

Jakoście wmć do nas posyłali posłow swoych, abym wychodził z woyskami swemi przeciwko nieprzyiacielom naszym, uczyniliśmy to; a przyszedszy tu w wasze kraie, żadnych posłow nie miałem od wmci, m. p. y brata, iakobym się tesz miał dowiedzieć, co się dzieie z bratem naszym krolem imcią Kazimierzem y z woyskami koronnemi; nikt do nas wiadomosci nie przyniosł. Alę że my teraz tu staneli pod Haliczem, wzieliśmy wiadomość od was, że potrzebuiecie od nas woyska. Gdy to teraz nie może być, ale my zawsze zostaiemy gotowymi kr. imci, bratu naszemu, i Rzpolitey waszey, gdy będzie od was wasze roskazanie y przysłanie do nas listy swoie, idziemy. I za to tesz wiernie Bogu dziękuiemy, że z kozakami przymierze stało, y gotowe zawsze na usługę krola imci, brata naszego. Zatym wm. brata naszego Panu Bogu oddaię. Dan z Sniatyna, die 13 decembris, anno Domini 1655.

На подлинномъ оттискутъ печать.

На конвертѣ надпись: Jasnie wielmożnemu jmci p. Piotrowi na Potoku Potockiemu, woiewodzie Bracławskiemu, staroscie Kamienieckiemu, bratu naszemu należy. Na własne roskazanie chana jego mosci.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нащевича.

XXXVII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ Іерониму Радзѣевскому съ просьбою точно опредѣлить время его прибытія въ Украину для переговоровъ. Изъ Чигирина, 1656 года, 11 января.

Jasnie wielmożny msci panie podkanclerzy koronny, moy msci panie y przyiacielu!

Wielce to nam y wszystkiemu Woysku naszemu Zaporozkiemu uciesznо, że wmć, nasz msci pan, z obu stron miłego y statecznego pokoiu życzysz, czego y my także życzymy. Day Boże, aby y dalszę czasy Pan Bog wmć, n. m. pana, szczęsliwemi progressami pomnażał. A że waczmć m. pan oznaymuiesz nam o przyiezdzie swoiem do nas, że fatygi woienne teraz tey drogi y przyiazdu do nas (dla wszelakiey umowy y potrzeb obopolnych) zabroniły, uważamy my to, bo y my sami po tych transactiach woiennych, pokoy stateczny z chanem j. m. Krymskim y ze wszystkiemi ordami uczyniwszy, dla odpocznienia z woyskami ku Ukrainie poszlichmy y teraz w Czehirynie zostaiemy; bo trudnośmy mieli do tych czas z woyskiem tak daleko zostawać, dla samey zimowli, iako y inszych fatyg y trudnosci. Oczekiwamy tedy my na szczęsliwy przyiazd

wmci pana; tylko y drugi raz, ieżeliby można, racz nam w. m. pan oznaymić, iak przętko do nas iachać raczysz y gdziebyś wmć p., na ktorym mieyscu y w iaki dzień życzył z nami widzieć się y o wszytkim rozmowić y postanowić cokolwiek potrzebnego. A że w. m. p. życzysz sobie, żeby to gdzie na Wołyniu o tym traktować, tedy to trudna bardzo tak daleko woyska pod ten czas zimny zatłukać, bo o żywność wszelaką trudno, gdyż woyska nasze y cudzoziemskie, tatarskie, tu żywność wszelaką wypasli. Gdy tedy iuż w. m. p. zechcesz przyieżdżać, ku Ukrainie w. m. p. przyieżdżay. Tu z sobą widziawszy się, o wszytkim statecznie postanowimy, żeby na potomne czasy dobrze było, y aby imie w. m. m. pana y nasze u postronnych monarch i panow słynęło y dobrze miano było. I o to się pilno staramy, aby z postronnymi monarchami y panami pokoy mielichmy, y mamy nadzieie w Bogu, że dobrze wszytko będzie za pomocą Jego. O inszych rzeczach potrzebnych nie bawiąc w. m. p. pisaniem, ustną mowę p. Sebestyanowiczowi, ktory nam listy od. p. Zająca oddał, zlecilichmy; bo p. Zaiąc dla niesposobnosci zdrowia y choroby, ktorą był od Boga nawidzony, nie mogł u nas być, przesłał te listy przez Sebestyanowicza, szwagra swego. Cokolwiek tedy będzie miał od nas zlecony ten Sebestyanowicz, rozumimy, że to wszytko opowie p. Zaiącowi, a p. Zaiąc w. m. panu. A my na ten czas łasce y przyiaźni w. m. p. pilno polecamy się.

Datum z Czehiryna, 11 januarij, anno 1656.

Wmci pana cale życzliwy przyiaciel y sługa Bohdan Chmielnicki, hetman wielki Woysk Zaporozkich.

На конверть: Jasnie wielmożnemu a mnie wielce msciwemu panu y przyiacielowi jmci panu Heronimowi Radzieiowskiemu, podkanclerzemu koronnemu, do rąk jmci oddać.

На подлинномъ печать Войска Запорожскаго, на воскѣ отпечатная.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XXXVIII.

Письмо Ивана Выговскаго тому же Радзѣевскому подобнаго же содержанія Изъ Чигирина, 1656 года, 11 января.

Jasnie wielmożny mosci panie podkanclerzy koronny, moy wielce msci panie y przyiacielu!

Pan Zaiąc, przez ktorego wm. m. m. p. listy tak od krola jego msci, jako y od w. msci m. m. pana dirigowane do jego msci pana hetmana y do mnie, raczył przesyłać, sam nie mogąc dla niesposobnosci zdrowia y choroby, ktorą od Boga nawiedziony zostawszy w Hoszczy, przez Jerzego Sebestianowicza, szwagra swego, do nas przesłał, ktore oddane tak jmci p. hetmanowi, iako y mnie. Po przeczytaniu tedy tych listow, wielceśmy się ucieszyli, wyrozumiawszy, że wm. m. m. pan, lubo zniewczasowany tot publicis curis, y więcey pracować raczysz się podeymować dla gruntownego uspokoienia y całosci nienaruszoney. Oczekiwać tedy jmc p. hetman wespoł z nami przyiazdu szczęsliwego wmci, m. m. pana. Tylko ż zmiankuiesz wm m. m. pan w liscie swoim, żeby tam gdzie blisko Wołynia o tych wszystkich rzeczach, obudwum stronom potrzebnych, mogło się traktować; co barzo przytrudno, bo już listy wmci m. m. pana, przesłane do nas, jego msci pana hetmana w Czehyrynie zostały, y iakom wyrozumiał s pana Sebestianowicza, ktory powiadał bardzo wielką scisłość drogi, a to dla żywnosci wszelakiey, bo wszędzie, aż do samey Ukrainy żywność tak nasze woyska, iako y tatarskie mało nie wszystkie strawiły, y barzo trudno o żywność. Jeżeli by można, żeby dla tych trudnosci y zimnych do wiosny się mogło odłożyć. Jednak to wszystko wysokiemu y mądremu rozumowi y uwadze wmci m. m. pana zlecam. Gdyż jmc pan hetman w Czehirynie przez wszytką zimę zostawać będzie, nigdzie nie

odiedzie z Czehiryna, gdyż co dzień pełno z rożnych stron posłow, tak od chana jmsci, z ktorym wieczne braterstwo y stałe jmc pan hetman zawzioł y zobopolnie przysięgą iest stwierdzone; y naprzod j. m. chan Krymski ze wszytką starszyną y murzami swemi przysiąg, a potym jmc pan hetman s pułkownikami, y teraz przez mało nie codzienne posły swoie o rożnych rzeczach traktuie,—także y z inszych stron rożne posły; dla tego tedy jmć pan hetman zostawać będzie w Czehirynie. Jeżeli tedy wm. m. m. p, uważywszy zapewnie, teraz raczysz iachać, ieszcze przez iakiego prętkiego gońca swego dawszy naprzod tak jmci p. hetmanowi, iako y mnie wm. m. m. p. wiadomość, żebyśmy wm. m. m. p. obmyslili za czasu bespieczny przeiazd aż na miejsce naznaczone. Insze rzeczy niektore, dla krotkosci czasu nie wypisuiąc w liscie, zleciliśmy temu ż p. Sebestianowiczowi, aby on p. Zaiącowi opowiedział, a wmci m. p. Zaiąc opowie. Proszę, racz mi wm. m. m. p. o wszystkim uwiadomić, a ia iako przedtym był życzliwym, y teraz zostaię, łasce y przyiazni wmci m. m. p. na ten czas pilno polecaiąc się.

Wmci m. m. pana życzliwy przyiaciel y sługa Jan Wyhowski

На конвертѣ: Jasnie wielmożnemu a mnie wielce miłosciwemu panu y przyiacielowi jmci p. Hieronymowi Radziejowskiemu, podkanclerzemu koronnemu, do rąk jmci oddać.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XXXIX.

Письмо Ивана Выговскаго къ коронному канцлеру Стефану Корыцинскому. Изъ Чигирина, 1657 года, 18 апрѣля.

Jasnie wielmożny msciwy panie kanclerzu koronny, moy wielce m. panie y przyiacielu!

Ustna jmci pana Bieniewskiego, sekretarza y posła j. k. msci, rellatia wm. m. m. p. sufficientissime docebit, quantum o zniesieniu y umorzeniu tego opłakanego wnętrznego zamieszania desudavi, wszystkie siły moie stosuiąc, aby porządana zaiętrzonych y upartych differenciy metamorphosis z dobrym oboiey strony zbudować się mogła; iako o tym wszystkim szyrzey pomieniony jmc p. Bieniewsky wmci m. m. panu opowie. A teraz z powolnoscią usług moich łasce wmci m. m. p. oddaie się. Dan w Czyhirynie, die 18 aprilis veti styl. 1657.

Wmci m. m. pana wszego dobra życzliwy przyiaciel y sługa Jan Wyhowski.

На конвертѣ: Jasnie wielmożnemu a mnie wielce msciwemu panu y przyiacielowi jmci p. Stefanowi z Pilce Korycinskiemu, kanclerzowi wielkiemu koronnemu, oddać.

На подлинномъ гербовая печать, оттиснутая на красномъ воскѣ.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XL.

Отвѣтное письмо Б. Хмельницкаго на королевскую грамоту, переданную ему послом Беневским съ изъявленіемъ милости козакам и прощенія ихъ прежних проступовъ. Изъ Чигирина, 1657 года, 18 апрѣля.

Nayiasnieyszy mćiwy krolu, panie nasz wielce mciwy!

Długi by uczynić trzeba commentariusz, porządkiem nąsze ku sw. pamięci antecessorom w. kr. mci wypisuiąc przysługi y życzliwosci. Ale że niektore y z tęsknicą resuscitować, że długie y uprzykrzone, drugie zaś że dla dawnosci wykradli się ludziom z pamięci; tych tedy poniechawszy, swiżemi tylko a dobrze w. kr. mci swiadomemi popiszemy się, nayosobliwiey, że nas żadna leniwemi roskazania w. kr. mci okazya nie zastawała nigdy, poki iakie złych ludzi namowy, niesmakami nas nakarmiwszy, od łaski w. kr. mci nie odstrychneły. Owszem, takeśmy panskiego zawsze czuli byli roskazania, iakośmy ie naywierniey pełnili, strzegąc się y naymnieyszey w usługach przygany. Ale byśmy się my by też naybarziey usadzili na ucukrowanie naszey uniżonosci ochoczey, nalazły zawsze ięzyki przewrotne, iakoby ie były w. kr. mci ogorczyły: że tak za fabriką Achitophelowską my, lubośmy się y importunami stawili, narażaiąc się usługami ustawnemi, nie godnemiśmy jednak łaski byli sądzeni. Teraz iednak, że w. kr. m. listem swym panskim przez pana Bieniowskiego obsyłać nas raczysz, łąskę swą oswiadczaiącym y nasze gładzącym, iesli nasze były iakie, przewinienia, uniżenie w. kr. mci, panu naszemu mciwemu, dziękuiemy, a wdzięcznie przyiąwszy, starać się będziemy, iakobyś od nas wzaiemnie znał ukontentowanie. Dla tego ż i z p. Bieniowskim poufale w rzeczach, od w. kr. mci powierzonych, rozmawialiśmy, ugadzaiąc cale, iakoby w. kr. mci maiestat w poniewieranie y nasze swobody nie poszły w upadek. Że iednak ultimatum finem desideria w. kr.

mci nie wzięły, y przyczyny ten że Bieniowski opowie, y z nami traktowanych rzeczy wyłoży porządek, czemu wszytkiemu, mniemamy, dostatecznie, iako człowiek fidei rectae y dobrey experientiey, wystarczy; y z tey przysługi zarobi na to, że nie przez inszego będzie ten akt, iesliby Bog pozwolił, ieno przez niego terminowany, czego byśmy i życzyli. Ten że, gdy w. kr. m. przywita, y naszą przedłoży w. kr. mci życzliwosć. Pana Boga zatem o dobre zdrowie w. kr. mci prosząc, usługi nasze młsciwey zalecamy łasce. Dan z Czyhyryna, die 18 aprilis, anno 1657.

W. kr. msci, naszego młciwego pana, uniżeni słudzy Bohdan Chmielnicki, hetman Woyska Zaporozkiego.

На конвертѣ: Nayiasnieyszemu y niezwyciężonemu Janowi Kazimirzowi, z Bożey łaski krolowi Polskiemu, panu naszemu miłosciwemu.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XLI

Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ королю съ разными вѣстями. Изъ Сокаля, 1657 года, 23 мая.

Nayiasnieyszy miłosciwy krolu, panie, panie moi miłosciwy y dobrodzieju!

Pan pisarz grodzki Łucki, peracta w Ukrainie functione, iakom iuż o tym dawał znać prioribus, będąc y dalszey usługi w. kr. mci pilnie studiosus, venit dla tego do w. kr. mci praesens, żeby ustnie wszystko promat, cokolwiek w tamtym Ukrainnym horyzoncie u Chmielnickiego elaboravit. Pomaga mu pan sędzia Łukowski in vim securioris transitus drogi. Ci obai w. kr. mci,

instructi odemnie, dobrze ipsa rerum currentium forma referuią. Moie conatus takie, że według woli w. kr. mci y ad normam pisania, nuper z Dankowa nona praesentis przysłanego, cupio według możnosci y podobieństwa adimplere roskazanie w. kr. mci. Patrząc y na coniunctią Ordy, y na nasz do w. kr. mci y do posiłkow krola j. m. Węgierskiego, designowanych pro certo w. kr. m. od pp. generałow wprędce, congres, będę intentus y na progressy nieprzyiacielskie, mieszaiąc mu, ile occasia y possibilitas dopuszczą imprezy. Ex ratione hana nadbiegaią z Kamienca ponowy, że accelerat z woiskami swemi ku Wołoskiey ziemi, ale y turecki nie mały confluit przy nim: twierdzą pod sto tysięcy exercitus. Czym niektorych turbantur opiniones, iesli te narody constanter s taką potentią nas w swoiey fovebunt przyiazni. W mieysca te ciasne y przez nie że nam wchodzić przyszło, y z woyskiem Litewskim w połączeniu nie zostać, lubośmy na Bugu spolną przeprawę y pierwszą conjunctią wzieli z sobą byli, y w Kamieńcu Litewskim declaratiey p. woiewody Wilenskiego praestolabamur, iuż to innotuit przeszłym pisaniem w. kr. mci. Czego nie iteruiąc, gdyż pan sędzia Łukowski, wszystkich transactiei tamtych gnarus, explicabit omnia, gdy w. kr. m. innovatam mieć zechcesz notitiam o tem. Życzę na ten czas patrzać szczęsliwie quantocius na maiestat w. kr. mc y extinctam tandem iego diuturne venerari teraznieyszą w Rzpty adversitatem. Wierne zatym y uniżone usługi moie oddaię młciwey łasce w. kr. mci, pana mego miłosciwego y dobrodzieia. W Sokalu, die 23 mai, 1657.

W. kr. mci, pana swego młwego y dobrodzieia, wierna rada y uniżony sługa Stanisław Potocki, w-da Kiiowski, hetman wielki koronny.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XLII.

Инструкція королевскому секретарю Беневскому, посыланному къ гетману Б. Хмельницкому, чтобы склонить его и Войско Запорожское возвратиться въ прежнее подданство королю и Рѣчипосполитой. 1657 года, 13 іюня.

Pozdrowi imieniem j. kr. mci urodzonego hetmana ze wszytkim Woyskiem Zaporowskim całym, sczyrym oycowskim affectem.

Większey sobie j. kr. mc, po łasce Bożey, nie kładzie y nie życzy szczęsliwosci, iako aby, będąc z przeyrzenia Bożego krolem Polskim, mogł ziednoczyć rozrożnione członki Rzeptey w iedno ciało, do czego iako zaraz na początku panowania swego przykładał starania, tak y teraz, życząc, aby ta pożądana godzina co prędzey zbliżyła się. A chcąc do skutku przywiesć commissyą z ur. hetmanem y Woyskiem Zaporowskim, na seymie przeszłym za zgodą wszech stanow namowioną, wysyła znowu tegoż ur. Bieniewskiego, sekretarza y posła swego, ad continuandum opus, maiąc nadzieię o łasce Bożey, że iako j. kr. mci y stanow Rzeptey wszystkich serce y umysł szczyrze ku iednosci sposobiła, tak y urodzonego hetmana y Woysko Zaporowskie do miłosci własney oyczyzny y ziednoczenia miłosierną swą dispozycyą pociągnie.

Declaruie się przy tem j. kr. mć przed Bogiem, iż y sam, y wszytkie stany Rzptey rzetelney, prawdziwey, nigdy nieodzowney życzą z ur. hetmanem y wszytkim Woyskiem Zaporowskim iednosci, to, cokolwiek z obudwu stron stało się za grzechy, sprawiedliwosci Boskiey ofiaruiąc y wieczną zakopywaiąc niepamięcią, y tey sczerosci prawdziwey y rzetelney z strony swoiey swiadkiem y sędzią Naywyższego wzywaiąc.

Więc aby tym bardziey ur. hetman y wszytko Woysko Zaporowskie sczerość j. kr. mci y Rzptey uznawało, zlecić raczył pomienionemu ur. Bieniewskiemu, posłowi swemu, ex senatus con-

sulto, zupełną moc, aby do tractamentu z ur. hetmanem y Woyskiem Zaporowskim przystąpił y rzecz namowioną, y żeby się wnętrzny domowy zapał z ukontentowaniem Woyska Zaporowskiego y Rzeptey ugasić mogł, j. k. mci przyniosł. A j. k. mść obiecuie, tak sam, iako y wszytkie stany Rzptey, że słusznym rzeczom przeczyć nie będą, y to, cokolwiek będzie postanowiono, sacrosancte et inviolabiliter trzymać ze wszytkimi stanami Rzptey będzie, maiąc za to, że ur. hetman y wszytko Woysko Zaporowskie j. kr. mci y stanow Rzptey chęci nie będzie chciał contemnere, y cale pożądane ziednoczenie obwarowawzzy, y przy spolney oyczyznie potęgę Woyska Zaporowskiego z potęgą woysk Rzeczypospolitey złączy. Co wszystko dexteritati ur. posła committit j. k. mc, aby negotium iako nayskuteczniey y prędzey z ukontentowaniem obu stron expediat.

Przestrzegać tego ma naybarziey imć p. poseł, aby to, co sczyrze, iako Bogu samemu wiadomo, tractuie krol jmć z hetmanem y z Woyskiem Zaporowskim, nie było na żadne oszukanie, bo to pewna y nieomylna, że Porta y z Tatarami chce uskromić xcia Siedmigrodzkiego, Wołoskiego y Multańskiego hospodarow, a na ostatek y samych kozakow. Probuie się to, że iusz Chmielnicki żadney u Moskwy niema confidencyey: pominąwszy inszych wiele przyczyn, sufficit iedna conjunctio z Rakocym y ze Szwedamy; u Porty—że tak wiele razy poddawał się Porcie, a contra scitum oney zligował się z Moskwą, teraz vassallorum Porty Ottomanskiey, Rakocego, Wołoskiego y Multańskiego hospodarow auxit potentiam. Będzie to tedy znać, że on sczyrze z krolem j. m. y Rzpltą pokoy chce zawrzeć, iesli za przyiazdem p. posła, nulla mora interjecta będzie zaraz konczył, kondycye umawiał, y do realnego spisania, podpisu y zapieczętowania ab utrinque przystąpi, iesli iuż revokował kozackie woysko y iesli zechce dziesiątek tysięcy dobrych y comunnych kozakow posłać krolowi jmci przeciwko Szwedom, a oraz y do Węgier y z chanem j. m. drugą część kozakow obroci, sam zostawaiąc w Ukrainie dla ostrożnosci.

Jesli zaś moras iakie nectet, będzie to albo dla tego, żeby ieszcze na rzeczy patrzeł, iak nam poydą, albo dla tego, żeby tym czasem do Moskwy posłał y z nami ich zwadził, a do pokoiu ze Szwedami pociągnął; albo żeby y do Porty y do chana posłał listy, ktore krol jmc pisze, że iusz pokoy z nami stanowi, żeby periculum imminens od Porty y od tatarow od siebie amoveret y zwłokł czas. Prudentiae to tedy p. posła committitur, aby tak rzeczy uważał, żeby krol jmc y Rzplta nie była elusa; a nie będzie... bo gdy p. poseł bierze list do chana jmci, jego tam poseł i chan jmć interponeret autoritatem suam, łacno będzie poszepnąc posłowi chanskiemu, czy iako cum amico jungere arma, czy iako cum hoste postąpić. Czego lubo nie życzymy, ieno pokoiu, ale poki ten nie stanie jako należy, poty trudno sobie non providere; bo tureckie potencye wczesnie s pola zwykły sie wracać,—nie trzeba, żeby y my y oni byli oszukani.

Wszytka tedy vis consilii: prędko skonczyć, umowić, spisać, podpisać. Jeden originał żeby tam zostawał, a pan poseł żeby miał dwa originały: ieden przy sobie, a drugi żeby posłał przez pewną okazyą do Dubna, a potem y do krola j. mci, bo dantur multi casus.

Za szczęsliwym, da Pan Bog, skonczeniem tey tranzactiey, expedit, aby p. poseł efficiat to, żeby zaraz posłowie kozaccy tu do j. kr. mci iachali z tą tranzactią, żeby się zaraz przez nich confirmatio posłała przy nich że, przez posła krola j. m., ktory by ią zaraz do rąk p. posła oddał, żeby ią tam p. poseł solenniter oddawał, a potem z częścią woyska Zaporowskiego przybył do usługi kr. j. mci y Rzptey.

Tego iako naybarziey przestrzegać, aby poki się wszytko nie skonczy, nic o tem Moskwie nie oznaymowali; gdysz należy to wiele do ugody z Moskwą, abyśmy in uno corpore regni będąc, felicius z niemi tractowali. Po tranzakciey iednak mogą oznaymić, że ad obedientiam j. kr. mci redierunt y że co intentiones suas chcą dirigere, żeby pokoy między koroną Polską a koroną Mo-

skiewską zostawał. Rakocego tesz mogą upomnieć, aby się powrocił y tey woyny poniechał. Portę y chana za serce sobie uchwacą, kiedy u j. kr. mci y Rzeptey w posłuszenstwie zostawać będą.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XLIII.

Грамота, данная гетманомъ Богданомъ Хмельницкимъ обывателямъ Пинскаго повѣта, признавшимъ надъ собою протекцію Войска Запорожскаго и принесшимъ ему присягу въ вѣрности. 1657 года, 28 іюня.

Wypis z xiąg mieyskich prawa Maydeburskiego, ratusza Kiiowskiego.

Roku Panskiego tysiąc szesćset pięćdziesiąt siodmego, miesiąca julii siodmego dnia, według starego kalendarza.

Na urzędzie iego carskiey mci mieyskim, w ratuszu Kiiowskim, przed nami Bohdanem Somkowiczem, uprzywileiowanym woytem, a Michałem Sasimowiczem, rocznym burmistrzem, przed raycami y ławnikami, na rok teraznieyszy dla rządu miasta obranemi, w zupełnosci zasiadłemi, stanowszy oczewiscie urodzony pan Sebestyan Haławski, dla wpisania go xiąg ninieyszych mieyckich Kiiowskich podał per oblatam list jasnie wielmożnego iego mosci pana Bohdana Chmielnickiego, hetmana generalnego Woysk iego carskiey mci Zaporozkich, s podpisem ręki iego mci y z pieczęcią woyskową, na rzecz w nim specifice wyrażoną ich mciom panom dignitarzom powiatu Pinskiego dany y służący, prosząc, aby ten list przyięty y wpisany był. My, urząd, ony list przymuiąc, kazaliśmy przed sobą czytać, a po przeczytaniu y w xięgę wpisać, ktory tak się w sobie pismem polskim od słowa do słowa wpisany:

W imie Panskie amen, na wieczney rzeczy pamiątkę.

My, Bohdan Chmielnicki, hetman generalny Woysk jego carskiey mci Zaporozkich, oznaymuiemy tym listem, wiarą naszą y wszytkiego Woyska stwierdzonym, każdemu, komu by o tym wiedzieć należało. Przedwieczna mądrość sama, drogi pospolitego rozdaiąc pożycia, dobrze czyniącym zle zadziaływać gdy zakazała, przyiaznich sercem ustanowiła przymować przyiacielskim, dawszy tego należne podobienstwo, że nie rzecz słuszna, aby za rybę wężem, za chleb kamieniem y inszemi złemi rzeczoma miał kto za dobre odbierać uczynki. Gdy tedy naywyższy swiata podsołnecznego Stworca y Rządca takowych do obeyscia z ludźmi nauczał sposobow, naypewnieysze takie szczyrosci y przyiazni wzaiemney funduiąc ustawy, dobrym oddawać za dobre; dla tegoż ani żadnemu iego łaską stworzonemu z bliźnim swoim obchodzić się nie słuszna inaczey, życzy li sobie uysć za schibienie drogi zbawienney, Bozkiey kary y ludzkiego posądzenia. Skąd y my, zachowanych dawno nie odstępuiąc zwyczaiow, gby powiatu Pinskiego Bog skłonił uprzeymie ku zjednoczeniu z nami wole y serca, posłow od nich na upewnienie wieczney przyiazni przysłanych: jmci p. Łukasza Jelskiego, marszałka, y jmci p. Adama Spytka, Brzeskiego stolnika, dignitarzow Pinskich, przyiacielsko y wdzięcznie przyiąwszy, namowy y obowiązki należne przyiazni postanowiliśmy, onych zupełnie niewątpliwie y pod sumnieniem ubezpieczaiąc, iż odtąd z niemi ani sami przez się nieprzyiacielsko obchodzić się, ani nasyłać na ich maiętnosci woyska osobliwego, prócz osobnych załog bezpieczenstwu służących, ani kogo obcego na ich zgubę, tak sami przez się, iako y przez namowione osoby poduszczać będziemy. Owszem, iesliby kto z nienawisci ku nim dla uczynienia z nami przyiazni y zjednoczenia, albo iakiey kolwiek inszey przyczyny zawziętey, chciał onym szkodzić, z woyskiem w ich kray wtargnąwszy y mieczem y ogniem ich pustoszyć maiętnosci,—bronić, posiłkować y by też woyskiem wszytkim oganiać nieprzyiaciołom na nie następuiącym, by też blizkim naszym, rady iednak naszey o poniechanie

ich nie słuchaiącym, obiecuiemy. W rzymskiey zaś wiary, z ktorą do nas przystępuią, obrzędach naymniey im przeszkadzać z potomkami naszemi y wszytkim Woyskiem Zaporozkim nie będziemy, ani żadnego z nich do prawosławney greckiey gwałtem przymuszać, ani funduszow dawnich y swieżych na kościoły, ktore by iedno nie z wydzierstwa maiętnosci cerkiewnych y ukrzywdzenia ubogich prawosławnych stanęli,—zniszczać y znosić nie powinniśmy. Obce iednak sekty y unią, jako wiela złego podnięły, wykorzeniać zobopolnie stanowimy, nie zagradzaiąc do łaski naszey przystempu, iesliby ktory z duchownych, ku uznaniu prawdy przyszedszy y przy oddaniu należnemu metropolicie Kijowskiemu posłuszenstwa, porządną uczyniwszy pokutę, miał za sobą gorące duchownych naszych zalecenie. W prerogatyw, swobod, iako i sądow, stanowi swemu należnych, używaniu y odprawowaniu nie inakszym, ieno iako za krolow Polskich byli, onych ubespieczamy, to iedno waruiąc, aby skrociwszy postempkow prawnych, do ubozstwa y zbytniey pieni szlachcie ubogiey zagrodzić drogę. Dignitarstwa, godnosci, eminentie, tak ziemskie, iako y woyskowe, ktore ieno teraz nadane sobie maią od krola Polskiego ichmc pp. obywatele powiatu Pinskiego, każdego przy nim do żywota trwać będą. Jesli by iednak, wyrokiem Boskim, ktory miał z urzędnikow z tego swiata ustompić, wolne maią mieć inszego na mieysce umarłego, według zwyczaiu, obranie, ktorych ieno przez electią z starego zachowania nastawiać zwykli. Lecz confirmatią obranego przy sobie zostawuiemy. Inszym zaś, ktore by zdaniu y woli naszey należeli, starszenstwa disponować będziemy, maiący respect y baczenie zasłużonych, za zaleceniem starosty naszego Pinskiego. Prosz tego, woyskowe przełożenstwa wszytkie, ktore teraz y napotym naydować się będą, upewniamy władzą zupełną, zostawiwszy wolne pułkownikowi, na ten czas będącemu, y całe rotmistrzow y porucznikow podawanie. Ci wszysci iednak bez ordynansu naszego nikomu woyny zapowiadać nie powinni, iako ani nowych przyiazni stanowić z kim kolwiek bez osobliwego naszego dołożenia. Maiętnosci dziedzicznych

w powiecie Pinskim, Mozyrskim y Turowskim, iako y inszym trakcie ktorym kolwiek nayduiących się, ktory by iednak przysięgę wykonał wiernosci, woluo zażywać onym ze wszytkiemi przychodami dopuszczamy. Lenne także prawa, ktore by kolwiek z dawnego mieli sobie od krolow nadania, zupełnie przy każdym zostaną y zostawać będą, za nas y potomkow naszych assecuruiemy z Woyskiem Zaporozkim; same tylko krolewszczyzny starostwu Pinskiemu, iako y insze przychodowi naszemu należące od ich używania wyiętę będą. Dożywotnie zaś kożdemu do smierci służyc powinne nadania, a po zeysciu każdego possesora, do naszey wrocą się dispositiey. Nabożenstwa, procesiy zwykłe odprawowanie, dzieci szlacheckich wolna nauka, duchownych rzymskich wszelakie poszanowanie przy nich zostawać my y potomkowie nasze z Woyskiem Zaporozkim zupełnie słowem chrzescianskim przyrzekamy, ni w czym ich cwiczeniu naymnieyszey nie czyniąc uymy y przeszkody. Zgoła we wszytkich im należnych wolnosciach krzywdy żadney nie czynić submittuiemy się, ktore by ieno nowo wymyslone na oszukanie nasze nie byli. Także w kondytiach do przyiazni należących wytrzymać statecznie, y tę naszą assecuratią przez osobliwe posły nasze y ich przysięgę stwierdzić podeymuiemy się, obowiązuiąc odtąd z samych siebie, s potomkami swemi y wszytkim Woyskiem Zaporozkim, że spolnych będziemy mieć przyiacioł y nieprzyiacioł y trwać wiecznie w przyiazni y nienaruszenie, y obiecuiąc sobie po ichmciach panach obywatelach Pinskiego powiatu, że y oni takowych że, na iakie się obowiązali, dotrzymaią cale kondytij, sumnienie swe przez przysięgę do statku w przyiazni każdy nam oswiadczywszy. Co wszytko aby tym ważnieysze y gruntownieysze być mogło, ręką własną te nasze ubezpieczenie przy pieczęci woyskowey podpisuiemy. Działo się w Czehyrynie, dnia dwudziestego osmego junia, wodług starego kalendarza, roku Panskiego tysiąc szescset pięcdziesiąt siodmego.

U tego listu pieczęć Woyska Zaporozkiego iest przycisniona, a podpis ręki jasnie wielmożnego jmci pana hetmana tymi słowy:

Bohdan Chmielnicki, hetman Woysk jego carskiey mosci Zaporozkich.—Ktory że to list, za podaniem y prozbą wyżey mianowaney ocoby a za przyięciem naszym urzędowym, wszystek s początku aż do konca do xiąg ninieyszych mieyskich Kiiowskich iest wpisan, z ktorych i ten wypis pod pieczęcią mieyską Kiiowską w roku teraznieyszym tysiąc szescset pięcdziesiąt osmym, miesiąca julii dwudziestego dnia stronie potrzebuiącey iest wydan. Pisan w ratuszu Kiiowskim.

Ułas Żelezkowicz, miasta Kiiowa przysięgły pisarz, ręką własną.

Corrygował Chmielewicz.

Подлинная выпись доставлена въ Коммиссію изъ Архива Святѣйшаго Синода.

XLIV.

Письмо гетмана Ивана Выговскаго къ Крымскому хану Магметъ-Гирею съ увѣдомленіемъ о своемъ избраніи въ гетманы и о желаніи возобновить прежнюю дружбу съ ханомъ. Изъ Чигирина, 1657 года, 10 сентября.

Naiasnieyszi mscimy caru Krymsky, nasz wielce mscy panie!

Dobrego zdrowia y szczęsliwego długoletnego panowania waszey chanskiey msci ze wszystkim przezacnym rycyrstwem od Pana Boga życzymy.

Za wielkiemy niebezpiecznosciami y trudnego przeyscia drogi aż do tych czas posłancy nasi do waszey chanskiey msci przeyść nie mogli, ktorych z zwykłą przyiazną naszą pod Białogrod, przeymuiąc waszą chanską msć, posłalismy; ale żadną miarą nie mogąc przeyść, sami telko z duszami zaledwie nazad uszli. Teraz, znowu odzywaiąc sie z moią uprzeymą ku waszey chanskiey msci

życzliwoscią, oznaymuię, iż po smierci sławney pamięcy niebożczyka imci pana Bogdana Chmielnickiego, hetmana Woysk Zaporozkich, z woli Boga naywyszszego a za dobrowolną y zgodną radą panow pułkownikow y wszystkiey starszyny y czerni, dano mi regiment wszystkiego Woyska Zaporozkiego hetmanstwa. A że pamiętaiąc ia na to, że z waszą chanską mscią w blizkim zostawamy sąsiedztwie y maiąc z sobą dobrą znaiomosć, do tego idąc drogą przodkow y antecessorow naszych, że zawżdy w przyiazni żyli tak z waszą chanską mscią, iako z przodkow waszey chanskiey msci, czego życzymy sobie, aby y my w tey że nieodmienney z waszą chanską mscią zostawali przyiazni y poprzysiężonym braterstwie. Zaczym, gdy wola waszey chanskiey msci, racz oznaymić przez list swoy, a my z Woyska naszego wyprawiemy dla traktatow; bo bysmy y teraz posłali posłancow swoich, telko lepey, aby bespieczęstwo było posłancom naszym u waszey chanskiey msci. Jeżeliby wasza chanska msć przysłał iakiego kolwiek posłanca, by naymnieyszego, a my onego na sumnienie nasze bierzemy y bez żadney zabawy odprawić obiecuiemy. O prędką też wiadomosć y na te listy naszi odpisu prosimy . . . co oczekiwać będziemy. Przy tem oddawamy się iako naypilniey łasce waszey chanskiey msci. Datt z Czehiryna.

Waszey chanskiey msci, naszego msciwego pana, we wszem życzliwi sługa Jan Wyhowski, hetman, z Woyskiem Zaporozkim, ręką własną.

Die 10 septembris, anno 1657.

Подлинникъ на листъ бумаги, сложенномъ пакетомъ и запечатанномъ войсковою печатью на желтомъ воску подъ кустодіею. На пакетъ надпись:

Nayasnieyszemu Mahmet Gereiowi, carowi ziem Krymskich, naszemu wielce msciwemu panu, pilno, pilno należy.

Подъ надписью помѣта: 1-ый листъ отъ Ивана Выговскаго писанъ к Крымскому царю Магметъ Гирѣю, присланъ из Запо-

рожья с посланники Михаиломъ Ивановымъ въ нынешнемъ во 166 году, ноября въ 21 день. Переведенъ.

Изъ Московскаго Архива Министр. Иностр. Дѣлъ.

XLV.

Письмо гетмана Ив. Выговскаго къ визирю Крымскаго хана Шеферкази-агѣ съ изъявленіемъ желанія возобновить прежній братскій союзъ козаковъ съ татарами. 1657 года, 10 сентября.

Jasnie wielmożny msciwy panie Seferkaziaga, nasz wielce msciwy panie y bracie!

Zdrowia dobrego y na wszem szczęsliwego powodzenia wmsci, naszemu msciwemu panu, od Pana Boga uprzeymie życzymy.

Luboś wmć, nasz msciwy pan, pisał do pułkownika Mirhorodskiego, nieco do mnie maiąc urazy, udaiąc, że iakobym miał być na iakieysi przeszkodzie woysku wmsciow; widzi Bog, że się nigdy to we mnie nie znaydowało, y owszem iakom był życzliwy Woysku Zaporozkiemu, tak zawsze o tom się starał, serdecznie około tego pracuiąc, iakoby nigdy przyiazń, zawzięta między Woyskiem Zaporozkim a naiasnieyszym chanem iego mscią Krymskim y wmsciamy, naszym msciwym panstwem, nie ustawała. Czego y teraz chcąc ponowić, powołaniem wprzod naywyszszego Boga, a potem zgodnemi głosy wszystkich pułkownikow y czerni, po niebozczyku sławney pamięci iego msci panu Bogdanu Chmielnickim, hetmanie Woysk Zaporozkich, na ten że urząd woyskowy wstąpiwszy, ku wmci, naszemu msciwemu panu, z nieodmiennym odzywamy się affektem, życząc, aby ten, nie wiemy, z czyiey przyczyny, rozerwany węzel przyiazni naszey miłey znowu mogł przysć do pierwszego skutku nierozerwaney między nami braterstwa miłosci. Do czego sama rzecz ieżeliby miała być do dobrego powodem, nie tylko posłow naszych

do wmsciow wyprawilibysmy, ale y sami, za oznaymieniem chana iego msci, ziadzać pod Słamgrodek dla traktatow o pokoiu swiętym nie omieszkalibysmy. Jako ż y naywyszszy kondikir do tego nas chce przywiesć, oznaymuiąc nam przez posła swego, żebysmy na morze czaiek naszych nie puszczali, co my wszystkim zakazalismy, aby żadna czayka na morze nie poszła, czego y do tych czas, iak ieszcze między nami przyiazń braterstwa swoy początek zawzięła, nie było y być nigdy nie może. Gdy wmci, naszi msciwy panowie, do odnowienia tego rozerwanego między nami braterstwa swoy affekt skłonić zechcecie, a po nas pewnie w tey mierze wszelaką uznacie ochotę, tylko nas wmci chcieycie upewnić choć przez kogo kolwiek. Luboć wprawdzie wiemy, że wmci, naszi msci panowie, czas woienny na nas na zimę odłożyli, iednak my, ku dobremu rzeczy wiodąc, żyiąc poblizu o sąsiedztwie, tego bysmy nie życzyli; a ponieważ by te pożądane rzeczy do zupełnego braterskiey miłosci skutku przysć nie mogły przez nieaffekt wmsciow, my, iedynym Bogiem się składaiąc, przy sprawiedliwey przyczynie umierać gotowismy. Za tym przyiazń naszę życzliwą wmci, naszemu msciwemu panu, pilnie zalecamy.

Dat. die 10 septembris, anno 1657.

Wmci naszemu msciwemu panu wszego dobra życzliwy przyiaciel y brat Jan Wyhowski, hetman z Woyskiem Zaporozkim.

Подлинникъ на листѣ бумаги, сложенномъ пакетомъ и запечатанномъ печатью съ изображеніемъ козака и словами вокругъ: Печать Царского Велпчества Малой Росні воіска Запор. *На пакетѣ надпись:* Jasnie wielmożnemu a nam wielce mciwemu panu y bratu iego msci panu Seferkazi adze do rąk iego msci należy oddać.

Подъ надписью помѣта: 2-й листъ отъ Ивана жъ Выговского, писанъ к Сефергази Азе, а присланъ тожъ изъ Запорожья отъ

Якова Барабаша с посланникомъ с Михаиломъ Ивановымъ в нынешнемъ во 166 году, ноября въ 21 день.

Изъ Московск. Архива Министр. Иностр. Дѣлъ.

XLVI.

Письмо гетмана Ивана Выговскаго къ Волынскому каштеляну Станиславу-Казимиру Беневскому. Изъ Чигирина, 1657 года, 19 декабря.

Jasnie wielmożny m p. Wołynski, nam wielce miłosciwy panie y bracie!

Nie kogo inszego compellandum w rzeczy przytomney censui, iedno w. m. m. m. pana, umow naszych y postanowienia conscium, że zupełnie słowom inhaereo ab utrinque rzeczonym, ugadzaiąc, żeby arma suspensa do czasu praefigowanego zwyczayney poprzestali grassaty. Tylko wm. m. m. pana prosimy, abyś wzaiem manu ducere ichmciow panow hetmanow raczył do takowey że od naiazdow abstinentiey; ponieważ to dowodna, że bella irritantur bellis, y za przyczyną by też naycierpliwszy uwiesć się musi, vindicando za daną sobie krzywdą. To iednak nie dla tego ingerimus, abysmy mieli bydz iuż iakim lacessiti zadatkiem, ale raczey abyś wm. m. p. chciał ichm. m. panow od wszelakich na ten czas odwodzić violencij, gdyż załogę moię do Pinska wyprawuię, panow obywatelow tamecznych dobrowolney prosbie y naszey dosyć czyniąc w przyiętey opiece powinnosci. Wszakże rozumiemy, że to non movebit tak krola jmci, iako y innych wszystkich stanow, ani też pogotowiu będzie przeszkodą naszemu między sobą postanowieniu, ponieważ i oni non inviti pod czas grassuiącey tribulaciy na się zaciągnęli z pewnemi condiciami przyiazń naszą, za któremi y teraz iako swey własnosci upominamy się. Compatior przytym et j. m. p. marszałkowi Pinskiemu, seniculo non tantum aetatis progressu, ale nawet, a barziey podobno odwagami, postrzałami y

pracami woiennemi decrepito, że in malum cessit u powietnikow jego przysługa; ktorzy nie tylko złym u krola j. m. udaniem sławę iego contaminarunt, blaterando, iako by ich miał ultro w niewolę zaprzedać, a swey własnemi rękoma podpisaney immemores instructiey, ale nawet y zasługi iego y cnoty obliterari fecerunt, bonisque propriis exuerunt et extruserunt, potrafiaiąc w to, żeby zaś przez iego usprawiedliwienie się na ich głowę non revolvatur culpa, et in laqueum, quem statuerunt pedibus ejus, sami nie wpadli. Jakoż ufamy, że się bez tego nie obeydzie; gdy dla skuteczniejszey o tym wszystkim informacij ich że własney poszlemy krolowi j. mci autentyk podpisow, z ktorych wyrozumieć będzie mogł, iaką byli nalegli usilnoscią, aby te na się był wziął poselstwa do godney pamięci antecessora naszego y nas functią, a nie sam na nie gwałtownym, iako oni udaią, był intrusorem. Myć wprawdzie nitimur spei obietnicy Boskiey, ktory nie da nigdy zanurzyć się prawdzie; ale iednak na takie tak zacnego starca patrząc skontemnowanie, discindimur corde, nad tym naybarziey zdumiewaiąc się, że deglutientes camelum prosci y czysci, a ten, ktory nec calici obnoxius, za winą zostaię; iako widziemy, że y teraz eisdem vitiis, iako y przedtym, curia scatet, że prawda u drzwi stoi, a calumnia iedne we drzwi kołacą, a drugie w pokoiach honorifice tractantur. Że tedy swey niewinnosci na ten czas nie miał patronum, teraz za nim pilno do wmci m. m. pana intercedo, prosząc, abyś wszystkie mniey prawdziwe raczył swoią o nim diluere powiesci et oppilare ora iniqua, iako ten, ktory zwykleś zawsze prawdzie patrocinari; także y inszym, ktorzy in eodem z panem marszałkiem zostaią praedicamento, chciał wymoć łaski j. k. msci przywrocenie y o niey upewnienie, gdyż ani my takich deserere możemy, ktorzy by dla naszey conjunctiey mieli na ucciwym y substanciach szwankować. Ta wmci m. m. pana uczynna praca promerebitur y u nas wzaiemne zawdzięczenie, y u pana marszałka ustawiczne zasługiwanie. Zalecamy się zatym iako naypilniey łascewmci, m. m. pana Z Czehiryna, dnia 19 decembris, 1657 a. veteris stili.

Wmci m. m. pana cale życzliwy brat y sługa Jan Wyhowski, h. W. Z.

Копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XLVII.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ выраженіемъ намѣренія строго соблюдать условія перемирія, заключеннаго имъ съ королевскимъ посломъ Беневскимъ. Изъ Чигирина, 1658 года, 1 января.

Nayiasnieyszy miłosciwy krolu, panie, panie moy miłosciwy!

Nie tylko vigente antecessora mego vita poradą ku temu wiodłem rzeczy, żeby zobopolne dissensie do pożądaney przysć mogły complanatiey, ale tym barziey, kiedy Woyska Zaporowskiego rząd do moiey delapsus dispositiey, faciente et auspicante Deo, o tymem mieć począł szczegulne staranie, iakoby redintegrare mogły za wnętrznym zapałem ab utrinque poczynione ruiny. Jakoż y teraz in eadem non desisto sedulitate, pieczołuiąc wszytko Woysko manuducere mediis non elicitis do pokoiu, ktoremi by wszelka mogła restaurari jactura, tak z wielą niesnasek dolendoque temporis intervallo comparata, znaiąc się do tego, że memu urzędowi debetur ten początek, aby za moim przywodem ku miłey serca ludzie sciągały się zgodzie. Przetoż y zesłanemu od w. kr. mci panu Wołynskiemu ilem mogł oswiadczył przychylnosci, zabiegaiąc, aby non irriti mogły być iego conatus w zleconey sobie od w. kr. mci functij, ale owszem mogł do swey gosciny wesołą y dobrą przyniesć wiadomość; nie mniey dla tego, aby y ta moja, s ktorey się w. kr. mc. cieszysz, pożyteczna była y korzystna zwierzchna Woyska wszytkiego wolą ofiarowana władza, z ktorey otrzymania pańską w. kr. mci. uznawam z listu congratulatią. Uniżenie podziękowawszy, protestor oswiadczoney nie być nigdy niewdzięcznym łaski. Armistitium iako się swiątobliwie z p. Wołynskim postano-

wiło, tak y usilnie do stateczney wiodę wszytko perseverantij, ostrożnie y surowie przykazawszy wszytkim z strony moiey nienaruszone zachowanie, tak iednak, aby się nam wzaiem y od woysk w. kr. mci przechodzenia linij, słownie postanowioney, nie działa krzywda y violentia. Ominor dobrze, ponieważ p. Wołynskiemu tych rzeczy poruczony dozor, iako temu, ktory umie consulere integritati patriae, że nie snadnie przydzie naszemu postanowieniu do naruszenia, zwłaszcza ieszcze, kiedy przez wzaiemnie conferentie orientes pacificabimus tumultus ieden drugiego należnemi obsyłaiąc pewnosciami. Ca na moią stronę należy, invigilabo, aby się żadney niemilości od nas nie poczynała okazya. Y lubo, nad wolą moią y obesłanie listowne, niektorzy posunęli się ad hunc ausum, że spiknąwszy się irruerant w kray Wołyński; s tey iednak swoiey zuchwałosci nie odniesli pociechy, należne y zasłużone na gardłach swoich odniosszy karanie. Zaczym ani dalszemu borgować obiecuię insolentio, jesliby przykładem skaranych w powinnym nie zechcieli zostawać roskazania mego uszanowaniu. Wszakże pewienem, że moim staraniem a Bożą wprzod pomocą imponetur tey swawoli frenum, aż do należney, ktorey sobie życzemy w rzeczach, naszey combinatiey. Tym czasem przecię, nim bespiecznie osiedą y uspokoią się domowe rządy y ich variatie, od posłania posłow naszych abstinere musiemy, czekaiąc, poki nam do takiey intentij łaskawszą niebo przyswieci okazyą. Boga mego przy tym o nieodmienne w. kr. mci, p. n. młego, prosząc zdrowie, moie nainiższe iako naipilney zalecam usługi w w. kr. mci miłosciwą łaskę. Datum w Czyhrynie, die 1 januarij, anno 1658.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XLVIII.

Письмо И. Выговскаго къ Гнѣзненскому архіепископу Андрею Лещинскому такого же содержанія. Изъ Чигирина, 1658 года, 1 января.

Jasnie oswiecone xiąże, m. xięże arcibiskupie Gnieznienski, nam wielce m. p. y przyiacielu!

Do rowney, smiele możemy przyznać, nad chrzesciańskiey krwi rozlaniem nam, iako y wmci m. p. przychodziło zawsze ingemiscentij, zwłaszcza kiedyśmy patrzyli na oko, że z naszey ku sobie zaiątrzoney zaiadłosci postronne czynią nasmiewiska narody. W czym snadz, że się było ieszcze nie dosic stało Boskiey asz dotąd za nasze przemienienia sprawiedliwosci. Ludzkie rozumy przybrać nie mogły rozumu, ktorym by mogli evaginatum in suam vaginam convertere gladium, lubo rożnych o pokoy czasy przeszłemi doswiadczyły racij y na uiednanie serc rozrożnionych sposobnych i pozornych. Teraz iednak, gdy nas krol j. m. pan n. miłosciwy j. m. m. p. Wołynskim obsyła, skłonną swoię ku pokoiowi przezeń declaruiąc wolą, bierzemy o łasce Bożey nadzieię dobrą, że nas po tym ukołataniu zechce uczynić upokoionych; tym czasem nam ordinansem swym wszechmocnym do czasu pewnego sprawiwszy przez umowy przyiacielskie armistitium, sam s politowania swego do dalszych między chrzesciany rozruchow zagradzaiąc drogę. To nieomylna, że jakośmy we wszelkich przeszłych o pokoy tranzactiach strzegli z swoiej strony do rozerwania przyczyny, boiąc się o niestateczne dotrzymanie słowa skarania, tak y teraznieysze nasze surowym ogrodziliśmy woysku Zaporowskiemu roskazaniem postanowienia, przygroziwszy, aby żaden wrywaniem się za naznaczoną nie smiał profanować linią, nie chcąc na się postronnych zaciągnąć narodow pomowiska. Wszakże nie żadną przysiodłania czyiego uczyniliśmy to ustraszeni boiaznią, ponieważ wolnym servitutem

żaden propinare nie może, ani iarzma nie przyzwyczaionym w nie zarzucić; ale z szczegulney y osobliwey ku pomnożeniu rzeczy chrzescianskich inclinacyi, wiedziawszy dostatecznie, że nasze discordie wszystkie prawie obce narody więzniem oboyga narodow rowno napełniły. Non deerit tedy czasu należnego nic na moiey propensij, byłeś y wm. m. m. p. z swoim chciał teraz adesse staraniem i ichmci pp. hetmanow, aby przyczynami iakiemi nie chcieli przywieść w upadek postanowioney armistitij, gdyby, mogąc dobrowolnie powsciągnąć woysko, mieli dopuscić cisnąć za okresloną słowem szlacheckim linią naszych ludzi. Dobrześ wm. m. m. p. intimować raczył, że wolnemu z wolnym naisnadnieysza narodem conjunctio, czego ani my przeć możemy; wszakże za niepewny pokoy swego z nikim nie chcielismy zafrimarczyć bespieczeństwa. Boskim zrządzeniem, po żadnym z naszych confederatow dotąd żadney nie uznaiąc fideij nobilitatem, pogotowiu u cara j. mci, iako pana chrzescianskiego, dawney nie odsądzeni łaski. Wszytkie rzeczy snadno dalibog prosperabuntur, jeżeli ieno tym czasem na naszych nie będzie zbywało modlitwach y gorących o uniżenie gniewu Jego votach. Oddaię zatym szczere nasze usługi łasce wmci m. pana. Datum w Czehrynie, 1 januaryi anno 1658.

Wmci m. p. cale życzliwy przyiaciel y sługa Jan Wyhowski, h. W. Z.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XLIX.

Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Волынскому каштеляну Беневскому. Изъ Робчицъ, 1658 года, 8 января.

Wielmożny mci panie kasztelanie Wołynski, moy m. panie y przyiacielu!

Miałem ia dawniey uczynić dosic affectibus wmci, m. p., ale rożne mnie dotąd prolongowały trudnosci y zabawy. W czym widząc i sam necessitatem i providendo securitatem wmci m. p. od tych ludzi, ktorzy barziey nieprzyiacielowi, niżeli oyczyznie y krolowi jmci p. swemu favent, posyłam draganiey trzydziesci wmci m. panu. Jednak proszę, aby nie na posyłkach, ale przy boku wmci m. p. zostawali. A według affectaciey wmci m. p. roskażałem podstarosciemu memu Sokalskiemu, aby, gdy przyidą od wmci m. p. do mnie należące listy, niemieszkanie odsyłał. A luboć ode dworu częste miewam wiadomosci, ale że y w. m. m. p. to, coś wiedział, oznaymić raczyłeś, wdzięcznie przyimuię. Z Ukrainy iesli iest co nowego albo będzie, proszę racz mi w. m. m. p. prętko dawać znać. U nas sam rumor sparsus, iakoby kozaccy posłowie mieli poiść do krola jmci, o czym nie mam nic pewnego; iesliby to wiadomo było wmci m. p., chciey y mnie defferre, proszę. I z tych niezbożnych practikantow ktorego racz pan opowiedzieć; nie wadziło by im obmierzić choc na iednym to braterstwo z nieprzyiacielem. Oddaię się zatym życzliwey wmci m. p. chęci. Uniwersał j. kr. mci posyłam; racz go wmć m. p. kazać w ktorym grodzie aktikować. W Robczycach, dnia 8 januarii 1658.

Wmci m. pana życzliwy przyiaciel i sługa powolny Stanisław Potocki w. K. h. w. k.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива князей Сангушко.

L.

Письмо Литовскаго гетмана Павла Сапѣги къ Беневскому съ увѣреніемъ, что Литовское войско не нарушило условій перемирія съ козаками. Изъ Вѣшекъ, 1658 года, 8 января.

Jasnie wielmożny msciwy panie Wołyński, moy wielce m. p. y przyiacielu!

Częste pro bono publico z wmcia p. correspondentie y pracowitey functiey w. m. p. desudatio, day Boże, aby powszechne vota pożądanym ukontentować mogło pokoiem. Nie wiem, quo fine super spem inculpar w pisaniu w. m. p. o dane kozakom od woyska W. X. Litewskiego zaczepki, ktore ordynowałem ad metam postanowioney linij, y assekurować mogę, że y noga żadnego za Horynią nie postała. Zaczym, skąd by urość miała do naruszenia armistitii okazia, widzieć nie mogę przyczyny. Vanus rumor zalterował w. m. p., bo sine obstaculo, przy consensie j. m. p. w-dy Kijowskiego, stanęły chorągwie koło linij, ktora, ile colligere mogę z listu p. Tarnawskiego, od samego w. m. p. przysłanego, vocatur in dubium, bo ią sobie po Horyń, nie po Słucz praetendunt kozacy y ten pas między rzekami wolny sobie usurpant; a co większa, potiorem niemal partem Pinskiego traktu, żadnego accessu nie maiąc, praeoccuparunt. Nie było z łaski Bożey dotąd żadnego od woyska X. Litewskiego ansy, y w dalszy czas omni conatu postrzedź tego gotowem, nauczywszy się dobrze in turbulentiori Rzptey statu obmyslivać iey securitatem. Sinistro ore o zaczepki inculpamur. Ponieważ inaczey sonabat relatia, kiedy rzeczono: legatie obywatelow X. Litewskiego były niewielkim impedimentem dobrych rzeczy. Co iako in praeiudicium nie naruszoney wiary moiey rzeczono, tak lubo mnie to afficit, virtute obstante, nie lękam się obietnicy, gdyż zawsze in rem oyczyzny formowane były legatie moje w sposob zatrzymania impetow, nie traktowania o pokoy. Co się dotycze cho-

rągwi p. Alexandrowicza y niektorych dragańskich, s temi za daniem pozwow snadna rosprawa przed pułkownikiem lub przed sędzią woyskowym; assekuruię, że nie sfolguię nikomu, o co y teraz surowie expostuluiąc, piszę do starszyny, wszelkim exactiom zabiegaiąc, by y na gardle karać kazałem. Ile o tak niedyskretny proceder z fortunami wmci m. p., ktory wszelki mereris respect, będzie satisfactia nieomylna y surowy sąd o te oppressye. Prosząc przytem w. m. m. p. ne cesses w correspondentiach dla wygody publiczney, oddaię się s powolnością y usługą moią łasce wmci m. pana. W Wieszkach, die 8 januarii, anno 1658.

Wmci m. m. pana życzliwy przyiaciel y sługa Paweł Sapieha, h. W. X. L.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива князей Сангушковъ.

LI.

Письмо Ив. Выговскаго къ Ст. Беневскому съ просьбою о покровительствѣ Львовскому мѣщанину Ѳеодосію Томкевичу, купцу, тайному агенту гетмана въ его сношеніяхъ съ польскимъ королемъ. Изъ Чигирина, 1658 года, 9 января.

Tym snadnieyszi interpellaciey moiey staie się przystęp u wmci, m. m. pana, im swiadomszego znam być cnot y niepodeyrzanego w Ukrainie pomieszkania p. Teodozego Tomkiewicza, ktory że y mnie z wierney ku panu swemu życzliwosci i poddaństwa, ni w czym nie napiątnowanego zła iaką notą, przypadł do smaku. Mianowicie, że y tu lubo krotki czas na kupieckim mieszkaiąc dziele, przecie iednak nic w powinney nie ostawiał wierności. Miawszy przeto moiey potrzeby wyprawy do j. kr. mci, nie komu inszemu, ieno iemu, dla zachowałego statku, upatrzyłem zlecić powinność, wsparty k temu zachowałą wmci m. p. braterską miłoscią. Ggy go

tedy przez list z uroczystą wm. m. panu praesentuię comendo, pilno proszę, abyś tak iego prywat, iako mego zlecenia, ktore ma ustnie do j. kr. mci aperire, chciał na się wziąć tutelam, spodziewaiąc się nie tylko moiey zasługi wzaiemney, susceptis w tey mierze sudoribus condignam, ale y pospolitych s tey iego expediciey decerpere fructus. Mam dobrą nadzieię, że nim do realnego rzeczy postanowionych nam przydzie concludowania, tym czasem hiscé medijs iakie kolwiek stanie do tak poważney rzeczy przygotowanie. W nadzieie przytym miłosci wm. m. p., ktorey nie rzecz prolixioribus agere adigor laconisare, moie tylko iako naypilniey zalecaiąc łasce wm. p. powolnosci. Datum w Czeherynie, die 9 januarii, anno Domini 1658.

Wmci m. msciwego pana życzliwy brat y sługa Jan Wyhowski, h. Z.

Современная копія К. Свидзинскаю, собранія О'Нацевича.

LII.

Письмо Литовскаго гетмана Павла Сапѣги къ п. Беневскому по поводу демаркаціонной линіи, отдѣлявшей стоянки литовскихъ и козацкихъ войскъ на Волыни и въ Полѣсьи. Изъ Каменца-Литовскаго, 1658 года, 15 января.

Jasnie wielmożny m. panie Wołynski, moy wielce m. p. y przyiacielu!

Toż mi innotuit z listu do j. m. p. Kmicica, pułkownika j. kr. mci, ordynowanego, czegom się iuż doczytał w pisaniu wmci p sobie należącym. Na każdy punkt dała się realna wmci panu

justifikatia że żadney nie daie ansy woysko W. X. Litewskiego do rozerwania ustanowionego armistitium. Erratum przez dwa terminy w tey mierze przez domysł jednego obywatela, ktory więcey sobie, niż miał in commissis od braci, usurpował, co nigdy (in fide perseveruiącym) szkodzić nie może; potym oblivio powiatu Pinskiego, pod czas traktatow, znaczną tey mieszaniny przyczyną. Do tych czas nullo obstante stanęła część woyska X. Litewskiego przy liniey, ocyrklowaney zobopolną zgodą. Teraz nie wiem skąd urosły obiectiones, że z occasiey naszey ruit to opus toties wspomnianey prace y dexteritatis wmci p., iako twierdzić raczysz, ktora rzęcznieysze od wszystkich utrapionych odbierać mogla encomia, gdyby skuteczniey pracowitey functiey wmci m. pana wszystkim scianom oyczyzny było provisum, osobliwie powiatowi Pinskiemu, ktory iako się nigdy kozackimi nie zdobił protektiami, tak tey oppressyiey zaciągać na karki obywatelow, cnotą z nienaruszoną wiarą przyozdobionych, samo inconveniens praecludit viam. Jako tedy po ten czas w powinney retus armistitiy zostawał observantii w woysku W. X. Litewskiego, tak non desperandum, że tego dotrzyma obowiązku, przy linij y niezawoiowaney zostaiąc granicy. Oddaię sie zatym pilno łasce wmci m. pana. W Kamiencu Litewskim, dnia 15 januarii, 1658.

Po napisaniu listu tego dał mi przestroge jego mć p. Kmicic, pułkownik j. kr. mci, że Zaporoskiego woyska przeszło kilkaseth na tę stronę Horyni y co raz większe sobie obiecuią posiłki na danie odporu naszym, bez wszelkiego naruszenia armistitii przy linij consistentią maiącym; zaczym ieżeli ten impet wywrą kozacy, a hostiliter nastąpić zechcą, ja, salvando integritatem armistitij, y na tom się resolvował, żem dał ordinans, aby się chorągwie W. X. Litewskiego cofnęli trochę od linij, tak iednak, aby powiat Piński mogł cale być wolen od tey protectiey, ktorey acceptować niepodobna. Piszę znowu y do pana Wyhowskiego, pułkownika nakaznego, w tey że materyey, gorąco expostuluiąc, żeby armistitium in suo robore zostawać mogło.

Wmci m. m. pana przyiaciel y sługa Paweł Sapiega, w. h. Litt.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива князей Сапѣжковъ.

LIII.

Письмо Ив. Тарнавскаго, начальника козацкаго гарнизона въ м. Корцѣ, къ п. Беневскому съ увѣреніемъ, что онъ не нарушилъ условій перемирія съ поляками и не причинялъ обидъ мѣстной шляхтѣ. Изъ Межирѣча, 1658 года, 26 января.

Raczysz wm. pan pisać do mnie, sługi swego, iż się nie dzieie według postanowionego pokoiu z i. m. p. hetmanem Woysk Zaporoskich, p. moim miłosciwym, a bratem wmci pana. Bog mi iest swiadkiem, że mnie ktoś opacznie udał przed wm. panem, abym miał przyczynę dawać do rozerwania pokoiu y szlachcie krzywdę czynić; na co ich msciow pp. szlachty wszystkich prosiłem, aby się ziachali do mnie y nie waruiąc się nikogo opowiedzieli, iaka by się miała komu krzywda dziać. Zesłany sługa wmci pana niech sumiennie zezna przed wmcią m. p., ktory bywszy u mnie o wszystkim słyszał y iam gotow sprawiedliwosć czynić, na kogo by się miało co pokazać, by y na gardle, gdyż takie mam roskazanie od dobrodzieia mego. Zmiankuiesz wm. p. w liście swym, żem pisał do wmci dobrodzieja mego, narzekaiąc na iakąś ludzką nieprawdę. Nie tycze się to wmci dobrodzieja mego, iako tego, ktorego Bóg własnie na to powołał, aby sw. pokóy uczynił, ktorego day Boże, ale do tamtych ichm. dawnych commissarzow, ktorzy nie dotrzymali; onych się ta prawda tycze, co y Woysko Zaporoskie po kilka razy poznawało. Ale wmć dobrodziey moy, ktory nie tylko na ziemi pokoy buduiesz, ale y tam za modlitwami tych ubogich ludzi będziesz miał. A ia do woli dobrodzieja mego cale się stosuię y

nad roskazanie onego żadney rzeczy ważyć się nie myslę, a według roskazania wmci m. pana we wszystkim się powinienem znosić; a za obietnicę Lwowskiego iarmarku wmci dobrodziejowi wielce dziękuię. Oddaię się przytym z powolnoscią usług moich iako naypilniey w łaskę wmci p. y dobrodzieja. Dat w Międzyrzyczu, dnia 26 january, anno Domini 1658.

Wmci p. dobrodzieia naynizszy sługa Jwan Tarnowski.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LIV.

Письмо Станислава Беневскаго къ коронному канцлеру Корыцинскому съ извѣстіями о козацкихъ гарнизонахъ на Волыни. Изъ Полоной, 1658 года, 27 января.

Jasnie wielmożny msciwy panie kanclerzu koronny, moy wielce msci panie y dobrodzieiu!

Wypisać nie mogę, iako wdzięcznym u mnie gosciem pisanie wmci m. p., od tak dawnego czasu pożądane. Bo iako intense rad służę wmci m. m. p. dobrodzieiowi memu, tak zostawałem anxius, pewney o zdrowiu wmci m. p. nie maiąc wiadomosci. Więc zrozumiawszy z pisania wmci m. pana, że eodem premeris morbo, ktory y mnie pressit, smiałbym upraszać, abyś poniechał doktorow, ktorych w takim razie nil proficit cura. Ja y nog y rąk usum cale iużem był stracił, nadto za uncyę ciała nie miałem na sobie, siedm niedziel nie iadłem, telko mnie zakrapiano, y prawie nie byłem człowiekowi podobien: co wszystko gosciec we mnie robił, ktorego barziey medicorum irritabat industria. A gdy opusciłem medykow y dałem goscowi powoli, barszczem tylko myiąc głowę, kołton

mi się wywił, y przyszedłem do zdrowia. Moy dobrodzieiu, oyczyznie y nam potrzebne zdrowie wmci m. m. pana; życzę y proszę, chciey uti consilio meo.

Co się tknie Ukrainy, cokolwiek intervenit do dnia dzisieyszego, na osobnym posyłam rescripcie. Wypisałem nie tylko dawnieyszych rzeczy rellacyą, ale y swieżo, to iest dziś trzeci dzień przysłanych od hetmana Zaporoskiego listow copie, z ktorych w. m. m. m. p. wyrozumiesz, quo in statu rzeczy. Constat wmci m. m. panu, iako quorundam curiositas (boć przecie perfidiam nie mogę supponere) privata authoritate wprowadziła załogi kozackie na Wolhyń y w Podole. O ktore załogi pisałem ia do Wyhowskiego, aby ie sprowadził, ponieważ nie mogą ex nexu postanowienia armistitij subsistere. Na co odpisał mi w pierwszym liscie swoim, ktorego copią przesłałem wmci m. m. panu, że na usilną prozbę jmci p. Leszczynskiego, woiewodzica Derbskiego, dał te załogi, y submittował się sprowadzić ych; teraz contrarium pisze, że te załogi nie mogą być sprowadzone, iako petitae a privatis y wprowadzone libere. Pińska się też domaga, maiąc te ratią, że mu się libere przez swoich posłow ten powiat poddał. Owo zgoła nie ydzie constanter, ale pro sua utilitate rzeczy interpretuie. Ja, czyniąc dosic powinnosci moiey, odpisałem mu na ten list iego ostatny, że ex parte nostra żadna hactenus nie zaszła contraventia armistitio, a ex parte iego vim patimur przez wprowadzone załogi, ktore, od Połonney zaczowszy, Konstantynow, Zasław, Miedzyboż, Ostrog, Huszczą, Stepań, Miedzyrzec, Korzec oppędzaią, y sollicite ursi, aby ich sprowadził y rzeczą samą trzymał armistitium. Wprawdzie, te załogi modeste się sprawuią, ale ż przecie względem zaciągnienia żywnosci non parcunt y domom szlacheckim. Tarnawski iest starszym tey załogi, ktory mieszka w Miedzyrzyczu; maiętność to iest imci p. Leszczynskiego, woiewodzica Derpskiego. Do tego ustawicznie piszę, requiruiąc sprawiedliwosci y expostulando, że nad postanowienie dzieie się, że tu weszły za linią. Modeste mie zbywa, a swe czyni. Cokolwiek będę miał daley wiadomosci, nie omiesz-

kam dać znać wmci m. m. panu, ktorego się łasce z posługami memi iako naipilniey oddawam.

Ja nieustąpnie correspondebo z Wyhowskim, czym iesli nie pomogę, pewnie nie zaszkodzę; interim non praeiudico medijs fortioribus, iesli dantur, iakoż trafilibyśmy na dispositissimam plebem.

A że wmci m. m. panu y Rzptey należy na tym, aby ode mnie częsta wmci m. m. p. dochodziła wiadomosć, tedy nie widzę przesłania listow inszego sposobu, tylko przez miesczan Lubelskich, do ktorych piszę, aby się tym wmci m. m. panu przysłużyli. Wiem, że gdy będą mieli list od samego wmci m. m. p., uczynią to. Inquantum też sprowadzi Pan Bog wmci m. m. p. do dworu, tedy directe do rąk wmci m. m. p. expeditie przesyłać będą. Posłaniec wmci m. m. pana aż na Wołyń trudził się, od ktorego listy odebrałem die 24 praesentis. A że dwa dni przetrzymałem,—ta ratio, iż supervenerunt listy z Ukrainy, ktore mie nieco w tey expeditiey retardarunt. Nadto y żal moy domowy, gdyż w tych dniach wziął Pan Bog rodzicielkę dobrodzieykę moią.

Wmci m. pana y dobrodzieia życzliwy y powolny sługa Stanislaw Kazimierz Bieniewski, k. W.

List wmci m. m. p. odesłałem Wyhowskiemu.

W Połonney, die 27 januaryi 1658.

Собственноручное письмо Беневскаго изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LV.

Краткое описаніе Украинскихъ происшествій, присланное Волынскимъ каштеляномъ Станиславомъ Беневскимъ канцлеру и королю въ январѣ 1658 года.

Opisanie krotkie wiadomosci Ukrainnych, przez Kazimierza Bieniewskiego, kasztelana Wołynskiego, przesłane krołowi wprzody, potem kanclerzowi, w styczniu r. 1658.

Lubo to wypisałem dostatecznie w przeszłych listach moich o tym, cokolwiek po moim z Poznania odiezdzie intervenit w sprawach Rzpltey mnie concredowanych, iednak, aby tym barziey constet de fide et diligentia mea, compendiose praesentibus wypisuię.

Co się tknie expedicij względem uięcia woyska Litewskiego, przez mnie dirigowaney do j. m. xiędza biskupa Łuckiego y imci p. starosty Łukowskiego, te nie przez posłańce, ale de manu in manus imci p. staroscie Łukowskiemu 16 decembris, zprowadziwszy j. m. do Kiian, oddałem; a potym ziechawszy do Łucka, gdzie na ten czas j. m. xiądz biskup residuie, to, cokolwiek miałem in comissis, retuli jmci, et ea in parte functus iestem officio meo, y iuż to negotium do mnie więcey nie należy.

Z Ukrainy w tym że po wyiezdzie moim z Poznania czasie to intervenit: list doszedł mnie w drodze od hetmana Zaporozkiego, ktorego originał przesłałem z Kijan dnia 16 decembris do rąk j. m. xiędza biskupa Przemyskiego, y w. m. m. panu teraz posyłam przepis.

Potym, powziąwszy tak od p. Woroszyła, podczaszego Kiiowskiego, iako y od mieszczan Horodelskich informatią, że posłowie kozaccy Fedorenko y Demko szli do j. kr. mci, posłałem list z Horodla do j. kr. mci, p. m. młwego, niektore moie considerationes

względem odprawy ich wypisawszy; przez tych że, nie wątpię, że był list do mnie, ktory tam że miał być oddany. Trzeci list od hetmana Zaporozkiego do mnie należący odesłany z Dubna, pierwey niżlim się ja z Poznania powrocił, j. mci p. woiewodzie Kiiowskiemu, w ktorym nie wiem, co continetur; suppono, że j. kr. mci odesłany.

Czwarty list doszedł mnie 5 januarij, ktorego kopią posyłam. Z ktorych listow patet y me quoque tacente res per se loquitur, że załogi, indebite petita a personis privatis, mieszaią rzeczy, czego sine invidia nie może się oznaymować, nec tacere secura conscientia. Za Słucz wprowadzona załoga, nad Horyń, uczyniła *primo*, ciężkość stanowi szlacheckiemu, gdyż z dobr wyciągaią stacij pieniężnych, chlebowych. *Secundo*, zwodzi stare woysko Litewskie, ktorego część nad rzeką Horyniem j. m. p. woyewoda Wilensky na hibernie collocował. Te zaś chorągwie w iakie zaszły zadatki z temi załogami, patet z listu Tarnawskiego, załogi Koreckiego, ktorego kopią posyłam. Zgoła res in discrimen deducta. *Tertio*, że przez te załogi de minutissimis quibusvis ustawicznie ma hetman Zaporozky wiadomosci.

Więc quod est officii mei, pisałem do imci p. woiewody Wilenskiego, posławszy imci copią listu Tarnawskiego, expostulaiąc, aby Horyni przechodzić zakazał.

Na co doszedł mię respons od imci, w ktorym się iego msć declaruie, że lubo nad Horyń chorągwie zemknął, ale nie każe przechodzić Horyni.

Nadto y z temi ich mscianii, ad quorum instantiam te załogi wprowadzone, expostuluię, abi ich zbyli, ale podobno nie tak łatwo zbyć, iako się ich nabyło.

Do hetmana Zaporozkiego posłałem z listami, tak od i. kr. mci, iako y moiemi, przez tego ż; pisałem, aby załogi zwiodł, ponieważ przeciwko postanowieniu wprowadzone.

Pinsk perfidia quorundam iako intrykowany, z tego listu hetmana Zaporozkiego constat. Ktory list chować życzę in subsidia

czasu swego veritati, ponieważ negant niektorzy factum. Odpisałem, że w tym punkcie bez declaratiey od i. kr. mci nie mogę resolvere; obiecuię mu respons prędki, tym czasem zatrzymuię go ab hostilitate.

Z strony tego Pińska, iakom w rellacij powiedział, tak y teraz resumo informationem, że po wykonaniu juramentu h. Chmielnickiemu, przez pana marszałka Pinskiego y iego collegi, gdy realiter przyieli subiectionem, zesłał zaraz Chmielnicky ad apprehendendam possessionem Hruszę, y de facto Hrusza zostawał tam. Co wszystko działo się między odjazdem moim pierwszym z Ukrainy y powrotem powtornym w Ukrainę. Przy traktatach gdym się upomniał, aby Hruszę sprowadzono, powiedzieli y stawali przy tym, że to ma być do generalnych tractatow zachowano, gdyż ad instantiam nobilitatis, przez posły zaprzysiężoną, weszliśmy tam. Ja tedy, widząc manifestam w tey legatiey perduellionem, nie mogłem daley procedere, y iako wszystko, tak y to wziąłem do i. kr. mci, pana mego miłosciwego.

Po odiezdzie interim moim ostatnim z Ukrainy, chorągwie Xięstwa Litewskiego wypędziły te załogi z Pinska, względem czego hetman Zaporozki praetendit violationem armisticij, iako to w liscie swoim do mnie pisze, grożąc zesłaniem woyska.

Uważyć tedy, można li rzecz w takim postępku niesswornym, gdy co ieden zrobi, drugi zepsuie, spodziewać się dobrych progressow.

Die octava praesentis od moich exploratorow z Ukrainy taka doszła mię informacia, że Wyhowski, nie podobawszy sobie moskiewskiey oppressij, ktora mu usiadła na karku, wysłał był posłancow z listami do hana, quaerendo reconciliationem; ktorych nieiaki Barabaszenko, gdy mijali Zaporoże, zchwytał y posłał te listy Wyhowskiego, do hana pisane, carowi Moskiewskiemu, przestrzegaiąc tego ż cara, że Wyhowsky na zdradzie iemu y knuie przyiazń z Tatarzynem na cara. W tych że listach ten że Barabaszenko persuaduie carowi, żeby nie miał kozakow, tylko na Zaporożu,

a włość obrocił w poddaństwo; Wyhowskiego aby złapać kazał, Barabaszenka aby hetmanem Zaporozkim creował. Przestrzeżony Wyhowsky te listy intercepit, y zrozumiawszy iawny bunt, wysłał popa w legatij do Zaporożcow, aby wydali buntownikow, inaczey declaruiąc się, że z woyskiem na nich idzie; ktorego popa Barabaszenko zatrzymał był. Zwątpiwszy tedy o przyiazni Zaporożcow, Wyhowsky ruszył pułki na nich, to iest: Niżynski, Kiiowsky, Pułtawsky, Mirgrodzki, a gdy przeszedł pod Maximowką Dniepr y przyciągnął z temi pułkami do Kryłowa, w Kryłowie potykaią go Zaporożcy z tym, że mu chłopow kilku wydali, a o Barabaszenku powiedzieli, że uciekł, prosząc go zatym o miłosierdzie.

Jnterim Moskwa też sciąga się do kupy, expostuluiąc z niem przez posły: dla czego z woyskiem wyszedłeś w pole? Urgent, aby woysko rozpuscił. Y tak, quasi wydaniem onych chłopow ukontentowany, powrocił do Czehyryna, półki rozpuscił, Kodak opatrzywszy praesidio y Kryłow, y na Zaporoże pro custodia kilka set Niżyńskich posłał. Owo z tey rellacij constat, że się Wyhowskim wszyscy nie kontentuią, bo ta gens tauro-scythica rada by co godzina inszego miała starszego. Jnitia to tego buntu, ktory nieomylnie powstanie prope diem.

Wyhowsky z bejem Perekopskim częste miewa correspondentie, y teraz był poseł od tego ż beja, obiecuiąc mu reconciliationem hana. Suppono, że in fundamento zgody z nami ta przyiazń hańska onemu pollicetur, zaciągaiąc na Moskala. Od hana penitus żadney nie było do niego legatij. Szwedzki Daniel abbas, ktory przy Wołoszynie residuie, szedł też swieżo z Wołoch do Wyhowskiego y z niem Rakocego y Multański posłowie.

Będę miał dostateczną wiadomość, iako ich odprawią, bo mam dobrych correspondentow przy Wyhowskim. To nieomylna, że utramque nie mogą mieć amicitiam, to iest oraz moskiewskiey y tatarskiey. Moskiewska pewnie się im uprzykrzyła, woleli by hańską, yle ci kozacy, co na włosci. Zaporożcy zaś omnino nie życzą zgody z

tatarami; woleli by przy Polszcze zostać, a iesli nie można przy Polszcze, tedy przy Moskwie. Owo rzeczy Ukrainskie in statu confusissimo.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О' Нацевича.

LVI.

Письмо Подольскаго козацкаго полковника Ѳедора Михайловича къ Станиславу Беневскому съ увѣреніемъ, что козаки его ни въ чемъ не нарушаютъ условій перемирія. Изъ Межибожа, 1658 года, 31 января.

Pisanie do wmci pana bez bytnosci moiey od pana Daniela Stepanowicza, assawuła pułku mego nakaznego, na ten czas dirigowane, iż respons otrzymało, pod ktory y mnie powracaiącego się od i. m. p. hetmana Woysk Zaporoskich, dobrodzieia mego, zastało, z ktorego łacnom się mogł colligować, iż wm. pan, iako dyrektor pokoiu swiątobliwego między Rzecząpospolitą a Woyskiem Zaporoskim, przestrzegać raczysz y raczysz pisać, że do rozerwania pactow anse daiemy, czego y w pomisleniu naszym nie mamy. To, pono, wm. p. uzurpuiesz, iżem posyłał do Ożohowiec y Manaczyna dla zasiągnienia chleba, y to nie violenter, ale z prozbą, gdyż to człowiekowi rycerskiemu wolno. Jednak że nie byli dyszkretni tamci obywatelí, aby mieli dać, przez co controverziey nie masz żadney. Większe my cierpiemy praejudicium w chlebie naszym, iż chorągiew p. Skurzyna z Lachowiec, nad postanowienie pact, bierze chleb za Słuczą. Bóg swiadek, iż za assignatią sobie naznaczoną od imci p. hetmana Woysk Zaporoskich to czyniemy, y to ostrożnie, maiąc to na pamięci: „Swiaty pokoiu—dobro z toboiu". Nie pretenduy tego wm. pan, abyśmy to mieli czynić na zaczepkę iakową;

ale lubo byśmy chleba y za granicą iako woyskowi uprosili, uszło by to przy tak szczupłem a w niemałey kupie stoiąc stanowisku.

Przyiazni się zatym y łasce wmci pana zalecam iako naypilniey.

Wielmożnosci waszey pańskiey cale życzliwy przyiaciel Teodor Michayłowicz, pułkownik Podolski, strażnik pograniczny, gubernator zamku Międzybozkiego.

W Międzybożu, 31 januaryi, 1658 anno.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нащевича.

LVII.

Письмо Діонисія Балабана къ Волынскому каштеляну Станиславу Беневскому съ увѣдомленіемъ о своемъ избраніи въ санъ кіевскаго митрополита. Изъ Кіева, 1658 года, 8 февраля.

Wielmożny mciwy panie Wołynski, moy wielce mciwy panie y bracie!

Lubom zlecił poufałemu exequutorowi, aby niski ode mnie wmci m. m. panu uczynił pokłon y pożegnał, ponieważ absentia wmci m. m. pana do krola imci nie dopuszcza do obaczenia się et ad intuitum do pożegnania, in quantum podała się ocasio, teraz życzę, aby moy pokłon et quem assueui candor braterski braterskiey chęci wmci m. m. pana został per literam zalecony.

Odiachałem, dobrodzieju, iako s powinnosci duchowney, post decessum metropolity, primus et primas, na electią, komu inszemu życząc calculo meo tey functiey, kilką listów p. hetmana Zaporozkiego y episkopa Czernihowskiego vocowany ad actum. Aż sors tak usłużyła, że nie stawiwszy ynszych ich mciow oycow episko-

pow, choć przyobiecywali na te sessie y teraz sperantur, czemu bym y rad barzo, mnie per conatus, ciężke instantie wszytkiey Ukrainy y samego pana hetmana, choć praesens nie był, ale quasi ex jussu przez plenipotenta na swoim mieyscu p. Teterę, obrano metropolitą, indignum sede et affractum senio. Że nie łatwo widzieć iuż oyczyzny moiey, także episkopiey Łuckiey na Wołyniu sinus, iuż y conversatiey z wmciami, m. m. panstwem, chyba listowney zażywam. Proszę, abym chowany w łasce był y zwykłey zdawna wmci m. m. pana chęci. Multum potes et vales, z łaski Bożey. Wmci m. m. panu polecam się cale, abyś tey Łuckiey katedrze nie opuszczał y iey ubogim konditiom in dispersum mere, wspomagaiąc radą swą iego mć pana Grabowieckiego, który całosci moiey et meorum vices gerit. A ieżeli zechce się starać o te władyctwo, proszę, proszę in hoc opere moiey non sperne instantiey do braci, do iego krol. mci, promovendo negotium. A primaris mnie iak łatwiey racz moy mci panie utorować drogę do iego krol. mci, pana mego mciwego, si habuero facultatem zakołatać supplici voce o przywiley na metropolią, y iak się naylepiey wmci m. m. panu zdawać będzie, tak staway, iako brat et magni judicij senator, zgoła we wszystkim, w czym kolwiek prodesse możesz, famae meae et nomini patrocineris wszędy. Winien będę Pana Boga prosić za wmć m. m. pana y służyć dożywotnie, siebie zalecając iak naypilniey wmci m. m. pana łasce. Z Kijowa, przi swiętey Sophiey, 8 februari, 1658.

Wmci m. m. pana cale życzliwy brat y powolny sługa Dionizy Bałaban, arcyepiskop metropolita Kijowskij, Halickij y wszytkiey Rusi.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго.

LVIII.

Письмо Литовскаго гетмана Павла Сапѣги къ Станиславу Беневскому съ жалобой на дѣйствія козацкихъ гарнизоновъ на Волыни и въ Полѣсьи. Изъ Каменца-Литовскаго, 1658 года, 9 февраля.

Wielmożny mci p. kasztelanie Wołynski, moy m. panie y przyiacielu!

Za communicatią tak emergentium od kozactwa Zaporozkiego, iako y innych occurentyi pilnie dziękuię wmci m. m. panu, prosząc, abyś one chciał continuare. Zaprawdę hetman Zaporozki nullo merito causam praetendit sobie iuż do Pinskiego powiatu, który protectionem iego arduam non acceptavit y teraz w głos onę ejurat. Jeżeli iedna osoba w tey mierze exorbitowała contra voluntatem całego tamecznego kraju, ma li ex eo fonte redundare na wszystkę szlachtę culpa nie bez znacznego naruszenia swoiey sławy ku panu y oyczyznie, niechay się sam z sobą hetman Zaporozki porachuie.

Wmci mego m. pana miały by w tym desudare studia, abyś go avocował od tak uporczywey imprezy y persuadował, żeby nie chciał daley terminu evagari y temi załogami priwatnemi aggrawować oyczyzny. Nadzieia w Bogu, że ten cereus nasus, który in suam utilitatem pociąga, za powrotem do nas z ordinansu niebieskiego pożądanego słońca stopnieie. Jnsolescat iako chce fortuna sua; przyidzie ten czas, że tey złosci swoiey, ktora pervicax est et nullis pervia rationibus, musi ponere modum. Ja, czekaiąc na rezolutią krola imci, nie pozwalam żadney praebere ansam, z ktorey by miało iakie przeciwne wybuchnąć emergens; lubo kozactwo non continetur intra terminos przyrzeczoney sobie zobopolnie modestiey, co mnie bardzo afficere musi y całą oyczyznę. Oddaię się zatym

łasce wmci pana z powolnoscią moią. Datum w Kamieńcu, die 9 februarij, anno 1658.

Wmci mego m. pana życzliwy brat y sługa Paweł Sapieha, w. h.

P. S. Proszę, abyś wm. pan nie chciał w dalszey correspondencyi ze mną ustawać.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива князей Сангушко.

LIX.

Письмо коронаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Ст. Беневскому съ увѣдомленіемъ, что онъ, согласно королевскому приказанію, усилилъ польскіе гарнизоны на Волыни. Изъ Робчицъ, 1658 года, 13 февраля.

Wielmożny mci p. kasztelanie Wołynski, moy m. panie i przyiacielu!

Maiąc deklaracią woli i. kr. mci, abym do chorągwi na Wołyniu zostaiących ieszcze więcey co ludzi przyczynił, ordynuię tam kilka chorągwi, aby tym snadniey ad primi impetus occasionem byli gotowi ad reprimendos insultus, iesliby nastąpiły iakie; nad ktoremi ludzmi zlecam na czas commendę panu Hołubowi. Metuendo iednak, aby inne tamże będące chorągwie cale iemu obsequi chciały, posyłam do p. Lanckorońskiego, aby na czas dalszy id functionis przyiął na się, gdysz iest człowiek dexter et qualificatus, a co większa, na ludzi dyskretny. Jesliby się zdało wmci m. panu, posłałbym do Wyhowskiego z pisaniem, żebysmy go, quid intendit, wyrozumieć mogli, expostuluiąc oraz, z iakiey przyczyny stante armistitio occupat mieysca do obrony podobne; albo bym toż pisanie odesłał wmci m. panu, w czym rad bym wprzod wyrozu-

miał sensum et mentem onego. Ja y sam nie zadługo do Sokala ruszam się ad eum effectum, abyśmy co facilius owych wyrozumieć mogli, iako nam zostaią affecti, gdzie tym prędzey wyiadę, kiedym się iusz z drogi Warszawskiey królowi jmci wymowił. To na ten czas oznaymiwszy, przyiazni wmci m. pana z posługami memi oddaię się. Z Robczyc, 13 februarii, 1658.

Wmci m. p. życzliwy przyiaciel y sługa powolny Stanislaw Potocki, w. k. h. w. k.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива князей Сангушко.

LX.

Письмо того же Потоцкаго къ Беневскому съ извѣстіемъ, что онъ выступаетъ къ Сокалю. 1658 года, 19 февраля.

Wielmożny m. p. casztelanie Wołhynski, mnie wielce m. panie i przyiacielu!

Że mnie w. m. m. pan za każdą okazyią incidentium z Ukrainy wiadomosciami convenire nie zaniedbywasz, grato animo przyimuię y ten ku sobie affekt, y w sprawach Rzpltey czułość. A że z tych kraiow ruszam w czwartek da P. Bog ku Sokalowi, otwiera mi się z wm. m. p. bliższych conferencyiei sposob. Y tego greczyna, confidenta Wyhowskiego, directi z listami do Sokala, communicatia potrzebna. Trutynowałem relacią wmci m. p. progressow kozackich, utinam conceptae respondeant opinioni; wierząc iednak y ich inklinacyei do łaski i. kr. mci, nic nie zawadzi in omnem casum gotowość, przy ktorey faciliores we wszystkim succedent rationes. Co na tey convocatiey, że będzie provisum dostatecznie od i. kr. mci y ich mciow pp. senatorow do Warszawy zgromadzonych, nic

nie wątpię. Mnie avocarunt odjażdu tego, lubom był sollicitatus bardzo, consideracie tei nazsei sciany, żebyśmy opuszczoney od wszystkich nie wyzuli ex securitate. Uprzeyme zatym służby moie oddaię łasce wmci m. pana. W Gorze, die 19 februarii, 1658.

Wmci m. pana życzliwy przyiaciel i sługa powolny Stanisław Potocki, w. k. h. w. k.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива князей Сангушко.

LXI.

Письмо кошевого атамана Пашка къ гетману Ив. Выговскому съ извѣстіемъ о выступленіи татарскихъ ордъ къ границамъ Малороссіи. Изъ Сѣчи, 1658 года, 16 февраля.

Вельможный м милостивый пане гетмане Войска его царского величества Запорозкий!

Здоровья доброго и щасливого повоженья зичимъ вашимъ вельможностямъ на лѣта долгие и часи незамѣроние, рокъ отъ року, на лѣта долгие отъ Господа Бога вашимъ вельможностямъ зичимъ не иначе, якъ сами собѣ. А при томъ писанью нашемъ ознаймуемъ вашимъ вельможностямъ, иж ваша вельможность панска рачилъ до насъ писати и росказовати именемъ вашимъ панскимъ, панъ нашъ милостивый, о яки-колвекъ вѣдомости, абисмо якую-колвекъ узявши вѣдомость певную, отсилали до вашои вельможности, пана нашого милостивого. Прето перше послалисмо посланцовъ своихъ,—не чули есьмо жадних вѣдомостей нѣоткуль, прето и съ своими есьмо вѣдомостями послали, що ваша вельможность панская рачилъ до насъ писати, напоминаючи насъ слугъ своихъ, абисмо що найрихлей до вашои милости отсилали. А теперъ, узявши вѣдомость певную объ ордѣ, иж орда пришла

и къ перевозу, и къ городу, ми и сами не можемъ изрозумѣть, куда она мыслитъ, що на нашъ букъ переходитъ. А ми тежъ до вашей вельможности, пана нашого, и тое отсилаемъ, ознаймуючи вамъ, щосмо почули вѣдомость отъ Бута, который до насъ прибѣгъ, иж салтанъ идетъ на Русь из своими ордами. А вашу милость, пана нашого милостивого, просимъ, абисте ваша вельможность, панъ нашъ милостивий, и насъ рачилъ вѣдомостями не обавляючись обсилати презъ тихъ же посланцовъ нашихъ, которихъ до вашои вельможности, пана нашого милостивого, посилаемъ, ясовула спромежку себе изъ онимъ листомъ посилаемъ, и повторе просимъ вашей вельможности, пана нашого милостивого, абись ваша вельможность, панъ нашъ милостивый, и насъ рачилъ вѣдомостями обсилати, абисмо и мы промежку собою не... мешкали; бо гдижъ жадаемъ пилно ласки вашои вельможности, пана нашого милостивого, абись ваша вельможность, панъ нашъ милостивый, взглянувши окомъ своимъ панскимъ и на онихъ посланцовъ нашихъ, которихъ до вашои вельможности посилаемъ. А въ тимъ, не ширачи писанья нашого, с тимъ ся ласце, приязни вашей панской из унижоними услугами, якъ слуги найнижшие, отдаемъ. Датъ с коша, с Козулиной, дня 16 мѣсяца февруярия, року 1658.

Вашимъ вельможностямъ, паномъ нашимъ милостивимъ, найнижшие слуги, Пашко, отаманъ кошовий, исъ товариствомъ низкий поклонъ свой отдаемъ.

Подлинникъ на листѣ бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ небольшою печатью на зеленомъ воску подъ кустодіею. На пакетѣ двѣ помѣты: малороссійская: „Листъ тотъ отданъ отъ Запорозцовъ дня 24 февраля року 1658“ *и великорусская:* „кошевого гетмана Пашка, списанъ без черна марта въ 19 день“. *Хранится въ архивѣ Министер. Иностр. Дѣлъ.*

LXII.

Донесеніе Волынскаго каштеляна Станислава Беневскаго королю о томъ, что происходило въ Украинѣ и на Волыни. 1658 года, февраль.

Relatia Ukraińska z rożnych pewnych wiadomosci, przesłana krołowi od S. K. Bieniewskiego, kasztelana Wołynskiego, w lutym 1658 r.

Theodozy, który z listami od hetmana Zaporozkiego iedzie, iest grek, mieszczanin Lwowsky, który pretextu handlów bawiąc się na Ukrainie, tak meruit amari od Wyhowskiego, że mu arcanissima quaeque zwykł concredere. Ten iest, o ktorym w. kr. mci, p. m. młwmu, w relaciey moiey powiedziałem, żem go za residenta mego zostawił był przy Wyhowskim y ktory mi expedicie procurował, od tego ż Wyhowskiego listy przywiozł: pierwszy do w. kr. mci, drugi do imci p. woyewody Kiiowskiego, trzeci do imci p. canclirza koronnego, czwarty do mnie. Moiego listu copią posyłam.

Stanął u mnie dnia 10 february, a że zachorzał był, trzeciego dnia ode mnie iachał, prostuiąc drogę na Lwow, ze Lwowa pospieszy do w. kr. mci, p. m. młwego.

Więc iż ma ze mną confidentią, z czym iedzie—detexit, że hetman Zaporosky iuż się determinował pacem velle z nami i submissią swoią posyła do w. kr. mci, a naybarziey dla tego, aby ten grek wyrozumiał tak z w. kr. mci, p. m. młwego, iako też ex senatu, tudziesz y Rzpltey, iesli ia prawdziwie assecuruię go in iure confidentiey y iesli z niemi non agitur insidiose. Jn summa affectus boni explorator y determinationem voluntatis do uspokoienia niesie. O ktorym greku to moie testimonium, że nihil est arcanum u Wyhowskiego, czego by mu nie miał credere.

Nie omyliłem się na relatiey moiey: cokolwiek powiedziałem, samą się isci prawdą. Assecurowałem, że nie można zgodzić kozakow z Moskwą post has, ktore między niemi per infirmum me nec tanti capacem laboris Bozka dispositia zrządziła, confusiones.

Więc y teraz z relatiey tego ż posła expliciter wyrażam de statu kozakow, w czem assecuruię w. kr. m. pana m. m., że nie iest inaczey. Jesliby contrarium kto udawał, siebie iactabit et non veritatem.

Co do osoby Wyhowskiego, ten u cara Moskiewskiego we złey reputatiey, a tey nieprzyiazni ieszcze przy mnie przyniosł mu od cara declaratią Tetera. Teraz tanto plus excrevit po udespectowaniu kilku posłow, gdyż żadnego prawie nie odprawiono bez contemptu.

Deducitur ta carska malevolentia i ztąd, że Zaporowscy, u ktorych starszym Barabaszenko, chcąc się carowi przysłużyć, posłow, ktorych był Wyhowsky posłał do hana, przeiąwszy, potopili, a posłow swoich posłali z przeiętemi listami, od Wyhowskiego do hana pisanemi, przestrzegaiąc cara Moskiewskiego, że z nim Wyhowski infideliter postępuie y ordę nań praktykuie. A gdy ci posłowie od cara powracali, poimał ich Wyhowsky i potracił, a potym na Zaporowców z kilką pułkow puscił się był, chcąc ich znosić, iakem pierwey o tym pisał y teraz supervacuum rozumiem iterować.

Niemniey y ztąd deducitur hostilitas moskiewska przeciwko niemu, że swieżo poseł od cara nieiaki Jwan Chytrz przyszedł y zastawszy Wyhowskiego w Hoholowie, nie chciał mu hramoty oddać, aż w Pereiasławiu przy radzie, ktora rada w tych dniach miała być. Ten poseł z tym przyszedł, że się tego ż upomina car, czego przez Kikina upominał się, scilicet, absolutissimum dominium. Wszakże statie carskie oddałem w. kr. mci y czytałem ich przy relaciey moiey.

Ten że Wyhowsky ex parte kozakow iaką ma securitatem, z tey że patebit relaciey. Co do Zaporoscow, ci simpliciter detestantur go tak per alios respectus, iako signanter dla tego, że Zaporoscy bez rzeczek, pol, incursij na morze y pola tatarskie obeysć się nie mogą y tego im bronić iest petere jugum ich. Że się tedy brata Wyhowski z tatarami, non placet im ten concept. Woleli by przy dawnym panie zostawać, a iesli to nie można, przynaymniey przy Moskwie. Więc iż z nami ciż Zaporowscy nie mogą przyść do conferenciey, tulą się tantisper do Moskala, pewnie tylko eligendo minus malum, nie chcąc się dostać pogaństwu. Co zaś na włosci będących, osobliwie z starszyny, y u tych mało ma Wyhowski confidentiey. Co się dowodzi tym, że półkownicy Przyłucki i Mirogrodzki y insi zbuntowali się przeciwko niemu, ktorych gdy ex improviso złapać chciał, iedni do Moskwy uciekli, a drudzy na Don. Jednym słowem, doszedłem ia tego sekretu, że u wszystkich Wyhowsky in odio.

Nie mnieysze y ztąd contrahet odium, że novissime iachał do Hadiacza w kilku tysięcy wykopywać skarby Chmielnickiego, skąd y na Jerzego Chmielnickiego znacznie sobie zarobi nieprzyiazń.

Plebs na włoszi zostaiąca tatarow abominantur, skąd yż samym subsistere nie można, a minimo ad maximum wszyscy do w. kr. mci y Rzpltey inclinant.

Jn hac tanta distractione Wyhowsky nie wie, quo se vertat, ani nam ex toto dowierzaiąc, y o moskiewskiey cale zdesperowawszy przyiazni, a co naywiększa, de suorum quoque tak Zaporowskich, iako y na włosci siedzących kozakow informatus perfidia, tuli się pod ordę y respicit Turcam. Jntencia iego: z ordą zgodziwszy się, mieć kilka tysięcy tatarow pod Czarnym Lasem ustawicznych pro praesidio sobie naybarziey od swoich. A stanąwszy przy potencyey tatarskiey, chciał by odmienić pułkownikow y sobie niechętnych, y zgoła absolute tyrannice uiąć kozakow zamyslił, iakoż inaczey nie mogł by osiedzić.

Tego iego sekretu doszła starszyna, sędziowie, pułkownicy y palam admonent, aby się kłaniał w. kr. mci.

Co by tedy hac rerum conditione uczynić, subjicio altissimae w. kr. mci et senatus trutinae. Meo quidem iudicio, trzeba instare, dum candet (ferrum). Jakoż po wyiezdzie tego greka odemnie, wysłałem do Wyhowskiego sprawnego posłańca y do inszych, do ktorych rozumiałem, z starszyny napisałem, aby nie wahaiąc się posłow do w. kr. mci cum plenaria potestate y żeby zgoła konczył. Co niech się nie zda nikomu zle, gdyż mam w Bogu nadzieię, że nie pomylę, zwłaszcza że intus et in cute zrozumiałem tę monarchią chłopską. Ani względem cara Moskiewskiego quidquam przeszkodzę, gdyż o tem wzmianki żadney nie czynię.

Od Turczyna iest poseł u Wyhowskiego nieiaki Eli-aga z tym, że Polacy przez Jaskulskiego daią im Kamieniec y dań postępuią, aby im pomogł zniesć was; „a że ia doznałem waszey przyiazni barziey, aniżeli Lackiey, tedy wam chcę więcey życzyć, bylescie mi się cale oddali, y tatarom godzić się z wami kazałem".

Ten że grek powiada, że Wenetowie traktuią o pokoy z Turczynem, ale Turczyn zatrzymywa się z declaratią, aż mu się wprzod zdeklaruią kozacy; bo iesli się zgodzi z kozakami, z Wenetami nic zgodzi.

Pytałem tego ż greczyna: iesli poseł, ktorego przy mnie do turek wysłali, nieiakiego Hermana, wrocił się? Powiedział, że się nie wrocił y nie puszczą go, aż kozacy wielkiego posła z deklaracią poszlą. Z tatarami ieszcze kozacy nie konkludowali. Powiada grek, że Karaczbey y Szeienbey są z pięciuset koni za Czeherynem w kilku milach dla conclusij tych traktatow y zaprzysiężenia, ktorym kazał na się Wyhowsky czekać, ordynowawszy im dostatki, a sam puscił się do Hadiacza po skarby Chmielnickiego.

NB. Z rożnych stron, osobliwie od Szweda, ucichły praktyki.

Z strony Pińska assecurował mnie ten że grek, że iesli z naszey strony nie będzie zaczepki, oney nie dadzą.

Od metropolity Kiiowskiego, to iest oyca Bałabana, ktory z Łuckiego postąpił na tę metropolią, mam też pisanie. Utilissime ten człowiek zasiadł tam y spodziewam się, że proderit oyczyznie. Jam go dysponował na tamte mieysce, alias nolentem et reluctantem, dopatrzywałem bowiem, że liberius agere może, tam zasiadszy. Jn summa ten w liscie swym proximam pollicetur spem.

Nie godzi mi się pro fide mea przemilczeć quorumdam zabieżańcow y arendarzow około Horynia perfidiam, ktorzy Tarnawskiemu, załodze Koreckiemu, nie tylko clanculario modo, ale y aperte adhaerendo, tegoż Tarnawskiego wsadzili na to, że wydał uniwersał, aby się szlachta pohoryńska na dzień 18 january na radę pod gardłem do niego ziachali. O czym gdym wziął przestrogę, posłałem do tego Tarnawskiego, napisawszy mu pro captu iego, tak iako mi dictabat tanti progressus iego ratio. Zaczym y deklarowałem mu, że nie tylko od nas spodziewać się ma tego, na co zarabia, ale za listem moim, y u p. hetmana Zaporoskiego pewnie nie uydzie smierci. Ktory moy posłaniec praevenit in ipso actu ten seymik ich, y iuż zastał list napisany i podpisany do p. Wyhowskiego, z ktorym nieiakiego Nowakowskiego wysłać mieli, i non desiderabatur ad expeditionem, tylko collecta temu ż Nowakowskiemu na strawę. Listu tego ta była summa, że za protektora p. Wyhowskiego przymuią, a proszą, aby Tarnawskiego nie sprowadzał y owszem aby go subsidiował. Więc za przyiazdem mego posłanca stracili frontem. Jeden z między nich Herszt, quasi marszałek, list porwawszy, uciekł; drudzy się też rozbiegli. Tarnawsky interim odpisuie do mnie, ktory list iego posyłam. Zgoła, (absit verbo invidia) przeszkodą moia vigilantia niektorym. Co iednak pokornie proszę, aby reputaciey woiewodztwa mego nie szkodziło, ktore zawsze dotrzymywało wiary y cnoty, y teraz sine dubio dotrzymuie y dotrzyma. J owszem wielki o to rug między nami, ale privatim nemo audet aggredi licenciosos. J w tym upewniam, że tam żadnych nie było z tych, krorzy ex possesionibus do woiewodztwa należą, iako (tylko) arendarze, zabieżańce. Życzyłbym ia zła

pać samego Herszta y dać in exemplum drugim, co facile mogło by być, gdy przyidzie informacia.

Od Międzyboża Teodor pułkownik, ktory tam residuie, począł też był ku Lachowcom, nie bez szkody w maiętnosciach szlacheckich; i tego uiołem, iako to z listu iego patet, ktorego przepis posyłam.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXIII.

Донесеніе гетмана Ивана Выговскаго царю Алексѣю Михайловичу о мятежѣ Полтавскаго полковника Мартына Пушкаренка. Изъ Ржищева, 1658 года, 3 марта.

Божиею милостию великому государю, царю и великому князю Алексѣю Михайловичу, всея Великия и Малыя и Бѣлыя Росии самодержцу, Московскому, Киевскому... (*полный титулъ*). Іоанъ Выговский, гетманъ, з Войскомъ вашого царского величества Запорозкимъ до лица земли чоломъ биемъ.

Якосмы первей черезъ Θилона Горкушу ознаймовали тобѣ, великому государю, царю и великому князю Алексѣю Михайловичу, всея Великия и Малыя и Бѣлыя Росии самодержцу, што Мартинъ Пушкаренко, не знать для чого скупивши полкъ свой и иншои не мало своеволѣ, росписуючы грамоты свои, до себе прибравши, на войско вашого царского величества Запорозкое умыслилъ наступовать и кровь невинне християнскую проливать, такъ и теперь тое жъ поновляемъ; а найбарзей, што онъ и на посланного по указу вашого царского величества ближнего вашого царского величества околничого и оружничого и намѣстника Ржев-

ского, Богдана Матвѣевича Хитрова з товарисчы не слухаетъ, але злый свой умыслъ до скутку приводити конечне хочетъ; а то подбужений одъ посланныковъ Запорозкихъ, у вашого царского величества будучыхъ, которыи, выпусченые зъ Путивля, прибывшы до его, Пушкаренка, яковымись одъ вашого царского величества привилеями якобы надъ ними упевнили и до большого междоусобия побудили. А такъ я, любо умыслилъ былъ вскорѣ пресвѣтлые вашого царского величества очы оглядати и мое подданство подъ ноги вашого царского величества поддать; однакъ, не угасившы того огня, трудно маю тую Малую вашого царского величества Росию зоставить, бо розные неприятеле, а меновите Ляхы и Литва, учувшы о междоусобию межы нами, казали всѣмъ войскомъ своимъ купитися и ку границамъ стягатися и во вшелякой зостають готовости, чекаючы на дальшое в Малой вашого царского величества Росии замешание, абы тымъ способнѣй могли на городы вашого царского величества Украинные, чого имъ Боже не допоможы, наступить. Яко жъ и почали уже были примыкатися; только учувшы, же я, присягшы тобѣ, великому государю, царю и великому князю Алексѣю Михайловичу, вашому царскому величеству, в Переяславлю на вѣрное подданство, пришовъ въ Киевъ и зразъ нѣкоторымъ полкомъ рушитися казалъ, они тежъ назадъ уступили. И за помочю Божыею а за счастемъ вашого царского величества, усѣ бъ тии Малой вашого царского величества Росии неприятели не утѣшилисе, кгдыбы не тая Пушкаренковая своеволя на перешкодѣ была, который жаднои передъ тымъ вашому царскому величеству не учинилъ прислуги, а ни въ войни передъ тымъ застановлялся, але теперъ, яко бачымъ, головами нашими и кровию християнскою прислужытися хочетъ. Зачимъ, любосмы не зычили межы народомъ християнскимъ крови пролития, же однакъ видимъ, ижъ тая своеволя не хочетъ повстягнутися, а запобѣгаючы, абы до чого горшого не пришло, казалисмы полкомъ рушатися для ускромления тое своеволи. А што былъ указъ вашого царского величества черезъ ближного вашого царского величества

окольничого и оруженичого и намѣстника Ржевского Богдана Матвѣевича Хитрова з товарысчы, абысмы ся на Ляховъ готовали, то теперъ и тому тая своеволя учинила перешкоду, бо впередъ мусимъ тую своеволю ускромлять, которая бы напотымъ всему православию на великой перешкоди была, о чымъ усимъ пречестный отецъ Максимъ Ѳилимоновичъ, протопопъ Нѣжинский, з товарысчы, которыхъ наскорѣ до вашого царского величества выправилисмы, оповѣсть, бо онъ отъ преосвященного в Богу отца Дионисия Балабана, новообранного митрополиты Киевского, до того Пушкаренка зъ упоминанемъ ѣздилъ и усе, счо колвекъ ся тамъ дѣетъ, выразумѣлъ, да и о всимъ иннымъ, счо колвекъ се у насъ дѣетъ, достатечне вашому царскому величеству ознаймитъ; и вашому бъ царскому величеству ему во всемъ дать вѣру, што колвекъ учнетъ сказывать, бо усе истинно вашому царскому величеству приказалисмо говорить. За тымъ, абымъ въ неодмѣнной вашого царского величества былъ хованъ милости, воспрошаючы, вѣрное подданство наше подъ ноги вашого царского величества поддаемъ. Данъ изъ Иржищова, дня 3-го марта, року 1658.

Вашому царскому величеству во всемъ поволные слуги и вѣрные подданцы Іоанъ Выговский, гетманъ, з Войскомъ вашого царского величества Запорозкимъ.

Подлинникъ писанъ на одной сторонѣ большого листа бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ войсковою печатью на красномъ воску подъ кустодіею. Хранится въ Моск. Архивѣ Минист. Иностр. дѣлъ.

LXIV.

Письмо коронnаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Волынскому каштелляну Беневскому. Изъ Сокаля, 1658 года, 7 апрѣля.

Jasnie wielmożny mci panie Wołynsky, moy mci panie y bracie!

Dziwno mi temu bardzo, że żadney dotąd od wmci m. m. p. nie mam wiadomości z teraznieyszego z Teterą congressu. Zaprawdę długo wm. m. p. przy sobie zatrzymuiesz sekret, ktory expedit, abym wiedział wczesnie, żebym ex re et necessitate mogł commode disponować ruszenie y insze rationes woyska. Czekam tedy na prędką o wszystkim od wmci m. p. wiadomość y żeby nie mieszkała y nie zwłoczna była, pilnie o to proszę. A że xiężna imść p. kanclerzyna Litewska, iadąc na rezydencią do Ołyki, potrzebuie załogi, i żem rożnie rozesłał dragoniią, proszę, abyś wm. m. p. z będących u siebie piętnastu wypuscił, ktorzy by zostawali w Ołyce; wszak iak kiedy wm. p. potrzebować będziesz, gdy przyidzie dragonia, supplebo numerum wmci m. m. panu pozostałych. Przyiazni zatem wmci m. m. p. powolne moie służby zalecam. Z Sokala, 7 aprilis, 1658.

Stanęło było między nami, że tu więcey nie miało bydz chorągwi; ale że krol jmc ordynował na Wołyń woysko Litewskie y imc p. wda Wileński pisał do mnie, żeby musiał iść do Żmudzi, zatym nasza conjunctia rozerwać by się musiała. Trudnom mogł w tey mierze negare tego, czego y wola pańska, y publica requirit necessitas.

Wmci m. m. pana życzliwy przyiaciel y sługa powolny Stanisław Potocki, w. K. h. w. k.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива князей Сангушковъ.

LXV.

Письмо Андрея Лещинскаго, арцибискупа Гнѣзненскаго, къ королю. Изъ Скерневицъ, 1658 года, 11 апрѣля.

Naiasnieyszy krolu, panie moy miłosciwy!

Jmć p. woiewodzic Derpski, wnuk moy, maiąc załogi kozackie w Koreczczyznie, aby się uchronił wszelakiey suspiciey, słał do Wyhowskiego tego towarzesza, ktory iedzie do w. kr. mci, p. m. miłosciwego, prosząc o sprowadzenie tych załog. Jakosz non infeliciter, bo Wyhowski zaraz tam posłał szwagra swego Teterę, tak żeby weyrzał w krzywdy tamże poczynione, iako tesz żeby załogi zprowadził. Jako iest inclinatus Wyhowski y Tetera do pokoiu z w. kr. mcią, wyrozumiesz w. kr. msć z listow imci p. Wołynskiego, także y z relaciey towarzesza tego. Ja życzyłbym, aby zagrzać ichmsciow pp. hetmanow, żeby co prędzey admoveant manum commissiey y tractatom z kozakami; bo ta rzecz, a zatym y nostra salus, in celeritate consistit. Więc że y to wyrozumiewam, iako Moskwa propendet do pokoiu y tractatow z Szwedami, aby wszystkie siły swoie na nas obrociła, jakom iusz o tym pisał; rozumiem, aby omnes ineantur rationes zawarcia prętkiego tractatow z Szwedami, żebyśmy tym liberiores byli przeciwko Moskwie. Z Tatarami także expedit ligę accelerare. Całuię zatym rękę w. kr. mci, p. m. miłosciwego. W Skierniewicach, die 11 aprilis, 1658.

Waszey krolewskiey mci, pana m. młciwego, wierna rada y uniżony sługa Andrzey z Leszna, arcybiskup Gnieznienski.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Наценича.

LXVI.

Письмо Беневскаго къ Литовскому гетману Павлу Сапѣгѣ съ убѣжденіемъ не придвигать польскихъ войскъ къ Дубну, такъ какъ это можетъ повредить начатымъ мирнымъ переговорамъ съ козаками. Изъ Полонной, 1658 года, 13 апрѣля.

Jasnie wielmożny mci panie woiewodo Wilenski, moy wielce mci panie y przyiacielu!

Przymusza mnie ratio publici boni iako nayczęsciey w. m. m. pana listownie compellandi. Wziąwszy bowiem wiadomość, że wm. m. p. ex dispositione i. kr. mci półki sciągać raczysz pod Dubno praetextem commissyiey, posyłam persuaduiąc przez całość oyczyzny, aby to nie było, s tych ratij: pierwsza, yż ten ordinans i. kr. mci p. m. m. stanął ad male narrata, bo kozacy sami mieli dać znać o czasie, na co czekać omnino potrzeba, y wiem, że i. kr. m. za informacyą moią, ktorą posłałem od p. Tetery, ynakszy przyszle ordinans y turbować by się tym musiał, gdyby półki pod Dubno sciągnione były. Więc y ten graek, ad cuius informationem ta wzniecona nullo fundamento commissya, ieszcze iest we Lwowie, ani ustney, ani listowney dotąd Wyhowskiemu ieszcze nie uczynił rellatii. Druga, że to wprowadzenie woyska pod Dubno simpliciter contra mentem Wyhowskiego, przez Teterę declaratam, stanęło by, ktory woysko quidem pogotowiu na kwatyrach mieć persuadował, ale go sciągać do obozu tak prędko, a ieszcze ku Horyni, omnino nie życzył, a to propter commotionem plebis, ktora nieomylnie tym by się musiała zgorszyć. Gdy tedy w klar (sic) przestrzegam, że ieszcze dla kommissey nie trzeba woyska sciągać, sequitur, że za sciągnieniem pułkow pod Dubno spodziewać się pewney diffidentiey kozackiey, zwłaszcza gdy się przeciwko postanowieniu z Teterą to stanie. A zatym res Moscoviticas stwierdzimy, a to, co się dość

znaczno zbudowało, obalimy.—Podstąpiwszy pod Dubno, gdy commissyey nie będzie,—iako woysko obrocić? Bo że go tam sustentować w zgłodzonym koncie nie podobna, y stać w iednym mieyscu omnino trudna, przyszło by albo za Horyń woysku, albo czatom pozwolić, co by było pacta rozerwać y ultro lacessere hostem, inclinatum in partes nostras; albo znowu cofnąć nazad woysko, nie wiem z iakim tak woyska, iako y Rzpltey pożytkiem. Jesli tedy wm. m. pan mieć raczysz secretum consilium opportune invadendae Ukrainae y iesli iest modus bez traktatow przywiesć to ad obedientiam, racz szczęsliwie progredi: nie tylko non detineo, ale votis accedo. Ale iesli zaczętymi przez mię praktikami y podług życzliwosci Tetery należało by ten pokoy konczyć, to iuż wyraźne moie przesyłam sensum, że wszystkie moie staranie wprowadzenie pułkow pod Dubno nie tylko pomiesza, ale cale zruinuie, y prędzey się gosci spodziewać, niżeli czas każe. Rozumiem, że wm. m. p. nie będziesz chciał apertum meum fastidere candorem y cokolwiek uczynić będziesz raczył, mnie po staremu zawzięta z wm. m. panem continuandae correspondentiae manebit obligatio. Wszak in rebus magnis sufficit bene voluisse. Moie zatym posługi pilnie łasce wmci m. p. oddawam. Datum w Połonney, die 13 aprilis, 1658.

Rozumiałbym woysko do powrotu p. Tetery na kwatyrach zatrzymać, lubo nieco chorągwij, nie turmami, ale poiedynkiem wprowadzić także na kwatyry za Styr, aby przecie za trzy mili Horyni nie dochodziły. Ktory p. Tetera prędko się do mnie powrocić obiecał, o czym z drogi mam list od niego.

Wmci m. m. pana życzliwy przyiaciel y sługa powolny S. K. Bieniewski, k. W. s. B.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива князей Сапѣгъ.

LXVII.

Письмо литовскаго польнаго гетмана Винцентія Корвинъ-Госѣвскаго къ Волынскому каштеляну Беневскому съ просьбою сообщать ему нужныя свѣдѣнія о дѣлахъ политическихъ. Изъ Бреста, 1658 года, 19 апрѣля.

Jasnie wielmożny mci panie kasztelanie Wołyński, moy wielce mciwy panie y bracie!

Pod bytność moią u imci p. hetmana w. W. X. Lit. w Brzesciu, zdarzyło się czytać listy wmci m. p. do imci p. woiewody pisane, o negotiatiey swoiey z kozakami oznaymuiące. Poniewasz tedy y ia mam od i. kr. mci commissionem w rzeczach, spolnemu dobru użytecznych, z Moskwą znosić się iako nayczęsciey, przeto interesset y mnie, iako socio bellici consilii, takowe ż pocztą do imci p. woiewody idącą od wmci m. p. odbierać przestrogi, z ktorych gdy będę informatus, ostrożnie począwszy, snadno wszystko pomyslnie z upodobaniem powszechnym skonczyć będę mogł. Proszę tedy, abyś mnie nie miiał z potrzebnemi wiadomosciami. Jeżeliby zaś co ocurrerit arcanum, tedy cefrą do imci p. wdy pisanych listow racz mi wm. m. p. communicare scienda. Czekaiąc zatym łaskawie certitudinem de statu rerum tam że toczących się, braterskiey łasce z moią oddawam się powolnoscią. Z Brzescia, die 19 aprilis, 1658.

Wmci m. pana życzliwy brat y sługa powolny Wincenty Korwin Gosiewski, podskarbi wielki, hetman polny W. X. Litewskiego.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива.

LXVIII.

Письмо Тимофея Носача, обознаго Войска Запорожскаго, къ каштеляну Беневскому съ благодарностью за освобожденіе изъ плѣна козака Чечеля. Изъ Корсуня, 1658 года, 29 апрѣля.

Jasnie wielmożny mci panie kasztelanie Wołyński, mnie wielce mciwy panie y przyiacielu!

Pisanie wielmożnosci waszey, m. m. pana, doszło mnie, w ktorym, odzywaiąc się z powolnoscią swą, raczysz przyiacielską nawiedzać y ku pospolitemu dobru pokoiu swiętego prowadząc, co by należało, starania swego przykładać. Ja z moiey życzliwosci ku oyczyznie sprzyiać dobrego namniey nie odmawiam, ale owszem mego przykładać będę starania. Pod czas bytności wielmożności waszey m. m. pana, w kraiach naszych roku przeszłego, raczyłeś submisse na prosbę moią, kozaka nazwanego Czeczela, w niewoley tam zostaiącego, uwolnić; iakoż cale trzymam o nieodmiennym ku mnie wielmożności w. affeccie y staraniu w odszukaniu kozaka pomienionego z znaną w tey mierze łaską, wielmożności waszey m. m. p. uniżonemi usługami memi każdego czasu winien będę zawdzięczać, z ktoremi na ten czas nieodmienney przyiazni wielmożności w. m. m. pana y łasce pilnie się oddaię. Dat w Korsuniu, 29 aprilis, 1658.

Wielmożnosci w. m. m. pana we wszem życzliwy przyiaciel y uniżony sługa Tymosz Nosacz, obozny.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива.

LXIX.

Письмо коронnаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Вол. каштеляну Беневскому съ сообщеніемъ слуховъ о низложеніи съ гетманства Ив. Выговскаго. Изъ Сокаля, 1658 года, апрѣль.

Wielmożny mci panie kasztelanie Wołyński, moy mci panie y bracie!

Respons od xięcia i. mci p. strażnika koronnego, in negotio urazy wm. m. pana dany, odsyłam wmci p., z ktorego informuiesz się wm. m. m. pan, że się iustifikuie, że o żadney przeciw wmci nieprzyiazni nie mysli. Aże mi tam znać daią z Kamieńca, że Wyhowski degradowany, że suffectus in locum iego Chmielniczenko, że na Wyhowskiego kozacy maią pilne oko, y że Puszkarenka do cara wyprawili hoc nomine, co z nim czynić każe; luboć iá tym wiesciom wiary ieszcze nie daię, poki od wmci m. m. pana in simili nie obaczę do siebie pisania; iednak że mi w ten że sens piszą notam z Wołoch, pilnie upraszam, ieslibyś w. m. m. pan miał iaką koło tego wiadomość, abyś mi communikował. Na co czekaiąc, przyiazni w. m. m. pana oddaię się. Z Sokala,—aprilis, 1658.

Wmci m. m. pana życzliwy przyiaciel i sługa powolny Stanisław Potocky, w. kr. h. w. k.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива.

LXX.

Письмо гетмана Ив. Выговскаго къ Волынскому каштеляну Беневскому. Изъ Чигирина, 1658 года, 5 мая.

Sam wmć m. m. pan swiadkiem iesteś widocznym, iako my tenaces armisticii zostaiemy, żadney dotąd naruszenia onego nie daiąc ansy; owszem około animadversyi na violatorow mamy pilne staranie, żeby to, quod sacrosancte postanowiło się, nie było illicito ausu nałomano od żadnego z strony naszey. Z czego spem sumimus, że y od w. m. pana do czasu wyscia naszey umowy abstinebitur od zaczepek, ile kiedy w. m. mł. pan popieczołuiesz, iako ten, ktory tak dobrych rzeczy byłeś plantatorem. Plura recondet wmci m. m. panu pan Theodozy, iako człowiek virtutis probatae, gdy listowną ode mnie oddaiąc visitę, będzie w rozmowie z wm. m. m. panem. Ja tylko pro colophone kładę, że ieżeli ktory czas do dalszych rzeczy traktowania był nad teraznieyszy przednieyszy, przyiemnieyszy y pogodnieyszy. Hoc tantum desideratur, aby absit haec opinio wm. m. p., abyśmy mieli adacti necessitate zaciągać; raczey tym o naszey daiemy wywod propensij. Gdyż iesliby teraznieysza miała praetermitti commoditas, długo by obiegać trzeba, nim taka przyswieci gwiazda. Wiem, że y car i. m. ambit o pokóy z królem i. m. y dla tego ż wielce haesituie, ieżeli non inflabit spiritus praesumptionis; iednoż hoc memorandum, quod sermones illorum super oleum, et ipsi sunt iacula. Dosyć że mnie, że quod amica dictat conscientia, praecaveo; ale y o sobie upewniam, że nie z żadney to czynię, co radzę, potrzeby. O inszych rzeczach temu ż panu Theodozemu zleciwszy, samego siebie pristino commendo amori y łasce braterskiey. Data w Czehyrynie, die 5 ma, 1658.

Wmci młciwego pana cale brat życzliwy y sługa Jan Wyhowski, hetman Woyska Zaporozkiego.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXI.

Письмо Выговскаго къ тому же Беневскому съ выраженіемъ безпокойства по поводу сбора кварцянаго войска подъ Дубномъ. Изъ лагеря подъ Голтвой, 1658 года, 15 мая.

Adącto potrzebami pospolitemi, przyszło mi za Dniepr uczynić drogę, gdzie będącego pościgła mię certitudo od pogranicznych naszych pułkownikow, iakoby ductu ichmsciow pp. hetmanow, a snać et authoritate w. m. m. pana, miało się pod Dubno kupić woysko kwarciane, quo animo y iakim zamysłem—zgoła nie wiemy. To tylko znamy do siebie, że z obustron w umowie naszey, iuramento sacrosancto potwierdzoney, stanełło było, do czasu pewnego zpokoynie z sobą mieszkaiąc, słowa sobie dotrzymywać y w żadne nie wchodzić nieprzyiazni.—Quod et fideliter praestitum z naszey strony, że o żadney do siebie nie znamy dotąd winie, przez ktorą byśmy do naruszenia armistitium mieli dać anse. Wszakże y o wm. panu statecznie trzymamy, że ten zawod woyskowy od wszelkich zechcesz arcere incursyi, miawszy od nas wszelaką przyiazń y zachowanie. Luce clarius, żeśmy y p. Teterę dla uprzątnienia wszelakich differentij byli wyprawili, dawszy mu zupełną wladzę na swawolnych garłach za naymnieyszym dowodem animadvertendi. Ale y teraz albo tego, albo iemu podobnego wyprawiemy, na tąż go ordynowawszy functią postrzegania z naszey strony bespieczeństwa, bylebyscie y wm. m. pp. chcieli nas eadem tractare huma-

nitate, poniechawszy z nami przed wyściem umowy naszey wszelkiey nieprzyiazni. Inaczey bowiem, ieslibyscie wm. m. pp. umkuąc nam nad swoy swyczay mieli słowa, przy Bogu samym zostanie za to pomsta; iednak y my o obronie naszey niewinności będziem przemyslali. Czego nie rozumiemy, abyś nam w. m. m. pan, bywszy evictorem w tey mierze, miał to wyrządzić. Umyslną tę listowną naszey szczerości posyłamy contestatią, prosząc, abyś nas prędkim w tey materyi obesłał responsem. Tym czasem woysko y ichm. m. pp. hetmanow verbi dataeque fidei upomniawszy, zalecamy się zatym iako naypilniey łasce wmci pana. Dan w taborze pod Hołtwą, die 15 maj, 1658 anno.

Jan Wyhowski, H. W. Z.

Современная копія, списанная рукою Беневскаго, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXII.

Письмо коронnаго маршала Юрія Любомирскаго къ Беневскому съ выраженіемъ мнѣнія о необходимости заключенія мира съ Шведами, чтобы сосредоточить военныя силы для пріобрѣтенія Украины. 1658 года, 16 мая.

Jasniewielmożny mci panie kasztelanie Wołynski, mnie wielce mci panie y przyiacielu!

Praca wmci m. m. pana w tak wielkiey negotiatiey, z ktorey salus oyczyzny dependet, iako iest tanto sumptus et periculi probata impendio, że wszystkich ku wm. m. panu obligat et adstringit do wdzięcznosci; tak mnie iednego nie snalazła tak ingratum, abym iey suum decus przyznawać nie miał. Y owszem, w czymem wmci m. panu przestrogi dał, iako to èo zelo y tym uczynił życzącego

affectu celem, żeby ta transactia, którąś wm. m. p. zaczął, pożądaney coronuiąc oyczyznę skutkiem pacificatiey, oraz peractae feliciter operae przysługę, imieniu wm. mego m. pana connectar y sławie; tak na swoim da P. Bog mieyscu racz sobie wm. m. pan ze mnie obiecywać eum testem, że powinne tribuam przyznanie, co wm. m. panu za wdzięczność publice od całey Rzeczypospolitey, co privatim od każdego debitur. Consideracyi moich, wmci m. p. wypisanych, wszystka to iest mens y vis, że iestem tego rozumienia, aby ze Szwedami pokoy omnino był uczyniony, a wszystkie vires, ktorych na tamte stronę naywiększą część oderwano, tu były unitim na tę obrocone scianę. Wmci m. panu przyznać każdy musi, żeś wiele uczynił negotii, wiele prudentia sua sprawił, żeś ad Rempublicam Wyhowskiego y Teterę, naywiększe y naypierwsze przeciągnął kozakow capita. Y niechybnie, kiedyby do tych początkow efficacibus medijs od nas cooperować chciano, a nie in imaginariis ideis fundowano rzeczy, moglibyśmy się prędko, przy łasce Bożey, bonum pacis y szczęsliwego oyczyzny spodziewać się s tey sciany uspokoienia. Ale dwor eo felici wmci m. pana ingressu abutitur, bo iest tak mocną, iakoby rzetelnego pokoiu ubespieczony wiarą, że na tę stronę nietylko żadnych non parat arma, ale y tych, co trochę iest, umnieysza, ku Prussom odrywa, omnem vim na iedno priwatne fortec destinuiąc dobywanie, a tu prowincie, narody giną. Litwa y Ruskie kraie oborientibus periculis na zgubne imie zostaią puszczone. Kiedybyśmy, rebus od Pruss pacatis, tu woyska obrocili wszystkie, co teraz obstinata przy zasmakowanym Septemtrionie plebs per obsequii gloriam do Rzpltey detrectat przystąpić, mnie się zda, że tym modelem wiele by Wyhowskiemu przybyło pomocy ulęknionych inducere do uczynienia tey accessyey. Y choć pisze, że durae cervices rad obaczę, ieżeli zemkniętych metus woysk nie zmiękczy et inflectet uporu, ale iesli tak odsłoniemy y exarmuiemy te kraie, haereo w niemałym powątpiewaniu, aby y sam Wyhowski tak był nieostrożny y bezrozumny szczęścia y bespieczeństwa swego prostitutor, żeby go miał super

caducum reponere parietem, widząc nas niczym nie wspartych, widząc na tyle stron rozerwanych. Sameć to Wyhowskiego wydawaią tractatij, że tę accessią do nas dla tego czyni, aby securitati consulat; bo u Moskwy y kozakow metuunt capitibus suis y z Teterą, będąc nietylko bez władzy, ale invisi et in periculo possiti. Dla tego nam radzi pacisci ze Szwedami, pacisci z Moskwą; życzy, żebyśmy Tatarow lubo subdolam przecie iakokolwiek conservowali societatem; życzy, żebyśmy hospodarow obudwu mieli amicos. Na coż nam tyle firmari potentiis życzy? Znać, że niewiele y swoiey y naszey ufa mocy; preparuie tedy, aby Corona reddatur secura, żeby potym pod tak assekurowane mieli dokąd y z Teterą transire refugium. To tak ieden Wyhowski upatruie tot fulcimentis wesprzeć securitatem swoie. A my na iedney zle formowaney, lekkiey, płochey kawaleriey obroną tych kraiow y conservatią funduiemy, bez armaty, bez piechot zostawamy! Dwoma dywizyami, tak nadwątlonemi y zmnieyszonemi, z ktorych do Pruss tak wiele oderwano ludzi, w ktorych nie roboris, nie gravioris arma, tylko trzy chorągwie usarskie, i te bez kopij mamy—moli gentium, tak wielkim, mocnym, ognistym woyskom Moskwy y kozakom oprzeć się? Jakom tedy w listach wyższych do wmci m. pana pisał, tak, y teraz constanter mego trzymam się intentum: racz w. m. m. p. persuadować dworowi, aby w Prusiech pokoiem ze Szwedami konczono, a tu unitis agamus viribus; pokazać że y to, co dotąd prudentia w. m. m. p. transactum na Ukrainie, y co więcey et solidius in rem oyczyzny transigi może, potrzeba aby arma stabiliant, bez ktorych ia się przyznam, że będę miał pro miraculo, iesli do nas narody accedent.—Kończę, dziękuiąc bardzo w. m. m. p. za tę confidentią, ktorą mi w częstych oswiadczasz conferentiach, a wielce proszę, abyś wszystko, co w. m. m. panu actus przyniesie negotii, niebawnym communicować iako nayczęsciey chciał znoszeniem się; gwoli czemum y poczty napomnieć kazał, aby z nich nic nie było morae w przętkim należących wiadomosci przenoszeniu, z ktorych tylko samych od w. m. m. p. dependemus z imc panem wdą Krakowskim w dalszym bellici pro-

gressus poprowadzeniu. Powolne zatym pilnie w. m. m. panu oddawam usługi moie.

Wmci m. pana życzliwy sługa Jerzy Lubomirski.
W Dombrowie, die 16 maij, 1658.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива.

LXXIII.

Письмо Паволочскаго полковника Михаила Суличича къ Кіевскому воеводѣ Андрею Бутурлину объ измѣнническихъ замыслахъ гетмана Ив. Выговскаго. 1658 года, 18 мая.

Божиею милостю великого государя, царя и великого князя Алексея Михайловича, всея Великия и Малыя и... Росиѣ самодержца, тобѣ воеводѣ Киевскому Андрею Васѣлѣевичу Бутурлѣну, пріятность наша его царскому величеству и тобѣ.

Видячи мы, же безъ волѣ насъ, полковниковъ, гетманъ Иванъ Виговский орду, то есть врага Креста светого, на христіянство все православное затягъ, яко видимо, же и в неволю подалъ, и тежъ не меншая, же непріятель нашъ давнихъ лятъ тѣшачи и... вѣдомостю гетмана нашого на насъ готовъ и наступуетъ, хотечи насъ силою в руки взявши всѣми силами з ордою и с... на его царс. велич. и на здорове его важить; любо гетманъ нашъ... летъ его царскому величеству, але заховай Боже, жебимъ мѣлъ... непріятелемъ Креста светого мирить, а его цар. велич. вра... быти не хочу, видячи, же гетманъ нашъ хитростями своими затягъ орду и зносится з Ляхами, хотячи насъ всѣхъ в неволю все православѣе подать. Можете вирозумѣти писане мое... его цар. велічест. пилно постаравши ознаймовать, яко ратовалъ... хрестіянство православное, и тепер если где отъ люд. его цар. велич. на пограничу, Пушкару ратунку далъ, жеби от орди... якъ могъ

оборонить християнъство все, Господа Бога про... и жадаетъ, абы цара его велич. за пана собѣ мѣти, бо зас тие Ляхи наступуютъ на насъ изъ ордою, взявши и насъ в руки, на... цар. велич. ити. Якъ би могли, жебисте о неприятелевѣ... который насъ... Пушкару знати отъ себе дали. Я, будучи на пограничу, зане войско не можетъ постеречи... того, же зрада великая на его царское величество и на християнство православное... Анъдрѣй Васѣлѣевичь, пилне его царскому величеству знати давай о той зрадѣ гетмана нашого. Его цар. величеству жичу... добра и тобѣ, воеводѣ Киевскому Анъдрѣю Васѣлевичу, поклонъ мой отдаю. Писанъ в... мѣсяця мая 18 дня.

Мих... Суличичъ, полков...

Подлинникъ писанъ на полулистѣ бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ небольшою печатью на красномъ воску подъ кустодіею. Хранится въ Московск. Архивѣ Минист. Иностр. дѣлъ.

LXXIV.

Письмо гетмана Ивана Выговскаго къ Вол. каштеляну Беневскому съ убѣжденіемъ удержать польскія войска отъ вторженія въ Украину. Изъ лагеря близъ Полуозерья, 1658 года, 20 мая.

Zawsze ia potrafiam w to, iakobym naylepiey mogł usłużyć iego kr. mci, ile moia udolność znosi, ku pospolitemu pożytkowi nawodząc rzeczy; a teraz, miasto wzaiemney szczyrosci, iako mamy wiadomość, woyska na nas gotuią, grożąc nam przez swe uniwersały niektorzy z pp. szlachty niedługim Ukrainy władaniem. Mnieysza by to, z kilką tysięcy wpadłszy, uczynić co szkody victoria; a napotym by się iuż roziątrzone takim zadatkiem nigdy nie

nawrociły serca. Lepiey tedy myslić o dalszym ugodzeniu bez wszelakich zaczepek, niżeli by w nowe zachodzić iednaniny, przez te małe pomieszkanie pomiędzy nami tak znaczny maiąc przystemp y nadzieie o ziednoczeniu. Wielce tedy prosimy wmci m. m. p., abyś woyska swoie chciał według słowa rzeczonego wsciągać od incursij; gdyż ia mam umysł, iakobym wszystką Rzpltą moią ukontentował pieczą, przywiodszy nasze kraie do słuszney combinacyi. Jnaczey bym pewien był niełaski Bożey, kiedybym jego kr. miłosci nie miał dotrzymać życzliwosci. Jedno tylko nade wszystko amplectendum, abyśmy ięzykiem y poselstwy, nie szablą ani woyskiem, z sobą contractowali. Zalecam się zatym iako naypilniey łasce wmci m m. pana. Z taboru z pod Połiezierza, die ut supra.

Swą ręką to przypisał: Posłałem dawno Teodozego Tomkiewicza, Lwowianina, do wm. m. m. pp.; dziwuię się, że do tych czas w tamtych kraiach go niemasz.

Wmci m. m. p. cale życzliwy przyiaciel y sługa Jan Wyhowski, hetman.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXV.

Письмо Павла Сапѣги къ Станиславу Беневскому. Изъ Расны, 1658 года 26 мая.

Jasniewielmożny mci panie Wołyński, moy mci panie y przyiacielu!

Ponieważ nie przybył do wmci m. m. pana w swięta, iako obiecał przybydź, Tetera, a przecie nie dał wiedzieć, co go zaba-

wiło, obawiać się słusznie możemy, żeby to zamilczenie dla rady, ktorą 7 presentis mieli mieć, zachodzić go miało, albo postrzeżony y w słabych będąc siłach swoich, hetman intentie swoie y expectatie nasze zawiodł, albo sam uwodzi, iako się to dzieie dotąd z nami infortunio et fato credulitatis nostrae, że imc p. wda Krakowski pomykać począł woysko, a przecie wmci m. m. p. videtur, żeby nie nacierać bardzo in spem ulteriorem skutkow lepszych expectatiey tey naszey. Nie wiem, iako woyska koronne y W. X. Litewskiego y na krotkim czasie w iednym mieyscu przydzie zatrzymać; ale y w Ukrainę się na gotowość taką przy protekciey carskiey będącą odważać, nie wiem iako consultum; zwłaszcza żeby to iuż było co poczynać z wzruszeniem armisticiey, ktore nam może ziednać słuszny z carem Moskiewskim pokoy, przez obiecaną, o ktorą recenter car agebat u kr. imci, commissiie. Już tedy, iako nie powetuiemy straty czasu opuszczonego, w ktorey myśmy się sami potarli i woysko nagłodzili per angustias consistentiey przeszłey; tak interest iako nayprędzey co pewnego wiedzieć, iesli wm. m. m. p. przez wyprawionych szpiegow będziesz miał słuszne relatie. Ale o to proszę, abyś wm. m. m. p. częściey raczył dawać wiedzieć, zażywaiąc poczty, bo y w tem informare było dawniey trzeba, coś teraz pisał o nieprzybyciu Tetery y że zaszło takie silentium. Oddaię się zatym łasce wmci m p. z służbami memi. W Rasney, maia 26, anno 1658.

Proszę wm. pana, abyś mnie oznaimił pro confidentia de statu od Ukrainy y o starszym w Woysku, iako mu się powodzi: bo mnie siła na tem zależy, żebym sam sobą mogł za czasu w sprawach Rzepltey uważywszy stanowić, y na wszystkie strony pilne oko y straż mieć; bo się obawiać trzeba od Xięstwa Litewskiego sąsiada.

Wmci m. pana brat życzliwy y sługa Paweł Sapieha, w. h.

Оригиналъ изъ Славутскаго Архива.

LXXVI.

Письмо Беневскаго къ королю о рѣшительной склонности Выговскаго къ польскому подданству. 1658 года, 7 іюня.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie, panie moy miłosciwy!

Nie zawiodłem się na moiey w Bogu ponoszoney nadziei, ktory tę naszą tęskliwą remorę nagradza znacznie. Dnia dzisieyszego p. Theodozy Thomkiewicz, ktory niedawno był praecursor do w. kr. mci, p. m. młciwego, dobrey nadziei, teraz iuż z rzetelną iedzie declaratią wierney p. Wyhowskiego submissiey. A że na tym wszystka res, aby krol Szwedzky wtargnieniem, strzeż Boże, do Korony nie uczynił iakiey confusiey nowey, tego ż p. Theodozego wysyła p. Wyhowski do krola Szwedzkiego, persuaduiąc, aby się z Koroną ugadzał, czego iesliby nie uczynił, aby wiedział, że Woysko Zaporozskie przy w. kr. mci, iako własnym panu swoim, przeciwko nieprzyiaciołom wszystkim mocno stawać będzie. Jakoż takowa legatia ze wszystkich stron iest w. kr. mci, p. m. młciwemu, y wszystkiey Rzpltey potrzebna, w ktorey aby omieszkania iakiego nie było, wysłałem przed p. Theodozym, aby tym, ktorym poydzie goscincem do Warszawy, konie wszędzie zastawał gotowe. Rozumiem tedy, że w. kr. mc, p. m. młwy, takowey pracy cooperatoribus łaską swą pańską oswiadczyć raczysz, osobliwie zaś temu samemu panu Theodozemu, na ktorego nie zawiodłeś się w. kr. mc., p. m. m., życzliwości y wiernosci, y namniey nie wstyd, żem tak wielą listow wysoką onego w. kr. mci zalecał cnotę. Ci y tacy ludzie godni w. kr. mci y wszystkiey Rzpltey łaski; same za niemi peroruią opera. Upadam zatym do nog w. kr. mci, p. m. m., życząc, aby majestat pański post tot rerum vicissitudines dał tandem pod nogi w. kr. mci wszystkich nieprzyiacioł.

W. kr. mci, p. m. młciwego, wierna rada y podnożek uniżony Stanisław Kazimierz Bieniewski, k. W. s. B.

Z Jzby, die 7 iunij, 1658.

Собственноручное письмо Беневскаго изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXVII.

Письмо Беневскаго къ королю съ изложеніемъ наиболѣе существенныхъ пунктовъ письма, полученнаго имъ отъ Выговскаго, и съ приложеніемъ проекта письма, какое король долженъ былъ послать Выговскому. 1658 года, около 15 іюня.

List ten, ktory posyłam, meretur w każdym punkcie słuszney uwagi. Te są specialia w niem: Jż wielu starszyn oderwał in partem w. kr. mci, p. m. młwego, y iuż tylko jungendarum dexterarum urget accelerationem. 2-do: Że ordinował Teterę cum absoluta potestate, scilicet tego Teterę, ktory absolutissime iest wiernym w. kr. mci y ktory capitulatie zgody ze mną umowił y podpisał w Międzyrzeczu. 3-tio: W tych słowach: „tego tylko potrzeba" daie ad intende, quid velit, to iest, żeby on y dom iego łaski w. kri mci, p. m. młwego, był securus; gdzie notandum, że nie wspomina kozakow, y tu figmenta haeretickie Niemiriczowe refutantur, że inscio Wyhovio w iego się głowie urodziły. 4-to: Że carską przyiazń ejurat tam dira maledictione. 5-to: Że conditiones ponit: „Jesl. mnie w tym, czego sobie żądam z drugiemi, satisfiet". Czego żąda, wiemy. Nie pisze, „ze wszystkiemi", ale „z drugiemi" to iest z temi starszemi, ktorych, iako obiecał, in partem w. kr. mci a Septemtrione przeciągnął. Na ostatek cale się declaruie, że z nami y z Tatarami gotow na Moskwę, y o przyiazn[i] tatarskiey upewnia. Ten list meretur custodiam secreti; także y

Tetery pospiechu nie głosić; ia incognito z nim zbiegę, nie czyniąc o niem żadnego pogłosku, z iakiem iedzie, gdyż idzie o cara Moskiewskiego. Więc y ten list rozumiałbym, aby etiam in consilio nie wszystkim pateat.

Listy od w. kr. mci, p. m. młwego, y od krolowey ieymci tak do Wyhowskiego od oboyga, iako też do samey od krolowey ieymci, p. m. młwey, iako naypilniey posyłać do rąk moich. A żeś w. kr. mc, p. m. m., nie zawiodł się na moiey życzliwey radzie, gdyś przez mie kartkę ręką swą pańską przesyłał Wyhowskiemu, ktorą ia kładę pro fundamento optati successus; proszę y teraz, racz w. kr. mość, p. m. m. acquiescere persvasij moiey, a ręką swą osobno kartkę napisać tą formą:

„Panie hetmanie Zaporozski! Wypisać nie możemy, iako z wdzięcznoscią wiernosci twoiey ku nam przyimuiemy inclinatią, gdyśmy się nie zawiedli na tym wszystkim, cokolwiek nam przez p. Wołyńskiego, confidenta naszego, deklarowałeś. Gdy tedy widzimy stateczną wiernosci twoiey ku nam y oyczyznie swey wiarę, iako przyznawamy, że raro exemplo starożytnosci swoiey nam należytą w oczach swiata wszystkiego wyswiadczasz obligatią, tak nie możemy tylko serce nasze krolewskie cale też do wiernosci twoiey obracać, nas y oyczyznę wszystką obowiązuiąc do należytego wiernosci twoiey y domowi wszystkiemu odwdzięczenia. Ani tedy iuż w. t. powątpieway o naszey łasce nie tylko przeciwko sobie, ale przeciwko wszystkim, ktorym tylko bene vis, do ktorey gravitate meritorum słusznie zasłużyleś praeminentią. Y to wszystko, cokolwiek z p. Wołynskim stanowisz, upewniamy, że my y Rzplta ratum habemus. Wszystkie insze przyiazni cale u nas w. t. superant merita, y to, co nam de Septemtrione piszez, nieomylnie iuż w. t. miey od nas approbatum, że za zdaniem w. t. iść gotowiśmy. W zakładzie pewnosci łaski naszey nie tylko słowo y ręka nasza krolewska, ale taż jusjurandi religio, ktorąśmy oyczyznie obligowali, ktorą presenti w. t. wyswiadczamy. Naostatek, do nas będzie należało w. twey nieprzepłaconą cnotę swiatu wszystkiemu in sera pos-

teritate podać exemplo, wszelaką w tey oyczyznie zdobiąc praeminentią y fortunami. A iako w. t. życzysz jungere dexteras, tak żądamy, abyś, uważaiąc aquilonis progressum, accelerował, a my, celo teste, w. t. nie zawiedziemy".

Lubo by się nie zdał komu ten list, w. kr. m. chciey sequi consilium meum, y nie głosząc o tym tak, iako było pierwey, in silentio napisawszy, przesyłać do mnie iako naprędzey. Theodozego greka sine mora wyprawić do krola Szwedzkiego, cum reliquis na Teterę oczekiwaiąc; a z listami niech mię potykaią w drodze, bo ia poczty na Ukrainie mam ordynowane.

Ja hactenus, iakom w. kr. mci p. m. młgo w Poznaniu pożegnał, nie mogę się doprosić na tak potrzebne expensa szeląga. Więc nie chcąc upuszczać zaczętych rzeczy, com miał trochę substanciey, y tę pofantowałem, y zgoła iesli mię assygnatia od w. kr. mci p. m. m. pewna nie potka, nie mam o czem iachać z Teterą.

Listu do Wyhowskiego y do starszyny ostrożnie pisać tak, aby Wyhowskiego nie podać in periculum clancullariae correspondentiae.

Ten list od Wyhowskiego według nowego kalendarza data 30 maii, przez Kamieniec Podolski przesłany.

Собственноручное письмо Беневскаго, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXVIII.

Письмо Беневскаго къ королю съ разными совѣтами относительно Выговскаго, козацкой старшины, Московскаго царя и другихъ политическихъ дѣлъ. Изъ Полонной, 1658 года, 22 іюня.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie, panie moy młciwy!

Jak prędko doszło mie pisanie od Wyhowskiego, zarazem odsyłam ie do rąk w. kr. mci, p. mego młwego, w ktorym rzetelną iuż w. kr. msć, pan moy młciwy, odbierasz od niego declaratią. Więc gdy y tym listem calc ejurat przyiazni carskiey y declaruie się, yż z tatarami y z nami gotow isć na cara; meo iudicio, konczyć iuż z Ukrainą trzeba y non abuti benignitate Numinis, ktora tak wielkiego w. kr. mci, pana m. młciwego, domieściła szczęscia. Należy na tym, aby ich mość panowie komissarze nie bardzo się kommissią kwapili, by zaś nie wpadły in periculum. A że iakom zrozumiał, wiele iest między nami, ktorzy zasmakowali sobie Septemtrionem y życzą sobie, aby niewieskie staneły propositie. Non dubito, że w. kr. mć, pan moy młciwy, powagą swoią zawzięte a pessimo proposito oderwiesz animusze. W czym wiele mi do pisania suppeditat ratij zelus dostoienstwa w. kr. mci, pana m. m. y conservandae libertatis studium; parco iednak papirowi, ustnie ut spero compensaturus. A wszakże ostrożnie et secretissime tractować tę inclinatią kozacką expedit y non nisi cale iuż determinatis z Wyhowskim rebus publikować ią. Wszak non desunt modi carskiego wieliczestwa komplementami uchodzenia, Szwedem interim quanto potentius urgenda complanatio. Ja w moiey nie ustanę powinnosci, iakoż wysłałem p. Strzałkowskiego do Wyhowskiego y do wszystkiey starszyny listy moie y imci p. woiewody Krakowskiego dirigowałem, czyniąc to ex sensu samego Wyhowskiego, y prawie co trzeci dzień posyłac będę, upewniaiąc o łasce w. kr. mci, p. m. młciwego. To tylko bardzo nie

na rękę, że residentia w. kr. mci, p. m. młciwego, remota; iakoż smiałbym pokornie persuadować, abyś w. kr. msć, p. m. młciwy, per amorem patriae zbliżyć się lub do Lwowa, lub do Lublina raczył; y seym ten, meo judicio, słuszniey by we Lwowie albo Lublinie odprawować, ponieważ z tych tu kraiow wszystka vis felicitatis dependet. Ani to iest novum—seym, naznaczony w Warszawie, revocować na insze mieysce; praecessit exemplum Toruńskiego seymu za sw. pamięci rodzica w. kr. mci, p. mgo młciwego, gdzie też naznaczony był seym w Warszawie, a potym posłow obranych potykano z universałami w drodze, aby nie do Warszawy, ale do Torunia zieżdżali. Ja z Teterą, iako prędko przybędzie, do w. kr. mci, p. m. młciwego, pospieszę, iednak, donec veniat, tu muszę invigilare, bo nie barzo by dobrze było, gdybym się miał alienować z tych kraiow, ponieważ z woli Bozkiey, y w. kr. mci, p. m. młciwego, na ramionach moich wsparła się tey sciany securitas. Tym czasem listy, iako naylepszym komplementem pisane do Wyhowskiego od w. kr. mci, p. m. młciwego, y drugi od wszystkiego senatu, posyłać do rąk moich tym sensem, żeby był on y Woysko pewni łaski w. kr. mci, p. m. młciwego, y Rzpltey, y że to wszystko, cokolwiek ze mną tractatur, masz w. kr. mość y Rzplta pro rato. Także y do starszyny listow posłać ze dwadziescia, bez intitulatiey na tytule, a wewnątrz napisać iako zwyczay: „Urodzony, wier. nam miły". Jn summa tak wielkich rzeczy dalsza pożądana expectatio dependet: 1-mo, a custodia secreti; 2-do, w rozumnym cara Moskiewskiego do czasu barzo krotkiego uchodzeniu; 3-tio, in accelerando, iako sam Wyhowski pisze; 4-to, in conciliandis animis, do Moskiewskiego inclinatis. Co wszystko, iako y mnie samego, rzuciwszy pod nogi w. kr. mci, p. m. młciwego, caluię, da Bog, felicem dexteram.

Jmć p. Smolenski ze mną w tych kraiach residuie, ex dispositione w. kr. mci, p. m. młciwego, iakoż y ia, widząc potrzebę tey onego residentiey, zatrzymuię go owdzie, abyśmy laborem, ktory

imminet, partiamur między się. A że nie bez kosztu ta onego owdzie residentia, miłosciwego w. kr. mci potrzeba respectu.

Waszey kr. mci, pana moiego młsciwego, wierna rada y nayniższy sługa S. K. Bieniewski, k. W. s. B.

W Połonney, die 22 iunij, 1658.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXIX.

Письмо Беневскаго къ коронному вице-канцлеру, краковскому бискупу Андрею Требицкому. Изъ Полонной, 1658 года, 22 іюня.

Illustrissime et reverendissime domine, dne et patrone observantissime!

Tandem rzecz samą z Ukrainy posyłam y confirmationem tego, z czym Theodozy iachał. Pocieszyciel Tetera według tego listu, ktory posyłam, supplebit omnia. Interim prudentiae wmci m. m. pana należy kierować rzecz ad scopum optatae felicitatis y w takowey concurrentiey inclinatiey od kozakow y a Septentrione uważać, co Reipcae consultius et utilius. Ja rozumiem, że mey życzliwosci panu y oyczyznie wyswiatczyłem skutek. Więc o to specialiter proszę, aby wszystkie originały listow y expeditie Wyhowskiego były chowane; ten ostatni list secretissime, żeby, strzeż Boże, na przepisy nie poszedł, bo by to musiało bydź ze złem naszym. A że czego się naybardziey boię, muszę wyrazić: per sacra omnipotentis Dei proszę, aby tych listow, a osobliwie tego ostatniego, nie zażywano ad promovendas res moschoviticas, bo za wydanie confidentiey musiał by nas Bog karać. Theodozego greka

expedit do krola Szwedzkiego wysyłać co prędzey, a z conclusią expectandus Tetera. Pocztę ordynować ku mnie iako naprędszą, y Lublin napomnieć de diligentia, bo iakoś dificiunt in ea.

Expensa moie czyli negantur, czyli contemnantur, a tuteysze kraie wiedzą o nich y dziwuią się. Jesli podobna tak wielkie machinam movere sine sumptu? Czy lepiey było odbieżyć tak potrzebney rzeczy, bez ktorey daremnie salutem Reipcae kto obiecuie? Przeto ex amore patriae iam się cale pofantował y iuż mihi soli non sufficiar. Jesli tedy moiey z Teterą bytnosci potrzeba, iesli rzeczy Ukrainskich dla mizerney expensy cursum nie każecie mi, m. m. pp., hamować, a zgoła si lucernae opus est, infundite oleum.

Pro secundo, o list przypowiedni na pułtorasta tatarow proszę, ktorą chorągiew za wiadomoscią imci p. wdy Krakowskiego mam a prima aprilis.

Za jmc Adamem Białostockim, zięciem oyca metropolity Kijowskiego, z podsędkowstwa Włodzimierskiego obietnicę proszę.

Tandem, iesli merui, dobrodzieju, obacz się na mnie y moim chciey dać mieysce instantiom.

Quo ad publica, referuię się na pisanie do j. kr. mci, p. m. młciwego, gdyż nie zdało mi się tak potrzebnemi morari rzeczoma; zkąd szerzey pisać nie maiąc czasu, posługi moie iako napilniey łasce wmci m. p. oddaię. Z Połonney, die 22 junij, 1658.

Wmci mego m. pana życzliwy y powolny sługa Stanisław Kazimierz Bieniewski, k. W. s. B.

На конвертѣ: Illustrissimo domino, domino Andreae Trebicki, Dei et apostolicae sedis gratia episcopo Krakoviensi, duci Severiae, regni Poloniae vicecancellario, dno et patrono observantissimo.

Подлинное собственноручное письмо Беневскаго изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXX.

Письмо къ королю Смоленскаго каштеляна Казимира Евлашевскаго, помогавшаго Беневскому вести переговоры съ Выговскимъ. Изъ Полонной, 1658 года, 23 іюня.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie a panie moy miłosciwy!

Panu Bogu dzięki oddawszy, ktory serca rebellizantow skłonił do wiernego poddaństwa w. kr. mci, pana mgo młciwego, o czem fusius imć p. Wołynski, ktory dexteritate sua przy łasce Bożey to sprawił, pisze do w. kr. mci, pana m. włciwego, zaczem acześmy się z imcią p. Wołynskim mieli byli iuż ruszyć stąd do w. kr. mci, ale ponieważ p. Tetera cum plenaria facultate do tractowania nadieżdża, visum est imci p. Wołynskiemu, abym się y ia zatrzymał y to wespoł z imcią exequował, co by było z ukontentowaniem w. kr. mci, pana naszego młciwego, y oyczyzny. Interim życzyłbym, aby się z temi tractatami Moskiewskiemi zatrzymać, o ktorych tu, sam nie wiem, zkąd sparguntur rumory, lubo iako mogąc z imcią p. Wołynskim one gasiemy, widząc aliam intentionem tych, ktorzy iuż za łaską Bożą są inclinati ku poddanstwu w. kr. mci y Rzpltey. To pro mea conscientia oznaymiwszy, moie uniżone posługi pod nogi maiestatu w. kr. mci, pana mego młciwego, oddaię. Z Połonney, die 23 junij, 1658.

Waszey kr. mci, pana mego młciwego, wierna rada y uniżony sługa Kazimierz Ludwik Jewłaszewski, kaszt. Smoleński.

Подлинное собственноручное письмо изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXXI.

Письмо Беневскаго къ королю съ извѣщеніемъ о пріѣздѣ П. Тетери, уполномоченнаго гетмана Выговскаго. Изъ Полонной, 1658 года, 30 іюня.

Naiasnieyszy młciwy krolu, panie, panie moy młciwy!

Niedawno odesłałem w. kr. mci, panu m. m., list Wyhowskiego, do mnie pisany d. 20 maij vet. stylo. Teraz oznaymuię, że iuż Tetera obiecany stanoł w Międzyrzeczu. Nie wiem, co za ratia, że mnie do siebie vocuie, a nie sam do mnie iedzie; suppono iednak, że to czyni in melius nostrum. Przeto biegę w tey godzinie do niego. Jutro, da Bog, rano congrediemur, o czym, to iest de nostro colloquio, dam znać przez spieszną pocztę w. kr. mci, p. m. młciwemu. Teraz nic więcey, tylko o iego przybyciu oznaymuię y list iego, do mnie pisany, przesyłam. Insuper posyłam relatią rosprawy Wyhowskiego z Puszkarzem, przy ktorey był praesens moy posłaniec y testimonium przyniosł z boku. To nieomylna, że Tetera iedzie z zupełną mocą y iest ten że totissimus w. kr. mci pana mego młciwego. Całuię zatym rękę.

Waszey krolewskiey mci, pana, pana mego młciwego, wierna rada y uniżony sługa Stanisław Kazimierz Bieniewski, k. W. s. B.

W Połonney, 30 junij 1658.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго.

LXXXII.

Королевскій универсалъ къ обывателямъ воеводствъ Кіевскаго, Черниговскаго и Брацлавскаго съ воспрещеніемъ имъ возвращаться въ эти воеводства и вступать во владѣніе имѣніями впредь до полученія особыхъ на этотъ предметъ распоряженій со стороны короля и гетмана Запорожскаго. 1658 года, 7 ноября.

Року тысеча шестсот пятдесят девятого, месеца генъвара девятого дня,

В рочъки судовые кгродъские Луцъкие, од дня девятого месеца генъвара въ року звышънаписаномъ прыпалые и судовне одправоватис зачатые, передо мъною Алекъсанъдромъ Пирускимъ, подъстаростимъ Луцъкимъ, универсалъ одъ наясънейшого Яна Казимера, короля полъского, рационе интра конътенторумъ до ихъ милости пановъ обывателев воеводъствъ Киевъского, Брацълавъского и Черниговъского выданый, а до замъку тутошънего Луцъкого въ року близъко прошъломъ тысеча шестъсотъ пятъдесятъ осъмомъ, дня трыдъцятого децемъбрисъ, презъ урожоного пана Алекъсанъдра Жуковъского одъданый и водълугъ звычаю презъ возъного енерала, шляхетъного Яна Хлопецъкого публикованый, же на он часъ для вакуючого кгроду не могълъ быти инъ акта инъсерованый, теперъ для записаня до кънигъ нинешъных кгродских луцъких пер облятам прынявъшы, перед собою чытати казалемъ, который такъ се въ собе писаный мает: Jan Kazimierz, z Bożey łaski krol Polski, wielkie xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantskie, Smolenskie, Czernihowskie, a Szwedzki, Gotski, Wandalski dziedziczny krol. Wielebnym, wielmożnym, urodzonym, szlachetnym woiewodztw Kiowskiego, Bracławskiego y Czernihowskiego, uprzeymie y wiernie nam miłym, łaskę naszą krolewską. Uprzeymie y wiernie nam mili! Gdy za łaską Bożą zew-

nętrzne zamieszanie iuż uspokoione y gruntowne Rzptey z Woyskiem naszym Zaporozkim pomiarkowanie stanęło, osobliwą pracę y staranie koło zatrzymania dobra pospolitego przedsiębierzemy, a naprzod aby iakie trudnosci między obywatelami pomienionych woiewodztw y Woyskiem Zaporozkim w odbieraniu dobr prawem iakim kolwiek, zdawna należytym, nie zachodzili, daiemy ten uniwersał nasz do uprzeymosci y w. w., onym obwieszczaiąc y roskazuiąc, abyscie uprz. y w. wasza w namienione woiewodztwa wieżdżać y dobr dziedzicznych lub naszych krolewskich, ani też duchownych odbierać nie ważyli się dotąd, poki wyrazne uniwersały nasze y wrodzonego hetmana Woyska naszego Zaporozkiego względem apprehensiey onych że wydane nie będą. Uczynicie to uprz. y w. w. dla łaski naszey y pod winami, na wzruszaiących pokoy postanowionemi. A żeby to do wiadomosci wszystkich przyszło, urzędom grodzkim y mieyskim rozkazuiemy, aby ten uniwersał, podług zwyczaiu, nieodwłocznie publikowali. Dan w obozie pod Thoruniem dnia VII miesiąca listopada, roku Panskiego MDCLVIII, panowania krolewstw naszych polskiego X, a szwedzkiego XI roku.—У того универсалу его кор. милости пры печати подпись руки въ тые слова: Jan Kazimierz, krol.—Ewarist Jan Bełzecki.—Который же то универсалъ его кр. милости, за поданъемъ и прозбою вышъменованого подаваючого и за моимъ прынятем урядовымъ, до кънигъ есътъ въписаный.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива № 2179, л. 19.

LXXXIII.

Универсалъ Волынскаго воеводы князя Юрія Чарторыйскаго къ обывателямъ того же воеводства съ приглашеніемъ прибыть въ Луцкъ для обсужденія мѣръ защиты общественной безопасности противъ своевольныхъ „войсковыхъ" людей. 1658 года, 27 ноября.

Року тысеча шестсот пятдесят девятого, месеца генъвара девятого дня.

В рочъки судовые кгродъские Луцъкие, од дня девятого месеца генъвара въ року звышънаписаном прынале и судовъне одправоватисе зачатые, передо мъною Алекъсанъдромъ Пирусъкимъ, подъстаростимъ луцъкимъ, универсалъ од яснеосъвецоного и велъможного кнежати его милости Ерого Чарторыского, воеводы Волынского, рационе инъстра конътенторумъ до их милостей пановъ обывателев воеводства Волынъского выданый, а до замъку тутошънего Луцъкого въ року близько прошломъ тысеча шестсот пятдесят осъмом, дня трыдцятого новембрис, през возного енерала, шляхетъного Марцина Зимницкого одданый и водлугъ звычаю през енерала воеводства Волынского, шляхетъного Яна Хлопецъкого публикованый, же на он час для вакуючого кгроду не могълъ быти ин акъта инъсерованый, тепер для записаня до кънигъ нинешных кгродскихъ луцких пер облятамъ прынявъшы, до кънигъ въписати казалемъ, и такъ се въ собе писъмом полским писаный мает: Jasnie wielmożni, wielmożni, msciwi panowie a bracia mnie wielce miłosciwi! Nie nowo to, że na extraordinaria mala extraordinaria adhibentur remedia. Nie będzie y mnie nikt miał za występ, gdy nad limitatam facultatem plus ultra exigente summa necessitate postąpię. Necessitas summa przywodzi mie do tego wszystkiego woiewodztwa naszego y wmw mm. panow y braci, abym do spolnego zgromadzenia wmw panow convocował: mala, quae nos omnes

premunt y ubogich poddanych od panow woyskowych. Przez czas tak niemały doznawamy tego wszyscy, malo nostro. Dla zabieżenia dalszemu zruinowaniu naszemu y składam ziazd braterskiego congressu naszego w Łucku, in loco consuetarum consultationum nostrarum, w kościele kathedralnym, pro die decima decembris anni praesentis, y upraszam oraz fraterne, abyscie wm. mm. panowie na ten termin do Łucka ziechać wszyscy raczyli dla spolney namowy, iakobyśmy mogli hisce calamitatibus nostris mederi y dalszemu zruinowaniu naszemu zabieżeć. Nie wątpię tedy, że wmm. panowie będziecie chcieli consulere indemnitati suae, do spolnego braterskiego ziachawszy się zgromadzenia. Oddaię się zatem łasce wmm. panow y braci. Datum w Klewaniu, dnia dwudziestego siodmego novembris, millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo.—У того универсалу при печати подпис руки въ тие слова: Wmm. panow uprzeymie życzliwy brat y sługa Mikołay Jerzy x. Czartoryski, wda Wołynski.—Который же то универсалъ, за поданемъ и прозбою вышъменованого подаваючого, а за прынятемъ моим урядовымъ, до къниг ест въписаный.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива, № 2179, л. 20 об.

LXXXIV.

Письмо гетмана И. Выговскаго къ коронному канцлеру Николаю Пражмовскому съ просьбою о присылкѣ обѣщаннаго ему польскаго вспомогательнаго войска. Изъ лагеря подъ Ржищевомъ, 1658 года, 5 декабря.

Jasniewielmożny mci xięże kanclerzu koronny, moy wielce mciwy panie y bracie!

Osobliwey Bozkiey, czułey około rozdwoionego naszego narodu providentiey przyczytywam y ia, że w burzach tak długiey domo-

wey woyny fluctuantem patriam namowionym przez nas nadziela pokoiem, a krolestwo ichmość y wszytka oyczyzna wdzięcznie acceptować raczy; iakoż z naszey strony w nieprzeżyte życzemy umowionemu przez nas maturescere pokoiowi wieki. A gdy fortuna wmci mego m. pana zasługom inpensius favet y exantlatas propriae gazae vires na usłudze Rzpltey coronide pieczętarskiey functiey refocillat et auget, nie inaczey iako z mego własnego raduię się szczęścia. Życząc wmci memu m. panu y naywyższe w oyczyznie capescerę honores, sam się na żadne w oyczyznie nie sadzę dostoienstwa, barziey promovere te, ktore publicum concernunt bonum, życzę sobie sprawy, a niżli moie uganiać privaty. Z wm. moim mciwym panem do poufałey confidentiey y scisłey braterskiey przyiazni iako naywiększe życzę sobie rosprzestrzenić pole. Za to, że moie przez imc p. Wołynskiego acquietowane maią bydź desideria, wielce dziękuię, w incidentiach życząc mą ad nutum wmci m. m. panu zarownywać powolnoscią. Panu Łączynskiemu z tą dragonią, ordinowaną do mnie, ba by też co y konnego woyska przybyło, rad będę; inaczey, umowy naszey w obiecanych posiłkach spe frustratus, nie wiem iakobym niedowierzaiącey plebis stałemu pokoiowi miał uiąć serca ku jego kr. mci y Rzpltey. Ja y mego woyska resisto y resistam za Bożą pomocą siłami, bo ile się ten nieprzyiaciel porwie, znaczną z pola spędzony w własnych odnosi klęskę ludziach; a drugiemi od boku mego na Zadnieprze ordinowanemi woyskami z domową swawolą osadzony nieprzyiaciel wkrotce woysku naszemu cedet in praedam. Jednak że dla gruntownego utwerdzenia chwieiącey się in dubiam servitiique aleam plebis, łaską jego kr. mci y Rzepltey, expedit subministrare prędkie do boku mego obiecanego woyska polskiego subsidium, bo inaczey oczyszczone hana Krymskiego posiłkami Ukrainne granice do dotrzymania umowionego z trudnoscią flectent plebem pokoiu. Condoleo z mey strony imci p. podskarbiego W. X. Lit-go przez nieprzyiaciela usidleniu y prętkiego na plac pożądaney swiebody wyscia życzę. Za communikowanie awizow o progressach z krolem Szwedzkim wielce

dziękuię, życząc oyczyznie iustis z nim zawrzeć pokoy conditionibus y obiecuiąc go Rzpltey, kiedy wm. mego m. pana do tey Rzplta sobie vocowała przysługi.

Nieczay, ordynowany ode mnie na Białoruskich zaszczycenie kraiow, żadney do ponękania nieprzyiaciela nie omieszka okkaziey, y ia w zaczętey nieleniwe będę czynił progressus robocie.

Zatym me powolne łasce wmci mego m. pana oddaię usługi. W taborze z pod Rzyszczewa, d. 5 decembris vet. st. 1658.

Wmci mego mciwego pana uprzeymy brat y powolny sługa Jwan Wyhowski, hetman.

A gdyby tego potrzeba była, żeby y ia moią interpositią do zgody z krolem iego mscią Szwedzkim dopomogł, nie omieszkam y posłow swoich wysłać gotowem.

На конверть: Jasnie wielmożnemu imci xiędzu Mikołaiowi Prażmowskiemu, kanclerzowi wielkiemu koronnemu, nominatowi Łuckiemu.

Подлинникъ съ оттискомъ войсковой печати на черномъ воскѣ, подъ кустодіею, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXXV.

Письмо гетмана Выговскаго къ канцлеру Пражмовскому съ просьбою о скорѣйшемъ исходатайствованіи Юрію Немиричу королевскаго привилегія на должность канцлера Великаго Княжества Русскаго и съ вѣстями о ходѣ военныхъ дѣйствій противъ царскихъ войскъ. Изъ Ржищева, 1658 года, $^{17}/_{27}$ декабря.

Jasniewielmożny xięże kanclerzu koronny, mnie wielce msci panie y przyiacielu!

Tak długie posłow naszych zatrzymanie ukrociło czas przed seymem następuiącym do przygotowania tych rzeczy, ktore są fundamentem wiecznego pokoiu. Medendo iednak rebus, praemitto do i. kr. msci, p. m. m., intercessyą moie za imcią p. Jerzym Niemiryczem, podkomorzym Kiiowskim, o wielką pieczęć Xięstw Ruskich, aby przywileiem i. kr. msci na ten urząd przed seymem assekurowany w łasce pańskiey, tym ochotniey podjął się drogi na seym, ktoremu totam molem sancti huius negocyi pacis poruczyć chcemy. W czym do wmci, m. m. pana, recurro, ktorego to iest officium y takowe na głowie swey dzwigać materie, y bene meritos iego kr. msci przekładać, wielce wmci m. m. pana upraszaiąc, abyś w to potrafiać raczył, żebym ten przywiley z łaski iego kr. msci przed seymem do rąk moich odebrał, nie gubiąc czasu, ktorego momenta tym droższe być u nas maią, im większe conatus nieprzyiacielskie następuią na Rzpltą. Dnia wczorayszego przyszła mi wiadomość z Krymu, że car Moskiewski z stolicy się ruszył z wielką potęgą; wiedzieć iednak doskonale nie mogę, gdzie się obroci. Ja tu, Boga na pomoc wziąwszy, nie będę go w ziemi czekał, ale za granice, da Bog, woysko wyprowadzić usiłuię, oczekiwaiąc na Selim-Gereia y Karacz-beia, ktorzy w szescidziesiąt tysięcy woyska iuż się zbliżaią ku nam. Tego ż dnia przywiedziono mi setnika Dońskiego z

pod Łochwice, ktorego poymano w potrzebie, gdy Romodanowski, od woyska naszego oblężony, chciał na pułk Pereiasławski uderzyć; ale mu Pan Bog nie poszczęścił, bo naymniey tysiąc trupa zostawiwszy swego, musiał się znowu w głodne to miasto retirować, gdzie arctius oblężony zostaie, y nadzieia w Bogu, że prędko nas opusci. Woysko koronne z iego mscią panem oboznym do Dniepru też iuż przystąpi przed niedzielą, da Bog, przyszłą, z ktorym przeprawiwszy się, prożnować nie będziemy, Pana Boga na pomoc wziąwszy, za dostoienstwo iego krolewskiey msci y całość Rzpltey. Oddaiąc się na ten czas łasce wmsci mego msciwego pana, iako naypilniey. Datum w Rżyszczowie, d. $^{17}/_{27}$ decembris, 1658.

Wmsci memu msciwemu panu życzliwy brat y sługa powolny Jan Wyhowski, h. W. Z.

Nie chciey wm. moi msci pan zapomnieć tego: kazać wyrysować dwie pieczęci narodu naszego, wielką i małą, rowne Litewskim, na ktorych swięty Jerzy ma być z tytułami iego kr. msci dokoła ruskimi literami.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нацевича.

LXXXVI.

Универсалъ Волынскаго воеводы Михаила-Юрія Чарторыйскаго съ извѣщеніемъ, что гетманъ Запорожскій назначилъ срокъ и обѣщалъ прислать коммисаровъ для чиненія суда надъ своими „панами войсковыми", и съ приглашеніемъ всѣхъ потерпѣвшихъ обывателей воеводства прибыть къ тому же сроку въ Луцкъ и предъявить свои претензіи. 1658 года, 23 декабря.

Року тысеча шестсотъ пятдесят девятого, месеца генъвара девятого дня.

В рочки судовые кгродъские луцкие, од дня девятого месеца генъвара въ року звышънаписанымъ прынале и судовне одправоватисе зачатые, передо мною Александром Пирускимъ, подстаростим луцъкимъ, универсалъ од яснеосъвецоного и велможного кнежати его милости Михала Ерого Чарторискаго на Клеваню, воеводы Волынского, рационе интраконтенторум до их милости пановъ обывателей воеводства тутошънего Луцкого, въ року близко прошлом, тысеча шестсот пятдесят осъмом, дня двадцят третего децембрисъ, през урожоного п. Павъла Заболоцкого одданый и ведлуг звычаю през возного енерала воеводства Волынского, шляхетного Яна Хлопецкого публикованый, же на он час для ракуючого кгроду не моглъ быти ин акта инъсерованый, тепер для записаня до кънигъ нинешъных кгродсъких Луцъких пер облятам прынявъшы, до акътъ въписати казалем, и такъ се въ собе писаный масти: Jasnie wielmożni, wielmożni, mosciwi panowie a bracia mnie wielce miłosciwi! Nie wątpię, że iuż constat wmm. pp. wszystkim, iż i. m. panowie posłowie, uproszeni od wmm. panow, powrocili od imci p. hetmana. Jednakże, aby to prędzey innotescat wmm. panow wszystkim, oznaymuię, iż i. m. p. hetman wydał uniwersały swoie do grodow, naznaczaiąc czas pro die septima januarij, anni sequentis,

dla czynienia sprawiedliwosci ukrzywdzonym od ich mm. pp. woyskowych. Przeto wmm. panowie, wiedząc o tem, raczcie ziechać na ten termin do Łucka, każdy swoie krzywdy spisawszy, y chłopow dla poprzysiężenia tych szkod stawiwszy; na ktory termin im. p. hetman, przy naszych, swoich ichm. pp. comisarzow ma zesłać, aby w to weyrzeli. Oddaię się zatym łasce wmm. pp. y braci. Datum w Klewaniu, dnia dwudziestego trzeciego decembris, anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo.—У того универсалу при печатех подписы рукъ въ тые слова: Wmm. mm. panow uprzeymie życzliwy brat y sługa Mikołay Jerzy x. Czartoryski, wda Wołynski, mp.—Который же то универсалъ, за поданъем и прозбою подаваючого, а за моимъ урядовымъ прыняттем, до къниг естъ въписаный.

Актовая книга Кіев. Центр. Архива № 2179, л. 17 об.

LXXXVII.

Письмо гетмана Выговскаго къ королю съ донесеніемъ о своемъ намѣреніи начать военныя дѣйствія противъ царскихъ силъ и съ просьбою о присылкѣ новаго вспомогательнаго войска. Изъ Переяслава, 1659 года, 16 января (стараго стиля).

Nayiasnieyszy młciwy krolu, panie a panie m[illegible]y młciwy!

Jako z listu waszey krolewskiey miłosci, pana m[illegible]go młciwego, przez p. Theodozego Thomkiewicza do mnie pisanego, tak y powtore przez p. Miniowskiego kilka dni przed tym oddanego, nie wyrozumiałem tylko młciwą w kr. miłosci a prawie oycowską ku sobie łaskę, a nie ku sobie tylko, lecz y ku wszystkiemu Woysku w. kr. mci Zaporzskiemu. W nagrodę czego

mnie y im, iako wiernym poddanym, nie zostaie, tylko krew naszą za dostoienstwo w. kr. mci, p. n. m., z kożdym nieprzyiacielem przelewać y zdrowia naszego nieżałowaniem takowey wypłacać dobroczynnosci. Elicuit y ztąd nam osobliwa w. kr. mci łaska, gdy nas woyskiem, pod commendą iego msci p. oboznego koronnego będącym, subsidiować raczył, z ktorego wielce Woysko w. kr. mci Zaporozkie ukontentowane zostaie,—częścią, że w należytey zostaie skromnosci, częścią, że odwagą swoią nieprzyiacielskim przeszkadza imprezom; kilką bowiem podiazdow pod Kiiow odprawionych nie rowno naprzykrzyło niepryiacielowi, iednych na placu położywszy, drugich pobrawszy żywcem. Dziś też, wziąwszy Pana Boga na pomoc, szczęściem w. kr. mci, p. m. m, z Pereiasławia z artylerią y woyskami tak naszemi, iako przy iego mci panu oboznym będącemi, z Pereiasławia ruszamy ku Łochwicy, kędy nieprzyiaciel, z Romadanowskim będący, obsidione premitur od naszych, dokąd iako w drodze prędki zechcemy uczynić pospiech, tak na mieysce przyszedłszy, bezzabawny experiment. Więc że chytrą tych wiarołomcow namową y częstym hramot zwodliwych rozsyłaniem rudis plebs do nich nakłania iedna, druga y teraz przy nich zostaie, nie naprzykrzę, rozumiem, w. kr. msci, gdy ieszcze o większe pokornie upraszam succursy. Bo in quantum by zostaiąc w swoim uporze, insolentia domowa, post repulsos ztąd hostes, z nimi za granice chciała ustąpić, prosequi ich wszelkiemi potrzeba siłami, aby znowu po odstąpieniu ten kray nie podać effrenatae in rapinam licentiae, zkąd by potem większa mogła urosć trudność. A co w. kr. msć, p. m. m., roskazować mnie raczysz, abym cokolwiek piechoty na usługę w. kr. msci posłał, z tym iakom ia przez p. Theodozego Thomkiewicza deklarował, tak y teraz gotowem, byle mię powtorne od w. kr. msci zaszło roskazanie, iakoż iuż piechota Zaporoska, na usługę w. kr. msci, p. m. m., ordinowana, pogotowiu z półkiem białocerkiewskim pod Białą Cerkwią stoi, na kiiowskiego maiąc pilne oko nieprzyiaciela, aby pobliżnich in desolationem nie przywodził kraiow. Jako tedy tę

naszą gotowiśmy posłać piechotę, tak o prędkie pokornie podziesiąto upraszaiąc subsidia, wierne poddanstwo nasze pod nogi waszey kr. msci poddaiemy, ustney p. Jakuba Slozki y p. Hrehorego Olszanskiego, posłow naszych, caetera zleciwszy mowie, ktorym abyś w. kr. msć, p. m. m., miłosciwego nie raczył zbraniać ucha, pokornie upraszamy. Dan z Pereasławia, d. 16 januarij vet. st., 1659.

Waszey krolewskiey mci panu, panu memu młsciwemu, uniżony sługa i wierny poddany Jan Wyhowski H.

На конвертѣ: Naiasnieyszemu y niezwyciężonemu Janowi Kazimierzowi, Polskiemu y Szwedzkiemu krolowi, panu a panu memu wielce młsciwemu.

Подлинникъ, съ притиснутой войсковой печатью, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXXVIII.

Универсалъ гетмана И. Выговскаго съ приказаніемъ, чтобы отправленные имъ на Волынь для вербованья войска ротмистры и капитаны немедленно возвратились въ Украину, не причиняя никакихъ обидъ тамошнимъ жителямъ, и чтобы всѣ козацкіе отряды, остающіеся между Случью и Горынью, въ виду заключеннаго съ королемъ и Рѣчью-посполитою мирнаго договора, удалились оттуда и не препятствовали помѣщикамъ вступать во владѣніе ихъ имѣніями въ той мѣстности. 1659 года, 26 января.

Року тысеча шестсотъ пяддесят девятого, месеца марца першого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замъку его кор. милости Луцъкомъ, передо мною Алекъсанъдромъ Пирускимъ, подстаростимъ луцъкимъ, и книгами нинешъными кгродскими луцъкими, комъпаренъс персоналитер, шляхетный панъ Павелъ Городецкый для въпи-

саня до книгъ нинешъныхъ кгродскихъ луцъкихъ подалъ пер облятамъ универсалъ од ясневелъможного его милости пана Яна Выговского, гетъмана войскъ Запоровскихъ, с печатю и с подписомъ руки его милости, въ справе певной писаный, о чомъ тот универсалъ лацинус ин се сонат и тыми ест написаный слови: Jan Wyhowski, hetman z Woiskiem Zaporozkim. Oznaimuiem tym pisaniem naszym panom rotmistrzom, kapitanom naszym, od nas na zaciągnienie ludu woiennego na usługę naszę wysłanym, a na ten czas między Słuczą y Horynią zostaiącym. Zaszła nas skarga, że wielkie krzywdy ubogim czynicie ludziom, a do boku naszego nie pospieszacie; surowo tedy przykazuiem, abyscie, za pokazaniem tego uniwersału naszego, z ludem tym, ktory zaciągnęliscie na usługę naszą y wszytkiego Woyska, do boku naszego zarazem przybywali, więcey krzywd ludziom, między Słuczą y Horyniem zostaiącym, nie czyniąc y tam nie bawiąc się bynamniey, dla łaski naszey y surowego woli naszey nieposłusznych karania. Inaczey, iezlibyscie zarazem do boku naszego nie pospieszyli, czyniąc między Słuczą y Horynią krzywdy ludziom, y znać was nie chcemy. Surowo także y pod srogim karaniem przykazuiem, aby wszytkie załogi woyska naszego, między Słuczą y Horyniem zostaiące, zarazem zi ździały, podług postanowionego z jego kr. mcią y Rzeczą pospolitą pokoiu y zgody, y woln go odbierania swoich maiętnosci panom między Słuczą y Horynem nie zbraniali, inaczey nie czyniąc dla łaski naszey y srogiego karania, ktore woli naszey zprzeciwnego bez odpustu nie minie. Dan w taborze pod Łochwicą, januarii dwudziestego szostego, roku tusiąc szescset pięcdziesiąt dziewiątego.—У того универсалу при печати подпис руки въ тые слова: Joan Wyhowski mp.—Который же то универсалъ, за поданемъ вышменованого подаваючого, а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ естъ въписаный.

Актовая книга Кіевск. Центр. Архива № 217, л. 295.

LXXXVIII.

Универсалъ коронаго гетмана Станислава Потоцкаго съ приказаніемъ дв. Орлу прекратить производимую имъ, неизвѣстно, по чьему полномочію и для какой надобности, вербовку военныхъ людей на Волыни и немедленно удалиться за Горынь, такъ какъ его дѣятельность вызываетъ всеобщія нареканія со стороны волынскихъ обывателей и угрожаетъ нарушеніемъ недавно заключеннаго мира съ Войскомъ Запорожскимъ.. 1659 года, 30 января.

Року тысеча шестсотъ пятдесят девятого, месеца февъраля семого дня.

На въряде кгродскомъ, в замку его кор. милости Луцъкомъ, передо мною Алекъсандромъ Илинскимъ, буркграбимъ луцъкимъ, и книгами нинешъными кгродскими луцъкими, становъшы перъсоналитер, шляхетный панъ Янъ Растовский для записаня до книгъ нинешъных кгродских луцъкихъ подал пер облятамъ универсалъ од его милости п. Станислава з Потока на Подгайцахъ Потоцъкого, гетмана великого коронного, с печатю и с подписомъ руки его милости, до пана Орла выданого, в чом тот универсалъ шырей в собе мает, просечы, абы принятый и до книгъ вписаный, такъже и возный до публикованя оного прыданый былъ. А такъ я, уряд, оного до кънигъ прынявшы и возного шъляхетного Яна Хлопецкого до публикованя оного прыдавшы, на местцах звыклых публиковат росказавшы, чыталемъ, и такъ се в собе писаный мает:

Stanislaw z Potoka na Podhaycach Potocki, woiewoda Krakowski, hetman wielki koronny, Krasnostawski, Robczycki starosta.

Wiadomo czynię, komu o tym wiedzieć należy, tak Polskiego. tak y Ruskiego narodu ludziom, iż pobudzony skargą ichmw panow obywatelow woiewodztwa Wołyńskiego, daię ten moy uniwersał do urodzonego pana Orła, ktory bez konsensu j. kr. msci y moiego,

nie dołożywszy się ani opowiedziawszy mnie, przeciwko powadze y władzy urzędu moiego, zaciągi iakieś y nie wiem na kogo w woiewodztwie Wołynskim czyni, poddanych panow buntuie, szkody wielkie y krzywdy czyni, wzruszaiąc postanowioną y poprzysiężoną z Woyskiem Zaporozkim przyiazń. Aby tedy zaraz, gdy go ten moy zaydzie uniwersał, za Horyń ustępował y więcey przeciwko i. kr. msci y władzy urzędu mego hetmanskiego nie wykraczał, bezprawia ludziom nie czynił, upominam; gdyż ieżeliby tak dłużey, iako począł, miał postępować, przyszło by mi nie cierpić takiego iego procederu. Na co się dla lepszey ważnosci podpisuię y pieczęć przycisnąć roskazałem. Datum w Lublinie, dnia trzydziestego januarij, tysiąc szescset pięcdziesiąt dziewiątego.—У того универсалу при печати подпись руки въ тые слова: Stanisław Potocki, woiewoda Krakowski, hetman wielki koronny, mp.—А по прынятю и по въписаню того универсалу, возный вышъменованый, персоналитеръ становъшы, ижъ тотъ универсалъ на местъцахъ звыклыхъ публиковалъ и въсимъ до ведомости прывелъ, о томъ релъяцию свою учинилъ и созналъ. Который же то универсалъ его милости пана гетъмана, за поданемъ и проъзбою вышъменованого подаваючого, а за прынятемъ моимъ урядовымъ, ввесь с початъку ажъ до конъца до книгъ нинешъныхъ кгродъскихъ луцъкихъ есть вписаный.

Актовая книга Кіевск. Центр. Архива № 2179, л. 222.

LXXXIX.

Постановленіе дворянъ Волынскаго воеводства о поголовномъ ополченіи для борьбы съ своевольными людьми, которые, именуясь «вербовниками» гетмана Запорожскаго, бродятъ по краю съ вооруженными отрядами и совершаютъ разныя насилія. 1659 года, 28 февраля.

Року тисеча шестсотъ пятдесят девятого, месеца марца шостого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его кор. милости Луцкомъ, передо мною Алекъсандромъ Клинъскимъ, буркграбимъ луцким, и книгами нинешъными кгродскими луцкими, персоналитер становъшы, урожоный его милость панъ Вацлавъ на Конюхахъ Гулевич, подсудокъ луцкий, ротмистръ его кор. милости, маршалокъ на тот час кола рыцерского воеводства Волынъского, конъфедерацию през ихъ милости пановъ обывателовъ воеводства Волынъского на свеволныхъ людей зъгодне на сеймику, въ Луцку, про дие вицезима октава фебруарии, в року тисеча шестсотъ пятдесятъ девятомъ одъправуючимъсе, намовленую, рукою вышъменованого его милости пана маршалка теперешного подписаную, для въписаня до книгъ нинешъных кгродскихъ луцкихъ пер облятам подал, просечи, абы до актъ нинешъныхъ прынятая и въписаная была. А такъ я, урядъ, оную до книгъ нинешных прыймуючы, читалемъ, которая писмом полскимъ писаная такъ се въ собе маетъ: My, senatorowie, xiążęta, dignitarze y wszystko rycerstwo, obywatele woiewodztwa Wołynskiego, za uniwersałem j. kr. mci, pana naszego miłosciwego, do Łucka, na mieysce zwyczayne, pro die vigesima octava februarij, ziechawszy się, chcąc zabieżeć wyuzdaney swewolnych ludzi insolentiey, ktorzy, zapomniawszy boiazni Bożey, miłosci oyczyzny, targaiąc związki prawa pospolitego, societatem humanam conservantes, nescitur qua et cujus authoritate,

zebrawszy niemałe kupy, od wioski do wioski włocząc się, nil tutum w domach szlacheckich y po drogach publicznych sinunt, tak, że nie tylko prywatni ludzie w pokoiu żyć, ale ani same urzędy grodzkie executiey ex retentoribus w woiewodztwie naszym odprawować mogą. Zaczym, chcąc zabieżeć niepohamowaney grassatorum licentiey, ponieważ media pacis y przyiacielskie upomnienia nic officere nie mogły, a co większa, y samego pana hetmana Zaporoskiego uniwersały, ktorego werbownikami być szczycą się, nullius u nich pensi są,—żebyśmy ostatniey uchronić się mogli ruiny y zniszczenia naszego, unanimi consensu nostro, fide, honore et conscientia między sobą obowiązawsy się ad fraternum armis repulsandi communis mali condescendować musielismy nexum, ktorym by to, co ieszcze innumeris woiewodztwa naszego calamitatibus atrittum nie iest, zdrowiem y substantią naszą conserwować się mogło. Eo tedy fide e medio nostri obralismy sobie za pułkownika wielmożnego jmć pana starostę naszego Łuckiego, dawszy imci plenariam facultatem convocandae nobilitatis y submittuiąc się za uniwersałem jmci tam y wszędy stawać, gdzie czas y potrzeba woiewodztwa naszego ukaże. A in casu, żeby dla jakichkolwiek przyczyn nie przyszło jmci nam praeesse, tedy naypierszy w woiewodztwie naszym urzędnik supplebit vices jmci z takowąż władzą convocandae nobilitatis et statuendi quicquid e re et commodo woiewodztwa naszego visum fuerit, ktorych uniwersał gdy wydany do nas będzie, nemine excepto na koń wsiadać (procz choroby y iakiego wielkiego legale, nihilominus czeladź posłać potrzeba) powinni będziemy. A kto by tę naszę braterską, z iednostayną zgodą namowioną confederatią lekopoważył, pro hoste et desertore patriae censebitur. Więc żeby to w iako nailepszym zostawało porządku obralismy z między siebie rothmistrzow: jmć p. Włodzimirza Hulewicza, jmć p. Stephana Ledochowskiego y imć p. Woyciecha Czerwinskiego, pod ktorych by znaki in casu necessitatis wszystka nobilitas kupiła się. A że sine iustitia nulla humana societas długo y dobrze consistere może, aby tak militaris disciplina, iako administratio justitiae kożdemu ukrzyw-

dzonemu pewna była, panow sędziow ad hunc solum actum obralismy: jmć p. Samuela Dołmata Jsaykowskiego, wołynskiego, jmć p. Jana Zahorowskiego, czernihowskiego stolnikow, y jmć p. Jakuba Jełowickiego, pisarza ziemskiego Krzemienieckiego, daiąc ichmciom facultatem iudicandarum causarum, pod czas skupienia się naszego commissarum. Żeby zaś remedia ipso morbo graviora nie były y żeby miasto obrony zniszczenie woiewodztwa naszego nie było większe, declaruiemy, aby każdy proprio sumptu, nic a nic ni u kogo, tak sam dla siebie, iako dla koni swoich, u ubogich chłopkow nie biorąc, stawał. A kto by iedno kolwiek, tak z panow większych, iako y ziemian, tey naszey confederatiey posłusznym być nie chciał, na takowych na seymiku przyszłym relacyinym, ktory seymem approbowany będzie, paena ma być namowiona. Ktorą to braterską, in bonum publicum namowioną confederatią naszę notam fermamque mieć volentes, iterum atque iterum fide, honore et conscientia obowiązawszy się, jmci p. marszałkowi koła naszego podpisać y do act grodzkich łuckich podać zleciliśmy. W Łucku, dnia dwudziestego osmego februarij, tysiąc szescseth pięcdziesiąt dziewiątego.—У тое конъфедерации подпис руки тыми словы: Wacław Hulewicz na Koniuchach, podsędek Łucki, rotmistr j. kr. mci, marszałek koła rycerskiego, mp.—Которая то конъфедерациа, за поданъем и прозбою вышъменованое особы подаваючое, а за прынятъем моимъ урядовым, вся з початку аж до конъца до книг нинешъныхъ естъ въписаная.

Актовая книга Кіев. Центр. Архива № 2179, л. 321.

XC.

Письмо гетмана Выговскаго къ королю съ увѣдомленіемъ о посылкѣ козацкихъ пословъ на сеймъ, имѣющій утвердить Гадяцкія договорныя статьи. Изъ лагеря подъ Зѣньковомъ, 1659 года, $^{9}/_{19}$ марта.

Naiasnieyszy młsciwy krolu, panie a panie mnie wielce młsciwy!

Aby i diffidentie między kozakami, z małey pod czas rodzące okkazyey, ustały, y iawnie to Woysku Zaporoskiemu innotescere mogło, że im, a nie komu in persona ich młsciwa waszey kr. mosci patet łaska, za spolną dobru pospolitemu służącą idąc radą, wyprawuię p. oboznego woyskowego, z przydanemi od kożdego połku dwiema kozakami, na blizko przyszły seym. Ktorzy nim przybęda, visum przez p. Macieia Papkiewicza, Jrkliewskiego połkownika, y Hawryłę Lisowskiego, asaułę, waszą kr. msć, p. m. m., uwiadomić, aby nie wprzody wszelkie były concludowane commissią namowiony pacta, az ci wszystkiego Woyska przyspieią plenipotentiarii. Tym zasię za podiętą prace że młsciwą w. kr. msć, p. m. m, y wszystkim zwykłą okazać będziesz raczył łaskę, namniey nie powątpiwaiąc y pokorną moią za onemi wnaszaiąc prosbę, caluię rękę w. kr. msci z oddaniem wiernego poddanstwa mego. Datum w taborze pod Zinkowem, d. $^{9}/_{19}$ miesiąca marca, 1659 roku.

Waszey kr. msci, panu memu młsciwemu, nayniższy sługa y wierny poddany Jan Wyhowski, H.

Подлинникъ, съ печатью войсковою, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XCI.

Письмо гетмана Выговскаго къ коронному канцлеру Николаю Пражовскому съ просьбою оказать содѣйствіе посламъ козацкимъ, отправляемымъ на сеймъ. Изъ лагеря, 1658 года $^{7}/_{17}$ марта.

Iasniewielmożny msci xięże canclerzu wielki koronny, wielce noy msciwy panie y bracie!

To moie iedynie iest zawsze y będzie staranie, aby nic takowego nie zachodziło, co by y przystoynym do pożądanego pokoiu obicem mogło ponere początkom, y nachylone wszystkiego Woyska Zaporozkiego ku j. kr. msci y Rzeczypospolitey animusze iakową wzruszone nie były diffidentią. Visum tedy, abym wysłanym na blisko przyszły seym od nas posłom p. Tymosza Nosacza, oboznego woyskowego, człowieka wielkich cnot y osobliwey ku oyczyznie życzliwosci, z przydanemi od kożdego pułku kozakami przyłączył, że praesentes miłosciwą j. kr. mosci upewnieni łaską, tym bardziey do wiernego za powrotem swym narod ten devinkowali poddanstwa. Superest tedy, aby, gdy in persona wszystkiego Woyska p. obozny z przydanemi od połkow kozakami u nog j. kr. msci wierne oddawać y składać będą poddanstwo, w. m. moy mlsciwy pan solite im raczył suffragari, iakoby y osobliwą j. kr. msci, pana m. m. uznali łaskę, y pokornie wniesionych prozb compotes zostawszy, uno ore et corde pańską depredicowali clementią. Co że ku pospolitemu wszystkiey Rzptey inter caetera cedet dobru obiecuiąc, łasce wmci m. msciwego pana z powolnoscią służb moich pilno siebie oddawam. Dan z taboru, dnia $^{7}/_{17}$ marca, 1659.

Wmci m. m. panu cale życzliwy brat y sługa Jan Wyhowski, hetman.

Подлинникъ, съ печатью войсковою, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XCII.

Пункты, представленные козацкими послами на Варшавскомъ сеймѣ, собранномъ для утвержденія Гадяцкаго договора. 1659 года, апрѣль.

Exekucya Pact Hadziackich z uniżoną prozbą do i. kr. mci, pana naszego młciwego, y wszytkiey Rzplitey.

1. Komissya na oddanie dobr do rąk y dispozitiey ludziom religiey starogreckiey prawosławney nie unijackiey ma bydź konstitucią naznaczona y exequowana, aby wszystkie kathedry, to iest archiepiskopie, władyctwa, archimandrie, ihumenstwa, monastery, cerkwie, szpitale, seminarya, tak w Koronie, jako y w W. X. Lit po miastach, miasteczkach y wsiach tak j. kr. msci, iako y dziedzicznych szlacheckich, poki ięzyk narodu Ruskiego zasiąga, in genere et in specie, generi per speciem et econtra nihil derogando, pooddawane były nieuniatom ze wszystkiemi wsiami y dobrami y parafiami, to iest: episkopia Włodzimierska, ktorą xiądz Pociey trzyma, episkopia Przemyslska, ktorą xiądz Chmielowski possidet; episkopia Chełmska y Bełzka—xiądz Susza; episkopią Ostrożską od Łuckiey xiądz Chmielowski oderwał y administratorem iey się pisze.

Cerkwie wszystkie jedne jezuici zabrali y z gruntu zniesli, drugich cesserunt unitom.

Monastyr archimandryi Żydyczynskiey xiądz Susza ma.

Monastyr archimandryi Dermanskiey—xiądz Chmielowski.

Monastyr archimandryi Dubienskiey y wszystkie tameczne monastyry y cerkwie pod uniją gwałtem bydź muszą y ten że xiądz Chmielowski trzyma.

Monastyr Dorohobuzkij pod unitami y monastyr y szpital S Troycy w Ostrogu z miasteczkiem Surażem y wloscią do niego należącą,—to oycowie jezuici wzięli.

Monastyr y cerkiew w Lublinie.

Cerkwie w Sokalu, w Bełzie, w Krasnym-Stawie, we Włodzimierzu—wszystkie pod unitami; w Drohiczynie, w Stojanowie, w Krzemieńcu, w Mosciech; cerkwie w Bielsku, w Bransku, w Mielniku, w Tykocynie, w Knyszynie, w Goniądzu—pod unitami; w Buzku, w Hrubieszowie, w Żołkwie, w Horodle, w Kowlu, w Ratnie etc.

W Wielkim Xięstwie Litewskim:

Archiepiskopia Połocka, episkopia Witepska, Mscisławska u xiędza Kolendy.

Archiepiskopia Smoleńska y episkopia Czernihowska u xiędza Złotego.

Episkopia Pinska y Turowska u tego ż.

Monastyr archimandriey Supraslskiey, fundaciey pp. Chodkiewiczow starowieczney.

Monastyr Żyrowickij, fundaciey starowieczney Sołtanowskiey.

Monastyr Byteńsky, fundaciey pp. Tryznow, ma xiądz Karżinski.

Monastyr archimandriey Pustynskiey pod Mscisławiem miał Warłaam Kozicki.

Monastyr y archimandria pod Grodnem, nazwany Kołoża, y wszystkie cerkwie w Grodnie, w trakcie tamecznym będące, przy unitach; cerkiew w Trokach y w Koronie (?) pod unitami.

Monastyr archymandryi Onofreyskiey pod Mscisławiem miał xiądz Korsak.

Monastyry Borysohlebski y Swiętospaski, także cerkwie wszystkie w Połocku pod unitami były, w Bychowie, w Czerei.

Cerkwie wszystkie w Witebsku, w obodwoch diocezyach archiepiskopiey Połockiey i Witebskiey, w dobrach krolewskich y szla-

checkich,—wszystkie unici gwałtem zagarnęli; w Orszy, w Dzisnie, w Noblu, w Kleszczach, w Ihumeniu.

Monastyr w wdztwie Nowogrodzkiem, Ławryszow nazwany, unici w dzierzeniu swoim maiąc, do szczętu spustoszyli, maiętnosci tego iednak monastyru przy sobie maią.

Cerkwie w Nowogrodku y w okolicy tameczney, w dobrach krolewskich y szlacheckich będące, pod unią są, w Bobruysku, w Lidzie y Zadziszczynie.

Cerkwie w Pinsku, w okolicy tego powiatu, po większey części, ile w krolewszczyznie, pod unitami są.

Monastyr Bereznicki y archimandria onego, fundaciey Korsakowskiey, przy unitach zostaie.

Monastyr w Minsku Sw. Ducha y wszystkie cerkwie Minskie y w okolicy tego wdztwa pod unią; archimandria Kobryńska ze wszystkiemi cerkwiami w trakcie tamecznym, a w głowach katedra metropolitanska W. X. Lit w miescie Wilenskim Sw. Przeczystey z monastyrem Sw. Troyce y cerkwiami (oprocz iedney Sw. Ducha prawosławney) przy unitach zostawała y insze wszystkie—nic a nic unitom nie zostawiaiąc, y owszem to waruiąc, aby się unici ani archiepiskopami, ani władykami, ani archymandrytami, ihumenami y swieszczennikami żadnych katedr, archimandryi, ihumenstw y cerkwie, poki narod Ruski zachodzi, nie mianowali.

Do ktorey kommissiey naznaczoni być mają: z Korony, z Wielkiego Xięstwa Litewskiego, z Wielkiego Xięstwa Ruskiego, przy p. instygatorze W. X. Ruskiego albo jego wiceinstygatorze, ktorzy pomienione katedry z dobrami y parafiami odbierać y do rąk nieunitow oddawać maią przed convocatią Brasławską y tam relatią tego wszystkiego uczynić. A iesli by kto z unitow katedr, cerkwiey y dobr nie puszczał, albo prawosławnych nieunitow o podeptanie przenayswiętszych sakramentow do prawa pociągał, ipso facto ma bydź infamis y executioni subesse cuius libet officii.

Alias deklaruie się Woysko: z dobr na Rusi y W. X. Lit. nikomu nie postąpi przed uczynieniem dosyć tego. A co by się w

tak krotkim czasie przed oznaczonemi kommissarzami utaiło, p. instygatorowi W. X. Ruskiego daie się moc y władza pozywania ad forum competens, non obstantibus quibusvis praescriptionibus, ratione bonorum et personarum et omnium injuriarum ludziey religiey greckiey nieunitom pro poena contra convulsores decretorum tam comitialium, iako tribunalitiorum sancita.

Oycowie jezuici y insze klasztory, tak w Koronie, iako y W. X. Lit. cokolwiek pozabierali Rusi nieunitom, aby to sub eadem poena powracali.

Duchowni religiey rzymskiey żadney jurysdyctiey mieć nie maią nad duchownemi religiey prawosławney, nieunitami.

Pieczętarze W. X. Ruskiego maią być zawsze ritus graeci, nieunici, ktorzy tak w Koronie, iako W. X. Lit. beneficia wszystkie ritus graeci nieunitow pieczętować maią, a w wdztwie Kijowskim, Bracławskim y Czernihowskim, tak duchowne, iako y swieckie, y miast sądy im należeć maią.

Oycowie jezuici w wdztwie Kijowskim, Bracławskim y Czernihowskim być nie maią.

Infamia, na oycu episkopie Przemyslskim y szlachcie tey że ziemie otrzymana, prosimy, aby skassowana była y dekret oyca Tukalskiego aby był stwierdzony.

O polonice (?) na Białey Rusi prosi imc p. hetman, aby wszystkie kaduki pokassowano y nikomu nie dano.

2) Zniesienie constitutiey 1638 przeciwko Woysku Zaporoskiemu y skrypt ad archivum dany aby był skassowany, i liczba woyska 60 tysięcy.

P. obozny Woyska Zaporoskiego, sędziowie, assawułowie, pułkownicy, setnicy, prosimy, aby sowitą nagrodą byli ukontentowani: iako im car Moskiewsky obiecywał.

Czerń wszystka Woyska Zaporoskiego, po włosciach mieszkaiąca, tak w dobrach i. kr. mci, duchownych, iako i szlacheckich w wdztwie Kijowskim, Bracławskim i Czernihowskim, aby wszelakich wolnosciey zażywała, w kommissyi opisanych, y żeby połkownikow, setnikow, gdziekolwiek teraz mieszkaią, nie ruszano.

Oboznemu W. X. Ruskiego y Woyska Zaporozkiego kwarta starostwa Żytomirskiego z gissernią ma należeć; a post decessum moderni possessoris, starostwo Żytomirskie z administratią salis po wszystkiey Ukrainie w dobrach Rpltey należeć ma temu ż do armaty woyskowey.

Wdowy kozackie żadney krzywdy mieć nie maią.

Przywileie kozakom utwierdzić y dobra monastyra Trechtemirowskiego.

3) Woiewodztwa Wołynskie, Ruskie y Podolskie prosimy, aby do W. X. Ruskiego przyłączone były.

Do woiewodstw y kasztelaniy W. X. Ruskiego prosiwy, aby starostwa przyłączone były.

O residowanie starostow na Ukrainie prosimy reasumptionem constitutiey.

Succesie hetmana polnego na wielką buławę W. X. Ruskiego; iuryzdyctie w woysku hetmana W. X. Ruskiego nad wszystkiem rycerstwem na Ukrainie będącem, cum reassumptione constitutiey de disciplina militari.

Convocatiey Brasławskiey determinowanie czasu.

Ordinatie trybunału W. X. Ruskiego y sądow seymowych y zadwornych.

Xiążęta w W. X. Ruskim aby żadney wyższey nad stan szlachecki nie uzurpowali sobie praerogatiwy.

Nie tylko dignitates senatorskie, ale i urzędy generalne narodu Ruskiego, iako y particularne po wdztwach, starostwa y dzierżawy ludziom tylko religii greckiey nunc et in posterum maią bydź oddawane, natis et bene possessionatis.

Laski poselskiey alternata należeć będzie Xięzstwu Ruskiemu, iako y na komissijach, poselstwach par habebitur ratio X. Ruskiego.

Mieysce posłom wdztwa Kijowskiego w izbie poselskiey zaraz wedle posłow Sędomirskiego wdztwa, zdawna należące, aby przywrocone było, prosimy.

Condemnaty wszelkie, lucra, banitie, infamie y processa, na iakim kolwiek stopniu zawisłe in quocunque subselio na tych, ktorzy u Szweda, a potym w Woysku Zaporozkim zostawali, aż dotąd otrzymane, aby kassowane były.

O nominatią urzędow W. X. Ruskiego wedle assekuratiey imciow pp. komissarzow prosi im. pan hetman.

4) Beneficia y urzędy, bez intercessiey imci p. hetmana Woyska Zaporoskiego na Rusi uproszone, prosi, aby skassowane były.

Ad personalem comparitionem aby do żadnego sądu nie należał jm. p. hetman prosi.

Primae vacantiae w Koronie aby im. pp. dzierżawcom na Rusi religii rzymskiey oddawane były, aby co prędzey do possesyi przychodzili dobr Rzpltey ludzie religii greckiey na Rusi.

Bar y Luboml aby in forma juris sufficientissima był konferowany.

Intercessie za jm. p. oycem, jm. p. Danielem, y jm. p. Konstantym, y jm. p. Teodorem Wyhowskiemi, aby chlebem opatrzeni byli y dygnitarstwy.

Za xiążęciem jm. p. koniuszym W. X. Lit. pilno jm. p. hetman y Woysko prosi.

Za jm. p. Jerzym Chmielnickim.

Za jm. p. Hrehorym Hulanickim, hetmanem nakaznym Siewierskim.

Za jm. p. Hrehorym Lesnickim, połkownikiem Mirhorodzkim.

Za jm. p. podkomorzym Kijowskim, aby według assekuratiey kommissarskiey był zachowany.

Za jm. p. Wereszczaką y oycem Gunaszewskim, y oycem Popielem, y inszemi wszystkiemi, ktorzy przyczynne listy maią do j. kr. msci.

Za jm. p. Gabrielem Hulewiczem, chorążym Czernihowskim.

Za jm. p. Alexandrem Czaplicem.

Za p. Danielem Oliwemberkiem, sekretarzem woyskowym.

Современная копія, присланная въ Коммиссію.

XCIII.

Письмо гетмана Выговскаго къ королю съ возвращеніемъ исправленныхъ статей Гадяцкаго договора и съ увѣдомленіемъ о своемъ выступленіи въ лѣвобережную Украину противъ непріятеля. Изъ Чигирина, 1659 года, 26 апрѣля (6 мая).

Naiasnieyszy młciwy krolu, panie, panie mnie wielce młsciwy!

Zdumiałemu niepoiętą waszey kr. mci, pana mego młsciwego, przychodzi mnie odbierać łaskę, ktorey co by mię participem czyniło, nie nayduiąc, obowiązanym zostaię odwagą własnego za dostoienstwo w. kr. mci, p. m. m., to zasługować zdrowia. Co sobie ad vitae zachowuiąc tempora, na ten czas com mogł, communicatis z jm. p. oboznym koronnym, szczyrze około tego, jako prawemu godzi oyczyzny synowi, pracuiącym, y z starszyną woyskową, uczyniłem consiliis y meliorata dniem y nocą odsyłam, przy oddaniu wiernego poddanstwa mego w. kr. msci, p. m. młsciwemu, kommissiey Hadziackiey punkta, o prętką onych pokornie upraszaiąc autoritate w. kr. msci y wszystkiego scymu approbatią, z nieprzedłużoną (na czym wiele należy) posłow naszych odprawą. Ją, wziąwszy P. Boga na pomoc, sam przeciwko grasuiącemu na Zadnieprzu, szczęsciem w. kr. msci, p. m. mł., ruszam nieprzyiacielowi, o prętkie posyłki y ieżeli ich mam spodziewać, albo nie, pewną uniżenie upraszaiąc wiadomość. Całuię za tym rękę z powtornym wiernego poddanstwa mego pod nogi maiestatu w. kr. mci, p. m. m., oddaniem. Dan w Czyhiryna, d. 26 apr. (6 may), anno 1659.

Waszey kr. msci, panu memu młsciwemu, nayniższy sługa y wierny poddany Jan Wyhowski, hetman.

Подлинникъ съ печатью войсковою, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XCIV.

Записка двор. Криштофа Перетятковича объ услугахъ, оказанныхъ имъ Рѣчи-посполитой въ дипломатическихъ сношеніяхъ Польши съ козаками въ 1657—1659 годахъ.

Року тысеча шестсотъ осмдесятъ третего, месеца ноября двадцат третего дня.

В рочки судовые кгродские Луцъкие, од дня одынадцатого месеца и року тепер идучих, вышъ на акте менованых, припалые и для закроченя свята рымского, светого Марцина бискупа, которого толко акт ест записаный, ажъ на завтрее, то ест дня дванадцатого месеца и року тых же прыволаные и судовне одправованце зачатые, передо мною Войцехом Станиславомъ Черминским, подчашим Волынским, подстаростимъ Луцъкимъ, и книгами нинешъными кгродскими луцъкими, personaliter comparens, urodzony jmć p. Krzysztoph Peretiatkowicz dla wpisania do xiąg pomienionych podał per oblatam, z podpisem ręki swoiey, informatią usługi swoiey ku Rptei, prosząc, aby była przyięta y do xiąg wpisana. Ktorą ia, urząd, dla wpisania do xiąg przymuiąc, czytałem, y tak się w sobie ma:

Informatio usługi ku Rptey urodz. Krzysztopha Peretiatkowicza.

Roku tysiąc szescset pięcdziesiąt szostego, po expeditiey (przeszłych dość nieszczęsliwych nie wspominaiąc) Warszawskiei, quo Reipublicae fato z Szwedami odprawionei, tak rozumiem, każdemu, kto tam był, dobrze pamiętno, w ktorei s. p. naiasnieyszy krol jmć Kazimierz cum tota Repca, będąc rożnemi nieprzyiacioły, to iest Szwedami, Moskalami, kozakami, a poniekąd iuż y Wengrami, z Rakocym powstaiącemi, infestowany, in tantum, że summa venerat dies et ineluctabile tempus; przeyrzawszy się w rzeczach, wszedszy z ichmm. pp. radami swoiemi in consilium, iako by eandem

salvovać Rempublicam, constituerat: zkąd się malum zawieło, ad hoc idem mollificando recurrere, to iest do kozakow. I kiedy ichmm. instrumentum aptum et hominem idoneum ad exequendum hoc munus quaerunt, naiduią niegdy jm. p. Bieniewskiego, woiewodę Czernihowskiego, a na tamten czas pisarza grodzkiego Łuckiego, ex ratione, animos ichmm. permovente, ex qua Tetera, za pisarstwa jmci lat tysiąc szescset czterdziestego piątego, tysiąc szescset czterdziestego szostego, tysiąc szescset czterdziestego siodmego w kancellaryei grodzkiey Łuckiey zarowno ze mną będąc, dobrodzieistwa jmci zażywał, będąc z przodkow swoich z Pereiasławia synem kozackim, oraz y krzczonym synem Bohdana Chmielnickiego, hetmana, y za iego ż hetmanstwa, pod czas rebelliei, porzuciwszy regentią grodską Włodzimierską, tysiąc szescset czterdziestego osmego roku został pułkownikiem pereiasławskim. Pod czas tedy pogrzebu niegdy jw. xcia jmci Dominika, woiewody Krakowskiego, w Tarnowie, ultimis diebus januarij, tysiąc szescset pięćdziesiąt siodmego, przychodzi expeditia do Tarnowa do jmci p. Bieniewskiego od krola jmci, ktoremu y assignatia na dwa tysiąca złotych do żydow Lwowskich przysłana, aby mu tę functią dla miłey oyczyzny na się wziąwszy, iako naiprędzey do Chmielnickiego (ponieważ iuż y Węgrowie z Rakocym, ktorym dla posiłku przytomny był Anton z kilką pułkami kozakow, pode Lwow podstępowali), tractuiąc z nim o pokoy y iako naiprędzey tego ż Antona revocuiąc, iechał. Ktory to jmć p. Bieniewski, między inszemi jchmm. opiekunem xięcia jmci będąc, na ten czas distentus po pogrzebie opiekunską conferentią, y poniekąt inevidens sam, nie życząc narazić się periculum, popisawszy listy do Chmielnickiego hetmana, Wyhowskiego pisarza, pułkownika Tetery, oznaimuiące o poselstwie, z temi ż listami y mianowaną assignatią wysłał mię po pieniądze do żydow Lwowskich, ktore odebrawszy a sobie z nich złotych kilkadziesiąt wziowszy, abym do Czehyryna iechał. Z ktorymi tedy listami y assygnatią gdy ode Lwowa, o milę od Krakowskiey bramy przyieżdżam, wielkie powstaią trwogi, co żywo ucieka, powiadaiąc, że Węgrowie

pode Lwow podstąpili, y mnie przestrzegaią, żebym zboczył. Jakoż tak uczyniłem, powrociłem na Krechow do manastyru, y pokłoniwszy się mieyscu swiętemu, uprosiłem u oyca ihumena sukien czernieckich, propter evitandum od kozakow, inquantum by mnie gdzie zdybali, periculum. Z Krechowa na noc do Żołkwie; nazaiutrz, iak dziś pamiętam, we wtorek, do Lwowa iuż goscincem Wołynskim, ale na tem byłem w niebespieczęstwie, bo w boku o czwierć mile od goscinca rabował ten nieprzyiaciel wioski. Przyiechawszy tedy ku Lwowu, zastaię bramę zamknioną, zwod zwiedziony, pod ktorą stałem z pułgodziny, nim od burmistrza licentia, żeby mię pusczono, przyszła. Za ktorą we Lwow wiechawszy, bawiłem się dnij pięć dla powzięcia pieniędzy od żydow, często kłaniaiąc się ichmci p. Mniszkowi, staroscie na ten czas Lwowskiemu, y jmci p. podwoiewodziemu, aby ichmci żydow, in tam urgenti Reipublicae necessitate, stimulowali do wydania tych pieniędzy. Ktorzy to żydzi, wymawiaiąc się trwogami y niedostatkami swoiemi, przez tak wiele czasu zatrzymawszy mnie, nie wydali pieniędzy. Nie czekaiąc tedy, iadę daley, maiąc sobie zleconą funktią. Odwiozszy assignatią do Połonnei, do ieimci paniei Bieniewskiey, poiechałem samotrzeć o swoim koszcie do Czehyryna z listami, wziąwszy kozaka z Połonnei, przez ktorego bym dał znać jmci p. Bieniewskiemu, qua fronte et, animo futurus Reipublicae nuntius miał być przyięty w Ukrainie. Y przyiechawszy do Czechyryna, pooddawawszy listy, retuli commissa in confidentia nieboszczykowi Teterze, obiecuiąc mu summam a Republica gratiam et sufficentiorem za przybyciem samego imci p. Bieniewskiego declarationem, byle szczyrze do tego prowadził primarie Wyhowskiego, pisarza, assawułow, pułkownikow, tandem samego hetmana, żeby bespiecznie imć p. Bieniewski, przyiechawszy, nomine Reipublicae tractował o pokoi. Żadney naimnieiszei declaratiei przez trzy dni nie otrzymałem, za wartą dobrą w gospodzie siedzący; aż dnia czwartego, w nocy, Tetera przyszedszy, utwierdził mię tak od siebie, iako od Wyhowskiego wszelaką przyiaznią y do okoiu promocyą, y żebym posłał kozaka nocą y dniem, daiąc znać

p

imci p. Bieniewskiemu, żeby iako naiprędzei przyieżdżał. Ktory tedy imć p. Bieniewski vigesima martij przyiechawszy do Czehyryna, iako przyięty ludzkoscią y ochotą sat barbara et inhumana, a to propter plebem; dla czegośmy przez dnij kilka wielce byli anxij, w iednei gospodzie, tanquam in occluso rothulo, za dobrą y potężną strażą zostaiąc. Tacite iednak Tetera, ile w nocy, straż utraque manu, tak z naszey strony, iako y od siebie contentuiąc, bywał u imci p. Bieniewskiego, conferentie od Wyhowskiego y od siebie czyniąc. Gdzie niedziel kilka bawiący się z niewczasem, wymogli na nieboszczyku Chmielnickim, że pozwolił na revocatią Antona z pułkami kozakow od Węgrzyna, ktory quo infortunio cecidit, wiadomo. Tandem, uczyniwszy Chmielnicki, victus persuasionibus, submissią panu przyrodzonemu y oyczyznie, pokoiu odprawił cum spe. Po ktorey odprawie tego ż roku, infallor, in junio, umarł Chmielnicki. Po ktorego smierci o buławę wiele było concurrentow, prevaluit iednak raz zalecenie umieraiącego Chmielnickiego in personam Wyhowskiego, druga dexteritas in rebus gerendis Wyhowskiego, niemniey powaga Tetery inter plebem, a zatem tego ż sklonnosć y życzliwosć ku panu y oyczyznie. Dał znac imci p. Bieniewskiemu, iuż kasztellanowi Wołynskiemu, przez umyslnych posłancow swoich, aby nie bawiący ziezdżał y traktował o pokoi. Jechał tedy in augusto y tam mało nie całą iesień strawiwszy, in spem dostatecznego pokoiu armistitium otrzymał. Quo stante, ziezdża niebosczyk Tetera ex mente Wyhowskiego y Woyska Zaporozskiego do Korca y Miedzyrzycza pro residentia, dla częstych conferentij z j. p. Bieniewskim, kasztellanem Wołynskim, tractuiącym, quibus pactis et conditionibus miał by być zawarty pokoi; z ktoremi conferentiami nicht inszy, tylko iako pisarz, umyslnie na to zaciągniony, a do tego ex mente naiasnieyszego krola i. m. Kazimirza super fidelitate iuratus, iezdziłem et declarationes otrzymawszy inscriptas, do tego ż i. m. p. kasztellana odwoziłem, ktore odebrane przesyłały się do Warszawy, także ich m. pp. hetmanom sine mora. Trwała tedy ta confidentia przez iesień tego ż roku y całą zimę tysiąc szescset pięćdziesiąt

osmego roku. Na wiosnę zaś in duas partes rozerwała się Ukraina: iedna część, Zadnieprska, z Puszkarenkiem adhaesit partibus Moskała, druga, po tey stronie, Wyhowskiemu in partem Reipublicae, ktory scisłą trzymaiąc przyiazń z tatary, mianowicie sołtanem Gałgą y Karaczbieiem, przysięgłym swoim bratem, felici Reipublicae omine zaczęli woynę cum rebellibus y moskalami. Posczęscił tedy Pan Naiwyższy piis votis Wyhowskiego, ktory, w posiłku na ten czas maiąc Karaczbieia ze czterdziestą tysięcy, pod Konotopem, pod ktory in iunio z expedycyami od krola i. m. przyiechałem, zbił woyska pod tym że Konotopem pod sześćdziesiąt tysięcy tak rebellizantow, iako y Moskwy[1]). Wprawdzie, że y sam in summo periculo został, kiedy od impetu działowego z konia, zowiącego Szełestem, zleciał, y Karaczbiei hoc infelici fato zdesperował był; ale że prędko Wyhowski resipuit animatus, y Karaczbiei powstał. Po ktorei expeditiei iakom Reipublicae przywiozł pociechę rewersus, ponieważ na ten csas ten że Wyhowski kazał przybywać dla konczenia pact; aleśmy pierwiey poiechawszy do Lwowa, gdzie odprawiwszy wesele in augusto i. m. paniey woiewodzinei Krakowskiei z xięciem i. m. Radziwiłem, dopiero tegoż miesiąca die vigesima secundo imci pp. kommissarze: imć p. Bieniewski, kasztellan Wołynski, imć p. Jewłaszewski, kasztellan Brzeski, na Ukrainę wyiechali. W ktorą wiechawszy y nie zastawszy Wyhowskiego in loco manentem, bo z woyskami swemi y tym że Karaczbieiem posunął się w głąb ku granicy moskiewskiey, ktorego zastaliśmy pod Hadiaczem, pod ktorym zastaliśmy diaka, alias kanclerza moskiewskiego, tractuiącego o pokoi z kozakami, wiele zbytecznych od cara kozakom obiecuiącego wolnoscij; gdzie animuszow kozackich, przy informatiei starego Wyhowskiego, oyca, y Daniła, brata hetmanskiego, tak starszyny, pogotowiu czerni, in partem Moskala wiele

[1]) Здѣсь допущена хронологическая неточность: Конотопская битва происходила годомъ позже, именно 28 іюня 1659 г., лѣтомъ же 1658 г. Выговскій ходилъ войною противъ Пушкаря.

nachylonych było. Tam in quo vitae periculo zostawaliśmy wszyscy, ty Boże widzisz! ponieważ u każdego z nas przy budce iednei samopalnikow dwoch, y te na noc ieden w głowach, drugi w nogach bywało; co trwało przez tydzień cały, pod czas zawierania tractatow y pisania pactow y częstego ich co raz przepisywania. Przez ktory tydzień Woina, pokotowy hetmański, drugi Sosnicki, tłumacz Karaczbieiow, rano y wieczor u nas bywaiąc, co raz nam, rzkomo smiechem y żartem, o rożnei oznaimowali smierci, albo odesłaniu do cara. Te nam żarty y smieszki ych iakie czynili anxietates in cordibus, snadno rozumieć; kiedy successit to, że i. m. p. Bieniewski, kasztelan Wołynski, iak dziś pamiętam, we srodę, w wilią zawartych pact, przysławszy po mnie do namiotu swego, płaczący przed obrazem Naiswiętszey Panny ruskim, w tem że namiocie wiszącym, sam ieden zostaiący, mowić pocznie, żeśmy iuż zginęli. Pytam: czemu by?—Odpowiada, że diak, moskiewski kommissarz, in partem cara przekabacił ze wszystkim woyskiem Zaporozkim; agitur de nobis. Odpowiedziałem, bynaimniei nie strwożony: „Lubo y nam o tem Woyna y Sosnicki, bywaiąc, żartem y smiechem opowiedali, iednak Pan Bog z nami y Naswiętsza Panna".—Macie ż tu, mowi, kogo znaiomego?—„Nie mam, tylko Teterę; ten też telko nasz".—Tandem mówi: „co dalei będziemy czynić?"—Odpowiedziałem: Mamy blankietow tak wiele krolewskich, kanclerskich, hetmanskich; piszmy na nich do Karaczbieia, przysięgłego brata hetmanskiego, ktory o pułmile stał od woiska Zaporozkiego z woyskiem swoym czterdziestą tysięcy, upraszaiąc go nomine krola i. m. y Rzptei, aby z nami, a nie z diakiem moskiewskim, konczył pacta; a nim to popiszemy, prośmy y szlimy Sosnickiego (ktorego stryi przy imci p. Bieniewskim, kasztellanie Wołynskim, był), tłumacza Karaczbieiowego, ukontentowawszy go.—Co gdy się imci zdało, uczynił i. m. tak, ktoremu z siebie hamalikę, złotem y sribrem bogato haftowaną, z kilkadziesiąt czerwonych złotych zdiowszy, dał y przy nim dwoch młodzi do Karaczbieia posłał, oznaimuiąc o przybyciu y o conferentiey swoiey nomine krola im. y Rzptei. My tym czasem popisali;

posłani redierunt, uczyniwszy declaratią od Karaczbieia wdzięcznego przyięcia. Nie bawiąc tedy, o nieszporney godzinie poiechaliśmy; zastaliśmy Karaczbieia w kamienicie, na axamitnym materacu siedzącego, a nie wychodzącego. Potem gdy powstał, przez tłumacza uprosiwszy audientiey ichmc pp. kommissarze nasi, mowił rzecz imć p. Bieniewski, w ktorei przyiechał, y pisania wkrotce napisane pooddawał. Czytane zaraz. Po przeczytaniu y wytłumaczeniu, przyłożył ręki do piersi, skłoniwszy się, iako u nich zwyczai, Karaczbiey. Y co telko odprawiło się, zbierał y hetman z kilką pułkownikami. Dopiuro wziowszy się z sobą y wyszedszy z namiotu, na dobrą godzinę certabant rationibus pro et contra. Pan Naiwyższy y Naswiętsza Panna, w ktorych iedynei łasce wszystka iuż nasza zostawała nadzieia, sprawiły, że Karaczbieia multum iuvit przyiazń y persuazya, że tam optata z nami proclamata pax. Y tak, powrociwszy od Karaczbieia, on przez cały tydzień pisząc, razy z dziesiątek przepisywał pacta; nim słonko zaszło, przepisałem ostatni raz na zgodne ab utraque parte postanowienie. Nazaiutrz, we czwartek, przez ichmć pp. kommissarzow naszych y hetmana podpisane, in vim triumphu woyskowego ogłoszone działami. Po ktorym ogłoszeniu zaraz, nie iadszy, cum pace et summo gaudio, gloria Dei et nominis Reipublicae, odiechaliśmy y recta ciągneliśmy multis passibus z wyprawionemi od hetmana: Teterą, Kowalewskim assawułą, Kapłunskim, pod Toruń, do krola jmci, z Hadiackimi pactami, ktore przez krola jmć Kazimirza, jmć xiędza Prażmowskiego, kanclerza, jmć p. Leszczynskiego, podkanclerzego, y ichmć pp. hetmanow y tak wielu ichmm. na ten czas tam będących czytane. Wdzięcznie quidem przyięte, ale na kilka punktow, mianowicie ratione zniesienia uniey, urzędow w woiewodztwach cztyrech, żeby telo ritus graeci szlachcie dawane były, y niektorych sarkneli, sekretnie iednak et insciis Kowalewskiego y Kapłunskiego, ktorych pierwei, sat gratiose ucontentowawszy, odprawiono; po ktorych odprawionych, my aż po expedyowanym na potem z soboty na niedzielę do Torunia (w ktorym Szwedzi byli) szturmie, odiechaliśmy y mieszkaliśmy w Połonney, na Wołyniu.

Do ktorey przyszła informacya od krola jmci, aby imć p. Bieniewski, kaszt. Wołynski, znowu, iuż roku tysiąc szescset pięćdziesiąt dziewiątego, po Nowym lecie, do Wyhowskiego po reformę mianowanych punktow, ktorych Respublica przyiąć nie mogła, iechał. Poiechaliśmy tedy w Ukrainę, zastaliśmy Wyhowskiego w Pereiasławiu na wsiadanym z wyprawą woysk Ukrainskich, z sołtanem Gałgą y z regimentem imci p. Potockiego, oboznego koronnego, ku woyskom Moskiewskim y rebellizantom Zadnieprskim; za ktorym kilka dni iezdżąc, aż pod Czornuchy, tentowaliśmy, ktorei nie mogliśmy się domiescić intantum, że infatis rebus odiechaliśmy. Potem nastąpił seim walny Warszawski die quarta aprilis, tysiąc szescset pięćdziesiąt dziewiątego roku, na ktory dla approbatiey pact Hadiackich ziechało kozakow gwałt poważnych, między ktoremi Samczenko, wuy rodzony Chmielnickiego, Konstanty Wyhowski, brat rodzony hetmanski, Hrusza, pisarz generalny woysk Zaporoskich, Hrycko Lesnicki, pułkownik Mirhorodzki, Mazepa y tak wiele. Na ktorym seimie krol jmć cum tota Republica zastanowili się naprzod przy chwale Bożei ratione uniey, aby nie upadała, potem przy urzędach, żeby wolno krolowi jmci komu chcieć rozdawać, y ynnych nieznosnych, na ktore żadną żywą miarą Rpta pozwolić nie chciała. Quaerunt tedy modos et media do ukontentowania Ukrainy; wysyłaią iak znowu tych że ichmm. pp. kommissarzow, persuaduiąc: iakoscie zaczęli, tak konczcie. Renuunt ichmci, ponieważ na to pod Hadiaczem przysięgli, częstuiąc tak wielu ichmciow na seimie będących tąż functią; quibus fatis sed sic volentibus padła birka na mnie, ubogiego pisarza. Ochotny tedy dla dalszey przysługi ku panu y oyczyznie, z zalecenia niebosczyka im. p. Bieniewskiego, woiewody Czernihowskiego, w wielkanocną sobotę, to iest dnia dwunastego aprilis, z expedycyami krola imci y Rzptei do Wyhowskiego y z conferowanym do ukontentowania onego na woiewodztwo Kijowskie przywileiem wyprawiony od imci p. Leszczynskiego, podkanclerzego koronnego, który mi telko na drogę złotych cztyrysta dał, declaratią iednak od krola imci y Rptei uczynił, że

moiego ubogiego szlacheckiego urodzenia z antecessorow z Białei Rusi declaratia, a nie nobilitatia być miała, przy ynszym ucontentowaniu. Wyiechałem tedy tego ż dnia sobotniego z Warszawy y przeprawiwszy się przez Wisłę, zanocowałem na Pradze zarowno z odprawionym y dobrze ukontentowanym Samczenkiem, wuiem Chmielnickiego rodzonym. Nazaiutrz, na samą Wielkanoc, tak naszą, iako y ruską, summo diluculo wyiechaliśmy, y iechaliśmy z sobą non tam libenter, quam reverenter, bo mnie trzeba było pospieszać, a on mnie od siebie nie puszczał, bo mnie oraz onemu y za przystawa, w czym była wielka nieostrożność, uczyniono aż do Białei Cerkwi. Od ktorego iakiem miał tentationes, ty sam Boże widzisz! Naprzod chciał wiedzieć, o czym bym iechał do Wyhowskiego, żebym mu powiedział, gdzie mi obiecywał dwanascie tysięcy ad manus dać, y tak wiele sriber, koni, bydła na Wołyń zasłać, bylebym w iego domowce w Pereiasławiu był, ażebym te pieniądze na maiętność na iego imie dał y poty w niey zostawał, aż by on sam z żoną, dziecmi ziechał. Rzkomo wielce się z tego ciesząc, że mu szlachectwo dano y przywilei na Kozielec samodziesiąt, częstokroć ze mną mowiąc, że „moie dzieci nie będą na groble chodzić",—a tu co innego knował y przemyszlał o zdrowiu moim, albo o zasłaniu do cara iz temi expedycyami. Przyiechawszy tedy ze mną do Białacerkwi, pułtora dnia bawił, mnie od siebie nie puszczaiąc, conferencye potaiemne czyniąc z półkownikiem Białocerkiewskim y tameiszą starszyną; ale Pan Naiwyższy de laqueo venantium eliberavit me, że on rozgniewany, ex quo z nim iechać do Pereiasławia nie chciałem, a ia do Czehyryna pospieszyłem. Jednak brata swego stryiecznego, ktory żonę miał w Czehyrynie, iako piawkę do boku mego, żeby mnie nie odstempował, przysadził. Tam ia w Ukrainę iadąc, dla przysługi Rzptei barziey, a niżeli dla zdrowia (cuique lubo prima cura) rozsadziłem dla prędszego powrotu konie: iednego w Białei-Cerkwi u Maziepinei, ktorey mąż na seymie był, drugiego w Bohusławiu, w starostwie imci p. woiewody Czernihowskiego, trzeciego w Korsuniu, tak, żem telo na

iednym do Czehyryna koniu, ze dwoygiem czeladzi, w sobotę, w niedziel dwie, do Wyhowskiego przyiechawszy, zaraz pooddawałem (tacite iednak do pokoiu iego proszony) expedycye, ktore wprawdzie gratissimo acceptował animo, ile circa oblatum na woiewodstwo Kiiowskie beneficium, ale to rzekł, żeś „z smiercią przyiechał y smierć mi przywiozł; dai Boże, abyśmy obadwa panu y oyczyznie w tym mogli usłużyć". Y siadszy na łużku, nie maiący nikogo przy sobie, zapłakał; ia też sobie, patrząc na niego, zapłakałem. Tandem rzekłem: „iest wola y łaska Boża; restat ieszcze na sczyrei y życzliwei wmci ku panu y oyczyznie przyiazni: kiedy zechcesz, wszystko będzie dobrze, et hoc optato fine totum coronabis opus et pokażesz toti christianitati, co też możesz, za co mereberis multum nie telko u krola imci y Rzptei, ale u całego chrzescianstwa, a tandem, co naiwiększa, nieoszacowane meritum odniesiesz u Pana Boga". Padszy tedy na kolana, palce złożywszy na krzyż, rzekł: „obaczysz, co będę czynił dla usługi Rzptei. Teraz nie miey mi za złe a odeidź odemnie, nich się recolliguię". Ukazano mi tedy gospodę nad samym Tasminem, nad rzeką; gdzie powziowszy wiadomość Kowalewski, assawuła, przysłał po mnie, prosząc mnie do siebie na wieczerzą; do ktoregom teło co przyszedł, przywitawszy się, zaraz rzekł: „Pane brate, z uniieiu-ś przyiechał? Ne widaiu, iak toie budet po prysiazy".—„Jam nie czytał, ale z tym przyiechałem, z czym mnie przysłano"—więcey nie mowił. Dano iesć z mięsem; prosi, żebym iadł; gdym się wymowił, że post na mnie, powiedział: „to bo licho, szczo-ieś lachom stał"! Nie zaparłem się. Dano sczupaka przypiekłego, ogurkow y bułkę pszeniczną; potem wypiwszy szklanek trzy miodu, a dobranoc dawszy, odszedłem. Nazaiutrz, w niedzielę, Kapłuński mie na obiad zaprosił, u ktorego y Astamaty, wołoszyn, był, posłaniec od cesarza Tureckiego, o czym—nie pytałem się. Ale nazaiutrz, przy odprawie tego Astamatego, przyniosł respons pisarz hetmanski, na ten czas Borysowicz, przy mnie, dla podpisu, ktory gdy przeczytał, przy kilku murzakach y pułkownikach dał w gębę hetman Borysowiczowi, mówiąc: „bodai tebe hanebne zabito! Maiu

ia swoho pana pryrożonoho". Zawołano drugiego pisarza, Krzywieckiego; kazał inaczey przepisać. Potem na drugi dzień, convocowawszy wszystkich pułkownikow y starszynę, gdzie przybyli oyciec y brat Daniło, y opowiedziawszy im (co tak być musiało), otworzył im mentem Reipublicae, z czymem przysłany. Wszyscy iak by się iuż zmowili, rzekli: „Wszak iuż z oboiey strony przysięgli! „Ne siło, ne pało, a wże odmeniaty!" Hetman rzekł: „ia na waszu wolu daiu; sczo schoczete, to y uczynite". Rzekli: „ne tak że, pane hetmane: nechai że z soboiu naradymo". Odłożyli tedy do dnia trzeciego; przez ktore ia dni u hetmana bywaiąc, wyrozumiewałem z samego ż, na co by się zanosiło: że cale inclinatus był optatis Reipublicae, ale między pułkownikami, instinctu oyca y Daniła, brata, szemranina, a czerń, kupami po miescie chodząc, na mnie, by na wilka przechodzącego, poziraią. Tandem, gdy dzień trzeci przyszedł,—ia też co raz przychodząc urgeo expeditionem,— uczyniwszy hetman convocatią assawułow, pułkownikow, gdzie znowu przybył oyciec y Daniło, brat, uczynił do nich rzecz: naprzod od nieszczęscia swoiego, że wzięty od kozakow, osadzony do działa, potem volubili fortuna, przy Bozkiey opatrznosci y łasce Chmielnickiego, za instantią y promotią ych że obrany za pisarza, iako tedy gessit hoc munus, re, consilio, dexteritate militari sczyrze, życzliwie, odważnie Ukrainensem rempublicam wspirał, y iako się na hetmanstwo po Chmielnickim nie wsadzał, ale miłoscią ych szczególną obrany, z tym się odzywaiąc, rad będąc to czynić, co by z ych nailepszem być mogło. Co się działo przy murzakach kilku obecnych, ktorym na ten czas pieniądze wydawał. „Więc że krol imć, pan miłosciwy, cum tota urget o te puncta Republica (mowi), co mamy czynić? Jużeśmy, mowi, w wielką nieprzyiazń z Moskalem zaszli, tym y owym postronnym panom naraziliśmy się; musimy się cale do pana przyrodzonego, iako do oyca łaskawego, skłonić y na to pozwolić; a w ostatku, ieslibyscie nie chcieli pozwolić, tedy ia buławę oddaię w waszą dispositią". Y porwawszy ią z kąta, położył na stole, a sam powstawszy, stanął przed stołem, mowiąc: „Wolę

czerniakiem, bratem waszym, być, przy moiey wierze y przy moiey wszelakiey ku Woysku Zaporozkiemu szczyrości y życzliwości, na ktore iak znowu gotowem przysiąć, a wmci kogo chcecie z między siebie obierzcie za hetmana". Dopiuro assawułowie z pułkownikami, poirzawszy po sobie, rzekli: „Miłosciwy panie hetmanie! Uchoway Boże, żebyśmy to uczynić mieli! Ale dziy się wola Boża! O to telko prosimy, aby w Czehyrynie, Pereiasławiu, Korsuniu y Białocerkwi uniey nie było". Co widząc ociec z Daniłem, zaraz od stołu wstawszy, poszli do alkirza, w ktorym matka była, y troszeczki poczekawszy, wyszedszy matka rzecze do hetmana: „Iwachnu! iużeśmy poiedemo".—Rzekł hetman furibunde: „Idte chocz do diabła! Radzi byscie mię w łyżce wody utopiły za to, żem was panami poczynił!" I nie czekaiąc obiadu, nie pożegnawszy się z hetmanem, odiechali. Po odiezdzie ktorych prosił na obiad starszyny, z między ktorych iedni byli, drudzy odeszli; na ktorym y ia byłem. Po obiedzie wszyscy pili za zdrowie krola jmci y Rzpltey, a naprzod hetman, y mało co zabawiwszy, zawołano dwoch pisarzow, ktorzy Hadziackie pacta na blankietach ad mentem Reipublicae tegoż dnia przepisali y podpisali. Z ktoremi, iako y innemi expedycyami, tego ż dnia, godzin dwie w noc, cicho z Branickim, pokoiowym swoym, propter securitatem meam, z Czyhyryna na Smiłę, gdzie Daniło residował, wyprawił, dawszy mi na drogę nie więcei, telo złotych trzydziesci szelągami, wymowiwszy się, że na ten czas tatarom płacił, ale uczynił obietnicę ukontentowania podwoiewodztwem Kijowskim, z admonitią iednak, ktora mi za wszystkie consolatie stanęła, abym spieszno, nocą y dniem, a ostrożnie iechał, nawet z samego Czehyryna. Jakoż gdym z Czehyryna, że noc niewidna była, wyieżdżał, warty pytali, kto by iechał; iam się nie odzywał, telko Branicki, mowiąc: „Czy wże y mene, Branickoho, pokoiowoho hetmanskoho, ne piznali?" Jechaliśmy tedy noc całą przy zeszłym napotem miesiącu do Smiłei, mil siedm ukrainskich; do ktorey o wschodzie słońca gdyśmy przyiechali, ukłoniwszy się Daniłowi, prosiłem o konwuy.—„Dałbym konwoi, darowałbym ci y konia dobrego,

gdybyś nie był z rusina lachem; takiż proszu na obid". To rzekszy, odszedł do cerkwi, tak żem się telo sam został w izbie, a Branicki poszedł na rynek. Interim wychodzi z alkirza Danilicha, Chmielnickiego corka, y rzecze: „Laszeiku, ne czekai obida, ani podwod!" y zamkneła drzwi za sobą. Po mnie tak mroz y poszedł. Przyszedszy wskok do gospody, powsiadawszy z czeladzią na konie, nie czekaiąc Branickiego z rynku powrotu, pospieszyłem do Korsunia, do ktorego mil ukrainskich dziewięć, gdzie mnie y Branicki dognał. Tam przybiegszy godzin dwiema przed wieczory, z godzinę popasszy y swego konia odebrawszy, także konwui (na ktory list hetmanski był przy Branickim) wziowszy z miasta, na całą noc poiechaliśmy, y w nocy przyiechawszy do Bohusławia, gdzie koń na rozsadzeniu zostawał. Odebrawszy konia, a znowu inszy konwóy, tam ten porzuciwszy, wziowszy, przyiechałem do Bialeicerkwi godzin kilka na dzień, gdzie koniom popasszy, konia swego odebrawszy, a ynszy, iak znowu, z miasta konwuy wziowszy, spieszno, nocą y dniem, iechaliśmy aż do Ostroga, do ktorego w sobotę na noc zawczasu, z popasu Czudnowskiego, gdzieśmy w wielkim byli niebezpieczenstwie (bo nam o pogoni opowiedziano), przyiechali y dopiero pierwszą bespieczną w Ostrogu noc mieliśmy. Jakom tedy iuż w niedzielę z Ostroga wyiechał, tom iuż iechał aż do Lublina, nie biorąc podwod nigdzie, telo w Lublinie we srodę po obiedzie; a na czwartek, na godzinę wtorą z południa, stanołem z expedycyami w Warszawie. Z ktoremi żem imci pana woiewody czernihowskiego (ktory mi przykazał, abym, powrociwszy z Ukrainy, naipierwiey iemu z tym ze wszystkim okazał) w senacie, czegom sobie wielce życzył, iako mi y imć pan podskarbi, wyprawuiąc w Ukraynę, zlecił, nie zastał, ale w gospodzie, z teraznieyszym naiasnieyszym krolem imcią, panem moim miłosciwym, y xiążęciem imcią Michałem Radziwiłem, conferentią około opieki xięcia imci Alexandra Ostrogskiego y Zasławskiego czyniącemi, zastał. Pooddawałem expedycye, między ktoremi y listy od hetmana do ichmm. byli; ktore ichmm. przeczytawszy, zdziwili się, żem za ieden tydzień mil sto trzy-

dziesci cztyry ziezdził, gdziem był wdzięcznym gosciem całei Rzpltei. Tam że naiasnieyszy krol imć teraznieyszy, p. m. m., pogłaskawszy mnie po głowie, promotią swoię panską ad totam Rempublicam z drugiemi ichmciami przyobiecał. Na ktorąm ia się cale, yle na imć p. w-dę Czernihowskiego, że moiego szlachectwa,—ponieważ moy dziad nobili genere natus z Białei Rusi był,—declaratiey z łaski swey miał doyrzeć, spuscił. Ale sic fatis volentibus, że mi iegomć zairzał tey szczęsliwosci, chcąc mnie przy sobie assiduo mieć. Trzeciego dnia ante conclusionem seymu wyprawiono mnie znowu z Warszawy z ichmmciami pp. kommissarzami z commissią do Lublina, za ktorą cerkiew Lubelską, w uniey będącą, w disunią, instantibus kosacis, oddawano. Po oddaniu ktorey, powrociwszy nazad do Warszawy, zastałem seym skonczony y przywilei na nobilitatią dany. O co gdy z tym że imcią p. woiewodą Czernihowskim expostulowałem, że z łaski jego kr. mci y Rzpltey declaratia być miała, odpowiedział: „iescze to większa twoia sława, żeś ty sam własną cnotą y usługą Rzpltey zasłużyłeś, doskonale nie wiedzący o krewnych swoich, ieżeli są do tych czas na Białei Rusi". Jakożkolwiek stetit, providentiey Bozskiey poruczywszy, a zawdzięcznie od Rzpltey nie więcey, telko to, przy moich stratach, sczyrze iey y życzliwie nie tylko za pisarza w traktatach, ale na teyże usłudze maiąc poczet pod chorągwią imci p. woiewody Czernihowskiego, do teyże ordinowaną usługi, w kompucie woyska kwarciannego będącą y z nami w Ukrainę chodzącą, służąc zostawałem dotąd, a nemine labefactus na honorze moim ubogim; y owszem, przed nobilitatią będąc namiesnikiem zamku Łuckiego, oraz y viceregentem grodzkim Łuckim, przymuiącym ad acta działy, donaty y wszystkie in genere sprawy (czego by ichmci pp. obywatele Wołynscy, moi wielce mciwi panowie, nie cierpieli, gdyby o moim urodzeniu y z tak starożytnemi domami zpokrewnieniu nie wiedzieli); potem, po nobilitatiey, regentem trybunalskim woiewodstwa tegoż, tandem regentem grodzkim Luckim y znowu zamkowym namiesnikiem, poborcą woiewodstwa tegoż powiatu Łuckiego, zarowno z bratem moym stryiecznorodzonym imcią

p. Jakubem Kisielem, powiatu Włodzimirskiego, czego wszystkiego są documenta authentyczne. A że złosliwi y nienawisni adwersarze, his omnibus spretis, per sinistram suam informationem do tego mnie przywiedli, żem się musiał przed swiątobliwym sądem trybunalskim, pauperem meum tuendo honorem, nad ktory niemasz nic milszego, z niemałym kosztem moym prowadząc go, przez lat trzy sprawować; tedy, aby w dalszy czas ten że moy ubogi honor, za moie liche usługi conserwowany, in dubium nie był vocowany, iako tę ubogą pracę y odwagę moie propter posteritatem, tak y decrett trybunalski, ad acta podaiąc, własną ręką moią podpisałem.— Krzysztoph Peretiatkowicz.

Которая жъ то инъформацыя, за поданемъ и прозбою вышъменованого подаваючого, а за принятемъ моим урядовым, до книг нинешных гродских луцъких ест вписаная.

Актовая книга Кіев. Центр. Архива № 2210, л. 981—987.

XCV.

Письмо польскаго полковника Томаша Карчевскаго къ хорунжему надворному Константину-Владиславу Пацу о военныхъ успѣхахъ Выговскаго въ лѣвобережной Малороссіи и о Конотопской битвѣ. Изъ лагеря близъ Бузска, 1659 года, 20 іюля.

Wielmożny mscy panie chorąży nadworny koronny, moy wielce mscy panie!

Pysanie wmci mego msciwego pana, de data 14 junnii pysane, doszło mie, w ktorymeś mi wmc pan obiecował sprawky moie, że nie miały dosć przez pocztę Miedzyboską, ktorych do tego czasu nimasz y nie wiem, gdzie się onych pytać. Wielce proszę ia mego msci pana, racz spytać imcy pana Stadulego o me listy; od imcy pana Stadulego miał list imsc pan obozny, a o tych sprawach moich żadney zmianki nie czyny.

Czo też do wiadomoscy godnego, wypysuię wmci memu msciemu panu. Za Dnieprem, za łaską Bożą, imcy p. hetmanowi Zaporowskiemu się scescy: znacnych potrzeb dwie wygrał, iednę w ktorey sam nie był, ieno pułk Cehrinsky, a teraz stoy tam kilkanascie tysięcy kozakow. Moskwy dwa tysiąca zdaie się było; tych zbito y samego tego hetmana, ktoremu buncuk y buławę nie dawno przywieziono było od cara, wzięto. Starszyna także Moskiewska, ktorzy tam były, wszystkich pobrano w niewolę.

Teraz zasz swieżo, za przysciem hanskiem, to iest 28 iuny wedlug starego kalendarza, idąc pod Konotop, aby deliberował p. Hulanickiego z oblężenia, zastąpiło mu w myli od Konotopu na przeprawie Moskwy pietnascie tysięcy, ktorych piechota kozacka y z dragonią odstrzelały od przeprawy, że się woyska część nie mała iuż była przeprawiła przez też przeprawe, ktorzy bawyli tylko woysko to Moskiewskie, asz han obyszedł na drugą przeprawę w tył onym. Jako prętko han iem w tył przyszedł, zaraz confusia się stała między niemy, że uciekać prec by. Wsiedly na nych tatarowie tak, że ledwo kto mogł ucieć do taboru, prawie tam wszyscy zginely. Było tam kniasiow kilka w tey potrzebie, żaden nie uszedł, wszyscy tam zginely, osobliwie kniaź Hrehori Romadanowsky, kniaź Semen Pożarsky, kniaź Semen Lwow, Andrey Buturlyn y syn tegoż Buturlyna, Iwan-Strybel, Andrey Wolynean(?) syn, pułkownik raytarsky. Owo zgoła to celnieysze woysko wszystko zgyneło, y cy wszyscy kniaziowie, ktorychem pomienył, y inszych wiele starszyny po tey bitwie nazaiutrz, w dzień swiętego Piotra ruskiego, powyscinano. Tego ż dnia zaraz ze wszystkym taborem y hanem potstąpył imć p. hetman pot Konotop, gdzie iuż Moskwa, co staly we trzech okopach, do iednego sie zemknely. Na ten czas, gdy się zmykaly, uczynył wycieckę p. Hulanicky z miasta y tem nie małą skodę w nych uczynył, na ten czas y taboru smat duży iem wział, dział kylka, mozderzow kilka, wozow syła z amunitią, kul ognistych, prochow y inszych z rzeczy nie mało. Kniaź Trubecky zaraz urobył sobie przeprawę na rzece Konotopie y iuż był

część taboru przeprawył na tamtę stronę ku Putywlu, ale zaraz imc p. hetman Zaporowsky część woyska swego y Tatarow nie małą część przeprawił, broniąc się im przeprawować, gdzie teraz iuż w scysłym barzo obleżeniu kniaź Trubecky zostaie. Imść strażnik nieborak był tam w niemałym niebespieczenstwie, konia mu pod niem z działa zabito, iego samego znowu z działa także kula troche zacepyła, ieno przecie Pan Bog strzegł, że nie bardzo. O posyłky cudownie narzeka, że ich nie ma od krola imscy.

My też tam niebożęta, około Kiiowa, w ustawiczney pracy zostaiemy. Moskwa wypada; my opodal stoiemy dla tego, że nas nie wiele. Jako nam tylko dadzą znać, że wysly, zaraz bieżemy, żeby ich kiedy w polu gdzie zaskoczyć, nigdy nie możemy. Dnia honegdayszego, gdybyśmy godziną byly pospiesyly, mogly byśmy byly przy łasce Bożey dobrze goscyć; ieno że to nie mogło bydź żadną miarą prędzey, gdy żeśmy y tak koniom się barzo nadprzykrzyły. Myslemy się bliżey przyblyżyć, ieno trzeba konię wszystko w ręku trzymać. Już nas albo krol imść zwiesć każe ten ostatek, albo też więcey woyska niechay nam przysli; gdyż to nam iuż y kozacy publice mowią: ieżely zaś więcey nie ma bydź, tedy wolemy y wy nie będziecie. Dla Boga, niechay i. kr. mść mysly przecie o Ukrainie, gdyż lubo to za łaską Bożą y bez naszych posiłkow szczescy się p. hetmanowi rzeczy, to po staremu nie dobrze, że nas tam niemasz. Y teraz znowu tak han kozakom, iak kozacy Tatarom przysięgę wykonywaly nigdy się nie odstępować y przeciwko każdemu nieprzyiacielowi spolnie sobie dopomagać; żeby się zaś potym obyść bez nas nie chciely, kiedy teraz, gdyśmy iem potrzebny, nie dopomagamy.

Jako mie też telko roskazanie wmci mego msci pana doszło strony uniwersała od imscy pana hetmana, zarazem posłał, gdzie my pysze imść pan hetman, że imść pan pysarz Wielkiego Xięstwa Lytewskiego p. Połubynsky na dobra te wziął unywersał iuż u imscy pana hetmana, mianuiąc ich swoiemy, gdzie imć p. hetman sądzi, żeby się tam ichmość między sobą zgodzely: komu będą te

maietnoscy należały, tedy ia y potym dam unywersał imscy panu chorążemu; a teraz, żem iuż dał iednemu, drugiemu trudno mam dać. Zaczym wmc moy mscy pan racz się dowiedzieć, co by to było y dla czego to imść pan pysarz uczynył, a mnie wm. moy mscy pan day informatią, iako sobie w tym postąpyć... O tych przywileiach na te słobodky moy dobrodzieiu racesz się wmć moy mscy pan pytać, gdzie się podziały, gdyż gdyby były posłane na poctę Miedzyboską, pewnie by mię dosły; luboć to nie pewna rzecz, ależ przecie niech bym się y na czasie pocieszył choć troche. A proszę moy dobrodzieiu o to prętko ieżeliby może bydź, gdyż bym przecie za unywersałem imscy pana hetmana mogł cokolwiek wziąć tam; teraz musie iuz kto inszy odemnie. Wmć moy mscy pan P. Boga się nie boiesz y nie często y barzo mało pyszesz do mnie, a ia y często y syła, y teraz miał imść pan obozny od p. Stadulego listy swieże, a do mnie nic nie było przez tę poctę; uniżenie proszę, nie zapominay mię wm. moy mscy pan. Y imść pan chorąży Wendensky tak łaskaw, że iedney lytery przez ten rok cały nie miałem od imscy; przynamniey by imść, ieżeli wm. moy mscy pan iesteś zabawny, mogł napysać cokolwiek, gdy żem ia też sługa imscy. Copią lystu imscy pana hetmana do imscy pana oboznego, po tey iuż potrzebie pysanego, odsyłam wmci memu msciwemu panu. Z uniżoną przytym usługą oddaię się łasce, ktorego iestem zawsze y będę sługą

Thomas Karczewsky, sow. a... polny.

Jchmosciom moiem msciwem panom łaskawym wszystkim moy uniżony pokłon utriusque parte.

Dat w obozie na Busku, 20 iulii a. 1659.

Изъ Московскаго Архива Министр. Иностр. Дѣлъ.

XCVI.

Письмо полтавскаго полковника Ѳедора Жученка къ наказному гетману Ивану Безпалому о безпорядкахъ, происходившихъ въ Полтавѣ. 1659 года, 19 іюля (стараго стиля).

Намъ велце ласкавый пане гетмане Войска его царского величества Запорозкого, добродѣю нашъ!

Доброго здоровя і вшелякихъ радостныхъ потѣхъ отъ Господа Бога вашой милости в долгый часъ уприйме зажывати зычымъ, яко сами собѣ.

До вѣдомости вашой милости доношумъ, іжъ дня 18 іюля незносная тривога в насъ в Полтавѣ стала и розрухъ великий и бунъты незносные, где тыжъ в томъ розруху Павла Перехристу и Мирона, осавула бывшого, смертию поконано, и з листами нѣкоторыми чернъца Епиѳания монастыря нашого Полтавъского поймали, и листы отъ Кирила Пушъкаренъка его именемъ писаны при томъ чернъцу и при печати полковой; а тые листы тотъ чернецъ самъ писалъ до Каплонъского и до Горкуши именемъ Кириловымъ. Теды чернца того поймалисмо з листами, и Кирило Пушъкаренъко, тое учувъши, що того чернца поймали, самъ Кирило з города безвѣдома зыйшолъ, и мы его зыймали и у везенъю держимъ и чернъца; а листы тые, в чернъца що были, воевода нашъ полтавъский Никитий Дмитровичъ Зѣновичъ, взявши тые листы, до околничого до князя Григория Григориевича Ромодановъского послалъ. Що милость ваша учуете в тыхъ листахъ при околничомъ и при князю Трубецъкомъ; а тотъ Павло Перехриста вводитель свѣту всему былъ. Обо всемъ милости вашой и о вшелякий ресъпонъсъ просимъ. А я теперь ново обебраный до часу в городѣ зостаю. При тымъ самъ себе ласце вашой отдаюсь. С Полтавы, июля 19 дня, 1659.

Вашей милости во всемъ зычливые и нанижшые слуги Ѳедоръ Жученъко, полковникъ полътавъский, зо всѣмъ посполствомъ.

Въ томъ велце вашу милость просимъ, рачъ намъ ознаймити: если города держатся, чили въ царские городы, покинувъши городъ Полтаву, вступать. Просимъ о посилку люду намъ для помочи, рачте що найпрудше присылать, кгды жъ непрiятелий що часъ сподѣваемъся на себе. Плачъливе вашу милость просимъ, давайте ратунъку, жебысмо дощенъту не погинули, любо околничей князь Григорий ратныхъ людий до насъ жебы прислалъ, помочи додаючи. О тое пилно, пилно просимъ.

Подлинникъ на листѣ бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ печатью на черномъ воску подъ кустодiею. На пакетѣ надпись:

Его милости п. Іоану Безпалому, пану гетману Войска его царского величества Запорозкого, добродѣеви моему, отдати пилно, пилно належит.

Внизу первой страницы помѣта: Переведенъ листъ июля въ 28 день.

Хранится въ Моск. Архивѣ Министр. Иностр. Дѣлъ.

XCVII.

Письмо короннаго обознаго Андрея Потоцкаго къ королю съ вѣстями о томъ, что происходило въ Украинѣ. Изъ лагеря на Рудкѣ, 1659 года, 4 августа.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie moy y dobrodzieiu miłosciwy!

Nie maiąc na ten czas znacznieyszym z nieprzyiaciela presentem moie wierne w. kr. mci, m. m. p., wyswiadczyć poddanstwo,

dwuch rumakow pod nogi w. kr. mci, p. m. m., ofiaruię, ktore abyś w. kr. m. p. m. m. od wiernego poddanego a uniżonego sługi swego miłosciwie przyiąć raczył, uniżenie w. kr. mci, p. m. m., proszę. Statum Ukrainy krótko w. kr. mci wypisuię. Po przegraney potrzebie y zginieniu Romadanowskiego, Trubecki zaledwie obronną ręką uszedł taborem do Putywla. P. hetman Zaporoski obrocił się przeciwko tym miastom, ktore sequebantur partes Moskwy, iako to: Rumno, Łochwica, Połtawa. Rumno się iuż poddało dotąd pewnie p. hetmanowi, y insze sequentur, podobno, partes victoris. Moskwa z Kiiowa temi czasy przeszła była Dniepr, chcąc znowu Bariszpola dostawać; za wzięciem tedy tey wiadomosci, przeprawiłem się prętko przez Dniepr, o czym Moskwa dowiedziawszy się, nie podstąpiła pod Bariszpol, tylko Hoholowa wsi porabowała y Hoholowa dopaliła, a zaraz nazad do horoda powrociła. Przyszedszy ia pod Bariszpol, spodziewałem się, żem ich miał ieszcze w tey tam stronie Dniepru zastać; poszedłem ku Browarom, a pana Roszczyca posłałem pod Kiiow do Dniepra, ktory aż do samego szancu, ktory na tey tam stronie ma Moskwa u Dniepra, przyszedł, ale ani ich zastał, y oni też, lubo go widzieli, nie wyszli na tamtę stronę. Zostawiwszy ia tedy na tamtey stronie Dniepra p. Roszczyca dla tego, ieśliby usłyszawszy Moskwa o powrocie moim chcieli by znowu wyniść y Bariszpol infestować, samem na tę stronę Dniepru powrocił; gdysz mi dano znać, że Moskwa wyszła do Lebedy y chce na moy tabor, w niebytnosci moiey, uderzyć. Uprzedziłem ich tedy do swego taboru, a oni też, dowiedziawszy się o tem, do horoda powrocili.

Sierko teraz swieżo ułus wziął niemały w polach, gdy tu chan wyszedł na woynę, y wszedł w Zaporoże z tą zdobyczą, przez co nowe motus względem tego Sierka między pospolstwem insurgunt, przeciwko ktoremu p. hetman posyła pułk Czeherynski w pola. Ja p. Karczewskiego posyłam do p. hetmana Zaporozskiego y do chana, także do p. Hulanickiego, conferendo z niemi de ulteriori statu belli, co ich za mens iest. Co tedy przyniesie mi p. Karczewski, w. kr.

msci rzetelnie o wszystkim wypiszę. Przysięgi, ktore stanęły za przysciem chana między chanem, ordami wszystkiemi, p. hetmanem Zaporozskiem y wszystkiem Woyskiem Zaporohskiem, w. kr. msci, p. m. m., posyłam. Uniżone przy tym usługi moie przy wiernem poddanstwie oddaię łasce w. kr. msci, p. mego młciwego.

W. kr. mci, pana moiego młciwego y dobrodzieja, wierny poddany y uniżony sługa

Andrzey Potocki, obozny kor., st. W.

W obozie na Rudku, d. 4 augusti, 1659.

Po napisaniu listu mego do w. kr. mci, oddany mi iest list od p. hetmana Zaporohskiego, ktory w. kr. mci posyłam; z ktorego w. kr. mc wyrozumieć będziesz raczył, do iakowych mu przychodzi resolucij za tą prolongacyą posiłków od woyska w. kr. mci.

Ceduła w liscie:

Dochodzą mie wieści, że tamto woysko pod Gliniany barzo się miesza y nie tylko nie mysli tu isć, tak słychać, ale mysli się rozesć po woiewodztwach. Jesliby tak miało bydź (uchoway Boże miłosciwy!), nayiasnieyszy krolu, panie moy miłosciwy, y to woysko, co iest ze mną, nulla ratione mogło by się zatrzymać in officio, widząc, że tamci zażywaią wszelakich commoditates, a oni w ustawicznym głodzie, pracach y niebespieczenstwach zostaią; a ieszcze oni te maią maxime w kupie się zasług upominać. Jeśli by to tam miało tak bydź, wiem, że niepodobna ich wszytkich będzie utrzymać; y tak ledwie nas tu iest z pułtora tysiąca effective do boiu. Jać tu gotowem zostawać by y samowtor do dalszego ordynansu w. kr. mci, ale uchoway Boże, bardzo by się te kraie poskandalizowali. Na moiey, upewniam, miłosciwy naiasnieyszy krolu, panie moy, nie zydzie życzliwosci y pilnosci, ale P. Bóg wie, ieżeli efficiam co u nich.

P. hetman Zaporohski tu bardzo cudzoziemskiego potrzebuie woyska; więc ponieważ in obsequio zostaie cudzoziemskie woysko, przysłać mu dragonów y iesli można co piechoty, naprętce ze trzy tysiące. Jest moy regiment, albo raczey squadron, są y insze po-

blizsze; racz ich w. kr. msć kazać ruszyć, a ukontentuie się p. hetman y tym. Inaczey, uchoway Boże, żeby mu nie przyszło do tey resolucii, o ktorey w liscie do mnie swoim pisze, ktory posyłam w. kr. mci. To pewna, Hemmatego*), posła iego, bardzo u Porty wdzięcznie przyięto.

Gdy tę cedułę piszę do w. kr. mci, przyszła mi wiadomość, że Sirko wyszedł z Zaporoża y idzie ku Czyhrynowi. Jutro będę miał radę z p. Danielem, ktory potrzebuie co ludzi odemnie y chce iść do Czyhryna, aby mogł salwować panią hetmanową y swoią żonę w Smiły. Ale obaczę po rzeczach; życzyłbym sobie sam puiść przeciw niemu w pola y zatłumić ten ogień, bo pewnie kozacy go nie zatłumią, tylko chyba Tatarowie a my. Tatarowie, mam wiadomosć, że zagony puscili w Moskwę. Jedne tylko mam consideratio, że gdy stąd odeydę, obawiam się, żeby Szeremet Białey-Cerkwi nie ubigł y nowych buntow w pospólstwie tutecznym nie zaczął; a Białocerkiewski półk bardzo do tego skłonny, bo ieszcze im moskiewska przyiazń poniekąd w głowie tkwi.

Подлинникъ, съ собственноручной припиской Потоцкаго, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

---

*) Въ донесеніи объ Украинѣ Беневскаго этотъ посолъ поименованъ *Германомъ* (См. выше № LXII).

XCVIII.

Королевскій отвѣтъ посламъ гетмана Великаго Княжества Русскаго и воеводы Кіевскаго Ивана Выговскаго. 1659 года, 19 августа.

Respons urodzonym Krzysztophowi Łaskowi, pułkownikowi Kazimierzowi Czyżewskiemu, strażnikowi, Samuelowi Kurbackiemu-setnikowi Szapowałowskiemu, y Iwanowi Zabielle, na puncta, podane, od wielmożnego Iana Wyhowskiego, woiewody generalnego Kiiow-skiego y hetmana ziem Ruskich, posłom do i. kr. mci wyprawionym, dany z cancellaryi wielkiey koronney. D. 19 augusti, 1659.

Opowiedzą, qua gratitudine przyiąć raczył j. kr. mość tak znamienitą y w potomny wiek pamiętną przysługę wielmożnego woiewody Kiiowskiego, gdy nie tylko privatim, ale też et in publico wyswiadczył to j. kr. mść, solennes gratiarum actiones oddawszy Panu Bogu w kosciele s. Jana, przy obecnosci posłow postronnych monarchow, czego sami spectatores byli pomienieni urodzeni posłańcy. Te sz przysługę y dalsze wszystkie dla dobra pospolitego odwagi, prace y trudy wielmożnego woiewody Kiiowskiego obiecuie j. kr. mość łaskami et favorami swemi pańskiemi iemu y domowi iego zawdzięczać, żądaiąc pilnie, aby y do konca nie ustawał w życzliwosci swey przeciwko j. kr. mci y oyczyznie, ktora nigdy w dobrodzieystwa skąpa nie będzie, przy hoynym y pamiętnym szafarzu j. kr. mci.

Omieszkanie dawno obiecanych posiłkow wymówią u wielmożnego wdy Kiiowskiego; a czemu się to dotąd dzieie, sami sz będą swiadkami, poniewasz tam maią do Lwowa iachać y list wielmożnego woiewody Kiiowskiego oddać woysku, czego życzy j. kr. mość, aby nie poniechali. Szuka iednak j. kr. mość sposobow przez pp. komissarzow, na to od Rzpltey wysadzonych, y nie iest extra spem, że to woysko, ktore iest z synow tey oyczyzny złożone, da się

uiąć. Lubo tak oporem rzeczy idą po części, a to dla niedostatku pospolitego, gdy po tak długi czas niepłatne zostaiąc, uporczywie stawa poniekąd. Przybędzie ono iednak do pracy, nie powątpiewa j. kr. mość, y co zamieszkało, nagrodzi ochotą y dzielnoscią swoią. Azali y sami tę, da Pan Bog, pierwszą wielmożnemu wdzie Kiiowskiemu dadzą nowinę, wziąwszy woyskową declaracyą.

Nie zostawał po te czasy y w W. X. Lit. tak opuszczony nieprzyiaciel, gdy z rąk iego kilka iest odebranych fortec, y rożne klęski odnosił, iako y teraz swieżo pod Bychowem wziął nienagorszą chłostę; ale y tam mogły by były rzeczy daleko sporzey iść, gdyby nie ta mieszanina woyska koronnego była przeszkodą, z ktorego część na posiłek W. X. Lit. ordynowana iest od j. kr. mci. Byle się tedy, za pomocą Bozką, te motus uspokoiły, y tam się znacznie poprze ten nieprzyiaciel.

Opowiedzą y to, że j. kr. mość nic bardziey nie życzy, iako żeby tam nayprędzey stanąć osobą swoią, gdzie tak wiele przyczyn inuitant j. kr. msć. Dla tego wszelakie j. kr. m. bierze przedsię sposoby, iakoby się od tey strony z krolem Szwedzkim uspokoił; na to iuż swoich wysadzić raczył kommissarzow y w krotkim czasie ma nadzieię, że ten congres stanie spolnych kommissarzow, za ktorem bierze te j. kr. m. nadzieie prędkiego y skutecznego uspokoienia się z tym nieprzyiacielem. Niech tedy wielm. w-da Kiiowski pewien zostaie bytnosci w tamtych kraiach j. kr. mci, gdyż tego nie więcey wielm. w-da Kiiowski, iako j. kr. mość sam sobie życzy.

Nie rozumie j. kr. mość, aby ta kiedy paść miała potrzeba na wielm. wwdę Kiiowskiego, żeby miał do obcych się udawać protectiey, niedawno wierność swoię j. kr. mci y całey oyczyznie stwierdziwszy przysięgi obowiązkiem, maiąc w oczach tak iawne od Pana Boga błogosławieństwa, przy szczęściu j. kr. mci, które y to swieże nad nieprzyiacielem wyswiadcza zwycięztwo. Ta trocha mieszaniny niepłatnego woyska, przez ktorą to się omieszkanie stało, niech nic nie alterule wielm. wwdę Kiiowskiego, gdysz to się wszystko może w prędkim czasie uspokoić y oyczyzna od własnych sił swoich ten

mieć będzie zaszczyt, ktorego się od obcych spodziewać kiedy może wielm. wwda Kiiowski.

Rokoszu żadnego niemasz, za łaską Bożą, między poddanemi j. kr. mci, oprocz tego między woyskiem zamieszania. Wolą iest tedy j. kr. mci, aby z listem w. wwdy Kiiowskiego pospieszyli do woyska, ktory może siła dobrego sprawić w umysłach tamecznych, a tym więcey, gdy y sami ustnie opowiedzą, iakiem affectem stawa w. woiewoda Kiiowski z Woyskiem Zaporozkiem ku oyczyznie spolney, oswobadzaiąc onę od nieprzyiaciela, aby też y oni tym że przykładem chcieli się mieć do rowney przysługi dobru pospolitemu. Wdzięcznym iednak j. kr. mość tey ochoty, ktorą wyswiadcza w. woiewoda Kiiowski ku i. kr. mci y w tey przysłudze.

Żądać będą imieniem j. kr. mci, aby w. hetman u tego się kniazia Lwowa postarał, azali przez niego oswobodzony będzie wiel. podskarbi W. X. Lit. y hetman polny, w czym aby swego chciał przyłożyć starania y tę przysługę uczynił całey oyczyznie w uwolnieniu tego tak potrzebnego iey y zasłużonego urzędnika. Więc iesliby się iaki znaczny dostał więzień, tego życzy j. kr. mosć, żeby chciał pomnić na to w. woiewoda Kiiowski y sam swoim się przyłożył staraniem.

Posiłek pieniężny w tak ścisłem czasie Rzpltey iż żadną miarą być nie może obmyslony, w. woiewoda Kiiowski mieć za złe nie będzie, wiedząc, co się w oyczyznie dzieie, iako iest wyniszczona tak wielą nieprzyiacioł. Samego jego kr. mci intraty cale zruinowane przez te kilka lat, że cokolwiek w gotowiznie było y w zbiorach krolewskich, wysypać się musiało. Tego iednak rozumienia iest j. kr. mosć, aby w. woiewoda Kiiowski tamecznych włosci intrat zażył, ktore iako przedtym znacznym były posiłkiem Rzpltey, tak y teraz bydź mogą, gdy na to obrocone będą.

Zalecą imieniem j. kr. mci częstą w. woiewodzie Kiiowskiemu correspondencyą z wiel. kasztelanem Wołynskim, ktoremu to poruczyć raczył, aby się iako nayczęsciey z w. woiewodą znosił, iako

w tamtey zostawaiący bliskości, około tego wszystkiego, cokolwiek zachodzić będzie ugruntowanie pokoiu szczęsliwie dokonczonego.

To tedy przełożywszy imieniem j. kr. mci w. woiewodzie Kiiowskiemu, iemu samemu y całemu Woysku Zaporozkiemu, wiernym poddanym j. kr. mci, pańską jego łaskę ofiarować będą.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XCIX.

Письмо коронnаго обознаго Андрея Потоцкаго къ коронному гетману Станиславу Потоцкому съ вѣстями изъ Украины и съ просьбою о присылкѣ туда войскъ. Изъ лагеря подъ Котельней. 1659 года, 17 сентября.

Jasniewielmożny mscywy dobrodzieju!

Umyslnie posyłam do wm. m. m. pana p. Osuchowskiego, towarzysza z pod chorągwi moiey, aby dostateczną wmci m. m. p. dał o mieszaninach tutecznych informatią. Posyłam y listy p. Boruchowskiego dla lepszey około tego informatiey, ktory substitit w Białey Cerkwi, poniewasz mu połkownik Białocerkiewski nie radził, aby iachał do Chmielnickiego, gdysz dnia dzisieyszego miał publice poprzysiąć carowi Moskiewskiemu poddaństwo. Połkownik Białocerkiewski widzę, że cale się chce perseverare w poddanstwie j. kr. mci, iako z kopiey listu iego wm. m. m. pan wyrozumiesz; będę się o to starał, aby się, przy łasce Bożey, mogło y więcey połkownikow na stronę j. kr. mci przeciągnąć. Jakosz rozumiem, że będą y tacy, ktorzy zechcą przy j. kr. mci stanąć, gdy obaczą potęgę sił naszych; a gdy obaczą słabość naszą, y nayżyczliwszy nas odstąpią. Przeto życzyłbym, abys wm. m. m. p. do Zasławia się iako nayprędzey zemknął, a tych ludzi, ktorych wm. m. m. pan

masz iuż gotowych pod Zasławiem, rozumiałbym, żebyś wm. m. m. p. tu ich do nas przysłał. Sam, życzyłbym, abyś wm. m. m. p. w Zasławiu zostawał, nie pomykaiąc się tu daley, poki wm. m. m. p. nie będziesz miał kilkunastu tysięcy piechoty y artyleryi dobrey dosić z sobą, że nieprzyiaciel usłyszy o bytnosci wmci m. m. p. w Zasławiu, że tu masz wolą iść, bo fama bella constant.

Z woyskiem tym, ktore tu iest ze mną, racz wmc m. p. co uczynić; albo ich do boku swego wziąść, iako o to proszą, albo, iesli usługa j. kr. mci y Rzpltey tego requirit, żeby tu zostawali, racz ich wm. m. m. pan ulegować, napisać do nich, że wm. m. pan sam idziesz na woynę, y przysłać iakiego poważnego człowieka tu do nich, żeby ich imieniem wmci m. m. p. y powagą ulegował. Na te czterdziesci tysięcy za zimowy przeszły chleb racz im wm. m. m. p. effective przysłać assignatię, żeby zapewne odszukali te pieniądze; tudziesz y na przyszły zimowy chleb racz im wm. m. m. p. także przysłać assignatię, albo upewnić ich, że im prędko wm. m. m. p. rozdasz. Tedy rozumiałbym, że ich wm. m. m. p. tym snadniey możesz ulegować. Inaczey ia nie wiem sposobu, iakim by ich miał do dalszey pracy pociągnąć; dosyć na tym, że dotąd ich ieszcze w kupie trzymam. Ja sam widzę rzecz potrzebną ruszyć ich pod Pawołocz, iako półkownik Białocerkiewski potrzebuie, ale trudno ich mam ruszyć, aż ich wm. m. m. p. uleguiesz. Uniżone przytym usługi moie oddaię łasce wmci m. m. pana. W obozie z pod Kotelni, die 17 septembris, 1659.

Wmci m. m. pana, stryia y dobrodzieia uprzeymie życzliwy synowiec y uniżony sługa Andrzey Potocki, obozny kor.

Подлинникъ съ притисненной печатью изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

С.

Письмо Переяславскаго полковника Тимоѳея Цецуры къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ объ отправляющемся въ Москву греческомъ митрополитѣ Нектаріѣ, котораго за что-то цѣлый годъ держалъ въ заключеніи и ограбилъ бывшій гетманъ Иванъ Выговскій. Изъ Переяслава, 1659 года, 19 сентября.

Божіею милостію великому государю, цару и великому князю Алексѣю Михайловичу... (*полный царскій титулъ*).

Вашего же пресвѣтлого царского величества нижайший поклонникъ Тимоѳѣй Цецура, полковникъ Переяславский, с товарищи до лица земного у стопы ногъ вашего пресвѣтлого царского величества чоломъ бьемъ. А при томъ ознаймую вашему пресвѣтлому царскому величеству о отцу митрополиту монастыра Погоянинского Нектарію, который, з Кгреціи ѣдучи до землѣ вашего пресвѣтлого царского величества, былъ загамованый отъ незбожного того геретика Ивашка Выговского, который не тылко того всечестного отца метрополиту през целый годъ въ неволи держалъ, але и велѣлъ збить и, раны многи задавши, все, иле що мѣлъ, одобралъ и его знищилъ. Теперъ знову, за старанемъ и промысломъ Бога всемогущого а працею моею с товарищи, есть по воли и ѣдетъ бити чоломъ вашому царскому пресвѣтлому величеству, за которимъ я, яко вѣрный и неизмѣнно зычливый холопъ вашего царского пресвѣтлого величества, с товарищи моими до лица земного у стопы ногъ вашого царского пресвѣтлого величества чоломъ бью, прося у вашего царского пресвѣтлого величества милость надъ тѣмъ митрополитомъ показати и пожаловати оного одъ всещедрыя своея десница. А што тотъ незбожный іеретикъ, разбойникъ и драпѣжца Івашко Выговский обнажилъ и отнялъ, вашего царского пресвѣтлого величества, праведного, христо-

любивого і нищелюбивого государя нашего, всещедрая да исполнитъ десница; да за молитвами его во многолѣтномъ здравіи ваше пресвѣтлое царское величество, право правя скипетро царства Руского, побѣду, одолѣніе надъ враги Креста Христова и вашего пресвѣтлого царского величества одержите, а отъ всещедрого Бога милость неизреченную. На томъ я, яко вѣрный холопъ вашего пресвѣтлого царского величества, повторе у стопы ногъ вашого пресвѣтлого царского величества чоломъ бію и себѣ милости вашего пресвѣтлого царского величества желаю. Писанъ въ Переславлю, року отъ созданія мира 7168, мѣсяца сентебра во 19 день.

Подлинникъ, писанный на одной сторонѣ большого листа бумаги, хранится въ Моск. Архивѣ Минист. Иностр. Дѣлъ.

CI.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ извѣстіемъ о своемъ отреченіи отъ гетманства и съ просьбою о присылкѣ въ Украину давно обѣщаннаго войска. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 26 сентября.

Najasnieyszy miłosciwy krolu, panie a panie wielce mnie młciwy!

Jakowe na Zadnieprzu przez Ceciurę powstali rebellie, iużem to pierwszą przez p. Hruszę doniosł maiestatowi waszey kr. mci, pana mego młego, okkazią do wiadomosci. Ktora że y w sercach niektorey z tey strony Dniepru będącey starszyny znacznie poczynała exardescere, iedyną przełożenstwa mego rozbudzona invidią y sfactiowaną na urząd hetmanski na p. Jerzego Chmielnickiego inauguratią; visum było y mnie, abym, nie daiąc do dalszych in plebe przez starszyne wznieconych tumultow okkazii, dość kłopotliwy złożył urząd hetmanstwa. Jakosz, communicatis z iego mcią p.

oboznym koronnym consilijs, nie wprzody do złożenia onego przystąpiłem, aż wszystka starszyna y czerń Woyska Zaporozkiego fidelitatem y poddanstwo juramento probavit w. kr. mci. Co gdy y w generalney ich przy obieraniu nowego hetmana proclamatum est radzie, insignia, to iest buławę y bunczuk, przez przybyłą do mnie oddałem starszynę. A że w tym narodzie, nie nawykłym do dotrzymania przysięgi, trudno y niebespieczno mi było dosiadać, złączywszy garść ludu mego zaciągowego z woyskiem, pod kommendą jmci p. oboznego będącym, tumem pod Kotelnią udał, maiąc wolą nieco w tych zabawić kraiach, poglądaiąc, ieżeli cale wiary y cnoty w. kr. mci, panu memu młciwemu, podług swey dotrzymaią przysięgi, y małżonkę mą ze wszystką fortuną, na Czeheryńskiey zostaiącą fortecy, podług osobliwey swey, na to mnie daney, wypuszczą assecuratij. Ale iako to mnie, aby mieli temu dosyć uczynić, wątpliwość rodzi, tak nie życzyłem, aby ta forteca, pełna wszelakich woiennych apparatow y wszystkie niemal pobrane w te lata maiąca w sobie działa y artilerią, do wiadomosci w. kr. mci, pana mego młciwego, miała w ręce teraznieyszego dostać hetmana, ile że nondum iego fides probata maiestatowi w. kr. mci y całey Rzpltey zostaie. Ktory verendum, aby za powodem przewrotnych niektorych w tym woysku ludzi na moskiewską nie nachylił stronę, z samey swey młodosci będąc do wszelkich flexibilis rzeczy; na co ia tu z iego mcią p. oboznym koronnym osobliwe będę miał oko, oczekiwaiąc na mandata w. kr. mci, iako y gdzie nam będziesz roskazać raczył ustąpić y postąpić. Więc że nad inne czasy teraznieysza znaczney potrzebuie gotowosci immutatia, pokornie w. kr. msć, pana mego młciwego, wespoł z iego mcią panem oboznym koronnym upraszamy, abyś woyskom, po tak wielekroć obiecanym, co prędzey ku granicom zbliżyć rozkazać raczył, iakoby takową w nas gotowoscią uięta plebs a ustraszona starszyna od wiernego w. kr. mci, pana mego młciwego, nie mogła recalcitrare poddanstwa. Reliqua maiestatowi w. kr. mci delegata ode mnie persona p. Hieronim Borysowicz Szałatonia, bywszy u mnie generalny Woyska

Zaporozkiego pisarz, iako omnium conscius, enucleabit ustnie. Któremu abyś w. kr. mość, pan moy młciwy, dać raczył miłosciwe ucho y prętki z pocieszną do mnie regress odprawą, pokornie supplicuiąc, naniższe me pod nogi maiestatu w. kr. mci, pana mego młciwego, składam usługi.

W obozie pod Kotelnią, m. septembra d. 26, anno 1659.

Waszey kr. msci, panu memu młosciwemu, nayniższy sługa y wierny poddany

Jan Wyhowski, w. k. h.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго.

CII.

Письмо Ив. Выговскаго къ коронному гетману Станиславу Потоцкому такого же содержанія. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 26 сент. (6 окт.).

Jasniewielmożny msciwy panie woiewodo Krakowski, moy wielce msciwy panie y bracie!

Ukrainnych immutatij przez zbuntowane osobą Ceciury a przemowami zdradliwego moskwicina Zadnieprze dałem wiedzieć wmci m. m. panu przez kilka okkazij seriem. Teraz przyszło do tego, że gdy y w tey stronie starszyna niektora władze mey hetmanskiey odium concepit, p. Jerzego Chmielnickiego umysliwszy na ten po mnie substituere hetmanski urząd, zniozszy spolne rady z jmcią p. oboznym koronnym, mym msciwym panem i bratem, praevio od wszystkiey starszyny y czerni na wierne krolowi jmci poddanstwo iuramento, insignia z renunciatią buławie przybyłey do mnie oddałem starszynie. Atoli że temu narodowi, ktory nieraz fregit fidem, cale dowierzać trudno było, z woyskiem, pod kommendą jmci p.

oboznego będącym, złączywszy się z garscią lndzi mych zaciągowych, pod Kotelnią ustąpiłem, poglądaiąc pilno, iesli iuratam zechcą servare fidem, nie czyniąc z Moskwą conferentii, pogotowiu do ich nie przystaiąc protectij, y iesli żonę mą z zamku Czyhirynskiego, na ktorym praesidium me y wszystkiego Woyska artileria, podług assecuratij wypuszczą. Zostaie tylko, abyś wm. m. m. p. do dalszey j. kr. mci, pana mego młciwego, declaratiey, po ktorą p. Hieronima Borysowicza Szałatonię, pisarza mego, posyłam, woyskom od niemałego czasu w Ukrainę ordynowanym ku nam do granic zemknąć raczył. Czym uymiemy plebem rzeczy nowych chciwą, że iesli nie przysięgi pamięcią, przynaymniey formidine gotowosci woysk koronnych powinney krolowi panu y oyczyznie dochowa wiernosci. W ostatku na ustną ejusdem delegatae ode mnie personae, iako tego, ktory w Ukrainie moderni status y u mnie zdawna y teraz omnium conscius, zdawam relatią. Powolne me zatym łasce wmci m. m. p. oddaię usługi. W obozie pod Kotelnią, d. 26 septembra (6 octobra) anno 1659.

Wmci mego wielce młgo pana brat y sługa

Jan Wyhowski, w. k. h.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго.

CIII.

Донесеніе королю обознаго коронnаго Андрея Потоцкаго о томъ, какъ произошло низложеніе Выговскаго съ гетманства. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 7 октября.

Nayiasnieyszy młsciwy krolu, panie, panie dobrodzieiu moy młsciwy!

Na co się było zdawna zaniosło, tandem parturivit to Ukraina, iż p. Wyhowskiego, hetmana Zaporohskiego, kozacy z hetmanstwa

złożyli, a to takim sposobem: Skoro bowiem wybuchnął ogień rebelliey Zadnieprskiey, przez Cucurę, pułkownika pereiasławskiego, wzniecony, y tuteysze, z tey strony Dniepra pułki ięły się kupić y rożne agitare consilia, czy w poddanstwie w. kr. mci zostawać, czy udać się do cara Moskiewskiego. Tym czasem ia starałem się o to naybardziey, iakobym mogł p. hetmana Zaporohskiego tu pertrahere do siebie, gdyż miał niemało takich, ktorzy mu radzili, żeby się był w pola udał y szedł do chana. Upatruiąc ia, quantum by z tego w. kr. mci miało bydź praejudicium, gdyby Porta Ottomańska iego causam uczyniła suam propriam, boć y tak Porta Ottomanska poczyna to iawnie decantare, że sobie praetendit ius na te tu provinciae ztąd, że iuż lat dwanascie armis suis od rożnych nieprzyiacioł zaszczyca te tu kraie. Praevaluit iednak w p. hetmanie Zaporohskim miłosć ku w. kr. mci y ufnosć w milosierdziu w. kr. mci, że go nie będziesz raczył deserere. Zostawiwszy tedy żonę na zamku Czyhyrynskim, złączył się ze mną. Chcąc uspokoić te bunty, zebrał radę czernecką pod Hermanówką, gdzie przy czytaniu przywileiow, od w. kr. mci nadanych Woysku, mało nie był obrutus od czerni; intrepide iednak wyszedł z rady, secundowany od towarzystwa, ktorem z nim był ordinował, secure przez przeprawę do swoich przyiechał.

Pułki tym czasem na Tarhaki kupiły się. P. hetman z pod Hermanówki ruszył się do mnie na Rutek, wziowszy od p. Jerzego Chmielnickiego assecuracią na pismie y przysięgę, że nie miał nic przeciwko niemu attentare. Przyprowadziwszy p. hetmana na Rutek, sub specie iechania do Subotowa, będąc invitatus od woyska, divertit do niego. Jam z p. hetmanem ruszył się z Rutka y stanąłem pod Chwastowem, a woysko kozackie na Wzieniu, pod Białocerkwią; zkąd przysłało woysko do mnie posłow, prosząc, abym p. hetmanowi persuadował, aby położył buławę w radzie. Acrius byłem invectus na tych ich posłow y na rożną inszą starszynę, ktorzy bywali u p. hetmana, o te takowe ich bunty. Przysłali potem znowu Lizohuba, pułkownika kaniowskiego, y Hrycka Lesnickiego, mirgrodzkiego

pułkownika, do p. hetmana y do mnie; do p. hetmana, żeby przez nich buławę y bunczuk odesłał woysku, a do mnie, prosząc, abym mu to persuadował, declaruiąc się mi przez nich woysko, iż cale in fide y poddanstwie w. kr. mci chce zostawać. Po długich umowach evicit życzliwość ku w. kr. m. p. hetmana Zaporohskiego, że propter bonum pacis declarował się położyć bunczuk y buławę, cum hac cautella, iesli Woysko Zaporohskie będzie w niezmysloney wierze i poddanstwie w. kr. mci zostawać, sinminus buławy kłasć nie chciał. Gdy tedy owi posłani pułkownicy assecurowali, posłał przez rodzonego swego p. Daniela bunczuk y buławę do woyska przy tych że posłach. Jam zaś z strony moiey posłał do teyże rady przy tych posłach p. Karczewskiego, pułkownika w. kr. mci, aby się mi Woysko declarowało na te trzy puncta: pierwszy, aby Woysko Zaporohskie y starszyna wiarę y poddanstwo w. kr. mci poprzysięgło; drugi, aby szlachta była reindukowana do dobr swoich; trzeci, aby zastawę dali z pułkownikow, aby tak pani hetmanowa Zaporohska, iako y ludzi w. kr. mci, ktorych p. hetman zostawił na zamku Czyhrynskim, secure tu mogli przeysć. Gdy tedy z tym posłowie odprawieni do woyska od nas iadą, potkali się z woyskiem kozackim, ktore ku nam ciągneło y staneło mile ode mnie, dla tego umyslnie, aby byli na mnie wystraszyli, abym był p. hetmana Zaporohskiego odstąpił, y napisali długą apologią przeciwko p. hetmanowi Zaporohskiemu, ktorą chcieli do mnie przez pułkownika humańskiego do mnie posłać y ktorą, zda mi się, teraz przez posłow swych w. kr. mci posyłaią. Lecz gdy od p. Karczewskiego otrzymali tę declaracią, że raczey gotowiśmy nie raz, ale kilka razy kożdy z nas umrzeć, niżeli taką indignitatem popełnić, żeby życzliwego w. kr. mci sługę mieliśmy odstąpić, supersedowali tedy od tego y daley się nie ruszywszy, tam substiterunt. Gdy tedy, przyiechawszy do taboru ich, wniesiony był bunczuk y buława w czerniecką radę ich, natychmiast te insignia oddało woysko p. Jerzemu Chmielnickiemu cum fausta apprecatione szczęsliwego regimentu. Przyiąwszy tedy w radzie ten urząd, p. Chmielnicki pytał się: kogo

chcą mieć za pana, czy w. kr. msć, czyli cara Moskiewskiego?— Wszyscy krzyknęli unanimi voce, tak starszyna, iako y czerń, że wolą w. kr. mość, iako przyrodzonego pana. Podziękował im p. Karczewski za te życzliwość imieniem moim, a prosił o declaratią na tamte dwa puncty. Reinductią tedy, pro more suo, na dalszy czas odłożyli y ktorey executia chiba na sądny dzień będzie. P. hetmanową y ludzie w. kr. mci na Czyhrynie będące obiecali quam securissime przeprowadzić, y przysłali z p. Karczewskim znowu Nosacza, oboznego, Hulanickiego niżyńskiego, Doroszenka przyłuckiego pułkownikow, ktorzy by mię upewnili o nieodmienney ku w. kr. mci Woyska Zaporohskiego statecznosci, za com ia im y wszystkiemu Woysku imieniem w. kr. mci podziękował; a p. hetmanowi assecuracią dali z podpisem hetmanskim y starszyny, iż mu małżonkę tu do Kotelni y ludzie w. kr. mci stawić maią, y destinowali do tego Samuiła Zarudnego, sędziego przeszłego woyskowego, Hrycka, pułkownika mirhorodzkiego, y Dzmeczka, oboznego mnieyszego. Po tych transactiach iam z p. hetmanem ruszył się pod Kotelnią, a p. Chmielnicki z woyskiem miał się ruszyć, także dnia wczorayszego, pod Rzyszczow, chcąc tamte Zadnieprskie bunty uspokoić; y Hulanickiego maią posłać w Zadnieprze, aby sobie mogł iakie partito uformować y pertrahere ich in partes w. kr. mci, ale surdo fabula: mocno iuż wszystko Zadnieprze stoi przy caru Moskiewskim. Tu zaś z tey strony Dniepru Sirko wszedł w włość, ktory aperte iest partium cara Moskiewskiego. Bruchowiecki także, sługa p. Chmielnickiego, ktory był w Warszawie u w. kr. mci, uczyniwszy się na Zaporożu atamanem koszowym, wyszedł z Zaporoża y probował szczęscia do zamku Czyhrynskiego, ale irrito conatu. Idzie iednak tu na włość ku woysku; wydał apologią, ktorą w. kr. mci przekopiiowaną posyłam po polsku, bo original po rusku, ręką iego podpisany, przy sobiem zatrzymał. Łacnie tedy w. kr. msć coniecturować możesz, na co się rzeczy zaniosły, że oni tylko occasionem quaerunt resilire od poddanstwa w. kr. mci; bo nie maią przyczyny sobie od w. kr. mci daney, aby mogli przy-

sięgi uczynioney w. kr. mci odstąpić. Ale choćby y chcieli bydź wiernemi w. kr. mci, oni non resistent Moskwie y Zadnieprzu. Maiąc z tey strone Sirka y woysko Dnieprowe przeciwko sobie, będą mieli praetext, „żeśmy nie mogli wytrzymać, musieliśmy się poddać". Posyłaią posłow swoich do w. kr. mci, Jaremę z Winnicy, sędziego pułku umańskiego. Słyszę, że maią na tych dniach posła przysłać do mnie, prosząc, abym z woyskiem szedł do nich; ale ia nie wiem, iako im mam fidere, ponieważ u nich ten iest pospolity głos, żeby mie radzi z woyskiem zgubili. Do tego nie wiem, iaką w. kr. msć przyimiesz te ich mieszaniny, a co naywiększa, o com do w. kr. mci po kilka razy wczesnie pisał, iż woysko tu ze mną będące żadną miarą nie chce tu więcey w Ukrainie zostawać, y przy expiraciey czwierci teraznieyszey, ledwiem ich uprosił, aby dwie niedzieli do declaraciey od im. p. hetmana koronnego tu zostawali w posłuszenstwie. Jako ż, miłsciwy naiasnieyszy krolu, tym woyskiem, nie odpoczywszym, mało się może co sprawić dobrego. Przeto ia uniżenie maiestatu w. kr. mci, pana m. młciwego, za nim upraszam, abyś w. kr. msć z miłosciwey łaski swey raczył oycowskie mieć na nich baczenie, że statecznie cały rok w usłudze w. kr. mci ze mną tu zostawali w Ukrainie, y chleba, pracuiąc tak roczną zimę, nie wzieli, y w żadnych buntach nie byli. Przeto abyś ich w. kr. msć tym ochotnieyszych y sposobnieyszych do usług swych mieć mogł, uniżenie proszę, racz ich w. kr. msć czymkolwiek teraz pocieszyć; a tym czasem racz w. kr. msć iakie nowe woysko nad Horyń zemknąć, aby ten, kto z nim będzie, był intentus in omnes occasiones.

Ja też uniżenie w. kr. msć, pana mego młciwego, upraszam, abyś mi w. kr. msć z miłosciwey łaski swey pozwolił do domu odiechać; gdyż, widzi Bog, zdrowia nie poratowawszy, nie zmogłbym dalszey usługi w. kr. mci traktować. Uniżone usługi moie przy wiernym poddanstwie oddaię łasce w. kr. mci.

W. kr. mci, pana y dobrodzieia mego miłosciwego, wierny poddany y uniżony sługa

Andrzey Potocki, ob. kor.

W obozie pod Kotelnią, 7 octobris 1659.

Собственноручная приписка Потоцкаго: Jesliby Woysko Zaporohskie słowa p. hetmanowi Zaporohskiemu nie dotrzymało y podług umowy y assecuracyi małżonki onemu a ludzi w. kr. mci wydać nie chcieli, uniżenie w. kr. mci prosi, abyś w. kr. mść raczył patrocinari iego tak słuszney sprawie, a naprzod upomnić onych raczył pisaniem swym, aby słowu y assecuracyi na pismie daney dosyć czynić chcieli.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго.

CIV.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ донесеніемъ о его старанія удержать козаковъ въ вѣрности Польшѣ и съ совѣтомъ прислать войска въ Украину. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 г., 10 (20) октября.

Naiasnieyszy młciwy krolu, panie a panie wielce mnie młciwy!

Tak mnie szczęscie utraktować chciało, że gdy za dostoienstwo maiestatu w. kr. mci, p. m. m., extrema umysliłem experiri, invidia, virtutis comes, calumniantium usty opacznie moią maiestatowi w. kr. mci życzliwość y wierność tłumaczy. Nieleniwą raz ia w. kr. mci y Rzpltey resolvowałem usługę, nietylko ad fortunae, ktorom cale exinanivi, ale y ad vitae dispendia dam wiernosci moiey cnotą y wiarą kożdego czasu dowod. A lubo zaporozkiey renunciavi buławie, złączywszy iednak ludzie zaciągu mego z woyskiem, pod kommendą jmci p. oboznego koronnego będącym, omnem admoveo

lapidem, czekaiąc miłosciwey w. kr. mci, po ktorąm posłał, declaratiey, abym ujął życzliwą niektorych półkow starszynę, że iesli z młodosci swey do wszelkich rzeczy flexibilis hetman do Moskiewskiey przystanie protectiey, oni iednak od powinney maiestatowi w. kr. mci, p. m. m., nie odpadali wiernosci. Jakoż pewne mam przestrogi, że z Moskwą nastąpiła conferentia, y certo iuż ta combinatio percrebuit rumore; bo y listy pułkownika białocerkiewskiego, ktory goscił z chanem jmcią w Moskwie, idem niemal affirmant, pisane do mnie y do jmci p. oboznego, ktore posyłam w involucie listu do imci x. kanclerza koronnego do przeczytania maiestatowi w. kr. mci. A sam tu wszelako enitar, abym pułki Białocerkiewski, Umanski, Braslawski y Pawołocki y inne w życzliwosci utwierdził y w wiernym w. kr. mci, p. m. m., zatrzymał poddanstwie, bym też y z naypotężnieyszym miał extrema experiri nieprzyiacielem. Wielce tylko a pokornie proszę, aby ex imperio w. kr. mci woyska w succurs maturent drogę, boć by w takowy nigdy Ukraina nie przychodziła zamęt, by nie remora ordinowanych posiłkow accessisset. Poseł turecki z czym do mnie przychodził, doniosłem ia do wiadomosci maiestatowi w. kr. mci; ale iako żadney rzeczy, same poswiadczy mi niebo, non ambio, krom życzliwey w. kr. mci usługi, tak z zimnego monarchi rozstawszy protectią, a gruntowną y nieomylną w oycowskiey mciwey w. kr. mci łasce, przyrodzonego pana, zasadziwszy nadzieią: żyć y umierać, in szego nie szukaiąc szczęscia, vovi. Czego y teraz dałem swiadectwo gdy boni publici curis distractus, na fortecy Czyhirynskiey żonę, fortunę y praesidium chyba odwagą ratować mi przyidzie. Jm. p. podskarbiego W. X. Lit., by mię dawniey imperium w. kr. mci, p. m. m., zaszło, znacznym więzniem na plac pożądaney swobody z ręku tyranskich eliberare usiłowałbym. Congress moy iednak z chanem jmcią y teraz enitetur exequi to mandatum w. kr. mci P. Hruszy, ktory u mnie a consilijs, żebym miał diffidere, wiem, że y sam nie przyzna się. Zatym, zdaiąc się y na ustną p. Ma-

zepy, w. kr. mci pokoiowego dworzanina, relatią, wierne me y unižone pod nogi maiestatu panskiego scielę usługi.

W obozie pod Kotelnią, d. 10 (20) octobra, anno 1659.

W. kr. mci, panu y dobrodziejowi m. młosciwemu, nayniższy sługa y wierny poddany Jan Wyhowski, w. k. h.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CV.

Письмо Ив. Выговскаго къ канцлеру коронному Николаю Пражмовскому такого же содержанія. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, $^{10}/_{20}$ октября.

Jasniewielmożny młciwy xże kanclerzu w. koronny, moy wielce młciwy panie y bracie!

Do iakowego w Ukrainie przyszło zamieszania, iuż troiakie me wmci m. m. panu dostatecznie enucleowali listy, y wysłani, ktorzy u mnie omnium conscij, dostatecznie, rozumiem, definiowali. Teraz przez pana Mazepę, pokoiowego j. kr. mci dworzanina, to przydaię, że nowoobranego z Moskwą nastąpiła conferentia hetmana, y takowe zewsząd mam przestrogi, iako by do moskiewskiey cale iuż przystali protectiey. Do czego że życzliwa krolowi jmci y Rzpltey nie przystąpiła starszyna, listy połkownika Białocerkiewskiego, ktory z chanem jmcią gościł w Moskwie, posyłam y mam w łasce Bożey nadzieię, że te pułki, na ktorych nam wiele zależy: Białocerkiewski, Umanski, Bracławski, Pawołocki y inne, do powinney maiestatowi j. kr. mci, p. m. młciwego, uymę wiernosci; bylebym ieno leniwo dosyć postępuiących do nas doczekał się od jmci p. wdy Krakowskiego succursow, bym też miał extrema experiri. A iako

invidia nil intentatum relinquere zwykła, tak y mnie calumniantium usty nie minęła przed krolem jmcią traductia, iakobym niepoiętey j. kr. mci, p. m. m., oycowskiey dobroczynnosci niewdzięcznikiem zostawać y nad przyrodzonego inszego pana y szczęścia szukać miał. Może krol j. m. p. m. m. y ztąd mego wiernego brać probę poddanstwa, żem z Czyhiryna, zostawiwszy na zamku z żoną praesidium, nie w pola, nie do Białogrodu, ani Bakcysaru, ale z woyskiem j. kr. mci koronnym łączył y ustępował, woląc odwagą przysięgłego potym ratować przyiaciela y fortunę y praesidium, aniżeli nadweredzić wiernosci panu y dać opacznego o sobie rozumienia okkazią. Wprawdzie, dawno bym iuż ordy, gdybym sam przybył, sprowadził, ale consultius wierze y cnocie mey było z woyskiem j. kr. mci na nie czekać. Jmci p. podskarbiego W. X. Lit. znacznym więzniem pewnie starałbym się eliberare, by mie wczesnie od w. mci, m. m. pana, zaszła requisitia. Y teraz iednak z chanem imcią o to umawiać będę, że mi znacznego na pierwszym congressie ze mną nie odmowi więznia. Powolne me zatym łasce wmci m. m. pana oddaię usługi. W obozie pod Kotelnią, die $^{10}/_{20}$ octobra, anno 1659.

Wmci mego wielce mciwego pana uprzeymy brat y sługa
Jan Wyhowski, w. k. b.

Proszę wielce wm. m. m. pana, aby krol imć do chana posła wysyłał, aby iako nayprędzey succurat rebus j. kr. mci w Ukrainie.

Подлинникъ, писанный собственною рукою Выговскаго, съ приложенною печатью Вел. Княжества Русскаго, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CVI.

Донесеніе королю обознаго коронnаго Андрея Потоцкаго о присягѣ Юрія Хмельницкаго царю и о положеніи дѣлъ на Украинѣ. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 25 октября.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie y dobrodzieiu moy miłościwy!

Nie mam nic w. kr. mci, p. m. m., singulare oznaymić nad to, com przez Mazepę, pokoiowego w. kr. mci, oznaimił, oprocz, że przysięga Chmielnickiego nie doszła w monasterze Trechtemirowskim, gdyż zesłany od Trubeckiego Andrzey Wasilowicz Buturlin do taboru kozackiego nie chciał na to żadną miarą pozwolić, aby gdzie indzie miał wypełniać Chmielnicki przysięgę, tylko aby iachał do Trubeckiego y Dołhorukiego do Pereiasławia y tam przed niemi carowi przysięgę wypełnił. Dał się tedy do tego przywieść Chmielnicki, że iachał do Pereiasławia z starszyną niektorą dla wykonania tey przysięgi, ktora quibus conditionibus stetit, ieszcze nie wiem, bo dopiero czwarty dzień, iako iachał do Pereiasławia, y ieszcze był nie powrocił do taboru. Varij variant conditiones między niemi; siła ich iednak affirmant, że ta principialna ma bydź conditia, żeby woyska Moskiewskie głęboko w Ukrainę nie wchodziły s tey tu strone Dniepra, ale czekały exitum kommissiey między w. kr. mscią a carem Moskiewskim. Nie wiemci ja, miłosciwy naiasnieyszy krolu, panie m. m., iesli to tak iest; ale ieżeli by tak było, do tego centrum, widzę, zmierzaią, koło ktorego vertitur wszystka sphera rozumow ich—aby się mogli uczynić wolnemi, y podobno zechcą oni intervenire na kommissiey, tractuiąc interessi swoie, zosobna za favorem moskiewskim. Ale to iest ieszcze futurum contingens, bo niemam ieszcze wiadomosci o tych ich punctach, na ktore przysięgli. Jesli tractuią to armistitium, nieomylna, że y do

mnie przyszlą, żebym za Horyń ustąpił; ale ia zechcę, secundum exigentiam temporis, cum Cretensibus cretizare. Jesli mię też zechcą adoriri aperta vi, gotowem przy łasce Bożey a szczęsciu w. kr. mci z niemi tentare fortunam. Jesli zechcą attakować Białą Cerkiew, gotowem ią succurować. Ja tu mutuis consiliis z p. pisarzem polnym koronnym, ktory się iuż ze mną złączył, fraterne cokolwiek iest potrzebnego do usługi w. kr. mci znosimy się. Lecz y to iest u nas, miłosciwy naiasnieyszy krolu, magnum momentum, iako zamek Czyhirynski ratować, y gdy nie będzie można rzecz inaczey, obai tam puść y succurować go, a panią woiewodzinę Kiiowską z tamtąd eliberować. Pisze mi też pułkownik Białocerkiewski, iż pułkownik Humański y Bohun cale są a partibus w. kr. mci y teraz przysięgać z Chmielnickim nie iachali do Pereiasławia, ale się w taborze zostali. Pisałem ia do nich y do inszych połkownikow, iako do Hulanickiego, Nosacza y do inszych. Rozumiem, że sobie będziem tu mogli uformować iakie kolwiek partito z wiernych w. kr. mci ludzi, ale to nic nie iest: tych ludzi żadna na swiecie rzecz nie poprowadzi ad rectam rationem y do poddanstwa w. kr. mci, tylko iedna vis et potentia armorum. Jesliby iem Moskwy nie stało, przysięgam Bogu, miłosciwy naiasnieyszy krolu, że się ieszcze do Turkow przedadzą. Dla czego racz w. kr. msć prętko iako naypotężnieysze wprowadzić tu woyska y sam osobą swą pańską zbliżyć ku tym kraiom, a ia poprzysięgam w. kr. mci, że bez żadney trudnosci osiędziesz w. kr. msć te ziemie. Co strony potęgi moskiewskiey, ktora tu weszła, wszyscy się na to zgadzaią, że z Trubeckim y Dołhorukim iest czterdziesci tysięcy pod Pereiasławiem woyska, oprocz tey moskwy, ktora iest z Szeremetem na Kiiowie. Rozumiałbym, miłosciwy naiasnieyszy krolu, abyś w. kr. msć nie raczył odbiegać traktatow moskiewskich, poniewasz do nich sam car invitat w. kr. msć. Y Tatarowie, rozumiem, że się będą do nich mieć permissive, gdysz oni teraz nie mogą w. kr. msć succurować, bo będą implicati woynami Węgierskiemi y Multanskiemi; jakosz y teraz słyszę, że Gałga sołtan poszedł do Multan. Nas tu, miłosciwy

naiasnieyszy krolu, bardzo exigua manus. Dosyć y tak mało zostawało ze mną, a teraz na tych dniach siła się urwało y poszli swywolnie do Polskiey, gdy tę declaratią wzieli od jmci p. wdy Krakowskiego, że tu muszą w Ukrainie zostawać. Uprosiłem iednak ich, że ci, ktorzy się tu zostali ze mną, statecznie chcą, niebożęta, w usłudzie w. kr. mci perseverare ze mną. Uniżenie w. kr. mci za niemi proszę, aby przynaymniey te czterdziesci tysięcy, na ktore maią assecuratią od pp. kommissarzow za przeszły zimowy chleb, mogli z łaski w. kr. mci otrzymać. Uniżone przytem usługi moie przy wiernym poddaństwie łasce w. kr. mci oddaię.

W. kr. mci, pana y dobrodzieia mego miłosciwego, wierny poddany y uniżony sługa

Andrzey Potocki, ob. kor.

W obozie z pod Kotelni, d. 25 octobris, 1659.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CVII.

Письмо Андрея Потоцкаго къ коронному гетману Станиславу Потоцкому съ настоятельною просьбою о присылкѣ войскъ на Украину. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 25 октября.

Jasniewielmożny mscwy dobrodzieju!

Jakom po kilkakroć do wmci m. m. p. pisał, że sama bytność wmci m. m. pana summe necessaria iest. Jeślibyś wm. m. m. p. nie miał praesto zgromadzonych pieszych ludzi y armaty, tedy cokolwiek wm. m. m. p. raczysz mieć gotowego żołnierza, protunc racz go niemieszkanie sam przysyłać; bo to nieomylna rzecz, że potęga Moskiewska iest wielka, y wszyscy na iedno się zgadzaią, iż czterdziesci tysięcy woyska z Trubeckim y Dołhorukim pod Pereiasławiem stoi, regimenti raitarskie y piesze bardzo completne. Zaczym przeciwko takowey potędze nieprzyiacielskiey potężnych woysk naszych iako nayprędzey potrzeba w te tam kraie. Gdyż y ta część woyska, ze mną tu dawno zostaiąca, powziąwszy declaratią przez pana Pawłowicza, że ich wm. m. p. do czasu zatrzymać raczył ad resolutivam declarationem, tedy siła się ich, poboiawszy przyszłey prace zimowey, nie opowiednie z szesćset y więcey koni urwało się; ci zaś, ktorzy się pozostali ze mną, submittowali mi się w dalszey usłudze Rzpltey pozostać, ale P. Bog wie, długo li będą mogli y ci perseverare. Przeto iteratis precibus wm. m. m. p. uniżenie upraszam, racz nieomieszkanie, wiele tylko może bydź zgromadzonego woyska, przysyłać sam, albo tesz sam, o co ia zawsze P. Boga gorąco proszę, presentią swoią te tam kraie visitare. Co strony intervenientij tutecznych, Chmielnicki na przeszłym tygodniu miał był przysięgę wypełnić carowi Moskiewskiemu, ktorą na tey stronie Dniepra chciał exequi; ale Andrzey Wasilewicz Buturlin, od Trubeckiego do Chmielnickiego przysłany, nullo modo na to nie chciał pozwolić; gdzie Chmielnicki, persuasionibus uwiedziony, w

niedzielę przeszłą z niektorą starszyną do Trubeckiego do Pereiasławia poiachał. Quibus tam stetit conditionibus ta przysięga, ieszcze niemasz około tego wiadomości, gdysz ieszcze nie powrocił był Chmielnicki do taboru swego; ale gdy będę miał pewność około wykonania tey przysięgi, jakim sposobem staneła, nie omieszkam wm. m. p. w tym uwiadomić. Pilnego y w tym starania mego przykładam, abym mogł niektore pułki od tamtych avocare, iakosz kilka ich ofiaruie się a partibus j. kr. mci stawać; o ktorych nie mogę nic certi wmci m. m. panu oznaymić, aż mi wprzod będzie ich stateczna wiara y życzliwość ku j. kr. mci doswiadczona. Uniżone przytym usługi moie zalecam pilno łasce wmci m. m. pana y dobrodzieia. W obozie z pod Kotelni, d. 25 octobris, 1659.

Wmci mego młciwego pana stryia y dobrodzieia uprzeymie życzliwy synowiec y uniżony sługa

Andrzey Potocki, ob. kor. st. W.

Подлинникъ, съ оттиснутой печатью, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CVIII.

Записка о положеніи дѣлъ въ Украинѣ, представленная королю обознымъ короннымъ Андреемъ Потоцкимъ, въ 1659 году.

Przestrogi Andrzeja Potockiego, oboznego koronnego, o Ukrainie.

Z winney życzliwosci moiey ku w. kr. mci, panu y dobrodzieiowi memu, to co mogę widzić, na co się tu rzeczy zanoszą, w. kr. mci oznaymuię y medium appropriatum conjuncturae czasow y rzeczy tutecznych podaię.

Naprzod tedy nie racz sobie w. kr. m. czego dobrego tu obiecować. Ci ludzie prędko cale moskiewskiemi będą, bo ich pertrahet

Zadnieprze do siebie, a oni też tego sobie y życzą, ieno querunt occasii, żeby kształtnie to mogli uczynić. Posłali Szeremetowi kopie przywileiow w. kr. mci, pytaiąc go się, ieśli car takie im pakta pozwoli.

Prawda, że u nich to iest summa ratio status, żeby nie bydź ani pod w. kr. m., ani pod carem; spodziewaią się oni tego dokazać, zwodząc y strasząc w. kr. m. carem, a cara w. kr. mcią. A toż trzeba, żeby ich astucye na nich się obrociły; trzeba w. kr. mci koniecznie z carem się poiednać y transigere o Ukrainie, choć by mu co oney za Dnieprem puścił w. kr. m., ażeby iuż ich więcey nie brał pod protekcią swą.

Jednak, takowe pakta postanowiwszy, trzeba quam secretissime trzymać, żeby się zaś do Porty Ottomańskiey nie udali, bo by, uchoway Boże, magno et periculoso bello involuerent by w. k. m. Lecz iesli w. kr. m. z carem możesz mieć ciche condictamen, racz tu w. kr. m. w Ukrainę iak z naypotężnieyszym woyskiem wnisć. Szabli nie dobywszy, za iednym zamachem uspokoisz ich w. kr. m. wiecznie, iednym przysciem swoim, a potym wprawisz ich w. kr. m. w taki porządek, żeby iuż więcey wirzgnąć nie mogli, ani szkodzić y napotym panstwu w. kr. mci.

Słabi są, widzi Bóg miłosciwy, naiasnieyszy krolu, panie moy, przyjmą cokolwiek w. kr. m. na nich włożysz. A ieśliby też niewdzięcznie to przymowali, trzeba mieć woysko tatarskie na dorędziu, żeby kilka fur ich wywiezli do Krymu; a zaś woysko w. kr. mci onych zuboży, y tak muszą na włość na Wołyń, Podole, siła tego póyść. A tak w. kr. m. przeplenisz Ukrainę, ktora poki będzie ludna, zawsze oni o tem myslić będą, jako Koronę polską intrygować w nowe woyny. Bo iuż ia widzę, że ta lucta tak długo trwać będzie, że albo Ukraina Polskę, albo Polska Ukrainę obali. Srogie tu mnostwo ludzi haniebnie złych y swawolnych.

Poki Ukraina nie będzie pociągniona versus sua principia, nigdy pokoiu nie będzie w Polsce, to iest aby tylko kilka horodow było, iako przedtym w Ukrainie; to kiedy ich niewiele będzie, to

będą dobrzy. Panowie dla swoich prywatnych pożytkow słobodami poddanych z włosci w Ukrainę wywabili y rozswywolili, a Chmielnicki nieboszczyk tymi woynami bez miary a umyslnie ich rozswywolił y zakrwawił przeciwko nam; a teraz iuż się sami iedzą: miasteczko przeciwko miasteczku woiuie, syn oyca, oyciec syna rabuie. Sroga to tu *turris Babel!* Co rozsądnieyszy kozacy starszy Boga proszą, żeby ich kto mocną ręką uiął, lub w. kr. m., lub car, żeby inconditae plebi taki swowoli niedopuszczał. W. kr. m. to, da Bog, iednym przysciem swym z woyskiem cale uspokoisz; a masz w. kr. m. racio: iako pan do swoich póidziesz poddanych, byle tylko tak długo chcieli trwać in hoc imaginario obsequio w. kr. mci.

Jest y inszych kilka sposobow do poskromienia tey ich swywoli, ktore, da Bog, ustnie w. kr. mci opowiem. To iednak, miłosciwy nayiasnieyszy krolu, naiwiększa maxima: mieć dobrą w. kr. mci korrespondencią z postronnymi carami, żeby im odiąć media skakać od cara do cara. Jakoż iuż y Moskwa się postrzega, że lat dwanascie nasza krew, wiernych poddanych w. kr. mci, się leie, także poddanych cara Moskiewskiego y cara Krymskiego; a oni interim z tego sie nasmiewaią, przeskakuiąc od pana do pana. Cara Krymskiego w. kr. m. masz po sobie, a cara Moskiewskiego ieszcze się w. kr. m. przyiazń racz postarać; to im w. kr. m. pozamykasz drogi, że nie będą ktorędy mogli wypaść. Cysarz Turecki to uczyni, co car Krymski zechce, bo on połnocne kraie cale dał mu w dyspozycyą. Uniżenie przytym y pokornie maiestatu w. kr. mci, p. m. m., proszę, aby mi przebaczyć raczył, ieślim co mniey ostrożnie napisał; gdyż wszystko, cokolwiek napisałem, z życzliwey moiey a winney ku w. kr. mci pochodzi usługi. Kowelowski teraz u Chmielnickiego summus rerum moderator; człowiek nie głupi y poniekąd życzliwy w. kr. mci. On to twierdzi, że oni moskiewskiemi pewnie będą; toż y mirgrodzki Hrycko twierdzi, Szemeczko obozny

y insza starszyna. Owo. kto wprzod z woyskiem przydzie, ten ich infallibiliter osiędzie.

Подлинникъ, писанный рукою самого А. Потоцкаго, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CIX.

Письмо Выговскаго къ королю, въ которомъ онъ извѣщаетъ его о своемъ выступленіи къ Чигирину съ цѣлью освобожденія жены и гарнизона, проситъ о покровительствѣ его семьѣ въ случаѣ его смерти и оправдывается, что не по его винѣ Украина снова поддалась Московскому царю. Изъ лагеря подъ Хмельникомъ, 1659 года, $^{2}/_{12}$ ноября.

Nayiasnieyszy młciwy krolu, panie a panie wielce mnie miłosciwy!

Kiedy ani me uniżone suppliki, ani odemnie z niemi delegatae personae z młsciwą w. kr. mci regrediantur odprawą, z dalszych w Ukrainney sphaerze wiadomoscią immutatij p. Antona Żdanowicza, probatae dexteritatis męża, do w. kr. mci, p. m. m., wysyłam. Definiet on Ukrainney odmiany seriem, ktora im daley, tym barziey pomnożenie swe bierze, przysięgą nowego hetmana spraktikowana. Zimnego monarchi protectia pestem oyczyznie nefarie molitur. Opowie y o mey rezolwowaney ad extremos terminos za dostoienstwo maiestatu w. kr. mci, p. m. m., życzliwosci. Gdy od żony y fortun na zamku Czyhirynskim pozostałych odcięty, iedynie intendi: ostatnim krwie mey wytoczeniem wypłacić dług niepoiętey oycowskiey w. kr. mci, p. m. m. dobroczynnosci; ktora mie y teraz kotwicą nieomylney utwierdza nadziei, że raz assumptum w obronę y łaskę, listy y ręką swą pańską formowanym pismem assecurowanego, optime cupientem sługę indefesso łaski pańskiey wspierać nie odmowić raczysz suffragio, y mnie facturam dobroczynnosci swey

pańskiey żadney opaczney nie dopuscisz zruynować interpretatiey. Y factie, y subtelnosci invidiae non immutabunt ku wiernemu poddanemu maiestatu w. kr. mci, p. m. m., affect; albowiem, zrzekszy się ia postronnych monarchow protectiey y w naygorszey toni, do podzwignienia sczycę waszey kr. mci, pana mego młciwego, forti praesidio. A że obawiaiąc się, aby municia Czyhirynska, obsidione fracta, non succumbat, idę za pomocą Bożą w pola, abym y praesidium pomnożył ludźmi y żywnoscią, y żonę ratował. A praktykuiąc stan woienny, wiem, iako dubius belli eventus. Lubo tedy rozumiałbym, że mi ta impreza szczęsciem w. kr. mci, p. m. m., cedet ad mentem; atoli, ieżeliby mie tam z wyroku Bozkiego inevitabilis sors smiertelnosci ręką nieprzyiacielską potkała, żebym w drodze, w polach, albo obiecanego doszedszy mieysca, za dostoienstwo maiestatu w. kr. mci, p. m. m., poledź musiał, pokornie proszę, aby łaską w. kr. mci, p. m. m., żona ma z zamku Czyhirynskiego z oblężenia y post fata mea dzwigniona była; rodzice moi, ktorzy w panstwach w. kr. mci, pana mego młciwego, w bespiecznych na ten czas, za łaską Bożą, subsistunt mieyscach, od oycowskiey waszey kr. mci nie byli odrażeni łaski. Osobliwie iednak miłosciwey w. kr. mci, p. m. m., łasce y patrocinio syna mego Ostaphia, ktorego przy rodzicach mych zostawuię, oddawam, życząc animitus, aby go pomnożone cwiczeniem y wzrostem lata do zasługiwania sposabiały dożywotnego obfitych z łaski młciwey w. kr. mci spływaiących na mnie, uniżonego sługę, dobrodzieystw. Zatym me naniższe pod nogi maiestatu w. kr. mci, p. m. m., składam usługi.

W obozie pod Chmielnikiem, d. $^{2}/_{12}$ novembra, anno 1659.

Waszey kr. mci, pana y dobrodzieia mego, nayniższy sługa y wierny poddany

Jan Wyhowski, w. k. h.

Nayiasnieyszy młsciwy krolu, panie, panie moy młciwy!

Dosyć pracowałem y krew moią rozlałem za dostoienstwo waszey kr. mci, a że rebellia stanęła, nie moia wina, tylko że nie prędko posiłki przyszli w. kr. mci; bo lubo nieprzyiaciel za szczęsciem w. kr. mci był wypędzony z panstwa w. kr. mci, rebellia, widząc, że niemasz woysk w. kr. mci, znowu przysięgę złamawszy, inszych panow protectiey szukaią y iuż przysięgli na to wszyscy Moskwie, zapomniawszy oycowskę łaskę w. kr. mci, p. m. m.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CX.

Письмо Прилуцкаго полковника Ѳедора Терещенка къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ о пожалованіи Иченскому протопопу Симеону Адамовичу имѣній въ награду за его государственныя заслуги. Изъ Прилуки, 1659 года, 19 ноября.

Божиею милостию великому государу, царю и великому князю Алексѣю Михайловичу, всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росии самодержцу.... вашому царскому пресвѣтлому величеству, Федоръ Терещенко, полковникъ вашого царского величества Войска Запорозкого, низко до лица землѣ с товариши чоломъ бьемъ.

Извѣстно о семъ вамъ, великому государу, вашому царскому пресвѣтлому величеству, ижъ что смо были одъ вашого царского величества отступны за смертнымъ прещениемъ клятвопреступника вашого царского величества Ивашка Выговского, отъ которого было повстало невинное кровопролитие межи народомъ православнымъ христіянскимъ великое и междособная брань, и нѣкакъ кому было мощно наставити насъ, токмо о семъ дерзнувши попечение имѣли, нѣкакихъ бѣдъ не устрашаясь, отецъ Максимъ Филимоновичъ,

протопопъ Нѣжинский, и отецъ Семионъ Адамовичъ, протопопъ Ичинский, во святомъ Дусѣ отецъ нашъ, Тимофѣя Цецюру, полковника Переяславского, да и Василия Никифоровича, полковника Нѣжинского, и насъ и прочихъ, всю Малую Россию, яко блудныхъ сыновъ, отъ истины уклонившихся, подъ высокую и милостивую руку вашого царского пресвѣтлого величества привести тщались, чого имъ, яко истиннымъ рачителемъ соединения православия, самъ Богъ есть свидителемъ. И нынѣ сие дѣло благое, всему православному народу християнскому приемное и радостное, ими отцами зачатое, въ Переяславлю во свое совершение, милостию Божиею и щастемъ вашого царского пресвѣтлого величества, и щастемъ благородного сына вашого, господаря нашого великого, царевича и великого князя Алексѣя Алексѣевича, пришло, где все Войско вашего царского величества Запорожское в радѣ енералной, Юрья Хмельницкого гетманомъ обравши, предъ ближнимъ бояриномъ вашего царского величества и воеводою и намѣсникомъ Казанскимъ княземъ Алексѣемъ Никитичемъ Трубецкимъ с товариши вашому царскому пресвѣтлому величеству на вѣчное и неотступное истинное подданство вѣру учинило; щого Богъ в Троици славимый нехай будетъ прославенъ и ваше царское пресвѣтлое величество за неизреченую милосердную благодать буди похваленъ. Что все любо и прежде вашому пресвѣтлому царскому величеству обяснено, аже и я, яко вѣрный подданый вашого царского величества, сего не занехалемъ, готовъ будучи за достоинство вашого царского пресвѣтлого величества и за достоинство сына вашого царского, а господаря нашого, царевича и великого князя Алексѣя Алексѣевича и за здоровье ваше государское противко недруговъ вашого царского величества и неприятелей всеей православной вѣри християнской безъ всякого сумнителства вѣрно служити и умирати. При томъ през сию грамоту мою до лица земного бю чоломъ вашому царскому пресвѣтлому величеству за отцемъ своимъ духовнимъ, отцемъ Семиономъ Адамовичемъ, протопопою нашимъ Ичанскимъ, истиннымъ богомолцею вашого царского прествѣтлого величества, которий

ѣдетъ желаючи пресвѣтлые очи ваши царскии видѣти; милостивно бю чоломъ вашому царскому величеству, пожалуй его деревнею Буромкою и Шиловичами з двома млынами, которие любо нынечи разоренны и огнемъ созжены отъ безбожныхъ агарянъ, однакъ чаемъ на милость Божию и вашого царского пресвѣтлого величества, что паки хрестияне будутъ ся розореныи собирати и здати. О що и паки ударивши нижайше чоломъ до лица земного, вашого царского величества десницу смиренно лобызаючи, с полностю услугъ и вѣчного подданства нашого вашому царскому пресвѣтлому величеству самыхъ себе вручаемъ. Дата в Прилуцѣ, мѣсяца ноеврия 16 дня, лѣта отъ Рожества Христова 1659.

Вашого царского величества нижайшие слуги и вѣрные подданые Ѳеодоръ Терещенко, полковникъ вашого царского пресвѣтлого величества Прилуцкий с товариши.

Подлинникъ писанъ на одной сторонѣ листа бумаги, на оборотѣ котораго надпись (царскій титулъ), а подъ ней помѣта: 168-го, декабря въ 5 день с протопопомъ Ичанскимъ Семіономъ Адамовымъ; списанъ того жъ числа. *Хранится въ Московск. Архивѣ Минист. Иностр. дѣлъ.*

CXI.

Челобитная царю Алексѣю Михайловичу иноковъ Густынскаго Троицкаго монастыря о пожалованіи милостыни, мельницъ и деревень по случаю разоренія монастыря польскими и татарскими войсками, помогавшими бывшему гетману Ив. Выговскому. 1659 года, 18 ноября.

Божею милостію великому государю.. (*полный царскій титулъ*).

Отъ пресвятой живоначалной и неразделимой Троици храма Густинского монастыра общежителнаго старци соборные и братія

вси со всегдашными молитвами раболѣпное поклоненіе, презрядным царского величества твоего стопамъ оумнѣ касающеся, творимъ. Вѣсть убо пресвѣтлое ваше царское величество, како Господь Богъ по грехомъ нашимъ наведилъ насъ мимошедшего времене злолютыми враги Ивашкомъ Выговскимъ, иже з народами Ляшескими и Татарскими браннымъ своимъ наездомъ изнищили насъ, точію самъ вседержитель Богъ вѣсть скорбъ нашу и напастную нищету. Обаче въ благодати Христа Бога нашего имамы оупованіе непостидное, такожде и надежду свою возлагаемъ на ваше пресвѣтлое царское величество, яко подаси намъ руку помощи въ нищетѣ нашей. Съзыдаемъ храмъ четвертый на вратѣхъ монастырскихъ, святыхъ верховныхъ апостолъ Петра и Павла, тѣмже оумиленнѣ прекланяюще главы своя смиренныя до велелѣпныхъ стопъ вашего царского величества, молимъ о милостиню святую: пожалуй на храмъ святый новый малярского злата и сребра, да красокъ на иконы, да книгъ церковныхъ: миней 12, апостола, евангелія, креста, съсудовъ и священныя одежди, паликадила, а в праперть (паперть?) финара, да желѣза белого на покритье, еще же книгъ отческихъ и оучителныхъ, такожде и на одежду нашу нищетную, пресвѣтлый государь царь, смилуйся, пожалуй. Паки дерзаемъ смиренно молити богоподражателнаго вашего царского величества о грамоту на три деревнѣ, ихже мянуютъ: една Высокое, другая Боршная, третяя Валки, да оу Валкахъ же млынъ нашъ монастирский, еще отъ князя Вышневецкого наданый, а подлѣ того млына тамъ же два млыны, да тые ишли на гетмана. И тые вси деревнѣ на нашомъ ограниченомъ кгрунте сидятъ около монастыра, близко, надъ рекою Оудаемъ, а прежнихъ часовъ тые деревнѣ были ктитора нашего, благочестивого князя Михаила Корибута Вишневецкого, и с тихъ деревень люди пакость намъ творятъ в роляхъ и в пущахъ; да аще ваше царское величество повелишъ намъ подати тые дерени с двома млынами, то не будутъ монастиреви нашему шкодити. О што и вторицею вашого царского величества молимъ чрезъ отца нашего о Господѣ, игумена, іеромонаха Іосифа Феодоровича и с нимъ посланныхъ отъ насъ до

вашего царского величества: Арсенія оуставника, да келара Викентия, да старца Варлаама, да діакона Герасима, да слоужку. Мы же, смиренные и малѣйшіе раби и богомолци всегдашніе, всемилостиваго Спаса молити не престаючи будемъ, дабы вашему царскому величеству подалъ на съпротивныхъ побѣду и одолѣніе и въ благоденствіи многолѣтіе и, по семъ земномъ, съ равноапостолными цари Константиномъ и Владимеромъ и прочіими богоугодными цари и князи вѣчное царствіе съ пресвѣтлою ти и Богомъ вѣнчанною царицею и отъ Бога данными пресвѣтлыми ваю чади Христосъ Господь, царствующій въ безконечныя вѣки, аминь.

Писано в монастыра общежителнаго Густинского, в лѣто бытіа 7168, ноеврія 18 дня.

Вашего пресвѣтлого царского величества всегдашние богомолци, иноцы общего житія монастыря Густинского.

Подлинникъ на бумагѣ. Всѣ прописныя буквы писаны киноварью. Хранится въ Моск. Архивѣ Министр. Иностр. дѣлъ.

CXII.

Универсалъ гетмана Юрія Хмельницкаго о предоставленіи греческимъ купцамъ права безпошлинно торговать въ Малороссіи и судиться своимъ судомъ. Изъ Корсуня, 1659 года, 23 ноября.

Юрій Хмелницкій, гетманъ, въ Войскомъ его царского величества Запорожскимъ.

Паномъ полковникомъ, асауломъ, сотникомъ, атаманомъ, всему старшому и меншому Войска его царского величества Запорозского, такъже ратнымъ государевымъ людемъ началнымъ и подъ началомъ будучимъ, атаманомъ городовымъ, войтомъ, бурмистромъ и всякого преложенства и достоинства людемъ, которым кольвекъ о томъ

вѣдати належитъ. Ижъ яко славной памяти родичъ нашъ для вшелякои выгоды тутейшимъ людемъ волный гандель купцомъ кгрецкимъ въ краяхъ Украинныхъ позволилъ и своимъ имъ правомъ межи собою судитись, такъ и мы, ни въ чомъ постановленья отцевского не нарушаючи, позволяемъ вольный гандель во всѣхъ нашихъ краяхъ Украинныхъ, Литовскихъ и Подольскихъ и иншихъ по мѣстах и мѣстечкахъ на ярмаркахъ и торгахъ вшелякими товарами, купуючи имъ новые товары и старыхъ збиваючи, гандліовати безмытне и безъ вшелякого датку до скарбу нашого належного, такъже а нѣ до полковника, а ни до сотника, а ни до атамана, а ни до войта, а ни до иншого якого права жадною мѣрою абы не належали, але своимъ правомъ межи собою, яко въ ихъ сторонѣ, судилися, и абы имъ нихто въ томъ жадною не былъ перешкодою, пильно жадаемъ и приказуемъ подъ караньемъ войсковымъ. Зъ Корсуна, дня 23 мца ноемврія, року 1659-го.

Юрій Хмелницкий, рука власна.

Позднѣйшая копія, найденная въ бумагахъ Коммиссіи.

CXIII.

Челобитная царю Алексѣю Михайловичу инокинь Ладинскаго Покровскаго монастыря о пожалованіи церковной утвари, мельницъ и грамоты на право пріѣзда въ Москву за милостыней, по случаю разоренія монастыря татарами, союзниками бывшаго гетмана Ив. Выговскаго. 1659 года, 8 декабря.

Божею милостю великому государю.. (*неполный царскій титулъ*).

Мы, убогие старици монастыря Ладинского, храма Покровы пресвятыя Богородицы, извѣствуемъ вашему царскому величеству о нищетѣ нашей, яко отъ агарянъ безбожныхъ, которые з Ивашкомъ Выговскимъ ходили, манастыръ нашъ запустошенъ велми. Того ради

умиленно прекланяемъ главы свои смиренныѣ вашему царскому величеству и слезне молимъ, подаждь руку помощи мѣстцу святому милостинею святою: въ первыхъ, книгъ—миней дванадесятъ, прологовъ два, охтая, часослова, псалтыри; фимиану, кадилници, креста, сосудовъ, елея, паликадила, финара у прапертъ,—все бо тое они браннымъ своимъ наездомъ побрали, а млыни, з которыхъ намъ кормля была, попалили; вмѣсто же тѣхъ просимъ вашего царского величества о млыны Варвинские, которие теперъ на полковъника Прилуцкого идутъ, бо не маемъ где живности взяти. Такожде умилосердися, православный государъ, царъ Алексѣй Михайловичъ, всея Руссіи самодержецъ, дай на монастырь нашъ святый грамоту проездную до вашего царского величества к Москвѣ приездити намъ. А посылаемъ змежду себе честныхъ старицъ: Макарию Григориевъну и Харитину к вашему царскому величеству. А насъ у монастырѣ пребываетъ сестръ более седмидесяти з послушницами, иже во всегдашныхъ нашихъ молитвахъ винны зостаемъ Господа Бога о вашемъ царскомъ величествіи молитствовати. З монастыря Ладинского, въ лѣто 7168, декамврия 8 дня.

Вашему царскому величеству подданые и богомолици всегдашные Серафима игумения со всѣми еже о Христѣ сестрами.

Подлинникъ писанъ на одной сторонѣ большого листа бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ на черномъ воску печатью съ изображеніемъ Покрова Богородицы и словами вокругъ: Печать мнтря общежительного Лади... *На пакетѣ надпись:* Богомъ избранному и Богомъ вѣнчанному и Богомъ превознесенному, пресвѣтлому, благочестивому и Христолюбивому государю, царю и великому князю Алексѣю Михайловичу, всея Великия и Малыя и Белыя Руссіи самодержцу и многихъ государствъ государю и облаадателю, его царскому пресвѣтлому величеству, инокини монастыря Ладинского чоломъ бьютъ.

Изъ Московскаго Архива Минист. Иностр. дѣлъ.

CXIV.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю, въ которомъ онъ объясняетъ, что причиной потери Украины и снова вспыхнувшихъ въ ней бунтовъ было отсутствіе военной помощи изъ Польши, увѣдомляетъ о постигшей его неудачѣ подъ Чигириномъ и стычкѣ съ отрядомъ Шереметьева подъ Хмельникомъ и убѣждаетъ короля двинуться съ войскомъ на Украину. Изъ Дубна, 1659 года, 11 декабря.

Nayiasnieyszy młsciwy krolu, panie a panie moy msciwy!

Jako szczegulnemu to memu przypisywać muszę nieszczęsciu, że do wiernego lubo indomitam plebem raz maiestatu w. kr. msci, p. m. m., nakłoniwszy poddanstwa, w dalszy czas za nowo wszczętemi w Ukrainie rebelliami wierney mey, ktorą sam P. Bog poswiadczyć może, prosequi nie mogłem hoc in passu przysługi; tak z tym odezwać muszę, że kto nieprzysłania prętkich w Ukrainę author extitit succursow, sam z tego strictissimam P. Bog requiret rationem. Ile że niektorzy z ichmw pp. regimentarzow, maiąc po tak wielekroć od w. kr. msci, p. m. m., mandata, listami mię tylko, że mieli pospieszyć, cieszyli, a w samey ani dotąd exequowali, ani ad praesens to samo exequuią rzeczy. Lżey by było mi cathegoricam, że nie mogą prętko zemknąć woyska, odbierać declarationem, bo bym sam o sobie dbał y albo ordy wszystkiey z Zadniepra ieszcze nie odpuszczał, albo o przysłanie swieżey co nayprędzey starał, albo w ostatku sam po oną polami przebierał, maiąc nadzieie w opatrznosci Bozkiey, że y wszczęta gory nie wzieła by, iako przed tym, swawola. Lecz że prętkiemi y iuż pod Połonnym, iuż pod Czudnowem, pod Kotelnią iuż, za Dnieprem ieszcze ostaiąc, był tylko cieszony posiłkami, całą w onych położyłem dufnosć, ratus za przybyciem ani nieprzyiaciel attritas pierwiey znacznie będzie mogł resumere vires, ani domowa swawola, chociay by chciała, odważyć co moliri. Na czym y ia wielce zawiodł, y oyczyzna w

iakowe wprawiona zostaie difficultates, kto ż nie widzi? Przez to bowiem własnie nieprzyiacielowi na swą stronę niestatecznego pole otworzyło ludu, a nesciae wiary panu swemu dotrzymać plebi do correspondentiey, a w tym y do nachylenia się in partes hostiles wczesna podała okkazya. Zaczym nastąpiło, iż po sprzysiężoney z kozakami de novo conjunctiey, Szeremet z niemałymi na nas następować począł moskiewskiemi siłami, a za powodem kozakow de novo ze wszech stron exorti tumultus, y teraz w Polesiu y około Baru nie ustaiąc, a zamek Barski y Międzyboż oblegszy, w dalsze czaty y podiazdy wypuszczaią kraie, lud pospolity chcący do siebie gromadząc, a przeciwny ogniem znosząc y mieczem. Wprawdzie, pod Chmielnikiem znagła na nas następuiącemu die 23, łaską Bożą a szczęściem w. kr. msci, odpor daliśmy nieprzyiacielowi, y że ustępować za mile musiał adegimus, gdzie y ia ostatnim życia wierne me maiestatowi w. kr. msci, p. m. m., poddanstwo chciał testari zgonem; ale że impares nostrae nieprzyiacielskim zostawały vires, stetit, że reiterować musielichmy aż ku Dubnowi, nie maiąc zwłaszcza spem succursu, lubo nieopodal od nas cudzoziemskiego niemało, polskiego nieco zostawało woyska. Gdzie iednym będąc utrapionym wygnańcem, bom nietylko od wszystkich moich odpadł fortun, na iednym koniu y w iedney z Czyhiryna wypadłszy sukmanie, ale y charam vitae postradawszy sociam y nie maiąc żadney recuperandae illius nadziej, ile że nie mam z kim,—u nog maiestatu w. kr. mci upadam, pokornie upraszaiąc, abyś memor mego wiernego przy całey życzliwosci poddanstwa, nie raczył mię od miłosciwey panskiey oddalać łaski, ale osobliwą utrapionego chciał solari protectią. A ia, byleby tey pracy prętkiego mieć mogł socium, za dostoienstwo maiestatu w. kr. msci, p. m. m., y całość oyczyzny zdrowie me przeciwko następuiącemu gotowem niesć nieprzyiacielowi. W czym nie rozumiem, aby mię kto efficacius mogł secundare, iako jmć p. wda Ruski, moy mciwy pan y brat, ktorego wierną ku w. kr. msci usługa y we wszystkim commendata dexteritas ieżeli gdzie, tedy tu iako nayprędzey requirit. Nim daley, skupiony daley szkodliwą brać

gorę pocznie nieprzyiaciel, bo by potym etiam efficacissima remedia z trudnoscią desiderato mogły sortiri effectu. Za prętkim zasię jmci p. wdy Ruskiego pospiechem, rozumiałbym, że y forteca Czyhiryńska, na ktorey dotąd artileria kozacka zostaie a ieszcze dotąd broni, mogła by recuperari, y ubespieczony niegotowoscią naszą pociechy pewnie nie odniosł nieprzyiaciel, a w tym y orda, animata gotowoscią, ochoczey by ruszyła; do ktorey lubom sam, iakom sobie życzył, nie mogł przebrać, kilka iednak mych wysłałem posłańcow, aby memor y mnie in specie poprzysiężoney wiary chan iegomość co prędzey raczył znaczne przysyłać succursy, y sam za niemi wychodził; ktory, upewniam, nie zaspi, gdy y o w. kr. msci, p. m. m., zasłyszy w te kraie pospiechu. A tego, iako iest wielce rzecz potrzebna, tak y ia smiem pokornie maiestatu w. kr. msci upraszać, abyś raczył co nayprędzey ku nam zbliżyć. Ktoremu u nog z oswiadczeniem wiernego upaść życząc poddanstwa, tantisper z iego mscią p. Wołynskim propter communicanda bonum publicum concernentia zostawać będe consilia, y abychmy w. kr. msć o wszystkim przez częste uwiadamiali; gdyż iego mść wda Krakowski, ukazawszy rycerstwu do Nowego lata consistentie, sam raczył do Sokala odjachać. Składaiąc tedy wierne me pod nogi maiestatu poddanstwo, całuię pańską w. kr. msci, p. m. m., rękę. Dan z Dubna, die 11 decembra 1659.

W. kr. msci, pana mego młosciwego, nayniższy sługa y wierny poddany

Jan Wyhowski, w. k. h.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CXV.

Письмо Ив. Выговскаго къ канцлеру коронному Николаю Пражмовскому съ извѣстіемъ о неудачной стычкѣ подъ Хмельникомъ съ московскими войсками и съ просьбою исходатайствовать у короля снаряженіе военнаго отряда, съ которымъ онъ желалъ бы выступить на Украину. Изъ Полонной, 1659 года, 17 декабря.

Jasniewielmożny młciwy xże kanclerzu w. koronny, moy wielce msciwy panie y bracie!

Nie omieszkałem ia dać znać wmci, m. m. panu, iakowa z rowną garscią nas pod Chmielnikiem z gromadnym z Szeremetem moskiewskim przybyłym woyskiem stetit rosprawa; y by z jmcią p. wdą Krakowskim obiecane chciały maturare iter succursy, bezpochybnie gloriosa in rem utrapioney zewsząd oyczyzny subsisteret victoria. Opoznione zaś subsidia do reiterowania się nas przyniewoliły do większych sił, ktoremi pomnożony zaraz na ubespieczonych niegotowoscią naszą szczęściem iego kr. mci, pana mego młciwego, nieprzyiacioł wsiesć chciałem karki; ale że iego mci pana wdy Krakowskiego nastąpiła wola, aby woyska na consistencye rospuscić y na nich aż do Nowego lata haereant, nie przyszło mi do exequowania potrzebney dobru pospolitemu usługi, ktora extra otium zostawać powinna, iako woienna. Jednak że y teraz nie co innego exequor, tylko przy codziennych niemal listach sollicita adiungo postulata do iego mci pana wdy Krakowskiego, aby mię z częścią woyska iako nayprędzey dla zmieszania imprez nieprzyiacielskich sporządził w Ukrainę. Y wkrotce y z rowną garscią ludzi drogę tę zechcę aggredi, boć mi nie zostaie, tylko wiarę moią y stateczną panu y oyczyznie życzliwosć (iako temu, ktorym nie tylko od wszystkich mych odpadł fortun, ale y od dożywotnego przyiaciela) ostatnim życia mego na krwawym poboiowisku comprobare zgonem.

Wszystkie zaś osoby mey u iego kr. mci promotie iakom zawsze na gruntowney łasce wmci m. m. p. zasadzał, tak y teraz wielce proszę, abyś mię indefesso łaski swey wspierał suffragio y malignantium nie dopuszczał szkodzić opacznym interpretatiom, sposabiaiąc do tego swą poważną interpositią, iakobym y prędko z proportionalną częścią woyska, regimentowi memu powierzoną, przeciwko oyczystemu w Ukrainie był sporządzony nieprzyiacielowi, y formalnego w Ukrainę za mną woyska wyprawa nie była opozniona, ale immediate subsistat. Fusius intentie moie ku pomnożeniu dobra pospolitego iego mci p. Radzickiego enucleabit relatia, a ia na ten czas powolne me łasce wm. m. m. pana oddawam usługi. W Połonney, die 17 decembra, anno 1659.

Wmci m. wielce msciwego pana życzliwy brat y sługa powolny
Jan Wyhowski, w. k. h.

Uniżenie proszę wm. mego młciwego pana y dobrodzieia, nie day mi upadać do ostatku, bo i tak cale upadłem y wszystko straciłem, y dali mnie dla zazdrosci ruinować. Co by to za rzecz była słuszna, gdym podpadł pod miłosciwą obronę iego kr. mci, a teraz wniwecz obrociłem się? Y przedtym miałem za swoy koszt cztyry tysiąca woyska w potrzebie z Trubeckim, a teraz ni chleba, niczego nie mam; z bidy piszę.

Надпись на конвертѣ: Jasniewielmożnemu a mnie wielce miłosciwemu panu y bratu, jm. xiędzu Mikołaiowi Prażmowskiemu, kanclerzowi w. kor. etc. etc. oddać.

Подлинникъ, съ печатью герба Выговскаго, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CXVI.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ извѣстіемъ о взятіи Ю. Хмельницкимъ Чигиринской крѣпости и съ проектомъ военнаго похода на Украину. Изъ Полонной, 1659 года, 29 декабря.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie a panie wielce mnie młciwy!

Jakom ia dał znać w. kr. mci, p. m. m., takiem tego y był rozumienia, iż po Chmielnickiey z nieprzyiacielem rosprawie, ustąpiwszy ku większym siłom, a congressu facto z jmc. p. wdą Krakowskim, zaraz z formalnym woyskiem na ubespieczonego niegotowością naszą mieliśmy obrocić nieprzyiaciela; alić consultius zdało, iako supremo duci, ktorego ia sequor ordinans, aby do Nowego lata z kwater nie schodziło woysko. Y lubo ta expectativa wielce utesknіła optime cupientem sługę, od raz iednak przedsięwziętey maiestatowi w. kr. msci nie odraziła usługi, gdy z niemałym exinanitae fortunae meae wycięczeniem nad substantią moią ciągnąc się y pieniężne u rożnych przyiacioł zasięgaiąc subsidia, ludzi mych, ktorzy się ze mną w wielu ochinęli, za dostoienstwo maiestatu w. kr. msci, toniach, zatrzymuię in obsequio. W tym zaś czasie iakowe expugnowaney fortecy Czyhiryńskiey dostały mi aviza, osobny list moy żal wyraża nad stratą małżonki mey, ktora, rozumiem, uzna pańskie politowanie. Expediebat iednak oyczyznie tey fortecy conservatia, z ktorey nieprzyiaciel w kartany, w pułkartany y colubriny, zgoła w nieoszacowaną wspomogł infanterią; y iako Moskal dla nie expugnowanego Kiiowa do apprehensiey Ukrainy przyszedł, toż y oyczyznie forteca Czyhiryńska obiecowała, gdyby iey subvenire occulta fatorum vis dopusciła. Kiedy tedy tandem imć p. wda Krakowski, iako declarował mi, w Ukrainę proceduie, y ia ochotnie me na szanc zdrowie za dostoienstwo maiestatu w. kr. msci, p.

m. m., y całość oyczyzny niosę, chcąc stateczną moią maiestatowi w. kr. msci życzliwość y ostatnim krwie mey comprobare wytoczeniem, gotowem mą sposobnością y umieiętnością woiowania z Ukrainą wierne y nieleniwe praestare obsequium. Jest bowiem non horribilis potęga kozacka, przez te lata w burzach domowey woyny fluctuando nadwerężona. Gdy co naygromadnieysze wyginęli pułki: Pułtawski we czterdziesci tysięcy, a Mirhorodzki we trzydzieści tysięcy, Przyłucki także y Irkliowski wszczęt zniesieni, a pokrzywami miasta y wsi porosłe, bo iedni na placu w tak wielu krwawych poboiowiskach legli, a drudzy z białą płcią w ordę zaięci. Zgoła, wszystko woysko kozackie, na głowę zgromadzone, ledwo effective czterdziestu tysięcy liczbę wyniesie, a y to na iednym mieyscu nie staną potęgą całą, ex quo muszą rozrywać siły y w pola przeciwko Tatarom. Moskwa zaś ile bitew w Ukrainie stoczyła, tyle szczęściem w. kr. msci, p. m. m., clades memorabiles poniosła. Nie są tedy tak straszne nieprzyiacielskie potęgi, ktore by od czynienia z niemi y parva manu nas odrażać miały. Byle iedno, iesli iego msci panu wdzie Krakowskiemu ważna legalitas tardabit wyprawę, wiadomemu imprez Ukraińskich summa rerum demandata była y intimatum, aby ze mną de iucundis belli rationibus communicet consilia; boć y teraz occulta fatorum vis siłe rei bene gerendae subtraxit, kiedy y życzliwego Białocerkiewskiego nie secundowano pułkownika, y Pawołockiego odrażono ustąpieniem pod Chmielnik; potem y tam uciekaiącego dla reitery nie prosequowano nieprzyiaciela. Listow do mnie przysłanych przez posłannika chana jmci Devlet-Gieldę-agę nie zatrzymuiąc, zarazem same formalne do waszey kr. msci, pana mego młciwego, odsyłam, a posłannika teyże godziny wyprawiłem do iego msci p. wdy Krakowskiego. Y radzi chan iego mść, abyśmy się zimney nie opuszczali pory y wraz się na spolnego rzucili nieprzyiaciela. Potrzeba by przez gońca y w. kr. msci, panu memu młciwemu, tam amicum o pospiech w Ukrainę requirere principem, boć to ten narod, ktory częstego przez posły y listy vocowania do spolney requirit roboty. To pro debita maiestatow

w. kr. mci, pana mego mlsciwego, oznaymiwszy fide, nayniższe me pod nogi maiestatu w. kr. msci, pana mego mlciwego, składam usługi. W Połonney, d. 29 decembris, anno 1659.

Waszey kr. msci, pana mego miłosciwego y dobrodzieia, wierna rada y nayniższy poddany

Jan Wyhowski, wda Kiow. het.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нагневича.

CXVII.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ извѣстіемъ о намѣреніи Юрія Хмельницкаго выступить въ походъ противъ поляковъ и съ убѣжденіемъ предотвратить этотъ замыселъ присылкой войскъ въ Украину. Изъ Полонной, 1659 года, конецъ декабря.

Nayiasnieyszy mlciwy krolu, panie a panie moy mlciwy!

Nie maiąc effrenata niespokoynych rebelizantow licentia ullum z strony naszey do uięcia siebie obijcem, iako wszędzie wolnie sobie w małey grassuie kupie y iako Bar y Międzyboż stricta premit obsidione, osobliwe edocebunt w. kr. msć p. m. m. listow do mnie pisanych kopie; gdzie y forteca Czyhiryńska iako nieprzyiacielowi ze wszystką cessit artilerią, a małżonka moia cum fortunis w ręce dostała Chmielniczenka, z niemałym moim żalem odebraną od iednego poddanego mego (ktory personam exploratoris egit), posyłam na teyże karcie maiestatowi w. kr. mci, p. m. m., rełatią; tam że y zamysłow nieprzyiacielskich krotka, lubo pewna iednak iest inserowana mentio. Nie może mię tedy żaden iuż nieżyczliwości przed maiestatem w. kr. msci, p. m. m., y przed wszystkim arguere swiatem, kiedy utratą dożywotniego eandem probavi przyiaciela, nie może nowych y niebespiecznych na oyczyznę przez re-

bellią kozacką wznowionych culpam na mię redarguere trudności, bom nie przestawał sollicitare częstemi memi y ieden po drugim wyprawionemi, w. kr. mść p. m. m. o succursy prosząc, listami. Nie przestałem y iego mci panu wdzie Krakowskiemu prętki w Ukrainę radzić pospiech; nie przestałem y sam na takowe narażać okazye, gdziebym za dostoieństwo maiestatu w. kr. msci y całość oyczyzny krew moią z życia ostatnim mogł wylać zgonem. Ale tak mi moie gorące w tym nie posłużyły vota, że nie tylko przez tak długi mogły co lucrari czas, ale, co większa, aemulos wrodzoney narodziły cnocie; co lubo większego utrapionemu coraz musi przydawać utrapienia, iednak wiele sobie po miłosciwey w. kr. msci p. m. m. obiecuiąc łasce, pewenem, że meae pańską dobroczynnością będziesz raczył mederi calamitati y to po moiey raz na usługę maiestatu w. kr. msci p. m. m. consecrowaney obiecywać życzliwości, co po naywiernieyszym z nayniższych swych poddanych. A że tak z tych, ktore posyłam, iako y z innych wielu dobrze to constat wiadomosci, że Chmielniczenko swe iuż rozesłał po pułkach uniwersały, intimando prędką do woyska przeciwko państwom w. kr. msci wyprawę y sam ieżeli iuż nie ruszył, pewnie po świętach ruskich ma wolę, wyprawiwszy iuż przed sobą kilkadziesiąt dział; zaczym racz w. kr. msć p. m. m. consulere, iakoby temu zawczasu mogło obviari prętkim woyska ku Ukrainie ruszeniem y nowych, iakie będą mogły, z iego mcią p. wdą Ruskim przysłaniem succursow, by zaś na potym szkodliwa hoc in passu remora nieprzyiacielowi przy zgromadzeniu większych sił dalszey nie przydała ochoty, a nam szkodliwszych nie narodziła trudnosci, ktora y mię w takowe fataliter wprawiła odmiany. Bo gdyby mię praeforibus będącemi nie cieszono posiłkami, miałbym z tak wiele sposobow, żebym tey tak, iako y przedtym, zapobiegł sweywoli, maiąc zwłaszcza ordę sobie przychylną, a do kozakow, dla sweywoli Sirkowey, wielce urażoną, z ktorą nic pewnieyszego, żebym ich y w wiernym ku w. kr. mci poddaństwie, y w pohamowaniu niecnotliwych uiął zapędow. Wierne me zatym pod nogi maiestatu w. kr. msci skła-

daiąc poddaństwo, całuię miłosciwą w. kr. msci, pana mego młsciwego, rękę. Dan w Połonney, die decembris 1659.

W. kr. mci, panu y dobrodziejowi memu młsciwemu, wierny poddany y sługa

Jan Wyhowski, w. k. h.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Начевича.

CXVIII.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ вѣстями о ханѣ Крымскомъ, о положеніи дѣлъ въ Украинѣ и съ заявленіемъ о своемъ намѣреніи отправиться въ Полѣсье воевать съ московскими войсками. 1659 года, въ концѣ декабря.

Nayiasnieyszy młciwy krolu, panie, panie moy miłosciwy!

Tylkom co pierwsze dwa listy moie do w. kr. msci, p. m. m. miał wyprawić, przyszedł posłaniec, od chana iego msci do mnie przysłany, ktorego legatiey contenta visum est seorsivis maiestatowi w. kr. msci, p. m. m., deferere literis. Po oddaniu przez mię buławy Chmielnickiemu, teyże niemal godziny, ktorey do w. kr. msci, p. m. m., swych wysłali posłańcow, y do chana iego msci Krymskiego setnika pułku Umańskiego wyprawili. Ten nomine Chmielnickiego y wszystkiego Woyska Zaporozkiego declarował, że Woysko Zaporozkie w wiernym w. kr. msci chce zostawać poddaństwie, z chanem iego mscią poprzysiężoną będą trzymali przyiazń, na kożdego nieprzyiaciela w. kr. msci y chana iego msci, a osobliwie na Moskala, iunctis poydą viribus. Ukontentowany poniekąd chan iego msć takową ich declaratią, a nie wiedząc, że aliud tu dicunt, aliud w Ukrainie agunt, o żadney nie pomyslał z niemi nieprzyiazni y z rownym życzliwosci swey posłańca odprawił oświadczeniem. Lecz

iako skoro posłaniec moy, z pod Kotelni ieszcze wyprawiony, przyniosł pewną o nowey kozackiey przeciwko w. kr. msci p. m. m. rebelliey y do cara Moskiewskiego powtore poprzysiężoney adhaesiey nowinę, nie pomału ta chana iego msć movit wiadomość; ile że praesensit sobie też ztąd novum imminere periculum, zaraz tedy ordzie na woynę gotować y konie paść przykazawszy, umyślnego z mym tego wysłał posłańca, osobliwemi y jmć p. wdę Krakowskiego stimulando listami, aby zaraz swe w Ukrainę ruszał woyska y iakową ku Kamieńcowi przeciwko sobie wyprawił część woyska, dokąd y mię evocat do spolney na tego nieprzyiaciela invitando roboty. Inaczey, gdybyśmy teraz z tym nieprzyiacielem zimą nie uczynili rozprawy, trudność nam wielką na wiosnę chan iego msć praenuntiat. Jakom tedy ia zawsze to, aby woyska w Ukrainę pospieszały, radził, tak y teraz tego życzyłbym, ile że y chan iego msć tego ż iest rozumienia. Ale że y życzliwe consilia moie, y nieobłudna, bo stratą sociae vitae y wszystkich fortun probata, życzliwość nic lucrari nie może, dam pokoy in alienam messem injicere falcem, a cale na wszelakie w. kr. msci, p. m. m., oczekiwaiąc mandata, cokolwiek będę mogł na usługę w. kr. msci, p. m. m., zaciągnionym non intermittam czynić ludem, y zaraz ku Polesiu udać zechcę, abym, za łaską Bożą, szczęściem w. kr. msci, p. m. m., z grassuiącym tam rosprawę uczynił nieprzyiacielem, ktory iuż Pinsk, Turow y inne zamki, miasta y miasteczka opanował y swieżo do Turowa dwa pułki kozackie, Nieżynski y Czerniohwski, przysłał, iako mi ięzyki, podiazdem ludu mego wziętę y wczora przyprowadzone, wiedzieć dały, ktory ku Stepaniu na moy zaciągowy maią iść lud. Ktory do kupy sciągnowszy, sam przedsięwziołem przytym być experimencie umysł, maiąc nadzieie pełen w Panu Bogu, że żadney nie odniosą pociechi.

A gdy to do w. kr. msci, p. m. m., piszę, towarzysz ieden chorągwie mey, ktory z Zadnieprskiego uszedł pogromu, a potym zostawał w Czyhirynie, przyszedł do mnie. Ten oculatus transactiey Czyhirynskiey był testis y patrzał na to, iako tey dobyto fortecy.

Chmielnickiego odszedł w Bohusławiu, kędy wszystkim połkom do siebie sciągnąć przykazał, maiąc kilkadziesiąt sztuk dział cum omni apparamento bellico. Szeremet do Kiiowa powrocił y teraz tam zostaie. Kniaź Kozłowski w dziesięć tysięcy w Białey Cerkwi stoi, Buturlin w Pereiasławiu sedem fixit. O ruszeniu woysk kozackich twierdzi po świętach ruskich. Starszyna niektora że iest w. kr. msci addictissima, powiada, o czym y ia nie wątpię, y gdyby iuż w Ukrainie zostawały woyska bez pochyby wiele by ich mogło in partes w. kr. msci, p. m. m., transire. Co doniosszy maiestatowi w. kr. msci, przy oddaniu poddaństwa, całuię rękę w. kr. msci, p. m. m. Dan w Połonney.

Waszey kr. msci, pana y dobrodzieia mego młciwego, wierna rada y nayniższy sługa poddany

Jan Wyhowski, w. k. h.

Młsciwy nayiasnieyszy krolu! Jużem wszystko stracił, iako w. kr. msć wiesz, y teraz mam ludzi moich dobry trzy tysiące. Jedno mnie nie wiem, iak tam piszą do w. kr. msci. Kiedy teraz na woynę nie poydą, tedy pewnie spotężywszy się nieprzyiaciel poydzie w panstwa w. kr. msci.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CXIX.

Письмо Переяславскаго полковника Тимоѳея Цецуры къ думному дьяку Алмазу Иванову съ просьбою исходатайствовать для него особое царское покровительство, такъ какъ онъ, стараясь объ удержаніи Малороссіи въ подданствѣ царя, нажилъ много враговъ среди старшинъ и считаетъ свою жизнь въ опасности. Изъ Переяслава, 1659 года, 30 декабря.

Божиею милостию великого государа... (*царскій титулъ*) думному дяку его жъ царского величества Алмазу Ивановичу полковникъ Войска Запорозкого Переяславский Тимоѳей Цецура, другу и приятелю моему милому, чоломъ бью.

Вѣдомо тобѣ, другу и приятелю моему, буди, што я зачалъ дѣло доброе, што и Богу небесному мило, и его пресвѣтлому царскому величеству пожиточно, и о томъ пилное старане маю, штобъ его до конца совершить. Толко много такихъ вороговъ, которіи и предъ тимъ его пресвѣтлому царскому величеству добра не мислили, и теперъ много найдутъся такихъ, и мнѣ за тое доброе зачатое дѣло добра нѣкакъ не мишлятъ и мене ненавидятъ, а отъ короля отлучитись нѣкакъ не хотятъ. Любо самъ панъ гетманъ Юрей Хмелницкий его царскому величеству вѣренъ и добрѣ работаетъ ему, але много поддушниковъ Виговского, которіи и гетмана нѣ на що зводятъ, и мнѣ нѣкакъ добра отнюдь не мишлятъ. И тобѣ бъ, другу и приятелю моему, тое его царскому величеству вѣстно учинить, штобъ мнѣ въ своемъ здоровю безпечно жить, штобъ его царское величество какого дворянина своего зослалъ и объ томъ з гетманомъ розговорилъ, любъ к Василию Борисовичу отписать велилъ, штобъ онъ розговорилъ, штобъ мнѣ в своемъ здоровю жить безпечно; а я не маю по Бозѣ нѣкого иного, кромѣ его пресвѣтлое царское величество и тебе, друга и приятеля своего.

И што мене к его царскому величеству назначили посломъ были, и то они одменили, а кого иного послали; и я бымъ радъ его пресвѣтлыі царского величества очи увидѣть и самъ свою службу объявить.

Вѣстно тежъ тобѣ, другу моему, буди, што Василя воеводи сынъ Ясы вистиналъ и випалилъ с турецкимъ людомъ, а самъ на Волоскомъ государствѣ сѣлъ; а Мултянский господарь до Венгеръ утекъ, а салтанъ Калга городовъ достаетъ и пустошитъ; и тобѣ бъ тѣ вѣсти били вѣдоми.

Да прошу твоей милости, не огпусти прозби моей тще: розговори з его царскимъ величествомъ, штобъ онъ мене отъ тихъ вороговъ огородилъ своимъ царскимъ жалованемъ и своею десницею покрилъ, штобъ мнѣ безпечно в своемъ здоровю жить. По семъ тобѣ, другу и приятелю моему, мало пишу, да много челомъ бью и Рождествомъ Сына Божия поздоровляю. Писанъ в Переяславю, лѣта 7168, декавра 30 дня.

Подлинникъ, писанный на листѣ бумаги, хранится въ Московск. Архивѣ Мин. Иностр. Дѣлъ.

CXX.

Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ о Переяславскихъ мѣщанахъ, посылающихъ въ Москву своихъ уполномоченныхъ просить о подтвержденіи ихъ городовыхъ правъ и предоставленіи имъ нѣкоторыхъ льготъ. Изъ Чигирина, 1660 года, 17 января.

Божиею милостию великому государю... (*полный титулъ царскій*) Юрый Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ вашего пресвѣтлого царского величества Запорозкимъ, многолѣтного в щастю панованя желаючи, поклонъ свой унижайшый отдаю.

Вашого царского пресвѣтлого величества вѣрные подданіе и убогіе мещане Переяславъскіи, освѣдчаючи своего подданства вѣрность а жадаючи о потверженъе правъ давныхъ и привилеовъ на маистратъ свой Переяславъский и на мѣсто такъже милосердія жебручи и фолкги отъ войскъ, едутъ до вашого царского пресвѣтлого величества высланыи отъ всего маистрату и мѣста; за которими, яко здавна и теперь презъ розные войска спустошалыми и зубожалыми для великихъ на войска всякие выдатковъ, на самыхъ гостинцу седячимъ, и я, вѣрнымъ подданымъ и слугою вашого пресвѣтлого царского величества будучи, покорную причинъную прозбу мою вношу: рачъ з милости своей царской росказати, ствержаючи вѣрнымъ и знищалымъ подданымъ своимъ, о що будутъ чоломъ бити, написати и фолкгу, яко праве утрапленнымъ отъ войскъ, подати, чимъ не толко ихъ самыхъ, але и всѣхъ Малороссійскихъ подданыхъ своихъ в вѣрности и зычливости ствердишъ. О що и повторе вашого царского пресвѣтлого величества велице просячи, милостивой ласце вашого царского пресвѣтлого величества з вѣрными и унижайшими услугами моими пилно оддаюся, яко

Вашого пресвѣтлого царского величества вѣрный подданый и рабъ наиповолнѣйший Юрый Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ вашого царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

З Чигирина, 17 января, року 1660.

Подлинникъ, писанный на одной сторонѣ большого листа бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ печатью на красномъ воску. На немъ помѣта: Списанъ 168-го, марта въ 1 день, без черна; с Цыцурою. *Хранится въ Моск. Архивѣ Министр. Иностр. дѣлъ.*

CXXI.

Письмо Юрія Хмельницкаго къ царю съ ходатайствомъ объ освобожденіи «намѣстника Овруцкаго полковника» Константина Кондратенка, невинно захваченнаго войсками Шереметева. Изъ Чигирина, 1660 года, 19 января.

Божиею милостию великому государю.. (*полный царскій титулъ*), вашему царскому пресвѣтлому величеству и монарсѣ православному, здравія, долгоденствія и щастя з унижайшими услугами моими сердечне, упрейме и вѣрне зычу Юрий Хмелницкий, гетманъ, в Войскомъ вашого царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Вашого царского пресвѣтлого величества ратные люде, подъ началомъ Василіа Борысовича Шеремета будучие, козака и намѣстника полковника Овруцкого, на імя Костюка Кондратенка, въ року 1659, о святомъ Петрѣ, в мѣсте Бышовѣ, взявши, в Москву запровадили невинне и непотребне, власне якъ бы якого здрайцу, по которого теперь братъ его родный Іванъ, обиватель Бышовский, вышукуючи, в Москву за нашимъ позволенемъ и причиною едетъ. Велице теды вашого царского пресвѣтлого величества прошу, рачъ онымъ ласку свою царскую и милосердіе показати: где ся колвекъ и у кого колвекъ тамъ, въ Москвѣ, знайдетъ и въ иншихъ городахъ, жебы выйти до своего обейстя и господарства, до Бышова, не зборонянo, изволитъ ваше царское пресвѣтлое величество приказати, якобы нѣхто не задерживалъ. Оны тое молисердие молитвами своими щоденными, а я услугами моими вѣрными вашому царскому пресвѣтлому величеству нагорожать винни зостаемъ. З Чигрыня, дня 19 іануаріа, року 1660.

Вашого царского пресвѣтлого величества вѣрный подданый и слуга унижайший Юрый Хмелницкий, вашого цар. пресвѣтлого величества гетманъ з Войскомъ Запорозкимъ.

Подлинникъ на листѣ бумаги, на оборотѣ котораго надпись съ полнымъ титуломъ царскимъ; былъ запечатанъ печатью на желтомъ воску подъ кустодіею. Хранится въ Моск. Арх. Мин. Иностр. дѣлъ.

CXXII.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ увѣдомленіемъ о казни, якобы постигшей его брата Данила, и о своей готовности двинуться съ собственнымъ отрядомъ въ Украину воевать съ царскими силами. Изъ Дубна, 1660 года, 1 февраля.

Nayiasnieyszy młsciwy krolu, panie, panie moy młsciwy!

Jako prętko posłaniec iego msci p. Wołynskiego, z Połonney do Chmielniczęka y starszyny praevio ze mną consilio wyprawiony, nazad powrocił, natychmiast, co u tego przewrotnego sprawił narodu, visum est maiestatowi w. kr. mci p. m. m. uwiadomić enucleate. Mnie zasię ciężki moy przychodzi przełożyć żał, z tyrańskiey rodzonemu memu od Moskwy smierci zadaney podięty, ktory wątpliwą u niektorych swoią maiestatowi w. kr. msci p. m. m. y całey Rptey życzliwosć ostatnim życia zgonem probavit. Nie może tedy iuż żaden fidem ubogiego domu mego in dubium vocare, kiedy co w. kr. msci, p. m. m., co miłey, w ktorey porodzili, debent oyczyznie, krwie własney wylaniem oswiadczać poczynaią. I to mię tylko w dosć ciężkim cieszy poniekąd utrapieniu, że cokolwiek cierpię cierpię uymuiąc o dostoienstwo maiestatu w. kr. msci, p. m. m., cierpię publicum Rzptey promovendo bonum. Do czego, pewen, po,

łasce Boga mego, że nigdybym nie przyszedł, kiedybym przysłaniem prętkich nie był upewniony posiłkow, ktorey remory y takowego nieszczęścia mego, a consequenter znaczney w oyczyznie immutatiey kto iest author, da strictam czasu swego Panu Bogu rationem; a ia, w iedyne u wszystkiego świata z teyże właśnie przyczyny obrocony ludibrium, przed strasznym rosprawić gotow będę trybunałem. Ostradawszy iuż tedy dożywotniego przyiaciela, pozbywszy krwawie nabytych fortun, opłakawszy krew moią, nie widzę, aby mi co zostało, tylko własney wylaniem krwie dalszą oświadczyć ku maiestatowi w. kr. msci, p. m. m., y oyczyznie mey życzliwość. Na co cale rezolwowany, z ludem mym zaciągowym, ktory iuż za Zasławiem zostaie, ochoczo idę w Ukrainę, maiąc nieomylną w Bogu mym nadzieię, że Sam niewinnie przelaney krwi zemsci y nie da daley z mego nieprzyiaciołom cieszyć utrapienia, ile kiedy, złączywszy z chanem iego mscią y maiąc w pomoc sobie ordy, przyidzie to szczęsciem w. kr. msci, p. m. m., zacząć dzieło. Co tym ochoczey przedsiębiorę, im pewen zostaię, że gdy y na mię rowna fortuna z ordinansu Boskiego padnie alea, pozostałą w miłosciwey pańskiey łasce krew chować będziesz raczył. O co pokornie u nog maiestatu w. kr. mci, p. m. m., upadszy, całuię miłosciwą w. kr. msci rękę z oddaniem wiernego poddaństwa. Datum z Dubna, die 1 februarij 1660.

Waszey kr. msci, pana mego młsciwego, nayniższy sługa, wierna rada y poddany

Jan Wyhowski, w. k. h.

Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CXXIII.

Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ Волынскому каштеляну Беневскому. Изъ Чигирина, 1660 года, 5 февраля.

Wielmożny mci panie kasztelanie Wołynski, moy wielce młciwy panie y bracie!

Wydziwić się temu nie możemy, że wm. m. pan, wziąwszy dzieło Rzptey na siebie y maiąc in commissis między Woyskiem Zaporozkim a waszmościami do uspokoienia podane media, a tak nie prędko ku nam pospiesza, na ktorego prawie wzrok przytępiliśmy, ochotnie wyglądaiąc. A że przez pierwszego posłańca wmci m. p. dostateczney nie podaliśmy declaratiey, temu wm. m. p. nie racz zdumiewać, bo nie owszeki uwierzyliśmy, byś wm. m. p. ku nam tak się zbliżył. Teraz tedy przez drugiego posłańca wmci m. pana słusznieyszą y pewnieyszą declaratią w tym wm. m. panu posyłamy liscie, ktorą wm. m. p. iako totalem chciey przyiąć. Poddanym ja iego kr. mci gdy byłem, ze wszystkim Woyskiem Zaporozkim wielce dziękuiemy, iż wm. m. pana, iako commissarza y mediatora, szle do nas, nie tak dla stwierdzenia hetmanstwa moiego, iak dla upewnienia wszystkiego Woyska Zaporozskiego łaską iego kr. mci. Ktorego hetmanstwa, lub iestem lat młodszych y mnieyszego rozumu, aniżeli p. Wyhowski, nie chcę iednak stwierdzić ani od cara iego msci, pana mego, hramotami, ani od iego kr. msci przywilegiami y constitutiami, gdyż solitum Woysku Zaporozkiemu, według upodobania, y iednego dnia mieć trzech hetmanow. Widzieliście wm. m. panstwo błazeńską rzecz p. Jana Wyhowskiego, ktory sadził się razem być hetmanem Zaporozkim, Kijowskim woiewodą y xiążęciem Ruskim, y tym chcieliście w. m. pozyskać nie mało, a tak wszystko utracili. Co się przypomni względem supplikowania do iego kr. mci przez wm. m. pana, teraz ni suplikować, y żądania

naszego opisać nie możemy, gdy wm. m. pana nie widzimy u siebie. Za szczęśliwym w. m. przybyciem, na ten czas wszystkie prozby Woyska Zaporozkiego y moie wm. m. panu patebunt y do iego kr. mci wniesione będą. Że się wm. m. m. pan urągasz nam naszą przysięgą, na walnym seymie wykonaną w Warszawie przez posłow Woyska Zaporozkiego,—ci posłowie, ktorzy byli, wiadomo wm. m. panu, nie od wszystkiego Woyska Zaporozkiego, ale od pana Jana Wyhowskiego, wyprawuiąc mu xięztwo, woiewodstwo y hetmanstwo do śmierci, a Woysku Zaporozkiemu wolności iakieś malowane okazuiąc. Po tym wm. m. p. wyrozumieć możesz tych posłow tedy nie od wszystkiego Woyska Zaporozkiego przybyłych, ponieważ my bez tamtey strony Dniepra nie iesteśmy Woysko Zaporozskie, a tamta strona bez nas. A przecie moglibyśmy się przy iego kr. mci lub iedna strona opponować y tamtą nakłonić stronę drugą, gdyby posiłki iego kr. msci przybyły, z ktoremi potędze by iego carskiey mosci odpor dało; ale że nie stało tak, trudno się było małey garstce pomknąć przeciwko potędze, nastąpioney w Czernihow, Niżyn y Perejasław, gdyż sami między sobą wysililiśmy się, o hetmanstwo pana Jana Wyhowskiego ubiiaiąc. A co było ludu trochę z nami iego kr. msci, z połtora tysiąca, y to nie bardzo hozi, niebezpieczno było z tym ludem z tych trzech miast potęgę iego carskiey msci wypłoszyć, na ktorych miastach nasze woysko Zaporozskie zależy; popusciwszy głowę, ogonowi bronić się nielzia.

Na tę declaratią naszą listem wm. m. p. nie odpisuy, lecz swoią chciey domowić bytnością. Druga, nie dziwuy się wm. m. p. y nie żałuy szczęścia y nieszczęścia naszego (według swego pisania), żebyśmy mieli w ręce dostać tyranowi. Nie wiem też, iakiey łaski y od iego kr. mci doznaliśmy? W tymże liście wm. m. p. wzmiankuiesz, iakoby nas iak oyciec łaskawy miał przyiąć, skrzydłami okryć synow pobłądzonych y kożdego ukontentować. Prawda, tych j. kr. msć kontentował, ktorzy rzecz p. Jana Wyhowskiego trzymali, a nie ktorzy od Woyska Zaporozskiego byli, iako to: p. Niemierzycza, p. Fedora, Konstantego Hruszę y p. Hrehorego Lesnic-

kiego (a nie p. Tymosza Nosacza, od Zaporozkiego wszystkiego Woyska wnoszącego prozbę) y inszych niemało z podpiskow y czeladzi iego.

Tey zaś łaski u iego kr. mci nie zasłużyło było Woysko Zaporozkie, iż j. kr. m. złożywszy swą koronę, ze wszystkim poprzysiągł senatem. Ale kto ż do rozerwania powodem y naruszenia j. kr. mci przysięgi, iesli nie p. Jan Wyhowski, ktory, siląc się na hetmanstwo Zaporozkie, zadnieprskich pułkownikow dla niemiłosci swey oddzielił y sposob podał nakłonić się iego carskiey mci, panu naszemu? A takie okrucieństwo na cara iego mci, pana naszego, ktore wm. m. p. wypisuiesz, nigdy nie pokaże, aby mieli szwagrowie moi ucierpieć. O niebożczyku p. Nieczaju to mowią, że gdy dobyto Starego Bychowa, tamże przy tey zawierusze nieznaiomie od pospolstwa poległ. Pan Daniel zaś Wyhowski swoią własną zszedł z tego świata smiercią; dla lepszego uwierzenia czeladnika, przy nieboszczyka pana Daniela będącego smierci, ieżeli wm. m. p. chce, poszlemy.

W ostatku, szkoda by takich wm. m. panu tyranskich epitet do nas wypisywać, czego istotnie nie było, chiba kto sam, świadomszy okrucienstw podobnych, rozumi, iżby drugi czynił. I nie wiem, czym mnie iego kr. msć ma do siebie powabić, gdy żadney od iego kr. mci nie uznałem łaski. Lepiey by wm. m. p. o łasce iego kr. mci do mnie pisać y iey wyliczać membra, a niżeli tyranstwa zmyszlaiąc nieiakieś, ktorych nigdy in rerum natura nie było. Przyznam za prawdę: kto otrzymał od iego kr. mci xięztwo, woiewodztwo? kto podskarbstwo? kto panstwo? kto hetmanstwo y insze urzędy? A mnie biednego Subotowa nie chciano popuscić, ktory krwawą szablą w Polszcze wielki znak za siebie uczynił. A com przypomniał wyżey, wszystkie te zamieszania za powodem p. Jana Wyhowskiego stało się, y powtarzam. Zaczym wm. m. p. nie urażay się na p. Kowalewskiego, ktory nie z urazy iakowey przeciwko iego kr. mci y wm. m. p. iego cesarskiemu wieliczestwu, panu naszemu miłosciwemu, nakłoniliśmy się, ale za przyczyną p. Wyhowskiego,

iż wziąwszy p. Kowalewskiego na Czyhirynską górę, przemyszlał y wynaydował sposob odiąć zdrowie. A człowiek kożdy zdrowie, tak drogi kleynot, iak mogąc chroni. Że się też iego kr. mć, łaskę swą pokazuiąc na Janie Wyhowskim y Antonie Żdanowiczu, nie msci za ich winy, na coż na tych mscić, gdy w ręku wm. m. p. y napotym obiecowana może kogo nie minąć bida? Pisałeś wm. m. pan y to pokazuiąc być nie kawalerska, żem paniey Wyhowskiey kazał dobywać. Nie Wyhowskiey dobywano, lecz fortecy Czyhirynskiey y ludzi cudzoziemskich, y nie woysko całe, tylko ochotnik. To bardziey nie kawalerska w liscie wielkość woysk kłaść y liczbę, iakoby kogoś strasząc. Tedy, gdzie się obaczyć przydzie, tak woyska w. mosciow, jako y woyska naszego siły widziane będą, y komu Bog wszechmogący pomoże. Mogły by się obszyrnieysze do wm. m. p. opisać quoty, ale concluduiąc paucis multa, ultimate takową wm. m. panu declaratią daiemy: z carem jmscią wm. m. panstwo traktuycie, a nie z nami, gdyż my cale iego carskiey msci, panu naszemu młciwemu, iesteśmy życzliwemi y wiernemi poddanemi. Na czym iego carska mć pan nasz z wm. m. panstwem postanowi, tym się ukontentuiemy, a iuż o żadney nie myslimy odmianie. I tak postronne państwa zdumiewaią się, poglądaiąc na nasz niestatek y ony trutinuiąc. Niech tedy nikt porozumienia y domniemania w swey nadziey nie kładnie, abyśmy od iego carskiey mci p. naszego oddalić się knowali, y tego P. Bog skarze, kto swoią przewrotnoscią a chytrością, nie dotrzymawszy iego carskiey mci, według przysięgi, wiary, nadgładził Ukrainy; iakoż iuż skarał y karać będzie. A Chmielnicki, raz poprzysiągszy iego carskiey mci y poddawszy Ukrainę, drugi raz oddalać nie mysli. Zkonczywszy przytym moy list, samych siebie wm. m. pana oddaiemy braterskiey przyiazni. Z Czyhiryna, die 5 februarij, anno 1660.

Wm. m. panu wszego dobra życzliwy przyiaciel Jerzy Chmielnicki, hetman, z Woyskiem iego cesarskiey msci Zaporozskim.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Начевича.

CXXIV.

Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу объ отправленіи въ Москву козацкихъ пословъ, избранныхъ для участія въ Борисовскомъ съѣздѣ. Изъ Чигирина, 1660 года, 20 февраля.

Божиею милостию великому государю.. (*слѣдуетъ полный царскій титулъ*) Юрий Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ вашего царского величества Запорозкимъ, обозный, судьи, писарь, асавулы, полковники з всею старшиною и черню до лица землѣ чоломъ бьемо.

Ваше царское величество, принявши насъ, Войско Запорозкое и всѣхъ православныхъ малоросийскихъ християнъ, подъ свою высокую и крѣпкую руку, посломъ нашимъ Андрѣю Одинцу, полковниковѣ Черкаскому, и Петру Дорошенку з товарыствомъ богатую свою царскую ласку показати рачилъ и иннымъ многимъ, яко намъ сами оповѣдили. Потомъ, хотячи покой межи христианы сотворыти и кровопролитие утолити, на грамотную прозбу короля Полского и всего совѣту его, своихъ пословъ полномощныхъ, в грамоте менованыхъ, в Борысовъ на комѣсію з коммисарами лядскими о покою трактовати высилаючи, намъ своею грамотою царскою през жылца Ѳедора Протасіева и поддячого Алексіа Преириева, посланниковъ, приказалъ, абысмо своихъ войсковыхъ осланцовъ тамъ же, в Борысовъ, на тую же з ляхами коммѣсію послали. На который мы приказъ вашего царского величества охотне скланяючися, змежи себе выбравши: Василіа Ничипоровича, полковника Нѣжинского, Ѳедора Коробку, товарыша войскового, и Костантіа Матюту, людей умныхъ, пословъ отъ себе и всего народу, давши имъ информацію о рубежахъ здавна належачихъ Малоросийскихъ, Подолскихъ, Волынскихъ и инныхъ и о всякихъ дѣлехъ добрыхъ, выслали в Борысовъ. А затымъ в скоромъ часѣ ваше царское величество дворянина своего Ивана Афанасовича Желя-

бужского и поддячого Александра Титова з пожалованемъ своимъ милостивымъ и з грамотою царскою прислалъ, с которой грамоты и з устной мовы вышменованыхъ вашего царского величества пословъ добре вырозумѣли, же ласку и милосердіе свое царское хотячи надъ нами показати, посломъ нашимъ высланнымъ приказалъ к себѣ, въ Москву ити для устной информаціи; за которыми, любо кжъ они в дорозе, в слѣдъ послалисмо иншихъ посланцевъ нашихъ, жебы, не идучи заразъ к Борысову, впередъ в столицу к вашему царскому величеству вступили поклонитись и лице царское оглядати и устную взяти науку. За тыми я вашего царского величества прошу велице: повели ихъ безъ забавы з своими полномощными послами в Борысовъ отпустити, яко и мы сихъ помененыхъ пословъ вашего царского величества, дворянина Ивана Аѳанасовича Желябужского з товарыствомъ, в скоромъ часѣ отпустили, през которыхъ за грамоты волныи и за пожалованъе милостивое царское я, гетманъ, з обознымъ, судьями, писаромъ, асавуломъ енералными, полковники и всею черню вашему царскому величеству велице подяковавши, вѣрне и зычливе по вѣкъ живота нашего служити обецуемъ и за щасливое в долгий вѣкъ царствоване вашего царского величества Господа Бага благаючи, милостивой ласце з унижайшими услугами нашими пилно отдаемся. З Чигрина, дня 20 ѳевруаріа, року 1660.

Вашого пресвѣтлого царского величества вѣрный и зычливый подъданъный Юрый Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ Вашого пресвѣтлого царского величества Запорозкимъ.

Подлинникъ, писанный на одной сторонѣ большого листа бумаги, хранится въ Моск. Арх. Минист. Иностр. дѣлъ.

CXXV.

Письмо Юрія Хмельницкаго къ Кіевскому митрополиту Діонисію Балабану съ увѣреніемъ, что Войско Запорожское никогда не отступитъ отъ вѣрноподданства царю, и съ убѣжденіемъ, чтобы онъ не вѣрилъ людскимъ баснямъ и возвратился на осиротѣлую каѳедру. Изъ Чигирина, 1660 года, 13 марта.

Jasnie w Bodze przeoswieszczenny, msciwy oycze metropolito, moy wielce msciwy panie y pasterzu!

Tak jego carskie preswietłe wieliczestwo, pan y monarcha chrzescianski, nie pragnie krwie rozlania, iako y Woysko Zaporozskie nie życzy sobie z krolem jmcią Polskim y Rzptą w niepotrzebne niezgody y szranki zachodzić. Tylko żeby krol iego msć Polski y Rzpta w horody iego car. wiel. Ukrainskie woyska swego koronnego nie zsyłał, narod nasz irrituiąc y Ukrainę sobie z inszemi Małorossyiskiemi horodami przywłaszczaiąc, ktore niesłusznie antecessorowie ich byli xiążętom Ruskim gwałtem z rąk wydarli; bo my, raz z polskiey wybiwszy się niewoli a iego carsk. wieliczestwu służyć począwszy, nigdy nie myslim zmienić y iako prawosławnego monarchy y pana odstąpić, ktory nam, iesli się dobrze przeyrzym w rzeczach, bardziey niżli kto inszy jest przyrodzonym panem. W ktorego niewypowiedzianym miłosierdziu ufność mocną maiąc, aby przeoswieszczenstwo twoie basniom ludzkim nie wierząc, do katedry osierociałey spieszył, z uprzeymosci naszey życzymy. A co się tkuie wyżywienia kleru, przy katedrze zostaiącego, temu iesli nie zdołaią maiętnosci monasterskie, przyłożym starania, aby za przyczyną naszą iego cars. wieliczestwo z przemnogiego miłosierdzia swego, nie tylko maiętnosciami, ale y osobliwym opatrzył pożałowaniem, czego y insze monastery doznali. W czym y przeoswieszczenstwo

twoie assecuruiąc, na ten czas głowę moią pod rękę przeoswiesz. twego skłaniam.

Przeoswieszczenstwa twego, mego m. p. y pasterza, w Duchu swiętym syn Jerzy Chmielnicki, hetman, z Woyskiem iego cars. wieliczestwa Zaporozskim.

Z Czehiryna, dnia 13 martij, 1660.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацвича.

CXXVI.

Письмо Юрія Хмельницкаго къ царю съ объясненіемъ причинъ, препятствующихъ ему немедленно исполнить царскій приказъ пріѣхать въ Москву. Изъ Чигирина, 1660 года, 18 марта.

Божиею милостию великому государю, царю и великому князю Алексію Михаиловичю.. (*полный титулъ*) Юрый Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ вашего царского пресвѣтлого величества Запорожкимъ многолѣтного в щастю и потѣхахъ помыслныхъ царствованя сердечне сприяючи, чоломъ до лица землѣ бью.

Изволилъ ваше царское величество пресвѣтлое ко мнѣ, вѣрному подданному своему, грамоту прислати, приказуючи ехати в Москву на столицу, жебымъ поклонъ мой найнижший вашему пресвѣтлому величеству отдалъ. Давно я о томъ мышлю и шукаю способу, толко жъ на сесь часъ одно проездъ злый, гостынцы болотистии, другая—певныи вѣсти маемъ, же неприятелѣ Ляхи, сполкуючися з иншими, маютъ неотмѣнный замыслъ на Украинные городы вашего царского величества ударыти, углядѣвши способный часъ, а звлаща кгды бъ почулы о моемъ отъездѣ; третяя—и в тыхъ листахъ, которые Петрановский, посланецъ Выговского, отъ Турецкого цесаря привезлъ, а я з Карпомъ, товарышемъ войсковымъ и приятелемъ

моимъ, послалемъ къ вашему царскому величеству, не знаемъ, если не маютъ Ляхи з Турками якои змовы потаемнои; до того тежъ безъ порады и волѣ всего Войска не могу учинити. Скоро теды почуемъ тихо отъ непріятелей досконале и безпечно будемъ зоставати отъ нихъ, дорога ся направитъ, а паны полковники подъ часъ Воскресеня Христова ко мнѣ въ Чигрынъ з иншою старшиною зъедутъся, яко ихъ теперь всѣхъ писанемъ нашимъ о сей грамотѣ вашего царского величества приказной обвѣстилемъ, в тотъ часъ нарадившися з всѣми, охотне до вашего царского пресвѣтлого величества не замедлю поспѣшити. А теперь велице прошу, рачъ милостивно пробачити; о чом не вонпачи, милостивной ласце и милосердію царскому пилно отдаюся и чоломъ бью.

Вашего пресвѣтлого царского величества вѣрный подданый и слуга унижайший Юрый Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ вашего царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

З Чигрина, 18 марта, року 1660.

Подлинникъ, писанный на большомъ листѣ бумаги, сложенномъ пакетомъ и запечатанномъ красною восковою печатью, которая отъ времени искрошилась. На оборотѣ надпись съ полнымъ царскимъ титуломъ. Хранится въ Московскомъ Архивѣ Министр. Иностр. дѣлъ.

CXXVII.

Челобитная Нѣжинскаго полковника Василія Золотаренка царю Алексѣю Михайловичу о пожалованьи грамотъ на разныя села асаулу Леонтію Буту и сотникамъ Роману Ракушкѣ и Филиппу Уманцу за ихъ вѣрную службу. 1660 года, въ мартѣ.

Государю, царю и великому князю Алексѣю Михайловичю, всея Великия и Малыя и Бѣлыя Росіі самодержцу, бьетъ чоломъ подданый твой Василий Золотаренко, полковникъ нѣжинский. Служатъ тебѣ, великому государю, со мною в полку Нѣжинскомъ того жъ полку Нѣжинского ясаулъ Леонтей Бутъ, да сотъникъ нѣжинский Романъ Ракушка, да Глуховский сотникъ Филипъ Уманецъ. Милосердый государь, царь! Пожалуй мене, подданого своего, и ихъ, ясаула Леонтия Бута и сотниковъ Романа и Филипа, за ихъ к тебѣ, великому государю, вѣрную службу и за радене, и за давную и за нинешную работу: вели, государь, имъ дати вновъ—Леонтию Буту, ясаулу, селце Киселювку и Адамовку з млынками, на греблѣ Киселювской будучыми, а крестиянскихъ дворовъ в ныхъ з сорокъ, опрочь козаковъ, а тые селца обѣдвѣ в уѣзде Носовскомъ; сотника Романа в Нѣжинскомъ полку, въ Новъгородскомъ повѣте, селомъ Кистеръ з млынками и иными принадлежностями, а в немъ крестиянскихъ дворовъ, опрочь козаковъ, со сто; Глуховского сотника Филипа селомъ называемымъ Гремячее з млынкомъ на рецѣ Рогозной, з озерами и з кгрунтами, а в томъ селе крестиянскихъ дворовъ з шестьдесятъ, опрочь козаковъ; а то село совсѣмъ розорено одъ козаковъ и одъ Ляховъ. И на тѣ села вели, милосердый государь, царь, дати имъ свои великого государя жалованные грамоты; а оны за достоинство вашего

пресвѣтлого царского величества вовѣки вѣрно служить и головы свои покладать готовы. Царь и государь, смилуйся, пожалуй!

Василий Ничипоровичъ Золотаренко, полковникъ Нѣжинский.

Подлинникъ, писанный на обыкновенной четверткѣ бумаги, хранится въ Моск. Архивѣ Министерства Иностр. дѣлъ.

CXXVIII.

Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю о дѣлахъ, касающихся заключенія мира съ Польшею, съ вѣстями о замыслахъ Крымскаго хана и съ ходатайствомъ объ освобожденіи плѣнныхъ гетманскихъ родственниковъ. Изъ Чигирина, 1660 года, въ маѣ.

Божіею милостію великому государю, царю и великому князю Алексѣю Михайловичю... (*слѣдуетъ полный царскій титулъ*) унижайшый вѣрный подданный Юрый Хмелъницъкий, гетманъ, з Войскомъ вашего царского величества Запорозкимъ, низко до лица земного чоломъ бью.

Пребогатой таковой вашего царского пресвѣтлого величества милости велце дякуемъ, же ваше царское величество изволилъ пословъ нашыхъ: Василіа Никифорова Золотаренка, полковника Нѣжинского, Ѳедора Коробку и Костантіа Матюту з своими пресвѣтлого царского величества великими и полномощними послами, з ближнымъ боярыномъ и намѣсникомъ Астраханскимъ княземъ Никитою Ивановичемъ Одоевскимъ с товарищы, на коммыссію Полскую, позволивши имъ волное мовене тамъ о границы вашего царского величества Украинной, отпуститы, оказавши имъ свои царского величества пресвѣтлые очы; отколь всѣ особливую в такомъ дѣлѣ вашего царского величества познаваемъ ласку и по увесь вѣкъ живота нашого неотступно за многую ми-

лость вашему царскому величеству служити обѣщаемъ. Що припомнится взглядомъ вашого царского величества дворянина Ивана Аѳанасовича Желябужского, до насъ в Украину присланого, миле кождые словеса отъ его мовенные принялисмо, где и о граници Украинной поневажъ змѣнъка была, теды и вашему царскому величеству слушне ведлугъ Зборовъскыхъ статый учиненой ознаймыти умыслили, которую небожчикъ славной памяти панъ родичъ мой и все Войско вашего царъского величества Запорозкое с королемъ Полскимъ и его сенаторами постановили. А починаетъся тая Зборовская граница окрѣсленая отъ реки Горыни и отъ мѣста Острога; теды Острогъ, Заславль, Гуща гранычитъ отъ Волыня; Межибожъ, Вѣнница, Баръ, Зѣнковъ—граничитъ отъ Подоля; Студеница, Могилевъ, Янъполь, Рашковъ—граничитъ отъ Волоской земли. А седятъ менованые городы надъ Случъю, Гореню реками и Бугомъ. Горень упадаетъ в Припять, а Припять впадаетъ у Днѣпръ и не займаютъ Каменца Подолского, а нѣ Волыня, а нѣ Подоля. Такъ вашему царскому величеству наменившы, высокому вашего царского величества полецаемъ баченю и увазѣ, зычачи, абы ся кровь христіанская перестала розливати, принявшы умиреніе, а поганские, вмѣсто ей, глумлено головы.

Тутъ же о неприятелехъ и ихъ замыслахъ вашему царскому величеству даемо знати, ижъ ханъ Крымский конечне усылуетъ з Ляхами на Украину наступовати, якъ з языковъ маемъ упевненя и яко вашего царского величества дворянинъ Иванъ Аѳанасовичъ Желябужский извѣстно учинитъ. Але мы на тое пилное око маемъ, заложывшы отъ всѣхъ границъ людми чулыми, меновите: у Рашкови, в Могилеви, у Студеници и в Умани полъкъ отъ Татаръ на поготовю и отъ Ляховъ в Корцу и в Межирѣчью и индей по мѣстахъ тамошныхъ.

Поновляемъ тежъ прозбу нашу до вашего царского пресвѣтлого величества за швакгромъ моимъ Иваномъ Нечаемъ и Юрьемъ Нечаемъ и Иваномъ Сербиномъ. Пожалуй мене и ихъ своею милостию государскою а кажи до насъ отпустити, которыхъ беремо на сум-

нене и шлюбуемъ, же до конца житіа своего посполу во мною неотмѣнными будутъ зоставати подданными вашему царскому пресвѣтлому величеству. Не остави мене и сестры моей опущеной и вдовѣти ей не допускай з ново теперь нарожденнымъ чадомъ. А Сербыновымъ дѣтемъ, по смерти жоны его, ведлугъ указу вашего царского величества, якъ извѣстилъ намъ Тимоѳѣй Цюцюра, полковникъ войска вашего царского величества Запорозкого Переяславъский, у Переяславли быти казалисмо. О що и повторе до лица земли низко чоломъ вашему царскому величеству бючы, самыхъ себе с повольными услугами нашими предъ маестатомъ вашего царского величества накланяемъ. Писанъ в Чыгринѣ, мѣсяца мая... року воплощенія Сына Божия 1660.

Вашего царского пресвѣтлого величества вѣрный подданый и унижайшый слугá Юрый Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ вашего царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Подлинникъ писанъ на листѣ бумаги, сложенномъ пакетомъ, съ гетманской печатью на красномъ воску подъ кустодіею, хранится въ Московск. Архивѣ Минист. Иностр. дѣлъ.

CXXIX.

Челобитныя игумена Трехтемировскаго монастыря Іоасафа Креховскаго, поданныя имъ царю во время пріѣзда въ Москву за милостынею. 1660 года, въ маѣ.

I. Царю, государю и великому князю Алексею Михайловичу, всея Великия и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцу, бьетъ чоломъ Іоасафъ игуменъ, вашого царского величества богомолецъ, о томъ, ижъ обитель паша Войска вашого царского величества Запорозъ-

кого под тые часы барзо есть знищена отъ войскъ розныхъ вашого царского величества. Просимо вашого царского величества, пожалуй нашъ монастыръ убогий милостынею, чимъ ласка будетъ вашого царского величества. Що именно просимъ: ижъ маемо ризы барзо ветхии и стыхарѣ дяконскіи, пожалуй насъ ваше царское величество рызами; такъ тежъ просимъ вашого ц. величества, пожалуй насъ жестью, то есть желѣзомъ бѣлымъ, на побой церковный; такъ тежъ и Уставомъ и Лѣствичникомъ; такъ тежъ просимъ вашого царского величества о денги на росходъ обители нашой убогой, то есть на кормъ для братіи; за що мы повинни будемъ Господа Бога благати за спасеніе, здравіе же и благоденствие, и прославятся щедроты и милость вашого царского величества предъ Богомъ въ безкровной жертвѣ нашой. Вторицею и третицею и посетне молится о семъ рабъ и богомолецъ со своимъ клиромъ, да сіе дѣло желаемое намъ исполниши.

II. Цару, государу... (*как выше*) бьетъ чоломъ Іоасафъ, игуменъ монастыра Терехтемировъ, царский и войсковий богомолецъ, во всею еже о Христѣ братіею, о томъ: Якъ насъ блаженной и святѣйшой памяти государъ, царъ и великий князь Михайло Федоровичъ ведлугъ грамоти повелѣлъ пожаловати прежнихъ нашихъ игуменовъ святои памяти, такъ и мы, на ихъ мѣстцу будучи позосталые, бьемо чоломъ на томъ: и ваше царское пресвѣтлое величество насъ, богомолцовъ вашого пресвѣтлого царского величества, пожалуй, жебы нашъ трудъ и праца не вотще пошла. Не подобаетъ бо намъ отъ вашого лица пресвѣтлого изыйти тощимъ и скорбнимъ. О семъ вторицею молимся, да изыйдемъ милости и щедротъ вашого царского величества исполнени во обитель нашу и прославимъ щедроти и милость вашого царского величества на насъ явленую в безкровной жертвѣ и недостойныхъ молбахъ предъ Богомъ, и предъ Войскомъ вашого царского величества Запорозкимъ не утаимъ.

III. Цару, государу... бьетъ чоломъ Іоасафъ, ігуменъ монастыра Терехтемировъ, царский и войсковий богомолецъ, во всею

еже о Христѣ братіею, о томъ: іжь обитель наша войсковая ветхая денми, просимо вашого царского величества, пожалуй насъ ваше ц. величество жестью, то есть желѣзомъ бѣлымъ, на побой церковный, такъ тежъ фарбами на іконы и книгами до церкви, меновите Уставомъ и Лѣствичникомъ; ежели тежъ ласка вашого царского величества—и аппаратами и стихаремъ дяконскимъ. Покажи щедроты и милость свою на насъ, недостойныхъ богомолцовъ своихъ, же такъ на престолъ, яко и на омбонъ—всюди дожчь течетъ; жебисмо безпакостно могли Господа Бога просить за спасеніе, здравіе же и благоденствіе вашого царского величества, щасливе милостію Божею намъ пануючого, и великія православныя держави вашого царского величества благосостояніе, да будетъ во стѣнахъ ея тревожделѣный миръ и обиліе, и за спасеніе и отпущеніе грѣховъ присидячихъ в пресвѣтлой полатѣ вашого царского величества и всякихъ властей повсюду сущихъ. Вторицею и третицею молится о семъ рабъ и богомолецъ недостойный со своимъ клиромъ, да сіе дѣло желаемое намъ исполниши.

IV. Цару, государу.... біетъ чоломъ Иоасафъ, игуменъ монастыра Трехтемировъ, царъский и войсковый богомолецъ, и вся о Христѣ братія, абы ваше царское величество взглядомъ того, ижъ насъ о тамъ-тыи мимошедшіе лѣта переходы войсковые такъ людей Запорозкихъ, яко и людей Крымъскихъ и Ляховъ самыхъ прошлого року оутиснули и зѣло знищили, а наостатокъ и людъ вашъ царского величества з сего боку Днѣпра, а съ того-тамъ боку войско Запорозъкое, якъ статьи в Переяславлю становлено, в тые поры стяжаніе монастырѣское все до конца пропало, то естъ вѣрную мою и братій моихъ законъныхъ працу, оу гумнѣ розные збожа в снопахъ стравлено и съ коморъ порабовано, отколь пошло, же стадо конъское и быдло рогатое и овци всѣ немаль выдохли, же поистинѣ мовячи, до вашого царского величества здѣ закладными и позычонъными конъми поднявшися в трудный путь тотъ, милостію Божію заледвомъ приихавъ. Що видячи, ясневелможный его милость панъ гетманъ Юрій Хмелницкий

з Войскомъ Запорозкимъ, яко вверхнѣйший ктиторъ Богородици Запорозкое, мѣсца святого, войскового монастыра Трехтемирова, привернулъ волиое рыбъ ловенье в рѣцѣ Самари и в рѣцѣ Протолъчи и во всѣхъ рѣчкахъ до Самары, здавна шпиталю войсковому монасътыра Трехтемирова належачихъ. Теды, супротивъ того, ласки вашой царской милости, за уважнымъ листомъ ясневелможного его милости пана гетмана Юръя Хмелницъкого, вторицею просимъ и молимъся, абысь намъ надалъ где, в якомъ ли колвекъ повѣтѣ или полку ваковщизну и отбѣгщину, где бы дровно поволное быти могло на опалъ и всякую выгоду шпиталю войсковому, также о данину млыновъ тому жъ шпиталю войсковому на слушное выхованъе вашего царского величества войсковымъ богомолъцомъ, а именъно покорне просимъ о отбѣгщину, што протопопъ киевский Михаилъ Гунашевский, съвѣтникъ ближный Ивашка Лугувского, на такъ-рочномъ сейми Варшавскомъ выправилъ былъ събѣ селъ килка з млынамы, то есть: Крехаевъ, Евмынки, Слободку и прочая на Подесници. О тое бiетъ чоломъ Іоасафъ игуменишко, вашого царского величества и войсковый богомолецъ, монастыра Трехтемировъ, вашему царскому величеству, абы намъ тая отбѣгщина по тому змѣнънику и всякому злу междособъния брани ходотаю и неклятвохранению неменъшому трелукавому причинъци даниною дана, правомъ вечистымъ и ненарушонънымъ ваше царское величество повелишъ привилеемъ своимъ царскимъ все тое ствердитъ, и пляцъ на пожару в Киеве на подъворъе монастырское в тымъ же привилею ваше царское величество повели преписать; да мы, благостынею и милостинею вашего царского величества оущедрены, доволство будемъ мѣти, еже намъ изобиловати въ всяко дѣло благо, еже естъ Бога ся бояти, царя почитати, по глаголу апостольскому, вѣрою же и правдою прикълонниками и поклонънниками и богомолцами вашему царскому величеству за то должни зоставати до конъца живота

нашего, и не точію сами, но и инъныхъ тому дѣлу богоугодному поучати и къ тому приводити. Рекохъ.

Іоасафъ Креховский, ігуменъ войсковий.

Подлинники этихъ четырехъ документовъ, писанныхъ на бумагѣ полууставнымъ письмомъ, хранятся въ Моск. Архивѣ Минист. Иностр. дѣлъ.

CXXX.

Письмо Юрія Хмельницкаго къ Василію Шереметьеву съ извѣстіемъ о посылкѣ ему въ помощь нѣсколькихъ козацкихъ полковъ и съ увѣреніемъ въ неизмѣнной своей вѣрности царю. Изъ лагеря подъ Прилукой Збаражской, 1660 года, 16 сентября.

Божиею милостию великого государя.. (*царскій неполный титулъ*) Юрый Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ его царского величества Запорозкимъ, великого государя нашого, его пресвѣтлого царского величества, боярыну и воеводе и намѣснику Белоозерскому Василию Борысовичу Шереметеву, прыятелеви нашому возлюбленному, всякихъ благъ душевныхъ и телесныхъ сердечне желаемъ.

До сихъ часъ ничого певного отъ милости твоеи не могликмо одержати, а то знать для того, якъ зрозумѣлисмо, же а ни нашы листы до милости твоей, а ни вашы не могутъ прейти за непрыятелми наступуючыми, взглядомъ которыхъ шлемъ милости твоей на помочь з намѣсникомъ нашымъ паномъ Тимофиемъ Носачемъ, обознымъ, полковъ осмь, за помочю Божыею о тыхъ промышляючи врагахъ. А кгды бы наши еще имъ не змогли выдолати силы. надѣи тратить непотреба: восталисмося еще назади сами болшого купити войска, ку векуистой слави его царского величества и на пострахъ непрыятелскый, и сподеваемся не малого, за ласкою

Бога всемогущого, бо и его царского величества околничый и воевода и намѣсникъ Белогородский князь Грыгорей Грыгорьевичь Ромодановский, за указомъ его царского величества, додасть намъ ратю посилку, яко милость твоя з листу его, до насъ писаного, вычытати изволишъ. А милость тежь твоя рачь намъ дать свое писане, абы часть якая з Киева ратныхъ людей з нами потягла, и такъ, зо всѣми тыми зкупившыся, и з войскомъ позосталымъ Запорозкимъ до твоей же прытягнемъ, кромъ жадного замедлиния, милости и сполными нашими такими силами, зколко Богъ всемогий подасть разумѣния и моцы, о тѣхъ врагохъ промышляти будемъ, азали милостивая десница небесная, за щастемъ его царского величества, посрамитъ враги наша и заградитъ уста ихъ рыкающыя и мысли. А теперь тымъ полкомъ приказадисмо якъ наймужний за цѣлость маестату его пресвѣтлого царского величества и цѣлость церквий Божыхъ и всего народу российского и найотважний ставати, которымъ спрыяючы и милости твоей пожаданыхъ помыслностей, самыхъ себе на тотъ часъ другольбию милости твоей пилно преподаемъ. З табору отъ Прилуки Збаразкой, 16 дня сентеврия, 1660.

Милости твоей всѣхъ благъ упреймый желатель Юрый Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ его царского величества Запорозкимъ.

Собственноручная приписка гетмана: А я самъ, поки мнѣ сылъ ставатиметъ и здоровья, то такъ буду старатися и посилковати в. мсти. Я уже хиба у той часъ царского величества отступлю, коли не буде души у тѣлѣ моюмъ. Бо вѣдаю то певъне, же ваша милость вонпите; а тежь присяга моя нехай мене побьетъ на душе и на тѣлѣ, абымъ не одно малъ чинити, да и помислити о змѣнѣ якой.

Подлинникъ на листѣ бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ войсковою печатью на желтомъ воску подъ кустодіею. На пакетѣ адресъ (какъ въ началѣ письма). Хранится въ Московск. Арх. Мин. Иностр. дѣлъ.

CXXXI.

Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу съ увѣдомленіемъ, что войско Шереметьева осаждено многочисленными силами Поляковъ и Татаръ и отрѣзано отъ сообщенія съ войскомъ козацкимъ, которое также находится въ величайшей опасности; просьба о скорѣйшей помощи. Изъ лагеря подъ Слободищами, 1660 года, 30 сентября.

Божыею милостию великому государю.. (*полный царскій титулъ*), монарси православному хрестиянскому, государю милостивому, Юрый Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ вашого царского величества Запорозкимъ, до лица земли низко чоломъ бьемъ.

По указу вашого царского величества, рушылисмо спѣшно противко наступуючого в Украйну непрыятеля: впередъ боярынъ и воевода и намѣсникъ белозерский Василий Борысовычь Шереметевъ з ратю вашого царского величества и Тимофий Цецура, полковникъ вашого царского величества войска Запорозкого Переяславский, з полками заднѣпрскими, а потомъ я зо всѣми полками, на семъ боку Днѣпра будучыми. Теды боярынъ вашого царского величества и Тимофий Цецура 4 дня септеврия подъ Любаремъ з великими зышлися непрыятелскими силами и бои непрестанные чынили, которымъ и мы на помочь потягшы, стали подъ Слободищами, где непрыятель з войсками своими, чужоземскими и татарскими многими, 25 дня септеврия наступившы на насъ, неисказанную всѣмъ усилиемъ потребу чынили, и любо потѣхи не отнесли, за щастемъ вашого царского величества, на пляцу утративши своего немало люду, однакъ же намъ зыйтися з боярыномъ и воеводою и намѣсникомъ белоозерскимъ Василиемъ Борысовичомъ Шереметевымъ не допустили и не допускаютъ, множство орды и ляховъ межы нами в поляхъ засадившы. Утекаемъся теды всѣ в томъ дѣле до вашого царского величества: ежели ваше пресвѣтлое

царское величество хочетъ вѣру православную в Малой России, церкви Божыи и хрестиянъ, будучыхъ вѣрныхъ своихъ подданыхъ, неразоренныхъ отъ иновѣрныхъ и цѣлыхъ заховати, изволь по милости своей, для милости Божей, ку намъ слати посилки и у Белоруских краяхъ и Литовскихъ будучой рати своего царского величества наступити на непрыятелей воскоре, до того послати указъ до Ромодановского в Киевъ, Переяславль, Нѣжынъ и Черниговъ, абы и тые ку Бѣлой-Церкви тягнули и намъ давали помочы. Бо тотъ ворогъ, уховай Боже чого, насъ поконавшы, кгдыжь мы головы всѣ по обѣти и прысезе нашой за цѣлость вашого царского величества готовы класти и умирати, грозитъ и на все панство вашого царского величества, поневажь самъ король Полский, учынившы покой зо всѣми постороннымы и посполитое пры собѣ зобравшы рушене, такъ же ханъ Крымский з ордами, якъ маемъ з языковъ вѣсти, спѣшно ку Украйне тягнеть и листы свои посылаетъ впередъ прелесные, которые подаемъ вашему царскому величеству черезъ пословъ нашыхъ Михаила Суличыча и черезъ Нестора Кононовича, подписка, и Грыгория Дорошенка. Обшырней посланные вашому царскому величеству о здѣшнихъ оповидятъ дѣлехъ. А мы, и повторное наше низкое чоломъбите з покорною прозбою до вашого царского величества о ратунокъ внесшы и жадаючы о прудкую пословъ отправу, зычл... наше подданство предъ маестатомъ вашого царского величества покладаемъ и долгод.... и на врагы побѣды зычимъ. Писанъ в таборе подъ Слободищами, 30 дня септеврия, року 1660.

Вашого пресвѣтлого царского величества вѣрный и унижайшый подданый Юрый Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ вашого царского величества Запорозкимъ.

Подлинникъ, писанный на листѣ бумаги, съ слѣдами печати на красномъ воску, хранится въ Моск. Архивѣ Минист. Иностр. дѣлъ.

CXXXII.

Присяга гетмана Юрія Хмельницкаго на подданство Польскому королю и пункты военнаго совѣта его съ коронными гетманами. 1660 года, 18 октября (новаго стиля).

Присяга его милости гетмана Войска его корол. милости Запорозкого.

Я Юрый Хмелницкий, гетманъ Войска его королевской милости Запорозского, присягаю Пану Богу всемогучому, в Троици святой единому, на той святой евангелии, своимъ и по мнѣ наступуючихъ гетмановъ Войска Запорозского именемъ, ижь наяснѣйшему Янови Казимѣрови, кор. полскому, шведскому, великому ксіонъженьцю литовскому, и наступъцомъ его кор. милости королемъ полскимъ и великимъ ксіонженціомъ литовскимъ и всей Речи-посполитой коронѣ вѣрнымъ и послушнымъ буду со всѣмъ Войскомъ Запорозскимъ, отъ старшихъ до найменъшихъ, счире, правдиве и вѣчне, вѣрностю и послушенствомъ, вшелякихъ протекций посторонныхъ пановъ, а особливе царя Московского, и иныхъ всѣхъ отступую и оныхъ ся зрѣкаю вѣчне, руки на его корол. млть, пана моего милостивого, и наступъцовъ его, королевъ полскихъ и великихъ ксіонъжентъ литовскихъ, и вшыстку Рѣчъ посполиту и войска ей нѣкгды подносить, с построннимъ жадного розумѣня мѣти, поселствъ приймовать а нѣ отправовать а нѣ посилать без вѣдомости его кроль. милости и Речи-посполитой не буду, противъко вшелякимъ неприятелемъ его крол. милости и Речи-посполитой охотне и отважне здорове свое нести маю и буду завше з наступъцами моимы и всѣмъ Войскомъ Запорозскимъ повиненъ; комѣсии Чудновской, которая ся дня вчорайшого, то есть сѣмнадцетого дня мѣсяца октобра, в року нынешнимъ 1660, одправила, во всемъ досить учиню и оной в каждимъ найменшимъ пунктѣ додержу; а напотомъ, кто бы тотъ святий покой рвати

хотелъ и бунъти якие всчиналъ, противко каждому такому не тилко з Войскомъ Запорозскимъ, але и з особы моей повстану и оного воевать такъ самъ и з Войскомъ Запорозкимъ, яко и з войскомъ его корол. милости и Речу-посполитою буду. Такъ ми, Пане Боже, допоможы и мука Христова, яко справедливе присягаю.

Напотомъ тежь вся старшина и чернь слово в слово присягали на вѣрное и вѣчное подданство его корол. милости передъ корунными гетманы и всѣми сенаторми.

Рада ихъ мил. пановъ гетмановъ коронныхъ посполу з его милостю паномъ гетманомъ Войска Запорозского:

1. Пословъ одъ Войска Запорозского при нашихъ послахъ жебы его милость гетманъ Запорозкий виправилъ до его корол. милости.

2. Такъже до хана его милости послове же абы были виправлени.

3. Универсали жебы его милость панъ гетманъ до всѣхъ городовъ выдалъ, даючи знати о повротѣ своимъ, Войска тутежь Запорозского и всей Украйны до послушенства его корол. милости.

4. Универсали до полковъ Нѣжинского и Черниговского, абы ся лучилы з войсками его корол. милости, в Литвѣ будучими.

5. Полъковъ два до войска нашого коронного виправить: еденъ з ближшихъ, а другий з заднепрскихъ, о що гетманъ его милость горячо ся умовлнетъ.

6. Универсали до мѣстъ ближыихъ, абы до обозу коронного живность вожено, котрую еднакъ платить всѣ будутъ повинни.

7. Способъ зношеняся през листы такъ з ихъ милостями паны гетманы, яко и з войскомъ в Литвѣ будучимъ, абы его милость панъ гетъманъ Запорозкий обмислилъ.

8. Докончившы Шеремета, войска коронние на випочинекъ в килку полкахъ, нѣмъ замерзнетъ Днѣпръ, поставити, а около Киева мешать (лежать?) войску, абы запаси отнять кормъ конский.

Учинившы сполную раду ихъ милости панове гетманы коронніе, также ихъ милость панове сенаторове, на тотъ часъ будучии, и полковники з его милостю паномъ гетманомъ и паны полковниками Войска его корол. милости Запорозского, такое сполное намовили постановене: Глядячи на околичность теперѣшней войны, ижъ от войскъ его корол. милости и Татарскихъ Шеремегъ, гетманъ царя Московъского, з войсками своими есть обляженый, а на томъ все належитъ, абы его тутъ доконъчити, яко того, которий есть з раменя царского головою в Украйнѣ постановленний, теды его милость панъ гетманъ Запорозкий з паны полковниками своими, чинячи впредъ досить пунктомъ учиненой згоды, потимъ правдивую свою ку его корол. милости и Речипосполитой высвядчаючи вѣру и зичливость, обецуетъся, же маетъ назначити два полки Войска Запорозкого, абы сполне з войскомъ коронным того неприятеля кончили. Цецура также, полковникъ Переяславский, с пятми полками заднѣпръскими, поневажъ за свое выкроченье карности годенъ будучи, для самой его милости пана гетмана Войска Запорозкого причины, пребаченье выступъку и заровно з Войскомъ Запорозкимъ волностей усѣхъ учасничество одержуетъ, выйти маетъ з полками до войскъ коронних и заразъ оружье свое на неприятеля обернути и посполу его кончити; чого еслибы не учинилъ, его милость панъ гетманъ Запорозкий з Войскомъ, яко его корол. милости и собѣ спречного, зносити при войскахъ коронних посполу обецуютъ. Же зась надѣя есть о посилкахъ Шереметови отъ князя Ромодановского и князя Юрья, беретъ тое на себе его милость панъ гетманъ з Войскомъ Запорозкимъ, же тие посилки переимовати будутъ, давши вѣдомость до ихъ милостей пановъ гетмановъ коронних о посилки з войска коронного, которыи, яко отъ его корол. милости выправленними тутъ суть, абы Украйну отъ неприятеля того высвободити и во всемъ, в чомъ

треба, оборонною своею вспирали, обецуютъ заразъ за вѣдомостью коли того потреба будетъ, вытягати часть войска коронного и его милость пана гетмана и Войско Запорозкое посилковати. И о тое его милость панъ гетманъ Запорозкий з Войскомъ пилного, иле можетъ быти, обецуетъ приложити старанья, абы Киевъ, если не можетъ быти на сей часъ обляжоный, принамней якъ-колвекъ могълъ быти обогнаный до того часу, ажь войска коронные з тымъ тутъ окончатъ неприятелемъ. Заднепръскии зась фортеци, отъ неприятеля опановании, якъ Днѣпръ, дастъ Богъ, лiодами станетъ, сполною войскъ коронныхъ и Войска Запорозкого рукою отбыранни быти маютъ.

Станиславъ Потоцкий, воевода Краковский, гетманъ коронний.

Юрый Любомирский, маршалокъ великий, гетманъ полний коронний, руками власними подписалися.

Современный событію списокъ, писанный на листѣ бумаги, хранится въ Московск. Архивѣ Мин. Иностр. Дѣлъ.

CXXXIII.

Письмо Юрія Хмельницкаго къ боярину Василію Шереметьеву съ объявленіемъ о своемъ вступленіи въ подданство польскаго короля и съ убѣжденіемъ сдаться побѣдителямъ. Изъ лагеря подъ Коднею, 1660 года, 16 октября.

Божьею милостию великого государя.. (*титулъ царскій*) боярину и воеводѣ и намесникови Белоозерскому Василию Борысовичу Шереметови, господину и любимому прыятелеви нашеум

Юрый Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ его королевскои милости Запорозкимъ доброго здоровя отъ Господа Бога зычимъ.

Такъ ся подобало Богу всемогущому, въ Которого потужной руцѣ всего свѣта монархие, же Войско наше Запорозкое едностайнымъ, а праве надъ сподѣване людзкое, волнымъ голосомъ зезволяетъ зоставати при королю его милости Полскомъ, яко пану своемъ прирожономъ, и южъ сталося все, счо колвекъ до вѣрности нашей отданя належало. О томъ и милости твоей ознаймуемъ, абы южъ жаднои надѣи о отмѣнѣ Войска Запорозкого не мѣлъ, кгдыжь статечне и вѣрне при пану своемъ прирожономъ зоставати будетъ. Зычимъ при томъ, абы и милость твоя, волѣ Божей не перечачи, шукалъ милосердя, кгдыжъ мы сполними силами отчызны боронити и презыдіа цара его милости спровадити мусимъ. Господу Богу при томъ милость твою в сохраненіе отдаемъ.

Милости твоей всѣхъ благъ желатель Юрий Хмелницкий, гетманъ Войска его корол. милости Запорозкого.

Датъ въ таборе подъ Коднею, дня 16 октября, року 1660.

Подлинникъ на листѣ бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ войсковою печатью на красномъ воску подъ кустодіею. На пакетѣ адресъ, какъ въ началѣ письма. Изъ Моск. Архива Минист. Иностр. дѣлъ.

CXXXIV.

Универсалъ Переяславскаго полковника Тимоѳея Цецюры, адресованный къ козацкимъ полкамъ, находившимся въ осажденномъ лагерѣ Шереметьева, съ извѣщеніемъ, что гетманъ и все Войско Запорожское вступили въ подданство королю, и съ убѣжденіемъ, чтобы и они, оставивъ Шереметьева, переходили въ станъ польскій. 1660 года, въ октябрѣ.

Тимофей Ярмолаевичъ Цецура, полковникъ Войска его корол. милости Запорозкого Переяславский.

Ознаймую симъ писанемъ моимъ пану Дмитрию Светусѣ и пану Богдану Калениченку и пану Василию Дворецкому, полковникови Войска его корол. милости Запорозкого, и всѣмъ сотникомъ и чернѣ, найдуючойся в таборѣ, и всѣмъ посполитимъ людемъ и кому тилко сие писане показано будетъ: іжъ бивши его милость панъ Хмелницкий, гетманъ Войскъ его корол. милости Запорозкихъ, у ихъ милостювъ пановъ гетмановъ коронного и полного и постановивши з ними и зо всѣмъ Войскомъ Запорозкимъ, присягу королеви его милости на вѣчное и вѣрное подданство виконалъ ведлугъ Гадяцкихъ пактовъ завартихъ, и теперь знову ихъ поновили и на томъ пакта заварли такъ его милость панъ Хмелницкий, яко и всѣ полковники и чернь; що тежъ и я сегодня тую жъ присягу виконавши особливе предъ ихъ милостями панами гетманами королеви его милости, осведчаючи вамъ ласку и приязнь ихъ милостей, абысте за симъ писанемъ, скоро прийдетъ, нѣчого съ не обавляючи, ку намъ, скоро обачите мою полковую короговь и полки его милости пана Хмелницкого и ихъ милостей пановъ гетмановъ драганѣю, просто шли отъ москвы, не повонтпиваючи нѣ

в чемъ. Що и повторе вамъ ознаймивши и ласкою ихъ милостей пановъ гетмановъ васъ упомнѣвши, Господу Богу васъ поручаю. З табору.

Вашимъ милостямъ всего добра зычливий приятель Тимофей Цецура manu pr.

Любо то оногди не добресмо собѣ поступили, же насъ орда замешала, еднак же теперь лѣпше в то потрафимо, же орда жаднои души не возме, и любо била побрала, теды все знову мусѣла поотдавать, и всѣ суть при насъ. А я тежъ, для яснѣйшого вирозумена, и вамъ листи посилаю его милости пана гетмана Хмелницкого, до мене и до васъ всѣхъ писание, абысте болшъ нѣ в комъ не покладаючи надѣи, до насъ ся брали.

Подлинникъ, писанный рукою Цецюры на полулистѣ бумаги, съ приложенною внизу на красномъ воску печатью подъ кустодіею, хранится въ Моск. Архивѣ Министр. Иностр. дѣлъ.

CXXXV.

Письмо того же Цецюры къ старшинамъ козацкаго войска, остававшагося въ лагерѣ Шереметьева, съ убѣжденіемъ перейти въ станъ польскій. 1660 года, въ октябрѣ.

Мои ласкавые панове судіи и панове полковники!

Здоровя доброго отъ Господа Бога вашимъ милостямъ узичивши. Дивно ми то барзо, же вы, не вѣдаю, в комъ надѣю еще покладаючи и заятроніи серца маючи, такъ срокго до мене отписуете, мовячи и тимъ мнѣ докораючи, жемъ я перше цареви присягъ... Не вѣдаете, же и его милость панъ Хмелницкий посполу с

панами полковниками и всѣми вами присягъ цареви и ему зостать в подданствѣ обецалъ, а же теперь Богъ ему в серце подалъ, же королеви его милости, яко пану своему дедичному, поклонился и ему в вѣрнимъ и вѣчнимъ подданствѣ зостать обецалъ и на томъ присягу виконалъ перед ихъ милостями панами гетманами зо всѣмъ Войскомъ Запорозкимъ. Що тежъ и я, обачивши ихъ милостей пановъ гетмановъ писане и отъ его милости пана Хмелницкого, гетмана нашого, по виконаной присязѣ королеви его милости, пану нашему, схилившись з вами всѣми, писанемъ указалъ, на що и вы призволились и на одной радѣ перестали сьсте зо мною и мали-сте зо мною виходити. А же-сте ся тамъ зостали не вѣдаю для чого, сподѣваючись подобно еще на якіись посилки к собѣ, теды я сумненемъ своимъ обовязуюся вамъ, абысте, на жадные посилки не сподѣваючись болше, ку ихъ милостямъ панномъ гетманомъ ся брали и у ихъ милостей о ласку ся старали; а я васъ всѣхъ ласкою ихъ милостей убезпечаю, же вамъ жаденъ волосъ з головы не спадетъ жадному. Любо то в той часъ, яко-мъ я вишолъ, орда насъ замешала, тилко жъ жаденъ не доставъся до татаръ, и хоть которого в той замешанинѣ ухватилъ билъ який татаринъ, теды и того мусѣли отдать вцале; бо билъ заказъ ихъ милостей пановъ гетмановъ, абы нѣкого не брали татаре. Зачимъ и я би-мъ вамъ радилъ, абысте болшъ не били в серцахъ своихъ затвердѣлими и душъ невинныхъ з собою не заводили далей; а скоро обачите мою полковую короговъ и отъ его милости пана гетмана полки и отъ ясневелможныхъ ихъ милостей пановъ гетмановъ реимента, абысте всѣ, таборцемъ оправившись и армати з собою взявши, порадне вишли всѣ. Такъ тежъ и пану Шеремету тое радите, абы южъ в жадныхъ посилкахъ уфности жадной не мѣлъ и васъ не задерживалъ, приводечи ему тое на память, іжь южъ вся москва, которая в городѣхъ зостанала, позношена, такъ тежъ и в Литвѣ всѣ войска московские отъ его милости пана Чернецкого и полки наши, которые тамъ били, позношени, и значные зви-

тятва одержуетъ; але абы у ихъ милостей пановъ гетмановъ о ласку и милосердие старался и просилъ, яко то межи монархами хрестиянскими ведетъся, же бѣючись межи собою, а хто кого поконае, о милосердие проситъ и одержуетъ е. Що теды вамъ и повторе ознаймивши и ласкою ихъ милостей пановъ гетмановъ упевнивши, Господу Богу васъ поручаю. З табору полского.

А кгды нарадитесь, давайте знать ихъ милостямъ паномъ гетманомъ, а ихъ милости в тое потрафятъ, же васъ вцале виведутъ.

Вашимъ милостямъ всего добра зичливый приятель Тимофей Ярмолаевичъ Цецюра, полковникъ короля его милости войска Запорозкого Переяславский.

На пакетъ надпись: Ихъ милостямъ паномъ полковникомъ наказнимъ и паномъ судямъ в таборѣ Московскомъ отдать.

Подлинникъ, писанный на полулистѣ бумаги, хранится в Моск. Архивѣ Минист. Иностр. дѣлъ.

CXXXVI.

Универсалъ Юрія Хмельницкаго козакамъ и всѣмъ жителямъ Прилуцкаго полка съ убѣжденіемъ покориться Польскому королю. Изъ Смѣлы, 1660 года, 18 ноября.

Юрый Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ его корол. милости Запорозкимъ.

Всему старшому и меншому Войска его корол. милости Запорозкому товарыству и всему посполству, на Заднѣпрю зостаючому, а меновите п. полковникови Прилуцкому, сотникомъ, атаманомъ и всей черни, доброго здоровя отъ Господа Бога зычимъ.

Дошло намъ вѣдати, же вы всѣ, Заднѣпряне, чили моимъ молодымъ не довѣряючи лѣтамъ, чили яко бы-мъ то з якого учинилъ примусу, іжь его корол. милости и Речипосполитой з Войскомъ Запорозкимъ в вѣрное покорылся подданство, не хочете з нами едностайне и едыномыслне прирожоному своему голдовати пану а своимъ упоромъ прагнете кровопролитіа християнского, которое певне, скоро Днепръ станетъ (бо заразъ всѣ войска коронние, татарские з всѣми потугами и наши козацкие яко на спротивныхъ на Заднепре пойдутъ), муситъ быти. Якого мы не зычачи, ласкавымъ васъ отцевскимъ упоминаемъ серцемъ, жебысте, поглядаючи, якъ ся Пушкарюмъ и иншимъ бунтовникомъ и ихъ помочникомъ з Божого допущеня за своеволю нагородило, такъже постерегаючи здоровя своего, жонъ и дѣтокъ и цѣлосты маетковъ своихъ и волностий, крваве набытыхъ, бунтовъ не вщинаючи и своеволѣ попереставши, подъ высокую отцевскую его корол. милости (руку) наклонили, отъ которого кгды бысмо не были упевнени, же церковь Божиа православная наша при цѣлости, повазе и волностяхъ своихъ будетъ зоставати и насилія жадного терпѣти не будетъ, волѣли бысмо всѣ кровю нашею облити мѣстце, на которомъ потреба была, а нѣжели бысмо ся склонили до подданства его корол. милости; але кгды-смо зрозумѣли, же той миръ и постановене будетъ кгрунтовное и вѣчное, а до того, же и его царское величество, завевшися з его корол. милостю, не мало ратныхъ своихъ людей потратилъ, и якъ великие московские з Шереметомъ, з Хованскимъ, з Долгорукимъ и иншими были войска, силамъ еднакъ коронныхъ войскъ вытрвати не могучи, до остатней пришли згубы, и межи нашимъ народомъ великое пролитіе крове сталося. Зачимъ и повторе васъ упоминаемъ, жебысте всѣхъ бунтовъ поперестали и унѣверсаломъ... Сомка и бѣгуна Бруховецкого, змышленымъ на имя наше, не вѣрыли За тымъ васъ Господу Богу поручаемъ. Писанъ въ Смѣлой, 18 ноевріа, року 1660.

Юрый Хмелницкий рукою власною.

Подлинникъ писанъ на листѣ бумаги, внизу приложена войсковая печать на желтомъ воску подъ кустодіею. Ниже печати надпись: в полкъ Прилуцкий. *На оборотѣ другая надпись:* Универсалъ до полку Прилуцкого. *Хранится въ Моск. Архивѣ Минист. Иностр. дѣлъ.*

КОНЕЦЪ ТРЕТЬЯГО ТОМА.

УКАЗАТЕЛЬ

ЛИЧНЫХЪ И ГЕОГРАФИЧЕСКИХЪ ИМЕНЪ,

встрѣчающихся въ первыхъ трехъ томахъ

„Памятниковъ Коммиссіи".

I. Личныя имена.

А.

Авраамій, епископъ Стагонскій, православный владыка Туровскій, II: 414, 417.

Авраамъ, протопопъ, поѣздникъ Луцкаго прав. епископа, I: 262.

Адамовичъ Симеонъ, протопопъ Иченскій, III: 392, 393.

Азаметъ-Мурза, бѣглый татаринъ, передавшійся полякамъ, I: 174.

Аксакъ Иванъ (Янъ), судья земскій Кіевскій, II: 385, 390.

— N, ротмистръ польскій, погибшій въ 1655 г. въ шведской войнѣ, I: 193.

Александровичъ N, ротмистръ польскій, III: 261.

Алексѣй Михайловичъ, царь, I: 219—221, 228, 244, 254, 264, 324, 344; II: 445—447, 451—453, 470, 499; III: 170, 183, 184, 185, 186, 190, 191—192, 207—208, 218, 270, 281, 283, 285—287, 303, 306, 309, 320, 337, 367, 369—370, 374, 376, 382, 383, 385, 387—389, 391—393, 394—395, 396—397, 408, 410, 411—414, 418, 419, 420—421, 422, 423—424, 425—431, 433, 434—436 442.

Алексѣй Алексѣевичъ, сынъ его, царевичъ, III: 192, 392.

Али-Ага, татаринъ Буджацкій, III: 205, 206.

Алмазъ Ивановичъ, думный дьякъ Московскій, II: 447; III: 410—411.

Анзеринусъ Станиславъ, райца Львовскаго магистрата, III: 48.

Примѣчаніе. Римскія цифры при именахъ означаютъ *томъ*, арабскія—*страницу*.

Антоновичъ Лаврентій, Луцкій мѣщанинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 103.

— Павелъ, Луцкій мѣщанинъ, членъ и старшина Луцкаго Братства, I: 16, 67.

Антонъ, полковникъ козацкій, —см. **Ждановичъ** Антонъ.

Арпаджіо (Ди-Арпаджіо), французскій посолъ въ Варшавѣ, I: 235.

Арсеній, архимандритъ, екзархъ Константинопол. патріарха, сопутствовавшій въ 1620 г. патріарху Ѳеофану въ Русскія земли, I: 10; II: 399.

Арсеній, іеромонахъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 445.

Арфанисъ Мануилъ (Манолисъ Арфанисъ), грекъ, мѣщанинъ Львовскій, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 26, 59.

Арфинскій Яковъ, адвокатъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Аслановичъ Андрей, шляхтичъ, II: 565.

Астаматы, волошинъ, посолъ Турецкаго султана къ гетману Выговскому, III: 350.

Афанасьевъ Филиппъ, священникъ Кіевскій, II: 475, 476.

Афендиковичъ Яней, грекъ, мѣщанинъ Львовскій, членъ Братства Львовскаго, III: 26.

Аѳанасій, патріархъ Антіохійскій, I: 9; II: 399.

Аѳанасій, епископъ Луцкій, —см. **Пузына** Аѳанасій.

В.

Бабинскіе, дворяне Волынскіе, I: 269.

Бабичъ Иванъ, мѣщанинъ Львовскій; III: 45.

— Матвѣй, мѣщанинъ Львовскій, членъ Львовскаго Братства, III: 46.

— Ѳома Ивановичъ, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 59.

Баковецкій Григорій, членъ Луцкаго Братства, I: 8.

— Христофоръ, секретарь королевскій, I: 18 (Ср. **Моносіи-Баковецкіе**).

Балабанъ (и **Болобанъ**) Александръ (Александровичъ), членъ Львовскаго Братства, III: 60.
— Арсеній, епископъ Львовскій, III: 23.
— Гедеонъ, епископъ Галицкій, Львовскій и Каменецкій, III: 4, 13, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 39.
— Данилъ, Волынскій дворянинъ, I: 94.
— Діонисій, епископъ Холмскій и Белзскій, потомъ митрополитъ Кіевскій, I: 104; II: 444; III: 273—274, 284, 287, 311, 422—423.
— Дмитрій, членъ Луцкаго Братства, I: 7.
— Юрій, Теребовельскій староста, III: 177, 178, 190.
Балашова Е., членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Балицкій Андрей, вице-реентъ гродскій Белзкій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
Банковскій Иванъ (Янъ), членъ Луцкаго Братства, I: 8.
Барабашенко—см. **Барабашъ** Яковъ.
Барабашъ Иванъ Дмитріевичъ, полковникъ Черкасскій регистровыхъ козаковъ, I: 217.
— Яковъ, кошевой Запорожскій, III: 253, 271, 281.
Барановичъ Лазарь, ректоръ Кіево-Братскаго Коллегіума, потомъ епископъ (и архіепископъ) Черниговскій, Новгородсѣверскій и всего Сѣвера, II: 443, 444, 449, 457; III: 273.
Барановскій N, стольникъ Подольскій, I: 267.
Баранъ-Худый, козацкій полковникъ Черкасскій, II: 602, 606.
Барятинскій Юрій Никитичъ, русскій воевода Кіевскій, III: 438.
Баторій, король,—см. **Стефанъ**, король.
Батый, ханъ татарскій (XIII ст.), I: 366, 424.
Батымиръ-ага, Крымскій мурза, III: 214.
Бахметьевъ Иванъ, генералъ-лейтенантъ, сенаторъ, II: 506.
Бачинскій Янъ, совѣтникъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Безпалый Иванъ, гетманъ наказной козацкій, III: 359, 360.
Белецкій—см. **Бѣлецкій**.
Белзскій воевода (I: 222, 305)—см. **Конецпольскій** Криштофъ.

Белзскій панъ (каштелянъ)—см. **Фирлей** Андрей.

Беневскій Станиславъ-Казимиръ, писарь гродскій Луцкій, секретарь королевскій, потомъ каштелянъ Волынскій, воевода Черниговскій, староста Богуславскій, III: 222, 238, 239, 240, 242—244, 253—254, 255—257, 259, 260—278, 280—285, 288 290—313, 318, 342—349, 353—354, 366, 400, 414, 416—419.

— N, его жена, III: 343.

— Янъ, шляхтичъ, II: 573.

Бережецкій А., членъ Львовскаго Братства, III: 59.

Бережницкій Арсеній, инокъ Кіево-Печерскаго монастыря, членъ Кіевскаго Братства, II: 393.

— N, товарищъ польской хоругви, I: 275.

Березецкій Геннадій, монахъ Кіево-Братскаго монастыря, городничій монастырскаго имѣнія м. Новоселокъ, II: 457, 459.

Березницкій (на Олизаровѣ) Юрій, членъ Луцкаго Братства, I: 94.

— Яковъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Березынскій N, сотникъ козацкій, III: 208.

Берында-Чайковскій Василій, детаксаторъ Злочевскаго округа, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Бестужевъ-Рюминъ Алексѣй, графъ, вицеканцлеръ, II: 506.

Бибиковъ Сергѣй, бурмистръ Кіевскій, II: 479.

Бильскій Даніилъ, дворянинъ, намѣстникъ подстаросты Житомирскаго, II: 573, 584.

Бобининъ Василій, думный дьякъ царскій, II: 492.

Бобоѣдъ Никифоръ, державца Ученскій, I: 139.

Богдановичъ (иначе **Богдановъ**) Самойло, козацкій судья войсковой, посолъ Б. Хмельницкаго къ царю, III: 192.

Боговитины изъ Козирадъ, старый дворянскій родъ на Волыни:

— Вацлавъ Ивановичъ, I: 19, 20, 21, 22, 24, 25.

— Иванъ, отецъ предыдущаго, I: 20.

— Николай, братъ Ивана, I: 18—26.

— Павелъ, дядя Ивана и Николая, I: 24.

Боговитины, сестры Ивана и Николая: Варвара, замужемъ за п. Криштофомъ Гораиномъ; Катерина („панна"); Христина—за княземъ Львомъ Воронецкимъ; Ѳеодора—за п. Григоріемъ Гансовичемъ Шестаковскимъ, I: 19, 20, 21, 22, 23, 24.

Богунъ Иванъ, козацкій полковникъ Винницкій, потомъ Паволоцкій, I: 183, 184; III: 176, 204, 383, 404.

Богушевичъ Николай, земянинъ Волынскій, I: 157, 161.

Богушевичъ-Липленскій Иванъ, земян. Волынскій, III: 75.

Болбасъ-Ростоцкій Григорій, писарь земскій Кременецкій, I: 23.

— Катерина, его жена, I: 23.

Болдартъ Григорій, козацкій посолъ къ королю, I: 246.

Болеславъ Храбрый, король Польскій, I: 211.

Болоховичъ-Гуляницкій Александръ, членъ Луцкаго Братства, I: 111.

— Стефанъ, членъ того же Братства, I: 111.

Болховской князь Семенъ Никитичъ, воевода Хотмыжскій, I: 227—228, 253—254.

Бондзинскій N, шляхтичъ, III: 224.

Бончковскій Станиславъ, „намѣстникъ замка Кіевскаго", II: 438.

Боняковичъ Даніилъ, дворянинъ, I: 88.

Борецкій Іовъ, митрополитъ Кіевскій, I: 42, 47; II: 406—410, III: 53—54.

— Андрей, его братъ, II: 408.

— Евпраксія, дочь митрополита, инокиня Кіево-Михайловскаго женскаго монастыря, II: 408, 409.

— Минодора, племянница (дочь сестры) митрополита, инокиня того же монастыря, II: 408, 409.

Борискевичъ (Борисковичъ) Исаакій (онъ же **Святогорецъ**), игуменъ Чернчицкаго монастыря, основатель Луцкаго Братства, протосингелъ Александрійскаго патріарха, потомъ епископъ Луцкій и Острожскій, I: 3, 7, 8—10, 42, 72; II: 407, 409, 410, 414, 417.

Борисовичъ N, писарь гетмана Выговскаго, III: 350.

Борисовъ Григорій, мѣщанинъ Кіевскій, II: 478, 483.

Боровскій N, шляхтичъ, I: 328.

Боруховскій N, польскій посолъ къ гетману Ю. Хмельницкому, III, 367.

Боршевскій Симеонъ, игуменъ Уневскаго монастыря, III: 24.

Бояновскій N, шляхтичъ, III: 328.

Браницкій N, слуга гетмана Выговскаго, III: 352, 353.

Братковскій Богданъ, скарбникъ Брацлавскій, членъ Луцкаго Братства, I: 8, 106, 123, 124.

— N, товарищъ польской хоругви, I: 284.

Бржезицкій Станиславъ, писарь гродскій Львовскій, III: 43, 46.

Бржозовскій Максимиліанъ, каштелянъ Кіевскій, I: 314; II: 440.

Бриджи, виконтъ, французскій посолъ въ Варшавѣ, I: 235.

Бродавка Изакъ, еврей Берестейскій, арендаторъ мытъ, II: 554—555.

Броневичъ Игнатій, дворянинъ, I: 75.

Бронкевичъ Леонтій, игуменъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 424.

Бруханскій, Бѣлоцерковскій полковникъ козацкій (въ 1647 г.) I: 173.

— Иванъ, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 59.

Брышовскій (или **Прышовскій**), капитанъ польскихъ драгунъ, I: 314, 315.

Брюховецкій Иванъ, слуга Богдана Хмельницкаго, потомъ кошевой атаманъ Запорожскій, впослѣдствіи гетманъ, III: 376, 445.

Бубенокъ (Bębenek) Иванъ, козакъ изъ полка Кривоноса, I: 264.

Бурдуцъ Стефанъ, господарь Валахскій, низвергшій В. Лупулу, III: 187, 188, 203—204, 205, 209—210.

Буркацкій Адамъ, дворянинъ, I: 162.

Бутурлинъ Андрей Васильевичъ, бояринъ, III: 300—301, 356, 382, 385, 409.

— N, его сынъ, погибшій въ битвѣ подъ Конотопомъ, III: 356.

Бутъ Леонтій, есаулъ Нѣжинскаго полка, III: 279, 425.

Быдловскій Александръ, дворянинъ, I: 261.

Быковскій Амвросій, архидіаконъ Кіевскаго митрополита (П. Могилы) II: 424.

Быковскій Пршемыславъ, каштелянъ Сѣрадскій, I: 208.
Быковскій (Быковъ) Иванъ, войтъ Кіевскій, II: 480.
Бѣлецкій (Белецкій) Алексѣй, судья гродскій Кременецкій, II: 557—558.
Бѣлостоцкій (Бялостоцкій) Адамъ, зять митрополита Д. Балабана, дворянинъ, III: 311.
— Лука, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Бѣлявскій Е..., членъ Львовскаго Братства, III: 61.

B.

Валь N, капитанъ польской королевской гвардіи, II: 597.
Василевичъ Григорій, дворянинъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
— Іоаннъ, священникъ Братской Луцкой церкви, I: 26.
— Рафаилъ, іеромонахъ, намѣстникъ ректора Кіево-Братскаго Коллегіума и монастыря, II: 457, 459, 480.
Василій, господарь, — см. **Лупула** Василій.
Василій, игуменъ Львовскаго Онуфріевскаго монастыря, III: 55.
Васько, козацкій вождь, III: 206, — ср. **Золотаренко** Василій.
Вашкевичъ Солтанъ, бурмистръ Луцкій, I; 16.
Великопольскій генералъ (I: 231—232) — см. **Лещинскій** Богуславъ,
Венденскій (каштелянъ Венденскій?), плѣнникъ въ Крыму, III: 190. 198.
Верещаки („съ Каменя"), дворяне:
— Максимиліанъ, реентъ земскій Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 111, 112.
— Прокопъ, коморникъ граничный Черниговскій, I: 284; III: 339.
Вербицкій Тимоѳей Александровичъ, типографъ Кіевскій, II: 408.
Верещинскій Николай, дворянинъ. I: 79.
Верозубъ Иванъ, мѣщанинъ Луцкій, членъ Луцк. Братства, I: 58.
Веснякъ-Якубовичъ Ѳедоръ, полковникъ Черкасскій, I: 246, 318.
Весселинъ („pan Wesselin")? I: 350.
Вессель Альбертъ, староста Рожанскій, I: 294.

Вжищъ N (Wrzyscz), начальникъ польской хоругви, I: 173.
Видинскій князь Иванъ Богдановичъ, I: 139.
Вижицкій N, шляхтичъ, III: 168.
Винницкій Антоній, епископъ Перемышльскій и Самборскій, впослѣдствіи митрополитъ Кіевскій, II: 442—443.
Витавицкій (de Baturyn) Евстафій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Витембергъ, Шведскій генералъ, I: 192, 194.
Витовскій Станиславъ, каштелянъ Сендомирскій, I: 345, 359.
Вишенскій Іоаннъ, южнорусскій монахъ на Аѳонѣ, писатель, I: 132.
Вишневецкій князь Адамъ Александровичъ, членъ Львовскаго Братства, III: 59.
— Дмитрій Янушевичъ, I: 183; III: 175.
— Іеремія-Михаилъ Михайловичъ, воевода Русскій, I: 178, 180, 185, 198, 203, 210, 218, 222, 232, 235, 244, 252, 255, 257—258, 262, 266, 268, 273—74, 277, 281, 289—291, 294, 308, 309, 311, 316, 317, 325, 333, 344, 354, 356; II: 592, 595—596.
— Михаилъ Александровичъ, каштелянъ Кіевскій, староста Черкасскій и Каневскій, отецъ Іереміи, I: 23; III: 394.
— Михаилъ Іереміевичъ, король Польскій,—см. **Михаилъ** король.
Вишнякъ Ѳедоръ—см. **Веснякъ-Якубовичъ**.
Владиміръ, святой, вел. князь Кіевскій, II: 425, 426; III: 395.
Владиславъ III, король Польскій и Венгерскій, погибшій подъ Варной, III: 218.
Владиславъ IV, король Польскій, I: 80—81, 89, 95—96, 177, 197—200, 204, 209, 219, 222—223, 229, 227, 236, 238, 241—243, 246, 249, 360; II: 423, 424, 428—429, 464, 477, 484, 486, 567: III: 55—57.
Влостовскій Ѳеодоръ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 101.
Война N, кравчій Литовскій, III: 145.
— N, покоёвый слуга гетмана Выговскаго, III: 346.

Войниловичъ N, начальникъ польскаго военнаго отряда, III: 180.
Войцѣховскій N, полковникъ Волошскаго войска, III: 175.
Волетъ, хорунжій польскаго войска, II: 597.
Волковичъ Павелъ, дворянинъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Волковскій Александръ, членъ Луцкаго Братства, I: 8.
— Янъ, подчашій...?, членъ того же Братства, I: 8.
Воловичъ Остафій, маршалокъ и писарь В. К. Литовскаго, подскарбій земскій Литовскій, державца Могилевскій, I: 358: II: 554, 556, 557.
Воловскій Янъ, каноникъ Варминскій и Хелминскій, секретарь королевскій, II: 463.
Володковичъ Самуилъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.
Волосовичъ Григорій, козакъ изъ полка Золотаренка, III: 208.
Волоховецъ Ѳедоръ (**Волоховъ**), козакъ Иванковскій, II: 479.
Волчко-Жасковскій Прокопъ, земянинъ Волынскій, I: 156.
Вольскій N, пѣхотный ротмистръ польскій, посланецъ къ В. Хмельницкому, I: 248.
Вонсовскій N, староста Звягельскій, I: 328.
Воронецкіе (и **Вороницкіе**), князья:
— Левъ, судья Кременецкій, и его жена Христина Боговитиновна, I: 19, 21, 22, 24.
— Юрій („зо Збаража„), членъ Луцкаго Братства, I: 7.
Вороничъ Даніилъ-Юрій, скарбникъ Кіевскій, II: 481, 576.
— Филонъ, подкоморій Кіевскій, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
Ворошило Людвикъ, подчашій Кіевскій, III: 268.
Выговскіе, дворяне:
— Даніилъ Евстафіевичъ, братъ гетмана, полковникъ Быховскій, наказной гетманъ, III: 224, 225, 228, 229, 230, 231, 339, 345, 351, 352, 353, 363, 375, 414, 418.
— Елена, жена его (дочь Богдана Хмельницкаго), III: 353, 363.
— Евстафій (отецъ гетмана), членъ Кіевскаго Братства, II: 414, 573; III: 339, 345, 351, 352, 390.

Выговская N, жена Евстафія (мать гетмана), III: 352, 390.
— Евстафій Ивановичъ, малолѣтній сынъ гетмана, III: 390.
— Иванъ, намѣстникъ Луцкаго старосты, членъ Луцкаго Братства, I: 7, 62, 67.
— Иванъ Евстафіевичъ, писарь и потомъ гетманъ Войска Запорожскаго, наконецъ воевода Кіевскій; староста Чигиринскій; членъ Братства Львовскаго (онъ же Ивашко Луговскій), II: 452, 574, 594, 602, 603; III: 60, 165—166, 184—185, 210, 236—237, 238, 245—250, 251—252, 253—254, 255—258, 261—262, 264, 266—276, 278—279, 280—287, 289, 290, 294, 295—298, 299, 300—306, 308—310, 312—313, 315, 317—321, 323—325, 326, 330, 332, 333—340, 342—345, 347—352, 356—358, 361—367, 369, 370—373, 374—375, 376, 378, 379—381, 389—391, 394, 396, 398—400, 401—409, 410, 414—419, 431.
— N, жена гетмана, III: 306, 363, 371, 373, 374, 375, 376, 378, 381, 383, 389, 390, 399, 401, 403, 405, 415, 419.
— Константинъ Евстафіевичъ (братъ гетмана), сначала служебникъ Кіевскаго воеводы Адама Киселя, потомъ полковникъ козацкій, II: 573; III: 339, 348.
— Самуилъ, членъ Луцкаго Братства, I: 112, 113.
— Ѳеодоръ, дворянинъ Кіевскаго воеводства, членъ Кіевскаго Братства, II: 414, 339, 348.
— N, полковникъ наказный (?), III: 263.
Выдынскій князь Иванъ—см. **Видинскій.**
Высоцкій Іоахимъ, секретарь королевскій, I: 146, 148, 149.
— Стефанъ, шляхтичъ, II: 580.
Высочанскій А. К., членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Вышборскій Павелъ, членъ Луцкаго Братства, I: 7.
Вышпольскій Стефанъ, коморникъ граничный Кіевскаго воеводства, бургграбій Владимірскій, II: 456.

Г.

Гавендовичъ Яковъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Гавратынскій N, шляхтичъ, служившій въ козацкомъ войскѣ, I: 183.
Гавриловичъ Андрей, „гетманъ Войска Запорожскаго" (?), II: 421.
Гавритинскій N, житель Кіевскій, II: 482.
Гаврінлъ, митрополитъ Архидонскій, посѣтившій Львовъ въ 1585 году, III: 45.
Гаврінлъ, священникъ Троицкой церкви с. Тростенца, членъ Луцкаго Братства, I: 4.
Газуба (Gazuba), польскій посланецъ въ Турцію, I: 307.
Галавскій Себастіанъ, шляхтичъ, III: 245.
Галга, султанъ Крымскій, I: 337; III: 205, 212, 213, 214, 348, 383.
Галятовскій Іоанникій, игуменъ Кіево-Братскаго монастыря, ректоръ Коллегіума, II: 452—453.
Ганджа N, посолъ Б. Хмельницкаго къ реестровымъ козакамъ, потомъ полковникъ Уманскій, I: 173, 254, 264, 269.
Гарбачевскій Михаилъ, членъ Братства Львовскаго, III: 61.
Гедройть (Гедройцъ), начальникъ отряда польской пѣхоты въ Гомелѣ въ 1654 г., III: 208.
Гембицкій Андрей, бискупъ Луцкій, I: 314, 345, 347; III: 268.
Гемматій, посолъ Выговскаго къ Туркамъ (III: 363),—см. **Германъ**.
Генрихъ (Валуа), король польскій, II: 486.
Герасимъ, іеромонахъ Комчинскій (?), I: 66.
Гербуртовичи, дворяне Волынскіе, I: 269.
Германъ (въ другомъ мѣстѣ **Гемматій**), посолъ козацкій къ Туркамъ, III: 283, 363.
Гизель Иннокентій, ректоръ Кіево-Братскаго Коллегіума и игуменъ Братскаго монастыря, II: 435, 445.
Гира, козацкій полковникъ Бѣлоцерковскій, I: 254, 269.
Гладкій Матвѣй, козацкій полковникъ Миргородскій, II: 602; III: 180.

Глембовскій N, польскій посолъ къ Б. Хмельницкому, I: 292.
Глинскій князь Дмитрій (Васильевичъ), I: 139.
Гловацкій, полковникъ коз.,—см. **Головацкій**
Глухъ (Глухый) Іосифъ, козацкій полковникъ Уманскій, II: 593; III: 195.
N, товарищъ польской хоругви, I: 181.
Глушковичъ Григорій, мѣщанинъ Львовскій, III: 55.
Глѣбовичъ Юрій-Карлъ, воевода Смоленскій, староста Жмудскій, комиссаръ при заключеніи Вѣлоцерковскаго договора, II: 602; III: 215.
Глѣжковичъ Іоиль, намѣстникъ Кіевскаго Пустынно-Никольскаго монастыря, членъ Кіевскаго Братства, II: 393.
Гнѣздовскій N, шляхтичъ, служебникъ Адама Киселя, I: 315.
Гоголевская Раина Стефановна, земянка Волынская—за П. **Лазаремъ Иваницкимъ** (см. это имя).
Голдаковскій N, посланецъ польскій къ Б. Хмельницкому, I: 330.
Голикъ Иванъ, козакъ, житель Кіевскій, II: 481.
Голицынъ князь Алексѣй, сенаторъ русскій, II: 506.
— Михайло Михайловичъ, сенаторъ русскій, II: 506.
Головацкій (Гловацкій), полковникъ козацкій, I: 298, 358.
Головчичъ Сильвестръ, ректоръ Гощскаго монастыря и Коллегіума, а потомъ игуменъ и ректоръ Кіево-Братскаго монастыря и Коллегіума, II: 457, 470, 471.
Голота N, начальникъ козацкаго отряда въ 1649 г., I: 358.
Голубъ Даніилъ, дворянинъ, свидѣтель при составленіи дух. завѣщанія П. Могилы, II: 436.
— Петронела Вороничовна, его жена, II: 478, 481.
— Юрій, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
— N, начальникъ польскаго отряда, I: 268; III: 276.
Голубъ-Сердятицкій Михайло, возный Владимирскаго повѣта, I: 150.
Гомонъ Павелъ (въ текстѣ **Пашко**), кошевой атаманъ Запорожскій, III: 278—279.
Гончаръ Омельянъ, мѣщанинъ Луцкій, членъ Луцк. Братства, I: 103.

Гораиновичъ Іоаннъ, священникъ Черничицкій, членъ Луцкаго Братства, I: 3.

Горанинъ Вацлавъ, дворянинъ, I: 22, 23.

— Крыштофъ, дворянинъ, I: 19, 21, 22, 24.

— Варвара, жена его, урожденая Боговитиновна, I: 19, 21, 22, 24.

— Янъ, подсудокъ Кременецкій, членъ Луцкаго Братства, I: 43.

Горайскій Збигнѣвъ, каштелянъ Кіевскій, комиссаръ при заключеніи Бѣлоцерковскаго договора съ козаками въ 1651 году, II: 602.

Горбацкій Антоній, іеромонахъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 393.

Горбацкій Іосифъ, епископъ,—см. **Кононовичъ-Горбацкій**.

Горкуша Филонъ, полковникъ Полтавскій, III: 285, 359.

Гориостай N, шляхтичъ, сотникъ козацкій, I: 336, 339.

Городецкій Павелъ, шляхтичъ, III: 325.

Городищскій (и **Городыскій**) Иванъ, возный, I: 64.

— Петръ, „S. G^{a} (судья гродскій?) Перемышльскій, членъ Львовскаго Братства. III: 61.

— Стефанъ, членъ того же Братства, III: 61.

— Янъ, вицереентъ гродскій Перемышльскій, членъ Львовскаго Братства III: 61.

Горошко Василій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Госевскій Викентій,—см. **Корвинъ-Госевскій**.

Грабовецкій Аврамъ, членъ Луцкаго Братства, администраторъ имѣній Луцкой епископіи, I: 7, 103; III: 274.

— Никола Романовичъ, секретарь королевскій, III: 44.

Гречка, вождь отряда возставшихъ крестьянъ въ Поднѣстровьи, III: 175.

Григорій, протонотарій Кіевской митрополіи, III: 32.

Григорій изъ Ольшаны, козакъ полка Кривоноса, I: 263—264.

Гробневскій Савва, писарь Войска Запорожскаго, II: 421.

Гродзицкій Криштофъ, комендантъ Кодацкой крѣпости, I: 174, 202, 327, 329, 331.

Громыка Михайло, козацкій полковникъ Бѣлоцерковскій, II: 602.
Грудницкій Даніилъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.
Груша Константинъ, писарь генеральный, посолъ гетмана Выговскаго къ королю по дѣлу о заключеніи Гадяцкаго трактата, III: 270, 348, 370, 417.
Губа Лука Григорьевичъ, мѣщанинъ Львовскій, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 40, 41, 42, 46, 49, 59.
Губальдъ, начальникъ польскаго военнаго отряда, II: 594.
Гугуревичъ Ѳеодосій, игуменъ Кіево-Братскаго монастыря и ректоръ Коллегіума, II: 479, 480.
Гулевичевна Гальшка, жена Стефана **Лозки**,—см. это имя.
Гулевичъ Андрей, чашникъ Кіевскій, членъ Луцкаго Братства, I: 106.
— Вацлавъ (на Конюхахъ), подсудокъ Луцкій, ротмистръ, маршалокъ сеймика Волынскаго, III: 329, 331.
— Владиміръ, подкоморій Луцкій, III: 330.
— Иванъ, войскій Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 8, 111, 113.
— Петръ, членъ Луцкаго Братства, I: 8, 43.
— N, его жена, I: 91.
— Романъ, членъ Луцкаго Братства, I: 8, 43.
— N, стольникъ Волынскій, его жена Анна Ольшанская, членъ Луцкаго Братства, I: 123—124.
Гулевичъ-Воютинскій Габріель, хорунжій Черниговскій, III: 339.
— Михаилъ, подсудокъ земскій Луцкій, членъ-учредитель Луцкаго Братства, I: 4, 7, 18, 160.
— Семенъ, писарь земскій Луцкій, членъ Луцкаго Братства (впослѣдствіи **Сильвестръ**, епископъ,—см. это имя), I: 8, 43, 59.
— Яцко, членъ Луцкаго Братства, I: 7.
— Ѳеодоръ, членъ того же Братства, I: 8.
Гулевичъ-Дрозденскій Гяѣвошъ, Волынскій дворянинъ, I: 76.
— Александръ, сынъ его, I: 94.
— Андрей, другой сынъ его, I: 76—79.
Гуляницкій Андрей, Волынскій дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 75—76.

Гуляницкій Григорій, козацкій полковникъ Нѣжинскій, наказной гетманъ Сѣверскій въ 1659 году, III: 339, 356, 361, 376, 383.

— Иванъ (Янъ), членъ Луцкаго Братства, I: 113.

— Яковъ (Якубъ), чашникъ Полоцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 113.

— Ѳома (Томашъ) Аѳанасьевичъ, писарь гродскій Луцкій, членъ Братства Луцкаго, I: 7, 106, 111.

Гумецкій (Humiecky) N, ротмистръ польскаго войска, III: 177.

Гунашевскій Михаилъ, протопопъ Кіевскій, III: 339, 431.

Гурскій N, („турчинъ"), ротмистръ польскаго войска, I: 173, 185, 190.

Д.

Давидъ, монахъ Луцкаго Братскаго монастыря, „профессоръ" братской школы, I: 63.

Даниловичъ Янъ, подскарбій великій коронный, I: 345, 347, 348.

Даніилъ, „аббатъ", шведскій дипломатическій агентъ въ Малороссіи и Валахіи, III: 271.

Дашевскій („прозвищемъ Ляхъ"), шляхтичъ, I: 196.

Дашкевичъ Маркъ, членъ Луцкаго Братства, I: 102.

Дверницкій („з Тернавы") Михаилъ, подстолій Цѣхановецкій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Дворецкій Василій Ѳедоровичъ, козацкій полковникъ Кіевскій, II: 436, 449—451, 478, 481, 483; III: 441.

Девлетъ-Гіельда-Ага, ханскій посолъ къ гетману Выговскому, III: 404.

Дегиловскій Григорій, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 394.

Дейма Антонъ, секретарь королевскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

— Дмитрій-Николай, членъ того же Братства, III: 60.

— Христофоръ, notarius aulicus, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Дембровскій Василій, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.

Деменко N, сотникъ козацкій, I: 188.

Дементіановичъ Митрофанъ, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 43.

Демко, полковникъ козацкій, посолъ къ королю, (не есть ли это Демьянъ **Многогрѣшный**, впослѣдствіи гетманъ?) III: 268.

Демьяновичъ Кириллъ, райца Луцкій, I: 16.

Денгофъ (Сигизмундъ), староста Сокальскій, I: 300, 366.

— (Станиславъ), староста Велюнскій, I: 300.

Денисевичъ Николай, „намѣстникъ замка Черниговскаго", II: 438.

Держикрай Иванъ, мѣщанинъ Кіевскій, II: 478.

Детынецкій N, польскій посолъ къ господарю Волошскому въ 1654 году, III: 204.

Джуйлай, „вождь полевой" (козацкій или польскій), татаринъ, I: 173.

Дженжелѣй (онъ же **Дзялалей** и **Дзялкій Кривуля**) Филонъ, козацкій асаулъ, потомъ полковникъ Кропивянскій, I: 202, 316, 317.

Джмечко (Дзмечко)—см. **Шмечко**.

Дзіоковскій А., членъ Братства Львовскаго, III: 60.

Дзялалей и **Дзялкій**—см. **Дженжелѣй**.

Дидковскій Самуилъ, коморникъ граничный Новгородъ-Сѣверскаго повѣта, II: 437.

Дидковскій Варлаамъ, намѣстникъ Кіево-Печерскаго монастыря, II: 435.

Динковъ Петръ, козакъ, обыватель Кіевскій, II: 477.

Дминскій Францискъ, коморникъ земскій Брацлавскій, I: 114.

Добранскій Илья, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Добровлянскій Ѳеодоръ, членъ того же Братства, III: 61.

Довойна, панъ, завѣдывавшій въ Литвѣ великокняжескими стрѣльцами, II: 548.

Долгорукій князь Василій Владиміровичъ, фельдмаршалъ, II: 506.

— Юрій Алексѣевичъ, бояринъ, III: 382, 383, 385, 445.

Долматъ-Исайковскій Самуилъ, стольникъ Волынскій, III: 331.

Доминикъ князь—см. **Заславскій** Владиславъ-Доминикъ.

Донецъ (Иванъ), полковникъ козацкій, I: 315, 349.

Доновай, начальникъ польскаго пѣхотнаго отряда, I: 358.

Дорошенко Григорій, братъ Петра, посолъ Ю. Хмельницкаго къ царю, III: 435.

— Петръ, козацкій полковникъ Прилуцкій, впослѣдствіи гетманъ, II: 453—454, 455, 501; III: 376, 420.

Древинскій Криштофъ, членъ Луцкаго Братства, I: 121.

— Лаврентій, чашникъ Волынскій, членъ-учредитель Луцкаго Братства и членъ Львовскаго Братства, I: 4, 7, 59—60, 86, 123; III: 60.

— Его жена Анастасія Зубцевская (раньше бывшая въ замужествѣ за п. Филиппомъ Ванкомъ), I: 81—88, 108, 109.

— Люція-Терентія, ихъ дочь,—въ замужествѣ за п. Александромъ **Жабокрицкимъ** (см. это имя).

Дроздовскій Мартинъ, дворянинъ, II: 607.

Друцкій-Любецкій князь Павелъ, судья гродскій Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 7.

Дубравскій Францишекъ, подкоморій Перемышльскій, комиссаръ для мирныхъ переговоровъ съ Б. Хмельницкимъ въ 1648 году, I: 281, 294.

Дувальдъ, начальникъ вспомогательнаго войска Бранденбургскаго курфюрста въ Польшѣ, I: 347.

Дуда Грицко, мѣщанинъ Львовскій, III: 45.

Дядковскій Ванко Станковичъ, земянинъ Волынскій, I: 137.

Е

Евлашевскій Казиміръ-Людвикъ, каштелянъ Смоленскій, III: 309, 310, 312, 345.

Езерскій N, шляхтичъ, приставшій въ 1655 г. къ козакамъ, III: 230, 231.

Езіорковскій Александръ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 106.

Екатерина II, императрица Русская, II: 506—508.

Елецъ Игнатій-Александръ, ксендзъ, іезуитъ, фундаторъ Ксаверовскаго іезуитскаго коллегіума, II: 448.

Елисавета Петровна, императрица Русская, II: 504—506.

Еловицкій Крыштофъ, подстолій Волынскій, членъ Луцкаго Братства, I: 4, 7.

— Филонъ, войскій Владимірскій, членъ того же Братства, I: 7, 91, 123.

Еловицкій Якубъ, писарь земскій Кременецкій, III: 331.
Ельскій Лука, маршалокъ Пинскаго повѣта, III: 246, 253, 254, 270.
Ельяшевичъ Юрій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
Епифаній, монахъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 445.
Епифаній, монахъ Полтавскаго Крестовоздвиженскаго монастыря, III: 359

Ж.

Жабокрицкій Александръ, Волынскій дворянинъ, I: 83, 84, 85, 86, 87, 108.
— Люція-Теренція Лаврентьевна, его жена, урожденная Древинская, потомъ во 2-мъ замужествѣ за п. Пясочинскимъ, I: 83, 84, 85, 86, 87, 99—100, 107—109.
— Дмитрій Александровичъ (ихъ сынъ), подчашій Вилькомирскій, членъ и староста Братства Луцкаго (впослѣдствіи епископъ Луцкій **Діонисій**), I: 106, 107—109, 111, 112.
— Григорій, дворянинъ Вол., членъ Луцкаго Братства, I: 8.
— Иванъ (Янъ), членъ того же Братства, I: 111.
— Николай, подсудокъ земскій Брацлавскій, членъ Луцкаго Братства, I: 111.
Ждановичъ Антонъ, козацкій полковникъ Кіевскій, III: 180, 201, 342, 344, 389, 419.
Жебровскій N, секретарь королевскій, польскій посолъ въ Турцію, I: 238.
Желешковичъ Уласъ, писарь магистратскій Кіевскій, III: 249.
Желиборскій Арсеній, епископъ Львовскій и Галицкій, I: 261: III: 65.
— Андрей, родственникъ предыдущаго, на царской службѣ въ Москвѣ, III: 65—66.
Желябужскій Иванъ Аѳанасьевичъ, царскій дворянинъ, III: 421, 427.
Жирицкій Андрей, писарь гродскій Кременецкій, II: 558.
Жолкевскій Лука, воевода Брацлавскій, гетманъ коронный, староста Переяславскій, I: 213, 304, 319, 321.
— Станиславъ, воевода Кіевскій, потомъ гетманъ коронный, II: 486.
Жолкевскій N, товарищъ польской хоругви, I: 181.

Жоротовскій, подписокъ гродской Житомирской канцеляріи, II: 575.
Жуковскій Александръ, дворянинъ, III: 314.
Жулинскій Мартинъ, шляхтичъ, I: 170.
Жученко Ѳеодоръ, полковникъ Полтавскій, III: 359 - 360.
Жылинскій князь Иванъ Васильевичъ, I: 139.

З.

Заборовскій Рафаилъ, митрополитъ Кіевскій, II: 504.
Забускій N, „вождь полевой" (козацкій или польскій), I: 173.
Забѣла Иванъ, посолъ Выговскаго къ королю, III: 364.
— Петръ Михайловичъ, полковникъ козацкій, посыланный въ 1654 г къ царю, III: 207.
Завалжевичъ Стефанъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Завилиховскій—см. **Зацвилиховскій.**
Загоровскій Янъ, стольникъ Черниговскій, III: 331.
— Ѳеодоръ, подстароста Владимірскій, I: 157, 161, 166.
Заецъ-Зденижскій Богушъ, дворянинъ Волынскій, I: 165.
Заецъ Марко, дворянинъ Волынскій, III: 90, 93.
Заіонцъ N, посолъ короннаго подканцлера Радзѣевскаго къ Б. Хмельницкому, III: 235, 236, 237.
Закусило Янъ, шляхтичъ, II: 437.
Заленскій Андрей, дворянинъ Волынскій, I: 98.
Залибовскій N, ротмистръ польскій, I: 271.
Залускій (Семенъ), старшій надъ козаками, назначенный королемъ въ 1649 г. на мѣсто Богдана Хмельницкаго, I: 363; II: 569.
Заля N, товарищъ польской хоругви, I: 275.
Замойскій Янъ, староста Калушскій, II: 592.
— N, товарищъ польской хоругви, I: 63.
Заплатинскій Ѳеофилъ, монахъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 71.
Запоровскій N, полковникъ польскій, I: 270.
Заремба Станиславъ, Кіевскій бискупъ, I: 208.
— Илья, шляхтичъ, I: 115.
Зарецкій Рафаилъ, намѣстникъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 437, 439.

Заржицкій Янъ, адвокатъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Зарудный Самуилъ, козакъ реестровый, оказавшій Б. Хмельницкому важную услугу подъ Корсунемъ, впослѣдствіи судья войсковый; I: 177, 191; III: 376. (Ср. **Богдановичъ** Самуилъ).

Заславскій князь Владиславъ-Доминикъ, воевода Сандомирскій, потомъ Краковскій, староста Луцкій, I: 86, 91, 173, 177, 178, 179, 181, 182, 215, 218, 220, 222, 233, 250—260, 265—269, 284, 301, 356, 359; III: 226, 342.

— N, жена его, I: 92.

— Александръ Владиславовичъ, ихъ сынъ, III: 353.

Зацвилиховскій N, (также Завилиховскій), ротмистръ польскій, комиссаръ для переговоровъ съ козаками, I: 298; III: 172, 181.

Зашковскій N, подписокъ гродскій Новгородъ-Сѣверскій, II: 438.

Збаражскій князь Владиславъ, II: 486.

Збируйскій Діонисій, епископъ Холмскій и Белзскій, III: 26, 27, 29.

Збожный-Лайщевскій Щастный, подстароста Луцкій, I: 71.

Зборовскій N, староста Прасныпскій, I: 360.

Зброжекъ, товарищъ польской хоругви, I: 191, 192.

Здуневскій Марко, шуринъ Б. Хмельницкаго, служебникъ Адама Киселя, I: 225.

Зелененко N, предводитель козацкій, III: 179.

Зелинскій Яковъ, подчашій Брацлавскій, комиссаръ для переговоровъ съ Б. Хмельницкимъ въ 1649 году, I: 311, 313, 314, 315, 325, 327.

Земка Тарасій, іеромонахъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 394.

Зеньковичъ Иванъ, мѣщанинъ Львовскій, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 59.

Зимницкій Мартинъ, возный генер. воеводства Волынскаго, III: 316.

Злотаренко Николай, мѣщанинъ Львовскій, членъ Львовскаго Братства, III: 39.

Злотопольскій Петръ, подсудокъ земскій Кіевскій, I: 385.

Злотый Андрей—см. **Кваснинскій-Злотый.**

Золотаренко Василій Никифоровичъ, козацкій полковникъ Нѣжинскій, III: 392, 420, 425—426.

Золотаренко Иванъ Никифоровичъ, козацкій полковникъ Нѣжинскій, III: 207, 208, 215.

— Тимошъ, козацкій старшина, братъ обоихъ предыдущихъ, III: 207.

Золотарь Крыштофъ, мѣщанинъ Кіевскій, II: 387.

Зотовичъ Янъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Зубцевскій Александръ, мостовничій Луцкій, членъ Братства Луцкаго, I: 4, 7.

— Анастасія, за Волынскимъ чашникомъ Лаврентіемъ **Древинскимъ** (см. это имя).

— Владиславъ (Владиміръ, а вѣрнѣе Вацлавъ), городничій Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 4, 80.

Зѣновичъ Никита Дмитріевичъ, царскій воевода въ Полтавѣ, III: 359.

Зѣновичъ Юрій, державца Чечерскій и Пропойскій, I: 139.

Зяловскій Янъ, намѣстникъ бургграбства Луцкаго, I: 96.

И.

Ибрагимъ, султанъ Турецкій, I: 323.

Иваницкій Лазарь Лавриновичъ, судья гродскій Владимірскій, I: 151—156.

— Раина Стефановна, жена его, урожденная Гоголевская. I: 151—156.

Ивановъ Алмазъ,—см. это послѣднее имя.

Ивановъ Михаилъ, козакъ, посыланный кошевымъ Барабашемъ въ Москву въ 1657 г. III: 251, 253.

Ивашковскій Аѳанасій, монахъ Кіево-Печерскаго монастыря, членъ Братства Кіевскаго, II: 393.

Ивона, бродяга-монахъ („чернецъ дикій, волочащійся“), III: 24.

Игнатій, священникъ Братства Львовскаго, III: 28.

Иларіонъ (въ другомъ мѣстѣ **Лаврентій**), игуменъ Пересопницкаго монастыря, I: 137—138.

Илія, іеромонахъ Кіево-Михайловскаго монастыря, выходецъ изъ г. Перемышля, I: 55.

Ильинскій Александръ, бургграбій Луцкій, III: 327.

Ильяшъ, асаулъ козацкій,—см. **Караимовичъ** Ильяшъ.

Ильяшевичъ Василій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

— Гаврило, членъ Луцкаго Братства, I: 102.

Иннокентій, игуменъ Кіево-Братскаго монастыря (II: 445),—см. **Галятовскій** Иннокентій.

Иринархъ, іеромонахъ, уставникъ Кіево-Печерскаго монастыря, II: 424.

Исаакій, іеромонахъ, членъ Луцкаго Братства, I: 7. (ср. **Борисковичъ** Исаакій).

Исайковскій Иванъ, членъ Луцкаго Братства, I: 7.

Исакевичъ N, подписокъ Мозырскій, сынъ мѣстнаго священника Пречистенскаго, I: 73.

Исламъ-Гирей, ханъ Крымскій, I: 222—223, 236—237, 239—240, 360—361, 362, 363, 364—366; II: 586, 588, 589, 592, 594; III: 187, 188, 189—191, 193—196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 217.

I.

Іеремія, патріархъ Константинопольскій, III: 13, 14—16, 17—19, 20—22, 24, 26, 27, 28, 30, 35, 36—38, 56.

Іеремія, князь,—см. **Вишневецкій** князь Іеремія.

Іоакимъ, патріархъ Антіохійскій, III: 3—12, 15, 45.

Іоаннъ Алексѣевичъ, царь, II: 473, 475, 486, 488—492, 505.

Іоаннъ изъ Вишни—см. **Вишенскій** Іоаннъ.

Іоаннъ, „служитель храму“, членъ-учродитель Луцкаго Братства, I: 3.

Іозефовичъ N, начальникъ польскаго гарнизона въ Дубровнѣ, III: 216—217.

Іоиль, іеромонахъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 393.

Іосифъ, игуменъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 445—446.

К.

Кадзіоловскій Альбертъ, секретарь королевскій, I: 81.

Казановичъ Карлъ, мѣщанинъ и купецъ Могилевскій, I: 74.

Казановскій Адамъ, маршалокъ надворный коронный, I: 297—298.

Калачинскій Прокопій, игуменъ Кіево-Братскаго монастыря и ректоръ Коллегіума, II: 493, 496.

Калга, султанъ Крымскій, III: 411.

Калениченко Богданъ, козацкій старшина, III: 441.

Калибетъ, мурза Татарскій, III: 198, 214.

Калиновскій Мартинъ, воевода Черниговскій, гетманъ польный коронный, староста Брацлавскій, Литинскій, Перемышльскій, I: 177, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 201, 203, 205, 209, 214, 217, 218, 220, 233, 235—236, 237, 238, 267; II: 592, 601, 602, 606—608; III: 167, 181.

— Самуилъ, его сынъ, обозный коронный, I: 183, 184, 187; II: 602.

— Юрій, мечникъ Брацлавскій (1651 г.), I: 186, 187.

Калинскій N, ротмистръ польскій, I: 298.

Калускій староста (I: 356)—см. **Замойскій** Янъ.

Калусовскій Янъ, дворянинъ Волынскій, I: 156.

Камаметъ, мурза Татарскій, I: 186.

Каменецкій панъ (I: 354, 355, 357)—см. **Лянцкоронскій** Станиславъ.

Каменецкій староста (II: 594)—см. **Потоцкій** Петръ Николаевичъ.

Каменецкій Василій Ивановичъ, бояринъ Кіевскій, митрополичій староста Печерскій, II: 424.

Каменскій (Kamięski) Миронъ, членъ Луцкаго Братства, I: 101.

Каминскій Томашъ, возный, I: 115.

Каневскій полковникъ козацкій (II: 453),—см. **Лизогубъ** Яковъ.

Каплонскій (или **Каплунскій**) Герасимъ, полковникъ Чигиринскій, посолъ отъ гетмана Выговскаго къ королю съ Гадяцкими пактами, III: 347, 350, 359.

Карабей—см. **Карачъ-Бей.**

Караимовичъ Ильяшъ, асаулъ реестровыхъ козаковъ въ 1648 году, I: 202, 217.

Карасъ-Ага, татаринъ, переводчикъ при гетманѣ Выговскомъ, II: 603.

Карачъ-Бей, начальникъ Татарскихъ войскъ, III: 213, 214, 283, 320, 345, 346, 417.

Карвовскій Мартынъ, подстароста Житомирскій, II: 575, 578, 580, 584.

Каржинскій N, уніатскій игуменъ Бытенскаго монастыря, III: 335.

Карлъ X Густавъ, король Шведскій, I: 192, 193, 194, 195.

Карницкій Трохимъ-Іоаннъ, членъ Братства Львовскаго, III: 60.

Кароль, королевичъ Польскій, братъ Яна-Казимира, III: 195.

Карпо (Мокріевичъ?), товарищъ войсковый, посылавный гетманомъ Ю. Хмельницкимъ къ царю, III: 423—424.

Карчевскій Томашъ, польскій полковникъ, впослѣдствіи подчашій Саноцкій, каштелянъ Галицкій, III: 355—358, 361, 375—376.

Кашевскій Генрихъ, дворянинъ, I: 91.

— Держиславъ-Александръ, членъ Луцкаго Братства, I: 111.

Квасницкій-Злотый Андрей, уніатскій архіепископъ Смоленскій, III: 335.

Кейскій (Уейскій?) Томашъ, секретарь королевскій, I: 96.

Кендзерскій (и Кондзерскій) Михаилъ, шляхтичъ, III: 94, 152.

Кикинъ Василій Петровичъ, стольникъ, царскій посолъ къ гетману Выговскому, III: 281.

Килимбетъ, мурза Крымскій, III: 214.

Кипріанъ, южнорусскій монахъ на Аѳонѣ (въ 1620-хъ годахъ), I: 132.

Кириллъ, патріархъ Константинопольскій,—см. **Лукарисъ Кириллъ.**

Кириллъ, архимандритъ, потомъ патріархъ Александрійскій, I: 9, 26—29, 35, 47, 117; II: 399; III: 35.

Кириловичъ Василій, членъ Луцкаго Братства, I: 101.

— Самуйло, членъ того же Братства, I: 67.

— Северинъ, мѣщанинъ Луцкій, I: 16.

Кисель Адамъ Григорьевичъ, воевода Брацлавскій, потомъ Кіевскій, членъ Львовскаго Братства, I: 209—213, 219, 220, 224—227,

228, 231—232, 234—235, 262, 264, 269—272, 275—276, 278—281, 283—285, 286—288, 289, 290, 295, 299—300, 303, 314—329, 330—332, 334, 335, 339—340, 341—344, 350, 366; II: 430, 434—436, 440, 457—459, 462, 477, 566, 569—573, 575—577, 583—585, 597, 601; III: 60, 155—157.

— Анастасія-Христина Богушевичовна, его жена, I: 315, 319; II: 457, 458, 459.

— Александръ, подстолій Черниговскій, II: 457.

— Его сыновья: Николай, подкоморій Дорбскій, староста Вышгродскій; Юрій, староста Сѣнницкій; Вацлавъ, Венедиктъ, Якубъ, Янъ, Геліашъ, Владиславъ, Ярославъ и Михаилъ, II: 457.

— Николай (Григорьевичъ, братъ Адама), хорунжій Новгородъ-Сѣверскій, староста Черкасскій, I: 183, 275, 284, 311, 313, 314, 315, 317, 319; II: 578—579.

Якубъ, поборца Владимірскаго повѣта, III: 355.

Кисель N, начальникъ козацкаго отряда (1649 г.), I: 358.

Кисельницкій Кипріанъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Кишка Станиславъ Петровичъ, воевода Витебскій, державца Браславскій, Усвятскій и Озіоровскій, I: 141.

Кіевскій каштелянъ (I: 314)—см. **Бржозовскій** Максиміліанъ.

Клинскій Александръ, бургграбій Луцкій, III: 329.

Клодзянскій N, польскій ротмистръ, I: 189.

Кмитичъ Семенъ, дворянинъ королевскій, I: 139.

— N, полковникъ королевскій, III: 262, 263.

Кнегининскій Стефанъ, намѣстникъ подстарости Луцкаго, II: 558.

Кнышъ, козакъ, посылавный въ 1647 г. Б. Хмельницкимъ изъ Сѣчи въ Крымъ для переговоровъ, I: 175.

Кобыляцкій (Григорій?), начальникъ Нѣжинской козацкой пѣхоты (въ 1654 г.), III: 207, 208.

Ковалевскій Иванъ, асаулъ войсковый козацкій, III: 347, 350, 388, 418, 419.

Ковальскій N, стольникъ Львовскій, I: 360.

Когутъ Иванъ, членъ Луцкаго Братства, I: 102, 103.
Козинскій Богданъ, членъ Луцкаго Братства, I: 43.
— Иванъ Романовичъ, членъ того же Братства, I: 43, 75.
Козинскій Иванъ, агентъ Б. Хмельницкаго, I, 261.
Козичанка Агафья, обывательница Кіевская, II: 481.
Козицкій Варлаамъ, уніатскій игуменъ Пустынскаго монастыря близъ г. Мстиславля, III: 335.
Козловскій Василій, членъ Луцкаго Братства, I: 111.
Козловскій князь Григорій, стольникъ и воевода царскій, III: 409
Козѣка князь Василій (XV в.), I: 138.
— Андрей Михайловичъ, III: 146.
— Дмитрій Андреевичъ, его сынъ, III: 143, 146.
Колекъ N, польскій посолъ къ Турецкому султану, I: 305.
Коленда Юрій-Гавріилъ, уніатскій архіепископъ Полоцкій, Витебскій и Мстиславскій, III: 335.
Коллонтай Самуилъ, польскій посланецъ къ Б. Хмельницкому въ 1648 году, I: 252, 256.
Кольчицкій Криштофъ, скарбникъ воеводства Черниговскаго, членъ Луцкаго Братства, I: 7. (Ср. **Кульчицкій**).
Комарницкій Василій, „R. M. Z. P." (?), членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Комаровскій N. дворянинъ, зять Чигиринскаго подстаросты Чаплинскаго, I: 195.
Комиссаръ козацкій—см. **Шембергъ**.
Конашевичъ, гетманъ,—см. **Сагайдачный**.
Кондзелевичъ Іовъ, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 113.
Кондратенко Костюкъ, памѣстникъ козацкаго полковника Овручскаго, плѣнникъ въ Москвѣ, III: 413.
— Иванъ, его братъ, обыватель г. Быпева, III: 413.
Кондрацкій Янъ, ротмистръ королевскій, I: 182, 183, 184, 185, 187, 188, 189; III: 175.
Конецпольскій Александръ, хоружій коронный, потомъ воевода Сендомирскій, староста Переяславскій, Корсунскій и Плоскировскій

I: 92, 173, 174, 175, 180, 189, 194, 195, 196, 200, 201, 214—215, 218, 233, 262, 263, 274, 298, 300, 301, 308, 309, 311, 316, 317, 326; II: 592; III: 200.

Конецпольскій Андрей, писарь польный коронный, I: 301.

— Криштофъ, воевода Белзскій, I: 202, 305—306.

— Станиславъ, каштелянъ Краковскій (отецъ Александра), I: 174, 195, 321.

Конецпольскій N, плѣнникъ подъ Корсуномъ въ 1649 г., I: 327, 329.

Кононовичъ-Горбацкій Іосифъ, игуменъ Кіево-Михайловскаго монастыря, потомъ ректоръ Кіево-Братскаго Коллегіума, наконецъ епископъ Витебскій, Оршанскій, Мстиславскій и Могилевскій, II: 435, 443—444, 445, 446.

Кононовичъ Несторъ, подписокъ войсковой канцеляріи, посолъ Ю. Хмельницкаго къ царю, III: 435.

Кончевскій (или **Концевичъ**) Ярема, козакъ, I: 261, 262, 263.

Копинскій Исаія, митрополитъ Кіевскій, I: 54—57; II: 388, 415, 417, 418.

Коптевицкій Богданъ, возный Луцкаго повѣта, III: 75.

Копыстенскій Захарія, монахъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 394.

Корвинъ-Госевскій Викентій, стольникъ Литовскій, комиссаръ при заключеніи Бѣлоцерковскаго договора 1651 года, потомъ подскарбій великій Литовскій и польный гетманъ Литовскій; плѣнникъ на Москвѣ, II: 594, 602; III: 292, 366, 379, 381.

Корендовичъ Юрій, регентъ Каменецкій, инстигаторъ Львовскій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Корецкій князь Самуилъ-Карлъ, I: 315, 316, 328, 343.

Корицкій Криштофъ – см. **Корыцкій**.

Корниловичъ Захарія, намѣстникъ игумена и ректора Кіево-Братскаго монастыря, II: 480.

Корніактъ Константинъ, членъ-благотворитель Львовскаго Братства, III: 37, 59.

Коробка Ѳедоръ, товарищъ войсковой, козацкій посолъ на Борисовскій съѣздъ, III: 420, 426.

Коронный канцлеръ (II: 583, 584),—см. **Лещинскій Андрей.**

Коронный подканцлеръ (I: 294—295, 300, 345),—см. **Лещинскій Андрей.**

Коронный подскарбій великій (I: 345, 347, 348)—см. **Даниловичъ Янъ.**

Коронный хорунжій—см. **Конецпольскій** Александръ.

Корсаки, дворяне, фундаторы православнаго Березницкаго монастыря, III: 336.

Корсакъ N, уніатъ-игуменъ Онуфріевскаго монастыря близъ г. **Мстиславля**, III: 336.

Кортый (Korty) Петръ, членъ Братства Львовскаго, III: 60.

Корфъ Вильгельмъ, староста Орленскій, полковникъ королевскій; III: 217.

Корчинскій Іосифъ, членъ Львовскаго Братства; III: 61.

Корыцкій Криштофъ, хорунжій Новгородскій, ротмистръ королевскій, посолъ въ Бѣлгородъ и Крымъ; I: 173, 174, 177, 178, 181, 184, 185, 190, 265, 266, 268; III: 204, 205—206, 211.

Корыцинскій Стефанъ, коронный канцлеръ, III: 212—214, 265—267.

Косаковскій Казимиръ, подсудокъ Брацлавскій, комиссаръ при заключеніи Бѣлоцерковскаго договора 1651 года, II: 602.

Косовъ Сильвестръ, префектъ школъ Кіевскихъ, членъ Кіевскаго Братства, потомъ митрополитъ Кіевскій, I: 293, 315, 322, 323, 327, 330; II: 393, 411, 444, 445, 592; III: 65, 158, 273.

Костюшковичъ-Хоболтовскій Григорій, земянинъ Волынскій, I: 156.

Котовичъ Петръ, малороссійскій купецъ, попавшій въ плѣнъ къ полякамъ, II: 568.

Котужинскій Николай, подстароста Житомирскій, II: 607.

Коци (Kosi) Юрій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Кошельскій Мартинъ, шляхтичъ, I: 160.

Кравецъ Лука, мѣщанинъ Львовскій, членъ тамошняго Братства, III: 39, 43, 46.

Кравченко Иванъ, козацкій полковникъ Бѣлоцерковскій, III: 349, 367 368, 383, 404.

Краковскій староста (I: 360)—см. **Любомирскій** Юрій.

Крамарь Прокопъ (въ другомъ мѣстѣ **Пропола**), мѣщанинъ Львовскій, III: 47, 49.

Красносельскій Мелетій, намѣстникъ Кіево-Печерскаго монастыря, II: 436.

Красовскіе, мѣщане Львовскіе:

— Андрей, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

— Дмитрій Демидовичъ, членъ-основатель того же Братства, III: 39, 40, 41, 42, 43, 59.

— Иванъ Демидовичъ, членъ-основатель того же Братства, III: 26 47, 49, 59.

— Николай, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Красовскій N, товарищъ хоругви Адама Киселя, I: 284.

Крейцъ, полковникъ польскихъ войскъ, II: 594.

Кремпскій Мартинъ, мѣщанинъ Люблинскій, III: 225, 226—232.

Крентовскій Янъ, ловчій Кіевскій, I: 316.

Креховскій Іоасафъ, игуменъ Трехтемировскаго монастыря, III: 428—432.

Кречовскій N, Чигиринскій полковникъ реестровыхъ козаковъ, I: 173, 175.

Кривенко Григорій, козацкій наказной полковникъ Брацлавскій, II: 581—582.

Кривецкій N, писарь гетмана Выговскаго, III: 351.

Кривоносъ Максимъ, полковникъ козацкій, I: 178, 179, 210, 252—255, 262—264, 267, 269, 270, 271, 272, 275, 277, 279, 298.

Криницкая Елена, дворянка Кіевская, II: 481.

Крковскій Іоасафъ, игуменъ и ректоръ Кіево-Братскаго монастыря, впослѣдствіи Кіевскій митрополитъ, II: 474, 475, 480, 482, 486, 487, 488, 489—492, 493.

Кропивницкій Михаилъ—см. **Судимонтовичъ-Кропивницкій.**

Кросновичъ Михаилъ, подсудокъ земскій Перемышльскій, секретарь королевскій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Кузка Мартынъ, мѣщанинъ Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 103.

Кузьмичъ Ѳедоръ, членъ Луцкаго Братства, I: 8.

Куликовскій Ананій, монахъ, экономъ Кіево-Печерскаго монастыря, II: 436.

Куликовскій Данилъ, мечникъ Брацлавскій, членъ и староста Братства Луцкаго, I: 113.

Кульчицкій Криштофъ—см. **Кольчицкій**.

Кульчицкій Стефанъ. членъ Братства Львовскаго, III: 61.

— Юрій, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 7.

Кунарскій Станиславъ—см. **Кутнарскій**.

Куневичъ Іезекіиль (II: 394)—ошибка вм. **Курцевичъ**.

Куракинъ князь А., оберштальмейстеръ и сенаторъ Русскій, II: 506.

Курбацкій Самуилъ, сотникъ Шаповаловскій, посолъ Выговскаго къ королю, III: 364.

Куропатва-де-Лянцутовъ, ротмистръ ополченія земли Галицкой, I: 261.

Курцевичевая княгиня N, игуменья женскаго Кіево-Печерскаго монастыря, I: 72.

Курцевичъ Іезекіиль, архимандритъ Трехтемировскаго монастыря, членъ Луцкаго Братства, I: 7; II: 394.

— Александръ, подстароста Владимірскій, I: 143, 146, 148, 150.

— Константинъ (Дмитріевичъ), подстароста Владимірскій, I: 151.

Кутнарскій (онъ же **Кунарскій** и **Кѣнарскій**) Станиславъ, польскій резидентъ въ Яссахъ, III: 186—188, 211.

Кучевичъ-Минковскій Иванъ, козацкій полковникъ Паволоцкій. II: 602.

Кучинская, дворянка Кіевская, II: 480.

— Прасковья, инокиня Кіевскаго монастыря, II: 476.

Кѣлчинскій (Кульчинскій?) N, скарбникъ Кіевскій, I: 316.

Л.

Лаврентій (въ другомъ мѣстѣ **Иларіонъ**), игуменъ Пересопницкій, I: 137—138.

Лаврышевичъ Стефанъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Лайщевскій Николай, каштелянъ Сохачевскій, I: 208.

Ламанъ, хорунжій Луцкій: I: 138.

Ланцкоронскій—см. **Лянцкоронскій.**

Ласко Криштофъ, козацкій полковникъ, посолъ Выговскаго къ королю, III: 364.

Ласко Петроній, монахъ Гощскаго монастыря, посланецъ А. Киселя къ Б. Хмельницкому, I: 225, 226, 231, 270, 279, 344.

Ласковскій Михаилъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

— Стефанъ, членъ того же Братства, III: 60.

Ласко-Чернчицкій Адамъ, намѣстникъ староства Луцкаго, I: 81, 88.

— Семенъ, дворянинъ, I: 156.

Лахновичъ Николай, членъ Луцкаго Братства, I: 102, 103, 104.

Лащъ (Тучапскій) Самуилъ, стражникъ коронный, староста Овручскій и Каневскій, I: 173, 175, 179, 181, 258, 259.

Левковскій Супрѣянъ (Купріанъ?), дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.

Ледоховскій Стефанъ, дворянинъ, III: 330.

Лентовскій N, ксендзъ, кармелитъ, королевскій посланецъ къ Б. Хмельницкому въ 1649 году, I: 318, 325, 330.

Лесницкій Григорій, полковникъ Миргородскій, потомъ генеральный судья войсковой козацкій, членъ Львовскаго Братства, III: 60, 231, 251, 339, 348, 374, 376, 388, 417.

Лешкевичева Христина, обывательница Кіевская, II: 481.

Лещинскій Андрей, бискупъ Хелминскій и Поморанскій, подканцлеръ коронный, потомъ арцибискупъ Гнѣзненскій, I: 208, 294—295, 300, 345; II: 583, 584; III: 215, 257—258, 289.

— Богуславъ, староста генеральный Великопольскій, подскарбій коронный, потомъ подканцлеръ, I: 231—232, 248, 345, 348; III: 347, 348.

— Вацлавъ, бискупъ Варминскій, потомъ арцибискупъ Гнѣзненскій, I: 345.

— Самуилъ (внукъ Андрея), обозный коронный, староста Луцкій и Корсунскій, III: 266, 289.

Лизогубъ Яковъ Ефимовичъ, полковникъ Каневскій, потомъ Черниговскій и наконецъ обозный генеральный, II: 453; III: 374.

Линевскій N, ротмистръ польскій. I: 190
Линчовскій Николай, шляхтичъ, III: 49.
Липленскій Иванъ Богушевичъ, земянинъ Волынскій, III: 75.
Лисовскій Гаврило, асаулъ войсковый козацкій, III: 332.
Литвиновичъ Николай, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Литинскій Андрей—см. **Литынскій**
Литовскій гетманъ польный, князь (I: 314), - см. **Радзивилъ Янушъ.**
Литовскій конюшій (III: 339)—см. **Радзивилъ** князь Богуславъ.
Литовскій маршалокъ великій (I: 345)—см. **Радзивилъ Александръ.**
Литовскій маршалокъ надворный (I: 345, 350)—см. **Тышкевичъ** Янъ-Антоній.
Литовскій обозный (I: 250, 258)—см. **Осинскій** Самуилъ.
Литовскій подканцлеръ (I; 221, 345, 359, 360, 366)—см. **Сапѣга** Левъ-Казимиръ.
Литовскій подканцлеръ и польный гетманъ (III: 366, 379, 381)—см. **Корвинъ-Госевскій** Викентій.
Литовскій стольникъ (II: 594)—см. **Корвинъ-Госевскій** Викентій.
Литынскій Андрей, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 393, 414.
Лозка Стефанъ, маршалокъ Мозырскаго повѣта, I: 72, 73; II: 385, 386, 389, 390.
— Гальшка Гулевичевна, его жена, основательница Кіево-Братскаго монастыря, I: 71—75; II: 385—390, 404.
— Михаилъ, ихъ сынъ, I: 72, 73, 74, 75.
Локацкій Василій, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 102, 103.
Лончинскій (Юзефъ), майоръ польской артиллеріи, плѣненный въ Кодакѣ козаками, I: 174, 329.
— N, драгунскій польскій ротмистръ, III: 318.
Лубенскій Матвѣй, примасъ, архіепископъ Гнѣзненскій, I: 203—208, 209, 213, 229—230, 231—232, 238, 239, 240, 248, 250, 251, 255, 257, 289, 294, 299, 303.
Лукарисъ Кириллъ, ректоръ Острожскаго училища, потомъ патріархъ Константинопольскій, I: 26—29, 34, 35, 47, 117.
Луковскій судья (III: 240, 241)!

Луковскій староста (III: 268)?

Лупула Василій, господарь Молдавскій, I: 186, 188, 307, 308, 330; II: 592; III: 170, 181, 188, 203, 204, 411.

— N, жена его, III: 188.

— Домна Локсандра, его дочь, жена Тимоша **Хмельницкаго**,— (см. это имя);

— N, сынъ Василія, III: 411.

Луцкій Янъ, писарь земскій Перемышльскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Луцкій бискупъ—см. **Гембицкій** Андрей.

Лысаковскій Абрамъ, дворянинъ, I: 170.

— Яковъ, подстароста Луцкій, I: 166—170; III: 152.

— Катерина „зъ Жулина", его жена, I: 166.

Лыховскій Войтехъ, дворянинъ, I: 170.

Львовъ князь Семенъ Петровичъ, окольничій и воевода, III: 356.

— Никита Яковлевичъ, князь, окольничій и Сѣвскій воевода, III: 366.

Львовскій стольникъ (I: 360)—см. **Ковальскій** N.

Любенецкій Петръ-Адальбертъ, ксендзъ, президентъ Луцкаго конвента Тринитаровъ, I: 114—116.

Любишевскій N, польскій ротмистръ, I: 183.

Любомирскій князь Станиславъ, подчашій коронный, потомъ воевода Краковскій, I: 215, 359.

— Юрій-Себастіанъ Станиславовичъ, староста Краковскій, маршалокъ великій и гетманъ польный коронный, I: 294, 366; III: 168, 297—300, 437—439, 441, 443, 444.

Людовикъ XIV, король Французскій, III: 187.

Лютневичъ-Телица Павелъ, игуменъ Чорненскаго монастыря, I: 65.

Лютомирскій N, дворянинъ, I: 330.

Лянцкоронскій N, регментарь, съ 1653 г. гетманъ польный коронный I: 180, 190, 191, 192, 193.

— Станиславъ, каштелянъ Каменецкій, потомъ воевода Брацлавскій, затѣмъ Русскій, I: 354, 355, 357; II: 581—582, 592, 596, 601; III: 196—202, 203—206, 276, 399—400, 406.

Лянцкоронскій N, мечникъ великій коронный, староста Снятынскій, III: 186—188.

Лясота Юрій, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.

Лящъ—см. **Лащъ**.

M.

Магометъ IV, султанъ Турецкій,—см. **Мохамедъ**.

Мазараки Янъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Мазепа Адамъ (отецъ гетмана), дворянинъ, посолъ отъ Запорожскаго войска на сеймъ для подтвержденія Гадяцкихъ пактовъ, III: 348, 349.

— Жена его (Марина, урожд. Мокіевская), III: 349.

— Иванъ Степановичъ, покоевый дворянинъ королевскій, впослѣдствіи гетманъ, II: 472—473, 475, 482, 484, 485, 486, 489, 490, 499—500, 501—502; III: 380, 382.

Макера (Makiera), полковникъ козацкій,—см. **Мозыра**.

Малецкій Дмитрій, мѣщанинъ Бродскій, I: 92.

Малечкій Алексѣй, членъ основатель Львовскаго Братства, III: 59.

Мализевскій N, товарищъ польской хоругви, I: 284.

Малиновскій Александръ, бургграбій Луцкій, I: 14, 16, 58.

Малинская Татіана, дворянка, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Малинскій N, хорунжій Волынскій, I: 269.

— Михаилъ, маршалокъ господарскій, III: 69.

Маневарда Юрій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

— Янъ-Анастасій, членъ того же Братства, III: 61.

Маринетосъ, грекъ,—см. **Арфанисъ Мануилъ**.

Марко, козацкій полковникъ Черкасскій, I: 261, 262.

Марковскій Михаилъ, земянинъ Волынскій, I: 165.

— Янъ, членъ Луцкаго Братства, I: 7.

— Яцко, земянинъ Волынскій, I: 165.

Марцинковскій Станиславъ, шляхтичъ, III: 43.

Масальскій князь Андрей Петровичъ, I: 139.

— Иванъ Петровичъ, братъ его, I: 139.

Матвѣевичъ Янъ, райца Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 67.

Матвѣй I, Раду, господарь Волошскій, I: 238, 272.

Матфѣевичъ Ѳедоръ, членъ Львовскаго Братства, III: 26.

Матфѣевъ Іоаннъ, послушникъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 403.

Матюта Константинъ, козацкій посолъ на Борисовскій съѣздъ, III: 420, 426.

Матюшичъ Трушъ, мѣщанинъ Луцкій, I: 16.

Махметъ-Гирей, ханъ Крымскій, III: 203, 205, 206, 212, 213, 217—219, 233, 234, 237, 241, 243, 244, 245, 249—250, 251, 270, 281, 318, 356, 357, 361, 362, 381, 388, 400, 404, 407, 408, 415, 427, 435, 437.

Маховскій Себастіанъ, полковникъ польскій, I: 186, 187, 189; II: 603; III: 180, 181.

Машевичъ Семенъ, возный Луцкаго повѣта, I: 66.

Мегеринскій N, сотникъ козацкій, I: 188.

Медведовскій Янъ, коморникъ граничный Брацлавскій, членъ Луцкаго Братства. Его имя ошибочно пропущено въ числѣ подписей, помѣщенныхъ въ I томѣ, на стр. 111. (См. дополненія).

Мелетій (Пигасъ), патріархъ Александрійскій, потомъ Константинопольскій, I: 121, 132; III: 33—36.

Мелешко, дворянинъ, ротмистръ королевскій, I: 183.

Мельницкая Анна, жена Станислава Трацевскаго, жертвовательница въ пользу Луцкаго Братства, I: 67.

Мендель, Брестскій еврей, мытный арендаторъ, II: 558, 562.

Меѳодій, епископъ Мстиславскій и Оршанскій, II: 479 (см. еще **Филимоновичъ** Максимъ).

Меѳодій, игуменъ Мозырскаго монастыря, I: 73.

Микишъ Михалъ, начальникъ Венгерскаго вспомогательнаго отряда въ Польскомъ войскѣ, I: 189.

Миклашевскій Якубъ, дворянинъ, I: 166—170.

Микуличъ Герасимъ (въ схимѣ Григорій), іеромонахъ, игуменъ Чернчицкаго монастыря, основатель Луцкаго Братства и потомъ игуменъ Братскаго монастыря, I: 3, 43.

Милковъ Тимоѳей Степановичъ, Московскій посланецъ къ А. Кисслю въ 1648 г., I: 228, 253.

Миніовскій N, шляхтичъ, посолъ королевскій къ гетману Выговскому, III: 323.

Мировицкій N изъ Острога, дворянинъ, жертвователь въ пользу Луцкаго Братства, I: 123.

Миронъ, Полтавскій полковой асаулъ, III: 359.

Мирскій Григорій, стражникъ Литовскій, I: 358.

Мисковичъ Евстафій, мѣщанинъ Львовскій, членъ Львовскаго Братства, III: 26.

Мисловскій Самуилъ, митрополитъ Кіевскій, II: 506—508.

Митковичъ Ѳедоръ, бурмистръ Кіевскій, II: 387.

Митковичева Люція, мѣщанка Кіевская, II: 447.

Митрофанъ, іеромонахъ, келарь Кіевскаго Пустынно-Никольскаго монастыря, II: 425.

Михаилъ, митрополитъ Кіевскій,—см. **Рагоза** Михаилъ.

Михаилъ, господарь Молдавскій, III: 203, 204.

Михаилъ, племянникъ предыдущаго, женихъ одной изъ дочерей Б. Хмельницкаго, III: 203, 204.

Михаилъ (Вишневецкій), король Польскій, II: 461—465, 486.

Михаилъ, священникъ Львовской Братской церкви, III: 28.

Михаилъ Ѳеодоровичъ, царь Русскій, I: 8; II: 395, 400, 403, 423—427; III: 429.

Михайловичъ Ѳедоръ, козацкій полковникъ Подольскій, III: 272—273, 285.

Михалевичъ Николай, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

— Янъ, членъ того же Братства, III: 60.

Млешицкій Станиславъ, возный Львовскаго повѣта, III: 43.

Млынскій Станиславъ, возный того же повѣта, III: 49.

Мнишекъ N, староста Львовскій, III: 343.

Могила Петръ, воеводичъ Молдавскій, архимандритъ Кіево-Печерскій, потомъ митрополитъ Кіевскій, I: 60—61, 68—70; II: 393, 407—409, 410—411, 412—422, 423—427, 429—438,

439, 441, 442, 443, 450, 452, 464, 466, 477, 482, 490, 495, 498; III: 58—59.

Могила Моисей, братъ Петра, господарь Молдавскій, II: 431, 432, 433, 435, 452.

Могилянка донна Анна, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Можайскій N, дворянинъ, I: 330.

Мозелли—см. **Музелля**.

Мозыра (ошибочно **Макера**) Лукьянъ, козацкій полковникъ Корсунскій, I: 246, 336, 339; III: 180.

Мойнакъ, султанъ Крымскій, III: 205.

Мокосій-Баковецкіе, Волынскіе дворяне (ср. **Баковецкій**):

— Григорій, членъ Луцкаго Братства, I: 26.

— Иванъ, членъ того же Братства, I: 26, 111.

— Константинъ, членъ Луцкаго Братства. Его имя ошибочно пропущено въ числѣ подписей, помѣщенныхъ въ т. I: стр. 111.

Мокосій-Дениско Янъ, судья земскій Кременецкій, членъ Луцкаго Братства, I: 106.

Мокрскій Андрей, ксендзъ, каноникъ Тремешинскій, польскій посланецъ къ Б. Хмельницкому, I: 309, 312, 318.

Мороховскій Іоакимъ, уніатскій епископъ Владимірскій, авторъ полемическаго сочиненія „Sowita wina“, I: 129.

— Стефанъ, Львовскій мѣщанинъ, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 59.

Московскій посолъ къ Б. Хмельницкому въ началѣ 1649 года, (I: 316, 318, 324)—см. **Унковскій**.

Мостицкій Паисій, іеромонахъ, членъ Луцкаго Братства, I: 23.

Мохамедъ IV, султанъ Турецкій, II: 585—589.

Мочокъ N, господарь Волошскій, похороненный въ Львовскомъ Онуфріевскомъ монастырѣ, III: 44.

Мошеевичъ Манръ, Пинскій еврей, арендаторъ Кременецкаго мыта, II: 557.

Мощаницкій Юрій, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.

Мратовичъ Иринархъ, соборный старецъ Кіево-Печорскаго монастыря, II: 481.

Музелля (**Musella, Muzella, Мозели**) донъ Александръ, грекъ, дворянинъ королевскій, членъ-благотворитель Луцкаго Братства, I: 80—81, 88—94, 95—96.

Муравецъ N, капитанъ коронаго войска, I: 190.

Муратъ-паша, турецкій генералъ, Буджацкій паша, III: 187.

Мусса-паша, визирь Турецкій, I: 236—237.

Муховецкій Крыштофъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.

— Марина Олекшицовна, его жена, II: 481.

Мшанскій Стефанъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.

Мышка-Холоневскій Михаилъ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 8.

Мѣдзюховскій И..., членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Мѣшковскій Яковъ, бурмистръ г. Львова, III: 39, 40, 41, 43, 44, 46, 48.

Мясковскій Андрей, стольникъ Галицкій, II: 590—593, 594—595, 596—598.

— Войтехъ, подкоморій Львовскій, комиссаръ для переговоровъ съ Б. Хмельницкимъ въ 1649 году, I: 305—308, 311, 313, 314—329, 330—331.

— Лука, судья земскій Подольскій, I: 201, 203, 272—273, 307—308.

Н.

Наленчъ-Малаховскій Гіацинтъ, канцлеръ коронный, староста Радошицкій, Санницкій и Гродецкій, II: 590.

Нападовскій Николай, членъ Луцкаго Братства, I: 8.

Нарушевичъ Николай, секретарь королевскій, I: 145.

— N, дворянинъ Волынскій, I: 129.

Нарышкинъ Александръ, дѣйствительный тайный совѣтникъ, II: 506.

Наталичъ (въ текстѣ ошибочно **Напалищъ**), козацкій полковникъ Овруцкій, I: 336, 339.

Небаба Мартынъ, козацкій полковникъ Черниговскій, I: 336, 338; II: 594.

Невмержицкій (въ текстѣ **Несторацкій**) Иванъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.

Негребецкій Константинъ, іеромонахъ, намѣстникъ Кіево-Софійскій, II: 435.

Некрашевичъ Самуилъ, писарь гродскій Новгородъ-Сѣверскій, членъ Кіевскаго Братства, II: 415, 438.

Нектарій, греческій митрополитъ, ѣздившій въ Москву, III: 369.

Нелиповскій Ѳома, шляхтичъ, приставъ отъ А. Киселя при козацкихъ послахъ къ королю, I: 246.

Нелюбовичъ-Тукальскій Іосифъ, митрополитъ Кіевскій, II: 453—454, 455—456, 501; III: 336.

Немиричъ Александръ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 8

— Юрій Стефановичъ, подкоморій Кіевскій, потомъ полковникъ козацкій, канцлеръ Великаго Княжества Русскаго, III: 305, 320, 339, 417.

Неофитъ, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 62—64, 67.

Нестеровичъ Стефанъ, членъ Луцкаго Братства, I: 101, 102, 103.

Несторацкій Иванъ—см. **Невмержицкій**.

Нецевичъ Ѳеодоръ, писарь гродскій Владимирскій, членъ Луцкаго Братства, I: 102.

Нечай Данило, козацкій полковникъ Брацлавскій, I: 183, 324, III: 319, 418.

— Иванъ, Чаусовскій полковникъ козацкій, плѣнникъ въ Москвѣ, III: 427—428.

— Его жена N, дочь Богдана Хмельницкаго, III: 428.

— Юрій, козакъ, братъ Ивана, плѣнникъ Московскій, III: 427—428.

Нечай Петръ, мѣщанинъ Кіевскій, II: 387.

Никитинъ Кондратъ, дьякъ Московскій, II: 492.

Никифоръ, епископъ Луцкій, I: 137, 138.

Никифоръ, протосингелъ Константинопольскаго патріарха, участникъ Брестскаго собора 1596 года, III: 35.

Никонъ, патріархъ Московскій, III: 182, 183, 184, 185.
Новаковскій N, дворянинъ, III: 284.
Новицкій Филаретъ, іеромонахъ, намѣстникъ Бѣлостоцкаго монастыря, I: 107.
— Ѳеодоръ, членъ Луцкаго Братства, I: 101.
Новогродскій староста (I: 284)—см. **Пясочинскій** Янъ.
Новогродскій хорунжій (I: 284, 315, 317, 319)—см. **Кисель** Николай.
Новоселецкій Ѳеодоръ, войтъ Кременецкій, II: 558.
Новосильцевъ Василій, тайный совѣтникъ, сенаторъ, II: 506.
Новоставецкій Гедеонъ, іеромонахъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 66.
Новоторжцевъ Михаилъ, секретарь сенатскій, II: 506.
Носачъ Тимошъ, козацкій полковникъ Остерскій, потомъ обозный войсковой генеральный, III: 179, 293, 333, 376, 383, 418, 432.
Нурадинъ, султанъ Крымскій, II: 603, 605.
Нѣлавицкій Александръ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
Нѣмецъ Петръ, „муляръ“, обыватель Кіевскій, II: 408.

O.

Обуховичъ Филиппъ-Казимиръ, воевода Смоленскій, I: 189; III: 217.
— Ѳеодоръ-Михаилъ, подкоморій Мозырскій, комиссаръ для переговоровъ съ Б. Хмельницкимъ въ 1649 году, I: 340-341, 342—343.
Обухъ (въ текстѣ **Обуховъ**) Андрей, дворянинъ Кіевскій, II: 476.
— Наталія Сверщовская, его жена, II: 476.
Огинскій князь Александръ, воевода Минскій, II: 434.
— Богданъ, хорунжій Литовскій, II: 434.
Одаховскій N, товарищъ польской хоругви, I: 194.
Одзиковскій Мартинъ, шлахтичъ, II: 575, 576.
Одинецъ Андрей,—см. **Одынецъ**.
Одоевскій Никита Ивановичъ, князь, ближній боярин Московскій, III: 426.

Одорскій Гедеонъ, игуменъ Кіево-Братскаго монастыря, ректоръ Кіевскаго Коллегіума, II: 499, 500.

Одрживольскій Янъ, каштелянъ Черниговскій, староста Винницкій, I: 175, 187, 201; II: 602.

Одынецъ Андрей, козацкій полковникъ Черкасскій, III: 420.

— Яковъ, козацкій судья, полковой Черкасскій, II: 602.

Оксеновичъ-Старушичъ Игнатій, намѣстникъ Кіево-Печерскаго архимандрита, потомъ игуменъ и ректоръ Кіево-Братскаго монастыря, II: 424, 428—429, 435.

Окунь N, начальникъ отряда въ польскомъ войскѣ, III: 175.

Олекшичъ (въ текстѣ **Олекшій**) Александръ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.

Олесницкій Янъ-Збигневъ, староста Опочинскій, I: 300.

Олешкевичъ N, намѣстникъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 457, 459.

Оливемберкъ Даніилъ, шляхтичъ, приставшій къ козакамъ и занимавшій при Выговскомъ должность войсковаго секретаря, III: 339.

Олшамовскій Марціанъ, бургграбій Луцкій, I: 14.

Ольшанскій Григорій, козацкій посолъ къ королю, III: 325.

Онихимовскій Михаилъ, префектъ Кіево-Братскаго Коллегіума, II: 457.

Опалинскій N, воеводичъ Познанскій, I: 230.

Оранскій Павелъ Григорьевичъ, земянинъ Волынскій, I: 143, 144, 145, 146, 147, 149, 150.

— Сыновья его: Григорій, I: 144, 145, 147, 149.

— Илья, 144, 145, 147, 149.

— Михаилъ, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149.

Оранскій Ѳеодосій, іеромонахъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 393, 436.

Орачевскій N, товарищъ хоругви Н. Киселя (1648 г.) I: 284.

Орелъ N, шляхтичъ, III: 327—328.

Орликъ Адамъ, товарищъ польской хоругви, I: 62—64.

Осинскій Самуилъ, обозный Литовскій, I: 250, 258, 265—269.

Осинскій N, полковникъ королевской гвардіи, I: 178, 232, 257.

Османъ, турецкій чаушъ, посланный къ Хмельницкому, II: 586, 588.

Оссолинскій Юрій, канцлеръ коронный, I: 201, 203, 208, 232—233, 248—249, 265, 269, 275—276, 278—279, 341—342, 345, 348, 349, 353—355, 363.

— Балдуинъ-Крыштофъ, староста Стобницкій, I: 359.

Остапъ (Остафій), козацкій полковникъ Винницкій, I: 254.

Остапъ, козацкій обозный войска Б. Хмельницкаго подъ Замостьемъ (кажется, одно лице съ предыдущимъ), I: 310.

Островскій Ѳедоръ, козацкій агентъ, I: 261.

Острожскій князь Константинъ Ивановичъ, воевода Троцкій, гетманъ великій Литовскій, староста Луцкій, Винницкій и Брацлавскій, III: 62, 63, 64.

— Константинъ (Василій) Константиновичъ, его сынъ, воевода Кіевскій, маршалокъ земли Волынской, староста Владимірскій, II: 486, III: 23, 56, 76,

— Константинъ Константиновичъ, сынъ предыдущаго, крайчій Литовскій, староста Владимірскій, I: 148—149.

— Янушъ Константиновичъ, воевода Волынскій, потомъ каштелянъ Краковскій, староста Владимірскій, Каневскій, Черкасскій, Богуславскій, Бѣлоцерковскій, II: 562.

Острожскій князь Доминикъ—см. **Заславскій** князь.

Осторогъ Николай, подчашій коронный, одинъ изъ регементарей короннаго польскаго войска въ 1648—49 г. I: 180, 222, 232—233, 273—274, 294—295, 300—302, 303—305, 353—355.

Осуховскій N, шляхтичъ, товарищъ польской хоругви, III: 367.

П.

Павловичъ Константинъ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 43.

— Михаилъ, дворянинъ, членъ того же Братства, I: 43.

— Яковъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

— N, шляхтичъ, III: 385.

Павша Симонъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.

Падальскій Ѳеодосій, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, потомъ Бѣлостоцкаго затѣмъ снова Луцкаго I: 112.

Паисій, патріархъ Іерусалимскій, I: 321, 322, 330; II: 440—442.

Папара Константинъ, стольникъ Добржинскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

— Янъ, чашникъ Добржинскій, членъ того же Братства, III: 61.

Папкевичъ Матвѣй, козацкій полковникъ Иркліевскій, посолъ гетмана Выговскаго къ королю, III: 332.

Пархоменко Яковъ, козацкій полковникъ Чигиринскій, II: 602.

Патріархъ (I: 321, 322, 330)—см. **Паисій**, патріархъ Іерусалимскій.

Пацевскій Антоній, монахъ Кіево-Печерскаго монастыря, членъ Кіевскаго Братства, II: 393.

Пацъ Константинъ-Владиславъ, хорунжій надворный Литовскій, III: 355—358.

— Янъ Самуиловичъ, хорунжичъ, владѣлецъ войтовства Могилевскаго, III: 161.

Пашинскій Даніилъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.

Пашко, кошевой атаманъ Запорожскій,—см. **Гомонъ** Павелъ.

Пашло N, козацкій полковникъ наказный Стародубскій, III: 207.

Пелка (I: 266)—не то же лицо, что и **Петка** ? (см. это имя)

Пелчицкій (также **Полчицкій**) Леонтій, епископъ Пинскій и Туровскій, III: 25, 27, 29.

Пенцлавскій N, чашникъ Черскій, I: 297—299.

Перетятковичъ Крыштофъ, регентъ Луцкой гродской канцеляріи, намѣстникъ замковый, поборца Луцкаго повѣта, I: 341—355.

Перехристъ Павелъ, казненный Полтавцами въ 1659 году, III: 359.

Песлякъ Стефанъ, дворянинъ, II: 456, 458, 459.

— Настасья, урожд. Сынгуровна, его жена, II: 456, 458, 459.

— Елена, ихъ дочь, въ замужествѣ за п. Якубомъ Погорскимъ, II: 457, 458, 459.

— Янъ Стефановичъ, ея братъ, II: 456—460.

Пеочинскіе—см. **Пясочинскіе**.

Петка (или **Пелка**), польскій ротмистръ, I: 181, 266.

Петрановскій N, посолъ гетмана Выговскаго къ Турецкому султану, III: 423.

Петрижицкій Иванъ, гетманъ Запорожскій, II: 416, 418—422.

Петрицайко, великій дворникъ и начальникъ войскъ Молдавскаго господаря (Лупулы), I: 307.

Петрушенко Иванъ, писарь войсковый, посолъ козацкій на Варшавскій сеймъ 1648 года, I: 246.

Петръ I Алексѣевичъ, царь, II: 473, 475, 486, 488—492, 493—496, 497—498, 505.

Пешта Романъ, полковникъ козацкій, I: 196.

Пиво, полковникъ польскій, II: 466.

Пиноцкій Іеронимъ, секретарь королевскій, II: 465.

Пирускій Александръ, подстароста Луцкій, III: 314, 316, 325.

Піотровскій Стефанъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства. Его имя пропущено въ I т. 111 стран. (См. дополненія и поправки).

Плетенецкій Иванъ, дворянинъ, Кіевскій житель, II: 408.

Плещеевъ Никифоръ Юрьевичъ, воевода Путивльскій, I: 243—244.

Плихта Балтазаръ, шляхтичъ, III: 49.

Плѣшивый Максимъ, обыватель Путивльскій, III: 159.

Поглонскій N, начальникъ Могилевской (Бѣлор.) дружины въ войнѣ 1654 года, III: 207.

Погорецкій А..., членъ Львовскаго Братства, III: 61.

— Константинъ, членъ того же Братства, III: 61.

Подбѣльскій Александръ, дворянинъ, III: 139.

Подобайло Степанъ, козацкій полковникъ Черниговскій, III: 207.

Подольскій N, подстолій Львовскій, I: 306.

Подтереба Трохимъ, козацкій сотникъ Остряпскій, II: 480, 483.

Пожарскій князь Семенъ, бояринъ, погибшій подъ Конотопомъ въ 1659 г., III: 356.

Позовскій N, дворянинъ, плѣнникъ козацкій, I: 319, 330.

Половковичъ Миско, мѣщанинъ Луцкій, I: 16.

Полубинскій князь Александръ-Гилярій, писарь польный Литовскій, III: 357.

Полубинскій Гилярій, польскій поручикъ, I: 193.
Полуянъ, сотникъ козацкій полка Кривоноса, I: 267, 269.
Полчицкій Леонтій,—см. **Пелчицкій**.
Помяьиовскій Павелъ, „S. W. L.“ (?), членъ Львовскаго Братства, III: 60.
Попель Савва, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 43, 101.
— Іоаннъ, ловчій Летичевскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Попель „отецъ“ (духовное лице), о которомъ гетманъ Выговскій въ 1659 г. ходатайствовалъ предъ королемъ и сеймомъ, III: 339.
Поповичъ Иванъ, козацкій полковникъ Паволоцкій, потомъ священникъ и снова полковникъ, III: 207.
— Прокопъ, мѣщанинъ Львовскій, членъ Львовскаго Братства, III: 43.
Порадовскій Станиславъ, подстароста Львовскій, III: 50.
Порицкій князь Олехно, I: 138.
Порфирьевъ Алексѣй, подьячій Московскій, III: 420.
Потоцкій Андрей Якубовичъ, обозный коронный, раньше плѣнникъ козацкій, I: 272, 323, 324, 327, 329, 330; III: 321, 324, 340, 348, 360—363, 367—368, 371, 373—378, 382—384, 385—388.
— Николай Якубовичъ, воевода Брацлавскій, гетманъ польный, потомъ каштелянъ Краковскій, гетманъ великій коронный I: 175. 176, 177, 182, 183, 185, 186, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 209, 210, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 223, 225, 233, 235—236, 237, 238, 242, 317, 320; II: 591, 592, 593, 594, 595, 597, 601, 603, 604, 605; III: 175, 176, 177, 178, 194, 195, 200.
— Петръ Николаевичъ, староста Каменецкій, I: 185, 193, 324, 327; II: 594.
— Петръ N, воевода Брацлавскій, III: 175, 176, 177, 234.
— Станиславъ Андреевичъ, воевода Подольскій, Кіевскій, Краковскій, гетманъ польный, потомъ великій коронный, I: 189, 190, 191, 192, 193; III: 168—169, 171—174, 205, 212, 219—221, 233, 240—241, 259—260, 269, 276—278, 288,

294, 303, 308, 327—328, 367—368, 372—373, 384. 385—386, 400, 401, 403, 404, 406, 408, 437—439, 441. 443, 444.

Потоцкій Стефанъ Николаевичъ, староста Нѣжинскій, начальникъ польскаго войска въ Желтоводской битвѣ, I: 176, 217, 220, 223.

— N, воеводичъ Брацлавскій, Московскій плѣнникъ въ войнѣ 1655 года, I: 193.

Потѣй Адамъ, каштелянъ Брестскій, затѣмъ **Ипатій**, епископъ Владимірскій и Брестскій, впослѣдствіи Кіевскій уніатскій митрополитъ, I: 126, 131; III: 27.

— Янъ-Михаилъ, впослѣдствіи **Адамъ**, уніатскій епископъ Владимірскій и Брестскій, III: 334.

Почаповскій Іеремія, уніатскій епископъ Луцкій и Острожскій, I: 17.

Поча(п)скій Софроній, монахъ Кіево-Печерскаго монастыря, членъ Кіевскаго Братства, II: 393.

Почека Іеронимъ, протопопъ Козелецкій, II: 481.

Пражмовскій Николай, канцлеръ коронный; бискупъ Луцкій, впослѣдствіи архибискупъ Гнѣзненскій, примасъ, III: 317—319, 320—321, 333, 347, 380—381, 400—402.

Предремирскій Иванъ Андреевичъ, бояринъ Кіевскій, староста Софійскій (митрополита П. Могилы), II: 424.

Пржіемскій Сигизмундъ, писарь польный коронный, I: 187; II: 602.

Пронскій князь Александръ, каштелянъ Троцкій, I: 161—165.

— Ѳедора Романовна, жена его, урожденная княжна Сангушковна, I: 161—165.

Пропола (въ другомъ мѣстѣ **Крамарь**) Прокопъ, мѣщанинъ Львовскій, III: 47, 49.

Проскура-Сущанскій (и наоборотъ) Ѳедоръ, писарь земскій Кіевскій. II: 390, 418, 434.

— Сильвестръ, писарь Брацлавскій, II: 434.

Протасьевъ Ѳедоръ, жилецъ Московскій, III: 420.

Пузовскій Иванъ, земянинъ Волынскій, I: 150.

Пузыны—князья, въ XVII ст. утратившіе титулъ:
— Александръ, членъ Братства Луцкаго, впослѣдствіи **Аѳанасій**, епископъ Луцкій и Острожскій, членъ Братства Кіевскаго, I: 7, 74, 92, 98, 261, 262; II: 393.
— Андрей (съ Козельска), городничій Кіевскій, членъ и староста Луцкаго Братства, I: 111, 112.
— Михаилъ (братъ епископа Аѳанасія), подсудокъ земскій Кременецкій, членъ Луцкаго Братства, I: 43, 91, 98, 101.
— Юрій (братъ Аѳанасія и Михаила), ловчій Волынскій, потомъ подкоморій Владимірскій, членъ Луцкаго Братства, I: 7, 43, 75, 91, 96—101, 116, 117.
— Его сыновья: Стефанъ и Константинъ, I: 97, 98, 99, 100.
— Его дочери: Мелентія и Александра—инокини и Катерина, I: 98, 99, 100.
— Юрій „съ Козельска“ (не одно лицо съ предыдущимъ), городничій Кіевскій, членъ Луцкаго Братства, I: 111, 112.
Путята Иванъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 394.
Пушкарь (и Пушкаренко) Мартынъ, козацкій полковникъ Полтавскій, I: 184; III: 285—287, 294, 300, 301, 313, 345, 445.
— Кириллъ, его сынъ, III: 359, 445.
Пяновскій Станиславъ, возный Волынскаго воеводства, I: 14.
Пясочинскій Стефанъ-Константинъ, подстолій Брацлавскій, потомъ каштелянъ Брестскій, I: 107.
— Люція-Тереса, жена его, урожд. Древинская, по 1-му мужу Жабокрицкая, I: 107—109.
— Янъ Александровичъ, староста Новогродскій, I: 284.
— N, ротмистръ польскій, I: 188.
Пятницкій Иванъ, мѣщанинъ Львовскій, членъ Львовскаго Братства, III: 26.

Р.

Рагоза Михаилъ, митрополитъ Кіевскій, I: 126, 131; II: 486; III: 22—25, 26—29, 30—32, 45, 47.

Радзивилы (также **Радивилы**), князья:
— Александръ, маршалокъ великій Литовскій, I: 345.
— Альбрехтъ-Станиславъ (Станиславовичъ), подканцлеръ и потомъ канцлеръ Вел. княжества Литовскаго, староста Луцкій и проч., I: 15.
— Богуславъ, конюшій Великаго кн. Литовскаго, I: 195; III: 339.
— Кристина, его жена, урожденная княжна Любомирская, III: 288.
— Криштофъ Николаевичъ, воевода Виленскій, гетманъ великій Литовскій, III: 94, 150, 152.
— Михаилъ, III: 353.
— Николай Яновичъ, по прозванію Чорный, воевода Виленскій, маршалокъ земскій и канцлеръ Литовскій, староста Берестейскій, Ковенскій, державца Борисовскій и Шавельскій, II: 547, 555.
— Янушъ Криштофовичъ, гетманъ польный Литовскій, потомъ воевода Виленскій и гетманъ великій, членъ комиссіи для заключенія Бѣлоцерковскаго договора съ козаками въ 1651 году, I: 185, 314, 318; II: 594, 596, 602.
— N, женившійся въ 1658 году на дочери воеводы Краковскаго, III: 345.
Радзѣёвскій Іеронимъ, подканцлеръ коронный, I: 192; III: 161—164, 165—166, 168, 234—235, 236—237.
Радзѣцкій N, шляхтичъ, III: 402.
Радиловскій Анастасій, архимандритъ Уневскій, III: 23.
Радлинскій Адамъ, дворянинъ, I: 174.
Ракочій Георгій, король Венгерскій, I: 323, 330, 337, 346, 350; III: 164, 202, 208, 241, 243, 245, 271, 341, 342, 344.
Ракушка Романъ, козацкій сотникъ Нѣжинскій, III: 425.
Реклевскій Войтехъ, бурмистръ Люблинскаго магистрата, III: 221, 222, 224, 225.
Рекуть-Кезгалъ Станиславъ Яновичъ, староста Жмудскій, II: 542.
— Станиславъ Станиславовичъ, сынъ его, староста Жмудскій, II: 542.
Ржешовскій N, шляхтичъ, плѣнникъ козацкій, I: 327.

Рогатинецъ Иванъ Козминчъ, мѣщанинъ Львовскій, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 45, 59.

— Юрій Козминчъ, братъ его, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 26, 39, 43, 46, 59.

Рогоза Михаилъ—см. **Рагоза.**

Родовичъ Парѳеній, іеромонахъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 480.

Родостановъ Михайло, дьякъ посольскаго приказа, II: 497.

Розражевскій Яцекъ, полковникъ ополченія Калишскаго и Познанскаго воеводствъ, I: 230; II: 594.

Романъ Войтехъ, подстароста Крыловскій, I: 91.

Ромашкевичъ N, дворянинъ, плѣнникъ въ Крыму, III: 190, 198,

Ромодановскій князь Андрей Григорьевичъ, III: 361.

— Григорій Григорьевичъ, князь, окольничій, III: 321, 324, 356. 359, 360, 433, 435, 438.

Росальскій Янъ, шляхтичъ, I: 150.

Роскій (Roszky) Левъ Ивановичъ, державца Марковскій, I: 139.

Росохацкій, слуга, фельдшеръ (cyrulik) митроп. П. Могилы, II: 434.

Ругоскій N, дворянинъ Волынскій, I: 269.

Рудецкій—см. **Урсулъ-Рудецкій.**

Ружинскіе, князья на Волыни:

— Адамъ Григорьевичъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

— Кириллъ или Кирикъ Михайловичъ, членъ того же Братства, III: 59.

— Романъ Остафьевичъ, членъ Львовскаго Братства, III: 59.

Русиновичъ-Береетецкій Семенъ, земянинъ Волынскій, I: 26.

Русинъ Андрей Ивановичъ, подстароста Луцкій, II: 554.

Русскій воевода (I: 198, 210, 218, 235, 258, 266, 344, 354, 356)—см. **Вишневецкій** Іеремія.

Русскій воевода (III: 219)—см. **Лянцкоронскій** Станиславъ.

Русяновичъ Яковъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Руцкій Юрій, дворянинъ, I: 81.

Рущицъ Янъ, начальникъ польскаго отряда, I: 188; III: 179, 361.

Рыбчинскій Леонтій, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 106.

Рыпчинскій Стефанъ, дворянинъ, жертвователь въ пользу Луцкой Братской церкви, I: 123.

С.

Саватскій Андрей (вѣрнѣе **Завадскій**), членъ Луцкаго Братства, I: 8.

Савицкій Іеремія, іеромонахъ, составитель Луцкаго Братскаго Помянника, I: 124—125.

— Іосифъ, членъ Луцкаго Братства, I: 101.

Савичъ Семенъ, козацкій посолъ къ Крымскому хану въ 1654 году, III: 195.

Сагайдачный Петръ Конашевичъ (т. е. Кононовичъ; отсюда и **Конашевичъ-Сагайдачный**), гетманъ козацкій, строитель Кіево-Братскаго монастыря, I: 129; II: 441, 450, 451.

Саковичъ Игнатій, монахъ Кіево-Печерскаго монастыря, повѣренный Кіево-Братскаго монастыря и Коллегіума, II: 461, 464.

Самойловичъ Иванъ, гетманъ козацкій, II: 468—470, 479, 480.

Самченко—см. **Сомко**.

Сангушки (также **Сангушки-Кошерскіе**), князья:

— Григорій Львовичъ, каштелянъ Брацлавскій, I: 157—160; III: 94, 150, 152.

— Софья „зъ Головчина", его жена, I: 157—160.

— Романъ Ѳедоровичъ, воевода Брацлавскій, гетманъ дворный Литовскій, староста Житомирскій, III: 75—76, 87.

— Ганна Деспотовна, мать его, по второму браку княгиня Збаражская, III: 75—76, 90.

— Ѳеодора Романовна, его дочь, въ замужествѣ за княземъ Александромъ **Пронскимъ** (см. это имя).

Саприка Дороѳей, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 59.

Сапѣги (также **Сопѣги**, **Sopiêy**), дворяне, потомъ князья:

— Иванъ Ивановичъ, I: 139.

— Крыштофъ, плѣнникъ въ Крыму, I: 189; III: 198.

— Левъ-Казимиръ, подканцлеръ Литовскій, староста Дерпскій, Брестскій, I: 221—222, 340, 345, 359, 360, 366; III: 215—216.

Сапѣга Михайло Ивановичъ, I: 139.
— Николай, воевода Минскій, потомъ Брестскій, Витебскій, староста Рѣчицкій, III: 144, 145.
— Павелъ Ивановичъ, воевода Новогродскій, I: 139.
— Павелъ-Янъ, воевода Витебскій, потомъ Виленскій и вмѣстѣ гетманъ великій Литовскій, III: 241, 260—261, 262—264, 269, 275—276, 290—291, 302—303.
— Томашъ, ротмистръ Волынскаго ополченія 1648 г., I: 293.
— Янъ, братъ Крыштофа, писарь польный коронный, плѣнникъ въ Крыму, I: 189; III: 189, 198.
Сапѣжина N. (упоминается ея хоругвь въ Волынскомъ ополченіи 1648 года), I: 269, 284.
Сасимовичъ Михаилъ, бурмистръ Кіевскій, III: 245.
Свиридовскій Ѳедоръ, возный Луцкаго повѣта, III: 152.
Свищовскій Адамъ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 8.
Свѣтуха Дмитрій, обозный козацкій, III: 441.
Святополки-Четвертинскіе князья—см. **Четвертинскіе.**
Себестіановичъ Юрій, дворянинъ, III: 235, 236, 237.
Севастіянъ, монахъ, митрополичій экономъ въ м. Стайкахъ, II: 455.
Севергинъ Павелъ, оберъ-секретарь сената, II: 506.
Севрукъ Теодоръ, дворянинъ, I: 246.
Сезановичъ (также **Сезеновичъ** и **Созоновичъ**) Ѳедоръ, мѣщанинъ Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 101, 102, 103.
Селимъ-Гирей, султанъ Татарскій, III: 320.
Семеновъ Ѳедоръ, Кіевскій житель, II: 477, 481.
Семяновичъ Петръ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
Сендомирскій воевода (I: 218, 259, 301)—см. **Заславскій** князь Владиславъ-Доминикъ.
Сендомирскій воевода (I: 354, 356)—см. **Фирлей** Петръ.
Сендомирскій каштелянъ (I: 345, 359)—см. **Витовскій** Станиславъ.
Сеницкая N, дворянка, жертвовательница въ пользу Луцкой Братской церкви, I: 122.
Сеницкій Ермола, подписокъ гродскій Кременецкій, II: 557—558.

Сенницкій (также **Сѣнницкій**) Григорій, регентъ земскій Кременецкій и городскій Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 8, 43.

Сенюта Николай, дворянинъ, „сестренецъ“ п. Галшки Гулевичовни Лозчиной, I: 74.

Сенявскій N, дворянинъ, I: 356.

— N, польскій ротмистръ, погибшій въ 1648 г. подъ Корсуномъ, I: 218, 233.

Серафима, игуменія Ладинскаго Покровскаго монастыря, III: 396—397.

Сербинъ Иванъ, козацкій полковникъ Брацлавскій, плѣнникъ въ Москвѣ, III: 427.

— N, его жена, III: 428.

Сеферкази-Ага—см. **Шеферъ-Кази-Ага.**

Сигизмундъ III, король Польскій I: 4, 5, 6, 8, 15, 16—18, 363; II: 397, 404—405, 486; III: 55, 62, 63, 64.

Сигизмундъ-Августъ II, король Польскій, I: 141, 143, 144, 145, 147, 149; II: 544, 547, 548, 549, 553, 554, 555.

Сидовъ N, мѣщанинъ Кіевскій, II: 476.

Сильвестръ, епископъ Перемышльскій, — см. **Гулевичъ-Воютинскій** Семенъ.

Сильвестръ, іеродіаконъ, игуменъ Чорненскаго монастыря, типографъ, I: 64—66.

Сильневичъ (или Шильневичъ) Василій, мѣщанинъ Луцкій, членъ Братства Луцкаго, I: 58, 59, 67.

— Константинъ, членъ того же Братства; его имя ошибочно пропущено въ числѣ подписей въ I т. стр. 111. (См. Дополненія).

Силява Павелъ, дворянинъ, членъ и староста Луцкаго Братства, I: 101, 102, 103; III: 221, 226.

Симовскій Иларіонъ, монахъ Кіево-Печорскаго монастыря, членъ Кіевскаго Братства, II: 393.

Сирко Иванъ—см. **Сѣрко.**

Скоропадскій Иванъ Ильичъ, гетманъ, II: 502—504.

Скотницкій N, шляхтичъ, плѣнникъ козацкій, I: 327.

Скуминъ (**Тышкевичъ**) Ѳедоръ, воевода Новогродскій, староста Гродненскій, III: 56.

Скуратовскій Петръ, городничій Кіевскій, членъ Луцкаго Братства, I: 113.

Скуржинъ N, ротмистръ польскій, III: 272.

Славковскій N, староста Черкасскій, посланецъ Николая Потоцкаго къ Б. Хмельницкому, II: 604, 605.

Славогурскій Матысъ, возный Луцкаго повѣта, III: 152.

Слезка Яковъ, посолъ гетмана Выговскаго къ королю, III: 325.

Слонскій Михаилъ, вицерегентъ гродскій Лукомскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Служки, воеводичи Венденскіе, II: 430.

Смяровскій N, секретарь комиссіи для переговоровъ съ козаками въ 1649 г., королевскій посолъ къ Б. Хмельницкому, I: 310—311, 312, 314, 315, 325, 330, 342, 343, 352.

Соболевскій И., „L. P.“ (?), членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Соболь N, домашній секретарь Адама Киселя, I: 327.

Соботкевичъ Самуилъ, жертвователь въ пользу Луцкой Братской церкви, I: 123.

Собѣскій Маркъ, староста Красноставскій, I: 186, 187; II: 602.

— Янъ, староста Яворовскій, I: 182, 184, 185, 189, 193.

— Янъ, король Польскій, III: 353, 354.

Сокальскій Аѳанасій, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, нареченный епископъ Мукачевскій, I: 106, 107.

Сокальскій староста, заложникъ къ Татарамъ въ обезпеченіе Зборовскаго договора (I: 366),—см. **Денгофъ** Сигизмундъ.

Соколинскій князь Павелъ Юрьевичъ, подкоморій Витебскій, I: 139.

Соколеница Янъ, райца Луцкій, I: 16.

Соколовскій N, ловчій Стародубскій, I: 339.

— Мацѣй, дворянинъ, I: 79.

Соколъ N, начальникъ отряда польскаго войска, I: 267, 284.

Сокоръ Самуилъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.

Солайскій Іеронимъ, бургграбій Луцкаго замка, III: 221—232.

— N, жена его, III: 223, 224.

— Михаилъ и Станиславъ, его братья, шляхтичи, III: 222, 227.

Соленикъ Ѳедора Сергѣевна, мѣщанка Кіевская, II: 478, 481.
— N, мѣщанинъ Кіевскій, II: 387.
Солинскій N, шляхтичъ, польскій уполномоченный для заключенія перемирія съ козаками въ Острогѣ въ 1648 г., I: 284.
Соловицкій Моисей Ильковичъ, священникъ Луцкой Дмитріевской церкви, членъ Луцкаго Братства, I: 3.
— Ѳедоръ, членъ того же Братства, I: 101, 102, 103.
Солтаны, дворяне, фундаторы Жировицкаго монастыря, III: 335.
Солтанъ Богданъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
Солтанъ Вашкевичъ, бурмистръ Луцкій, благотворитель Луцкаго Братства, I: 15, 16, 117, 120.
Сомко (онъ же **Самченко**) Якимъ, козацкій полковникъ Переяславскій, наказной гетманъ, III: 348, 349, 445.
Сомковичъ Богданъ, войтъ Кіевскій, III: 245.
Сопѣги — см. **Сапѣги**.
Сосницкій N, козакъ, переводчикъ Карачбея, I: 284; III: 346.
Спаншугъ, господарь Волошскій, похороненный въ Львовскомъ Онуфріевскомъ монастырѣ, III: 45.
Спытекъ Адамъ, стольникъ Брестскій, III: 246.
Сроковскій Григорій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Ставецкій Андрей, дворянинъ, свидѣтель завѣщанія П. Могилы, II: 436.
— N, поручикъ польскаго войска, I: 190.
Стадулій, „панъ“ (?). III: 355, 358.
Старжевскій Александръ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Стародубъ Семенъ, членъ того же Братства, III: 60.
Старушичъ-Оксеновичъ Игнатій — см. **Оксеновичъ-Старушичъ**.
Стемпковскіе на Несвичу, дворяне:
— Даніилъ, каштелянъ Брацлавскій, староста Владимирскій, II: 457.
— Гелена-Гилярія Киселевна, его жена, II: 457.
— Габріель, ихъ сынъ, кяштелянъ Брацлавскій, староста Владимирскій, II: 457.
— Ева-Іоанна, ихъ дочь, II: 457.
Стемпковскій Максиміліанъ, писарь Луцкій гродскій, III: 152.

Степановичъ Данило, козацкій асаулъ наказной полковой Подольскій, III: 272.

Стеткевичъ Богданъ, каштелянъ Новогродскій, II: 434.

Стефаненъ, бурмистръ Смоленскій, сдавшій этотъ городъ на царское имя въ 1654 г., III: 216.

Стефановичъ Иванъ, членъ Луцкаго Братства, I: 102, 103.

— Макаръ, дворянинъ, III: 150—151.

Стефанъ (Баторій), король Польскій, I: 143, 146, 148, 149; III: 2.

Стефанъ, господарь Молдавскій, соперникъ Василія Лупулы (1653 г.), I: 188.

Стецкій Николай, тивунъ Кіевскій, II: 390.

Стецькова Фотина, мѣщанка Львовская, III: 44.

Стобницкій староста (I: 359)—см. **Осссолинскій** Балдуинъ-Крыштофъ.

Страусъ N, капитанъ польскихъ войскъ, II: 597.

Стржалковскій Иванъ, шляхтичъ, III: 43.

— Томашъ, шляхтичъ, I: 181.

— N, посланецъ Стан. Беневскаго къ гетману Выговскому, III: 308.

Струковъ Василій, царскій посолъ къ В. Хмельницкому, III: 65.

Струсѣвичъ Иванъ, коморникъ граничный Кіевской земли, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.

Стрыбыль Данилъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 394.

— Иванъ, москвитянинъ, погибшій подъ Конотопомъ, III: 356.

— Филонъ, чашникъ Кіевскій, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.

Судимонтовичъ-Кропивницкій Михаилъ, подсудокъ земскій Брацлавскій, членъ Луцкаго Братства, I: 8.

Суликовскій Янъ-Димитрій, архіепископъ Львовскій, III: 39.

Сулиманъ-ага, заложникъ Татарскій у Поляковъ въ обезпеченіе Зборовскаго договора, I: 366.

Сулимовскій Криштофъ, Кіевскій обыватель, II: 477.

Суличичъ Михаилъ, коз. полковникъ Паволоцкій, III: 300—301, 435.

Суловскій N, дворянинъ, плѣнникъ въ Крыму, III: 198.

Супоркази-Ага—см. **Шеферъ-Казн-Ага.**

Суринъ Петръ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 8.

Сусло (ошибочно **Susta**) Николай, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.

Суходольскій N, начальникъ польскаго военнаго отряда, I: 265, 328, 349; III: 176.

Сухоносъ (онъ же и **Сухоносовичъ**) Василій, мѣщанинъ Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 101, 102, 103.

Суша Яковъ, уніатскій епископъ Холмскій и Белзскій, церковный писатель, III: 334.

Сущанскій-Проскура Ѳедоръ—см. **Проскура-Сущанскій.**

Сѣльскій Александръ, подстолій Познанскій, комиссаръ для переговоровъ съ козаками въ 1648 году, I: 283—285, 291—294.

Сѣменниковъ Перфилій, мѣщанинъ Кіевскій, „дьякъ" (т. е. дьячекъ), II: 479, 481.

Сѣнницкій Григорій—см. **Сенницкій.**

Сѣнскій князь Григорій Ивановичъ, I: 139.

Сѣньневичъ N, подстароста Переяславскій, I: 326.

Сѣраковскій Станиславъ, секретарь королевскій, III: 57.

Сѣрко Иванъ Дмитріевичъ, атаманъ кошевой Запорожскій, III: 361, 363, 376, 377, 406.

Т.

Таборинна N, полковникъ козацкій (1649 г.), I: 349.

Тарасенко (и **Тарасовичъ**) N, начальникъ козацкаго отряда, I: 261, 262.

Тарнавскій (и **Тарновскій**) Иванъ, начальникъ козацкихъ гарнизоновъ въ городахъ Волынскихъ, III: 260, 264—265, 266, 269, 284.

Татаринъ Семенъ, мѣщанинъ Кіевскій, II: 477.

Телепникъ N, мѣщанинъ Кіевскій, II: 476.

Теневичъ-Гдешицкій Василій, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 59.

Теодоровичъ Венедиктъ, іеромонахъ, намѣстникъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 112.

Теребовльскій староста (III: 177, 178)—см. **Балабанъ** Юрій.

Терещенко Ѳедоръ, козацкій полковникъ Прилуцкій, III: 391—393.
Терлецкій Кириллъ, епископъ Луцкій и Острожскій, I; 126; III: 19, 22, 25, 27, 29.
— Стефанъ, дворянинъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Тетеревко Иванъ, малороссійскій купецъ, въ плѣну у поляковъ, II: 568.
Тетеря Павелъ Ивановичъ, козацкій полковникъ Переяславскій, писарь войсковой генеральный, потомъ гетманъ; членъ Львовскаго Братства, III: 60, 192, 274, 281, 288, 289, 290, 291, 296, 298, 299, 302, 303, 305, 306, 307, 309, 310, 311, 312, 313, 342, 343, 344, 346, 347.
Тимоѳей, патріархъ Константинопольскій, I: 9, 11—12; II:392, 398.
Титовъ Александръ, подьячій московскій, III: 421.
Тогай-бей, мурза Перекопскій Татарскій, I: 177, 253, 270, 278, 311, 321, 330; III: 219, 271.
Токальскій Іосифъ—см. **Нелюбовичъ-Токальскій.**
Томиславскій, шляхтичъ, державца Паволоцкій, I: 327, 330.
Томкевичъ Ѳеодосій, грекъ, Львовскій мѣщанинъ, тайный агентъ гетмана Выговскаго въ сношеніяхъ съ Поляками, III: 261—262, 277, 280, 283, 290, 295, 304, 307, 310, 311, 323, 324.
Томша, господарь Волошскій, похороненный въ Львовскомъ Онуфріевскомъ монастырѣ, III: 45.
Торовскій Янъ, шляхтичъ, I: 16.
Тохтамышъ-Ага, посолъ Крымскій къ Б. Хмельницкому, III: 217, 219.
Третякъ (Trzeciak) Станиславъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
Тржебицкій Андрей, бискупъ Краковскій, подканцлеръ коронный, III: 210, 211, 310—311, 381.
Тризна Іосифъ, архимандритъ Кіевопечерскаго монастыря, впослѣдствіи епископъ Вѣлорусскій, I: 315, 322, 330; II: 439—440.
Тризны, дворяне, фундаторы Бытенскаго монастыря, III: 335.
Трипольскіе, земяне Кіевскаго воеводства:
— Максимъ Ѳедоровичъ, II: 390.
— Маркъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.

— Пареенъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
— Ѳедоръ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
Трипольскій N, товарищъ хоругви Н. Киселя (1648 г.), I: 284.
Трифоновъ Иванъ, посланецъ Путивльскаго воеводы къ князю Іереміи Вишневецкому, I: 244.
Тромбинскій (Trąbinski) N, товарищъ хоругви Н. Киселя (1648 г.), I: 284.
Трофимовичъ (и **Трофимусъ**) Исаія, іеромонахъ Кіево-Печерскаго монастыря, членъ Кіевскаго Братства, впослѣдствіи игуменъ Пустынно-Никольскаго монастыря, II: 393, 411, 435.
Трояницкій Николай, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
Трубецкой князь Алексѣй Никитичъ, боярин, III: 356, 357, 361, 382, 383, 385, 386, 392, 402.
Трубецкой князь И., генералъ-фельдмаршалъ (1742 г.), II: 506.
Тубиневичъ Филаретъ, монахъ-уставщикъ Кіево-Печерскаго монастыря, II: 436.
Тукальскій — см. **Нелюбовичъ-Тукальскій** Іосифъ.
Турнулъ Василій, староста Чернѣевскій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
— Илья, полковникъ королевскій, членъ того же Братства, III: 61.
— Іоахимъ-Григорій, стольникъ Чернѣевскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Туховскій N, козацкій агентъ на Волыни, I: 261.
Туцко Алексѣй, козацкій полковникъ Корсунскій, I: 364.
Тучаницкій Николай, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
Тыземскій N, шляхтичъ, III: 208.
Тыша, кушнеръ, сотникъ и полковникъ козацкій Звягельскій, I: 315, 328, 329.
— Жена его N, I: 329.
Тышкевичъ (изъ Логойска) Кристофъ, подсудокъ Брацлавскій, староста Житомирскій, Нехворощанскій, воевода Черниговскій, I: 258; II: 576, 577, 578, 580; III: 219.

Тышкевичъ Фелиціанъ, I: 182, 191, 360.
— Янушъ, воевода Кіевскій, староста Житомирскій, I: 178, 222, 257, 258—260, 261, 266, 268, 333; II: 568.
— Янъ-Антоній, маршалокъ надворный Литовскій, I: 345, 350.

У.

Ульницкій Ѳеодосій, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 114—116.
Уманецъ Филиппъ, козацкій сотникъ Глуховскій, впослѣдствіи полковникъ Нѣжинскій, III: 425.
Умовскій N, московскій посолъ къ Б. Хмельницкому (въ началѣ 1649 г.) I: 316, 318, 324.
Уранковичъ Григорій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Урмовскій Павелъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Урсулъ-Рудецкій Адамъ, дворянинъ, фундаторъ Чорненскаго монастыря, членъ Луцкаго Братства, I: 43, 58, 65.
— Дмитрій, его сынъ, I: 58, 65.
Урусовъ князь Григорій, сенаторъ русскій, II: 506.
Урѣке Несторъ, великій дворникъ земли Молдавской, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
Устржицкій Василій, стольникъ Перемышльскій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
Ушаковъ Андрей, генералъ, подполковникъ гвардіи, II: 506.
Ушанъ-Куликовскій Григорій, подсудокъ Кременецкій, членъ Луцкаго Братства, I: 7.
— Константинъ, членъ того же Братства, I: 75.
— Ѳеодоръ, членъ и староста того же Братства, I: 111, 112.

Ф.

Файлукевичъ Аѳанасій, монахъ или священникъ, внесшій въ Кіевскія гродскія книги завѣщаніе П. Могилы, II: 438.
Фалелей Яцко, земянинъ Волынскій, I: 138.
Фаленцкій (Fałęcki), ротмистръ Литовскаго войска, I: 358.

Фальчевскій Петръ, державца Кишинскій, II: 543, 544, 546, 547.
Федоренко N, козацкій посолъ къ королю, III: 268.
Федоровичъ Филиппъ, членъ Луцкаго Братства, I: 43.
Федоръ (?), козакъ, сторонникъ Ив. Выговскаго, III: 417.
Фесько, сотникъ козацкій изъ полка Брагинскаго, I: 336, 338.
Филаретъ, патріархъ Московскій, II: 402—403, 404.
Филимоновичъ Кириллъ, ректоръ Кіево-Братскаго монастыря, II: 472, 473.
Филимоновичъ Максимъ, протопопъ Нѣжинскій, впослѣдствіи **Меѳодій**, епископъ Мстиславскій, III: 287, 391.
Филиповичъ Янъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Филямоновичъ Ѳедоръ, членъ того же Братства, III: 61.
Фирлей Андрей Андреевичъ, каштелянъ Бѣлзкій, потомъ воевода Сендомирскій, I: 180, 222, 341, 348—349, 356, 357, 360; III: 227.
— Петръ, воевода Сендомирскій, I: 354, 356.
Фляка Самуилъ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 96, 102.

X.

Халецинскій Яковъ, староста Звиногродскій и Зволинскій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
Ханенко Михаилъ, козацкій полковникъ Уманскій, впослѣдствіи гетманъ, III: 375, 383.
Харько, мѣщанинъ изъ Ново-Константинова, козацкій агентъ, I: 262.
Харько, козацкій агентъ въ м. Недобнекѣ, I: 263.
Хилковъ князь Ѳедоръ Андреевичъ, окольничій, воевода Стародубскій, III: 159.
Хитрово Богданъ Матвѣевичъ, окольничій, намѣстникъ Ржевскій, III: 286—287.
— Иванъ, царскій посолъ, къ козакамъ, III: 281.
Хлопецкій Янъ, возный Луцкаго повѣта, III: 314, 316, 327.
Хмелевичъ N, подписокъ магистратскій Кіевскій, III: 249.
Хмелевскій Прокопій, уніатскій епископъ Перемышльскій, III: 334.

Хмелевскій N, земянинъ Волынскій, III: 87.
Хмелевко Никифоръ, мѣщанинъ Кіевскій, II: 481.
Хмелецкій Рафаилъ, дворянинъ, I: 93.
Хмелецкій N, ротмистръ королевскій, плѣнникъ подъ Корсуномъ, I: 198.
Хмельницкій Богданъ-Зиновій Михайловичъ, сотникъ, писарь и наконецъ гетманъ козацкій, I: 174—189, 191, 195—201, 203, 209, 211, 212, 215—221, 224—228, 231, 232, 241—246, 251—255, 259, 260, 262, 264, 267—273, 275—278, 280, 283—288, 292, 293, 298, 305—330, 331—332, 334—344, 349—350, 354—355, 357, 362—363, 366; II: 421, 447—453, 478, 481, 483, 500, 565, 567—569, 570—574, 580—581, 583, 585, 586—589, 591, 592, 594—596, 598, 600—602, 604, 605, 606, 607; III: 65, 155, 156, 159—160, 161—168, 169—174, 182—184, 186—196, 197—200, 202—204, 207, 209—211, 213, 214, 217—219, 234—235, 236, 237, 240, 242, 243, 244—249, 250, 251, 270, 282, 283, 342, 344, 351, 388, 396, 427.
— Михаилъ, подстароста (или сотникъ) Чигиринскій, отецъ Богдана, I: 363.
— N, жена Богдана (бывшая Чаплинская), 264, 321, 322, 323.
— N, дочь Богдана (не извѣстно, о которой именно идетъ рѣчь), III: 188, 203.
— N, сынъ Богдана, убитый Чаплинскимъ, I: 195.
— Павелъ Яненко, козацкій полковникъ Кіевскій, посолъ гетмана Юрія Хмельницкаго къ королю, II: 481.
— Тимошъ Богдановичъ, сынъ гетмана, I: 175, 186, 188, 189, 323; III: 210.
— Его жена Домна Александра (или Ирина) Васильевна, дочь Молдавскаго господаря Лупулы, I: 186, 188.
— Юрій Богдановичъ, гетманъ козацкій, потомъ монахъ Гедеонъ, II: 421, 436, 481; III: 282, 294, 339, 367, 370, 371—372, 374—376, 380, 382, 383, 385—386, 388, 389, 392, 395—396, 405—409, 410—414, 416—419, 420—424, 426—428, 430—433, 434—440, 441, 442—445.

Хованскій князь Семенъ, русскій военачальникъ 1659 — 1660 г., III: 445.

Ходецкій (de Chodecz) Станиславъ, маршалокъ господарскій, староста Львовскій, III: 64

Ходыевичи, дворяне, основатели Супрасльскаго монастыря, III: 335.

Ходоровичъ N, полякъ, передавшійся на сторону козаковъ, I: 189.

Ходыка-Кременицкій Василій, скарбный Кіевскій, II: 387.

Холоневскій Иванъ, земянинъ Волынскій, I: 160.

— Прокопъ Григорьевичъ, земянинъ Волынскій, III: 75.

Хомякъ Петръ, подстароста Луцкій, II: 557, 558, 561.

Хорошко Константинъ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 7.

Хребтовичъ-Богуринскій Германъ, архіепископъ Полоцкій, Витебскій и Мстиславскій, I: 139, 141.

— Мелетій, епископъ Владимірскій и Брестскій, архимандритъ Кіево-Печерскаго монастыря, III: 25, 27, 29.

Хребтовичъ N, ротмистръ польскій, I: 193.

Хрениицкій Иванъ, судья земскій Луцкій, I: 18.

Хржонстовскій N, ротмистръ польскій, посолъ въ Яссы, I: 307.

Христина, королева Шведская, III: 162, 163, 164, 165, 166.

Ц.

Цецура (также **Цецюра** и **Цуцура**) Тимоѳей Ермолаевичъ, козацкій полковникъ Переяславскій, III: 369—370, 372, 374, 392, 410—412, 428, 434, 438, 441—444.

Цѣхановецкій Карлъ, шляхтичъ, I: 115.

Ч.

Чайковскій Янъ, подстароста Житомирскій, II: 565.

Чаплинскій N, ротмистръ изъ полка Ал. Конецпольскаго, I: 301.

Чаплицкій (онъ же **Чаплинскій**), подстароста Чигиринскій, I: 195, 196, 264, 316, 317, 320, 322, 325, 332, 333, 335.

— Его жена (потомъ будто бы жена В. **Хмельницкаго**)—см. это имя.

Чаплинъ-Шпановскій Александръ, земянинъ Волынскій, III: 339.
— Іосифъ, архимандритъ Мѣлецкаго монастыря, потомъ епископъ Луцкій и Острожскій, II: 439, 444.
Чарнота Герасимъ, обозный войсковой козацкій, I: 325, 326.
Чарноцкій N, ксендзъ, проповѣдникъ при погребеніи князя Іереміи Вишневецкаго, II: 596.
Чарнуцкій Христофоръ, ректоръ и игуменъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 501.
Чарнѣцкій Стефанъ, воевода Русскій, потомъ Кіевскій, I: 175, 176, 187, 188, 190, 192, 193, 194, 195, 297; III: 181, 219, 220, 443.
Чарнѣцкій N, польскій военачальникъ, плѣнникъ Б. Хмельницкаго (1649 г.), I: 327, 329, 331.
Чарторыйскіе князья—см. **Чорторыйскіе**.
Червинскій Войтехъ, дворянинъ, III: 330.
Черминскій Войтехъ-Станиславъ, подчашій Волынскій, подстароста Луцкій, III: 341.
Черневскій Юрій, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 18, 43.
Чернецъ Данило, козакъ Ивангородскій, жертвователь въ пользу Кіево-Братскаго монастыря, II: 475, 480, 484, 487.
— Петръ, житель Кіевскій, II: 482.
Черниковскій Тарасій, іеромонахъ, членъ Луцкаго Братства, I: 43.
Черникъ Григорій, коморникъ..., членъ Луцкаго Братства, I: 8.
Чернышовъ графъ Григорій Петровичъ, генералъ, сенаторъ русскій, II: 506.
Черховскій Янъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.
Черчицкій Петроній, монахъ Кіево-Братскаго монастыря, экономъ въ имѣніи Новоселкахъ, II: 457, 459.
Чесниковскій Янъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
Четвертинскіе (также **Четвертенскіе** и **Святополки-Четвертинскіе**), князья:
— Вацлавъ Григорьевичъ, хорунжій Житомирскій, членъ Луцкаго Братства, I: 111.

— Гедеонъ, епископъ Луцкій и Острожскій, потомъ митрополитъ Кіевскій, I: 105, 107—109.
— Григорій, подкоморій Луцкій, I: 94; II: 434.
— Захарій, староста Ракиборскій, подсудокъ Луцкій, потомъ подкоморій Брацлавскій, ротмистръ Волынскаго воеводства въ 1649 году; членъ Луцкаго Братства, I: 88, 315, 319; II: 434.
— Николай, II: 434.
— Стефанъ, подкоморій Брацлавскій, I: 94; II: 434.
— Ѳеодоръ (XV в.), I: 138.
— Ѳеодоръ (XVII в.), членъ-основатель Луцкаго Братства, I: 4.

Чечель N, козакъ, плѣнникъ польскій, III: 293.

Чибельскій, посолъ королевскій къ козакамъ въ 1649 г., I: 331.

Чижевскій Казимиръ, стражникъ (?), посолъ гетмана Выговскаго къ королю, III: 364.

Чолганскій Адамъ, дворянинъ, I: 23, 24.

Чолога, Молдавскій бурколабъ Хотинскій, I: 307.

Чорный N, шляхтичъ, слуга Краковскаго воеводы Ст. Любомирскаго, I: 203, 215—216.

Чорторыйскіе (также **Чарторыйскіе**), князья Волынскіе:
— Михаилъ Александровичъ, староста Житомирскій (XVI ст.), I: 151—156.
— Софія, жена его, урожденная Ходкевичевна, I: 151—156.
— Михаилъ (на Клевани), староста Кременецкій (XVII ст.), I: 84—85.
— Николай Ивановичъ, каштелянъ Волынскій, I: 59, 83, 86, 91.
— Изабела, жена его, урожд. княжна Корецкая, I: 83, 86.
— Юрій-Николай, воевода Волынскій, III: 316—317.

Чудновецъ Романъ, житель Кіевскій, II: 408.

III.

Шалатоня Іеронимъ Борисовичъ, генеральный войсковой писарь козацкій, посолъ гетмана Выговскаго къ королю, III: 371—373.

Шангирей, козацкій полковникъ Корсунскій, I: 254, 264.

Шеинъ-бей, начальникъ Татарскаго отряда, III: 283.

Шембергъ Яцекъ, польскій комиссаръ для управленія козаками, плѣнникъ при Жолтыхъ-Водахъ, I: 191, 201, 202, 217, 220; III: 176, 179.

Шемечко (въ другомъ мѣстѣ **Dzmeczko**), младшій обозный войсковой козацкій, III: 376, 388.

Шептицкій Николай, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Шереметьевъ (также **Шереметъ**) Василій Борисовичъ, ближній бояринъ, воевода Кіевскій, III: 363, 383, 387, 399, 401, 409, 410, 413, 432—433, 434, 438, 439—443, 445.

Шеферъ-Кази-Ага (въ текстахъ **Сеферъ-Кази** и **Супоркази-Ага**), визирь хана Крымскаго, I: 194; III: 213, 251—252.

Шикевичъ (ошибочно **Шикичъ**) Самуилъ, іеромонахъ, членъ Луцкаго Братства, потомъ игуменъ Братскаго монастыря, I: 43.

Шило Лаврінъ, козакъ Нѣжинскаго полка, III: 207.

Шишка-Ставецкій Семенъ, дворянинъ Кіевскаго воеводства, II: 390.

Шмерлевичъ Давидъ, Брестскій еврей, мытный арендаторъ, II: 554—555.

Шмойловичъ Абрамъ, еврей изъ м. Турійска, арендаторъ имѣній, и его жена Рикля Юдина, I: 157—160, 161—165.

Шолгенъ (**Szołgien**) Павелъ, членъ Луцкаго Братства, I: 8, 94.

Шолдрскій Андрей, бискупъ Познанскій, I: 229—231.

Шостаковскій Григорій Гансовичъ, дворянинъ, I: 23, 66.

— Ѳеодора, его жена, урожденная Боговитиновна, I: 21, 23.

— Николай, жертвователь въ пользу Луцкой Братской церкви, I: 123.

Шумлянскій Александръ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Шыцикъ-Залѣскій Леонтій, игуменъ Луцкій братскій, архимандритъ Овруцкій, I: 76—77, 90.

Щ.

Щавинскій Томашъ, воевода Брестскій-Куявскій, II: 596.

Щеніевскій N, подписокъ Кіевскаго земскаго уряда, II: 390.

Щитницкій Станиславъ, ксендзъ, польскій агентъ въ Молдавіи, III: 209, 210.

Э.

Эли-Ага, посолъ Турецкій къ гетману Выговскому, III: 283.
Эли-Кайтасъ-Ага, мурза Буджацкой орды, III: 187.

Я.

Яворскій („зъ Явора на Турцѣ") Григорій, совѣтникъ апелляціоннаго трибунала, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Яворскій Стефанъ, митрополитъ Рязанскій и Муромскій, II: 493, 495.
Янубовичъ N, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 105.
Яловицкій Филонъ—см. **Еловицкій**.
Яницкій Николай, дворянинъ, Кіевскій житель, II: 481.
— Луцинія, жена его, урожд. Мѣткевичевна, II: 481.
Яновичи, дворяне: Петръ, староста Луцкій, маршалокъ Волынской земли, I: 137.
— Романъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
Янъ-Казиміръ, король Польскій, I: 109—110, 180—182, 184, 185, 187—189, 192—194, 310—314, 316—317, 319, 320, 332, 345—348, 352, 353, 356, 357, 359—366; II: 486, 565, 566, 569, 570, 571, 583, 590, 591, 592, 594, 595; III: 155—157, 160—164, 167—171, 173, 174, 181—183, 188—191, 195, 201, 202, 206, 209—210, 215, 220, 233, 239—240, 241—244, 255—256, 268, 280—284, 289, 290, 304—310, 312—315, 320, 323—325, 332, 340, 341, 344, 347, 348, 352, 356, 360—367, 370—373, 375—377, 380—384, 386—391, 398—400, 402, 403—409, 414—418, 422, 435—445.
— Королева, его жена, III: 306.
Янъ III, король Польскій,—см. **Собѣскій** Янъ.
Ярема, козацкій судья полковой Уманскій, посолъ къ королю, III: 377.
Яремкевичъ (Iarębkiewicz) Григорій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Ярмоловичъ, литвинъ, изъ свиты польскихъ комиссаровъ 1649 года, передавшійся козакамъ, I: 327.

Ярмоловичъ Юрій, дворянинъ, I: 94

Ярославъ I Владимировичъ, великій князь Кіевскій, II: 425.

Ярошинскій Стефанъ, членъ Луцкаго Братства, I: 111.

Ясинскій Варлаамъ, ректоръ Кіево-Братскаго Коллегіума, игуменъ Братскаго монастыря, впослѣдствіи митрополитъ Кіевскій, II: 455—456, 457—460, 461, 464, 465, 466—468, 469, 475, 484, 485, 489, 490, 493, 494, 498.

— Сильвестръ, игуменъ Кіево-Выдубицкаго монастыря, II: 424.

Ясинскій N, шляхтичъ, слуга Іерон. Радзѣевскаго, посолъ его къ Б. Хмельницкому, III: 162, 163.

Ясѣнскій (и **Ясинскій**) Іосифъ, архидіаконъ Виленскій, плебанъ Витебскій, пробощъ Скармиркій, I: 139, 141.

Яскульскій (и **Яскольскій**) Маріанъ, стражникъ войсковий польскій, посолъ къ хану Крымскому, I: 189; II: 606; III: 188—191, 196—202, 212—214, 283.

Яцковичъ Герасимъ, козакъ, посланецъ Б. Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу и патріарху Никону въ 1653 году, III: 183.

Яцурскій Козма, дворянинъ, I: 92, 93.

Ѳ.

Ѳеодоровичъ Іоаннъ, священникъ Вознесенской церкви въ с. Яровицѣ, членъ-основатель Луцкаго Братства, I: 3.

— Іосифъ, іеромонахъ, игуменъ Густынскаго монастыря, III: 394.

Ѳеодоровичъ Филиппъ, членъ Луцкаго Братства, I: 43.

Ѳеодоръ Алексѣевичъ, царь русскій, II: 470—472.

Ѳеодоръ, іеромонахъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 403.

Ѳеодосій (святой), игуменъ Печерскій, II: 426.

Ѳеодосій, іеромонахъ Уневскаго монастыря, III: 24.

Ѳеодосій, грекъ,—см. **Томкевичъ** Ѳеодосій.

Ѳеофанъ, патріархъ Іерусалимскій, I: 8—11; II: 395—396, 397—399, 400—402, 441.

Ѳеофанъ, іеродіаконъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 66.

II. Географическія имена.

А.

Абела—нынѣ **Абели**, мѣстечко Новоалександровскаго у. Ковенской губ., при р. Покревнѣ, II: 528.

Адамовка, село въ Нѣжинскомъ полку, въ Носовской сотнѣ, III: 425.

Адамовъ-ставъ, въ селѣ Коршевѣ, Луцкаго у., III: 132.

Айна, село въ Виленскомъ повѣтѣ, II: 528.

Аккерманъ—см. **Бѣлгородъ**.

Антоновъ—нынѣ с. **Антоновка**, Звенигородскаго у. Кіевской губ., при рч. Толмачѣ, къ Ю. отъ Шполы, I: 261.

Аѳонская гора, I: 132.

В.

Бабадагъ, турецкое мѣстечко, недалеко отъ Силистріи, III: 203.

Баевъ, село Полонской волости—нынѣ **Баево**, деревня Луцкаго уѣзда Волынской губ., III: 99, 102, 103, 116—121, 130, 137, 138, 139, 147, 148, 149.

— Урочища: **Величковъ-гай**, **Катеринина-гора**.

Базавлукъ (также **Базалукъ**)—рѣка, вытекающая изъ Верхнеднѣпр. у. Екатериносл. губ. и впадающая въ Днѣпръ въ губерніи Херсонской, ниже Никополя, I: 174.

Базалія, мѣст. Староконстантиновскаго у. Волынск. губ., при р. Случи, I: 180.

Базаръ, мѣстечко Овручскаго у. при р. Звиздалѣ (имѣніе Овручской іезуитской коллегіи, а потомъ временно Кіево-Братскаго монастыря), II: 448—449.

Байневичи, мѣстечко въ Бѣлоруссіи, II: 527.

Банчисарай, столица Крымскаго ханства,—нынѣ **Бахчисарай**, заштатный городъ Симферопольскаго у. Таврич. губ., при р. Чирюкъ-Су, III: 196, 203, 212, 214, 381.

Баришовка—нынѣ **Барышовка**, мѣстечко Переяславск. у. Полт. губ., при р. Трубежѣ.

— Баришовская сотня козацкая, II: 503.

Баришполь—см. **Борисполь**.

Баръ, заштатный городъ Могилевскаго у. Подольской губ. при р. Ровѣ, I: 173, 175, 183, 190, 201, 268, 270, 272, 274, 287, 295, 323, 324, 327; II: 569; III: 339, 399, 405, 427.

— Варскій замокъ, I: 272, 274; III: 399.

Батогъ, урочище надъ Южнымъ Бугомъ, въ Ольгопольскомъ у., около м. Ладыжина, I: 187; III: 167, 169, 172.

Батуринъ, мѣстечко Конотопскаго у. Черниг. губ., при р. Сеймѣ, II: 469, 473, 500.

— Батуринская ратуша, II: 480.

Белзъ, городъ въ Галиціи, въ Жолковскомъ округѣ, при р. Залокѣ, III: 335.

— Белзское воеводство, I: 214.

— Белзская епископія, III: 334. Епископы православные: **Балабанъ** Діонисій, **Збируйскій** Діонисій, **Пелчицкій** Леонтій; уніатскіе: **Суша** Якобъ.

Беловежи—см. **Бѣловѣжъ**.

Белювъ—см. **Бѣлевъ**, Ровенскаго у.

Бендеры, городъ Бессарабской губ.,—см. **Тегинь**.

Бердичевъ, уѣздный городъ Кіевской губ., при р. Гнилопяти, I: 344; III: 204, 213.

Бережаны, городъ въ Галиціи, при р. Золотой Липѣ, I: 218.

Березина, рѣка, правый притокъ Днѣпра, III: 209, 216.

Березницкій монастырь (православный) и архимандрія (не есть ли это **Березвечскій** монастырь—въ **Березвечѣ**, мѣстечкѣ Дисненскаго у. Виленской губ., при озерѣ Березвечъ?) III: 336.

Бересиъ (въ текстахъ **Берестиъ** и **Бересцкъ**), деревня Владиміръ-Вол. у., I: 163, 164.

Берестечко, мѣстечко Дубенскаго у. Волынской губ., при р. Стырѣ, близъ Австрійской границы, I: 184, 185; II: 594; III: 164.

Берестье (Великое, Литовское)—см. **Брестъ-Литовскій**.

Берчичи (III: 143—144)—вѣроятно, ошибочное чтеніе вм. **Березвичи**, дер. Пинскаго у., при р. Стоходѣ.

Биличи—вѣроятно, **Бѣлецко**, село Новгородъ-Волынскаго у., при рч. Деревичкѣ, II: 593.

Биржаны и **Биржеяны**—два мѣстечка въ Жмуди, II: 527.

Бирштаны, мѣстечко Троекаго у. Виленской губ., II: 528.

Бобруйскъ, уѣздный городъ Минской губ., на правомъ берегу р. Березины, II: 528; III: 336.

— Церковь православная, III: 336.

Богуславъ, мѣстечко Каневскаго уѣзда, Кіевской губ., при р. Роси, I: 201; III: 349, 353, 409.

— Богуславское староство, III: 349; староста **Беневскій** Станиславъ-Казимиръ.

Богушовка, деревня Кіевскаго уѣзда, южная часть м. Ясногородки, II: 462.

Болмачовка—см. **Бѣльмачовка**.

Болники—см. **Больники**.

Болоцко, озеро около с. Городка, Луцкаго уѣзда, III: 76.

Больники (въ текстѣ **Болники**), мѣстечко Вилькомирскаго уѣзда, Ковенской губ., II: 528.

Борзовая—селище, нынѣ деревня Ковельскаго у. Волынской губ. I: 157.

Боргунь (также **Борхунъ**), урочище на Днѣпрѣ, въ нижнемъ его теченіи, I: 173, 174.

— Ворхунская переправа черезъ Днѣпръ, I: 173.

Борисовъ, уѣздный городъ Минской губ., II: 528; III: 420, 421.

Борисполь (въ текстѣ **Баришполь**), мѣстечко Переяславскаго у. Полт. губ., при верховьяхъ р. Альты, III: 361.

— Костелъ католическій, I: 329 (упоминается въ 1649 г. ксендзъ-плебанъ Бориспольскій).

Боромель (въ текстѣ **Буремль**), мѣстечко Дубенскаго уѣзда, Волынской губ., при р. Стырѣ, I: 108.

— Замковая церковь, I: 108.

Боршная — поселеніе, о пожалованіи котораго просили въ 1660 г. иноки Густынскаго монастыря, III: 394.

Борщовка (и **Борщувка**), нынѣ **Борщаговка**, рѣчка въ Кіевскомъ уѣздѣ, правый притокъ Ирпеня, II: 476, 485.

Борщовка, селище пустое, нынѣ **Борщаговка-Братская**, село Кіевскаго уѣзда, близъ г. Кіева, II: 484, 485.

Ботки — мѣстность въ Жмудской землѣ, II: 527.

Брагинь, мѣстечко Рѣчицкаго у. Минской губ., I: 336, 338.

— Брагинская козацкая сотня, I: 338.

— Брагинскій козацкій полкъ, I: 336.

Бранскъ, нынѣ **Брянскъ**, уѣздный городъ Орловской губ., при р. Деснѣ, III: 335.

Браславль, мѣстечко Ковенской губ., на границѣ Курляндіи, II: 528.

Брацлавъ, уѣздный городъ Подольской губ., при р. Южномъ Бугѣ, I: 191, 325; II: 607; III: 156, 179, 180, 204.

— Брацлавское воеводство, I: 210, 274, 296, 325, 334; II: 386, 598, 599, 606; III: 314, 327.

— Брацлавскій полкъ козацкій, I: 324; II: 581; III: 380.

Брацлавщина, область, воеводство или полкъ Брацлавскій, II: 599; III: 160.

Брестъ-Литовскій (въ текстахъ **Берестье** Великое, Литовское), уѣздный городъ Гродненской губ., при впаденіи р. Мухавца въ Западный Бугъ, I: 167, 188, 314; II: 527; III: 25, 27, 292.

— Брестскій соборъ 1590 года, III: 25, 26, 29, 56.

— Брестская братская школа, III: 36.

Брехуновщина, болото около с. Коршева, III: 133.

Бржонь (I: 315)—ошибочное чтеніе, вмѣсто **Брусиловъ** (см. это имя).

Бровары, мѣстечко Остерскаго уѣзда, Черниговской губ., I: 262; III: 361.

Броды, городъ въ Галиціи, близъ Русской границы, противъ м. Радзивилова, I: 92, 175, 215, 261, 263.

Брудная, село подъ Варшавой, I: 194.

Брусиловъ, мѣстечко Радомысльскаго уѣзда, Кіевской губ., при рѣкѣ Здвижѣ, I: 315, 328.

Брусна, рѣчка въ Луцкомъ уѣздѣ, вблизи с. Черногородка, III: 76.

Брухналь, село близъ г. Гродска, въ Галиціи, I: 193.

Бруховичи, село Ковельскаго уѣзда, Волынской губ., III: 82, 83.

Брянскъ, г. Орловской губ.—см. **Бранскъ**.

Бубликовскія земли Кіево-Братскаго монастыря, въ задесенской части Остерскаго уѣзда, недалеко с. Карпиловки, II: 474, 483, 487.

Бубновъ, село Владиміръ-Волынскаго уѣзда, I: 156.

Бугъ (Западный), рѣка, правый притокъ Вислы, I: 167; III: 241.

Бугъ (Южный)—въ текстахъ **Богъ, Boh**—рѣка, впадаетъ въ Черное море, I: 213, 214, 427.

Буджакъ (Budziak)—такъ называлась приморская часть Бессарабіи и Херсонской губерніи отъ низовьевъ Буга до устьевъ Дуная, III: 187, 205, 206.

— Буджацкая орда, I: 364; II: 593, 605; III: 187, 201, 205, 213.

Бужинъ, село Чигиринскаго уѣзда, при Днѣпрѣ, I: 174, 329.

Бузкъ, нынѣ **Бускъ**, городъ въ Галиціи, при впаденіи Полтвы въ Западный Бугъ, III: 335.

Буремль—см. **Боромель**.

Буржинская долина и **Буржинъ** островъ, урочища близъ селъ Коршева и Баева, III: 129, 130, 138.

Буромка, село въ Нѣжинскомъ полку, III: 393.

Вускъ („w obozie na Busku“) III: 358; вѣроятно, ошибка вмѣсто „na Rudku“. См. **Рудка**.

Буки и **Буцкъ**—вѣрнѣе **Бучки**, островъ на р. Днѣпрѣ, неподалеку бывшей Сѣчи, I: 199, 200, 201.

Буша, село Янпольскаго уѣзда, при р. Мурафѣ, I: 190; III: 175.
Бытень, мѣстечко Слонимскаго уѣзда, Гродненской губ.
— Бытенскій монастырь, основанный пп. Тризнами, III: 335.
Быхово, село Пинскаго уѣзда, Минской губ., при рч. Коростинкѣ, III: 144—145.
Быховъ-Новый, мѣстечко Старобыховскаго уѣзда, Могилевской губ., на правомъ берегу Днѣпра, III: 207, 209.
Быховъ-Старый, уѣздный городъ Могилевской губ., при р. Днѣпрѣ, III: 207, 209, 215, 335, 365, 418.
— Врама Дольная, III: 208.
— Врама Могилевская, III: 208.
Бышевъ, мѣстечко Кіевскаго уѣзда, при р. Лупѣ, III: 413.
Бѣлая-Русь—см. **Русь-Бѣлая**.
Бѣлая-Церковь, мѣстечко Васильковскаго уѣзда, Кіевской губ., при р. Роси, I: 185, 186, 210, 218, 226, 241, 259, 261, 328, 330; II: 598; III: 155, 181, 213, 324, 349, 352, 353, 363, 367, 374, 383, 409, 435.
— Бѣлоцерковскій козацкій полкъ, I: 173, 174, 203, 254; II: 581; III: 324, 363, 380, 404.
— Бѣлоцерковское староство, II: 597.
Бѣлгородъ—нынѣшній Аккерманъ, уѣздный городъ Бессарабской губерніи, на правомъ берегу Днѣстровскаго Лимана, III: 249, 381.
Бѣлевъ (въ текстѣ **Бѣлювъ**), село Ровенскаго уѣзда, Волынской губерніи, I: 83.
Бѣлица, мѣстечко Лидскаго уѣзда, Виленской губ., II: 527.
Бѣловежъ, село Пружанскаго у. Гродн. губ., въ срединѣ Бѣловежской пущи, II: 536.
Бѣлогородка, мѣстечко Кіевскаго уѣзда, при р. Ирпенѣ, I: 315, 327, 328.
Бѣлогощское болото, угодье Львовскаго Онуфріевскаго монастыря, III: 57.
Бѣлополье, мѣстечко Бердичевскаго уѣзда, Кіевской губ., I: 186; II: 594.
Бѣлостокъ (въ текстахъ **Бѣлый-Стокъ**), село Луцкаго уѣзда.
— Бѣлостоцкій монастырь, I: 107, 109, 112.

Бѣлый-Камень, мѣстечко въ Галиціи, при р. Западномъ Бугѣ, I: 181.
Бѣльмачевка, село Борзенскаго уѣзда, II: 473, 474, 487, 488.
Бѣльскъ, уѣздный городъ Гродненской губ., III: 335.

В.

Валахія—см. **Мултаны**, а также **Волоская-земля** и **Волохи**.
Валка, поселеніе близъ с. Поворска, Ковельскаго уѣзда, Вол. губ., III: 93.
Валки, имѣніе Густынскаго монастыря, III: 394.
Варва, мѣстечко Лохвицкаго у. Полтавской губ., III: 397.
Варна, городъ Турецкій, при Черномъ морѣ, I: 366; III: 218.
Варшава, городъ, бывшая столица Польши, при р. Вислѣ, I: 6, 180, 192, 194, 204, 205, 213, 221, 235, 237, 238, 286, 352; II: 405, 429, 566, 585, 590; III: 159, 161, 195, 220, 228, 304, 341, 344, 348, 349, 353, 354, 417.
— Костелъ св. Яна, III: 364.
— Сеймъ въ Варшавѣ 1619 г., I: 6.
— Сеймъ 1648 года, I: 245, 250, 258, 314.
— Сеймъ 1659 года, III: 348, 354, 431.
— Сеймъ 1670 года, II: 461, 463, 464.
Василишки, мѣстечко Лидскаго уѣзда, Виленской губ., II: 527.
Васильевское озеро, недалеко Кіева, за Днѣпромъ, у Чортороя. II: 475, 484, 485, 486.
Васильки, село въ Луцкомъ повѣтѣ, Черногородской волости, III: 87.
Велена, нынѣ **Велона**, мѣстечко Ковенской губ. и уѣзда, II: 527.
Великая-Польша—см. наоборотъ.
Великая-Россія—см. **Русь-Великая**.
Великія-Очи, мѣстечко въ Галиціи, II: 432.
Величковъ-гай, урочище близъ села Баева, III: 120.
Велятичи, село въ Могилевской губерніи, III: 207.
Венгры, народъ и нѣкогда государство, II: 571; III: 35, 218, 243, 342, 383, 411.
— Венгерское войско, I: 189, 261; III: 194, 341.
— Посолъ Венгерскій (у Б. Хмельницкаго), I: 316, 319, 323.

Венеты—Венеціанская республика, I: 199, 200; III: 187, 211, 283.
Веснякъ, рѣчка близъ села Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.
Вешвяны (въ текстѣ **Вешвены**), мѣстечко Тельшевскаго уѣзда, Ковенской губ., II: 527.
Взѣнь—нынѣ **Узѣнь**, рѣчка въ Васильковскомъ уѣздѣ, лѣвый притокъ Роси, впадающій ниже м. Бѣлой-Церкви, III: 374.
Викторяны, село Луцкаго уѣзда, Вол. губ., III: 126, 127, 128, 131, 148.
Вилькея—нынѣ **Вилькія**, мѣстечко Ковенской губ. и уѣзда, II: 527.
Вильковиръ, уѣздный городъ Ковенской губ., при р. Свентѣ, II: 528.
Вильна, губ. городъ, столица бывшаго Великаго княжества Литовскаго, II: 513, 515, 519, 520, 539, 546, 551, 555; III: 63, 216.
— Братство Виленское, православное, II: 392.
— Воеводство Виленское, II: 542.
— Замокъ, II: 542.
— Монастырь Пречистенскій, III: 336.
— Монастырь Свято-Духовскій, братскій, III: 336.
— Монастырь св. Троицы, III: 336.
— Повѣтъ Виленскій, II: 528.
— Сеймъ Виленскій 1551 года, I: 139, 141.
Винница, уѣздный городъ Подольской губ., при впаденіи рч. Виннички въ Южный Бугъ, I: 175, 183, 184, 262; III: 213, 427.
— Монастырь Винницкій, I: 183, 184.
— Школа Жидовская въ Винницѣ, I: 262.
— Полкъ козацкій Винницкій, I: 254; II: 523 (полковники: **Глухъ**, **Останъ**).
— „Потычка" Винницкая 1651 года, I: 183.
Виршупы (?), мѣстность въ Литвѣ, II: 528.
Висла, рѣка, впадаетъ въ Балтійское море, I: 194, 253, 264, 321, 544; III: 225, 349.
Витебскъ, губернскій городъ, при р. Западной Двинѣ, I: 141; III: 215.
— Витебская (и Мстиславская) епископія, III: 335.
— Витебское воеводство, I: 139, 141.

Вишеньки, село Остерскаго уѣзда, Черниг. губ. (имѣніе Кіево-Печерскаго монастыря), II: 434, 439—440.

Вишневецъ, мѣстечко Кременецкаго уѣзда, Волынской губ., при р. Горыни, I: 218.

Владиміръ-(Волынскій), уѣздный городъ Волынской губ., при р. Лугѣ, I: 144, 145, 147, 150, 246, 341, 342; III: 54, 311, 335, 342.

— Замокъ во Владимірѣ, II: 456.

— Епископія Владимірская (и Брестская), III: 334.

— Монастырь св. Спаса, I: 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151.

— Повѣтъ Владимірскій, III: 355.

— Соборъ уніатскій во Владимірѣ въ 1629 году, III: 54.

Влуково, озеро и урочище близъ Днѣпра, между Кіевомъ и Вышгородомъ, II: 484, 486.

Водица, рѣчка близъ Кіева, на Оболони, между Кіевомъ и Вышгородомъ, II: 451, 478.

Воздвиженская нива, (пашня и сѣножать), близъ Кіева, II: 476, 485, 486.

Войница, нынѣ **Воймица**, деревня Владиміръ-Волынскаго у., I: 19, 20, 21, 24, 25.

Войничъ, мѣстечко въ Чеховскомъ повѣтѣ, Краковскаго воеводства, близъ р. Дунайца, I: 193.

Волкиники, нынѣ **Олженики**, мѣстечко въ Трокскомъ воеводствѣ, при рч. Меречѣ, II: 527, 539.

Володарка, мѣстечко Сквирскаго у., при р. Роси, I: 263.

Воложинъ, мѣстечко Ошмянскаго у. Виленской губ., при рч. Воложинкѣ, II: 528.

Волоская земля и **Волохи**—княжество Молдавія, на лѣвомъ берегу нижняго Дуная (по изслѣдованію проф. Калужняцкаго, эти имена обозначали отнюдь не Валахію, а именно Молдавію), I: 182, 183, 186, 188, 238, 272, 294, 295, 307, 308, 322, 330, 355, 359; II: 571, 575, 580, 604; III: 164, 175, 188, 204, 213, 218, 241, 243, 271, 294, 411, 427.

Волохи—молдавское вспомогательное войско на службѣ у поляковъ въ войнѣ съ козаками, I: 189; III: 175, 179, 194.

Волоховецъ, урочище на рч. Острѣ, имѣніе Кіево-Братскаго монастыря, II: 484.

Волоховъ, село въ Галиціи, (въ воеводствѣ Русскомъ, въ повѣтѣ Галицкомъ,) I: 261.

Волочискъ, мѣстечко Староконст. у. Волынской губ., при р. Збручѣ, I: 263.

Волпа, мѣстечко Гродненскаго у., II: 527.

Волынская земля, чаще **Волынь**—занимала нынѣшнюю Волынскую губернію и смежную часть восточной Галиціи; но крайняя восточная часть губерніи, вправо отъ р. Случи, принадлежала къ Кіевскому воеводству, I: 169, 210, 212, 261, 271, 273, 284, 295, 302, 303, 321, 327, 328; II: 558, 559; III: 235, 236, 256, 266, 267, 274, 276, 288, 347, 349, 387, 427.

— Волынское воеводство, I: 180, 289, 296; II: 386; III: 316, 327, 328, 329, 338.

Волька-Ломачинская—см. **Ломачинская-Волька**.

Волька-Могилова—см. наоборотъ.

Воля-Ситная—см. **Ситница**.

Вораны—нынѣ **Ворни**, (иначе **Мѣдняки**), мѣстечко Тельшевскаго у. Ковенской губ., при рч. Воронянкѣ, II: 527.

Вороньковъ, мѣстечко Переяславскаго у. Полт. губ., при рч. Иквѣ, I: 316, 327.

Воротновъ, нынѣ **Воротнево**, село Луцкаго у. Вол. губ., III: 110.

Воскресенщина, имѣніе Кіево-Печерскаго монастыря на рч. Дарницѣ, близъ Днѣпра, въ нынѣшнемъ Остерскомъ у., II: 482.

Выповзовъ, приселокъ с. Карпиловки (Остерскаго у.), имѣніе Кіево-Братскаго монастыря, II: 474, 479, 482, 487.

Вырище, урочище, озеро близъ того же с. Карпиловки, II: 483.

Высокое, имѣніе Густынскаго монастыря, III: 394.

Высокое—нынѣ **Высоколитовскъ**, мѣстечко Брестскаго у. Гродненской губ., при р. Пульвѣ, II: 527.

Высоцкъ, мѣстечко Ровенскаго у., Вол. губ., при р. Горыни, I: 108.
— Церкви, I: 107—109.
Вышгородъ, село Кіевскаго у., при р. Днѣпрѣ, II: 592.
Вѣшки (?), мѣстность въ Бѣлоруссіи, III: 261.
Вязки, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.

Г.

Гадячъ, уѣздн. городъ Полт. губ. при впаденіи рч. Груни въ Пселъ, III: 191—192, 207, 282, 283, 345, 348.
— Гадяцкій договоръ („пакты") 1658 г. III: 334, 340, 347, 348, 352, 441.
Галичъ, городъ въ Галиціи, при р. Днѣстрѣ, I; 321; III: 233.
— Церковь Михайловская на продмѣстьѣ, въ Лавриновомъ кутѣ, I: 262.
— Галицкая (и вмѣстѣ Львовская и Каменца-Подольскаго) епископія, III: 2—3.
— Галицкая земля, I: 261.
Гвоздовъ, село Кіевскаго уѣзда, бывшее имѣніе Кіевскаго Пустынно-Никольскаго монастыря, I: 315.
Гданскъ (Игданскъ), нынѣ Данцигъ, г. въ Пруссіи, при устьѣ р. Вислы, I: 86; III: 165.
Гелмечъ (I: 339)—см. **Холмычъ**.
Геранойны (Игераноины), мѣст. Ошмянскаго у. Вил. губ., II: 528.
Германовка, мѣст. Кіевскаго у., I: 185; III: 374.
— Рада козацкая подъ Германовкою въ 1659 г., III: 374.
Глиняны, гор. въ Галиціи, къ В. отъ Львова, I: 182, 188, 215, 218, 232, 235, 257, 265, 273, 274, 305; III: 362.
Глубокая-долина, урочище въ Кіевѣ, близъ Клова, II: 485.
Глубокій-лугъ, урочище близъ Кіева и рч. Борщаговки, II: 485.
Глубокое, озеро близъ с. Городка, Луцкаго у., III: 76.
Глускъ, мѣст. Бобруйскаго у. Минской губ., II: 528.
Глуховъ, уѣздный гор. Черниг. губ., при рч. Ямани, II: 504.
— Глуховская козацкая сотня, III: 425. Сотникъ Филиппъ **Уманецъ**.

Гвидава, село Луцкаго у., близъ г. Луцка, III: 147.

Гвидинъ, нынѣ **Гнѣдинъ**, село Остерскаго у. при рч. Узолочьѣ, близъ Днѣпра, къ югу отъ м. Вроваровъ, бывшее имѣніе Кіево-Печерскаго монастыря, II: 434, 439.

Гвилое море, иначе **Сивашъ**, сѣверовосточный заливъ Азовскаго моря, I: 174.

Гвойно, село Владиміръ-Волынскаго уѣзда, I: 170.

Гоголевъ, мѣст. Остерскаго у. Черниг. губ., III: 281, 361.

Голтва, мѣст. Кобеляцкаго у. Полт. губ., III: 297.

Гольдингенъ (въ текстѣ **Кгондингга**), у. гор. Курляндской губ., II: 527.

Гомель, уѣздный городъ Могилевской губ., (въ текстахъ также **Гомье**), I: 336, 338; II: 528; III: 208, 215.

Гомье (II: 528)—ошибка вм. **Гомель**.

Гондинга (**Кгондингга**)—см. **Гольдингенъ**.

Гонёндзъ, заштатный городъ Бѣлостоцкаго у. Гродн. губ., III: 335.

Гора („w Gorze"), мѣстность въ Галиціи, недалеко г. Сокаля, III: 278.

Горка (она же **Нагорецкое** *село*), нынѣ деревня Луцкаго у., при рч. Полонкѣ, III: 102, 103, 104—106, 108, 109, 113, 129, 136, 139, 147.

Городелецъ, деревня Ковельскаго у. (Кошарской волости), при р. Турiѣ, I: 157—160.

Городенское мѣсто и **Городно**—см. **Гродно**.

Городище, деревня Луцкаго у. (Полонской волости), при рч. Полонкѣ, III: 99—104, 105, 130, 136, 147.

Городло, мѣст. Грубешовскаго у. Люблинской губ., при р. Западномъ Бугѣ, III: 268, 335.

Городокъ, с. Луцкаго у. при р. Стоходѣ,—см. **Черногородокъ**.

Городокъ, с. Ровенскаго у., при р. Устѣ, бывшее имѣніе Кіево-Печерскаго монастыря, I: 70.

Городокъ, мѣст. Пинскаго у. Минской губ. (II: 527),—см. **Кожангородокъ**.

Городокъ, с. Каменецкаго у.,—см. **Гроденъ-Бедрыховъ**.

Гороховъ, мѣстечко Владиміръ-Волынскаго у., I: 160.

Горы, мѣстечко Чаусовскаго у. Могилевской губ., при р. Быстрой, III: 215.

Горынь, рѣка, правый притокъ Припети, I: 182, 269, 315, 325, 328, 334, 335, 340, 341, 343, 348, 349, 354; III: 260, 263, 269, 284, 290, 291, 326, 328, 377, 383, 427.

— Бассейнъ Горыни, въ тѣсномъ смыслѣ, именуется въ актахъ **Погоринщина** (см. это имя).

Гостомская (также **Гостоминская**) дорога изъ Кіева на Гостомль черезъ с. Мостища, II: 450, 478.

Гоща (также **Гуща**), мѣстечко Острожскаго у. при р. Горыни, I: 209, 224, 231, 232, 269, 270, 275—276, 283, 286, 315, 328, 340, 341, 343, 344, 352; II: 583, 584, 585; III: 236, 266, 427.

— Монастырь православный въ Гощѣ, I: 225; II: 457.

— Коллегіумъ при монастырѣ, II: 431, 457. (Ректоръ **Головчичъ**).

Грановъ, мѣстечко Гайсинскаго у, Подольской губ., II: 594.

Грегоринцы (Gregorynсy), село, находившееся на р. Русавѣ, близъ м. Стѣны, гдѣ-то въ нынѣшнемъ Ямпольскомъ у., I: 188.

Грегоровка, нынѣ **Григоровка**, село Староконст. у. Вол. губ.. при р. Случѣ, I: 301.

Греки, народность, греческіе купцы въ Малороссіи въ половинѣ XVII ст. III: 395—396.

Гремячее, нынѣ **Гремячъ**, мѣстечко Новгородъ-Сѣверскаго у. при р. Судости и рч. Гремячѣ, III: 425.

Гроденъ, городъ въ Галиціи, при озерахъ, гдѣ поляки потерпѣли пораженіе въ 1655 году, I: 193. Ср. также **Солоный-Городокъ**.

Гроденъ-Бедрыховъ, нынѣ **Городокъ**, село Каменецкаго у. Подольской губ., I: 188.

Гродно (въ текстахъ **Городно** и **Городенское** мѣсто), губ. городъ при р. Нѣманѣ, II: 528; III: 215, 216, 335.

— Монастырь Коложа, близъ Гродна, III: 335.

Грубешовъ, уѣздный г. Люблинской губ., при р. Гучвѣ, III: 335.

Грушево, урочище близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.

Губинъ, деревня Луцкаго у., къ ю. отъ м. Торчина, бывшее имѣніе Луцкой епископіи, I: 92, 93.

Гудчій-Бродъ, бывшее имѣніе Луцкаго Братскаго монастыря, I: 77.

Густынь, село Прилуцкаго у. Полт. губ., при р. Удаѣ, II: 433.

— Густынскій Троицкій монастырь, II: 433; III: 393—395. Игуменъ Іосифъ **Ѳеодоровичъ**.

Гусятинъ (въ текстѣ Usiatyn), городъ въ Галиціи и мѣстечко Подольской губ., по обѣ стороны р. Збруча, I: 299, 338.

Д.

Даниловичи (въ текстѣ **Дуниловичи**), мѣстечко въ Ошмянскомъ повѣтѣ, Виленскаго воеводства, II: 528.

Данковъ, село въ Велюнскомъ повѣтѣ Калишскаго воеводства, III: 241.

Данцигъ—см. **Гданскъ**.

Дарница, озеро и ручей въ Остерскомъ у., близъ Днѣпра и с. Позняковъ, II: 482.

Дворецъ, дер. Кременецкаго у. при р. Иквѣ, II: 557.

Девичлискія земли (III: 166)—см. **Дѣвички**.

Девлинская-Волька, Локачской волости, т. е. въ нынѣшнемъ Владиміръ-Волынскомъ уѣздѣ, I: 162.

Дедовичи (III: 80)—см. **Дидовичи**.

Демовка, село Ольгопольскаго у. Подольской губ., I: 191.

— Замокъ, I: 191.

Деребчинъ, село Ямпольскаго у. Подольской губ., II: 594.

Дермань, село Дубенскаго у. Волынской губ., III: 334.

— Монастырь Троицкій, православный, потомъ уніатскій, III: 334.

Десна, рѣка, лѣвый притокъ Днѣпра, II: 474, 483, 487.

Дидовичи (въ текстѣ **Дедовичи**), деревня Луцкаго у. Волынской губ., III: 80.

Дикія-поля, такъ назывались незаселенныя степи на югъ отъ границы Кіевскаго воеводства, I: 173, 175, 196, 216.

Дирваны, поселеніе въ Жмудской землѣ, II: 527.

Дисна, уѣздный городъ Виленской губ., II: 528; III: 336.
— Церковь православная, захваченная уніатами, III: 336.
Днѣпръ, рѣка (иначе **Borysthenis**), I: 173, 174, 176, 177, 185, 186, 187, 198, 201, 202, 209, 216, 217, 223, 245, 272, 294, 316, 320, 324, 325, 334; II: 387, 482, 592; III: 155, 156, 208, 214, 271, 296, 321, 361, 382, 427, 438, 439, 444.
— Днѣпровое войско (I: 224; III: 377)—см. **Запорожское** войско.
— Днѣпровскій Лиманъ, II: 592.
— Днѣпровскіе пороги, I: 174.
Днѣстръ, рѣка, I: 188, 307; III: 205.
Добруджа, мѣстность между низовьями Дуная и Чернымъ моремъ.
— Добруджскія орды Татарскія, I: 294; III: 233.
Довгушка, озеро близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.
Довигялишки, нынѣ **Даугелишки**, мѣст. Свенцянскаго у. Виленской губ., II: 528.
Долгое, озеро на Оболони, близъ Кіева, II: 484, 486.
Долгое, село Владимиръ-Волынскаго у., бывшее имѣніе Луцкаго Братства, I: 77.
Домброва, нынѣ **Дубровна**, мѣст. Горецкаго у. Могилевской губ., при р. Днѣпрѣ, III: 300.
Доминовъ, село близъ г. Люблина, III: 223.
Донъ, рѣка, I: 262; III: 282.
Дорогичинъ, нынѣ **Дрогичинъ**, заштатный городъ Вѣльскаго у. Гродненской губ., при р. Зап. Бугѣ, II: 527; III: 335.
Дорогобужъ, деревня Острожскаго у. Волынской губ.
— Дорогобужскій Успенскій монастырь, III: 335.
Дорсунишки, мѣст. Троскаго у. Виленской губ., II: 528.
Дроздень и **Дроздни**, нынѣ **Дрозды**, село Ковельскаго у. Волынской губ., I: 77.
Дубичи, поселеніе въ Бѣлоруссіи, II: 527.
Дубища, нынѣ **Дубище**, деревня Луцкаго у. при р. Стырѣ, I: 74.
Дубно, уѣздный городъ Волынской губ., I: 177, 181, 255, 262, 265, 270; III: 244, 269, 290, 291, 296, 399, 400, 415.
— Дубенскіе монастыри и церкви, отобранные уніатами, III: 334.

Дубровица, мѣстечко Ровенскаго у. Вол. губ. Дубровицкая протопопія (православная), I: 107—108.

Дубровна (въ текстѣ **Dombrowna**), мѣст. Горецкаго у. Могилевской губ., III: 215, 216, 217 (см. также **Домброва**).

Дунаевъ, деревня въ Кременецкомъ у. Вол. губ., при р. Иквѣ, II: 557.

Дунай, рѣка, I: 331; II: 603; III: 205.

Дунайгродъ, нынѣ **Дунаевцы**, мѣст. Ушицкаго у. Под. губ., III: 175.

Дуналовичи—см. **Даниловичи**.

Дымеръ, мѣстечко Кіевскаго уѣзда, II: 594.

Дѣвица, нынѣ **Салтыкова-Дѣвица**, мѣстечко Черниговскаго уѣзда, III: 208.

Дѣвички, село Переяславскаго у. Полт. губ. (въ текстѣ **Девичлискія** земли Кіево-Никольскаго Пустынскаго монастыря), при рч. **Карани**, III: 166.

Дѣковъ, нынѣ **Дьковъ**, село Ровенскаго у. Вол. губ., при р. Стублѣ, I: 83, 88.

— Церковь (упоминается „презвитеръ Семеонъ"), I: 88.

Дядковичи, нынѣ **Дядкевичи**, село Ровенскаго у. Вол. губ., I: 137—138.

Дятеловскій монастырь (въ текстѣ **Дѣтиловскій**), Пинскаго у. при р. Цнѣ, II: 435.

Е.

Евмынки (?), имѣніе Кіевскаго протопопа Михаила Гунашевскаго, III: 431.

Езерна, мѣстечко въ Галиціи, I: 193.

Ейшишки, поселеніе въ Литвѣ, II: 527.

Ж.

Жабче, нынѣ **Жабча**, деревня Луцкаго у. Вол. губ., I: 93.

Жадзищинъ—см. **Задзищинъ**.

Жванецъ, мѣстечко Каменецкаго у. Под. губ., при Днѣстрѣ, I: 188, 189.

Желѣзнякъ, островъ близъ г. Остра, Черниг. губ., имѣніе Кіево-Братскаго монастыря. II: 474, 479, 483, 487.

Животовъ, мѣстечко Таращанскаго у., II: 599; III: 213.

Жидичинъ, село Луцкаго у. Вол. губ., при р. Стырѣ.

— Монастырь св. Николая, захваченный уніатами, III: 334 (архимандритъ **Суша**, епископъ).

Жиды, (евреи), народъ, I: 203, 241, 253, 262, 298, 307; II: 600; III: 223, 224, 342, 343.

Жировицкій монастырь,—см. **Журовицы**.

Житомиръ, губернскій городъ Вол. губ., при р. Тетеревѣ, II: 456. 577, 579.

— Замокъ, II: 578, 584, 607.

— Староство, II: 574; III: 338.

Жмудь, сѣверозападная часть Литовскаго Вел. Княжества, прилегавшая къ Курляндіи, Балтійскому морю и Пруссіи, (въ текстахъ **Жомойть**, **Жомойтская** земля), II: 520, 527, 539, 541, 542, 545, 546; III: 288.

Жолква, городъ въ Галиціи, III: 335, 343.

Жолтыя-Воды, мѣсто первой битвы Б. Хмельницкаго съ Поляками въ 1648 г.—въ нынѣшнемъ Александрійскомъ у. Херсонской губ., гдѣ протекаетъ рѣчка Жолтая-Вода, I: 176, 177, 205, 216, 220, 320.

Жомойть, **Жомойтская** земля—см. **Жмудь**.

Жосли, мѣстечко Троекаго у. Виленской губ., II: 528.

Журовицы или **Жировицы**, мѣстечко Слонимскаго у. Гродненской губ., при рч. Викнѣ.

— Жировицкій Успенскій монастырь, III: 335.

Жыжморы, нынѣ **Жижморы**, мѣстечко Троекаго у. Виленской губ., II: 528.

З.

Забелье, мѣстность въ Бѣлоруссіи, II: 527.

Забороль, село Луцкаго у., III: 69—75, 147.

— Церковь (упоминается „попъ“ Климентій), III: 73.

Заваловъ, мѣстечко въ Галиціи, близъ г. Галича, I: 262.
— Церковь (упоминается священникъ), I: 262.
Загалье, село Рѣчицкаго у. Минской губ., при р. Вити, I: 358.
Задзищинъ или **Жадзищинъ**, въ Бѣлоруссіи, III: 336.
Заднѣ**прье**, часть Малороссіи, лежащая по лѣвой сторонѣ Днѣпра, I: 210, 211, 225, 255, 262, 264, 309; II: 570; III: 155, 156, 157, 160, 180, 318, 340, 345, 370, 372, 376, 377, 387, 398, 417, 418, 439, 444, 445.
Замостье, уѣздный городъ Люблинской губ., I: 100, 180, 194, 309, 310, 311, 312, 320, 322.
Запольская дорога, шла изъ Кіева на западъ, близъ рч. Борщовки, между нынѣшнимъ с. Жилянами и д. Михайловской-Борщаговкой, II: 476, 485.
Запорожское Войско. Этимъ именемъ обозначалась не только совокупность козачества („городового“ и „низового“), но всего чаще оно синонимично съ понятіемъ „Малороссійская республика“, въ его политическомъ и территоріальномъ значеніи. I: 129, 173, 201, 214, 215, 220, 221, 224, 225, 226, 227, 244, 245, 247, 248, 249, 256, 286, 309, 312, 313, 314, 318, 320, 321, 331, 332, 334—335, 365, 366; II: 418—421, 448, 450, 451, 454, 469, 502, 503, 565, 566, 567, 575, 577, 579, 580, 584, 585; III: 155, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 170, 171, 173, 181, 182, 192, 217, 234, 242, 243, 246, 248, 250, 251, 255, 264, 272, 285, 304, 309, 315, 323, 324, 326, 328, 332, 333, 337, 338, 339, 344, 352, 362, 366, 375, 376, 378, 392, 395, 407, 416, 417, 418, 422, 424, 428, 429, 430, 431, 433, 436, 437, 438, 439, 440, 442, 444, 445.
Запорожье, иначе Запорожская Сѣчь, I: 175, 176, 177, 195, 198, 201, 210, 225, 242, 245, 261, 268, 296, 309, 311; II: 569, 574, 598, 599, 600, 605, 607; III: 250, 252, 270, 271, 279, 281, 282, 361, 363, 367, 376 (См. также **Низъ**).
— Запорожская дорога — изъ Чигирина въ Сѣчь; на этомъ пути находились и Желтыя-Воды, I: 220.

Запорожцы, т. е. козаки Сѣчевые, III: 271, 281, 282, 286, 430.

Заславъ, уѣздный городъ Волынской губ. при р. Горыни, I: 233, 265, 270, 348, 349; III: 266, 367, 368, 415, 427.

Заставье, часть села Уйнъ, въ Локачевской волости, т. е. въ нынѣшнемъ Владиміръ-Волынскомъ уѣздѣ, I: 161.

Збаражъ, городъ въ Галиціи, при р. Гнѣзнѣ, I: 181, 182, 184, 273, 274, 353, 354, 356, 357, 360, 365; II: 591.

Зборовъ, мѣстечко въ Галиціи, при р. Стрыпѣ, I: 181, 182, 188, 193, 359, 360, 361, 363, 365, 366; II: 565, 567; III: 210.

— Зборовская граница Украины (III: 427), т. е. граница, опредѣленная Зборовскимъ договоромъ 1649 года.

Звозъ, нынѣ **Свозъ**, деревня Луцкаго у. Вол. губ., III: 81.

Звонки, нынѣ **Звонкова**, деревня Кіевскаго у., при р. Ирпени, II: 462.

Звягель, нынѣ **Новградволынскъ**, уѣздный городъ Вол. губ., I: 315, 328, 329.

— Замокъ, I: 315. Костелъ, I: 315.

— Звягельскій козацкій полкъ въ 1649 г. I: 328 (полковникъ Тыша).

Зельва, нынѣ **Зелоша**, мѣстечко Волковыйскаго у. Гродненской губ., II: 527.

Злочовъ, нынѣ **Золочовъ**, городъ въ Галиціи, I: 193.

Зміевиска, имѣніе митроп. П. Могилы въ Белзскомъ воеводствѣ, II: 432.

Зубилыно, деревня Луцкаго у. Вол. губ., I: 21, 24.

Зѣньковъ, нынѣ **Зиньковъ** или **Зиньковцы**, мѣстечко Летичевскаго у. Подольской губ., III: 427.

Зѣньковъ, нынѣ **Зиньковъ**, уѣздный городъ Полтавской губ., III: 332.

И.

Ивангородъ, мѣстечко Борзенскаго у. Черниг. губ., при р. Острѣ, II: 484.

— Ивангородскій лѣсъ (имѣніе Кіево-Братскаго монаст.), II: 474, 484.

— Ивангородскій ключъ, II: 474, 484.

— Ивангородская козацкая сотня (Нѣжинскаго полка), II: 472, 473, 475, 484, 487.

Игуменъ, уѣздный городъ Минской губ., III: 336.
— Церковь Прочистенская, III: 336.
Изба (?), поселеніе вблизи с. Полоннаго, т. е. въ нынѣшнемъ Новградволынскомъ уѣздѣ, III: 305.
Избитское, озеро близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.
Измаилъ (въ текстѣ Smaił, городъ турецкій), уѣздный городъ Бессарабской губ., при р. Дунаѣ, III: 205.
Икава, нынѣ **Иква**, рѣка въ Волынской и Подольской губ., лѣвый притокъ Буга, I: 302.
Ильинцы, нынѣ **Линцы**, мѣстечко Липовецкаго у. Кіевской губ. при р. Собѣ, I: 175; III: 175.
Ингулецъ-Малый, рѣчка въ Херсонской губ., правый притокъ Днѣпра, I: 173, 174.
Иновладъ, городъ въ Польшѣ, 192.
Инфлянты, т. е. Лифляндія, страна, III: 164.
Иржищевъ,—см. **Ржищевъ**.
Ирклѣевъ, нынѣ **Ирклѣевъ**, мѣстечко Золотоношскаго у. Полтавской губ., III: 66.
— Ирклѣевскій козацкій полкъ, III: 332, 404.—Полковникъ Матвѣй **Папкевичъ**.
Ирпень, рѣка, правый притокъ Днѣпра, II: 447, 450, 474, 478, 483, 487.
Ичня, мѣстечко Борзенскаго у. Черниг. губ.—Иченская протопопія (протопопъ Симеонъ **Адамовичъ**), III: 392.

К.

Казимиръ, нынѣ **Казимержъ**, мѣстечко Новоалександрійскаго у. Люблинской губ., III: 228.
Калмыки, народъ, III: 202.
Калюжъ или Калюшъ, мѣстечко въ Галиціи, III: 175.
Каменецъ (также **Каменецъ-Литовскій**), мѣстечко Брестскаго у. Гродненской губ, II: 527; III: 241, 263, 276.

Каменецъ, также **Каменецъ-Подольскій**, губернскій городъ Подольской губ. при р. Смотричѣ, I: 182, 183, 184, 185, 187, 188, 262, 272, 274, 307, 308, 325, 334, 347, 354, 358, 364; III: 26, 169, 193, 202, 214, 241, 283, 294, 307, 408, 427.

— Замокъ, I: 347.

— Армяне въ Каменцѣ, I: 307.

Каменица, нынѣ **Каменка**. рѣчка въ Васильковскомъ у. Кіевской губ., притокъ Роси, II: 596, 597.

Каменный-Затонъ, урочище, а потомъ крѣпость на берегу Днѣпра, гдѣ нынѣ село **Каменка** (иначе **Малая-Знаменка**) Мелитопольскаго у. Таврической губ., при р. Конской, противъ Никополя, I: 202.

Камень-Чолганскій—см. наоборотъ.

Каневъ, уѣздный городъ Кіевской губ., при р. Днѣпрѣ, I: 201; II: 422, 455.

— Каневскій козацкій полкъ, I: 292.

Карасинъ, село Луцкаго у. Вол. губ, III: 87, 88.

— Церковь, III: 89.

Карпиловка, село Остерскаго у. Черниг. губ., II: 474, 482, 483, 485, 487.

Катеринина-гора, урочище близъ с. Баева, Луцкаго у., III: 119, 120.

Кгданскъ, городъ,—см. **Гданскъ**.

Кгераноины—см. **Геранойны**.

Керстоймоня, поселеніе въ Литвѣ, въ Упитской волости, II: 527.

Кильборнъ, иначе **Кинбурнъ**, упраздненная крѣпость при Днѣпровскомъ Лиманѣ, на оконечности Кинбурнской косы (въ Днѣпровскомъ у. Таврич. губ.), III: 205.

Киселювка, село Сосницкаго у. Черниг. губ., при рч. Менѣ, III: 425.

Кистеръ, село Стародубскаго у. Черниг. губ., III: 425.

Кіевъ, губ. городъ, при Днѣпрѣ (въ текстахъ XVI—XVII вв. подъ именемъ Кіева преимущественно разумѣется нынѣшній Подолъ), I: 8, 11, 69, 185, 209, 211, 262, 269, 315, 316, 321, 322, 324, 327, 328—331, 333; II: 386, 393, 395—400.

402—404, 411, 412, 414, 417, 427, 430, 440, 442, 443, 456, 462, 464, 468, 469, 475, 477—488, 489—496, 504, 507, 566, 568, 569, 571, 575, 576, 594, 596, 601; III: 162, 213, 274, 286, 324, 357, 361, 383, 403, 409, 431, 433, 435, 438, 439.

Кіевъ, Академія, прежде Братская школа, Коллегія, I: 322; II: 386, 387, 388, 398, 399, 407, 412—422, 430—434, 439, 441—444, 450—452, 455, 457, 459—462, 464—469, 478, 488—492, 493—496, 498—500, 501, 503—505, 507—508, 600. (См. еще: Русскія школы въ Кіевѣ).

— Боричевъ ровъ (Ср. Рождественскій взвозъ), II: 486.

— Валы, II: 476, 484, 485.

— Верхній городъ (нынѣшній Старый), II: 481, 493.

— Водопроводъ (трубами изъ „Кіевской горы“ въ Братскій монастырь), II: 477, 484, 487.

— Дворъ Аксаковскій (Оксаковскій), II: 475, 478, 481, 483, 487.

— Дворъ Андреевскій, II: 481.

— Дворъ Борецкаго Іова, митрополита, въ Нижнемъ городѣ, противъ двора п. Романа Чудновца, II: 408.

— Дворъ Вороничевскій, II: 475, 478, 481, 483, 487.

— Дворъ Выговскій, II: 475, 480, 483, 487.

— Дворъ Гавритинскій, II: 475, 481, 484, 487.

— Дворъ Голубовскій, II: 475, 481, 483, 487.

— Дворъ Кіевскаго полковника Василія Дворецкаго, II: 475, 478, 484, 487.

— Дворъ Держикрая Ивана, II: 478.

— Дворъ Динкова Петра, козака, II: 477.

— Дворъ Закаленичевскій, II: 475, 483, 487.

— Дворъ Калениковскій, II: 477.

— Дворъ Киселя Адама, въ Нижнемъ городѣ, II: 477.

— Дворъ Криницкій или Креницковскій, II: 475, 477, 478, 481, 483, 487.

— Дворъ Кучинскій, въ Скольникахъ, противъ церкви Рождества Христова, II: 475, 476, 477, 480, 483, 487.

Кіевъ, Дворъ Лозчиной Галшки, гдѣ нынѣ Братскій монастырь. II: 385—390.
— Дворъ Митковскій, близъ соборной, т. е. Успенской, церкви, II: 475, 481, 483, 487.
— Дворъ Могилы Петра, вблизи двора Адама Киселя, II: 477.
— Дворъ Муховецкій, на Борисоглѣбской улицѣ, II: 475, 481, 483, 487.
— Дворъ Пекулитскій, II: 475, 478, 481, 483, 487.
— Дворъ Почеки Іеронима, II: 481.
— Дворъ Свершковскій или Сверчковскій, близъ церкви Борисоглѣбской, къ рядамъ, II: 475, 476, 481, 483. 487.
— Дворъ Созоновскій, подлѣ шпиталя и школы соборной церкви, т. е. Успенской, II: 475, 481, 483, 487.
— Дворъ Соленика Сергѣя, близъ Житняго торга, II: 475, 481, 483, 487.
— Дворъ Сулимовскій, противъ церкви Николая Добраго, II: 477.
— Дворъ Хмелевскій или Хмельницкій, II: 478, 481, 483, 487.
— Дворъ Ходыки-Кременицкаго Василія, сосѣдній съ дворомъ Галшки Лозчиной, II: 387.
— Дворъ п. Чудновца Романа, II: 408.
— Житный торгъ, II: 481.
— Замокъ на горѣ Киселевкѣ, I: 333; II: 428, 438, 572; III: 157.—Фортка Острожская въ замкѣ, II: 486.
— Кладбище въ Кіевѣ, близъ Клова, 476, 485.
— Кловъ Верхній, урочище, тамъ же и ручей, II: 476, 485.
— Коллегія Братская—см. Академія.
— Костелы и кляшторы католическіе въ Кіевѣ, I: 325, 333.
— Костелъ (и монастырь) Доминиканскій, св. Николая, II: 447, 450, 452, 453.
— Костелъ (и монастырь) іезуитскій, I: 325, 333; II: 448.
— Кощавецъ, или Кощавый бродъ, на р. Лыбеди, II: 476, 484, 485.
— Магистратъ Кіевскій, II: 484.
— Ласковая роща, II: 476, 485.

Кіевъ, Монастырь Братскій Богоявленскій, II: 386, 387, 388, 391—393, 398, 399, 402—404, 412—422, 424, 428, 429, 432, 434, 435, 437, 441—451, 455, 457, 459—463, 466—468, 470, 471, 473 - 504.

— Монастырь Выдубицкій Михайловскій, II: 424, 425, 432, 435.

— Монастырь Кирилловскій Троицкій, II: 397.

— Монастырь Михайловскій Златоверхій, съ предѣлами Введенія Божьей Матери и св. Варвары, I: 57; II: 397, 401—408, 409, 410, 428, 435.

— Монастырь Михайловскій женскій, II: 408.

— Монастырь Печерскій, также Кіевопечерская Лавра, II: 397, 407, 410, 411, 416—420, 424, 425, 427, 430, 432, 434—436, 439, 440, 507, 508.

— Монастырь Печерскій женскій, I: 72. — Игумена княгиня **Курцевичъ**.

— Монастырь Пустынскій Николаевскій, II: 397, 424, 435; III: 166.

— Нижній Кіевъ, или Нижній городъ (Подолъ), II: 475, 477, 478, 483, 487.

— Оболонь, луговая низменность между Подоломъ и Вышгородомъ, II: 476, 484.

— Оринінскій Провалъ, урочище, II: 476, 484, 485.

— Печерскъ, Кіевъ-Печерскій, Печерское мѣстечко, II: 433, 502.

— Преварка (Пріорка), предмѣстье Кіева, II: 450, 478, 484.

— Ратуша Кіевская, II: 480; III: 245, 249.

— Рождественскій взвозъ (Ср. Боричевъ), II: 486.

— Рутка или Рутокъ (вѣрнѣе Рудка), урочище или ручей, недалеко кладбища и Клова, II: 475, 485.

— Рынокъ, въ Нижнемъ городѣ, II: 387.

— Ряды (торговые) въ Нижнемъ городѣ, близъ церкви Борисоглѣбской, II: 481.

— Скольники, урочище на Подолѣ, подъ горою, противъ церкви Рождества Христова, II: 477.

— Соколій Рогъ, урочище въ нынѣшней Дворцовой или Печерской части города, близъ Клова, II: 474, 475, 484, 485, 487.

Кіевъ, Типографія при Академіи, II: 507.
— Типографія Тимоѳея Вербицкаго, II: 408
— Торгъ, или торговая площадь на Подолѣ, II: 478, 480.
— Торгъ Житный—см. наоборотъ.
— Церкви въ замкѣ Кіевскомъ, на Кисловской горѣ, I: 333.
— Церковь Благовѣщенія Богородицы, придѣлъ въ Братскомъ монастырѣ, II: 398.
— Церковь Борисоглѣбская (также Глѣба-Бориса), на Подолѣ, II: 477, 481.
— Церковь св. Варвары, придѣлъ въ Михайловскомъ монастырѣ, II: 409.
— Церковь Василіевская „мѣская", фундованная гетманомъ Сагайдачнымъ (на Подолѣ), 450, 478.
— Церковь Введенія Богородицы, придѣлъ въ Михайловскомъ монастырѣ, II: 409.
— Церковь Воздвиженія Креста, на Горѣ (Старомъ-Кіевѣ), II: 428—429, 462, 474, 475, 476, 484, 485, 486, 487.
— Церковь Глѣба-Бориса—см. Борисоглѣбская.
— Церковь Десятинная, Пресвятой Богородицы, II: 426, 432.
— Церковь Ильинская, на Подолѣ, II: 478.
— Церковь Николая Добраго, на Подолѣ, II: 477, 481.
— Церковь Рождества Христова, на Подолѣ, II: 477, 480.
— Церковь Софійская, каѳедральная, I: 69, 327; II: 424, 425, 426, 431, 435; III: 158, 274.
— Церковь Спаса (на Берестовѣ), II: 431.
— Церковь Спаса (на Подолѣ), II: 398
— Церковь Трехсвятительская, на Горѣ (Старомъ-Кіевѣ), II: 428—429, 462, 474, 475, 484, 485, 486, 487.
— Церковь Успенія Богородицы (соборная) на Подолѣ, II: 397, 477.
— Церковь св. Ѳеодосія, на Печерскѣ, II: 433.
— Улица Глѣбо-Борисовская, на Подолѣ, II: 477, 481.
— Улица на Подолѣ, отъ церкви Рождества Христова къ торговой площади, II: 480.

Кіевъ, Улица тамъ же, отъ торговой площади къ церкви св. Иліи, II: 478.
— Школа при Печерскомъ монастырѣ, основанная Петромъ Могилою и впослѣдствіи соединенная съ Братскою, II: 410—411, 413, 416, 418, 419.
— Школы Братскія—см. Академія.
— Школы Русскія въ Кіевѣ (разумѣются Братскія), I: 333; II: 430, 450.
— Школа при Успенской соборной церкви на Подолѣ, II: 481.
— Шпиталь (богадѣльня и странноприимный домъ) при Братскомъ монастырѣ, II: 386, 387, 398, 404, 405, 422, 478.
— Шпиталь при церкви Николая Добраго, II: 481.
— Шпиталь при церкви св. Ѳеодосія, на Печерскѣ, II: 433.
— Кіевская земля, Кіевщина, II: 599.
— Кіевскій козацкій полкъ, II: 574, 581; III: 261.
— Кіевское Братство, II: 391—400, 401—405, 407, 412—422, 430, 439, 441, 461, 467.
— Кіевское Братство Младенческое, II: 396.
— Домъ братскихъ пѣвчихъ, II: 481.
— Кіевское воеводство, I: 210, 296, 315, 325, 334; II: 385, 386, 392, 404, 412, 432, 464, 565, 573, 576, 577, 579, 580, 584, 598, 599, 601, 607; III: 314, 337, 338.
— Кіевскій церковный соборъ въ 1629 г., III: 54.
Кіяны, мѣстечко въ Польшѣ, III: 268.
Клевань, мѣстечко Ровенскаго у. Вол. губ., при р. Стублѣ, I: 290; III: 317.
— Клеванскій ключъ, I: 83.
Клещи, село въ Бѣлоруссіи, въ Витебскомъ архіепископствѣ, III: 336.
Клиточное озеро близъ Карпиловки, Остерскаго у., собственность Кіево-Братскаго монастыря, II: 483.
Кловъ, урочище въ Кіевѣ,—см. **Кіевъ**.
Кнышинъ, заштатный городъ Бѣлостоцкаго у. Гродненской губ., II: 546; III: 335.

Княжій Затонъ, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.

Кобринъ, уѣздный городъ Гродненской губ., при р. Мухавцѣ, I: 314, 331.

— Монастырь и архимандрія, III: 336.

Ковалинъ, село Переяславскаго у. Полт. губ., при рч. Карани, III: 166.

Ковель, уѣздный городъ Волынской губ., при р. Турьѣ, III: 335.

Ковно, губернскій городъ, при впаденіи р. Вилін въ Нѣманъ, II: 528, 536.

Кодакъ, крѣпость на островѣ Днѣпра, у Кодацкаго порога, ниже устья р. Самари, I: 174, 175, 176, 202, 323, 327, 331; III: 271. Комендантъ **Гродзицкій** Криштофъ.

Кодня, мѣстечко Житомирскаго у., III: 440.

Кожангородокъ (въ текстѣ просто **Городокъ**), мѣстечко Пинскаго у. Минской губ., при р. Цнѣ, II: 527.

Козелецъ, уѣздный городъ Черниговской губ., при р. Острѣ, III: 349.

Козинъ-Ставъ, нынѣ **Козинъ**, деревня Луцкаго у., III: 82.

Козлиничи (въ текстѣ ошибочно **Козиничи**), деревня Луцкаго у. Вол. губ., при р. Стырѣ, III: 83—84.

Козулиная, вѣтка, т. е. протокъ Днѣпра, у праваго берега, противъ Никополя, III: 279.

Колки, мѣстечко Луцкаго у. Вол. губ., при р. Стырѣ, III: 78—80.

Колодези, нынѣ **Колодежно**, село Луцкаго у. Вол. губ., I: 92, 93.

Коложа, урочище близъ г. Гродна, III: 335.

— Коложскій православный монастырь и архимандрія, III: 335.

Кольчинъ, нынѣ **Кульчинъ** или **Кульчины**, мѣстечко Староконстантиновскаго у. Вол. губ., I: 258, 260, 267.

Комарово, урочище близъ с. Карпиловки, Остерскаго у. Черниг. губ., II: 483.

Конева, мѣстность въ Литвѣ (?), II: 527.

Конотопъ, уѣздный городъ Черниг. губ., III: 345, 356.

Константиновъ-Новый, нынѣ **Новоконстантиновъ**, мѣстечко Литинскаго у. Подольской губ., при Ю. Бугѣ, I: 262, 353, 356.

Константиновъ-Старый (въ текстѣ чаще просто **Константиновъ**), нынѣ **Староконстантиновъ**, уѣздный городъ Вол. губ., при р. Случѣ, I: 177, 178, 179, 253, 254, 257, 259, 262, 265, 266, 268, 277, 287, 292, 297, 298, 300, 301, 302, 303, 305, 320, 356; III: 266.

Константинополь, столица Турціи, I: 213, 233, 235, 236, 321; II: 587, 589; III: 187, 212.

Корецъ, мѣстечко Новградволынскаго у. Вол. губ., I: 315, 328; III: 54, 198, 266, 344, 427.

— Кореччизна (Корецкая волость), III: 289.

Корнякловъ, мѣстечко Ковенской губ., при р. Вилін, II: 528.

Корона, Корона Польская, такъ называлось собственно Польское королевство, въ отличіе отъ Великаго княжества Литовскаго и другихъ областей, I: 169, 204, 206, 208, 209, 218, 224, 225, 242, 248, 251, 256, 259, 271, 286, 332, 356; II: 392, 567; III: 33, 156, 181, 200, 228, 299, 304, 334, 336, 339, 387.

Корсунь, мѣстечко Каневскаго у, при р. Роси, I: 173, 175, 176, 177, 182, 201, 203, 215, 217, 218, 220, 320; II: 594; III: 202, 219, 293, 349, 352, 353, 396.

— Корсунскій полкъ козацкій, I: 254, 264.—Полковникъ **Шангирей**.

Коршевъ, село Луцкаго у. Вол. губ., при рч. Полонкѣ, III: 98, 99, 113, 121—134, 135, 138, 148, 151.

Коршовская рѣчка, тамъ же, III: 131.

Коршовъ, поселеніе въ Жмудской землѣ, II: 527.

Косачовка, село Остерскаго у. Черниг. губ., при болотѣ Выдрѣ, II: 474, 479, 482, 487.

Котельва, урочище, „криница“ надъ Днѣпромъ, на Оболони, подъ Кіевомъ, близъ Чорторыя, II: 486.

Котельня, мѣстечко Житомирскаго у., при р. Гуйвѣ, III: 368, 371, 372, 373, 376, 378, 381, 384, 386, 398, 408.

Которъ, нынѣ **Котурка**, рѣчка, въ Кіевскомъ у., правый притокъ Ирпеня, впадаетъ въ с. Мостищахъ, II: 447, 450, 474, 478, 483, 487.

Кочугуры, нынѣ **Кучугуры**, урочище въ Александровскомъ у. Екатеринославской губ., между низовьями р. Конской и Днѣпромъ, I: 173.

Кошаръ, мѣстечко, нынѣ **Кошары-Новые**, село Ковельскаго у. Вол. губ., I: 157—160.

— Кошерская волость, I: 159.

Кошаръ-Старый, нынѣ **Кошары-Старые**, деревня Ковельскаго у., I: 157—160.

Кощавецъ и Кощавый-бродъ—см. **Кіевъ**.

Краковъ, городъ въ Галиціи, древняя столица Польши, на лѣвомъ берегу Вислы, I: 181, 192, 193, 310, 320, 331, 366; II: 596 III: 57.

Красиловъ, мѣстечко Староконстантиновскаго у. Вол. губ., I: 179.

Краснодубье, село, нынѣ **Краснодубы**, деревня Ковельскаго у. Волынск. губ., I: 157—160.

Красное, мѣстечко Янпольскаго у. Под. губ., I: 183; II: 582; III: 179, 180.

Красное-Село, въ Литвѣ (?), II: 528.

Краснополе, нынѣ **Краснополь**, мѣстечко Житомирскаго у., близъ верховьевъ р. Тетерева, II: 594.

Краснославъ, уѣздный городъ Люблинской губ., при р. Вепржѣ, I: 246; III: 221, 232, 335.

Крево, мѣстечко Ошмянскаго у. Виленской губ., II: 528.

Кременецъ, уѣздный городъ Волынской губ., I: 265; II: 557, 558; III: 335.

Крехаевъ (?), имѣніе Кіевскаго протопопа Мих. Гунашевскаго, III: 431.

Креховъ, село въ Галиціи близъ г. Жолквы, II: 433; III: 343.

— Креховскій православный монастырь, II: 433; III: 342.

Кречевичи, село Ковельскаго у. Вол. губ., III: 85, 86.

Крещатая-долина, урочище подъ Кіевомъ, II: 476, 484, 485.

Криницкая земля (II: 477)—см. **Кіевъ, дворъ Криницкій**.

Критъ, островъ на Средиземномъ морѣ, III: 187.

Крова, урочище близъ с. Карпиловки, Остерскаго, у., II: 483.

Кромки, мѣстечко Россіенскаго у. Ковенской губ., II: 527.

Кругель, село Ковельскаго у. Вол. губ., I: 157—160.

Крупецъ, мѣстечко Дубенскаго у. Вол. губ., I: 257, 270.

Крухиничи, село Владиміръ-Волынскаго у., близъ м. Локачей, I: 161, 164.

Крыловъ, мѣстечко Чигиринскаго у. Кіев. губ., при впаденіи Тясмина въ Днѣпръ, I: 174, 175, 337; III: 271.

Крымъ, Таврическій полуостровъ, особое царство Татарское, I: 173, 174, 193, 200, 209, 211, 235, 249, 366; II: 579, 586, 592, 203; III: 187, 188, 198, 205, 211—214, 320, 387.

Ксаверовъ (въ текстѣ неправильно **Саворовъ**), мѣстечко Овруцкаго у. Вол. губ., при р. Каменкѣ, II: 448, 449, 452, 453.

Кудинова-Гребля (и неправильно **Кудиновская**), деревня Остерскаго у. при р. Острѣ, II: 474, 483, 487.

Кузьминъ, мѣстечко Староконстантиновскаго у. Вол. губ., при р. Случи, I: 301.

Кульчинъ—см. **Кольчинъ**.

Кумейки, село Черкасскаго у. Кіев. губ., близъ р. Роси, I: 225.

Купель, мѣстечко Староконстантин. у. Вол. губ., I: 180.

Купчинцы, село Литинскаго у. Под. губ., I: 184.

Куськовцы (въ текстѣ **Kuszykowcy**), теперь **Великія** и **Малыя**, два села въ Кременецкомъ у. Вол. губ., I: 294.

Кутно, городъ въ Польшѣ, I: 192.

Кучманскій-шляхъ Татарскій, проходившій по южной части нынѣшней Подольской губ., черезъ уѣзды Балтскій и Ольгопольскій и направлявшійся къ Львову, I: 255.

Кушниковцы—см. **Куськовцы**.

Л.

Лавриновъ-кутъ, повидимому, такъ называлось предмѣстье г. Галича, гдѣ находилась Михайловская церковь, I: 262.

Лавришевъ, село Новогрудскаго у. Минской губ., при р. Нѣманѣ, III: 336.

— Лавришевскій православный монастырь, III: 336.

Лавровъ, село Луцкаго у. Вол. губ., III: 128, 147, 148.

Ладинскій женскій Покровскій монастырь, въ Прилуцкомъ у. Полт. губ., при р. Удаѣ, III: 396—397. Игуменья **Серафима**.

Лебеда (Lebeda) (III: 361)—см. **Лыбедь**.

Лебедевъ, нынѣ **Лебедзевъ**, мѣстечко Вилейскаго у. Виленской губ., II: 528.

Ленчица, главный городъ Ленчицкаго воеводства, въ Польшѣ, I: 192.

Лепуны, нынѣ **Лейпуны**, мѣстечко Новотрокскаго у. Виленской губ., II: 527.

Лида, уѣздный городъ Виленской губ., II: 528; III: 336.

— Церковь (св. Спаса), III: 336.

Лиманъ Днѣпровскій, II: 592.

Линокъ, озеро близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.

Линцы (I: 175; III: 175)—см. **Ильинцы**.

Липовецъ, уѣздный городъ Кіевской губ., I: 175, 183; III: 204.

Лисянка, нынѣ **Лисановцы**, село Летичевскаго у. Подольской губ., I: 262.

Литва, Литовское великое княжество, т. е. нынѣшнія сѣверозападныя губерніи со включеніемъ нѣкоторыхъ прилегающихъ мѣстностей со стороны губерній внутреннихъ и прибалтійскихъ, I: 169, 204, 206, 207, 232, 246, 318, 324, 332, 340; II: 396, 511, 513, 517, 554, 555, 558, 559, 567, 601; III: 181, 260, 286, 298, 303, 334, 335, 336, 365, 435, 437, 443.

Литовижъ, село Владиміръ-Волынскаго у., при р. Западномъ Бугѣ, I: 61.

Лифляндія—см. **Инфлянты**.

Лобачовщина, иначе **Лобковщина**, имѣніе Кіево-Братскаго монастыря, II: 458—460, 462.

Ловичъ, польскій городъ въ Познанскомъ воеводствѣ, I: 192, 208.

Лоевъ, мѣстечко Рѣчицкаго у. Минской губ., при р. Днѣпрѣ, I: 336, 339; III: 194.

Лозовъ (I: 336, 339)—ошибочно вмѣсто **Лоевъ**.

Локачи, мѣстечко Владиміръ-Волынскаго у., при р. Лугѣ, I: 161—165.

— Замокъ, I: 161, 163.

Локачи-Старые, часть мѣстечка Локачей, I: 161.

Ломачинская-Волька, нынѣ **Ломачинка**, деревня Ковельскаго у. Вол. губ., III: 87, 93.

Лопуховатое, озеро близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.

Лосичи, королевская волость въ Литвѣ, въ нынѣшней Гродненской губ. II: 527.

Лососиная, королевская волость въ Литвѣ, въ Троекомъ воеводствѣ, II: 527.

Лохвица, уѣздный городъ Полтавской губ., III: 321, 324, 326, 361.

Лутава, деревня Остерскаго у., Черниг. губ., II: 474, 479, 480, 482, 487.

Лутавка (также **Лутава**), рѣчка, тамъ же, II: 474, 480, 483, 487.

Луцкъ, уѣздный городъ Волынской губ., при р. Стырѣ, I: 3, 4, 5, 9, 10, 16, 17, 26, 28, 65, 75, 79, 138, 187, 271, 290, 295, 342; III: 268, 317, 329, 331.

— Глушецъ, рѣчка, притокъ Стыра, I: 85, 115.

— „Гора Святая“ въ Луцкѣ, надъ рч. Глушцемъ, I: 115.

— „Гостинецъ Луцкій ку Львову“, (большая дорога), III: 115, 127, 136, 147, 148.

— Друкарня (типографія) Братская, I: 41, 65—66.

— Замокъ верхній, I: 7, 14; II: 557, 558, 559; III: 354.

— Замокъ окольный, I: 22.

— Зубцевскій грунтъ (усадьба), на которомъ построена Братская церковь и шпиталь, I: 80.

— Кандыбовскій грунтъ, собственность Братства, I: 116.

— Ключъ Луцкій, II: 327.

— Комора мытная въ Луцкѣ, II: 554, 556, 557.

— Конвентъ тринитаровъ, I: 114—116.

— Корчмы іезуитскія въ Луцкѣ, I: 115.

— Костелъ (и кляштóръ) Бернардинскій, I: 115.

— Костелъ каѳедральный св. Троицы, въ окольномъ замкѣ, III: 317.

— Монастырь Братскій, общежительный, Крестовоздвиженскій, I: 36—43, 59, 62—66, 72, 76, 77—79, 83, 85, 91—96, 108, 111, 114.

Луцкъ, Ратушъ въ Луцкѣ, I: 14.
— Типографія Братская въ Луцкѣ, I: 41, 65—66.
— Церковь Братская Крестовоздвиженская, при монастырѣ того же имени, I: 5, 7, 8—10, 17, 19, 20, 24, 27—28, 31, 34, 42, 43, 47, 58, 66, 72—74, 77, 83, 85, 90, 91, 97, 111, 115, 117—124.
— Церковь Дмитріевская, въ окольномъ замкѣ, I: 3.
— Церковь св. Михаила архангела, I: 115.
— Церковь Рождества Христова, I: 85, 115.
— Церковь Пречистенская, на св. Горѣ, бывшій нѣкогда монастырь, I: 72.
— Школа Братская, православная, I: 5, 7, 17, 32, 34, 39, 42, 44—54.
— Шпиталь (богадѣльня) „старожитный рускій“ въ Луцкѣ, I: 4, 5.
— Шпиталь Братскій, I: 7, 23, 42, 58, 72, 73, 80—81, 85, 93.
— Луцкій повѣтъ, III: 354.
— Луцкое православное Братство, т. I, весь первый отдѣлъ.—„Молодшее“ Братство, I: 54—57.
— Луцкая епископія православная, III: 274.
— Пожаръ Луцка въ 1617 году, I: 4.
Лыбедь (также **Лебедь**), рѣчка, вытекающая изъ предмѣстья Кіева Шулявщины и впадающая ниже города въ Днѣпръ, II: 476, 485; III: 361.
Лысковъ, мѣстечко Волковыйскаго у. Гродненской губ., II: 527.
Львовъ (въ текстахъ также **Илвовъ**, **Лвовъ**), главный городъ бывшаго Русскаго воеводства, нынѣшней Галиціи, при р. Полтвѣ, I: 180, 188, 218, 232, 274, 295—297, 302, 303—306, 321: II: 411; III: 3, 9, 11—13, 16, 20, 22, 28, 30, 32, 43, 47, 50, 51, 53, 54, 62, 63, 64, 190, 280, 290, 309, 342, 343, 345, 364.
— Замокъ, III: 22, 39, 43, 46, 55, 62, 64. Вашни замковыя („вежи“): „Весола“, III: 41: „Празинекъ“, III: 42, 47, 49; „Руская вежа“, III: 47.

Львовъ, Іезуиты Львовскіе, III: 52.
— Краковская брама (крѣпостныя ворота), III: 342.
— Краковское предмѣстье, III: 22.
— Монастырь армянскій, III: 55.
— Монастырь Онуфріевскій (православный), въ Краковскомъ предмѣстьѣ, III: 20, 21, 22—27, 30—32, 37, 44, 45, 55—57, 62—64.
— Площадь Армянская, въ томъ же предмѣстьѣ, III: 55.
— Ратушъ Львовскій, III: 40, 41, 44, 45.
— Рынокъ, III: 44, 45, 48.
— Типографія („друкарня") братская, III: 12, 15, 17, 25, 35, 36, 58.
— Церкви „предмѣстскія", III: 44.
— Церковь каѳедральная св. Георгія, или Юріевская, III: 65—66.
— Церковь Успенская, братская, II: 411; III: 4, 8, 12, 15, 22, 28, 36, 37, 38, 40, 51.
— При ней „звоница" (колокольня), III: 37.
— „Школа, або божница жидовская" (синагога), III: 52.
— Шпиталь братскій, III: 15, 25, 29, 44.
— Шпиталь при Онуфріевскомъ монастырѣ, III: 30—31.
— Ярмарокъ Львовскій, III: 265.
— Львовское православное Братство при Успенской церкви, II: 392; III: (весь первый отдѣлъ).
— Львовское посполитое рушенье 1649 года, I: 359.
— Во Львовѣ моровое повѣтріе въ 1589 году, III: 16.
Лѣсники, село Кіевскаго у., къ югу отъ Кіева, I: 316.
Любартовъ, а чаще **Любаръ**, нынѣ Любаръ, мѣстечко Новградъ-Волынскаго у. при р. Случѣ, I: 181, 270, 349; II: 593, 594, 595; III: 434.
Любекъ, городъ въ Германіи, III: 164.
Любечъ, мѣстечко Городнянскаго у. Черниг. губ., II: 528; III: 194.
Люблинъ, губернскій городъ при р. Быстрицѣ, I: 182, 194, 221, 246, 320; III: 221—226, 228—232, 309, 311, 328, 353, 354.

Люблинъ, магистратъ въ немъ, III: 221, 223, 224, 228, 230.
— Монастырь и церковь (православные), III: 335, 354.
— Предмѣстье Краковское, III: 223.
— Ратушъ, III: 222, 223, 228.
— Рынокъ, III: 224.
— Церковь (неизвѣстно, какая именно), I: 107.
— Люблинская унія 1569 года, III: 41, 42, 43, 44.
— Люблинскій съѣздъ (colloquium) православныхъ и уніатовъ для взаимнаго соглашенія въ 1680 году, I: 109.
— Люблинъ взятъ козаками въ 1655 году, III: 221—232.
Любовъ, городъ въ Литвѣ, въ Трокскомъ воеводствѣ, II: 528.
Любомль, мѣстечко Владимиръ-Волынскаго у., I: 167; III: 339.
Любошаны, королевская волость въ Бѣлоруссіи, II: 528.
Лясковая (или **Лесковая**) роща и сѣножать подъ Кіевомъ, II: 476, 485.
Ляхи, Поляки (послѣднее названіе въ текстахъ малоупотребительно), I: 220, 228, 243, 253, 264, 297, 308, 318, 319, 321, 322, 324; II: 447, 594, 595, 596; III: 159, 183, 194, 218, 219, 283, 286, 287, 300, 301, 394, 423, 424, 425, 427, 430.
Ляцкая земля—Польша, I: 318, 319, 320. См. еще **Польша**.
Ляховичи, мѣстечко Слуцкаго у. Минской губ., II: 528.
Ляховцы, мѣстечко Острожскаго у. Вол. губ., I: 265, 268, 269, 273, 274, 285; III: 272, 285.

М.

Мазовецкое воеводство, занимало срединную часть нынѣшняго Царства Польскаго, I: 204.
Максимовка, село Кременчугскаго у. Полт. губ., III: 271.
Малая-Россія—см. **Русь-Малая**.
Мальборкъ, нынѣ **Маріенбургъ**, городъ въ Пруссіи, I: 205.
Маначинъ, село Староконстантин. у. Вол. губ., I: 263; III: 272.
Маневичи, село Луцкаго у. Вол. губ., при р. Стоходѣ, III: 78.
Марковъ, мѣстечко Виленскаго у. Виленской губ., II: 528.
— Марковская пуща, II: 539.

Масловъ-Ставъ, урочище, нынѣ **Масловка**, село Каневскаго у. Кіев. губ., при впаденіи р. Потока въ Росаву, I: 255; II: 592.

Махновка, мѣстечко Бердичевскаго у. Кіев. губ., I: 186, 344.

Мгаръ, село Лубенскаго у. Полт. губ., при р. Сулѣ, II: 433.

— Мгарскій Преображенскій монастырь, II: 433.

Медведовъ или **Медвѣдковъ-Млиновъ**, также **Медвѣдково**, урочище близъ с. Карпиловки, Остерскаго у. (бывшее владѣніе Кіево-Братскаго монастыря), II: 474, 479, 483, 487.

Медники—см. **Мѣдники**.

Межибожъ, мѣстечко Летичевскаго у. Под. губ., при впаденіи рч. Бужка въ Бугъ, I: 268, 270, 354; III: 266, 273, 285, 399, 404, 427.

— Замокъ, III: 273.

Межигорье, соло Кіевскаго у. при р. Днѣпрѣ, II: 433.

— Межигорскій Преображенскій монастырь, II: 397, 408, 409, 433.

— Церковь Николая Чудотворца (въ монастырѣ), II: 397.

— Церковь апостоловъ Петра и Павла (тамъ же), II: 397.

Межиричъ (въ текстѣ **Межыречъ**), мѣстечко Волковыйскаго у. Гродненской губ., II: 527.

Межиричъ (въ текстѣ **Межирѣчъ**, иногда съ прибавленіемъ **Корецкій**), мѣстечко Ровенскаго у. Вол. губ., I: 189, 328; III: 265, 266, 305, 313, 344, 427.

Мезова и **Мезовъ**—см. **Мизовъ**.

Мелецкій монастырь св. Николая—см. **Мильцы**.

Мельникъ, заштатный городъ Бѣльскаго у. Гродн. губ., при р. Бугѣ, II: 527; III: 335.

Меречъ, мѣстечко Троокаго у. Виленской губ., II: 527.

Мефодіевскія сѣнокосныя земли Кіево-Братскаго монастыря, при рч. Острѣ, близъ м. Ивангорода, Борзенскаго у., II: 475, 484, 487.

Мизовъ, село Ковельскаго у. Вол. губ., (въ текстѣ два поселенія: **Мезовъ** и **Мезова**, дворъ и село Кошарской волости), I: 157—160.

— Волость Мезовская, I: 159.

Микулинцы, мѣстечко въ Галиціи, при р. Серетѣ, I: 173.

Милейчичи, нынѣ **Мелейчицы**, село Брестскаго у. Гродненской губ., II: 527.

Миловши, нынѣ **Милуши**, деревня Луцкаго у. Вол. губ. при р. Стублѣ, I: 23, 24.

Мильцы (въ текстѣ **Мелцы**), мѣстечко Ковельскаго у. Вол. губ.

— Мелецкій Николаевскій монастырь, III: 76.

Минскъ (также **Менскъ**), губернскій городъ, II: 528; III: 216, 336.

— Монастырь св. Духа, православный, III: 336.

— Церкви православныя, III: 336.

— Минское воеводство, III: 336.

Миргородъ, уѣздный городъ Полт. губ. на р. Хоролѣ.

— Миргородскій полкъ козацкій, III: 231, 251, 271, 282, 404.

— Миргородщина, т. е. Миргородская волость, I: 201.

Мишинъ, село Острожскаго у. Вол. губ., при р. Горыни, I: 340.

Могилевъ, губернскій городъ, при Днѣпрѣ, I: 74; II: 528; III: 164, 207.

— Могилевское православное Братство, II: 392.

— Могилевское войтовство, III: 161.

— Могилевская волость, III: 215.

Могилевъ, уѣздный городъ Подольской губ., при Днѣстрѣ, III: 427.

Могилова-Волька, въ Белзскомъ воеводствѣ, имѣніе митроп. Петра Могилы, II: 432.

Мозыръ, уѣздный городъ Минской губ., при р. Припети, I: 318; II: 528.

— Монастырь въ Мозырѣ (православный), I: 73. Игуменъ **Меѳодій**.

— Церковь Пречистенская, I: 73.

— Мозырскій повѣтъ, III: 248.

Молдавія, княжество,—см. **Волоская земля, Волохи**.

Монастырище, мѣстечко Липовецкаго у. Кіев. губ., I: 187.

— Замокъ, I. 187.

Моровскъ (въ текстѣ **Муравскъ**), мѣстечко Остерскаго у. Черниг. губ., при р. Деснѣ, II: 479.

Москва, городъ столичный, при рр. Москвѣ и Яузѣ, I: 278, 328, II: 445, 446, 447, 471, 488, 492, 497, 591; III: 65, 193, 397, 413, 421, 423.

Москва (также **Московская земля**, **Московское царство**), государство, I: 8, 211, 212, 221, 232, 255, 299, 300, 323, 342, 343, 344, 350; II: 397, 426; III: 157, 190, 194, 196, 199, 200, 201, 202, 216, 243, 244, 270, 271, 272, 281, 282, 289, 292, 299, 305, 310, 345, 351, 363, 373, 380, 383, 388, 391.

— Московская граница отъ Польши и Литвы, I: 218.

Москва (также **Москали. Moskwicin**), народъ, т. е. великороссы, а чаще всего—войско Московское, I: 191, 193, 321, 329; III: 191, 200, 204, 207, 208, 213, 214, 215, 223, 225, 226, 228, 229, 230, 271, 356, 357, 361, 365, 377, 382, 383, 385, 403, 404, 407, 441, 443.

— Московскія посольства въ Малороссію и въ Польшу, I: 264, 316, 318, 324.

Мосликовцы или **Мосликовицы** (I: 331)?

Мостища (также **Мостище**), село Кіевскаго у., при р. Ирпени и рч. Котуркѣ, (имѣніе Кіевскаго Доминиканскаго, а потомъ Кіево-Братскаго монастыря; селище), II: 447, 450, 462, 474, 478, 484, 487.

Мосты, мѣстечко въ Галиціи, при р. Свиной, къ сѣверу отъ Львова, III: 335.

Моховша, село, судя по контексту, находившееся въ сѣверозап. части нынѣшняго Староконстантиновскаго у. (по всей вѣроятности, названіе невѣрно прочтенное), I: 293.

— Церковь (упоминается „попъ“, посланный Ад. Киселемъ съ порученіемъ къ Кіевскому митрополиту), I: 293.

Мощунъ, деревня Кіевскаго у. при рч. Мощунѣ (въ текстѣ также **Мощанъ**, земля Кіевская замковая), II: 451, 478.

Мстибоговъ, нынѣ **Мстибово** или **Мстибожъ**, мѣстечко Волковыйскаго у. Гродненской губ., II: 527.

Мстиславль, уѣздный городъ Могилевской губ., при р. Вехрѣ, II: 528; III: 335.

— Монастырь Пустынскій, близъ Мстиславля, III: 335.

— Мстиславская епископія, III: 335.

Мультаны (и **Мультяны**), княжество Валахія, но иногда и Молдавія, такъ какъ въ употребленіи именъ **Волохи** и **Мультаны** не было точной послѣдовательности, I: 308, 359; II: 571; III: 203, 204, 218, 243, 271, 383, 411.

Муравскій шляхъ (также **Моравскій**), путь Татарскихъ набѣговъ, проходившій черезъ нынѣшнія Екатеринославскую, Харьковскую, Курскую, Орловскую и Тульскую губерніи, III: 157.

Муравскъ—см. **Моровскъ**, мѣст. Остерскаго у.

Мурахва, (теперь **Старая** и **Новая Мурафа**, два смежныхъ мѣстечка Ямпольскаго у. Подольск. губ., при р. Мурафѣ, I: 183, 291; II: 582.

Мухоѣды, село Рѣчицкаго у. Минской губ., имѣніе митроп. Петра Могилы, потомъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 430, 432, 448, 452, 453.

Мушуровъ, нынѣ **Мошуровъ**, село Уманскаго у. Кіевской губ., III: 178, 179.

— Замокъ, III: 179.

Мшаронка—очевидно нынѣшняя **Мышаровка**, село Гайсинскаго у. Подольской губ., I: 190.

Мѣдники (въ текстѣ **Медники**), мѣстечко Виленскаго у., II: 528.

Мяделъ, нынѣ **Мядзіолъ-Старый**, мѣстечко Вилейскаго у. Виленской губ., II: 528.

Н.

Нагорецкое село—см. **Горка**.

Наддѣпрье, т. е. мѣстность по среднему теченію Днѣпра, собственно Украина, I: 201.

Нарадочижи (I: 145, 150)—см. **Радочижи**.

Насутовъ, село близъ г. Люблина, III: 222, 223, 225, 227—229.
Недобнекъ, было мѣстечко недалеко г. Староконстантинова, I: 263.
Немировъ, мѣстечко Брацлавскаго у. Подольской губ., III: 175.
Непорентъ, село неподалеку Варшавы, при впаденіи р. Длугой въ Наревъ, III: 161.
Несвичъ, село Луцкаго у. Вол. губ., при рч. Полонкѣ, III: 148.
Несухоѣжи, мѣстечко Ковельскаго у. Вол. губ., при р. Туріѣ, III: 76.
Низъ, (иначе **Долъ**), **Низовые-края**, такъ именовалась мѣстность по нижнему теченію Днѣпра, преимущественно же область Запорожья, I: 196, 198.
Нобель, мѣстечко Пинскаго у. Минской губ., при Нобельскомъ озерѣ, III: 336.
— Церковь, отнятая уніатами, III: 336.
Новгородъ-Сѣверскъ (въ текстѣ **Новгородъ Сиверскій**), уѣздный городъ Черниг. губ., при р. Деснѣ, II: 437, 438.
— Замокъ и гродъ, II: 437, 438.
— Повѣтъ Новгородскій, III: 425.
Новогрудокъ (въ текстѣ **Новогродокъ**), уѣздный городъ Минской губ., II: 528; III: 336.
— Церкви, отнятыя уніатами, III: 336.
— Новогродское воеводство, III: 336.
Новоконстантиновъ—см. **Константиновъ-Новый**.
Новоселки, село Кіевскаго у., при р. Ирпени, I: 315, 330, 331; II: 457, 459, 462, 466, 467.
— Замокъ. II: 457.
— Церковь, II: 466, 467.
Ногайцы, Ногайская орда, народъ, I: 321, 338, 364; III: 201, 213.
Носовка, мѣстечко Нѣжинскаго у. Черниг. губерніи.
— Носовская сотня козацкая, III: 425.
Нѣжинъ, уѣздный городъ Черниг. губ., при р. Острѣ, II: 594; III: 417. 435.
— Нѣжинская сотня козацкая, III: 425. Сотникъ Романъ **Ракушка**.
— Нѣжинскій полкъ козацкій, II: 472; III: 207, 271, 408, 425, 437.

Нѣмцы, народъ, войско на службѣ у поляковъ, I: 261, 272, 321; III: 179, 209.
— Германскія государства, III: 219.

О.

Обиходы, село Овручскаго у. Вол. губ., при рч. Олешнѣ, II: 448, 449.
Обложе, озеро близъ с. Городка, Луцкаго у. Вол. губ., III: 76.
Оболонь, урочище близъ Кіева,—см. **Кіевъ**.
Ованта, (въ текстѣ **Увента**), мѣстечко Вилькомирскаго у. Ковенской губ., II: 527; III: 150.
Овручъ, уѣздный городъ Волынской губ., въ старину—повѣтовый городъ Кіевскаго воеводства, при рч. Норыни, I: 336, 339; II: 456.
— Монастырь (безъ указанія, какой именно), I: 90. Архимандритъ **Шыцикъ-Залѣскій** Леонтій.
— Овручскій козацкій полкъ, I: 336; III: 414. Полковникъ **Наталичъ**.
Ожа, королевская волость въ Литвѣ, II: 527.
Ожоговцы, мѣстечко Староконстантиновскаго у. Вол. губ., III: 272.
Оздовъ, деревня Луцкаго у. при рч. Полонкѣ, III: 109—112, 115, 116, 130, 137, 147, 148, 151.
— Церковь Пречистенская, III: 111, 115, 151.
Олита, мѣстечко Троскаго у. Виленской губ., при р. Нѣманѣ, II: 528.
Олыка, мѣстечко Дубенскаго у. Вол. губ., I: 22, 262, 290, 295, 341; III: 288.
Ольшана, мѣстечко Звенигородскаго у. Кіев. губ., I: 263.
Омеляникъ (въ текстѣ также **Омеленикъ**), деревня Луцкаго у., близъ г. Луцка, III: 147.
Оникшты, мѣстечко Вилькомирскаго у. Ковенской губ., II: 528.
Онуфріевскій монастырь въ Мстиславскомъ воеводствѣ, III: 335.
Опачичи, село Радомысльскаго у. Вол. губ., при р. Припети, II: 430, 432.

Опотовичи, село въ Черногородской волости, въ Луцкомъ повѣтѣ, III: 81.
Опочно, повѣтовый городъ Сандомирскаго воеводства, I: 193.
Опса, мѣстечко въ Ковенской губ., II: 528.
Оракгола, поселеніе въ Жмудской землѣ, II: 527.
Орда, слово это весьма часто употребляется въ текстахъ вмѣсто названія **Татары**, подъ которымъ поэтому и помѣщены всѣ относящіяся сюда указанія. Чаще всего этимъ словомъ обозначаются собственно Татары Крымскіе; другія татарскія орды имѣли свои названія.
Орда Добруцкая, (т. е. Добруджская), I: 364.
Орда Буджацкая, I: 364; II: 593, 605; III: 187, 201, 205, 213.
Орда Калмыцкая, I: 364.
Орда Крымская, I: 364; III: 233.
Орда Ногайская, I: 364; III: 201, 213.
Орда Очаковская, I: 364; III: 233.
Орда Перекопская, III: 233.
Орда Пятигорская, III: 233.
Оринінскій провалъ въ Кіевѣ, урочище, —см. **Кіевъ**.
Орша, уѣздный городъ Могилевской губ., на Днѣпрѣ, II: 528; III: 336.
— Церковь (безъ обозначенія, какая именно), III: 336.
Остеръ, уѣздный городъ Черниг. губ., при впаденіи р. Остра въ Десну, II: 474, 483, 487, 594.
Остеръ, рѣка, лѣвый притокъ Десны, II: 474, 479, 484, 487.
Острогъ, уѣздный городъ Волынской губ., при впаденіи р. Вилія въ Горынь, I: 190, 261, 270, 280, 281, 284, 285, 287, 289, 290—292, 295, 298, 328; III: 266, 353, 427.
— Монастырь Троицкій, III: 335.
— Шпиталь при томъ же монастырѣ, III: 335.
— Острожская епископія (православная, потомъ уніатская), съ древнихъ временъ соединенная съ Луцкой, III: 334.
Острополь, мѣстечко Новградволынскаго у., при р. Случи, I: 180, 181; II: 594.
— Замокъ, I: 180, 181.

Острый-Рогъ, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.
Острына, мѣстечко Лидскаго у. Виленской губ., II: 527.
Охматовъ, село Уманскаго у. Кіев. губ., I: 191, 239.
— Замокъ, I: 191.
Очаковъ, заштатный городъ Херсонской губ., на берегу Днѣпровскаго Лимана, III: 205, 206, 213, 214.
— Очаковская Орда, I: 364; III: 233.
— Очаковскій бей, I: 211; II: 604.
Ошмяны (въ текстѣ **Ошмяна**), уѣздный городъ Виленской губ., II: 528.

II.

Павловичи, село Владиміръ-Волынскаго у., близъ м. Локачей, I: 161.
Павловицкая-Уймица (I: 161)—нынѣ **Войница**, деревня того же уѣзда (см. это имя).
Паволочъ, мѣстечко Сквирскаго у. Кіев. губ., I: 177, 185, 255, 267; II: 592, 596, 604; 181, 368.
— Паволоцкій войтъ, I: 327; II: 592.
— Паволоцкій полкъ козацкій, III: 380, 404.
Пашковка, нынѣ **Пашковцы**, село близъ г. Староконстантинова, I: 179.
Пенныя-Лозы, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482
Пеняны, королевская волость въ Литвѣ, II: 528.
Перевалки, королевская волость въ Литвѣ, II: 527.
Перекопъ, уѣздный городъ Таврической губ., на Крымскомъ перешейкѣ, II: 605; III: 200, 212, 213, 214.
— Перекопская орда, III: 233.
Переломъ, королевская бортная волость въ Литвѣ, надъ р. Нѣманомъ, II: 527.
Перемышль, городъ въ Галиціи, I: 55.
— Перемышльская земля, I: 182.
— Перемышльская епископія, III: 334, 337.
— Перемышльское посполитое рушеніе въ 1649 году, I: 359.

Перепаровъ, урочище близъ с. Коршова и д. Оздова, въ Луцкомъ у. Вол. губ., III: 128.

Пересопница, село Ровенскаго у. Вол. губ., при рч. Стублѣ, I: 137.

— Монастырь Пречистенскій, I: 137—138. Игуменъ **Иларіонъ (Лаврентій)**.

Переяславъ, уѣздный городъ Полт. губ., при впаденіи Альты въ Трубежъ, I: 316, 322, 327, 329, 335, 337; II: 572; III: 281, 286, 324, 325, 342, 348, 349, 352, 370, 382, 383, 385, 386, 392, 409, 411, 412, 417, 428, 430, 435.

— Дворъ Богдана Хмельницкаго, I: 316.

— Замокъ, I: 318.

— Коллегія и костелъ іезуитскіе, I: 319.

— Магистратъ, III: 412.

— Монастырь Вознесенскій, II: 508.

— Семинарія (при томъ же монастырѣ), II: 508.

— Церковь соборная Успенская, I: 318.

— Переяславскій полкъ козацкій, I: 255; III: 321.—Полковникъ **Цецюра** Тимофей.

— Переяславское староство; староста Лука **Жолкевскій**.

Персы, народъ, I: 200.

Песочное. урочище въ Остерскомъ у., на лѣвомъ берегу Днѣпра, II: 484.

Песочня, урочище въ Остерскомъ у., близъ с. Позняковъ, II: 482.

Петроковъ — Піотрковъ, повѣтовый городъ Сѣрадскаго воеводства, I: 145.

Пилявцы, нынѣ **Пилява**, мѣстечко Литинскаго у. Под. губ., при р. Иквѣ, I: 179, 298, 302, 305, 306, 320, 321, 329, 360.

— Замокъ, I: 298, 305.

Пинскъ, уѣздный городъ Минской губ., II: 435; III: 253, 266, 269, 270, 283, 336, 408.

— Церкви православныя въ Пинскѣ, III: 336.

— Пинская (и Туровская) епископія, III: 335.—Епископъ (уніатскій) **Квасницкій-Злотый**.

— Пинскій повѣтъ; его добровольное подчиненіе Войску Запорожскому, III: 245, 246, 247, 248, 263, 275, 336.—Маршалокъ Лука Ельскій.

— Пинскій трактъ (изъ Волыни), III: 260.

Плисецкое, селище и слобода,—нынѣ село Васильковскаго у. Кіев. губ., при рч. Плыскѣ, II: 448—449, 452, 453, 499, 500.

Плоскировъ—нынѣ **Проскуровъ**, уѣздный городъ Подольской губ., при впаденіи рч. Плоской въ Бугъ, I: 173.

Плоское озеро, около с. Позняковъ, въ Остерскомъ у. Черниг. губ., II: 482.

Плотеле, мѣстечко Тельшевскаго у. Ковенской губ., II: 527.

Плотичъ, урочище близъ с. Карпиловки, въ Остерскомъ у., II: 483.

Плоцкъ, губ. городъ, на правомъ берегу р. Вислы, I: 194.

Поворскъ, село Ковельскаго у. Вол. губ., близъ р. Стохода, III: 89, 90—93.

Погорынщина—Погорынье, мѣстность по среднему теченію р. Горыни, I: 269.

Погребища, мѣстечко Бердичевскаго у. Кіев. губ., при р. Роси, I: 187.

Подгайцы, городъ въ Галиціи, при р. Коропцѣ, I: 262; III: 220.

— „Старое-мѣсто", I: 262.

— Церковь (упоминается священникъ), I: 262.

Подгайцы, деревня Владиміръ-Волынскаго у., бывшее имѣніе Спасскаго Владимирскаго монастыря, I: 143, 144—147, 150, 151, 190, 191.

Подесница (?), имѣніе Кіевскаго протопопа Михаила Гунашевскаго, III: 431.

Подкурье, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 483.

Подлѣсье (I: 269, 270)—см. **Полѣсье**.

Подлясье, Подляская земля, Подляское воеводство, занимавшее западную часть нынѣшн. Гродненской губ., Сувалкскую и часть Ломжинской, II: 520, 527.

Поднѣпріе—мѣстность по среднему теченію Днѣпра, I: 186.

Поднѣстріе —мѣстность по лѣвому побережью Днѣстра, преимущественно отъ Каменца внизъ до Татарскихъ границъ, II: 582, 594; III: 213.

Подолье, Подольская земля, Подольское воеводство—занимало сѣверозап. часть нынѣшней Подольской губ. и прилегающую къ Днѣстру юговосточную часть Галиціи, I: 180, 210, 273, 274, 296, 321, 324, 325, 327, 328, 334; III: 26, 160, 266, 338, 387, 396, 427.

— Подольскій козацкій полкъ, III: 272—273.—Полковникъ Ѳедоръ **Михайловичъ**.

Познань, городъ въ Пруссіи,—прежде столица воеводства, I: 192; III: 268, 269, 307.

Позняки, село Остерскаго у. Черниг. губ., на лѣвомъ берегу Днѣпра, ниже Кіева (въ текстѣ также **Позняковщина**, хуторъ, имѣніе митроп. П. Могилы, потомъ Кіево-Братскаго монастыря), II: 432, 433, 462, 474, 477, 482, 486.

Позняковка, рѣчка близъ с. Позняковъ, II: 482.

Покутье, горная часть восточной Галиціи, по правую сторону Днѣстра, нынѣ Коломыйскій округъ, I: 193.

Полгановъ, нынѣ **Пулгановъ**, село Луцкаго у. Вол. губ., III: 147.

Пологи,—фольваркъ „на Пологахъ“, основанный митроп. П. Могилою и завѣщанный имъ Кіево-Братскому и Кіево-Печерскому монастырямъ (?), II: 434.

Полонная, или **Полонка**, (въ текстѣ **Полонная Владычина**), село Луцкаго у. Вол. губ. при рч. Полонкѣ, къ ЮЮЗ. отъ уѣзднаго города, бывшее имѣніе Луцкой епископіи, III: 147.

Полонная, или **Полонно**, село Луцкаго у. при рч. Полонкѣ, къ ЮЗ. отъ у. города, I: 94—99, 105, 106—110, 113, 114, 124, 136, 138, 139, 147, 149, 152.

— Церковь Воскресенская; III: 106, 108, 137.

— Полонская волость, III: 94—152.

Полонная, рѣчка, нынѣ Полонка, лѣвый притокъ Стыра, III: 148.

Полонное (въ текстахъ также **Полонная, Полонне**), мѣстечко Новградволынскаго у., при рч. Хоморѣ, I: 178, 265, 270; III: 266, 267, 291, 310—313, 343, 347, 398, 402, 404, 407, 409, 414.

Полоцкъ, уѣздный городъ Витебской губ., при впаденіи р. Полоты въ Зап. Двину, II: 528; III: 335.

— Монастырь Борисоглѣбскій, III: 335.

— Монастырь Спасскій, III: 335.

— Полоцкая земля, I: 139.

— Полоцкая и Витебская епископія, впослѣдствіи архіепископія, православная, потомъ уніатская, III: 335.

— Полоцкое воеводство, I: 139, 141.

Полтава, губ. городъ, на р. Ворсклѣ, III: 359, 360, 361.

— Монастырь Крестовоздвиженскій, III: 359.

— Полтавскій козацкій полкъ, III: 271, 404.—Полковникъ Ѳедоръ Жученко.

Полуозерье, въ текстѣ—урочище между селами Жуками и Рыбцами, въ Полтавскомъ уѣздѣ, нынѣ—двѣ рядомъ лежащія деревни: Полуозерье-Жуковское и П.-Рыбчанское, III: 302.

Польша (также **Полща, Polska, Polonia**), Польское государство, I: 175, 180, 187, 190, 191, 254, 366; II: 447, 503, 587; III: 157, 162, 165, 196, 197, 212, 272, 384, 387, 414. (См. также **Корона** и **Ляхи, Лядская земля**).

— Польша Великая, такъ называлась западная часть государства, I: 191, 232.

Полѣсье (въ текстѣ иногда **Podlesie**), такъ называлось не только собственно Полѣсье въ бассейнѣ р. Припети, но и сѣверныя лѣсныя области Волыни и Украины, I: 190, 218, 269, 270; II: 598; III: 399, 408.

Понтъ Эвксинскій (I: 212)—см. **Черное** море.

Порочи (?), мѣстность при Днѣпрѣ, въ Малороссіи, I: 185.

Порта, Турецкое государство, правительство, I: 212, 238, 239, 307, 308; II: 586, 587, 588, 604; III: 187, 188, 199, 211, 218, 220, 243, 244, 245, 363, 374, 387.—См. еще **Турки**.

Порубежное, урочище близъ села Позняковъ, Остерскаго уѣзда, II: 482.
Почаевскій монастырь, нынѣшняя Почаевская Лавра, въ Кременецкомъ у. Вол. губ., I: 85, 99.
Почайна, рѣчка близъ Кіева, II: 484.
Поюрье, село Россіенскаго у. Ковенской губ., на Прусской границѣ, II: 527.
Прага, предмѣстье Варшавы, I: 194.
Праснышъ, новѣтовый городъ въ Мазовецкомъ воеводствѣ.
— Прасныпское староство, I: 360.
Преварка (Пріорка), село близъ Кіева, II: 450, 478, 484.
Прилука, мѣстечко Бердичевскаго у. Кіевской губ., при р. Деснѣ, I: 263, 264; III: 204.
Прилука, нынѣ **Прилуки**, уѣзд. гор. Полт. губ., при р. Удаѣ, III: 391, 393.
— Прилуцкій полкъ козацкій, III: 282, 397, 404, 444, 445.— Полковникъ Ѳедоръ **Терещенко**.
Прилука-Збаразкая (?), гдѣ стоялъ лагеремъ гетманъ Юрій Хмельницкій въ 1660 году, III: 433.
Припеть, рѣка, правый притокъ Днѣпра, I: 325, 334, 358: III: 427.
Пропейскъ, мѣстечко Старобыховскаго у. Могилевской губ.. при р. Сожѣ, II: 528.
Проскуровскія, или **Проскуринскія** земли Кіево-Братскаго монастыря, близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 474, 483, 487.
Проскуровъ—см. **Плоскировъ**.
Протолчъ, нынѣ **Протовчъ**, рѣчка въ Новомосковскомъ у. Екатеринославской губ., лѣвый притокъ Днѣпра, III: 431.
Прусы, т. е. Пруссія, государство, I: 194, 204; III: 164, 298, 299.
Прутъ, рѣка, лѣвый притокъ Дуная, I: 272.
Пустынскій монастырь, близъ г. Мстиславля, Могилевской губ., III: 335.—Игуменъ Варлаамъ **Ковицкій**.
Путивль, уѣздный городъ Курской губ., при р. Сеймѣ, I: 211, 403; II: 446; III: 286, 357, 361.
Пѣсочня, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.
Пяски, село близъ г. Люблина, III: 204.
Пятна, мѣстечко Житомирскаго у. Вол. губ., III: 204.

Р.

Радочижи, также Радочижъ и Нарадочижи, земли Владиміръ-Волынскаго Спасскаго монастыря, близъ города, I: 143, 144, 145, 146, 147, 150, 151.

Радошковичи, заштатный городъ Вилейскаго у. Виленской губ., III: 217.

Радунь, мѣстечко Лидскаго у. Виленской губ., II: 527.

Ракантишки, мѣстечко и королевская волость въ Виленскомъ повѣтѣ, II: 528.

Расна (или Рясна), село Брестскаго у. Гродненской губ., III: 303.

Ратно, мѣстечко Ковельскаго у. Вол. губ., 335.

Ратновъ, нынѣ **Ратно**, село Луцкаго у. Вол. губ., при рч. Полонкѣ, III: 115, 126, 128, 129, 148.

Рашковъ, мѣстечко Ольгопольскаго у., при р. Днѣстрѣ, II: 575; III: 427.

Ретово или Ретовъ, мѣстечко Россіенскаго у. Ковенской губ., при р. Юрѣ, II: 527.

Решовъ, нынѣ **Ржешовъ**, городъ въ Галиціи, при р. Вислокѣ, I: 193.

Ржищевъ (въ текстахъ также **Иржищовъ**), мѣстечко Кіевскаго у., при р. Днѣпрѣ, III: 287, 319, 321, 376.

Робчицы (также Робчичи), городъ въ Галиціи, близъ Перемышля, III: 259, 277.

Ровно, уѣздный городъ Волынской губ. при р. Устѣ, I: 270, 275, 295.

Рогатинъ, городъ въ Галиціи, при р. Золотой Липѣ.

— Рогатинское православное Братство, III: 27, 29.

Роговъ, городъ въ Сандомирскомъ воеводствѣ, III: 222, 227, 228.

Рогозная, рѣчка въ Черниговской губ., III: 425.

Рожище, мѣстечко Луцкаго у. Вол. губ., при р. Стырѣ, I: 74, 105.

Романовъ, деревня Луцкаго у., на границѣ Дубенскаго, III: 110.

Ромны (въ текстѣ **Rumno**), уѣздный городъ Полт. губ., на р. Сулѣ, III: 361.

Росава (въ текстѣ также **Русава**), рѣка, лѣвый притокъ Роси, I: 188, 244, 325, 334.

Росеина, нынѣ **Россіены**, уѣздный городъ Ковенской губ., II: 527.

Росоловцы, село Старокостантин. у. Вол. губ., I: 266, 300, 301.
Рось, рѣка, правый притокъ Днѣпра, I: 217.
Руда, село въ Луцкомъ повѣтѣ, въ Клеванскомъ ключѣ, I: 83, 87.
Рудка (или **Рутка**), урочище или ручей близъ Кіева, II: 475, 485.
Рудники, село Луцкаго у., близъ м. Колковъ, III: 79, 80.
Рудокъ („na Rudku" III: 362)—см. **Рутокъ**.
Румно—см. **Ромны**.
Румшишки, мѣстечко Ковенскаго у., при р. Нѣманѣ, II: 528.
Румынія и **Румыны**, государство и народъ,—см. **Волохи** и **Мултяны**.
Русское воеводство (въ текстахъ также **Русскія земли**, **Русь**, **Russia**) со столицею Львовомъ, обнимало нынѣшнюю восточную Галицію, кромѣ юговосточной ея части, входившей въ составъ Червоногродскаго повѣта Подольскаго воеводства, I: 180, 183, 210, 291, 297; III: 298, 338.
Русь, Русская земля, Русскіе края—чаще всего такъ обозначается собственно Южная Русь, Малороссія, а иногда и вообще Русскія земли, входившія въ составъ Польскаго государства, I: 212, 232, 264, 273, 314, 319, 320; II: 399; III: 2, 24, 279, 336, 339.
Русь, также **Русскій, Роксолянскій** народъ—южнорусское племя, I: 203, 212, 217, 224, 225, 232, 254, 296, 307, 320, 328, 332, 333, 355; II: 407, 430, 442, 443, 468; III: 39, 48, 51, 337.
— Русскія волости въ Литовскомъ княжествѣ, II: 520, 528, 542, 549.
— Русское Великое Княжество, проектированное Гадячскимъ договоромъ 1658 года, III: 320, 336, 337, 338, 339, 381.
— Русское удѣльное княжество, о созданіи котораго будто бы помышлялъ Богданъ Хмельницкій, I: 344.
Русь Бѣлая, Бѣлорусскіе края, такъ называлась юговосточная часть Великаго Княжества Литовскаго, съ центромъ Могилевомъ, I: 344; III: 164. 215, 319, 337, 349, 354. 435.
Русь, Россія-Великая, Великороссія, II: 395. 400, 440.

Русь, Россія-Малая, по татарскому наименованію **Барабашская земля**, Малороссія, II: 395, 400, 440, 441, 437, 482, 503, 505; III: 192, 286, 392, 435. См. еще **Украина**.

— Малороссійскій народъ, II: 468.

Рутка въ Кіевѣ,—см. **Кіевъ**, Рудка.

Рутокъ („на Рутку," „на Рудку," и ошибочно „на Буску"), рѣчка въ Васильковскомъ уѣздѣ, нынѣ именуемая на картахъ **Протока**, лѣвый притокъ Роси, III: 358, 362, 374.

Рѣчица, уѣздный городъ Минской губ., при р. Днѣпрѣ, I: 336, 338, 339, 350, 358; II: 528.

— Рѣчицкій полкъ (козацкій?), I: 339.

Рѣчь-Посполитая, (Respublica), соединенное Польско-Литовское государство, I: 177, 197, 198, 199, 204, 205, 206, 207, 209, 210—214, 221, 224—226, 238, 239, 247, 249, 255, 257, 258, 264, 273, 276, 279, 281, 286, 288, 296, 302, 303, 305, 308, 309, 312, 313, 332, 334, 353, 363, 366; II: 463, 565, 577, 579, 583, 585, 601, 605; III: 155, 156. 157, 161, 162, 171, 172, 173, 181, 182, 195, 206, 209, 220, 233, 242, 243, 260, 268, 272, 280, 298, 302, 304, 309, 310, 318, 319, 320, 333, 341, 342, 343, 345, 349, 350, 351, 352, 354, 366, 380, 414, 416, 422, 436, 444. См. еще **Польша**.

С.

Саворовъ, городъ, нынѣ іезуитское,—см. **Ксаверовъ**.

Саврань, рѣка въ Подольской губерніи, правый притокъ Южнаго Буга, I: 321, 330.

Саврань, мѣстечко Балтскаго у. Под. губ., при впаденіи р. Саврани въ Вугъ, II: 604.

Салаты, (въ текстѣ **Салачи**), мѣстечко Поневѣжскаго у. Ковенской губ., при р. Мушѣ, I: 143.

Салтыкова-Дѣвица—см. **Дѣвица**.

Самарь, рѣка въ Екатеринославской губерніи, лѣвый притокъ Днѣпра, III: 431.

Сандомиръ или **Сендомиръ**, губернскій городъ, при р. Вислѣ.
— Сандомирское воеводство, III: 338.

Сапановъ, нынѣ **Сопановъ**, село Кременецкаго у. Вол. губ., при р. Иквѣ, II: 557.

Сарневичи, деревня Овруцкаго у. Вол. губ., II: 448, 449.

Сатановъ, мѣстечко Проскуровскаго у. Под. губ., при р. Збручѣ, I: 299.

Свершиовская сѣножать на Оболони—см. **Кіевъ**.

Свинаринъ, село Владимиръ-Волынскаго у., I: 163.
— Свинаринская пуща, I: 164.

Свислочъ, мѣстечко Бобруйскаго у. Минской губ., при р. Березинѣ, II: 528.

Святая-гора, урочище въ Луцкѣ,—см. **Луцкъ**.

Седмиградская земля, Трансильванія, I: 307; III: 165, 204.

Семирки, урочище близъ Кіева, на р. Лыбеди, II: 476, 485.

Сельце, село Владимиръ-Волынскаго у. при р. Лугѣ, I: 156.
— Селецкій „млынъ“, I: 156.

Семеренки (?), село на Волыни, I: 77.

Семче, урочище близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.

Сенява, также **Сенявка**, нынѣ **Синява-Старая**, мѣстечко Литинскаго у. Под. губ., при р. Иквѣ, I: 262; II: 594.

Сенява, нынѣ **Синява-Новая**, село Литинскаго у., при р. Иквѣ, II: 594.

Сибирь, страна въ Азіи, III: 207.

Симно, королевская волость въ Литвѣ; нынѣ есть мѣстечко Кальварійскаго у. Сувалкской губ., II: 528.

Синятинъ, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.

Ситница (въ текстѣ **Воля-Ситная**), село Луцкаго у. Вол. губ., III: 80.

Скарбница, урочище въ нынѣшней Екатериносл. губ. (?), I: 174.

Скерневичи, нынѣ **Скерневицы**, городъ въ Польшѣ, III: 289.

Скитъ, Скитскій монастырь (Крестовоздвиженскій), въ Галиціи, на Покутьи, въ Коломыйскомъ округѣ, I: 99, 261, 433.

Скольники, урочище въ Кіевѣ, на Подолѣ,—см. **Кіевъ**.

Скублично, слобода недалеко отъ Мошурова, т. е. въ восточной части нынѣшняго Уманскаго у.; быть можетъ, здѣсь разумѣется **Кубличъ**, нынѣ **Кибличъ**, мѣстечко Гайсинскаго у., III: 179.

Сламъ-городокъ (Słamgrodek), т. е. **Асламъ-Керменъ**, бывшій турецкій городъ и крѣпость въ низовьяхъ Днѣпра, близъ нынѣшней Каховки, III: 252.

Слободища, нынѣ **Слободище**, село Житомирскаго у. при рч. Гнилопяти, III: 434, 435.

Слонимъ, уѣздный городъ Гродненской губ. при р. Шарѣ.

— Слонимское староство, II: 527.

Случъ. рѣка въ Волынской губ., правый притокъ Горыни, I: 180, 268, 315, 335, 341, 349, 354; II: 571, 593, 594; III: 260, 269, 272, 326, 427.

Слущъ-Черборскій, село, бывшее въ Холмскомъ повѣтѣ, повидимому въ югозападной части нынѣшней Гродненской губ., I: 166—170.

Смаилъ (III: 205)—см. **Измаилъ**.

Смила (III: 352, 363)—см. **Смѣла**.

Смоленскъ, губернскій городъ при Днѣпрѣ, III: 194, 207, 208, 215, 216, 217.

— Смоленская архіепископія православная, III: 335.

Смордва, село Дубенскаго у. Вол. губ., I: 98, 99.

Смотричъ, рѣка въ Подольской губ., лѣвый притокъ Днѣстра, I: 347.

Смѣла (въ текстахъ чаще **Смила**), мѣстечко Черкасскаго у. Кіев. губ., при р. Тясминѣ, III: 352, 363, 445.

— Церковь (Николаевская), III: 353.

Снятынъ, городъ въ Галиціи, на Покутьи, въ Коломыйскомъ округѣ, при р. Прутѣ, III: 233.

Сокаль, городъ въ Галиціи, на р. Зап. Бугѣ, близъ русской границы, I: 177, 184, 187, 246; III: 169, 241, 277, 288, 294, 335, 400.

Сонирна, озеро близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.

Соколій-Рогъ, урочище въ Кіевѣ,—см. **Кіевъ**.

Соленниковская сѣножать, близъ Кіева, на Оболоньи, надъ р. Почайною, земля Кіево-Братскаго монастыря, II: 484.

Солонецкое озеро близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.

Солоный-Городокъ, нынѣ **Гродно**, городъ въ Галиціи, при озерахъ, гдѣ происходила битва козаковъ съ Поляками въ 1655 году, III: 222, 228.

Сомилишки, село Троскаго у. Виленской губ., II: 528.

Сорокушинскія земли Кіево-Братскаго монастыря близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 474, 483, 487.

Сочава, городъ въ Молдавіи, I: 188, 189.

— Сочавская „война", гдѣ былъ убитъ Тимошъ Хмельницкій, сынъ гетмана, III: 175.

Сребреный-Колъ, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.

Ставиченъ (I: 262), мѣстность въ южной Волыни или сосѣдней части Галичины; не есть ли это **Малый-Ставъ**, иначе **Новый-Ставъ**, село Кременецкаго уѣзда?

Ставокъ, деревня Ковельскаго у. Вол. губ., при р. Туріѣ, III: 76.

Стайки, село Кіевскаго у. при р. Днѣпрѣ, II: 453—455, 501, 502.

— Перевозъ на Днѣпрѣ, II: 454, 455, 501.

Станъ, бывшее мѣстечко въ южной Волыни или въ сосѣдней Галичинѣ, I: 263.

Стародубъ, уѣздный городъ Черниговской губ.

— Стародубскій полкъ козацкій, III: 207.

Староконстантиновъ—см. **Константиновъ-Старый**.

Старуха, озеро близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.

Стеблевъ, мѣстечко Каневскаго у. Кіев. губ., при р. Роси, I: 175.

Степань, мѣстечко Ровенскаго у. Вол. губ., при р. Горыни, III: 266, 408.

Стокгольмъ, столица Швеціи, III: 162, 164, 166.

Сторожевская дорога, въ юговосточной части нынѣшняго Кіева; она пересѣкала рч. Лыбедь въ урочищѣ Секиркахъ, II: 476, 485.

Стоходъ (въ текстѣ **Стохотъ**), рѣчка, правый притокъ Припети, III: 142, 146.

Стояновъ, мѣстечко въ Галиціи, на границѣ Владиміръ-Волынскаго у., III: 335.

Стремешинъ (**Strzemeszno**), городъ въ Польшѣ, I: 195.

Стрешинъ, мѣстечко Рогачевскаго у. Могилевской губ., при Днѣпрѣ, I: 336, 338.

Строженецъ, ставъ близъ Черногородки, т. е. нынѣшняго с. Городка, Луцкаго у., III: 176.

Стрый, городъ въ Галиціи, при р. Стрыѣ, I: 305.

Студеница, мѣстечко Ушицкаго у. Под. губ., при Днѣстрѣ, III: 427.

Стыръ, рѣка, правый притокъ Припети, III: 291.

Стѣна (въ текстѣ **Sciana**), село Янпольскаго у. Под. губ., при р. Русавѣ, I: 188.

Суботовъ, село Чигиринскаго у. Кіев. губ., при р. Тясминѣ, I: 195; III: 184, 185, 374, 418.

Супрасль, нынѣ колонія въ Бѣлостоцкомъ у. Гродненской губ.

— Монастырь Благовѣщенскій православный, III: 335.

— Супрасльская архимандрія, III: 335.

Суражъ, село Кременецкаго у. Волынск. губ., при рч. Вилін, III: 335.

Суржевичи (I: 349)—не есть ли это неправильно прочтенное названіе села **Сульжинъ**, Заславскаго у. Вол. губ., при р. Хоморѣ?

Суховецъ, нынѣ **Суховцы**, село Ровенскаго у. Вол. губ., при р. Стублѣ, I: 86.

Суховъ-Дубъ, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.

Сырецъ (въ текстѣ **Сирецъ**), рѣчка близъ Кіева, II: 450, 478, 479, 483.

Сырода, городъ въ Познанскомъ повѣтѣ, I: 191.

Сѣверка, рѣчка близъ с. Братской-Борщаговки, возлѣ Кіева, II: 476, 485.

Сѣверъ, Сѣверская земля, т. е. сѣверная часть нынѣшней Черниговской губ., вправо отъ р. Десны, и прилегающія части губерній Могилевской, Смоленской и Орловской, II: 209.

Сѣвскъ, уѣздный городъ Орловской губ., при р. Сѣвѣ, II: 471.

Т.

Таборовка, нынѣ **Таборовъ**, деревня Сквирскаго у. Кіев. губ. при р. Раставицѣ, I: 185.

Тавань, нынѣ **Каховка**, мѣстечко Днѣпровскаго у. Таврической губ., при Днѣпрѣ, II: 603.

Тайнуры, мѣстечко Острожскаго у. Вол. губ., I: 189, 270, 341, 342,

Таргаки, сборное мѣсто козацкихъ полковъ въ 1659 году, послѣ чорной рады подъ Германовкою (III: 374). Быть можетъ, это рѣчка **Тарганъ** и при ней деревня того же имени въ Сквирскомъ у. Кіев. губ.

Тарновъ, городъ въ Галиціи, въ бывшемъ Сандомирскомъ воеводствѣ, III: 342.

Тарнополь, (также **Тернополь**), городъ въ Галиціи, при р. Серетѣ, I: 190, 263, 359; III: 26.

— Церковь (упоминается священникъ). I: 262.

Татары, народъ и государство Крымское; часто вмѣсто этого имени употребляется слово **Орда** или **Поганство**, т. е. невѣрные. I: 199, 200, 203, 210, 211, 214, 217, 218, 223, 226, 227, 231, 233, 236, 237, 243, 244, 251, 252, 256, 263, 264, 272, 277, 278, 290, 291, 294, 295, 299, 300, 303, 304, 306, 308, 321, 326, 328, 344, 346, 352, 359, 360; II: 570, 575, 592, 594, 600, 603, 604; III: 160, 193, 195, 202, 211, 214, 234, 236, 241, 243, 278, 279, 282, 283, 289, 299, 300, 305, 352, 357, 262, 363, 383, 394, 396, 400, 404, 408, 427, 430, 434, 435, 438, 442, 443.—См. еще **Орды**.

Твера, повѣтовый городъ въ Жмуди, II: 527.

Тегинь, нынѣ **Бендеры**, уѣздный городъ Бессарабской губ., на правомъ берегу Днѣстра, III: 187.

Тельши, уѣздный городъ Ковенской губ., II: 527.

Телячевъ, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.

Теофиполь – см. **Чолганскій-Камень**.

Тербинъ и Теребино, нынѣ **Тельбинъ**, рѣчка и озеро близъ с. **Позняковъ**, Остерскаго у., II: 482.

Теребовль, городъ въ Галиціи, при р. Гнѣзнѣ, I: 302.

Теремки (иначе **Теремцы**), хуторъ Кіево-Печерскаго монастыря, близъ Кіева, по дорогѣ въ Васильковъ, II: 476, 485.

Тернополь — см. **Тарнополь**.

Торунь, нынѣ **Торнъ**, городъ въ восточной Пруссіи, при р. Вислѣ, I: 194; III: 309, 315, 347.

Торчинъ, мѣстечко Луцкаго у. Вол. губ., при рч. Сѣрной, III: 147.

— Торчинская дорога изъ Луцка, III: 147.

Трабы, мѣстечко Ошмянскаго у. Виленской губ., II: 528.

Трехтемировъ, иначе **Терехтемировъ** и **Трехтымировъ**, нынѣ (едва ли правильно) **Трактомировъ**, село Каневскаго у. Кіевской губ., при Днѣпрѣ, I: 329, 330.

— Монастырь Успенскій („Войска Запорожскаго обитель", „Богородица Запорожская"), I: 7, 329; II: 397; III: 338, 382, 428—432.—Архимандритъ Іезекіиль **Курцевичъ**, игуменъ Іоасафъ **Креховскій**.

— Шпиталь Войска Запорожскаго при монастырѣ, III: 431.

Тригорскій Преображенскій монастырь, въ Житомирскомъ у., при р. Тетеревѣ, II: 433.

Тридниховъ, испорченное **Фридриховъ**, нынѣ **Фидровъ**, село Бердичевскаго у. Кіевской губ., I: 261.

Трилѣсы, село Васильковскаго у. при рч. Камянкѣ, I: 185; II: 596, 597, 598.

— Замочекъ, II: 597.

— Церковь, II: 597.

Триполье, мѣстечко Кіевскаго у. при Днѣпрѣ, I: 316; II: 455.

Три-Тони, озеро близъ Кіева, въ урочищѣ Луковѣ, на Оболони, II: 484, 486.

Троецкій хуторъ, близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.

Троки, уѣздный городъ Виленской губ., при озерѣ Гальве, III: 335.

— Замокъ, II: 542.

— Трокскій ключь, II: 528.
— Трокскій повѣтъ, II: 527.
Тростенецъ, село Луцкаго у. Волынской губ.
— Церковь св. Троицы, I: 4.—Священникъ **Гавріилъ**.
Турійскъ (также **Турейскъ**), мѣстечко Ковельскаго у. Волынск. губ., при р. Туріѣ, III: 76.
— Церковь св. Спаса (Преображенія), III: 76.
— Шпиталь при ней, III: 76.
Турки, народъ, государство, I: 199, 200, 212, 237, 304, 308, 321, 331, 332, 354, 359; III: 35, 187, 282, 283, 383, 424.— См. еще **Порта**.
— Турецкій цесарь (или царь), султанъ, I; 209, 211, 212, 223, 235, 237, 239, 296, 319, 346; III: 157, 203, 283, 350, 388, 423.
Туровъ, мѣстечко Мозырскаго у. Минской губ., при р. Припети, I: 318; III: 408.
— Туровская (и Нинская) епископія, III: 335.
— Туровскій повѣтъ, III: 248.
Тучинъ, мѣстечко Ровенскаго у. Вол. губ., при р Горыни, I: 275.
Тыкоцинъ (въ текстѣ **Тыкотинъ** и ошибочно **Стыкотинъ**), мѣстечко Ломжинскаго у., при р. Наревѣ, II: 527; III: 335.
Тясминъ, рѣка, правый притокъ Днѣпра, III: 35.

У.

Убедь, рѣчка, близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.
Увента, нынѣ **Ованта**, мѣстечко Вилькомирскаго у. Ковенской губ. (См. это имя).
Угорники, деревня въ Галиціи, при р. Воронѣ, II: 433.
— Угорницкій монастырь православный, I: 99; II: 433.
Угриничи, село Пинскаго у. Минской губ., при р. Стоходѣ, III: 140—143, 145, 146.
— Церковь Пятницкая, III: 142.

Узѣнь или Узинъ, (въ текстѣ **Wzień**), рѣчка въ Васильковскомъ у. Кіев. губ., лѣвый притокъ Роси, III: 374.

Узное, озеро близъ Кіева, на Оболони, въ урочищѣ Луковѣ или Оплуковѣ, II: 484, 486.

Уймица-Павловицкая—см. **Войница**, село Владиміръ-Вол. у.

Уймъ, село Локачевской волости, въ нынѣшнемъ Владиміръ-Волынскомъ у. (?). I: 161.

Украина, также **Вкраина**; такъ назывались въ собственномъ смыслѣ Кіевское и Брацлавское воеводства, но часто это имя имѣетъ болѣе широкое значеніе, обнимая весь нынѣшній Югозападный край вмѣстѣ съ Малороссіею. I: 175, 178, 180, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 197, 198, 199, 205, 209, 242, 251, 261, 296, 312, 317, 319, 321, 324, 325, 328, 329, 333, 341; II: 405, 447, 566, 571, 592, 593, 594, 595, 596: III: 156, 157, 160, 164, 172, 174, 195, 196, 199, 200, 201, 214, 234, 235, 236, 240, 243, 259, 261, 266, 267, 268, 270, 274, 277, 280, 291, 299, 301, 303, 307, 308, 310, 338, 343, 345, 348, 349, 351, 353, 354, 357, 361, 373, 377, 380, 381, 382, 384, 387, 388, 396, 398, 401, 402, 403, 404, 406, 407, 408, 409, 415, 419, 422, 427, 434, 435, 437, 438.—См. еще **Русь**, **Россія-Малая**.

— Украина Заднѣпрская, т. е. часть Малороссіи, лежащая на лѣвой сторонѣ Днѣпра, III: 345.—См. еще **Заднѣпрье**.

— Украинные замки, II: 543.

— Украинская республика, т. е. Малороссія, Войско Запорожское, III: 351.

Умань, (**Human**), уѣздный городъ Кіевской губ., при рч. Уманкѣ, I: 330, 338; III: 176, 177, 178, 180, 194, 195, 427.

— Замокъ, III: 178. — Врама, валы и парканъ замковые, III: 177, 178.

— Мѣсто Дольное или Новое, III: 176, 177, 178.

— Мѣсто Старое, съ замкомъ, III: 177, 178.

— Ставъ (т. е. прудъ), III: 177.
— Фольварки, III: 177.
— Уманскій полкъ козацкій, I: 187, 190, 191, 254, 255, 330, 338; II: 523; III: 204, 380, 407.—Полковники: **Ганджа, Глухъ.**

Уневъ, село въ Галиціи, близъ р. Гнилой Липы.
— Уневскій монастырь, III: 20, 23, 24, 25.—Архимандритъ Анастасій **Радиловскій**. Игуменъ Симеонъ **Боршевскій.**

Упита, мѣстечко Поневѣжскаго у. Ковенской губ., при р. Упитѣ.
— Упитская волость, II: 527.

Урлевъ, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.

Устье, нынѣ **Устье-Зелене**, мѣстечко въ Галиціи, при Днѣстрѣ, I: 173.

Устье, мѣстечко и рѣка въ Познанскомъ воеводствѣ, I: 191.

Усятынъ—см. **Гусятинъ.**

Утяна, королевская волость въ Виленскомъ повѣтѣ; нынѣ есть мѣстечко **Уцяна**, Вилькомирскаго у. Ковенск. губ., II: 528.

Ухлясть, рѣчка близъ г. Стараго-Быхова, Могилевской губ., лѣвый притокъ Днѣпра, III: 298.

Ушполи, королевская волость въ Виленскомъ повѣтѣ, въ нынѣшней Ковенской губ., II: 528.

X.

Хвастовъ, мѣстечко Васильковскаго у. Кіев. губ., при рч. Унавѣ, I: 316; II: 448, 452, 453, 499, 597, 598; III: 374.

Хмельникъ, мѣстечко Литинскаго у. Под. губ., при р. Вугѣ, II: 569; III: 390, 399, 401, 403, 404.

Ходашевка, нынѣ **Ходосовка**, село Кіевскаго у., при рч. Ветѣ, I: 316.

Ходѣевскія земли Кіево-Братскаго монастыря, близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 474, 483, 487.

Холинское озеро, близъ той же Карпиловки, II: 483.

Холмъ, уѣздный городъ Люблинской губ., I: 321.
— Холмская и Белзская епископія, III: 334.
Холмычъ (въ текстѣ **Helmecz**), мѣстечко Рѣчицкаго у. Минской губ., при р. Днѣпрѣ, I: 339.
Холопичи, село Владиміръ-Волынскаго у., I: 161.
Хоролупы, нынѣ **Хорлупы**, деревня Дубенскаго р. Вол. губ., I: 296.
Хотинъ, уѣздный городъ Бессарабской губ., при р. Днѣстрѣ, I: 222: III: 591.

Ц.

Цевеличи, деревня Владиміръ-Вол. у., близъ м. Локачей, I: 161.
Цеперовъ (также **Цепоровъ**), деревня Луцкаго у., при рч. Полонкѣ, III: 130, 147, 148.
Церховъ, нынѣ **Серховъ**, село Луцкаго у., при рч. Веселухѣ, III: 87.
Церыны, королевская волость въ Литвѣ, II: 528.
Цецора, деревня въ Молдавіи, при р. Прутѣ, недалеко отъ г. Яссъ, I: 363.
— Цецорская битва Поляковъ съ Турками, I: 304, 363.

Ч.

Чвартковъ, городъ въ Польшѣ, I: 193.
Чемеринъ, деревня Дубенскаго у. близъ м. Олыки, I: 137—138.
Черборскій-Слущъ—см. наоборотъ.
Червенскъ, городъ въ Вышогродской землѣ, Мазовецкаго воеводства, на р. Вислѣ, III: 161.
Черемшанка, селище, нынѣ деревня Ковельскаго у. Волынской губ., I: 157.
Черея, мѣстечко Сѣннинскаго у. Могилевской губ., при рч. Черѣ, III: 335.
— Церковь, отнятая у православныхъ, III: 335.
Черкасскіе города (т. е. Малороссійскіе), III: 192.

Черкасы, уѣздный городъ Кіевской губ., при р. Днѣпрѣ, I: 130, 200, 201, 221.

— Черкасскій полкъ козацкій, I: 255, 261, 318.

— Черкасское староство, II: 606.

Черкесы, народъ, II: 603; III: 203.

Черниговъ (въ текстахъ также **Чернѣговъ, Czernichow, Czernielow**), губернскій городъ, при р. Деснѣ, I: 232; II: 438, 594; III: 417, 435.

— Замокъ и гродъ, II: 438.—Намѣстникъ Николай **Денисевичъ**.

— Черниговская (и Новгородъ-Сѣверская) епископія, III: 335.

— Черниговскій полкъ козацкій, II: 574; III: 408, 437.

— Черниговское воеводство, I: 210, 274, 296; II: 573, 578—579, 598, 599; III: 314, 337.

— Черниговщина, область, II: 599.

Черногородка (также **Чорногородка**), село Васильковскаго у. Кіев. губ., при р. Ирпенѣ, II: 448, 449, 452, 453.

Черногородокъ, нынѣ **Городокъ**, село Луцкаго у. Вол. губ., при р. Стоходѣ, III: 75—77, 78, 87.

— Церковь Пречистенская, III: 77.

Черное море, (въ текстѣ также **Эвксинскій понтъ**), I: 212; III: 252.

Чернухи (въ текстѣ **Чорнухи**), мѣстечко Лохвицкаго у, Полт. губ.. при рч. Многѣ, III: 348.

Черничичи или **Черчичи**, село близъ г. Луцка, Вол. губ., при р. Стырѣ, I: 3.

— Монастырь Преображенскій (женскій), I: 3, 9, 72, 85.—Игумены: Герасимъ **Микуличъ**, Исаакій **Борисковичъ**. Священникъ Іоаннъ **Гораиновичъ**.

Чернѣевцы, нынѣ **Черневцы**, мѣстечко Ямпольскаго у. Под. губ., I: 190; III: 213.

Черняховъ, мѣстечко Житомирскаго у. Вол. губ., I: 330.

Черскъ, городъ въ Мазовецкомъ воеводствѣ, на лѣвомъ берегу р. Вислы, I: 194.

Черцко, озеро близъ с. Городка, Луцкаго у., III: 76.

Честный-Хрестъ, село Владимиръ-Вол. у., при р. Лугѣ, I: 151—156.
— Монастырь Честнаго Креста, I: 152, 153, 154, 156.
— Церковь, I: 152.
Чечельникъ, мѣстечко Ольгопольскаго у. Под. губ., при р. Савранькѣ, I: 330.
Чечерскъ (въ текстѣ **Чычерскъ**), мѣстечко Рогачевскаго у. Могилевской губ., при р. Сожѣ, II: 528.
Чигиринъ, въ текстѣ также **Чигринъ**, **Чегринъ** и **Чыгрынъ**), уѣздный городъ Кіевской губ., при р. Тясминѣ, I: 196, 228, 315, 322, 329, 331, 339, 341, 352; II: 448, 449, 454, 585, 591, 600; III: 167, 171, 183, 188, 203, 209, 234, 235, 236, 237, 238, 240, 248, 250, 254, 256, 262, 271, 283, 295, 340, 342, 344, 349, 350, 352, 363, 371, 381, 399.
— Гора городская, III:.419.
— Замокъ (forteca), III: 371, 373, 374, 375, 376, 381, 383, 389, 390, 400, 403, 404, 419.
— Монастырь женскій Троицкій, основанный Иваномъ Выговскимъ, III: 185.
— Чигиринскій полкъ козацкій, I: 255; III: 356, 361, 408, 412, 413, 419, 421, 423, 424, 428.
Чолганскій-Камень, нынѣ **Теофиполь**, мѣстечко Староконстантиновскаго у. Вол. губ., при р. Полквѣ, I: 178, 179, 283, 285, 289, 297.
Чорная-Плавля, урочище близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.
Чорная, иначе **Чарна** и **Чорное**, сельцо, находившееся въ нынѣшнемъ Роменскомъ у. Вол. губ., при р. Горыни, близъ впаденія въ нее р. Стублы.
— Чорненскій монастырь св. Спаса, I: 65—66.—Основатель монастыря п. Адамъ **Урсулъ-Рудецкій**; игумены: Павелъ **Лютневичъ-Телица** и іеродіаконъ **Сильвестръ**.
— Типографія монастырская, I: 65—66.
Чорный Лѣсъ, такъ называлась лѣсная полоса въ юговосточной части нынѣшней Кіевской губ. и смежной части Херсонской, вдоль ихъ границы, II: 605; III: 282.

Чорторыя, протокъ Днѣпра у лѣваго берега, противъ Кіева, II: 485, 486.

Чудновъ, мѣстечко Житомирскаго у. при р. Тетеревѣ, III: 353, 398.

— Чудновская комиссія, III: 436.

Ш, Щ.

Шаломины, урочище близъ с. Пезняковъ, Остерскаго у., II: 482.

Шаргородъ (въ текстѣ также **Шарогродъ**), мѣстечко Могилевскаго у. Под. губ., при р. Мурашкѣ, I: 270; III: 175.

Шведы, государство Швеція, I: 320, 337, 346; III: 243, 244, 271, 283, 289, 298, 299, 304, 307, 308, 311, 318, 339, 341, 365.

— Шведы, войско шведское, I: 191, 192, 193; III: 347.

Швеція, государство, I: 346; III: 161.

Шепель, деревня Луцкаго у. Вол. губ., при рч. Сѣрной, I: 59.

Шепетинъ, нынѣ **Шепетовка**, мѣстечко Заславскаго у. Вол. губ., I: 250.

Шиловичи (?), имѣніе Иченскаго протопопа Симеона Адамовича, III: 393.

Шиловъ, мѣстечко Могилевской губ. и уѣзда, при р. Днѣпрѣ, III: 208.

— Шиловская волость, III: 215.

Шлёнскъ, Силезія, I: 193, 230; III: 165.

Шовды, королевская волость въ Жмуди, II: 527.

Шовтысова-Руда, нынѣ **Солтышки**, деревня Луцкаго у. Вол. губ. III: 87.

Шнгельскія земли Кіево-Братскаго монастыря близъ с. Карпиловки Остерскаго у., II: 474, 483, 487.

Я.

Яворовъ, городъ въ Галиціи, при рч. Склѣ, I: 110.

— Яворовское староство, I: 182.

Яворовъ, въ Подоліи, III: 302.

Ягубецъ, иначе **Обозовка** (въ текстахъ **Якубецъ** и **Ягубецъ**), село Уманскаго у. Кіев. губ., при р. Удичѣ, I: 190; III: 175, 178, 179.

— Замочекъ въ Ягубцѣ, III: 175, 176.

Ядловка, село Козелецкаго у. Черниг. губ., II: 503.

Яма, озеро близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.

Ямполь, уѣздный городъ Подольской губ., при впаденіи р. Русавы въ Днѣстръ, II: 574, 581; III: 427.

Ямполь (I: 273)—разумѣется **Янушполь**, мѣстечко Житомирскаго у. (См. это имя).

Яновъ (въ текстѣ также **Яново**), деревня Владиміръ-Вол. у., I: 143, 144—147, 150, 151.

Янушполь (въ текстѣ также **Ямполь**), мѣстечко Житомирскаго у. при р. Тетеревѣ, I: 270, 273.

Янчаруха, т. е. **Гончариха**,—такъ называлась равнинная мѣстность въ южной части нынѣшняго Житомирскаго у., I: 273.

Яровица, предмѣстье г. Луцка, I: 3.

— Церковь Вознесенская, I: 3.—Священникъ Іоаннъ **Ѳеодоровичъ**.

Ясвойны, село Ковенскаго у. (въ текстѣ **Ясвойна**, королевская волость въ Жмуди), II: 527.

Ясовъ (?), поселеніе въ южной Волыни, I: 181.

Яссы, столица Молдавіи, I: 358; III: 188, 203, 211, 411.

СОДЕРЖАНІЕ ТРЕТЬЯГО ТОМА.

ОТДѢЛЪ ПЕРВЫЙ.

АКТЫ

Львовскаго Братства.

Стр.

I. Грамота Іоакима, патріарха Антіохійскаго, на основаніе церковнаго Братства Львовскаго съ утвержденіемъ его Устава. 1586 г., генварь 3

*II. Окружное посланіе Антіохійскаго патріарха Іоакима ко всѣмъ православнымъ обывателямъ Польскаго государства съ просьбою оказать вспомоществованіе Львовскому Братству, задумавшему учредить во Львовѣ греко-славянскую школу съ типографіей и построить новую каменную церковь и шпиталь. 1586 года, 15 января 11

III. Посланіе Іереміи, патріарха Константинопольскаго, къ Львовскому епископу Гедеону Балабану съ строгимъ запрещеніемъ ему вмѣшиваться въ дѣла Львовскаго Братства. 1587 года, ноябрь 13

IV. Грамота того же патріарха Іереміи, данная Львовскому Братству въ подтвержденіе грамоты Антіохійскаго патріарха Іоакима. 1588 года, 1 декабря 14

V. Грамота патріарха Іереміи, вновь утверждающая и излагающая Уставъ Львовскаго Братства. 1589 года, ноябрь . . 16

VI. Грамота патріарха Іереміи, утверждающая независимость монастыря св. Онуфрія отъ Львовскаго епископа. Конецъ 1589 г. 20

Римскими цифрами со звѣздочками отмѣчены акты, вновь прибавленные въ настоящемъ изданіи.

Стр.

VII. Грамота Кіевскаго митрополита Михаила Рагозы, утверждающая за Львовскимъ Братствомъ свободное и независимое управленіе монастыремъ св. Онуфрія. 1590 года, 22 іюня 22

VIII. Судная грамота Брестскаго собора по дѣлу Львовскаго Братства съ мѣстнымъ епископомъ. 1590 года, 22 іюня. 26

IX. Благословенная грамота Кіевскаго митрополита Михаила Рагозы, данная Львовскому Братству относительно устройства монастыря св. Онуфрія. 1591 года, 23 генваря. . 30

*X. Посланіе Мелетія, патріарха Александрійскаго, къ Львовскому Братству. 1592 года, 20 сентября. 33

XI. Грамота Константинопольскаго патріарха Іереміи, данная Львовскому Братству на основаніе храма Успенія пресвятой Богородицы, съ правомъ ставропигіи патріаршей. 1593 года. 36

*XII. Три жалобы отъ имени Львовскаго Братства о религіозныхъ преслѣдованіяхъ, претерпѣваемыхъ православными жителями Львова со стороны мѣстныхъ магистратскихъ властей. 1594—1595 гг 39

*XIII. Окружное посланіе Львовскаго Братства съ просьбою о матеріальной помощи. 1608 года 50

*XIV. Грамота митрополита Іова Борецкаго къ Львовскому Братству съ приглашеніемъ прибыть на помѣстный соборъ въ Кіевъ. 1629 года, 21 апрѣля 53

XV. Грамота польскаго короля Владислава IV, въ подтвержденіе грамоты короля Сигизмунда III, данной Львовскому Братству на управленіе монастыремъ св. Онуфрія. 1633 года, 5 марта. 55

XVI. Грамота Кіевскаго митрополита Петра Могилы, благословляющая Львовское Братство и утверждающая его прежніе порядки. 1637 года, 19 февраля 58

XVII. Списокъ замѣчательнѣйшихъ лицъ, вписавшихся въ реестръ Львовскаго Братства со времени основанія сего Братства Антіохійскимъ патріархомъ Іоакимомъ въ 1586 году. 59

ПРИЛОЖЕНІЕ.

XVIII. Грамота короля польскаго Сигизмунда I, освобождающая Львовскій Онуфріевскій монастырь отъ взноса одной части

Стр.

денежной платы за садъ, тому монастырю принадлежащій. 1522 года 62

XIX. Другая грамота короля Сигизмунда I, совершенно освобождающая Львовскій Онуфріевскій монастырь отъ взноса денегъ за монастырскій садъ. 1524 г. 63

*XX. Письмо Львовскаго епископа Арсенія Желиборскаго къ пребывающему въ Москвѣ родственнику его Андрею Желиборскому съ просьбою ходатайствовать предъ царемъ о милостынѣ для Львовскаго каѳедральнаго храма св. Георгія, разграбленнаго татарами. Изъ Ирклѣева, 1650 года, 1 августа 65

ОТДѢЛЪ ВТОРОЙ.

АКТЫ

объ устройствѣ помѣщичьихъ имѣній Югозападной Руси въ XVI вѣкѣ.

I. Опись имѣнія Заборольскаго. 1566 года, августа 29 . . . 69

II. Опись имѣнія Черногородскаго. 1578 года, апрѣль . . . 75

1 Село Чернъгородокъ 77

2. — Маневичи 78

3. — Колки . . . . . —

4. — Рудники 79

5. — Воля-Ситная 80

6. — Дедовичи . . . . . —

7. — Опотовичи 81

8. — Звозъ . . . . . —

9. — Козинъ-Ставъ 82

10. — Бруховичи . . . . . —

11. — Козиничи 83

12. — Кречевичи 85

13. — Карасинъ 88

14. — Поворскъ 90

III. Инвентарь Полонскаго имѣнія. 1598 года, 18 сентября. 94

1. Село Городище 99

2. — Горка 104

Стр.

3. Село Полонна 106
4. — Оздовъ 110
5. — Баевъ 116
6. — Коршовъ 121
IV. Волость Полѣсская въ Повѣтѣ Пинскомъ 140
1. Село Угринячи . . . . . —
2. — Берчичи 143
3. — Выхово 144

ОТДѢЛЪ ТРЕТІЙ.

МАТЕРІАЛЫ

для исторіи Малороссіи.

I. Письмо Кіевскаго воеводы Адама Киселя къ королю съ изложеніемъ своего мнѣнія о томъ, какой политики держаться впредь относительно Хмельницкаго и козаковъ. Изъ Кіева, 1652 года, 24 февраля. 155

*II. Проѣзжій листъ, выданный отъ Кіевскаго митрополита Сильвестра Косова московскимъ людямъ, возвращающимся на родину изъ Турецкаго плѣна. 1652 года, 9 мая. . 158

*III. Письмо Б. Хмельницкаго къ окольничему и воеводѣ князю Ѳ. А. Хилкову съ извѣстіемъ о своемъ выступленіи противъ поляковъ и съ просьбою ходатайствовать предъ царемъ о военной помощи козакамъ. 1652 года, 17 мая. 159

IV. Письмо неизвѣстнаго лица къ Слонимскому подкоморію съ разными вѣстями. Изъ Варшавы, 1652 года, 18 мая. . 160

V. Письмо бывшаго коронnаго подканцлера Іеронима Радзѣевскаго къ Богдану Хмельницкому съ предложеніемъ вступить въ союзъ съ Швеціей противъ Польши. Изъ Стокгольма, 1652 года, 30 мая. 161

*VI. Письмо Радзѣевскаго къ войсковому писарю Ивану Выговскому съ указаніемъ, какимъ способомъ козацкіе послы могли бы прибыть въ Швецію. Изъ Стокгольма, 1652 года, 30 мая. 165

*VII. Универсалъ Б. Хмельницкаго съ предписаніемъ, чтобы козаки, живущіе на земляхъ Кіево-Пустыннаго монастыря,

Стр.

согласно давнему обыкновенію, уплачивали въ пользу монастыря десятину съ хлѣба, покотельщину и очковое. 1652 года, 30 мая 166

VIII. Королевскій универсалъ съ приглашеніемъ высшихъ урядниковъ и сенаторовъ на совѣтъ по случаю разгромленія польскаго войска подъ Батогомъ. 1652 года, 12 іюня 167

IX. Письмо къ королю Подольскаго воеводы Станислава Потоцкаго изъ лагеря подъ Соколемъ. 1652 года, 14 августа 168

X. Письмо Богдана Хмельницкаго къ королю съ объясненіемъ по поводу Батогскаго дѣла и съ просьбою о заключеніи новаго мирнаго трактата съ Войскомъ Запорожскимъ при участіи Московскаго царя, упрошеннаго козаками быть ихъ посредникомъ въ этомъ дѣлѣ. Изъ Чигирина, 1653 года (въ началѣ) 169

XI. Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Богдану Хмельницкому съ укорами по поводу Батогскаго дѣла и съ указаніемъ способовъ, коими гетманъ и Войско Запорожское могли бы умилостивить короля и Рѣчь посполитую. 1653 года (въ началѣ) 171

XII. Донесеніе королю о дѣйствіяхъ короннаго войска въ Подольи, писанное офицеромъ изъ полка Петра Потоцкаго, воеводы Брацлавскаго. Безъ даты (весной 1653 г.) 174

XIII. Просительные пункты Войска Запорожскаго, представленные королю кіевскимъ полковникомъ Антономъ Ждановичемъ и другими козацкими послами подъ Глинянами. 1653 года, іюнь 180

XIV. Два письма Богдана Хмельницкаго къ Московскому патріарху Никону съ просьбою ходатайствовать предъ царемъ объ оказаніи козакамъ военной помощи противъ поляковъ и о принятіи Запорожскаго Войска подъ свое покровительство. 1653 года, 9 и 12 августа 182

XV. Письмо Ивана Выговскаго къ патріарху Никону съ благодарностью за исходатайствованіе царской милостыни Чигиринскому Троицкому монастырю, созданному Вы-

Стр.

говскимъ, и съ просьбою о военной царской помощи козакамъ. Изъ Суботова, 1653 года, 12 августа. . . 184

XVI. Универсалъ Б. Хмельницкаго къ старшинамъ Запорожскаго и городового козацкаго войска съ приказаніемъ готовиться къ войнѣ съ поляками въ союзѣ съ ратными силами Московскаго царя. Изъ Переяслава, 1654 г., 17 января. 186

*XVII. Письмо польскаго резидента въ Яссахъ Станислава Кунарскаго къ коронному мечнику Лянцкоронскому съ вѣстями о татарахъ, туркахъ и Хмельницкомъ. Изъ Яссъ, 1654 года, 2 февраля 186

XVIII. Инструкція королевскому послу Маріану Яскольскому, ѣздившему съ политическими порученіями къ Крымскому хану. 1654 года, 20 февраля 188

XIX. Жалованная грамота царя Алексѣя Михайловича Богдану Хмельницкому на городъ Гадячъ. 1654 г., 27 марта. 191

*XX. Письмо Б. Хмельницкаго къ Крымскому хану, въ которомъ онъ благодаритъ послѣдняго за готовность присягой подтвердить возобновленіе прежняго союза съ Войскомъ Запорожскимъ, извѣщаетъ, что поляки собираютъ войска для похода въ Украину, и проситъ военной помощи. Изъ Чигирина, 1654 года, 16 апрѣля. 193

XXI. Донесеніе королевскаго посла Маріана Яскольскаго Русскому воеводѣ Станиславу Лянскоронскому о ходѣ переговоровъ, веденныхъ имъ въ Крыму въ видахъ привлеченія хана къ совмѣстнымъ съ Польшею военнымъ дѣйствіямъ противъ Москвы и козаковъ. Изъ Бахчисарая, 1654 года, 2 мая. 196

XXII. Письмо господаря Волошскаго къ воеводѣ Русскому Станиславу Лянцкоронскому съ разными вѣстями и съ обѣщаніемъ военной помощи противъ Москвы и Хмельницкаго. Изъ Яссъ, 1654 года, 25 сентября. . . . 203

XXIII. Донесеніе тому же Лянцкоронскому отъ Новгородскаго хорунжаго Криштофа Корыцкаго, посыланнаго къ хану Крымскому. 1654 года, 29 сентября. 205

XXIV. Такое же донесеніе Корыцкаго тому же Лянцкоронскому. Изъ Аккермана, 1654 года, 6 октября. 206

Стр.

XXV. Показанія двухъ козаковъ, схваченныхъ на мародерствѣ въ с. Велятичахъ. 1654 года, 10 декабря . . 207

XXVI Письмо къ королю отъ господаря Волошскаго съ извѣстіями о Хмельницкомъ. Изъ Яссъ, 1654 года, 16 октября 209

XXVII. Письмо того же господаря къ коронному подканцлеру ксендзу Андрею Тржебицкому съ извѣстіемъ о своихъ сношеніяхъ съ Хмельницкимъ въ цѣляхъ примиренія его съ Польшей. 1654 года, 16 октября 210

XXVIII. Донесеніе тому же подканцлеру отъ польскаго посла п. Кутнарскаго. Изъ Яссъ, 1654 года, 18 октября . . . 211

XXIX. Донесеніе коронному канцлеру Стефану Корыцинскому отъ королевскаго посла Маріана Яскольскаго о готовности новаго Крымскаго хана помогать полякамъ въ войнѣ съ Хмельницкимъ и Москвой. Изъ-подъ Перекопа, 1654 года, 18 октября 212

XXX. Письмо Литовскаго подканцлера Казимира Льва Сапѣги къ Гнѣзненскому арцибискупу Андрею Лещинскому съ извѣстіемъ о ходѣ военныхъ дѣйствій въ Бѣлоруссіи. Изъ Гродна, 1654 года, 23 октября 215

XXXI. Письмо неизвѣстнаго съ вѣстями о томъ же изъ Минскаго воеводства. Изъ Радошковичъ, 1654 года, 26 октября 216

XXXII. Письмо Б. Хмельницкаго къ хану Крымскому съ убѣжденіемъ оставаться въ дружественномъ союзѣ съ Войскомъ Запорожскимъ. Изъ Корсуня, 1654 года, 29 октября 217

XXXIII. Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ королю съ донесеніемъ о положеніи войска. Изъ Краснаго-Става, 1655 года, апрѣль 219

*XXXIV. Жалоба Луцкаго бургграбія Іеронима Солайскаго о томъ, что чины Люблинскаго магистрата не допустили его во время увезти изъ Люблина цѣнное имущество въ виду наступленія козацкихъ и московскихъ военныхъ отрядовъ и тѣмъ подвергли его величайшей личной опасности и потери имущества. Здѣсь же подробное сооб-

Стр

щеніе о томъ, какъ козаки овладѣли Люблиномъ въ октябрѣ 1655 года. 221

*XXXV. Другая жалоба того же Іеронима Солайскаго о томъ, что Люблинскій мѣщанинъ Мартинъ Кремпскій, приставъ къ козакамъ, вмѣстѣ съ ними сжегъ и разорилъ имѣніе жалобщика, мучилъ и убивалъ его крестьянъ, наконецъ подговорилъ наказного гетмана Даніила Выговскаго истребовать отъ Люблинскаго магистрата выдачи жалобщика, взводилъ на него ложныя обвиненія и всѣми мѣрами добивался его гибели. Все это происходило въ концѣ октября, 1655 года. 226

XXXVI. Письмо Крымскаго хана Мехметъ-Гирея къ коронному гетману Станиславу Потоцкому съ выраженіемъ готовности помогать полякамъ. Изъ Снятына, 1655 года, 13 декабря. 233

XXXVII. Письмо Б. Хмельницкаго къ Іерониму Радзѣевскому съ просьбою точно опредѣлить время его прибытія въ Украину для переговоровъ. Изъ Чигирина, 1656 года, 11 января. 234

XXXVIII. Письмо Ивана Выговскаго тому же Радзѣевскому подобнаго же содержанія. Изъ Чигирина, 1656 года, 11 января. 236

XXXIX. Письмо Ивана Выговскаго къ коронному канцлеру Стефану Корыцинскому. Изъ Чигирина, 1657 года, 18 апрѣля. 238

XL. Отвѣтное письмо Б. Хмельницкаго на королевскую грамоту, переданную ему посломъ Беневскимъ съ изъявленіемъ милости козакамъ и прощенія ихъ прежнихъ проступковъ. Изъ Чигирина, 1657 года, 18 апрѣля. . 239

XLI. Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ королю съ разными вѣстями. Изъ Сокаля, 1657 года, 23 мая. 240

XLII. Инструкція королевскому секретарю Беневскому, посланному къ гетману Б. Хмельницкому, чтобы склонить его и Войско Запорожское возвратиться въ прежнее подданство королю и Рѣчи посполитой. 1657 года, 13 іюня. 242

Стр.

XLIII Грамота, данная гетманомъ Богданомъ Хмельницкимъ обывателямъ Пинскаго повѣта, признавшимъ надъ собою протекцію Войска Запорожскаго и принесшимъ ему присягу въ вѣрности. 1657 года, 28 іюня 245

*XLIV. Письмо гетмана Ивана Выговскаго къ Крымскому хану Магметъ-Гирею съ увѣдомленіемъ о своемъ избраніи въ гетманы и о желаніи возобновить прежнюю дружбу съ ханомъ. Изъ Чигирина, 1657 г., 10 сентября. 249

*XLV. Письмо гетмана Ив. Выговскаго къ визирю Крымскаго хана Шеферкази-агѣ съ изъявленіемъ желанія возобновить прежній братскій союзъ козаковъ съ татарами. 1657 года, 10 сентября. 251

XLVI. Письмо гетмана Ивана Выговскаго къ Волынскому каштеляну Станиславу-Казимиру Беневскому. Изъ Чигирина, 1657 года, 19 декабря. 253

XLVII. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ выраженіемъ намѣренія строго соблюдать условія перемирія, заключеннаго имъ съ королевскимъ посломъ Беневскимъ. Изъ Чигирина, 1658 года, 1 января. 255

XLXIII. Письмо И. Выговскаго къ Гнѣзненскому арцибискупу Андрею Лещинскому такого же содержанія. Изъ Чигирина, 1658 года, 1 января. 257

XLIX. Письмо коронnаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Волынскому каштеляну Беневскому. Изъ Робчицъ, 1658 года, 8 января. 259

L. Письмо Литовскаго гетмана Павла Сапѣги къ Беневскому съ увѣреніемъ, что Литовское войско не нарушило условій перемирія съ козаками. Изъ Вѣшекъ, 1658 года, 8 января. 260

LI. Письмо Ив. Выговскаго къ Ст. Беневскому съ просьбою о покровительствѣ Львовскому мѣщанину Ѳеодосію Томкевичу, купцу, тайному агенту гетмана въ его сношеніяхъ съ польскимъ королемъ. Изъ Чигирина, 1658 года, 9 января. 261

LII. Письмо Литовскаго гетмана Павла Сапѣги къ п. Беневскому по поводу демаркаціонной линіи, отдѣлявшей стоянки литовскихъ и козацкихъ войскъ на Волыни и

Стр.

въ Полѣсьи. Изъ Каменца-Литовскаго, 1658 года, 15 января. 262

LIII. Письмо Ив. Тарновскаго, начальника козацкаго гарнизона въ м. Корцѣ, къ п. Беневскому съ увѣреніемъ, что онъ не нарушилъ условій перемирія съ поляками и не причинялъ обидъ мѣстной шляхтѣ. Изъ Межирѣча, 1658 года, 26 января. 264

LIV. Письмо Станислава Беневскаго къ коронному канцлеру Корыцинскому съ извѣстіями о козацкихъ гарнизонахъ на Волыни. Изъ Полонной, 1658 года, 27 января. . 265

LV. Краткое описаніе Украинскихъ происшествій, присланное Волынскимъ каштеляномъ Станиславомъ Беневскимъ канцлеру и королю въ январѣ 1658 года. . . 268

LVI. Письмо Подольскаго козацкаго полковника Єдора Михайловича къ Станиславу Беневскому съ увѣреніемъ, что козаки его ни въ чемъ не нарушаютъ условій перемирія. Изъ Межибожа, 1658 года, 31 января . . 272

*LVII. Письмо Діонисія Балабана къ Волынскому каштеляну Станиславу Беневскому съ увѣдомленіемъ о своемъ избраніи въ санъ кіевскаго митрополита. Изъ Кіева, 1658 г., 8 февр. 273

LVIII. Письмо Литовскаго гетмана Павла Сапѣги къ Станиславу Беневскому съ жалобой на дѣйствія козацкихъ гарнизоновъ на Волыни и въ Полѣсьи. Изъ Каменца-Литовскаго, 1658 года, 9 февраля. 275

LIX. Письмо коронаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Ст. Беневскому съ увѣдомленіемъ, что онъ, согласно королевскому приказанію, усилилъ польскіе гарнизоны на Волыни. Изъ Робчицъ, 1658 года, 13 февраля. 276

LX. Письмо того же Потоцкаго къ Беневскому съ извѣстіемъ, что онъ выступаетъ къ Сокалю. 1658 года, 19 февраля. 277

*LXI. Письмо кошевого атамана Пашка къ гетману Ив. Выговскому съ извѣстіемъ о выступленіи татарскихъ ордъ къ границамъ Малороссіи. Изъ Сѣчи, 1658 года, 16 февр. 278

LXII. Донесеніе Волынскаго каштеляна Станислава Беневскаго королю о томъ, что происходило въ Украинѣ и на Волыни. 1658 года, февраль 280

Стр.

*LXIII. Донесеніе гетмана Ивана Выговскаго царю Алексѣю Михайловичу о мятежѣ Полтавскаго полковника Мартына Пушкаренка. Изъ Ржищева, 1658 года, 3 марта. 285

LXIV. Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Волынскому каштеляну Беневскому. Изъ Сокаля, 1658 года, 7 апрѣля 288

LXV. Письмо Андрея Лещинскаго, архіепископа Гнѣзненскаго, къ королю. Изъ Скерневицъ, 1658 года, 11 апрѣля. 289

LXVI. Письмо Беневскаго къ Литовскому гетману Павлу Сапѣгѣ съ убѣжденіемъ не придвигать польскихъ войскъ къ Дубну, такъ какъ это можетъ повредить начатымъ мирнымъ переговорамъ съ козаками. Изъ Полонной, 1658 года, 13 апрѣля. 290

LXVII. Письмо литовскаго польнаго гетмана Винцентія Корвинъ-Госѣвскаго къ Волынскому каштеляну Беневскому съ просьбою сообщать ему нужныя свѣдѣнія о дѣлахъ политическихъ. Изъ Бреста, 1658 года, 19 апрѣля. . 292

LXVIII. Письмо Тимофея Носача, обознаго Войска Запорожскаго, къ каштеляну Беневскому съ благодарностью за освобожденіе изъ плѣна козака Чечеля. Изъ Корсуня, 1658 года, 29 апрѣля. 293

LXIX. Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Вол. каштеляну Беневскому съ сообщеніемъ слуховъ о низложеніи съ гетманства Ив. Выговскаго. Изъ Сокаля, 1658 года, апрѣль. 294

LXX. Письмо гетмана Ив. Выговскаго къ Волынскому каштеляну Беневскому. Изъ Чигирина, 1658 года, 5 мая. 295

LXXI. Письмо Выговскаго къ тому же Беневскому съ выраженіемъ безпокойства по поводу сбора кварцянаго войска подъ Дубномъ. Изъ лагеря подъ Голтвой, 1658 года, 15 мая. 296

LXXII. Письмо короннаго маршала Юрія Любомирскаго къ Беневскому съ выраженіемъ мнѣнія о необходимости заключенія мира съ Шведами, чтобы сосредоточить военныя силы для пріобрѣтенія Украины. 1658 года, 16 мая. 297

*LXXIII. Письмо Паволочскаго полковника Михаила Суличича

Стр.

къ Кіевскому воеводѣ Андрею Бутурлину объ измѣнническихъ замыслахъ гетмана Ив. Выговскаго. 1658 года, 18 мая 300

LXXIV. Письмо гетмана Ивана Выговскаго къ Вол. каштеляну Беневскому съ убѣжденіемъ удержать польскія войска отъ вторженія въ Украину. Изъ лагеря близъ Полуозерья, 1658 года, 20 мая 301

LXXV. Письмо Павла Сапѣги къ Станиславу Беневскому. Изъ Расны, 1658 года, 26 мая 302

LXXVI. Письмо Беневскаго къ королю о рѣшительной склонности Выговскаго къ польскому подданству. 1658 года, 7 іюня 304

LXXVII. Письмо Беневскаго къ королю съ изложеніемъ наиболѣе существенныхъ пунктовъ письма, полученнаго имъ отъ Выговскаго, и съ приложеніемъ проекта письма, какое король долженъ былъ послать Выговскому. 1658 года, около 15 іюня 305

LXXVIII. Письмо Беневскаго къ королю съ разными совѣтами относительно Выговскаго, козацкой старшины, Московскаго царя и другихъ политическихъ дѣлъ. Изъ полонной, 1658 года, 22 іюня 308

LXXIX. Письмо Беневскаго къ коронному вице-канцлеру, краковскому бискупу Андрею Тржебицкому. Изъ Полонной, 1658 года, 22 іюня 310

LXXX. Письмо къ королю Смоленскаго каштеляна Казимира Евлашевскаго, помогавшаго Беневскому вести переговоры съ Выговскимъ. Изъ Полонной, 1658 года, 23 іюня. 312

LXXXI. Письмо Беневскаго къ королю съ извѣщеніемъ о пріѣздѣ Павла Тетери, уполномоченнаго гетмана Выговскаго. Изъ Полонной, 1658 года, 30 іюня 313

*LXXXII. Королевскій универсалъ къ обывателямъ воеводствъ Кіевскаго, Черниговскаго и Брацлавскаго съ воспрещеніемъ имъ возвращаться въ эти воеводства и вступать во владѣніе имѣніями впредь до полученія особыхъ на этотъ предметъ распоряженій со стороны короля и гетмана Запорожскаго. 1658 года, 7 ноября 314

Стр.

*LXXXIII Универсалъ Волынскаго воеводы князя Юрія Чарторыйскаго къ обывателямъ того же воеводства съ приглашеніемъ прибыть въ Луцкъ для обсужденія мѣръ защиты общественной безопасности противъ своевольныхъ „войсковыхъ“ людей. 1658 года, 27 ноября. . 316

LXXXIV. Письмо гетмана Ив. Выговскаго къ коронному канцлеру Николаю Пражмовскому съ просьбою о присылкѣ обѣщаннаго ему польскаго вспомогательнаго войска. Изъ лагеря подъ Ржищевомъ, 1658 года, 5 декабря . . 317

LXXXV. Письмо гетмана Выговскаго къ канцлеру Пражмовскому съ просьбою о скорѣйшемъ исходатайствованіи Юрію Немиричу королевскаго привилегія на должность канцлера Великаго Княжества Русскаго и съ вѣстями о ходѣ военныхъ дѣйствій противъ царскихъ войскъ. Изъ Ржищева, 1658 года, $^{17}/_{27}$ декабря. 320

*LXXXVI Универсалъ Волынскаго воеводы Михаила-Юрія Чарторыйскаго съ извѣщеніемъ, что гетманъ Запорожскій назначилъ срокъ и обѣщалъ прислать комиссаровъ для чиненія суда надъ своими „панами войсковыми“, и съ приглашеніемъ всѣхъ потерпѣвшихъ обывателей воеводства прибыть къ тому же сроку въ Луцкъ и предъявить свои претензіи. 1658 года, 23 декабря. . . . 322

LXXXVII. Письмо гетмана Выговскаго къ королю съ донесеніемъ о своемъ намѣреніи начать военныя дѣйствія противъ царскихъ силъ и съ просьбою о присылкѣ новаго вспомогательнаго войска. Изъ Переяслава, 1659 года, 16 января (стараго стиля) 323

*LXXXVIII. Универсалъ гетмана Ив. Выговскаго съ приказаніемъ, чтобы отправленные имъ на Волынь для вербованья войска ротмистры и капитаны немедленно возвратились въ Украину, не причиняя никакихъ обидъ тамошнимъ жителямъ, и чтобы всѣ козацкіе отряды, остающіеся между Случью и Горынью, въ виду заключеннаго съ королемъ и Рѣчью-посполитою мирнаго договора, удалились оттуда и не препятствовали помѣщикамъ вступать во владѣніе ихъ имѣніями въ той мѣстности. 1659 года, 26 января. 325

Стр.

*LXXXVIII. Универсалъ коронаго гетмана Станислава Потоцкаго съ приказаніемъ дв. Орлу прекратить производимую имъ, неизвѣстно, по чьему полномочію и для какой надобности, вербовку военныхъ людей на Волыни и немедленно удалиться за Горынь, такъ какъ его дѣятельность вызываетъ всеобщія нареканія со стороны волынскихъ обывателей и угрожаетъ нарушеніемъ недавно заключеннаго мира съ Войскомъ Запорожскимъ. 1659 года, 30 января 327

*LXXXIX. Постановленіе дворянъ Волынскаго воеводства о поголовномъ ополченіи для борьбы съ своевольными людьми, которые, именуясь «вербовниками» гетмана Запорожскаго, бродятъ по краю съ вооруженными отрядами и совершаютъ разныя насилія. 1659 года, 28 февраля. 329

XC. Письмо гетмана Выговскаго къ королю съ увѣдомленіемъ о посылкѣ козацкихъ пословъ на сеймъ, имѣющій утвердить Гадяцкія договорныя статьи. Изъ лагеря подъ Зѣньковомъ, 1659 года, $^{9}/_{19}$ марта 332

XCI. Письмо гетмана Выговскаго къ коронному канцлеру Николаю Пражмовскому съ просьбою оказать содѣйствіе посламъ козацкимъ, отправляемымъ на сеймъ. Изъ лагеря, 1658 года, $^{7}/_{17}$ марта 333

XCII. Пункты, представленные козацкими послами на Варшавскомъ сеймѣ, собранномъ для утвержденія Гадяцкаго договора. 1659 года, апрѣль. 334

XCIII. Письмо гетмана Выговскаго къ королю съ возвращеніемъ исправленныхъ статей Гадяцкаго договора и съ увѣдомленіемъ о своемъ выступленіи въ лѣвобережную Украину противъ непріятеля. Изъ Чигирина, 1659 г., 26 апрѣля (6 мая). 340

*XCIV. Записка двор. Криштофа Перетятковича объ услугахъ, оказанныхъ имъ Рѣчи-посполитой въ дипломатическихъ сношеніяхъ Польши съ козаками въ 1657—1659 годахъ. 341

*XCV. Письмо польскаго полковника Томаша Карчевскаго къ хорунжему надворному Константину-Владиславу Пацу о военныхъ успѣхахъ Выговскаго въ лѣвобережной Ма-

Стр.

лороссіи и о Конотопской битвѣ. Изъ лагеря близъ Бузска, 1659 года, 20 іюля 355

*XCVI. Письмо полтавскаго полковника Ѳедора Жученка къ наказному гетману Иьану Безпалому о безпорядкахъ, происходившихъ въ Полтавѣ. 1659 года, 19 іюля (стараго стиля) 359

XCVII. Письмо короннаго обознаго Андрея Потоцкаго къ королю съ вѣстями о томъ, что происходило въ Украинѣ. Изъ лагеря на Рудкѣ, 1659 года, 4 августа. . 360

XCVIII. Королевскій отвѣтъ посламъ гетмана Великаго Княжества Русскаго и воеводы Кіевскаго Ивана Выговскаго. 1659 года, 19 августа. 364

XCIX. Письмо короннаго обознаго Андрея Потоцкаго къ коронному гетману Станиславу Потоцкому съ вѣстями изъ Украины и съ просьбою о присылкѣ туда войскъ. Изъ лагеря подъ Котельней. 1659 года, 17 сентября . 367

*C. Письмо Переяславскаго полковника Тимофея Цецуры къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ объ отправляющемся въ Москву греческомъ митрополитѣ Нектаріѣ, котораго за что-то цѣлый годъ держалъ въ заключеніи и ограбилъ бывшій гетманъ Иванъ Выговскій. Изъ Переяслава, 1659 года, 19 сентября. . . 369

CI. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ извѣстіемъ о своемъ отреченіи отъ гетманства и съ просьбою о присылкѣ въ Украину давно обѣщаннаго войска. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 26 сентября 370

CII. Письмо Ив. Выговскаго къ коронному гетману Станиславу Потоцкому такого же содержанія. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 26 сент. (6 окт.). . . . 372

CIII. Донесеніе королю обознаго короннаго Андрея Потоцкаго о томъ, какъ произошло низложеніе Выговскаго съ гетманства. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 7 октября 373

CIV. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ донесеніемъ о его стараніи удержать козаковъ въ вѣрности Польшѣ и съ совѣтомъ прислать войска въ Украину. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 г., 10 (20) октября. 378

Стр.

CV. Письмо Ив. Выговскаго къ канцлеру коронному Николаю Пражмовскому такого же содержанія. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, $^{10}/_{20}$ октября. 380

CVI. Донесеніе королю обознаго коронnаго Андрея Потоцкаго о присягѣ Юрія Хмельницкаго царю и о положеніи дѣлъ на Украинѣ. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 25 октября. 382

CVII. Письмо Андрея Потоцкаго къ коронному гетману Станиславу Потоцкому съ настоятельною просьбою о присылкѣ войскъ на Украину. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 25 октября. 385

CVIII. Записка о положеніи дѣлъ въ Украинѣ, представленная королю обознымъ коронnымъ Андреемъ Потоцкимъ, въ 1659 году. 386

CIX. Письмо Выговскаго къ королю, въ которомъ онъ извѣщаетъ его о своемъ выступленіи къ Чигирину съ цѣлью освобожденія жены и гарнизона, проситъ о покровительствѣ его семьѣ въ случаѣ его смерти и оправдывается, что не по его винѣ Украина снова поддалась Московскому царю. Изъ лагеря подъ Хмельникомъ, 1659 года, $^{2}/_{12}$ ноября. 389

*CX. Письмо Прилуцкаго полковника Ѳедора Терещенка къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ о пожалованіи Иченскому протопопу Симеону Адамовичу имѣній въ награду за его государственныя заслуги. Изъ Прилуки, 1659 года, 19 ноября. 391

*CXI. Челобитная царю Алексѣю Михайловичу иноковъ Густынскаго Троицкаго монастыря о пожалованіи милостыни, мельницъ и деревень по случаю разоренія монастыря польскими и татарскими войсками, помогавшими бывшему гетману Ив. Выговскому. 1659 года, 18 ноября 393

*CXII. Универсалъ гетмана Юрія Хмельницкаго о предоставленіи греческимъ купцамъ права безпошлинно торговать въ Малороссіи и судиться своимъ судомъ. Изъ Корсуня, 1659 года, 23 ноября. 359

Стр.

*CXIII. Челобитная царю Алексѣю Михайловичу инокинь Ладинскаго Покровскаго монастыря о пожалованіи церковной утвари, мельницъ и грамоты на право пріѣзда въ Москву за милостыней, по случаю разоренія монастыря татарами, союзниками бывшаго гетмана Ив. Выговскаго. 1659 года, 8 декабря 396

CXIV. Письмо Ив. Выговскаго къ королю, въ которомъ онъ объясняетъ, что причиной потери Украины и снова вспыхнувшихъ въ ней бунтовъ было отсутствіе военной помощи изъ Польши, увѣдомляетъ о постигшей его неудачѣ подъ Чигириномъ и стычкѣ съ отрядомъ Шереметьева подъ Хмельникомъ и убѣждаетъ короля двинуться съ войскомъ на Украину. Изъ Дубна, 1659 года, 11 декабря. 398

CXV. Письмо Ив. Выговскаго къ канцлеру коронному Николаю Пражмовскому съ извѣстіемъ о неудачной стычкѣ подъ Хмельникомъ съ московскими войсками и съ просьбою исходатайствовать у короля снаряженіе военнаго отряда, съ которымъ онъ желалъ бы выступить на Украину. Изъ Полонной, 1659 года, 17 декабря . . 401

CXVI. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ извѣстіемъ о взятіи Ю. Хмельницкимъ Чигиринской крѣпости и съ проэктомъ военнаго похода на Украину. Изъ Полонной, 1659 года, 29 декабря 403

CXVII. Письмо Ив Выговскаго къ королю съ извѣстіемъ о намѣреніи Юрія Хмельницкаго выступить въ походъ противъ поляковъ и съ убѣжденіемъ предотвратить этотъ замыселъ присылкой войскъ въ Украину. Изъ Полонной, 1659 года, конецъ декабря. 405

CXVIII. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ вѣстями о ханѣ Крымскомъ, о положеніи дѣлъ въ Украинѣ и съ заявленіемъ о своемъ намѣреніи отправиться въ Полѣсье воевать съ московскими войсками. 1659 года, въ концѣ декабря. 407

*CXIX. Письмо Переяславскаго полковника Тимоѳея Цецуры къ думному дьяку Алмазу Иванову съ просьбою исходатайствовать для него особое царское покровительство, такъ

Стр

какъ онъ, стараясь объ удержаніи Малороссіи въ подданствѣ царя, нажилъ много враговъ среди старшинъ и считаетъ свою жизнь въ опасности. Изъ Переяслава, 1659 года, 30 декабря 410

*CXX. Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ о Переяславскихъ мѣщанахъ, посылающихъ въ Москву своихъ уполномоченныхъ просить о подтвержденіи ихъ городовыхъ правъ и предоставленіи имъ нѣкоторыхъ льготъ. Изъ Чигирина, 1660 года, 17 января 411

*CXXI. Письмо Юрія Хмельницкаго къ царю съ ходатайствомъ объ освобожденіи «намѣстника Овруцкаго полковника» Константина Кондратенка, невинно захваченнаго войсками Шереметьева. Изъ Чигирина, 1660 года, 19 января. 413

CXXII. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ увѣдомленіемъ о казни, якобы постигшей его брата Даніила, и о своей готовности двинуться съ собственнымъ отрядомъ въ Украину воевать съ царскими силами. Изъ Дубна, 1660 года, 1 февраля 414

CXXIII. Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ Волынскому каштеляну Беневскому. Изъ Чигирина, 1660 года, 5 фев. 416

*CXXIV. Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу объ отправленіи въ Москву козацкихъ пословъ, избранныхъ для участія въ Борисовскомъ съѣздѣ. Изъ Чигирина, 1660 года, 20 февраля 420

CXXV. Письмо Юрія Хмельницкаго къ Кіевскому митрополиту Діонисію Балабану съ увѣреніемъ, что Войско Запорожское никогда не отступитъ отъ вѣрноподданства царю, и съ убѣжденіемъ, чтобы онъ не вѣрилъ людскимъ баснямъ и возвратился на осиротѣлую каѳедру. Изъ Чигирина, 1660 года, 13 марта 422

*CXXVI. Письмо Юрія Хмельницкаго къ царю съ объясненіемъ причинъ, препятствующихъ ему немедленно исполнить царскій приказъ пріѣхать въ Москву. Изъ Чигирина, 1660 года, 18 марта 423

*CXXVII. Челобитная Нѣжинскаго полковника Василія Золотаренка царю Алексѣю Михайловичу о пожалованьи гра-

Стр.

мотъ на разныя села асаулу Леонтію Буту и сотникамъ Роману Ракушкѣ и Филиппу Уманцу за ихъ вѣрную службу. 1660 года, въ мартѣ 425

*CXXVIII Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю о дѣлахъ, касающихся заключенія мира съ Польшею, съ вѣстями о замыслахъ Крымскаго хана и съ ходатайствомъ объ освобожденіи плѣнныхъ гетманскихъ родственниковъ. Изъ Чигирина, 1660 года, въ маѣ 426

*CXXIX. Челобитныя игумена Трехтемировскаго монастыря Іоасафа Креховскаго, поданныя имъ царю во время пріѣзда въ Москву за милостынею. 1660 года, въ маѣ . 428

*CXXX. Письмо Юрія Хмельницкаго къ Василію Шереметьеву съ извѣстіемъ о посылкѣ ему въ помощь нѣсколькихъ козацкихъ полковъ и съ увѣреніемъ въ неизмѣнной своей вѣрности царю. Изъ лагеря подъ Прилукой Збаражской, 1660 года, 16 сентября. 432

*CXXXI. Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу съ увѣдомленіемъ, что войско Шереметьева осаждено многочисленными силами Поляковъ и Татаръ и отрѣзано отъ сообщенія съ войскомъ козацкимъ, которое также находится въ величайшей опасности; просьба о скорѣйшей помощи. Изъ лагеря подъ Слободищами, 1660 года, 30 сентября 434

*CXXII. Присяга гетмана Юрія Хмельницкаго на подданство Польскому королю и пункты военнаго совѣта его съ коронными гетманами. 1660 года, 18 октября (новаго стиля). 436

*CXXXIII. Письмо Юрія Хмельницкаго къ боярину Василію Шереметьеву съ объявленіемъ о своемъ вступленіи въ подданство Польскаго короля и съ убѣжденіемъ сдаться побѣдителямъ. Изъ лагеря подъ Коднею, 1660 года, 16 октября. 439

*CXXXIV. Универсалъ Переяславскаго полковника Тимофея Цецюры, адресованный къ козацкимъ полкамъ, находившимся въ осажденномъ лагерѣ Шереметьева, съ извѣщеніемъ, что гетманъ и все Войско Запорожское вступили въ подданство королю, и съ убѣжденіемъ, чтобы

Стр.

и они, оставивъ Шереметьева, переходили въ станъ польскій. 1660 года, въ октябрѣ 441

*CXXXV. Письмо того же Цецюры къ старшинамъ козацкаго войска, остававшагося въ лагерѣ Шереметьева, съ убѣжденіемъ перейти въ станъ польскій. 1660 года, въ октябрѣ. 442

*CXXXVI. Универсалъ Юрія Хмельницкаго козакамъ и всѣмъ жителямъ Прилуцкаго полка съ убѣжденіемъ покориться Польскому королю. Изъ Смѣлы, 1660 года, 18 ноября. 444

Указатель личныхъ и географическихъ именъ, встрѣчающихся въ первыхъ трехъ томахъ «Памятниковъ Коммиссіи. . . 447

ОПЕЧАТКИ.

		Напечатано:	Должно быть:
Стр.	8	А когда будеть Вратство	А когда будеть Братство
„	40.	o tho czy; nicz	o to czynicz
„	41.	wy sam y popowi	wy sami y popowi
„	59.	(подъ строкой) Корніакмѣ	Корніактѣ
„	60—61.	Andrzey Baicki	Andrzey Balicki
„	102.	sioło Norodiskie	sioło Horodiskie
„	142.	na rzece Hochocie	na rzece Stochocie
„	207.	żadnego moskala	y żadnego moskala
„	„	codara nie masz	od cara niemasz
„	305.	„Iesl. mnie	„Jesli mnie
„	327.	Ошибочно занумерованъ актъ тѣмъ же LXXXVIII номеромъ.	

Acme
Bookbinding Co., Inc.
300 Summer Street
Boston, Mass. 02210

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

WIDENER
BOOK DUE
1988

WIDENER
BOOK DUE
1988

STALL STUDY
CHARGE

Acme
Bookbinding Co., Inc.
300 Summer Street
Boston, Mass. 02210

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

WIDENER
BOOK DUE
JAN 1988
CANCELLED
JAN 1 1988

WIDENER
BOOK DUE
JUN 6 1988
CANCELLED
FEB 5 - 1988

STALL STUDY
CHARGE